Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Verdenskrigen

i samtidige Skildringer.

Af

H. JENSSEN-TUSCH, H. EWALD,
E. GYLDENCRONE, JOHS. LINDBÆK, H. STYRMER,
J. ØSTRUP OG CHRISTENSEN

5. Bind.

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
Kjøbenhavn og Kristiania 1922.

GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KJØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE.

I. Afsnit: Verdenskrigens historiske Forudsætninger.

Side

Kapitel IX. Fra Bukarest Freden til Verdenskrigen 289
Kapitel X. Oversigt over Hovedbegivenhederne i Verdenskrigen anførte i kronologisk Rækkefølge 323

III. Afsnit: Krigen i Vesteuropa.

Kapitel XXXVI. De allieredes Sejrsoffensiv paa den europæiske Vestfront Juli til November 1918 1227
Kapitel XXXVII. Vaabenstilstanden 1343
Kapitel XXXVIII. Tyskerne rømmer de okkuperede Territorier. Det befriede Belgien og Alsace Lorraine. De Allierede ved Rhinen. Forlængelse af Vaabenstilstanden. De to Ex-Kejsere 1383

VI. Afsnit: Landkrigen udenfor Europa.

Kapitel VIII. Tysk Østafrikas Erobring 225
Kapitel IX. Mespotamien—Kaukasus—Palæstina—Syrien. Tyrkiet kapitulerer den 31. Oktober 1918 243

VII. Afsnit: Krigen til Søs og i Luften.

Kapitel XXVI. Q-Skibene 791
Kapitel XXVII. Begivenhederne i Nordsøen og Atlanterhavet fra Begyndelsen af Krigens 4. Aar og indtil dens Afslutning 806
Kapitel XXVIII. Vaabenstiistanden og den tyske Flaades Udlevering 850
Kapitel XXIX. (staar XXVIII) Tilbageblik paa Verdenskrigens Luftkampe ..... 865—880

VIII. Afsnit:
Fredsslutningerne og Krigens umiddelbare Eftervirkninger.

Kapitel I. Fredsarbejdet indtil Versailles Fredens Ikrafttræden 1
Kapitel II. Den tyske Revolution 98
Kapitel III. Det habsburgske Monarkis Opløsning. Tysk-Østrig-Czekoslovakiet. Ungarn. Jugoslavien 135
Kapitel IV. Det revolutionære Rusland 170
Kapitel V. Polen 200

Kapitel VI. De østeuropæiske Randstater Estland, Letland, Litauen, Ukraine 211
Kapitel VII. Finland 231
Kapitel VIII. Den nærmere Orient. Kaukasus, Persien og det muhammedanske Centralasien. Den engelsk-persiske Overenskomst 247
Kapitel IX. Den fjernere Orient: China og Japan 275
Kapitel X. De neutrale Stater i Europa under Verdenskrigen Nederlandene, Schweitz, Spanien 283
Kapitel XI. De neutrale Stater i Europa under Verdenskrigen. De nordiske Riger 289
Kapitel XII. Verdenspolitiken fra Versailles Fredens Ratifikation til September 1920 313
I Hvad Verdenskrigen kostede af Personel 342
II Hvad Verdenskrigen kostede af Penge 344
III Tysklands Tab af Landomraade og Indbyggere 346

Alfabetisk Navnefortegnelse til hele Værket ..... 1—43

Portrætter og Karikaturer i 5. Bind.

Aage, Prins af Danmark, III, 1248—1299.
Abbes II Hilmi, Khediv af Ægypten, I, 297.
Abdul Medjid Effendi, tyrk. Tronarving, VIII, 257.
Adelaide, østr.-ung. Erkehertuginde, III, 1425.
Adelung, hessisk Præsident, III, 1424.
Ador, G., schw. Forbundspræsid., VIII, 286.
Ahmed Tevfik Pascha, tyrk. Storvezir.
Albert I, Konge af Belgien, III, 1333, 1394.
Alexander, Konge af Grækenland, VIII, 335.
Alfonso XIII, Konge af Spanien, VIII, 287.
Allart, G., belg. Diplomat, III, 295.
Allenby, br. Gnrl., VI, 260.
Alix, fr. Gnrl., III, 1385.
Amarine, d'J., port. Oberst, VI, 235.
Annunzio, d', G., ital. Digter, VIII, 80.
Arthur, Hertug af Connaught, III, 1261.
Auer, E., bayersk Politiker, VIII, 117.
Auten, br. Kaptltnt., VII, 805.
Axelrod, bayersk Kommunist, VIII, 121.
Bailloud, fr. Gnrl., VIII, 263.
Ball, A., br. Flyver, VII, 867.
Bapst, E., fransk Diplomat, VIII, 292.
Baracca, F., ital. Flyver, VII, 867.
Bauer, G., tysk Ministerpræsid., VIII, 124.
Beatty, br. Admiral, III, 1375.
Bell, Dr., tysk Delegeret, VIII, 69.
Below, v., tysk Gnrl., III, 1271.
Berdoulat, fr. Gnrl., III, 1375.
Berger, E., tysk Professor, VIII 121.
Bermondt-Avaroff, russ. Obst., VIII, 222.
Bernstorff, v., Johan, Greve, tysk Diplomat, VI, 263.
Bernstorff, Grev v., VIII, 17.
Birdwod, br. Gnrl., III, 1361.
Björkman, C., Ålands Borgmester, VIII, 238.
Blehr, O. A., norsk Statsminister, VIII 303.
Boehm, W., ung Kommunist, VIII, 162.
Boghos, Pascha Nulear, Armenier, VIII, 332.
Borah, amerik. Senator, VIII, 82.
Boris III, Konge af Bulgarien, VIII, 334.
Borms, Belgier, III, 1403.
Boskovic, M. S., serb. Diplomat, I, 305.
Boulot, G., fr. Flyver, VII, 867.
Bourgeois, Leon, fr. Minister, III, 1358.
Branche, fr. Sergent, VIII, 300.
Branting, H., svensk Statsmin., VIII, 305.
Brewster, A. W., amerik. Gnrl., 1291.
Briggs, E. F., brit. Flyver, VII, 868.
Brockdorff-Rantzau v., Greve, tysk Diplomat, VIII, 41.
Bruce, C. B., brit. Sekretær, VIII, 311.
Buddecke, A., tysk Flyver, VII, 868.
Bullit, W. C., amerik. Delegeret, VIII, 83.
Bunsen de, Sir Maurice, br. Diplomat, I, 309.
Bussche-Haddershausen, v. dem, tysk Diplomat, I, 304.
Buxhoeveden, C. v., russ. Diplomat, VII, 294.
Böhme, tysk Landraad, VIII, 311.
Bölcke, O., tysk Flyver, VII, 868.
Corrobio, V. S., Greve, ital. Diplomat, VIII, 295.
Cecil, Lord *Robert*, brit. Minister, VIII, 263.
Christian X, Konge af Danmark, I 346, VIII 309.
Claudel, P., fransk Diplomat, VIII, 292.
Clémenceau, fr. Minister, III, 1298, 1398, VIII 50.
Conty, A. R., fransk Diplomat, VIII, 293.
Coppens, W., belg. Flyver, VII, 868.
Cottin, Emile, fransk Anarkist, III, 1422.
Crawford-Linke, østr. Flyver, VII, 874.
Dallwitz, v. Johann, tysk Minister, III, 1407.
Daniels, J., amerik. Marinemin., VIII, 29.
Darche, fr. Obstltnt., III 1391.
Dato, E., spansk Ministerpræsident, VIII, 289.
Daumenlang, A., tysk Jernbaneass., VIII, 121.
Davis, J. W., amer. Diplomat, VIII, 319.
Degoutte, fr. Gnrl., III, 1240.
Delacroix, belg. Konseilspræsid., VIII, 327.
Demkin, russ. Gnrl., VIII 186.
Deschanel, P., fransk Præsident, VIII, 315.
Dewett, C. R., Boerfører, I, 299.
Djamad Ferid Pascha, tyrk. Storvezir, VIII, 261.
Djavid Bey, tyrk. Finansmin., VIII, 261.
Djemal Pascha, tyrk. Gnrl. VI, 266.
Dorten, Adam, Dr., tysk Præsident, III, 1423.
Dutasta, fr. Generalsekretær, VIII, 31.
Ebert, F., tysk Rigspræsident, VIII, 53.
Edén, N., svensk Statsmin., VIII, 306.
Edvard, Albert, Prins af Wales, III, 1326.
Egan, M. F., amerik. Diplomat, VIII, 297.
Eichhorn, R. E., tysk Politimester, VIII, 114.
Eichhorn, v., tysk Gnrl., VIII, 229.
Eisner, Kurt, tysk Politiker, VIII, 117.
Ekk, v. d., russ. Gnrl., I, 339.
Elisabeth, Dronning af Belgien, III, 1333, 1395.
Enver Pascha, tyrk. Gnrl., VI, 266.
Eppe, Ritter v., bayersk Oberst, I, 341.
Ericsson, ålandsk Gaardbruger, VIII, 239.
Esperey d', Franchet, fr. Gnrl., III, 1275.
Etienne, Eugène, fr. Deputeret, I, 291.
Feisal, Emir, VIII, 258.
Felix, Erkehertug, østr.-ung., III, 1425.
Feng-kuo-tchang, kin. Gnrl., VIII, 277.
Ferré, fr. Gnrl., III, 1385.
Fischbech, O., tysk Politiker, VIII, 116.
Foch, fr. Marechal, III, 1241, 1432.
Fonck, R., fr. Flyver, VII, 870.
Fournier, fr. Gnrl., III, 1339.
Franz-Joseph, Kejser af Østr.-Ung., VIII, 2.
Frauendorfer, Dr. v., bayersk Krigsmin., I, 340.
Friedrich Karl, Prins af Hessen, VIII, 237.
Friedrich, S., ung. Ministerpræs., VIII, 161.
Gallwitz, v., tysk Gnrl., III, 1271.
Garbai, A., ung. Folkekommissær, VIII, 159.
Garros, fr. Flyver, VII, 869.
Geet, de, Friherre, svensk Statsminister, VIII, 306.
Giesberts, J., tysk Minister, VIII, 54.
Gillain, belg. Gnrl., III, 1334.
Goltz, v. der, Greve, tysk Gnrl., VIII, 217.
Gran, T., br. Flyver, VII, 870.
Guynemer, G., fr. Flyver, VII, 871.
Gustav V, Konge af Sverige, VIII, 291.
Gündel, v., tysk Gnrl., III, 1311.
Haakon VII, Konge af Norge, VIII, 291.
Haas, würtembergsk Gnrl., I, 341.
Haddad Pascha, arab. Gnrl., VIII, 336.
Haig, Sir Douglas, br. Gnrl., III, 1283—1298.
Haldane, Viscount, br. Krigsminister, I, 292.
Haller, polsk Gnrl., VIII, 208.
Halvorsen, O. B., norsk Statsminister, VIII 303.
Hammerskøld, K. H. L., svensk Statsminister, VIII, 303.
Hammerstein, v. Hans, Friherre, tysk Gnrl., III, 1359.
Haniel, tysk Sekretær, VIII, 70.
Hartmann, v., Kardinal, III, 1425.
Haubrich, J., ung. Kommunist, VIII, 160.
Hedin, Sven, svensk Opdagelsesrejsende, VIII, 307.
Heftye, norsk Direktør, VIII, 308.
Heinlein, Hussarek v., Friherre, østr. Ministerpræsid., VIII, 140.
Heinrich, tysk Kommandør, VIII, 55.
Henrys, fr. Gnrl., III, 1275.
Higginson, H. W., amerik. Gnrl., III, 1253.
Hoffmann, tysk Gnrl., III, 1323.
Hoffmann, A., schw. Ministerpræs., VIII, 286.

Hoover, amerik. Organisator, VIII, 316.
House, E. M., amerik. Obst., VIII, 5.
Hsu-shi-tchang, kin. Præsident, VIII, 281.
Huysmann, C., belg. Socialist, VIII, 322.
Ihévenot, fr. Gnrl., III, 1390.
Ileana, Prinsesse af Rumænien, VIII, 324.
Immelmann M., tysk Flyver, VII, 872.
Ingmann, finsk Professor, VIII, 242.
Irmann, russ. Gnrl., I, 338.
Ironside, br. Gnrl., VIII, 198.
Ismail Hakki Bey, tyrk. Guvernør, VIII, 265.
Jansson, J., ålandsk Gaardbruger, VIII, 239.
Jaurés, Jean, fransk Socialist, I, 299.
Jensen, Krause, P., fr. Flyver, VII, 872.
Joseph, Erkehertug af Østr., VIII, 141.
Judenitch, russ. Gnrl., VIII, 186, 222.
Jusserand, J. J., fransk Diplomat, VIII, 319.
Karl, østr.-ung. Kejser, III, 1425, VIII 10.
Karl Stephan, Erkehertug af Østrig, VIII, 207.
Karol, Kronprins af Rumænien, VIII, 324.
Karolyi, M., Greve, ung. Ministerpræsid., VIII, 139.
Kapp, tysk Generallandskabsdirektør, VIII, 127.
Kastalinski, russ. Gnrl., VIII, 171.
Kautzky, Karl, tysk Politiker, I, 300.
Kenly, amerik. Gnrl., III, 1290.
Keyserlingk, Grev, tysk Rigskommissær, VIII, 213.
Knudsen, Gunnar, norsk Statsmin., VIII, 302.
Kirdorff, E., tysk Geheimeraad, VIII 18.
Klein, Dr. *Fr.*, tysk Delegeret, VIII, 63.
Koltchak, russ. Admiral, VIII, 185.
Konduriotis, græsk Admiral, VIII, 335.
Krassin, russ. Politiker, VIII, 196.
Kucharzevsky, J., polsk Ministerpræsid., VIII, 206.
Kun, Bela, ung. Folkekommissær, VIII, 158.
Köster, tysk Rigskommissær, VIII, 311.
Lalaing, Greve de, belg. Diplomat, I, 296.
Lammasch, Dr. *H.*, tysk Delegeret, VIII 63.
Landauer, G., bayersk Politiker, VIII, 121.
Landsberg, tysk Minister, VIII, 53.
Lansing, R., amerik. Udenrigsmin., VIII, 317
Lanterbach, tysk Kaptlnt., VII, 815.
Legien, K., tysk Socialist, VIII, 323.
Le Rond, fr. Gnrl., VIII, 328.
Lersner, v., Friherre, tysk Diplomat, VIII, 84.
Lettow-Vorbeck, tysk Gnrl., VI, 240.
Leviné-Nissen, russ. Kommunist, VIII, 120.
Liansson, nordvestruss. Ministerpræsid., VIII, 221.
Lichnowsky, K. M., Fyrst, tysk Diplomat, III, 1255.
Linder, finsk Gnrl., VIII, 243.
Lisovsky, M., Bolshevik, VIII, 301.
Litvinoff, russ. Udsending, VIII, 301.
Li-yuan-hung, VIII, 277.
Lodge, amerik. Senator, VIII, 316.
Louchear, fr. Minister, III, 1358.
London, J., holl. Udenrigsmin., VIII, 824.
Lovaczy, M., ung. Udenrigsmin., VIII, 139.
Lowther, Henry, Sir, brit. Diplomat, VIII, 296.
Lufberry, amerik. Flyver, VII, 875.
Luxembourg, Rosa, tysk Socialist, VIII, 105.
Lüttwitz, v., tysk Gnrl., VIII, 126.
Lysagub, ukrainisk Godsejer, VIII, 227.
Mac-Cudden, J. Th. B., br. Flyver, VII, 876.
Mackensen, v., tysk Gnrl., III, 1421.
Malinoff, A., bulg. Minister, VIII, 72.
Mallet, Sir *Louis*, br. Diplomat, I, 306.
Mangin, fr. Gnrl., III, 1409.
Mannerheim, Gnrl., finsk Præsident, VIII, 236, 309.
Mannix, D., australsk Erkebiskop, VIII, 338.
Marchal, fr. Flyver, VII, 869.
Marling, C. H., brit. Diplomat, VIII, 297.
Marshall, W. R., br. Gnrl., III, 244.
Maura, A., spansk Ministerpræsid., VIII, 289.
Maximilian, Prins af Bayern, III, 1313.
Mensdorf-Poully, østr.-ung. Diplomat, I, 308.
Mercier, belg. Kardinal, III, 1402.
Meurer, tysk Admiral, VII, 853.
Milne, G. F., brit. Gnrl., VIII, 263.
Mirko, Prins af Montenegro, VIII, 166.
Mischtschenko, russ. Gnrl., I, 339.
Morgen, Kurt v., tysk Gnrl., III, 1253.
Morrison, G. E., brit. Diplomat, VIII, 276.
Motta, G., schw. Forbundspræsid., VIII, 286.
Moltke, v., preuss. Regeringspræsid., VIII, 310.
Muhammed VI, tyrk. Sultan, VI, 266, VIII, 251.
Müller, A., tysk Politiker, VIII, 129.
Müller, H., tysk Delegeret, VIII, 68.
Mühsam, E., tysk Kommunist, VIII, 120.
Navarre, J., fr. Flyver, VII, 876.
Neurath, Otto, Dr., bayersk Politiker, VIII, 121.
Newrath, v., Friherre, VIII, 309.
Neuring, C., sachs. Krigsminister, VIII, 122
Niessel, fransk Gnrl., VIII, 329.
Nikitin, V. N., russ. Gnrl., I, 338.
Nitti, ital. Ministerpræs., VIII, 80.
Noske, G., tysk Forsvarsminister, VIII, 113.
Nungesser, C., fr. Flyver, VII, 877.
Oberndorff, Greve, tysk Diplomat, III, 1312.
Okumo Shigenobu, japansk Markis, VIII, 277.
Osel, H., bayersk Politiker, VIII, 117.
Otto, østr.-ung. Kronprins, III, 1425.
Oven, v., bayersk Gnrl., I, 341.
Paderewski, I., polsk Præsident, VIII, 53, 209.
Pagany, J., ung. Kommunist, VIII, 163.
Page, W. H., amer. Gesandt, VIII, 318.
Paget, Ralph, Sir, brit. Diplomat, VIII 296.
Pégoud, A., fr. Flyver, VII, 878.
Persch, M., ukrainisk Diplomat, VIII, 227.
Pétain, fr. Marechal, III, 1365.
Petljura, ukrainisk Krigsmin., VIII, 230.
Plunket, Sir *H.*, Irlænder, VIII, 337.
Poincaré, fr. Præsident, III, 1240, 1365, 1398.
Poska, estnisk Udenrigsminister, VIII, 220.
Prieto, G., spansk Ministerpræs., VIII, 289.
Radziwill, Fyrst, polsk Politiker, VIII, 207.
Rasputin, I, 298.
Reading, Earl of, brit. Diplomat, VIII, 318.
Rei, A., estnisk Præsident, VIII, 221.
Reinhardt, württembergsk Oberst, III, 1359.
Renner, Dr., østr. Socialist, VIII, 143.
Reuter, tysk Admiral, VII, 856.
Ricklin, Dr., tysk Politiker, III, 1408.
Robinson, W. L., brit. Flyver, VII, 877.
Romanones, Grev, spansk Ministerpræsid., VIII 289.
Rossnoff, russ. Gnrl., VIII, 173.
Rostkovska, Agnes, russ. kvindelig frivillig, VIII, 183.
Rouikier, G., Greve, polsk Politiker, VIII 207.
Rupprecht, Kronprins af Bayern, VIII, 47.
Ryan, J. D., amerik. Udenrigsmin., VIII, 317.
Scheidemann, P., tysk Ministerpræsid., VIII, 56.
Schench, tysk Gnrl., III, 1311.
Schiffer, Dr., tysk Finansminister, VIII, 125.
Schneppenhorst, bayersk Krigsmin., I, 340.
Schulmann, russ. Gnrl., I, 338.
Schulthess, schw. Præsident, VIII, 286.
Seely, br. Gnrl., I, 292.
Semenoff, russ. Gnrl., VIII, 186.
Sforza, Grev, ital. Udenrigsmin., VIII, 326.
Simons, Dr., tysk Delegeret, VIII, 54, 132.
Sims, amerik. Admiral, VII, 822.
Skoropadski, P., russ. Gnrl., VIII, 228.
Slatin, Pascha Rudolf, østr. Delegeret, VIII, 63.
Smetona A., litauisk Præsid., VIII, 220.
Smillie, R., brit. Arbejderfører, VIII, 314.

Smit, holl. Admiral, VIII, 285.
Snijders, holl. Gnrl., VIII, 285.
Solf, Dr., tysk Statssekretær, VIII, 21.
Solms, tysk Borgmester, VIII, 47.
Stahlberg, finsk Professor, VIII, 239.
Stambulniski, bulg. Ministerpræsid., VIII, 333.
Starck, tysk Regeringspræsident, III, 1418.
Stinnes, Hugo, tysk Forretningsmand, VIII, 133.
Strandmann, O., estnisk Ministerpræsid., VIII, 220.
Streit, Dr., gr. Udenrigsminister, I, 306.
Stürmer, russ. Minister, I, 298.
Suckomlinoff, V. A., russ. Gnrl., I, 297.
Sundberg, finsk Anarkist, VIII, 235.
Sundholm, ålandsk Redaktør, VIII, 239.
Sun-Yat-Sen, kin. Præsident, VIII, 276.
Svinhufvud, P. E., finsk Præsident, VIII, 231.
Swartz, C. J. G., svensk Statsmin., VIII, 304.
Sydow, O, v., svensk Minister, VIII, 308.
Sykes, Sir Percy, brit. Diplomat, VIII, 250.
Szamuely, T., ung Kommunist, VIII, 165.
Szøgyenyi-Marich, L. v., Greve, østr.-ung. Diplomat, I, 304.
Talaat Pascha, tysk Storvezir, VIII, 265.
Theodoroff, bulg. Premiermin., VIII, 334.
Thomas, brit. Arbejderfører, VIII, 314.
Tittoni, T., ital. Udenrigsmin., VIII, 321.
Toptitubascheo Bey, azerbejdjansk Gesandt, VIII, 253.
Troelstra, holl. Socialist, VIII, 285.
Trotha, v., tysk Admiral, VIII, 85.
Trubetzkoi, G., Fyrste, russ. Diplomat, I, 305.
Tuan-shi-yui, kin. Gnrl., VIII 278.
Valera, de E., Irlænder, VIII, 337.
Vanselov, tysk Kapt., III, 1312.
Veselovski, russ. Gnrl., I, 339.
Vittorio Emmanuele, ital. Konge, VIII, 4.
Vorovski, bolshevikisk Udsending, VIII, 306.
Wallenberg, K., svensk Udenrigsminister, VIII, 304.
Wangenheim, Hans v., Friherre, tysk Diplomat, I, 307.
Welling-Nielsen, fr. Flyver, VII, 879.
Wemyss, br. Admiral, VII, 816.
Wennola, finsk Ministerpræsident, VIII, 242.
Wesley, finsk Rødgardist, VIII, 235.
Westarp, v. Hella, tysk Grevinde, VIII, 121.
Wilhelm II, tysk Kejser, I, 303, III, 1274, 1430, VIII, 2, 4, 10.
Wilhelm, tysk Kronprins, III, 1428.
Wilhelmine, Dronning af Holland, VIII, 284.
Williams, R., brit. Arbejderfører, VIII, 314.
Wilson, W., amerik. Præsident, VIII, 24—26.
Winterfeldt, v., tysk Gnrl., III, 1312.
Winterstein, Theodor, Dr., tysk Regeringspræsident, III, 1424.
Wissel, R., tysk Finansminister, VIII, 113.
Witte, S. J., Greve, russ. Minister, I, 298.
Wrangel, Baron, russ. Gnrl., VIII, 330.
Wøhe, bayersk Gnrl., I, 340.
Xercheulize, russ. Flyver, VII, 869.
Xylander, v., tysk Oberst, VIII, 55.
Yuan-shi-kai, kin. Gnrl., VIII, 276

I. Afsnit.

JOHS. LINDBÆK og H. STYRMER:

Fra Bukarest Freden til Verdenskrigen.

Oversigt over Hovedbegivenhederne i Verdenskrigen.

Side 289—346.

INDHOLD

Side

Kapitel IX. Fra Bukarest Freden til Verdenskrigen 289

Kapitel X. Oversigt over Hovedbegivenhederne i Verdenskrigen anført i kronologisk Rækkefølge 323

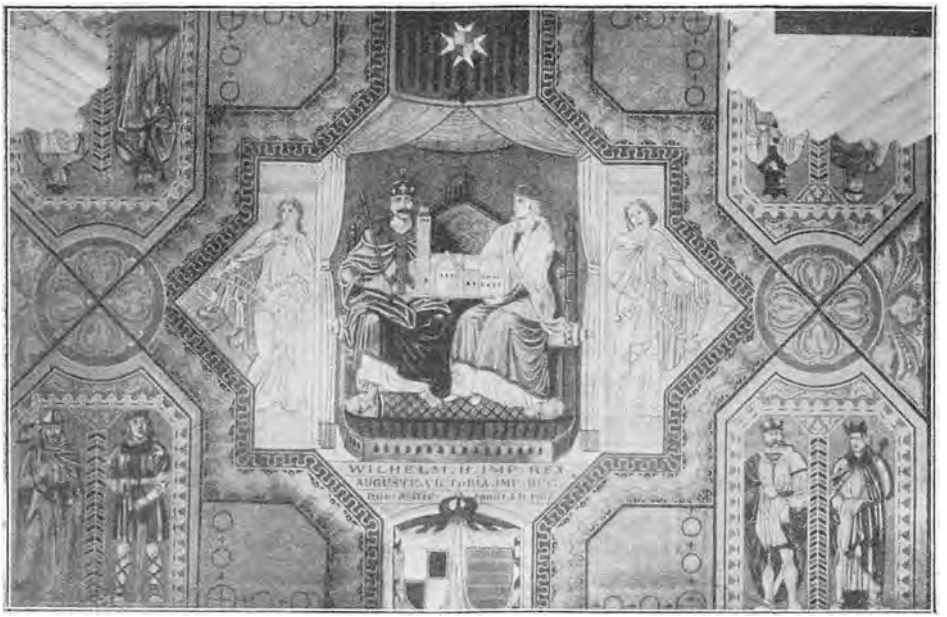

Under *Kejser Wilhelms* og *Kejserinde Augustas* Besøg i Palæstina i 1898 skænkede *Sultan Abdul Hamid* Kejseren en Grund paa Oliebjerget. Her byggedes et tysk Hospitium, og i dette anbragtes ovenstaaende Loftdekoration i middelalderlig Stil med Kejserens og Kejserindens Billeder i Midten. [„The Great War."]

IX.

Fra Bukarest Freden til Verdenskrigen.

De nyeste Efterretninger om Krigens Udbrud.

I Foraaret 1913 havde man, som *Sir Edward Grey* siden erklærede, staaet paa Randen af en Verdenskrig. Men Faren drev over, takket være det Samarbejde i Fredens Interesse, som den Gang fandt Sted mellem *Tyskland* og *England.* Den østrig-ungarske Udenrigsminister, *Grev Berchtold,* en samvittighedsløs storpolitisk Hasardspiller, havde allerede i April omgaaedes med Planer om at overfalde Serbien. Da *Rumænien* forlangte Kompensationer af *Bulgarien,* raadede Berchtold *Czar Ferdinands* Regering til ikke at afstaa mere end *Silistria.* Bulgarien fulgte Raadet og fik derved Rumænien til Fjende i den d. 30. Juni udbrudte *2. Balkankrig,* Krigen mellem de hidtilværende Forbundsfæller paa Balkan. Et andet Resultat af Berchtolds Indblanding blev, at Forholdet mellem *Østrig-Ungarn* og Rumænien, i hvilket Land den voxende *transsylvanske Irredenta-Bevægelse* i Forvejen havde gjort stærkt Skaar i de Habsburgske Sympatier, blev endnu køligere end før.

Ogsaa under den 2. Balkankrig fortsatte Berchtold sine antiserbiske

Albanesiske Bønder i Skutari.

Planer. Den 9. August 1913 skrev den italienske Udenrigsminister, *San Giuliano*, til Konseilspræsidenten, *Giolitti:*

„Østrig har meddelt os saavel som Tyskland sin Hensigt at føre en Aktion mod Serbien, og det definerer denne Aktion som en Defensivaktion, idet det haaber at tilvejebringe *casus foederis* *) for Triplealliancen, hvad jeg dog ikke anser for tilstedeligt. Det kunde blive nødvendigt klart at erklære, at vi ikke betragter denne eventuelle Aktion som defensiv, og at vi følgelig ikke tror, at *casus foederis* existerer."

Giolitti sluttede sig dertil og bemærkede, at der ikke var Tale om Forsvar, da Ingen angreb Østrig:

„Det er nødvendigt, at dette paa det udtrykkeligste bliver erklæret overfor Østrig, og det er ønskeligt, at Tyskland fraraader Østrig dette farlige Æventyr."

Imidlertid blev *Freden i Bukarest* sluttet den 10. August. Den betød et Nederlag i første Række for Bulgarien, i anden Række for Grev Berchtolds Politik. Men Bukarest Freden bragte ikke strax Ro paa Balkan. I September kæmpede *Albaneserne* og *Serberne* om *Dibra*, som gik fra Haand til Haand. Regeringen i Wien tilstillede Serbien et Ultimatum om, at Serberne skulde rømme de Strækninger i Albanien, som de havde okkuperet. Rusland støttede atter Serbien, og det saa endnu en Gang ud til, at Krigen skulde bryde løs; men saa gav den russiske Regering efter, og Serbien maatte opgive de besatte albanesiske Territorier. *Krisen var atter drevet over.* Men Explosionsstoffet paa Balkan var forøget. Serbiens Forbitrelse mod Østrig-Ungarn var ikke mindre end Bulgariens mod Serbien og Grækenland. Det slagne *Tyrki* søgte Hjælp hos Tyskland for at faa

*) Situation, i hvilken gensidig Understøttelse med Militærmagt ifølge en Forbundstraktat skal finde Sted.

reorganiseret sin Hær, og i December 1913 sendtes en tysk Militærmission under Ledelse af General *Liman v. Sanders* til Konstantinopel, hvad der vakte megen Uvillie og Mistænksomhed hos Ententemagterne.

I det i storpolitisk Henseende saa bevægede Aar 1913 havde den franske Republik faaet et nyt Overhoved i Lothringeren *Raymond Poincaré*. Hans Indflydelse mærkedes strax. Kun faa Uger efter, at han, den 18. Februar, havde tiltraadt Præsidentskabet, fremlagde Krigsminister *Étienne* i Deputeretkamret Forslaget om *den 3aarige Tjenestetid* i Hæren. Kun ad denne Vej var Frankrig i Stand til at stille en Hærstyrke paa Benene, der kunde tage det op med Tysklands Hærmagt. Fredsstyrken blev ved den 3aarige Tjenestetid bragt op til 800,000 Mand, men først i 1916 vilde den fulde Styrke været naaet. *Tyskland* traf øjeblikkeligt Modforholdsregler. Endnu inden Udgangen af Marts blev et nyt Forsvarslovforslag akcepteret af det tyske Forbundsraad, hvorefter det blev forelagt Rigsdagen. Herefter skulde det aarlige Rekrutkontingent forøges med 63,000 Mand. Det franske Lovforslag om Treaarstjenestetiden blev vedtaget af Deputeretkamret den 19. Juli, i Senatet den 7. August. Den tyske Forsvarslov med de sig dertil sluttende Dækningslovforslag var allerede færdigt fra Rigsdagen den 30. Juni. *Rusland* fulgte efter med en Lov, der forøgede Hærens Fredsstyrke fra 1,200,000 til 1,400,000 Mand. I alle de store Lande steg Rustningsudgifterne efter en stor Maalestok. Hvad Rustningerne til Søs angik, prøvede den engelske Marineminister paa at holde igen ved at foreslaa Stormagterne en Hvilepause paa et Aar i Krigsskibsbygningen, men Forsøget blev resultatløst. Fra alle Sider klagedes der over den Lavine af uproduktive Udgifter, der voxede og voxede, uden at Nogen kunde se, hvor det hele vilde ende, og over den „Rustningsfeber", hvis Virkning paa Sindene kunde være farlig. *Men Kaprustningerne var en nødvendig Konsekvens af Imperialismen, som var Trumf Verden over.* Det første alvorlige Forsøg paa at gaa imod den imperialistiske Strømning kom fra *Amerika*, hvor Demokraternes Mand, *Woodrow Wilson*, i November 1913 rykkede ind i det Hvide Hus. Han trak Amerika ud af Forhandlingerne om „Sexmagtslaanet" til *China*, fordi denne Operations Formaal aabenbart var at bringe den chinesiske Republik i Afhængighed af Magterne; Følgen blev, at Laanet ikke kom i Stand. Angaaende Skibsfarten paa *Panamakanalen* kom det til en Meningsforskel mellem De Forenede Stater og *England*. De amerikanske Demokrater havde sat paa

Eugène Etienne. F. 1844 i Oran i Algerien. Deputeret for denne By siden 1881. Medlem af flere Ministerier og flere Gange Vicepræsident i Kamret. Senest i 1909. Under Krigen Præsident for den udenrigspolitiske og koloniale Gruppe i Kamret.

Viscount Haldane (t.v.) (engelsk Krigsmin. 1905—12) var i Febr. 1912, ledsaget af Gnrl. *Seely* (t.h.), i Berlin for at arbejde paa en engelsk-tysk Forstaaelse paa Rustningernes Omraade.

deres Program Gennemførelse af fri Sejlads gennem Kanalen for amerikanske Skibe i Kystfart, men herimod protesterede man fra engelsk Side, idet man paastod, at „Hay-Pauncefote-Traktaten" *) af 1902, ved hvilken de engelsk-amerikanske Forhold, hvad Panamakanalen angik, var blevne ordnede, tilsigtede Ligestillethed mellem alle Nationer med Hensyn til Besejling af Kanalen. Notens Ordlyd var nu ikke klar og tillod forskellige Fortolkninger. Wilson viste sit moralske Mod og sin personlige Autoritets Styrke ved at give efter paa dette Punkt, hvor det drejede sig ikke blot om den amerikanske Nationalstolthed, men ogsaa om betydelige amerikanske Handelsinteresser, og han foretrak at lade Amerika „frivilligt trække sig tilbage fra en Stilling, der alle Steder er Genstand for Tvivl og Misforstaaelse, uden at rejse Spørgsmaalet om, hvorvidt vi har Ret eller Uret".

Engelsk Karikatur fra Oktbr. 1910: *Tyrkiets Fortyskning: Den tyske Kejser* lærer Tyrkiet (det engelske „Turkey" betyder ogsaa: Kalkun) den tyske Parademarche.

Det var Toner, som man ikke var vant til at høre i international Politik, men de fik ingen Indflydelse paa det traditionsbundne europæiske Diplomati. Kejser *Franz Josephs* Trontale ved de østrig-ungarske Delegationers Aabning den 19. November var saare farveløs med sine traditionelle Vendinger om det venskabelige Forhold til alle Magter. Tydeligere udtrykte Grev Berchtold sig, da han kort efter i den ungarske Delegations Udvalg fremsatte sit Syn

*) Saaledes benævnet efter de to Underhandlere, den amerikanske Udenrigsminister *Hay* og den engelske Ambassadør *Pauncefote*.

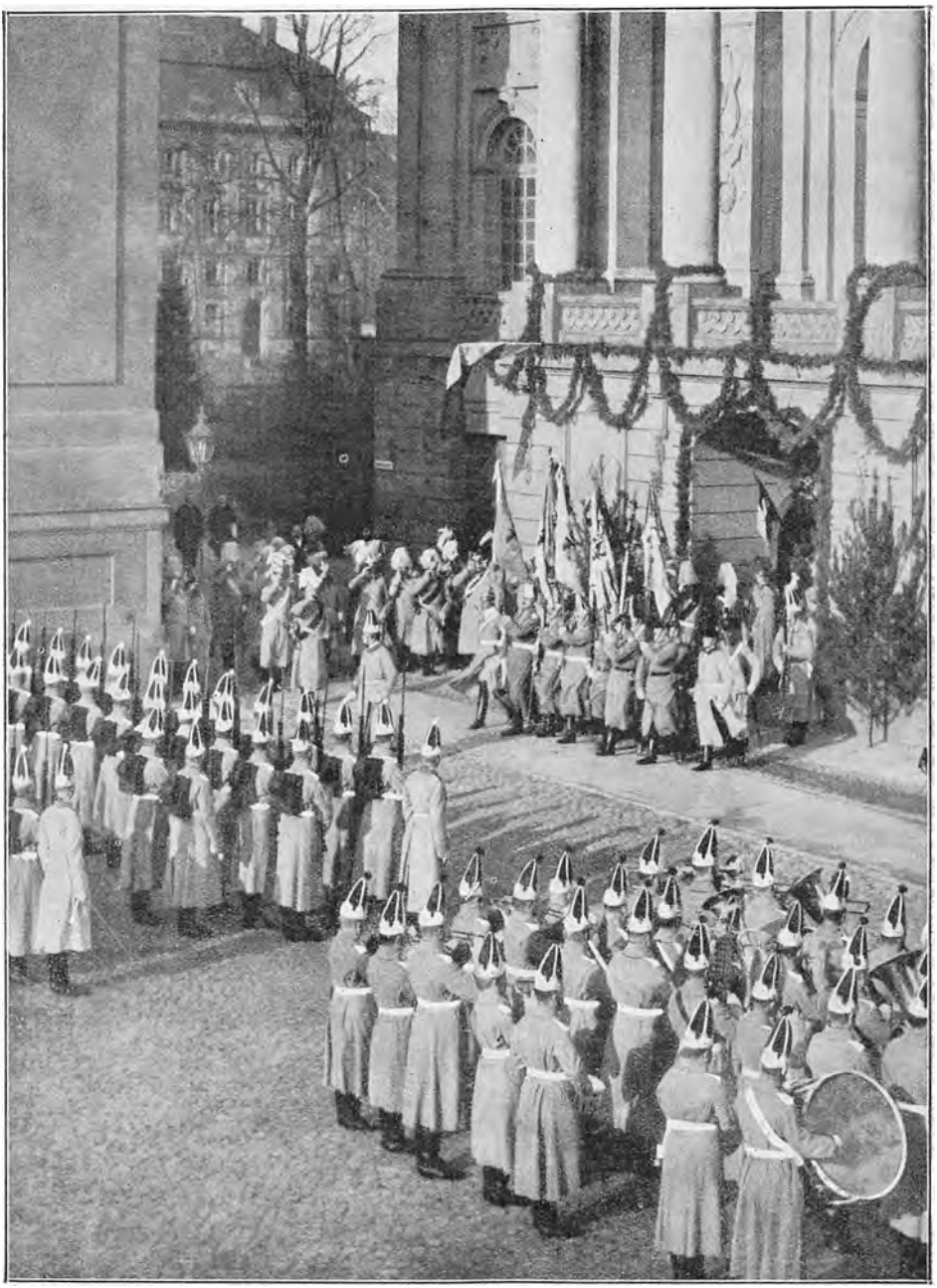

Kejser Wilhelm II i Potsdam ved den aarlige højtidelige Aflæggelse af *Garderekrutternes Faneed*. I Baggrunden til venstre ankommer Kejseren med sin Stab. Til højre ses Garderegimenternes Fener.

Tyske Reservister foran det tyske Konsulat i London lige før Krigens Udbrud. [„The Manchester Guardian."]

paa Balkanpolitiken. Udenrigsministeren gik her udførligt ind paa Dobbeltmonarkiets særlige Interesser paa Balkan.

„Disse særlige Interesser kan sammenfattes i Skabelsen af et autonomt Albanien, Forhindringen af en Kraftforskydning ved Adriaterhavet og Skabelsen af Betingelser for Stabilitet paa Balkanhalvøen, *saavidt muligt ved fredelige Midler.*"

De sidste Ord rummede en Tilkendegivelse af, at Østrig-Ungarn ikke vilde vige tilbage for *krigerske* Midler til at gennemføre sin Politik, hvis de fredelige svigtede.

Alligevel syntes den politiske Horisont at klare op ved Aarsskiftet. *Lloyd George,* der den Gang var Englands Finansminister, udtalte i sin Juleferie under et Interview, at Forholdet mellem England og Tyskland var uendelig mere venskabeligt, end det havde været i en Aarrække. Spændingen var hørt op, takket være særligt den engelske Udenrigsminister, Sir Edward Greys besindige Politik, og begge Lande havde faaet Forstaaelsen af, at de havde alt at tabe ved en Strid, alt at vinde ved en Tilbagevenden til det tidligere Venskab.

I *Berlin* bestod forskellige Strømninger. *Altyskerne,* der vilde erobre det halve Europa for at delagtiggøre det i den uforlignelige tyske Kulturs Herligheder, og *Militærpartiet* var ikke fremmede for Tanken om en Præventivkrig, da de nærede den faste Overbevisning, at Krigen dog sikkert maatte komme før eller siden. Under den Art Overvejelser spillede

Den engelske *Gnrl. Sir Charles Douglas begraves i London.*
Gnrl. Douglas var f. 1850, blev saaret i Felttoget i Afghanistan under Kitchener. 1900 Brigadechef i Boerkrigen. 1912 Gnrlinspektør for Hjemmehæren, 1913 Rigsgnrlstabschef. † 20. November 1914 og efterfulgt af Gnrl. Sir James Wolfe Murray.

det en Rolle, at den franske Treaarslov først kunde øve sin fulde Virkning i 1916, og at de militære Reformer i Rusland ikke kunde være gennemførte før 1917. Mod Slutningen af 1913 skrev den tyske Generalstabschef, *Grev Moltke,* disse Ord:

„Lad os lade ude af Betragtning alle Banaliteter om det ved Angrebet paadragne Ansvar. Naar Krigen er nødvendig, skal man føre den, idet man bringer alle Chancer paa sin Side. Hvis vi gav Rusland Tid til at mobilisere, vilde vi finde os nødte til paa vor Østgrænse at binde en saa stor Styrke, at vi vilde staa lige, om ikke underlegne overfor Frankrig. Følgelig maa vi komme vor Hovedmodstander i Forkøbet, saa snart der er 9 Chancer mod 10 for at faa Krigen, og saa begynde den uden Tøven for med Vold at knuse enhver Modstand."

Kejser Wilhelm var som altid uberegnelig og lunefuld, svingende efter tilfældige Stemninger mellem Krigstrusler og Fredsprædikener. Han var altid Uroens og Usikkerhedens Element i Europas Politik, og det var ganske særlig skæbnesvangert, at han skulde spille en afgørende Rolle netop i disse overordentlig vanskelige Tider efter Balkankrigene. Medens Lloyd George troede paa Fredstendensernes Overvægt i Tyskland som i England, var Kejser Wilhelm kommen betænkeligt under Indflydelse af Militærpartiet. I November 1913 meddelte den franske Ambassadør i Berlin, *Jules Cambon,* sin Regering nogle mærkelige Ytringer, som Wilhelm II havde ladet falde overfor *Kong Albert af Belgien,* der havde aflagt ham et Besøg. Kejseren havde til denne ligefrem erklæret, at de fredelige

Belgisk Infanteri i de første Kampe i 1914.

Følelser, som han saa ofte havde lagt for Dagen, nu hos ham havde givet Plads for andre Stemninger; Krigen med Frankrig forekom ham uundgaaelig, den maatte komme før eller senere. Og saa tilføjede han:

„Jeg haaber, at *Deres Majestæt* vil erindre, at De er en *Koburger.*"

„Jeg vil først og fremmest erindre, at jeg er *Belgier,*"

svarede Kong Albert.

„Hvad vilde De da gøre, hvis mine Tropper trængte ind i Belgien?"

„Jeg vilde gøre min Pligt."

Dette faste Svar forhindrede ikke *Moltke,* der overværede Samtalen, i at sige disse Ord:

„Vi maa have en Ende paa det denne Gang. Deres Majestæt kan ikke tvivle om den uimodstaaelige Begejstring, som, naar den Dag kommer, vil rive det tyske Folk med."

I Begyndelsen af 1914 sendte Kejser Wilhelm en særlig Udsending til *Czar Nikolaus* for fortroligt at foreslaa ham *et Forbund imod England;* man skulde lægge Haand paa *Ægypten* og *Suezkanalen,* og Rusland skulde betales for sin Føjelighed ved at faa *Bosporus* og *Dardanellerne* aabnede for sine Krigsskibe. Kejseren mødte et Afslag. Saa indledede han hemmelige Underhandlinger med *den ægyptiske Khediv, Abbas Hilmi,* hvem han ad indirekte Vej, over Konstantinopel, lod tilflyde de Pengesummer, som den engelske Generalresident, *Lord Kitchener,* nægtede ham. Til Gengæld gav Khediven ham nyttige Oplysninger.

Grev de Lalaing belgisk Gesandt i London indtil Februar 1915. Efterfulgt af *Hymanns.*

I Februar 1914 erfarede man, at den russiske Krigsminister *Suchomlinoff* nærede Planer om forøgede Rustninger. Allerede i den nærmeste Tid vilde han forelægge Dumaen et hemmeligt Forslag om Bevilling af et stort Laan, der skulde

dække Udgifterne ved et omfattende *Hærprogram.* Denne Meddelelse gav Anledning til en Artikel i „Kölnische Zeitung", der raabte Vagt i Gevær overfor de russiske Rustninger. Fra russisk Side svaredes, at Rusland ikke ønskede Krig, men var rede, hvis det skulde komme dertil, og det petersborgske Børsblad „Birshevija Vjedomosti" fremkom i en Artikel, der vistnok var inspireret af Krigsministeren, med Udtalelser om, at den Tid var forbi, da Rusland frygtede for Udlandets Trusler; den russiske Hærs Krigsdygtighed var gaaet saa stærkt frem i de sidste 5 Aar, at man havde opgivet tidligere Planer om en Forsvarskrig; den russiske Hær, der stadigt var rede „i Fredens Navn", vilde i paakommende Tilfælde gaa offensivt til Værks.

Abbes II Hilmi, Khediv af Ægypten. F. 1874 som Søn af Khediven *Muhammed Tevfik.* Ægtede 1895 Ikbal Hanem Khediva. Opdraget i det Theresianske Institut i Wien. Myndig 1891. Tiltraadt Regeringen 1892. Flygtede efter Tyrkiets Krigserklæring 1914 til Konstantinopel. Protesterede mod den engelske Mobilisering i Ægypten og tilstillede 3. November 1914 England et Ultimatum med Kravet om, at de skulde forlade Ægypten. Afsat Dagen efter og *Hussein Kamil* udnævnt til Khediv i hans Sted.

Suchomlinoff advarede „i Fredens Navn". I Virkeligheden var han den indflydelsesrige Leder af *det russiske Krigsparti*, der vilde realisere *de panslavistiske Ideer* og føre Rusland videre ad den Vej, som slutteligt skulde gøre det til Herre over Bosporus og Dardanellerne og til den ledende Magt paa Balkan. Men Fredspartiet ved Hoffet i Petrograd havde ogsaa en saare indflydelsesrig Fortaler, nemlig Mirakelmageren og Aandemaneren *Rasputin,* hvem selv *Grev Witte* havde betegnet som et „Overmenneske", og som med snild Beregning havde bragt det højeste Selskab, navnlig en Mængde hysteriske Damer, under sin hypnotiske Indflydelse og derved bragt Opløsning i Familierne og fremelsket alskens nye Laster. Takket være navnlig *Kejserinden,* der betragtede Rasputin som en guddommelig Profet, havde denne befæstet sin Stilling saa stærkt, at han kunde tage Kampen op selv med Ministrene. Medens de modsatte Indflydelser brødes ved Petrograd Hoffet, den moralsk anløbne Krigsministers Krigslyst og Fredstilbøjelighederne hos den religiøse Svindler, spillede *Czaren*

Russisk General *Vladimir Alexandrovitch Suckomlinoff.* F. 1848. Chef for Officersrideskolen i Petrograd, senere Chef for Nikolaus-Generalstabsakademiet. 1899 Stabschef i Militærdistriktet Kiev, 1902 Stedfortræder for Generalguvernøren her, 1904 Generalguvernør i Kiev. 1905 Krigsminister. 28. Juni 1915 afløst af *Polivanoff.* I Marts 1916 sat under Anklage for Pengebedragerier og kort efter afskediget som Medlem af Rigsraadet. Blev 1917 dømt til livsvarigt Tugthusstraf og hensat i Peter Pauls Fæstningen.

Grev Sergej Julijevitch Witte. F. 1849 i Tiflis. Ruslands udmærkede Jernbaneorganisator og Finansminister. Fra April 1906 ikke mere deltaget i offentlig politisk Virksomhed. † 13/9 15.

selv ingen Rolle; til Trods for en vis Stædighed, der er et almindeligt Karaktertræk hos svage og uselvstændige Personer, beherskedes han altid af sine Omgivelser.

En kejserlig Ukas om en *Prøvemobilisering*, der udstedtes i Maj, fremkaldte en ny Nervøsitet i Europa. Omtrent ved denne Tid udtalte den tyske Ambassadør i Wien, *Tschirschky*, *) til en af London-Ambassadøren *Fyrst Lichnowskys* Sekretærer, der var paa Besøg i Wien, at Krigen var nær forestaaende. I Berlin anklagede man Østrig-Ungarn for Svaghed og var ivrig for at „rehabilitere" det Habsburgske Monarki. Der er næppe Tvivl om, at man i ledende militære Kredse i Tyskland i Foraaret 1914 ventede Krigen — paa den ene eller den anden Maade. Man regnede med den langsomme Mobilisering i det udstrakte russiske Rige, der vilde sætte Tyskland i Stand til at knuse Frankrig, før Rusland kunde udfolde sin Styrke. Man stolede paa Desorganisationen og Demoralisationen i den franske Hær. Franske Socialistledere som *Jaurès, Vaillant, Hervé* o. a. talte bestandigt om Generalstrike og Mytteri, hvis det skulde komme til Krig, og den Agitation for Sabotage og „Handlingens Propaganda", som kom frem under Arbejderbevægelserne i Frankrig, kunde give de tyske Iagttagere — daarlige Psykologer, som de altid har været — den fejlagtige Forestilling, at Frankrigs hele Stats- og Samfundsbygning var undergravet og mør og vilde falde sammen ved det første kraftige Angreb. At Vejen til Paris gik igennem *Belgien*, for hvis Neutralitet Tyskland var Medgarant, var jo, som det fremgaar af Kejser Wilhelms nævnte Udtalelser til Kong Albert, forlængst en given Sag. De tyske Strateger regnede fremdeles med, at *England* vilde holde sig udenfor Krigen, og det af mange Grunde. Man mente, at *Boerbefolkningens* Loyalitet i *Sydafrika* var et blot

Forslag til en *„Mindestøtte" over Rasputin og Stürmer, den russiske Revolutions „Fædre".* [„Novi Satirikon", Petrograd.]

*) Geheimeraad *Heinrich Leonhard v. Tschirschky u. Bögendorff.* F. 1858 ved Dresden. 1883 Gesandtsskabsattaché i Konstantinopel. 85 i Udenrigsministeriet. 87 Privatsekretær hos Statssekretær Herbert Bismarck. Legationssekr. i Wien. Derpaa ved Gesandtskaberne i Athen og Bern. Legationsraad i Konstantinopel og Petrograd. 99 Gesandt i Petrograd. 1900 i Luxemburg. 1906 Statssekr. i Udenrigsministeriet. 1907 Gesandt i Wien.

Skin, og at *Dewets* gamle Soldater vilde gribe til Vaaben ved det første Signal; det gærede baade i *Ægypten* og i *Indien*, i *Canada* herskede der Splid, og medens Parlamentet i London lidenskabeligt kæmpede om *det irske Home Rule-Spørgsmaal,* stod Irernes og Ulstermændenes Frivillighære væbnede overfor hinanden, og Borgerkrigen syntes at staa for Døren paa *Irland;* endelig havde England endnu, trods den saakaldte Reform af 1907, *ingen egentlig Hær,* og *Lord Roberts'* gentagne Krav om Indførelse af almindelig Værnepligt havde ikke givet Genlyd hos Briterne.

Den franske Socialist *Jean Jaurès.* F. 1859 i Castres. 1903 Vicepræsident i Deputeretkamret. Myrdet 31. Juli 1914 i Paris.

At de engelske Statsmænd nærede et oprigtigt Ønske om at bevare Verdensfreden, staar udenfor al Tvivl. Dertil sigtede Sir Edw. Greys med Held kronede Bestræbelser under Balkankrigene, og dertil sigtede ogsaa de Anstrængelser, der blev gjort fra engelsk Side for at faa Overenskomster i Stand med Tyskland, hvorved der aabnedes Ventiler for den tyske Expansionstrang. Man foreslog en Overenskomst om *de afrikanske Kolonispørgsmaal,* hvorved en senere Deling af de portugisiske Kolonier mellem England og Tyskland blev taget i Betragtning; *Portugals* politiske Afhængighed af England borgede for, at et eventuelt Forslag om at afhænde disse Kolonier ikke vilde møde nogen uovervindelig Modstand i Lissabon. Ogsaa om *Bagdad*banespørgsmaalet søgte de engelske Statsmænd at komme til Enighed med Tyskland. Grey tilbød Tyskland Ret til at fortsætte Banelinien til *Basra;* Sejladsen paa *Shat-el-Arab* skulde være i Hænderne paa en international Kommission; Tyskerne skulde have Part i Havnearbejderne i Basra og tillige visse Flodrettigheder paa *Tigris*, hvad der hidtil havde været Firmaets *Lynchs* Monopol. Ved denne Traktat vilde *Mesopotamien* indtil Basra i det væsentlige blive tysk Indflydelsessfære, medens England fik som økonomisk Sfære *den Persiske Havbugts* Kyst og *Smyrna—Aidin* Banen, Frankrig *Syrien* og Rusland *Armenien.* Men den tyske Regering var stadigt misfornøjet

Christian R. Dewet. F. 1854 i Oranje Fristaten. 1900—1902 en af Boernes Hovedførere i Krigen. 1907 Landbrugsminister i Br. Sydafrika. Protesterede 28. Oktober 1914 i en Proklamation mod, at Englænderne erobrede Tysk Sydøstafrika, og stillede sig i Spidsen for et Oprør mod Englænderne, erklærede 6. November Oranje Republiken for fri igen, sejrede Dagen efter over Gnrl. *Cronje*, men blev 12. November selv slaaet af *Botha* i Mushroom Dalen og blev 1. December taget til Fange. I 1915 dømtes han til 6 Aars Fængsel og en Bøde af 2000 £, men blev ved Aarets Slutning betingelsesvis løsladt.

Indiske Lanserer rykker i Aftendæmringen ind i *en fransk Landsby.*

med de engelske Tilbud og vedblev paa Trods af den engelskvenlige Ambassadør Lichnowskys indtrængende Raad at trække Sagerne i Langdrag. Endelig forelaa Overenskomsterne i Juli 1914 færdige til Underskrift, men Krigen udbrød, og Dokumenterne blev aldrig underskrevne.

Karl Kautzky. F. 1854 i Prag, Søn af en Czeker og var først czekisk Nationalist. Senere Socialist. 1879 ansat ved Bladet „Sozialdemokrat" i Zürich. 1883 paabegyndte han Udgivelsen af „Neue Zeit". Sluttede sig til de uafhængige Socialister. Efter Revolutionen har han en kort Tid været ansat i Udenrigsministeriet og blev derpaa Formand for den tyske „Socialiceringskommission."

Kautzky udgav i December 1919 en lille Bog paa 182 Sider: *„Wie der Weltkrig entstand"*, udarbejdet efter det tyske Udenrigsministeriums Arkiv. Særlig Opsigt vakte i Bogen Gengivelsen af de mange *Randnoter*, Kejser Wilhelm egenhændigt havde tilføjet Dokumenterne. Iovrigt er Bogen tillige et skarpt Agitationsskrift mod Flertalssocialisterne og mod Regeringen Ebert.

Til Trods for Vestmagternes afgjorte Fredsvillie var den internationale Situation da i Forsommeren 1914 saa truende som nogensinde. I Virkeligheden var alt lagt til Rette til, at Krigsbaalet kunne flamme op ved den første Gnist. *Den, der tændte Gnisten, var den østrig-ungarske Udenrigsminister, Grev Berchtold.**)

To Gange i Løbet af 1913 var Berchtolds

*) Da en sammenhængende Skildring af Krigsudbruddets Historie allerede er givet i Begyndelsen af dette Afsnit, skal vi her kun supplerende gaa ind paa en Del Forhold og Kendsgerninger, som senere er bleven bekendte. De vigtigste af de i det første Aar efter Afslutningen af Vaabenstilstandene fremkomne nye Kilder til Forstaaelse af Begivenhederne i Juli—August 1914 er de *østrigske* Aktstykker, som er udgivne dels som en særlig *Rødbog*, dels i sammenhængende Bearbejdelse ved Dr. *Roderich Gooss*, og de *tyske* Dokumenter, der er blevne offentliggjorte i deres Helhed, umiddelbart efter at *Kautzky* havde udsendt sin Bearbejdelse af dem — det vigtigste var allerede i Forvejen blevet meddelt af „Nieuwe Rotterdamsche Courant" og „Times" —, fremdeles en Række Erindringer: *Ludendorffs, Tirpitz', Bethmann Holwegs, Grev Czernins* o. a. Vigtige Meddelelser var allerede under Krigen fremkomne gennem den tidligere Krupp-Direktør Dr. *Mühlons* Erindringer (Artikel i „Berliner Tageblatt" den 21. Marts 1918) og *Fyrst Lichnowskys* Memorandum, der ved en Indiskretion blev offentliggjort i Bladene, først i det svenske Socialistblad „Polltiken", mod Forfatterens Ønske. Ogsaa den Proces, som den første russiske Revolutionsregering indledede mod Ex-Krigsminister *Suchomlinoff*, har bidraget til at kaste Lys over de Begivenheder, der her drejer sig om. Den Samling Breve fra *Kejser Wilhelm* til *Czar Nikolaus II*, som nylig er bleven fremdraget (dansk Udgave ved *R. Besthorn*) er særdeles oplysende angaaende Wilhelm II's Karakter og politiske Ideer, men kommer ikke i Betragtning som Kilde til Krigsudbruddets Historie, da Brevvexlingen standser i Begyndelsen af Aaret 1914.

Planer om at hidføre en *Krig med Serbien* og derigennem én Gang for alle gøre Ende paa den for det nationalt saa broget sammensatte Habsburgske Dobbeltmonarki farlige storserbiske Bevægelse, *slaaet fejl. Italien* vilde ikke tillægge en Angrebskrig mod Serbien Navn af Forsvarskrig, hvorved casus foederis vilde indtræde for Triplealliancen. *Tyskland* derimod opmuntrede underhaanden den østrig-ungarske Regering til kraftig Optræden, men uden endnu at binde sig selv. Ved moralsk at støtte *Bulgarien* under Balkankrigen havde Berchtold grundigt fordærvet Forholdet til *Rumænien*, der jo udgjorde et Led i den centraleuropæiske Alliance. *Kong Carol af Rumænien* havde gjort sine Forbundsfæller opmærksom paa, at han vel personligt vilde forblive tro mod Forbundet, men at der kunde komme til at foreligge en Situation, hvor Nationens Villie var stærkere end hans. Saaledes førtes Berchtold ganske naturligt til i Bulgarien at søge en Erstatning for det upaalidelige Rumænien. Gennem Bulgarien kunde Centralmagterne maaske ogsaa i en lidt fjernere Fremtid komme i nærmere politisk Forbindelse med *Porten*, idet en vis Tilnærmelse mellem Regeringerne i Sofia og i Konstantinopel kunde spores. Men Berchtold var klar over, at det ikke vilde blive helt let at gøre denne Politik tillokkende for Forbundsfællen i Berlin, da Kejser Wilhelm nærede alt andet end Sympati for den bulgarske Koburger, *Czar Ferdinand.*

Engelsk Karikatur fra August 1912:
Harmoni: Den tyske Kejser har patroniseret den Kruppske Kanonfabriks 100 Aarsfest.

Imidlertid lod Grev Berchtold sine Planer i saa Henseende skriftligt udarbejde af en udenrigsministeriel Embedsmand, *Baron Flotow,* og med denne Memoire som Basis forfattede *Baron Matscheko* en Redegørelse, hvori Ruslands Stræben efter Overmagten paa Balkan skildredes, og det forklaredes, hvorledes Tyskland og Østrig havde en fælles Interesse i med Kraft at træde op imod denne russiske Politik, inden det blev for sent. Man burde tilstræbe Dannelsen af *et Balkanforbund under Centralmagternes Ægide,* men med *Udelukkelse af Serbien.*

Men umiddelbart før den af Matscheko udarbejdede Redegørelse, efter at være gennemlæst og delvis omarbejdet af Berchtold, skulde afsendes til Berlin, indtraf Morddaaden i *Serajevo.* Om det Indtryk, som Begivenheden gjorde paa Kejser Wilhelm og hans Omgivelser, bemærker *Lichnowsky:*

Paa den ene Side af Portalen til *Katedralen i Metz* er anbragt en Statue af *Profeten Daniel.* Kunstneren har givet Statuen *Kejser Wilhelm II*'s Ansigtstræk.

„Det var ombord paa „Meteor", at vi erfarede Nyheden om *Erkehertug-Tronfølgerens* Død. Hans Majestæt beklagede, at alle hans Bestræbelser for at vinde denne høje Personlighed for sine Ideer derved var bleven til intet . . . . Da jeg ikke havde faaet Meddelelse om Synspunkter og Kendsgerninger i Wien, tilskrev jeg ikke denne Begivenhed nogen videre Betydning. Jeg kunde kun senere konstatere, at en Følelse af Lettelse var fremherskende hos de østrigske Aristokrater. Ombord paa „Meteor" befandt sig som Hans Majestæts Gæst en Østriger, *Grev Felix Thun.* Han var bleven liggende i sin Kahyt hele Tiden under Paaskud af Søsyge til Trods for det prægtige Vejr. Da han erfarede Nyheden, blev han med det samme rask. Frygten eller Glæden havde helbredt ham."

Fyrstemordet var en uventet Trumf i Berchtolds Spil, og han var ikke sen til at spille den ud. Han lod tilføje en Efterskrift, i hvilken Mordet blev anført som Bevis paa den uforsonlige Modsætning mellem Østrig-Ungarn og Serbien og paa, hvor farlige de storserbiske Bestræbelser var. Monarkiet maatte regne med et haardnakket, uforsonligt og agressivt Fjendskab fra Serbiens Side. Derfor var det tvingende nødvendigt for Monarkiet, med fast Haand at sønderrive Maskerne i det Net, som Modstanderne vilde drage sammen om Monarkiet.

Den gamle Kejser Franz Joseph var allerede vundet for Grev Berchtolds Planer. Da Franz Joseph ikke, som han havde ventet, fik Lejlighed til at drøfte Situationen med Kejser Wilhelm ved Erkehertugparrets Bisættelse, idet den tyske Kejser ikke kom til Wien, affattede han en Haandskrivelse til Kejser Wilhelm og sammenfattede her kort Redegørelsens Tankegang, idet han hævdede, at det var en Forudsætning for Magternes Fredspolitik, at Serbien, der var Centrum for den panslavistiske Agitation, ophørte med at regnes for en Magtfaktor paa Balkan. Østrig-Ungarns Udenrigspolitik maatte være rettet henimod en Formindskelse og Isolering af Serbien. Fredspolitiken vilde være truet, saa længe denne forbryderiske Propaganda ustraffet fik Lov til at fortsættes. Berchtolds Erklæring og Kejserens Haandskrivelse afsendtes nu til Berlin, for at de kunde forelægges for Wilhelm II, inden han begav sig afsted paa sin Rejse til Norge.

Kejser Wilhelm i civil Dragt før Krigen.

Øjeblikket var psykologisk ualmindelig gunstigt. Kejser Wilhelm var oprørt i sit Inderste over Mordet paa en Personlighed, der var bestemt til at bære en Krone, og hans Affekter og Stemninger beherskede nu som altid hans politiske Handlinger. Han var i saa Henseende en Modsætning til den stive og kolde Franz Joseph, der, som *Conrad v. Hötzendorff* udtrykker sig, „hverken besad megen Godhed eller megen Følelse, men bevidst Stil og den fineste Forstaaelse for denne Stil. Den Optræden, som den russiske Gesandt i Belgrad, Panslavismens Forkæmper *Hartwig*, udviste efter Mordet i Serajevo, var vel ogsaa egnet til at forøge Kejser Wilhelms Misstemning. Han havde indbudt Gæster til et Aftenselskab den 28. Juni og lod ikke Gildet aflyse, skønt Efterretningen om Mordet var indløbet allerede om Eftermiddagen; og da der blev afholdt Requiem for den dræbte Erkehertug, var det russiske Gesandtskabsflag i Belgrad det

Østrig-ungarsk Gesandt i Berlin *Grev Ladislaus v. Szögyenyi-Marich*. F. 1842 i Wien. 1892 Gesandt i Berlin. Kaldt tilbage 12. August 1914 og afløst af Prins Hohenlohe-Schillingsfürst.

eneste af de derværende Legationers Flag, der ikke var hejst paa halv Stang.

Tschirschky, berettede til Berlin, at han havde advaret Grev Berchtold mod overilede Skridt overfor Serbien. I Randen af denne Indberetning har Kejser Wilhelm skrevet:

„Hvem har bemyndiget ham dertil? Det er meget dumt! Det angaar slet ikke ham, da det kun er Østrigs Sag at overveje, hvad det tror at burde gøre. Siden hedder det da, hvis det skulde gaa galt, at Tyskland ikke vilde være med! Tschirschky vil behage at lade være med det Vrøvl. Der maa gøres op med Serberne, *og det snart.*"

Andetsteds i Tschirschkys Beretning hed det, at der i Wien var et almindeligt Ønske om et grundigt Opgør med Serbien. Dertil er knyttet den kejserlige Randbemærkning:

„Jetzt oder nie!"

Regeringen tildelte Tschirschky en Irettesættelse for hans „Lunkenhed".

Har Tschirschky skiftet Taktik under Paavirkning af denne Kritik, eller har han i Virkeligheden bestandigt arbejdet for at indvikle Østrig-Ungarn i Krig med Serbien? Dette Spørgsmaal er endnu ingenlunde klart. Har han fulgt en privat Politik, eller har han ved at puste til Ilden troet at handle i sin Kejsers Aand? Grev Czernin betoner den fremtrædende Rolle, som Tschirschky har spillet ved Krigens Udbrud, og betegner ham som en tysk „Isvolski", hvad der i den østrigske Statsmands Mund vil sige saa meget som en tysk „Machiavelli". Berchtold havde i Tschirschky set en Mand, der vilde holde igen, men det er ogsaa muligt, at dennes „Lunkenhed" havde sin Aarsag i, at han ikke ret tiltroede Berchtold Evnen til at føre en haardhændet Politik igennem overfor Serbien. I en Samtale den 2. Juli mellem Berchtold og Tschirschky udmalede den østrig-ungarske Udenrigsminister den serbiske Fare i stærke Farver; der var, tilføjede han, kommet Meddelelse fra Serbien om, at 12 Mordere havde begivet sig paa Vej for at begaa Attentat paa Kejser Wilhelm. Tschirschky erklærede, at ogsaa han ansaa en energisk Optræden mod Serbien for nødvendig, og Tyskland havde ogsaa oftere erklæret sig rede til at stille sig bag ved Østrig-Ungarn, naar det skulde være fornødent. Berchtold erklærede, at han til Trods for disse Forsikringer ikke altid

Tysk Diplomat *von dem Busssche-Haddershausen*. Ved Krigens Udbrud Gesandt i Bukarest, som han forlod, da Rumænien erklærede Krig. Derefter gentagne Gange stedfortrædende Statssekretær i Udenrigsministeriet.

Fyrst Gregor Trubetzkoi. Russisk Gesandt i *Belgrad* efter *Grev Hartwig* indtil Juli 1915.

havde fundet Støtte hos Regeringen i Berlin og derfor ikke var sikker paa, hvor meget Løfterne betød, hvortil Ambassadøren paa sin Side indvendte, at han, naar han skulde sige sin private Mening, saa Grunden til den tyske Regerings Holdning deri, at man i Wien vel fremsatte Ideer, men ingen klar og fast Aktionsplan; en saadan maatte fremkomme, før den tyske Regering kunde stille sig afgørende ved Dobbeltmonarkiets Side.

Der har været megen Tale om *et Kronraad,* der skal have fundet Sted i Berlin *den 5.* — eller *6.* — *Juli 1914,* og ved hvilket Krigen først skal være bleven besluttet. Historien om Kronraadet dukker først op i en Korrespondance fra Berlin til det hollandske Blad „Nieuwe Rotterdamsche Courant" i September 1914 og er siden ofte bleven behandlet af Ententens Krigsforfattere. Lichnowsky skriver, at han har faaet Efterretning om de afgørende Samtaler i Potsdam den 5. Juli, hvor den Anmodning, som Wien havde rettet til Tyskland, havde modtaget absolut Billigelse hos alle de ledende Personligheder,

„idet det tilmed blev udtalt, at der ikke vilde være nogen Ulykke i, om en Krig med Rusland blev Følgen."

Under 30. August 1917 har den daværende Understatssekretær for Udenrigsanliggender, *Friherre v. dem Busche,* gjort en Notits om, at der den 6. Juli 1914 hos Kejseren i Potsdam var blevet holdt *en militær Raadslagning,* hvor Admiral *v. Capelle,* Kaptain *Zenker* og Repræsentanter for Krigsministeriet og Generalstaben var til Stede. Notitsen slutter med de Ord:

M. S. Boškovič. Serbisk Chargé d'Affaires i London ved Verdenskrigens Udbrud.

„Det blev besluttet for alle Tilfælde at træffe forberedende Forholdsregler til en Krig. Tilsvarende Befalinger er derpaa blevet udsendt. Kilde fuldstændig paalidelig. Busche."

Alle de nævnte Personer og Instanser har imidlertid bestemt benægtet Notitsens Rigtighed, og v. d. Busche har derefter erklæret, at han ikke kunde erindre sin Kilde og maaske ogsaa fejlagtigt har betegnet denne Kilde som paali-

Sir Louis Mallet. F. 1864. Engelsk Gesandt i Konstantinopel ved Krigens Udbrud. Indtraadte i Diplomatiet 1888, har været ansat i Rom, Rio de Janeiro og Cairo og været Privatsekretær hos Sir Edw. Grey.

delig. *Morgenthau*, der var amerikansk Ambassadør i Konstantinopel ved Krigens Udbrud, har i 1918 ladet offentliggøre nogle Erindringer fra denne Tid. Han fortæller, at den tyske Ambassadør hos Porten, *Friherre v. Wangenheim*, overfor ham og Andre havde omtalt *Kronraadet i Potsdam den 5. Juli,* hvor han selv var til Stede tillige med Generalstabschef *v. Moltke*, *Tirpitz* og fremragende Repræsentanter for Storindustrien og Storfinansen o. s. v., hvor Kejseren højtideligt spurgte hver Enkelt, om han var rede til Krig, hvortil de Alle svarede Ja undtagen Finansmændene, der krævede 14 Dages Respit.

De nye østrigske og tyske udenrigsministerielle Dokumentsamlinger giver ingen Oplysninger om det mystiske Kronraad. Efter disse Kilder fandt i de nævnte to Dage følgende Sted: Den østrig-ungarske Ambassadør i Berlin, *Grev Szögyenyi*, havde meddelt Kejser Wilhelm, at han ønskede at overrække en egenhændig Skrivelse fra sin Kejser. Kejser Wilhelm indbød derfor Ambassadøren til en Frokost i Potsdam den 5. Juli. Han havde i Forvejen gennemlæst begge Aktstykker, og ved Frokosten udtalte han, at han først kunde give definitivt Svar efter at have konfereret med sin Kansler; dog gav han Ambassadøren Bemyndigelse til at meddele Kejser Franz Joseph, at denne under alle Omstændigheder kunde regne med Tysklands fulde Understøttelse. Han mente ikke, at Østrig-Ungarn turde opsætte sin Aktion mod Serbien, og om end Rusland vilde stille sig fjendtligt, saa havde han, Kejser Wilhelm, i længere Tid været forberedt derpaa, og Tyskland vilde, om det kom til Krig, forbundstro staa ved Østrig-Ungarns Side. Samme Dags Eftermiddag modtog Kejseren Rigskansler *v. Bethmann Hollweg* og Understatssekretær *Zimmermann,* der fungerede for Udenrigs-Statssekretær *v. Jagow.* Ingen Andre var til Stede ved den Lejlighed. Kejseren udtalte, at han var klar over den alvorlige Situation, hvori Donaumonarkiet var blevet bragt ved den storserbiske

Dr. *Streit.* Græsk Udenrigsminister ved Verdenskrigens Udbrud og indtil 14. Sept. 1914. Derefter Gesandt i Wien, saa 18. Febr. 15 afløst Panas som Gesandt i Konstantinopel.

Agitation, men det var ikke Tysklands Sag at raade sin Forbundsfælle til, hvad den skulde gøre efter Bloddaaden i Serajevo; det maatte Østrig-Ungarn selv afgøre. Tyskland maatte afholde sig fra direkte Tilskyndelse og Raad, idet det med alle Midler maatte søge at hindre, at den østrigsk-serbiske Konflikt voxede op til en international Konflikt. Men Kejser Franz Joseph maatte vide, at Tyskland ikke i en alvorlig Stund vilde lade Østrig-Ungarn i Stikken; dets egen Livsinteresse krævede, at Østrig-Ungarn bevaredes intakt. Kejseren sympatiserede med Tanken om at drage Bulgarien med ind i Centralmagternes Kreds, naar det kunde ske uden at støde Rumænien. Rigskansleren erklærede, at han var fuldstændig enig med Kejseren i disse Overvejelser.

Friherre Hans von Wangenheim. F. 1859 i Georgenthal. Oprindeligt Officer. 1887 ansat ved det tyske Gesandtskab i Petrograd, derefter i Kjøbenhavn, Madrid og Lissabon. 1899—04 1. Gesandtskabssekretær under Marschall v. Bieberstein i Konstantinopel. Derefter til 1908 Gesandt i Mexiko, saa i Tanger og i Athen. Fra 1912 Gesandt i Konstantinopel, hvor han i Oktober 1915 afløstes af Wolff-Metternich. † 25. Oktober 1915.

Dagen efter, den 6. Juli, modtog Rigskansleren i Overværelse af Zimmermann Grev Szögyenyi, der var ledsaget af Berchtolds Udsending, *Grev Hoyos,* og meddelte ham Kejser Wilhelms Svar, idet han sluttede med at sige, *at Regeringen i Wien, hvilken Beslutning den end vilde tage, kunde være sikker paa, at Tyskland vilde staa bag ved den.* Kansleren tilføjede som sin med Kejserens Standpunkt stemmende *personlige* Mening, *at en øjeblikkelig Indskriden fra Østrig-Ungarns Side mod Serbien vilde være den bedste Fremgangsmaade, og at man ikke skulde sætte hverken Italien eller Rumænien i Kundskab om en paatænkt Aktion mod Serbien.*

Til Dr. *Mühlon* fortalte *Helfferich,* der den Gang var Direktør for „Deutsche Bank", at Kejser Wilhelm overfor Enhver, der vilde høre paa ham, erklærede, at, *hvis Rusland mobiliserede, vilde han ogsaa mobilisere, og saa betød Mobiliseringen Krig med det samme.* Helfferich tilføjede, at Østrigerne var henrykte over Kejserens bestemte Holdning, og *Krupp von Bohlen* bekræftede dette overfor Dr. Mühlon. Til Krupp von

Bohlen havde Kejseren sagt, at han vilde erklære Krig med det samme, hvis Rusland mobiliserede, og Enhver skulde da faa at se, at han ikke skiftede Sind. Kejserens gentagne, eftertrykkelige Forsikring om, at ingen denne Gang skulde være i Stand til at bebrejde ham Ubeslutsomhed, havde frembragt en næsten komisk Virkning.

Kejseren drog paa *Nordlandsfærd* den 7. Juli. Dagen efter meddelte et Telegram fra Berlin en Udtalelse af Tschirschky om, at Tyskland vilde gaa med Østrig-Ungarn i tykt og tyndt, hvilken Beslutning Monarkiet end vilde træffe med Hensyn til Serbien. Grev Szögyenyi indberettede til sin Regering, at Tyskland ansaa det nærværende Tidspunkt for det rette til en afgørende Aktion, fordi man mere og mere følte sig overbevist om, at Rusland rustede til og stræbte henimod en Krig, uden dog endnu at være tilstrækkeligt militært forberedt, og fordi man mente at se tydelige Tegn paa, at England vilde holde sig udenfor en Krig, der maatte opstaa i Anledning af Balkanspørgsmaal, og det, selv om Rusland og eventuelt ogsaa Frankrig skulde blive inddraget i Krigen.

Grev Mensdorf-Pouilly.
Ved Krigens Udbrud østrig-ungarsk Gesandt i London.

Den 14. Juli sendte Kejser Wilhelm fra *Bornholm* Kejser Franz Joseph sit Svar: Han ansaa det for en Pligt for alle Kulturstater med ethvert Magtmiddel at modarbejde den Handlingens Propaganda, som rettede Angreb paa Donaumonarkiet, og han anerkendte Nødvendigheden af, at Østrig-Ungarn befriede sig for det haarde Tryk paa Sydgrænsen.

Imidlertid havde Tysklands diplomatiske Repræsentanter i Sofia og Bukarest faaet deres Instruxer i Overensstemmelse med de nye Balkanplaner. I *Konstantinopel* sonderede Gesandten, *Wangenheim,* Terrainet, der viste sig at være endog særdeles vel forberedt. *Enver Pasha* havde, berettede Wangenheim den 22. Juli, erklæret sig villig til at indgaa Forbund med Bulgarien, forudsat at dette Forbund blev patroniseret af Triplealliancen eller i det mindste af en af Triplealliancens Magter.

(Randnote af Kejseren: „Naa, saa havde vi dog lugtet rigtigt!")

Wangenheim selv nærer Betænkeligheder; den tyrkiske Østgrænse vil blive det svageste Punkt i Treforbundets strategiske Opstilling og det naturlige Angrebspunkt for Rusland. Kejser Wilhelm skriver i Randen:

„Teoretisk rigtigt, men i nærværende Øjeblik galt! Nu drejer det sig om at vinde enhver Bøsse, der paa Balkan er rede til at brænde løs mod Slaverne, for Østrig . . . Det er Opportunitetspolitik, der her maa drives."

I en ny Skrivelse d. 23. Juli ytrer Wangenheim ogsaa finansielle Be-

tænkeligheder; et Forbund med Tyrkiet vil foreløbig paalægge Treforbundet for store Byrder. Hertil bemærker Kejseren:

„Sludder! han skal først faa dem knyttet til, det andet vil give sig af sig selv!"

Og under Telegrammet er tilføjet:

„De tilbyder sig jo ligefrem!!! En Afvisning eller uhøflig Behandling vilde være ensbetydende med deres Overgang til Russo-Gallien, og saa vilde vor Indflydelse én Gang for alle være borte! Wangenheim skal overfor Tyrkerne udtale sig ubetinget klart imødekommende m. H. t. Tilslutningen til Treforbundet og modtage og melde deres Ønsker. Vi maa under ingen Omstændigheder afvise dem. W."

Sir Maurice de Bunsen. F. 1852. I diplomatisk Tjeneste fra 1877. 1879—91 Gesandtskabssekretær i Tokio. 1894 Gnrlkonsul i Siam. 1897 Gesandtsskabsskr. i Konstantinopel, 1902 i Paris. 1905 Gesandt i Lisboa, 1906 i Madrid. 1913 Gesandt i Wien. I 1918 i Mission til De Forenede Stater, 1919 Afsked fra Diplomatiet.

Aktionen mod Serbien var bleven besluttet i Wien umiddelbart efter Forhandlingerne i Potsdam. Den afgørende Bestemmelse blev taget i *Ministerraadet i Wien den 7. Juli.* Her tog Berchtold Ordet for en Politik, der gik ud paa for stedse at gøre Serbien uskadeligt. Baade den tyske Kejser og hans Kansler havde garanteret ubetinget Støtte fra Tysklands Side, hvis det kom til Krig med Serbien. Muligvis vilde en saadan Politik føre til Krig ogsaa med Rusland, men Ruslands Balkanpolitik var saa ødelæggende for Monarkiet, at man hellere maatte komme Modstanderne i Forkøbet. Den ungarske Premierminister, *Grev Tisza,* bekæmpede energisk Berchtolds Plan og henviste til mulige fremtidige politiske Konstellationer, der vilde give Østrig-Ungarn en gunstigere Position end nu. Han vilde ganske vist ogsaa have, at man skulde stille haarde Krav til Serbien, men Kravene maatte ikke være af den Natur, at de ikke kunde antages. Grev Tisza vilde aldrig gaa med til et Angreb paa Serbien uden forudgaaende diplomatisk Aktion. Alle de andre Ministre, ogsaa den østrigske Premierminister, *Grev Stürgkh,* sluttede sig imidlertid til Grev Berchtolds Forslag, og som Mødets Resultat fastslog man, at Alle med Undtagelse af den ungarske Premierminister var enige om, at en blot diplomatisk Sejr vilde være uden Værdi, selv om den var absolut ydmygende for Serbien, hvorfor „der maatte stilles uantagelige Krav til Serbien, saa at det bestemt maatte komme til Krig". Denne sidste Passus, der fandtes i den af Grev Hoyos førte Protokol fra Mødet, blev dog i den endelige Affattelse af Grev Berchtold afsvækket til: *„saa vidtgaaende Krav, at det kunde forudses, at de vilde blive afvist, saa at der kunde banes Vej for en radikal Løsning ved en militær Indskriden".* Da Berchtold den 14. Juli drøftede Spørgsmaalet med Kejser Franz Joseph og Premierministrene for

Folkemængden i London søger at tiltvinge sig Adgang til et af Anti-Værnepligts-Foreningens Møder i *Devonshire House*, Bishopsgate.

de to Rigshalvdele, var Kejseren vundet for Krigspolitiken, og ogsaa Tisza havde opgivet sine Betænkeligheder.

Kejser Wilhelm skubbede til efter bedste Evne. I en Skrivelse fra Grev Berchtold af 10. Juli, der gik ud paa, at man nu i Wien vilde komme til en Beslutning, understregede han Ordet „*nu*" og tilføjede en Bemærkning om, at det varede noget længe, inden man kunde naa til en Beslutning. Da Berchtold videre meddelte, at han vilde stille et Ultimatum saaledes, at Serbien umuligt kunde antage det, skrev Kejseren i Margen:

„Rømme Sandjaket, saa er Slagsmaalet der med det samme. Sandjaket maa Østrig ubetinget strax have igen for at hindre Serbien og Montenegro i at forene sig og Serbien i at naa Havet."

Berchtold havde refereret Tiszas Ord om, at man skulde gaa gentlemanlike til Værks. Hertil bemærker Kejseren:

„Overfor Mordere, efter det, som er sket! Fjollet!"

Efter hvad Helfferich fortalte til Dr. Mühlon, var Kejserens Udflugt til Skandinavien kun en Finte; han havde ikke indrettet Rejsen paa sædvanlig Vis, men vedligeholdt stadig Forbindelsen med Hjemmet og var nær nok til at kunne indhentes i hvert givet Øjeblik.

Den 11. Juli vidste man allerede i Berlin, at Ententen i Belgrad havde raadet til Eftergivenhed. *Bethmann Hollweg havde derved haft Midlet til en fredelig Løsning af Konflikten i Hænde,* men han drog af den Kends-

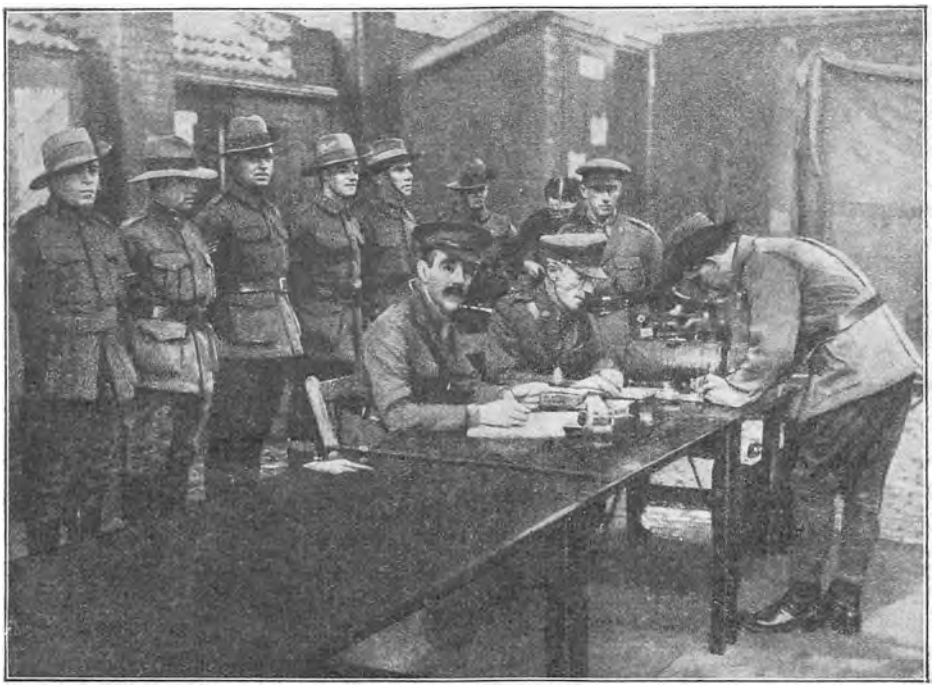

Australske Soldater afgiver i *London* deres Stemmer i Anledning af *den australske Folkeafstemning om den almindelige Værnepligt.* [„The Manchester Guardian."]

gærning, at Ententen ikke vilde Krig, den Slutning, at *Tyskland kunde tillade sig alt.* Zimmermann udtalte, at det østrigske Ultimatum skulde „pebres saaledes til, at Serbien ikke kunde sluge det". *Den 13.* modtog Rigskansleren Meddelelse om Hovedindholdet af Ultimatumet. Alle, der indviedes i Sagen, havde det Indtryk, at Ultimatumet var uantageligt for Serbien. Marineminister *Tirpitz* var øjeblikkeligt klar over, at *England vilde gribe ind,* og at Følgen vilde blive *en Verdenskrig.* Dette betonede han i en Samtale med *Prins Heinrich,* Kejserens Broder, og han tilbød at afbryde sin Orlov, men Kansleren forbød ham at vende tilbage til Berlin, fordi det vilde vække Opsigt.

Slaget skulde altsaa aabenbart komme som en Overraskelse.

Disse Træk stammer fra Tirpitz selv, Bethmann Hollwegs arge Fjende, men i Hovedsagen turde Fremstillingen være korrekt.

Lichnowsky fik Instruktioner om at arbejde hen til, at den engelske Presse og Offentlighed stillede sig velvilligt, naar Østrig gav den panserbiske Bevægelse „Naadestødet". Lichnowsky advarede mod ubesindige Æventyr, men Udenrigsminister v. Jagow svarede, at Rusland ikke var færdigt, at Sagen nok vilde fremkalde nogen Larm, men at Rusland vilde vige tilbage, og det desto mere, jo fastere Tyskland stod ved Østrigs Side. Paa den anden Side var Stemningen i Rusland stedse mere tyskfjendtlig,

og man maatte tage sin Risiko. Det var den tyske Ambassadør i Petrograd, *Grev Pourtalès,* der havde forsikret, at Rusland ikke vilde røre sig, og raadet til med al Energi at drive Berchtold frem.

Fra først af var det Grev Berchtolds Mening, at man skulde vente med Afsendelsen af Ultimatumet til Serbien til *den 25. Juli,* for at Efterretningen derom ikke skulde indtræffe under Præsident *Poincarés* Besøg hos *Czaren* 20.—25. Juli. Men senere skiftede Berchtold Opfattelse. Man var nemlig begyndt at blive nervøs i Berlin, og Regeringen i *Rom,* der paa en eller anden Maade havde faaet Nys om, hvad der var i Gære, var begyndt at røre paa sig; Italiens diplomatiske Repræsentanter i Petrograd og Bukarest havde faaet Ordrer til ad Omveje at foranledige de Regeringer, hos hvilke de var akkrediterede, til at øve et Tryk i Berlin og Wien og derved at hindre den østrig-ungarske Aktion. Derfor mente Berchtold nu, at man maatte fremskynde Sagen og afsende Ultimatumet — med 48 Timers Frist for Besvarelsen — *den 23.;* det lod sig saa meget desto lettere gøre, som Præsident Poincarés Afrejse fra Kronstadt var bleven fremskyndet og skulde finde Sted den 23. om Aftenen. *Friherre v. Giesl,* den østrigske Gesandt i Belgrad, fik Ordre til først at aflevere Noten paa et saa sent Tidspunkt paa Dagen, at Efterretningen derom ikke kunde naa til Petrograd før Poincarés Afrejse. Inden Noten blev afsendt, meddelte Berchtold i Fortrolighed dens Indhold til Tschirschky, men sendte ikke Ordlyden til Berlin. Den tyske Regering kunde saaledes efter Krigens Udbrud med en Mine af fuldkommen Uskyldighed forsikre, at den ikke havde kendt det østrigske Ultimatums Text, før det blev afleveret i Belgrad.

Ultimatumet blev afleveret til den fastsatte Tid af v. Giesl. Samme Dag, den 23., havde Udenrigsminister v. Jagow telegraferet til Kejseren i *Balholm* og meddelt ham de Synspunkter, som han havde erfaret, at Sir Edw. Grey vilde gøre gældende overfor den østrigske Ambassadør. Telegrammet er forsynet med Kejserens karakteristiske Randnoter. Grey vilde hævde, at Forudsætningen for en Indskriden af Rusland og England i Belgrad for at faa Serberne til at antage de østrig-ungarske Fordringer, hvis disse var maadeholdne og forenelige med Serbiens Selvstændighed, var den, at der ikke fremførtes ubeviste Anklager „à la Friedjung" *); paa Grundlag af letfærdige Beskyldninger kunde man umulig gøre Forestillinger i Belgrad.

(Randnote: „Hvad er letfærdige? Hvor kan Grey bruge et saadant Ord om den ærværdige, gamle Herre?")

Grey vilde dog bestræbe sig for, at der blev taget Hensyn til Østrigs

*) Henlydning til den saakaldte *Agram-Proces*, som var rejst af den østrig-ungarske Regering mod en Række Undersaatter af serbisk-kroatisk Nationalitet, idet disse beskyldtes for Deltagelse i en storserbisk Sammensværgelse. Anklagematerialet var samlet af Historikern Dr. *Friedjung*, der havde faaet Adgang til Arkiverne. Siden blev det i en ny Retssag bevist, *at de Dokumenter, hvorpaa Friedjung havde bygget sin Anklage, var falske.*

berettigede Krav paa Oprejsning, selv om disse Krav ikke helt stemte med Serbiens nationale Værdighed.

(Randnote: „findes ikke".)

Grey forventer derved, at det er lykkedes den engelske Indflydelse at undertrykke uopfyldelige Fordringer.

(Randnote: „Hvor kommer jeg dertil? angaar mig slet ikke! hvad vil „uopfyldelige" sige? de Fyre har drevet Agitation med Mord og skal dukkes.")

Man regner bestemt med, at England ikke vil identificere sig med Fordringer, som aabenbart har det Formaal at hidføre Krigen, og ikke støtte en Politik, der kun vil benytte Serajevo Mordet som Paaskud for østrigske Balkanønsker og for en Omstyrtning af Bukarest-Freden.

(Randnote: „Det er en uhyrlig britisk Uforskammethed. Jeg er ikke kaldet til à la Grey at give H. M. Kejseren Forskrifter om, hvorledes han skal værne om sin Ære!")

Jagow slutter med at sige, at Ambassadøren i London har faaet Instruktioner om, at den tyske Regering ikke kender de østrigske Fordringer, men betragter dem som et indre østrig-ungarsk Spørgsmaal, som Tyskland ikke har Ret til at blande sig i.

(Randnote: „Rigtigt! Og det skal rigtig alvorligt og eftertrykkeligt siges Grey! For at han kan se, at jeg ikke forstaar Spøg! Grey begaar den Fejl at stille Serbien paa samme Trin som Østrig og andre Stormagter! Det er uhørt! . . . Ægte britisk Tænkemaade og nedladende, befalende Tone, som jeg vil have tilbagevist. Wilhelm, I. R.")

Paa et Telegram af 24. Juli fra den tyske Gesandt i Belgrad, hvori det hedder, at den østrigske Notes energiske Tone og præcise Fordringer fuldstændigt har overrasket den serbiske Regering, har Kejseren tilføjet:

„Bravo! det havde man ikke mere tiltroet Wienerne! . . . Hvor hul viser sig ikke hele den saakaldte serbiske Storstat; saaledes er det fat med alle slaviske Stater. Blot med Fasthed træde det Rak over Tæerne!"

Jagow telegraferer den 25. videre til Kejseren en Depeche fra Ambassadøren i Rom, der mener, at man kun ved Løfte om Kompensationer kan holde Italien fast. Kejseren er her i sin Randnote kommen til at give en saare lidet smigrende Karakteristik af hele den serbiske Affære, idet han med en besk Grimace skriver:

„Den lille Tyv maa naturligvis have en Bid med."

24 Timer efter Ultimatumets Overrækkelse forelaa Serbiens Svar. Med et Par mindre Forbehold *gik Serbien ind paa alt.* Regeringen i Belgrad havde strakt sig til den yderste Grænse af, hvad en selvstændig Nation overhovedet kunde gaa med til. *Men Grev Berchtold vilde Krigen.* Giesl forlod Belgrad, *den østrig-ungarske Regering erklærede Serbiens Svar for utilstrækkeligt og begyndte at mobilisere.* Nu maatte der manøvreres snildt. Berchtold havde tydeligt nok paa Fornemmelsen, at Kejser Wilhelm vilde finde den af Dobbeltmonarkiet vundne *diplomatiske*

Kejser Wilhelm holder 9. August 1914 Feltgudstjeneste i Potsdam.

Sejr tilstrækkelig og fraraade at sætte Tingene paa Spidsen. Regeringen i Wien meddelte ikke sin Allierede Indholdet af Serbiens Svar.

Kejser Wilhelm var *den 26. Juli* vendt tilbage fra sin Norgesrejse. Den 27. anmodede Regeringen i Berlin telegrafisk om snarest at faa Serbiens Svar meddelt. Kejser Wilhelm modtog Svarnoten om Formiddagen den 28. Han skrev i Randen:

„En brilliant Præstation for en 48 Timers Frist. Det er mere, end man kunde vente. En stor moralsk Sejr for Wien. Dermed bortfalder enhver Krigsgrund, og Giesl kunde rolig være bleven i Belgrad. Paa det Grundlag vilde jeg aldrig have givet Ordre til Mobilisering."

Endnu samme Formiddag Kl. 10 skrev Kejser Wilhelm til Bethmann Hollweg: De Par Forbehold, som Serbien havde taget, vilde kunne klares ved Forhandling. Men Kapitulationen var forkyndt urbi et orbi (ɔ: for Alverden), og derved bortfaldt enhver Grund til Krig. Dog Serberne var forløjede Orientalere, og Østrig burde derfor have et Haandpant. Desuden var det nødvendigt at give den for tredie Gang mobiliserede *Hær* en overordentlig „satisfaction d'honneur", da der ellers formodentligt vilde opstaa en meget uheldig Stemning mod Dynastiet, hvilket var højst betænkeligt. Dette dobbelte Krav kunde opnaas ved *en midlertidig Besættelse af Belgrad.*

„Paa denne Basis vilde jeg være rede til at optræde som Fredsmægler. Derimod stridende Forslag eller Protester fra andre Stater vilde jeg ubetinget afvise, saa meget mere som Alle mer eller mindre aabenlyst appellerer til mig, for at jeg skal hjælpe med til at bevare Freden. Det vil jeg gøre paa min Manér og saa skaanende som muligt for den østrigske Nationalfølelse og for de østrigske Hæres Vaabenære."

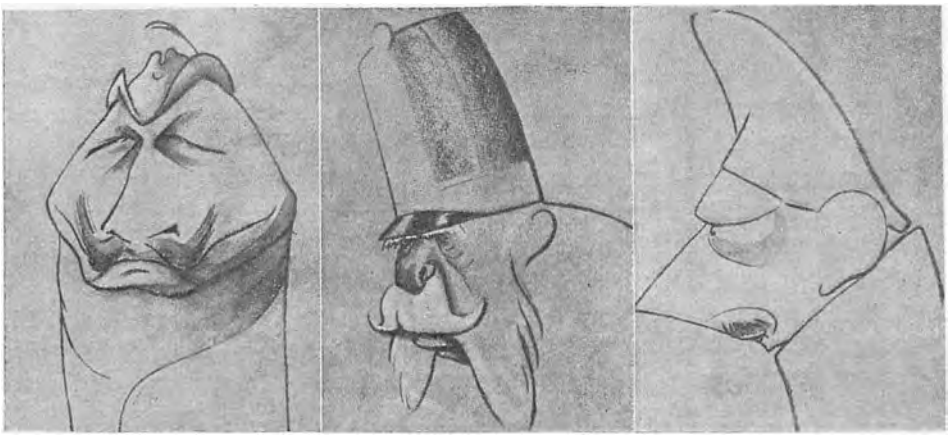

Franske Karikaturer: *Kejser Wilhelm, Kejser Franz Joseph* og *Kronprins Wilhelm.*

Kansleren anmodedes om paa den her skitserede Basis at forelægge Kejseren mere bestemt udformede Forslag.

Men Wilhelm II var ikke længere „arbiter mundi" („Verdens Voldgiftdommer"); Styret var gledet ud af hans Hænder. Medens han var i Færd med at skrive dette Brev til sin Kansler, forelagde Berchtold i *Ischl* Kejser Franz Joseph et Udkast til en Krigserklæring mod Serbien. For at fjerne mulige Betænkeligheder hos Kejseren anførte han i Udkastet *en opdigtet Meddelelse* om, at serbiske Tropper havde angrebet en østrig-ungarsk Hærafdeling ved *Temes-Kubin.* Da Franz Joseph havde givet sit Samtykke til Krigserklæringen, lod Berchtold denne afsende, — men *efter først at have strøget Udkastets Sætning om Angrebet ved Temes-Kubin,* hvilket han Dagen efter i en Skrivelse til Kejseren motiverede med, at Efterretningen om dette Angreb „ikke var bleven bekræftet".

Krisen var nu ved at blive akut. Tirpitz fortæller, at Kejser Wilhelm i dette Øjeblik udfoldede en feberagtig Virksomhed for at bevare Freden, men det var vanskeligt for ham at finde et fast Udgangspunkt for en diplomatisk Aktion. Han vidste, sagde han, slet ikke, hvad Østrigerne vilde; Serberne var jo gaaet ind paa alt med Undtagelse af nogle Bagateller. Den 27. havde det af Greys Udtalelser til Lichnowsky allerede været klart, at England *ikke* vilde holde sig udenfor, hvis det virkelig kom til Krig. Grey havde udtalt, at der efter hans Mening vilde være et egnet Grundlag for Mægling, naar Østrig, efter at have besat Belgrad eller andre Pladser, tilkendegav sine Betingelser. Grey saa ligesaa gerne, at Tyskland overtog Mæglingen, men en Mægling forekom ham i hvert Fald nu paatrængende nødvendig, hvis det ikke skulde komme til en europæisk Katastrofe. Kejser Wilhelm indleder sine Randbemærkninger med de Ord:

„Det stærkeste og mest uhørte Stykke engelsk Farisæisme, som jeg nogen-

sinde har set! Med saadanne Hallunker slutter jeg aldrig en Flaadeoverenskomst!"

Grey havde videre udtalt, at han havde villet fremkomme med en privat og venskabelig Meddelelse, for at man ikke senere skulde bebrejde ham Uoprigtighed.

(Randnote: „Aha! den gemene Bedrager!")

Den britiske Regering ønskede nu som før at bevare sit hidtidige Venskab og kunde holde sig udenfor, saa længe Konflikten indskrænkede sig til Østrig og Rusland.

(Randnote: „D. v. s. at vi skal lade Østrig sidde. Urgement og mefistofelisk! men rigtig engelsk!")

Men blev England og Frankrig draget med ind i Krigen, vilde den britiske Regering se sig nødsaget til at tage hurtige Beslutninger; i saa Fald kunde den ikke længe staa udenfor og vente, og dersom Krigen brød ud, vilde den blive den største Katastrofe, Verden nogensinde havde set. Man maatte ogsaa regne med Englands offentlige Mening, der hidtil i Almindelighed havde været Østrig gunstig, da man anerkendte Kravet paa Oprejsning, men som nu begyndte at slaa om paa Grund af Østrigs Haardnakkethed.

Bekanntmachung.

Mobilmachung befohlen.

Erster Mobilmachungstag, der 2. August

Vorstehender Allerhöchster Befehl wird hierdurch öffentlich bekannt gemacht.

Berlin, den 1. August 1914.

Der Oberbefehlshaber in den Marken.

Tysk Mobiliseringsplakat. Opslaaet paa Søjlerne i Berlin *den 1. August 1914:* „1. Mobiliseringsdag 2. August."

(Randnote: „ . . . Det gemene Kræmmerpak har forsøgt at narre os med Diners og Taler . . . Han ved meget godt, at naar han blot udtalte et eneste skarpt formanende Ord i Paris og Petrograd og manede dem til Neutralitet, vilde de begge strax forholde sig rolige. Men han vogter sig for at udtale Ordet og truer os i Stedet! Gemene Hundsfott! England *alene* bærer Ansvaret for Krig og Fred, vi ikke længere.")

Den 28. om Aftenen sender Kejser Wilhelm *Czar Nikolaus* det bekendte Telegram, hvori han giver Udtryk for sin Ængstelse over den Virkning, som Østrig-Ungarns Fremfærd mod Serbien har øvet i Rusland, og erklærer, at han vil sætte alt ind paa at bestemme Østrig-Ungarn til en aaben, tilfredsstillende Forstaaelse med Rusland, idet han haaber, at Czaren vil understøtte hans Bestræbelser.

Endelig tiltraadte Wilhelm II *den 29. et nyt engelsk Mæglingsforslag,* der gik ud paa, at *England, Tyskland, Frankrig* og *Italien* skulde iværksætte en fælles Mægling; som en militær Æresoprejsning skulde Østrig-Ungarn besætte Belgrad og en Del af Serbien, og den paabegyndte

russiske Mobilisering skulde standses. Dette Forslag blev strax sendt videre fra Berlin til Wien med Ordre til Tschirschky om „dringlichst und nachdrüchlichst" at henstille til den østrig-ungarske Regering at modtage Englands Mægling under de angivne, ærefulde Betingelser. Tschirschky besørgede uden Ophold Sir Edw. Greys Forslag videre, men Berchtold trak Tiden ud. Om Eftermiddagen den 30. telegraferede den noget alderdomssvækkede Szögyenyi fra Berlin til sin Regering:

„Statssekretæren har, som han siger mig, givet Hr. *v. Tschirschky* det Hverv at meddele Deres Excellence, at *Sir Edw. Grey,* ifølge et Telegram fra *Fyrst Lichnowsky,* har stillet den Anmodning til den tyske Regering at foreslaa Deres Excellence efter eventuel Besættelse af Belgrad og ogsaa andre strategiske Punkter at gøre Holdt og træde i Forbindelse med Serbien."

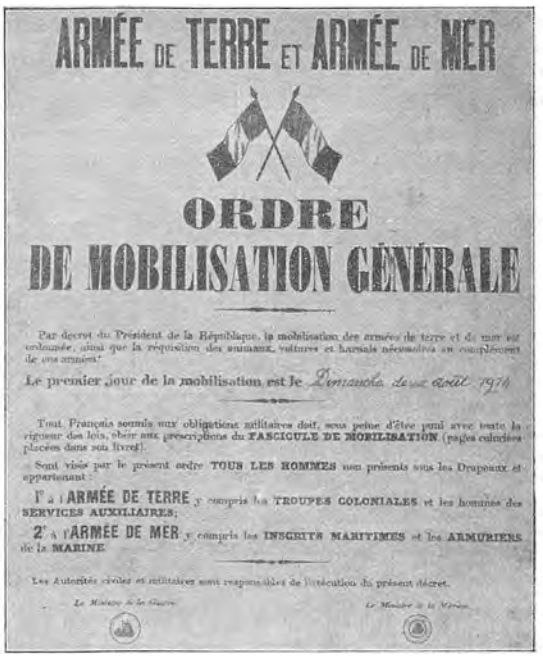
ARMÉE DE TERRE ET ARMÉE DE MER

ORDRE
DE MOBILISATION GÉNÉRALE

Par décret du Président de la République, la mobilisation des armées de terre et de mer est ordonnée, ainsi que la réquisition des animaux, voitures et harnais nécessaires au complément de ces armées.

Le premier jour de la mobilisation est le Dimanche deux août 1914

Tout Français soumis aux obligations militaires doit, sous peine d'être puni avec toute la rigueur des lois, obéir aux prescriptions du FASCICULE DE MOBILISATION (pages colniéres placées dans son livret).

Sont visés par le présent ordre TOUS LES HOMMES non présents sous les Drapeaux et appartenant :

1° à l'ARMÉE DE TERRE y compris les TROUPES COLONIALES et les hommes des SERVICES AUXILIAIRES;

2° à l'ARMÉE DE MER y compris les INSCRITS MARITIMES et les ARMURIERS de la MARINE.

Les Autorités civiles et militaires sont responsables de l'exécution du présent décret.

Le Ministre de la Guerre. Le Ministre de la Marine.

Fransk Mobiliseringsplakat. „1. Mobiliseringsdag 2. August."

Ordene „med Serbien" var løbet ham i Pennen ved en Fejltagelse; der skulde staa „med Magterne". Et Par Timer senere blev Szögyenyi opmærksom paa Fejltagelsen og telegraferede den fornødne Rettelse til Berchtold. Denne havde opdaget Fejlen i det første Chiffertelegram og rettet den med Blyant, *men benyttede alligevel Szögyenyis Skrivefejl som et Middel til at forplumre Sagen.* Paa det egentlige engelske Forslag svarede han slet ikke, men opsatte den 31. nogle telegrafiske Anvisninger til Ambassadørerne i London, Berlin og Petrograd, hvori der henvistes til det engelske Kabinets Anmodning om at tage den serbiske Svarnote som Grundlag for Samtaler, og Szögyenyi fik det Hverv at erklære, at Østrig-Ungarn

„i fuld Anerkendelse af Englands Bestræbelser for Bevarelsen af Verdensfreden gerne var rede til at drøfte Sir Edward Greys Forslag om at mægle mellem os og Serbien."

Berchtold havde oprindeligt brugt Ordet „antage" („anzunehmen"), men den i Forbindelse med de forfalskede Dokumenter i den berygtede Agramproces noksom bekendte *Grev Forgach,* i hvem Berchtold havde fundet et værdifuldt Redskab, rettede Ordet til „drøfte" („näherzutreten").

Det lykkedes ved saadanne Midler Berchtold *at trække Tiden ud, indtil Lavinen ikke mere kunde standses.*

Ogsaa fra anden Side arbejdedes der nemlig bevidst henimod Krigen. Da *Czaren* modtog Kejser Wilhelms Telegram af 28. Juli, gav han telefonisk Krigsminister *Suckomlinoff* og Generalstabschefen, General *Janushkevitch,* Ordre til at standse Forberedelserne til en almindelig Mobilisering. Men disse to Mænd, der var Krigspartiets Førere, besluttede alligevel at føre Mobiliseringen igennem. Mirakelmageren Rasputin, der ellers arbejdede i Fredens Interesse, havde været Genstand for et Attentat og laa nu paa Sygelejet langt borte fra Hoffet. Endnu den 29. gav Janushkevitch den tyske Militærattaché sit Æresord paa, at den russiske Mobiliseringsordre ikke var udstedt, og tilbød at give denne Forsikring skriftligt, hvilket Attachéen dog afslog. Janushkevitchs Erklæring var korrekt; Mobiliseringsordren *var* ikke udstedt, men Janushkevitch havde den i dette Øjeblik *i Lommen.* Den russiske almindelige Mobilisering tog sin Begyndelse *den 31.* ganske tidligt om Morgenen, kort efter Midnat, og kan altsaa ikke, som det blev hævdet af Ententens Krigsforfattere, have været motiveret ved Meddelelsen om den ved Middagstid den 31. beordrede almindelige Mobilisering i Østrig-Ungarn. Men den østrig-ungarske Mobilisering var foranlediget ved et indtrængende Raad, som den tyske Generalstabschef havde givet den østrig-ungarske Militærattaché i Berlin under en Samtale den 30. om Eftermiddagen.

Terningerne var kastede. Efter Ordre fra Rigskansleren havde den tyske Ambassadør i *Paris* den 29. henledt den franske Regerings Opmærksomhed paa, at vedvarende franske Krigsforberedelser vilde tvinge Tyskland til at proklamere Krigsfare, hvad der ganske vist endnu ikke betød Mobilisering: man haabede dog stadigt paa Fredens Bevarelse. *Ved sine samvittighedsløse Manøvrer havde Berchtold haft Held til at opholde Fredsbestræbelserne saa længe, indtil Mobiliseringen i Østrig-Ungarn og Rusland tvang den tyske Regering, som i Forvejen havde bundet sig til at gaa med Forbundsfællen i tykt og tyndt, til at tage sit Parti.* Kejser Wilhelm befandt sig, som hans Randbemærkninger viser, i disse Dage i en saadan Tilstand af Ophidselse, at han var saa godt som utilregnelig. Tirpitz omtaler i sine Erindringer, hvorledes han fandt Kejseren forholdsvis rolig, naar han befandt sig i *Romintens* styrkende Luft; her kunde Tirpitz finde Øre for og Overvejelse af de Argumenter, han havde at fremføre, her mødte han „intet Udbrud af pludselig, nervøs Ophidselse, hvilket ellers indtraf og i Forvejen kunde spores paa en vis Uro i Øjnene". Det vil sige, at Wilhelm II selv under normale Forhold havde Anfald af Sindssyge. I Krisedagene gav han i sine Randnoter sin Harme over England frit Løb. Den 30. skriver han, at England, Frankrig og Rusland har aftalt at benytte den østrigsk-serbiske Krig til en Tilintetgørelses-

Kejser Wilhelm II aabner *den 4. August 1914* i den Hvide Sal paa Slottet i Berlin *det første Rigsdagsmøde efter Verdenkrigens Udbrud.*
[Maleri af Professor Otto Seect.]

krig mod Tyskland; England spiller alle europæiske Stater ud imod Tyskland; Englands farisæiske Fredshykleri maa stilles i Gabestokken.

„Og vore Konsuler i Tyrkiet og Indien etc. maa bringe hele den muhammedanske Verden til vildt flammende Opstand mod dette forhadte, forløjede, samvittighedsløse Kræmmerfolk. Thi, hvis vi skal forbløde, skal England i det mindste tabe Indien."

Om Bethmann Hollweg fortæller hans Uven Tirpitz, at han helt var sunket i Knæ. Kejseren udtalte sig ligesom ofte tidligere uforbeholdent om Bethmanns Utilstrækkelighed, men mente ikke, at han kunde skille sig af med denne Mand, der nød Europas Tillid. Kansleren havde foreslaaet Kejseren, at Tyskland for at købe Englands Neutralitet skulde *ofre den tyske Flaade* ved en Overenskomst med England, men det afslog Kejseren. *Den 31.* meddelte Wilhelm II i en egenhændig Skrivelse Rigsmarineministeriet og Admiralstaben, at England havde givet sit Samtykke til et Mæglingsforslag, som man ogsaa var gaaet med til i Wien, og at diplomatiske Forhandlinger var begyndt mellem Wien og Petrograd, idet man ogsaa fra Petrograd havde anmodet om Mægling i London. Tirpitz forhørte sig nærmere hos Kansleren, der erklærede, at Kejseren blandede forskellige Ting sammen. *Endnu samme Dag tilstillede den tyske Regering Rusland sit Ultimatum,* hvori den krævede, at *alle russiske Krigsforberedelser skulde standses inden 12 Timer.* Dette Ultimatum blev som bekendt *ikke besvaret.* Kejser Wilhelm anmodede i et Telegram indstændigt Czaren om at standse de militære Forberedelser. Efter Forbundsraadets Møde *den 1. August* spurgte Tirpitz, der efter sit eget Udsagn var imod en Krig med Rusland, Kansleren, hvorfor Krigserklæringen fra tysk Side nødvendigvis maatte falde sammen med Mobiliseringen. Kansleren gav et intetsigende Svar: det var nødvendigt, at Krigserklæringen kom med det samme, fordi Hæren strax vilde sende Tropper over Grænsen. Bethmann var saa ophidset og overnervøs, at man ikke kunde tale med ham. Med opløftede Arme gentog han, at Krigserklæringen var ubetinget nødvendig, og afskar dermed al videre Drøftelse.

Kejser Wilhelm havde arbejdet sig op til Raseri. Det engelske Kabinets Erklæring, som Lichnowsky meddelte under 1. August, betegner han i Marginen som „Vaas". „Greys Vrøvl viser, at han absolut ikke véd, hvad han skal gøre." Grey er en „falsk Hallunk", „forrykt eller Idiot", og efter Kejserens Indtryk

„en falsk Hund, der er bange for sin egen Gemenhed og falske Politik, men ikke aabent vil tage Stilling imod os, men vil blive tvungen dertil af os."

Det meldes fra Rom, at den italienske Regering trods indtrængende tyske Opfordringer ikke vil opgive sin Neutralitet. Ogsaa her løber Wilhelm II's Pen i Margen. Den italienske Udenrigsminister, San Giuliano, er en „Skurk".

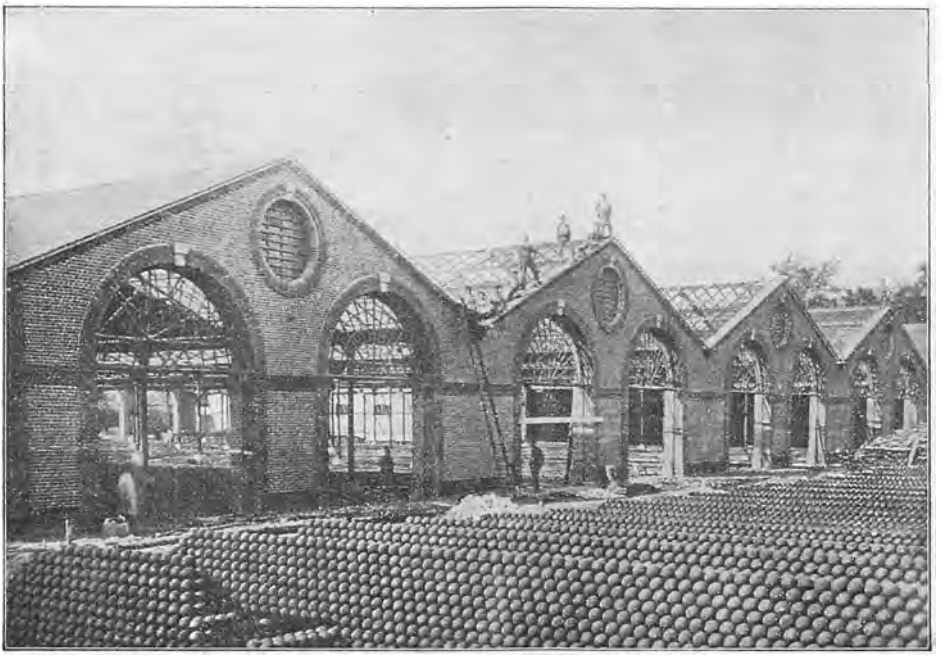

Ved Krigens Udbrud var det store franske *Arsenal i Le Hâvre* netop under Ombygning. Det kom til at spille en vigtig Rolle under Forsyningstjenesten for Englænderne og Belgierne.

„Hvis vi ikke respekterer Belgiens Neutralitet, anfalder England os, og Italien falder fra os; det er hele Situationen i al Korthed. Altsaa tilmed Forræderi fra Forbundsfællerne!"

Da Telegrammet fra Rom blev afsendt, havde Wilhelm II allerede brændt sine Skibe. Den tyske Krigserklæring var bleven afgivet i Petrograd. Den tyske Ambassadør i Petrograd havde faaet den tilstillet i to forskellige Affattelser. Han skulde efter Omstændighederne overrække enten den ene eller den anden; men den russiske Regering modtog *dem begge.* Krigserklæringen var afsendt fra Berlin Kl. 1 Eftermiddag *den 1. August.* Kl. 2.[30] telegraferede Czaren til Wilhelm II:

„Jeg har modtaget Dit Telegram. Forstaar, at Du er nødt til at mobilisere, men ønsker at have den samme Garanti fra Dig, som jeg har givet Dig, at disse Forholdsregler ikke betyder Krig, og at vi skal blive ved med at forhandle til Gavn for vore Lande og Verdensfreden, der er kær for alle vore Hjerter. Vort længe prøvede Venskab maa med Guds Hjælp føre til, at Blodsudgydelse undgaas. Ængstelig, fuld af Tillid, venter jeg Dit Svar. — Nicky."

Lidt efter Kl. 6 afleverede Grev Pourtalès Krigserklæringen. Kl. 9.[45] forelagde Bethmann Hollweg i Berlin Kejseren Udkast til et Svar paa Czarens Telegram; det ender med et absolut Krav om, at Czaren

„øjeblikkeligt giver sine Tropper Ordre til under ingen Omstændigheder at begaa den ringeste Krænkelse af vore Grænser".

Kl. 10 afsendes Telegrammet fra Kejser Wilhelm til Czaren. *Baade*

Kejser og Kansler var altsaa uvidende om, at deres Krigserklæring var afleveret flere Timer i Forvejen!

Takket være Krigsstemningen i Østrig-Ungarn, Krigspartiets Intriger i Rusland, den stemningsbevægede, plan- og raadløse Politik hos en af momentan Sindsforvirring lidende Kejser, der troede at kunne dirigere Europa, og som til Kansler havde taget en Mand, der var som et svajende Siv, — havde den østrig-ungarske Udenrigsminister været i Stand til at gennemføre sine Planer. **Verdensbranden var tændt.**

Tysk Patrouille sniger sig ind gennem *Liéges* Gader.
[„The Sphere."]

Slottet Châtillon-sur-Seine, hvor *det store franske Hovedkvarter* var indstalleret i September 1914 under *det 1. Marneslag*. Til venstre ses Generalstabens Mødeværelse, til højre Gnrl. Joffres Værelse. [„L'Illustration."]

X.

Oversigt over Hovedbegivenhederne i Verdenskrigen anført i kronologisk Rækkefølge.

VERDENSKRIGENS uanede Udstrækning i Tid og Rum, dens brogede Masse af store og betydningsfulde Begivenheder og dens Vrimmel af mindre Tildragelser og Episoder har i høj Grad gjort det vanskeligt at bevare og fastholde Forestillingen om og Sammenhængen i denne Verdenshistoriens mægtige Epoke. Vi har derfor anset det for ønskeligt og formaalstjenligt for Læseren allerede paa dette Sted af det foreliggende Værk at faa en let tilgængelig og overskuelig Oversigt over de væsentligste Begivenheder, anført i den af Tiden skabte Følgeorden.

I nedenstaaende skematiske Fremstilling er Datoen anført yderst til venstre og i Kolonnerne længst til højre findes Henvisninger til, i hvilket Afsnit og paa hvilken Side den nævnte Begivenhed er beskrevet.

De forskellige Afsnit i „*Verdenskrigen*" omhandler, som det ses, følgende Emner:

I. Verdenskrigens historiske Forudsætning.
II. Indledende militære Betragtninger.
III. Krigen i Vesteuropa.
IV. Den østeuropæiske Kampfront.
V. Krigen i Sydøst- og Sydeuropa.
VI. Landkrigen udenfor Europa.
VII. Krigen til Søs og i Luften.
VIII. Fredsarbejdet indtil Versailles-Fredens Ikrafttræden samt forskellige andre Forhold og Begivenheder, der staar i Forbindelse med Krigen og dens umiddelbare Følger, men som ikke eller kun flygtigt har været behandlet i de foregaaende Afsnit.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1914								
Juni									
28.	**Den østrigske Tronfølger Ærkehertug Franz Ferdinand og hans Gemalinde myrdes i Serajevo**	1							
Juli									
9.	Kejser Wilhelm II begiver sig paa Nordlandsfærd	308							
20.	Præsident Poincaré besøger Ruslands Czar	5							
23.	*Østrig sender et Ultimatum til Serbien*	9							
25.	Serbien svarer Østrig og mobiliserer	11							
26.	Den tyske Kejser vender tilbage til Berlin	12							
„	Østrig foretager en delvis Mobilisering	17							
28.	**Østrig mobiliserer og erklærer Serbien Krig**	315				10			
„	*Delvis Mobilisering i Rusland*	14							
„	*Belgrad bombarderes*					10			
31.	**Tyskland erklærer Krigstilstand** (Forberedelse til Mobilisering)	23							
„	Jaurès myrdes	31							
August									
1.	**Frankrig mobiliserer**	24							
„	**Tyskland mobiliserer og erklærer Rusland Krig**	321 24							
2.	*Luxemburg besættes og Frankrigs Grænse overskrides*	52		29					
„	Tyskerne trænger ind i Polen, Russerne i Østpreussen				15				
„	Tyskerne ønsker fri Gennemmarche gennem Belgien	54							
3.	Belgien svarer	55							
„	**Tyskland erklærer Frankrig og Belgien Krig**	55							
4.	**England mobiliserer og Krigstilstand med Tyskland erklæres**	62							
5.	Liége angribes			36					
6.	*Østrig erklærer Rusland Krig*	34							
„	Goeben og Breslau undslipper fra Messina							73	
7.	Tyske Tropper trænger ind i Liége			56					
„	Franske Tropper i Elsass			81					
10.	Fransk Fremstød i Lothringen			92					
„	Tyske og østrigske Tropper i Polen				18				
15.	*Liége erobres*			61					
„	Kamp ved Dinant			75					
16.	Japan sender Tyskland et Ultimatum						10		
19.	*Serberne besejrer Østrigerne ved Jardar*					28			
20.	*Tyskerne besætter Bruxelles* og Louvain			78					
„	Den belgiske Hær kastes tilbage mod Antwerpen			78					
„	*Slag ved Saarburg-Dieuze.* Franskmændene kastes tilbage			94					
„	Namur angribes			119					
„	Russerne sejrer ved Gumbinnen, besætter Goldap og Pilkallen og rykker ind i Galizien				31 68				
22.—23.	*Kampe ved Charleroi og Mons*			127					

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1914								
August									
23.	*Japan erklærer Tyskland Krig*						11		
26.	Tyskerne erobrer Longwy og Namur			148					
26.—30.	**Slaget ved Tannenberg. Hindenburgs Sejr**				37				
25.—27.	Slag ved Krasnik				62				
»	„Highflyer" sænker „Kaiser W. d. G."							92	
27.	Togoland erobres						24		
28.	*Søkamp ved Helgoland*							170	
29.	Tysk Flyver kaster Bomber over Paris							486	
$^{26}/_{8}$—$^{6}/_{9}$	*Tyskernes Sejrsmarche ind i Frankrig*			152					
$^{26}/_{8}$—$^{3}/_{9}$	*Slaget ved Lemberg*				74				
Septbr.									
3.	*Den franske Regering forlader Paris* (vender tilbage 22. Dec.)			172					
»	*Russerne besætter Lemberg*				75				
6.	**Marneslaget indledes**			196					
»	Russerne nærmer sig Karpatherne				78				
7.	*Maubeuge erobres af Tyskerne*			180					
8.	1. tyske Armé (v. Kluck) tvinges tilbage ved Ourq.			203					
9.	*General Foch fører det afgørende Angreb mod 2. tyske Armé*			204					
10.	**Marneslaget endt.** *Tyskerne gaar tilbage mod Aisne*			206					
»	*Østrigerne besejres ved Ravaruska og kastes tilbage mod San*				78				
»	Serberne besætter Semlin					40			
»	*General Botha* erklærer Krigstilstand mellem den sydafrikanske Union og Tyskland og opfordrer til Angreb paa Tysk Sydvestafrika						42		
»	„*Emden*" optræder i den bengalske Bugt							98	
12.—15.	Kampe ved Aisne			217					
»	Tyskerne kaster Russerne tilbage ved Augustov				89				
19.	Katedralen i Reims beskydes			467					
22.	„*U. 9*" *skyder* „*Aboukir*", „*Cressy*" *og* „*Hogue*" *i Sænk*							182	
27.	Duala i Kamerum erobres						31		
28.	*Angrebet paa Antwerpen begynder*			240					
30.	Kampe i Egnen Arras-Lens			231					
Oktober									
2.—8.	Russerne bombarderer Przemysl				96				
8.	Bombardementet paa Byen Antwerpen begynder			260					
10.	**Antwerpen kapitulerer**			261					
11.	Przemysl undsættes				110				
»	Kong Karol af Rumænien dør og efterfølges af Ferdinand I					68			
13.	Den belgiske Kongefamilie og Regeringen ankommer til Le Hâvre			268					

En Landsby i Alsace den 4. August 1914, da Alsace i 15791 Dage havde været besat af Tyskerne.

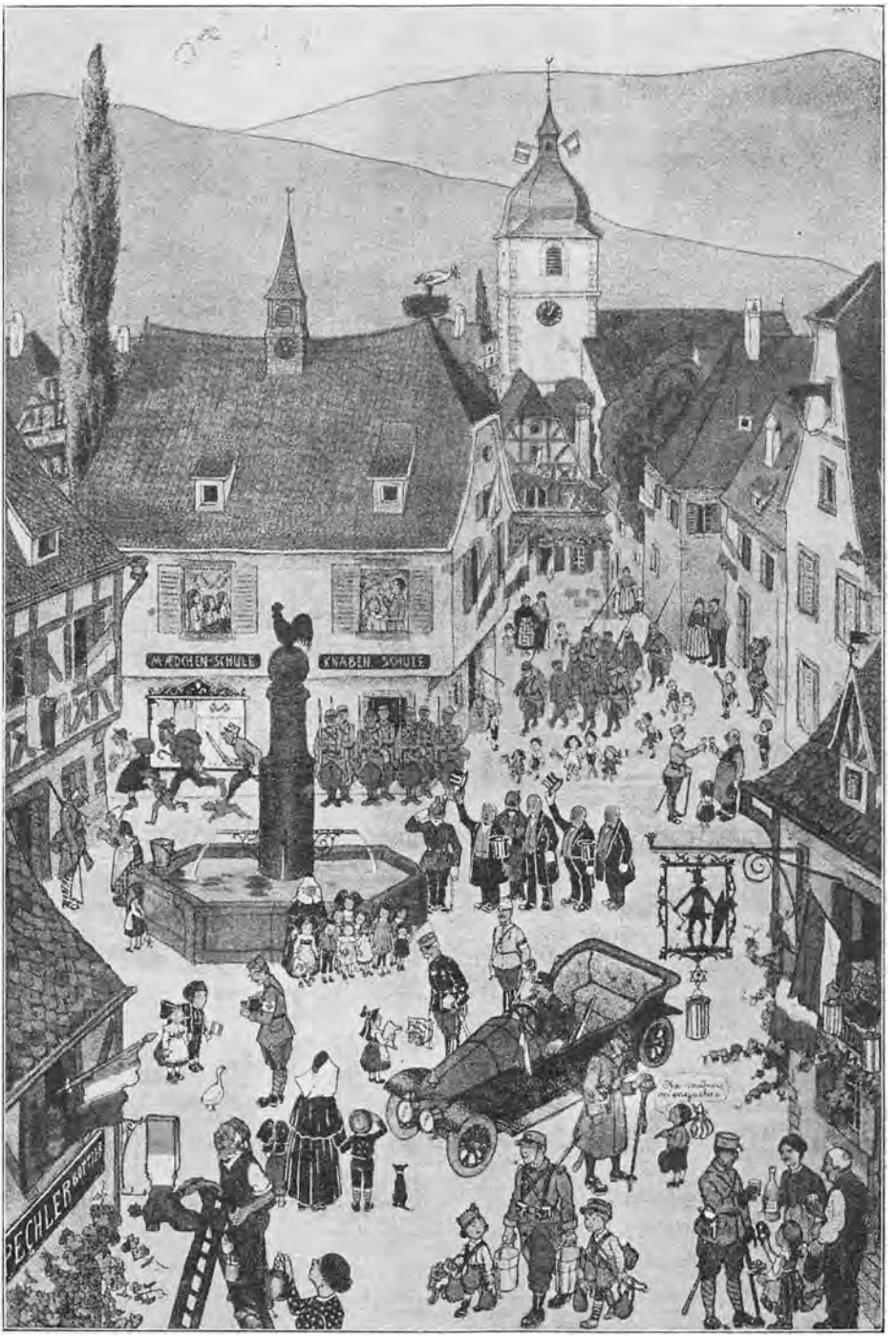

Den samme Landsby den 10. August 1914, efter at Franskmændene havde holdt Byen besat i ganske faa Dage.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1914								
Oktober									
13.—14.	Tyskerne besætter Gand, men standses ved Ypres			265					
15.	Tyskerne besætter Ostende			265					
„	Serberne gaar tilbage i Bosnien					52			
17.	Tsingtau bombarderes						16		
„	Jagerkamp ved Hollands Kyst							174	
18.—20.	*Voldsomme tyske Angreb i Flandern ved Dixmude og Ypres. (1. Slag ved Ypres* $^{19}/_{10}$—$^{17}/_{11}$)			323					
„	Stillingskampene i Vest begynder			335					
„	*Russerne angriber fra Novo-Georgievsk*, men kastes tilbage fra *Czernowitz*				118 159				
24.	*Gnrl. v. Moltke bliver syg og afløses af Gnrl. v. Falkenhayn som Generalstabschef*			304					
26.—27.	Tyskerne kastes tilbage til Kielce og Radom				121				
28.	Indiske Tropper kæmper ved Neuve-Chapelle			359					
29.—31.	**Tyskernes Angreb i Flandern afvises**			339					
31.	*De Allieredes Gesandter forlader Konstantinopel* og **Tyrkiet erklærer Krig**					74			
Novbr.									
1.	Søkamp ved Santa Maria							122	
3.	*Hindenburg bag Wartafloden*				122				
„	*Flaadeangrebene paa Dardanellerne begynder*					85			
„	*Det 1. tyske Overfald paa den engelske Østkyst*							207	
6.	Englænderne lider Nederlag ved Tanga						59		
7.	*Tsingtau kapitulerer*						16		
„	Englænderne landsætter Tropper ved Tigrisflodens Munding						145		
9.	Russerne indeslutter atter Przemysl				226				
„	*„Emden" ødelægges*							108	
13.	**v. Mackensen angriber Russerne fra Thorn** og rykker mod Lodz				137				
14.	Lord Roberts dør i Frankrig			304					
17.	Tyskerne bombarderer Libava fra Søen							273	
18.—25.	Affæren ved Brzezeny og *Lodz*				140				
20.	Serberne kastes tilbage bag Kolubara					56			
26.	*Østrigerne kastes tilbage mod Karpatherne*				159				
Decbr.									
2.	Østrigerne besætter Belgrad for 2. Gang								
7.	*Kampen ved Falklandsøerne*							134	
3.—13.	**Serberne slaar Østrigerne afgørende ved Rudnik**					59			
15.	Russerne gaar tilbage bag Bzura				154	62			
2.—17.	*Slag ved Limanova-Lapanow*				162				
16.	Det 2. tyske Overfald paa den engelske Østkyst							208	
19.	Det 1. Champagneslag begynder			470					
25.	Engelsk Angreb paa Cuxhaven							212	

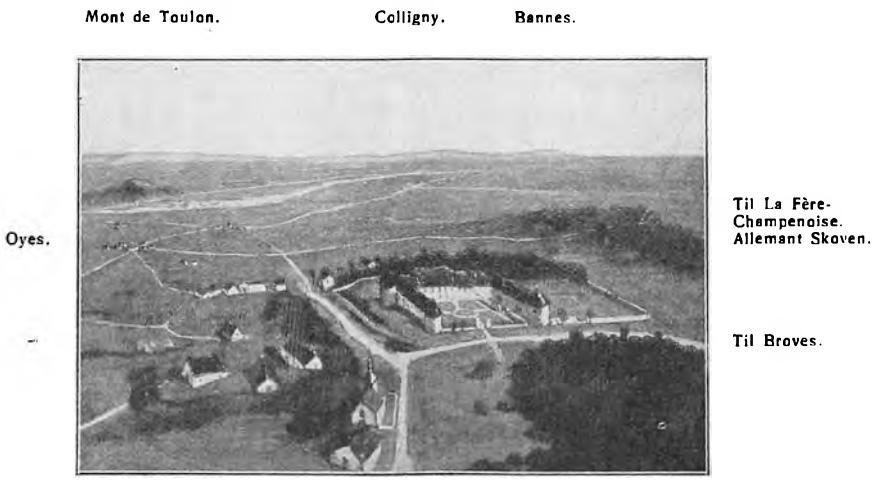

Fugleperspektiv fra Sydvest af Slottet *Mondement* og Sletten ved *St. Gond.*
[Efter Akvarel af F. J. Berne-Bellecourt.]

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Januar	**1915**								
5.	*Tyrkerne besejres ved Sarykamysh*						113		
»	Kampe i Karpatherne				180				
12.—14.	*Tyskerne angriber ved Soissons*			448					
13.	1. Champagneslag sluttes			472					
»	Tyrkerne rykker mod Suezkanalen						94		
19.	Tyskerne stormer Hartmannsweilerkopf 1. Gang			401					
»	*Det første Zeppelinerangreb paa England*							531	
24.	Søkamp ved Dogger-Bank							216	
Februar									
4.	**Tyskland erklærer Undervandsblokade mod England**							226	
»	Det 2. Slag eller Vinterslaget i Champagne ($^{16}/_{2}$—$^{18}/_{3}$)			476					
17.	„L. 3" og „L. 4" forliser paa Jyllands Vestkyst							533	
7.—21.	*Slaget ved Lyck. — Vinterslaget i Masuren*								
22.—26.	Kampe ved Prašnyš				208				
Marts									
10.—11.	Englænderne tilbageerobrer Neuve Chapelle			362					
18.	Tyskerne rykker ind i Kurland og besætter Memel				218				
22.	**Przemysl kapitulerer**				234				
»	Kampene i Østbeskiderne				241				
April									
6.	Franskmændene forjager Tyskerne fra Hartmannsweilerkopf			403					
20.	Ypres bombarderes			345					
22.	*2. Slag ved Ypres.* **Det første tyske Gasangreb**			345					
25.	Tyskerne stormer atter Hartmannsweilerkopf			404					
»	*De Allierede landsætter Tropper ved Gallipoli*					102			

Fangne Russere efter Kampen ved *Lodz.*

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VII
	1915								
Maj									
1.—4.	Slag ved Anzac og Krithia					122			
„	*Tyske U-Baade optræder ved Dardanellerne*					126			
2.—7.	**Tyskerne gennembryder den russiske Front i Slaget ved Tarnow-Gorlice**				251				
7.	**„Lusitana" torpederes**							243	
10.	Franskmændene erobrer Notre-Dame de Lorette m.m.			372					
„	De Allieredes Offensiv i Artois indledes			372					
23.	**Italien erklærer Østrig Krig**					162			
26.	Et nyt engelsk Ministerium dannes			534					
Juni									
3.	Østrigerne generobrer Przemysl				274				
„	*Luftangreb paa London*							535	
16.—22.	**Det 3. Slag ved Lemberg**				280				
Juli									
3.—9.	Det 2. tysk-østrigske Indfald i Polen. 2. Slag ved Krasnik				291				
9.	Tyskerne i Sydvestafrika kapitulerer						55		
17.	Det 1. Izonzoslag					187			
24.	Narev Linien gennembrydes				315				
August									
1.	**v. Mackensen besætter Ljublin og Cholm**				300				
3.	*Ivangorod erobres*				306				
5.	**Varšava erobres**				308				
6.—7.	Angreb paa Sari Bair og Landsætning i Suvla Bugten					138			
16.	Venizelos bliver græsk Førsteminister					208			
19.	Den engelske E. 13 løber paa Grund paa Saltholm							282	
„	„Arabic" torpederes							340	
21.	*Novo-Georgievsk* erobres. Tyskerne marcherer mod *Brest-Litovsk, der erobres* $^{20}/_{8}$				323 331				
Septbr.									
5.	**Czaren overtager Befalingen over Hær og Flaade** *med General Alexejeff som Stabschef*				343				
„	Kampene om Vilna				346				
21.	Venizelos anmoder Franskmændene om at landsætte Tropper i Saloniki. *Grækenland mobiliserer*					268			
25.	De Allieredes Offensiv i Artois og Flandern			377					
„	**Det 3. Champagneslag. Septemberoffensiven**			489					
Oktober									
3.	Rusland tilstiller Bulgarien et Ultimatum					212			
5.	*Engelske og franske Tropper landsættes i Saloniki*					262			
„	Venizelos demissionerer					269			
12.	**Edith Cavell henrettes** *i Bruxelles*		174						
8.—*11.*	*Tysk-østrigsk Angreb mod Serbien. Belgrad erobres*					234			
15.	**Bulgarien erklærer Serbien Krig**					212			
30.	Ministeriet Briand dannes i Frankrig			509					

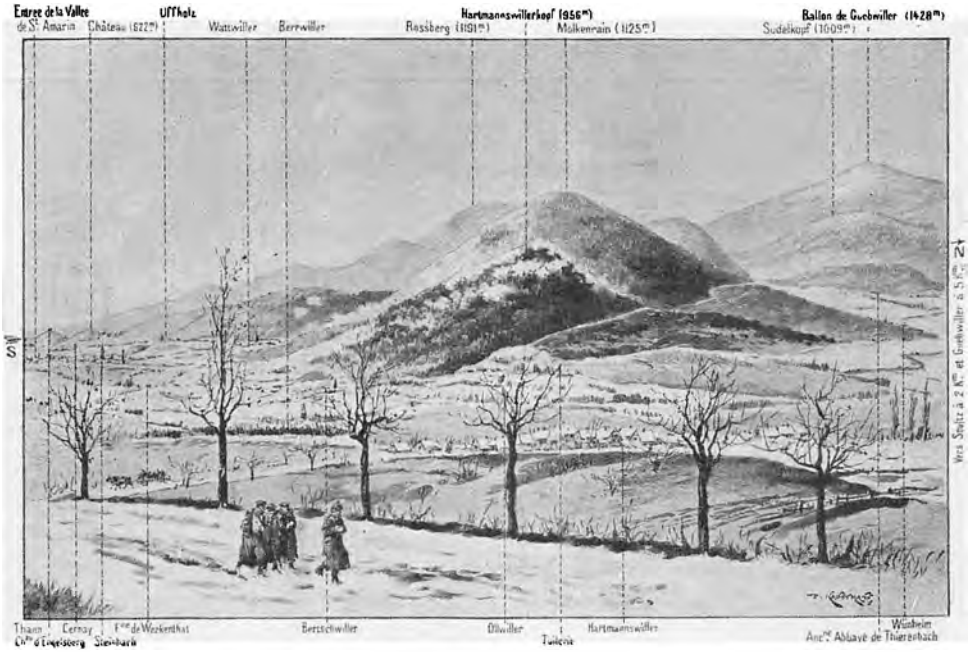

Hartmannsweilerkopf. [„L'Illustration."]

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1915								
Novbr. 6.	Bulgarerne besætter Niš. Serbernes fortvivlede Tilbagetog					245			
7.	Den italienske Passagerdamper „*Ancona*" sænkes							346	
18.	4. Isonzoslag					197			
20.	*Lord Kitchener* i Grækenland					272			
23.	Grækenland trues med Blokade					273			
28.	**Forbindelsen mellem Tyskland—Bulgarien—Tyrkiet** etableres					250			
Decbr. 2.	*General Joffre udnævnes til Øverstbefalende over de Allieredes Stridskræfter i Belgien og Frankrig*			525					
„	*Monastir* besættes af tyske og bulgarske Tropper					249			
3.	General Townshend indesluttes i Kut-el-Amara						154		
	General Sarrail overtager Kommandoen over de Allieredes Tropper *i Saloniki*					266			
9.	*Baralong Affairen*							358	
12.—21.	**De Allierede rømmer Gallipolihalvøen**					145			
16.	*Marschal French afløses af Gnrl. Sir Douglas Haig*			305					
„	*De Allierede opretter et fælles Krigsraad*			547					
„	Blokadebryderen „Möwe" begynder sit 1. Togt							372	

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1916								
Januar									
1.	Nytaarsslaget 1916 i Galizien				434				
27.	**England vedtager Loven om almindelig Værnepligt**			538					
28.	Østrigerne besætter Skutari. *Serberne overføres til Korfu*					256			
Februar									
1.	*Russerne erobrer Erzerum*						123		
19.	Tyskerne indleder Angrebet mod Verdun			593					
21.—26.	**Det 1. Verdunslag**			603					
27.	**Det 2. Verdunslag (Douaumont og Vaux)**			611					
»	General Smuts overtager Kommandoen i Østafrika. Kilimandjaro Felttoget						64		
»	Tyrkerne angriber Ægypten						99		
Marts									
1.	**Undervandskrigen skærpes**							367	
9.	Tyskland erklærer Portugal Krig			927					
14.	*Det 3. Verdunslag* (14. Marts—19. April)			617					
17.	Ministeriet Ribot dannes i Frankrig			514					
25.	Engelsk Luftangreb paa Tønder							362	
27.—28.	De Allierede afholder Konference i London			523					
»	Russisk Modoffensiv				438				
»	*Revolte i Dublin*			542					
April									
25.	Tyske Krydsere angriber den engelske Østkyst							363	
29.	*General Townshend kapitulerer i Kut-el-Amara*						166		
»	Østrigerne angriber Italienerne i Trentino					275			
Maj									
4.	*Det 4. Verdunslag.* Mort-Homme. (4.—31. Maj)			623					

Klippen *Hirzstein* paa Sydskraaningen af *Hartmannsweilerkopf*. [„L'Illustration."]

Gnrl. *Lochvitzsky* og hans Stab tager i 1917 russiske Soldater i Frankrig i Ed til den nye Regering.
[„Le Panorama de la Guerre."]

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1916								
Maj									
31.	**Søslaget ved ved Jyllands Vestkyst.** (31. Maj—1. Juni)							392	
Juni									
1.	*Det 5. Verdunslag.* (1. Juni—17. Juli)			631					
»	Sommefronten i Juni			663					
5.	**Lord Kitcheners Død**			548				442	
	Stor russisk Offensiv Brussiloff (afsluttes i Novbr.)				449				
Juli									
1.	*Det 1. Sommeslag.* (1.—13. Juli)			673					
14.	*Det 2. Sommeslag.* (14. Juli—10. Septbr.)			684					
27.	**Kaptajn Fryatt henrettes**		175					466	
August									
4.	6. Isonzoslag. (4.—15. Aug.)					409			
8.—9.	Tyske Luftangreb over Scotland							557	
9.	*Italienerne besætter Gørz*					292			
27.	*Italien erklærer Tyskland Krig*					298			
»	**Rumænien erklærer Centralmagterne Krig**					312			
29.	*Hindenburg udnævnes til tysk Generalstabschef* (Overgeneral) med Ludendorff som 1. Generalkvartermester			838					
30.	*Oprør i Athen til Fordel for Venizelos*					374			

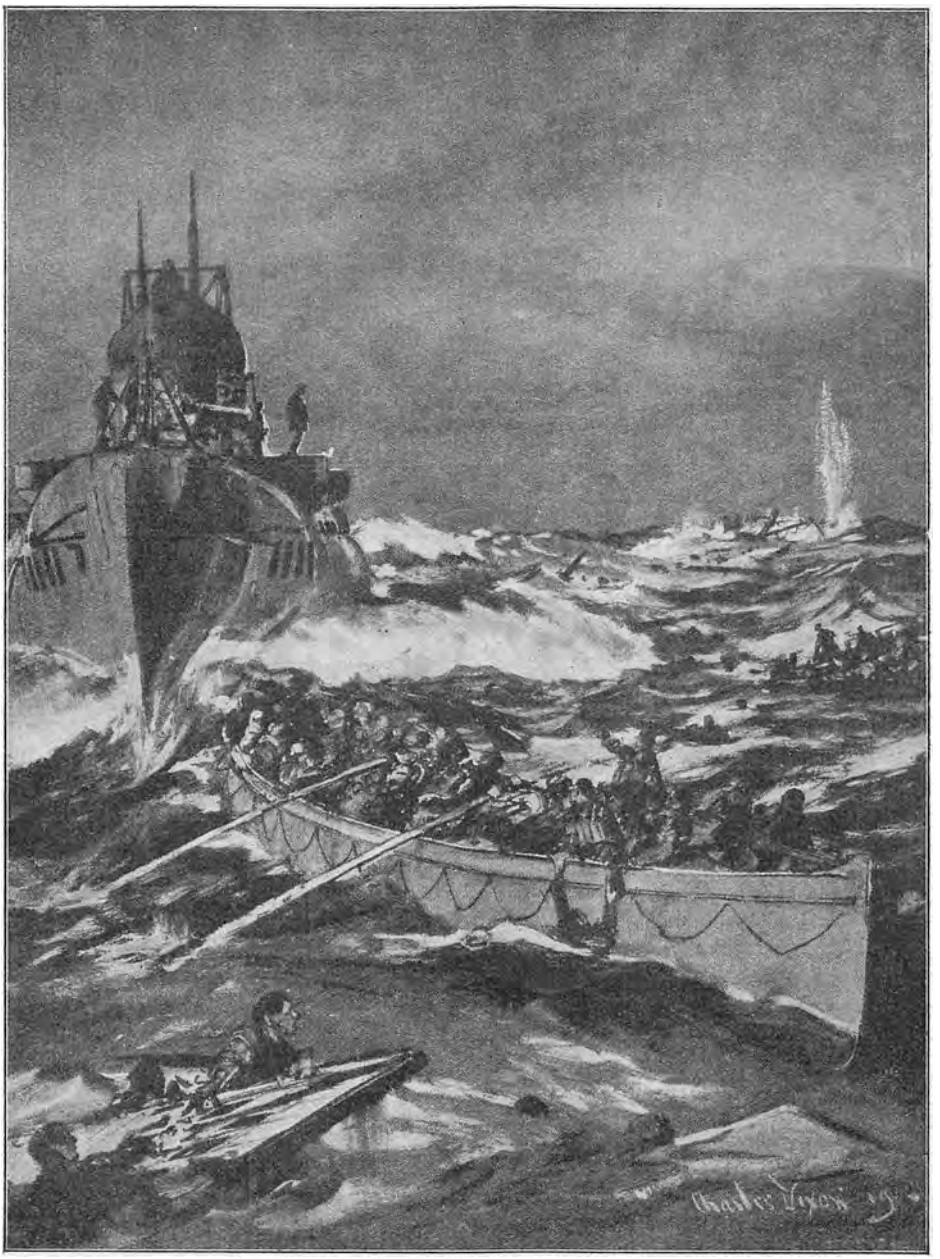

Hvad Handelsmarinen maatte gennemgaa.
En af de værste U-Baadsforbrydelser: Efter at have sænket *Hospitalsskibet* „Llandovery Castle", dampede U-Baaden med fuld Speed afsted mellem de faa Baade fra Skibet, der flød paa Vandet, og sænkede eller beskød dem. [Charles Dixon i „Land & Water".]

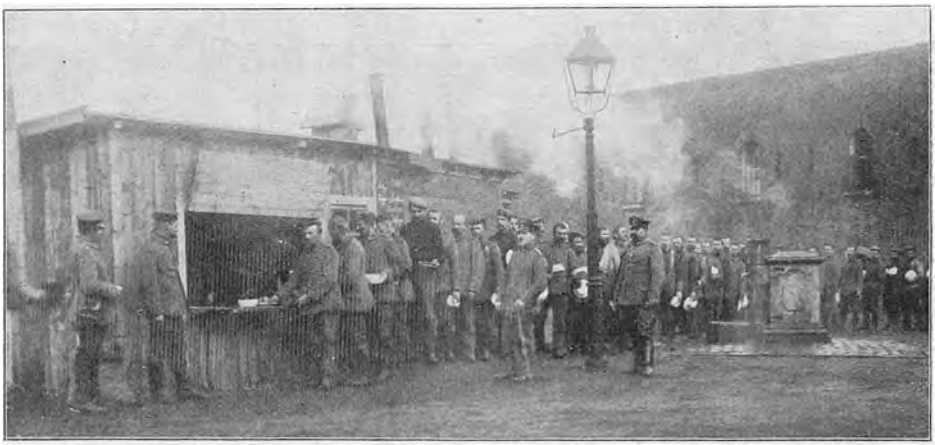

Spiseparade i en Fangelejr i Tyskland.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1916								
Setbr.									
1.	*Bulgarien erklærer Rumænien Krig*					325			
	Englænderne erobrer de tysk-østafrikanske Kystbyer						84		
12.	*Det 3. Sommeslag.* (12. Sept.—12. Nov.)			696					
15.	Det 7. Isonzoslag. (15.—19. Sept.)					409			
26.	*Rumænierne kastes tilbage i Siebenbürgen*								
»	**Slaget ved Hermannstadt,** Tysk-østrigske Tropper rykker ind i Rumænien (26.—30. Sept.)					338			
Oktober									
10.	Det 8. Isonzoslag. (10.—12. Okt.)					409			
23.	**Det 6. Verdunslag. Donaumont og Vaux generobres.** (23. Okt. – 3. Nov.)			645					
»	*Mackensen besætter Constanza*					328			
Novbr.									
1.	Det 9. Isonzoslag. (1.—5. Nov.)					409			
5.	Tyskerne proklamerer det nye polske Rige				423				
»	Efteraarskampe i Skovkarpatherne				491				
13.	*Det 3. Sommeslag. (13.—19. Nov.)*			708					
»	De Allierede med Serberne i Spidsen generobrer Monastir					373			
21.	**Kejser Franz Joseph I dør 86 Aar gammel**				500				
22.	Blokadebryderen „Möwe" begynder sit 2. Togt							382	
24.	*En provisorisk Regering i Grækenland erklærer Bulgarien og dets Forbundsfæller Krig*					382			
27.	v. Mackensen gaar over Donau					344			
»	Opmarchen mod Bukarest					346			
Decbr.									
6.	**Tyskerne besætter Bukarest**					349			
»	Kampene om Sereth Linien					357			
7.	*Ministeriet Lloyd George dannes i England*			549					

Tyske Soldater i en Fangelejr i Frankrig.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Decbr.	**1916**								
12.	**Tysk Fredstilbud**			839					
13.	*General Joffre træder tilbage som Frankrigs Overgeneral og afløses af Nivelle*								
15.	7. Verdunslag. (15.—18. Dec.)			649					
16.	*General Maude* har overtaget Kommandoen i Mesopotamien og rykker frem mod *Kut-el-Amara*, der *erobres 24. Febr. 1917*						171		
20.	*Præsident Wilson opfordrer til Fred*			841					7
Januar	**1917**								
	Kampe paa Østfronten ved Riga				506				
Februar									
1.	**Tyskland erklærer den uindskrænkede Ubaadskrig**							727	11
26.	*Amerika bevæbner sine Handelsskibe*							969	
»	*Tyskernes Tilbagetog paa Vestfronten paabegyndes*			711					
»	Ernæringsvanskeligheder i Tyskland			1014					
Marts									
5.	Wilson tiltræder sit andet Præsidentskab			971					
8.	Prins Sixtus af Bourbon overrækker Frankrigs Præsident et Brev fra Kejser Wilhelm								12
11.	*Englænderne erobrer Bagdad*						176		
15.	**Den russiske Revolution udbryder. Czaren abdicerer**				512				
»	Den russiske Hærs Opløsning begynder. Soldaterraadene				533				
»	*Det 1. og 2. Slag ved Gaza mislykkes for Englænderne*						194		
April									
5.	**Amerika slutter sig til de Allierede og erklærer Tyskland Krig**			973					11

Russisk Artillerignrl. *V. N. Nikitin.*

Russisk Infanterignrl. *Irmann* med Stab. Ved Krigens Udbrud var han Chef for III. Kauk. A.K. (Vladikaukas). Udmærkede sig talrige Gange under hele Krigen. Ved Revolutionens Udbrud traadte han tilbage og indstillede sig som frivillig Menig.

Russisk Gnrl. *Schulmann.*

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1917								
April									
7.	*Kejser Wilhelms „Paaskebudskab" udsendes*			1019					
9.	De Allierede angriber paa Vestfronten. *Slaget ved Arras.* (9. April—20. Maj)			775					
16.	**Nivelles store Offensiv indledes.** *Slaget ved Chemin des Dames og Reims.* (16. April—20. Maj)			738					
„	Tyskernes Gruppering i Østafrika						231		
Maj									
1.	*Konvoyeringssystemet indføres*							762	
3.	*Amerikanske Jagere ankommer til England*							772	
14.	Det 10. Isonzoslag. (14. Maj—4. Juni)					413			
„	Kampe i Flandern. Englænderne angriber			764					
Juni									
11.	**Ententen kræver Kong Konstantin af Grækenlands Afsættelse. Prins Alexander overtager Regeringen**					391			
26.	*De første amerikanske Tropper landsættes i Frankrig*			985					
27.	*Venizelos danner et nyt Ministerium og erklærer Grækenland i Belejringstilstand*					393			
Juli									
	Den russiske Revolutionshærs Offensiv i Galizien (Brussiloff)				551				
14.	**Bethmann-Hollweg afløses** af *Michaëlis* som tysk Rigskansler			1023					
19.	*Et tysk Fredsprogram fremsættes*			1024					13
20.	De sidste russiske Offensivbevægelser				575				
„	*Bolchevikoprør i Petrograd*				579				

Russisk Gnrl. *Mischtschenko.*

Russisk Infanterignrl. *Eduard V. von Ekk.* Ved Krigens Udbrud Chef for VII. A.K. (Simferopal). Udmærket sig i Nordgalizien i Dagene 25.—30. August 1914. Afgivet Kommandoen over Korpset i Foraaret 1917.

Russisk Gnrl. *Veselovski.* Avanceret til Korpschef under Krigen. 18. April 1917 Chef for 6. Armée.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1917								
Juli									
20.	Kerenski bliver Ministerpræsident				580				
31.	*Det 3. Slag ved Ypres.* (31. Juli—6. November)			771					
August									
1.	Reorganisationen af den rumænske Hær er endt					395			
»	De sidste Kampe i Rumænien					398			
18.	Det 11. Isonzoslag (18. Aug.—30. Septbr.)					419			
20.	Det 8. Slag ved Verdun. (20.—26. Aug.)			654					
Septbr.									
4.	*Tyskerne erobrer Riga og Jacobstadt*				597				
Oktober									
2.	Engelske Krydsere og Hjælpekrydsere torpederes							812	
»	Det 12. Isonzoslag					422			
17.	Grev Luxburg og „spurlos versenkt"							784	
»	Angreb paa en skandinavisk Konvoy							814	
»	*v. Hertling bliver tysk Rigskansler*			1030					
23.	Slaget ved Malmaison. (23.—25. Okt.)			748					
24.	**Det tysk-østrigske Gennembrud ved Caparetto**					424			
»	*Den italienske Fronts Sammenbrud*								
Novbr.									
1.	Ministeriet Orlando dannes i Italien					432			
2.	Søtræfning i Kattegat							815	
7.	**Bolchevikernes Revolution i Rusland**								
»	v. Lettow-Vorbeck rykker ind paa portugisisk Omraade i Østafrika				608		235		
10.	*Italienernes Tilbagetog standses ved Piave*					434			

Schneppenhorst.
En Tid lang bayersk Krigsminister.

Fra Kampene om München
General *Wöhe.* Højestbefalende over de bayerske Regeringstropper.

Dr. *v. Frauendorfer.*
En Tid lang bayersk Krigsminister.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1917								
Novbr. 10.	Cardona afløses af Diaz som ital. Overgeneral					441			
16.	*General Pétain afløser Nivelle* som fransk Overgeneral			1002					
„	*Ministeriet Clemenceau dannes*.....			1006					
20.	Slaget ved Cambrai. (20. Nov.—5. Dec.)			783					
„	General Allenby rykker mod Jerusalem						203		
Decbr. **9.**	**Jerusalem erobres af Englænderne**						214		
„	*Vaabenstilstand afsluttes i Brest-Litovsk*.....				618				
„	*Vaabenstilstand med Rumænien*.....					403			
„	Krigsudgifterne indtil Udgangen af 1917			1051					
12.	Angreb paa en skandinavisk Konvoy						816		
	1918								
Januar	*Admiral Jellicoe afløses som First Sea Lord af Viceadmiral Sir Roslyn Wemyss*							816	
8.	**Wilson fremsætter sine 14 Punkter**.....			1034					
„	Finlands Kamp mod Bolchevikerne								233
12.—20.	Engelske og tyske Jagere forliser.....							819	
23.	*Matrosen Dubenko* overtager Befalingen over den indre Front i Rusland				632				
Februar *1.*	*Den røde Garde* oprettes i Rusland.....				632				
9.	**Særfred mellem Centralmagterne og Ukraine** *(Brødfreden). Trotzki afbryder Forhandlingerne.*			1036	633				18
18.	Tyskerne indleder en energisk Offensiv mod Rusland				633				
„	Tysk Jagerangreb mod Dover.....							829	

Generalmajor *Haas*. Førte de württembergske Tropper mod Kommunisterne.

Fra Kampene om München.
Oberst *Ritter von Eppe*. Førte et bayersk Frikorps mod Kommunisterne.

Generallt. *von Oven*, Højstbefalende under Operationerne ved Tilbageerobringen af München.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Februar	**1918**								
21.	*Englænderne besætter Jeriko*						251		
„	Den tyske Hærs Gruppering			1066					
Marts	De Allieredes Opstilling paa Vestfronten			1104					
3.	**Fred mellem Centralmagterne og Sovjetrusland**			1037	643				
7.	**Rumænien tvinges til at slutte Fred i Bukarest**					405			
21.	**Kejserslaget paa Vestfronten indledes**			1111					
„	Dunkerque bombarderes							829	
„	Den bolchevikiske Militarisme sættes i System				701				
23.	*Paris bombarderes* fra en tysk Kanon paa 120 km.s Afstand			1128					
26.	**Gnrl. Foch udnævnes til Højstbefalende** over de forenede Ententehære **paa Vestfronten**			1133					
April	**Czarfamilien myrdes i Jekaterinenburg**				703				
9.—27.	*Det 2. tyske Offensivstød.* Fremstød mod Kanalen			1150					
23.	*Angrebet paa Zeebrügge*							830	
Maj									
10.	*Vindictive* sænkes i Ostendes Havneindløb							839	
24.	*Lloyd George erklærer U-baadskrigen for afværget*							820	
27.	*Det 3. tyske Offensivstød*			1176					
Juni									
9.—12.	*Det 4. tyske Offensivstød*			1199					
15.	*Østrigsk Offensiv i Italien og italiensk Modstød*					443			
„	Franchet d'Esperey overtager Kommandoen paa Salonikifronten					465			
28.	Altyskernes Fredsprogram			1205					
Juli									
3.	**Sultan Muhamed V dør**						263		
15.—17.	*Det 5. tyske Offensivstød*			1209					

Fangelejren Lahti i Finland for 20000 Rødgardister med deres Kvinder og Børn og 6000 Heste.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side						
		I	II	III	IV	V	VI	VII
uli	**1918**							
—17.	**De Allieredes Sejrsoffensiv** paa den europæiske Vestfront **begynder**			1227				
9.	Tyske U-baade ved Amerikas Kyst							824
»	Engelsk Flyverangreb paa Tønder							823
»	Amerikansk Transportdamper „Justicia" torpederes.							823
gust								
6.	**Gnrl. Foch** udnævnes til **Marechal af Frankrig**			1241				
»	Lloyd George meddeler, at mindst 150 tyske U-baade er blevet ødelagt							823
4.	*Konferencen i Spa*			1255				
pt.	De amerikanske Troppetransporter							825
—15.	*Slaget ved St. Mihiel*			1270				
»	*Sejrsoffensivens 2. Afsnit*			1284				
»	Siegfried-Linien erobres			1298				
4.	Angreb mod Bulgarerne indledes					467		
0.	Englænderne besætter Nazareth						256	
9.	*Vaabenstilstand undertegnes i Saloniki*					471		
»	**Krigen mellem Bulgarien og de Allierede ophører**					471		
kt.								
1.	*Emir Feisal holder Indtog i Damaskus*						258	
2.	Den tyske Rigsdag erfarer Sandheden			1311				
3.	**Kong Ferdinand af Bulgarien abdicerer**							
5.	**Prins Max af Baden bliver Rigskansler**							
—20.	Slutningskampene paa Vestfronten			1315				

Fra Italienernes Front i Albanien. Kamp ved Valona.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Oktober	**1918**								
15.	Tyskerne rømmer Flanderns Kyst							841	
26.	*Ludendorff anmoder om Afsked*			1326					
29.	Czekoslovakerne er Herrer i Prag								150
30.	*Republiken proklameres i Budapest og Wien*								143
„	**Kejser Karl abdicerer** og rejser til Schweiz								144
31.	**Fjendtlighederne mellem Tyrkiet og de Allierede ophører**						265		
Novbr.	De sidste Kampdage			1334					
3.	Englænderne besætter Mosul						262		
4.	**Østrig-Ungarn kapitulerer**					451			24
6.	*Det polske Folks Republik proklameres*								206
9.	**Kejser Wilhelm abdicerer og flygter til Holland. Revolution i Tyskland**			1349					103 97
„	Engelsk Predreadnought „Britania“ torpederes							826	
10.	De sidste Krigstildragelser i Nordsøen							842	
	Mytteriet i den tyske Flaade							843	
„	*Vaabenstilstanden og den tyske Flaades Udlevering*							850	
11.	**Fjendtlighederne ophører over hele Vestfronten. Vaabenstilstanden**			1340 1343					
13.	Engelsk-fransk Flaade ankrer op paa Konstantinopels Rhed						266		

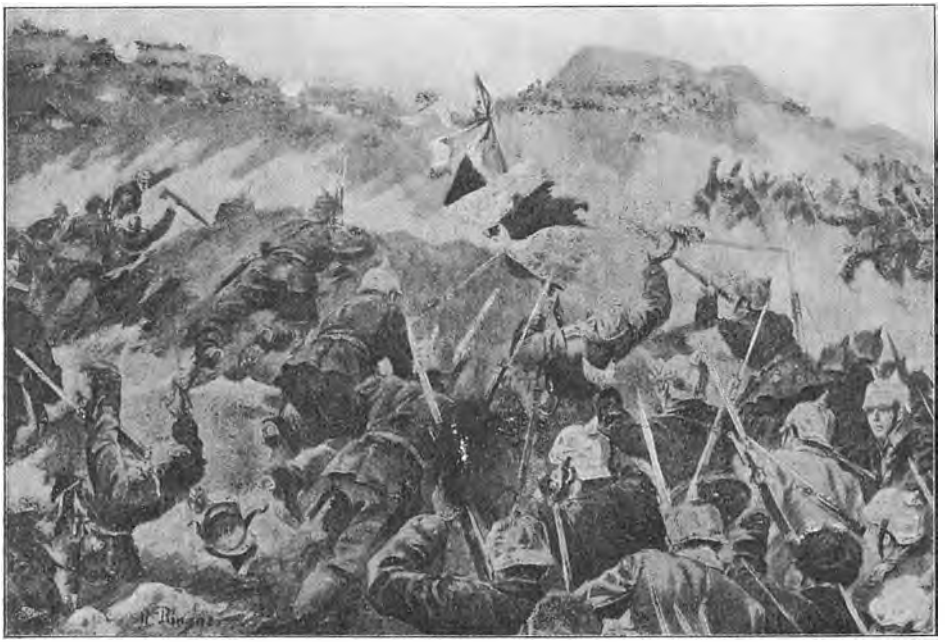

Fra Kampene i Galizien 1915: Tysk Storm paa nogle af Russerne besatte Højder.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1918								
Novbr. 19.	Franskmændene besætter Metz			1391					
20.	**Grand Fleet fører Hochsee Flotte ind paa Firth of Forth**							853	
22.	*Kong Albert holder Indtog i Bruxelle*			1394					
25.	Gnrl. Pétains Indtog i Strassbourg			1396					
25.	*v. Lettow-Vorbeck overgiver sig til Englænderne*						238		
Decbr.	**De Allierede ved Rhinen**			1415					
11.	Mannerheim bliver Rigsforstander i Finland								237
24.	Spartakisterne i Berlin								113
	1919								
Januar	Bolchevikerne angriber Randstaterne								217
18.	**Fredskonferencen i Versailles aabnes**								28
Februar *10.*	*Nationalforsamlingen i Weimar aabnes*								115
14.	Udkastet til *Folkenes Forbund* forelægges								36
20.	*Bela Kun* forsøger et Kup i Ungarn								156
Marts	Italienerne stiller Krav om Fiume								37
21.	Operationerne mod Bolchevikerne								189
April 7.	*The Grand Fleet opløses*							856	

Fra den sidste russiske Offensiv i Volhynien og Galizien: Russisk Natangreb.

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1919								
April 20.	De Allierede besætter venstre Rhinbred								38
28.	**Fredsbetingelserne til Tyskland fremsættes**								43
Maj 29.	Tyskland stiller Modforslag.....								60
Juni 21.	**Den internerede Del af den tyske Flaade sænkes af dens egen Besætning**							857	
28.	**Tyskland og Østrig-Ungarn underskriver Fredsbetingelserne**								64
Juli *31.*	*Rigsforfatningen vedtages i Tyskland*.....								121
August 1.	Raadsrepublikens Raad træder tilbage i Ungarn ...								162
7.	*Lenin* udsteder et Forfatningsdekret								177
Septbr. *12.*	*Gabriele d'Annuncio* besætter *Fiume*.....								80
Novbr. 27.	**Freden med Bulgarien**								73
Decbr. *22.*	*Fredsforhandlinger i Dorpat*								224
	1920								
Januar *10.*	*Versailles-Freden bliver til Virkelighed*								89

Dato	Begivenheder	Afsnit og Side							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	1920								
Januar									
10.	Uroligheder i Ruhrdistriktet								124
16.	De Allieredes øverste Raad ophæver Blokaden af Rusland								197
19.	Processen Erzberger-Helffrich begynder								124
Februar									
10.	*Afstemning i 1. Zone i Slesvig*								312
Marts									
13.	*Kapp's Statskup i Tyskland*								126
14.	*Afstemning i 2. Zone i Slesvig*								312
Maj	Gnrl. *Wrangel* danner en Regering paa *Krim*								199
	Freden med Tyrkiet								267
Juni	*Mustafa Kemal* nægter at anerkende Fredstraktaten								270
Juli									
9.	**Kong Kristian X ratificerer Traktaten om 1. Zones Overdragelse til Danmark**								312

Kong Kristian X. med Følge drager ind i det genvundne Land den 15. Juni 1920 og hyldes af Tusinder bevægede og begejstrede Undersaatter.

III. Afsnit.

H. JENSSEN-TUSCH:

Krigen i Vesteuropa.

Side 1227—1432.

INDHOLD

Side

Kapitel XXXVI. De Allieredes Sejrsoffensiv paa den europæiske Vestfront Juli til November 1918 1227

Kapitel XXXVII. Vaabenstilstanden 1343

Kapitel XXXVIII. Tyskerne rømmer de okkuperede Territorier. Det befriede Belgien og Alsace-Lorraine. De Allierede ved Rhinen. Forlængelserne af Vaabenstilstanden. De to Ex-Kejsere 1383

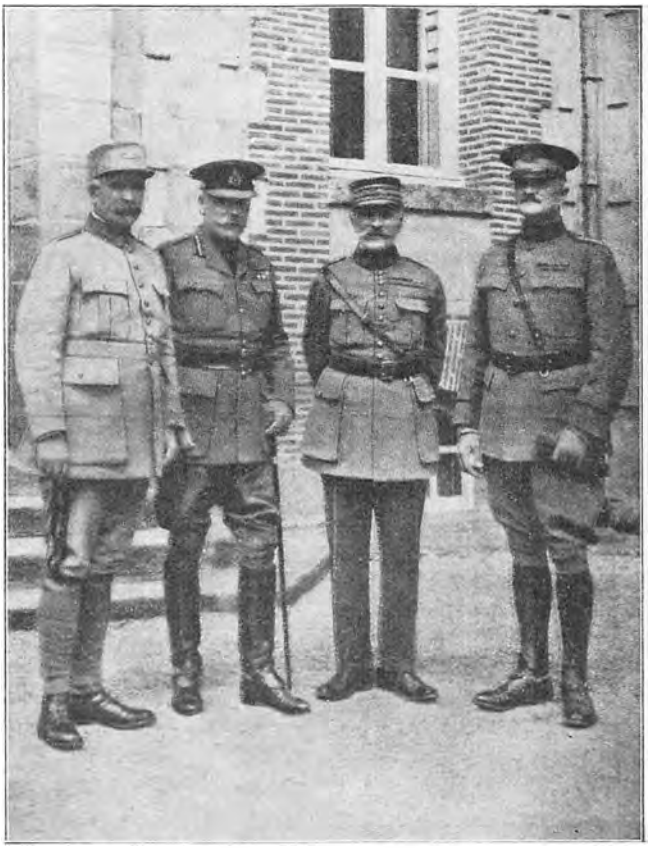

De Allieredes Overgeneraler i det store Hovedkvarter i Juli 1918.
Fra venstre: Den franske Hærchef, Gnrl. *Pétain*; den engelske Hærchef, Marschal *Haig*; de Allieredes Generalissimus, Gnrl. *Foch*; den amerikanske Hærchef, Gnrl. *Pershing*.

XXXVI.

De Allieredes Sejrsoffensiv paa den europæiske Vestfront Juli til November 1918.

GENNEM 4 Maaneder havde de store tyske Offensivstød strakt sig, fra 21. Marts til 17. Juli, 4 andre Maaneder skulde det vare, inden Tyskerne 9. November 1918 bad om Vaabenstilstand.

Disse Verdenskrigens sidste betydende Kampe kan betragtes som dannende to Afsnit.

I *første Afsnit* — 15. Juli til 25. September — er de Allieredes Kontraoffensiv vel allerede i fuld Gang, men foreløbigt gælder det først og fremmest om at afparere Tyskernes fortsatte fortvivlede Forsøg paa ved talrige Angreb, spredt over hele Fronten, paa ny at tilrive sig Initiativet

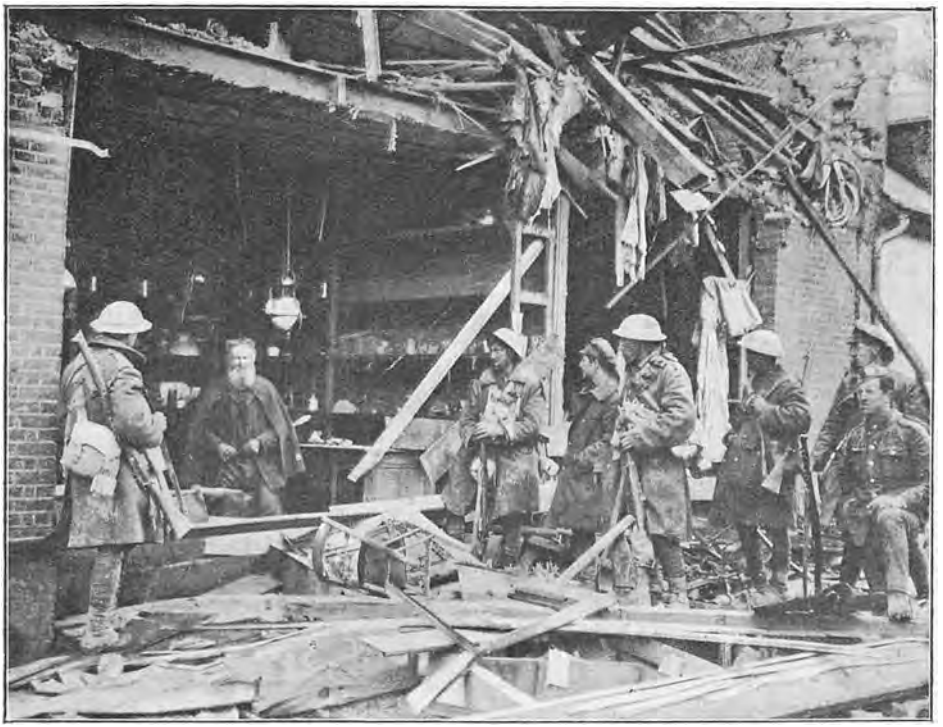

Allierede Soldater finder *en gammel Mand,* hvis Hus og Butik er bleven ødelagt af Granater siddende i Ruinerne for at passe paa Levningerne af sine Ejendele og *ventende paa, at Tyskerne bliver jaget bort.*

til større Operationer. De Allierede tvinger Tyskerne til allevegne at være paa deres Post, svækker derved Fjenden og gør ham mør.

I *andet Afsnit* — 26. September til 10. November — gaar Gnrl. *Foch* over til en almindelig Offensiv, engagerer uafladeligt Tyskerne over hele Fronten fra *Meuse* til *Havet* og udtømmer i den Grad deres Kræfter, at de tvinges til at anmode om Fjendtlighedernes Ophør for ikke at bukke fuldstændigt under for de Allieredes forestaaende nye Angreb.

A. Sejrsoffensivens 1. Afsnit.

Hovedbegivenhederne i dette Afsnit er:

Afslutningen af det 2. Marneslag.

1. franske og 4. engelske Armés Fremstød mellem Moreuil og Albert 8. August og følgende Dage.

Franskmændene og Englænderne gennembryder 18.—26. August den tyske Front mellem Somme og Croisilles.

Franskmændene overskrider 30. August til 2. September Ailette og tvinger derved Tyskerne tilbage fra Vesle. Samtidigt stormer Englænderne Knudepunktet mellem Siegfried og Drocourt—Queant Linien.

To Karikaturtegninger fra „L'Écho de Paris".

Hindenburg har af Altyskerne faaet Tilladelse til at trække Vejret. (Man ser *Kejseren og Kronprinsen* ile ham til Hjælp).

Kronprinsen af Tyskland: „Sig til Folkene, at vi flytter, fordi Paris nu kun er en Ruinhob uden Betydning."

Amerikanerne erobrer 12.—15. September det tyske fremadspringende Frontstykke ved St. Mihiel.

Franskmændene og Englænderne erobrer Forstillingerne foran Hindenburg Linien mellem St. Quentin og Cambrai.

Det 2. Marneslags 2. og sidste Fase.

Tyskernes Tilbagegang over Marne og senere bag Ourcq og Vesle.

Allerede fra Juni Maaned af havde Gnrl. *Foch* i sikker Forudfølelse af, hvad der vilde komme, meddelt sine Underførere, at Offensivens Time stod for Døren. Eftersom man var saa vel underrettet om alle Forhold hos Fjenden, havde de Allierede i god Tid kunnet træffe de nødvendige Forholdsregler og lægge passende Planer.

Til en Genoptagelse af offensive Operationer i stor Stil frembød Tyskernes Angreb paa *Reims* en god Anledning. Man ventede jo et tysk Fremstød mellem *Reims* og *Jaulgonne*, altsaa paa den østlige, sydøstlige og sydlige Del af det Fremspring, Tyskerfronten havde mellem *Aisne* og *Marne*. Man vidste, at der siden Juli Maaneds Begyndelse her befandt sig omtrent 40 tyske Divisioner. Denne betydelige Troppemasse paa indtil 400,000 Mand kunde kun faa sine Forsyninger frem ad én eneste Bane, Linien *Guignicourt—Missy-sur-Aisne—Fère-en-Tardenois* (Se Kortskitserne S. 1230 og 1230), der ved *Soissons* kun løb 15 km bag den tyske, mod Vest rettede Front.

Faldt denne Banelinie i Franskmændenes Hænder, eller kom den blot til at ligge i det franske Artilleris virksomme Ild, vilde de tyske Arméers Ophold i Buen nord for *Château-Thierry* være umuliggjort.

Derfor havde de Allieredes Overledelse ogsaa, og allerede i de første Dage af Juni, besluttet at foretage *to samtidige Angreb*, et paa Linien *Ourcq—Aisne*, et andet paa *det tyske Fremsprings modsatte Side*, for enten at afskære hele Fremspringet eller nøde Tyskerne til at rømme det.

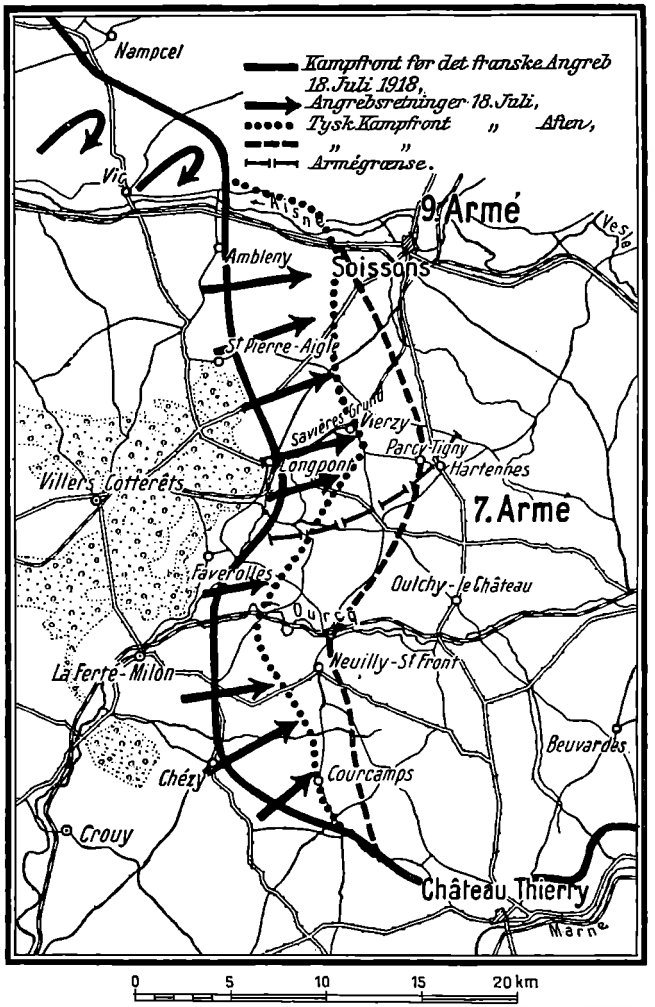

De Allieredes Angreb paa Linien Château-Thierry—Soissons den 18. og 19. Juli 1918 efter Gnrl. v. Ludendorffs „Krigserindringer".
De tilbagebøjede Pile angiver, at Angrebet afvistes, de øvrige, at det lykkedes.

Ligeledes blev et Offensivstød fattet i Øje i *det østlige Champagne* mod *den tyske Angrebsfronts yderste venstre Flanke* og dertil bestemte Tropper trukket sammen syd for *Argonne*.

Og det traf sig nu saaledes, at just sam me Dag, da de tyske Divr., som skulde foretage det 5. store Offensivstød, rykkede ind i deres Stormstillinger, samlede de Allieredes Divr. sig for at tage dem i Flankerne.

Vi har skildret Begivenhederne den 15.—17. Juli. I Stedet for *et Gennembrud af Modstandernes Front* og *en stor Udvidelse af Fremspringet ved Marne* havde Tyskerne kun opnaaet *nogle forbigaaende taktiske Fordele*, der i ingen Henseende opvejede *de betydelige Tab*, de havde kostet.

Desuden var *de tyske Arméers* Stilling mellem *Aisne* og *Marne* ikke blot ikke bleven bedre, men tværtimod bleven *forværret*. Navnlig var de Tropper, der var kommen *over Marne*, fortvivlet stillede; de stod i Fare for hvert Øjeblik at blive kastede i Floden, og deres Forplejning og andre Forsyninger fandt Sted over Broer, der laa under stadig Beskydning af de Allieredes Artilleri og Flyvere.

Og den 17. Juli var den tyske Hærledelse klar over sit Uheld.

Dog *Hindenburg* og hans Gnrlkvartermester tror endnu at kunne finde Trøst i Ulykken. De havde endnu ikke opgivet deres Yndlingstanke,

Ved *Villers-Cotterets* ophobet *Bytte, taget fra Tyskerne* under de Allieredes begyndende Offensiv i Juli 1918. [Efter „The Great War".]

Haabet om endnu at kunne slaa et fordelagtigt Slag i *Flandern.* For at træffe Aftale herom begav Gnrl. *Ludendorff* sig den 17. Aften til *Kronprins Rupprecht.* Hvis man blot ved Offensivstødet ved Reims og Marne havde faaet opnaaet, at alle franske Tropper i Kemmel Egnen havde maattet hentes Syd paa, vilde Udsigterne til en Sejr *i Retning af den engelske Kanal* endnu være til Stede. Men den tyske Hærledelse havde undervurderet Modstandernes Hjælpemidler. Der blev aldrig noget af et nyt Flandernslag i den Forstand, Tyskerne havde tænkt sig det.

Lad os imidlertid igen ty til den gamle Gnrlfeltmarschals Skildring.

Betingelsen, siger han, for at det tyske Angreb paa begge Sider af *Reims* skulde lykkes — og heller ikke herom havde han trods alt, som vi erindrer, endnu den 17. opgivet Haabet —, var, at Marne Fremspringets Vestfront mellem *Soissons* og *Château-Thierry* stod fast. Angrebet ved Reims var naturligvis en ligefrem Opfordring til Franskmændene om at prøve, om dette var Tilfældet, og vi har jo set, at Planen om et fransk Angreb her forlængst var lagt.

Bag Tropperne i de forreste Linier paa denne Kant havde *v. Below* faaet tildelt nogle Reservedivisioner — „Modstøddivisioner", der var ialt 8 saadanne tæt bag 1. Linie i hele Marnebuen —, og Tyskerne troede, at alt her var i Sikkerhed.

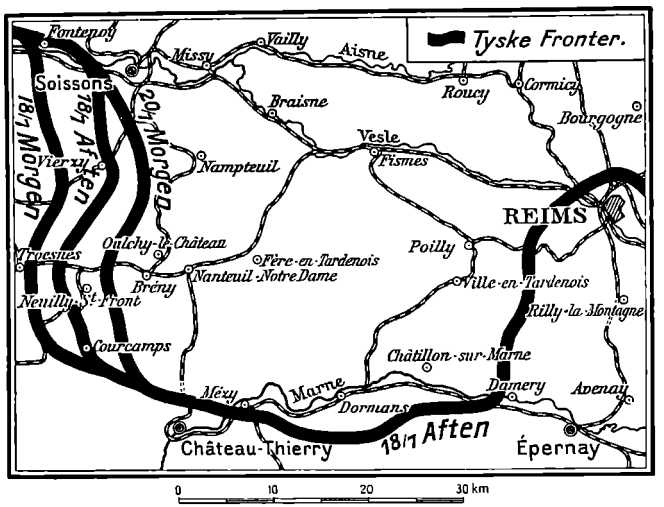

Den omtalte *eneste Banelinie*, ad hvilken Tyskerne i *Marne Fremspringet* fik Forsyninger, kom fra Nordøst over *Guignicourt* (nord for Aisne, nordøst for Berry-au-Bac), løb derfra over *Cormicy* videre over *Missy* og svingede saa tæt øst for *Soissons* ned mod *Fére-en-Tardenois*.

I de tre Dage 15. til 17. Juli var det ogsaa fuldstændig stille paa Buens Vestside, Hindenburg bemærker: uhyggelig stille for en saglig Iagttager, beroligende stille for En, der ikke forstod sig paa Tingene.

„Om Morgenen *den 18. Juli* gaar Dele af de ikke i Forsvarsstillingerne liggende Tropper paa Høstarbejde. Da slaar pludseligt en Hagl af Granater ned over Egnen. Er det et Ildoverfald? — Det tyske Artilleri svarer ikke meget kraftigt, tilsyneladende, fordi en tæt Taage tilslører alt. Maskingeværernes Knitren begynder over en bred Front og viser, at det drejer sig om mere end et Ildoverfald. Før man er rigtig klar over det, dukker fjendtlige Panservogne op i de høje Kornmarker."

„*Modstanderen er over hele Fronten mellem Aisne og Marne skredet til et afgørende Angreb.*"

Tyskernes forreste Linie er allerede gennembrudt paa flere Steder. Den største Fare synes at true mellem *Ourcq* og *Soissons*. Medens her Resterne af 1. Linies adsplittede Afdelinger fører en fortvivlet Kamp, søger Understøttelsesstyrkerne bagved at etablere en ny Modstand og at holde ud, til Divisionerne i 2. Træfning er naaet frem til Modstød. Men med alt Heltemod lykkes det kun akkurat at redde Tyskerne fra en fuldstændig Katastrofe. I Retning *Soissons og længere Syd paa* er Franskmændene trængt særlig langt frem, altsaa paa det for Tyskerne saarbareste Sted, nemlig hvor den vestlige Side af det tyske Frontfremspring mod *Marne* bøjer ud fra *Aisne*, og herfra trykker Angriberne paa hele Tyskerfronten ned mod *Château-Thierry*. Kommunikationsknudepunktet *Soissons* og Sidebanen *Missy-sur-Aisne*, der var Hovedaaren for alle Tyskernes Forsyningstransporter mellem Aisne og Marne, laa fra nu af under de franske Kanoners Ild.

Hvad var det, der var sket?

Ja, lad os først supplere Hindenburgs Beretning med nogle Brudstykker fra *Ludendorffs* Bog.

Under sin Konference ved *Prins Rupprechts* Hærgruppe den 18. om Formiddagen fik Ludendorff — skriver han — de første Meldinger om Franskmændenes overraskende Tankangreb sydvest for *Soissons*. Samtidigt meddelte *Kronprins Wilhelms Hærgruppe*, at den havde pr. Automobilkolonner sendt de Tropper, der skulde have fortsat Angrebet op ad *Ardre Dalen* mod *Montagne de Reims*, deriblandt 20. Inf.Div., til de truede Punkter. Selv dirigerede Ludendorff strax 5. Inf.Div., der laa til Raadighed for Hærens Overledelse i Kantonnementer nordøst for *St. Quentin*, med Iltog over *Laon* til Egnen nordøst for *Soissons*.

I yderste Nervespænding førte Ludendorff Samtalen med den bayerske Kronprins til Ende og naaede Kl. 2 Eftermiddag tilbage til det store Hovedkvarter i *Avesnes*. Her modtog Gnrlkvartermesteren nærmere Oplysninger om Begivenhederne, og, hvad han fortæller, supplerer godt Hindenburgs Skildring.

Gnrl. *Foch* havde mellem *Ourcq* og *Aisne* ladet Gnrl. *Mangin* efter en kort og kraftig artilleristisk Ildforberedelse og Anvendelse af kunstig Taage storme frem med en saadan Mængde Tanks, at man endnu aldrig havde set disse Maskiner samlet i saa stort et Antal paa et Sted, og med Infanteriet i tætte Masser. For første Gang var her bleven benyttet smaa, lave, hurtige Tanks, som skød med Maskingeværer lige hen over Kornet, og som de tyske Maskingeværer ikke kunde faa Ram paa. Efter disse Tanks fulgte saa andre, der kørte igennem de tyske Linier og satte smaa Maskingeværafdelinger af, som installerede sig i Ryggen paa Tyskerne. Den tyske Division sydvest for *Soissons* havde ikke holdt Stand, og det derved opstaaede Hul havde hurtigt udvidet sig til Siderne. De 3 herværende Reservedivr. havde ikke faaet Tid til at iværksætte et samlet Modstød. Forholdene nord for *Ourcq* tvang til at trække Tropperne syd for denne Flod, hvor Modstanderne nu ogsaa trængt haardt paa, længere tilbage. 5. Div. havde maattet udlades allerede i *Ailette Dalen*, da det fjendtlige Artilleri hurtigt havde taget Banegaardene nordøst for Soissons under Ild, og Div.s Ankomst forsinkedes derved stærkt. 20. Div. kunde først den 19. Aften være paa sin Plads, og den vilde da være fuldstændig splittet og dens Infanteri uden regelret Forplejning, fordi Automobilkolonnerne hverken kunde transportere Heste eller Køretøjer. De øvrige Divr., som den tyske Kronprins fik sat i Marche, kunde først indtræffe endnu senere.

Det fremgaar tydeligt nok af de to Generalers Beretninger, at der den 18. Juli fra Formiddagen herskede uhyre Bestyrtelse i det store tyske Hovedkvarter.

Som Svar paa Spørgsmaalet, hvad der var sket, skal vi korteligt angive, hvorledes Gnrl. *Foch* havde bragt sin Angrebsplan til Udførelse, i det vi henviser til Kortskitserne Side 1214 og 1216—1217.

Gnrl. *Degouttes* 6. Armé havde faaet Ordre til at trække sin Front

sammen og koncentrere sig paa Strækningen *Marne* ved *Vaux—Ourcq.* Mellem *St. Agnan* og *Vaux* var samtidigt en ny fransk Armé, 7. (9.?), under Gnrl. *de Mitry*, bleven sat ind, saaledes at de franske Arméers Rækkefølge fra højre Fløj at regne nu var 4., 5., 7. 6., 10. Armé.

Af de amerikanske Tropper var 42. Div., kaldet „Regnbuen", fordi den var sammensat af Mandskab fra alle Unionens Stater, tildelt 4. Armé, medens I. A.K., Gnrlmajor *Liggett,* 6 Divr. stærk (1., 2., 3., 4. regulære Div., 26. og 28. Nationalgarde Div.) var stillet under 6. Armé.

Hovedopgaven, det overraskende, voldsomme Angreb fra Vest frem mod Egnen syd for *Soissons*, var jo af sig selv tilfaldet Gnrl. *Mangin*, men med selvfølgelig virksom Støtte af Gnrl. *Degoutte.* De to Generalers Reserver og de dem nytildelte Forstærkninger havde samlet sig i de store Skove ved og syd for *Villers-Cotterets.* 18. Juli-Morgenen var brudt frem ovenpaa en Nat med heftige Uvejrsstorme og Tordenbyger, og efter en yderst kort Artilleribeskydning var, som vi har set, til Tyskernes store Forskrækkelse, disse mange Hundrede smaa franske „Mosquito" Tanks myldret ud af Skovbrynene, fulgt over hele den 35 km lange Angrebsfront af Infanteriet paa Degouttes venstre Fløj og Mangins højre Fløj og Centrum.

Sydafrikansk Karikatur:
„*Hindenburg griber atter Offensiven.*" Paa Vejvlseren læses: Arriéregardens Vej. [„Cape Times."]

Gnrl. Mangins venstre Fløj demonstrerede mod de tyske Linier *nord for Aisne.* Paa Ludendorffs Kortskitse foran er dens Operationer betegnede som *afslaaede Angreb.*

Mangins Centrum trængte gennem Byerne *Pernant* og *Mercin* og stod Kl. halv 11 Formiddag paa Højdepunktet *La Montagne de Paris*, kun $1^1/_2$ km fra Gaderne i *Soissons* og kun $3^1/_2$ km fra det vigtige Jernbaneknudepunkt lige øst for Byen. Længere syd paa naaedes *Bercy-le-Sec* ved Chausséen *Soissons—Fère-en-Tardenois.*

Mangins højre Fløj tog *L'Échelle, Viercy* og *Mauloy Skoven.*

Degoutte stod om Aftenen i Linien *Chouy—Neuilly-St. Front—Priez—Courchamps—Belleau.* Det var I. amerikanske A.K., der havde taget *Courchamps, Torcy* og *Belleau.* Kun ved *Noroy-sur-Ourcq* havde Tyskerne holdt en Position midt i den franske Fremgang.

Samtidigt med Angrebet fra Vest havde 7. og 5. franske Armé i Løbet af den 18. presset paa de 8 tyske Div., som v. Boehn havde sendt over

paa *Marnens Sydbred*, og Tyskerne maatte rømme *Montvoisin*, som de havde taget den 17. Ordren til at gaa tilbage over Floden var jo alt bleven udstedt sidstnævnte Dag, og Begivenhederne den 18. om Formiddagen havde yderligere gjort denne Tilbagegang bydende nødvendig, men den skulde forhales nogle Dage.

Fra Vestpartiet af *Forêt de la Montagne de Reims* havde Dele af 5. franske Armé i Forbindelse med Italienerne angrebet i Egnen ved *Pourcy* uden dog at gøre større Fremskridt.

Men som første Angrebsdags Resultat var Mangins og Degouttes Sejr opmuntrende nok. 16,000 Fanger og 50 Kanoner var faldet i Hænderne paa 10. og 6. Armé, og i det nære *Paris* var Jubelen umaadelig. Endda anede man ikke, at Hindenburg allerede havde besluttet at opgive den sydlige Marnebred.

„Planmæssigt Tilbagetog."
[„Efter E. Sachetti i „Land & Water".]

Men om samme Kampdag skriver nogle Dage efter i det tyske Officersblad Hr. *v. S.*:

„Saaledes laa Forholdene syd for *Marne* og paa begge Sider af *Reims*, da Gnrl. *Foch* den 18. Juli, tvunget dertil af den øverste (tyske) Hærledelses Angreb den 15., *ufrivilligt maatte beslutte sig til* et stort anlagt Modstød mellem *Marne* og *Aisne* i østlig Retning. . . . Resultatet var for Franskmændene hist og her en ganske ubetydelig Terrainvinding og uhyre Tab for dem selv. . . . Gnrl. Foch har gjort os den Tjeneste at opgive sin afventende Holdning, at slaa løs *i den af os villede Retning* (!) og derved gennem umaadelige Tab at svække sig langt mere, end dette kunde være sket ved et *tysk* Angreb i *samme Terrain*. . . . Resultat indtil nu: *Anselig Terrainvinding paa begge Sider af Reims (!) 18,000 Fanger, sejrrig Afvisning af det fjendtlige Hovedangreb sydvest for Soissons og dermed overordentlig Svækkelse af Fjendens Kampkraft og Moral!* **Vi kan være tilfredse!"**

Saa tilfreds som v. S. var den tyske Hærledelse i alt Fald ikke.

Den 19. Juli engagerede samtlige franske Arméer Tyskerne over hele den 120 km lange Front mellem *Argonne* og *Aisne*. I Følelsen af, at et Gennembrud paa et omtrent hvilketsomhelst Punkt vilde medføre i det mindste 7. Armés Undergang, gjorde imidlertid den tyske Hærledelse de mest fortvivlede Anstrængelser for at holde igen allevegne, og i Hovedsagen lykkedes dette.

Dog gjorde 10. franske Armé atter Fremskridt i Egnen ved *Hartennes*.

For at skaffe Enhed i Ledelsen af Tilbagetoget blev 9. tyske Armés venstre Fløj atter stillet under 7. Armé.

Den skæbnesvangre Marne: Tyskerne passerer for 2. Gang — ved Tilbagegangen — Floden under frygtelige Tab. [„The Times History of the War."]

Den 20. Juli fortsattes Kampene i samme Stil som den foregaaende Dag. Alt, hvad Tyskerne havde kunnet skaffe frem af Reserver, blev sat ind til Modangreb, navnlig sydøst for *Soissons*. Paa de Allieredes Side bragtes igen Tanks til Anvendelse i store Mængder, og trods haard Modstand naaede Gnrl. Degouttes venstre og Mangins højre Fløj alligevel næsten frem til *Oulchy-le-Château*. Paa Østsiden af Tyskernes Frontfrem-

spring blev 2 Divr. (51. og 52.) af XXII. engelske A.K., som Dagen i Forvejen var ankomne fra Flandern under Kommando af Gnrl. *Godley*, skudt frem ved *Courton Skoven* og havde her samme Eftermiddag saa god Fremgang, at Tyskernes Tilbagetogslinie *Châtillon—Fismes* kom i Fare.

Syd for Marne synes Franskmændene ikke at have trængt saa stærkt paa denne Dag, maaske i Haab om, at de 8 fjendtlige Divr. skulde opholde sig saa længe paa denne Side af Floden, at de vilde blive afskaarne.

Natten mellem den 20. og 21. Juli gik nemlig de 8. Divr. omsider tilbage, efter Ludendorffs Paastand i mønsterværdig Orden. Det er muligt, at dette er sandt, skønt franske og engelske Beretninger udsiger, at Overgangen over Floden fandt Sted under de Allieredes Artilleriild. Var faktisk Tyskernes Fremmarche over Floden sket under for Tropperne meget uhyggelige Forhold, saa kan Tilbagemarchen sikkert heller ikke have været nogen Fornøjelse. Man kan danne sig noget af en Forestilling om begge Dele af følgende Brudstykke af en tysk Desertørs Beretning til „Ribe Stiftstidende". Fortælleren stod ved 10. Lothringske Inf.Rgt., No. 174, for hvilket Hindenburg var bleven udnævnt til Æreschef.

„Divisionen, hvortil den her nævnte Soldat hørte, havde *under Offensiven* slaaet 6 Broer over *Marnefloden*, der paa Overgangsstedet var 32 m bred. Ad disse Broer kom den over, skønt de efterhaanden blev skudt i Stykker alle 6, navnlig af franske Flyvere."

„*Marne Dalen* er her 2 km bred med Klippeformationer paa begge Sider. Op gennem Klipperne gaar der smalle Veje med stejle Sider, 8—12 m høje, og disse Slugter er de eneste Adgange til og fra Dalen. Frodig og skøn laa Marne Dalen, da den tyske Hær rykkede frem gennem den. Bunden var dækket af det herligste grønne Græs, og op ad Skrænterne rankede Vinen sig; men da det gik tilbage igen, var Dalen saa oprodet af Granaterne, at den lignede en Pløjemark."

„Det var i Vejslugterne, at Divisionen led sine haardeste Tab, da disse særligt var Maal for Fjendens Granater. Man kunde ikke sætte sin Fod noget Sted i disse Opgange uden at træde i Blod og Kød, ja, op ad Klipperne paa Vejsiderne var der sprøjtet Blod."

„Der var *paa Tilbagetoget* kun slaaet *2 Broer* over Floden, som *Artilleriet* skulde benytte. For *Infanteriet* var der spændt en Mængde *Tove* over, og langs disse saa man Fodfolket i lange Rækker hale sig over i Vand til Brystet. Fortælleren, der gjorde Cykletjeneste, halede sig over med sin Cykle over Skulderen. Det var for saa vidt mindre farligt at gaa over ved Tovene, da Granater, der exploderer paa Bunden af Vandet, ikke gør videre Skade, men kun sender en Vandsøjle til Vejrs, medens derimod Broerne jo særligt var Maal for Fjendens Beskydning."

En anden Deltager i Marne Expeditionen i hine Dage beretter, at Floden ved Tilbagegangen var rød af Blod, og at den paa det Sted, hvor han kom over, var saa fyldt af Lig, at Soldaterne gik tilbage paa Dynger af døde Legemer.

I Forbindelse med foranstaaende skal vi endelig endnu en sidste Gang beskæftige os med „Militär-Wochenblatt"s Hr. *v. S.* Den 25. Juli giver han følgende Forklaring paa Tilbagetoget over Marnen:

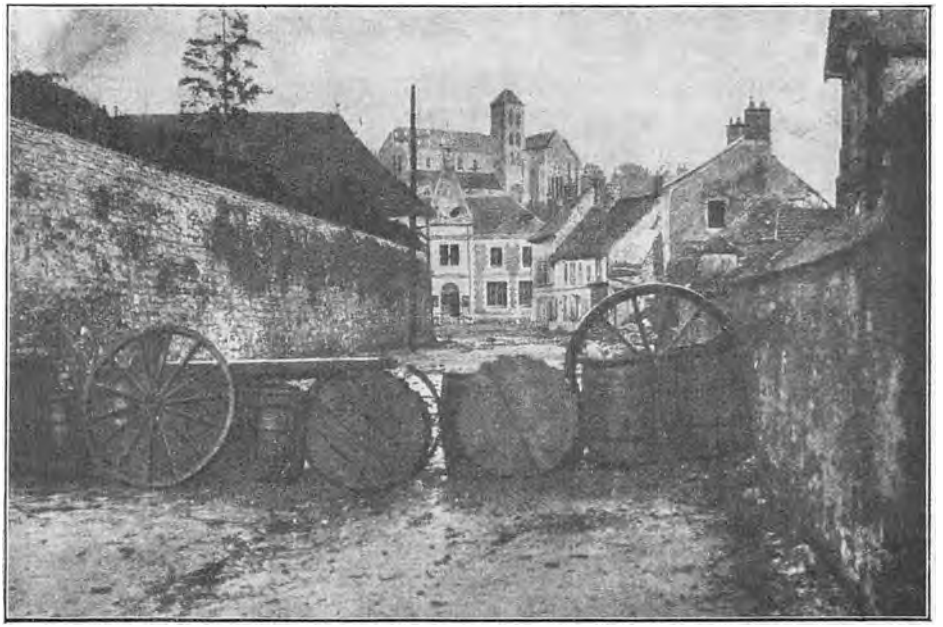

Oulchy-le-Château, efter at Franskmændene havde erobret Byen tilbage.
[„Le Pays de France."]

„. . . Efter at ved vort Fremstød paa Marnes Sydbred ogsaa *Maalet var naaet,* det at forlede Fjenden til Modstød og holde ham fast for at lette Fremrykningen mellem *Marne* og *Reims,* opgav Gnrl. *v. Boehn* det flade Brohoved syd for Marne og *trak atter sine Tropper uhindret tilbage til den nordlige Flodbred.*"

Vi har citeret denne Forfatter saa ofte for at give et Billede af, hvorledes selv det fornemste tyske Militærblad prinsipmæssigt forvanskede Begivenhederne for at stikke Hæren og Befolkningen Blaar i Øjnene.

Natten mellem den 20. og 21. Juli havde Tyskerne ogsaa været nødt til at rømme *Château-Thierry.* Amerikanske Afdelinger havde nemlig besat Højdepartiet ved *Étrepilly* nord for Floden og derved truet Bybesætningens Tilbagestogslinie. Sit Raseri over at skulle gaa sin Vej gav Besætningen Luft — ifølge „The Times History of the War" — paa følgende Maade:

Byen blev fuldstændigt udplyndret. De endnu tilbageværende Indbyggere, der ikke havde skjult sig i Kældere, blev spærret inde i Kirken og holdt fangne dèr Natten igennem. Da de slap ud, saa de Jernbanevogne, fyldte med Byttet fra deres Huse, blive ført bort. Men det var ikke alt. *Château-Thierry* havde været i Tyskernes Besiddelse i 7 Uger. Da disse saa, at de vilde blive fordrevne, brugte de deres sædvanlige Trafik, at bringe bort, hvad de kunde, og ødelægge Resten. Tapeter blev hugget i Stumper, Malerier flængede, Læder og andet Stolebetræk revet fra Stolene. Bordbenene blev brækket af og brugte til at ødelægge andre Ting med. Ikke et Spejl levnedes helt. Statuer og Statuetter af Marmor blev slaaede i Stykker med Hamre, kostbare Klaverer knuste o. s. v. Selv i Børneasyler og lignende Anstalter var en tilsvarende Ødelæggelse gennemført til de yderste Enkeltheder.

Fra Kampene i *Champagne* 1918: En Tysker dukker op af et skudsikkert Rum.

Ifølge Ludendorff indtræder der *den 22. Juli* en Kamppause paa Skuepladsen nord for Marne. Modstanderne benægter dette. Men i alt Fald er med den 21. **det 2. Marneslags 2. Fase til Ende og de Allieredes første sejrrige Offensivstød fuldbragt.**

Vel har vi set, hvad Militærjournalistiken i Tyskland fik lavet ud af de sidste 4 Dages Kampe, og Ludendorff selv skriver noget ugenert: „Afgørelsen i Slaget var faldet ud til Gunst for os".

Det er ogsaa sandt, at det ikke var lykkedes de Allierede at afskære de i det tyske Fremspring staaende Troppemasser.

Men fastholder man, at med den første Del af Marneslaget var de tyske Offensivplaner mod *Reims, Épernay* og *Châlons-sur-Marne* totalt sunket i Grus, og at Resultatet af Slagets sidste Fase blev, at, for at bruge Hindenburgs egne Ord,*) de tyske Tropper i Fremspringet kun „akkurat reddedes fra *en Katastrofe*", og at Tyskerne helt maatte forlade *Marnen,* taber den Gunst, Afgørelsen bragte Tyskerne, sin Glans.

En anden Ting er, at man fra alle Sider beundrer den Dygtighed og Tapperhed, hvormed Tyskerne *undgik* den truende, dødbringende Katastrofe.

Efter de nys skildrede Begivenheder stod den øverste tyske Hærledelse, indrømmer Ludendorff ogsaa, overfor Beslutninger, som var svære at tage.

*) Se foran S. 1232.

7. Armés Stilling var, ganske bortset fra Frontens ugunstige Form, alvorlig paa Grund af de slette Forbindelser bagud. Det var ikke mere muligt at føre en Transport sikkert mellem *Aisne* og *Marne Dalene*. Jernbanekurven øst for *Soissons* laa i de fjendtlige langtrækkende Kanoners Ild, man arbejdede med feberagtig Hast paa en Feltbane længere Øst paa, men den var endnu ikke færdig. Forstærkninger til 7. Armé maatte udlades i Aisne Dalen eller endnu nordligere og var udmattede af Marcherne, naar de naaede Kamplinien. Jernbaneforbindelserne formaaede hverken at præstere de nødvendige Troppeafløsninger eller at fremskaffe Forsyningerne. Automobiler og andre Transportmidler havdes ikke. Ethvert fjendtligt Held ved *Soissons* eller Floden *Ardre* kunde faa de mest vidtrækkende Følger. *Det var i Længden umuligt at hævde Buen ved Marne.*

Fransk Gnrl. *Degoutte* Sejrherren i Tardenois. F. 1866 i Charmay (Rhône). Indtraadt fra Artilleriet i St. Cyr 1888, afgaaet derfra til 4. Zouave Rgt. Kaptajn 1896, Oberstlt. 1912 og i den Højstbefalendes Stab i Casablanca. Har gjort Tjeneste i Tunis, paa Madagascar, i China, Algerien og Marokko. Ved Krigens Udbrud Oberst og kort efter Stabschef ved et A.K. Brig.Gnrl. Marts 1916, August s. A. Div.Gnrl. September 1917 Chef for XXI. A.K. 1 Juli 1918 Chef for 6. Armé.

For at undersøge Sagernes nøjagtige Stilling udsendte den øverste Hærledelse Gnrl. *v. Loszberg* og andre Officerer til de vigtigste Punkter paa Fronten, og deres Beretninger var meget nedslaaende.

Disse Ludendorffs Betragtninger belyser tilstrækkeligt den for Tyskerne ved Marneslaget opstaaede Situation.

Den 22. Juli Aften besluttede man derfor i det store tyske Hovedkvarter i *Natten 26.—27. Juli* at trække Tropperne fra *Marnen* tilbage til en Linie *Fère-en-Tardenois—Ville-en-Tardenois*. Her skulde der ydes en kortvarig Modstand, og i *Begyndelsen af August* skulde man derpaa, efter saa vidt muligt at have bragt de i det nu okkuperede Terrain henliggende rige Forraad i Sikkerhed, gaa videre tilbage til den lige Linie *Soissons—Reims*.

Den tyske fortsatte Tilbagegang blev udført med stor Omsigt. Men de fjendtlige Arméer fulgte lige i Hælene paa de vigende Tropper, og det kostede haarde Kampe, inden de tyske Arméer, med 7. i Midten, fik naaet en Linie, hvor et varigt Ophold var muligt. Store Skove som *Bois de Châtelet*, *Bois de Fère* (øst for *Beuvardes*), *Bois de Riz* og *Bois de Meunière* begunstigede jo imidlertid Modstanden, som forøvrigt navnlig maatte være og var særlig haardnakket paa Fløjene, syd for *Soissons* og vest for *Reims*, for at Fjenden ikke skulde bryde ind her og alligevel berede Tropperne i Midten en Katastrofe.

De af de franske Arméer under Forfølgningen foretagne Bevægelser kan i Hovedsagen, idet vi begynder fra venstre Fløj, tegnes saaledes:

Medens 10. Armé og 5. Armés højre Fløj pressede paa, henholdsvis syd for *Soissons* og i Egnen ved *Bligny* — først *den 28. Juli* lykkedes det Mangin at tage *Busancy*, ved hvilken Lejlighed 15. skotske Div. udmærkede sig, og først lige i Begyndelsen af *August* fik Berthelot fat i *Vrigny* —, svingede 6. Armé i Dagene *22.—28. Juli* fra sin oprindelige Frontretning i Nord—Syd om sin venstre Fløj og stod sidstnævnte Dag

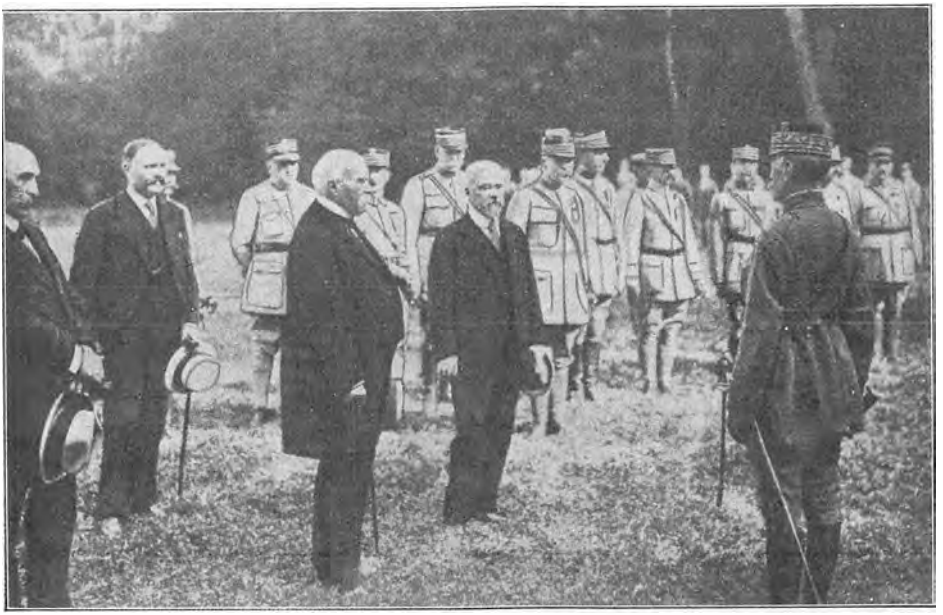

Præsident *Poincaré* udnævner 6. August 1918 Gnrl. *Foch* til *Marechal de France.*

i en omtrent vest-østlig Linie fra *Oulchy-la-Ville* til *Fère-en-Tardenois*. *Oulchy-le-Château* var faldet i Degouttes Hænder *den 25.*

7. Armé, der i Linien *Gland—Dormans* i Dagene *22.—23.* var gaaet over *Marne,* havde *den 28.* efter voldsomme Kampe, under hvilken Tyskerne ved Modangreb allerede den 23. endog tog *Vincelles* tilbage, og især stærkt opholdt i Skovene, naaet en Linie i Vest—Øst gennem *Ronchères.*

5. Armés Centrum og venstre Fløj havde en meget vanskelig Fremrykning. *Den 22.* havde Berthelot taget *Bouilly*, men først *den 24.* erobrede XXII. eng. A.K. *Montagne de Vrigny*, og derefter var Kampen staaende i en hel Uge.

Den 26. Juli tog 4. Armé hele *Main de Massiges* tilbage (se Afbildningen foran S. 1219 og Kortskitserne S. 471, 489 og 498) og opnaaede gunstigere Stillinger nord for Linien *Mesni-les-Hurlus—Souain—Saint Hilaire* (se Kortskitsen S. 216—15).

Den 29. og 30. var den tyske Modstand ganske særlig stærk. Hidsige Modangreb foretoges ved *St. Euphraise*, fra Amerikanerne paa Degouttes

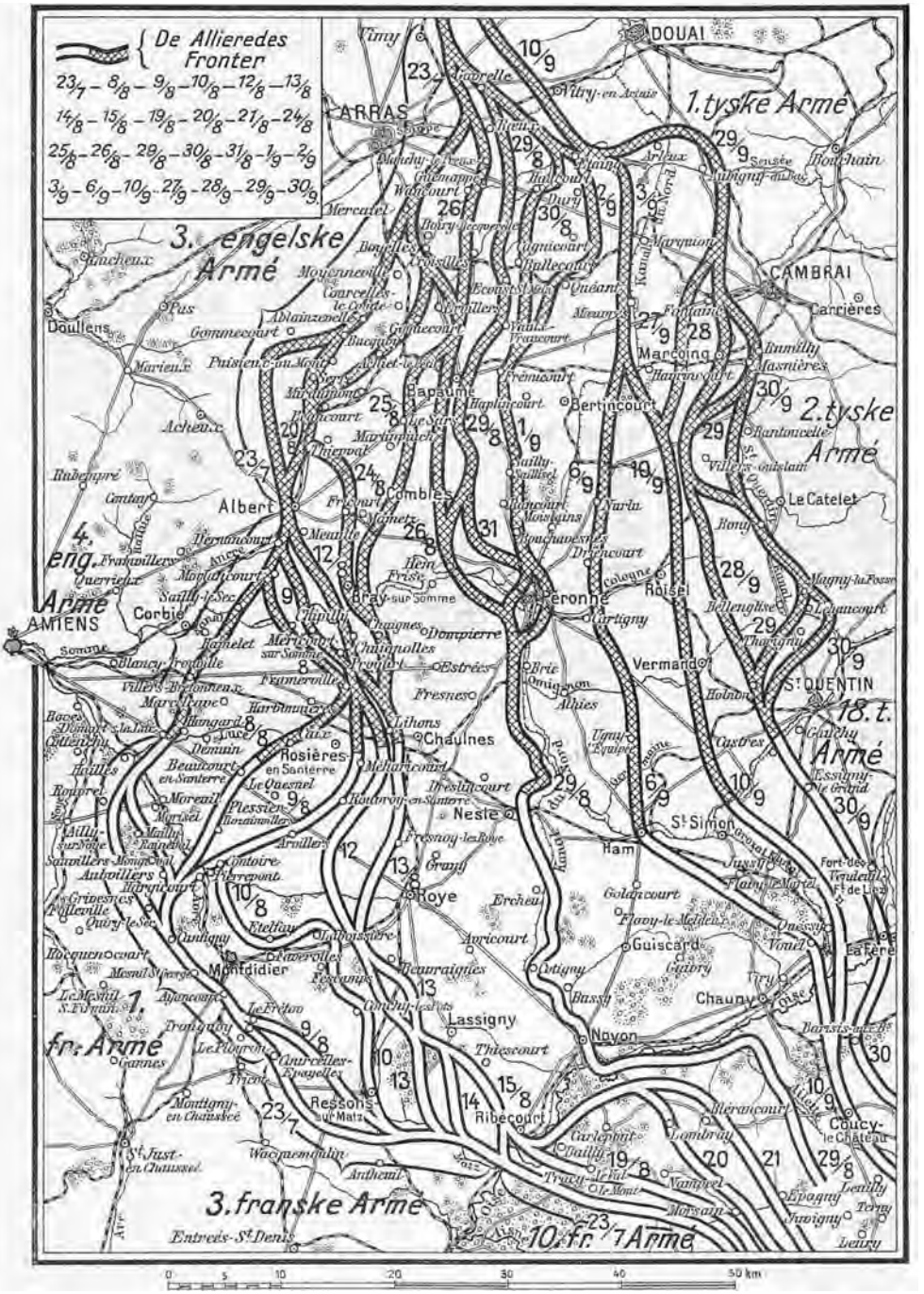

De Allieredes Sejrsoffensiver i Dagene 8. August til 30. September paa Noyon—Arras Fronten.

højre Fløj blev *Seringes* taget tilbage og fra Franskmændene Jernbanestationen ved *Fère-en-Tardenois.*

Men *den 2. August* gik de franske Arméer nord for Marnen frem over hele Linien, Mangin tog *Soissons* og *Billy-sur-Aisne, Degoutte* vandt frem til begge Sider af *Branges*, de Mitry til *Dravigny*, Berthelots venstre Fløj tog *Brouillet.*

Tysk Karikatur: „*Daarlige Tider for Røverhøvdinge.* Tigeren *Clemenceau* og den britiske Løve flygter tilbage til Junglen." [„Kladderadatsch," Berlin i August 1918, netop, da Tysklands Nederlag var øjensynligt.]

Paa dette Tidspunkt havde de Allierede siden 15. Juli i disse Egne taget 40,000 Tyskere til Fange og erobret 400 Stkr. Skyts.

Den 4. August naaede de Allierede *Aisne—Vesle* Linien, *den 5.* gik de over Aisne øst for *Soissons* og over Vesle paa begge Sider af *Braisne*, medens Amerikanerne erobrede *Fismes.*

Den 6. August stod 9., 7. og 1. tyske Armé paa Højdedraget mellem *Soissons* og *Reims.*

Samme Dag udnævntes Gnrl. *Foch* til *Marechal de France.*

1. franske og 4. engelske Armés Fremstød mellem Moreuil og Albert 8. August 1918 og følgende Dage eller: Slaget ved Amiens og Bapaume.

Efter Tilbagegangen over *Vesle* regnede *Ludendorff* med Fortsættelse af de fjendtlige Angreb, enten mod de tyske Linier bag denne Flod, mod hvilken de Allierede stadigt skød sig mere og mere frem, eller med Angreb mellem *Aisne* og *Oise,* mellem *Oise* og *Somme,* ved *Albert,* i *Lys Sletten* eller endelig i *Alsace.* Men han stolede paa, at det kun vilde blive partielle Angreb, fordi han mente Fjenden lige saa medtaget af de foregaaende Kampe som Tyskerne.

I Forventning af de kommende Angreb blev Arméerne paa de sammenstødende Fløje af Kronprinsen af Bayerns og Kronprinsen af Tysklands Hærgruppe, 2., 18. og 9. Armé, udskilte som en særlig *Hærgruppe* under Gnrlobst. *v. Boehn* med Gnrl. *v. Loszberg* som Stabschef.

Samtidigt vedtog den tyske Hærledelse *endeligt at opgive Planerne om en Genoptagelse af Offensiven i Flandern.* Modstanderne var forberedt paa Angreb dèr, og baade 18. Armé ved *Montdidier* og *Noyon,* 9. Armé nord og nordvest for *Soissons* og 7. Armé trængte i allerhøjeste Grad til Forstærkninger, hvilke kun kunde hentes fra Flandern.

Til Gengæld fik *Hertug Albrecht af Württemberg* Ordre til at gøre

Forslag om Offensivbevægelser ved hans Hærgruppe, altsaa i *Alsace-Lorraine.*

Men de Allieredes Angreb blev alvorligere, end Gnrlkvartermesteren havde tænkt sig det. Han skriver: „Der kom ogsaa Angreb; at der deraf udviklede sig Storkamp paa hele Fronten, laa væsentligt i *de betydelige fjendtlige Sejre den 8. og 20. August.* Disse maatte vise Fjenden, at vi ikke mere var de gamle, og udfordre til Kampens Fortsættelse."

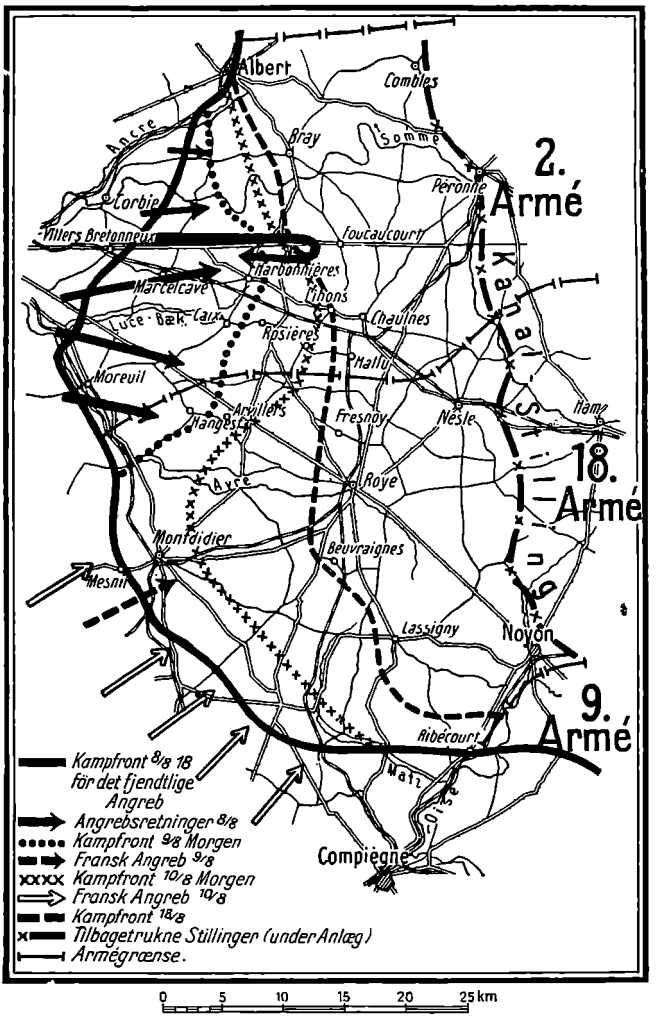

De Allieredes Angreb paa den tyske Front Ribécourt—Albert 8.—18. August 1918 efter Gnrl. v. Ludendorffs „Krigserindringer".
Den ombøjede Pil angiver, at Englænderne her brød igennem de tyske Linier, men atter trængtes et Stykke tilbage.

Sagen var den, at de Allieredes Overledelse — som den franske store Generalstab udtrykker sig — fra nu af rettede sine Bestræbelser mod at beholde Overtaget over den tyske Hærledelse ved ikke at levne denne Tid til at fatte sig eller samle sine Kræfter. I nævnte Øjemed befalede Gnrl. *Foch,* at der skulde foretages spredte og saa hurtigt som muligt paa hinanden følgende overraskende Angreb. Disse skulde lidt efter lidt forøge Opløsningen og Forvirringen hos den fjendtlige Hærledelse, indtil der blev givet Ordre til Generaloffensiv og endelig til et Generalangreb, ved hvilket den fjendtlige Front bragtes til Fald.

Og om de Begivenheder, vi nu først skal skildre, hedder det i Ludendorffs Krigserindringer:

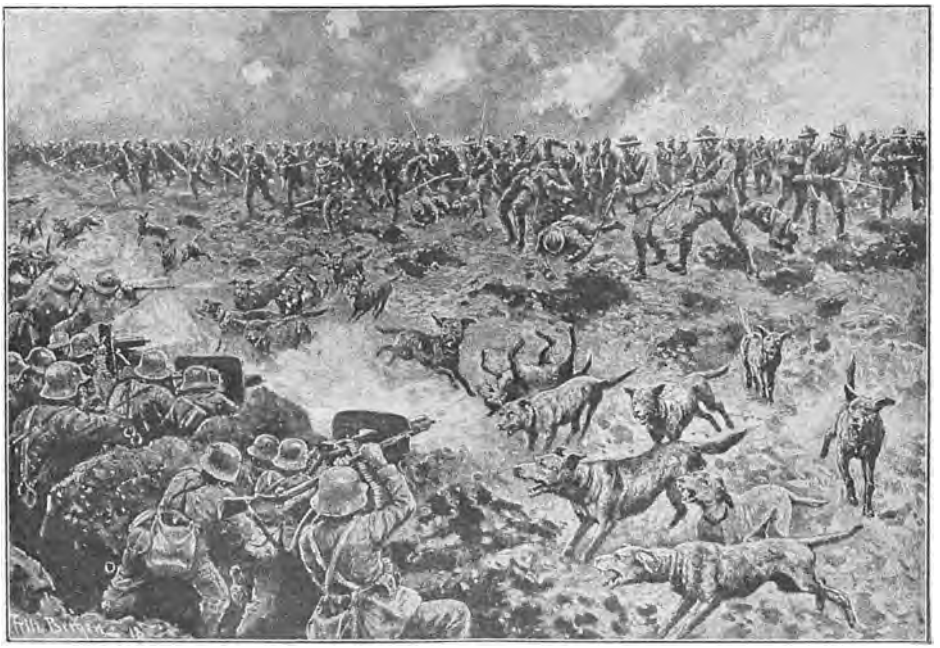

Tysk Fremstilling af, hvorledes der foran *de stormende engelske Tropper* sendes *Krigshunde* frem for at opspore *de tyske Maskingeværstandspladser* og ved deres Gøen at henlede Opmærksomheden paa disse.
[Fritz Bergen i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges"]

„Den 8. August (1918) er den tyske Hærs sorte Dag i denne Krigs Historie."

Medens franske Arméer med iblandede engelske og amerikanske Troppeenheder i Løbet af den sidste Uge af Juli og den første Uge af August i Forening gradvis havde trængt Tyskerne tilbage i Marne Fremspringet, havde der ogsaa været ret livligt paa forskellige andre Dele af Vestfronten. Baade de Allierede og Tyskerne angreb for at binde Modpartens Reserver, saa at de ikke kunde sendes til Kampplads en nord for Marne.

Den største af de ved disse Smaaoperationer foranledigede Kampe fandt Sted *den 23. Juli,* idet Gnrl. *Debeneys* 1. franske Armé i et fuldstændigt overraskende Angreb, indledet med et Overfald med engelske Tanks, nord for *Montdidier* tilbageerobrede Byerne *Aubvillers, Sauvillers* og *Mailly-Raineval,* der siden Slutningen af Marts havde været i Tyskernes Hænder og var bleven omdannet til en stærkt befæstet sammenhørende Position med Plateauet ved Sauvillers i Midten som Hovedstilling. Hermed var Tyskernes Front vest for *Avre* gennembrudt i Centrum.

Englænderne foretog en hel Række Smaaangreb over hele deres Front fra *Luce Bækken* til *Lys Sletten.* Siden Maj havde de i smaa Stød skubbet deres Linier frem foran *Amiens,* hvor bl. a. Australiere *den 4. Juli* havde taget tilbage Landsbyen *Hamel* syd for Somme og *Ville-sur-Corbie*

nord for Floden. *Den 29. Juli* bragte et nyt Angreb dem i Besiddelse af et vigtigt Højdeparti syd for *Morlancourt,* mellem *Somme* og *Ancre.* I Flandern havde 9. eng. Div. *den 19. Juli* erobret Byen *Meteren* tilbage, 1. austr. Div. *den 30. Juli* Byen *Merris.*

Blandt de talrige tyske Kontraangreb var et større Fremstød *26. Juli* af Dele af 12. Div. i Egnen ved *Vieux-Berquin* i Flandern. Det forløb uheldigt for Angriberne.

At Luftflaaderne paa samme Tid var i travl Virksomhed paa begge Sider, er en Selvfølge. Udenfor Deltagelsen i selve Kampene var Luftangrebene naturligvis især rettede mod Troppesamlingssteder, Depoter, Jernbanestationer o. s. v. i Nærheden af Kampfronten. Men i denne Periode faldt ogsaa adskillige af de Raids, som baade de Allierede og Tyskerne sendte langt ind bag Modstandernes Linier, de Førstnævnte ind over Tyskland, de Sidstnævnte mod forskellige større franske Byer.

I sin Bog „Mine Troppers Heltekampe" *) gør den tyske Gnrllt. *v. Morgen,* som vi alt kender fra Kampene i russisk Polen i 1914 og 15, og som i Sommeren 1918 paa Vestfronten kommanderede I. R.K., nogle interessante Bemærkninger om Luftkampene paa dette Tidspunkt: Generalen havde 12. Juni med sit Korps overtaget en Frontsektor mellem *Le Frétoy* og *Belloy,* sydøst for *Montdidier,* og da han ved denne Lejlighed inspicerede denne Del af Kampterrainet fra den 4. tyske Storoffensiv, gjorde han en Del sørgelige Erfaringer:

„Ved at køre omkring over Valpladsen, saa jeg for første Gang de svære Tab, som de fjendtlige Flyvere havde bibragt os. Flyverbomber med følsomme Brændere havde ved deres rasante Sprængvirkning haft en ligefrem tilintetgørende Virkning. Især Skytsets og Forsyningskolonnernes Bespændinger var bleven haardt medtagne. Dynger af Hestekadavere laa rundtom i Terrainet og paa Vejene. Hyppigt var alle fire Ben revet af Dyrene."

„Vore Fjenders numeriske Overlegenhed i Luften gjorde sig i Slutningskampene paa Vestfronten følelig paa den ubehageligste Maade."

Gnrl. v. Morgen udtaler sig ved samme Lejlighed endog meget bestemt om Luftflaadernes Fremtid:

„Der kan ikke være Tvivl om, at Herredømmet i Luften i kommende Krige vil være af afgørende Betydning. Den, der har vundet Overtaget her, i hans Skød vil ogsaa Sejren nede paa Jorden falde som en moden Frugt."

Den 3. og 4. August trak Tyskerne, som Ludendorff siger, i Erkendelse af, at de indtil videre kun kunde tænke paa Defensiven, deres Linier tilbage i *Lys Sletten* og opgav Brohovederne nord og syd for *Somme* paa *Ancres* og *Avres* Vestbred.

Saa var det, at det blev overdraget Marschal *Haig* at foretage et stort

*) Curt von Morgen: „Meiner Truppen Heldenkämpfe." Berlin 1920. E. S. Mittler & Sohn.

Fra den engelske Offensiv ved Somme.
Tyske Fanger hales op af deres skudsikre Rum.

Angreb mellem *Moreuil* og *Albert* med første Hovedopgave at bringe *Jernbanelinien Paris—Amiens* udenfor fjendtlig Artillerivirkning.

Til Marschallens Raadighed stilledes for dette Øjemed *Debeneys* 1. franske Armé og *Rawlinsons* 4. engelske Armé, og Stridskræfterne var opstillede som følger:

Fra *Courcelles-Épayelles* (sydøst for *Montdidier*) til *Hangard* (lige nord for Chausséen *Amiens—Roye*) 1. franske Armé.

Overfor den stod højre Fløj af Gnrl. *v. Hutiers* 18. tyske Armé.

Fra *Hangard* til *Albert* 4. engelske Armé, forstærket med det Canadiske Korps og et Par Divr.

Rawlinson havde overfor sig Dele af *v. d. Marwitz* 2. tyske Armé.

Paa et efter Gnrl. *Fochs* Skøn gunstigt Tidspunkt skulde eventuelt Gnrl. *Humberts* 3. franske Armé, der stod med højre Fløj, hvor *Matz* falder i *Oise,* og venstre Fløj ved *Courcelles,* gribe ind.

Enkeltheder med Hensyn til de franske Arméers Sammensætning savner vi atter. 4. engelske Armé havde paa sin højre Fløj det Canadiske Korps, Gnrllt. *Currie,* med 3 Divr. i forreste, 1 i anden Linie, i Midten det Australske Korps, Gnrllt. *Monash,* med 2 Divr. i forreste, 2 i anden Linie, paa venstre Fløj III. A.K., Gnrllt. *Butler,* med 2 Divr. i forreste, 1 i anden Linie. I Reserve stod desuden det britiske Kav.Korps paa 3 Divr. under Gnrllt. *Kavanagh.*

Paa tysk Side deltog efterhaanden i de paafølgende Ugers Kampe:

Under *2. Armé:* III. A.K., Gnrllt. *v. Lüttwitz,* XI. A.K., Gnrllt. *Kühne,* IV. R.K., Inf.Gnrl. *v. Conta,* samt Gnrlkommandoerne 51, Gnrllt. *v. Hofacker* og 54, Gnrllt. *v. Larisch.* Ialt bragte Arméen 26 Divr. i Ilden.

Under *18. Armé:* IX. A.K. Gnrllt. *Oetinger,* I. R.K., Gnrllt. *v. Morgen,* XVIII. R.K., Gnrllt. *Sieger,* XXVI. RK., Gnrllt. *v. Watter,* I. Bayr. A.K., Gnrllt. *v. Endres.* Ialt fik ogsaa denne Armé 26 Divr. i Ilden.

Fra den danske *Prins Aages* Besøg paa Slagmarken ved *Amiens* i 1919. Prinsen paa en tysk 38 cm lang Kanon, som paa en Standplads øst for Byen var bleven anvendt til Bombardementet af denne. Kanonen blev erobret af Australierne i August 1918, men først efter at Tyskerne havde sprængt den.
[Taget med Prinsens Fotografiapparat.]

Flere af de nævnte Korps og Divr. gik dog under Kampene fra den ene Armé til den anden.

Det var Marschal Haigs Plan til Løsning af sin første Hovedopgave, at frigøre Banelinien Paris—Amiens, at rykke frem i østlig og sydøstlig Retning og naa Linien *Le Quesnel—Méricourt-sur-Somme.* Et næste større Maal var Erobringen af de vigtige Jernbaneknudepunkter *Roye* og *Chaulnes.*

Tyskerne havde faaet en Følelse af, hvad der forestod, og *5. August* rettede deres 27. Inf.Div. syd for *Morlancourt* et heftigt Stød mod III. engelske A.K. og bemægtigede sig her Modstanderens forreste Linier paa begge Sider af Chausséen *Corbie—Bray.* Den følgende Dag tog dog Englænderne det tabte tilbage.

Om Slagets 1. Dag — i den tyske store Gnrlstabs Kildeværk, som vi jævnligt har benyttet, kaldes denne Dags Kamp „Tankslaget" — beretter *Ludendorff:*

„*Den 8. August* tidlig Morgen, i tæt Taage, som yderligere forstærkedes ved kunstige Midler, angreb Englænderne, fornemlig med australske og canadiske Divr., og Franskmændene mellem *Albert* og *Moreuil* med stærke Tankeskadriller, men forøvrigt ikke med stor Overlegenhed. Mellem *Somme* og *Luce Bækken* brød de dybt ind i vor Front. De dèr staaende Divr. lod sig fuldstændigt løbe over Ende. Divisionsstabe over-

raskedes i deres Stabskvarterer af fjendtlige Tanks. Indbrudsstedet udvidedes meget snart over Luce Bækken; de endnu ved *Moreuil* tappert kæmpende Tropper rulledes op. Nord paa bød Somme Holdt. Vore nord derfor kæmpende Tropper havde sejrrigt afslaaet det tilsvarende Angreb. De faa Dage i Forvejen som overanstrængte afløste Divr., der stod i Egnen sydvest for *Péronne,* blev strax alarmerede af 2. Armés Overkommando og sat i Marche. Samtidigt trak Arméen alle overhovedet disponible Tropper frem mod Indbrudsstedet. Hærgruppen *Rupprecht* satte Reserver i Bevægelse derhen pr. Bane. . . ."

„Jeg fik allerede i de første Formiddagstimer den 8. August et fuldstændigt Billede af Situationen. Det var meget trist. Jeg sendte strax en Generalstabsofficer til Kamppladsen. . . ."

„2. Armés Reserver formaaede endnu syd for *Bray* at hindre en fjendtlig Fremtrængen mod *Péronne.* I Retning *Roye* havde Fjenden vundet Terrain omtrent til *Arvillers,* syd for *Avre* maatte vor Front bøjes tilbage lige fra *Montdidier.*"

„6—7 tyske Divr., som havde kunnet betegnes som absolut kampdygtige, var fuldstændigt sønderslaaede. 3—4 stod foruden de sønderslaaede rede til at lukke det brede Rum mellem *Bray* og *Roye.*"

„*Situationen var ualmindelig alvorlig.*"

Hindenburgs Skildring af „Tankslaget" giver os et Par Tilføjelser, som ikke er uden Interesse.

Til det store Hovedkvarter i *Avesnes* var Kanonskydningen fra Slagene i Marne Fremspringet naaet som et svært Tordenvejrs uafbrudte Rullen. Nu var det bleven stille.

8. August Morgen blev denne Ro pludseligt afbrudt; fra Sydvest drønede en paafaldende voldsom Kamplarm.

Det var altsaa den anden store Overraskelse, der, kun 3 Uger efter den første, ramte den atter nogenlunde trygge tyske Hærledelse.

De første Meldinger fra 2. Armé — hedder det videre i Generalstabschefens Bog — lød alvorsfuldt; de fortalte om Tankgennembruddet, men mere og nærmere erfaredes ikke. Efter nogle Timers Forløb hævedes midlertid Uvisheden.

Der blev givet Ordre til øjeblikkeligt at tage det tabte tilbage. *Men det var umuligt at foretage Modstød.* Bag Kampfronten manglede der Tropper og Skyts til Forberedelse af Angrebet; thi paa Indbrudsstederne var de fleste Batterier gaaet tabt. Friske Kræfter maatte først hentes langvejsfra pr. Automobiler og Jernbaner. Men langt ind i Tyskernes Ryg fyrede Fjendens svære og sværeste Kanoner. Paa enkelte Jernbaneknudepunkter, som f. Ex. *Péronne,* regnede det med Bomber fra fjendtlige Flyversværme i hidtil uset Tal.

Situationen var forresten efter Hindenburgs Mening allerede for ugun-

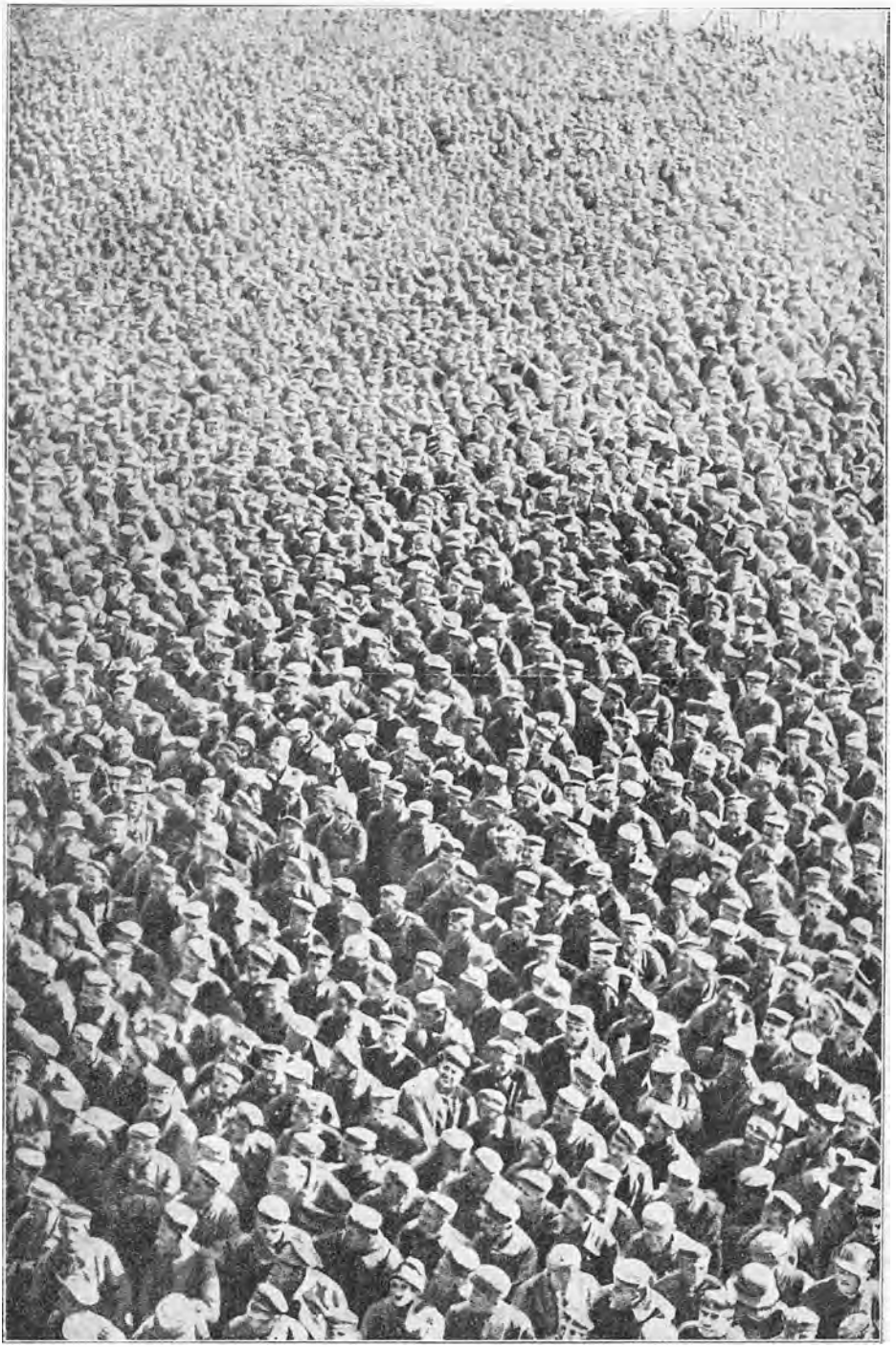

Tyske Fanger, transporterede tilbage gennem *de engelske Linier*. [„Le Panorama de la Guerre."]

stig til, at der kunde være Tale om at vinde Fronten fra om Morgenen tilbage. En Række spredte Modangreb, udførte uden samlet Plan, bragte kun Tab.

Med de to Generalers foran citerede Udtalelser er i Hovedsagen den Situation tegnet, som de Allieredes nye Offensivstød frembragte. Vi skal blot endnu fremdrage nogle Enkeltheder vedrørende Angriberne.

Gnrl. *Rawlinson* var brudt frem Kl. 4^{20} Morgen, Gnrl. *Débeney* 20 Minutter senere.

Venstre engelske Fløj havde ikke været heldig. *Morlancourt* havde man ikke formaaet at tage, og vel havde III. A.K. erobret nogle Skove ved *Chipilly* og denne By, men inden Aften havde Tyskerne ved et kraftigt Modangreb taget Chipilly tilbage.

Det var *den engelske 4. Armés Centrum og højre Fløj*, der havde haft Lykken med sig i Angrebet fra først til sidst, og som havde lavet den store Ravage paa Gnrl. *Hutiers* Front. Canadiere og Australiere var trængt frem langs de to gamle Chausséer fra Romertiden, og længe før Middag havde de taget *Démuin* og *Marcelcave*. 18. Armé var, som vi har set Ludendorff indrømme, bleven ganske overvældet. Et Sted tog engelske Tanks et Regiments hele Officerskorps, der sad og indtog sit Morgenmaaltid i Messen; et andet Sted fangedes en hel Divisionsstab; i nogle Landsbyer toges Tyskerne i deres Kvarterer, andre Steder ude paa Markerne under Høstarbejde. Canadisk Kavaleri, der var gaaet foran gennem Infanteriet, erobrede i Nærheden af *Chaulnes* et Jernbanetog. I det hele taget gik Englændernes Kavaleri meget dristigt frem og naaede Punkter, der laa indtil 35 km fra dets Mødeopstillinger.

Fra Egnene ved *Hailles* og Højdepunktet ved *Sauvillers* var *Franskmændene* stormet frem i Retning *Moreuil—Contoire*, men de stødte paa haardnakket Modstand ved *Morisel* og derefter ved Moreuil og i Skovpartierne, og først længere op ad Dagen lykkedes det Gnrl. Débeney ved *Beaucourt* at alignere sig med Englænderne.

Om Aftenen den 8. løb de Allieredes Front fra vest for *Morlancourt*, vest for *Chipilly*, tæt vest for *Framerville*, over *Caix*, *Beaucourt* og *Plessier-Rozainville* til vest for *Pierrepont*. Frontspidsen ved Framerville tegner bedst Gennembruddet; Englænderne stod her kun 6 km fra *Chaulnes*. Hele de Allieredes oprindelige ydre Forsvarslinie foran Amiens var bleven erobret tilbage med Undtagelse af *Le Quesnel*, som faldt i Løbet af paafølgende Nat.

De Allieredes Bytte paa den første Kampdag udgjorde 13,000 Fanger og henved 400 Kanoner. Deres egne Tab var forholdsvis smaa.

Den 9. August lykkedes det endelig III. eng. A.K. med Understøttelse af Dele af 33. amerikanske Div., Gnrlmajor *Higginson*, at bemægtige sig

Molancourt og *Chipilly*, og i Centrum fik Englænderne og Franskmændene deres Front skudt frem til *Méharicourt*, *Rouvroy*, *Arvillers* og *Contoire*.

Det begyndte allerede Nord fra at se ubehageligt ud for Tyskerne i *Montdidier*. Men Ubehageligheden øgedes ved, at samme Dag *3. franske Armé* efter Befaling af Gnrl. *Foch* om Eftermiddagen greb ind i Operationerne og kastede I. tyske R.K., Gnrllt. *v. Morgen*, som 12. Juni havde afløst XVII. A.K. paa dets Plads, tilbage. *9.—10. August* fik 18. tyske Armé Befaling Fronten ved *Montdidier* og gaa tilbage til og *Lassigny*. Men baade 1. og 3. franske I Løbet af Natten til helt at opgive Linierne foran *Roye* Armé fulgte efter i Mørket, naaede næste Morgen en Linie over *Faverolles* og afskar dermed den tyske Besætning i Montdidier, som blev tagen til Fange. Franskmændene besatte Byen og en betydelig Mængde Materiel faldt i deres Hænder.

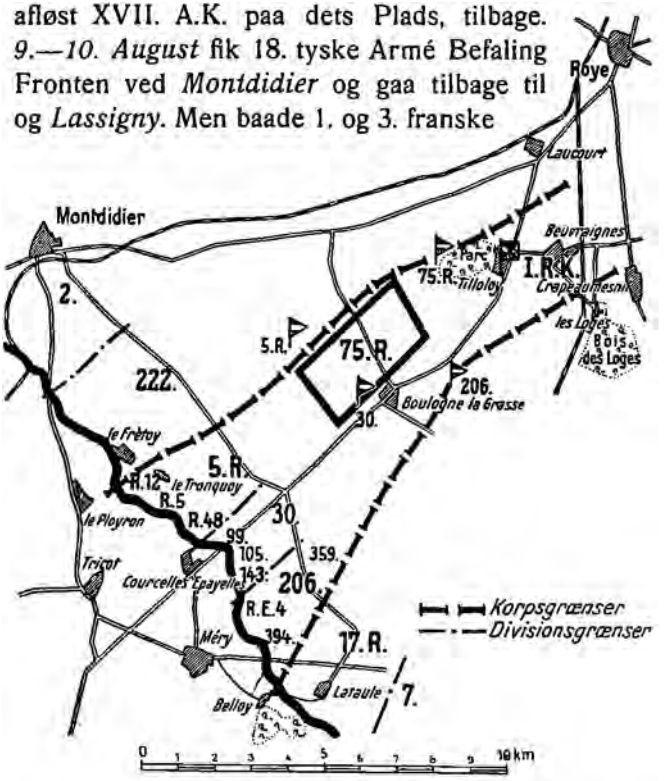

Situationen ved I. tyske Reserve Korps 17. Juni 1918.
De smaa Tal (R.5, 143, 394 o. s. v.) er Regimenterne. De større Tal (222, R.5., 30 o. s. v.) er Divisioner. Fanemærkerne er Stabskvartererne.

Hosstaaende Skitse fra Gnrl. v. Morgens Bog kan tjene som et Exempel paa Opstillingen af et tysk Armékorps under hine Dages Defensivkampe. Om Korpsets Oplevelser ved samme Lejlighed og særligt atter om de farlige fjendtlige Flyvere fortæller v. Morgen:

„Efter at *Englænderne* den *7. og 8. August* havde kastet *2. Armé* tilbage syd for Somme, angreb *Franskmændene* den 9. August ogsaa syd for Montdidier. Af Hensyn til *2.* Armés Front blev i Natten *9.—10. August 18. Armé* trukket tilbage i den gamle Stilling mellem *Roye* og *Noyon*. I. R.K. fik Afsnittet paa begge Sider af *Tilloloy*, senere, da Nabokorpset var taget tilbage, Afsnittet fra *Roye* til *Bois des Loges*. . . . . "

„Allerede den *11. August* fulgte 4 fjendtlige Angreb med Tanks. De strandede. I Bekæmpelsen af Tankene var de nye „Tankgeværer" gode. Strax første Angrebsdag blev 2 Tanks ødelagt med dem."

„Efter Angrebene 11. August kom flere med eller uden Tankunderstøttelse. De blev alle afslaaede. Med Undtagelse af en lille Indbugtning i den ødelagte

Landsby *Beuvraignes* holdtes Korpsfronten overalt. De franske Angreb blev fra Dag til Dag mattere, og med den *21. August* hørte de helt op."

„*Den fjendtlige Flyvervirksomhed* vedblev livligt om Natten. Regelmæssigt mellem 11 og 12 fløj Natfuglene hen over Bagterrainet og bekastede Landsbyerne med Bomber. Den *22. August* lykkedes det dem paa Banegaarden i *Ham* at ramme 4 Ammunitionstog, som sprang i Luften i Løbet af 24 Timer under vedholdende Detonationer. I vort 800 m fjerne nye Kvarter (i *Libermont*) blev Vinduerne slaaet ind af Explosionerne, og vi maatte, da en Stabel Projektiler med gult Kryds (Gasgranater) var ramt, og Vinden bar paa os, i Gasmaskerne."

Gnrlmajor *H. W. Higginson.* I 1917 Chef for 12. amerikanske Division.

„Krigen paa Vestfronten havde alt i lang Tid staaet, ikke i Taktikens, men i Teknikens Tegn. Førerkunsten var skudt til Side, det var Materielslag, man slog. Og i Materiel var vore Fjender os kvantitativt og kvalitativt langt overlegne. Til deres Raadighed stod hele Verdens Fabrikker og Raastoffer."

I. R.K. bestod af 30. Inf.Div., 1., 17. og 75. R.Div. og 206. Div.

Tyskerne havde imidlertid faaet deres disponible Forstærkninger frem, og det var nu under stærkere Modstand og mange Modangreb, at de Allierede syd for *Albert* i Dagene *12.—15. August* langsomt avancerede frem til en Linie, betegnet fra Nord til Syd ved Byerne *Meaulte—Chuignolles — Lihons — Fresnoy-les-Roye — Beuvraignes—Ribécourt.*

Den 2. store Episode i Sejrsoffensivens 1. Afsnit er til Ende. Med Hensyn til *den politiske Virkning* af den Kampperiode, i hvilken den 8. August med dens frygtelige Resultater for Tyskerne var Mærkedagen, hengav *Hindenburg* sig, som han skriver, ikke til Illusioner. Vel hævder han, at de Allierede ikke den 8. havde faaet det Udbytte ud af Kampen, som de kunde have opnaaet, dersom de med tilstrækkelig Energi havde fortsat Angrebene; thi var de stødt videre frem i Retning af *Somme*, havde Tyskerne overhovedet ikke kunnet gøre nævneværdig Modstand. Men Resultaterne var som sagt frygtelige nok og opfattedes sikkert ogsaa rigtigt nok i den tyske Overledelse, selv om man ikke just havde tabt Modet. Et Par Brudstykker af *Ludendorffs* Betragtninger over Tyskernes Stilling paa

Tysk Gnrllt. *Kurt von Morgen.* F. 1852. 1889—91 Fører af en Opdagelsesexpedition i Kamerun, 1894 deltog han i Undertrykkelsen af en Opstand samme Steds. Under den græsk-tyrkiske Krig 1897 Militærattaché i Edhem Paschas Stab. 1896 Medlem af den internationale Kommission i Thessalien. Derefter Militærattaché i Konstantinopel. 1912 Gnrlmajor og Chef for 81. Inf.Brig. (Lübeck). Ved Krigens Udbrud 3. R.Div., Nov. 1914 I. R.K. (senere Korps Morgen i Rumænien pp.). August 1918 XIV. R.K.

Republik
bedeutet Frieden und Freiheit!

An die Kameraden an der Westfront:

Wir haben erreicht, daß folgender Befehl im französischen Heer ausgegeben wurde: Wer sich gefangen gibt (einzeln oder in kleinen Gruppen) und das Losungswort

Republik

ausspricht, wird nicht mehr als kriegsgefangener Feind behandelt. Wenn er will, kann er mit uns, mit gleichgesinnten Landsleuten, an der Befreiung Deutschlands arbeiten.

Eure republikanischen Kameraden.

Republik
bedeutet Frieden und Freiheit!

Fürchtet nicht, daß Eure Namen von Eurer Regierung jemals gekannt werden, daß Euch durch Überlaufen die Rückkehr in Euer Vaterland versperrt wird! Dieser Krieg wird nicht enden, bevor der preußische Militär- und Junkergeist zu Boden geworfen und damit die Bahn für unsere Heimkehr frei geworden ist. Wir werden als die wahren Sieger und Befreier unseres Vaterlandes mit Ehren in die Heimat zurückkehren und mit Jubel empfangen werden.

Eure republikanischen Kameraden.

De Allieredes Propaganda i den tyske Hær.
Forside (foroven) og Bagside (forneden) af et *Agitationskort*, som siden Efteraaret 1917 af *franske Flyvere* kastedes ned over *den tyske Hær.*

Text foroven:

Republik betyder Fred og Frihed!

Til Kammeraterne paa Vestfronten:

Vi har faaet udvirket, at følgende Ordre er bleven udstedt i den franske Hær: Hvem, der lader sig tage til Fange (enkeltvis eller i Grupper) og udtaler Løsenet:

Republik,

bliver ikke mere behandlet som krigsfangen Fjende. Hvis han vil, kan han sammen med os, med ligesindede Landsmænd, arbejde paa Tysklands Befrielse.

Eders republikanske Kammerater.

Text forneden:

Republik betyder Fred og Frihed!

Vær ikke bange for, at Eders Navne nogensinde skal komme til Eders Regerings Kundskab, saa at I ved at løbe over faar spærret Hjemkomsten til Fædrelandet! *Denne Krig vil ikke være forbi, før den preussiske Militær- og Junkeraand er slaaet til Jorden og derved Banen bleven fri til vor Hjemkomst.* Som vort Fædrelands sande Sejrherrer og Befriere vil vi med Ære vende tilbage til Hjemmet og blive modtagne med Jubel.

Eders republikanske Kammerater.

[Ernst Drahn u. Dr. Ernst Friedegg: „Deutscher Revoluttonsalmanach für das Jahr 1919".]

dette Tidspunkt vil belyse denne klart:

„*Kraftforbruget* ved *2. Armé* havde været *meget stort* ... Enhederne var kommen ud af deres Sammenhæng ... Vore Tab havde ved Afgangen af Fanger været saa store, at vi igen maatte opløse Divisioner for at skaffe Erstatningsmandskab. *Vore Reserver formindskedes.* Derimod havde *Fjenden* kun haft *et ualmindelig ringe Forbrug af Kræfter.* Styrkeforholdene havde forværret sig betydeligt for os. Det maatte blive des ugunstigere, jo flere *amerikanske* Tropper der indtraf. *Der var intet Haab om ved Angreb at forbedre vor Stilling. Det gialdt endnu blot om at trække Tiden ud.* Vi maatte nu ubetinget være forberedt paa Fortsættelsen af Fjendens Angreb. *Sejren var bleven ham for let.* Hans Telegrammer jublede og fortalte med Rette, *at Aanden i den tyske Hær ikke længere var den gamle.* Fjenden var ogsaa kommen i Besiddelse af mange for ham værdifulde Arkivsager. Ententen maatte dermed have *vundet klart Indblik i vore vanskelige Erstatningsforhold,* en Grund mere for dem til utrætteligt at vedblive med Angreb."

„ ... Jeg hørte om glimrende tapre Handlinger, men ogsaa om Handlinger, som jeg, det maa jeg aabent udtale, ikke havde anset for mulige i den tyske Hær: *Hvorledes vore Folk overgav sig til enkelte Ryttere, sluttede Afdelinger til en*

Tank! Til en friskt og tappert angribende Division raabte *tilbagegaaende Tropper:* „Skruebrækkere!" og: „Krigsforlængere!" ... *Vort Kampinstrument* (altsaa Hæren) *besad ikke længere sit fulde Værd.*"

De Allieredes Propaganda i den tyske Hær. Balloner sendes op med Proklamationer, der skal bringe de tyske Soldater til at tvivle om Krigens Udfald og opmuntre den franske og belgiske civile Befolkning i de okkuperede Distrikter.

Det skarpeste Udtryk for den Betydning „Tankslaget"s Udfald strax fik i Ludendorffs Øjne, var dog hans paafølgende Tilføjelse: **„Den 8. August fastslog Nedgangen i vor Kampkraft** ... Det at føre Krig antog dermed, som jeg den Gang udtrykte mig, Karakteren af *et uforsvarligt Hazardspil*, hvilket jeg altid havde holdt for fordærveligt. Det tyske Folks Skæbne var for mig for vigtigt til at lade den bero paa et Lykkespil. **Krigen maatte sluttes.**"

Gnrl. Ludendorff bad Hindenburg om at blive *afløst fra sin Post*, men hans Henstilling blev *afslaaet.*

Den derværende tyske Udenrigsminister, Statssekretær, Admiral *v. Hintze* fortæller i sine offentliggjorte Optegnelser*), at han før sin Embedstiltrædelse i Juli 1918 i *Avernes* havde en Samtale med *Ludendorff*, og at han da forelagde denne det Spørgsmaal, om det var *sikkert, at Fjenden vilde blive besejret ved den Offensiv, der da var i Gang*, hvortil Generalkvartermesteren svarede *et bestemt: Ja!*

Hertil bemærker *André Tardieu* i en Artikel i „L'Illustration": **)

„Alt syntes paa dette Tidspunkt at give de tyske Arméers 1. Gnrlkvartermester Ret i hans fortrøstningsfulde Opfattelse af Situationen. I *Marts* havde et knusende Angreb sprængt Gnrl. *Goughs* Armé og kastet de Allierede tilbage til *Amiens* Porte. I *Maj* havde et andet Fremstød brudt de franske

Fyrst *Karl Max Licknowsky*. F. 1860. Hans bekendte Piece „Mine 10 Aar i London", som tillagde Tyskland Hovedskylden for Krigen, nedkæstedes af de Allierede Flyvere over de tyske Linier.

*) Efter „Frankfurter Zeitung" af 22. Juli 1919.

**) „Vaabenstilstanden af 11. November 1918". „L'Illustration" af 6. November 1920.

Linier paa *Chemin-des-Dames* og ført Fjenden frem til Egnene ved *Marne*. Talrige engelske og franske Fanger var bleven tagne og betydelige Mængder Materiel erobrede. Og den tyske Hærledelse var just i Færd med gennem en virksom Propaganda at forkynde sine Tropper, at nu kom *Slutningsoffensiven*, *Fredsoffensiven*. Hertil følte den sig berettiget ved de mægtige Kampmidler, den raadede over: 1456 Bataillioner, 266 flere end i 1914, der dannede 207 Divisioner. Af disse 207 Divr. stod 130 i forreste Linie, 77 i Reserve. Blandt disse sidste var kun 20 trætte, idet de lige var bleven trukne ud af Kampen; 26 var omorganiserede, 31 helt friske". Offensiven brød løs før Daggry *15. Juli* i Retning *Reims*. Men fra *den 17.* at regne var den knust mellem vore 1. og 2. Linier. Fra *den 18.* angreb til Gengæld Arméerne *Mangin* og *Degoutte* i Tyskernes Flanke. *Den 19.* gik Fjenden tilbage over *Marne*. *Den 4. August* replierede han sig paa *Vesle*. *Den 8. August* veg i Nærheden af *Amiens* 3 tyske Divr. tilbage for et allieret Angreb i en Uorden, der næsten lignede Flugt."

Det Indre af Katedralen i Amiens den 15. August 1918.
Kirken er pyntet festligt til den første Messe, efter at Tyskerne atter er drevet saa langt bort, at deres Kanoner ikke kan naa Byen. Man bemærke de to høje Vægge af Sandsække, som skulde beskytte Menigheden mod Granitstumperne.

Men da Hintze midt i August ikke længere troede paa, at den øverste Hærledelses Kampmaal vilde blive naaet, selv ved en Sejr paa Vestfronten, rejste han til *Spa* og meddelte Rigskansler, *Grev Hertling*, at han udbad sig sin Afsked, dersom han ikke bemyndigedes til at indlede *Fredsskridt*.

Ludendorff fortæller, at det var ham, som, saa saare han var bleven klar paa Følgerne af den 8. August, saa hurtigt som muligt fik hidført en Konference med Rigskansleren og Udenrigsministeren.

De to Mænds Ønsker var sikkert sammenfaldende.

Hvorledes det nu end end forholder sig hermed, saa mødtes *den 13. August Hertling*, *Hindenburg*, *Hintze* og *Ludendorff* i „Hôtel Britannique" i Spa. Ludendorff siger, at han her erklærede, at det ikke længere var Tyskland muligt ved Angreb at tvinge Fjenden til Fred. Ved Forsvar kunde det ikke naas, altsaa maatte man se at faa Krigen endt ad diplomatisk Vej. Der blev ogsaa talt om Aanden i Hæren og i Folket og om den Skade, *Fyrst Lichnowsky* havde anrettet. Man blev enig om, at *Fredsunderhandlinger var nødvendige.*

Næste Dag, altsaa *14. August*, afholdtes *et Kronraad* under *Kejserens* Forsæde, hvor ligeledes Stemningen i Rigets Indre drøftedes, og det endte med, at Kejseren paalagde Hintze at søge indledet *en Fredsmægling* gennem *Dronningen af Holland*.

Hindenburg havde været mere sangvinsk end baade Ludendorff og Hintze. Han havde paastaaet, at Tyskerne ikke kunde fordrives fra fransk Grund, og at det derfor tilsidst alligevel vilde lykkes Tyskland at paatvinge Modstanderne sin Villie.

Det var altsaa det af Tyskerne besatte franske og belgiske Omraade, der skulde danne Tysklands „Aktiv" i Statusopgørelsen.

Begivenhederne den 8. August havde, som man forstaar, gjort et stærkt Indtryk paa *Tysklands Forbundsfæller*. Fra *Bulgariens* Side var der kun Frafald at vente, det vilde have Fred. Den bulgarske Gesandt hos Tyskerne, Gnrl. *Gantscheff*, lod sig næsten ikke mere se i Hovedkvarteret. *Kejser Karl af Østrig* var strax ogsaa ilet til Spa, ledsaget af *Grev Burian* og Gnrl. *v. Arz*. Uenigheden mellem Tyskland og Østrig-Ungarn om det polske Spørgsmaal havde skabt Kulde mellem Forbundsfællerne. Ludendorff forlangte flere Hjælpetropper, der var endnu kun ankommen 2 østrigske Divr. til Vestfronten, men Arz tænkte paa et fornyet Angreb paa *Italien* og erklærede forøvrigt, at den østrig-ungarske Hær ikke vilde kunne holde den kommende Vinter over.

Paa Bjergtoppen *Pic Piltschener*, som Municipalraadet i *Chamonix* har omdøbt til *Pic Wilson*, hejses den 15. August 1918 det amerikanske Stjernebanner. [„L'Illustration."]

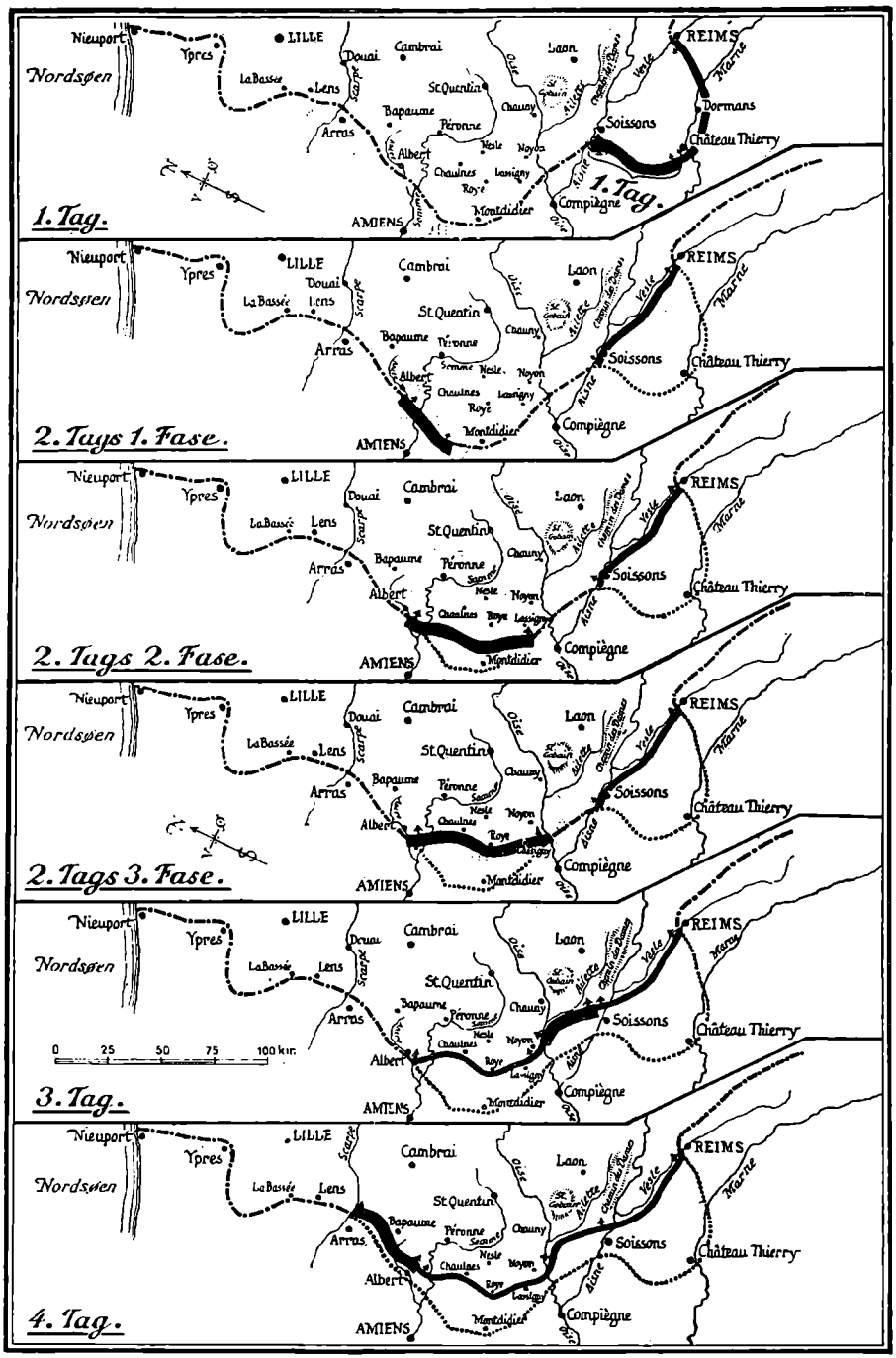

En engelsk Fremstilling — Hilaire Belloc i „Land & Water" — af *de Allieredes Offensiv* Juli til August 1918. De angreb Tyskerne, skriver han, i 4 Tag:

1) *Slaget ved Marne* (det 2.) fra 18. Juli til de første Dage af August.

2) *Det 3.* (6.) *Slag ved Somme* (det 1. Slag stod i 1917 (vi har delt dette i 4 særskilte Slag), det 2. (5.) Slag var

„I Løbet af en Maaned havde de Allierede fjernet to store Fremspring i den fjendtlige Front, *Saillanten* mod *Paris* og den mod *Abbéville*, hvilke tvende Punkter havde udgjort Fjendens Hovedobjekter i 1918," hedder det i den tidligere citerede, paa Grundlag af den franske Generalstabs Arkiver udarbejdede Bog om Sejrsoffensiverne i 1918. „Slidet paa Styrkerne bliver større og større hos Fjenden. Den højstbefalende Marschal véd dette, han vil udnytte og paaskynde Slidet. Den 12. August siger han til Forbundsfællerne:

„„120 tyske Divr. er sat ind siden *den 15. Juli*. Vi har nu for os en Lejlighed, der aldrig mere vender tilbage, men som kræver den yderste Anstrængelse fra hver Mands Side.""

Derfor skulde der, indtil *den amerikanske Hær* var parat til Deltagelse i Kampen, slaas løs uafladeligt, og der lagdes følgende Plan:

Medens *1. og 3. franske Armé* holdt Fjenden foran dem fast, saa at han ikke kunde afgive sine Reserver til Hjælp andet Steds, skulde *10. franske Armé* angribe i Retningen *Chauny*, for at overfløje Afsnittet *Noyon—Guiscard—Tergnier*. I Retning *Péronne* og *Bapaume* skulde *3. engelske Armé* arbejde sig frem for fra denne Side at overfløje *Somme Stillingerne* og tvinge Tyskerne her til et større Tilbagetog. *1. eng. Armé* skulde derefter angribe længere Nord paa.

„Men der maatte slaas løs ufortøvet, overraskende og uden Ophør, dersom ikke Udbyttet fra de forudgaaende Kampe skulde gaa tabt."

Der blev da i Tidsrummet *18. August til 20. September*, paa Hovedfronten, som vi alt har antydet, planlagt 3 nye kraftige Slag mod Fjenden:

1. Slag er det af *18.—26. August:* Resultatet bliver: 10. fr. Armé naar under dette *Ailette* og *Oise*, de engelske Arméer gennembryder Fronten mellem *Somme* og *Croisilles*. De Allierede naar Linien *Noyon—Nesle—Péronne—Bapaume*. Dette Slag danner Sejrsoffensivens *3. Episode*.

2. Slag føres i Dagene *30. August—2. September*. Resultat: 10. fr. Armé gaar over *Ailette* mod *Hindenburg Linien*. 1. eng. Armé tager Sammenstødspunktet mellem *Siegfried- (Hindenburg-)* og *Drocourt—Quéant Linien*. Tyskerne gaar tilbage til *Hindenburg Linien*. Det bliver *4. Episode*.

Men nu er *Amerikanerne* færdige og angriber 12. September ved *St. Mihiel*. Denne Aktion danner Sejrsoffensivens *5. Episode*.

Det *3.* paa Hovedfronten planlagte *Slag* følger *18. September* saa som *6. Episode* med Resultat: Franskmændene og Englænderne stormer Forstillingerne til *Hindenburg Linien* mellem *St. Quentin* og *Cambrai*.

Disse betydningsfulde Begivenheder skal nu skildres nærmere:

Tyskernes Offensiv fra Marts 1918): *1. Fase:* 4. eng. og 1. fr. Armés Angreb 8. August, der bragte *Amiens* udenfor tysk Skudvidde. *2. Fase:* 1. fr. Armé erober 9. August Egnen om *Montdidier*; *3. Fase:* 3. fr. Armé avancerer i Dagene 10.—17. August til Linien *Ribécourt—Vi sur-Ancre*.

3) *10. fr. Armés Kampe ved Ailette* 17.—20. August, der tvinger Tyskerne til at opgive *Lassigny* og gaa bag *Divette*.

4) *Slaget ved Ancre*. 3. eng. Armé naar 21.—24. August frem foran *Croisilles* og *Bapaume* og tager *Albert* tilbage. (Man ser, der er mange Maader at rangere Begivenhederne paa.)

Franskmændene og Englænderne gennembryder 18.—26. August den tyske Front mellem Somme og Croisilles.

Stille var der altsaa efter Midten af August ingenlunde blevet paa den nys angrebne Front. Kampen fortsattes med ganske smaa Mellemrum. De Allierede undte ikke Tyskerne Ro. Stærkest trykkede de paa Frontstykket

Parti af Byen *Albert* ved Jernbanestationen 22. August 1918, en halv Time efter Tyskernes Fordrivelse.

paa begge Sider af *Roye*, som imidlertid forsvaredes sejgt af 18. tyske Armés højre Fløj.

I stadig Forventning om nye store Angreb indrettede Tyskerne sig en tilbagetrukken Linie, der, idet 17. Armé*) bøjede sin venstre Fløj tilbage, strakte sig fra *Bullecourt* — øst for *Bapaume* — foran *Péronne* — langs *Somme* — foran *Ham* til Terrainet nordøst for *Noyon.*

Om Forholdene paa de fra dette Kampomraade mere fjernede Fronter erfarer man af *Ludendorff* bl. a.: Paa *Lys Sletten* havde 6. Armé trukket sine Linier nogle km tilbage, Englænderne besatte igen *Merville*, og saa usikker følte Tyskerne sig deroppe, at de forberedte Rømning af *Kemmel Bjerget.* Ved *Vesle* ansaas et Angreb foreløbigt for usandsynligt, ligeledes i *Champagne*, *Argonne*, ved *Meuse* og i *Lothringen,* men helt vis paa ikke at møde Overraskelser troede man sig alligevel intet Steds.

*) Paa Kortskitsen S. 1242 skal i Stedet for 1. tyske Armé læses *17.* Armé.

Tydeligt mente man i det tyske Hovedkvarter at kunne forudse nærforestaaende større fjendtlige Aktioner mellem *Arras* og *Ancre* og mellem *Oise* og *Aisne.*

Paa sidstnævnte Sted brød da ogsaa General *Mangins* Angreb løs med 10. franske Armé.

Mellem Oise og Aisne stod jo 9. tyske Armé, nu kommanderet af Gnrl. *v. Carlowitz* med Oberstlt. *Faupel* som Stabschef. Arméen bestod af VII., XIV. og III. bayr. A.K. og XXXVIII. og XXXIX. R.K. og kom under de nu indtrædende Kampe til at disponere over i alt 27 Divr., bl. hvilke 1. Garde Div. førtes af *Prins Eitel Friedrich.*

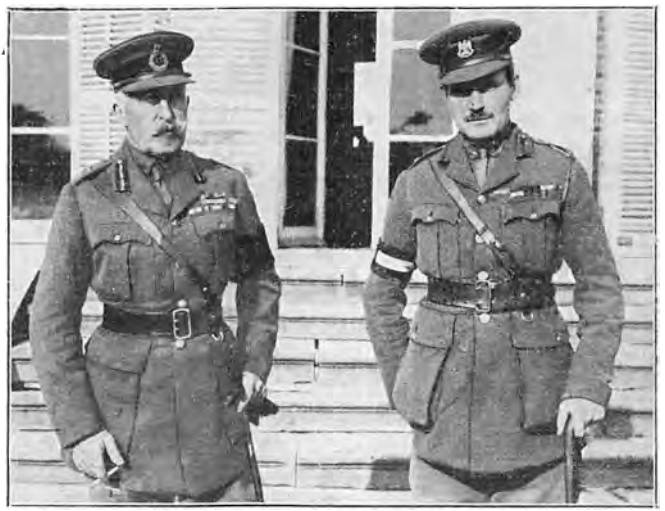

Den engelske Konges Farbroder, *Hertug Arthur of Connaught*, og hans Søn, *Hertug Arthur*, paa Besøg ved Fronten i Frankrig.

Allerede *17. og 18. August* kastede Mangin 9. Armés Fægtningsforposter tilbage paa Hovedforsvarslinien og tilføjede dem store Tab. *Den 19.* tog — se Kortskitsen S. 1242 — Franskmændene *Morsain* og *Tracy-le-Val. Den 20. og 21.* slog de en stor Bule i Carlowitzs Front op over *Blérancourt* og *Carlepont Plateauet.* Tyskerne mistede i de 4 Dages Kampe 10,000 Fanger og 200 Kanoner.

9. Armés Stilling var bleven saa farlig, at Hærledelsen ikke længere fandt det tilraadeligt at blive staaende foran *Oise* og *Ailette.* I Natten til *den 21.* allerede gik Arméens højre Fløj bag Oise og i Natten til *den 22.* Centrum bag Ailette.

Ogsaa *den 20. August*, skriver Ludendorff, var *en sort Dag!* Den formelig *drev* Fjenden til at fortsætte sine Offensiver.

Generalkvartermesteren svævede i stor Frygt for, at Franskmændene skulde angribe videre i Retning af *Laon,* hvad der vilde gøre baade 18. Armés Stilling og 7. Armés Stilling nord for *Vesle* uholdbare. I den paafølgende Tid trykkede Mangin ogsaa vedblivende stærkt paa Linien *Soissons—Chauny*, og det kneb voldsomt for den stærkt medtagne 9. Armé at staa imod.

Mangins den 21. tilendebragte Fremstød var Franskmændenes første

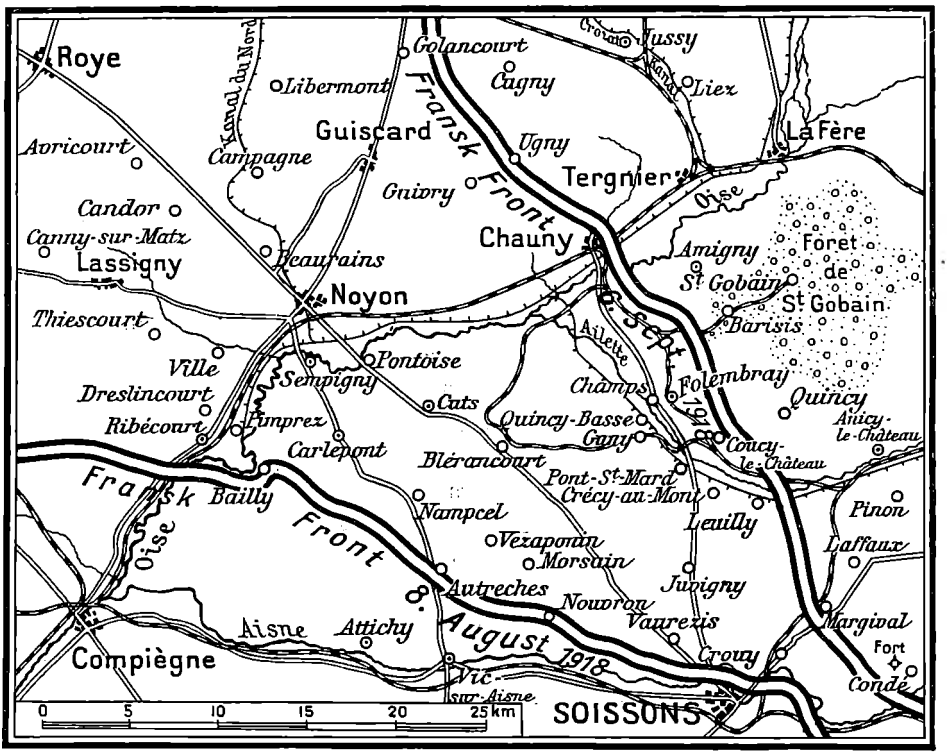

10. fr. Armé overskrider i Dagene 30. August til 2. September 1918 *Ailette* og tvinger derved Tyskerne tilbage fra *Vesle*.
[Kortskitse efter „Le Pays de France".]

Part paa Afstand i den tilsigtede Gennembrudsaktion mellem *Somme* og *Arras*, der samme Dag aabnedes med Held af Gnrl. *Byngs* 3. engelske Armé.

Angrebet begyndte *den 21. August* Morgen i samme taagede Vejr som det, der havde kendetegnet Tyskernes Offensiv den 21. Marts og Englændernes fornylig den 8. August.

Skønt Tyskerne havde forudset, at der vilde hænde noget, overraskedes de dog fuldstændigt.

Mellem *Beaucourt* og *Moyenneville* — se fremdeles Kortskitsen S. 1242 — brød VI. og IV. A.K., Gnrlerne *Haldane* og *Harper*, i første Fremløb gennem Tyskerfronten. Om Aftenen var *Beaucourt*, *Achiet-le-Petit*, *Courcelles* og *Moyenneville* atter i Englændernes Hænder.

Samme Dag gik sydøst for *Montdidier* Dele af Gnrl. *Humberts* 3. franske Armé paany et lille Stykke frem og tog *Lassigny*.

Den 22. August var det Gnrl. *Rawlinsons* Tur. Med III. A.K. i Midten angreb hans 4. Armé mellem *Somme* og *Albert*, og paa venstre Fløj toges *Albert* og *Meaulte* tilbage.

En Modoffensiv, udført den 22. af 17. tyske Armé havde nok nogen Fremgang, men udøvede ikke nogen Indflydelse paa Stillingen i det hele.

Gnrl. Ludendorff betragtede Udfaldet af de første to Kampdage som gunstigt for Tyskerne og begyndte, mærkeligt nok, at haabe paa, at Krigslykken atter skulde vende sig. Men saa genoptog baade 3. og 4. eng. Armé *den 23.* Offensiven over en Front af hele 50 km mellem *Lihons* og *Mercatel.* Syd for Somme tog 2 australske Divr. *Chuignolles* og *Chuignes*, medens nord for Floden III. og V. A.K. gik frem øst og syd for *Albert,* og VI. og IV. A.K. angreb Linien *Miraumont—Boiry-Becquérelle* og erobrede *Gomiécourt, Ervillers* og *Boyelles.* Om Aftenen tog Australierne *Bray-sur-Somme.*

Karakteristisk for disse Kampe, skriver Ludendorff, var smalle, men dybe fjendtlige Tankindbrud med forudgaaende overordentlig heftig Artilleribeskydning og under Dække af kunstig Taage. Denne Masseanvendelse af Tanks og den kunstige Taage var ogsaa i Eftertiden Tyskernes farligste Fjender og blev det i højere og højere Grad, jo mere de tyske Divr. trættedes og svækkedes. Og meget demoraliserede var, som vi véd, alt mange tyske Afdelinger. En preussisk Div., som forøvrigt i Forvejen ikke havde det bedste Ry paa sig og derfor var bleven anbragt bag *Ancre*, forsagede fuldstændigt og bragte Uorden i Fronten.

Den 24. August faldt Højdepartiet ved *Thiepval* for et koncentrisk Angreb. *Den 25.* tog Englænderne *Mamètz, Martinpuich* og *Le Sars,* men omkring *Bapaume* sloges man endnu med stor Forbitrelse.

Den 26. August erobrede Gnrl. *Débeneys* 1. franske Armé omsider *Fresnoy-les-Roye.*

Med denne Dag, *den 26.*, angives fra vor franske Kilde **den 3. Episode** *i Sejrsoffensiven som* **fuldbragt.**

I Grunden ret vilkaarligt. Thi de Kampe, som den 21. August var begyndt paa *Kronprins Rupprechts* Hærgruppes Front, varede i Virkeligheden ved uden Afbrydelse lige til Krigens Slutning. Men en Gang imellem maa der jo standses i Fremstillingen for bedre at markere Begivenhederne.

Alligevel maa vi endnu følge disse endnu en Smule videre her.

Umiddelbart til 3. Episode sluttede sig nemlig *26. og 27. August* et Angreb af Gnrl. *Hornes* 1. eng. Armé lige øst for *Arras* paa begge Sider af Floden *Scarpe.* Det var Gnrl. *Currie*, der paa én Dag med 2 canadiske og 1 engelsk Div. erobrede Byerne *Wancourt, Guémappe, Monchy, Roeux* og *Gavrelle*, om hvilke 6 Ugers blodige Kampe havde raset i 1917.

Nysnævnte Held ved Arras gav atter Stødet til nye Forsøg længere Syd paa. *Den 29.* gik Gnrl. *Rawlinson* frem og tog *Combles* og *Morval*, og samme Dag trængte af *Byngs* Armé

„Til Byttesamlingsstedet."
Tysk Plakat fra *Soissons*, som angav, hvor det fra Fjenden indbragte Bytte skulde bringes hen og ordnes.

Franske Ingeniører gennemsøger *Noyon* for at finde de *Miner*, som Tyskerne, inden de paa deres Tilbagetog rømmede de franske Byer, havde lagt her som allevegne for at ødelægge og for at tilføje Forfølgerne Tab.

new-zealandske Afdelinger endelig ind i *Bapaume*, andre Tropper i *Croisilles*.

Franskmændene overskrider i Dagene 30. August til 2. September Ailette og tvinger derved Tyskerne tilbage fra Vesle.

Samtidigt stormer Englænderne Knudepunktet mellem Siegfried- og Drocourt—Queant Linien.

10. franske Armé, *Mangin,* havde, som vi saa for lidt siden, i Dagene *20. og 21. August* tvunget 9. tyske Armé tilbage over *Ailette* og *Oise*. Den havde derefter — se Kortskitserne foran Side 1216—17, S. 1242 og S. 1262 — fortsat sit Pres her, navnlig i østlig Retning, havde *den 25. August* naaet *Quinzy-Basse* og truede nu dels *Coucy Skoven*, dels Tyskerne i *Soissons* med at omgaa disse Nord fra.

Den 30. August overskrider Mangin *Ailette*, besætter *Champs* og angriber *Coucy-le-Château* fra Syd og Nordvest. *Den 31.* rykker hans højre Fløj frem i østlig Retning, netop med Truselen mod Soissons for Øje, er *1. September* i Linien *Juvigny—Crécy-le-Mont*, tager *den 2. September* Byerne *Clamecy* og *Terny-Sorny* og staar altsaa nu *nordvest for Soissons*.

Nord for *Oise* — se Kortskitserne S. 1140, 1200 og 1242 — havde 3. franske Armé maattet udfolde store Anstrængelser for fra Højdepartiet ved

Thiescourt over den lille Flod *Divette* og Chausséen *Noyon Lassigny* at naa frem til Chaussséen *Noyon—Roye*. Ved sidstnævnte Chaussé og øst for den standsedes Gnrl. *Humbert* af *Canal-du-Nord* (ogsaa kaldet *Libermont Kanalen*, idet den, løbende forbi *Libermont*, forbinder *Somme Kanalen* med *Oise*)*). Denne Canal havde ikke været færdigbygget i 1914 og var endnu ikke taget i Brug, men dannede, 7—8 m bred og 4—5 m dyb, en betydelig Terrainhindring gennem hele Egnen mellem Oise og Somme. *Den 2. September* lykkes det dog Franskmændene at komme over den baade ved *Beaurains* og *Campagne*.

Til venstre for 3. Armé havde 1. Armé, *Débéney*, *den 30. August* taget *Nesle* og havde *den 31.* naaet Canal-du-Nord, som den overskred *den 1. September*.

Gnrloberst *v. Boehn* havde efter de meget uheldige Kampe i de sidste Dage maattet opgive Haabet om at sætte sig fast og standse i den Side 1260 omtalte tilbagetrukne Frontlinie. Fra *den 29.* var han i fuldt Tilbagetog mod *Siegfried Linien* (*Hindenburg Linien*, se Kortskitserne S. 720 og 1058), og ved *Kronprins Rupprechts* Hærgruppe gik det ogsaa tilbage.

Abend-Ausgabe

Tägliche Rundschau

Unabhängige Zeitung für nationale Politik

Unterhaltungsblatt für die Gebildeten aller Stände

Die neue Kampffront voll behauptet.

Die neue Frontlinie an Aisne und Vesle.

Fortdauer der großen Nachhutschlacht.

Die geglückten Bewegungen der Armee v. Boehn.

Der feindliche Vorstoß zum Stehen gebracht.

Das Ergebnis der Hauptquartiersberatungen.

Ausdehnung der englischen Angriffe.

Der Ansturm des Feindes im großen gescheitert. — Deutsche Gegenangriffe noch im Gang.

Schwerer Kampf zwischen Arras und der Somme.

Erbittertes Ringen zwischen Scarpe und Somme.

Planmäßiger Fortgang unserer Operationen.

Nachhutgefechte vor unseren neuen Stellungen.

Die Frontverlegung im Westen vollständig durchgeführt.

Planmäßige Frontverlegung im Gebiet von Verdun.

Schwere Kämpfe zwischen Ailette und Aisne.

Erbitterte Kämpfe bei Vaucaillon und Pinon.

Gewaltiges Ringen zwischen Cambrai und St. Quentin.

Det altyske Blad „*Tägliche Rundschau*"s *Meddelelser om Kampen paa Vestfronten* i Dagene 5. August til 30. September 1918.

Ligeledes den 30. August satte ogsaa Gnrl. *Horne* sig paany i Bevægelse langs Chausséen *Arras—Cambray*, og samme Aften var canadiske Afdelinger i Besiddelse af *Bullecourt* og *Haucourt*. Gnrl. Horne stod nu

*) Denne *Canal-du-Nord* maa ikke forvexles med den tidligere og nu igen lige nedenfor omtalte *Canal-du-Nord*, der vest for *Cambrai*, kommende fra *Somme* tæt vest for *Péronne*, udmunder i *Sensée* (se bl. a. Kortskitserne S. 1242 og 1266).

lige foran den tyske *Drocourt—Quéant Linie (Wotan Linien)* — se Kortskitserne S. 754, 760 og 1058 —, som i 1917 var bleven anlagt som Forbindelse mellem *Siegfried Linien* og Fronten længere Nord paa, efter at det nordligste Stykke af førstnævnte Linie var bleven ødelagt under de voldsomme Kampe foran *Arras*. Et hidsigt tysk Modangreb fordrev dog for en kort Tid igen Englænderne fra *Bullecourt* og omgivende Terrain.

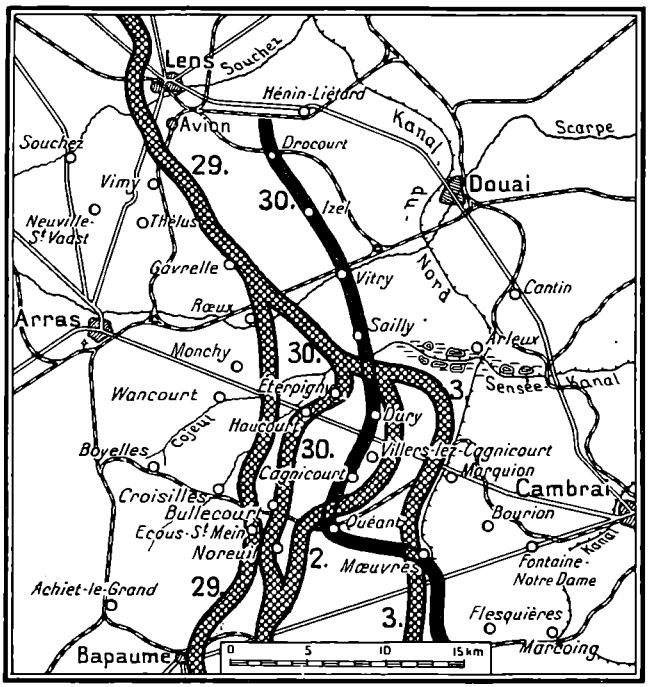

Engelske Fronter 29. og 30. August, 2. og 3. September 1918.
Tysk Front 30. August 1918.

Gennembruddet paa *Drocourt—Quéant Linien* den 2. og 3. September 1918.

Af 3. eng. Armé trængte samme Dag Tropper frem over *Vaulx-Vraucourt*, og ved 4. eng. Armé gik Australiere i Mørkningen over *Somme* og tog *Cléry-sur-Somme* (Findes ikke paa Kortskitsen S. 1242, men bl. a. paa den S. 1110).

Den 31. August overfaldt og erobrede ved Daggry Australierne *Mont St. Quentin*, Nøglen til *Péronne*. Det var 500 Mand med den australske Flyver, Løjtnant *Cecil Healy* i Spidsen, der var svømmet over *Somme*. Healy var Verdensmester i Svømning, han dræbtes af en Kugle under sin kække Bedrift. *Den 1. September* faldt Péronne i deres Hænder.

Saa følger en afgørende Begivenhed *den 2. September*, idet venstre Fløj af 3. eng. Armé, XVII. A.K., og højre Fløj af 1. Armé, det Canadiske K., i et kraftigt Fremstød paa begge Sider af Chausséen til *Cambray* med en Skare Tanks foran sig bryder igennem *Drocourt—Quéant Linien* paa en Strækning af en halv Snes km mellem *Quéant* og *Dury* og dermed berøver Tyskerne *Knudepunktet i denne Forsvarslinie.*

Den 31. August opgives fra fransk Side de Allieredes samlede, hidtil under Sejrsoffensiven gjorte Bytte til 128,302 usaarede Fanger, hvoraf 2874 Officerer, 2069 Kanoner, 1734 Minekastere, 13783 Maskingeværer foruden naturligvis Masser af Ammunition, Proviant og alt Slags Materiel.

De Allieredes Fremgang i de 4 Dage havde influeret alvorligt paa den tyske Stilling. Fra alle Arméerne strømmede Meldinger ind til det store Hovedkvarter med Anmodning om Tilladelse til at tiltræde Tilbagetog, og den øverste tyske Hærledelse saa sig nødt til at fatte den tunge Beslutning *at trække hele Fronten fra Scarpe til Vesle tilbage.*

17. tyske Armés Centrum fik Ordre til Natten til *den 3. September* at gaa bag *Canal-du-Nord*, en ret overflødig Ordre forresten, eftersom det alt var trængt tilbage hertil, og *den 4.* Aften lagde Englænderne sig langs

Englændernes Overgang over *Canal-du-Nord.*
(Dette Billede er ellisan (se S. 1265) fra Kanalen af dette Navn vest for Cambrai).

Kanalens Vestbred. Samme Dag havde 3. eng. Armé forceret Overgangen over *Tortille Bækken* og Kanalen nord for *Moislains. Den 5. September* gik syd for *Péronne* baade 4. eng. og 1. fr. Armé over *Somme.* Samtidigt var 10. fr. Armé kommen et godt Stykke frem over *Ailette* og skød sin højre Fløj Øst paa langs *Chemin-des-Dames.* Fra *Vesle* maatte Tyskerne for 6. og 5. fr. Armé og de dem tildelte amerikanske Styrker vige tilbage til Højderyggen mellem denne Flod og *Aisne.* I *Flandern* gennemførte 4. og 6. tyske Armé helt den længe forberedte Rømning af *Lys Fremspringet.* Ogsaa *Lens* blev opgivet af Tyskerne, men endnu ikke besat af 1. eng. Armé.

Den tyske Hovedfront var svært forkvaklet. Den nordlige Fløj af *Siegfried Linien* var omgaaet ved det engelske Gennembrud ved *Quéant.* Den Dækning, *Canal-du-Nord* skulde yde for den fortsatte Tilbagegang, var tilintetgjort ved Englændernes Overgang over Kanalen nord for *Moislains.* 2. og 18. tyske Armé var i en Retraite uden ordentlige Holdepunkter under Bevægelse tilbage til *Siegfried Liniens* midterste og sydlige Dele. Nord for *Oise* arbejdede 3. fr. Armé og syd for Floden 10. Armé sig frem-

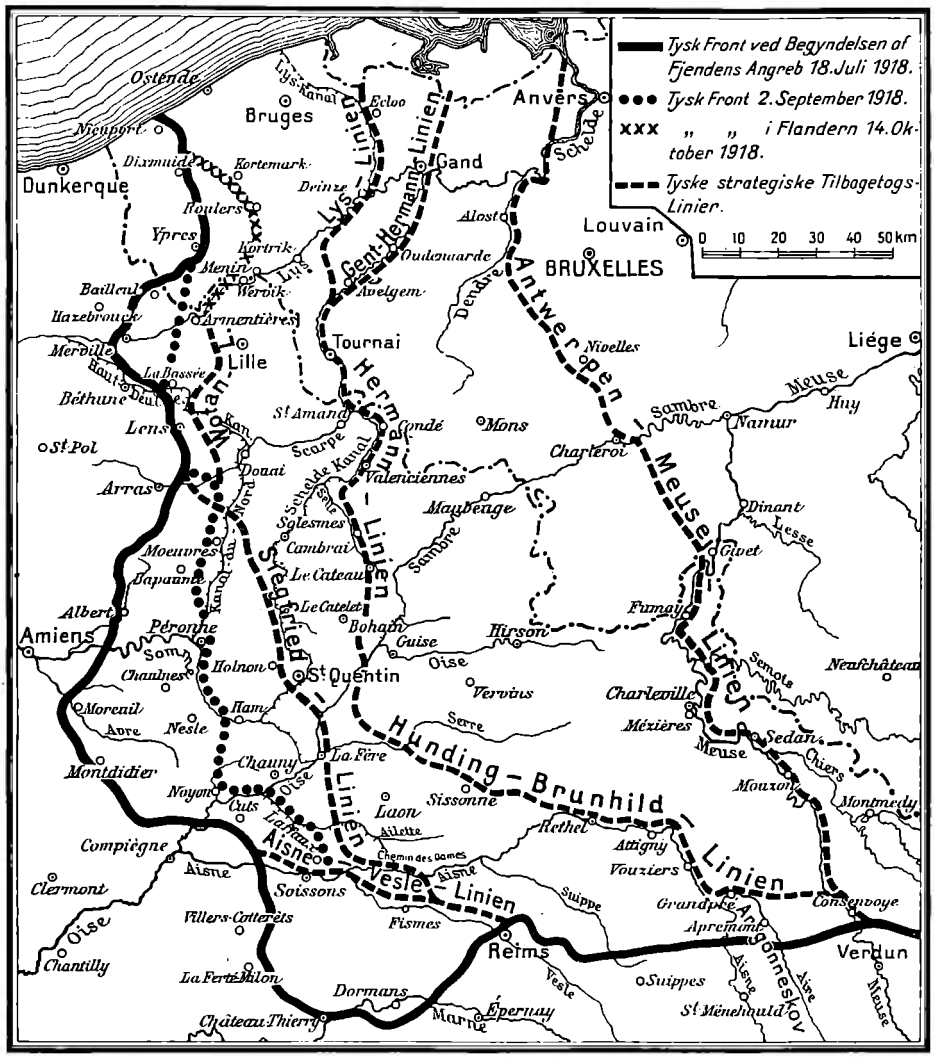

Tyskernes befæstede Linier paa Vestfronten mod Slutningen af Krigen.
(Hertil slutter sig for den sydøstlige Vestfronts Vedkommende Skitsen lige overfor.)

efter, henholdsvis mod *St. Quentin* og mod Højdepartiet ved *St. Gobain*, der dannede *Siegfried Liniens* Sydende.

I Dagene *6.—12. September* tog 3. eng. Armé *Trescault* og *Havrincourt*, 4. eng. Armé *Roisel*, 1. fr. Armé *Ham*, 3. fr. Armé *Tergnier* og overskred *St. Quentin Kanalen*, 10. fr. Armé naaede til nord for *Vauxaillon*. 18. tyske Armé stod nu, hvor den i Marts havde begyndt sin Offensiv. De Allieredes Front nærmede sig meget stærkt til deres Front før 21. Marts 1918.

Paa dette Tidspunkt havde den øverste tyske Hærledelse truffet vidtgaaende Foranstaltninger for et Tilbagetog i stor Stil.

For det første havde den befalet Rekognoscering og Befæstelse af en ny Optagelseslinie, *Hermann Linien*, bag de to nordligste Hærgrupper. Denne Linie skulde løbe fra *den hollandske Grænse* øst for *Bruges* langs *Eecloo Kanalen*, langs *Lys* til øst for *Courtrai*, *derpaa langs Schelde* (*l'Escaut*) til sydvest for *Valenciennes*, samt endelig videre over *Solesmes* og *le Cateau* til *Guise*. Sydvest for *Marle* stødte *Hermann Linien* til *Hunding-Brunhild Linien*, som var bleven anlagt i 1917, og som løb over *Sissonne* til *Aisne*. Herfra havde Forsvarssystemet sin Fortsættelse i Hærgruppen *Gallwitzs* bageste Linier, som endte i den bag *St. Mihiel Fremspringet* indrettede *Michel Stilling*, hvis venstre Fløj ved *Pagny* støttede sig til *Moselle*.

Men bag Hermann Linien og de

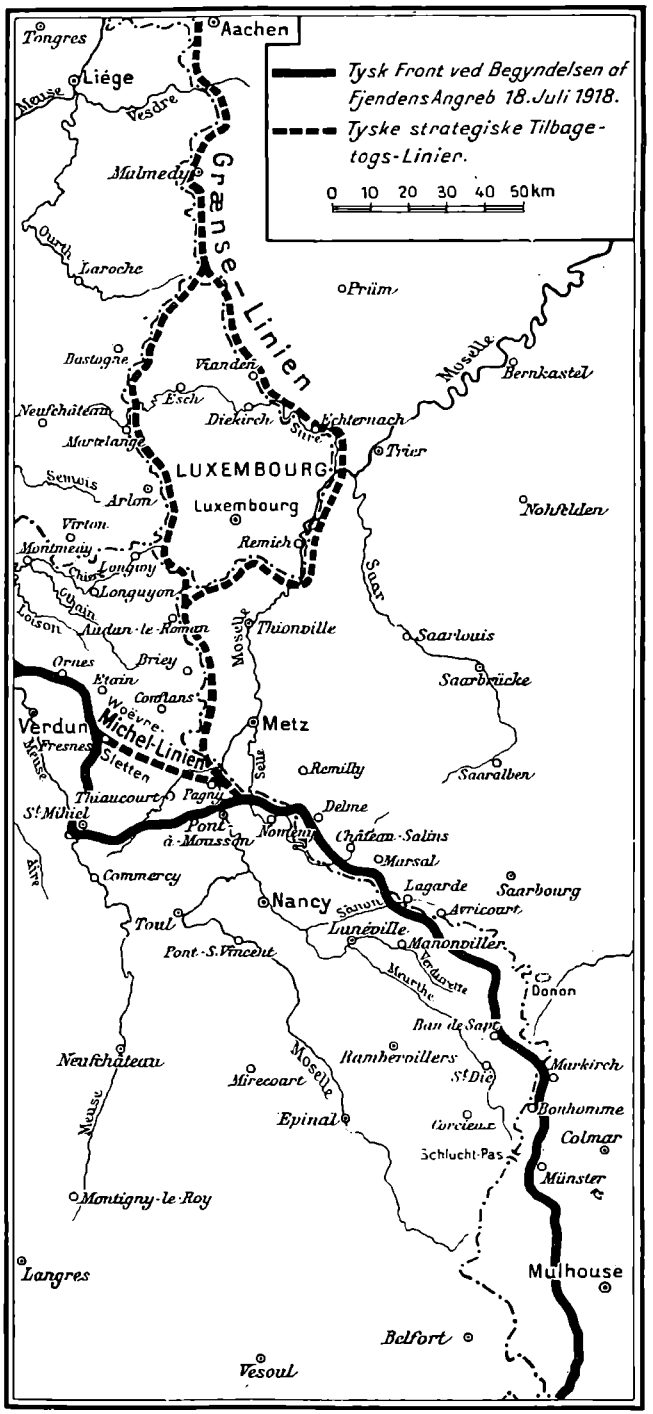

Tyskernes befæstede Linier paa Vestfronten mod Slutningen af Krigen.

til den knyttede Forsvarslinier forberedtes desuden Anlæggelsen af en 2. Optagelseslinie vest for Linien *Antwerpen—Bruxelles—Namur* og videre op langs *Meuse*. Denne Linie fik Navnet *Antwerpen—Meuse Linien*.

Fæstningerne i *Alsace-Lorraine* blev sat i fuld Forsvarsstand, og alle andre Forberedelser — til Ødelæggelse af Kommunikationer og Byer, Kulminer o. s. v., til Tilbagetransport af Proviantmagasiner, af Lazaretter og andet Materiel — til Hærens Tilbagegang trufne.

Ved de skete Tilbagetrækninger havde den tyske Hær forkortet sin Front med c. 110 km, og — bemærker Ludendorff — Livsbetingelserne for Tropperne var bedre i og øst for Siegfried Linien, hvorimod de Allierede atter kom ind i de af Tyskerne under deres Tilbagetog i 1917 ødelagte Egne og altsaa fik Vanskelighederne ved Opholdet her at føle.

Besparingen af Tropper til den forkortede Front kunde vel ogsaa anslaas til c. 30 Divr., men alligevel kneb det i høj Grad med Mandskab for Tyskerne. Siden Marts havde disse mistet over $1^1/_2$ Million Mand, og til Erstatning disponerede de, siger *John Buchan*, kun over Aargangen 1920, som de alt havde trukket paa, over c. 100,000 Mand, skrabet sammen fra Etaperne, og af de over 70,000 Saarede, der hver Maaned vendte tilbage fra Hospitalerne. De tyske Reserver var med andre Ord ganske utilstrækkelige for Behovet nu. Ludendorff siger ganske vist, at ogsaa Fjenden var meget overanstrængt og havde lidt store Tab, samt at efter Antallet af Divr. var de to Parters gensidige Styrkeforhold Tyskerne gunstigere end i Foraaret. Men han føjer saa til, at de tyske Divr. til Dels var noget svage, og at Forholdet stadigt vilde blive forværret for Tyskerne, efterhaanden som det blev nødvendigt at opløse flere Divr., og efterhaanden som flere og flere amerikanske Tropper optraadte i de Allieredes Rækker.

Avesnes kunde nu ikke længere benyttes som Kvarter for den øverste tyske Hærledelse, men denne flyttede til *Spa*.

Slaget ved St. Mihiel: Amerikanerne erobrer 12.—15. September 1918 det tyske fremadspringende Frontstykke ved St. Mihiel.

Siden September 1914 havde Tyskerne sydøst for *Verdun* staaet med et trekantet Fremspring fra deres Front, hvilket fra Nordøst for *Fresnes* strakte sig i sydsydvestlig Retning over *Combres* og *Dommartin* tværs over de skovklædte *Meuse Højder* til *Meuse* ved *St. Mihiel* og derfra i østnordøstlig Retning tilbage over *Apremont* og *Xivray* til *Moselle* nord for *Bois-le-Prêtre* og *Pont-à-Mousson*. Ved St. Mihiel havde de et Brohoved paa Meuses venstre Bred. Nordvestfacen af Saillanten var c. 24, Sydøstfacen c. 40 km lang.

Gnrl. *v. Gallwitz.*

Det tyske Fremspring her var en offensiv Trusel mod den vigtige franske Jernbanelinie *Bar-le-Duc—Nancy* og umuliggjorde Modstanderen Benyttelsen af Banelinien *Commercy—Verdun*, hvilken sidste Omstændighed i høj Grad havde vanskeliggjort Hævdelsen af Fæstningen *Verdun*. I defensiv Retning ydede Fremspringet Tyskerne den Fordel, at det dækkede *Metz* og Kulminerne ved *Briey*.

Vi erindrer de Anstrængelser, Franskmændene uden Held, navnlig i Foraaret 1915, havde gjort sig for at afskære Fremspringet, specielt de gentagne blodige Kampe om *Les Éparges* og *Combles*.

Den tyske Besætning i St. Mihiel Saillanten, der hørte under *Arméafdeling C*, tidligere benævnt *Armégruppe Strantz* og derpaa *Arméafdeling Strantz*, siden Marts *1917* under Befaling af Generallt. *Fuchs*, bestod i Begyndelsen af September 1918 af V. A.K., efter Gnrl. Strantz kommanderet af Infanterignrl. *Eduard von Below*, det sachsiske XII. R.K., kommanderet af Generallt. *Leuthold*, og Generalkommando 57, Gnrllt. *Hartz*. Ialt disponerede disse 3 Korps i Løbet af de følgende Kampe over 12 tyske og 1 østrig-ungarsk Division (35. Inf. Div.). I Spidsen af Saillanten stod 2 Divr. Men alle Divisionerne var svage og udgjorde tilsammen kun c. 50,000 Mand.

Siden Slutningen af August havde Tyskerne bemærket en paafaldende Travlhed foran Frontstykket, og man sluttede deraf, at et Angreb var i Vente. Arméafdelingen forstærkedes, men alligevel havde den tyske Hærledelse med Hærgruppens Chef, Gnrl. *v. Gallwitz*, planlagt en Rømning af Saillanten, der skulde finde Sted *den 12. September*. Gnrl. Foch havde imidlertid faaet Nys herom, og det lykkedes ham at kaste Amerikanerne frem, ligesom Gnrl. *Fuchs* skulde gaa tilbage.

Tysk Inf. Gnrl. *Eduard von Below*

De amerikanske Divr. var nu ikke længere udelukkende indlemmede i franske eller engelske Armékorps, men havde allerede i nogen Tid været samlede i egne Korps. Saaledes havde I. A.K., Gnrlm. *Ligget*, kæmpet ved Marne og Ourcq, II. A.K., Gnrlm. *Read*, ved Somme, III. A.K., Gnrlm. *Bullard*, ved Vesle. Men endelig havde man fra *10. August* formeret en *1. amerikanske Armé*, personligt kommanderet af Gnrl. *Pershing* og bestaaende af nævnte I. A.K., af

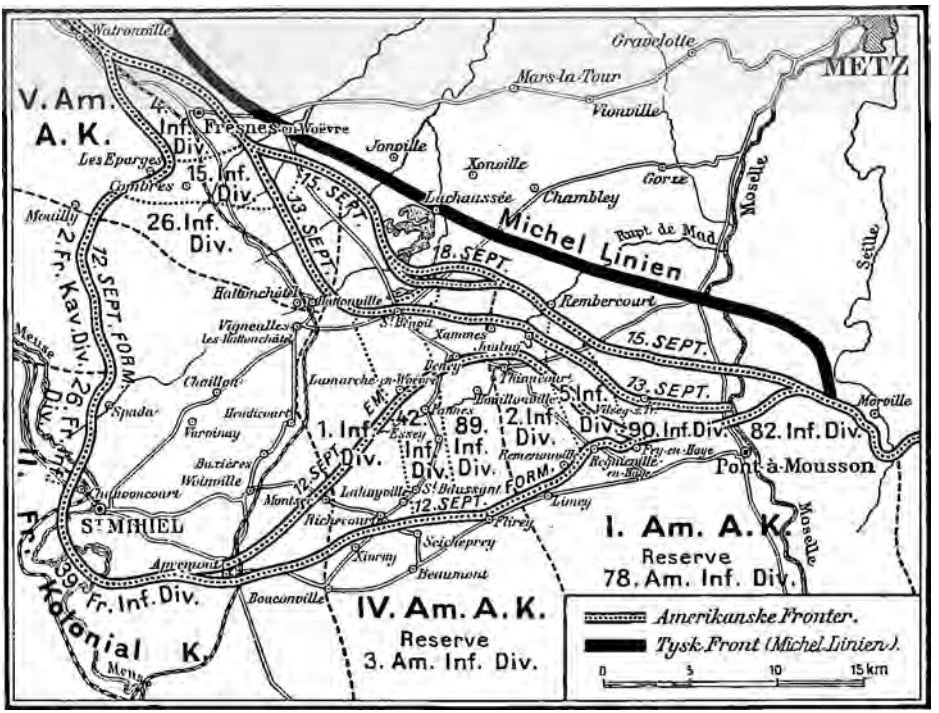

Kortskitse til *Slaget ved St. Mihiel* den 12.—15. September 1918.

IV. A.K., Gnrlm. *Dickman*, og af V. A.K, Gnrlm. *Cameron*. Fra *30. August* havde denne Armé faaet tildelt en *særlig amerikansk Sektor,* begyndende 8 km øst for *Pont-à-Mousson* ved *Port-sur-Seille* ved Moselles Biflod *Seille**) og fortsættende sig Vest paa rundt om det tyske Fremspring til lige øst for *Verdun*.

Under Pershings Befaling var stillet det berømte II. fr. Kolonial Korps, og i V. A.K. var indlemmet 15. fr. Inf.Div.

Sektorerne var besat som følger: Fra *Moselle* til øst for *Flirey* I. A.K. med 4 Divr. i 1., 1 i 2. Linie, derpaa indtil *Xivray* IV. A.K. med 3 Divr. i 1., 1 i 2. Linie. Disse to Korps skulde under Angrebet svinge til venstre i Retning *Vigneuilles*. I Centrum stod omkring St. Mihiel Spidsen Kol. Korpset. Paa venstre Fløj skulde, altsaa fra Nordvest, V. A.K., der foruden af den franske Div. bestod af 2 am. Divr., angribe ved *Éparges* og *Combres*.

Angrebet aabnedes altsaa *12. September*. Efter 4 Timers Artilleriforberedelse gik Kl. 5 Morgen paa Saillantens Sydøstface Infanteriet af I. og IV. A.K. frem af Løbegravene, understøttet af en Mængde Tanks og en vældig Skare Flyvere. Kl. 10 Formiddag var I. Korps i *Thiaucourt*, medens V. Korps havde taget *Combles* og *Dommartin-la-Montagne* og ameri-

*) *Seille* falder i Moselle ved *Metz*.

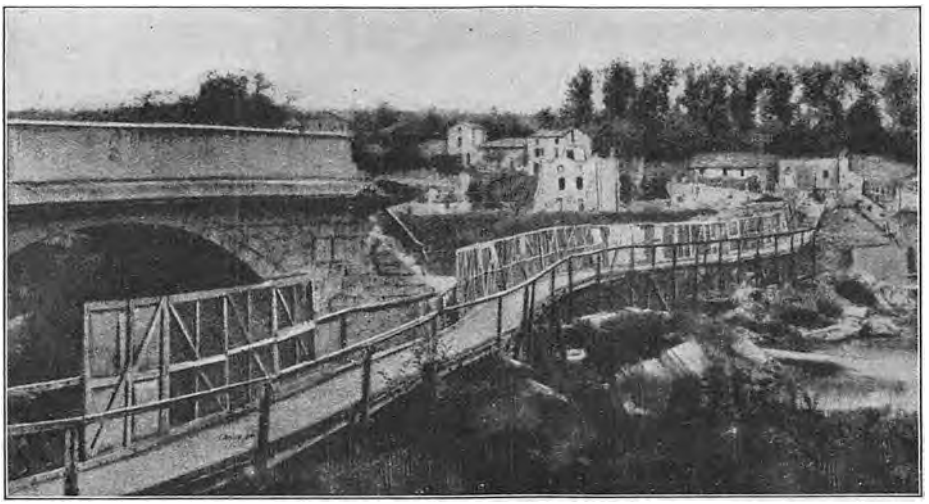

Nødbro over Meuse ved St. Mihiel.
Den 12. September 1918, under det fransk-amerikanske Angreb paa St. Mihiel Saillanten, var Kaptajn *Clemenceau* af Kolonialtropperne, Premierministerens Søn, første Mand, der betraadte Byen St. Mihiel. Den 15. September allerede aflagde hans Fader et Besøg i Byen, ledsaget af *René Renoult* og Gnrl. *Mordacq*.
[„Le Pays de France."]

kansk Kavaleri observerede Skovstierne, og Tyskerne i Saillantens Spids var afskaarne. IV. Korps havde besat *Nonsard*, og Kolonialtropperne rykkede langsomt ad en besværlig Vej frem gennem *St. Mihiel*. En preussisk Div. paa Sydfronten, siger Ludendorff, var bleven gennembrudt, og 35. østr. Divr., der stod ved Combres, havde ikke holdt sig godt.

Den 13. September mødtes henholdsvis fra Syd og fra Nord i *Vigneulles* 1 Div. af IV. og 1 Div. af V. A.K.

Kampen fortsattes til *den 15.*, da 1. amerikanske Arme havde lagt en ny Front fra *Fey-en-Haye* over *Thiaucourt* og *Vigneulles* til *Fresnes-en-Woevre*. Tyskerne stod nu i *Michel Linien*.

Amerikanernes og Franskmændenes Tab var 7000 Mand, de havde taget c. 14,000 Fanger og 443 Kanoner samt et betydeligt Materiel.

Foruden det store Udbytte ved Sløjfningen af det fjendtlige Fremspring, som i 4 Aar paa dette Stad havde generet Franskmændene, havde denne *første specielt amerikanske Sejr* sin uhyre Betydning i moralsk Henseende baade for den amerikanske Hær selv og de Allierede og en modsat, nedslaaende Virkning paa Tyskerne, der nu ret fik Øjnene aabnede for, hvor farlig den nye Modstander i Virkeligheden var, som man fra Begyndelsen — i Uvidenhed om Nordamerikas militære Historie — havde overøst med Haan og Spot.

Siden 14. August, da den S. 1255—57 skildrede Konference holdtes i *Spa*, havde Situationen tilspidset sig paa Vestfronten, skriver *Ludendorff*. Man haabede endnu at holde det gaaende, da man mente Flanke og Ryg

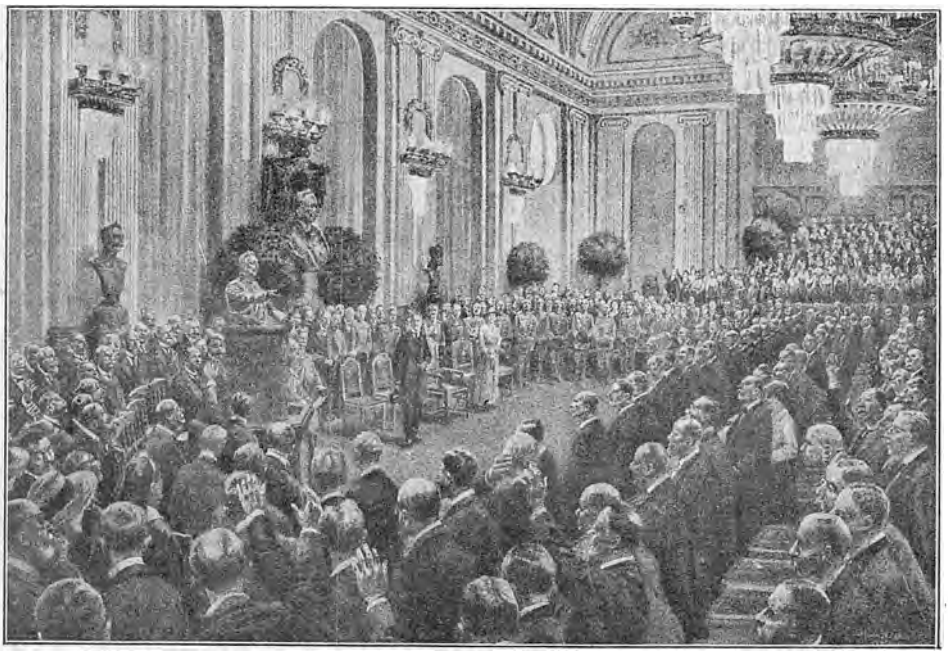

Kejser Wilhelm taler 10. September 1918 til Krupps Arbejdere.

For under den truende Stemning i Befolkningen at vinde Socialisterne og opmuntre dem til at kæmpe videre i Krigen tog *Kejseren* til *Essen*. Her gav han 10. September Møde i den saakaldte *Friedrichshalle* i en Forsamling af omtrent 1500 Kruppske Arbejdere og Funktionærer. Hr. *Krupp v. Bohlen und Halbach* bød Majestæten velkommen, hvorpaa denne tog Ordet. Hovedindholdet af Talen var følgende:

Kejseren havde ikke før haft Tid til at besøge sine Venner i de Kruppske Fabrikker. Nu var han glad ved at komme og takkede dem for Fabrikkernes vældige Præstationer under Krigen. Fremdeles takkede han for Kvindernes Deltagelse i de industrielle Arbejder. Kejseren havde jo gjort, hvad han formaaede, for at forkorte Krigen. Han havde allerede i December 1916 gjort Fredstilbud. Men alt var forgæves. Fjenderne vilde tilintetgøre Tyskland og den tyske Kultur. Thi Fjenderne var misundelige paa Tyskerne og hadede dem. Men Tyskerne kender ikke noget til at hade. De kender kun „en ærlig Vrede, som slaar Modstanderen, men naar denne ligger blødende paa Jorden, rækker vi ham Haanden og sørger for hans Helbredelse" (Brest-Litovsk! Bukarest!). Nu gjaldt det de sidste Anstrængelser, og da Fjenderne var bange, søgte de ved Propaganda i Tyskland at gøre Folket mørt. Men det er forbryderske Midler (som Tyskere vel aldrig kunde finde paa at anvende mod deres Modstandere (Indsmuglingen af Bolchevikerne i Rusland?). Imidlertid skulde man sætte sin Lid til Gud og først af alt tragte efter Guds Rige, og vilde man behage Gud, opfylde sin Pligt og befri Fædrelandet. Nu skulde hele Tyskland slutte sig sammen til én Blok og blive stærkt som Staal. Talen sluttede saaledes:

„Vi vil kæmpe og holde ud til det sidste. Dertil hjælpe os Gud. Og Enhver, der vil det, skal svare Ja! (Forsamlingen højt: „Ja!") Jeg takker Eder! Med dette Ja gaar jeg til Feltmarschallen .... Nu hedder det: *Tyskere, Sværdet af Skeden, Hjerterne stærke, Musklerne strammede til Kamp mod alt, hvad der er os imod, hvorlænge det end skal vare! Dertil hjælpe os Gud, Amen!* Og lev nu vel Folk."

dækkede i Italien og Makedonien, men for et Omsving, der kunde føre til Sejr, var der ikke mere Mulighed. Ludendorff udbad sig da en ny Samtale med Udenrigsministeren. Han og Statssekretær *v. Hintze* traf igen hinanden i Spa *den 8. September*. Hintze fortalte, at i Østrig-Ungarn voxede Ønsket om Fred. Dagen efter telegraferede Hintze til Udenrigsministeriet i Berlin paa Kejserens og Hærledelsens Vegne om strax at gøre Henvendelse om Mægling til Dronningen af Holland.

Som Chef for den tyske Admiralstab var Admiral *v. Holtzendorff* bleven afløst af Admiral *Scheer*. Med denne Mand, der endnu troede paa et kraftigere Udbytte af U.Baadskrigen, havde Ludendorff Konference. Men forøvrigt havde Generalkvartermesteren, som alt antydet, tabt ethvert

Fra Bulgarernes Nederlag: Generalerne *Franchet d' Esperey* og *Henrys* studerer Kortet mellem *Monastir* og *Prilep*.

Haab om et lykkeligt Udfald af Krigen, og den tyske Regering var, som sagt, under stærkt Pres af Hærledelsen.

Sagen var jo den, at, selv bortset fra de militære Vanheld, havde Tysklands Stilling ogsaa i ydrepolitisk Henseende antaget en temmelig ildevarslende Karakter. De tyske ledende Politikeres totale Mangel paa Fremsyn havde faaet alle deres Planer til at strande. Ved Tysklands Optræden i *Ukraine* (se VIII. Afsnit) havde de skaffet sig en Mængde Forviklinger paa Halsen og gjort det russiske Ordensparti til sine bitre Fjender. Lige saa uvenskabeligt stod de i Virkeligheden efter *Brest-Litovsk Freden* til *Bolchevikerne*. Til *Sibirien* havde *Czekoslovakerne* spærret dem Vejen. Med *Tyrkiet* var Tyskland i Strid om *Kaukasus*, med *Bulgarien* om *Dobrudscha*. De store Forhaabninger, de tyske Politikere havde næret med Hensyn til *Finland*, var ogsaa slaaet Klik (om Finland se ligeledes VIII. Afsnit).

Paa den tyske Rigsdag førte man endnu ganske vist det store Ord. Endnu *den 12. September* havde Vicekansleren *von Payer* her erklæret, at *Polen, Finland og Østersøprovinserne* kunde der ikke være Tale om igen at overlade *Rusland*. Al Diskussion om Freden med *Rusland, Ukraine* og *Rumænien* var udelukket.

„I Øst har vi nu Fred, og det er og bliver Fred, hvadenten det behager vore vestlige Naboer eller ikke!"

Men i sin Vaande greb man efter ethvert Halmstraa.

Allerede *2. September* havde *Hindenburg* udstedt et Opraab til „Hær og Hjemstavn", hvori han opfordrede til energisk Modstand:

„*Fjenden* drev en storslaaet *Propaganda i den tyske Hær* og i *selve Tyskland.* I Maj var 84,000, i Juni 120,000, i Juli 300,000 *Flyverblade* bleven sendt over den tyske Vestfront, sidstnævnte Maaned altsaa 10,000 saadanne Giftpile om Dagen. Fra *de neutrale Grænselande* spredtes *Rygter* om Tyskernes daarlige militære Stilling ind over Hjemlandet. Men hvad der kom fra Fjenden, var naturligvis ikke beregnet paa at gavne Tyskerne, og det skulde ingen Tysker tage Notits af."

Satire i Anledning af *Tyskl:lands* Tilbud til *Belgien* om Separatfred af 14. September 1918.
Tyskland og Belgien.
Belgien: „Venskab? Alt, hvad du kan vente af mig, er kold Retfærdighed!" [Louis Raemaekers.]

Blandt Tysklands *Forbundssøgte* Fjenden at udsaa *Mistillid til Tyskerne. England* plejede at *ofre sine Forbundsfæller.* Men *Tysklands Ord* kunde Forbundsfællerne stole paa."

„Tyskerne havde tiltvunget sig *Fred* i *Øst* og *de var stærke nok til ogsaa at gøre det i Vest, trods Amerikanerne.*"

Kejser Wilhelm foretog hjemme den ene Rundrejse efter den anden for at stramme Befolkningen.

Rimeligvis nærmest med det kommende Tilbagetog for Øje, under hvilket man var ængstelig for en belgisk Folkerejsning til *Hævn* for de 4 Aars Mishandlinger, gjorde Tyskland *den 14. September 1918 Belgien et Tilbud om Separatfred, som imidlertid naturligvis tilbagevistes med Foragt.*

15. September tilstillede *Østrig-Ungarn* de krigsførende Magter *en Note*, hvori foresloges Afholdelse af en Konference et eller andet Sted paa neutral Grund til fortrolig, ikke bindende Meningsudvexling om Fredsmulighederne. Der er ingen Tvivl om, at Tyskland var vidende om Noten og havde billiget den. Noten besvaredes strax afslaaende, baade af Ententemagterne og De Forenede Stater.

I Dagene *15.—25. September* kom *Bulgariens Sammenbrud*, og *29. September* overgav denne Tysklands Forbundsfælle sig paa Naade og Unaade. Dermed var Tysklands Forbindelse med *Tyrkiet* afbrudt.

Modet var naturligvis paa dette Tidspunkt langt nede i Tyskland, men de regeringsvenlige Blade anstrængte sig, hvad der fulgte af sig selv, for

at holde det oppe eller for at hidse Befolkningen og Hæren til forøget Had til Fjenden.

Et Exempel paa at forklare, at alt i Virkeligheden egentlig gik saare godt, var en Artikel af Infanterignrl. *v. Liebert* i „Tägliche Rundschau" 10. September 1918, hvoraf kan hidsættes:

„Siden 8. August bevæger „det vandrende Slag" sig gennem de til Ørkner forvandlede Egne i Nordfrankrig. Den tyske øverste Hærledelse *har behændigt givet efter for Modstanderens stærke Tryk fra Vest og Sydvest* og, trods de svære Kampe (altsaa dog Kampe) stedse paany formaaet at frigøre Tropperne for Fjenden. Den har samtidigt med stræng Haand maattet tøjle de egne Troppers Kampmod og stadigt gjort dem opmærksom paa, at *det ikke kom Hærledelsen an paa „for Prestigens Skyld" at være i Besiddelse af et eller andet Terrainstykke, men tværtimod paa at skaane og bevare Tropperne . . . .*"

Satire i Anledning af *Tysklands Fredstilbud i 1918.*
Onkel Sam og Kejser Wilhelm.
Onkel Sam: „Tror Du virkelig, at Du ved denne nye Komedie kan slippe for Straf?" [Louis Raemaekers.]

„*Især maa der peges paa de fjendtlige Hærberetningers Unøjagtighed og Overdrivelser.* De er *ikke paalidelige som de tyske,* hvilke Dag for Dag gengiver *Sagernes nøjagtige Stilling,* selv om de fortæller Ting, man ikke gerne hører i Hjemmet. Vore Hærberetninger bliver som bekendt *netop paa Grund af deres Sanddruhed* — ganske skjult for de ædle Britter og Franskmænd eller gengivet lemlæstede med vældige Udeladelser . . . ."

„*Den store Tilbagetogsbevægelse er gennemført.* I det store og hele er den gamle Siegfried Stilling igen naaet, *Tropperne er bragt i en fordelagtigere Situation end den, hvori de befandt sig i Mellemtiden siden den tyske Offensivs Begyndelse . . .*"

Som man véd, vakte intet i højere Grad det tyske Folks Forbitrelse end netop de løgnagtige Bulletiner, hvormed den store Generalstab lige til det sidste førte Hjemmene bag Lyset.

Ludendorff hævder dog, at han ikke har løjet, og at hans Bulletiner var affattede, som hans Samvittighed krævede det overfor Hæren, Folket og Forbundsfællerne. Hvert Ord i dem var omhyggeligt overvejet,

men de Wolffske, i Berlin lavede Kommentarer til Bulletinerne var ikke heldigt redigerede.*)

Et mærkeligt Exempel paa Ophidselsesmetoden danner en Artikel i det samme altyske Blads Underholdningstillæg af 14. September 1918. Vi skal plukke de skønneste af Blomsterne.

„*En Sejr for vore Fjender* paa Kamppladserne vil først have til Følge *en Indmarche af de fjendtlige Kæmpehære paa tysk Grund* og den snarlige Besættelse af vort Fædreland med Millioner af Franskmænd, Englændere, Amerikanere, Italienere, Portugisere og dertil Ententens *andre farvede* Hjælpetropper (Var de fornævnte Nationer „farvede"?), hvilke nu, endskønt de er Forbundsfæller, *huserer* i Frankrig ikke just til Franskmændenes Henrykkelse (Havde Nogen ellers hørt om en saadan „Huseren" i Frankrig af Frankrigs Allierede?). Indkvarteringen og Ernæringen af disse Masser paa det tyske Folks Bekostning vil blive gennemført hensynsløst og voldeligt, vore i Forvejen alt knappe Forraad af Levnedsmidler vil ved disse Millioner af fjendtlige Medspisere lide en saadan Forringelse, at en Hungersnød, som Fjenden vil se paa i fuldstændig Ligegyldighed, ledsaget af uhyre Prisstigninger for de simpleste Livsfornødenheder, vil blive den næste Følge af den fjendtlige Okkupation (Tyskerne vidste af egen Fremfærd, hvorledes man kan udsuge et fremmed Land)."

„Ved en fjendtlig Sejr vil *den venstre Rhinbred* og *Elsass-Lothringen,* forsaavidt Krigsforholdene tillader det, maaske fremtidige franske Provinser, undgaa fuldstændig Ødelæggelse og blive skaanede. Men *fra højre Rhinbred* af vil Franskmændenes og deres Forbundsfællers Sejrsmarche blive *ensbetydende med et Plyndrings- og Ødelæggelsestog, som Verden endnu ikke har set det* (Tror mon Nogen, at, dersom det havde været Ententehærene, der ved Krigens Begyndelse var trængt ind i Tyskland, og dersom Krigen havde været ført i Tyskland, man da havde oplevet de Ødelæggelser og de Plyndringer, de af Tyskerne og deres Forbundsfæller okkuperede Egne har været Offer for? Belgien, Nordfrankrig, Polen, Serbien, Rumænien, Armenien? Hos ingen af Ententestormagterne var „Rædselsindgydelsen" sat i System saaledes som hos Tyskerne og Tyrkerne.)

„Franskmændenes Ødelæggelsesvanvid kender Tyskerne jo fra tidligere Aarhundreder. Men det, disse *den Gang* oplevede, vilde *blegne mod de fjendtlige Millioners Ødelæggelsesvillie nu.* Thi disse Masser, som Italienerne, Portugiserne Australierne, *der kun er Efterkommere efter Forbrydere,* New-Zealænderne og Miskmasket af asiatiske og afrikanske Horder, staar allerede i og for sig paa et meget lavt Kulturtrin, men, op„piskede" af Franskmændenes rasende Had mod alt, hvad der er tysk, er de bleven forraaede og vildgjort endnu mere af den lange Krig, tillige paa Grund af den romanske Races og Negerracernes særlige Tilbøjelighed til Grusomhed og Sadisme. *Hvad den tyske Befolkning vil komme til at døje af disse Horder, det kan selv efter de af Russerne og Franskmændene leverede Forbilleder end ikke den vildeste Fantasi forestille sig.*"

„*De romerske Kejseres* Afsindighedsudbrud vil være *en Børneleg* mod Franskmændenes *exempelløse Grusomhed,* mod deres gule og sorte Forbundsfællers *Bestialitet og sexuelle Raseri.* Nu først kommer *Franskmændenes og Belgiernes egent-*

*) „Berlingske Tidende"s Korrespondent *Henry Hellsen* fortæller følgende Samtale, han har haft med den tidligere tyske Kronprins:

Hellsen: „Man kan næppe for Alvor hævde, Deres Kejserlige Højhed, at Tyskland har forsømt at kultivere Løgnen. Har ikke Hr. *von Tirpitz* og hans Efterfølger i Marinekabinettet løjet angaaende U.Baadskrigens Resultater?"

Kronprinsen: „Ei feste! (Jo, morderligt!) Og *den øverste Hærledelse* konkurrerede bravt med Marinen paa det Punkt. **Ludendorffs Kommuniquéer var det aldste halve Aar løgnagtige til det latterlige. Man kan ikke — som Hr. *Ludendorff* — miste 300 Kanoner og 30,000 Mand og saa alligevel melde, at man har vundet en Afværge-Sejr („Abwehr-Sieg").** Der er Grænser for, hvor plump en Løgn maa være. Vore Modstandere derimod løj fint!„

lige Hævn for de Egne og Stæder, **de foregiver** (!) *vi har ødelagt,* og for de for længe siden **til Fablernes Rige henviste** *(!), af de tyske Soldater udøvede Grusomheder. Og hvilken Hævn!*"

Her følger et sandt lille Pragtstykke, nemlig, med visse komiske Tilføjelser, en Spaadom om Fjendens Optræden, der viser sig at være en bogstavelig Gengivelse netop af, hvad Tyskerne selv har bedrevet, hvor de har „huseret":

„Al *Stats- og Privatejendom* vil blive *skaffet over Grænsen* til „Genopbygning og Genordning" af de ødelagte franske og belgiske Provinser. *Landbefolkningen* vil forsaavidt blive til en vis Grad skaanet, som den ubetinget behøves til Dyrkningen af deres Jorder, thi Englænderne, Franskmændene og Italienerne lider af Mangel paa Næringsmidler, og paa Grund af Tonnagenøden kan disse Nationer foreløbigt kun i ringe Grad tænke paa Hidskaffelse af Levnedsmidler over Havene. *Den tyske Bonde* vil altsaa *kun* komme til at udføre *haardt Hoveriarbejde* for sine Undertrykkere, berøvet enhver Rettighed og uden Løn, og kun til sit Livsophold faa Lov til at beholde selv saa meget, *at han ikke ligefrem dør af Sult* (Netop de Kaar, de tyske Militærmyndigheder gav Befolkningerne i de okkuperede Distrikter)."

Hør saa, hvad de frygtelige Englændere vilde gøre ved de uskyldige og ulykkelige Tyskere, naar de fik dem i deres Vold. Ogsaa her ser vi en Tyskers Mareridt ved Mindet om egne Landsmænds Ugerninger:

„Englænderen er gaaet ind i Krigen *for i Bund og Grund at udrydde Tyskerne.* Han vil derfor i Forening med sine ligesindede Forbundsfæller uden videre *tilintetgøre alle Bjergværker, alle Fabrikker og andre industrielle Anlæg og alle Skibsværfter,* forudsat at han ikke selv har Brug for dem, altsammen, efter at de værdifulde Maskiner og andet anvendeligt Materiel er sendt til Fjendens Land (Man husker Tyskernes Udplyndring af Belgien). *Den tyske Arbejder,* som er gjort brødløs, vil uden de sociale Institutioners Beskyttelse, som Alders- og Invalideforsikring og Sygekasser, blive tvungen til, ganske som *Landmændene,* at *friste en haard og kummerlig Tilværelse i engelsk Sold* (Ganske som Arbejderne i Belgien og Nordfrankrig). Ogsaa hele *den tyske Haandværker-, Købmands- og Handelsstand* vil blive *tilintetgjort* eller miste sin Selvstændighed, ikke at tale om den oversøiske Handel. *De fangne Tyskere vil, naar Fjenden sejrer, aldrig vende tilbage til deres Fædreland(!!).* De vil blive benyttede til at genopbygge de ødelagte Egne og de af de tyske Undervandsbaade ødelagte fjendtlige Handelsflaader og meget andet. **Blide (!) Følelser som de, der besjæler en Tysker (!), er Englænderne fremmede for (!)**, Englænderne vil derfor endvidere tvinge alle andre værnepligtduelige Mænd i Alderen 17—50 til *Hoveritjeneste i deres Hjemstavn eller i de hærgede Distrikter,* lige meget, om det er *Lærde, Købmænd eller Kunstnere* (Tyskernes Regimente i de okkuperede belgiske, franske, russiske, serbiske, rumænske Distrikter!)." — Men endnu rædselsfuldere Ting vilde ske:

„*Den i sin hensynsløse Brutalitet enestaaende Englænder* og den ham i saa Henseende *paa Grund af sin Hadefuldhed meget lignende Franskmand* vil ikke vige tilbage for at *slæbe de underkuede Tyskere til Indien, Afrika og Ægypten for helt at gøre Kaal paa den tyske Nation.* Hist ovre skal da Tyskerne anvendes som „*Kulturgødning*" til at anlægge Plantager, skære Sukkerrør og til andre lave Arbejder. Billigere Arbejdskraft kunde England dog ikke faa end Tusinder af Tyskere til at tilvejebringe den længe efterstræbte Forbindelse mellem Indien og Ægypten. *Og saa kunde Tyskerne ogsaa paa denne Maade bedst og hurtigst blive udryddede af Klimatsygdomme og Overanstrængelse ved Arbejdet.*"

Om denne Hensigt, som Deutschkrone havde den uhørte Dristighed ganske

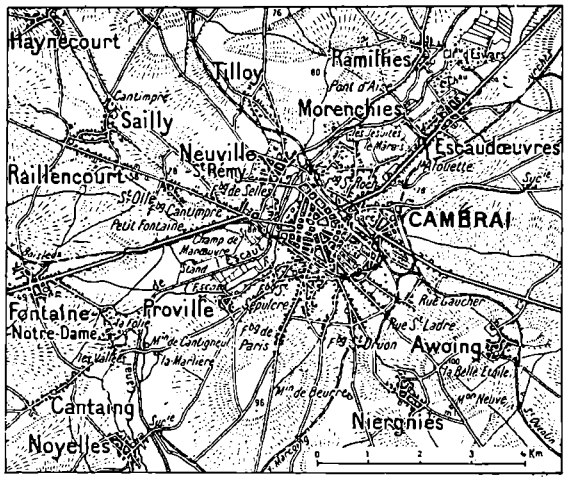

af egen Opfindelse at tillægge Englænderne, siger han saa til Slut saa smukt: „Er det ikke et Maal, der er ædle Mennesker værdigt?"

Endelig er det *Amerikanernes* Tur. „De har jo", hedder det, „svoret, at Tyskerne skal straffes i 1000 Aar for deres Forbrydelser mod Menneskeheden, at Tyskerne skal opgive deres Sprog og kun maa tale Engelsk, at de skal sidde som Udyr saa længe paa Menneskehedens nederste Trin, til de har hængt alle deres Fyrster, Generaler og Ministre og har fortrudt alle deres Misgerninger." (Der sigtes hermed til en vis i det amerikanske Blad „Yorkshire Post", offentliggjort „Edsformular", til hvilken alle Amerikanere skulde sværge. Men det var sikkert nærmest et Drilleri fra Forfatterens Side). „Amerikanerne vil saa længe understøtte deres franske og engelske Forbundsbrødre i Wilsonske humane Gerninger, *til de har faaet de Penge igen, de har laant disse Fyre.*"

„Ogsaa *det tyske Riges Hovedstad* vil blive saa godt som ødelagt. I deres Sejrsrus, i deres grænseløse Hævngerrighed vil Franskmændene ikke nøjes med at lade Trikoloren vaje fra Hohenzollernes Slot. I Forening med Amerikanerne *„exportere" alle Kostbarheder, Kunstgenstande m. m. som Erindringer til deres eget Land.* Englænderne vil ogsaa her gøre deres Arbejde grundigt og, selv om det skulde vare Aaringer, *forvandle de forbandede Tyskeres Hovedstad til en Grushob,* begejstret hjulpet af Franskmændene."

„*Det tyske Rige* med sin Hær, sin Flaade og sine Kolonier vil komme til at tilhøre Fortiden; men det tyske Folk vil, *saafremt det ikke er udryddet(!)*, synke helt hen i Elendighed og dets Rester blive *omplantede til fremmede Lande, og lidt efter lidt blive opsuget der* (Lignende Planer, ikke sandt? som dem visse Altyskere havde med Beboerne i Tysklands Nabostater, hvilke skulde fjernes for at give Plads for tyske Kolonister eller som hørende til lavere Racer bringes i en Slags Slavetilstand under Tyskerne?."

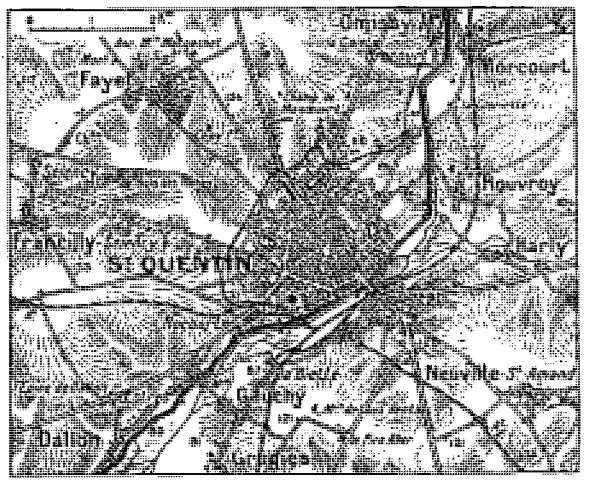

„En lignende Skæbne

vil være forbeholdt *Østrig-Ungarn* og *Tyrkiet.* Italienerne, Serbere, Rumænere og Slaver vil *øde Donaumonarkiet og ogsaa her tilintetgøre alt „Deutschtum“.*“

Skarpere og skarpere tegnede sig trods alt paa Væggene i det store tyske Hovedkvarter den sig nærmende store Katastrofes uhyggelige Spøgelser. Mere og mere fortvivlende stillede sig Udsigterne for fortsatte Kampe. Hvor trøstesløs hele Stillingen tog sig ud for den gamle *Hindenburgs* Blik, kan nogle faa løsrevne Linier af hans Erindringer vise:

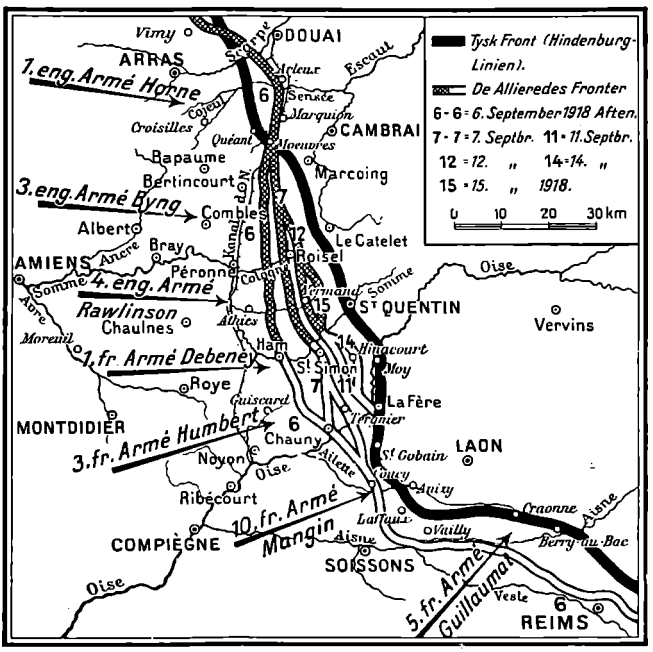

De Allieredes Armeér under Fremrykningen mod *Siegfried (Hindenburg) Linien* midt i September 1918 (den tyske Frontsignatur angiver ikke Kantlinierne men Hovedforsvarslinierne).

„Hvilke uhyre Fordringer stilledes ikke i disse Uger til Officerers og Mandskabs Legems- og Sjælskræfter ved alle Stabe og Afdelinger; Tropperne maatte fremdeles kastes fra den ene Kamp ind i den anden, føres fra det ene Slag til det andet. Det var knapt, at de saakaldte Hviledage forslog til Nyordningen af de sønderskudte og fra hinanden sprængte Enheder, til Tilførelsen af Erstatningsfolk og til Fordelingen af opløste Divisioner til andre Troppeled. . . . . Officerer af alle Grader lige op til de højere Stabe maatte kæmpe med i de forreste Linier, til Dels med Geværet i Haanden. Al Befaling lød jo nu næsten kun paa at *holde ud til det yderste* . . . . Til sammenhængende Linier havde vi ikke Styrker nok. Man gjorde Modstand i store og smaa Grupper. . . . . Vi har ikke længere som Fjenden nye Stridskræfter at sætte ind. I Stedet for et friskt Amerika har vi kun udmattede Forbundsfæller, og ogsaa de staar lige ved et Sammenbrud. *Hvor længe vil vor Front endnu kunne bære denne uhyre Belastning?* Jeg staar foran Spørgsmaalet:“

„Naar kan vi faa en Ende paa det?“

De Allieredes *Forberedelser* til Generaloffensiven var endnu ikke afsluttede. *Men allerede paa dette Tidspunkt var den tyske Hærs Nederlag givet, og dens øverste Førere følte det.*

Hvor ganske *taabelig* og ganske *uberettiget* er da ikke Tyskernes

senere Forsøg paa — *efter den Vaabenstilstand, de blev tvungne til selv at bede om* — at bilde sig selv og Andre ind, *at de gik* — „*militært ubesejrede*" *ud af Verdenskrigen.*

Dog vi kommer jo inden ret længe paa mere udførlig Maade tilbage til denne Sag.

Franskmændene og Englænderne erobrer i Dagene 18.—24. September Tyskernes fremskudte Stillinger foran Siegfried Linien mellem St. Quentin og Cambrai.

Under Kampene ved St. Mihiel havde de franske og engelske Arméer paa Hovedfronten naturligvis heller ikke været uvirksomme. Langsomme, men uafbrudte Fremskridt nærmede dem Dag efter Dag mere og mere mod de tre Mærkepunkter i det Hindenburgske Forsvarssystem: *Laon, St. Quentin* og *Cambrai.*

Men inden den store samlede Offensiv kunde begynde, maatte man endnu lidt mere klods ind paa Fjenden. Det gjaldt om saa vidt muligt at faa fat i de foran Siegfried Linien liggende fremskudte Befæstningspartier.

Det er de Kampe, som førte til dette Maal, der udgør den *6. og sidste Episode* i Sejrsoffensivens 1. Afsnit.

I Dagene *12.—15. September* havde foran Laon Gnrl. *Mangin* bemægtiget sig Byen *Allemant* og den berømte Mølle ved *Laffaux* og *den 16.* Byen *Vailly.* Franskmændene var nu paa Strækningen *Vailly—Soissons* i Besiddelse af begge Bredder af *Aisne.*

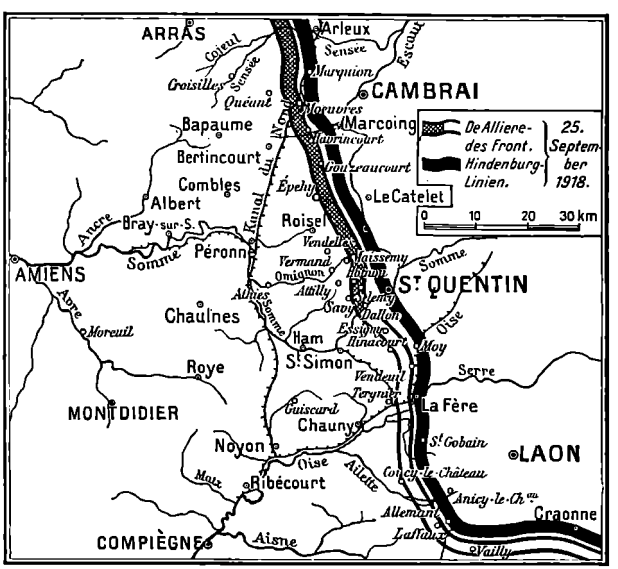

De Alliieredes Linier foran *Hovedangrebsfronten* den 25. September 1918.

Foran St. Quentin havde Gnrl. *Debeney* samtidigt taget *Savy*, Gnrl. *Rawlinson den 12. September Attilly, Vermand* og *Vendelles* og Dagen efter Skoven ved *Holnon*, samt *den 15.* det befæstede Afsnit ved *Maissemy.*

Foran Cambrai var Gnrl. *Byng* gaaet over *Canal-du-Nord* ved *Havrincourt*, men voldsomme tyske Modangreb fratog *den 17.* Englænderne Byen *Moeuvres.*

Sir Douglas Haig og de engelske Armèchefer paa Vestfronten 1918.

Saa sattes det 6. planlagte Offensivstød i Gang *den 18. September*, ført frem samtidigt af Gnrl.erne *Humbert*, *Debeney*, *Rawlinson* og Byng. Efter en Uges Kampe var Humbert trængt et godt Stykke frem øst for *Crozat Kanalen*, Debeney havde taget *Vendeuil*, *Dallon* og *Essigney*, Rawlinson *Selency* og Byng erobret *Moeuvres* tilbage.

De fransk-engelske Arméer stod nu paa hele Hovedfronten tæt foran Tyskernes sidste Forsvarslinier.

Hvorledes stillede sig nu *den 25. September* Resultaterne af de Alliereds Anstrængelser i det 1. Afsnit af Operationerne?

Tyskerne havde maattet rømme næsten hele det i 1918 erobrede Terrain. Deres Tropper er opløste, udasede, trætte og ude af Stand til atter at gaa over til en større Offensiv.

Fra 15. Juli til 25. September havde den tyske Overledelse efter Oplysningerne i den franske Generalstab sat 163 Divisioner ind, deraf 75 2 eller 3 Gange. Endnu haves 68 Divr. i Reserve, men deraf er kun 21 friske, 40 er omorganiserede, 7 nyligt afløst fra Fronten.

Til Trods for, at den tyske Vestfront efter den stedfundne Tilbagegang

er bleven ca. 200 km kortere, maa Tyskerne dog anvende omtrent det samme Antal Divr. i forreste Linie som midt i Juli, fordi Divisionerne er svagere og mindre kampdygtige.

Det var overfor denne i alle Retninger reducerede tyske Hær, at Gnrl. *Foch* fra *den 26. September* satte de Allieredes almindelige Offensiv i Gang.

B. Sejrsoffensivens 2. Afsnit.

De Allieredes Generaloffensiv.

Den tyske øverste Hærledelse havde opgivet Haabet om at sejre, men endnu ikke om, især gennem de okkuperede Territorier som Pant, at opnaa ikke alt for utilfredsstillende Fredsbetingelser. *Ludendorff* udtrykker det saaledes, „at Stillingen ikke var saa slet, at den kunde retfærdiggøre en Kapitulation", men at man dog under alle Omstændigheder maatte „betræde Vejen til Fred".

Den tyske Front i Vest indeholdt ogsaa endnu mange modstandsstærke Afsnit. I *Flandern* var *Højderingen* omkring *Ypres* og *Wytschaete Ryggen* fremdeles i Tyskernes Besiddelse. Foran *Douai* havde disse *Kanallinien* inde. Paa *Siegfried Linien* var der gaaet et lille Brud vest for *Cambrai,* og de Allierede laa hele Vejen tæt op til Hovedforsvarsstillingerne, men disse selv var dog i alt væsentligt urørte. Foran *Laon* holdtes *St. Gobain Partiet* endnu besat, ligeledes stod man fremdeles paa største Delen af *Chemindes-Dames Ryggen* og paa Højderne, der behersker *Reims* og *Champagne.* I *Argonne* sad Tyskerne endnu fast, ligeledes, selv efter Tabet af *St. Mihiel Spidsen*, omkring *Verdun*, hvor de Øst paa havde den store Fæstning *Metz* i Ryggen, endelig ogsaa i *Lorraine* og i *Vogeserne.*

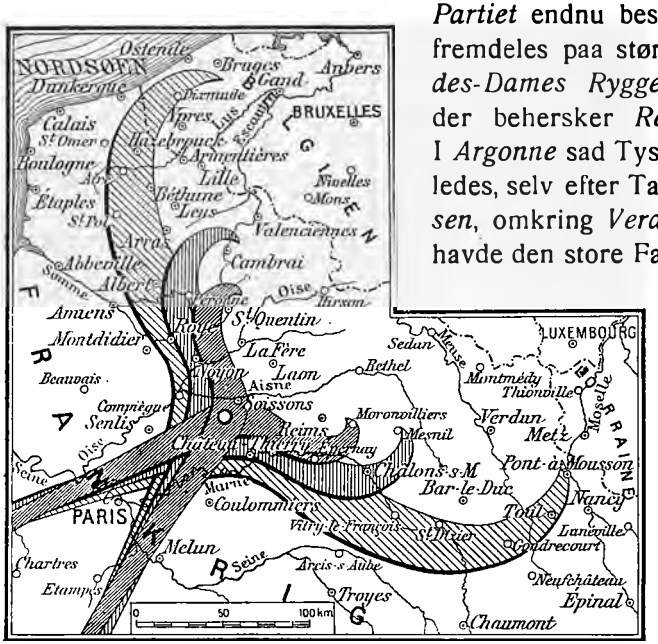

Gnrl. Fochs „Tang", et engelsk Forsøg paa grafisk at forklare Planen for de Allieredes Generaloffensiv.
[„The Great War."]

Det gjaldt jo imidlertid nu om alvorligt at tænke paa en *Dækning af Forbindelserne bag Fronten, Tilbagetogslinierne ind i Tyskland.* Kom den lange Tværforbindelse, Baneliniерne *Lille—Valenciennes—Hirson—Mé-*

zières—Longuyon i Fare, vilde dermed ethvert Forsvar af den nuværende eller en mere tilbagetrukken Front blive fuldstændigt lammet. En saadan Fare kunde sandsynligst og snarest opstaa paa Hovedfronten, *Siegfried Linien*, eller ved *Meuse*. Blev Hovedfronten gennembrudt, og det lykkedes de Allierede paa et eller flere Punkter at komme den nævnte vigtige Tværforbindelse saa nær, at Trafiken paa denne maatte standse, havde man Ulykken. Men temmelig truende samlede ogsaa nu de nye *amerikanske* Arméer sig paa begge Sider af *Meuse* og i det sydlige *Argonne* i den nærliggende Hensigt, i Forening med den franske Armé i *Champagne* at slaa Hul paa de Linier, der dækkede Hovedfrontens Flanke og Ryg, og saaledes ad den korteste Vej at ramme Banen *Mézières—Longuyon*. Derfor gik Gnrl. Ludendorffs Anstrængelser lige i Øjeblikket ud paa at sende saa mange Forstærkninger som muligt til Partiet *Cambrai—St. Quentin* og til *Meuse*.

Havde Troppernes Moral været bedre, vilde der heller ingen Grund have været til helt at fortvivle, navnlig, naar man tager i Betragtning, at Tyskland selv ikke havde været Krigsskueplads og derfor ikke direkte havde lidt noget af Krigen, saa at man, som Ludendorff med Rette bemærker, ved Sammenligning med de saa frygteligt medtagne Lande Frankrig, Serbien og Belgien, der alle stadigt holdt ud, kunde vente sig en fortsat betydelig Modstandskraft af Det Tyske Rige. Men med den tyske Hærs Moral som Helhed var det nu slet bevendt, og ganske vist spillede her Paavirkning fra oprørske Kredse i Hjemlandet en Rolle, men *Hovedgrunden var dog den, at Soldaterne ikke mere troede paa Sejren.* De var bleven stivet af Gang efter Gang med Løfter om, at nu gjaldt det blot den sidste Anstrængelse, saa vilde Fjenden være slaaet til Jorden. Nu, efter at de for 2. Gang i Krigen havde stolet paa at skulle holde Indtog i Paris, men tværtimod saa hele Hæren paa Tilbagetog, *nu forstod ogsaa de, at Tyskland var besejret.*

Ved Slutningen af *September Maaned* var *Kommandofordelingen* og *Arméernes Opstilling* paa begge Sider undergaaet nogle Forandringer. Det vil derfor være nødvendigt, inden vi skrider til Skildringen af de nye Kampe, at rekapitulere Hærenes Ordre de Bataille.

Paa de Allieredes Side stod fra Nordsøkysten at regne:

Mellem *Havet* og *Ypres den belgiske Hær,* som hidtil under *Kongens* Kommando.

Indskudt mellem Belgierne og Englænderne ved *Ypres* Dele af *3. franske Armé*, Gnrl. *Humbert*, der var taget ud af Fronten ved Oise.

Foran *Ypres* og ned til *Lys 2. engelske Armé*, Gnrl. *Plumer.*

Foran *Lens* og *Lille* den nye *5. engelske Armé* under Gnrl. *Birdwood.*

Overfor *Douai* Englændernes *1. Armé*, Gnrl. Horne.

Foran *Cambrai* Englændernes *3. Armé*, *Byng.*

Videre ned til foran *St. Quentin* den *4. engelske Armé, Rawlinson.*

Derefter til *Oise 1. franske Armé, Debeney.*

Ved *Ailette* og *Chemin-des-Dames* Franskmændenes *10. Armé, Mangin.*

Foran *Reims* Franskmændenes *5. Armé, Guillaumat,* i de sidste Dage af September atter under Gnrl. *Berthelot.*

I *Champagne* fremdeles *4. fr. Armé, Gouraud.*

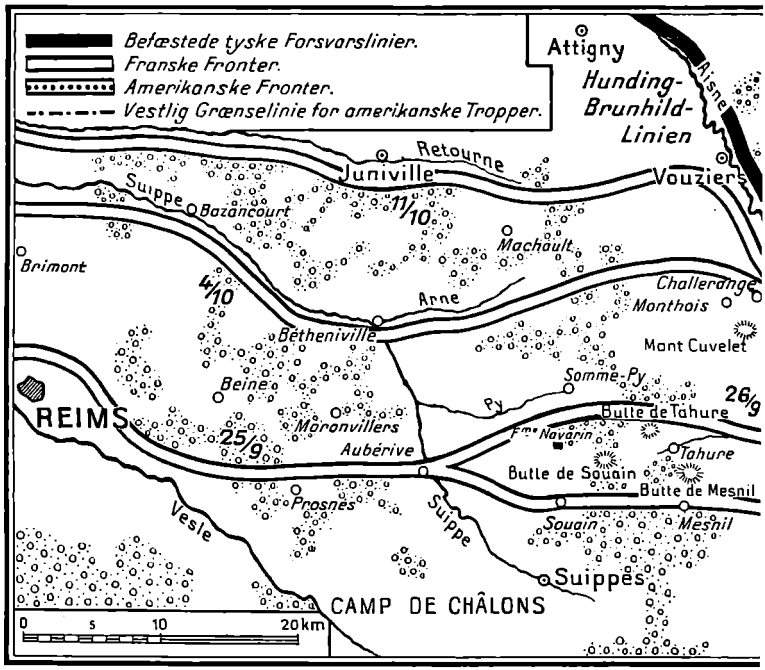

Det fransk-amerikanske Angreb ved Meuse, i Chagonne o

Fra *Argonne* til *Meuse Amerikanernes 1. Armé* under *Pershing.*

Øst for *Meuse* med Front mod *Briey* den under Formering værende *2. amerikanske Armé,* Gnrl. *Bullard.*

Paa tysk Side var Opstillingen, ligeledes regnet fra Nord:

Kronprins Rupprechts Hærgruppe med *4. Armé, Arnim,* fra *Havet* til *Lys* og *6. Armé, Quast,* til nordøst for *Arras.*

Gnrl. v. Boehns Hærgruppe med *17. Armé, Otto v. Below,* foran *Douai* og *Cambrai, 2. Armé,* nu under *Carlowitz,* ned til *St. Quentin* og *18. Armé, Hutier,* paa begge Sider af *Oise.*

Kronprins Wilhelms Hærgruppe med *7. Armé,* nu under *Eberhardt,* nord for *Aisne, 1. Armé, Mudra,* nord for *Reims, 3. Armé, v. Einem,* i *Champagne.*

Hærgruppen Gallwitz med *5. Armé,* nu *v. d. Marwitz,* i *Argonne* og nord for *Verdun* og Arméafdeling C under *Fuchs* i *Michel Linien.*

Med Hensyn til den forestaaende almindelige Offensiv havde Marschal *Foch* planlagt *3 store samvirkende Operationer,* saaledes:

1. *En Operation i Flandern.* Til dennes Udførelse var bestemt *den belgiske Hær,* understøttet til højre af *franske Tropper* (det blev, som alt berørt, 3. Armé) og af det nordligste *engelske Armékorps,* alt under Be-

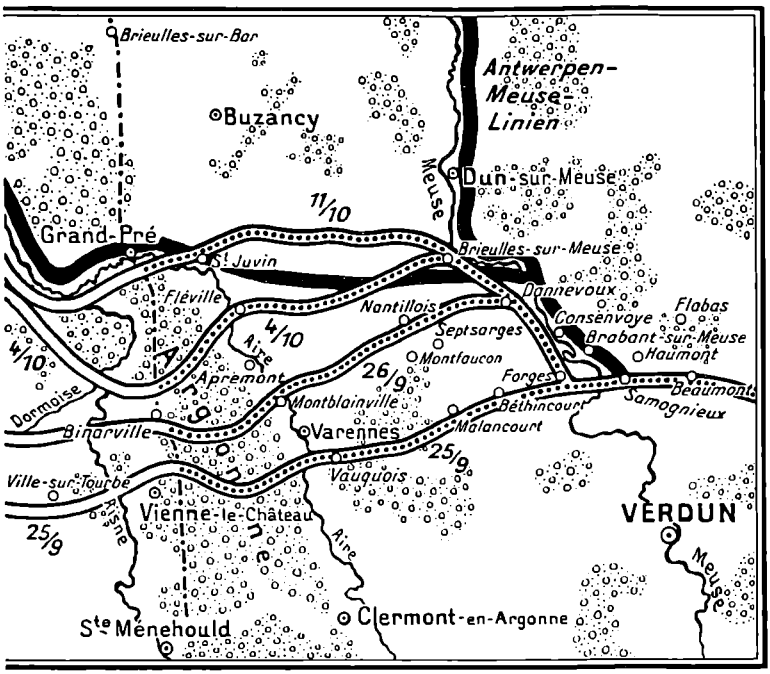

i *Champagne* i Dagene 26. September til 11. Oktober 1918.

faling af *Kong Albert af Belgien.*

Maalet var her Linien *Clercken–Houthulst Skoven — Passchendaele Ryggen — Gheluvelt — Comines.* Efter Erobringen af denne Linie skulde hurtigt paafølgende Angreb føres frem, dels mod *Bruges*, for at befri Kysten, dels i østlig Retning, mod *Thielt* og *Gand.*

Man gik ud fra den Forudsætning, at Tyskernes svage Frontstyrker mellem *Havet* og *Lys*, de tyske Troppers Udmattelse og faatallige Reserver i kort Tid vilde hidføre for Angriberne gunstige Resultater.

2. *En central Operation.* Her skulde:

a. De 3 sydlige *engelske Arméer* under Medvirkning af den *franske Hærs venstre Fløj* gribe Offensiven mod *Siegfried Linien* og gennembryde denne, inden Tyskerne havde sat sig tilstrækkeligt fast i den.

b. Det franske Centrum i et energisk Fremstød kaste Fjenden over *Aisne.*

(*c.* For ikke at bringe Forvirring ved Læserens Sammenligning af den paa disse Sider tegnede Angrebsplan og Skildringerne nedenfor S. 1293 ff. bemærker vi med det samme: Gennemførelsen af Operationerne *a* og *b* medfører, at Tyskerne maa rømme og Franskmændene besætter *St. Gobain Afsnittet* og Staden *Laon.*)

3. *En Dobbeltoperation paa begge Sider af Argonne* med Hovedretning *Mézières.* Den skulde foretages af samtlige disponible *amerikanske Stridskræfter*, understøttede paa venstre Fløj af Gnrl. *Gouraud.*

Hele den Strækning af Fronten, som paa denne Maade droges med ind i den afgørende Kamps Omraade, udgjorde fra Havet til Verdun c. *400 km.*

Det havde været Hensigten, at samtlige skitserede Operationer skulde have været sat i Gang den 25. September, men der indtraf allevegne korte

— tilfældige eller befalede — Forsinkelser, saa at Kampene i *Flandern* først aabnedes *den 28.*, Kampene foran *Siegfried Linien* først i Dagene *27.—30.* og Kampene ved *Meuse* og i *Champagne* først *den 26. September.* Vi skal betragte de tre Operationer i den Rækkefølge, i hvilken de saaledes kom til Udførelse.

Inden vi gaar til selve Kampskildringerne, en Bemærkning: September Maaned 1918 var i Frankrig og Belgien den vaadeste September, man havde kendt i de sidste 61 Aar. Regn og Taage udøvede en meget ubehagelig Indflydelse, navnlig paa Angrebsoperationerne. Det lerede Jordsmon i Meuseegnene, det hvide Kalkdække i Champagne forvandledes til slibrige og glatte Flader, som gjorde Menneskers, Dyrs og Køretøjers Bevægelser uhyre besværlige. Skyttegrave og Beskyttelsesrum stod i Vand. Bedre var Forholdene naturligvis ikke i det i Forvejen vandrige og fugtige Flandern. Naar hertil kom den evige Taage, der umuliggjorde Observation og ofte førte Tropperne vild, ligesom den udsatte baade Angribere og Forsvarere for uhyggelige Overraskelser, vil man forstaa at Kampene var utrolig drøje for begge Parter.

De tre Hovedoperationer i deres 1. Fase.

Den fransk-amerikanske Offensiv ved Meuse og paa begge Sider af Argonne 26. September til 11. Oktober 1918.

(Se Kortskitsen S. 1286—87.)

Generaloffensiven begyndte altsaa paa den samlede Operationsfronts højre Fløj.

1. amerikanske Armé var — som allerede en Gang tidligere oplyst — bleven formeret den 10. August, idet Gnrl. Pershing samtidigt havde afgivet Kommandoen over I. A.K. til Gnrlm. *Hunter Liggett.* Da 2. am. Armés Organisation den 10. Oktober var tilendebragt, tog Pershing Overbefalingen over begge Arméer, af hvilke derefter 1. kommanderedes af Liggett, 2. af Gnrlm. *Bullard.*

1. am. Armés Opstilling ved den nye Offensivs Udbrud var følgende: III. A.K., Gnrlm. *Bullard*, fra *Meuse* til syd for *Malancourt*, med 3 Divr. i 1., 1 i 2. Linie; V. A.K., Gnrlm. *Cameron*, videre til *Vauquois*, samme Fordeling af Divr.; I. A.K., Liggett, videre til *Vienne-le-Château* med samme Styrkefordeling. Arméen havde til Raadighed 508 Flyvemaskiner og 142 amerikanske og 73 franske Tanks. Kun 2 af Divisionerne, 4. og 77., var prøvede, Resten nye.

Om *4. franske Armé* vides kun, at den talte 6 Armékorps.

Tyskernes *1. Armé*, som holdt Terrainet besat overfor Offensivens venstre Fløj, bestod paa dette Tidspunkt eller kom under Kampene indtil Vaabenstilstanden efterhaanden til at bestaa af VI. og XXIV. R.K.,

Gnrlerne *von dem Borne* og *Langer*, ialt efterhaanden 10 Divr.; *3. Armé* havde eller fik paa samme Maade under sig XII. og XVI. A.K., I. R.K. og Gnrlkmdo 58, Gnrlerne *Krug v. Nidda*, *Ilse*, *Wellmann* og *v. Kleist*, ialt efterhaanden 25 Divr.; til *5. Armé* hørte eller kom til at høre XVII. og XXI. A.K., V. R.K. og senere fra 3. Armé XII. A.K. og Gnrlkmdo 58, de førstnævnte 3 Korps under Gnrlerne *v. Petersdorff*, *v. Oven* og *v. Soden*, ialt efterhaanden 34 Divr., dertil XVIII. østr.-ung. A.K. med 2 Divisioner.

Amerikansk Infanteri angriber under Kampraabet „Lusitania". [„The Times History of the War."]

Natten *25.—26. September* aabner amerikansk Artilleri *øst for Meuse* paa Skrømt en heftig Ild mod de tyske Linier paa denne Kant, for at Fjenden skulde tro, at Angrebet kom her.

Men Kl. $2^1/_2$ Morgen *den 26.* sættes den egentlige Ildforberedelse ind paa den designerede, 60 km brede Angrebsfront mellem *Meuse* og *Suippe*, af hvilken lige store Strækninger paa 30 km hver var tildelt de to Arméer, og faa Timer efter, Kl. $5^1/_2$, rykkede 1. amerikanske og 4. franske Armés Infanteri frem til Storm.

Amerikanerne havde til en Begyndelse det letteste Arbejde og kom hurtigst frem. De erobrede *Septsarges*, *Béthincourt* og *Malancourt*, standsedes nogen Tid foran det med Maskingeværer spækkede *Montfaucon*, men omringede Byen og tog den, og om Aftenen den 26. havde de besat *Dannevoux*, *Nantillois*, *Montblainville* og *Varennes*. 11 km var 1. am. Armé naaet frem her.

De 6 franske A.K., hvis Angreb kom fuldstændigt overraskende, tog i første Fremløb alle de forreste tyske Linier i *Champagne*, som lige siden Kampene i Efteraaret 1915 uafladeligt var bleven gjort stærkere og stærkere. Inden Aften var en Række fra de 4 Aars Kampe kendte Punkter:

Højderne *Butte de Mesnil*, *Butte de Tahure* og *Butte de Souain*, Byen *Tahure* og Gaarden *Navarin* i Gourauds Hænder. Men det havde været en besværlig Tur at bane sig Vej over alle de langtstrakte Højderygge og gennem de talløse Befæstningspartier. Dagens Fremskridt maalte omtrent 5 km.

Den tyske Hærledelse havde ladet Gnrl. *v. Einem* efter Evne vanskeliggøre *Gouraud* Erobringen af Linierne i Champagne, idet man, foruden at have ladet Befæstningsanlæggene udbedre med størst mulig Omhu, havde adopteret den franske Generals Angrebsmetode fra Juli Maaned. De tyske Hovedstyrker var bleven trukne tilbage til *Aisnes* Tilløb *Dormoise* (løbende fra *Tahure* Øst paa) og til *Suippes* Tilløb *Py* (løbende fra *Somme-Py* Vest paa), og Maskingeværposter var bleven anbragt systematisk saaledes i hele Forterrainet foran de nævnte Smaafloder, at alle Adgange kunde bringes under en voldsom Krydsild.

Amerikansk Gnrlmajor *Kenly*, Chef for Luftflaaden i Frankrig.

Gnrl. Gouraud var imidlertid nøje underrettet om alle disse Forholdsregler sig og lavede en Angrebstaktik derefter. Hans Artilleriforberedelse rettedes ikke mod Forterrainet, men mod Tyskernes Hovedstyrker og behandlede disse grundigt. Derpaa gik i den tidlige, stærkt taagede Morgen det franske Infanteri uset frem i smaa Troppe gennem det af sammenskudte Kalkhøje og splintrede Fyrreskove opfyldte Terrain. Og i Hælene paa dem fulgte saa Tankene.

Imidlertid var det et Par slemme Huller, Gnrl. *v. Gallwitz* havde faaet slaaet i sin Hærgruppes Front, og Generalen fik, da der ingen tysk Hovedreserve fandtes længere, hvorfra Overledelsen kunde sende Forstærkninger, travlt med allevegnefra i Stumper og Stykker at faa proppet Smaastyrker ind paa de farligste Steder.

Den 27. September fortsattes Amerikanernes og Franskmændenes Fremstød. Men for Pershings Folk blev Arbejdet mere og mere anstrængende. Om Aftenen var de kun naaet 4 km frem og stod med deres højre Fløj lige syd for *Brieulles-sur-Meuse*, med deres venstre Fløj endnu ved *Binarville*.

Grænseskellet mellem Amerikanernes og Franskmændenes Operationsfelter nu og i den følgende Periode var en Linie fra *Binarville* næsten lige Nord paa, tæt vest om *Grand-Pré* og videre omtrent over *Brieulles-sur-Bar*, der ligger midt imellem *Busanzy* og *Le Chesne*. Amerikanerne havde altsaa saa godt som *hele Argonne* inde.

Gnrl. *Gouraud* pressede støt videre og naaede denne Dag til Egnen nord for *Somme-Py*.

Den 30. September bemægtigede Franskmændene sig efter en haard-

nakket Kamp Højdepunktet *Mont Cuvelet*, som behersker hele den øvre *Aisne Dal* lige til *Vouziers*.

Amerikanerne og 4. fr. Armé nærmede sig nu under stadige Kampe stærkt venstre Fløj af Tyskernes *Hunding-Brunhild Linie* (se Kortskitsen S. 1268).

Den 3. Oktober naaede 4. fr. Armé den lille Flod *Arne*, et Tilløb til *Suippe*, i hvilken den falder ved *Béthenivillе*.

Amerikansk Gnrlmajor *A. W. Brewster*.

Gnrl. Pershing var, navnlig paa sin venstre Fløj, i det indviklede Argonneterrain, stødt paa en meget haard Modstand. 77. am. Div. under Gnrlm. *Duncan* kæmpede tappert her, men havde ondt ved at vinde frem. I det hele taget blev den nye amerikanske Hær sat paa en ganske alvorlig Prøve og led svære Tab, for en stor Del naturligvis paa Grund af Troppernes mindre udviklede Manøvrefærdighed i Forbindelse med deres kække Optræden.

Endnu *den 4. Oktober* var Amerikanernes yderste højre Fløj ikke kommen ud over den nordlige Udkant af *Brieulles-sur-Meuse*, og yderste venstre Fløj stod endnu kun knapt 2 km nord for *Binarville*, medens venstre Centrum ved Besættelse af *Fléville* var kommen omtrent i Højde med Brieulles.

Den 5. Oktober begyndte Tyskerne at gaa tilbage over hele Linien mellem *Argonne* og *Reims*. *Den 6.* gik Gouraud over *Arne*. Stillingen begyndte nu at blive ret truende for Tyskerne nord for *Reims* og syd og vest for *Laon*.

Tysk Artilleri fra højre Bred af *Meuse* havde generet Pershing betydeligt under Fremrykningen vest for Floden. *Den. 8—9. Oktober* foretoges derfor af franske og amerikanske Divisioner et Fremstød fra Egnen ved *Samogneux*, nord for *Verdun;* de stormede *Beaumont*, *Flabas*, *Haumont*, *Brabant-sur-Meuse* og *Consenvoye*, og det lykkedes at drive Tyskerne tilbage til Meuses Knæ ved *Dannevoux*.

I haarde Kampe *den 10. og 11. Oktober* fik da Pershing omsider ogsaa sin

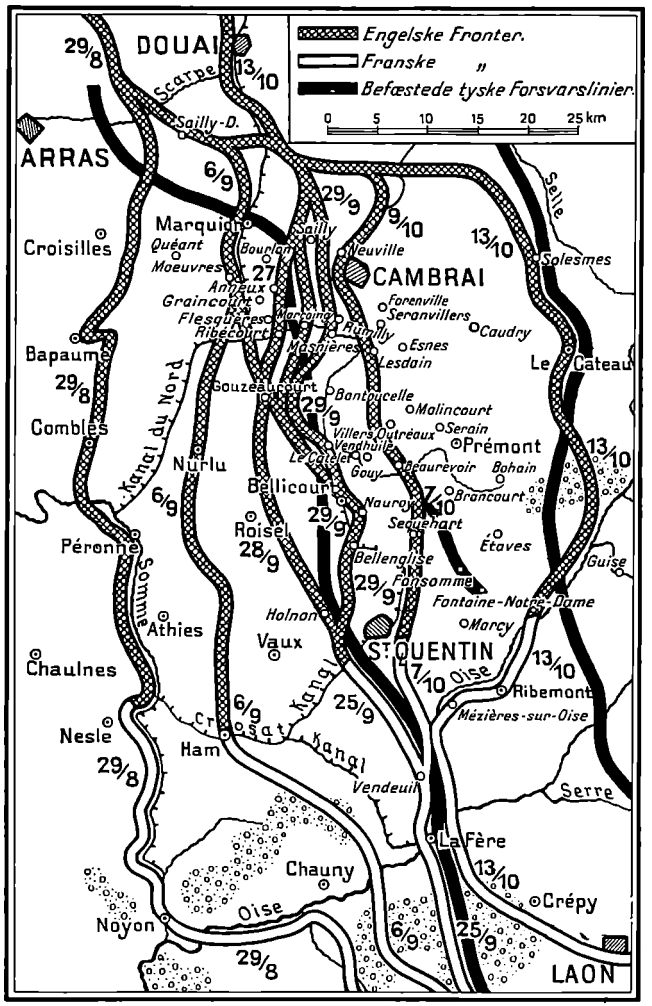

De Allierede erobrer Siegfried Linien.

Hovedfront skubbet frem i Argonne. Han bemægtigede sig Flodpasset ved *Aire* sydøst for *Grand-Pré* og stod derefter med sin Front i lige Linie Øst—Vest fra *Brieulles* ved Meuse over *St. Juvin* til lige syd for *Grand-Pré.*

Gnrlm. *Liggett* havde nu taget Kommandoen over 1. amerikanske Armé.

Samtidigt stod Gnrl. *Gouraud* med sin højre Fløj i *Challerange* tæt vest for det Punkt, hvor *Aisne* forlader Argonne Skoven, og i Højde med Amerikanerne. Argonne var nu fuldstændigt renset for Tyskere.

Med disse sidste Dages Kampe var **Fremstødet i Retning Mézières kommet til en foreløbig Afslutning.** Paa samme Maade indtraf der paa de andre to Offensivfrontstykker en Standsning omkring Midten af Oktober.

Om denne Del af de Allieredes Offensiv siger *Ludendorff:*

„Foraarsslaget i *Champagne* og ved *Meuse* paa begge Sider af *Argonnerne* havde (altsaa fra et tysk Synspunkt) fundet *et gunstigt Forløb* til Trods for Fjendens netop paa disse Kampepladser overordentlig store Overlegenhed. Denne var betydelig større end foran de to nordlige Hærgruppers Front. Føringen (Tyskernes) udmærkede sig ved særlig Ro og Overlegenhed. Fjenden vandt kun langsomt Terrain."

Der er heller ingen Tvivl om, at man fra de Allieredes Side havde næret Forventninger om større Resultater af dette med store Styrker i en

for den tyske Hær saa farlig Retning førte brede Fremstød. Terrainforholdene begunstigede imidlertid over hele Kamplinien i høj Grad Forsvaret, Ledelsen af dette var øjensynligt fremragende, men Overlegenheden i Tal har maaske dog næppe heller været saa uhyre, som af den tyske Gnrl-kvartermester hævdet. Som foran, S. 1288—89 oplyst, førte Tyskerne i Tidsrummet 26. September til 11. November i alt efterhaanden 71 Divr. i Ilden. Gnrl. Pershings 1. Armé talte 12 Divr., Gnrl. Gourauds 4. Armé højest 24 Divr. Anslaas en tysk Div.s Talstyrke paa dette Tidspunkt, alt iberegnet, til 7—8000 Mand, den store amerikanske Div.s til 28,000 Mand og den franske Div.s til maaske 12,000 Mand, bliver Styrkeforholdet med et rundt Tal paa tysk Side til 530,000 Mand, paa de Allieredes Side til 630,000 Mand, saa at der ikke var noget Misforhold mellem Forsvarer og Angriber. Dertil kommer den amerikanske Hærs, trods al udvist Tapperhed, mindre Kampkraft.

Men naturligvis, — havde de Allierede her været i Stand til i Tidsrummet indtil 11. Oktober at naa blot 15 km længere Nord paa, eller var de blot i den første Angrebslinie kommen dobbelt saa hurtigt frem, vilde dette have afstedkommet stor Forvirring i det tyske Hovedkvarter og maaske tidligt have ført til en Katastrofe for hele den tyske Hær.

Den centrale Operation.

a: 1., 3. og 4. engelske og 1. franske Armé erobrer Siegfried (Hindenburg) Linien.

(Se foruden de nedenstaaende Detailskitser Kortskitsen foran S. 1242.)

Med Hensyn til Forsvarsbetingelserne faldt *Siegfried Linien* i 3 Afsnit. Det nordligste dannedes af den sydligste Del af det *Kanalsystem*, der dækkede *Douai Partiet*. Paa begge Sider af Moeuvres støttede Tyskerne deres Forsvar til den dèr liggende Del af *Canal-du-Nord*. Stærkest i Forsvaret var Afsnittet fra *Bantouzelle* (8 km nord for *Le Catelet*) til *St. Quentin*, paa hvilken Strækning *St. Quentin—L'Escaut* (*Schelde*) *Kanalen* dannede Hovedhindringen (Schelden udspringer jo sydøst for Le Catelet og løber derpaa Nord paa forbi Cambrai, Valenciennes og Condé og videre ind i Belgien). Tyskernes egentlige Skyttegravsbefæstninger laa paa Kanalens østlige Bred, men paa Vestsiden var fremskudt Forsvarsposteringer, der navnlig skulde holde Angrebsartilleriet paa Afstand.

Som Detailler vedrørende Kanallinien skal anføres: Nord for *Vendhuile* ligger Kanalen i en dyb Sænkning, hvis Sider var yderst stærkt befæstede. Fra Vendhuile til *Bellicourt* løber Kanalen gennem en underjordisk Tunnel, c. 6500 m lang; Løbegravene paa Overfladen var her ved Brønde forbundne med Kanalbredderne. Fra Bellicourt til *Bellenglise* var Bunden af Sænkningen om Kanalen vaad, og paa den sidste Del faldt Terrainet til Højde med Kanalen. Syd for Bellenglise var Terrainet omkring Kanalen tørt.

Nord for Tunnelpartiet laa alle Tyskernes Forsvarsværker øst for Kanalen, syd for Tunnelpartiet havde de et Par km vest for Kanalen 2 med Pigtraadsbælter stærkt beskyttede Skyttegravslinier.

Hele Forsvarssystemet med Skyttegravspartier og befæstede Landsbyer var omtrent 8—11 km dybt. Nordøst for *St. Quentin* afsluttedes det med *Beaurevoir—Fonsomme Linien* (se Kortskitsen S. 1292).

Til Forsvaret af *Siegfried Linien* raadede Tyskernes Arméer i Tidsrummet 8. September til 8. Oktober over følgende Styrker: *17. Armé* over XVIII. A.K., XIV. R.K., I. bayr. R.K. II. og III. bayr. A.K., henholdsvis under Gnrlerne *v. Etzel, v. Morgen, v. Kneuszl, Krafft v. Delmensingen* og *Stein,* i alt 25 Divr.; *2. Armé* over XI. A.K., I. og IV. R.K. og Gnrlkdoerne 51 og 54, henholdsvis under Gnrlerne *Kühne, Wellmann,**) *v. Conta, v. Below, v. Larisch og Tutschek,* i alt 26 Divr.; *18. Armé* over I. bayr. A.K. og XXVI. R.K. under Gnrlerne *v. Endres* og *v. Watter,* i alt 21 Divr.; tilsammen i det hele 72 Divr.

Med Hensyn til Englænderne kan henvises til tidligere Angivelser (S. 1247, 1262, 1267 pp.). Om Franskmændene haves som sædvanligt ingen sikre Detailoplysninger.

Den 27. September aabnede Marschal *Haig* Angrebet paa sin Part af Siegfried Linien. Paa hele Fronten mellem *Sensée* og *St. Quentin* havde den foregaaende Nat det engelske Artilleri rettet sin ødelæggende Ild.

Dette første Fremstød foretoges af 1. og 3. Armé paa Strækningen fra sydvest for *Douai* til *Vendhuile.* De angribende Korps var fra den nordlige Fløj at regne det Canadiske Korps, XVII., VI. og IV. Korps.

Lige i Daggry tiltvang 3 canadiske og 1 engelsk Div. sig ved *Moeuvres* Overgangen over *Canal-du-Nord,* brød frem og bemægtigede sig de fra Slaget ved Cambrai i 1917 bekendte Byer *Bourlon, Anneux* og *Graincourt,* medens sydligere andre Divr. tog *Flesquières* og *Ribécourt,* og nord for Moeuvres *Marquion* erobredes. Hele Canal-du-Nord var nu overskreden, og Englænderne stod klods paa *L'Escaut Kanalen.*

10,000 Fanger og 200 Kanoner var denne Dag Angribernes Bytte.

Den 28. September tog Englænderne *Marcoing,* gik fra dette Sted over *L'Escaut Kanalen* og gjorde betydelige Fremskridt nordnordvest for *Cambrai.*

Men *den 29. September* slog Marschal Haig sit Hovedslag, og det knuste den stærke sydlige Del af Fjendens Kamplinier.

I 2 Dage havde Gnrl. *Rawlinsons* Artilleri ikke levnet Arméens Modstandere et Øjebliks Ro, havde holdt dem nede i deres Dækninger og gjort al Ammunitionsforsyning og Proviantering umulig. Paa samme Maade havde til venstre for Rawlinson højre Fløj af Byngs Armé og til højre Gnrl. Debeneys 1. franske Armé forholdt sig.

---

*) Man ser bl. a. af dette Korps, der ogsaa paa samme Tidspunkt i den store tyske Generalstabs Kildeværk staar opført som hørende under 3. Armé, ligesom af 18. Armés stærkt ændrede Sammensætning, hvorledes der under saa vanskelige Forhold køres rundt med Enhederne.

Parti af *Hindenburg Linien* ved *St. Quentin.*

Den 29. gik saa af 3. Armé, fra Nord at regne, V. og IV. eng. A.K. frem mellem *Marcoing* og *Vendhuile*, i Centrum mellem sidstnævnte Punkt og *Holnon* III. eng. A.K., II. amerikanske A.K. og IX. eng. A.K. Nøglen til Fjendens Forsvarsafsnit var *L'Escaut Kanalens* mod Angriberne fremspringende Bugtning ved *Bellenglise*. Svømmende eller vadende eller benyttende Løbebroer, Tyskerne ikke havde faaet ødelagt, overskred Englænderne af IX. A.K. her Kanalen og vendte sig derpaa mod Syd og tog Skyttegravene her i Ryggen. Amerikanerne brød igennem i Tunnelpartiet og erobrede *Nauroy*. III. eng. A.K. kæmpede ved *Vendhuile* uden dog at kunne forcere Kanalen.

Længere Nord paa tog Korpsene af 3. Armé paa Østsiden af Kanalen *Masnières* og *Rumilly*, og fra Nordvest nærmede Dele af 1. Armé sig *Cambrai*.

Samtidigt erobrede Gnrl. Debeneys venstre Fløj Byerne *Urvillers* og *Cérizy* syd for *St. Quentin*.

Tyskernes Besiddelse af *Cambrai* og St. Quentin var nu allerede stærkt truet (se Detailskitserne af de to Byer S. 1280).

Den 30. September trængte 4. engelske Armé endnu længere frem nord for St. Quentin, og nu rømmede Tyskerne Partiet ved *Gonnelieu* og *Villers Guislain* vest for L'Escaut Kanalen, hvor de hidtil havde staaet standhaftigt fast. Ved *Cambrai* forsvarede de sig dog med største Haard-

Clemenceau og *Sir Douglas Haig* i *Cambrai*.
Ledsagede af *René Renoult* og Gnrl. *Mordacq* standser de to Mænd foran Raadhuset, i hvilket Tyskerne havde haft deres „Kommandantur", og som de havde slukket i Brand, da de forsvandt, men hvoraf dog Murene stod tilbage.
[„L'Illustration."]

Patrouille af engelske Lanseneret rykker ind i Cambrai.

nakkethed. Canadierne var i de nordlige Forstæder, men de kunde ikke komme videre.

Den 1. Oktober fortsattes Kampen under jævn Fremgang for de Allierede over hele Siegfried Linien. Syd for St. Quentin tog Debeney *Gauchy*, og Franskmændene trængte ind i selve *St. Quentin*. Om denne By kæmpedes der i hele 4 Dage, indtil den endelig *den 4. Oktober*, sønderskudt, minesprængt og et Hav af Flammer, var helt og holdent i 1. franske Armés Hænder.

Vi maa et Øjeblik gøre en lille Afstikker Nord paa til Egnen nord for *Arras—Douai*. Her foretog Tyskerne i Dagene *2.—4. Oktober* et Tilbagetog mellem *Lys* og *Vimy*. Gnrl. *Birdwoods* 5. Armé fulgte efter og besatte *Douvin*, *La Bassée*, *Lorgies*, *Aubers* og *Armentières*.

Imidlertid var *den 3.—4. Oktober* 4. eng. Armé atter gaaet over til Angreb og havde øst for Tunnelafsnittet taget *Le Catelet* og *Gouy*, havde derfra fortsat Fremrykningen og var brudt igennem den nordlige Ende af *Beaurevoir—Fonsomme Linien*.

Som Følge heraf rømmede Tyskerne *den 5. Oktober* deres Linier langs L'Escaut Kanalen mellem *Crèvecoeur* og *Vendhuile*, og nu endelig slap 3. eng. Armés højre Fløj over Kanalen og allierede sig med 4. Armé.

Efter de 9 Dages Kampe indtil den 5. Oktober indtraadte der paa Hovedfronten lidt af en Pause i de Allieredes Fremrykning, men *den 8.* tog man fat igen for Alvor. Det var 3. og 4. engelske Armé og 1. franske, der kastede sig over Fjenden paa en Front af 36 km Udstrækning fra syd for *Cambrai* til syd for *St. Quentin*, og **nu klaskede hele Siegfried Linien sammen.**

Ministerpræsident *Clemenceau* og Feltmarschal *Sir Douglas Haig* modtager Præst og Indbyggere, der er forblevne i *Cambrai*, indtil de engelske Tropper befriede Byen.

De to engelske Arméers Resultater for denne Dag kan betegnes ved følgende Linie af erobrede Byer fra højre Fløj at regne: *Brancourt*, *Premont* (disse Byer tagne af 30. am. Div.), *Serain*, *Villers Outreaux*, *Malincourt*, *Lesdain*, *Esnes*, *Seranvillers*, *Forenville*, medens paa 3. Armés yderste venstre Fløj 57. eng. Div. bemægtigede sig den sydlige Del af det af Tyskerne i Brand stukne *Cambrai*.

Den 9. Oktober naaede 1. fr. Armé, ligeledes fra Syd at regne, Linien *Méziéres-sur-Oise—Marcy—Fontaine-Notre-Dame—Étaves* med Front fuldstændigt mod Øst i kun 12 km Afstand fra *Guise*.

I Løbet af Natten var Canadierne Nord fra trængt ind i *Cambrai*, og op ad Dagen faldt hele den tidligere saa prægtige Stad, der nu næsten kun var en Hob rygende Ruiner, i Englændernes Hænder, ja, det Canadiske Korps stod endog den 9. om Aftenen 5 km øst for Byen.

Tyskerne havde nu fundet en midlertidig Standsningslinie bag *Oise—Sambre Kanalen* og Floden *Selle*.

1. Fase af Centraloperationens nordlige Del (a) var til Ende.

St. Gobain Højderne, *Laon* og *Lille* maatte snart falde, og bag Laon var allerede *Hunding-Brunhild Linien* stærkt truet i Ryggen.

Om de sidste Kampe om *Siegfried Linien* skriver Gnrl. *Ludendorff:*

17. Armé havde efter Fjendens Indbrud ved *Cambrai* faaet svære Dage at overstaa. Indtil *den 8. Oktober* kom det til meget afvexlende heftige Kampe paa begge Sider af Cambrai, men vi holdt Byen. *2. Armé* kæmpede ikke heldigt; den trængtes i de første Oktoberdage mere og mere tilbage mod *Le Catelet*. I Retning *Bohain* vandt Fjenden Terrain. Arméen drog den ligeledes haardt kæmpende *18. Armés* højre Fløj med sig. *Den 8.* ramtes den af et nyt svært Slag i Egnen ved Le Catelet og syd derfor og kastedes paany tilbage. Den øverste Hærledelse saa sig nødt til i Natten til *den 9. Oktober* at trække *2. Armé* tilbage i *Hermann Stillingen*, da den var uden Reserver. Denne Bevægelse maatte *17. Armé* følge med sin venstre Fløj og Centrum til halvvejs mellem *Cambrai* og *Valenciennes*, medens dens venstre Fløj blev draget tilbage til tæt foran *Douai*. *18. Armé* skulde som *2. Armé* gaa til Hermann Stillingen. Den kunde lade sin venstre Fløj blive staaende ved *La Fère*.

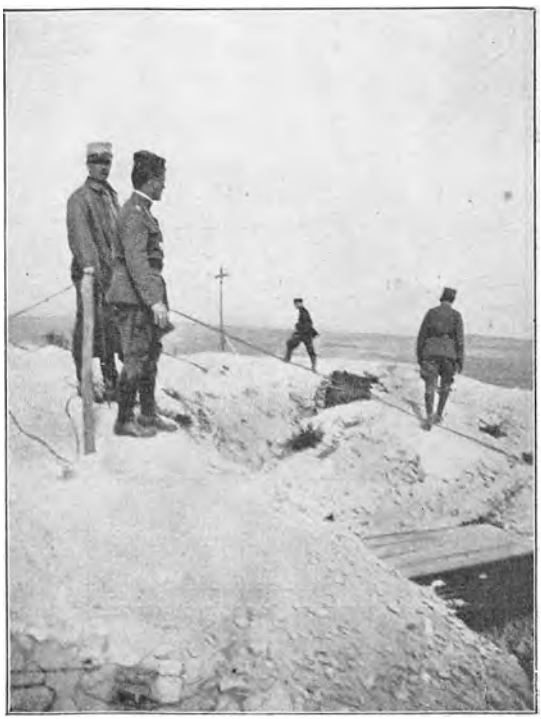

Fra den danske *Prins Aages* Besøg paa *Chemin-des-Dames* i 1919. Parti af den nævnte Højderygs østlige Udløber, den kridtholdige Knude, der behersker Terrainet mod Nord og Nordøst, og som Tyskerne med deres Lyst til at forvanske Navne havde døbt „Der Winterberg" paa Grund af Højdepunktets hvide Udseende. (Se ogsaa Afbildningen S. 1149 og Korskitsen S. 748).
[Fotogr. af Prins Aage.]

Beslutningen, med *2.* og *18. Armé* at besætte *Hermann Stillingen*, hvis Udbygning endnu var langt tilbage, faldt os tungt. *Jeg havde haabet, at Arméerne var forblevne lidt længere i Siegfried Stillingen.* Vel var vi alt i Kampene *i Begyndelsen af Oktober* nord for *St. Quentin* paa mange Steder lidt efter lidt bleven trængt ud af den, men vi havde dog beholdt den samlede Ledelse af Kampen i Stillingen i vor Haand . . . ."

Disse Bemærkninger viser at det var alt andet end frivilligt, at Tyskerne rømmede Siegfried Linien.

En Opgørelse fra de Allieredes Side af *30. September 1918* oplyser, at i Løbet af *September Maaned* havde de Allierede gjort et Bytte bl. a. af 123,000 Fanger, 1600 Kanoner og ca. 10,000 Maskingeværer. For hele Tidsrummet siden *Offensivernes Begyndelse 15. Juli* udgjorde Resultatet

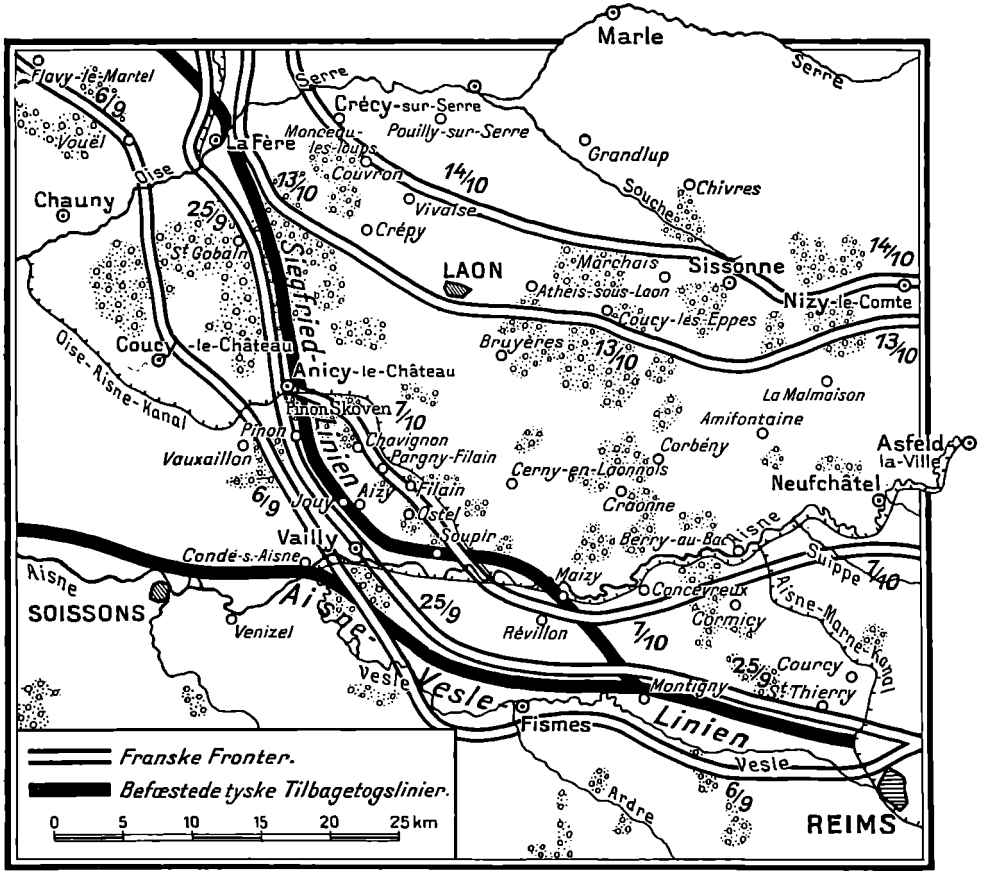

Det franske Angreb paa *Chemin-des-Dames* 28. September til 10. Oktober 1918 og Fremrykningen til 14. Oktober.

bl. a. 254,000 Fanger, 3669 Kanoner, 23,000 Maskingeværer og Hundreder af Minekastere.

b: Franskmændene erobrer Chemin-des-Dames.

Nord for Aisne var under alle de nys skildrede Begivenheder andet Steds *10. franske Armés* Kamp med *9. tyske Armé* (se foran S. 1214) fra 6. August kommanderet af Gnrl. *v. Carlowitz*, bleven fortsat med største Forbitrelse. Franskmændene stod jo forlængst midt i *St. Gobain Skovene*, c. 17 km vest for *Laon*, og havde svært ved at komme videre dèr. Paa en lignende Afstand, c. 20 km, søgte Tyskerne at holde dem syd for den gamle Fæstning paa begge Sider af *Chausseén Soissons—Laon* og ved *Chemin-des-Dames*, der forsvaredes af 7. tyske Armé, Gnrl. *v. Eberhardt*. Terrainet i denne Egn er, som vi véd fra tidligere Beskrivelser, overordentlig gennemskaaret, fuldt af Hulveje, Stenbrud og Klippehuler, og i og ved disse havde Tyskerne anbragt et Mylr af Maskingeværer, saa at Angriberne kun Skridt for Skridt kunde drive dem tilbage.

Den 22. September opløstes *Hærgruppen v. Boehn* (se S. 1243) igen, 9. Armé gik op i 7. Armé, 18. Armé overførtes til *Hærgruppen Kronprins Wilhelm*, 2. Armé til *Hærgruppen Kronprins Rupprecht.* Over sidstnævnte Armé fik Gnrl. *Carlowitz* Kommandoen, medens Gnrl. *v. d. Marwitz,* for at befri Gnrl. *Gallwitz* fra ved Siden af sin Hærgruppe at kommandere 5. Armé, fik denne Armé.

I Dagene *6.—12. September* var Gnrl. *Mangin,* som det erindres (se S. 1268), naaet frem til nord for *Vauxaillon,* og siden da var Angriberne, om end langsomt, stadigt kommen fremad. Foran *Vauxaillon* havde Franskmændene bemægtiget sig alle de Skraaninger, der fører op til *Chemin-des-Dames*, ligeledes stod de syd for Chausséen Soissons—Laon tæt op til Højderyggen, men i Dagene *9.—14. September* standsedes de paany af en Rækkke voldsomme fjendtlige Modangreb.

Fra den danske *Prins Aages* Besøg paa *Chemin-des-Dames* i 1919. Parti af det kridtholdige Plateau ved *Craonne*. Paa Billedet ses Kaptajn *H. Styrmer*, en amerikansk Oberstløjtnant *Luostalot*, fransk Kaptajn *Waroquie* og dansk Premierlt. *Knudtzon*, der tilligemed Kaptajn Styrmer ledsagede Prinsen.
Hvor *Landsbyen Craonne* har staaet, ses opslaaet et Brædt med Paaskriften „C'était Craonne" („Det var Craonne").

Længere Øst paa havde, siden Franskmænd og Amerikanere af Gnrl. *Guillaumats 5. Armé den 5. September* havde overskredet *Nedre Vesle* og nord for denne Flod besat Højdepartiet, der behersker *Aisne Dalen*, Operationerne i lang Tid staaet saa temmelige stille. Nord for Vesles øvre Løb i det højtliggende Terrain nord og nordvest for *Reims* stod Tyskerne fremdeles fast ligesom paa Chemin-des-Dames. Men ogsaa paa denne Kant kendetegnedes Dagene *19.—24. September* ved en Række heftige tyske Modstød.

Imidlertid havde 10. og 5. franske Armé faaet Ordre til at støtte Centraloffensiven ved *et fælles Fremstød i de dèr kæmpende Tyskeres Flanke*, hvilket skulde finde Sted samtidigt med Angrebet paa Frontstykket St. Quentin—Cambrai. Gnrl. *Berthelot* havde atter overtaget 5. Armé.

Den 28. September satte da de to franske Generaler sig i Bevægelse.

For at spare Kræfter — siger *Ludendorff* — opgav nu Kronprinsens Hærgruppe hele „Laffaux Hjørnet" og begyndte at gaa tilbage bag *Oise—Aisne Kanalen.* Franskmændene fulgte dem i Hælene.

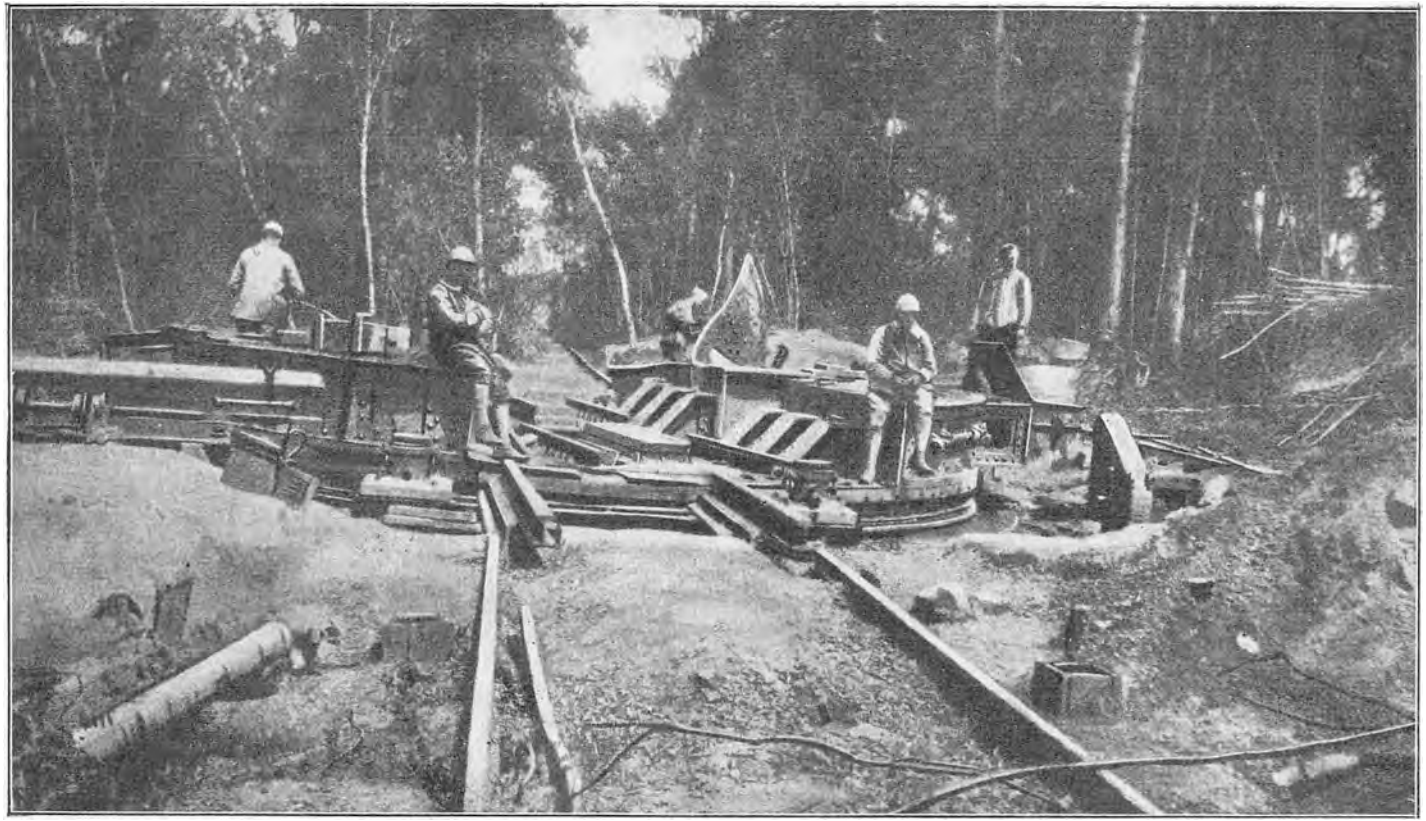

Standplads for *en langtrækkende tysk Kanon*, opdaget af Franskmændene i *Châtelet Skoven* ved *Brécy*, nord for *Château Theirry* i Begyndelsen af de Allieredes Offensiv ved Marne i Juli 1918 (se Kortskitsen S. 1216).

Mangin bemægtigede sig samme Dag *Jouy* og *Aizy*, *den 29.* Byerne *Pargny-Filain, Filain* og *Ostel,* og Franskmændene var nu Herrer over den vestlige Del af den med saa meget Blod vædede Højderyg. Samtidigt var ogsaa *Pinon Skoven* taget tilbage og *Ailette* naaet paa denne Kant og øst for *Chavignon.*

Nord for *Aisne* erobrede *den 30. September* italienske Divisioner af 5. Armé *Soupir.*

Sidstnævnte Dag var Berthelot i Besiddelse af *Montigny* og *Revillon.*

Den 1. Oktober tager 5. Armé *Maizy* og *Concevreux*, ved *Aisne*, og *Fort Thierry*, nordvest for *Reims. Den 2.* besættes *Cormicy* og *Couroy.* Tyskerne var ved Reims gaaet bag *Aisne -Marne Kanalen.*

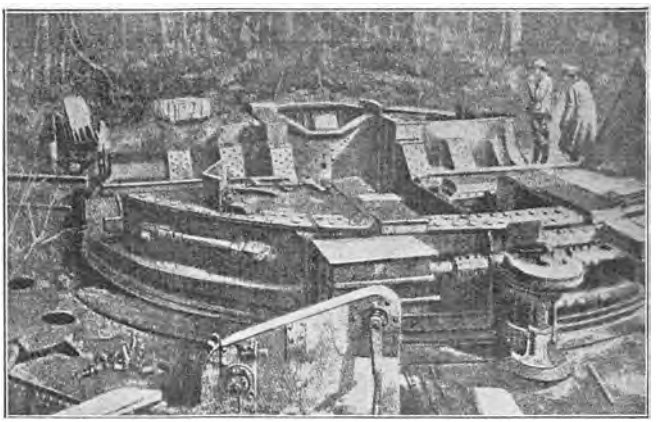

Understillingen til en af de langtrækkende tyske Kanoner.

Kampene fortsattes, idet naturligvis ogsaa Mangins Korps vedblev at trykke paa Tyskerne, og i Dagene *6. —10.* Oktober havde Berthelots Italienere fornyet Fremgang. *Den 11.* trængte de over Chemin-des-Dames frem til *Cerny-en-Laonnais.*

Den sydlige Centraloperations 1. Fase var udspillet: Hele **Chemin-des-Dames Ryggen** var omsider igen *i Franskmændenes Hænder.*

c: Tyskerne rømmer St. Gobain Afsnittet og Laon.

Situationen blev fremdeles mere og mere haabløs for den tyske Hærledelse. Ved *Meuse* og fra *Argonne* truede med stor Sandsynlighed et nyt Fremstød op i Ryggen paa Hovedhæren. *Siegfried Linien* var gaaet tabt, og det tidligere, end Generalstaben havde gjort Regning paa, i *Flandern* var — som vi om lidt skal se — et fjendtligt Fremstød i Hovedhærens modsatte Flanke bleven kronet med betydeligt Held. Det var umuligt længere og heller ikke til nogen Nytte at fastholde det for Frontstillingen i Frankrig hidtil saa vigtige Midtparti om *Laon.* Desuden stod jo hele Tysklands Krigsførelse nu i Resignationens og Opgivelsens Tegn.

Tyskernes Tilbagegang paa Centralfronten i første Halvdel af Oktober 1918 omtales i *Ludendorffs* Erindringer saaledes:

Efter at *Laffaux Hjørnet* var bleven forladt og 7. Armé her var søgt tilbage til *Oise-Aisne Kanalen*, veg ogsaa fra *2. Oktober* planmæssigt

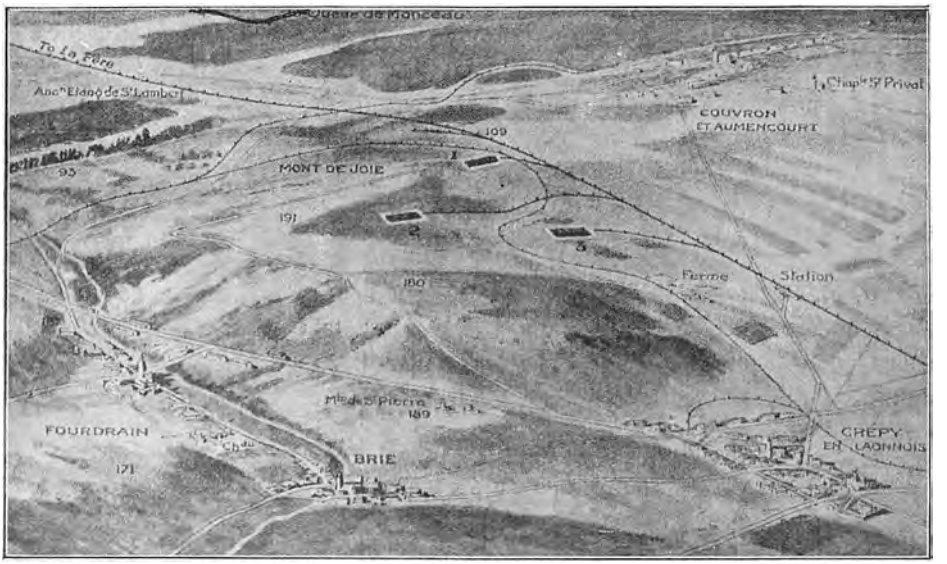

De 3 Standpladser nord for St. Gobain Skoven for de langtrækkende Kanoner, der bombarderede Paris.

nævnte Armés venstre Fløj og højre Fløj ar den ved *Reims* staaende 1. Armé tilbage til Udgangsstillingerne for Offensiven af *27. Maj 1918.* Kun *Chemin-des-Dames* holdtes endnu fast.

Men samtidigt modnedes, paa Grund af Gnrl. *Gourauds* fortsatte Angreb paa 1. Armés venstre Fløj og paa 3. Armé, hos Kronprins Wilhelms Generalstabschef Beslutningen om *at afbryde Slaget og med alle Kræfter gaa tilbage i Hunding-Brunhild Stillingen,* altsaa i en Linie fra midt imellem *Laon* og *Marle* over *Sissonne* og *Rethel* og videre langs *Aisne* til *Grand-Pré* (se Kortskitserne foran S. 1268). Den øverste Hærledelse, der var ude af Stand til at sende Kronprins Wilhelm Forstærkninger, bifaldt Planen.

Kronprinsen begyndte, som vi lige saa, Tilbagegangen i de første Oktoberdage med at tage 1. Armé bag *Suippe.* I Natten *10.—11. Oktober* blev derpaa hele Fronten fra *Chemin-des-Dames* til *Argonne* opgivet.

Den 12. Oktober overskred 10. franske Armé *Aisne* ved *Guignicourt* og *Neufchâtel* og naaede *Ailette* nord for *Craonne.* Vest paa trængte 10. Armé ad Chausséen fra *Vailly* over *Anizy-le-Château* og gennem *St. Gobain Skovene* hurtigt frem mod *Laon,* som under stor Jubel toges i Besiddelse *den 13. Oktober.* I Byen fandtes 10,000 civile Beboere, hjemmehørende og fra Omegnen; før Krigen havde den ialt 16,000 Indbyggere.

Samme Dag besatte Franskmændene ogsaa *La Fère.*

Den 13. Aften gik den forreste franske Linie fra *Oise* øst for *La Fère* over Dobbeltbyen *Couvron-et-Aumencourt, Sissonne, la Malmaison* til *Aisne* nord for *Asfeld-la-Ville.*

Men — lad os, idet vi tegner den franske Forpostlinie *den 13. Oktober 1918,* sammenholde Afbildningen foroven S. 1304 med Kortskitsen S. 1300.

De franske Forposter stod nævnte Aften i *Couvron-et-Aumencourt* netop lige nord for det Punkt, hvor Tyskerne inden Aabningen af deres „Kejseroffensiv" havde faaet opstillet *de 3 langtrækkende Kanoner*, hvormed de den 23. Marts havde begyndt at beskyde Paris (se Text og Kortskitse samt Afbildninger foran Siderne 1127—28 og 1148—50). Man finder paa Afbildningen tydeligt den nysnævnte By, Jernbanen til *La Fère* og Byerne *Crépy-en-Laonnais* og *Brie* og i Midten Højdepunktet *Mont-de-Joie*, paa hvis østlige Skraaninger Standpladserne var etablerede.

Den tilbageværende, ikke af Flyverne ødelagte Kanon havde jo jævnligt med Mellemrum paany forsøgt at forfærde Pariserne, sidste Gang, efter en 3 Ugers Pause, *den 5. August.*

At de franske Soldaters Begejstring ved at finde de nu for bestandigt uskadeliggjorte Uhyrers Skjulesteder var stor, er let forklarligt.

Forøvrigt opdagedes der en af Dagene mellem 21. og 31. Juli i *Le Châtelet Skoven* ved *Brécy*, nord for *Château-Thierry*, en ny „Bertha". Om den har været traadt i Virksomhed, véd vi ikke. Sikkert er det den, der er gengivet paa Billedet S. 1302.

Den belgiske Sejr i Flandern.
1. Fase.

Den belgiske Hær havde *den 17. April 1918* heldigt og med store Tab for Angriberne paa Frontstykket ved *Merckem* standset den tyske Storoffensiv i Flandern. Nu, da Belgierne vidste, at Oprejsningens Time nærmede sig — skriver „X" i Januarhæftet 1919 af „Revue Militaire Suisse", i hvilket det schweiziske Militærtidsskrifts nævnte anonyme Medarbejder begynder en ret udførlig Fremstilling af de Allieredes Offensiv her —, ventede de utaalmodigt paa, at den længselsfuldt imødesete Time skulde slaa, og da Øjeblikket var der, tidoblede Begejstringen deres Kræfter.

Enkelthederne i Planen for dette Offensivstød var bleven aftalt med Marschal *Foch* allerede 9. September ved et Møde mellem Overgeneralen og *Kongen af Belgien* i *Cassel* (fransk By 29 km vest for Ypres).

Under *Kong Alberts* Befaling var der til Udførelse af den tredie Hovedoperation bleven formeret *en flandersk Armégruppe.* Som henhørende til denne stod *den 27. September 1918* parat til Angreb i følgende Opstillinger:

Fra *Lys* til *Chausséen Ypres—Zonnebeke II. engelske Armé*, Gnrl. *Sir H. Plumer*, bestaaende af, fra højre Fløj at regne, XIX. A.K., Gnrllt. *Watts*, og II. A.K., Gnrllt. *Jacob,* tilsammen 9. Divr.

Overfor den af Tyskerne besatte Højderyg *Zonnebeke—Passchendaele —Stadenberg—Clercken* Hovedmassen af *den belgiske Hær* *), forstærket

*) Den belgiske Hær bestod nu af 6 Armédivisioner, hver paa 2 Inf.Divr., og 1 Kav.Div.

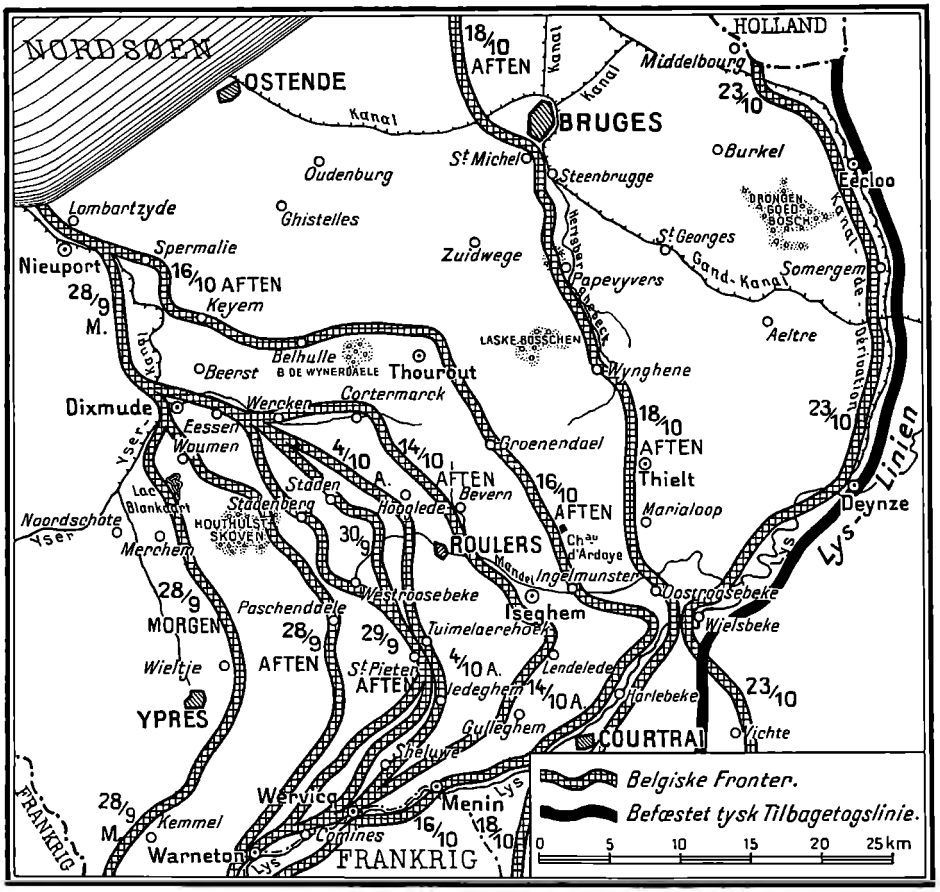

Den belgiske Sejr i Flandern i September og Oktober 1918. [Væsentligt efter „Revue Militaire Suisse".]

med 128. franske Inf.Div., fordelt i 3 Angrebsgrupper paa hver 3—4 Divr. foruden 1 isoleret Div. syd for Dixmude, tilsammen 11 Divr.

Den defensive Front *Dixmude—Nieuport* var besat med 2 belgiske Divr.

Armégruppens Hovedreserve bestod af de franske Inf.Divr. 41 og 164 samt af den belgiske Kav.Div.

De franske Divr. hørte til VII. A.K., Gnrl. *Massenet*, der var tildelt Gnrl. *Humberts* 3. Armé.

Som Modstander havde Belgiernes Konge Inf.Gnrl. *Sixt v. Arnim* med *4. tyske Armé*, der nu snart i hele Krigen havde staaet paa denne Del af Vestfronten. Til Arméen hørte Gardekorpset, Gnrllt. *v. Böckmann*, Gardens R.K., Kav.Gnrl. *Marschall v. Altengottern*, X. R.K., Gnrllt. *v. Gabain*, og Marinekorpset, Adm. *Schroeder*, ialt 27 Divr.

Det drejede sig for Kong Alberts Tropper om at erobre de frygtelige Positioner, som efter de langvarige og blodige Kampe i 1917 endnu stadigt var i Tyskernes Besiddelse. Disse havde her foran Strækningen *Ypres*—

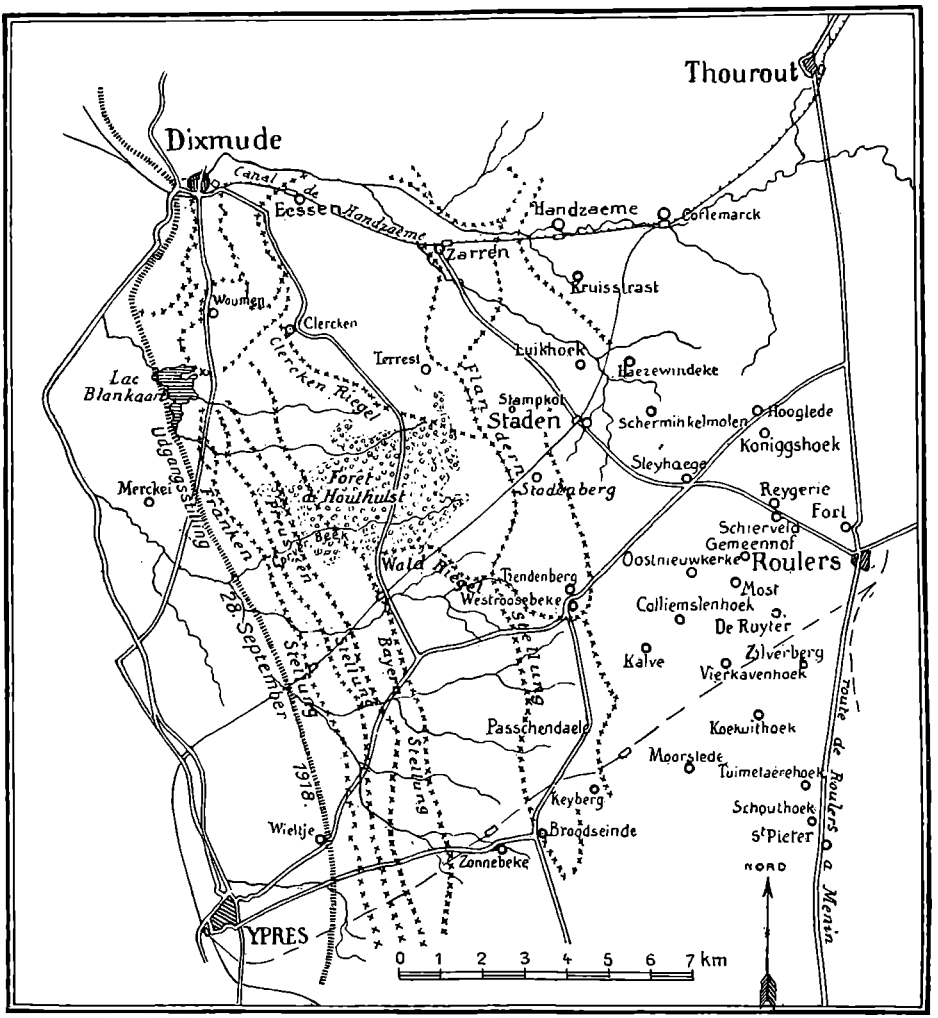

De tyske Stillinger foran Belgiernes Front ved Slutningen af Kampene paa Vestfronten. [Efter „Revue Militaire Suisse".]

Dixmude — for at betragte blot den nordlige Del af det forestaaende Kampterrain — anlagt bag hverandre hele 6 Forsvarslinier, hvilke de havde givet Navnene „Franken Stillingen", „Preussen Stillingen" (den var dobbelt), „Bayern Stillingen" og „Flandern Stillingen" (ligeledes dobbelt). Forsynede med talrig og kraftig Bestykning og stadigt udbedrede under 4 Aars Besættelse indeholdt de 6 Linier en Mængde Betonhulrum, der dannede smaa stærke Støttepunkter, og foran Linierne bredte sig dybe Pigtraadsbælter. Midt i det Terrainafsnit, Belgierne skulde angribe, laa som en vældig Bastion den meget stærkt befæstede *Houthulst Skov*, som med sit Artilleri dominerede en stor Del af de Allieredes Linier. „Hvem der er Herre over Houthulst Skoven" — skal *Hertugen af Marlborough* have sagt —, „er Herre over Flandern."

Den 28. September Kl. 5½ Morgen, det af de Allieredes Soldater velkendte Tidspunkt til Begyndelsen af Dagens alvorlige Gerninger, styrtede, som saa ofte skildret, over hele Frontstykket Angrebsinfanteriet frem over Brystdækningerne, Belgierne fremfor alt grebne af Tørsten efter Hævn over deres Fædrelands Bødler. Det øsregnede. Folkene løb ikke, de gled hen ad den klæbrige Jord; de sank til Bæltestedet ned i Granathullerne, sprang atter op, dækkede med Dynd; de ofrede ikke Anstrængelserne eller Regnen, som gennemblødte deres Klæder og gjorde dem tunge, en Tanke; de ændsede ikke Forsvarernes frygtelige Ild; de fløj blot videre mod Maalet.

Af de engelske Divr. tog 3 *Wytschaete* og *Wytschaete Ryggen*, medens de øvrige 6 bemægtigede sig *Zandvoorde* og *Becelaere*.

De 9 belgiske Divr., som var sat ind til Stormen, tog glat baade „Franken", „Preussen" og „Bayern Stillingerne". I alt trængte de c. 8 km frem og erobrede paa højre Fløj *Passchendaele*, paa venstre *Woumen*, hvorhos 7. Div. arbejdede sig ind i *Houthulst Skoven* til ⅔ Dybde.

Den 29. September tog Englænderne *Ploegsteert Skoven* og *Messines* og skød sig frem til venstre Bred af *Lys Floden* Syd fra til *Comines*.

Belgierne erobrede *St. Pieter* ved *Menin—Roulers Chausséen, Moorslede,* Højderne ved *Stadenberg* og *Tiedenberg*, Resten af *Houthulst Skoven, Terrest, Clercken, Zarren, Eessen* og *Dixmude*. Siden denne sidstnævnte By den 10. November 1914 var falden i Invasionshærens Hænder, havde den dannet en stadig Trusel mod den belgiske Fronts Midte, kun adskilt fra denne ved den her 20 m brede *Yser*.

Den 30. September Aften stod Gnrl. Plumers Armé paa Linien *Warneton—Comines—Werwicq* — vest for *Ledeghem* — Sydkanten af *St. Pieter*. Nord for den engelske Front havde Belgierne taget *Oostnieuwkerke, Sleyhaege,* det saa haardt forsvarede *Westroosebeke* og *Staden*, og disse Sidste stod nu foran den stærke tyske „Flandern I Stilling", der strakte sig fra *St. Pieter* Nord paa til *Handzaeme* og dækkede Adgangen til *Roulers*.

Gnrl. Massenet havde overtaget Kommandoen over Belgiernes Centrumsgruppe, af hvilken en belgisk Div. havde maattet tages tilbage og var bleven erstattet med 2 franske Divr.

Den 1. Oktober gav de Allieredes Angreb ingen Resultater.

Den 2. Oktober rettede Tyskerne voldsomme Modangreb baade mod Englændernes og Belgiernes Front. Massenets Divr. erobrede dog *Haezewind*, men belgiske Forsøg fra Nordvest mod *Roulers* mislykkedes.

Den 3. og 4. Oktober bragte ogsaa trods hidsige Kampe kun Angriberne smaa Fordele, og der indtraadte derpaa i Operationerne i Flandern lige til *den 14. Oktober* en Pause, som benyttedes til omhyggelige Forberedelser til Angrebet paa „Flandern I Stillingen".

Ogsaa af *den nordligste* af de af de Allieredes Overgeneral iværksatte tre Hovedoperationer var midt i Oktober kun *en 1 Fase* afsluttet.

Tyske Befæstninger ved Ostende.

Resultatet af disse Kampe var imidlertid betydningsfuldt nok. Fra *28. September* til *4. Oktober* var paa *Ypres—Dixmude Fronten* de Allierede under yderst vanskelige Forhold trængt gennemsnitligt 18 km frem i Terrainet, og *hele den dominerende flanderske Højderyg var bleven fravristet Tyskerne.* Mest af alt næsten var dog Udbyttet af Kampene af *moralsk* Art og særligt for *Belgierne.* Den belgiske Hær havde her spillet en fremtrædende og afgørende Rolle. Med Rette kunde man tale om **en belgisk Sejr,** en Sejr, *man af ganske Hjerte kunde unde den lille tapre Nation og dens uforsagte og modige Konge som første Oprejsning for utallige og langvarige Lidelser.*

Atter havde der paa Grund af Situationen fundet Raadslagninger Sted mellem *den tyske Regering* og *Hovedkvarteret. Den 29. September* havde Admiral *Hintze* paa *Ludendorffs* Anmodning lovet at komme til *Spa,* og ogsaa *Hertling* vilde komme. Ludendorff, skriver denne selv, var bleven mere og mere klar over, hvad der burde ske. Nu *maatte* man gøre Fjenden *Tilbud om Fred og Vaabenstilstand;* af *Clemenceau* og *Lloyd George* kunde man ganske vist kun vente det værste, men man haabede paa *Wilson;* denne havde ofte i usædvanligt højtidelige Former nævnt sine Betingelser, og han og *Amerika,* som han repræsenterede, maatte føle sig ærebundne derved.

Hvor Staden Lens laa.
Agence Havas's Korrespondent paa den engelske Front telegraferede 5. Oktober 1918: „De Tropper, der rykkede ind i Lens, fandt kun Ruiner. Alt var ødelagt; Kirken kunde vanskeligt genfindes. Resterne af Raadhuset, offentlige Monumenter og Huse var sunkne sammen i samme Ødelæggelse."

Det var altsaa Wilsons meget omtalte „14 Punkter" (se foran S. 1034—35), Tyskland nu klyngede sig til. Dem, skriver Ludendorff, kunde man, da de, endskønt haarde, dog var klare, antage som Forhandlingsgrundlag, hvis Wilson paa Basis af dem kunde overtale de Allierede til at nedlægge Vaabnene. Men, tilføjer Gnrlkvartermesteren, gav Modstanderne nu et lige saa skarpt Afslag som ved Nytaar 1917*), saa haabede han paa, at den tyske Regering og det tyske Folk i Forbitrelse derover vilde samle sig sammen i Enighed til nye storslaaede Heltegerninger.

Den 28. September om Eftermiddagen begav Ludendorff sig ned til *Hindenburg*, der boede i Etagen under ham, og bragte sine Tanker om Tilbud om Fred og Vaabenstilstand paa Tale. Gnrlstabschefen svarede, at han Aftenen i Forvejen havde villet sige Ludendorff det samme. De to Mænd var enige. *Men noget naivt troede de begge paa endnu at kunne stille som Betingelse, at Tyskerne fik Lov til uforstyrrede at rømme de besatte Territorier for eventuelt at kunne genoptage Kampen ved Tysklands Grænser.*

Den 29. September Formiddag fandt saa Mødet mellem Udenrigs-

*) Begivenhederne den Gang er forklarede foran S. 839—44 og i VIII. Afsnit, S. 8—11. Iøvrigt vilde den tyske Hærledelse, der, som det erindres, i de Dage fuldstændigt dominerede ogsaa i Udenrigspolitik, jo da slet ikke vide af nogen „Forstaaelsesfred", men kun have en Diktatfred, som den i Brest-Litovsk (se foran S. 1032).

ministeren og Hindenburg og Ludendorff Sted i „Hôtel Britannique“ i Spa, hvor *man blev enig om at foretage Henvendelse til Wilson.* Derpaa kørte Herrerne til *Kejseren*, som var ilet til fra *Kassel*, og som bifaldt Planen.

Samme Eftermiddag udsendtes en kejserlig Bekendtgørelse om *Indførelsen af det parlamentariske System i Tyskland.* Følgen var, at *Grev Hertling* traadte tilbage fra Rigskanslerposten og et Par Dage efter, *3. Oktober*, afløstes af *Prins Maximilian af Bayern.*

Den 2. Oktober holdt *Major Friherre von dem Bussche* i Vicekansler *Payers* Overværelse med Gnrl. Ludendorffs Bemyndigelse i *Berlin* et Foredrag om Krigssituationen for *Rigsdagens Partiformænd* af følgende Indhold:

Tysk Krigsminister, Gnrllt. *Scheuch*, f. i Alsace, 1883 Ltnt. i det badensiske Inf.Rgt. 112, 1897 som Kaptajn Adjutant i det preussiske Krigsministerium. 1912 Chef for 5. Garde Rgt. i Spandau. Under hele Krigen i Krigsministeriet. 3. Oktober 1918 Krigsminister i Ministeriet Maximilian af Baden.

Majoren omtalte *Bulgariens* Sammenbrud, skildrede *Tilstandene paa Vestfronten* som *tillidvækkende*, roste Tropperne, men oplyste, at *Erstatningstilgangen var utilstrækkelig*, Bataillonernes Styrke sunket til 540 Hoveder, og at selv dette Tal havde man kun kunnet naa ved at opløse 22 Divr., d. v. s. 66 Regimenter. *Aanden hos Erstatningsfolkene var slet.* Man kunde kæmpe videre; men *ikke sejre mere.* Derfor foreslog *Gnrlfeltmarschallen* og Gnrl. *Ludendorff* at man skulde *afbryde Kampen.* Endnu var den tyske Hær stærk nok, men hver 24 Timer kunde *forværre Stillingen* og dermed *faa de uheldigste Følger for Fredsunderhandlingerne.*

Bussches Meddelelser gjorde et overvældende Indtryk paa Rigsdagsmændene, — en naturlig Følge af *de usandfærdige Generalstabsbulletiner*, der i lange Tider havde ført Hjemlandet bag Lyset. Meget ubehageligt for Hærledelsen var det desuden, at Indholdet af Foredraget *strax kom til Offentlighedens Kundskab.* „Klarere kunde vor Svaghed ikke blive fortalt Fjenden, end det nu skete“, siger Ludendorff, men skyder Skylden for den farlige Indiskretion paa den Omstændighed, at der blandt Partiformændene var *en Polak*, „om hvem Regeringen maatte vide, at han øjeblikkeligt vilde udbrede, hvad han hørte, i Ind- og Udland“ *).

Tysk Inf.Gnrl. *v. Gündel.* Fra Krigens Udbrud Chef for V. R.K. I September 1916 afløst den dræbte Inf.Gnrl. Gaede som Chef for Armeafdeling B. Formand for den i de første Dage af Oktober 1918 i Spa nedsatte Kommission til forberedende Udarbejdelse af de af Tyskerne ønskede Vaabenstilstandsbetingelser.

*) Det er dog vel næppe givet, at det netop eller alene var *Polakken*, der forraadte Sagernes ulykkelige Stilling og udbyttede den. Indiskretion er ret hyppig blandt Politikere.

Tysk Generalmajor *v. Winterfeldt*. Født 1867. Afgaaet fra Krigsskolen i Potsdam til „Kaiser Franz" Garderegimentet i Berlin. Var tidligt i Generalstaben. Derpaa i diplomatisk Tjeneste, først Militærattaché i Bruxelles, saa i Paris. Under de store franske Armémanøvrer ved Tours i 1912 kom han (sammen med den danske Gnrlmajor Krabbe) alvorligt til Skade ved en Automobilulykke. Under Krigen var han oftere ved Fronten og benyttedes tilsidst som Mellemled mellem Regeringen og Hovedkvarteret. Medlem af den af Tyskerne i de første Dage af Oktober nedsatte Vaabenstilstandskommission. Den 25. Januar 1819 traadte han dog ud af denne, fordi han følte sig krænket over, at Afsnittet øst for Strassbourg i Henhold til Aftalerne ved den sidst foregaaende Forlængelse af Vaabenstilstanden efter Marschal *Fochs* Befaling skulde besættes af franske Tropper.

Den 3. Oktober afholdt det nye Ministerium — i hvilket *Erzberger* og Socialisterne *Scheidemann* og *Bauer* var optagne, hvorhos Krigsminister *Stein* var bleven afløst af Gnrl. *Scheuch*, Udenrigsminister *Hintze* af Dr. *Solf* — *et Kabinetsraad,* der paa Hærledelsens Vegne overværedes af *Hindenburg*. Denne forelagde Rigskansleren sine Anskuelser i en Skrivelse, der paany krævede, at man ufortøvet gjorde Fjenden Fredstilbud.

Den 4. Oktober tilstillede *den østrig-ungarske Regering* Wilson sin Fredsnote over Sverige.

Den 5. Oktober fandt det første Møde i Rigsdagen Sted efter den parlamentariske *Forfatnings Indførelse*, og i sin store Tale ved denne Lejlighed gav den nye Rigskansler Meddelelse om den gennem Republiken *Schweiz* til Præsident *Wilson* afsendte *Note* med Anmodning om at tage Fredens Tilvejebringelse i sin Haand. Noten sluttede saaledes:

„. . . *For at undgaa yderligere Blodsudgydelse anmoder den tyske Regering om* **øjeblikkelig Afslutning af en almindelig Vaabenstilstand til Lands, til Vands og i Luften.**"

Iøvrigt erklærede baade Prins Max og Rigsdagspræsident *Fehrenbach*, at, stillede Fjenden uantagelige Betingelser, vilde hele Tyskland kæmpe enigt videre paa Liv og Død.

Tysk *Greve Oberndorff*. Tidligere Gesandt i Sofia. Medlem af den af den tyske Hærledelse i de første Dage af Oktober 1918 nedsatte Vaabenstilstandskommission.

Dette kunde dog kun blive Talemaader, thi *den* Enighed fandtes ikke og kunde ikke fremskaffes i det tyske Folk. Samme Dag henvendte *Kejser Wilhelm* sig i en *Kundgørelse til Hær og Flaade:*

Tysk Marinekaptajn *Vanselow*. Medlem af Vaabenstilstandskommissionen.

„. . . *Eders Front er ubrudt og vil fremdeles vedblive at være det.* Efter Aftale med vore Allierede har jeg besluttet paany at *tilbyde Fjenden Fred.* Dog kun til *en ærefuld Fred* vil vi række Haand . . . Øjeblikket er alvorligt, men vi føler os i Tillid til vor Kraft og Guds naadige Hjælp stærke nok til at forsvare vort elskede Fædreland!"

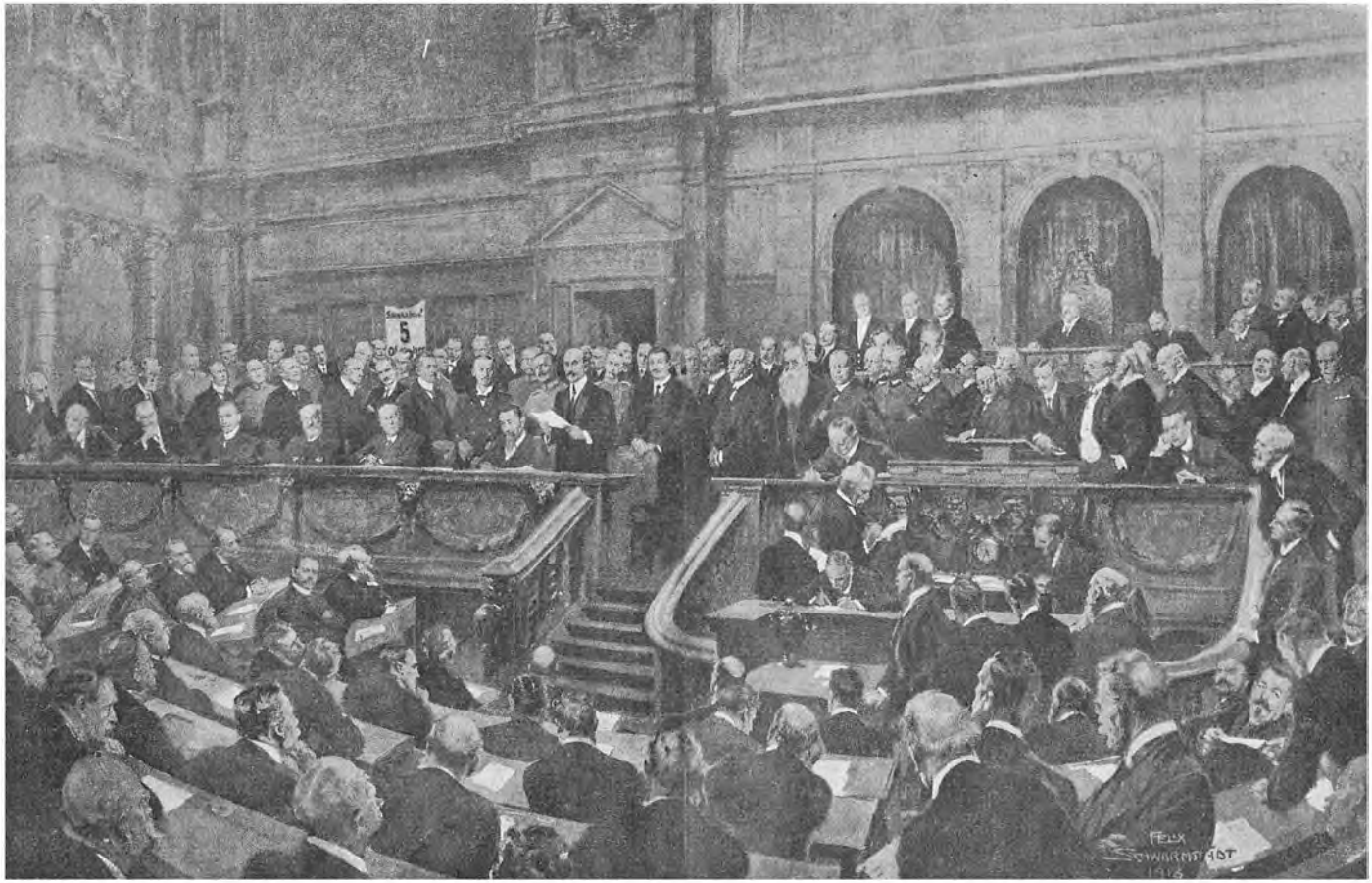
5
FELIX
SCHWARMSTADT

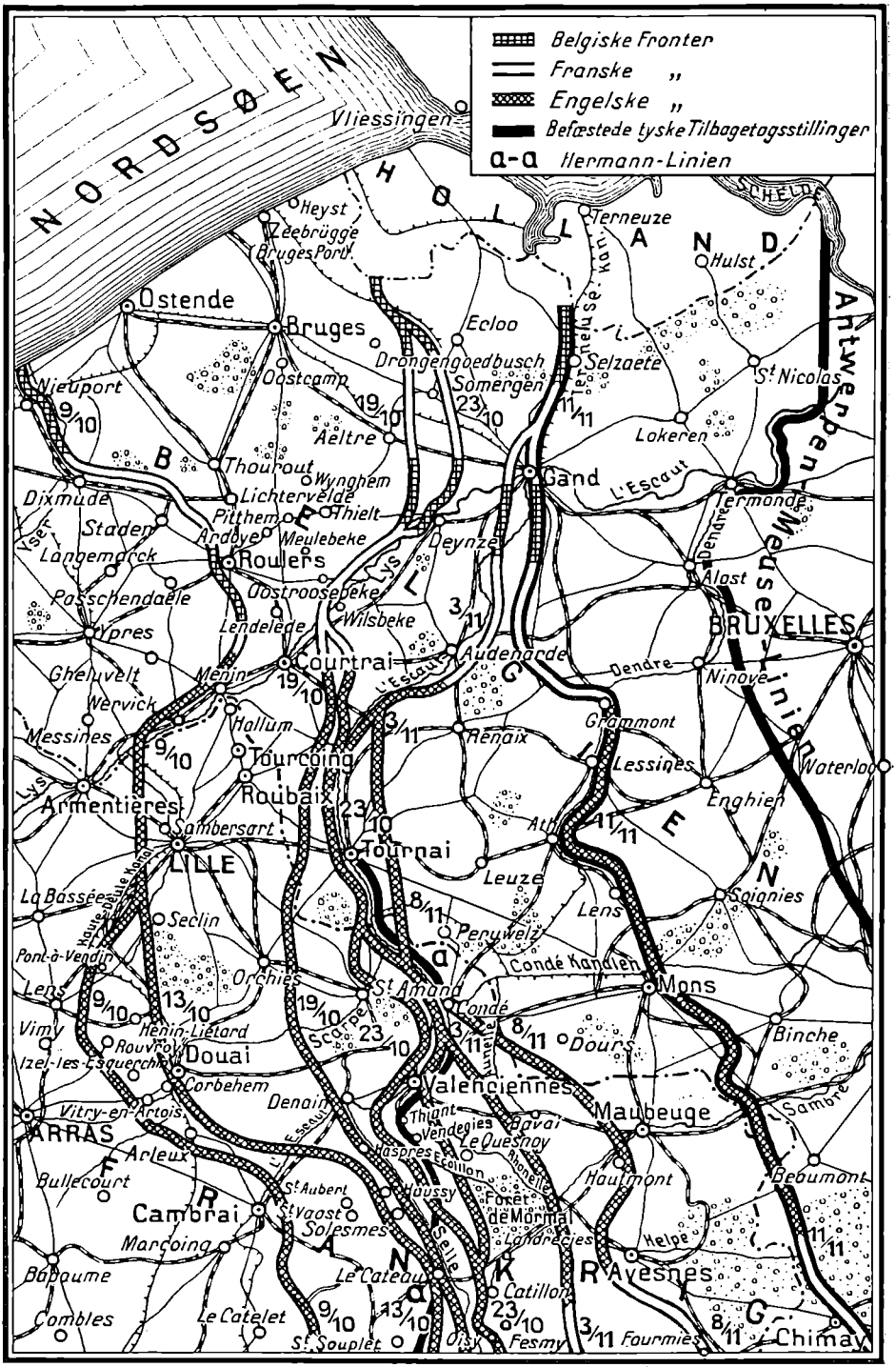

De sidste Kampe paa Vestfrontens nordlige Del.

Den mislykkede tyske Fredsoffensiv i hine Dage er skildret i vort VIII. Afsnit B, S. 20 ff. Tysklands 3 Noter af *5., 12.* og *21. Oktober* besvaredes, som man véd, i 3 amerikanske Noter af *8., 14.* og *23. Oktober*, der endte med at forlange, ikke Forhandlinger, men *Underkastelse.*

I *Spa* nedsattes der en *Kommission,* som paa Forhaand skulde bearbejde *Vaabenstilstandsspørgsmaalene.* Forsædet i denne førte Gnrl. *v. Gündell*, og Medlemmer var bl. A. Admiral *v. Hintze*, Gnrllt. *v. Winterfeld*, Marinekaptajn *Vanselow* og den tidligere Gesandt i Bulgarien, *Grev Oberndorff.*

Slutningskampene paa Vestfronten.

Generaloffensivens 2. og sidste Fase.

Vi skal nu forsøge i en saa klar og overskuelig Form, som det er os muligt, at give vore Læsere en Fremstilling af *de 4 Ugers Operationer og Kampe, som dannede Afslutningen paa den vældige Verdenskrig.* Mens Telegram paa Telegram udvexles mellem *Berlin* og *Washington*, mens den nye tyske Regering og Generalerne *Hindenburg* og *Ludendorff* mere og mere raadvilde telegraferer og telefonerer indbyrdes eller iler frem og tilbage til Konferencer, snart i *Hovedstaden*, snart i *Spa*, *fortsætter* efter den af Marschal *Foch* lagte Plan *de allierede Arméer roligt og ustandseligt deres koncentriske Fremmarche*, der kan siges som *centralt Maal* at stile mod *Maubeuge*, d. v. s. mod det vestlige Endepunkt af *Sambre-Meuse Linien*, ad hvilken *de tyske Arméers Hovedaktion* havde fundet Sted i August 1914. Og denne koncentriske Fremmarche — *der truer den tyske Hær med en Katastrofe, idet dens Masser af Tropper og Trainkolonner stilles overfor den frygtelige Situation, tæt sammenpakkede og gennem en snæver Passage, i et for saa store Troppestyrkers Bevægelser ugunstigt Terrain, at skulle hurtigt presse sig tilbage ad samme Vej, ad hvilken for 4 Aar siden ganske vist 4 tyske Arméer, men med et kun halvt saa stort samlet Mandtal havde vældet sig ind over det ulykkelige Belgien og Frankrig —, den tvinger i Løbet af de 4 Uger Kejserens Hær til ynkeligt at bede de Allieredes Overgeneral om at foreskrive sig de Betingelser, under hvilke Katastrofen — hele Hærens Overgivelse paa Naade og Unaade — kan undgaas.*

Vi tegner Begivenhederne i et samlet Overblik over hele Operationsfronten fra Dag til Dag.

Den 10. Oktober.

Paa yderste højre Fløj har *øst for Meuse franske Tropper* og Dele af *den nye 2. amerikanske Armé* begyndt fra *Verdun* at arbejde sig Nord

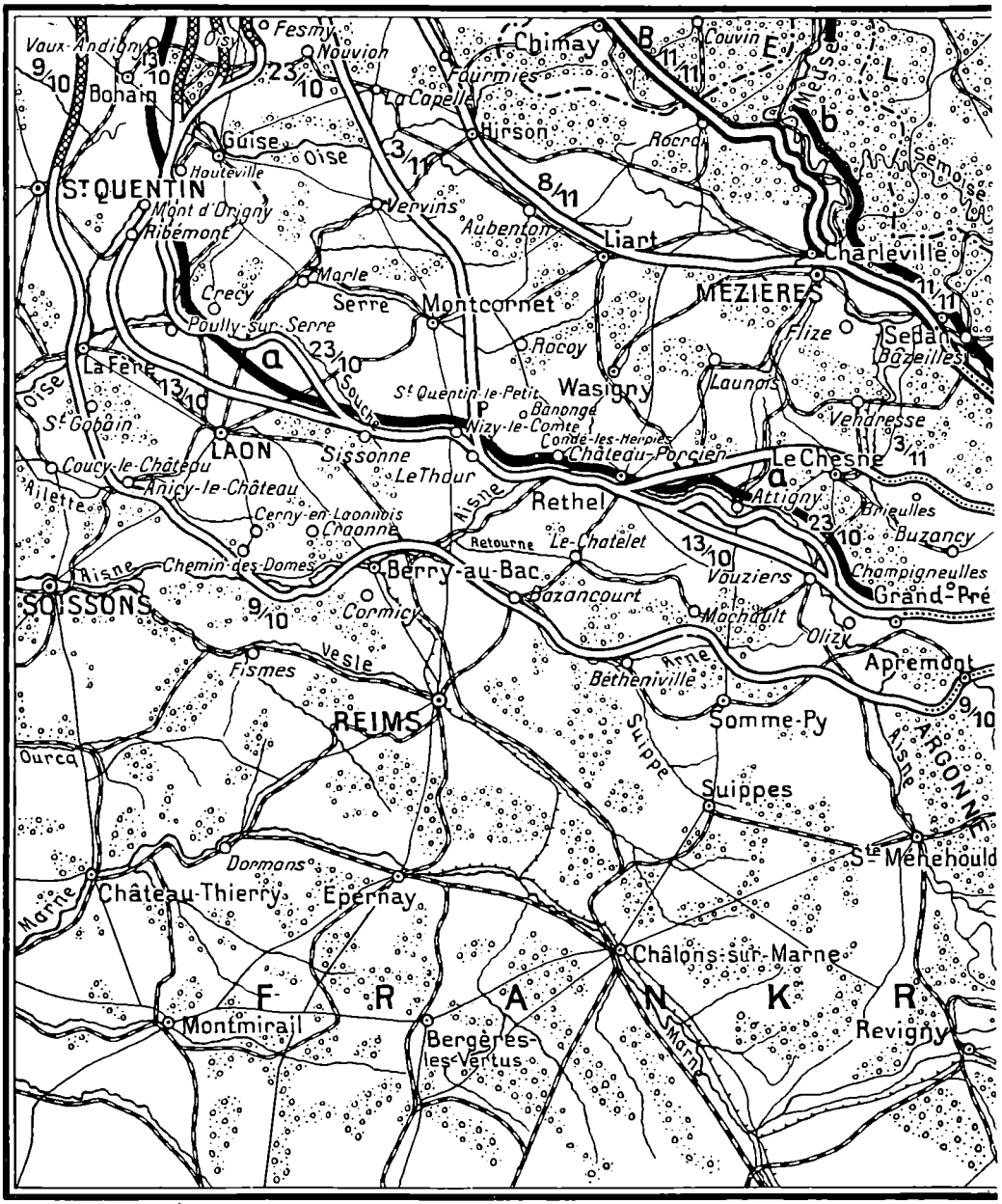

De sidste Kampe paa Vestfrontens sydlige Del.

0 5 10 20 30 40 50km

paa i Retningen *Longwy* og *Montmédy*. En heldig Fortsættelse af denne Bevægelse vil føre Franskmændene og Amerikanerne i lige Retning mod *Liége*. De Allierede er her allerede i Ryggen paa *Meuse Linien*.

1. am. Armé, nu under Genrl. *Liggett*, melder samme Dag, at den

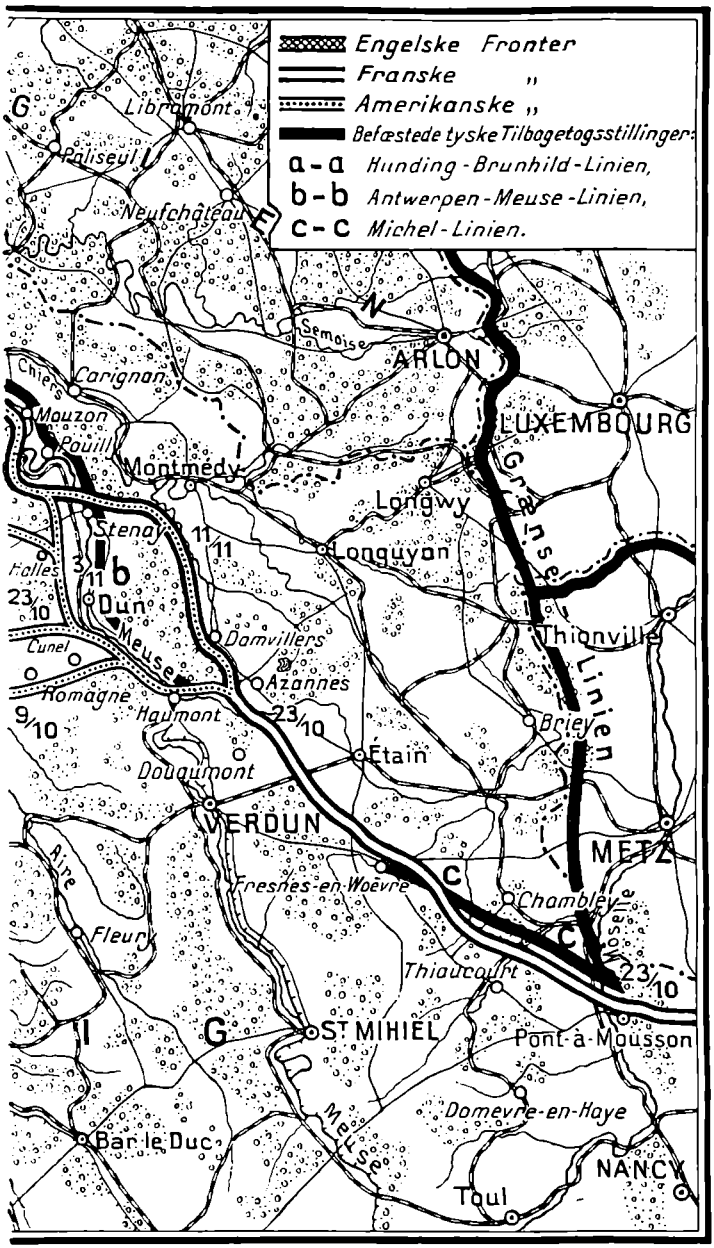

har fordrevet Tyskerne helt fra *Argonne*. Den staar tæt op ad *Hunding-Brunhild Linien*, og 3—10 km bag denne anlægger Gnrl. *Gallwitz* i største Hast en ny Forsvarslinie, *Krimhilde (Freya) Linien*.

I *Champagne* nærmer *Gouraud* sig *Vouziers* og *Retourne Bækken*.

I øvrigt er Tyskerne i *Champagne* og *Laon-St. Gobain Afsnittet*, som i Løbet af den foregaaende Uge, fra i det tyske Forsvarssystem at have dannet et tilbagetrukket, fast Forbindelsesparti mellem den mod Vest og den mod Syd vendende Del af Fronten, selv er forvandlet til et stærkt udsat Fremspring, i Færd med at gaa tilbage til *Hunding-Brunhild Linien*.

Nord for *Oise-Sambre* Kanalen trækker Tyskerne sig bag *Hermann Linien* (*Selle* Floden).

1. franske Armé staar den 10. Aften fra tæt vest for *La Fére* Nord paa langs *Oise* til *Neuvillette* og derfra videre til østsydøst for *Bohain*.

4. engelske Armé har naaet en Linie, der fra *øst for Bohain* strækker sig vest for *Vaux Andigny* til *Le Cateau;* denne By, der ligger paa Selles Østbred og midt i *Hermann Linien*, har *Rawlinson besat* om Aftenen.

3. eng. Armé har vest for *Solesmes* taget Smaabyerne *St. Vaast* og *St. Aubert*.

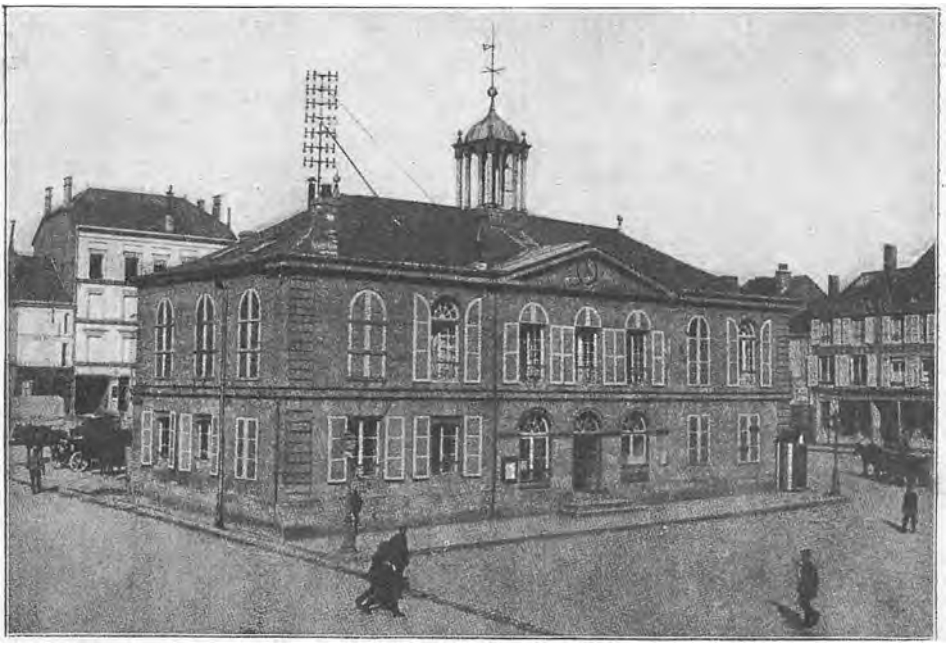

Den tyske Hovedvagt paa Raadhuset i Vouziers.
Den lille By *Vouziers* ved *Aisne* er Arrondissementshovedstad i Departementet *Ardennes*. Den havde før Krigen 3500 Indbyggere. Fra September 1914 til 12. Oktober 1918, da den blev besat af Franskmændene, havde den været Hovedkvarter for 3. tyske Armé og jævnligt Opholdssted for Kronprinsen af Tyskland.

De nordligere engelske Arméer har fortsat deres Operationer, der som foreløbigt Maal gaar ud paa, i Samvirken med *Kong Alberts Armégruppe*, at tvinge Tyskerne bort fra *Lille*.

Af disse Arméer staar Gnrl. *Hornes 1. Armé* foran *Douai* i Linien *Vitry-en-Artois—Izel-les-Esquerchin—Rouvroy*.

Valenciennes, Denain og *Douaî* er stærkt truede.

Overfor *5. eng. Armé*, der staar øst for *Lens*, er Tyskerne ved at vige tilbage mod den kanaliserede Flod *Deûle*, der løber gennem Byen *Lille*.

Kong Albert forbereder med *2. engelske* og *den belgiske Armé*, denne forstærket med VII. og XXXIV. franske A.K., Genoptagelsen af Angrebet i østlig Retning.

Den 11. Oktober.

Det er paa denne Dag, at Gnrl. *Liggett* i det østlige *Argonne* vinder frem til Udkanterne af *Grand-Pré*, og at italienske Tropper af *5. fr. Armé* gaar over *Chemin-des-Dames* til *Cerny-en-Laonnais*.

Amerikanske Divisioner af *4. eng. Armé* tager *Vaux Andigny* og *St. Souplet*, og nord for *Le Cateau* gaar Englænderne over *Selle*.

Ogsaa *Hermann Linien* er altsaa gennembrudt.

Den 12.—13. Oktober.

Paa *den amerikanske Front* paa begge Sider af *Meuse* er Fremrykningen gaaet i Staa.

De tyske Tropper rømmer Grand-Pré. [Efter Professor H. W. Schmidt i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges"]. Den lille By *Grand-Pré* ligger ved Floden *Aire* i Arrondissementet *Vouziers* i Departementet *Ardennes*. Défiléet ved Grand-Pré er historisk bekendt fra Krigene under den første franske Revolution. Indbyggerantallet var før Krigen kun 800.

Paa en Front af 150 km mellem *Grand-Pré* og Egnen *nordvest for St. Quentin* forfølger *4., 5., 10. og 1. franske Armé* den retirerende Fjende. *Gouraud* tager *Vouziers*, *Mangin* besætter *Laon*, i hvis Katedral en Sejrsmesse fejres.

Nord for *Haspres* gaar *Englænderne* over *Selle*, mellem *Arleux* og *Corbehem* naar de Vestsiden af *Sensée Kanalen*, og deres *5. Armée* erobrer *Henin-Liétard* og trænger frem til Udkanten af *Douai*.

Den 14.—18. Oktober.

Offensiven *fornyes* med særlig Kraft paa *begge de yderste Fløje*.

Disse Begivenheder ser vi først paa.

1. amerikanske Armé trænger *den 14.* frem over *Cunel* og tager *Romagne-sous-Montfaucon*. Dagen efter tages omsider *Grand-Pré*, *den 16. Bantheville* og *Landres*, *den. 18. Champigneulles*, men *Gallwitz* har atter faaet Forstærkninger og standser under haarde Kampe Amerikanernes Fremrykning for en hel Uge.

Paa den nordlige Fløj i Flandern har *Kong Albert* rustet sig til et nyt voldsomt Fremstød, som begynder *den 14.* uden Artilleriforberedelse og uden Understøttelse af Tanks og udvikler sig til, hvad Belgierne kalder: *Slaget ved Thourout og Thielt.*

Den 15. har 2. eng. Armé bemægtiget sig *Werwick og Menin*, er naaet

Udsigt over Byen *Lille*.

Lille (paa Flamsk *Ryssel*, hvorfor ogsaa Tyskerne paa deres senere Krigskort betegnede denne helt franske By saaledes) er Hovedstad i Departementet *Nord* og ligger ved den kanaliserede Flod Deûle. Knudepunkt for 8 Jernbaner. Byen har gamle Fæstningsværker fra Vaubans Tid og moderniseret Fortenceinte og danner saaledes en befæstet Lejr med 50 km Omkreds. Store Industrier. Før Krigen selve Byen 170,0000 Indbyggere. — Julius Cæsar skal, hvor Lille nu ligger, mellem Deûle og Lys have bygget en Borg, som fik Navnet „Insula" (Latin: Ø), deraf paa Fransk „L'Isle" (Øen), deraf „Lille". — Efter voldsomme Kampe overgav Byen sig, for ikke at blive helt ødelagt, den 13. Oktober 1914 til Tyskerne. Den 17. Oktober 1918 rykkede de første allierede Tropper ind i Lille.

frem til tæt foran *Courtrai* og er gaaet over paa højre Bred af *Lys*. Af den belgiske Hær, der har formeret sig med VII. og XXXIV. fr. K., Generalerne *Wassenet* og *Nudant*, i Centrum og belgiske Divr. paa Fløjene, tager højre Fløj *Lendelede* mellem Courtrai og Roulers, Franskmændene naar frem over Chausséen *Roulers—Lichtervelde* og venstre Fløj Terrainet foran *Thourout*. *Den 16.* trænger Englænderne ind i *Courtrai*, Franskmændene tager *Ardoye* og *Lichtervelde*, Belgierne *Thourout*, og nord for *Dixmude* gaar den hidtil passive belgiske Fløj over *Yser* og rykker foran mod *Ostende*. *Den 17.* finder den engelske Kystflotille denne By forladt af Tyskerne. Samme Dag bringer en engelsk Destroyer den belgiske Konge og Dronning til Ostende. Imidlertid er Gnrl. *Plumer* over *Lys* gaaet Syd paa til Nordkanten af *Tourcoing*, den belgiske højre Fløj har taget Stationen *Oostroosebcke*, Franskmændene *Meulebeke*, og den belgiske venstre Fløj er naaet frem til Udkanterne af *Bruges* og *Bruges-Port (Zeebrügge)*.

I *Leugenboom* tog Belgierne uskadt den 380 mm langtrækkende Kanon, hvormed Tyskerne havde bombarderet *Dunkerque*.

Den 18. Oktober var Tyskerne i Flandern trængt tilbage til en Linie *Oostroosebeke—Thielt—Wynghem—Oostcamp—Bruges*.

Det engelske „Liverpool-Irish" Regimentet modtages af Indbyggerne i *Lilles* Forstæder.

Vi kaster nu Blikket paa Midtefrontstykkerne:

I *Champagne* har *Gourauds* Tropper *den 15.* taget *Olizy* i Nordvesthjørnet af *Argonne.*

Debeney staar *den 14.* paa venstre Bred af *Oise* fra Mundingen af *Serre* til *Hauteville* og har ved *Vaux Andigny* Forbindelse med *Rawlinson. 1. og 5. eng. Armé* er kun 13 km fra *Valenciennes, Horne* tager *den 16.* Byen *Haussy*, øst for *Selle*, og de to Arméers indvendige Fløje indeslutter *Douai* fra Syd og Nord. *Den 17.* melder engelske Flyvere, at Tyskerne er ved at rømme *Lille*, og Natten *17.—18.* besætter Dele af VIII. og XI. eng. A.K. Udkanterne af Staden.

Den 18. Oktober tager af 2. eng. Armé XV. A. K. *Tourcoing* og *Roubaix*, og samme Dag besætter Gnrl. *Birdwood* det jublende *Lille.* Jubelen var forstaaelig; i 4 samfulde Aar, siden 13. Oktober 1914, havde den ulykkelige By været i Tyskernes Hænder. Vi har før beskrevet Tyskernes Optræden i denne By og de øvrige okkuperede Distrikter. Men af en Beretning til „Le Matin" fra dette Pariserblads Korrespondent, der fulgte med Englænderne ind i Byen, hidsætter vi dog et lille Uddrag:

Den 30. September, da der for Tyskerne ikke længere var nogen Tvivl om, at de vilde blive jagede ud af Byen, *begyndte de at plyndre de offentlige Kasser og alle Bankerne.* Nogle Bander Soldater under Ledelse af Officerer og Underofficerer kom ind i Bankerne med skarptladte Geværer og pakkede i medbragte

Kvindernes Modtagelse af *de første franske Soldater*, der efter Tyskernes Fordrivelse 18. Oktober 1918 rykker ind i Staden *Lille*.

Sække alle Penge og Værdipapirer, de fandt. *Det hele blev saa over Belgien sendt til Tyskland.* Baade Borgmesteren *Delessalle* og Biskop *Charost* protesterede mod denne enestaaende Plyndring af Privatgods, men fik af de to tyske Ledere, General *Graewenitz* og Kaptajn *Hummel*, kun det Svar:

„Vi kan ikke modtage Deres Protester. Se til, at de bliver lidt høfligere i Fremtiden!"

Hvor meget der blev stjaalet ved denne Lejlighed, har man et nøjagtigt Opgør over. Derimod véd man naturligvis ikke paa Centimer hvor meget der blev stjaalet ude i Byen, men man ansætter det til at være noget over **10 Milliarder Frcs.** Heri er indbefattet de blodige *Kontributioner* som blev paalagt Lille, og som alene udgør *750 Millioner Frcs.*, endvidere Rekvisitionerne hos private Folk og i offentlige Institutioner, Tyverierne, begaaede af Officerer og Soldater, og de Bøder, man paalagde Byen. Blot der indtraf den mindste Forsinkelse med en Levering, blev der dikteret Byen en Bøde, og blev denne ikke betalt, indfandt de tyske Officerer sig med det fornødne Værktøj og *brød i Borgmesterens Nærværelse Byens Pengeskab op.*

„Vi kunde egentlig godt besørge det uden Deres Hjælp", sagde de.

„Det tvivler jeg ikke et Øjeblik om!" svarede han.

Tyskerne havde oprettet hele Kompagnier, hvis Opgave var at finde Steder, hvor man mente Folk skjulte deres Penge og Værdisager. I Forstaden *Sambersart* medtog en bayersk Oberst det Sølvservice, han havde spist paa hos sin Kvartervært. Der var dog kun en Kniv, to Gafler og to Skeer tilbage. Hele Resten af Sølvservicet var nemlig blevet medtaget af dem, der havde ligget i Kvarter før ham.

Endnu Dagen før Tyskerne flygtede, indfandt en Oberst sig med en Ridepisk i Haanden paa Borgmesterkontoret og krævede 2000 Par Skjorter og 2000 Par Underbuxer til sin Afdeling.

„Hvis jeg ikke faar dem, er det en Million i Bøde for Byen," raabte han. Men i Lille vidste man, at Tyskernes Flugt var nær forestaaende, og man svarede ham end ikke.

Hvor langt Tyskerne gik med deres Udplyndringer, faar man et Begreb om, naar man hører, at man tog Brandmændenes Hjelme, fordi der var Kobber i dem, Hospitalernes Madrasser, fordi de var stoppede med Uld, og Hotellernes Lagener.

I Anledning af Wilsons 2. Svarnote, som havde gjort den tyske Regering meget modfalden, var Gnrl. *Ludendorff* bleven kaldt til *Berlin den 17. Oktober.* Den fra Brest-Litovsk Freden kendte Gnrl. *Hoffmann*, der ansaas for at være den blandt de højere Officerer, som havde mest Indsigt i de daværende russiske Forhold, havde Generalkvartermesteren anmodet om at komme til Stede. Det var en alvorlig Dag, thi det kneb stærkt for 18. tyske Armé. Der blev forelagt Ludendorff forskellige Spørgsmaal med Hensyn til Situationen, for at Regeringen inden Afsendelsen af sin 3. Note kunde være helt klar herover.

Gnrlm. *Hoffmann*, Ludendorffs Efterfølger som den tyske Østfronts Gnrlstabschef, var ved Krigens Udbrud Oberstlt. og Chef for 3. Batl. af 4. Badensiske Inf.Rgt. Nr. 112 (Mülhouse i Alsace, 58. Inf.Brig., 29. Inf.Div., XIV. A.K.). En stor Del af sin Tjenestetid havde han tilbragt i Generalstaben og havde fulgt Krigen 1904—05 paa japanesisk Side. Allerede 3. August 1914 forflyttedes han til 8. Armés Overkommando i Østpreussen. Da her Gnrl. Prittwitz und Gaffron afløstes af Gnrl. Hindenburg, fandt denne, ifølge en tysk Beretning, Arméens Tropper opstillede saa hensigtsmæssigt, at der strax kunde disponeres over dem i Overensstemmelse med Hindenburgs Plan. Hoffmanns Virksomhed under Forhandlingerne i Brest-Litovsk har vi omtalt (IV. Afsnit S. 618 pp.).

Interessant er den Diskussion, der udspandt sig om *Bolchevismen.* Ludendorff og Hoffmann erklærede Faren for dette Uvæsen for meget stor og fraraadede, da Regeringen vilde hente flere Forstærkninger fra Østfronten til Vestfronten, aldeles bestemt at gøre Afspærringen mod Rusland endnu svagere, end den var. Ludendorff skriver:

Regeringen som saadan syntes ikke at indtage nogen paa Grundsætninger hvilende Stilling overfor Bolchevismen. Den udtalte sig heller ikke nu klart og bestemt. Trods Protest fra Rigsmilitærrettens Præsident, *Gnrl. v. Lyncker*, havde den løsladt *Liebknecht* fra Tugthuset; og den saa dog fremdeles, hvorledes Hr. *Joffe* uddelte Penge og Skrifter i Berlin og forberedte Revolutionen. Gnrl. *Hoffmann* syntes dog ved sin Forbindelse med Dr. *Solf* i disse Dage at have aabnet Øjnene

Hvor der har været kæmpet i 4 Aar: Ruinerne af *Fort de la Pompelle* ved *Reims*.

paa en Del af Regeringens Medlemmer . . . I Slutningen af Oktober blev Joffe endelig udvist.

Krigsministeren lovede 600,000 Mand Erstatningsfolk til Vestfronten, hvoraf 60—70,000 Mand skulde følge strax. Dette hævede Ludendorffs Mod en Smule.

Iøvrigt kunde Ludendorff med Hensyn til Udsigterne ikke sige andet end, hvad han havde svaret paa en Forespørgsel den 10. Oktober:

„Jeg anser et Gennembrud for muligt, *men ikke for sandsynligt*. Spørger De mig paa min Samvittighed, kan jeg kun svare: Jeg er ikke bange for et Gennembrud!"

Den 19.—23. Oktober.

Den 19. Oktober gaar Arméen *Mangin* samlet frem til Angreb og gennembryder *Hunding-Brunhild Stillingen* i Linien fra *Aisnes* nordlige Bugtning ved *Chateau-Porcien* over *Sisssonne Sumpene* til *Poully-sur-Serre*.

Samme Dag overskrider *Debeney*, hvis højre Fløj staar ved *Poully*, med sit Centrum og venstre Fløj *Oise* mellem *Ribémont* og *Mont d'Origny*.

De franske Fremskridt i Champagne fremkalder i Dagene 19.—22. en Række heftige tyske Modangreb.

4. eng. Armé har *den 19.* forjaget Tyskerne fra *Øvre Selle* til Stillinger bag *Oise-Sambre Kanalen* syd for *Catillon*.

Den 20. rykker Gnrlrne *Byng* og *Horne* mod *Selle* fra nord for *Le Cateau* til *Denain*, hvor Selle falder i *L'Escaut*. Trods tappert Forsvar

Ødelagt Bro over Schelde ved Tournai.

tager Englænderne baade *Solesmes* og *Denain*. Dermed er Tyskernes *Selle Linie* faldet.

Paa den belgiske Krigsskueplads (se Kortskitserne S. 1306 og 1316) gaar Tyskerne *den 19.* tilbage fra Linien *Oostroosebeke—Thielt—Wynghem—Oostcamp—Pitthem*, og de franske Korps, der nu er samlede til en Armé under Gnrl. *Degoutte*, besætter *Thielt*, hvorfra 2. franske Kav. K. sendes videre frem mod *Lys*. Belgierne, hvis hele Hær er forenet paa venstre Fløj, rykker ind i *Bruges*, *Heyst* og *Bruges-Port*.

Den 20. gjorde Tyskerne kraftig Modstand vest for *Ecloo* i en Linie fra *den hollandske Grænse* over *Drongengoedbusch* til *Somergem*, men trak sig saa i de følgende Dage bag *Lys Linien*, d. v. s. bag Lys fra *Wilsbeke* til *Deynze* og bag den derfra Nord paa løbende *Afvandingskanal*. Men det var dog allerede den 20. lykkedes Gnrl. *Degoutte* at komme over *Lys* ved *Deynze*.

Den 23. Oktober indløber *Wilsons* Svar paa den 3. tyske Note. Det er interessant at se *Ludendorffs* Fremstilling af de nærmeste Følger af den amerikanske Note. Den udtalte, skriver han, nu ogsaa klart, at Vaabenstilstandsbetingelserne kun kunde blive saadanne, der umuliggjorde en Genoptagelse af Fjendtlighederne paa tysk Side og gav de allierede Magter uindskrænket Myndighed til at diktere Fredsbetingelserne. *Der kunde efter Ludendorffs Mening ikke længere være Tvivl om, at der maatte kæmpes videre.*

Hindenburg rejste paany med Gnrlkvartermesteren til *Berlin* for at hævde overfor *Kejseren*, at Kampen maatte fortsættes. Men det var tydeligt, at Regeringen ikke vilde kæmpe længere, men troede at maatte prisgive alt. Ludendorff talte alvorligt og bevæget, fortæller han. Han advarede mod Fjendens Villie til at tilintetgøre Tyskland, mod at haabe paa Wilson, mod Bolchevismen og mod den Ophidselseskampagne mod Officererne, som nu netop satte i med stor Styrke. Dette var ogsaa blevet det afgørende Vendepunkt i Rusland. Ligeledes advarede han mod at rokke ved Kejserens Stilling overfor Hæren.

Prinsen af Wales i Lille.

Den 24. havde *Hindenburg* i Spa undertegnet en „*Bekendtgørelse til alle Tropperne*" af følgende Indhold:

„*Wilson* siger i sit Svar, at han ikke vil foreslaa sine Forbundsfæller at gaa med til *Vaabenstilstandsforhandlinger*. Men Vaabenstilstanden maa gøre *Tyskland* saa *militært værgeløst, at det ikke mere kan gribe til Vaaben*. Om *Fred* vil han kun forhandle med Tyskland, dersom dette med Hensyn til sin *indre Bygning* fuldstændigt føjer sig efter *de Alliieredes Fordringer;* ellers kan der kun være Tale om *ubetinget Underkastelse*."

„Wilsons Svar forlanger *militær Kapitulation*. Det er derfor *uantageligt for os Soldater*. Det beviser, at *vor Fjendes Villie til at tilintetgøre os, som var den, der i 1914 var Skyld i Krigen*, fremdeles er den samme. Det beviser endvidere, at vore Fjender kun fører Ordet „*Retsfred*" i Munden for at narre os og bryde vor Modstandskraft. *Wilsons Svar kan derfor kun være os Soldater en Opfordring til at fortsætte Kampen af yderste Kraft*. Naar Fjenderne indser, *at den tyske Front ikke lader sig gennembryde, selv med alle Ofre*, vil *de* være parat til *en Fred, der sikrer Tysklands Fremtid netop for Folkets brede Lag*."

Denne Proklamation, der hvilede paa de fortærskede Paastande om de Allieredes Villie til at ødelægge Tyskland, kunde være soldatermæssig og mandig nok, men Regeringen syntes ikke om den, og den blev standset. Men ved Telefonering, der udspioneredes, forraadtes dens Indhold til *det uafhængige Socialdemokrati* og dermed til *Rigsdagen* og vakte paa dennes Møde *den 25. en Stormflod af Forbitrelse mod Hærledelsen.*

Den 26. Morgen skrev Ludendorff sin Ansøgning om Afsked. Hindenburg overtalte ham til ikke at afsende den. Men kort efter kaldtes han

til *Kejseren,* der var vred over Bekendtgørelsen. *Nu bad Ludendorff om sin* **Afsked.** *Kejseren* **modtog den.**

Ludendorff vendte samme Dag tilbage til Spa, men forlod næste Dag Hovedkvarteret. I Gnrlkvartermesterposten afløstes han af Gnrl. *Groener.*

Om Ludendorff skriver *John Buchan* i „Nelsons History of the War":

„Han var en Soldat af stor 2. Klasses Dygtighed, den resolute, utrættelige, langhovede Type af en tysk Officer; men tilsidst lod det til, at hans Nerver svigtede. Hans Landsmænd beskyldte ham for alt for tidligt at have foreslaaet Vaabenstilstand og for derpaa med Feberhast at have forsøgt at vende tilbage til sin Politik og sine Intriger for at iværksætte et militært Statskup. Men, hvorledes det nu end kan forholde sig med Sandheden af dette sidste, saa var den første Anklage kun et Paaskud fra deres Side, som, for at redde deres Stolthed, hævdede, at den tyske Hær var bleven *bedraget* og ikke *slaaet.* Ludendorff bedømte sine Troppers Tilstand rigtigt nok og agtede at afvende et yderligere Nederlag."

Det var den nye Rigskansler, som ønskede Ludendorff fjernet.

Gnrl. *Hindenburg* lod sig af Kejseren overtale til at forblive i Stillingen som Generalstabschef.

Den 28. Oktober erklærede den østrig-ungarske Regering sig rede til at forhandle om Fred og øjeblikkelig Vaabenstilstand.

Tyskland stod nu ene, dets sidste Forbundsfælle var faldet fra. Paa de sidste Sider af sin Bog klager *Hindenburg* over den sig Dag for Dag over hele Linien for Tyskerne hurtigt forværrende Situation, hvorledes i Orienten det *Osmannisk-Asiatiske Riges* sidste Modstand var brudt sammen; *Mosul* og *Aleppo* var næsten uden Kamp faldet i Fjendens Hænder; den mesopotamiske saa vel som den syriske Armé havde ophørt at existere; *Georgien* havde man maattet rømme; de til *Konstantinopels* Forsvar afsendte Tropper var bleven kaldt tilbage; fra *Bulgarien* var de sidste tyske Tropper afmarcherede; *Østrig-Ungarns* politiske Existens og Forsvarskraft var tilintetgjort; *Ungarn,* der havde tiljublet Tyskerne med umaadelig Begejstring, da disse var ilede til Hjælp mod Rumænerne, havde nu lagt den sorteste Utaknemlighed for Dagen. Mærkeligt nok bildte Gnrlfeltmarschallen sig ind, at *Rumænerne* var opfyldt af — Taknemlighed til Tyskland, fordi dette havde — sønderlemmet Rusland.

Den 29. Oktober forlod *Kejser Wilhelm* sin *Hovedstad* for at søge Tilflugt hos *Hæren* i *Hovedkvarteret* i *Spa.*

En af Tysklands mest bekendte Forfattere, *Maximilian Harden,* afgav i hine Dage et modbydeligt Exempel paa „Journalistik".

I August 1914 havde han udslynget følgende Bravade:

„*Hvem, der har Ret? Den, der har Magt.* Sejre vil vi. Sejre maa vi. Ikke baldyre og bevise fra Diplomatfrakker og Briller, at vi er ærlige Folk af et fredeligt Gemyt *Cecil Rhodes,* der var en stor Mand, en Gigant i Laksko og

Tyskernes Plyndringer i Douai. [Efter „Le Pays de France".]

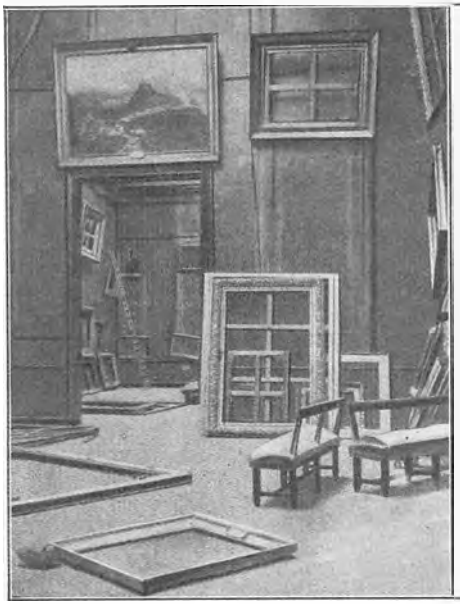

Byens *Musæum* blev helt udplyndret. Salene saa ved de Allieredes Ankomst ud som ovenfor vist: Malerirammerne hang paa Væggene eller laa paa Gulvene, men Malerierne var med enkelte glemte Undtagelser forsvundne.

I Løbet af en Maaned havde Tyskerne hver Dag benyttet 40 Automobiler til at føre Bytte bort med. De kunde bruge alt og efterlod kun, hvad der var dem umuligt at faa med.

Douai var én af de Byer, der led mest ved Tyskernes Udpresninger og Udskejelser af enhver Art. Af Privathusene var over 15 % ødelagte. Alt Møblement var stjaalet eller slaaet i Stykker. De to nederste Fotografier paa Siden kan tjene til Prøve paa den Omhu, hvormed disse raa Mennesker udplyndrede alt. Man ser Indbyggere, som er vendt tilbage til Douai, i det, der en Gang var deres Hjem, og hvor der intet er tilbage, de kan bruge.

med Tuberkler, har en Gang brølt lige ind i Pedanternes Tykmælksfjæs: „Denne Krig er retfærdig, fordi den nytter mit Folk og styrker mit Lands Magt!" Lad os hamre den Sætning ind i Alles Hjerter. Den opvejer hundrede Hvidbøger! Lad os slaa den op paa alle Mure, paa Raadhuse, paa Gadehjørner — store Plakater, paa rødt Papir. Skriv nedenunder: *Banderne vil os til Livs!* En Bastard kror sig i den forrykte Indbildning, at han kan knuse *den store Sejrherres Sønnesøn! Sværdet af Balgen! Den frække Fjendes* Fod skænder vor Jord. *Slaa ham ihjel, Verdenshistorien spørger ikke om Grundene!*"

I Oktober 1918 udtalte Hr. Harden sig som følger til „Berlingske Tidende"s Korrespondent, *Henry Hellsen:*

„Forhaabentligt bliver *von Tirpitz* hurtigst muligt stillet for en Domstol. Verden er da ikke forgæves bleven saa mange Tusinde Aar gammel, og *der er Grænser for, hvad Mennesker kan gøre mod Mennesker.*"

— „Belgien?"

„Krigen begyndte fra vor Side med *et Taskenspiller-Tric.* Derfor har jeg aldrig kunnet deltage i Beundringen for vore militære Sejre. De var jo dog alle kun *Resultaterne af en Uhæderlighed.* Men i Dag er Traktater ikke længere . . . *Papirlapper!* Den Tid er forbi. Ingen Stat, intet Folk, ingen Klasse, hverken Mand eller Kvinde, vil efter denne Krig, denne Syndflod, være som før."

— „Rusland?"

„*Kühlmann* og *Czernin* er Skyld i, at vi nu i Alverdens Omdømme gælder for at være Bondefangere. Men jeg haaber, at Jordens Folkeslag vil fejre Forretningen ved sammen (!) at foretage en Expedition til Rusland og dèr skabe Orden. Det bør være den første fælles (!) Opgave efter Fredsslutningen."

Og saa haanede Manden i sit sidste Svar paa simpleste Vis den Kejser, hvis Krig han 4 Aar i Forvejen havde tiljublet i saa brovtende Udtryk:

— „Hohenzollerne?"

„Jeg personlig har altid med bange Anelser fulgt den Hersker, der ved sin Tronbestigelse for 30 Aar siden udtalte: „Ich führe Euch herrliche Tage entgegen!" De herlige Dage kender vi nu. *Wilhelm* blev til *Filmhelm* . . . . Tyskland til et daarligt Biografteater."

Naa, helt et Særkende for Tyskland er denne Art Journalistik jo desværre ikke.

Vi vender tilbage til Kampfronten.

I det af den franske Generalstab udgivne Skrift „Pourquoi l'Allemagne a capitulé le 11 novembre 1918" („Grundene til den tyske Kapitulation af 11. November 1918")*), hvilket vi allerede tidligere har citeret, skrives (vi har foretaget nogle Forkortelser) omtrent saaledes:

„Altsaa er mellem den *10. og 20. Oktober* Fjendens Tilbagetog blevet almindeligt over hele Fronten fra *Havet* til *Meuse;* i faa Dage havde de Allieredes 3 samtidige Offensiver nødvendiggjort Indsættelsen af største Delen af Reserverne, og Fjenden havde ingen anden Udvej end at trække

*) Skriftet udkom ved Nytaar 1919 (dateret 10. Januar) paa Fransk, men blev derpaa af Generalstaben oversat paa Tysk, for at det skulde finde Udbredelse i Tyskland. En Udgave i nøjagtig Gengivelse er udsendt af den tyske Oberst *B. Schwertfeger* (Reimar Hobbings Forlag, Berlin).

sig tilbage og gennem sin Regering at bede om Vaabenstilstand for at udskyde Tidspunktet for Nederlaget."

„Dette Nederlag, saa den allierede Overkommando, var nærforestaaende. Den vidste, at fra *23. September* til *20. Oktober* 139 af de 191 tyske Divisioner havde deltaget i Kampen."

„Desuden var 44 af de indsatte Divr. ikke i Stand til at udholde en alvorlig Kamp, og Tyskerne raadede til deres Afløsning kun over 7 friske samt over c. 15 andre Divr., hvilke var hentede fra roligere Frontafsnit."

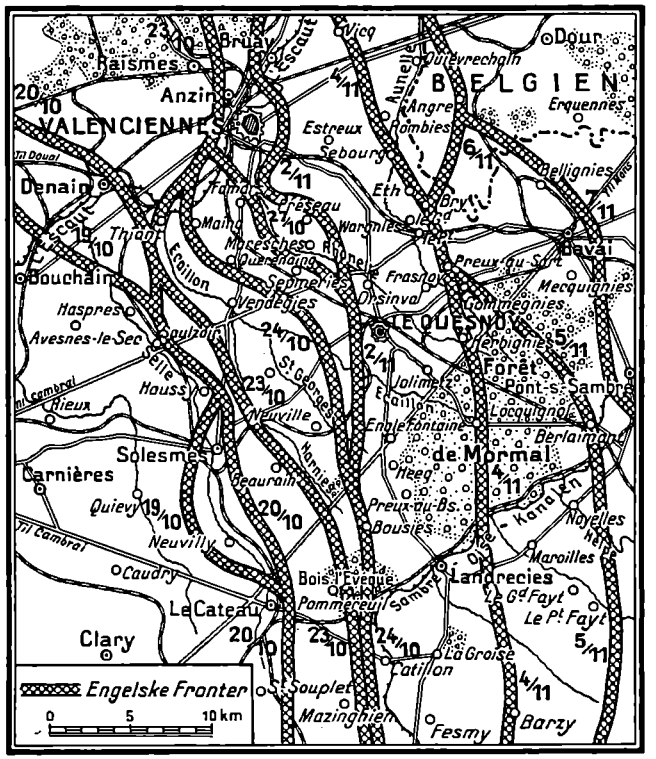

Kortskitse til *Englændernes Kampe* ved *Valenciennes* og *Mormal Skoven* i Oktober og November 1918.

„*Flandernarméerne* støder frem i almindelig Retning *Bruxelles*. De engelske Arméer lægger deres Hovedanstrængelse mellem *L'Escaut* og *Sambre* for at drive Fjenden tilbage paa de lidet gangbare *Ardenner*. Af *de franske Arméer* skal *1.* understøtte de engelske Arméers højre Fløj i Retning *Givet* og svinger til højre for at omgaa *Hunding Stillingens* nordlige Fløj. *5.* og *4. Armé* og *1. am. Armé* søger at naa Egnen *Mézières—Sedan* og *Øvre Meuse*, saa saare Fjendens *Aisne Linie* er faldet; venstre Fløj gaar paa *Château-Porcien*, højre paa *Busancy-le-Chesne* (sydøst for Le Chesne).

Naar man betragter paa Kortet de Terrainafsnit, gennem hvilke de allierede Hære bevægede sig, træder ogsaa tydeligt Hensigten frem med deres Operationer. Paa Gnrl. *Fochs* højre Fløj marcherede Gnrl. *Pershing* og Gnrl. *Gouraud* i Forening mod Linien *Montmédy—Mézières* for saaledes at overskære den tyske Tværforbindelse ad *Banen Metz—Hirson* og

samtidigt at opnaa, at der til Tilbagetoget kun levnedes *Kronprinserne af Tysklands og Bayerns Hærgrupper* det smalle Terrain langs *Sambre* og *Meuse* og videre over *Liége*. Som egentlige frontale Angribere rykkede fra *Laon-St. Quentin* Partiet 5., 10. og 1. franske Armé frem mod Nordøst. Marschal *Haig* dirigerede sine 4 sydligste Arméer mod Linien *Maubeuge—Mons;* begge disse Grupper styrede altsaa koncentrisk mod *Namur* for at standse *Kronprins Wilhelms* Marche mod Nord. Det var i Forbindelse hermed paatænkt, at *Amerikanerne* skulde foretage en Svingning til højre i nordøstlig Retning for at overskære *Banen Metz—Arlon—Namur* og trænge frem mod *Luxembourg*. Endelig søgte paa de Allieredes venstre Fløj *Kong Alberts Armégruppe* aabenbart i befalet Retning over Bruxelles at naa selve Tyngdepunktet paa den tyske Retraitelinie, *Liége*. Der var altsaa tilsyneladende Udsigt til, at kun svage Dele af den tyske Invasionshær vilde blive i Stand til at slippe hjem mellem *Ardennerne* og *Limburg*, d. v. s. at *en i Historien enestaaende Katastrofe vilde kunne ramme den tyske Stridsmagt.*

Schleswig-Holsteinische

Volks-Zeitung.

Organ für das arbeitende Volk.

Die Flotte unter der roten Fahne.

Der Sieg der Freiheit!

Herunter vom Thron!

„*Kieler Volks-Zeitung*" med *den første Revolutionsmelding* af 5. November 1918. Forneden til venstre „Soldaterraadets 14 Fordringer".
[Ernst Drahn u. Dr. Ernst Friedegg: „Deutscher Revolutions-Almanach für das Jahr 1919".]

24.—31. Oktober.

I alle disse 8 Dage gør *Amerikanerne* paa Grund af 5. tyske Armés haardnakkede Modstand næsten ingen Fremskridt. *Den 30.* lykkes det dem dog at gennembryde *Freya Linien* nord for *Bantheville*, og den *31.* gaar

deres Front fra *Andevanne* ved *Meuse* over *Remonville* og *Champigneulles* norden om *Grand-Pré* til *Olizy*.

4. franske Armé, der først kort i Forvejen efter store Anstrængelser havde taget *Vouziers* fra *3. tyske Armé*, kommer kun langsomt fremad.

Over *5.*, *10.* og *1. fr. Armé* havde paa dette Tidspunkt Gnrl. *Pétain* faaet Overbefalingen med den Opgave at dirigere dem samlede frem i Retningen *Hirson*. I *Hunding Linien* indvikles 5. og 10. Armé i voldsomme Kampe, især paa højre Fløj, vest for *Château-Porcien*, med *1. tyske Armé*, men det lykkes dog de to nævnte Arméer at passere Floden *Souche* og henholdsvis at nærme sig *Chaûmont-Porcien* og at faa fat i *Crécy-sur-Serre*. *Den 31.* staar 5. Armé i Linien *Condé-lez-Herpy — Banogne — St. Quentin-le-Petit*. Paa Pétains venstre Fløj har 1. franske Armé foran sig, mellem *Montcornet* og *Serre 7.*, mellem *Serre* og øst for *Catillon 18. tyske Armé* (denne Armés højre Fløj staar ved *Le Cateau*). *Den 27. Oktober* trænger *Debeney* ind i *Guise*. Det var den 20. Gang i Byens Historie, at den havde været Genstand for Belejring eller Kamp. Det gamle, højt paa en Klippe liggende Kastel forsvaredes endnu i 2 Dage, indtil ogsaa det *den 29.* blev erobret.

(Gnrl. *Berthelot*, om hvem det er oplyst, at han i de sidste Dage af September atter havde taget Kommandoen over sin gamle Armé, maa

Oberkommando in den Marken.

Gstr. O. Nr. 300474

Berlin W 10, den 7. November 1918

Bekanntmachung

In gewiſſen Kreiſen beſteht die Abſicht, unter Mißachtung geſetzlicher Beſtimmungen Arbeiter- und Soldatenräte nach ruſſiſchem Muſter zu bilden.

Derartige Einrichtungen ſtehen mit der beſtehenden Staatsordnung in Widerſpruch und gefährden die öffentliche Sicherheit.

Ich verbiete auf Grund des § 9b des Geſetzes über den Belagerungszuſtand jede Bildung ſolcher Vereinigungen und die Teilnahme daran.

Der Oberbefehlshaber in den Marken

von Linſingen,

Generaloberſt

Gnrloberst *von Linsingens Forbud mod Arbejder- og Soldaterraadene* den 7. November 1918 i hans Egenskab som Højstbefalende i „den Marken“:

Overkommandoen i Markerne. Berlin W 10, den 7. November 1918.

Bekendtgørelse.

I visse Kredse har man til Hensigt uden Hensyn til de lovlige Bestemmelser at danne Arbejder- og Soldaterraad efter russisk Mønster. Den Slags Indretninger staar i Strid med den bestaaende Statsordning og bringer den offentlige Sikkerhed i Fare.

Jeg forbyder ifølge § 9 b i Loven om Belejringstilstand enhver Dannelse af slige Foreninger og Deltagelse i dem.

Den Højstbefalende i Markerne.
von Linsingen.
Generaloberst.

Kongen og Dronningen af Belgien rider *den 19. Oktober 1918* ind paa Torvet i *Bruges*.

kort efter igen have afgivet denne til Gnrl. *Guillaumat,* som nu baade i franske og engelske Kilder nævnes som Fører af 5. Armé. Paa samme Maade er vi uklare med Hensyn til den mellem Englænderne og Belgierne indskudte franske Armé, hvis Fører efter belgiske Kilder var Gnrl. *Degoutte*, efter andre Gnrl. *Humbert.* Sidstnævnte anfører „The Great War" som fremdeles kæmpende mellem 10. og 1. fr. Armé.)

Paa den sydlige Del af *den engelske Front* er *4., 3.* og *1. Armé* i Færd med Operationerne mod *Valenciennes,* til hvis vestlige Udkanter man alt havde nærmet sig *den 23. Oktober.* Næste Dag gik Englænderne syd for den gamle Fæstning paa enkelte Punkter over den lille Flod *Écaillon,* medens de Nord paa fordrev Tyskerne fra *Raismes Skoven.* Fremrykningen fortsættes *den 25.,* idet Smaabyerne *Vendegies, Semmeries, Querenaing* og *Maing* erobres. *Den 26. Oktober* falder syd for Valenciennes bl. a. *Englefontaine* og *Famars* i Englændernes Hænder, og nord for Fæstningen, ved *L'Escaut,* naar disse tæt hen til *Condé.* I Løbet af *den 28.* bøjede de engelske Linier sig fra Syd og Nord sammen om *Valenciennes. Den 31.* stod Englænderne med Posteringer fremskudt øst for den lille Flod *Rhonelle.*

For at blive bedre i Stand til et haardnakket Forsvar af *Valenciennes* og Omgivelser og for lettere at kunne komme til at ødelægge Byen ved

Ildspaasættelse og Sprængninger, som sket var i *Cambrai* og *Douai*, men under Paaskud af at ville skaane Indbyggerne for de Allieredes Ild, havde Tyskerne i sidste Øjeblik med faa Timers Varsel sendt store Dele af den civile Befolkning i Alderen fra 15—60 Aar bort. 15,000 ulykkelige Mennesker af begge Køn strømmede derfor nu med ikke andre Ejendele end, hvad de gik og stod i, Øst paa ad Chausséen til *Mons*, som de Allierede naturligvis netop nu tog under Beskydning. Staklerne led frygteligt, og mange af dem omkom. Forøvrigt blev nævnte Forholdsregel de vigende Tyskere selv til ikke ringe Ulempe, idet Menneskemasserne spærrede dem Vejen tilbage.

Gnrllt. *Gillain.*
Kong Albert af Belgiens Generalstabschef under de Allieredes Offensiv 1918. Gnrl. Ruquoys Efterfølger, Gillain, blev 1880 Sekondlt. i Kavaleriet og tog 1886 Generalstabsexamen. Derpaa kom han til Tjeneste i den Uafhængige Congostat, hvor han til 1896 deltog i Kampene mod Slavejægerne. Da Verdenskrigen udbrød, var han Oberst og Chef for 4. Lansener Rgt. og fik strax 1. Kav.Brig. 1915 Gnrlmajor, 1917 Gnrllt. og Divisionschef.

Paa den nordlige Del af Englændernes Front er *5. Armé* under Fremrykning øst for *Douai* og *Lille.*

I *Flandern* marcherer *2. eng. Armé* og Arméen *Degoutte* fra *Lys* frem i østsydøstlig Retning. *Belgiernes* Stilling forbliver uforandret.

Oktober Maaned 1918 er til Ende. Allerede fra *den 25.* er man i de Allieredes øverste Raad i Færd med at formulere Betingelserne for Vaabenstilstanden, men endnu en halv Snes Dage fortsættes Fjendtlighederne under selvfølgelig Forværrelse af Tyskernes Stilling.

Vi kommer da endelig til disse, den vældige Verdenskrigs sidste 11 Kampdage.

(Se til Støtte for de afsluttende Kampskildringer Kortskitserne S. 1314, 1316—17 og 1330 og sammenlignelsesvis længere tilbage S. 1268—69 og 129 og 136.)

Over hele Fronten er hos de nu af Sejrsvished opfyldte allierede Tropper *Begejstringen paa Højdepunktet*, mest af alt hos *Belgierne* og *Franskmændene.*

Paa *den engelske Hovedfront* er det under de foregaaende Dages Kampe lykkedes at passere de mange Vandløb mellem *Mormal Skoven* og *L'Escaut*, og Centralpunktet i Tyskernes Modstand her, *Valenciennes,* er nu omsluttet paa tre Sider.

Om Englændernes Operationer foreligger der, som sædvanligt, en Del Detailoplysninger, om Franskmændenes ingen, til Underretning om Amerikanernes Bevægelser i det mindste tydelige Kort.

Den 1. November gaar 1. amerikanske Armé videre frem mellem *Meuse* og *Olizy*, 4. fr. Armé øst og nord for *Vouziers*, idet *Gouraud* kommer i højre Flanke paa Gnrl. *Gallwitz* og saaledes hjælper Gnrl. *Liggett* gennem det vanskelige Skovterrain paa hans Vej.

Samme Dag gaar syd for *Valenciennes* paa 3. engelske Armés venstre Fløj Gnrl. *Fergussons* XVII. A.K. og paa 1. eng. Armés højre Fløj Canadierne og XXII. A.K., (hvilket sidste Korps i August under Gnrl. *Godley* bl. a. havde udmærket sig syd for Reims, hvor det havde afløst II. italienske A.K.) frem til Angreb, og om Aftenen trænger 4 canadiske Kompagnier fra Vest ind i den gamle Fæstning, i hvilken de 5000 tilbageværende Beboere — af 30,000 før Krigen — er flygtet ned i Husenes Kældere. Samtidigt har Dele af XXII. A.K. overskredet *Rhonelle.*

Den 2. November besætter Amerikanerne i et frygteligt Vejr *Halles*, nordvest for *Dun*, Gnrl. Gouraud marcherer op langs *Canal-des-Ardennes* (som fra *Attigny* forbi *Le Chesne* til noget vest for *Sedan* forbinder *Aisne* med *Meuse*).

Samme Dag fortsætter XXII. eng. A.K. øst for Rhonelle sin Fremrykning og tager *Marèsches* og *Préseau*, og Canadierne fuldfører Besættelsen af *Valenciennes*. 10 Dage har Operationerne og Kampene om dette Punkt varet.

Kejserens Vrede:
„Ludendorff, giv mig mine Legioner tilbage."
[„L'Echo de Paris."]

Den 3. og 4. November er 1. amerikanske Armé paany naaet et godt Stykke frem, c. 20 km siden 1. November. Dens Midtefront er nu kun andre 20 km fra *Sedan*, og dens Artilleri beskyder Banestrækningen *Montmédy—Longuyon.*

Til venstre for Amerikanerne gaar Gnrl. *Gouraud den 4.* over *Ardennes Kanalen* mellem *Le Chesne* og *Attigny* og over *Aisne* ved *Rethel.* Gnrlne *Guillaumat* og *Mangin* bryder gennem *Hunding Stillingen* mellem *Condé-les-Herpy* og *Sissonne*, og Gnrl. *Debeneys* hele Front har passeret *Oise-Sambre Kanalen. Italienske* Divisioner i 5. fr. Armé erobrede *Montcornet.*

Ligeledes *den 4.* aabner ogsaa Englænderne paa Frontstykket *Oisy-sur-Sambre—Valenciennes* et større Fremstød mod Terrainafsnittet omkring *Mormal Skoven* og Befæstningerne ved *Le Quesnoy*, hvor den fra Egnen syd for Valenciennes tilbagegaaende Fjende atter havde sat sig fast. 4. Armé skulde forcere *Sambre* syd for *Mormal Skoven.* XI. A.K., Gnrl. *Hamilton Gordon*, tog *Catillon* og kom over Floden, XIII. A.K., Gnrl. *Congrève,* fordrev 1. tyske Garde R.K. fra *Landrecies.* Englænderne var jo nu inde paa Skuepladsen for deres Kammeraters minderige Kampe i Slutningen af September 1914 (se foran S. 132—38), og netop Landrecies var den 25.—26. September hint Aar bleven tappert forsvaret af 2. Div.

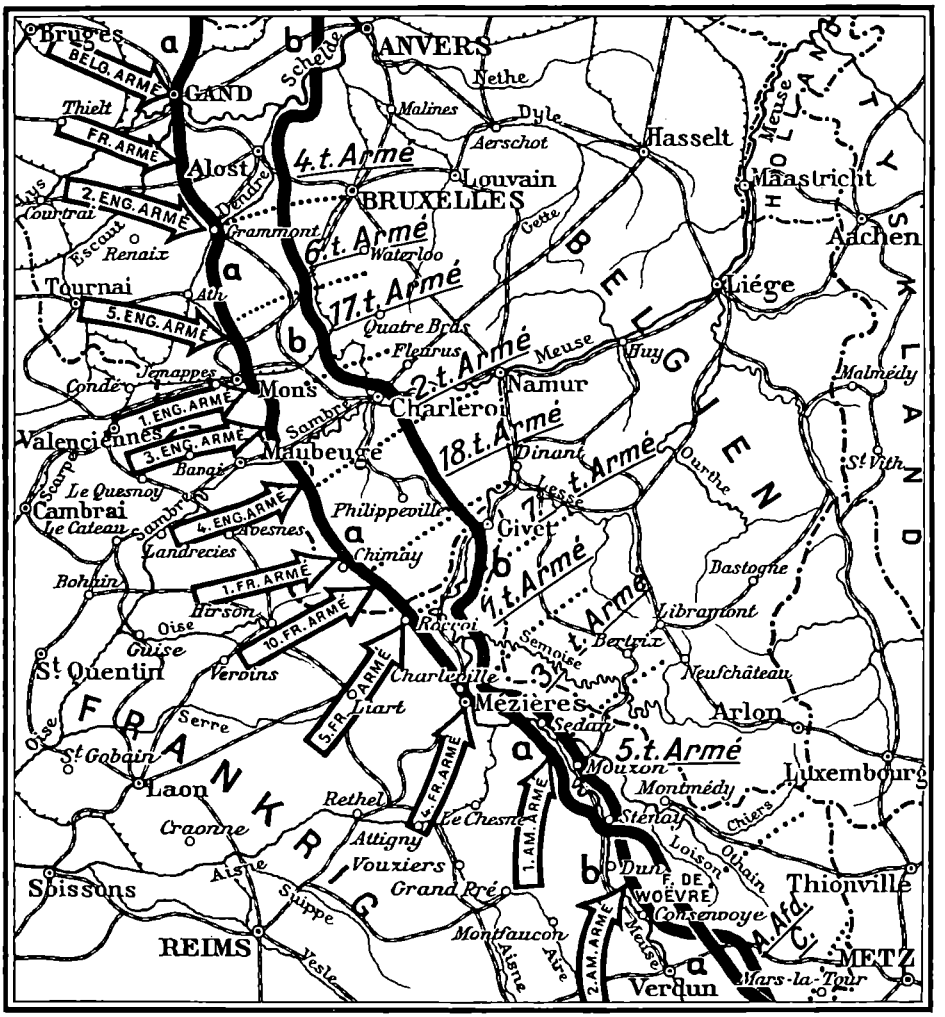

De allierede Arméers Marcheretninger ved Fjenatlighedernes Standsning 11. November 1918.

mod IX. tyske A.K. Mod selve det store Skovparti gik 3. Armé med Gnrl. *Fanshaves* V. A.K., der trængte helt igennem det og tog *Locquignol*, medens Gnrl. *Harper* med IV. A.K. bemægtigede sig *Jolimetz* og *Herbignies* og naaede Udkanten af *Gommegnies*. Tyskerne i *Quesnoy* omringedes og overgav sig. Bygns venstre Fløj besatte *Frasnoy*, *Orsinal* og *Preux-le-Sart*, XVII. A.K. overskred Floden *Aunelle* og tog *Bry*, *Eth* og *Wargnies*. Ogsaa ved 1. Armé kom XXII. A.K. ved *Sebourg* over sidstnævnte Flod.

Endvidere passerede samme Dag Gnrlerne *Plumer* og *Degoutte*, *L'Escaut*, og *Belgierne* drev 4. tyske Armé bag *Gand-Terneuzen* Kanalen.

I Løbet af Oktober Maaned havde *de Allieredes Luftflaader* været i høj Grad virksomme i Følelsen af deres absolute Overlegenhed over Fjendens. Tilsammen havde Belgierne, Franskmændene, Englænderne og Amerikanerne ødelagt eller fanget 837 tyske Maskiner. Tyskerne meldte at have gjort det af med 191 af Modstandernes, men det har vel væsentlig været gennem deres Artilleri. Navnlig havde den engelske „Independent Air Force" fremdeles foretaget en Mængde Strejftog ind i selve Tyskland, hvor Fabrikker og Jernbaner var bleven bombarderet i og ved *Metz, Thionville, Mannheim, Saarbrück, Trier, Kaiserslautern, Frankfurt, Coblenz, Worms, Karlsruhe, Baden, Bonn, Mainz* og andre Steder. Den tyske Befolkning, der til Trods for tidligere fjendtlige Luftangreb, alligevel ikke før i den Grad havde følt Fjendens Haand over sig, var herover bleven grebet af en uhyre Skræk, og da Luftoverfaldene stadigt blev hyppigere og værre, havde den tyske Regering i de første Dage af November pr. traadløs Telegram foreslaaet de Allierede paa begge Sider at *standse Luftangrebene.* Hertil bemærkede „Le Matin" ondskabsfuldt, men ikke helt umotiveret:

De allierede Arméers Terrainvindinger fra 18. Juli—11. November 1918.

> „Vi faar Kvalme, naar vi læser dette Bevis paa den ængstede Fjendes Fejghed. Han tugtes nu for sine Misgerninger, for sine Beskydninger af aabne franske Stæder og fredelige engelske Byer med de Hundreder af Ofre af Kvinder og Børn. Nu de sejrrige Allierede kommer til dem, skælver Banditterne for Følgerne af deres Handlinger. Det tyske Tilbud bliver afslaaet og et hvert nyt Angreb betalt tilbage med Hundreder af Renter."

Den 5. November — skriver *John Buchan* — kan den samlede tyske Hovedhærs Modstand anses som knækket. Og betragter man de Allieredes temmelig uhindrede Fremmarche i den sidste Kampuge, er det tydeligt, at han har Ret.

1. am. Armé rykker nævnte Dag lidt nærmere frem mod *Sedan*, 4. fr. Armé mod *Mézières*, 5., 10. og 1. fr. Armé fortsætter under Pétains personlige Ledelse den koncentriske Marche mod *Hirson*. Marschal Haig avancerer paa begge Sider af *Sambre* i Retning *Maubeuge* og *Charleroi*. Rawlinson er allerede øst for *Maroilles*, Byng tæt ved *Bavai*, Horne inde paa belgisk Grund, hvor XXII. A.K. staar langs det lille Vandløb *Honnelle*, der flyder forbi *Angre* og ved *Quiévrechain* falder i Aunelle.

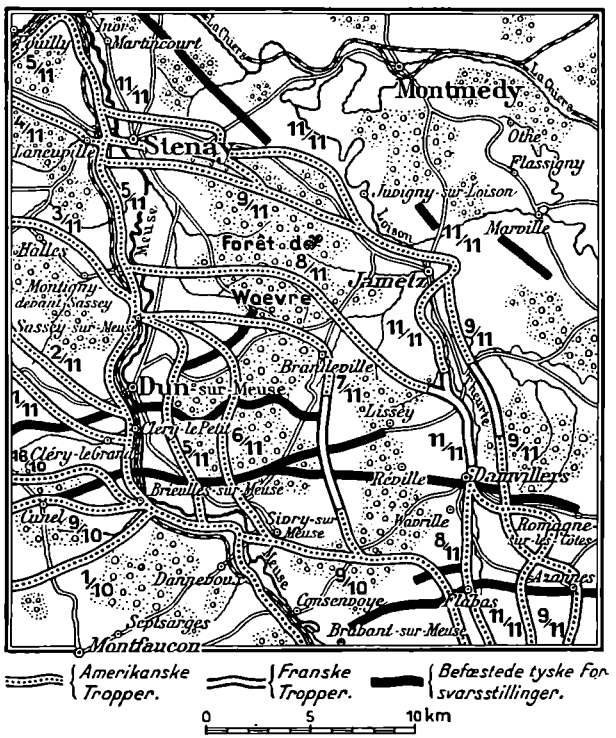

Den amerikanske Hærs Svingning til højre i de sidste Dage før Vaabenstilstanden.

Den store sydlige Del af den tyske Hovedhær er altsaa med Fjenden lige i Hælene og i begge Flanker og afskaaret fra de nordlige Arméer, henvist til at retirere hjemefter gennem det knapt 80 km brede Rum mellem *Mézières* og *Avesnes*, og dette Rum *indsnævres* for hver Time, der gaar.

Men samtidigt indleder *Foch* den foran (S. 1331) omtalte *Svingning til højre med 10. am. Armé op i Ryggen paa Tyskerne* og *lukker* maaske *helt* det Hul, ad hvilket de flygter. Den 5. Morgen har i Henhold til denne Plan 5., 90. og 89. am. Div., der hidtil paa højre Fløj af Arméen deltog i Bevægelsen mod Nord, alle foretaget en Frontforandring til højre. De staar nu med Ansigtet mod Øst paa venstre Meusebred fra *Brieulles-sur-Meuse* til *Poully*, og samme Dag gaar 5. og 90. Div. paa begge Sider af *Dun* over Floden *Meuse*.

Den 6. November fortsættes alle de Allieredes Bevægelser, navnlig Arméen Liggetts mod Øst. Italienerne hos Guillaumat tager *Rozoy*. Gnrl. Horne kommer over *Honnelle*.

Den 7. November træder den am. Armé *Bullard* i Virksomhed ved Siden af Liggetts Fløjdivr. Disse trænger nu gennem *Forêt de Woevre* Nord paa i Retning *Montmédy*, medens II. fr. Kolonialkorps, der jo, som det mindes, var stillet til Gnrl. Pershings Raadighed, tillige med am. Divr.

Engelske Gardegrenaderer marcherer den 9. November 1918 ind i *Maubeuge*, der siden 7. September 1914 havde været i Tyskernes Magt (se om Fæstningens Forsvar foran S. 180—84).
Man bemærke paa Muren ved Siden af Fæstningsporten det tyske Kommandantskabs Ordrer med Hensyn til Kørehastighed i Byen.

rykker frem i østlig Retning mod Linien *Damvillers—Jametz* (*Theurte Floden*).

Samme Dags Eftermiddag staar 77. am. Div. paa *Meuses* Vestbred overfor *Bazeilles*, og 42. Div. har besat *Sedans* Forstad syd for Floden. Gnrl. Byng besætter *Bavai*.

Den 8. November tager Gnrl. Bullard *Damvillers*, Gnrl. Gouraud *Bazeilles* og *Mézières*, Gnrl. Byng *Hautmont* og Udkanten af *Maubeuge*, Gnrl. Hornes venstre Fløj, VIII. A.K., Gnrl. *Hunter Weston*, og Gnrl. Birdwoods højre Fløj, I. A.K., Gnrl. *Holland*, *Condé*, og Birdwoods Tropper trænger fra Vest ind i *Tournai* og driver her Gnrl. *v. Quast* tilbage.

Den 9. November — samme Dag, da den tyske Rigskansler, *Prins Max af Baden*, fra Berlin lader Wolffs Bureau telegrafere ud i Verden, at *Kejser Wilhelm II* og *Kronprins Wilhelm* har *abdiceret* — overskrider II. fr. Kol.K. *Theurte*, den engelske Garde rykker

Fransk Gnrl. *Fournier*. I 1914 Guvernør i *Maubeuge*, som han efter et tappert Forsvar maatte overgive til Tyskerne, der som Anerkendelse lod ham beholde sin Sabel.

ind i *Maubeuge*, 5. eng. Armé staar i *Peruwelz* og *Tournai*, 2. eng. Armé i *Renaix*.

Den 10. November besætter 90. am. Div. (af 1. Armé) *Stenay*, Gouraud staar i *Charleville*, 5. fr. Armé i *Rocroi*, 1. fr. Armé er over *Hirson* naaet tæt til *Chimay*. Rawlinson og Byng staar lige ved den belgiske Grænse, Horne foran *Mons*, Birdwood har taget *Ath*, Belgierne, der har haft en kraftig Modstand foran sig fra 4. og 6. tyske Armés Side, omsider *Gand*.

Det er mærkeligt nok netop paa denne sidste egentlige Kampdag til Lands, at ogsaa den sidste Torpedering finder Sted fra de tyske U.Baades Side, idet en af disse Baade paa Englands Nordkyst sænker den britiske Minesøger „Ascot" med hele dens Besætning, 16 Officerer og 47 Mand.

Den 11. November Morgen — atter en Gang i Kulde og tæt Taage — rykker 3. Canadiske Div. under „Tipperary"s Toner ind i *Mons*.

Endnu bombarderer Tyskerne med Gasbomber *Mézières* og *Charleville*, som de just havde rømmet, og hvor de — da det store tyske Hovedkvarter saa længe var her — havde til dettes Bekvemmelighed ladet blive en forholdsvis stor civil Befolkning, c. 22,000 af 30,000 før Krigen, Indbyggerne fik paa denne Maade en sidste venlig Hilsen fra deres Tyranner i 4 Aar.

Men allerede Kl. 5 Morgen, før det blev lyst, var **Vaabenstilstanden bleven undertegnet,** *og Gnrl. Foch havde radiotelegraferet til sine Hæres Overgeneraler:*

„Fjendtlighederne ophører over hele Fronten den 11. November Kl. 11 Formiddag."

Telegrammet gav endvidere de allierede Tropper Befaling til ikke uden nærmere Bemyndigelse at rykke frem over de Linier, de paa nævnte Tidspunkt havde naaet.

Paa tysk Side faldt det sidste Skud i Verdenskrigen den 11. November Kl. 12. Den sidste Generalstabsbulletin meldte samme Dag:

„*Vestlig Krigsskueplads.*"

„Ved Afværgelse af *amerikanske Angreb* øst for *Meuse* udmærkede sig især ved heldige Modstød Brandenburgske Res.Rgt. Nr. 207 under Oberstlt. *Hennigs* og Tropper af 192. sachsiske Inf. Div. under Oberstlt. *v. Zeschau*, Kommandør for Inf.Rgt. Nr. 138."

„*Som Følge af Undertegnelsen af Vaabenstilstandsoverenskomsten blev Fjendtlighederne indstillede paa alle Fronter.*"

„Den 1. Generalkvartermester."

„*Groener.*"

Det sidste franske Krigskommuniqué, der udsendtes Kl. 11 Aften, havde unægteligt en anden Klang. Det lød saaledes:

„*Efter 52 Maaneders Forløb i en Krig uden Sidestykke i Historien har den franske Hær med sine Allieredes Hjælp fuldendt Fjendens Nederlag.*"

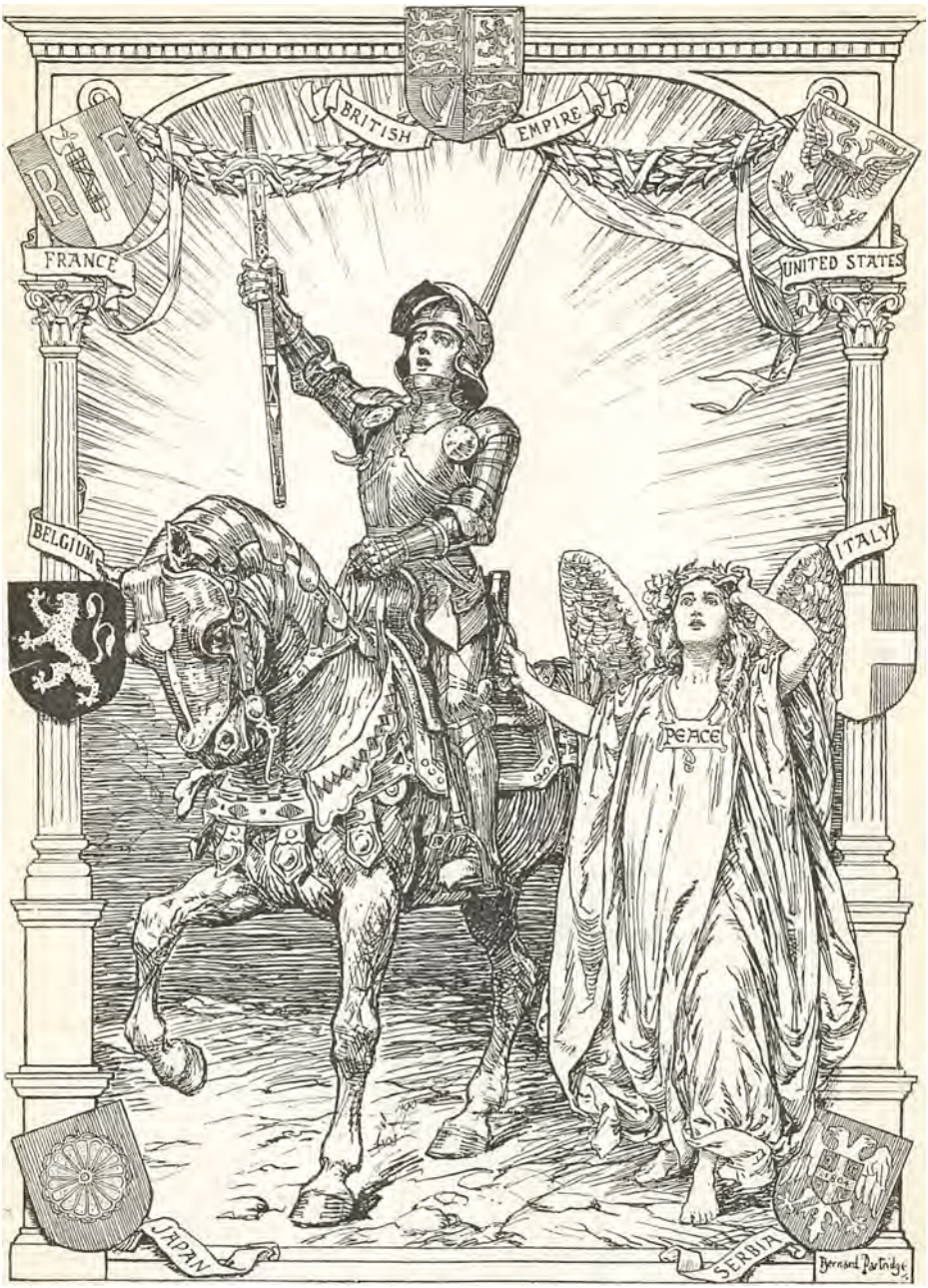

„Victory!"
(„Sejr!")
[Engelsk „Punch" 1918.]

„Besjælede af den reneste Selvopofrelse har vore Tropper, efter i 4 Aars uafbrudte Kampe hver Dag at have lagt den største Udholdenhed for Dagen og udvist det største Heltemod, løst det Hverv, som Fædrelandet havde betroet dem."

„Snart har de med ubetvingelig Energi modstaaet Fjendens Stormangreb, snart selv angrebet og sejret og har nu efter en 4 Maaneders afgørende Offensiv kastet den mægtige tyske Hær over Ende, slaaet den og drevet den ud af Frankrig og tvunget den til at bede om Fred."

„Efter at Fjenden er gaaet ind paa alle de for Fjendtlighedernes Ophør krævede Betingelser, er Vaabenstilstanden traadt i Kraft Kl. 11."

Og lad os hertil føje *Marschal Fochs Proklamation af 12. November:*

„Officerer, Underofficerer og Soldater af de allierede Hære."

„Resolut har I standset Fjenden og derpaa Maaneder igennem uden Ophør angrebet ham med utrættelig Tillidsfuldhed og Energi."

„I har vundet det største Slag i Historien og frelst en Sag, der er den helligste af alle: Verdens Frihed."

„Vær stolte deraf!"

„I har prydet Eders Faner med udødelig Hæder!"

„Efterverdenen vil bevare Eder i taknemlig Erindring."

„Foch."
„Marschal af Frankrig."
„Højstbefalende over de allierede Hære."

Scheidemann meddeler *den 9. November 1918* den foran *Rigsdagsbygningen i Berlin* forsamlede Mængde *Kejser Wilhelm II's Abdikation.*
Fra venstre til højre: *Gisbert, Barth, Eberth, Dittmann, Landsberg, Scheidemann* (oppe paa Ballustraden), *Ernst* (halvt Profil bagfra), *Haase* (med hævet højre Arm).
[„Le Panorama de la Guerre."]

Tyske Parlamentærer gennem Byen *Château-Salins*.
Château-Salins ligger østnordøst for *Nancy*, lige paa den anden Side af den tidligere tyske Grænse.
[Efter „Le Panorama de la Guerre".]

XXXVII.
Vaabenstilstanden.

De Allieredes indbyrdes Underhandlinger vedrørende Vaabenstilstandsbetingelserne.

ALLEREDE i Dagene *23.—26. Oktober 1918* var *Ententens Regeringschefer* med deres *Udenrigsministre* og paa *Amerikas* Vegne, da Præsident *Wilson* først kunde komme 6 Uger senere, Oberst *House* mødtes i *Paris* for at drøfte *Vaabenstilstandsbetingelserne,* og den *31. Oktober* samledes i samme Øjemed *de Allieredes Øverste Raad* i *Versailles*.

André Tardieu har den 20. November 1920 i en Artikel i „L'Illustration" givet en Fremstilling af de den Gang stedfundne Forhandlinger.

Man gav sig strax til Arbejdet, foreløbigt dog under mindre officielle Former, og Marschal *Foch* deltog i Drøftelserne. Han havde et Forslag færdigt, men ikke Alle fandt det strængt nok. Saaledes den amerikanske Gnrl. *Bliss,* som mente, at man kort og godt skulde kræve fuldstændig Afvæbning og fuldstændig Demobilisering. Tyskland vilde saa ikke mere kunne føre Krig, og man vilde derfor kunne paalægge det de Betingelser,

man ønskede. *Englænderne* var ikke tilfreds med, som foreslaaet, kun at faa 150 U.Baade, de vilde have næsten alle de tyske Krigsskibe.

Til Indvendingerne svarede Foch, at man sagtens kunde skrive Betingelser paa Papiret, intet var lettere. Det lød jo simpelt og logisk at fordre den tyske Felthær afvæbnet; men hvorledes gennemføre det? Skulde man drage midt gennem den retirerende fjendtlige Hær og besætte Overgangsstederne foran den? Demobilisering var godt nok, men lod sig kun gennemtvinge, naar man besatte hele Tyskland. Om de tyske Krigsskibe udtalte Marschallen sig ret foragteligt. Hvad frygtede man af dem? De havde jo knapt vovet sig ud af Havn under Krigen. Og hvad vilde man gøre, dersom Tyskerne nægtede at underskrive Betingelserne? Vilde man saa genoptage Fjendtlighederne og til ingen Nytte ofre nye Tusinder af Menneskeliv?

Imidlertid havde Marschal Foch ogsaa *den 25.* kaldt Hærenes Overgeneraler sammen til en Konference i *Senlis. Pétain, Haig* og *Pershing* indfandt sig. *Gillain* kunde ikke naa det paa Grund af Afstanden. Marschal Haig erklærede, at de allierede Hære trængte til Hvile og Rekonstruktion, og at Tyskland ikke var militært knust, og han holdt paa en Vaabenstilstand med maadeholdne Betingelser, nemlig Rømningen af de okkuperede belgiske og franske Omraader og af Alsace-Lorraine og Tilbagegivelse af erobret Jernbanemateriel. Det var efter hans Anskuelse nok til at konstatere Sejren, og han var bange for at forlænge Krigen. Gnrl. Pershing ønskede at høre Pétains Mening, inden han selv udtalte sig. Men den franske Overgeneral vilde have en virkelig Vaabenstilstand, som svarede til Præsident Wilsons Krav i Noten af 23. Oktober, saaledes at det blev Fjenden umuligt at begynde Krigen igen og de Allierede muligt at bestemme Fredsbetingelserne. Derfor maatte Tyskerne ikke vende hjem med en eneste Kanon eller Tank, kun med personlige Vaaben, og derfor skulde de allierede Hære ikke blot besætte Landet til venstre Rhinbred, men indtil 50 km ud over Flodens højre Bred. Derhos skulde Tyskland udlevere 5000 Lokomotiver og 100,000 Jernbanevogne. Dog tilføjede Gnrl. Pétain, at det vel var lidet sandsynligt, at Tyskerne vilde gaa ind paa disse Betingelser. Gnrl. Pershing støttede nu Pétain.

Man kunde af disse, de tre Generalers Udtalelser slutte, at særligt den engelske Hær var medtaget af de sidste Maaneders Kampe, og at særligt den havde haft en besværlig tysk Modstand at overvinde.

Næste Dag tilstillede Foch *Clemenceau* sit i 7 Punkter formulerede Forslag til Vaabenstilstandsbetingelserne. Formentligt har da de trods Marschallens Maadehold været stærkt paavirkede af Gnrlne. Pétains og Pershings Holdning.

Den 31. Oktober traadte saa det Øverste Raad sammen. Til Stede var: *Clemenceau, Pichon, Lloyd George, Balfour, Orlando, Sonnino, House,*

Venizelos, Vesnitch, Marschal *Foch,* Admiral *Wemyss,* Gnrlne *Henry Wilson, Bliss* og *de Robilant.* Foch karakteriserede den tyske Hærs Stilling saaledes:

„En Hær, som i 3 Maaneder har været tvunget til Tilbagetog, som ikke kan erstatte sine Tab, er *en slagen Hær.* Ved halsstarrigt at indlade sig paa Kamp allevegne destruerer den metodisk sig selv."

„*Den tyske Hærs Desorganisation er en Kendsgerning.* Men Kampene fortsættes og trækkes i Langdrag."

Raadet diskuterede nu denne og følgende Dage de foreslaaede Betingelser og sluttede *den 4. November* af med en *Skrivelse til Præsident Wilson,* hvori denne anmodedes om at give den tyske Regering den ret ydmygende Besked, *at den kunde sende en med behørig Fuldmagt forsynet Parlamentær til Marschal Foch,* som var bemyndiget til i Forening med en engelsk Admiral at optræde *paa de allierede Regeringers Vegne.*

„Tigeren Clemenceau."
„Ve, Ve, naar først dette vilde Dyr har smagt Blod!"
Af det af Tyskerne paa engelsk udgivne Blad „The Continental Times" 1918, som fordeltes til de engelske Fanger i Tyskland.]

Samme 4. November er det, at *Østrig-Ungarn faar bevilget Vaabenstilstand* (se V. Afsnit Side 456), og at Matroserne i *Kiel* giver Signalet til *den tyske Revolution* ved at hejse det røde Flag paa Slagskibet „Kaiser".

Endnu den 26. Oktober, hin Dag, da Ludendorff afskedigedes, og den følgende Uge havde man atter følt sig lidt ovenpaa i det tyske Hovedkvarter. Der var fra Paris sivet nogle Rygter ud om, at *Foch* var *uenig* med „Tigeren" *Clemenceau* og stemte for moderate Vaabenstilstandsbetingelser. Generatstaben saa heri et Bevis paa, hvor højt Foch vurderede Tyskernes Modstand, og erklærede derfor overfor Vicekansler *Payer,* at Tyskland *var ikke besejret og behøvede ikke at kapitulere.* Modet var imidlertid efterhaanden igen faldet, og efter at den tyske Befolkning havde rejst sig mod Kejserregimentet, var Vaabenstilstanden bleven Tyskland en uundgaaelig Nødvendighed. *Den 5. November* erklærede da ogsaa Gnrl. *Groener,* at Stillingen var i høj Grad alvorlig. *6. November naaede over Schweiz Præsident Wilsons Note Berlin.*

Det nyttede foreløbigt ikke at diskutere mere. Hurtigt skred man til

Udnævnelsen af *Vaabenstilstandsdelegationen.* Denne kom til at bestaa af den nye Statssekretær *Erzberger* og af en Del af Medlemmerne af den allerede i de første Dage af Oktober (se foran S. 1312—15) i Spa nedsatte Kommission, nemlig af Gnrl. *v. Gündell,* Diplomaten Grev *Oberndorff,* Gnrllt. *v. Winterfeld* og Marinekaptajn *Vanselow.*

De Allierede repræsenteredes jo kun af *Foch,* dog paa den britiske Flaades Vegne tillige af 1. Admiralitetslord, Admiral *Wemyss.*

I „Times" udtaltes en ret naturlig Forundring over de mange Personer, Tyskerne fandt det nødvendigt at sende afsted. En Officer havde jo været tilstrækkelig til at modtage Oplysning om Betingelserne. Men Sagen var den, at man i Berlin var saa naiv at tro, at det drejede sig om en Diskussion med Marschal Foch. De Allieredes Generalissimus skulde snart rive Tyskerne ud af denne Vildfarelse.

Imidlertid, allerede samme Dag forlader Delegationen Berlin.

Mødet i Rethondes Skoven.

Det vil formentligt have sin Interesse at erfare nogle af de meget ejendommelige Enkeltheder ved det historiske Møde mellem Sejrherrernes og de Overvundnes Repræsentanter.

Natten mellem den 6. og 7. telegraferedes fra *Spa* til *Paris:*

„Den tyske *Øverste Hærledelse* ifølge *Regeringens* Paalæg til *Marschal Foch:*"

„Efter at *den tyske Regering* efter Ordre fra *De Forenede Staters Præsident* har faaet Underretning om, at *Marschal Foch* er bemyndiget til at modtage den tyske Regerings med Fuldmagt forsynede Repræsentanter for at meddele disse Vaabenstilstandsbetingelserne, er følgende Befuldmægtigede udnævnte (Navnene som alt anført):"

„De Befuldmægtigede beder om traadløs Oplysning om, *hvor de kan træffe sammen med Marschal Foch . . . .*"

„*Den tyske Regering vilde hilse det som en Handling i Menneskehedens Interesse, naar der ved den tyske Delegations Ankomst til de Allieredes Front kunde indtræde en foreløbig Vaabenhvile.*"

Marschal Foch svarede pr. Radiotelegraf:

„Til *den tyske Overkommando* fra *Marschal Foch:*

Dersom de *tyske Befuldmægtigede* vil træffe sammen med *Marschal Foch* i Anledning af Vaabenstilstanden, maa de indfinde sig ved *de franske Forposter* paa Chausséen *Chimay—Fourmies—La Capelle—Guise.* Der er givet Befalinger til at modtage dem og ledsage dem til det til Sammenkomsten bestemte Sted."

Anmodningen om øjeblikkelig Vaabenhvile svarede Foch altsaa slet ikke paa. Den var afslaaet.

Marschallen har aabenbart i denne Henstilling „i Menneskehedens Interesse" kun set en lille snu Manøvre for, inden Betingelser var fastsatte, at faa nogle Dage til Raadighed, i hvilke Tyskerne kunde forbedre deres Stilling, ødelægge lidt mere og skaffe Tropper og Materiel tilbage, som ellers maaske maatte prisgives.

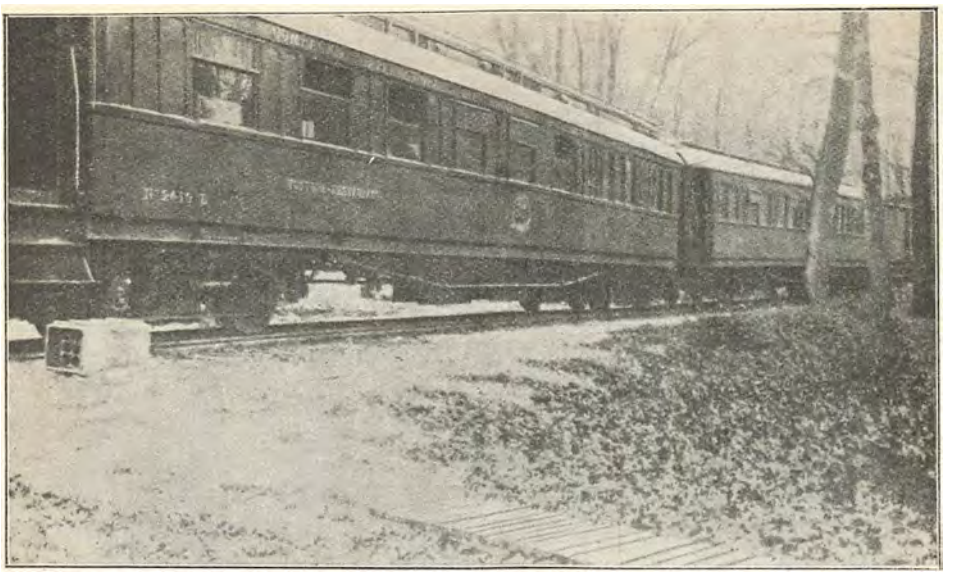

Tjenestetoget, i hvilket Marschal *Foch* modtog *de tyske Vaabenstilstandsdelegerede*, holdende i *Rethondes Skoven. ved Compiègne.*
[„Le Panorama de la Guerre."]

Med Hensyn til Delegationens Rute se Kortskitsen S. 1316.

Torsdag Eftermiddag *den 7. November* passeres de franske Forposter i Egnen ved *Fourmies*, ca. 11 km nordvest for *Hirson*, og Kl. 10 Aften ankommer Delegationen til Stationen *Rethondes*. Stationen ligger tæt vest for Floden *Aisne* og midt i *Compiègne Skovene*, c. 6 km øst for selve *Compiègne* og for Aisnes Udløb i *Oise*.

En af de tyske Delegerede har til et tysk Blad skildret sin Rejse. Vi citerer lidt deraf:

„Da vi *den 8.* (maa altsaa være den 7.) *November* med Automobiler fra *Spa* naaede de franske Linier, stod andre Køretøjer rede til at føre os til det ukendte Sted, hvor Underhandlingerne skulde foregaa. Denne Automobiltur sammen med franske Officerer varede 10 Timer. Det lader til, at den med Villie var gjort saa langvarig for at lade os køre saaledes, at vi til højre og venstre for os havde ødelagte Egne, og for saaledes ved Selvsyn at forberede os paa hvad Had og Hævn vilde kræve af os i Form af de skarpest mulige Betingelser. En af Franskmændene pegede taus paa Ruinerne og nævnte et Navn, f. Ex.: „Det er *St. Quentin!*" "

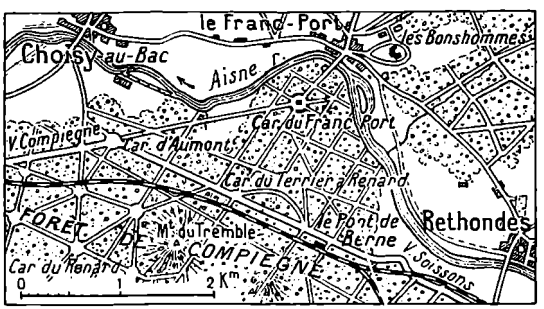

Parti af *Skovene ved Compiègne* ved *Aisne* mellem Byerne *Rethondes*, *Le Franc-Port* og *Choisy-le-Bac*, hvor *Toget*, i hvilket, *Marschal Fochs Arbejdssalon* (Sovevognskompagniets Wagon 2419. D), *Vaabenstilstanden mellem de Allierede og Tyskland undertegnedes den 11. November 1918 Kl. 5 Morgen.*
Stationen Rethondes ligger lige syd for *Carré du Franc-Port*.
[„L'Illustration."]

„Om Aftenen ventede et Tog os et eller andet Sted. Jalousierne blev trukne for, og da vi vaagnede, holdt vi midt i en Skov. Nu véd vi, at vi underhandlede i *Skoven ved Compiègne.* Maaske var det af Hensyn til vor Sikkerhed, at vi ikke blev bragt til en By. Muligvis frygtede man Voldshandlinger fra Befolkningens Side, for det var et grænseløst Had, der havde ophobet sig i Hjerterne. Vi var i en Skov, uden Huse eller Telte, helt omgivet af Tropper."

„Kun to Tog holdt paa Sporene, det ene var *Fochs* og hans Ledsageres, det andet vort. I disse to Tog levede, arbejdede og underhandlede vi. Vort Tog var forsynet med en Sovevogn, en stor Salon og en Restaurationsvogn og var flot udstyret. Vi blev rigeligt forsynede med alle Fornødenheder. Vi har intet at beklage os over, heller ikke over vore Vogtere . . ."

Den 8. November har Marschal *Foch* til Kl. 8 Morgen tilsagt den slagne Fjendes Udsendinge til Møde i sit Tjenestetog. Han modtager Delegationen med Ordene:

„Hvad ønsker De, mine Herrer?"

Og han anmoder de Fremmede om at tage Plads.

Erzberger gør et Forsøg paa at forvandle Kapitulationen til en Forhandling og svarer:

„Vi kommer for at modtage Deres Forslag til Afslutning af Vaabenstilstanden!"

Foch afparerer ogsaa denne Manøvre:

„Jeg har ingen Forslag at gøre. **Beder De om Vaabenstilstand?"**

Erzberger:

„Vi beder om Vaabenstilstand!"

Foch:

„Saa skal de af de allierede Regeringer fastsatte Betingelser blive læst op!"

Til Svaret fik Tyskerne 72 Timers Frist fra *den 8. Kl. 11* at regne.

Da hver af de Tilstedeværende talte i sit eget Sprog, og alt blev oversat, varede alene Oplæsningen 2 Timer. Meddeleren fra før fortæller:

Foch var kold, men hverken taktløs eller grov som Gnrl. *Franchet d'Esperey i Belgrad* mod *Grev Karolyi.* Alle de franske Officerer var stive og afmaalte, Foch maaske mindst, den engelske Admiral som de Andre.

Ogsaa fra fransk Side har vi naturligvis Beretninger om Mødet i Skoven. Den franske Militærforfatter *Raymond Recouly*, der var en af Tolkene ved Forhandlingerne ved Compiègne, udgav en Bog med Titlen „La Bataille de Foch", i hvilken han bl. a. giver ganske interessante Skildringer af Delegationens og enkelte af dens Medlemmers Person og Optræden:

Recouly beskriver ligeledes, hvorledes Delegationen først søgte at tage Sagen overlegent, men saa hurtigt blev ærbødig.

Winterfeld har sin Generalsuniform med den røde Ørns Orden om Halsen, Lædergamacher og feltgraa Kappe. De, der kendte ham fra hans Ophold som Militærattaché i Paris, fandt ham meget ældet. Hans Haar var blevet snevidt. Hans Ansigt syntes ganske fortrukket. Det var jo ogsaa en frygtelig Skæbne for en preussisk General at faa tildelt Hvervet som Formand for disse Udsendinge. Trods alt bevarede han dog en vis ydre Ro og Værdighed og var sympatetisk. Et Modstykke til ham var den skægløse Marineofficer *Vanselow*, hvem Recouly

tillægger et udpræget brutalt og arrogant Ydre. *Grev Oberndorff* var Typen paa en elegant Diplomat. *Erzberger* var det fuldendte Billede paa en tysk Student, tyk, glinsende, med gennemborende Øjne.

Den tyske Delegation var forfærdet over de strænge Vaabenstilstandsbetingelser og bad om at maatte sætte sig i Forbindelse med sin Regering. *En Kurér* sendtes med Betingelserne afsted til *Hovedkvarteret i Spa,* og den tyske Hærledelse blev traadløst averteret herom. Det var Kaptajn *Helldorff*, og han afgik i Automobil, ledsaget af den franske Kaptajn *Bourbon-Busset.* De to Officerer slap uden Vanskeligheder gennem de franske Linier. Men da de kom til det fastsatte Sted ved de tyske Linier, blev de modtaget med Geværskud, og, hvor meget Helldorff end svang Parlamentærflaget og lod Trompeteren blæse, fik han ikke andet Svar. Først om Eftermiddagen *den 9.* blev han i Stand til at betræde den tyske Zone. Bag Tyskernes Front var alt imidlertid et eneste Kaos. Der var næsten ikke til at komme frem, fordi Veje og Broer var ødelagte. Først *den 10. November Kl. 10 Aften* naaede derfor Helldorff *Spa.*

Allerede nu blev der fra tysk Side gjort Forsøg paa at stemme Sejrherrerne blidere og opnaa mildere Betingelser.

Gnrl. v. Winterfeld havde saaledes, siger Recouly, tilbragt næsten hele Eftermiddagen den 8. i Samtale med den engelske Admiral *Hope* og den franske Gnrl. *Weygand.* Han havde overfor dem skildret Forholdene i Tyskland med de sorteste Farver. Det var, paastod han, ganske nødvendigt, at de Allierede lod Tyskerne beholde en Del af deres Hær til Opretholdelsen af Ordenen og navnlig Maskingeværerne og Lokomotiverne. Han hentydede til *Bolschevikfaren* i og fra Tyskland.

Og Dagen efter, den 9. November om Morgenen, ankom til Rethondes Stationen den tyske Major *von Bapst*, udsendt fra Spa. Han blev modtaget af Gnrl. Weygand, og Recouly skriver:

Bapst søgte strax at appellere til Barmhjertigheden. Han fortalte at Spartakisterne nu holdt alle Broerne over *Rhinen* besat og ikke tillod et eneste Tog med Proviant eller Ammunition at køre over til Hæren.

„Det er netop et Aar siden", sagde han til den franske Kaptain *Lapeiche*, der ligesom Recouly gjorde Tjeneste som Tolk, „at vi i *Brest-Litovsk* dikterede *Russerne* vore Fredsbetingelser. Da var vi Sejrherrer. En af de russiske Delegerede sagde den Gang til mig: „Nu har vi *Bolchevismen* hos os. Pas paa, at den ikke ogsaa kommer over *Tyskland.* Den kan være der i Morgen!" Da jeg hørte denne Profeti, fandt jeg, den var saa urimelig og latterlig, at jeg lo Russeren lige op i Øjnene. Men nu er Profetien *ved at gaa i Opfyldelse.* For et Aar siden sad vi i Brest-Litovsk. *Nu sidder vi her i Skoven ved Rethondes. Hvilken Vending, hvilken Katastrofe!*"

Kejser Wilhelm II's og Kronprins Wilhelms Abdikation.

Søndagen *den 10. November* overleverede Franskmændene i Compiègne Skoven de tyske Delegerede Pariserbladene fra samme Morgen, i

2. Extraausgabe Sonnabend, den 9. November 1918.

Vorwärts

Berliner Volksblatt.

Zentralorgan der sozialdemokratischen Partei Deutschlands.

Der Kaiser hat abgedankt!

Der Reichskanzler hat folgenden Erlaß herausgegeben:

Seine Majestät der Kaiser und König haben sich entschlossen, dem Throne zu entsagen.

Der Reichskanzler bleibt noch so lange im Amte, bis die mit der Abdankung Seiner Majestät, dem Thronverzichte Seiner Kaiserlichen und Königlichen Hoheit des Kronprinzen des Deutschen Reichs und von Preußen und der Einsetzung der Regentschaft verbundenen Fragen geregelt sind. Er beabsichtigt, dem Regenten die Ernennung des Abgeordneten Ebert zum Reichskanzler und die Vorlage eines Gesetzentwurfs wegen der Ausschreibung allgemeiner Wahlen für eine verfassungsgebende deutsche Nationalversammlung vorzuschlagen, der es obliegen würde, die künftige Staatsform des deutschen Volk, einschließlich der Volksteile, die ihren Eintritt in die Reichsgrenzen wünschen sollten, endgültig festzustellen.

Berlin, den 9. November 1918. **Der Reichskanzler.**
Prinz Max von Baden.

Es wird nicht geschossen!

Der Reichskanzler hat angeordnet, daß seitens des Militärs von der Waffe kein Gebrauch gemacht werde.

Parteigenossen! Arbeiter! Soldaten!

Soeben sind das Alexanderregiment und die vierten Jäger geschlossen zum Volke übergegangen. Der sozialdemokratische Reichstagsabgeordnete Wels u. a. haben zu den Truppen gesprochen. Offiziere haben sich den Soldaten angeschlossen.

Der sozialdemokratische Arbeiter- und Soldatenrat.

Revolutionen i Berlin af 9. November 1918.
Det 2. *Extrablad* af „*Vorwärts*" Lørdag Middag.

hvilke Efterretningen bragtes om *Kejserens* og *Kronprinsens Abdikation.* Baade Kejseren og Kronprinsen havde nødigt villet til det, eller rettere, den tyske Regering havde, da det varede den for længe, inden Kejseren og Kronprinsen opfyldte Regeringens Forlangende om at træde tilbage, simpelthen bekendtgjort, at de — *var* traadt tilbage.

Hvorledes dette gik til, har den tidligere Generalstabschef i Kronprins Wilhelms Hærgruppe, Gnrl. *Grev v. Schulenburg*, den 5. April 1919 afgivet en Beretning om i det uafhængigsocialistiske Blad „Freiheit".

Den 9. November indtraf Grev Schulenburg i *Spa*, hvor hele Generalstaben ganske havde tabt Hovedet. Fra alle Arméer var der hidkaldt Divs.-, Brig.- og Rgts.-Chefer, som skulde give Meddelelse om Stemningen i Hæren. *Hindenburg* havde holdt en Tale til dem og fortalt, at der var udbrudt Revolution i Tyskland, at alle Baner, Telegrafer, Forplejningsdepoter og Rhinbroer var i Oprørernes Hænder, og at der var stor Fare for Hærens Forsyning med Levnedsmidler, dersom Oprørerne spærrede Tilførslerne.

Hindenburg og *Groener* var derhos kørt til Kejseren for at gøre ham det forstaaeligt, at det var nødvendigt, at han øjeblikkeligt trak sig tilbage. Men først havde Hindenburg bedt Kejseren om sin Afsked af preussisk Tjeneste, da han som preussisk Officer ikke kunde sige sin Konge, hvad der var hans Ærinde. Kejseren havde svaret:

„Lad os først se!"

(Schulenburg og flere Generaler var bleven tilkaldte.)

Gnrl. Groener havde derpaa holdt et længere Foredrag, i hvilket han havde skildret Hærens Stilling som fortvivlet; Hæren var ikke længere til at stole paa; det var ganske umuligt nu, med Fjenden i Ryggen, at

gøre Omkring med hele Hæren og føre den mod Oprørerne, der var kun én Redning: Kejserens Tronfrasigelse.

Den 9. November 1918.
Allegorisk Titelblad af Willibald Krain til „*Den Tyske Revolutions-Almanak*".

Derpaa havde Kejseren opfordret *Schulenburg* til at sige sin Mening. Denne gik ud paa, at Arméerne i Kronprinsens Hærgruppe i de mange Uger havde kæmpet udmærket, men var trætte og overanstrængte og kun længtes efter Vaabenstilstand; men naar de havde faaet nogen Hvile, vilde de atter være i Førernes Hænder, og man kunde da med udvalgte Førere og udvalgte Afdelinger slaa Oprøret hjemme ned. Fremfor alt hævdede Schulenburg, at Kronprinsens Hærgruppe var kejsertro. Dette stimulerede Kejseren, og han forlangte nu, at man skulde spørge alle kommanderende Generaler m. Fl.:

„Naar *alle* kommanderende Generaler i Hæren melder, at denne *ikke længere holder fast ved mig, vil jeg gaa, før ikke!*"

Men alle Generalerne udtalte, at man *ikke* kunde regne paa Hæren *ved en Borgerkrig hjemme.*

Fremdeles indløb der ustandseligt Forespørgsler og Meddelelser fra *Prins Max:* I *Berlin* var Gadekampene begyndt, og Tropperne var gaaet over til Oprørerne; Forholdenes Alvor krævede Kejserens Abdikation; kun dermed kunde de blodige Gadekampe og Borgerkrigen standses.

Kejseren lod da affatte et *Telegram til Rigskansleren,* i hvilket han erklærede, *at han var beredt til at takke af som tysk Kejser, at han ikke vilde være Skyld i Borgerkrig, men at han vilde vedblive at være Konge af Preussen og vilde føre Hæren sluttet hjem.*

Dog, inden Telegrammet var afsendt, kom der Efterretning fra Berlin, at Rigskansleren, uden at afvente Kejserens Svar, havde gennem

Wolffs Bureau offentliggjort en Meddelelse om, **at Kejseren og Kronprinsen havde abdiceret.**

Schulenburg og andre Generaler opfordrede Kejser Wilhelm til at protestere, og endnu en Gang erklærede denne at han ikke vilde give Afkald paa sin preussiske Kongeværdighed, samt, *at han vilde blive ved Hæren.*

Tyskland skriver under.

Medens de foran skildrede Scener udspilles i en af Compiègne Skovene og i Spa, har, som vi véd, *Marschal Foch* fortsat sin koncentriske Fremmarche mod de Terrainafsnit, ad hvilke den tyske Hærs Hovedmasse skulde foretage sit Tilbagetog, og hvor denne er knebet sammen paa et Rum af kun 20—30 km Dybde.

Men ikke ikke nok dermed. De Allieredes Generalissimus har forberedt en ny, for Fjenden meget truende Offensiv: Til et vældigt Angreb i Lorraine har han foran den derværende tyske Front med dennes 5—7 svage Divr. samlet en Armé paa 28 Inf. Divr., 3 Kav. Divr., 600 Tanks og et stærkt Artilleri. Denne Armé skal støde forbi Metz ind mod Rhinen, ind mod Tysklands Hjerte.

Inde i den stille Rethondes Skov gaar Timerne imidlertid i spændt Forventning. Tyskerne her bliver mere og mere nervøse. *Den 10.* lader Marschal Foch dem gøre opmærksom paa, at Fristen til Svaret udløber næste Formiddag. Oberndorff udtrykker da overfor Winterfeld sin Frygt for, at den nye Regering ikke skulde samtykke eller i hvert Fald trække det ud med Svaret, men Winterfeld svarer:

Det er ganske ligegyldigt, hvem der er Kansler, om han hedder Ebert eller Haase eller hvad som helst, **han vil være pisket til at skrive under.**"

Endelig telegraferer Udenrigsminister Solf, at Tyskland gaar ind paa de det paalagte Betingelser, og **Kl. 5 Morgen den 11. November underskrives Vaabenstilstandstraktaten.**

Vi bringer omtrent in extenso de Tyskland dikterede Betingelser saaledes som de den 14. November 1918 offentliggjordes i „Militär-Wochenblatt". Marschal Foch havde alligevel i sidste Øjeblik ladet sig bevæge til, mest af tekniske Grunde, at tilstaa Erzberger nogle Formildelser. Disse er tilføjede i Parentes ved de paagældende Paragraffer.

Vaabenstilstandsbetingelserne af 11. November 1918.

A. Paa Vestfronten.

1. *Indstilling af Fjendtlighederne til Lands og i Luften 6 Timer efter, at Vaabenstilstanden er undertegnet.*

2. *Rømning strax af de besatte Territorier* (Belgien, Frankrig, Alsace-Loraine og Luxembourg). Rømningen ordnes saaledes, at den er gennemført i et Tids-

Folkeskare. som *den 11. November 1918* samler sig foran „*Le Matin*"s *Redaktionslokaler i Paris* og, begejstret over *Vaabenstilstandens Afslutning*, uafladeligt istemmer „Marseillaisen".
[„Le Pays de France."]

rum af 14 Dage, efter at Vaabenstilstanden er undertegnet. De tyske Tropper, som til fastsat Tid ikke har rømmet de omtalte besatte Territorier, gøres til Krigsfanger. Den samlede Besættelse af disse Territorier ved Ententens og De Forenede Staters Tropper sker, efterhaanden som Rømningen skrider fremad. Alle Rømnings- og Besættelsesbevægelser er regulerede ved Tillægsparagraf Nr. 1 (fastsat ved Undertegnelsen af Vaabenstilstanden).

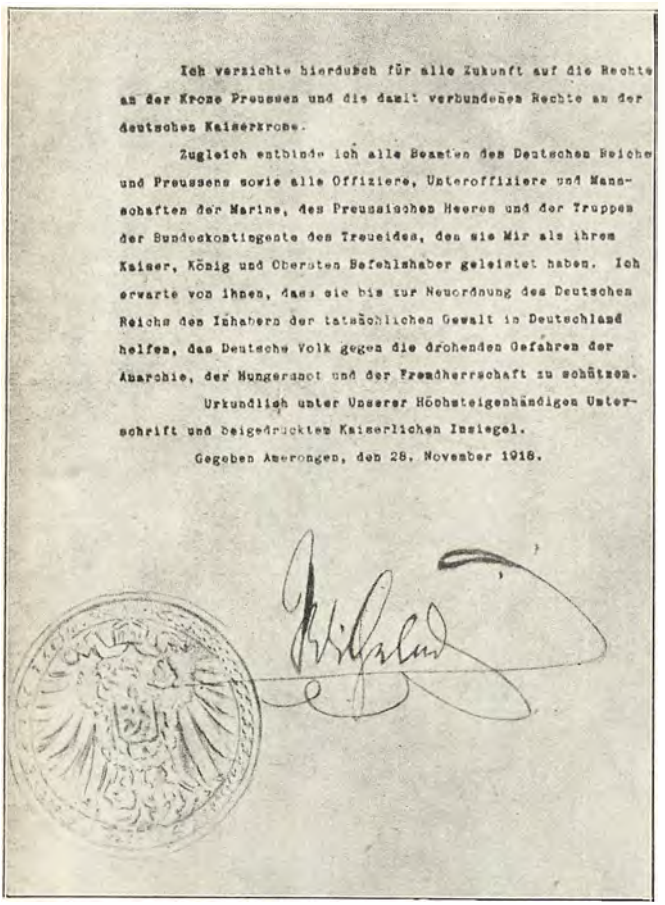

Ich verzichte hierdurch für alle Zukunft auf die Rechte an der Krone Preussen und die damit verbundenen Rechte an der deutschen Kaiserkrone.

Zugleich entbinde ich alle Beamten des Deutschen Reichs und Preussens sowie alle Offiziere, Unteroffiziere und Mannschaften der Marine, des Preussischen Heeres und der Truppen der Bundeskontingente des Treueides, den sie Mir als ihrem Kaiser, König und Obersten Befehlshaber geleistet haben. Ich erwarte von ihnen, dass sie bis zur Neuordnung des Deutschen Reichs den Inhabern der tatsächlichen Gewalt in Deutschland helfen, das Deutsche Volk gegen die drohenden Gefahren der Anarchie, der Hungersnot und der Fremdherrschaft zu schützen.

Urkundlich unter Unserer Höchsteigenhändigen Unterschrift und beigedrucktem Kaiserlichen Insiegel.

Gegeben Amerongen, den 28. November 1918.

Kejser Wilhelm II's endelige Tronfrasigelse:

„Jeg giver herved Afkald for alle Tider paa Retten til *Preussens Krone* og den dermed forbundne Ret til *den tyske Kejserkrone.*"

„Tillige løser jeg alle Det Tyske Riges og Preussens Embedsmænd ligesom ogsaa alle Officerer, Underofficerer og Mandskaber af Marinen, den preussiske Hær og Forbundskontingenternes Tropper fra den Troskabsed, som de har aflagt til mig som deres Keiser, Konge og øverste Befalende. Jeg venter af dem, at de, indtil Det Tyske Rige er bleven nyordnet, hjælper den nuværende Regering for at beskytte det tyske Folk mod Anarkiets truende Fare, Hungersnød og Fremmedherredømme."

„Kundgjort under vor Højstegenhændige Underskrift og vort ve ltrykte Kejserlige Segl."

„Givet i *Amerongen* den 28. November 1918." „*Wilhelm.*"

3. *Alle Indbyggerne i de ovenfor opregnede Lande* (inkl. Gidsler, Personer, der er sat under Anklage og alt Dømte) *føres tilbage til deres Hjem.* Denne Tilbageførelse begynder strax og maa være tilendebragt i et Tidsrum af 14 Dage.

4. *Tyskerne efterlader følgende Krigsmateriel i god Stand:* 5000 Kanoner (deraf 2500 svære Kanoner, 2500 Feltkanoner), 30,000 Maskingeværer, 3000 Minekastere, 2000 Jagt- og Bombardementsflyvemaskiner. Først og fremmest alle Maskiner af Konstruktionen D. 7. og alle til natligt Bombardement bestemte Apparater.

Dette Materiel skal udleveres Ententens og De Forenede Staters Tropper nøjagtigt, hvor det er fastsat i Tillægsparagraf Nr. 1. (Antallet af Maskingeværer nedsattes til 25,000, af Flyvemaskiner til 700.)

5. *De tyske Arméer rømmer venstre Rhinbred.* Rhinens venstre Bred styres af de stedlige Myndigheder under Tilsyn af Ententens og De Forenede Staters Besætningstropper; Ententens og De Forenede Staters Tropper sikrer Okkupationen af disse Territorier, idet de besætter

de vigtigste Rhinovergange (Mainz, Coblenz, Köln), inkl. paa hvert Sted et Brohoved, 30 km i Gennemsnit, paa højre Bred og desuden Territoriets strategiske Punkter. Paa højre Rhinbred oprettes en neutral Zone imellem Rhinen og en øst for denne Flod trukken Linie. Denne Linie løber fra den hollandske Grænse til Gernsheims Parallel 40, derfra til den schweiziske Grænse kun 30 km øst for Floden. (Den paa højre Rhinbred forbeholdte neutrale Zone skal strække sig til en Afstand af 10 km (i Stedet for 30—40 km) fra Floden.)

Rømningen af disse rhinske Territorier (paa venstre og højre Bred) ordnes saaledes, at den er gennemført i et Tidsrum af yderligere 11 Dage, altsaa i 25 Dage ialt efter Undertegnelsen af Vaabenstilstanden. (Til Rømningen tilstaas 30 Dage.)

I alle de af Fjenden rømmede Territorier er det *forbudt at bortføre Befolkningen.* Der maa ikke tilføjes Beboernes Ejendom Skade eller Afbræk.

6) *Der maa ikke foretages Ødelæggelse af nogen Art.*

Alle militære Indretninger skal overleveres i ubeskadiget Tilstand, ligeledes alle militære Forraad, Levnedsmidler, Ammunition, Udrustningsgenstande, der ikke har kunnet medføres i Løbet af det for Rømningen fastsatte Tidsrum. Alle for Civilbefolkningen bestemte Forraad af Levnedsmidler (Kvæg o. s. v.) maa efterlades paa Stedet. Industrielle Anlæg maa ikke beskadiges, deres Personale ikke ombyttes.

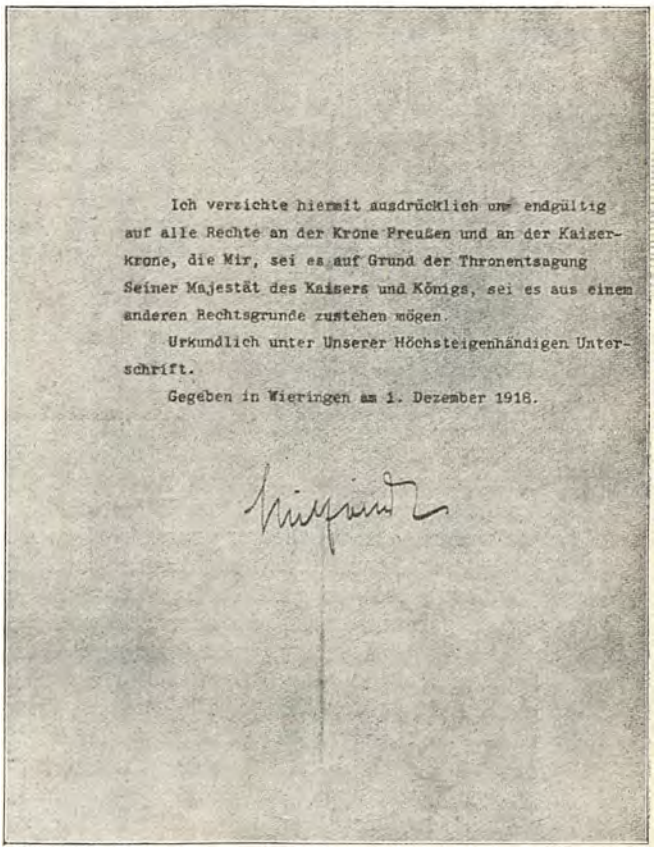

Ich verzichte hiermit ausdrücklich und endgültig auf alle Rechte an der Krone Preußen und an der Kaiserkrone, die Mir, sei es auf Grund der Thronentsagung Seiner Majestät des Kaisers und Königs, sei es aus einem anderen Rechtsgrunde zustehen mögen.

Urkundlich unter Unserer Höchsteigenhändigen Unterschrift.

Gegeben in Wieringen am 1. Dezember 1918.

Kronprins Wilhelm af Tysklands endelige Afkald paa Tronfølgen i Preussen og Tyskland.

„Jeg giver herved udtrykkeligt og gyldigt én Gang for alle Afkald paa enhver Ret til *Preussens Krone* og *Kejserkronen*, som kunde tilkomme Mig enten paa Grund af Hans Majestæt Kejserens og Kongens Tronfrasigelse eller af andre Retsgrunde."

„Kundgjort under Vor Højstegenhændige Underskrift."

„Givet i *Wieringen* den 1. December 1918." „*Wilhelm.*"

7. *Ingen Samkvemsveje og Samkvemsmidler, Jernbaner, Skibsfartsveje, Landeveje, Broer, Telegraf- og Telefonledninger maa lide Beskadigelse af nogen Art,* og hele det civile og militære Personale, som i Øjeblikket anvendes der, skal forblive der.

Indenfor det for Rømningen af Belgien og Luxembourg fastsatte Tidsrum skal der til de allierede Magter *udleveres:* 5000 til Tjeneste færdige Lokomotiver, 150,000 Jernbanevogne, 10,000 Lastautomobiler, alle i brugbar Stand og med alle Reservedele og det fornødne Brugsværktøj. (Antallet af Lastautomobiler nedsættes til 5000.)

Jernbanerne i Alsace-Lorraine med alt til dem organisk hørende Personel og Materiel skal *udleveres* indenfor samme Tidsrum.

Desuden skal det til Jernbanetrafiken *paa venstre Rhinbred* nødvendige Materiel forblive paa Stedet. Alle *Forraad af Kul og Driftsmateriel*, Skinner, Signalapparater, Værkstedsmateriel, skal forblive paa Stedet og *under hele Vaabenstilstanden vedligeholdes af Tyskland fuldtalligt og i god Tilstand.*

Alle *Lastbaade* som er frataget de Allierede, skal tilbageleveres.

Tillægsparagraf 2 ordner Enkelthederne ved disse Forholdsregler.

8. Den tyske Hærledelse forpligter sig til inden 48 Timer efter Undertegnelsen af Vaabenstilstanden at *mærke* alle *Miner eller Sprængindretninger paa Tid*, som af Tyskerne er anlagt i de rømmede Territorier, og at lette Opsøgningen og Ødelæggelsen af dem.

Desuden skal Hærledelsen angive alle eventuelt tagne skadegørende Forholdsregler (f. Ex. Forgiftning eller Tilsmudsning af Kilder o. s. v.). I modsat Fald vil der blive truffet Straffeforanstaltninger.

9. Ententens og De Forenede Staters Arméer har *Rekvisitionsret* i alle af dem besatte Territorier.

Besætningstroppernes *Underhold* i de rhinske Territorier (undtagen Alsace-Lorraine) sker paa den tyske Regerings Bekostning.

10. Alle *Krigsfanger*, der er taget fra Ententen eller De Forenede Stater, inkl. dem, der er under Anklage eller er dømte, skal *uden Ret til Gensidighed befordres til deres Hjemstavn.* Enkeltbestemmelserne skal endnu fastslaas. Ententen og De Forenede Stater skal have Ret til at bestemme derom efter deres Forgodtbefindende. Ved foranstaaende Betingelse erklæres alle Aftaler, der tidligere er truffet med Hensyn til Krigsfanger, for ugyldige, inkl. dem af Juli 1918, som man nu var i Færd med at ratificere. (Vedrørende Krigsfangerne er man bleven enig om, at Hjemsendelsen af de i Holland og Schweiz internerede tyske Krigsfanger fortsættes som hidtil. Hjemsendelsen af de tyske Krigsfanger ordnes ved Afslutningen af Forhandlingerne om Priliminærfred.)

11. *Syge og Saarede*, som, fordi de ikke kan flyttes, af de tyske Arméer efterlades i de rømmede Territorier, plejes af tysk Sanitetspersonel, hvilket derfor skal efterlades paa Stedet med fornødent Materiel.

B. Bestemmelser vedrørende de tyske Østgrænser.

12. Samtlige *tyske Tropper*, som i Øjeblikket befinder sig paa de før Krigen til Østrig, Rusland, Rumænien og Tyrkiet hørende Territorier, skal begive sig tilbage bag Tysklands Grænser af 1. August 1914. (Østrig, Rumænien og Tyrkiet skal strax rømmes, de før Krigen til Rusland hørende Territorier, saa snart de Allierede under Hensyn til disse Territoriers indre Situation anser Øjeblikket for kommet.)

13. *Borttransporten af de tyske Tropper* og Tilbagekaldelsen af samtlige tyske Instruktører, Fanger, Civil- og Militæragenter fra russisk Territorium (efter Grænserne af 1. August 1914) skal strax paabegyndes.

14. Samtlige *Rekvisitioner* og *Beslaglæggelser* af Genstande, som af tyske Tropper skulde overføres til Tyskland, ophører strax i Rumænien og Rusland (indenfor disse Landes Grænser af 1. August 1914).

15. *Fredstraktaterne fra Bukarest og Brest-Litovsk sættes strax ud af Kraft ligesom Tillægstraktaterne til dem.*

16. De Allierede skal have uhindret Adgang til de af Tyskerne ved deres Østgrænser rømmede Territorier saa vel over Danzig som ad Weichsel baade for at kunne forpleje Befolkningerne i disse Territorier og i andre Øjemed. (Formaalet for de Allieredes Adgang til de rømmede Territorier ved Østgrænsen skal, enten den sker over Danzig eller Weichsel være Befolkningens Forplejning og Opretholdelsen af Orden.)

C. I Østafrika.

17. Alle *tyske Stridskræfter*, som opererer i Østafrika, skal inden en Maaned overgive sig uden Betingelser. (Territoriet skal inden en Maaned være rømmet af alle tyske Stridskræfter.)

D. Almindelige Bestemmelser.

18 og 19 indeholder Bestemmelser om Tilbagesendelsen inden en Maaned af alle i Tyskland internerede Civile (inkl. Gidslerne, de Anklagede og Dømte), tilhørende de allierede Magter, og finansielle Bestemmelser, som vi her ikke skal komme ind paa.

E. Bestemmelser vedrørende Sømagten.

20—33. De væsentlige af disse findes angivne i vort VII. Afsnit, S. 850—51.

F. Vaabenstilstandens Varighed.

34. Varigheden sættes til *30 Dage*, men den kan forlænges. I dette Tidsrum kan Vaabenstilstanden, naar dens Bestemmelser ikke er udførte, opsiges af den ene af de kontraherende Parter. (Vaabenstilstandens Varighed sættes til *35 Dage* med Mulighed for Forlængelse. I Løbet af dette Tidsrum kan Vaabenstilstanden, naar Bestemmelserne ikke udføres, opsiges med 48 Timers Varsel. For at lette Udførelsen vedtages det i Principet at nedsætte en staaende international Vaabenstilstandskommission.)

G. Fristen til Svaret.

35. *Der bevilges Tyskland en Frist af 72 Timer,* begyndende med Offentliggørelsen af denne Text, *til at gaa ind paa eller afslaa Vaabenstilstanden.*

I Tyskland raabte man strax op om *Vaabenstilstandsbetingelsernes forfærdelige og urimelige Haardhed.* Det er sandt, at det var haarde Betingelser, de sejrrige Allierede dikterede de Overvundne, Betingelser, der varslede om en saare ydmygende Fred. Heller ikke var det underligt, at det tyske Folk, der endnu faa Uger tidligere ikke havde tænkt sig Muligheden af noget eklatant Nederlag, blev grebet af Skuffelse og Forbitrelse. Men mærkeligt og betegnende for Tyskerne var det, at disse helt syntes at have glemt de sønderknusende Betingelser, de knapt et Aar i Forvejen ved *Freden i Brest-Litovsk* selv havde paatvunget et besejret Land, nemlig *Rumænien,* og det Svar, Rumænerne paa deres Klage havde faaet af de tyske Underhandlere: „Saa skal I bare se de Betingelser, vi vil diktere Fjenden i Vest!"

Léon Bourgeois.
F. 1851 i Paris. 1882 Præfekt i Albi (i Departementet Haute-Savoye). 1887 Politipræfekt i Paris. 1888 Deputeret for Dept. Marne og samme Aar Understatssekretær i Indenrigsministeriet. 1905 Senator. Har ialt været 12 Gange Minister og 1 Gang Ministerpræsident, har været Deputeretkamrets Formand og gentagne Gange afslaaet at opstille sig som Kandidat til Præsidentværdigheden. Var i sin Tid Frankrigs Repræsentant ved Folkeretskonferencerne i Haag. September 1917 Medlem af Krigskomitéen. November 1918 Næstformand for „Folkenes Forbund".

Tyskernes Vrede gav sig Luft i en Masse *Protester* baade fra Regeringens, Folkeforsamlingers, Foreningers og anden, mere privat Side. De fleste tilstilledes, med Henblik paa og Paaberaabelse af *Wilsons* 14 Punkter, enten Wilson selv eller *Regeringen i Washington,* der tilsidst maatte bede sig fri for flere Henvendelser af denne Art. Andre havde forskellig anden Adresse.

Vi skal omtale nogle enkelte.

Det første Nødraab udgik endog allerede samtidigt med, at den tyske Regering havde *antaget* Vaabenstilstandsbetingelserne, nemlig *Natten 9.—10. November*, som Radiotelegram fra selve den tyske *Udenrigsminister* Dr. *Solf*, til den amerikanske Udenrigsminister *Lansing*. Telegrammet, der særligt klagede over Afgivelsen af Samkvemsmidler, Underholdning af Besætningstropper og Vedligeholdelsen af Blokaden, sluttede saaledes:

„*Det tyske Folk* vender sig derfor i sidste Time endnu en Gang til Præsidenten og beder ham hos de allierede Magter at virke hen til en *Mildnelse af de tilintetgørende Betingelser.*"

14. November rettede *Arbejder- og Soldaterraadet* i Berlin et Opraab til „Frankrigs, Italiens, Englands og Amerikas Folk", hvis Hovedindhold var følgende:

Den tyske Militærkaste og det herskende Regimente beskyldtes for i umættelig Rovbegærlighed at have *voldt Krigen.* Arbejderne og Soldaterne roste sig af at have *gjort Ende paa* „det fordømte Hohenzollernherredømme og paa hele Tysklands dynastiske System". Men Tyskland kunde ikke rejse sig igen, naar Ententens Regeringer paalagde det *de utaalelig haarde Vaabenstilstands- og Fredsbetingelser.* Arbejderne og Soldaterne rakte derfor over Skyttegravene de dem hidtil fjendtligsindede Folk en „Broderhaand":

„Arbejdere i Frankrig, Italien, England og Amerika! Sørg for, at *disse Vaabenstilstandsbetingelser*, som prisgiver Tyskland til økonomisk Ruin og fuldstændig Sultedød, bliver *mildnede*, og for, at Eders Regeringer *ikke fordømmer det tyske Folk til en Slavetilværelse!*"

Loucheur, Formanden for *den franske Delegation* under Forhandlingerne i *Versailles*. Senere Minister for de befriede Distrikter.

Faa Dage efter, *den 17. November*, offentliggjorde „Kölnische Zeitung" et traadløst Telegram, hvori

„hele Verdens Presse anmodedes om at *komme de truede Rhinlande til Hjælp*, da de alt var udmattede af den lange Krig og ikke kunde ernære de store fjendtlige Besætninger."

Tysk Gnrl. *Friherre Hans von Hammerstein*, f. 1867. Før Verdenskrigen en Tid lang Militærattachè i Bukarest. Derpaa til Vestfronten som Overkvartermester ved 4. Armé, førte flere Brigader og derpaa 213. Inf.-Div. Afløste Gnrl. Winterfeld som Formand for den militære Vaabenstilstandskommission (se Billedtexten foroven S. 1311.)

De fulgte Slag i Slag, disse Klageskrig fra en Nation, der, iøvrigt jo direkte temmelig uberørt af Krigens Rædsler, paa samme Maade hver Gang havde skreget op i Forfærdelse over fjendtlige Flyveres Angreb paa tysk Grund, men som aldrig havde haft et medlidende Ord overfor de af tyske Tropper mishandlede belgiske og franske Befolkninger eller overfor Ofrene for tyske Luftmaskiner og tyske Undervandsbaade.

En fremtrædende Rolle spillede i Protesterne *de tyske Kvinder*, der nu paa én Gang, da det gjaldt deres Land og deres Landsmænd blev bløde om Hjertet.

En Del literære Damer med Forfatterinden *Clara Viebig* i Spidsen fik den naive Idé *den 14. November* at telegrafere til — den svenske Forfatterinde *Ellen Key* om at tilvejebringe en international „Resolution" om bedre Betingelser for Tyskland.

Paa endnu større Begrebsforvirring tydede en Henvendelse fra *tyske Kvinder* til — „Franske Kvinders Nationalraad". Den fik et Afslag, der motiveredes med lignende Bemærkninger som dem, vi fremførte i de foregaaende Linier·

„Vi vil *ikke* bede vor Regering om at hidføre en Mildnelse af Vaabenstilstandsbetingelserne, da disse er *berettigede* alene paa Grund af *den lovløse Maade, hvorpaa Tyskland har ført Krigen.* Under de forløbne Lidelsesaar *har de tyske Kvinder, sikre paa deres Sejr, forholdt sig tause overfor deres Regerings, deres Hærs og deres Flaades Forbrydelser.*"

Den württembergske Oberst *Reinhardt*, Gnrl. Scheuchs Efterfølger som preussisk Krigsminister. Under Krigen tilsidst Generalstabschef ved en Armé. Leder af den tyske Hærs Demobilisering.

Svaret henviste endvidere til Voldshandlingerne mod Belgien, Torpederingen af „Lusitania" og Bortførelsen af Koner og Piger og sluttede saa:

„Paa alt dette maa de tyske Kvinder tænke, og de vil forstaa vor Taushed!"

Overfor alle Protesterne med deres hyppige Trusler om Chaos, Anarki, Sultedød o. s. v. var da ogsaa allierede Regeringer og i det hele og

store de allierede Nationer ubevægelige. Selv *Asquith* svarede paa en Protest i „Vorwärts", affattet af *Fyrst Lichnowsky:*

„Vaabenstilstandsbetingelserne gaar ikke ud over, hvad *Situationen med Rette kræver.* Forøvrigt kan *Tyskland selv* tilskrive sig dem!"

Det er umuligt, idet vi slutter Omtalen af den verdenshistoriske Begivenhed: den ledende Centralmagts, Tysklands Opgivelse af Evret i Kæmpekrigen, ikke at stille sig og søge at besvare Spørgsmaalet:

Var Tyskland „militært" besejret, da det 11. November 1918 underskrev Vaabenstilstandsbetingelserne?

Som bekendt hævdes det fra tysk, navnlig fra altysk Side med stor Haardnakkethed, at Tyskland, da det sluttede Vaabenstilstand, var „militärisch unbesiegt". Det vil ikke alene være af stor Interesse, men ogsaa af stor Vigtighed for den, der vil have det fulde Indtryk af Verdenskrigens Udfald, omhyggeligt at undersøge, om disse Tyskere har Ret eller ikke.

Der foreligger til dette Øjemed et udmærket Hjælpemiddel i det af den franske Generalstab af os alt gentagne Gange benyttede og bl. a. foran S. 1329 omtalte Skrift „Grundene til den tyske Kapitulation af 11. November 1918". Skriftet er af Franskmændene affattet baade paa Fransk og Tysk, og den tyske Udgave har en tysk Officer, Oberst *B. Schwertfeger,* optrykt og forsynet med Forord og Efterbemærkninger, der godkender alle militære Enkeltheder i den franske Fremstilling og, forresten ret overflødigt, indrømmer, at Tyskland har kapituleret, men alligevel ender med at hævde, at Tyskland *ikke var militært besejret.* Han har da heller ikke villet nøjes med den af Franskmændene valgte Titel paa Skriftet, men har ostentativt kaldet dette: „Marschal Fochs Vildfarelse".

Vi faar altsaa ved at citere Schwertfegers Udgave af Generalstabsskriftet begge Parter at høre. Enhver maa saa selv danne sig sin Mening om, hvorvidt Foch har taget fejl eller ikke.

Det nævnte Skrifts 2. Del bærer Overskriften

DEN TYSKE HÆRS TILSTAND DEN 10. NOVEMBER.

Her opstilles i 5 mindre Afsnit de Emnet vedrørende Betragtninger, hvilke vi i forkortet Form vil følge.

1. Tyskernes Reserver paa Vestfronten mellem 15. Juli og 10. November:

Nedenstaaende Tabel giver de Oplysninger, som fra den franske Generalstabs Efterretningsbureau er indsamlede lige fra den store tyske Offensivs Begyndelse:

Fra Englændernes Indmarche i Lille 17. Oktober 1918.
Engelsk General *Birdwood* med *Staden Lilles Flag*, hvilket Borgmesteren har overrakt ham ved Byens Porte.

Tidspunkter	Samlet Antal Divisioner	Divisioner i Reserve	Reservedivisionernes Kampværdi		
			Friske	Nysammensatte	Udslidte
21. Marts 1918	186	78	78	0	0
27. Maj „	206	81	62	0	19
15. Juli „	207	81	43	26	12
26. September „	197	68	21	40	6
11. November „	**184**	**17**	**2**	**5**	**10**

Tabellen viser, hvorledes de tyske Reserver i Offensivperioden Dag for Dag tabte i Værd, hvad der jo er ganske naturligt under de uhyre Anstrængelser og Menneskетab. Desuden ses det, at det samlede Antal tyske Divr. under de Allieredes Offensiv svandt ned fra 207 til 184, d. v. s., at 23 Divr. er bleven helt opløst i dette Tidsrum paa Grund af manglende Erstatningsstyrke ved Depoterne, og at man samtidigt maatte sætte næsten alle Reserverne ind i forreste Linie, saa at der ved Vaabenstilstandens Afslutning kun disponeredes over 17 Reserve-Divr. Af disse var endda kun 2 friske, de 5 var flikket sammen af Dele af opløste Divr. og de 10 lidet kampdygtige.

Betydningen af dette Forhold træder frem med yderligere Skarphed, naar man erindrer, at den tyske Front under Tilbagegangen siden Midten af Juli var bleven reduceret fra 930 til 700 km, altsaa formindsket med en Fjerdedel.

Dersom Tyskerne, siger Generalstabsskriftet, i Stedet for den 15. Juli at angribe, havde været i Stand til uhindret at foretage Reduktionen af deres Front med nævnte Fjerdedel, vilde de have kunnet spare en Fjerdedel af Divisionsantallet i Kamplinien og altsaa have kunnet bringe foruden de 81 Divr., de alt havde i Reserve, yderligere 32 Divr. til Anvendelse her. De vilde da have haft 94 Divr. i Fronten og hele 113 Divr. i Reserve. *Men i at handle saaledes,* selv om den havde *villet* det, *hindredes den tyske Hærledelse af de Allieredes voldsomme og vedholdende Angreb, som i Løbet af de sidste 4 Maaneders Kampe reducerede de tyske Reserver til fra omtrent Halvdelen af det samlede Divisionsantal at udgøre kun en Ellevtedel eller praktisk set tilintetgjorde hele den tyske Reservestyrke.*

Dette var det franske Raisonnements *Punkt 1.*

2. De tyske Divisioners Kampværdi med Hensyn til Troppernes legemlige og aandelige Tilstand og deres Forsyninger til Kampen:

Den 21. Marts 1918 var de tyske Kompagniers gennemsnitlige *Fægtningsstyrke* (Geværer og Maskingeværbetjening) 120 Mand, den 15. Juli 70—90 Mand og i Begyndelsen af November 50 Mand, og det til Trods for, at 23 Divr. som sagt, var bleven afløst for at skaffe Folk til de øvrige Divr. En stor Del (40 %) af Bataillonernes Kompagniantal var desuden formindsket fra 4 til 3.

Man gaar altsaa ikke for vidt, naar man siger, at *de paa Vestfronten kæmpende tyske Afdelinger den 10. November talmæssigt kun havde halv Kampstyrke mod den 15. Juli.*

Her spillede Tabet af *Fanger* en stor Rolle: Af 140 tyske Divr., der førtes i Ilden i nævnte Periode, havde 35 paa denne Maade mistet 1000—2000, 23 2000—3000 Mand, og 10. November talte Flertallet af tyske Divr. med 9 Batailloner hver endnu kun 1000—2000 Geværer.

Dette er runde Gennemsnitstal. Men for enkelte Divr.s Vedkommende var Reduktionen frygtelig, de var simpelthen tilintetgjorte. Ved 3. Garde-Div. tæller et Regiment allerede den 21. Oktober kun 200 Geværer, Dagen efter gælder det samme et Regiment ved 52. Reserve-Div. 24. Oktober har hele 1. Garde-Div. endnu kun 3 Batailloner med tilsammen 720 Geværer.

Men hvorledes stod det fremdeles til med disse Troppeenheders *reelle Kampkraft,* spørger man fra fransk Side?

Ja, af de 207 Divr. fra 21. Marts havde den 10. November 106 været sat ind i selve Hovedkampene. De øvrige 11 betragtedes som ubrugelige

til Kamp. Blandt disse var 18, som man fra først af ikke havde regnet for kampduelige, men havde været nødt til at sætte ind efter 15. Juli. Mange Divr. sendtes efter dette Tidspunkt 3—4 Gange frem til Fronten, og Rasttiderne mellem to Anvendelser blev stadigt kortere, ja, 60 % af Divisionerne var i September og Oktober uafbrudt i Stilling. Hvilken Forskel fra før 15. Juli, da Divisionerne i Regelen kun var 15—10, ja, endnu kortere Tid fremme og derpaa fik en Maaneds Rast eller mere. Men den 10. November stod næsten bogstaveligt talt, som Tabellen S. 1361, viser, alle overhovedet brugelige Tropper i Ilden.

De tyske Troppers *fysiske Kraft* ved Fjendtlighedernes Standsning var altsaa ikke meget bevendt. De den 9. November til det store tyske Hovedkvarter kaldte højere Chefer erklærede ogsaa alle, at Tropperne først af alt trængte til Hvile.

Men ikke bedre stod det til med Troppernes *Moral.*

Ved den store Offensivs Begyndelse havde den tyske Hærledelse inddelt Divisionerne i „Stormdivisioner", „Indgribe- eller Forfølgningsdivr." og Skyttegravsdivr., hvilke sidste der altsaa ikke skulde manøvreres med. Men kun faa af Elitedivisionerne havde bevaret deres Prestige — Generalstabsskriftet nævner exempelvis 17. og 18. Div. (IX. A.K.), 19. Div. (X. A.K.) og 10. R. Div. (V. R.K.) —, og efterhaanden havde man maattet lade Inddelingen falde. I de endnu brugbare Divr. herskede der Sløvhed, i dem, der havde lidt mest, Mangel paa Disciplin og Opsætsighed.

Aarsagerne til denne moralske Nedgang laa nemlig alt for dybt. Den første var *den mislykkede Julioffensiv.* Hidtil havde den tyske Soldat endnu haft Tillid til sine Førere, fordi han var overbevist om, at Offensiverne, selv om de maaske ikke bragte en afgørende Sejr, dog vilde føre til Fjendens Sammenbrud og til Fred. Men i Champagne og ved Marne udeblev endog *Begyndelsessejren.* Baade den menige Soldat og Officererne blev grebne af Tvivl.

Anstrængelserne ved den uafbrudte Kamp, Rastdagenes Ophør, den utilstrækkelige Ernæring og Influenzaen, der lammede de legemlige Kræfter, svækkede tillige Aanden, og de Allieredes Propaganda med Opraab, Flyveblade og Flyveskrifter forøgede Demoralisationen.

Som vi erindrer (se foran S. 1245 og 1255), har *Ludendorff* betegnet *den 8. August* som den tyske Hærs *sorte Dag.* Fra de Allieredes Side er allerede tidligere det 2. Marneslags uheldige Udfald for Tyskerne i Overensstemmelse med Paastanden foran fra den franske Generalstabs Side bleven betegnet som *det virkelige Vendepunkt* i Krigen. Og ogsaa Oppositionen mod det gamle Regime i Tyskland slutter sig til denne Opfattelse. Den tyske Journalist *Adolph Köster* protesterede den 23. Marts 1919 i en Artikel i „Vorwärts" med Overskriften „Urigtig Datering" mod Ludendorffs Standpunkt ved bl. a. følgende Paastande:

„*Begyndelsen* til Sammenbruddet i Vest skriver sig *ikke først* fra Nederlaget i *August* øst for *Amiens*, men allerede fra Nederlaget i *Juli* paa begge Sider af Reims . . ."

„Det mislykkede Angreb i *Champagne* og Nederlaget mellem *Aisne* og *Marne* førte til Opgivelsen, under store Tab, af den ved den 3. Offensiv i Maj erobrede *Marnebue. Hermed tilkæmpede den fjendtlige øverste Hærledelse sig det endelige Overtag.*"

„Men dette Nederlag, som Krigshistorien vil anse for det *afgørende*, fordi det røbede, at *den tyske øverste Hærledelses Reserveberegning var urigtig*, er *et rent Nederlag for Føringen*, d. v. s. *for den tyske øverste Hærledelse selv. Et Nederlag for dens Rekognocerings- og Efterretningstjeneste* . . ."

„Men dette Julinederlag betød ikke blot Vendingen i Tingenes *operative* Gang, — det betød ogsaa *det store psykologiske Krak* i Vesthæren. Da den tyske 4. Offensiv (5. Juli) ikke blot mislykkedes, men ogsaa førte til en saa stor Sejr for Fjenden (18. Juli), *brød Soldaternes Haab paa Ludendorffs Sejr og Ludendorffs Fred sammen.*"

Først svigtede de tyske Soldater enkeltvis, de løb over eller lod sig tage til Fange uden Nødvendighed og maroderede i Hundredvis, saa svigtede hele Afdelinger. Opsnappede Befalinger m. m. gav Beviser herpaa.

Den tyske Hærs *aandelige Drivfjer* var *brudt Dagen før Vaabenstilstanden.* Hvorledes skulde man ellers — siger Generalstabsskriftet — tyde den Tilfredshed, hvormed Efterretningen om Revolutionen hjemme blev hilst ved Fronten? Hvorledes Mytterierne, Urolighederne, Dannelsen af Arbejder- og Soldaterraadene og Overgrebene mod Officererne?

Legemligt og aandeligt var altsaa den tyske Hær svækket.

Men besad den tyske Hær dog i det mindste ikke fremdeles de *materielle Hjælpemidler*, hvormed den altid havde været saa rigt forsynet?

Her dvæler Generalstabspiecen kun ved *Skyts-* og *Maskingeværforsyningen* og den tilsvarende *Ammunition:*

I Løbet af Vinteren 1917—18 var Hæren med den forestaaende Foraarsoffensiv for Øje bleven ødselt udstyret med Materiel. Produktionen hjemme holder indtil midt i Juli Skridt med Forbruget, men fra dette Tidspunkt af svigter den, og ved Slutningen af Oktober er Tilstanden kritisk med Hensyn til alt Slags Materiel.

15. Juli talte det tyske *Artilleri* med runde Tal:

Let Feltartilleri . . .	3100	Batterier med	12500 Kanoner
Svært — . . .	2150	— —	7860 —
		Tilsammen . . .	**20360 Kanoner.**

Da i August Kampene breder sig over hele Linien fra Havet til Meuse, lides der svære Tab af Mandskab, Heste og Materiel, og da Erstatningen er mangelfuld, ser den samlede Hærledelse sig nødt til i den følgende Tid:

a) At opløse 500 lette og 545 svære Batterier.
b) At formindske Batteriantallet i Felt-Art.Regimenterne fra 9 til 8.
c) At formindske Kanonantallet i de svære Batterier fra 4 til 3.

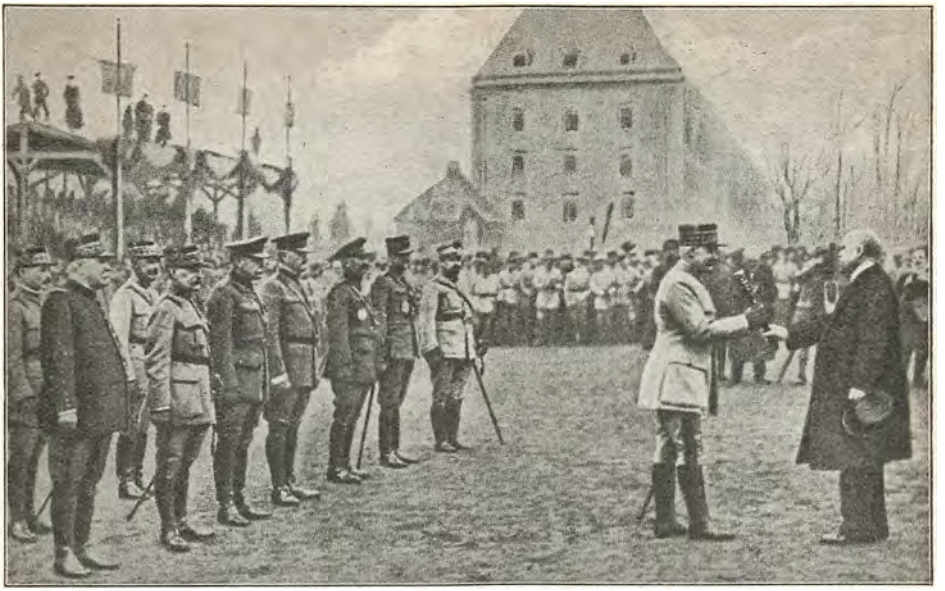

Præsident *Poincaré* overrækker den 8. December i *Metz* General *Pétain* den blaa, med gyldne Stjerner prydede *Marschalsstav*. [Efter „Le Panorama de la Guerre".]

I Begyndelsen af *November* tæller det tyske Artilleri derfor endnu kun:

2600 lette Batterier
1605 svære —

Men de tilbageværende Batterier var desforuden langt fra fuldtallige, mange af dem havde efterladt Materiel i Hænderne paa Fjenden eller faaet Kanoner ødelagt af Fjendens eller egen Ild. Man regner derfor fra fransk Side, at der den 10. November i det tyske Artilleri var tilbage:

9000 lette Kanoner
4500 svære —

Tilsammen ... **13500 Kanoner.**

D. v. s. *Skytsstyrken var reduceret til to Trediedele.*

Paa samme Maade gik det med *Ammunitionsforsyningen*, kun at Knapheden her paa Grund af den store Ødslen med Ammunition under Offensiven i Marts meget hurtigere gjorde sig gældende. I Slutningen af August maa Hærledelsen befale den strængeste Sparsommelighed med Ammunitionen, thi under det 2. Marneslag har Tyskerne mellem Marne og Aisne maattet lade store Forraad i Stikken, som var bestemt til Anvendelse under det projekterede Gennembrudsslag 15. Juli og under den paafølgende Fremmarche mod Syd.

Generalstabsskriftet betegner det tyske Artilleris Tilstand *den 10. November* kort saaledes:

Materiellet formindsket til to Trediedele.
Vanskeligheder ved Reparation og Materielerstatning.

Formindsket Betjeningsmandskab.
Mangel paa Forspand.
Utilstrækkelig Ammunitionsfabrikation.

Ogsaa, hvad *Infanteriets* Forsyning med *Maskingeværer* angaar, er Reduktionen naturligvis betydelig. Allerede *15. Juli* var det samlede Tal af svære og lette Piecer sunket til tre Fjerdedele af Begyndelsestallet.

Til lignende Resultater vilde en Undersøgelse af det tyske *Flyvevæsen*, Hærens *Jernbane-* og *Automobilmateriel*, *Bespændingerne* i Almindelighed, Beholdningerne af *Benzin*, af *Foder* til Hestene o. s. v. føre.

En fangen „intelligent" Tysker, fortælles der, som stod ved 2. Garde Kav. Div., udtalte sig allerede omkring den 20. September bl. a. som følger til sine franske Omgivelser:

„Vi er slaaet, vi véd det, men jeg tvivler meget paa, at de ikke fangne Tyskere ogsaa allerede nu kan indse, hvor knusende dette Nederlag er. Da jeg gik tilbage under Bevogtning, har jeg set Ting, jeg ikke havde troet: Saa mange Kolonner, Heste, Mennesker og en saadan Masse Artilleri. Jeg sammenligner dem med *vore jammerlige Kolonner* og med disse Børn (de unge tyske Soldater), der vil se ud som „Gardister". Vi har nok en vis Mængde Artilleri, men *I maa jo have 5 Kanoner, hvor vi har 1.* Vi har *Mangel paa Ammunition*, medens Eders Forraad synes uudtømmelige."

„*Nej, Tyskland er besejret: Jo før vi indser det, desto bedre!*"

3. Den tyske Hærledelses Udsigter med Hensyn til Manøvrefrihed.

Den franske Generalstab spørger: Havde Tyskerne dog imidlertid *endnu Mulighed for ved Manøvrering at udjævne deres Underlegenhed i Materiel og Mandskabsstyrke?* Og dette benægtes. Ja, det hævdes, at den tyske Hærs Stilling i den Henseende var *endnu mere kritisk.* Thi i Begyndelsen af *November* havde Tyskerne mistet enhver Manøvrefrihed, dels fordi de *ingen Reserver* havde, dels fordi *strategiske Jernbanetransporter bag deres Front var næsten umulige.*

I Slutningen af September havde den tyske Hærledelse anordnet et springvis Tilbagetog fra hele den daværende Kampfront, foreløbigt til Linien *Antwerpen—Bruxelles—Namur* langs *Meuse* til *Mèzières.* Men for at gennemføre dette Tilbagetog havde der maatte kæmpes haardt over hele Fronten, hvorfor alle Reserver var bleven sat ind undtagen de 17 Divr., vi har omtalt, af hvilke kun 2 var friske. Før Ankomsten til den nævnte Linie kunde der derfor ikke være Tale om at opstille nogen ny strategisk Reserve af Betydning.

Men, siges det fra fransk Side, Tyskerne manglede ogsaa de fornødne *Transportmidler* til rettidigt at foretage saadanne Koncentrationer.

Den 15. Juli havde der (se Kortbilag 19) til Sideforskydning af Reserverne staaet en Mængde *Sideforbindelser*, altsaa Banelinier bag Fronten, parallele med denne, til Hærens Raadighed, nemlig:

Paa den franske Grænsestation *Evian* lige overfor Genève Søen modtages *fra Tyskland hjemvendte franske Civilfangei* og lytter for første Gang i lange Tider atter til „Marseillaisen"s Toner. [J. Simont i „L'Illustration".]

Paa højre Fløj for *Kronprinsen af Bayern*:

1. Linien *Lille—Douai—St. Quentin.*
2. „ *Courtrai—Orchies—le Cateau—Guise—Laon.*
3. „ *Gand—Grammont—Ath—Mons—Maubeuge—Aulnoye.*

Paa Fronten *Oise—Meuse* til Raadighed for *den tyske Kronprins:*

1. Linien *Laon—Ashfeld—Le Chatelet—Vouziers.*
2. „ *Laon—Liart—Amagne—Vouziers.*

Bag disse fremskudte Forbindelseslinier havde Hærledelsen:

1. Linien *Valenciennes—Mézières—Hirson—Longuyon—Metz—Strassbourg.*
2. Linierne *Maubeuge—Charleroi* og *Valenciennes—Mons—Charleroi* (med Forbindelse bagud *Namur—Arlon—Luxembourg—Thionville—Saarbrücken —Strassbourg*).
3. Linierne *Courtrai—Sotteghem* eller *Tournai—Ath* (med Forbindelse bagud *Bruxelles—Louvain—Liége—Verviers—Köln—Coblenz (Mainz—Strassbourg)* eller *Trier—Thionville*).
4. Linien *Gand—Antwerpen—Malines—Tongres—Visé—Aachen—München —Gladbach—Düsseldorf* og dertil Banen paa højre Rhinbred i Retning *Rastatt—Freyburg.*

Men den 10. November var alle de fremskudte og den førstnævnte af de bageste Forskydningslinier gaaet tabt.

Og betænker man nu exempelvis, at nord for *Sambre* og *Meuse* trak 4 tyske Arméer med tilsammen c. 70 Divr. sig tilbage over belgisk Omraade, at hele Materiellet og hele Provianteringen i disse Arméers Etapedistrikt, alle i det saakaldte „Militærguvernement" Belgien anbragte Artilleri-

og Pionerparker, alle Bygnings- og Reparationsværksteder, alle Felt- og Krigslazaretter, alle Saarede og Syge (deriblandt et stort Antal, af Influenza-epidemien Angrebne), at hele det normal- og smalsporede Jernbanemateriel maatte føres bort mod Øst, — saa kan man danne sig en Forestilling om, i hvilken Grad det belgiske Jernbanenet paa dette Tidspunkt var overfyldt med Transporter, og navnlig paa Stykket *Liége—Aachen*, hvor de 3 eneste belgiske Tilbagetransportlinier løb sammen, nemlig:

1. Linien *Antwerpen—Hasselt—Tongres—Visé—Aachen.*
2. „ *Gand—Tournai—Bruxelles—Malines—Louvain—Liége.*
3. „ *Maubeuge (Hirson)—Namur—Liége.*

Men sammenligner man disse Linier med de tre Sideforbindelser 2—4, vi nævnte foran S. 1367, ser man, at begge Liniegrupper for en stor Del var sammenfaldende.

Denne Overbebyrdelse af Tyskernes Banelinier udelukkede, skriver den franske Generalstab, *enhver Bevægelsesfrihed.*

De tyske *Lastautomobilkolonner* var endnu mere beslaglagte end Banerne. Desuden egnede de sig jo kun til Brug paa forholdsvis korte Strækninger, ikke til at føre betydelige Troppestyrker fra den belgiske Front, hvor jo de tyske Hovedstyrker stod, til den nye Operationsfront.

Det franske Generalstabsskrift mener herved klart at have bevist, at den tyske Hær Dagen før Afslutningen af Vaabenstilstanden næsten var *ude af Stand til at manøvrere.*

Den planlagte *Offensiv i Lorraine* vilde af denne Grund kun være stødt paa de for Størstedelen mindre brugbare Divisioner i 1. Linie og paa nogle enkelte Divr. af Armé- eller Armégruppereserven, der lige var bleven trukket ud af Kampen andet Steds. Og frem for alt vilde en Fremrykning *paa højre Meusebred* i Egnen ved *Mézières* have ført til *en Katastrofe.*

4. Forholdene med Hensyn til et tysk Tilbagetog mod Belgiens østlige Grænse.

Det er af stor Betydning at undersøge, hvorledes den tyske Hær vilde have været stillet, om den for at unddrage sig de Allieredes Tryk havde prøvet at gaa tilbage bag den tyske Grænse. Hvorledes Armégrupperne *Hertugen af Württemberg* og *Gallwitz* skulde klare sig for paa den Strækning mellem *Metz* og *Schweiz* at naa Rhinen med deres faa Divisioner, drejer det sig ikke om, men derimod om, hvorledes *de to Kronprinsers Armégrupper* skulde løse deres Opgave.

10. November havde paa venstre Fløj af Kronprins Wilhelms Armégruppe *1. og 3. tyske Armé* foretaget sit Tilbagetog til Østbredden af *Meuse* i Linien *Mohon* (lige øst for Mézières) —*Fumay.* Nord for denne Armé befandt 6 andre tyske Arméer sig paa belgisk Grund mellem *Fumay* og den hollandske Grænse, nemlig

af Kronprins Wilhelms Gruppe *7.* og *18. Armé* med 41 Divr. mellem *Fumay* og *Beaumont* (Frontstrækning 60 km),

af Kronprins Rupprechts Gruppe *2., 17., 6.* og *4. Armé* med 68 Divr. paa Resten af Fronten (120 km.).

Det kan betragtes som givet, at 7. og 18. Armé vilde have overskredet *Meuse* mellem *Fumay* og *Namur*, medens de andre 4 Arméer var henvist til at gaa over Floden mellem *Namur* og den hollandske Grænse lige nord for *Visé*, d. v. s. fra 120 km maatte disse trække deres Front sammen til en Bredde ved *Meuse* paa kun 75 km. Da den hollandske Provins løber i en lang Spids mod Syd, vilde desuden disse 4 Arméer have at retirere i en Retning, der var næsten vinkelret paa de højre Fløjarméers Tilbagetogsretning af Kronprins Wilhelms Gruppe.

For at alle de 6 Arméer skulde have marcheret tilbage i omtrent parallel Retning, maatte hver af dem, da det Rum i Nord—Syd, de skulde passere mellem den hollandske Grænse og Hohe Venn, ligeledes kun udgjorde 75 km, af Hærledelsen have faaet tildelt et Bælte, der aftog i Bredde til kun 12 km.

*Gennem disse 75 km skulde altsaa alle de 6 Arméers 109 *) Divr. med samtlige tilhørende Armé- og Etapeformationer have strømmet tilbage*, og i det vanskelige Bjergterrain i *Ardennerne* og *Eifel*, vilde *hver enkelt Armé til gennemsnitligt en 18 Divr. næppe have kunnet raade over 3—4 Marcheveje.*

Man kan tænke sig, hvilken *Sammenhobning* af Tropper og Train der vilde have fundet Sted under denne Flodovergang *med Fjenden i Hælene.*

De Vanskeligheder, den tyske Hær stødte paa under sin senere Tilbagegang i Tiden 11. November til 3. December, kan maaske give en Forestilling om de Forhold, under hvilket denne Tilbagemarche maatte have fundet Sted under de Allieredes Tryk og fortsat Kamp:

Fra 16. November gav de tyske Arméchefer de dem undergivne Afdelinger de strængeste Befalinger til at holde Jerndisciplin, da, tilføjede de, et Sammenbrud ellers vilde være uundgaaeligt.

17. tyske Armé havde til sin Marche over det bjergrige og øde Terrain i *Hohe Venn* kun en Landevej til sin Raadighed. Ad denne maatte 22 Divr. bevæge sig tilbage.

Generalstabsskriftet slutter Drøftelsen af dette Punkt saaledes:

Utvivlsomt vilde, hvor behændigt end den tyske Hærledelse havde baaret sig ad, de mellem *Namur* og *Liége* tilbagegaaende Tropper have efterladt Masser af Materiel og mange Fanger i de Allieredes Hænder. Men hvorledes vilde det ikke være gaaet, naar Trykket fra *Amerikanerne* i Egnen ved *Montmédy*, hvor disse ikke foran sig havde uovervindelige Hindringer eller befæstede Linier, havde forlænget sig op mod *Arlon*, medens

*) Generalstabspiecen skriver 130.

Fra den tyske Revolutions Udskejelsesperioder:
Det bayerske Skyttekorps og Frikorpset Werdenfels parat til Indmarche i *München* efter de haarde Kampe i Hovedstadens Forstad *Giesing*. [Albert Reich i „Illustrierte Zeitung".]

den planlagte fransk-amerikanske Offensiv øst for *Metz* havde naaet Floden *Saar?*

Da vilde venstre Fløj af Kronprins Wilhelms Armégruppe have faaet sin Tilbagetogslinie trængt Nord paa og havde yderligere belemret de nordligere Arméers Tilbagetogszone. Man har altsaa Lov til at sige, **at en Fortsættelse af Kampen vilde have gjort det tvivlsomt, om det overhovedet havde været muligt at bringe den tyske Hær tilbage fra Belgien.**

Den tyske øverste Hærledelse følte sig ude af Stand til samtidigt at kæmpe videre og bringe Hæren tilbage, og den var hypnotiseret af Truslen om det nye Slag i Lorraine.

Kort sagt: Fordi den tyske Hærledelse **vidste,** *at den stod overfor et uundgaaeligt militært Sammenbrud,* **derfor bad den om Vaabenstilstand.**

5. De indre Forhold i Tyskland.

Disse er Emnet for den sidste franske Betragtning, som i al Korthed skal gengives:

Det tyske Folk havde i 4 Aar lidt for meget, og dets Kræfter var for udtømte til at gøre det tilbøjeligt til yderligere Ofre. Den almindelige Borgerklasse og Arbejderne, især i Storbyerne og Industriegnene var underernærede og havde i lang Tid maattet undvære talrige Nødvendigheds-

Fra den tyske Revolutions Udskejelsesperioder:
Enden paa Rædselsdiktaturet i Leipzig. Paa Augustuspladsen den 11. Maj 1919 efter Regeringstroppernes Indtog. [Professor Franz Kienmøyer i „Leipziger Illustrierte Zeitung".]

genstande, og alle de mange Savn havde efterhaanden avlet Begærlighed efter Fred i Stedet for den én Gang saa stolte, af de første Maaneders Sejre fremkaldte og af Regeringen og den altyske Presse nærede Krigsbegejstring. En ivrig Propaganda i Hjemlandet for en Fred for enhver Pris havde derfor baaret rigelig Frugt, og de store Skuffelser, der fjernede enhver Tillid til Hærledelsen, fuldendte Demoralisationen. Man troede ikke mere paa Generalstabsbulletinerne, men fik fat i Ententens Lister over Fanger og Bytte.

„En samlet Sum af 300,000 Fanger og 6500 erobrede Kanoner var det nedslaaende Bevis for de sidste 3½ Maaneds Nederlag. Ved Bulgariens Sammenbrud i September og Østrig-Ungarns i Oktober kom Tyskland til at staa alene overfor en Verden af Fjender. Tyskland havde nu klar Forstaaelse af, at Spillet var uigenkaldeligt tabt. Pressen vovede at kræve Vaabenstilstand og Fred. Regeringen overlod til den at forberede den offentlige Mening paa, hvad der vilde komme."

„*Dersom den øverste Hærledelse* havde *forsøgt at føre Kampen videre til det yderste, havde den hverken fundet Folket eller dettes Førere ved sin Side.*"

Generalstabspiecens Redegørelse sammenfattes endelig omtrent saaledes:

„Den tyske øverste Hærledelse raadede endnu kun over en i 8 Maaneders uafbrudte Kampe numerisk svækket Hær, afkræftet fysisk og mo-

ralsk ved Mangel paa Hvile og gentagne Nederlag. Hærledelsen saa, hvorledes der begyndte at mangle Kanoner og Ammunition, og følte, at den ikke var i Stand til at modstaa et nyt Angreb fra de Allieredes Side, da tilmed Tilbagetoget til Meuse var udsat for at mislykkes. Folket hjemme havde ikke flere Kræfter. Hærledelsen kom til den Overbevisning, at det mindste fremtidige Uheld vilde medføre et fuldstændigt militært Nederlag."

„*For at forebygge denne Katastrofe og for at kunne føre sine Arméer tilsyneladende uskadt hjem og kunne forkynde, at de aldrig var bleven slaaet, skyndte den tyske øverste Hærledelse sig med at bede om Vaabenstilstand og med at undertegne denne paa de haardeste Betingelser.*"

„*Da den tyske Regering den 11. November underskrev Vaabenstilstandsbetingelserne,* **kapitulerede Tyskland fuldt og virkeligt.**"

„*Det tilstod de Allierede alle Rettigheder, der tilkommer en* **Sejrherre.**"

Vi kommer nu til *den tyske Opfattelse af Tysklands militære Stilling 10. November 1918.*

Først vil vi se, hvorledes den kommer til Orde i den *Efterskrift,* hvormed Oberst *Schwertfeger* ledsager det af ham udgivne Optryk af den omhandlede Piece.

Schwertfeger sammenholder den franske Piece dels med *Ludendorffs* „Erindringer", hvilke han, da der mangler en nøjagtig tysk officiel Skildring af Krigen, benytter som saadan med Hensyn til de militære Begivenheder, dels med *den tyske Regerings* i 1919 udgivne Hvidbog med *Akter* vedrørende „Vaabenstilstandens Forhistorie", og Obersten udtaler, at der paa alle Punkter af Betydning i militær Henseende er fuld Overensstemmelse mellem den franske og den tyske Fremstilling.

Schwertfeger søger ligesom Franskmændene og ligesom Journalisten i „Vorwärts" *Vendepunktet i Krigen* i det mislykkede tyske Angreb *18. Juli* paa begge Sider af *Reims*, om hvilket den franske Hærledelse, som vi véd, var forud underrettet i alle væsentlige Enkeltheder. Derved, skriver Schwertfeger, lykkedes det Franskmændene ikke alene i rette Tid at træffe alle Forsvarsforanstaltninger, men ogsaa at forberede en Modoffensiv, og medens den tyske Hærledelse endnu omgikkes med Planer om en paafølgende Offensiv ved *Kronprins Rupprechts* Hærgruppe i *Flandern*, overraskedes den ved det stærke franske Tankangreb sydøst for *Soissons* (se foran S. 1232—35). Erkendelsen, fortsættes der, af, at den øverste tyske Hærledelse kun havde at tænke paa Defensiven, kommer fra de første Dage i August tydeligt til Udtryk i alle tyske Forholdsregler, medens alle de Allieredes Kamphandlinger fra nu af dikteres ene og alene af Tanken

om at svække Modstanderen paa hans brede Front ved hurtigst muligt paa hverandre følgende Angreb snart her snart dèr, for saaledes at øge de fjendtlige Føreres Forvirring og tilsidst ved et almindeligt Angreb at knuse hele Fjendens Front. Schwertfeger erkender, at Sideforskydningen af de tyske Reserver pr. Jernbane bliver vanskeligere for hvert Skridt tilbage.

Efter Nederlaget foran *Amiens 8. August* er det, at den øverste tyske Hærledelse anser Tidspunktet for kommet til at begynde Forhandlinger om Fred. Generalerne troede endnu, som Ludendorff bemærker, „at kunne blive staaende paa fransk Grund og derpaa slutteligt at kunne paatvinge Fjenden vor Villie".

Men nye franske og engelske Angreb i Resten af *August* tvinger den tyske Ledelse til at indrette Linien *Antwerpen—Meuse* til Optagelse af Hæren under videre Tilbagegang. Linien løb, som det erindres, (se Kortskitsen S. 1268), foran *Antwerpen, Bruxelles* og *Namur*, langs *Meuse* til *Sedan* og derfra over *Fresnes* over mod Fronten i *Alsace-Lorraine.*

I *September* foretager de Allierede nye voldsomme Angreb, Amerikanerne erobrer *St. Miltiel Saillanten. Den 26.* begynder den store *Generaloffensiv.* I *Flandern*, og ved *Cambrai* gaar det meget galt for Tyskerne.

Den 28. September vil Ludendorff have, at der *strax* tilbydes Fjenden Vaabenstilstand og Fred.

At det franske Skrift i Ludendorffs Hastværk for at faa Fjendtlighederne standsede ser *et Bevis for, at den tyske Regering og den tyske Hærledelse ansaa det militære Sammenbrud for uundgaaeligt*, betegner Schwertfeger som *berettiget.* Det var *umuligt*, siger han, i de Allieredes Lejr at opfatte Tilbudet om Vaabenstilstand *anderledes.*

Det var derfor ogsaa en Selvfølge, at de Allierede fortsatte deres Operationer, og de paafølgende Kampe, erkendes det, „førtes paa tysk Side ikke altid med lige stort Held". Da saa Foch befaler en Forfølgelse uden Standsning og en almindelig Offensiv fra Havet til Meuse, blev „den tyske Front Byttet for opofrende Tilbagetogskampe, uden at den havde Haab om en Forandring til det bedre. Den Tanke, at ethvert yderligere Offer var overflødigt, da der alligevel snart vilde blive sluttet Fred, bredte sig mere og mere og lammede Troppernes Moral."

Kampene var, som Ludendorff skriver, overalt alvorlige. *Den 25. Oktober*, den Dag, da *Hindenburg* og *Ludendorff* møder hos *Kejseren* i *Berlin* for at give Oplysninger om Situationen, kæmpes der livligt over hele Fronten fra den hollandske Grænse til Verdun. „Rømningen af de lidt efter lidt opgivne Omraader belastede Jernbanerne i ganske overordentlig Grad."

Ludendorff slutter jo sine Erindringer med at fortælle, at den tyske Hær *den 4. November* „i fast Holdning førtes tilbage til Antwerpen—Meuse Linien under det fjendtlige Tryk fra Verdun . . . ., efter at han dog i For-

Engelsk Admiral *Beatty* og fransk Gnrl. *Berdoulat* inspicerer *engelske Matroser* i *Invalidehotellet* i *Paris.*

vejen gentagne Gange eftertrykkeligt har gjort opmærksom paa, at Hæren i de sidste Uger før Sammenbruddet intet mere havde modtaget fra Hjemmet, at enhver Opmuntring var udebleven, og at *Hæren endnu kæmpede i den dumpe, lammende Følelse af at være berøvet enhver Hjælp noget Steds fra og ikke at vide, for hvad eller for hvem den ofrede sig.*"

Efter saaledes paa alle militære Enkeltpunkter at have betegnet den franske Fremstilling som korrekt og de Allieredes Opfattelse berettiget, ja, i Grunden at have ved sine Citater sagt, at samme Opfattelse var rigtig, rejser Schwertfeger alligevel Spørgsmaalet:

„*Kan man nu virkelig sige, at den tyske Hær den 11. November stod foran Verdenshistoriens største militære Sammenbrud og kun frelstes derfra ved Vaabenstilstanden?*"

I denne Anledning skriver han saa:

Det vil ganske vist være umuligt med Sikkerhed at danne sig nogen Mening om, hvorvidt den tyske Front havde kunnet holde sig, dersom *Revolutionen* ikke var indtraadt.

Revolutionen indtraf paa et for de Allierede saa *belejligt Tidspunkt,* at det maa kaldes et i Krigshistorien ganske enestaaende Held. Derfor har de Allierede ikke Lov til at regne sig til gode den Svækkelse, Revolutionen bragte den tyske Hær.

Denne Bemærkning falder lidt underlig, naar Forfatteren samtidigt indrømmer, at det franske Skrift slet ikke omtaler Revolutionen.

Det erkendes, at det *Materiale*, det franske Skrift i sin 2. Del forelægger til Bevis paa, at Tilstanden i den tyske Hær den 10. November ikke levnede Tyskerne anden Udvej end en Kapitulation paa Naade og Unaade, er *af stor Værdi*, men det behøver en omhyggelig Efterprøvelse.

Det erkendes ogsaa, at det var slet bevendt med *Transportmidler* bag Fronten.

Strax kritiseres dog den franske Paastand, at Tyskerne paa nævnte Tidspunkt var berøvet al *Manøvrefrihed*, d. v. s. enhver Lejlighed til selvstændigt Initiativ, med den Motivering, at dette Initiativ var *overflødigt i en Forsvarskamp*.

Admiral *Beatty* og General *Berdoulat*. Denne Sidste udnævntes Februar 1919 til Guvernør i Paris.

Schwertfeger bestrider, at den franske Paastand er rigtig, at den øverste tyske Hærledelse ved et Forsøg paa at fortsætte Kampen hverken vilde have fundet Folket eller dettes Førere ved sin Side. Han mener, at man kunde have faaet *hele Nationen* med, dersom man fra øverste Sted tilstrækkeligt klart havde sat den ind i Situationens dybe Alvor.

Revolutionen har intet, siger han, med det militære Spørgsmaal at gøre. Den 28. Oktober havde Gnrlerne *Gallwitz* og *Mudra* anset en Fortsættelse af Krigen for mulig, Gnrl. *Groener* havde endnu den 5. November troet paa, at man kunde hæve Hærens Moral.

Schwertfeger hævder derfor, at *en skarp Appel* til *Hæren* og *Folket* vilde have været *tilstrækkelig* den 14. August, *virkningsfuld* endnu den 26. September, da Ledelsen indsaa Nødvendigheden af et hurtigt Tilbud om Vaabenstilstand, og altsaa netop tillige da de Allieredes Generaloffensiv brød løs, og at den *ikke en Gang* vilde være kommen *for sent* den 28. Oktober.

Den tyske Oberst *ender med at hævde*, at det er *den store Fejltagelse*, det franske Skrift begaar — og det er derfor altsaa, han har givet det nye den

Soldater af *et amerikansk Detachement* i den preussiske „*Siegesallée*" i *Berlin* 1919. Detachementet havde, foruden at være Vagt for Gesandtskabet, særligt til Opgave at beskytte Uddelingen af de fra Amerika kommende Levnedsmidler til Befolkningen.

Titel „Marschal Fochs Vild-.arelse" —, at det *paa Grundlag af et tilsyneladende uangribeligt Materiale* kommer til den Slutning, *at Tyskland ved Vaabenstilstandens Afslutning ikke var i Stand til at fortsætte Krigen.*

Det vil være godt at høre endnu en anden tysk sagkyndig Stemme, og vi vælger hertil Gnrllt. *Schwartes* Anmeldelse af det samme franske Skrift i „Militär-Wochenblatt" 4. November 1919.

Naturligvis stiller ogsaa denne Officer sig paa Standpunktet „Militärisch unbesiegt".

Gnrl. Schwarte erkender, at Generalstabsskriftet i sin rolige Form er meget *bestikkende.* Ligesom Schwertfeger udtaler han, at der i *saglig* Henseende er fuldstændig Overensstemmelse med *Ludendorff.* Men ved nærmere Betragtning opdages det, at Skriftet — der aabenbart har til Opgave at vise, at den tyske Hær ved de Allieredes og fremfor alt Franskmændenes Tapperhed og Fochs geniale Ledelse er bleven besejret og tvunget til Kapitulation — ikke alene indeholder *Fejltagelser,* men ogsaa bevidste *Snedigheder.*

Schwarte finder det saaledes mærkeligt, at Skriftet slet ikke omtaler, at det første tyske Tilbud om Vaabenstilstand fandt Sted allerede *den 5. Oktober.* De haarde Forsvarskampe derefter indtil 10. November, siger han, er netop et Bevis paa, at den tyske Hær, *da den bad om Vaabenstilstand,* ingenlunde var ude af Stand til at kæmpe videre.

Han anfører *den engelske aarelange Blokade* som det fjendtlige Krigsmiddel, der i Virkeligheden legemligt, aandeligt og moralsk tilintetgjorde det tyske Folks Modstandskraft.

Derpaa omtales *den fjendtlige Propagandas* store Indflydelse paa det tyske Folk og den tyske Hær.

Endvidere hævder Schwarte, at det kun er i ydre Henseende, at

Amerikanernes Stabskvarter 1919 i Berlin.

Schwertfeger har Ret i ikke at tage den tyske *Revolution* i Betragtning ved Bedømmelsen af den militære Situation. Revolutionens Udbrud var kun et ydre Tidsmoment. Socialisternes revolutionære Virksomhed var begyndt allerede i 1917, var først bleven kvalt, men havde fra Januar 1918 vundet mangedobbelt Kraft. Og Generalen minder om, at Mandskabet af tyske Divisioner, der blev angrebne den 8. August, nægtede at slaas og raabte til andre Divr., som afløste dem, at de var „Strikebrydere"; at de tyske Soldater paa Grund af Socialisternes Propaganda i stort Antal løb over til Fjenden; at en Million kampdygtige Tropper glemte deres Pligt og drev om i Etapezonen eller hjemme for at unddrage sig Kampen.

Det er urigtigt, hedder det derpaa, naar det i det franske Skrift siges, at *de Allierede* indtil Juli 1918 havde maattet holde sig til Defensiven paa Grund af *Fjendens store numeriske Overlegenhed.*

Allerede i August 1914 var den tyske Hær $^3/_4$ Million *svagere* end Modstanderne, men i Juli 1918 var Ententens Hære baade i Mandtal og Udrustning bleven saa overlegne, at de *maatte sejre.*

Schwarte bestrider ikke de Allieredes vældige Sejr, ikke Fochs store Dygtighed, der navnlig fremtraadte i *den samtidige Indsættelse* — for første Gang i Virkeligheden — *af alle Kræfter* (ogsaa paa de andre Krigsskuepladser, især ved Saloniki), *ikke den fra Foch udstrømmende overordentlige Energi* og endelig *ikke Tysklands Sammenbrud,* men han bestrider, at Fjenden har Lov til at tale om sin *rent militære Sejr.* Ganske vist har dog Foch tilstræbt denne, og sikkert er den uendelige Forhaling af Vaabenstilstanden fra 5. Oktober til 11. November og den forbitrede Fortsættelse af Kampen udsprunget af den rigtige militære Beslutning om at svække den tyske Hærs Kampkraft til det yderste, dels ogsaa af Fochs vilde Higen efter paa Slagmarken at fremtvinge det store, vældige Nederlag, som skulde udslette Mindet om Sedan.

Schwarte slutter:

Den franske Hærs og det franske Folks *Prestige* krævede en saadan Sejr. Skriftet skal bringe *Beviset* for, at Sejren kun ved den paa en Maade *for tidligt* afsluttede Vaabenstilstand er *sluppet* Franskmændene *af Hænde.* Men dette er *en Vildfarelse.*

Vi overlader som sagt til *Læserne* selv at tage Standpunkt overfor denne Diskussion mellem de to Modparter.

Os falder det ikke vanskeligt at finde et saadant.

Os forekommer det, at de tyske Officerers Tale om *den militære Ubesejrethed* nærmest har Karakteren *af Prokuratorspidsfindighed.* Bag nævnte Tale kan der, synes vi, ikke i Virkeligheden ligge andet end et *Forsøg* paa — menneskeligt ret forstaaeligt — at trøste sig selv og det tyske Folk og paa, trods alt, i dettes og ikke mindst i Udlandets Øjne at fremstille Situationen ved Vaabenstilstandens Afslutning som *alligevel forholdsvis gunstig.*

At tillige *Revanchetanken* ligger bag den tyske Protest mod Fjendens Opfattelse, er der naturligvis ingen Tvivl om. Denne Side af Sagen lader vi ligge.

Men det andet kan jo dog kun være *et Bedrag.*

I et Par Artikler i „Revue Militaire Suisse" har den bekendte schweiziske Oberst *F. Feyler* — som før Verdenskrigen forudsagde, at de moderne Storkampe vilde komme til at antage den Form, som de ogsaa fik: Skyttegravskrigen — i 1919 behandlet Spørgsmaalet: Det tyske Nederlag. Hans Betragtninger dækker i Hovedsagen Bemærkningerne i vor Skildring af Kampene.

Soldater af *et italiensk Detachement* ved Gesandtskabet i *Berlin* paa Spadseretur i den store Park *Thiergarten.*

Særligt minder han med Hensyn til en rigtig Belysning af den tyske Hærs Tilstand ved Vaabenstilstandens Afslutning om følgende:

Gnrl. v. Winterfelds og hans Ledsageres Udtaleler til Marschal Fochs Omgivelser ved Mødet i Skoven ved Rhetondes (se foran

S. 1349), *efter at de bag fra var passeret igennem den tyske Hær.* „Disse Udtalelser", siger Feyler, „lader os fatte den Sjælstilstand, i hvilken de tyske Delegerede indfandt sig til Mødet, og forklarer, hvorfor de ikke svarede med en Trusel om fortsat Modstand eller fremkom med et Forslag om mildere Betingelser overfor en Overenskomst, der udleverede Tyskland, lænket paa Hænder og Fødder, til sine Fjenders Naade."

Officerer af det polske Detachement ved Gesandtskabet i Berlin.

Dernæst peger Obersten paa den ret iøjnefaldende Omstændighed, at *den tyske Hærledelse allerede inden Vaabenstilstandens Afslutning havde givet Befaling til, at Fæstningerne Metz og Thionville skulde rømmes den 11. November.* Det var den naturlige Frygt for den truende fransk-amerikanske Offensiv i *Lorraine*, der var Skyld heri. Ikke en Gang i en saa stærk Fæstning som *Metz* var der, siger Feyler, altsaa Haab om at yde tilstrækkelig Modstand.

Endelig hævder denne Forfatter, at den tyske Hærledelse *havde sat sin Tillid til Hindenburg Linien*; at, da det viste sig, at denne ikke kunde holde, var det, at den tyske Regering fra Spa blev gjort opmærksom paa, *at det var nødvendigt at faa Vaabenstilstand;* og at i de sidste 5 Uger var det i den Grad forbi med den tyske Hærs Initiativ, at den maatte lade sig *alle sine Bevægelser foreskrive af de Allieredes Overgeneral.*"

Feyler slutter den ene af disse Artikler saaledes:

„De foregaaende Betragtninger har beskæftiget sig, ikke med Tyskernes *Façade*, men med, hvad der laa bagved; thi i *militær* Henseende er det *Realiteten*, det drejer sig om, Resten er uden Betydning. Men bag Façaden har man Billedet af *en Hær, der ved 4 Maaneders Tilbagetog og tabte Slag var alt for reduceret til, at dens Førere kunde haabe at udføre en Manøvre, som kunde vende deres Skæbne.* Havde det været *anderledes,* vilde Førerne ved at *samtykke i Hærens og Fædrelandets Lemlæstelse* have *svigtet deres Pligt som Førere.* Virkeligheden er den, at de ved at forhale Overgivelsen fik Tropperne bragt i ugunstige Opstillinger. *De var ikke længere i Stand til at naa Rhinen med mere end en mindre Del af deres Styrke.*

Endnu blot et Par sidste Bemærkninger. De gælder *Disciplinen* eller rettere *Mangelen paa Disciplin* i den tyske Hær.

Allerede *den 12. Marts 1918* udsender *Ludendorff* til Hæren en fortrolig Skrivelse, hvori han gengiver en til det preussiske Krigsministerium indløben Melding om, at en Soldat fra de rhinsk-westfalske Industriegne, som var hjemme med Orlov, havde snakket om Revolution efter Freden og om, at det var en let Sag ubemærket at skaffe sig Vaaben hjem fra Fronten. I den Anledning befalede Generalstabschefen stræng Undersøgelse af de med Orlov hjemrejsende Folk og stræng Afstraffelse i Tilfælde af Forseelser af nævnte Art.

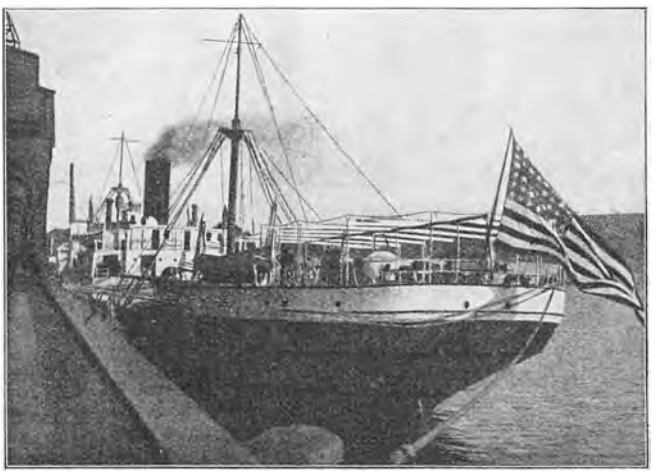

Den amerikanske Hjælpeaktion til Tyskland:
Den første amerikanske *Damper med Levnedsmidler* for Anker paa Elben ved *Hamburg.*

Den 24. Marts indskærpede Chefen for 7. tyske Armé, Gnrl. *von Boehn,* som var forbitret over, at Soldater havde hilst skødesløst paa ham, altsaa paa en saa højtstaaende Officer som deres Arméchef, en stram Hilsepligt.

Den 7. Juni udsender Føreren for 2. tyske Armé, Gnrl. *von der Marwitz* til sine højere Førere personligt en Skrivelse vedrørende „Opretholdelsen af Disciplinen", der begynder saaledes:

„Disciplinen, Hovedpillen i vor Hærs Bygning, er *svært rystet.*"

Den 12. Juni udgaar der fra samme General en Skrivelse til Arméen, hvori der siges, at Antallet af Tilfælde af aaben Nægtelse af Lydighed tiltager i en foruroligende Grad.

Den 25. Juni vægrede i Berlin Soldater af Garde-Livregimentet sig ved at gaa til Fronten. Andre Tropper maatte med paasat Bajonet eskortere dem til Banegaarden.

Den 22. Juli skriver Krigsministeriet fortroligt:

„Trods alle trufne Forholdsregler er Uordnerne under Transporten af Forstærkningstropperne blevne hyppigere. . . ."

„Overalt er vi Vidne til Tilfælde af svære Lydighedsnægtelser mod Transportførerne, det ledsagende Personale, Banegaardskommandanterne og Vagtposterne. Soldaterne adlyder hverken Befalinger eller Forskrifter, ofte er de kommen saa vidt, at de gør aabenlys Modstand og gaar over til Haandgribeligheder mod deres Chefer."

Den 25. August befaler Krigsministeriet, at der i Tilfælde af Oprør under Troppetransporterne skal, om nødvendigt, bruges Vaabenmagt.

Den 23. Oktober udbryder en Gardeofficer i sine Lommebogsnotitser:

„Hvorfra kommer disse graa Masser, da der dog nægtes Orlov? For største Delen er det Folk, der er paa Rejsemarche, men mange Andre er Karle, som, naar man spørger dem, hvor de skal hen, ikke tør se En i Øjnene. Det er Marodører, som stadigt søger efter deres Afdelinger, men aldrig kan finde dem. Desværre er det ikke længere vor Hær fra 1917.“

„En Etapesoldateske, skamløs og udisciplineret, Chauffører og Transportmandskaber, som uden Lys pakker sig sammen inde i Vognene, snakker og ryger! Man har Lyst til at tage fat paa dem, men man føler, at de vil springe i Struben paa En. Stadigt hører man Raabet: „Sluk Lyset! Kniven frem! Tre Mand til at røre Blodet!“ Dette er maaske en Kasernevittighed, og dog er disse Raab karakteristiske og viser, hvor vilde Folkene er blevne.“

Den amerikanske Hjælpeaktion til Tyskland: Amerikansk *Mel* er ankommet til *Berlin.*

„*Ludendorff, Hindenburg,* intet og Ingen er dette Selskab hellige. „Hindenburg er ligesom Solen,“ siger de; „i Øst gaar han op, i Vest gaar han ned!“, og en Haanlatter lønner den vittige Mand henne i hans mørke Krog.“

Det staar fast, at allerede ved de store tyske Offensivers Begyndelse i 1918 var den berømte tyske Jerndisciplin rokket, i November existerede den overhovedet ikke mere. Alle er enige om, at dette var en væsentlig Aarsag til Nederlaget. Alle er ogsaa paa det rene med, at den revolutionære Propaganda hjemme og Fjendens Flyveskrifter og Proklamationer bidrog meget til, at Mandstugten forsvandt. Stærkest af alt virkede dog sikkert *Hærens og Folkets Skuffelser over den mislykkede militære Ledelse.*

Grev Brockdorff-Rantzau begyndte *den 8. Maj 1919* i *Versailles* sin Tale med de Ord:

„*Vi véd, at den tyske militære Magt er brudt!*“,

og det samme har han senere gentaget i et aabent Brev til *Ludendorff.*

Oberst *Feyler* siger:

Ingen Militær vil nægte den Modstand, den tyske Hær gjorde, sin

Beundring, men *ingen* Militær kan længere paastaa, at den *ikke var gjort ukampdygtig!*

Og vi slutter med at gøre Oberstens følgende Ord til vore:

„*Hvorfor* har i det hele taget denne Debat om militær Besejrethed eller ikke *kun ringe Betydning?*"

„*Fordi den Hær, hvis moralske Svækkelse er saa stor, at den, hellere end at forsvare sin Sag og sit Fædreland, prisgiver sine Fæstninger, sine Skibe og sine vigtigste Kamp- og Provianteringsmidler,* **den er saa besejret, som den mest fordringsfulde Strateg kan ønske det.**"

Denne moralske Svækkelse — tilføjer vi — var ganske vist til Dels en Følge af *Revolutionen,* men **Revolutionen var en Følge af den langvarige Krig og dennes uheldige Udfald.**

Ingen tror vel, at Tyskerne havde lavet Revolutionen, dersom Krigen var *gaaet godt.*

Parti af *det besejrede Tysklands Hovedstad* i Fugleperspektiv.

Parti af Staden *Metz*.
[„Le Panorama de la Guerre."] (Se Texten under Kortskitsen foran S. 580.)

XXXVIII.

Tyskerne rømmer de okkuperede Territorier. Det befriede Belgien og Alsace-Lorraine. De Allierede ved Rhinen. Forlængelserne af Vaabenstilstanden. De to Ex-Kejsere.

Tyskernes Tilbagemarche.

Det var *et sørgeligt Tilbagetog*, den tyske Hær maatte begynde den 11. November 1918, og ganske særligt træder dette frem i Belysning af den i det foregaaende Kapitel omtalte mærkelige Paastand, at Hæren var *ubesejret*.

Det er overordentlig interessant og af største Vigtighed at faa *det rigtige sande Indtryk af, hvorledes denne Afslutning paa Verdenskrigen fandt Sted.*

„Mititär-Wochenblatt" af 20. Marts 1919 indeholder en sikkert officiøs Skildring af „*Hvorledes Vesthæren førtes tilbage*" („Die Rückführung des

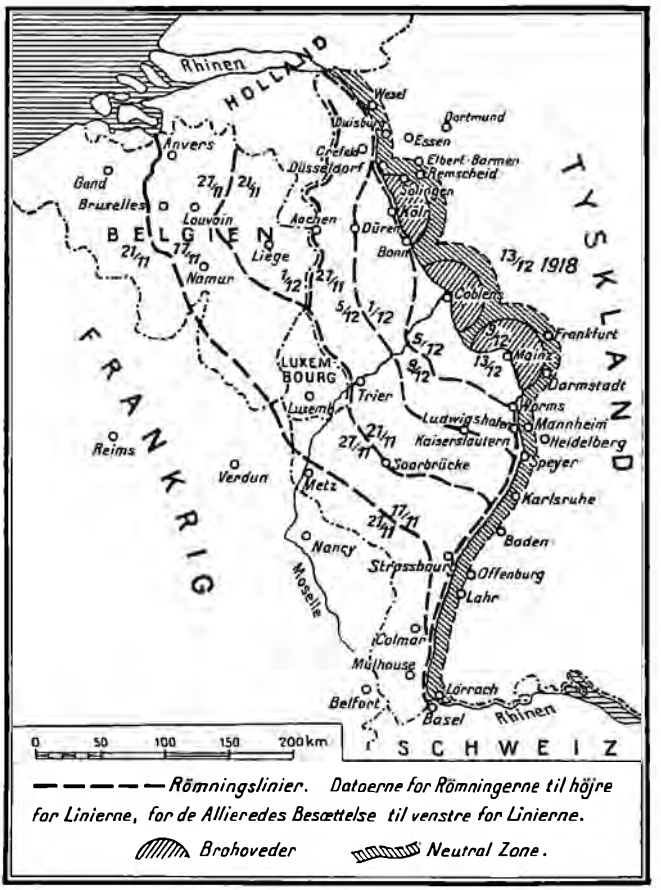

Den tyske Hærs Tilbagetogsbetingelser.

Westheeres"), der — som den franske Generalstabspiece ogsaa bemærker — aabenbart gik ud paa at vise, *med hvilke vældige Vanskeligheder den tyske øverste Hærledelse strax Dagen efter Vaabenstilstandens Afslutning havde at kæmpe for at bringe Hæren tilbage bag Rhinen.*

Netop ved at læse den nævnte tyske Skildring kommer man til ubetinget at give den franske Opfattelse Ret, at der i samme i Virkeligheden afgives *en aaben Tilstaaelse* af, at *Tyskerne kun ved skyndsomst Undertegnelse af Vaabenstilstandsbetingelserne undgik en Katastrofe.* Det hedder saaledes i Begyndelsen af Skildringen (vi henviser til Kortskitsen Side 1336 og til Kortbilag 19):

„*Den 11. November* befandt Arméerne i *Kronprins Wilhelms* og *Kronprins Rupprechts* Hærgrupper, d. v. s. Hoveddelene af den samlede tyske Vesthær, sig i en ny Tilbagetogsbevægelse til Besættelse af *Antwerpen—Meuse Stillingen* (se ogsaa Kortskitsen S. 1314), som paa den øverste Hærledelses Befaling skulde indtages for at spare Kræfter. I mange Uger indviklede i de sværeste Kampe *havde alle Arméer paa Hovedkampfronten maattet opgive deres velordnede Stillings-, Forsynings- og Indkvarteringssystem.* De store dermed forbundne Strabadser havde *til det yderste anstrængt Tropperne.*"

„Talrige Formationer i Arméerne var uden Hesteforspand og derfor *ikke i Stand til at bevæge sig.* Ogsaa de Tropper, der kunde dette, *besad* som Følge af store Tab af Heste *ikke deres tidligere Bevægelighed.* Hovedmassen af Tropperne var (naturligvis ved den langvarige Stillingskrig) *afvant med længere Marcher, Hestene stærkt medtagne,* den daglige Afgang blandt disse allerede paa Tilbagemarchen til Antwerpen-Meuse Stillingen betydelig. *Der manglede Fod- og Vinter-*

beklædning, Hestesko og Vinterbeslag. Hver Dag kunde ugunstigt Vejr indtræde."

„Af Kamptropperne var Hovedmassen *trængt sammen paa Hovedkampfronterne i 20—30 m Dybde. Mytteri, Desertion, Plyndring* og *forbryderiske Indgreb* i den kun med yderste Anspændelse opretholdte *Forsyningstjeneste tiltog i Hyppighed* . . . ."

„I denne vanskelige Situation, i hvilken der maatte stilles de højeste Krav til Tropperne, fik Arméerne *Underretning om Afslutningen af Vaabenstilstanden og om dennes haarde Betingelser* . . . ."

Fransk Div.Gnrl. *Ferré*, en Tid lang Chef for V. A.K. Korpset deltog i August 1914 (under 3. Armé) i de voldsomme Kampe ved *Virton* ved den belgiske Grænse. Det førtes da ligesom kort efter i det 1. Slag ved *Marnen* (under 4. Armé) af Div.Gnrl. *Brochin*, der i December s. A. afløstes af Div.Gnrl. *Graziani* (Portræt V. Afsnit, S. 451. † 1918), efter hvem saa Ferré fulgte.

Den tyske Hær skulde rømme *det okkuperede Omraade* i Løbet af *14 Dage, det tyske Omraade vest for Rhinen* i derpaa følgende *17 Dage.* Allerede *den 11. November* Kl. 12 Middag begyndte *den 1. Rømningsdag.*

Nærmere Enkeltheder med Hensyn til Rømningen kan, foruden af hosstaaende Kortskitse, ses af Kortbilag 19, Skitse 3.

Vi fortsætter med de vigtigste Partier af Skildringen i „Militär-Wochenblatt":

„Pr. omgaaende maatte *den tyske højere Ledelse* træffe de indledende Forholdsregler for Tilbagemarchen og Rømningen som ogsaa for *Overgivelsen af det talrige Krigsmateriel, som skulde udleveres til Fjenden* . . . . Der hvilede *et Kæmpeansvar paa Ledelsen* . . . ."

„I uhørt kort Tid skulde *hele Hæren* paa de forholdsvis *faa Marchedage* og *kun til Fods* føres tilbage over Rhinen."

„Af *Hærmateriellet*, der var samlet bag Fronten i vældige Masser, maatte der *reddes*, hvad endnu reddes kunde."

„Masserne af *Saarede* og *Syge* skulde transporteres bort, og, som anført, *Udleveringen* af det i Vaabenstilstandsbetingelserne fastsatte *Materiel* ordnes."

Man holde sig for Øje, hvilken centnersvær Opgave efterfølgende af den tyske Forfatter beskrevne Omstændigheder gav at løse:

Fransk Div.Gnrl. *Alix*, ved Krigens Udbrud Chef for XIII. A.K. XIII. A.K. deltog som hørende til 1. Armé i Krigens første Maaneder i Kampene i *Lorraine.*

„Foraarskampene havde nødvendiggjort *store Troppesammenhobninger paa forholdsvis ringe Plads.* For at nævne et Exempel talte alene *Armégruppe A* (se nævnte Skitse 3: A. G. A.) 61 Divisioner, men desuden 35 Feltartilleriregimenter, 66 bespændte og 69 ubespændte Fodartilleriregimenter, 21 Inf.-Skytsbatterier, 68 Pionerkompagnier, 9 Mine- og Gaskasterbatailloner, 46 Korps- og Divisionsbrotrain, 61 Rekrutdepoter, 550 Heste- og Automobilkolonner, med ialt $1\frac{1}{4}$ Million Mennesker og næsten $\frac{1}{2}$ Million Heste."

Og hvilke frygtelige *Forplejningsvanskeligheder:*

„Af de overordentlig besværlige *Jernbaneforhold*, den stærke Beslaglæggelse af samtlige *Veje*, Mangelen paa *Tid* til Forberedelserne, *den hurtige Tilbagemarche*, af den Om-

„Hvorledes Vesttyskland „vilde" tage sig ud efter Antagelsen af Ententens Fredsbetingelser".
(Af en Artikel i 1919 i „Illustrierte Zeitung" af Professor Dr. Erich Brandenburg, Leipzig, med Overskrift „Hvad bliver der af vor mest tyske Strøm?". Forf. gaar altsaa ud fra, at Tyskland *ikke* gaar ind paa Fredsbetingelserne.

stændighed, at *Personalet* ved mange *Feltbagerier* paa Grund af Revolutionen *løb deres Vej*, at *Forplejningstogene* og *Magasinerne plyndredes* baade i Etapezonen og i Hjemlandet, at *Depot- og Magasinarbejderne* delvis *nægtede at arbejde*, opstod der den største Forvirring."

„Hertil kom *de mange usagkyndige Soldaterraad*, der blandede sig i Sagerne og enten af Ufornuft eller ond Villie krydsede Myndighedernes Hensigter og saaledes *bragte Hærens regelmæssige Forsyning med Levnedsmidler i Fare.*"

„Forplejningsforholdsreglerne led uafladeligt ved, at *Jernbanetogene med Kul og Benzin* ikke ankom, fordi de enten var *beslaglagte* af Arbejder- og Soldaterraadene eller til Dels *plyndrede.*"

Tyskerne paastaar, at Ententens Bestemmelser med Hensyn til Udlevering af *Krigsmateriel* og Løsladelse af de i Tilbagemarcheomraadet værende *Fanger* for det meste var uopfyldelige. Der har her, som det vil ses nedenfor, ikke været altfor god Villie til Stede til Opfyldelsen, men let har denne jo ikke været:

„Naar man — *for Materiellets Vedkommende* — tager i Betragtning, at blot en enkelt Armégruppe skulde afgive til Fjenden 1550 Kanoner, 7000 Maskingeværer, 950 Minekastere, 502 Flyvemaskiner og 1500 Automobiler, vil man først helt forstaa de Vanskeligheder, Ledelsen havde at overvinde."

„At Udleveringen ikke lykkedes, skyldtes dels *de egne Troppers Modstand*, dels enkelte til Udleveringen kommanderede Afdelingers svære *Udisciplin*, idet de vægrede sig ved at forblive ved det Materiel, der skulde udleveres."

Som en af Grundene til dette sidste anføres, at Tropperne havde faaet at vide, at Udleveringskommandoerne behandledes slet af Ententen.

Mange *Flyvere* fløj hjem med deres Maskiner. Arbejder- og Soldaterraad hindrede *Automobiler* i at køre eller beslaglagde dem. Hele Automobilkolonner opløstes, fordi Raadene uden videre hjemsendte Mandskabet.

Kommandoforbindelsen forstyrredes ved, at *Telegraf-* og *Telefontraade ødelagdes* af Beboere og Marodører, og *Motorcyklisterne* deserterede med deres Maskiner o. s. v. o. s. v.

Om *Fangerne* er det en Kendsgerning, at de i store Skarer strømmede de Allierede i Møde, udsultede og utilstrækkeligt paaklædte. Tyskerne paastaar, at Hovedgrunden hertil var den, at Fangerne af sig selv forlod Lejrene, hvor Bevogtningspersonalet deserterede eller opgav Evret, saa at det var umuligt for de tyske Myndigheder at forpleje dem. At talrige Fanger paa egen Haand begav sig paa Marche mod Vest, er jo meget sandsynligt, og dette har naturligvis bevirket, at de ingen Levnedsmidler havde. Men der er vist ingen Tvivl om, at de under den almindelige Forvirring ikke havde været bedre stillede ved at vente i Lejren, til de dimitteredes regulært. Naar Tyskerne havde ondt ved at forpleje deres Egne, er det ikke rimeligt, at de skulde have været tilbøjelige til at sørge særligt for Fangerne.

Endnu værre blev det, da *de Allierede skærpede Fordringerne med Hensyn til Tyskernes Tilbagemarche.*

Først fastsattes bestemte Linier, som skulde være rømmede til bestemte Tider. Dernæst befaledes det, at de Allieredes Tropper, i Stedet for ikke at betræde de rømmede Zoner, før Fjenden var ude af dem, skulde følge efter de tyske Tropper med en konstant Afstand af 10 km. Endelig bestemtes det, at Rømningstimen i Stedet for Kl. 12 Middag skulde være Kl. 6 Morgen, og at den neutrale Zone øst for Rhinen ikke skulde være rømmet den 13., men allerede den 12. December.

Disse Enkeltheder anfører vi, fordi de skærpede Bestemmelser, som *maatte* lystres, viser, i hvilken Grad den tyske Hær var i Sejrherrernes Magt.

Naturligvis var man paa tysk Side meget forbitret over Fjendens Krav, der udtydedes kun som Chikaneri og uhørt Hensynsløshed og, som sagde man, var umulige at opfylde. Men hvorledes det nu end forholder sig hermed, var Følgerne, som vi strax skal se, yderst ubehagelige for Tyskerne. Skønt Forfatteren til den tyske Skildring nemlig mener, at de umulige Krav trods alt blev nogenlunde tilfredsstillede, skriver han:

„Den ved det unødvendige Hastværk foraarsagede Skade maa dog betegnes som overordentlig stor. *De alt i Forvejen saa udmattede Tropper blev fuldstændigt udasede.* . . . . Af *Materiel* blev næppe det værdifuldeste reddet. *Alle Pionerredskaber, store Ammunitions- og Fødevareoplag, storslaaede Indretninger bag Fronten, Depoter og Værksteder, betydelige Mængder Jernbane- og andet Krigsmateriel maatte lades i Stikken.* Udplyndring af Forplejnings-, Beklædnings- og andre Magasiner, dels ved forsprængte Soldater, dels og fremfor alt ved Befolkningen, var Følgen af den forhastede Rømning. Hestetabet paa Grund af Overanstrængelse var enormt. I det enkelte lader Tallene sig ikke tilnærmelsesvis anslaa, sikkert overstiger de *flere Milliarder.*"

„*For første Gang havde Hæren i den 4½ Aar lange Kamp mellem Folkeslagene følt paa sig selv Virkningen af den gamle Talemaade: „Vae victis"*."

I Erindringen om Wilhelm II's Anvendelse af dette Udtryk i Begyndelsen af Verdenskrigen føler man uvilkaarligt, at der gives — *en Nemesis.*

Til alle disse af Nederlaget direkte fremkaldte Genvordigheder kom saa den Indflydelse, *Efterretningen om Revolutionen hjemme i Tyskland* havde paa Hæren, men som forresten, hedder det i den tyske Skildring, var forskellig for Kamptroppernes, Etapeinstitutionernes, Bagage- og andre Kolonners Vedkommende. Forfatterens Udtalelser herom gengives ganske kort:

Franske og engelske Fanger passerer paa Vejen til deres Hjem *Rhinen.*

I selve *Fronttropperne* var Sammenholdet endnu dog for godt til, at de rystende Nyheder skulde medføre øjeblikkelig Opløsning, men Tropper og Institutioner *bag Fronten* løb fra hverandre, og der opstod her snart *aldeles kaotiske Tilstande.* Desertører og Forsprængte stormede Jernbanetogene eller marcherede af uden Ordre, solgte Geværer og Maskingeværer til Beboerne og plyndrede overalt. Især nægtede, som alt berørt, *Automobilkolonnerne* Lydighed og *kørte med røde Faner afsted til Tyskland.*

Vi standser her Citaterne fra „Militär-Wochenblatt", Billedet, de har malet, turde være tydeligt nok.

Den 14. November ankom Gnrlfeltmarschal *v. Hindenburg* med sin nye 1. Gnrlkvartermester, Gnrl. *Groener*, og Personalet af den øverste Hærledelse til Slottet *Wilhelmshöhe* ved *Kassel.* Det var her *Kejser Napoleon III* efter Slaget ved *Sedan* 2. September 1870 havde siddet som Fange til 3. April 1871. Situationen var noget forskellig fra den Gang.

Efterhaanden som de tyske Arméer marcherede ind i Hjemlandet, kom der, da Fjenden ikke længere pressede saa stærkt paa, naturligvis lidt mere Orden i Afdelingerne. I høj Grad bidrog sikkert hertil den smukke og patriotiske Maade, paa hvilken Befolkningen modtog Tropperne ved deres Hjemkomst. Med Undseelse maa vi Danske ved Beretningerne om, hvorledes de slagne tyske Soldater fejredes i By og paa Land, tænke paa de danske Batailloners Behandling i Kjøbenhavn, da de vendte tilbage fra deres heltemodige Kamp i 1864.

Fra Wilhelmshöhe udsendte *Hindenburg* en Proklamation til Hæren, i hvilken han gav sit Navn til Legenden om, at ikke Fjendens Vaaben, men kun Sult og Nød havde besejret den. *Den 13. November* mødte han

Den øverste tyske Hærledelse i Kassel under Hærens Demobilisering.
Midt i første Række: Gnrlfeltmarschal *v. Hindenburg*, til højre for ham 1. Gnrlkvartiermester, Gnrl. *Groener*.
Hindenburg blev udnævnt til Æresborger i Byen Kassel.

sammen med *Ludendorff* i Rigsdagen i Berlin for at gøre Rede for Begivenhederne og erklærede her, at den tyske Hær var „erdolcht von hinten", — man havde stødt en Dolk i Ryggen paa den.

Dog, lad os nu vende os til Sejrherrerne.

De Allierede genbesætter Resten af de okkuperede Territorier.

Vi skal følge de Allieredes Fremmarche i dens Hovedfaser. Den fandt Sted med al mulig Præcision.

Af de tre *Brohoveder* paa Rhinens Østbred (se foran Side 1354—55 og Skitsen Side 1384) skulde *Franskmændene* besætte det sydligste, *Mainz*, i Midten var *Coblenz* tildelt *Amerikanerne*, det nordligste Brohovedparti, *Bonn—Köln*, tilfaldt *Englænderne*.

Søndag den 17. November Kl. 7 Morgen satte de Allieredes Hære sig i Bevægelse.

For det franske Folk blev det vidunderlige Dage. Hvad Marschal *Joffre* i August 1914 havde forkyndt i sin af Fjenden saa meget spottede Proklamation til Indbyggerne i *Alsace*, skulde nu alligevel blive til Virkelighed. Efter 48 Aars Trældom skulde *Alsace-Lorraine* endelig blive befriet.

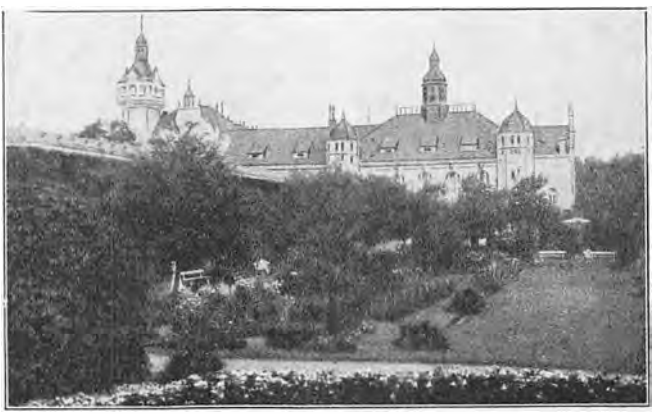

Slottet *Kolberg*, hvortil *det store tyske Hovedkvarter* forlægges.

Den 17. om Af-

Proclamation du général Joffre à l'Alsace

Enfants de l'Alsace,

Après 44 années d'une douloureuse attente, des soldats français foulent à nouveau le sol de votre noble pays. Ils sont les premiers ouvriers de la grande œuvre de la revanche. Pour eux quelle émotion et quelle fierté!

Pour parfaire cette œuvre, ils ont fait le sacrifice de leur vie; la nation française unanimement les pousse, et dans les plis de leurs drapeaux sont inscrits les noms magiques du droit et de la liberté.

Vive l'Alsace!
Vive la France!

Le général en chef des armées françaises
JOFFRE.

Gnrl. *Joffres* Proklamation til Indbyggerne i *Alsace* i de første Dage af August 1914.

tenen aabnede de Allieredes Generalissimus den Række af Bulletiner, i hvilke Fremmarchens Stadier offentliggjordes. Den første Bulletin begyndte saaledes:

„I Morges har *den franske Hær* forladt de paa Vaabenstilstandsdagen erobrede Stillinger og har fortsat Fremrykningen for at besætte de af Fjenden rømmede Egne. Vore Tropper har over hele deres Front overskredet Grænsen, er trængt ind *i Belgien* og i *de annekterede Provinser* (Alsace-Lorraine). *I dette Øjeblik staar ikke en eneste Fjende længere paa vort Fædrelands Grund.*"

Endnu samme Dag holdt i Alsace Gnrl. *Hirschauer* i Spidsen for 2. franske Armé sit højtidelige Indtog i *Mulhouse.* Byerne *Altkirch* og *Münster* blev besat.

I Dagene 11.—17. November var 4. franske Armé, *Gouraud,* i en lang Marche bleven ført Syd paa og var nu dukket op i *Vogeserne* vest for Strassbourg.

Nord for 4. Armé gik 8. franske Armé, *Gérard,* frem.

Det havde været Marschal *Fochs* Hensigt den 14. November at foretage et stort Angreb med 1. franske Armé, Englænderne og Belgierne, medens samtidigt den tidligere omtalte nye Armé foretog sit dødbringende Stød gennem Lorraine ind mod Rhinen. Denne Armé skulde have været ført af Gnrl. *de Castelnau,* der brændte af Begærlighed efter at vinde en glimrende Sejr i Egnen ved *Morhange,* hvor han i August 1914 var blevet slaaet og kun var bleven reddet fra et stort Nederlag ved det den Gang af Foch kommanderede XX. A.K.

Fransk Div.Gnrl. *Ihévenot,* ved Krigens Udbrud Kommandant i *Belfort,* hvorfra Indfaldet i Syd-Alsace fandt Sted.

Til at tage Têten i Offensiven i Lorraine var 10. franske Armé, *Mangin,* bleven koncentreret omkring *Nancy.* Af denne marcherede Marokkodivisionen den 17. gennem *Château-Salins,* og Arméens Fortropper naaede samme Dag *Dieuze, Morhange,* og de sydlige Forter ved *Metz* og passerede Valpladserne fra 1870 ved *Mars-la-Tour*

og *Gravelotte*. — *Amerikanernes* 3. Armé, Gnrlmajor *Dickman*, rykkede gennem *Longuyon* og *Conflans* og besatte den fra sit tappert ledede Forsvar i August 1914 bekendte Fæstning *Longwy* og Minebyen *Briey*.

I den sydlige Spids af Belgien besatte andre franske Tropper *Carignan*, gik over Floden *Semois* og nærmede sig *Givet*.

Ind i *Ardennerskoven* rykkede 4. engelske Armé, *Rawlinson*.

Videre Nord paa gik i den hidtil hafte Følgerække 3. og 1. eng. Armé frem syd for *Meuse*, sidstnævnte Armé fra *Mons* mod *Huy*.

Nord for *Meuse* marcherede Gnrl. *Plumer* med 2. Armé i Retning *Liége*.

Endelig satte *Kong Albert* de ham tildelte franske Tropper og sin egen Hær i Bevægelse mod *Bruxelles* og *Antwerpen*. Hans Generalstabschef, Gnrl. *Michel*, havde taget Befalingen over Belgierne og var midlertidigt bleven afløst af den franske Gnrl. *Degoutte*.

Den tyske 4. Armé havde den 17. rømmet *Bruxelles*, men Tusinder af tyske Marodører rumsterede endnu i Staden og dens Omegn og holdt, siger „The great War", Storsalg af deres Vaaben og øvrige Udrustning og af Udbyttet af deres Plyndringer.

Oberstløjtnant *Darche*, som i Dagene 21.—26. August 1914 med stort Heltemod forsvarede Fæstningen *Longwy* mod Tropper af *Kronprinsen af Tysklands* Armé. Om hvorledes hans Landsmænd dømte hans Forhold ved nævnte Lejlighed, vidner bedst det officielle franske Communiqué af 27. August 1914, som, efter at have meddelt om Fæstningens Kapitulation, sluttede saaledes: „Dens Kommandant, Oberstlt. Darche er udnævnt til Officer af Æreslegionen". Darche løsladtes af Fangenskabet i Januar 1918.

Egentlig hurtig var de Allieredes Fremmarche ikke og kunde ikke være det. Thi Tyskerne havde allerede inden Vaabenstilstanden med stor Omhu ødelagt Veje, Broer og Jernbaner. Men det var med ejendommelige Følelser, de sejrende Tropper drog mod Øst. „Navne", — skriver *John Buchan* — „som man i lange Tider havde hørt nævne paa tyske Hovedkvarterer, tog nu legemlig Form som Købstæder og Landsbyer; Floder, der forhen syntes saa langt borte som til Maanen, laa snart bag Kolonnerne; og hver Dag nærmede Soldater sig mere og mere det hemmelighedsfulde Land, hvorfra Fjenden var kommen . . . ."

Den 18. November staar *Franskmændene* i *Sarrebourg* (Saarburg), *Englænderne* i *Charleroi*, *Belgierne* har naaet *Alost*, midt imellem *Gand* og *Bruxelles*, og Egnen ved *Schelde* øst for Termonde.

Den 19. November holder 10. franske Armé sit Indtog i den gamle Fæstning *Metz*, der siden Marschal *Bazaines* Kapitulation den 27. Oktober 1870 havde været i tysk Besiddelse og, som man véd, med store Bekostninger efterhaanden var bleven omskabt til en moderne Vaabenplads af 1. Rang. Nu faldt hele Fæstningen med alle sine stærke Forter

uden et Sværdslag igen i de retmæssige Ejeres, Franskmændenes, Hænder. *Petain*, der samme Dag var forfremmet til Marschal af Frankrig, overværede Paraden. Fra alle Stadens Huse vajede Trikoloren, paa Chausséen fra *Pont-à-Mousson* (*Nancy*), der følger højre Bred af *Moselle*, og ad hvilken Indmarchen fandt Sted, og i Rue de Nancy, der fortsætter den, var Folketrængselen stor, unge Piger i Lorraines maleriske Nationaldragt dannede Espalier.

10. Armés Chef, Gnrl. *Mangin*, havde det Uheld ved Begyndelsen af Højtideligheden, at en arabisk Blodhest, han som udmærket Rytter havde udset sig til denne Lejlighed, i Staldkaadhed kastede ham af og sparkede ham slemt, saa at Gnrl. *Lecomte* i hans Sted maatte tage Kommandoen.

Prins Friedrich Karls Statue i Metz nedrives.
(Den franske Paaskrift „Frédéric III" maa bero paa en Fejltagelse, da der ingen Statue fandtes i Byen af Kejser Friedrich III.)

Om Festdagen fortæller en Korrespondent til „The Times" iøvrigt bl. a. følgende:

Det var ganske tydeligt, at Folkeskaren, skønt der endnu var mange Tyskere i *Metz*, var aldeles overvejende fransk eller fransksindet.

Der fandt ingen Uordener Sted, ingen grove Løjer. Kun væltedes *Kejser Wilhelm I's* og *Prins Friedrich Karls* Statuer ved Justitspaladset ned fra deres Fodstykker — det var jo denne Prins, der i 1870 havde bemægtiget sig Staden —, og paa den berømte Figur paa Katedralens Forside, i hvilken *Wilhelm II* havde ladet sig selv afbilde som Helgen (se Afbildningen I. Afsnit S. 302), anbragtes en Karton med Paaskriften „Sic transit gloria mundi".

Hele Dagen hørtes allevegne Raabet „Vive la France!", og enhver Franskmand og Enhver, der tilhørte de allierede Nationer, hilstes uafladeligt med Venskabsytringer og varme Haandtryk. Der var ikke den vilde Begejstring, som mødte *Englænderne*, da de rykkede ind i *Lille*. Ikke, fordi Beboerne af *Metz* var mindre franske end de i den anden By, men deres Fangenskab var ikke fra i Gaar eller blot 4 Aar gammelt, i næsten 50 Aar havde de været skilt fra Moderlandet, og de havde ikke baaret de Lidelser, som Tyskernes Okkupation under Verdenskrigen havde medført. Der var en vis stille Glæde over Folk.

Da Marschal *Pétain* naaede Marschal *Neys* Statue ved Enden af Esplanaden, som Tyskerne havde ladet staa efter 1870—71, svingede han til venstre paa sin hvide Hest og lod, med Generalstabschefen, Gnrl. *Buat*, Arméstaben og en Gruppe Officerer af de allierede Hære ved sin Side, de efterfølgende Tropper passere Revue for sig.

I Løbet af Dagen indsattes Præfekten i Nancy, *Mirman*, der ved sin Pa-

triotisme og faste Optræden overfor Tyskerne havde udmærket sig under hele Okkupationsperioden, til Republikens Kommissær for *Lorraine*. Endvidere holdtes et højtideligt Te Deum i Katedralen og et stort Fakkeltog om Aftenen.

Samme 19. November rykker Gnrl. *Gérard* ind i *Saverne* (*Zabern*), Skuepladsen for det preussiske Militærs skandaløse Optræden i November 1913 (se vort I. Afsnit, S. 76—77 og Afbildningen S. 65), og, for 2. Gang i denne Krig, men nu for at blive der, staar franske Soldater i *Colmar*.

Clemenceau besøger det store tyske *Fort Kirchbach* ved *Metz*, som var opkaldt efter Generalen af dette Navn, i 1870—71 Chef for det preussiske V. A.K.

I *Antwerpen* drager *Kongen* og *Dronningen af Belgien* ind under Brabançonnens og Marseillaisens Toner. Om Eftermiddagen overværer Fyrsteparret en prægtig Messe i Domkirken. De sidste belgiske Tropper, skriver *John Buchan,* havde forladt Staden Natten mellem den 9. og 10. Oktober 1914, medens Røg og Flammer indhyllede den i Mørke og fyldte den med sorte Skygger som en Stad i Helvede. De vendte tilbage til lyse, flagsmykkede Gader, fyldte med jublende Indbyggere, hvis Trængsler nu var til Ende.

Den 20. November besætter *franske Tropper* i *Alsace* bl. a. *Huningue*, lige overfor *Basel*, og Fæstningen *Neuf-Brisach*. I *Lorraine* tages i Besiddelse Byerne *Avold*, *Forbach* og *Saarbrück*, af hvilke de tvende sidstnævnte jo kendes fra de første Sammenstød i Krigen 1870—71.

Kong Albert af Belgien holder *den 22. November 1918* sit *Sejrsindtog i Bruxelles* i Spidsen for Tropperne. Paa Kongens højre Side rider *Prins Albert af Wales*, paa hans venstre *Dronning Elisabeth*, bagefter følger de belgiske Prinser *Charles* og *Léopold*.

Amerikanerne rykker ind i Storhertugdømmet *Luxemburg* og marcherer gennem dettes Hovedstad.

De følgende Dage fortsættes de Allieredes Fremmarche efter Planen.

Den 22. November modtager *Colmar* festligt Gnrl. *de Castelnau*, medens samtidigt engelske Afdelinger besætter *Namur* og gaar over *Meuse* syd for Byen.

Kong Albert ankommer med *Dronningen* og *Prinsen af Wales* og sine Sønner til *Bruxelles* i Spidsen for 2 belgiske Divisioner og franske, amerikanske, engelske, skotske og newfoundlandske Detachementer. I Festlighederne deltager Cheferne for 2. og 5. engelske og 6. franske Armé og Chefen for Dover Patrouillen (se VII. Afsnit S. 173). Sjældent er vel en Fyrste vendt hjem til sin Hovedstad under saa indtryksrige Omstændigheder eller bleven modtaget af sit Folk med en saa vældig Begejstring.

Vi tager lidt af „Times"korrespondentens Beretning:

I straalende Solskin gennem Gader, tætfyldte med Mennesker, og midt i Scener af ubeskrivelig Glæde red i Dag *Kong Albert* (med Dronningen og *Prins Albert*, Sidstnævnte i Flyveruniform, samt Chefen for Dover Patrouillen) efter 4 Aars Landflygtighed ind i sin Hovedstad. Forrest kom *Kongen* og *Dronningen*

Sejrsfest ved *Raadhuset* paa *La Grand'Place* i *Bruxelles* i Præsident *Poincares* Overværelse.

med *Prins Albert*, som bar Flyveruniform. Derpaa fulgte de belgiske Prinser *Charles* og *Leopold*, Chefen for Dover Patrouillen, Admiral *Sir Roger Keyes*, og Chefen for 6. franske Armé, Gnrl. *Boissoudy*.

Ved *Porte de Flandre*, Stadens vestlige Indgang, havde den kongelige Familie forladt sit Automobil og var steget til Hest. Paa *Place de la Nation* gjorde han Holdt og lod Tropperne passere Revue. Med det engelske Kontingent fulgte Gnrl. *Plumer*, Gnrl. *Birdwood*, og Chefen for II. A.K., Gnrl. *Jacob*. Det var et Syn, som de, der var Vidne dertil, aldrig vil glemme.

Paa alle Veje, der fører til *Bruxelles*, bevægede sig endeløse Kolonner af belgiske, franske, engelske og amerikanske Tropper. Langs Vejsiderne laa Stumper af sønderskudte tyske Køretøjer og Udrustningsgenstande. I Landsbyerne, ved Korsvejene og paa Markerne stod Klynger af tyske Kanoner, efterladte for at udleveres til Sejrherrerne.

I Dagene *23.—24. November* naar *Franskmændene* syd for, *Amerikanerne* paa Østsiden af, *Englænderne* nord for Storhertugdømmet Luxemburg den tyske Grænse.

Og paa de store Dage i Metz, Antwerpen og Bruxelles fulgte *Mandagen den 25. November* som en ny fremtrædende Triumfdag baade for *Belgien* og *Frankrig*.

Belgiske Tropper rykkede ind i *Liége*, hvor det belgiske Folks frygtelige Tid var begyndt, og hele deres Fædreland var nu renset for den Fjende, der i over 4 Aar havde plaget det.

Og med Marschal *Pétain*, sin egen Chef, den kække enarmede Gnrl.

Fra Indtoget i Strassbourg den 25. November 1918: Fransk Kavaleri passerer Port National. |The „Great War."|

Gouraud, og andre kendte Generaler i Spidsen marcherede 4. franske Armé ind i *Strassbourg.*

Af Korrespondancerne til „The Times" af 25. November tager vi atter i til Dels fri Form nogle Brudstykker:

Paris, 25. Novbr.

„Den vidtberømte *Strassbourg Statue* paa *Place de la Concorde* er ikke længere sørgeklædt. Floret, de visne Kranse og andre Symboler paa Adskillelsen fra Moderlandet blev fjernede i Dag, og Statuen tager sig mere imponerende ud end nogensinde under sin gyldne Krone og flagrende Trikolore. I Nat kastede to mægtige Søgelys fra Automilklubben en Straaleglorie om det historiske Mindesmærke."

Strassbourg, 25. November.

Marschal *Pétain* ankom Kl. $2^1/_2$ foran Tropperne i Automobil, fulgt af Gnrl. *Gouraud,* og tog Standplads til Fods ved det tidligere kejserlige Palads paa *Kaiser Platz.* Bag ham var de lange Trappeafsatser op til Paladset skjult af Rækker af franske og allierede Officerer, blandt hvilke saas de tre Armégruppechefer, Gnrlne *de Castelnau, Fayolle* og *Maistre,* Gnlrne *Humbert, Buat* og 20—30 andre franske Generaler samt Medlemmerne af de belgiske, engelske, amerikanske italienske, spanske, japanesiske m. fl. Missioner ved de Allieredes Hovedkvarter.

Alle Gader og Pladser var naturligvis fyldt med Mennesker, alle Vinduer paa Slottet og i Husene med Tilskuere. Folkeskaren var typisk alsacisk (elsassisk) med talrige for denne Landsdel særegne Nationaldragter. Allevegne denne mærkelige Modsætning mellem Vrimlen af franske Flag og de tyske, Byen for største Delen paatvungne Gadenavne og Skilte. Men Jubelen var stor.

Paa Mure og Plakatstandere havde Hærledelsen opslaaet følgende Proklamation:

„*Til Indbyggerne i Strassbourg!*"

„*Til Soldaterne af den 4. Armé!*"

„Hæderens Dag er kommet! Efter 48 Aars sørgeligste Adskillelse, efter 51 Maaneders Krig er det store Frankrigs Sønner, vore Brødre, atter forenede. Dette Mirakel har I fuldført, *Strassbourgs Borgere og Alsacere,* fordi I gennem alle Plager og Mishandlinger under de forhadte Aag i Eders trofaste Hjerter bevarede Kærligheden til Moderlandet. Vanskeligt vil Historien finde et Sidestykke til denne beundringsværdige Troskab. Dette Mirakel har I fuldført, *Soldater,* som heltemodigt har udkæmpet de haardeste Kampe, man nogensinde har set,

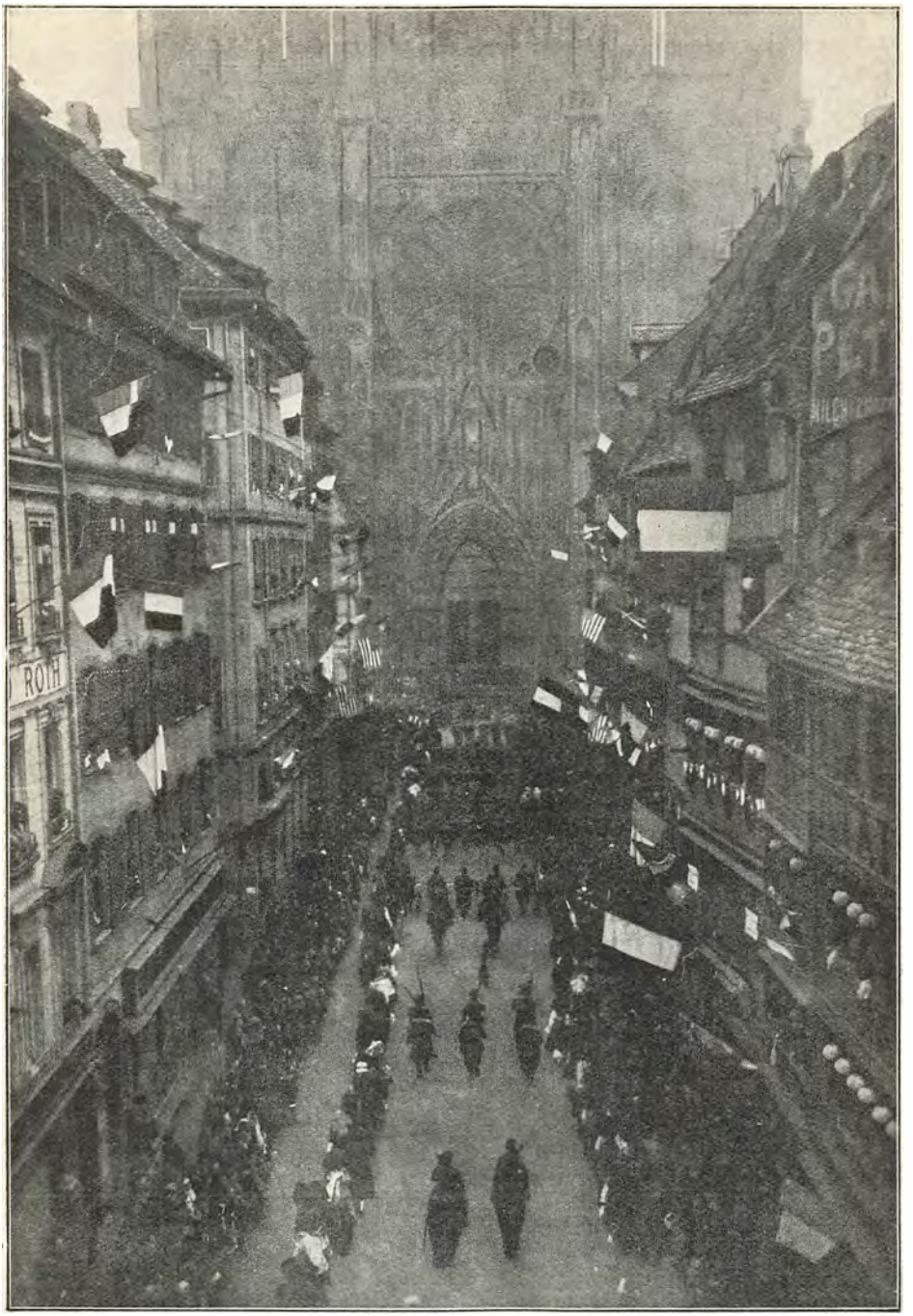

Fra Indtoget i Strassbourg den 25. November 1918.
Gennem Espalieret af *Elsasserinder i Nationaldragt* marcherer de franske Tropper, kommende fra *Place Gutenberg* ad *Rue Mercière* mod Stadens berømte *Kathedral*. [„L'Illustration."]

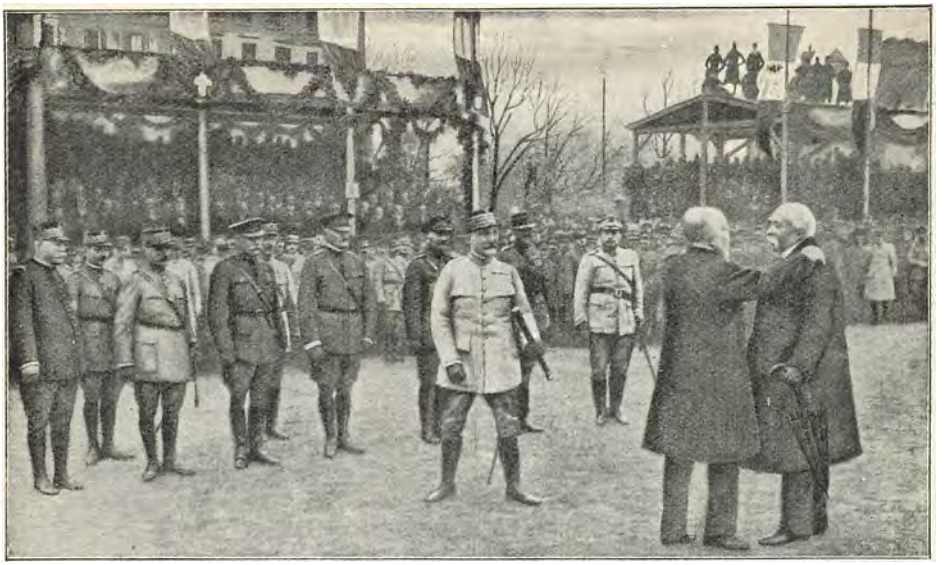

Paa *Esplanaden i Metz* kysser Præsident *Poincaré* Premierminister *Clemenceau*.
[„Le Panorama de la Guerre."]

og som er gaaet ud af dem, bedækket med udødelig Berømmelse. Den frygtelige Spærring er omstyrtet; Ørnene paa Grænsepælene er væltet for bestandigt."

Frankrig kommer til Eder, Strassbourgs Borgere, som en Moder til sit elskede Barn, som er bleven borte, men fundet igen. Ikke blot vil det agte Eders Sæder, Eders Traditioner, Eders Tro, Eders økonomiske Interesser, men det vil læge Eders Saar og i disse vanskelige Tider sørge for Eders Ernæring. Lad os, i denne højtidelige og herlige Time, der forkynder Rettens, Retfærdighedens og Frihedens Sejr over den raa Kraft, *befriede Elsassere* og *Befrierne*, *Soldaterne*, forene os i denne samme Kærlighed. Leve Frankrig! Leve Hæren! Leve Republiken!"

Den 26. November rykker Gnrl. *Gérard* ind i *Haguenau*, *den 27.* kommer Marschal *Foch* til *Strassbourg*, ligeledes modtaget med uhyre Jubel. I de sidste Dage af Maaneden besætter Franskmændene hele Resten af deres gamle østlige Departementer.

Den 8.—10. December fejrer *Metz*, *Strassbourg*, *Colmar* og *Mulhouse* i Præsident *Poincarés* Overværelse *Genforeningen med Frankrig.*

Det befriede Belgien.

Vi har paa de foregaaende Sider flere Gange omtalt den belgiske Kongefamilies og den belgiske Hærs begejstrede Modtagelse paa Toget gennem det befriede Fædreland. Vi vil endnu en Gang vende tilbage til disse Scener i et verdenshistorisk Drama, der sluttede med en vidunderlig Oprejsning for alle et lille tappert Folks Lidelser og Ofre.

I 4 Aar havde den belgiske Hær ligget bundet i den befæstede *Yser Linie.* Foran sig havde Soldaterne kun haft det i Skyttegravskrigen sæd-

vanlige „Ingen Mands Land", Bæltet mellem de to fjendtlige Linier, for Øje, og bag dette atter et Afsnit af deres Land, hærget af Krigen eller omkalfatret af Tyskerne til Kampens Behov.

Det var derfor med en vis glædelig Overraskelse, at de belgiske Tropper efter nogle Dages Fremrykning opdagede, at Landet ikke var saa frygteligt medtaget, som de ofte havde forestillet sig. Belgien havde jo kun været Krigsskueplads i 2½ Maaned i Krigens Begyndelse, det meste af de rent ydre Spor heraf var forsvundet eller befalet fjernet, dels fordi Tyskerne vilde modbevise Beskyldningerne for „Hunner"væsen dels fordi de jo agtede at beholde Landet og udnytte det. 70,000 Ejendomme og Huse viste sig dog ved de senere Undersøgelser at være bleven ødelagte under Krigen. Og hertil kommer de bevidst ondartede Raboteringer af en egen Art, nemlig i de store belgiske Fabrikker, hvis Drift for lange Tider skulde umuliggøres ved Tilintetgørelse eller Bortførelse af Maskiner, for at slaa dem ned som Konkurrenter til den tyske Industri. Disse Ødelæggelser var jo dog mest sket inden Døre og ikke strax synlige ved Hjemkomsten. I det hele taget var det nærmest personligt, det var gaaet ud over Befolkningen, men ganske vist i en uhyggelig Grad.

Et Brev fra en belgisk Officer, hvori hans Afdelings Indrykning i *Hulste*, en stor Landsby eller Flække 7 km nord for *Courtrai*, beskrives, finder man i „The Great War". Brevet yder et gribende Billede af Soldaternes første Møde igen med deres Landsmænd:

„Ved *Lys* 17. Oktober 1918."

„I Gaar oplevede jeg en af min Tilværelses mest sindsbevægede Dage:"

„Tidligt om Morgenen kom jeg, efter det foregaaende Døgn at have ligget i 2. Linie, med min Bataillon frem i 1. Linie for at fortsætte vor Fremmarche mod Floden *Lys*. Jeg blev saaledes en af de Første, der betraadte Landsbyen *Hulste*, en af de første nogenlunde uskadte Bebyggelser, vi fandt i det tilbageerobrede Belgien."

„Jeg kan kun give Dem en svag Forestilling om Tildragelsen. Mine Kompagnier avancerede forsigtigt syd for Byen, idet de stadigt Skridt for Skridt kæmpede med fjendtlige Maskingeværgrupper, som forsøgte at standse os, drev disse tilbage, dræbte Mandskabet eller tog det til Fange; saa rykkede vort Centrum med Staben frem, og vi naaede ind ad Landsbyens Hovedgade."

„Vinduer og Døre aabnedes, Ansigter kom til Syne, som ængsteligt stirrede paa os. „Er I Englændere?" spurgtes der (vi bar jo nemlig Khakiuniformer, og Tyskerne havde fortalt, at det var „Tommyerne", der angreb, da Belgierne var ude af Stand dertil)."

„Da opstod der et sandt Delirium. Fra alle Sider lød Raabet:

„„'T'zijn Belgen! 'T'zijn Belgen!" („Det er Belgiere!")"

Hundreder af Mennesker styrtede op af Kældrene og fyldte Gaden. Kvinder, Mænd, Oldinge, Børn skreg af Glæde og lo og græd og omfavnede Soldaterne; der var ingen Ende paa Haandtryk og glædestraalende Blikke til Alle, der kom forbi."

„Smaa Piger og Drenge paa 4—5 Aar løb ved Siden af os og jublede „Velkommen!" Kvinder raabte med taarefyldte Øjne til os:"

„„Vi har ventet paa Jer i 4 Aar!""

„Da jeg havde overvundet min første Bevægelse, spurgte jeg:"

„„Vil I da ikke hænge det belgiske Flag ud?""

„Det var, som om jeg havde fyret lige midt ind i en Tønde Krudt. Øjeblikkeligt klang det fra alle Struber:"

„Flag! Flag!"

„Og som ved et Trylleri kom Flagene frem fra alle Kroge. Min Adjutant saa en gammel Kone gaa ind i Haven og grave en lille Kasse op, og ud af den tog hun et vældigt belgisk Flag, som faa Minutter efter flagrede fornøjet fra Husets Forside."

„Nu rykkede vi ind paa Hovedtorvet lige overfor Kirken. Her modtog os grædende en gammel Præst, støttet af en stedlig Politibetjent i en flunkende ny Uniform. Mens Kirkeklokkerne ringede, oplæste den brave Mand en Tak til den civile Befolkning, i hvilken han forkyndte den belgiske Hærs sejrrige Indmarche den 16. Oktober 1918 i Byen *Hulste*, som Tyskerne havde besat den 17. Oktober 1914."

Samme *17. Oktober* var Befrielsen af *Ostende,* som vi jo har nævnt, sket under særligt ejendommelige Omstændigheder, hidrørende fra de Allieredes Væddeløb for at komme først til Staden og fra Kongens og Dronningens Landgang i Havnen, endnu mens man kæmpede i Stadens Udkanter.

Iøvrigt var det naturligvis de samme Scener allevegne.

Fra *Bruges* fortæller Englændere, der var ankommet Dagen efter Stadens Rømning, om de mange Exempler, de erfarede paa Tyskernes Tyranni. Som Englændere besøgte de naturligvis den lille Kirkegaard udenfor Byen, hvor Kaptajn *Fryatt* og 13 andre Martyrer ligger begravede, og derpaa Fængslet, i hvilket Fryatt havde tilbragt sine sidste Dage.

Vi har foran (Side 1276) omtalt det *Tilbud om Separatfred*, som *Tyskland* den 14. September 1918, da man begyndte med Sikkerhed at imødese Øpgivelsen af de okkuperede Territorier, havde gjort *Belgien*, men som naturligvis var bleven afslaaet med Foragt. Hensigten med Tilbudet var aabenbart at sikre sig et uhindret Tilbagetog.

Den 18. Oktober (se foran S. 1320) var Tyskerne i Belgien bleven trængt tilbage til en Linie *Oostroosebeke—Thielt—Wynghem—Oostcamp —Bruges, Lys Linien* stod for Fald. Samme Dag havde Gnrlguvernør *v. Falkenhausen* fra 21. Oktober at regne eftergivet alle Belgiere og Undersaatter af neutrale Stater, som indenfor Generalguvernementets Omraade af tyske Militærdomstole eller tyske Befalingsmænd var bleven idømt Fængselsstraffe, Resten af disse Straffe, med Undtagelse af dem, der var bleven dømt for simple Forbrydelser. Den samme „Naadeakt" forberedtes for Belgiere, som afsonede Straffe i Tyskland. Kun et begrænset Antal Personer, „hvis frie Bevægelse i Belgien efter Sagens Natur var umulig,

saa længe der kæmpedes," vilde først blive sat i Frihed ved Landets Rømning. Samtidigt tilstillede den fra Processen mod Miss Cavell bekendte Chef for den tyske politiske Afdeling, Friherre *v. d. Lancken* Erkebiskop *Mercier* af *Malines,* som med stort Mod og Held under hele Krigen havde taget sig af sine undertrykte Landsmænd, følgende mærkelige Skrivelse:

„Deres Eminence er *Legemliggørelsen af det okkuperede Belgien.* De er dettes ophøjede og højtagtede Overhyrde. Min Regerings Gnrlguvernør har paalagt mig

Tyske Vogne med Vaaben paa Tilbagevejen til Grænsen.
[Efter „Times History of The War".]

at meddele Deres Eminence, at vi ved Rømningen af det belgiske Omraade løslader de fangne Belgiere og til Dels de politiske Fanger, for at disse allerede den 21. kan vende tilbage til deres Hjem."

„Denne Meddelelse vil *sikkerligt glæde* Deres Eminences Hjerte, og *jeg priser mig saa meget lykkeligere* ved at kunne overbringe Deres Eminence dette Budskab, som jeg i 4 Aar har levet blandt Belgierne, og jeg i denne Tid har lært at agte dem og rigtigt at vurdere deres Fædrelandskærlighed."

Vi har gengivet nævnte Brev efter „Tägliche Rundschau" og med de Fremhævelser, dette altyske Blad i sin Forbitrelse har foretaget i Brevets Text. Den Tone, hvori Bladet iøvrigt omtaler Brevet, er betegnende for Altyskernes sædvanlige Tænkemaade:

„Vor Behandling af Kardinal *Mercier* er én eneste Kæde af Fejl og Uværdigheder. Kardinalen var fra Begyndelsen af vor Fjende og er vedbleven at være det; han er ogsaa den flamske Bevægelses Hovedfjende, til hvilken han med de

skarpeste og samvittighedsløseste Forholdsregler synes at spærre Gejstligheden Adgangen. Vi har stadigt paany søgt at vinde den Mand, der satte sig ud over vore Forordninger og underhaanden modarbejdede os, ved Eftergivenhed og Venlighed; endnu tilsidst, da vi lod ham beholde Klokkerne i de belgiske Kirker, som vi i Stedet tog fra Kirketaarnene hjemme. Vi lod ham ogsaa blive i Landet, efter at han paa en Romerrejse havde agiteret mod os, skønt „alle Belgiere, der ikke var fransksindede, bønligt bad os om dog at befri den flamske Gejstlighed fra hans Jernhaand og hans Forfranskningsraseri" (!).. Og nu anser *Grev Lancken* det for rigtigt at krone de begaaede Fejl med ovennævnte modbydelige Uværdighed. Følgen kan kun blive, at Mercier hader os mindre, men foragter os."

Kardinal *Mercier*, Erkebiskop af *Malines*. I Julen 1914 udsendte han et Hyrdebrev til Befolkningen, som Tyskerne betegnede som tyskfjendtligt. Den tyske Regering vilde sikkert gerne have fængslet ham, men turde ikke af Hensyn til Katolikkerne i Tyskland. 26. Januar 1916 havde Mercier Audiens hos Paven.

At Altyskerne efter deres Betragtningssæt bebrejdede Kardinal Mercier, at han var Tyskernes Fjende, kan man jo forstaa. Men forresten var vel ogsaa deres Optræden ved denne Lejlighed til Dels dikteret af lignende Grunde, som dem, der havde foranlediget Fredstilbudet i September: nemlig af Ønsket om ved Tilbagetoget gennem Belgien at lægge lidt Baand paa den belgiske Nations Vrede over Fortiden. Samme Motiver som Fredstilbudet og Frigivelsen af Fangerne havde et saare naivt Paafund af den meget skrivende tyske Gnrl. *v. Liebert* i „Tägliche Rundschau", idet denne Mand endnu den 22. Oktober for fuldt Alvor foreslog nu at erklære Belgien for — *neutralt Territorium*, nu, da det gavnede Tyskland. Den onde Samvittighed overfor Belgien og Frygten for et katastrofalt Nederlag sad Tyskerne stærkt i Blodet.

Imidlertid var den herlige *11. November* kommen, da Vaabenstilstanden var bleven undertegnet. For første Gang siden de fire Aar var denne Morgen

Kanonernes Drøn ophørt. Samme Dag var belgiske Afdelinger med Musikken i Tête marcherede mod *Mons*, og fra Geledderne raabte Soldaterne til de henrykte Beboere, at Krigen var forbi.

Da Nyheden om *Kejser Wilhelms* Abdikation *den 10.* var naaet til *Bruxelles*, forsvandt den sidste Rest af Disciplin blandt de tyske Tropper. I et Optog af mange Tusinder drog de gennem Staden med røde Flag, ja, selv med franske Flag, syngende Marseillaisen. Paa Torvene holdtes Taler mod Kejseren og for Kong Albert. Selve General *von Falkenhausen* maatte anerkende Soldaterraadene. *Kronprins Rupprecht af Bayern* maatte søge Tilflugt i den spanske Legation.

Den 17. November blev i *Bruxelles* Borgmester *Max* højtideligt genindsat i sit Embede. Nævnte Dags Morgen tidligt var de sidste Tyskere forsvundet fra Staden. Faa Dage efter rystedes Bruxelles af en Række voldsomme Explosioner. Det var ved Jernbanestationerne i Byens Udkanter og i nogle nærliggende Landsbyer, at Fjenden havde sprængt en Del Ammunitionsdepoter i Luften. En Snes Belgiere dræbtes, og mange flere saaredes. Det var den smukke tyske Afskedshilsen — efter afsluttet Vaabenstilstand — til den Stad, det ikke var lykkedes at gøre til Hovedstad i en tysk Provins.

Borms, det af Tyskerne oprettede flamske *Flandernraads* Delegerede for det nationale Forsvar. Dømt til Døden og henrettet efter den belgiske Hærs Tilbagekomst.

Triumfindtoget i Bruxelles har vi skildret.

Som Helhed havde det belgiske Folk taget Okkupationen og alle dens ubehagelige Følger beundringsværdigt, men der havde jo ogsaa været mindre tiltalende Elementer, der for egen Fordels Skyld havde hjulpet Fjenden, ja, ligefrem spillet Forrædere mod deres Fædreland. At de, forsaavidt man kunde faa fat paa dem, ikke undgik deres Straf, er en Selvfølge.

Blandt dem, hvem en retfærdig Hævn ramte, var *Georges Quien*, der forraadte *Miss Cavell* og Hundreder af belgiske og franske Patrioter. Han dømtes efter en langvarig Undersøgelse til Døden, og Dommen blev exekveret.

En særligt utiltalende Episode spillede hele den saakaldte „*flamske Bevægelse*", sat i Scene med Støtte af Tyskerne, der spekulerede i den til Svækkelse af den belgiske Stat. Sagen er allerede berørt lige foran i Omtalen af Kardinal Mercier. Allermindst havde vel dog Tyskerne tænkt sig, at deres Overfald paa Belgien og deres blodige Regimente netop skulde føre til det modsatte Resultat, nemlig til at smede de flanderske og de wallonske Belgiere sammen til én Nation. Det havde knebet med at skaffe Professorer til det flamske Universitet i *Gand* (*Gent*), man

havde faaet nogle Tyskere og Hollændere, men kun faa Belgiere, og heller ikke Studenter kom der mange af. Den 15. Oktober 1918 var med stort Pral ved Universitetet et nyt Semester, det 3. akademiske Aar, bleven aabnet. Men 4 Dage efter flygtede Professorerne over Hals og Hoved til Holland. Samtidigt forlod de flamske „Aktivister" Byen og Belgien. Det hollandske Blad „De Tijd" skrev om dem:

„De forstaar, at deres gode Tid er omme, naar deres Beskyttere, Tyskerne, er borte."

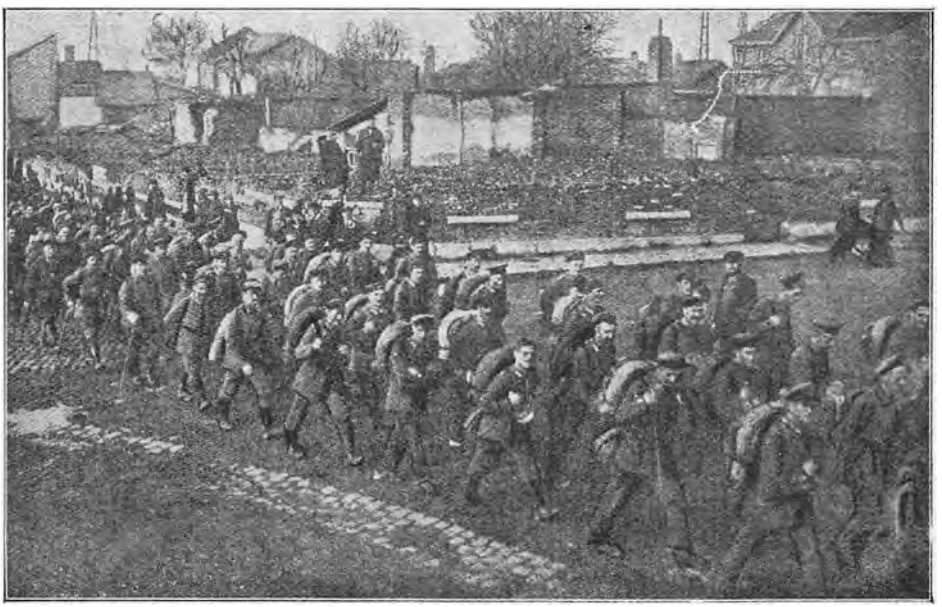

Tyskerne forlader paa Hjemmarchen *Visé*, den første By, de ved deres Indfald i *Belgien* paa det ubarmhjertigste havde ødelagt. [Efter „Times History of the War".]

Flugten af „Aktivister" fra deres Hovedsæde, Gand, var saa stor, at der paa én Dag udstedtes 850 Pas til dem.

Blandt de flanderske Partigængere rejstes der bl. a. Tiltale mod *Borms*, det saakaldte „Flandernraad"s Delegerede for det nationale Forsvar. Ogsaa han dømtes til Døden for Højforræderi og henrettedes.

For det lille Land, der næsten i hele sin Udstrækning havde været besat af Tyskerne i over 4 Aar, maatte der efter Fjendens Fordrivelse, trods al Glæde, begynde en vanskelig Tid, der stillede store Fordringer til hele Nationen, nemlig Arbejdet for Helbredelsen af alle de materielle og aandelige Saar, Krigen havde slaaet. Industrien var, som omtalt, systematisk bleven ødelagt, Landbruget var bleven udplyndret for Kreaturer og Heste, og saaledes fremdeles. Mishandling, Deportationer og tvangs-

mæssigt rationeret Smalkost havde navnlig svækket den tilbageblevne Arbejderbefolknings Energi og Helbred.

Men Belgien var **befriet, — befriet for sin grusomme Fjende.**

Og med stolt Selvfølelse, kunde Konge og Folk, begge bedækket med Hæder, mødes igen til Genoptagelse af Fredsarbejdet for Fædrelandet.

Elsass-Lothringen. — Alsace-Lorraine.

Vi vender ogsaa endnu en Gang tilbage til de Landsdele, ved hvis voldelige Tilegnelse i 1871, oven i Købet imod Indbyggernes Villie, Tyskland havde gjort hele den franske Nation til sine uforsonlige Fjender.

Elsass-Lothringen, Alsace-Lorraine, var en af Tyskerne fra 1871 skabt Betegnelse for de paagældende Landsdele, hentet fra de to saaledes benævnte franske Provinser fra Kongedømmets Tid. Siden 1790 existerer der jo ikke længere „Provinser", men kun „Departementer" i Frankrig. Det var 4 Departementer, som Tyskerne ved Frankfurt Freden havde annekteret helt eller delvis, nemlig hele Departementet *Bas-Rhin* med *Strassbourg* til Hovedby; Departementet *Haut-Rhin* med *Colmar* som Hovedby, undtagen dettes sydvestlige Hjørne, Territoriet *Belfort*; af Departementet *Moselle* Arondissementerne *Metz*, *Thionville* og *Sarreguimes* (Saargemünd); af Departementet *Meurthe* Arrondissementerne *Sarrebourg* (Saarburg) og *Château-Salins*. De to førstnævnte Departementer var opstaaede af den gamle Provins Alsace, de sidstnævnte af den østlige Del af det gamle Lorraine.

Vi har i vort I. Afsnit, Side 65—86, i korte Træk givet en Skildring af Alsace-Lorraines ældre Historie og Forholdene dèr lige før og i Begyndelsen af Krigen. Vi mindede om, at Frankrig jo havde besiddet hele Lorraine fra 1632 til 1697, og atter havde faaet det tilbage 1766, og om, at næsten hele Alsace var bleven tilstaaet Frankrig ved den westfalske Fred 1748, hvilket forøvrigt var sket som Belønning for den Hjælp, Kardinalerne *Richelieu* og *Mazarin* havde ydet de protestantiske Fyrster under Trediveaarskrigen. Endelig udtalte vi, at det jo var paa hensynsløs og ulovlig Vis, at *Kong Ludvig XIV* i 1681 havde bemægtiget sig *Strassbourg* og Resten af Alsace.

Stemningen for Frankrig var dog allerede den Gang stor i begge Provinser. Ja, om Alsace erklærede det tyske Riges Gesandt i Paris, *Grev Schmettau*, i 1701, altsaa kun 27 Aar efter Annexionen:

„Vi kan ikke tage *Alsace* tilbage, fordi dets Indbyggere notorisk er *endnu mere franske end Pariserne!*"

I 1781 havde da ogsaa Strassbourg med stor Højtidelighed og under stor Tilslutning fra Borgernes Side fejret 100Aarsdagen for Indlemmelsen i Frankrig.

Engelsk Maskingeværpost ved en af de østlige Adgange til *Köln*.

Revolutions- og Napoleonstiden havde gjort de lothringske og elsassiske Departementer helt fransksindede, og deres Historie er jo ikke mindst ved de mange her hjemmehørende berømte franske Generaler, af hvilke Marschal *Neys* og General *Klébers* Statuer, som vi kort foran berørte under Beskrivelsen af de sejrrige franske Troppers Indmarche, endnu selv efter Tyskerregimet pryder Torvepladser i Metz og Strassbourg stærkt knyttet til Frankrigs.

I Midten af det 19. Aarhundrede, gentager vi, blev Befolkningen i disse Egne mere og mere fransksindede, og *den 17. Februar 1871 protesterede i den franske Nationalforsamling i Bordeaux de Deputerede fra de fire Departementer med stor Kraft mod Løsrivelsen fra Frankrig.*

Det var desuden unægteligt en ejendommelig Maade, Tyskerne i 1870—71 var optraadt paa mod den Befolkning, som de betegnede som Stammefrænder og nu vilde annektere. De havde hele Tiden behandlet Indbyggerne i Alsace og Lorraine som Fjender. Stor Forbitrelse vakte Bombardementet paa Strassbourg, som efter Overgivelsen kun var en Dynge af Ruiner. Fæstningen var jo bleven tappert forsvaret i en Maaned af en indfødt Elsasser, General *Uhrich*, fra 13. August til 12. September, og da den badensiske Gnrl. *v. Werder*, der belejrede Staden, ved Bombardementet forgæves havde forsøgt at forkorte den haardnakkede Modstand og indgy-

Engelske armerede Motorbaade paa Rhinen ved *Köln*.

de de i deres Holdning i høj Grad patriotiske Indbyggere Skræk, havde han maattet ty til en regelmæssig Belejring. Da Biskoppen af Metz havde begivet sig som Parlamentær til Tyskernes Lejr, var han bleven afvist paa meget fornærmelig Maade.

Man tænke sig, at *Kong Wilhelm* den 15. December 1870 i Versailles udstedte et af Fyrst *Bismarck* og Gnrl. *v. Roon* kontrasigneret Dekret, i hvilket det befaledes Generalguvernørerne i Alsace og Lorraine at skaffe enhver Beboer — i Egne, der altsaa tilhørte Frankrig —, som tog Tjeneste i den franske Hær, med Konfiskation af alt, hvad han ejede, og Landsforvisning i 10 Aar.

Skræk- og Rædselssystemet mod Fjendelandets indfødte Befolkning var allerede i Krigen 1870—71 sat nydeligt i System af den tyske Hærledelse, og Elsasserne og Lothringerne fik deres Part deraf. Ganske vist deltog Dele af Befolkningen ivrigt i de Franctireurkampe mod den tyske Hær, som i hin Krig voldte denne saa store Vanskeligheder, men Straffene var ogsaa umenneskelige. I det tyske Blad „Volkszeitung" læstes et Brev fra *Nancy* fra en tysk Soldat af 25. Oktober 1870 af følgende Indhold*):

Johann v. Dallwitz, 1914 udnævnt til Statholder i Elsass-Lothringen i Stedet for *Grev Wedel*, f. 1855 i Breslau. 1884 Landraad i Lüben. 1900 Regeringsraad I Posen. 1903 Statsminister i Anhalt. 1909 Overpræsident I Schlesien. 1910 preussisk Indenrigsminister.

„*Nancy* er en meget smuk og meget rig By, men den er beboet af meget slette Mennesker, som forener sig i Bander for at dræbe Skildvagterne. Den 16. i denne Maaned skød en saadan Bande paa en bayersk Soldat, som var i Tjeneste, men den almægtige Gud holdt sin Haand over ham, saa at han ikke blev dræbt, men kun saaret i Knæet. Denne Bande blev taget til Fange; den bestod af 200 Mand. *Enhver blev tvunget til at grave sin egen Grav, og Fangerne blev dræbte efter hverandre*, saaledes at den Ene begravede den, der var bleven dræbt før ham, og saa fremdeles. Det var forfærdeligt at se og høre paa . . ."

Ved Verdenskrigens Udbrud var Systemet, hvorefter Alsace-Lorraine skulde behandles, forud tilrettelagt, og Statholderen, Preusseren *v. Dallwitz*,

*) „Recueil de Documents sur les Exactions, Vols et Cruautés des Armées Prussiennes en France", oversat paa Dansk Marts 1871 af *Robert Watt* med Titel „De tyske Arméers Udpresninger, Røverier og Grusomheder i Frankrig".

Dr. *Ricklin*, Medlem af det elsassiske Centrumsparti, under Krigen Præsident for den elsass-lothringske Landdag, i hvilken Stilling han altid gik Preusserregimentets Ærinde. Han havde derved gjort sig saa lide lidt, at Befolkningen udvirkede, at han blev udvist af Franskmændene.

var Manden for med Generalernes Hjælp at føre det ud i Livet. Som foran berørt (I. Afsnit, S. 79), begyndte man med Formanden for „Souvenir Français", *Alexis Sarmain;* han bragtes til Coblenz og sendtes derpaa til Østfronten, hvor han blev dræbt. Talrige andre *Arrestationer* af mistænkte Personer, deriblandt flere katolske Præster, fyldte Fængslerne, og der iværksattes haardnakkede *Forfølgelser mod det franske Sprog.* Disse sidste antog en stadigt skarpere Karakter. Den 22. Februar 1917 udstedte Statssekretær *Zorn von Bulach* en saalydende Forordning:

„Offentlig Benyttelse af det franske Sprog af Personer, der kan tilstrækkeligt Tysk til at gøre sig forstaaelige eller til at hjælpes af Folk, der kan Tysk, *vil blive betragtet som en Udfordring.*"

Resultatet af Forfølgelserne var saare drakoniske Forholdsregler fra Domstolenes og Myndighedernes Side, se nedenstaaende Exempler:

Den exstraordinære Krigsret i *Metz* dømte *to Kvinder* til *14 Dages Fængsel* for, trods „den kvindelige Konduktørs" Paamindelser, „paa en udfordrende Maade at have *talt Fransk i en Sporvogn*".

En lille Pige i *Bourg-Bruche*, som, skønt hun kunde tale Tysk, havde *talt Fransk*, fik *Fængselsstraf.*

I *La Brocque*, i *Bruche Dalen*, hvis Beboere er fransktalende, blev Mairen, *Humbert*, anklaget for paa Gaden at have underholdt sig *paa Fransk* med nogle Borgere. *Krigsretten i Strassbourg* dømte ham paa Grund af hans „usømmelige Opførsel og det slette Exempel, han havde givet sine Medborgere," til *3 Maaneders Fængsel.*

I *Pensionaterne for unge Piger* forbød man al Samtale *paa Fransk.*

En tysk Præst, der af Hensyn til sine Sognebørn modsatte sig Undertrykkelsen af Sproget, blev *afsat fra sit Embede.*

Naturligvis blev alle lokale *Aviser i det franske Sprog* forbudt. Men de erstattedes, meget logisk, med af Tyskerne *selv* udgivne *franske Aviser*, f. Ex. af en officiøs „Gazette de Lorraine" i Metz.

En Deputation, der henvendte sig til *en Militærguvernør* for at opnaa Ændring i Sprogforfølgelserne, fik til Svar:

„Mine Herrer! Hvad *de Civile* ikke har vovet at gøre i 44 Aar, har *vi* fuldført med et Pennestrøg!"

I April 1915 erklærede Dallwitz i Landdagen at „nu skulde det være forbi med den dobbelte Kultur", nu skulde Alsace-Lorraine være „Tyskhedens Forpost" mod Vest.

Overfor *de elsass-lothringske Soldater* optraadte Hæradministrationen med stor Strænghed. 14,000 unge Mænd fra Rigslandene havde jo, trods de Farer, de derved udsatte sig for, meldt sig som Frivillige i den franske

Chefen for 10. franske Armé, General *Mangin*, modtager Borgmesteren og Notablerne i den tyske By *St. Goar* ved hvilken Franskmændene havde anlagt et Brohoved paa *Rhinens* højre Bred.
St. Goar ligger midt imellem Rhin-knæet ved Bingen og Coblenz.

Hær. Af Frygt for Spioneri blev alle Elsass-Lothringere, der gjorde Tjeneste som Skrivere, Ordonnanser m.m., i Februar 1916 sendt tilbage til Geledderne.

Det er ugørligt og overflødigt at omtale alle de Krænkelser, som Tyskerne i Alsace-Lorraine som andet Steds tilføjede en voldtaget Befolkning. Vi Danske kender det altsammen fra Sønderjylland.

De alt omtalte mangfoldige Arrestationer øgedes umaadeligt ved den saakaldte „*Schutzhaft*" („Sikkerhedsfængsling"), der bragtes i Anvendelse i Rigslandene som allevegne indenfor Rigets Grænser, og hyppigt kun paa Grundlag af anonyme Breve, mod Enhver, der kunde tænkes at være eller blive Regeringen ubekvem. Men ganske særligt ophidsende virkede dog de *Deportationer af Elsass-Lothringere*, altsaa *af Rigets egne Undersaatter*, som efter de tyske Hærmyndigheders lykkelige Erfaringer fra de okkuperede Distrikter, paabegyndtes i 1917, idet et stort Antal Indbyggere i *Mulhouse* og Omegn i Alderen 17 til 60 den 5. Januar førtes til Byens Kaserner og derpaa transporteredes til det indre Tyskland.

At Tyskermyndighedernes hele Optræden ikke tjente til at vinde Befolkningens Kærlighed til Tyskerne, er givet. Den førte kun lige fra Krigens første Dage til Kritik, Uvillie og Trods og herfor dikterede Straffe. Nogle Exempler:

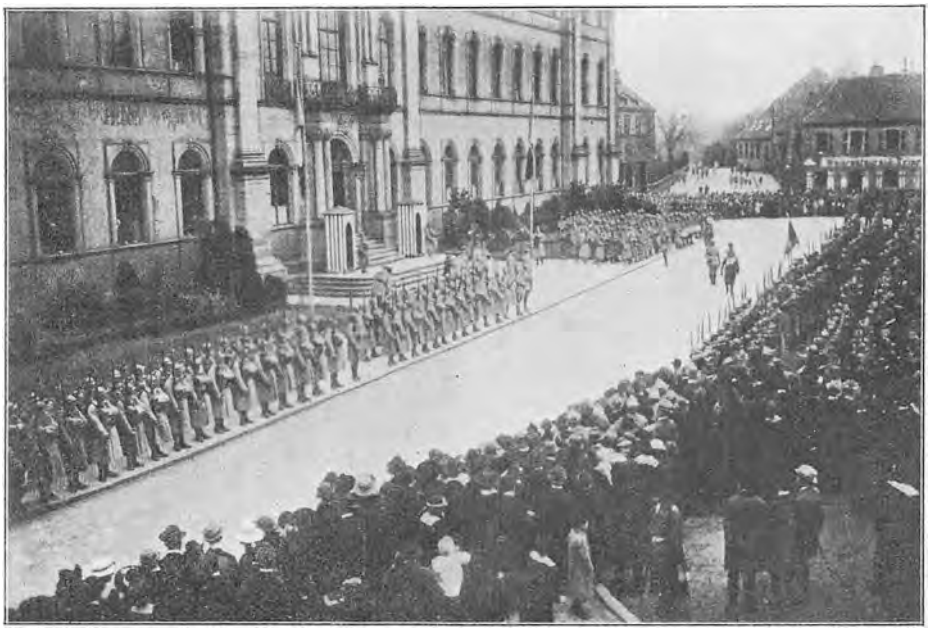

Troppeparade ved en højere *fransk Generals* Ankomst til Byen *Zweibrucken* i *Rhinbayern.*

Vadskekoner sang ved deres Arbejde *franske Sange.* De idømtes *Bøder.*

Man *hilste*, hvor man kunde komme til, *paa franske Fanger.* Det indbragte i *Strassbourg* en gammel Skrædermester *6 Ugers Fængsel.*

En katolsk Præst i Diakonatet *Strassbourg* talte i en Prædiken om *Næstekærlighed uden Hensyn til Nationalitet.* Han blev *afsat.*

Krigsretten i Mulhouse idømmer *en Datter af en protestantisk Præst* samme Steds 1 Maaneds Fængsel og *en Abbed* i *Levoncourt* 6 Ugers Fængsel for *Udtalelser mod Krænkelsen af Belgiens Neutralitet.*

En Priorinde og en Søster, Lærerinder i *Guebwiller*, havde erklæret, at de tyske officielle Beretninger løj, og havde kritiseret *Invasionen i Belgien* og *Ødelæggelsen af Domkirken i Reims.* Begge idømtes *6 Maaneders Fængsel.*

Søster Valentine, ansat ved Redemptoristernes private Hospital i *Riedesheim,* anklagedes for at have *begunstiget de franske Saarede fremfor de tyske.* Regeringsanklagerne fordrede hende, trods hendes Benægtelse af Anklagepunkternes Berettigelse og trods Mangel paa virkelige Beviser, dømt for Højforræderi til 15 Aars Strafarbejde og 10 Aars Tab af borgerlige Rettigheder. Krigsretten idømte hende — *5 Aars Strafarbejde og 5 Aars Tab af borgerlige Rettigheder.*

Hvad var det naturlige Resultat af hele dette ukloge preussiske System i Alsace-Lorraine som andre Steder? Svaret kan i Korthed gives ved et Citat fra et saa tidligt Tidspunkt som 8. Februar 1916 af det i *Basel* udkommende, alt andet end tyskfjendtlige Blad „Nationalzeitung", i hvilket det, efter at det daværende Regimente i Rigslandene er bleven betegnet som brutalt, hed:

„Saaledes har *Krigen*, med alle de Omstændigheder, som er forenede i den, og som er særlig pinlige for *Elsasserne*, kun *yderligere uddybet den Kløft, som i*

Rigslandene skiller de to Elementer. Den skæbnesvangre Følge er, at Blikkene mere og mere vender sig mod Frankrig."

Man hørte før og under Verdenskrigen herhjemme i Danmark ofte Folk tale om, at Alsace-Lorraine var et tysk Land, dets Befolkning helt tysk. Selv Mennesker, der ikke sympatiserede med Tyskerne, ytrede sig i den Retning. Overfladisk imponeret af hele det indpiskede Preusservæsen havde man paa Rejser dernede høstet ganske fejlagtige Indtryk, og naivt stolede endnu Mange paa de tyske Avisberetninger. Hvorledes skulde man ogsaa vente, at Folk, der ofte ikke havde Interesse for eller anede noget om de virkelige Forhold i vort eget nærliggende Sønderjylland, at de skulde vide Besked med de tyske Rigslande. Der er maaske endnu dem hos os, der mener, at det var en Voldshandling mod Befolkningen, at Frankrig tog sine i 1871 røvede Provinser tilbage. At gøre tydeligt og klart Rede for de virkelige Forhold, det var Hensigten med disse Sider. Vi slutter dem med Udtalelser fra en Kant, som vil faa al taabelig Tanke og Snak til at forstumme, og som desuden vil give et andet Udbytte: De vil paany vise, hvad det er for en Politik, og hvad det er for en Behandling af Medmennesker, *det danske Socialdemokratis Ledere* — tværtimod alle socialistiske Doktriner — har støttet under Verdenskrigen.

Paa *den internationale socialistiske Konference* 3.—10. Februar 1919 i *Bern* forelagde den Delegerede for det øvreelsassiske Socialistparti *Grumbach* — Forfatteren til et i 1915 udsendt Flyveskrift, „Alsace-Lorraines Skæbne", hvori forlangtes Selvbestemmelsesret for Befolkningen, og til det i 1917 (hos Payot & Co. i Lausanne) udkomne Stridsskrift „Det annexionistiske Tyskland", begge Skrifter naturligvis forbudt af den daværende tyske Regering — følgende Erklæring fra sit Parti: *)

„*Det elsassiske socialistiske Arbejderparti*" ser i dets elsassiske Fædrelands Tilslutning til *Frankrig* den i lange Tider længselsfuldt ønskede *Opfyldelse af sin Villie* til at vende tilbage i den Stats Skød, fra hvilken *Alsace-Lorraine* i 1871 blev *løsreven imod dets Beboeres klare Villie.*"

„Det elsassiske socialistiske Arbejderparti stod før Krigen i Forgrunden i Kampen mod de nationalistiske Strømninger; dermed forkyndte det, at det under alle Omstændigheder var imod en Krig. Efter at imidlertid Krigen med Villie er bleven fremkaldt med fuld Bevidsthed af de tidligere tyske Magthavere; efter at ikke Frankrig havde erklæret Tyskland, men Tyskland Frankrig Krig, var der for det elsassiske socialistiske Arbejderparti ikke længere nogen Grund til at undertrykke Ønsket om at se sit Fædreland vende tilbage til Frankrig. Den skarpt oppositionelle Stilling, Partiet under Krigen har indtaget overfor det tyske Herredømme, viste klart, hvad dets nationalpolitiske Villie gik ud paa. Det har udtrykt sin dybe Tilfredsstillelse over det tidligere tyske Riges Nederlag og den deraf fulgte Forandring i Alsace-Lorraines statslige Stllling."

„Det elsassiske socialistiske Arbejderparti frakender *det tyske Socialdemo-*

*) „Republikanische Bibliotek." Politische Broschüren, herausgegeben von *S. Grumbach*: „*Elsass-Lothringen vor der Internationalen Sozialisten-Konferenz in Bern.*"

krati og fremfor alt *Scheidemanns* og *Eberts* Del af dette Parti Retten til i Dag at opstille nogensomhelst Fordring i Alsace-Lorraines Navn."

„Saa længe *Krigslykken* var det tidligere tyske Kejserrige *gunstig, modsatte* det tyske socialistiske Parti sig *paa det allerbestemteste Elsass-Lothringernes Selvbestemmelsesret.* Da i August 1915 Partifælle *Eduard Bernstein* i Partiudvalgets og Rigsdagsfraktionens Fællesmøde indbragte et Andragende til Gunst for Elsass-Lothringernes Selvbestemmelsesret, blev det *forkastet* med overvældende Majoritet. Derimod *vedtoges* en af *David* forfattet Dagsorden, der udtrykkeligt erklærede, at det tyske Socialdemokrati *afviste Alsace-Lorraines Tilbagevenden til Frankrig under en hvilkensomhelst Form.* I Aaret 1916 offentliggjorde paa Foranledning af den socialdemokratiske Partiledelse Rigsdagsmanden *Hermann Wendel* en Brochure, i hvilken ligeledes Elsass-Lothringernes Selvbestemmelsesret blev afvist, og det erklæredes, at det tyske socialdemokratiske Parti *kun* kendte noget til det elsass-lothringske Problem, dersom dettes Løsning fandt Sted indenfor det tyske Riges Ramme. **Denne Holdning har det gamle tyske Socialdemokrati bibeholdt lige til det Øjeblik, da Tysklands militære Sammenbrud skete. Først da Nederlaget og dermed Tabet af Alsace-Lorraine var bleven uundgaaeligt, begyndte det gamle tyske Socialdemokrati at udtale sig til Gunst for Elsass-Lothringernes Selvbestemmelsesret.**

„Det elsassiske socialistiske Arbejderparti har opfattet det gamle tyske Socialdemokratis Holdning, i Særdeleshed ogsaa i dette Spørgsmaal, som **Forræderi.** Det afslaar derfor paa det skarpeste nu at anerkende det tyske Socialdemokrati, til hvilket det før Krigen havde knyttet saa store Forhaabninger, som Repræsentant for sine Interesser og *bestrider dets Ret til nu at søge at tage Kegler ved at optræde som Beskytter af Elsass-Lothringernes Selvbestemmelsesret.*"

„*Det elsassiske socialistiske Arbejderparti føler sig i Rammen af den franske Republik sammen med hele det franske socialistiske Apparat stærkt nok til at værne om sin Selvbestemmelsesret. Det er overbevist om, at de første Valg i Alsace-Lorraine til det franske Parlament vil faa Karakteren af* **en Folkeafstemning, som med overvældende Majoritet vil vise hele Folkets Villie til at høre til Frankrig,** *ligesom de første Valg til den tyske Rigsdag i 1874 med overvældende Majoritet viste Elsass-Lothringernes Villie til* **ikke at høre til det tyske Rige** ...."

Grumbach motiverede først i en udførlig Tale, i hvilken han paa det skarpeste angreb de tyske Flertalssocialister, den medbragte Erklæring, hvorpaa han oplæste denne.

Mod Slutningen af Talen udbrød han:

„Havde dog Alle, der er her til Stede, de Delegerede saa vel som Journalisterne, kunnet være Vidne til den *vilde Begejstring*, den ligefrem *ubeskrivelige Glæde*, som greb *alle Indfødte* i *Alsace, da det tyske Herredømme for bestandigt forlod Landet.* Den inderligste Tilfredshed besjælede vore Arbejdere trods alle økonomiske Vanskeligheder, som netop ramte dem paa Grund af Omskiftelsen, trods alle Fejl, som den nye Forvaltning begaar, og som for en stor Del lader sig forklare ved hele Apparatets pludselige Omdannelse."

„Tilstanden i Alsace besad jo i hine afgørende Uger *en Tragik*, som man skal lede efter et Sidestykke til i Verdenshistorien. *I flere Aar havde det vildeste Rædselsregimente, det ubarmhjertigste Tryk* hvilet paa hele Befolkningen. I flere Aar havde denne set en Hær, der i Kadaverlydighed satte Livet til, drage forbi. *Og i de allersidste Dage før Katastrofen blev Befolkningens Lænker strammede til*

det yderste. Noget *frygteligt* var under Forberedelse. Paa den anden Side af *Rhinen* stod Hundreder og atter Hundreder af Automobiler, *bestemt til at transportere største Delen af Befolkningen bort: bort i Fremmedland, til Tyskland.* Et stort Antal Familier havde allerede faaet *Befaling til at holde sig parat,* snøre deres Randsler og pakke deres Møbler ind. *Den tyske Generalstab* havde fattet den Plan at *rømme Alsace,* at *rense* det, *skaffe den indfødte Befolkning bort.* Skælvende, nedbøjet, taust, ventede hele Folket paa Øjeblikket, *det frygtelige Øjeblik.*"

„Da pludseligt skete Underet! *Ludendorffs Drøm var blevet til intet. Berlin bad om Vaabenstilstand!* Nord fra kom til Alsace sælsomme Efterretninger, som man først ikke vovede at fæste Tillid til. Der var udbrudt Revolution! *Revolution i Tyskland?* Før man ret fik Tid til at tænke derover, viste sig virkelig allerede i de elsassiske Byer den tyske Revolutions Sendebud, Marinesoldaterne. Om Grunden til deres Ankomst er Meningerne delte i Alsace. Men i alt Fald: De sprængte Lænkerne. Og nu saa Elsasserne forbausende Ting, de aldrig før havde anset for mulige. Generaler, som endnu i Gaar var almægtige, gik sammenbøjede, ydmygede gennem Gaderne. Soldater, som i Gaar syntes at lystre blindt, gav Befalinger, rev Distinktionerne af Skuldrene paa Officererne, sad i Generalstabsautomobilerne og regerede. Uden Mæle, halvt begejstret, halvt uroligt, fordi den ikke helt forstod, ikke helt troede, var den elsassiske Befolkning Tilskuere hertil. *Var det Alvor, eller var det et Sansebedrag?*"

„Men medens man ikke ret kunde fatte sig, medens for Ens Øjne et Kapitel udspilledes af den tyske Revolution, **da klang alt ned fra Vogeserne Marseillaisens uforglemmelige Toner, genlød alt de hidmarcherende franske Troppers Skridt!**"

„*Og langsomt, drevet af en uimodstaaelig indre Kraft, vendte sig hele den elsassiske Befolkning, vendte sig alle Klasser i den, vendte sig selv vore Arbejdere, Deltagerne i den tyske Revolution, mod* **den i 50 Aar landsforviste Trikolore,** *og henrevet af Marseillaisens Rhytmer, der beruste dem, fordi de for første Gang siden et halvt Aarhundrede hørte den klinge frit, vendte sig ogsaa* **de Bedste blandt vore socialistiske Arbejdere mod Frankrig,** — *vendte sig* **bort fra den tyske Revolution,** *thi selv denne Revolution var* **kompromitteret ved alle de Forbrydelser, det gamle Tyskland,** *fra hvis Brandtomter den flammede i Vejret,* **havde begaaet.**"

„*Og saaledes* **fuldbyrdedes** *efter 47 Aars Adskillelse* **med Begejstring Alsace-Lorraines frivillige Indlemmelse i Frankrig!**"

Man turde vel næppe herefter behøve at tage Tale om et „tysk" Alsace-Lorraine eller om tyske berettigede Krav paa disse Landsdele alvorligt.

Efter Franskmændenes Besættelse af deres gamle Departementer fandt der en hel Del Udvisninger Sted, hovedsageligt af indvandrede Tyskere, der paa forskellig Maade havde vakt Befolkningens Uvillie. Fra Colmar f. Ex. fordreves c. 40 velstaaende Familier. I den tyske Presse blev der gjort stor Alarm herover, og med den kendte tyske totale Mangel paa Selvkritik klagedes der over, „at Franskmændene nu bar sig ganske saaledes ad, som Tyskerne havde gjort mod Elsasserne". Grumbach hævder imidlertid, at han har undersøgt Listerne over de Udviste. Der var, forekom det ham, rigtignok Enkelte blandt disse, der maaske kunde synes at være Ofre for en Hævn eller en Fejltagelse. Men hele Antallet var kun c. 3500, og af disse havde de fleste gjort sig skyldige i Angivelse og

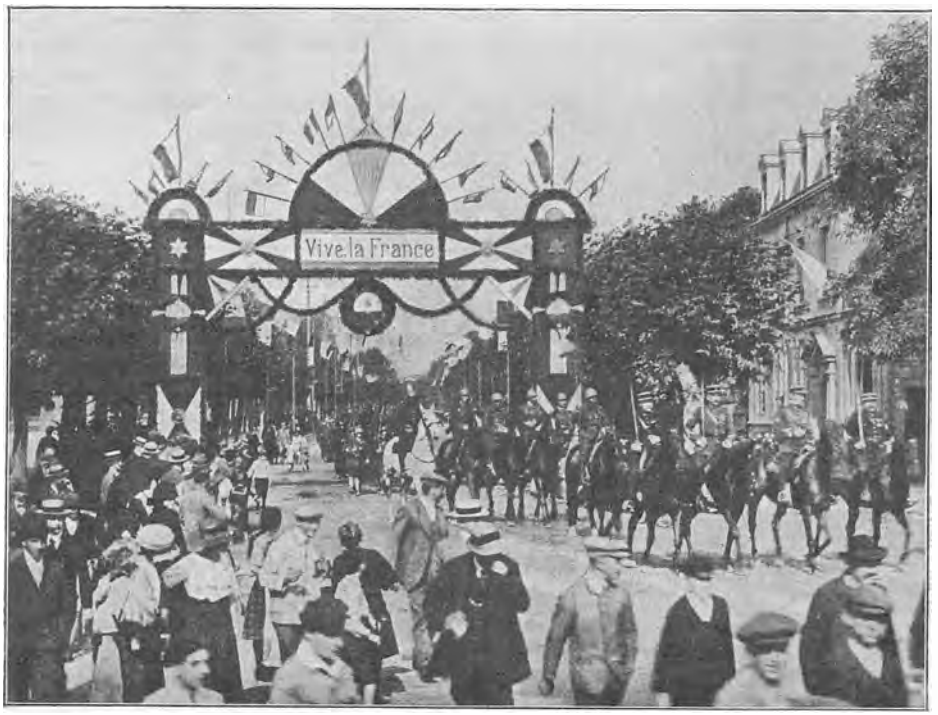

31. franske Chasseurbataillon rykker gennem en festligt smykket Æreport ind i Byen *Schlettstatt* i *Alsace*. [Tysk Fotograf.]

havde skaffet Franskvenner maanedlange Fængselsstraffe. Saadanne Personer, forlangte Befolkningen lidenskabeligt, skulde jages ud af Landet. Der blev endda 400,000 Tyskere tilbage.

Med den 10. December 1918 — da alle elsass-lothringske Byer havde højtideligt fejret Genforeningen —, kan man sige, *var Alsace-Lorraine atter* **fransk.**

4 Aar og 4 Maaneder i Forvejen — i August 1914 — var et fransk Armékorps fra *Belfort* trængt ind i det sydlige Alsace. Gnrl. *Joffre* havde — se foran S. 1390 Teksten af en af hans Proklamationer — hilst Indbyggerne med følgende Ord:

„Efter 44 Aars smertefuld Venten betræder franske Soldater paany Eders ædle Land. Det er det store Revancheværks første Pionerer. Hvilken Begejstring, hvilken Stolthed føler de ikke!"

Men Lykken havde ikke været dette første Forsøg gunstig. Forholdene paa den øvrige Del af Krigsskuepladsen havde i 4 Aar ikke levnet Kræfter til Fuldbyrdelsen. Kun i det sydvestligste Hjørne af Alsace havde Franskmændene bidt sig fast og hævdet en beskeden Stilling, indtil Sejrsgudinden atter vinkede dem fremad.

Først nu, i December 1918, blev Ordene i Joffres Hilsen til fuld Virkelighed, og navnlig de følgende i Slutningen af Proklamationen:

„For at fuldføre dette Værk, har de — de franske Soldater — *ofret Livet.* Bag dem staar, i sluttet Enighed, hele det franske Folk, *og i deres flagrende Faners Folder læses de magiske Ord: Ret og Frihed!*"

Det var **Ret** *og* **Frihed, Alsace** *og* **Lorraine** *havde mistet under Tyskerherredømmet. Nu var Ret og Frihed* **genvundet.**

De Allierede ved Rhinen.

Den 1. December overskred de franske, amerikanske, engelske og belgiske Tropper, hver Hær i sin Sektor, tilsammen i en Styrke af nogle og fyrretyve Inf.Divisioner, støttede af talrigt Kavaleri, *den tyske Grænse.* Besættelsen af *de tre store Brohoveder paa Rhinens Østbred, Mainz, Coblenz* og *Bonn-Köln,* skulde være tilendebragt *den 17. December.*

Forinden havde Marschal *Foch* befalet opslaaet i alle de paagældende Egne, *en Proklamation,* gennem hvilken han meddelte Indbyggerne den forestaaende Besættelse og opfordrede dem til at iagttage en Holdning, der svarede til Situationen.

Franskmændene marcherede mod *Mainz* under Gnrl. *Gérard,* mod Strækningen mellem *Bingen* og *Coblenz* under Gnrl. *Mangin.*

Den 2. December rykkede *Amerikanerne* ind i *Trier,* der var rømmet flere Dage i Forvejen. Den revolutionære Lokalkomité søgte ved en Deputation at komme i Forbindelse med Tropperne, men Gnrl. *Buston Brown* afviste Udsendingene.

Englænderne styrede mod *Köln.*

Og medens *Kong Albert* holdt sit Indtog i *Liége,* besatte *belgiske Tropper* Byen *Aachen,* hvor der strax blev opslaaet Plakater, der Ord til andet gengav Indholdet af Tyskernes Plakater med deres haardhændede Befalinger til Beboerne, da de i 1914 kom til *Bruxelles.* Med en let forstaaelig Tilfredsstillelse tvang Belgierne nu den tyske Befolkning til at vise dem nøjagtigt den samme slaviske Ærbødighed, som Tyskerne havde krævet for sig i Belgien.

De belgiske Okkupationstropper kommanderedes af Gnrl. *Michel.*

Til den gamle Universitetsby *Bonn* kom af 1. engelske Armé *Canadierne* under Gnrl. *Sir Arthur Currie.*

Köln skulde først have været besat *den 8. December.* Men, da de tyske Tropper *den 3. December* forlod Byen, begyndte Pøbelen at plyndre, og der opstod Kampe mellem Tilhængerne af den gamle og den nye Regering. Disse Uroligheder varede flere Dage. Bl. a. stormede en Menneskeskare paa flere Tusinde *den 5. December* Hærens Park paa et tidligere Udstillingsterrain, rendte Vagtposterne over Ende og opbrød Depoterne. Paa Hundreder af Køretøjer bortførtes uhyre Mængder af Værktøj, Kakkel-

ovne, Drivremme, Sække o. s. v. Først om Eftermiddagen lykkedes det ved Hjælp af Maskingeværer at standse Optøjerne. *Borgmesteren* sendte i sin Skræk Bud til de fremmarcherende engelske Tropper, og den 6. rykkede Kavaleri af Gnrl. *Lawsons* Division ind i Byen. Til Guvernør her udnævntes Gnrl. *Fergusson.*

Samme Dag, da Englænderne betraadte Köln, offentliggjorde „Kölner Volkszeitung" en Artikel i hvilken *Præsident Wilson opfordredes til at aflægge et Besøg i Staden.* Den mærkelige Motivering lød saaledes:

For det første laa *Köln* nærmere ved *Paris* end *Berlin*, og Paris vilde *Wilson* jo som bekendt besøge. Dernæst besad Köln i sin Katedral en Tiltrækning som ingen anden By i Europa. Og Hovedformaalet med Besøget skulde være, at — *Tyskerne og Amerikanerne skulde lære hverandre at kende for mundtligt at diskutere de svævende Spørgsmaal.* I dette Øjemed skulde *Udenrigsministeriet i Berlin* sende *Repræsentanter* til Köln.

Der forlyder intet om, at Wilson har svaret.

Den 7. December afløstes *Belgierne* i *Aachen* af franske Tropper under Gnrl. *Degoutte.* Han aabnede sin Virksomhed som Højstbefalende her med at afholde *en stor Parade ved Kejser Karl den Stores Grav.* Karl den Stores Levninger hviler jo i et prægtigt Skrin i den gamle Domkirkes Kor.

Derimod besatte saa længere Nord paa *belgiske Afdelinger Düsseldorffs* Forstad paa venstre Rhinbred *Neuss.*

Helt nede paa Frontens sydlige Fløj tog naturligvis *Franskmændene* de badensiske Byer *Ludwigshafen* og *Speyer* i Besiddelse. Ludwigshafen havde været Hovedsædet for Tyskernes vældige kemiske Krigsfabrikationer af Brandstoffer, Explosionsstoffer og specielt Giftgas.

Den store ceremonielle Højtidelighed i Anledning af Besættelsen af *Köln* afholdt Englænderne *den 8. December* paa den prægtige Rhinbro med dens massive, taarnformede Adgangsporte og Statuer af de hohenzollerske Kejsere. *Wilhelm II* havde først for ikke lang Tid siden her rejst sig en Billedstøtte, der forestillede ham siddende med martialsk Holdning paa en vældig Ganger, mens han under sin Hjelm stirrede over mod Kölns majestætiske Katedral. I Nærheden af denne Statue plantedes det britiske Unionsflag, og her modtog Gnrl. *Plumer* Defileringen samme og næste Dag. Det regnede, men Befolkningen havde samlet sig i tætte Skarer for at betragte Skuespillet.

Den 9. December rykker Dele af *Franskmændenes* 10. Armé ind i *Mainz*, hvor Gnrl. *Mangin* tager Kvarter. Det til Arméen hørende XXIII. A.K., Gnrl. *Lecomte*, besætter *Wiesbaden.*

Den 11. December staar *Amerikanernes* 1., 2. og 23. Division ved *Rhinen* fra *Rolandseck* over *Andernach* og *Boppard* til *Trechlinghausen*, nord for Bingen, med Hovedkvarter i *Coblenz.*

Den 14. December fandt Besættelsesfestligheden i *Mainz* Sted i Gnrl. *Fayolles*, Gnrl. *Mangins* og Gnrl. *Gourauds* Overværelse. Efter Troppe-

Engelske Grenaderer marcherer gennem *Köln* ud ad *Hohenzollernbroen*.
[„The Great War."]

revuen red Generalerne til det hertugelig hessiske Palais for at modtage *en Deputation af Byens Borgere.* Fayolle holdt til disse Tyskere en Tale af følgende Indhold:

Generalen begyndte at sige, at den Krig, som var bleven paatvunget *Frankrig*, var den uretfærdigste og grusomste, Menneskeheden nogensinde havde oplevet. Den var kendetegnet ved et Barbari, som hele Verden fordømte. Derpaa omtalte han Voldshandlingerne i *Belgien* og *de okkuperede franske Distrikter* og, hvorledes Tyskerne havde bragt Udbyttet af deres Plyndringer hjem til Tyskland.

Tyskerne havde sat det *i System* at indgyde *Rædsel.* De havde derved kun opnaaet at *styrke de Allieredes Modstand og paaskynde deres Sejr.* Fra *Juli 1918* var de tyske Arméer allevegne bleven drevet tilbage, havde lidt en uafbrudt Række af Nederlag og mistet Hundredtusinder af Fanger og Tusinder af Kanoner, *indtil de, da de stod paa Randen af Undergang, havde bedt om Naade.*

Hidtilværende Regeringspræsident i Köln *von Starck*, af den tyske Regering udnævnt til Rigs- og Statskommissær for de af de Allierede okkuperede tyske Distrikter.

Nu stod de Allierede ved Rhinen.

Gnrl. Fayolle vidste, at Tyskerne var bange for, at Franskmændene skulde *øve Gengæld for alle deres Forbrydelser.* Men de kunde stole paa Frankrigs Traditioner. „De franske Soldater skulde ikke gøre noget Menneske Fortræd og ikke ødelægge nogetsomhelst. *Tyskerne kunde prise sig lykkelige ved iblandt sig at have Folk af en Nation, der var tro mod Retfærdighedens Love.*"

Det har med Hensyn til de franske Soldaters Optræden, efter alle tilforladelige Beretninger at dømme, vist sig, at Fayolles Løfter er bleven holdt. Og ikke mindst gjaldt dette de farvede Tropper, om hvilke der fra Tyskland udspredtes saa mange Bagvadskelser.

Det er jo ogsaa en Selvfølge, at alle de Allieredes Generaler for deres Troppers gode Navns Skyld holdt stræng Disciplin blandt disse.

Den 17. December indtræffer Marschal *Sir Douglas Haig* i *Köln.*

De Allieredes Besættelse af Brohovederne ved Rhinen er forløbet planmæssigt og til fastsat Tid.

Endnu finder der dog enkelte Troppeforskydninger Sted. Bl. a. besætter *Franskmændene Juleaften Frankfurt-am-Mains* vestlige Forstad *Nied.*

Overalt, hvor de Allierede ankom, *opløste de øjeblikkeligt Arbejder- og Soldaterraadene.*

Hele *Administrationen* lagdes jo saa i Hænderne paa de Allieredes militære Myndigheder, der lige fra første Færd etablerede et solidt og fast Styre. Det gjaldt om at sørge for Okkupationstroppernes Sikkerhed og om at tilvejebringe og vedligeholde Ro og Orden i Befolkningen. Vi skal af de til dette Øjemed valgte Forholdsregler, kun nævne nogle enkelte: Blandt Beboerne maatte enhver Person over 12 Aar altid bære hos sig et Iden-

tifikationskort med Portræt, Underskrift og Bopælsangivelse. Ingen maatte uden skriftlig Tilladelse forlade sin Bolig mellem Kl. 7 Aften og Kl. 5 Morgen. Alkoholsalget begrænsedes. Pressen, Postkorrespondancen, Telegraf og Telefon sattes under Kontrol. Forsamlinger og Møder uden forud indhentet Autorisation, Striker var forbudt. Man gjorde, hvad man formaaede, for at beskæftige Befolkningen, og navnlig rekvireredes Arbejdere til den efter Krigen i høj Grad paatrængte Istandsættelse af Vejnettet. Civiladministrationen overvaagedes omhyggeligt af dertil udpegede Officerer.

Den indfødte Befolkning var for største Delen meget villig til at efterkomme de stillede Krav. Ganske vist troede til at begynde med mange Steder Beboerne, baade, i deres Had til Sejrherrerne, en Del af de mere dannede Klasser og, smittede af røde Revolutionsidéer, de lavere Lag, at de ikke behøvede at tage saa meget Hensyn til Fjendernes Befalinger. De blev dog hurtigt belært om det modsatte.

Ja, under Former, der just ikke havde den værdigste Karakter, gjorde man sig snart behagelig for Fjenden. Paa Restauranter og Kaféer spillede de tyske Orkestre ivrigt de belgiske, franske, amerikanske og engelske Nationalsange. Der kom Liv i Teatrene og Danseetablissementerne til Underholdning for Gæsterne, og Forlystelsesstedernes Gadeplakater tryktes paa to Sprog, paa Tysk og paa Fransk eller Engelsk.

Om Hovedprincipperne var alle de okkuperede Hære enige, men iøvrigt var der nogen Forskel paa Forholdet overfor Indbyggerne.

Franskmændene og *Belgierne*, der havde et Øje paa hver Finger for at passe paa de Indfødte holdt sig paa en vis Afstand fra disse. Man kan ikke undre sig over, at de vanskeligt kunde glemme de Lidelser, Tyskerne havde tilføjet Beboerne i de okkuperede Dele af Belgien og Nordfrankrig. Naturligvis prøvede taabelige Personer paa at drille netop særligt de franske Tropper, som man mente det lettest at faa til at forløbe sig, men det synes ikke, at det lykkedes at fremkalde Klagepunkter af Betydning ad denne Vej. Følgende morsomme lille Exempel paa, hvorledes franske Officerer ved en enkelt Lejlighed paa overlegen humoristisk Maade forstod at afparere nogle civile Tyskeres Forsøg paa at ophidse dem, er maaske ikke kendt af alle vore Læsere:

Paa en Kafé sidder *et Selskab af tyske Borgere* og drikker Vin. *To franske Officerer* træder ind og tager Plads i Lokalet. Tyskerne giver sig til at synge „Die Wacht am Rhein". Øjeblikkeligt springer Franskmændene op og modtager „Hyldesten" ved at rette sig. Det var jo nemlig nu *dem*, der dannede — *Vagten ved Rhinen.*

Amerikanerne var ogsaa strixe. Unge i Krigserfaring havde de med Forfærdelse set de umenneskelige Ødelæggelser i Frankrig. Især var de slemme ved Beboere, der havde stjaalet af den tyske Hærs Materiel. Fra tysk Side anstrængte man sig for at saa Splid mellem Tropperne af de

forskellige fremmede Nationer ved overfor den ene eller den anden at rive ned paa Forbundsfællerne. Frem for alt skulde Amerikanernes Gunst vindes ved alle mulige Smigrerier, naturligvis med Wilson som Bagtanke. Bestræbelserne kronedes ikke med Held, tværtimod blev Forholdet her efterhaanden mere og mere køligt.

Englænderne mødte lige saa lidt som deres Kolleger med blide Følelser mod Tyskerne. Dem fyldte især Erindringen om Luftbombardementets og U-Baadekrigens Rædsler med Bitterhed. Og da de kom til Köln, mindedes de, at paa Banegaarden her havde i sin Tid tyske Søstre af det Røde Kors holdt Glas med Drikkevand frem mod tørstige engelske Fanger og saa, da disse strakte Hænderne frem efter Glassene, slaaet Vandet ud paa Perrongulvet. Englænderne havde under sig et vanskeligt Industridistrikt med Hundredtusinder af Arbejdere, som man inde fra Tyskland søgte efter Evne at gøre opsætsige. Men Befolkningen holdtes i Ave.

Imidlertid, som sagt, trods de Omstændigheder, der forelaa i Retning af at tilskynde Okkupationstropperne til Handlinger af Hævn, bevaredes Disciplinen ved Generalernes kloge Proklamationer og Formaninger til deres Undergivne.

Forlængelserne af Vaabenstilstanden.

Vaabenstilstanden af 11. November skulde først kun havde varet *36 Dage*, altsaa til *den 7. December 1918*. Men den blev gentagne Gange *forlænget paa Anmodning fra tysk Side*. Tyskerne erklærede stadigt endnu ikke at være i Stand til at holde sine indgaaede Forpligtelser.

De *første* Forhandlinger af denne Art aabnedes *den 12. December* i *Trier*. De Allierede repræsenteredes som ved Compiègne af Marschal *Foch* og Admiral *Wemyss*, Tyskerne af *Erzberger* og Gnrl. *Winterfeld*. Tyskland opnaaede en Udskydelse til *den 17. Januar 1919* Kl. 5 Morgen, til hvilken Tid saa alle Betingelserne af 11. November skulde være endeligt opfyldte.

Nogen rigtig Tillid til Tyskernes gode Villie og Ærlighed havde Sejrherrerne ikke, og til de gamle Forpligtelser tilføjedes derfor *en Sikkerhedsklausul*, der gik ud paa, at de Allieredes Overkommando forbeholdt sig Ret til, hvis den fandt det hensigtsmæssigt, *med 6 Dages Varsel ogsaa at besætte den neutrale Zone paa højre Rhinbred* fra *nord for Brohovedet ved Köln* til *den hollandske Grænse*. Ligeledes gjordes nogle financielle Tilføjelser til de oprindelige Betingelser. Tyskerne gjorde Indvendinger, men var nødte til at bøje sig.

Den *anden* Forlængelse fandt Sted *den 16. Januar 1921* og strakte sig til *den 17. Februar*. Denne Gang havde *Foch* i Trier Admiral *Browning* — det var denne engelske Admiral, der den 5. December havde taget den tyske Krigshavn *Wilhelmshafen* i Besiddelse — ved sin Side. For at opnaa deres Ønske maatte Tyskerne gaa ind paa *nye Betingelser*, opstillede i 9 Paragraffer. Af disse skal nævnes:

De Allierede fik Ret til at besætte *Forterne paa højre Rhinbred foran Strassbourg;* Tyskerne skulde udlevere *Resten* af sine *Undervandsbaade* og standse al *Bygning* af disse Skibe; de skulde tilbagelevere *alt fra Frankrig og Belgien bortført Materiel;* de skulde udlevere *60,000 Agerbrugsmaskiner* af forskellig Art; de maatte *stille deres Handelsflaade under de Allieredes Kontrol,* med Hensyn til dens Anvendelse til *Transport af Levnedsmidler til Tyskland.*

Imidlertid havde man i de Allieredes Hovedstæder og fremfor alt i *Paris* fejret Vaabenstilstanden ved en fornyet Række af Fester. Bl. a. havde her *Ententemagternes Fyrster* aflagt Lykønskningsbesøg. Den 28. November var *Kong Georg V.* og *Prins Albert af Wales* kommen til Paris, den 5. December *Kong Albert, Dronning Elisabeth* og *Prins Léopold,* den 19. December *Kongen af Italien.*

Gnrlfeltmarschal *v. Mackensen.* [„Land & Water."]

I de samme Dage fandt en for det nyformede Europa betydningsfuld Begivenhed Sted: *Czekoslovakerne* besatte *Marienbad* og *Karlsbad.* Dermed var Inddragningen af hele Böhmen under det nye czekoslaviske Rige fuldbragt. Siden 1526, altsaa i næsten 400 Aar, havde Böhmen staaet under Østrig.

Ogsaa skal vi nævne, at *i Løbet af December* udspilledes ovre i Østeuropa, altsaa endnu efter Tilendebringelsen af Kampene i Balkanegnene og efter Vaabenstilstandens Afslutning i Vest, en lille særlig Akt af den tyske Hærs dramatiske Sammenbrud, nemlig *Arméen Mackensens Undergang.* Allerede den 5. November havde Ungarerne nægtet Gnrlfeltmarschallens 6 Divisioner Tilladelse til fra Rumænien at trække sig tilbage gennem deres Land. Den 5. December maatte Hovedmassen af Arméen i *Nagyszeben* (Hermannstadt) strække Vaaben for Gnrl. *Berthelot.* Andre Dele af de tyske Divisioner, der var splittede rundtomkring, udleverede deres Vaaben til den ungarske Militærkommission. Den 16. December afvæbnedes Mackensen trods sin heftige Protest tilligemed sin Stab paa Franskmændenes Befaling af Ungarerne og interneredes paa *Grev Laszlo Karolyis* Slot *Foth* ved *Budapest.* Den 31. December overtog her franske Tropper Bevogtningen af Gnrlfeltmarschallen og hans Officerer.

Da man nærmede sig Afslutningen paa den anden Frist for Opfyldelsen af Vaabenstilstandsbetingelserne, bad Tyskerne igen om endnu mere Tid. Marschal Foch indrømmede dem den *tredie* Forlængelse. Konventionen undertegnedes *den 16. Februar Aften,* ligesom de tidligere i Marschal *Fochs* Salonvogn paa Banegaarden i *Trier.* Til Stede var Marschal *Foch* med sin

Den 19. Februar 1919 — et mærkeligt Sammentræf af Tal — blev den franske Premierminister *Clemenceau*, da han pr. Automobil var paa Vejen til Ministeriet, overfaldet af Anarkisten *Émile Cottin*, der affyrede 6 Revolverskud mod ham, hvoraf 3 ramte, et af dem i det ene Skulderblad. Paa Grund af sin stærke Konstitution kom Clemenceau sig dog hurtigt af sit Saar og kunde allerede den 26. igen være paa Færde ude. Billedet viser en Scene af de paafølgende Retsforhandlinger.

Gnrlstabschef, Gnrl. *Weygand*, Admiral *Browning* med 2 engelske Marinekaptajner, Tolkofficeren *La Perche*, den tyske Rigsminister *Erzberger*, Gnrlmajor *Hammerstein*, den tyske Gesandt *Haniel* og tysk Marinekaptajn *Vanselow*. Men Forlængelsen tilstodes *kun paa ubestemt Tid* og kunde *afbrydes med 3 Dages Varsel*, dersom *alle* opstillede Vaabenstilstandsbetingelser *nu ikke opfyldtes fuldstændigt og hurtigt.*

Tysklands Forhold til *Polen* havde i Mellemtiden antaget en Karakter, som de Allierede denne Gang benyttede Lejligheden til at sætte en Stopper for. Den tyske Regering havde nemlig ved Østgrænsen som „Grenzschutz" formeret *2 Arméer*, den ene, „Oberkommando Nord", med Hovedkvarter i *Königsberg*, den anden, „Oberkommando Süd", med Hovedkvarter i *Breslau*. Men bag disse Dispositioner til „Grænsebeskyttelse" laa Planen om et *Angreb paa Polen*. Der stod stadigt Kampe ved den polsk-tyske Grænse. De Allierede kom derfor nu, med følgende særlige Fordring:

Tyskerne skulde *øjeblikkeligt opgive alle Offensivbevægelser mod Polakkerne i Posen, eller i ethvert andet Omraade.* I denne Anledning fastsloges efter Forhandlinger mellem de dertil udnævnte Delegerede, den franske Gnrl. *Weygand* og den tyske Gnrl. *Hammerstein*, en *Demarkationslinie*, som de tyske Tropper ikke maatte overskride, men heller ikke de polske Tropper.

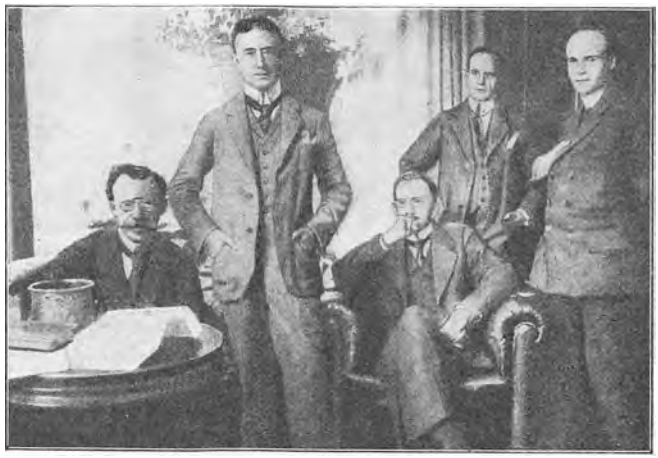

Den provisoriske Regering for *Den Rhinske Republik*, som den *1. Juni 1919* proklameredes i Rhinlandene. Fra venstre til højre: *Moenikes*, Indenrigsminister. Dr. *Dorten*, Ministerpræsident. Dr. *Winther*. Dr. *Liebing*, Finansminister. Dr. *Klingelschmidt*. [„Le Pays de France."]

Under Forhandlingerne protesterede Erzberger i en lang og heftig Tale mod Fjendernes Krav og erklærede disse for saa vidtrækkende, at den tyske Regering og Nationalforsamlingen maatte sige det sidste Ord. Tillige beklagede han sig bittert over, at Frankrig af 300,000 tyske Krigsfanger (som jo dog skulde anvendes til Arbejde i de under den tyske Okkupation hærgede Egne) kun endnu vilde lade 4000 Syge og Haardtsaarede vende hjem. Desuden var, erklærede Erzberger, Tiden til at besvare Kravene (til Udløbet af den staaende Frist, den 17. Februar) for kort. Foch erklærede, at han kun formulerede de allierede Regeringers Beslutning, og at Tyskerne havde Tid nok. Erzberger telegraferede til Berlin. Den tyske Regering, der indsaa, at al videre Parlamentering var til ingen Nytte, gav ham Ordre til at undertegne Konventionen, men til samtidigt at overlevere Marschallen en skriftlig Protest, der begyndte med at udtale, at Konventionen ignorerede den tyske Regering; formodentligt mentes hermed, at Regeringen ikke efter diplomatisk Sædvane var nævnt i Konventionen, idet denne, som alt anført, indlededes med Ordene:

„*Tyskerne* skal øjeblikkeligt . . . ."

Endvidere var man paa tysk Side meget vred over at være nødt til at lade Polakkerne være i Fred.

Tyskerne havde jo efter de Allieredes Opfattelse hidtil, hvor de kunde, trukket Opfyldelsen af de indgaaede Forpligtelser i Langdrag. De havde protesteret og pro-

Dr. *Adam Dorten*.
F. 1880 i Enderich i Rhinlandene. Før 1914 Sagfører i Düsseldorf. Deltaget i Krigen som Kaptajn ved en Gnrlkmdostab.
Under Billedet har han skrevet: „Leve den frie tyske Rhinske Republik!"

Kardinal *von Hartmann*.
Erkebiskop af Köln, død lige efter Krigen. Havde naturligvis en meget vanskelig Stilling overfor Katholikkerne paa begge kæmpende Sider. Afløst af Kardinal *Schulte*.

testeret. Nu havde de opnaaet *en sidste Udsættelse,* men under saa *haarde* Vilkaar, at der ikke var andet at gøre for dem end i alt Fald at give det Udseende af, at de mente det alvorligt med Opfyldelsen. *Thi med 3 Dages Varsel kunde Fjenden være over dem.*

At Forbitrelsen i Tyskland hver Gang havde været stor over Skærpelserne, kan man tænke sig. Mere end nogensinde var dette Tilfældet den 17. Februar, og navnlig de altyske Blade gav deres afmægtige Vrede Luft i Raseriudbrud som nedenstaaende:

Adelung (fra Mainz). Præsident i den hessiske Landsforsamling, paa Grund af Protestskriften mod „Den Rhinske Republik" arresteret og udvist af Franskmændene.

„*Frankrig* er opfyldt af sanseløs Hævntørst og grænseløst „Tilintetgørelsesbegær". *England* fortsætter med koldt Blod og sejg Villie Uskadeliggørelsen af den en Gang frygtede Rival. *Wilson* derimod, som forlængede os Krigen og gjorde os Sejren umulig, lader, efter at vi er gaaet i den af ham lagte Fælde, roligt de Andre raade og forbereder sit „Folkenes Forbund" „for *sin* Verden, til hvilke vi ikke hører."

Dr. *Theodor v. Wintersten*, tysk Regeringspræsident i *Rhinbayern*, udvist af den franske Gnrl. *Gérard* paa Grund af hans Holdning overfor de separatistiske Bestræbelser i Landsdelen.

2 Dage efter fandt i Paris et modbydeligt Overfald Sted paa den Mand, *Clemenceau*, hvem Frankrig skyldte saa meget, idet en Bolchevikslyngel søgte at dræbe ham ved Revolverskud. Heldigvis mislykkedes Attentatet.

Strax efter Sammenbruddet havde der rundt om i Tyskland rejst sig *Bevægelser for at komme bort fra Preussen.* De var navnlig fremtrædende i *Rhinegnene* som Bestræbelser for Oprettelsen af *en uafhængig Rhinrepublik* og støttedes kraftigt *fra fransk Side.* Da de Allieredes Tropper rykkede ind i Byerne ved Rhinen, fandt de den borgerlige Del af Beboerne stærkt opskræmt af de Terroriseringer, de lige havde været Genstand for af den revolutionære Pøbel,

og Sammenligningen mellem de nu indtraadte rolige og ordnede Tilstande i de af Ententen okkuperede Distrikter med de anarkistiske Forhold øst for Rhinen gav Antipatien mod det nye Regimente i Tyskland yderligere Næring.

Under Forhandlingerne i Versailles var der af Franskmændene bleven arbejdet ivrigt for *Rhingrænsen*. Denne Agitation motiveredes — med Henvisning til de tyske Arméers Ødelæggelser i Nordfrankrig, der jo unægteligt ikke vides at have noget Sidestykke i Historien. Til Englænderne og Amerikanerne, der var betænkelige ved det franske Krav, udbrød *Maurice Barrés*: *)

Ex Kejser Karl med tre af sine sex Børn i Parken ved *Prangins*. Børnene er fra venstre: *Erkehertuginde Adelaïde*, den tidligere *Kronprins Otto* og *Erkehertug Felix*.

„Vi ved at, hvis *Tyskland* atter kommer til Kræfter og vil forsøge at hævne sig, da *vil I paany komme os til Hjælp. Vi ved*, at I vil gøre det alene af den Grund, at I selv er lige saa truede som vi. Men I maa huske paa, at, *inden* I kan bringe denne Hjælp, *vil vi atter have Fjenden dybt inde i Landet*. Vi vil komme til at kæmpe *et nyt Marneslag* for at værne vor Hovedstad, og vi vil igen se vore Marker ødelagte og vore Landsbyer jævnede med Jorden. Det er *denne frygtelige Mellemtid*, hvor *vi* alene maa udholde Stødet, inden Hjælpen kan komme, — *det er den, som vi for ingen Pris vil opleve en Gang til.*"

Frankrig havde ikke faaet Rhingrænsen, der vilde have beskyttet det mod nye tyske Overfald. Men de allierede Hære havde Ret til at holde den venstre Rhinbred besat i 15 Aar, og det er ret forstaaeligt, at man fra fransk Side søgte at benytte denne Tid til i alt Fald i en selvstændig rhinsk Stat at skaffe sig en første Sikkerhed mod tyske Hævnakter.

Allerede *den 4. December 1918* afholdt *det rhinske Centrumsparti* hvis

*) Ifølge „Jyllandsposten".

Parti af *Spree Floden* i *Berlin* med *Kejserslottet*.

Fører var Geheimeraad *Trimborn*, et af 5000 Deltagere besøgt Møde i *Köln* til Drøftelse af Dannelsen af en *Rhinsk-Westfalsk Republik*. Chefredaktøren ved det katolske Blad „Kölnische Volkzeitung", Dr. *Koeber*, kritiserede skarpt den nye preussiske Regering og erklærede, at Rhinprovinsen og Westfalen ikke vilde lade sig rive med ind i det af Folkeførerne i *Berlin* frembragte Virvar, men vilde slutte sig sammen, dog uden at skilles fra Det Tyske Rige. Det hed sig, at ogsaa Erkebiskoppen i Köln, Kardinal *Hartmann*, sympatiserede med de separatistiske Bevægelser, men han lod meddele gennem „Kölnische Zeitung", at han ikke vilde deltage i nogen Virksomhed til Preussens Sønderlemmelse.

Imidlertid bredte alligevel Bevægelsen sig videre i Løbet af 1919, og der proklameredes virkelig med en Advokat, Dr. *Adam Dorten,* som Præsident i Juni Maaned en *Rhinsk Republik*. Tyskerne arresterede Dorten, men maatte paa de Allieredes Befaling atter løslade ham. Men Katholikkerne trak sig tilbage, vistnok paa Grund af hele Foretagendets Usikkerhed, og indtil videre løb hele Bevægelsen ud i Sandet. *) De tyske Em-

*) I 1920 tog det seperatistiske Røre i Rhinegnene paany fat, denne Gang i mere socialistisk Aand. Der udkom et Blad med Titelen „Die Rheinische Republik", og gentagne større Møder i 1920 og 21, bl. a. i *Bonn*, søgte at bringe Sagen til Virkelighed. Nævnlig *4. December 1921* vakte et saadant Møde i Bonn Opsigt. Det talte som Deltagere 534 Delegerede fra 193 Kredse og lededes af nysnævnte Blads Redaktør, *Smeets*, og Formaalet var denne Gang en praktisk Forberedelse til en neutral rhinsk Republik, Smeets Løsen var „Rhinland for Rhinlændere! Preusserne ud af Landet!" Andre Talere udtalte sig med største Skarphed i samme Retning. Kort efter arresterede Tyskerne ogsaa i Köln Redaktør Smeets, men blev tvungne til ligeledes at sætte ham paa fri Fod.

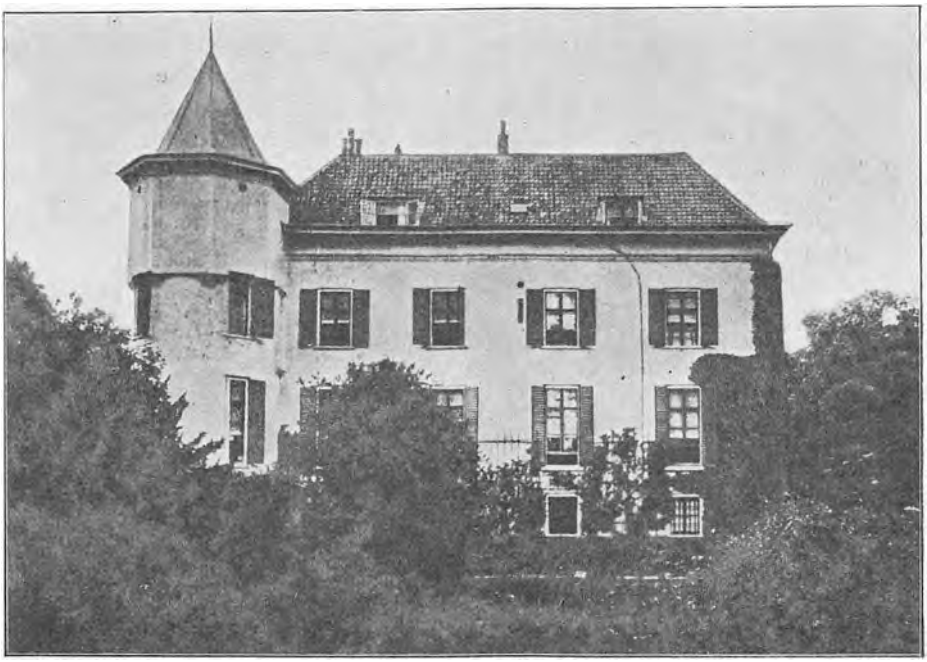

Slottet i *Doorn*, som *Exkejser Wilhelm* købte efter sin Ankomst til *Holland*.

bedsmænd gjorde sig ofte al Umage for at modarbejde Uafhængighedstendenserne. Nogle af dem gik saa vidt, at de Allierede fandt sig foranlediget til at udvise dem.

Det er dog ingenlunde usandsynligt, at Seperatismen i disse Egne i Okkupationsaarene vil faa ny og stærk Vind i Sejlene, og Franskmændene vil, det kan man være vis paa, gøre alt, hvad de formaar, for at naa deres Ønskers Maal.

Vi vil slutte Skildringerne vedrørende de Allieredes Ophold ved Rhinen ved efter „Jyllandsposten“ at gengive lidt af, hvad Korrespondenten til det amerikanske Blad „World“ fortæller om sit Besøg i 1921 for overfor Tyskernes Klager at faa et sandt Indtryk af Forholdene efter 3 Aars Okkupation:

„Det er givet, at *den bedre Del af den tyske Befolkning* er en Del nedtrykt og melankolsk over at skulle leve under Fremmedherredømmet, men *den mere letlevende Del af den* synes ikke at tage sig Situationen nær. Der er baade i *Kölns, Mainzs, Triers* og *Aachens* Gader et livligt og muntert Folkeliv om Aftenen. *Teatrene* har Lov til at spille saa godt som alt, hvad de vil. Kun har Direktørerne Ansvaret for, at der ingen fjendtlige Demonstrationer finder Sted.“

„Jeg var flere Gange i *Bruxelles* under Krigen, hvor anderledes var Forholdene ikke dèr! Den preussiske Jernhæl trampede paa alt. Jeg saa i Bruxelles en Mand blive sparket fra Fortovet ud paa Gaden og derpaa maltrakteret med Kolbeslag, fordi han ikke hurtigt nok var gaaet til Side for en tysk Løjtnant. Overalt

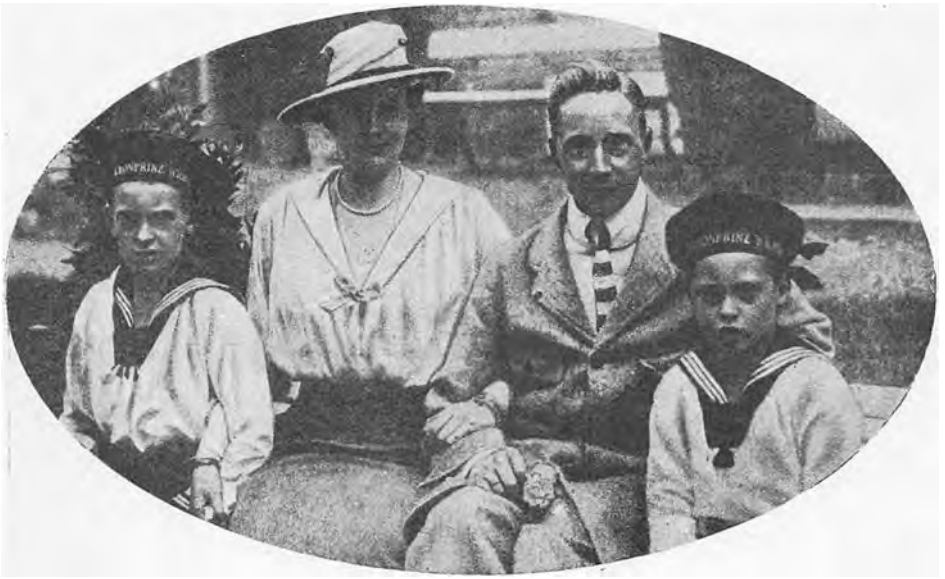

Den tyske *Exkronprins* med Gemalinde og to Sønner i *Wieringen*.

skulde der da hilses, viges til Side og tages Hatten af for Soldater, Parader, Flag osv."

„I de nu besatte *Rhinlande* har man de fleste Steder fritaget Befolkningen for Hilsepligten mod Militæret. Nogle Steder, som i *Trier,* viste Befolkningen sig særlig chikanøs. Man løb med Villie paa Skildvagterne, hældte ved Nattetid Latrin foran Gadedørene til de Huse, hvor der boede fremmede Officerer, og begik lignende Udslag af germansk Smag, men da nogle af de værste Krakilere var bleven sendt et Par Maaneder i Fængsel, holdt disse taabelige Narrestreger op.

„Mærkeligt nok er det hverken *Franskmænd, Englændere* eller *Amerikanere,* der er mest forhadt af Tyskerne, Det er *Belgierne.* Men dette hænger ogsaa sammen med *den tyske Folkekarakter.* Man kan forsone sig med at blive regeret af Folk fra de store Nationer, men at blive det af Belgiere oprører Stortyskeren. Hans Foragt for de smaa Nationer træder frem i dette. Under mit Ophold i *Krefeld* forefaldt en lille karakteristisk Begivenhed. Nogle og tredive forhenværende Officerer havde forsamlet sig i en Beværtning og sang patriotiske Sange. Da det var ligeoverfor den belgiske Pladskommandants Hus, var det jo en oplagt Demonstration, og en belgisk Patrouille anholdt alle de tyske Skraalhalse. De gjorde en ynkelig Figur for Retten, der saa lod de fleste løbe og kun satte fem af de værste Brølere en Maanedstid i Fængsel. Jeg spørger, hvorledes det vilde være gaaet *Belgiere* under lignende Forhold under den *tyske* Besættelse. For en langt ringere Handling blev *Bruxelles* en Gang idømt en Mulkt paa *2 Millioner Francs.*"

„Det er forunderlige Udslag, den tyske Dumhed giver sig. Atter melder sig Lysten til Sammenligning. Jeg saa, hvorledes Tyskerne under Krigen bredte sig i besatte *belgiske Byer.* Dèr maatte *Byens Folk* ved Vintertid ligge *paa Halm i en Lade,* medens hvert Hus var optaget af Tyskerne. I Belgien døde under Besættelsen Titusinder af Smaabørn, fordi de tyske Officerer til deres Kaffe krævede den *Mælk,* som Børnene skulde have haft. I det besatte Rhinland er der baade Husly og Mad til Alle."

„Med den jævnere Del af Befolkningen staar Soldaterne sig godt. Det er egentlig kun *Universitetsungdommen* og de forhenværende *Officerer,* der søger at lave Spektakler. For *de Handlende* er Besættelsen af ikke ringe Fordel, især i de Byer, hvor de godt betalte amerikanske og engelske Soldater ligger."

„Baade de engelske Soldater og Franskmændene, Belgierne og Amerikanerne er fredelige Folk, der ogsaa her faaet strængt Paalæg om ikke at krænke Indfødte uden Grund. Er det ikke karakteristisk, at de franske Officerer har forbudt deres Folk at bruge Spotteordet „Boche". Saa meget Hensyn blev der sandelig ikke taget til Befolkningen i de Egne, hvor Tyskerne var Herrer under Krigen. Tysklands Fjender er mere hensynsfulde og civiliserede end Tyskerne."

Exkronprins Wilhelms Sønner.

Var Afslutningen paa Verdenskrigen i høj Grad tragisk for de besejrede Magter, saa gælder det samme ikke mindst, men symboliseres endogsaa skarpt ved *den Skæbne, der ramte disse Magters Fyrster, frem for alt de to Kejsere.*

Den 10. November 1918 bragte Telegrammer Verden over den opsigtsvækkende Efterretning, at *Kejser Wilhelm II* var flygtet til *Holland.* Dagen efter, den 11. November Aften, forlod *Kejser Karl* med *sin Gemalinde* Slottet *Schönbrunn* og søgte Tilflugt i *Schweiz.*

„Vorwärts" har efter en tidligere kejserlig Hofembedsmands Opgivelser bragt følgende Enkeltheder om den tyske Kejsers Flugt:

29/10 afgik vi efter Ordre med *Kejsertoget* (Hoftoget) fra *Berlin* til *Spa,* medtagende Proviant fra Kejserens „Krigsmagasin".

30/10 Eftm. i *Spa.* I Toget forbliver *Kejseren,* 16 Herrer og 45 Tjenestefolk boende.

3/11 kører *Kejseren* til Fronten ved *Alost* i *Belgien* og afgik igen forsinket herfra. Men var han bleven der blot 10 Minutter til, var ingen af dem i Toget kommen tilbage. Thi 10 Minutter efter Afgangen — *Kejseren* var med nogle

Ledsagere kørt bort i Automobil — blev Banegaarden *Alost-Nord* bombarderet af 6 fjendtlige Flyvere og fuldstændig ødelagt tilligemed et Amunitionstog og et Lazarettog med alle dettes Syge og Saarede.

4/11 igen i *Spa*. Hofpersonalet havde glædet sig til nu at skulle tilbage til Berlin. Men *Kejseren* flyttede blot hen i den af ham tidligere beboede *Villa „Froneuse"*.

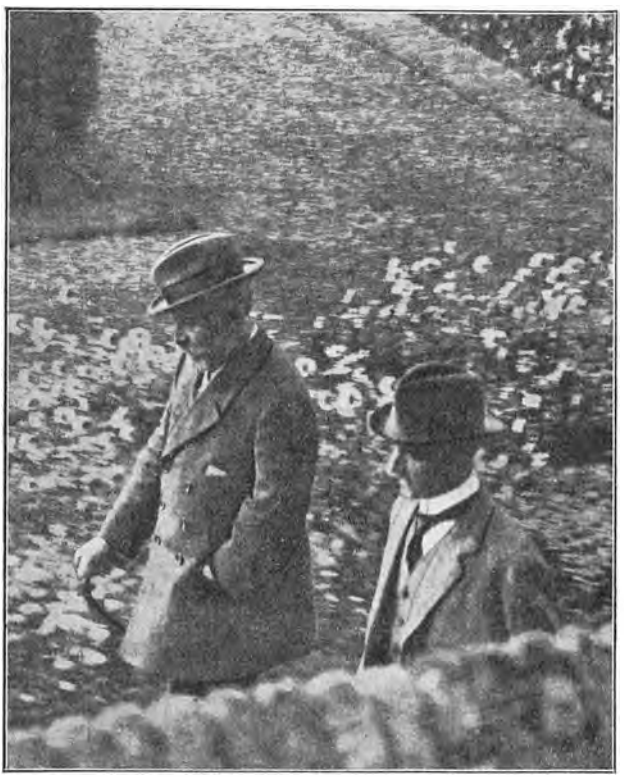

Ex-Kejser Wilhelm spadserer i Parken ved Slottet *Amerongen*. (Fotografiet er tilvejebragt paa en temmelig „smart" Maade af Hollænderen Harry de Windt, som i Forklædning paa en Høstvogn udnyttede et gunstigt Øjeblik til at tage Billedet).

9/11 tog *Kejseren* med Følge paany Ophold *i Toget.*

10/11 Kl. 5 Morgen flygtede Kejseren i Automobil over den hollandske Grænse.

Hoftoget fulgte efter og indtraf Kl. 10 i *Elsten* i Holland. Fra en Fabrik lige overfor Banegaarden her raabte mange Mennesker, „at vilde Tyskerne til *Paris*, skulde de den modsatte Vej".

11/11 Morgen Kl. 9 kørte Toget fra *Elsten* over *Maasstricht* til Stationen *Maan*. Den hollandske Befolknings Holdning var næsten ubeskrivelig. Paa hver Station vrimlede det som Myrer med Mennesker, der kappedes om at jodle, pibe, række Tunge og spytte.

Kl. 3 samme Eftm. naaede Toget *Maan*, hvor *Kejseren* blev modtaget af *Grev Bentinck til Amerongen.*

Ogsaa *Kronprins Wilhelm* undveg til *Holland.*

De fleste ser vel i Wilhelm II's Flugt fra Hæren, da alt syntes tabt, en fejg Handling. Hvorfor havde han ikke som Napoleon III ved Sedan dog i alt Fald gjort et Forsøg paa at finde Døden i Spidsen for sine Tropper?

Men *mod Fjenden* har Kejser Wilhelm næppe tænkt paa at gaa. Derimod var der et Øjeblik, hvor han med en Del af Hæren vilde *marchere til Berlin for at kue Revolutionen. Hindenburg* og de andre Generaler, der nu havde Ledelsen, skal imidlertid have afholdt ham derfra ved at sige, at han blot risikerede at blive fængslet af de oprørske Soldater, og forøvrigt ved at erklære, at *Hæren overhovedet ikke længere havde Brug for ham.*

Et historisk Øjeblik:
Ved Foden af Tyskernes kolossale *Germania Monument* — Nationalmindesmærket til Erindring om Sejrene 1870—71, rejst i September 1883 i den sydvestlige Ende af *Taunus* Bjærgkæden paa *Rhinens* højre Bred mellem *Rüdesheim* og *Asmannshausen* og ligeoverfor *Bingen* — *holder franske Soldater*, der lige har passeret Rhinen, *Hvil.* [„Le Panorama de la Guerre."]

Stort Heltemod synes den forhen i sine Taler saa vældige Fyrste nu ikke at have vist i Nederlagets Stund.

Den bekendte demokratiske Politiker *Hellmut von Gerlach* skrev i „Die Welt am Montag":

„*Hohenzollernspørgsmaalet* vilde kunne betragtes som stiltiende løst, dersom Hohenzollerne *selv* efter deres Fald havde forholdt sig stiltiende. Men ingen Evne synes mere at være nægtet dem end denne. Stadigt trænger de sig paany frem i Offentligheden, opmuntrer deres Tilhængere, skaffer Republiken Vanskeligheder, fremkalder i det mistænksomme Udland det Indtryk, at en Republik, der uhindret tillader sligt, kun betragter sig selv som „et forbigaaende Fænomen". *Hohenzollerne har ikke Ret til at besvære sig over en Undtagelseslov mod dem.* De har jo *altid* indtaget *en Særstilling* overfor *alle andre Tyskere.* De var overfyldt med Privilegier som Skattefrihed, Portofrihed, særlig borgerlig Stilling, særlig Retsstilling osv. *De maa derfor ogsaa maales med særligt Maal, naar de udfordrer til det.*"

Sejrherren fra Verdenskrigen, Marchal *Foch.*

Rettelser til III. Afsnit.

Billedunderskrift Side 464 nederst: *Kathedralen i Reims* skal være: *Kathedralen i Arras.*
Billedunderskrift Side 607 „la division de *for*" læs: . . . *fer.*
Portætter og Karikaturer i 2. Bind: v. Falkenhayn *østrigsk* læs: *tysk.*

VI. Afsnit.

H. STYRMER:

Landkrigen udenfor Europa.

Side 225—268.

INDHOLD.

Side

Kapitel VIII. Tysk-Østafrikas Erobring 225

Kapitel IX. Mesopotamien — Kaukasus — Palæstina — Syrien. Tyrkiet kapitulerer den 31. Oktober 1918 243

En Afdeling beredne *tysk-afrikanske Schutztruppen.*

VIII.
Tysk-Østafrikas Erobring.

ALLEREDE i Begyndelsen af 1916 havde Tyskland mistet alle dets Besiddelser udenfor Europa med Undtagelse af Tysk-Østafrika, hvor de tyske Tropper under den dygtige, energiske og beslutsomme Fører *von Lettow-Vorbeck,* der var blevet dekoreret med den høje Orden „*Pour le mérite*" og forfremmet til Generalmajor, gjorde Modstand lige til Krigens Slutning.

Efter Afslutningen af Operationerne i September 1916 var Englænderne Herrer over de $^2/_3$ af denne mægtige tyske Koloni, der i Udstrækning var større end Tyskland, Italien, Schweiz, Holland og Danmark tilsammen, og de tyske Styrker var trængt sammen i den sydlige og sydøstlige Del af Kolonien. I Januar 1917 begyndte Gnrl. *Smuts* et nyt Felttog i Rufiji Egnen, men ved Maanedens Slutning blev han kaldt til England og maatte afgive Kommandoen til Gnrl. *Hoskins*, der allerede i Maj traadte tilbage for Gnrl. *van Deventer**). I Juni 1917 blev de af en usædvanlig stærk og voldsom Regnperiode standsede Operationer genoptaget, og ved forenede Kræfter af van Deventers, Northeys og de belgiske Styrker lykkedes det at fordrive Fjenden. *Mahenge*, et af de vigtigste tyske Støttepunkter, blev erobret af Belgierne i Oktober 1917, samtidig med at engelske Styrker udkæmpede haarde Kampe i Kystegnen ved *Kilwa* og *Lindi.* I November blev Tyskerne haardt trængt i alle Retninger. Oberst *von Tafel*, der var und-

*) *van Deventer* tidligere i Værket stavet *van der Venter.*

Transport af Saarede i Afrika.

sluppet fra Mahenge med c. 3000 Mand, blev indhentet, omsluttet og tvunget til Overgivelse den 28. November.

v. Lettow-Vorbeck undgik denne Skæbne, idet han nogle Dage forinden havde passeret *Rowuma* og var rykket ind i *Portugisisk-Østafrika.* Her lykkedes det ham at skuffe Forfølgerne et helt Aar, og da Nettet, hvori han skulde fanges, netop skulde trækkes sammen, unddrog han sig atter ved at gaa over Rowuma, og langs Nyassa Søens østlige Bred naaede han ind i Nord Rhodesia. Den 14. November 1918 maatte han overgive sig med hele sin Styrke, c. 1500 Kombattanter, ved Byen *Kasama.* Kort Tid efter blev von Lettow-Vorbeck, Exgouvernøren Dr. Schnee og samtlige Tyskere transporteret til Europa.

I dette Afsnits Kapitel III. gjorde vi Rede for Operationerne indtil Udgangen af Aaret 1916, da der indtraadte en Stilstand i disse, idet Vinteren — Regntiden — i disse tropiske Egne ofte umuliggør alle Troppebevægelser, og største Delen af de sydafrikanske Afdelinger var yderst medtaget af de udstaaede Strabadser.

Congotropperne, som havde taget *Tabora,* var ikke rykket væsentlig syd for Centralbanen. Generalerne *Northey* og *van Deventer* opererede mod Fjenden i *Mahenge* Distriktet, medens de under Gnrl. *Smuts* personlige Kommando staaende Tropper, der havde besat *Dar-es-Salam* og

Typisk „*Malarialandskab*" i Kystzonen i *Østafrika*.

derefter var rykket syd paa, stod overfor den tyske Styrke i Rufiji Omraadet. Forinden der kunde tænkes paa videre Operationer, blev det nødvendigt at reorganisere de britiske Stridskræfter.

Den Sydafrikanske Union havde stadigt sendt Forstærkninger til de 2 Divisioner, den oprindelig opstillede, endvidere Tusinder af Heste og Køretøjer. Den indiske Regering ydede ogsaa fortrinlig Støtte. Men Tropperne havde været udsat for store Savn og Anstrængelser i et usundt Klima, og Afgangen i Styrkerne var uhyre paa Grund af disse Forhold — man maatte, alene af den Grund, standse Operationerne, indtil der kunde komme Forstærkninger. Transportmidlerne var medtagne, og Heste, Muldyr og Oxer var kreperede i Tusindvis. De kommende Operationer skulde finde Sted i et meget usundt Omraade, hvor tilmed Tsetsefluen og Malariaen hærgede, i *Ruahas* og *Rufijis* Sumpegne. Gnrl. Smuts besluttede derfor fra Østafrika at evakuere de hvide Tropper, som var ukampdygtige, og at forstærke sin Hær med nye indfødte Bataillioner. Han vilde reorganisere sin Styrke og bringe den fra 3 Divisioner ned til 2 med en Brigade i Reserve. Som Følge heraf blev omtrent 12,000 Md. sendt tilbage til Sydafrika i Tiden fra Oktober til December 1916.

Englænderne er Mestre i at finde sig tilrette under vanskelige Koloniforhold, og i Tysk-Østafrika var der rig Anledning for dem til at opbyde al deres Erfaring og Energi for at overvinde de Hindringer, som Klimaet og Terrainet lagde i Vejen for deres Operationer.

Kapt. Selous, engelsk-afrikansk Storvildtjæger. Faldt under Kampene ved Rufijifloden i Januar 1917.

Tyskerne havde selv gjort meget for at forbedre Kommunikationsforholdene. Foruden Jernbanerne — Centralbanen og Ussuribanen — havde de gennem Kolonien anlagt fortrinlige Landeveje, som forbandt de vigtigste Handels- og Administrationscentrer mellem Havet og de store Søer. Men endnu var uhyre Omraader ikke forsynet dermed.

Udenfor Jernbanerne og Landevejene var det som oftest overordentlig vanskeligt at føre Transporter og Materiel frem. Motorvogne kunde kun anvendes paa Vejene og i enkelte Steppeegne, og Heste kunde slet ikke bruges som Træk- eller Ridedyr i store Dele af Landet paa Grund af Klimaet og Tsetsefluens Tilstedeværelse. Udenfor Vejene og i Junglen, hvor Forholdene var særlig vanskelige, benyttedes Oxer og Bærere.

Da Gnrl. Smuts havde reorganiseret en Del af Styrken, planlagdes en stor Offensiv mod Tyskernes to Hovedgrupper ved Rufiji og Mahenge. Northey og van Deventer skulde fra Vest drive Fjenden ud af Mahenge Distriktet, samtidig med at Smuts fra Nord skulde angribe Rufiji Gruppen og om muligt trænge ind mellem de to tyske Hovedgrupper.

Indgangen til et tysk *Fort i Afrika*.

Gnrl. Smuts sendte en Brigade under Gnrl. *Bewes* mod Vest langs Rufiji, som skulde passeres lige nedenfor Ruahas Udløb i Rufiji,

medens mindre Kolonner skulde foretage Overgangen østligere.

Den 3. Januar 1917 fik en Del af Gnrl. Bewes Kolonne Fodfæste syd for Floden og indrettede et Brohoved paa den sydlige Bred, og den 6. Januar var de engelske kommet over Floden; men von Lettow-Vorbeck undgik Omfatningen.

Sydafrikanske Tropper i Skyttegrave i Østafrika.

Situationen var nu den, at den vestlige tyske Gruppe fra *Tabora* havde undgaaet Northey og van Deventers Angreb og søgte tilbage mod Mahenge, medens v. Lettow-Vorbeck havde passeret Rufiji uden at være blevet tvunget til Kamp. Terrainforholdene umuliggjorde ethvert Forsøg paa at omringe Fjenden, som nok kunde drives tilbage, men ikke tvinges til Standsning og Kamp.

Mellem de engelske Grupper ved *Rufiji* og ved *Ngarambi* var der en Aabning paa c. 60 km, gennem hvilken Fjenden kunde undslippe. Saafremt de to Grupper kunde forenes, vilde Nettet være trukket sammen, i modsat Fald maatte der iværksættes en koncentrisk Bevægelse fra *Rufigi* og *Kilwa* mod *Liwale* mod Syd.

Den 26. Januar maatte Gnrl. Smuts imidlertid, som anført, forlade Østafrika for at repræsentere *The Union of South Africa* ved *The Imperial Conference* i London, og Gnrl. *Hoskins* overtog Kommandoen.

Felttoget traadte nu ind i en ny Fase. Hele Landet var i Realiteten erobret, alle betydelige Pladser var i britisk Besiddelse, de væsentligste Transportvanskeligheder var blevet overvundet, og af Tyskerne var der kun

Indfødte Soldater indøves i Brugen af *det eng. Lewisgun.* (Let Maskingevær).

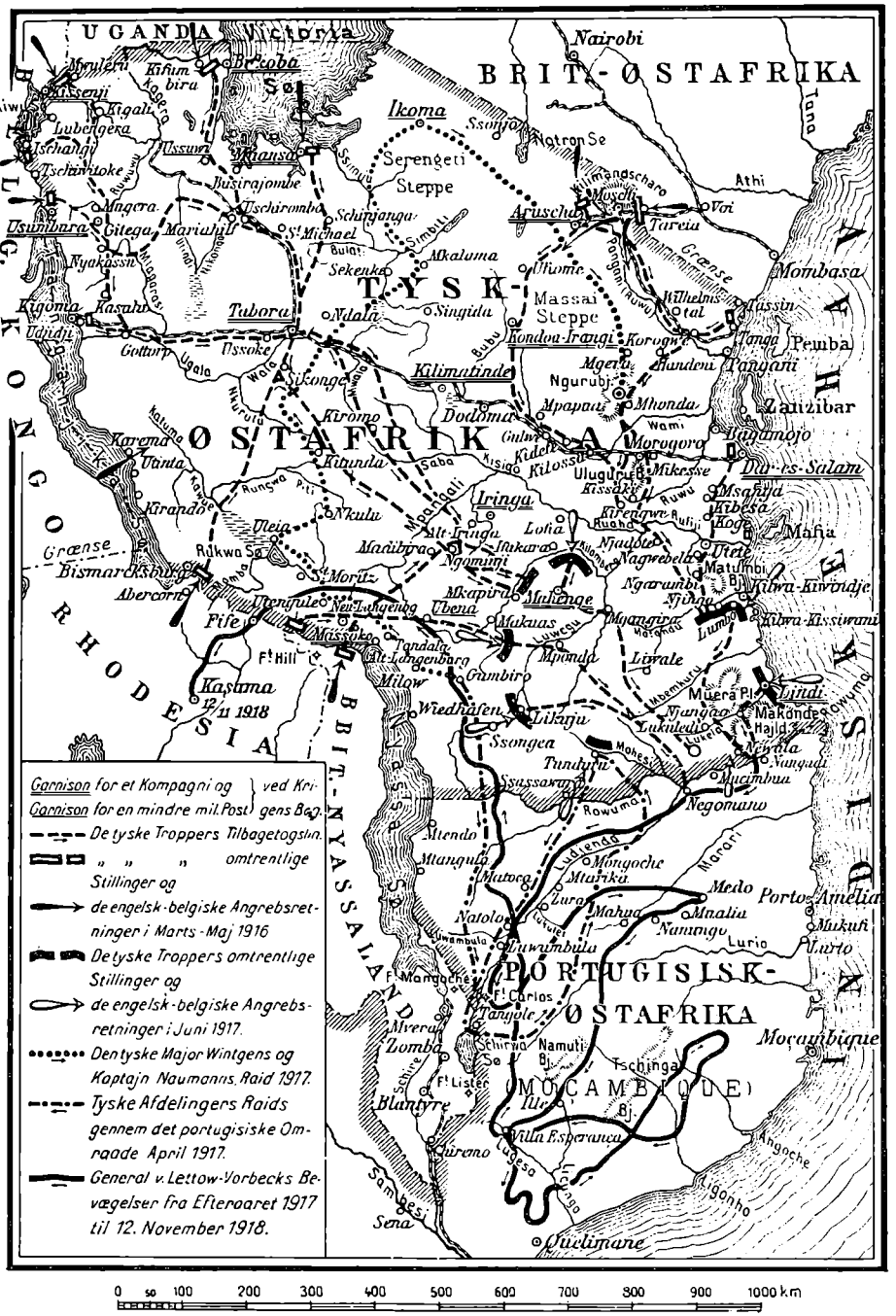

Skitse over *Operationerne i Tysk-Østafrika.*

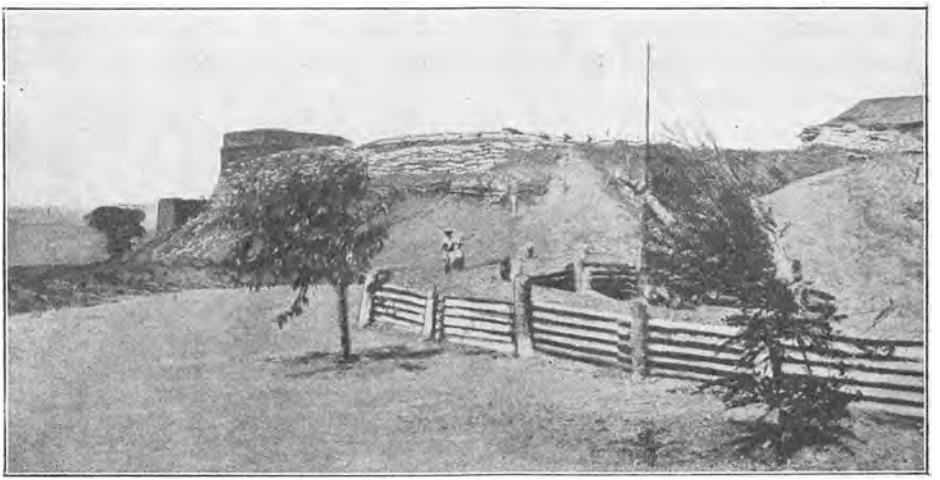

Tysk Fort (Boma) i Østafrika.

nogle mindre Styrker tilbage. Men Kolonien var dog ikke helt renset, og det skulde tage mange lange Maaneder, inden den sidste Mand i v. Lettow-Vorbecks Kolonne passerede *Rowumā* — Grænsen mod Syd. Med Undtagelse af *Mahenge* frembød der sig intet egentlig strategisk Maal. Felttoget blev en Jagt — en Jagt efter en ny *de Wet* —; men de Vanskeligheder, der skulde overvindes, var af en ganske anden Art end i 1902. Operationerne forløb saaledes, at Hovedgruppen brød frem fra Rufiji mod Syd under stadige Kampe med de tilbagegaaende tyske Styrker, medens Kilwa Gruppen stødte frem mod Vest, og Northey drev Tyskerne bort fra Partiet ved *Lupembe;* men udover disse ret lokale Sammenstød forblev Situationen i Hovedsagen uforandret i hele Regntiden, der var den længste og voldsomste, man havde haft i Østafrika i mange Aar.

I Begyndelsen af *Maj 1917* stod Tyskerne i 2 Hovedgrupper — von Lettow-Vorbeck med c. 5000 Md. i *Matandu* Dalen, og Oberst *von Tafel* med c. 4000 Md. ved *Mahenge.*

Belgiske Congotropper rykker frem til Angreb i Tysk-Østafrika.

I selve Regnperioden var Tyskerne meget virksomme og udsendte smaa Kolonner paa langt ud gaaende *Raids mod de britiske Forbindelseslinier baade mod Nord og Syd.*

I Slutningen af April gik 2 Kompagnier under Major *v. Kraut* over *Rowuma* ind i *Portugisisk-Østafrika,* hvor de besatte det ret frugtbare Omraade mellem *Nyassa* Søen og Floden *Lujenda* og lagde Depoter langs Tyskernes sandsynlige Retraitelinie. De indfødte Stammer paa det portugisiske Omraade viste sig at være venlig stemte overfor Tyskerne,

Indfødte Soldater med *et svært Maskingevær.*

og de gjorde endog Opstand mod Portugiserne. Først henimod Slutningen af August 1917 blev den tyske Gruppe drevet tilbage over Rowuma, og Englænderne besatte *Tunduru,* et vigtigt Proviant Depot i den sydlige Del af den tyske Koloni.

Ogsaa *mod Kystlandet* mellem *Kilwa* og *Rowuma* opererede tyske Styrker mod den engelske Gnrl. *Hannington,* og endnu i Slutningen af Juni 1917 stod tyske Stridskræfter sydvest for Kilwa, hvorfra Englænderne havde Besvær med at fordrive dem.

I nordvestlig Retning op mod Egnen syd for Tabora, blev der udsendt et tysk Kommando paa 600 Md. under Kommando af Major *Wintgens,* en af de dygtigste tyske Officerer i Østafrika. Han selv maatte imidlertid paa Grund af Sygdom overgive sig til Belgierne den 22. Maj, hvorefter Kommandoet under Kaptajn *Naumann* fortsatte sit eventyrlige Raid lige til Oktober.

Det tilbagelagde i 8 Maaneder c. 3200 km. Fra Egnen om *Nyassa* gik det gennem *Itunda,* krydsede Jernbanen øst for Tabora i Maj, og efter en lille Fægtning med Belgierne øst for *Victoria* Søen passerede Kommandoet efterhaanden vest om *Singida,* over *Mkloma* og *Ikoma,* indtil det i *Oktober 1917* blev taget til Fange i Steppelandet *Massai* ved *Nguru* Bjergene. *Gnrl. van Deventer* skrev:

„Saaledes endte et dristigt og dygtigt udført Raid, der sandsynligvis kun havde kunnet lykkes i et Land som Østafrika, hvor Junglen ofte er saa tæt, at

En Afdeling af det engelske Korps *Kings African Rifles* (K. A. R.).

selv betydelige Styrker kan passere hinanden indenfor en miles (1.6 km) Afstand uden at ane hinandens Tilstedeværelse, og hvor en hensynsløs Fører af en lille Styrke næsten altid kan leve af Landet."

Englænderne betegner Naumann som „en brutal Slyngel", selv om han ikke kan gøres ansvarlig for et Mord, som fandt Sted under Operationerne, og som officielt blev meddelt *Dr. Schnee:*

„Under Angrebet paa *Ikoma* den 29. Juni blev en engelsk Officer Løjtnant *Sutherland,* taget til Fange af Tyskerne og bragt ind i Bomaen, tilsyneladende usaaret, eller dog kun let saaret. Da Bomaen senere blev erobret af os, fandtes Løjtnantens Legeme begravet med fuldstændigt knust Hoved."

Gnrl. Hoskins havde ikke kunnet fremme Afgørelsen i Østafrika nævneværdigt, og Tyskerne havde endog været særlig virksomme. Han maatte derfor i Maj 1917 fratræde Overkommandoen til Fordel for Boergeneralen *van Deventer,* som nu efter Regntidens Ophør begyndte den store Offensiv.

I *Begyndelsen af Juni 1917* var alt rede til Fremrykningen, og overlegne britiske og congo-belgiske Tropper satte sig i Bevægelse mod *Tyskerne,* der paa dette Tidspunkt *stod i 3 Hovedgrupper:*

Omtrent Halvdelen af deres Styrke optraadte i Kystlandet syd for

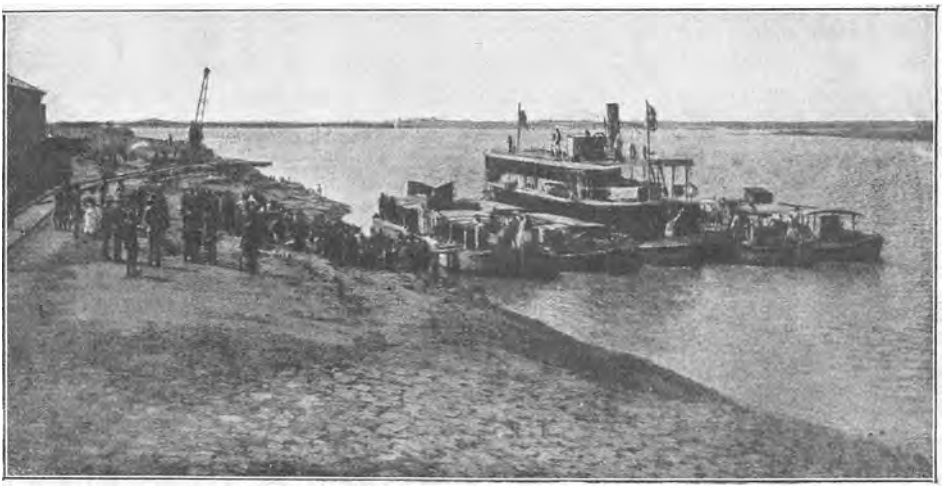

Engelske Tropper udskibes i en Havn ved Østafrikas Kyst.

Rufijifloden i 2 Grupper, nemlig: en i *Matandu* Dalen og en i *Lukuledi* Dalen.

Den anden Halvdel dannede den 3. Gruppe i Landet mellem Nordenden af *Nyassa* Søen og Havet med Hovedkvarter i *Mahenge.*

De 2 Styrker i Kystlandet førtes af v. Lettow-Vorbeck, medens *Mahenge* Styrken stod under *v. Tafel.*

Mod disse tyske Styrker skulde de engelske Operationer nu føres koncentrisk frem paa følgende Maade:

1) *Fra Øst:* 2 Kolonner under van Deventer fra *Kilwa* og *Lindi.*
2) *Fra Nord:* Congo-Belgierne fra Egnen om *Kilossa.*
3) *Fra Vest og Nordvest:* Gnrl. Northeys Kolonne.
4) *Syd for Rowuma:* Portugiserne rede til at spærre Vejen for Tyskerne.

Det er interessant at se, med hvilken Udholdenhed, Energi og Tapperhed de tyske Tropper overalt holdt igen mod de Angreb, som nu snart fra alle Sider rettedes imod dem. De engelske Meldinger bærer stadigt Vidnesbyrd herom.

I Juli Maaned fandt der flere haarde Kampe Sted i *Kilwa Distriktet,* under hvilke v. Lettow-Vorbeck lidt efter lidt blev drevet mod Syd fra Matandu mod *Lindi,* og i Løbet af Sommeren fortsatte de engelske Kolonner fra Kilwa og Lindi med smaa Fremskridt mod de tyske Troppers energiske Forsvar, saaledes at v. Lettow-Vorbeck i Slutningen af Oktober fik sine 2 Grupper samlet i *Lukuledi* Dalen. Her haabede han at kunne holde igen, indtil *Tafel* fra Mahenge kunde naa ham.

I *Mahenge Distriktet* trak Nettet sig ogsaa efterhaanden sammen om Tyskerne. Men først i Begyndelsen af Oktober maatte Oberst Tafel rømme Mahenge, som blev besat af Belgierne. I Dagene 23. Oktober—

8. November trak Tyskerne sig tilbage mod *Liwale,* idet de systematisk ødelagde alle Depoter under Tilbagegangen, og med Opbydelsen af alle Kræfter søgte at komme frem til *Newale,* hvor v. Lettow-Vorbeck nu stod. Det lykkedes Tafel at undgaa den Katastrofe, der truede ham ved *Liwale,* hvortil en belgisk Styrke, som var ført ad Søvejen til Kilwa, var ankommet den 29. Oktober, og efter heftige Kampe syd for Liwale fortsatte han Marchen; men det skulde ikke lykkes ham at blive genforenet med den tyske Hovedstyrke.

Oberst *Jassemo d'Amarine. Chef for de portugisiske Tropper i Afrika.*

Som omtalt var de fra Kilwa og Lindi udgaaede Kolonner netop nu i Færd med at omringe v. Lettow-Vorbeck, og de vendte sig nu ogsaa mod Tafels Gruppe. Kampene rasede heftigt i Lukaledi Dalen. Tabene var svære, og det lykkedes ikke Tafel at bryde igennem til Newale, som iøvrigt ogsaa var besat af Englænderne.

Der kæmpedes nu i hele sidste Halvdel af November Maaned med det Udfald, at **v. Lettow-Vorbeck** til sidst **maatte opgive den sidste Rest af Tysk-Østafrika** og gaa over Rowuma ind i Portugisisk-Afrika, medens *Tafel blev omringet og uden Betingelser maatte overgive sig den 27. November 1917 med c. 3000 Md.*

Om Overgivelsen skriver Reuters Korrespondent følgende:

„Fortrædiget paa alle Kanter og lidende under Knaphed paa Levnedsmidler vendte Tafel sig nu mod Øst i Haab om at møde Lettow-Vorbeck. Vi havde allerede taget enhver Forholdsregel for at skille dem ad. Saa snart Tafel begyndte sine Rekognosceringer, bragte han Liv i den britiske Hvepserede, og han trak sig nu mod Syd lige ind i Gabet paa den Fælde, der omhyggeligt var lagt for ham af det britiske Hovedkvarter. Omringet, lidende Hungersnød og ude af Stand til at komme i Forbindelse med Lettow-Vorbeck, overgav han sig." — —

„Alle de fangne Askaris blev dirigeret til Fods til militære Centrer. Nogle Tyskere maatte ogsaa marchere, medens andre under Bevogtning blev ført bort i Automobiler.

Tyske Askarier, der kommer med en Meddelelse, føres med Bind for Øjnene ind til den engelske Forpostkommandør.

Alle hvide Kvinder og Børn blev transporteret bort i Motorvogne, og det tillodes dem at medtage deres personlige Tjenestefolk. Alt dette blev ordnet samtidig med, at de britiske Tropper, der var velforsynede med alle Fornødenheder, vedblev at presse paa Fjenden."

„Den sejrrige Kamp i Junglen er blevet sammenlignet med Kamp i Taage, idet Delingsførerne blev dirigeret ved Signaler. De afrikanske Jægere og Nigeriatropperne har ved deres Jungleinstinkt vist sig fortræffelige. De sydafrikanske Ryttere adskilte v. Lettow-Vorbecks og Tafels Styrker, og Operationerne er nu indskrænkede til Rowuma."

Gnrl. v. Lettow-Vorbeck, hvis Styrke nu kun var c. 2000 Md., unddrog sig i Tide samme Skæbne som Tafel ved at tiltvinge sig Vej over Rowuma, som mindre portugisiske Styrker forsvarede; men disse blev hurtigt slaaet. *Den 1. December 1917* kunde Gnrl. *van Deventer* indberette:

„at det ved Rekognosceringer var fastslaaet, at tysk Østafrika nu er fuldstændigt ryddet for Fjender. Den sidste af Tysklands oversøiske Besiddelser er dermed gaaet over i vore og vor belgiske Allieredes Hænder. Der er endnu kun en lille tysk Styrke tilbage, der har taget sin Tilflugt til det tilstødende portugisiske Omraade, og der bliver nu truffet Forholdsregler til at gøre det af med den dér. I Løbet af November Maaned er der alene blevet dræbt eller fanget 1115 Europæere og 3382 indfødte Soldater, deri ikke medregnet Bærere. Desuden blev følgende Materiel enten taget af os eller ødelagt af Fjenden: 2 Stkr. 10 cm Skibskanoner, 4 andre Kanoner, 73 Maskingeværer og adskillige Tusind Infanterigeværer."

Felttoget i Østafrika skulde imidlertid ikke blive bragt saa hurtigt og let til Afslutning, som af van Deventer formodet og haabet. Gnrl. von Lettow-Vorbeck fortsatte nemlig sin berømmelige Krigerfærd paa portugisisk Grund og holdt sig klar af Forfølgerne lige til Krigens Afslutning ved Vaabenstilstanden den 11. November 1918, da han i Rhodesia maatte overgive sig til Englænderne.

Forfølgningen blev i Hovedsagen udført af afrikanske Tropper, idet de britiske, sydafrikanske og indiske Afdelinger blev holdt tilbage. Under Operationerne i 1918 er det saaledes *the Kings African Rifles* (K. A. R.) og *Gold Coast Regmt,* der maa holde for.

v. Lettow-Vorbeck rykkede hurtigt frem gennem *Lujenda* Dalen efter at have suppleret sine sparsomme Beholdninger af Ammunition, Geværer og Fødemidler paa Portugisernes Bekostning i *Negomano.* Overalt blev de smaa portugisiske Poster erobret og udplyndret. I Begyndelsen af Januar 1918 var den tyske Styrke, der bestod af 15 Kompagnier, spredt over et mægtigt Omraade. 11 Kompagnier var fordelt i Rummet mellem *Lujenda* og *Nyassa,* mindre Grupper saa langt østlig som *Medo,* og von Lettows Hovedkvarter var i *Mtarika.* Englænderne satte Styrker i Bevægelse fra *Port Amelia* i Øst og forskellige Pladser i Nord og Vest; men da de naaede frem, var „Fuglen fløjet og Buret tomt", v. Lettow gik mod Sydøst over *Namingo.* I Maj fandt en større Fægtning Sted ved *Mahua,* hvorpaa

Engelsk Patrouille i det nordlige Rhodesia mellem Fife og Abercorn.

Tyskerne fortsatte mod Syd og naaede *Lurio* Floden i Slutningen af Maaneden. Bevægelsen blev fortsat og skete saa hurtigt, at Tyskerne langs Marchevejen mod *Ille* erobrede værdifulde Depoter med allehaande Forsyninger, som Portugiserne ikke havde kunnet fjerne. v. Lettow naaede i Juli Maaned Egnen nord for *Quelimane,* hvor mange betydelige portugisiske Plantager ligger. Engelske og portugisiske Tropper blev ført til Quelimane og bevirkede, at Tyskerne nu drog mod Nord og Øst, stadig jaget og forfulgt, men uden nogen Sinde at blive tvunget til afgørende Kamp.

Den 6. September fandt en haard Fægtning Sted i Øvre *Lurios* Dalføre, ogsaa her undgik v. Lettow Forfølgerne, og nu gik det mod Nord. I 3 Uger tilbagelagdes 320 km, og i Slutningen af September 1918 passerede v. Lettow atter *Rowuma* — denne Gang for nordgaaende. Hans Marchevej gik nu over *Songea* parallelt med *Nyassa* mod Nord og Nordvest, og den 2. November angreb han den lille Militærstation *Fife* i *Nordrhodesia,* blev kastet tilbage og drejede mod Vest med det Maal at naa Jernbanen *Cairo—Cape* i Nærheden af *Broken Hill.*

Tysk Pengeseddel fremstillet ved Hjælp af et lille Haandtrykkeri.

I den lille By *Kasama* fik v. Lettow Meddelelse om den den 11. November afsluttede Vaabenstilstand.

Den 25. November 1918 fandt den formelle Overgivelse Sted i Abercorn til den engelske Gnrl. *Edwards.* Den tyske Styrke, der paa dette Tidspunkt stod under v. Lettow-Vorbecks Kommando, talte — foruden Guvernøren *Dr. Schnee* og Major *Kraut—:* 30 Officerer, 125 europæiske og c. 3000 indfødte Soldater, 13 Negerhøvdinge og 819 Kvinder.

Dermed forsvandt det tyske Flag fra Afrika.

Englænderne gav deres tapre og dygtige Modstander følgende Anerkendelse:

„Retfærdigheden overfor ham byder os at udtale, at han har kæmpet tappert, beslutsomt og ydet bedre Modstand mod de britiske Troppestyrker, som rykkede ind i Landet, end nogen anden tysk Troppechef."

„I Begyndelsen havde han Fordelene paa sin Side; men fra det Øjeblik, Gnrl. Smuts fik Kommandoen: „*The tide of war has flowed steadily against him.*"

General von Lettow-Vorbeck var i Besiddelse af en jernhaard Villie og hensynsløs Energi, uden hvilken han ikke havde kunnet trodse en overmægtig Fjende i 4 lange Aar. Han kom til Afrika i Foraaret 1914 og paabegyndte strax Udviklingen af de lokale Stridskræfter, som han rekruterede fra de bedste af Afrikas Krigerstammer — Sudanesere, Zuluer og Wanyamwezi. Han var hurtig klar over Maskingeværernes store Betydning i det skovrige Terrain, og han indførte Skjolde til dette Skyts. Han var Sjælen i alt. Da Ammunitionsmangelen indtraadte, forsøgte han at fremstille Patroner, det lykkedes dog ikke, men Haandgranater og Miner blev fremstillet, og da Hjælpekrydseren „Rubens" havde bragt 3 Millioner Patroner, der var blevet ødelagt af Søvand, hvilede v. Lettow ikke, før alle Patroner var blevet adskilt, Krudtet tørret og atter paafyldt — altsammen udført i Haanden. Ammunitionsforsyningen var det vanskeligste Spørgsmaal at løse; men trods Englændernes Blokade, der begyndte i Februar 1915, lykkedes det dog 3 tyske Skibe at slippe igennem. Saaledes ankom *Adjutant* til Dar-es-Salam i Februar 1915, *Rubens* i Mansa Bugten i April 1915 og *Maria* til Sudi Bugten i Marts 1916, og derved suppleredes de sparsomme Beholdninger i betydelig Grad. Naar Kompagnierne rekvirerede Vaaben eller Udrustningsgenstande, svarede han altid: „*Tag det fra Fjenden!*" Og da Støvlerne blev slidt op, trænede han sig op til at gaa barfodet. Intet Menneske har ført saa billig Krig som han. Den kostede næsten intet; thi Fjenden maatte levere det meste og Landet Resten. Hvorimod Felttoget i Afrika kostede England enorme Summer.

Bagsiden af Pengesedlen er en Blanket til en tjenstlig Skrivelse.

Om Tyskernes Levemaade det sidste Aar skrev en engelsk Fange følgende:

„Tyskerne havde Bananer, Kartofler, Kokosnødder, Appelsiner, Peber, Spinat, Tomater, Kaal, Bønner, Salat og Brødfrugt. Der blev udsendt et Cirkulære til Tropperne om, hvorledes man skelnede og tilberedte vilde Frugter og Rødder. Safari (Bærerstyrkerne) medførte Høns og Duer, saaledes at man næsten altid havde Æg. De medførte ogsaa Elefantkødextrakt i udhulede Bambusstokke, der var tillukket med Vox. Vild Honning fandtes i Overflod. Sukker fik de af Sukkerrør, og af en særlig Urt lavede de The. Kaffe tilberedtes af Majs, der ristedes og knustes. De fremstillede en udmærket Suppe af Elefantsnabel og røget Skinke

af Vortesvinet. Brød af Hvede-, Kartoffel- og Rismel med Elefantfedt var en herlig Spise. Næsehornsfedt var ogsaa et Erstatningsmiddel for Smør. Tørret Dyrekød og røget Dyrekølle var meget velsmagende. Ris- og Honningbudding, Ferskvandsfisk og Krustader med Mandler og Honningsirup var Delikatesser forbeholdt Hospitalerne — foruden de „medical comforts", som Englænderne sendte, og som lejlighedsvis fik Lov at komme frem til Adressaten. Mælk var det eneste, der manglede. v. Lettow sagde, at han ikke kunde tillade de Syge og Fangerne at faa Mælk og Kødextrakt.

Generalmajor v. Lettow-Vorbeck ankommer til Berlin 2. Marts 1919.

„Det vilde demoralisere hans Folk at se Englænderne nyde disse Ting; men han vilde dog tillade det, naar han af Englænderne kunde købe Mælk og Extrakt til de syge Tyskere."

Foruden Antiloper af mange forskellige Arter spiste Tyskerne Aber, Løver, Elefanter, Giraffer, Zebraer og andre besynderlige Dyr, endvidere Krokodilleæg. De havde Peber og Potaskesalt. Quillayabark anvendtes i Stedet for Sæbe, Lys støbtes i titusindvis af Bomuldstraade og Bivox i Bambusstænger. De lavede Blæk og brugte Sand i Stedet for Trækpapir. Det var smaat med Papir, og Breve blev skrevet paa tørrede Blade o. l. De udmøntede Skillemønt i Tabora, indtil denne By blev erobret. Derefter lavede de Messing- og Kobbermønter af Patronhylstre — de sidste Pengesedler var maskinskrevet paa Indpakningspapir. De udviste saaledes en sjælden Opfindsomhed paa alle Omraader. Flyverbomber omdannedes til Landtorpedoer. Særlig ved Opførelsen af nye Bygninger viste de stor Opfindsomhed. Hospitalet i *Nangano*, der rummede 80 Patienter, blev bygget uden et eneste Søm. Det opførtes af Træstammer udført med Græs og sammenholdt med Strimler af tørret Bark og Slyngplanter."

Hovedsynspunktet for v. Lettow-Vorbecks Krigsførelse var vel mindre at forsvare selve Kolonien, end at drage saa mange fjendtlige Tropper som muligt mod sig, for derigennem at aflaste andre Krigsskuepladser og da navnlig Ægypten og Palæstina.

I Krigens første Aar holdt han Fjenden uden for Koloniens Grænser; men da Gnrl. Smuts i Foraaret 1916 trængte ind over Nordgrænsen og oversvømmede hele den nordlige Del, ændrede v. Lettow sin Krigsførelse saaledes, at han ved at vige ud i rette Øjeblik skuffede Fjenden. Denne Taktik blev bibeholdt, saalænge der kæmpedes i Kolonien, og det blev en meget langsom Tilbagegang. I Portugisisk-Østafrika erobredes flere Depoter med Ammunition, Medicinalvarer og Forsyninger, og Kampene drejede sig nærmest om det daglige Brød. I det sidste halve Aar kan man næppe tale om nogen særlig Taktik; v. Lettow lod gerne Fjenden slutte Ringen tæt om sig, hvilket kostede store Forberedelser med Til-

rettelæggelse af Etapeveje o. m. a., og saa i sidste Øjeblik unddrog han sig Omslutningen. Deri ligger *v. Lettow-Vorbecks store Fortjeneste. Han forstod at tage den rigtige Beslutning i det rette Øjeblik og at gennemføre den til det yderste.*

Felttoget i Tysk-Østafrika er enestaaende blandt Verdenskrigens mangeartede Operationer. Det blev det længste Forfølgningstogt, der nogensinde er udført i moderne Krig, baade med Hensyn til Tid og Rum, og det manglede ikke paa fantastiske Hændelser.

Hele Felttoget er en glimrende militær Bedrift, der tjener begge Parter til megen Ære. Vi har ovenfor fremhævet v. Lettov-Vorbecks mange Fortjenester. Paa engelsk Side var det Gnrl. Smuts, der ved sin Energi og sit strategiske Fremsyn, vandt de første Sejre, og som forstod at indpode sine Tanker og Planer i de Mænd, der skulde føre Kampen til Ende. Han bærer Prisen for Forberedelserne til den endelige Sejr, som van Deventer vandt.

Skønt Østafrika laa langt borte fra Krigens strategiske Tyngdepunkt, saa viser de enorme Vanskeligheder ved Landets Erobring netop, hvilken Betydning dette umaaadelige Territorium, med dets næsten ubegrænsede økonomiske og militære Muligheder og de fortrinlige Tilholdssteder for Undervandsbaade, kunde have faaet for det Verdensrige, hvorom Tyskland drømte.

~~GERMAN~~ EAST AFRICA

Engelsk Karikatur over Tyskernes Nederlag i Østafrika.
[„Punch" Dec. 1919.]

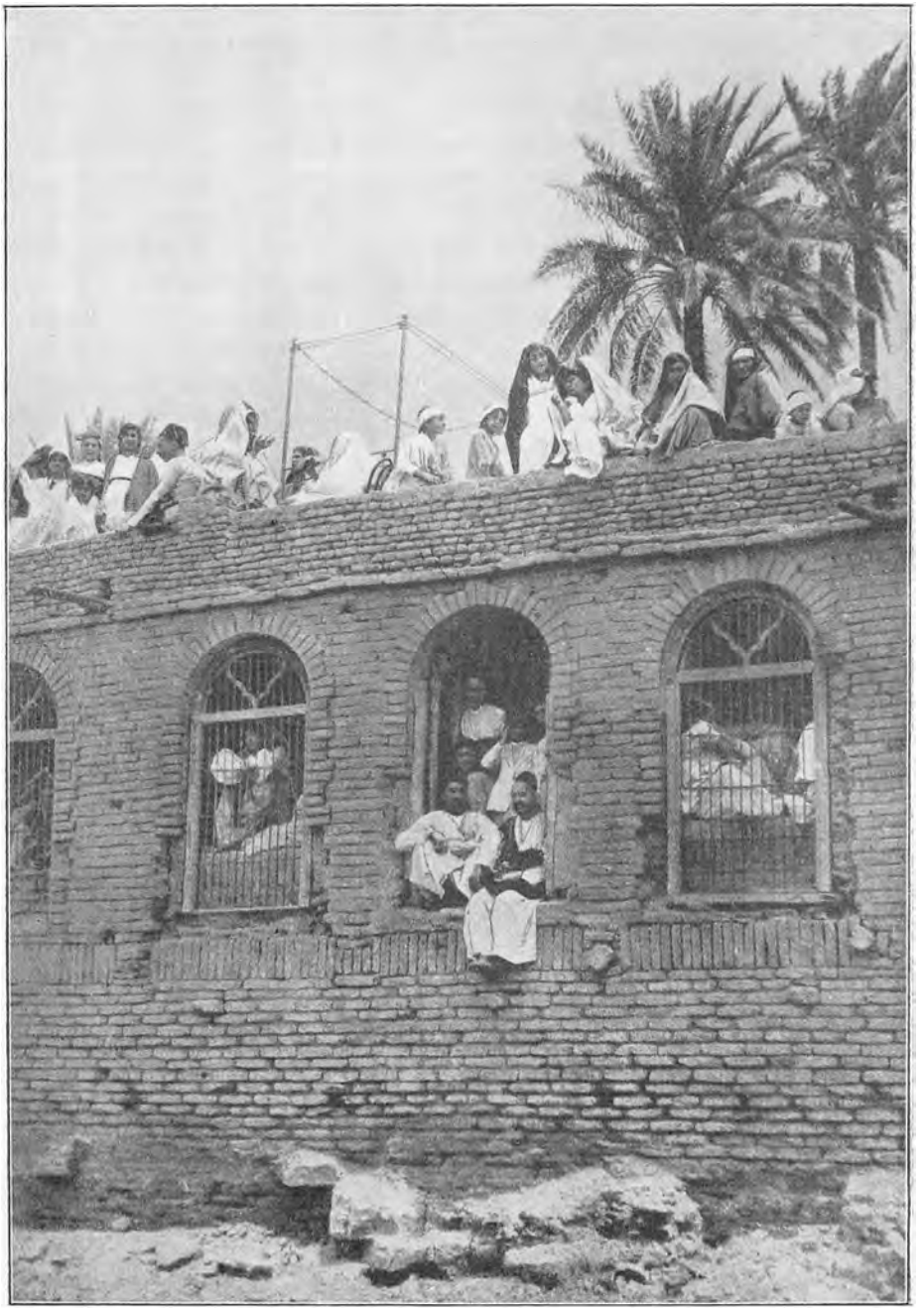

Bagdads Beboere modtager de engelske Tropper med Begejstring.

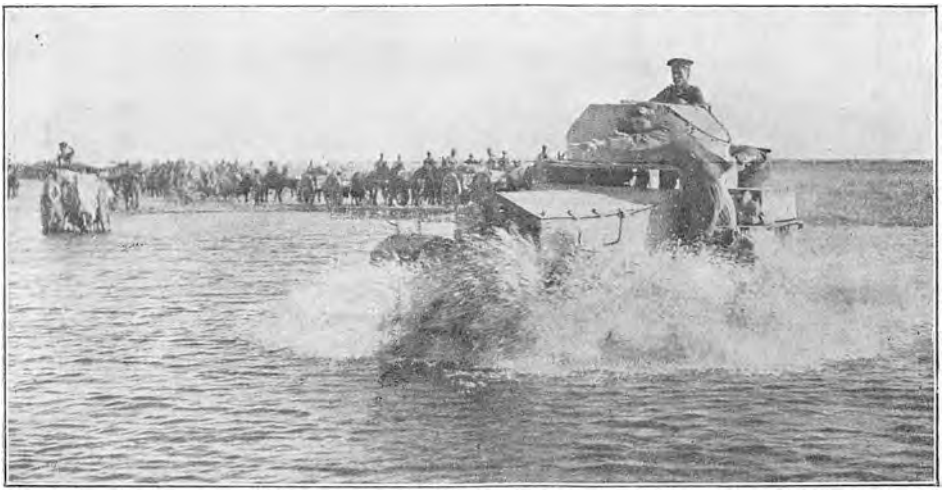

Engelsk Panserautomobil kører over Diala (Mesopotamien.)

IX.

Mesopotamien—Kaukasus—Palæstina—Syrien. Tyrkiet kapitulerer den 31. Oktober 1918.

MAALET for de engelske Operationer i *Mesopotamien* efter Bagdads Erobring i Marts 1917 (se VI. Afsn. Kap. VI.) var at sikre de vundne Fordele, at aabne og vedligeholde Forbindelse med den nordvestlige Del af Persien og dernæst at yde den antityrkiske Bevægelse i Arabien størst mulig Støtte. Det direkte Samarbejde med Expeditionskorpset fra Ægypten, med Kongen af Hedjaz og de øvrige arabiske Fyrster var afhængigt af Forløbet af Operationerne i Palæstina.

De af Gnrl. *Maudes* Tropper i Marts—Maj 1917 udførte Bevægelser langs *Diala* og mod *Samarra* sikrede Englænderne Besiddelsen af Bagdad, og ved Erobringen af *Ramadie,* mellem Feludja og Hit, i September 1917 fæstnedes de engelske Stillinger ved Eufrat paa afgørende Maade. Tyrkerne paatænkte en Offensiv mod Bagdad; men disse Planer, der blev direkte foregrebet ved Englændernes fortsatte Bevægelser i selve Mesopotamien, kuldkastedes fuldstændigt i Efteraaret 1917 ved Gnrl. *Allenbys* Fremrykning i det sydlige Palæstina. Gennembruddet af de tyrkiske Stillinger ved Beersheba-Gaza bevirkede, at 2 tyske Divisioner, der var ført til Aleppo med Anvendelse i Mesopotamien for Øje, af Gnrl. v. Falkenhayn blev dirigeret mod Palæstina.

Efter Gazas Fald den 7. November 1917 angreb Englænderne *Tekrit* ved Tigris, der af Tyrkerne var tænkt som Udgangspunkt for Bevægelsen

mod Bagdad, og kastede de tyrkiske Avantgarder tilbage. *Den 19. November 1917 døde Gnrl. Sir Stanley Maude* i Bagdad. Han blev Offer for en Koleraepidemi.

Hans Efterfølger, *Gnrl. Sir W. R. Marshall*, fortsatte imidlertid de planlagte Operationer.

I *Marts 1918* rettedes et voldsomt Stød fra Ramadie langs Eufrat mod Vest, hvorved der tilføjedes Tyrkerne et betydeligt Nederlag, og de blev kastet tilbage langs Vejen mod *Aleppo*. Kort Tid efter fortsattes Bevægelserne øst for Bagdad, hvor Tyrkerne ogsaa blev slaaet og hovedkulds veg ud mod *Mosul*. Englænderne fik derved det fuldstændige Herredømme over den betydningsfulde Forbindelseslinie fra Mesopotamien over *Kermanschah—Hamadan* til *Teheran*, og det blev saaledes muligt i Sommeren 1918 at sende en engelsk Troppestyrke fra Bagdad gennem Persien til *det Kaspiske Hav* for at afværge Udviklingen af den tysk-tyrkiske Politik, der efter Ruslands Sammenbrud tilsigtede en Bevægelse mod Øst gennem Transkaukasien (se Kortbilag Nr. 14).

General Sir *W. R. Marshall*, engelsk Øverstbefalende i *Mesopotamien* fra November 1917.

Haand i Haand med de militære Operationer udførtes et betydningsfuldt Arbejde af den civile Administration under Ledelse af den engelske Embedsmand *Sir Percy Cox*, der ikke blot tilsigtede at opretholde Ordenen, men ogsaa at tilvejebringe et frugtbringende Samarbejde med de forskellige arabiske Notabiliteter i alle civile Spørgsmaal.

Gennem Aarhundreder var Landet tyranniseret og vanrøgtet, og Tyrkernes Politik, der saaede Splid mellem de forskellige arabiske Stammer og havde medført en fuldstændig økonomisk Ruin, havde imidlertid bevirket, at Araberne var i højeste Grad mistænksomme og fjendtligsindede mod enhver Art af Kontrol. I Krigens første Tid havde Arabere baade hjulpet og kæmpet mod Englænderne, og selv efter Bagdads Fald gav nogle Stammer Anledning til Uro. Medens alle Røverbander blev haardt afstraffet, søgte de engelske Myndigheder gennem Maaneders taalmodigt Arbejde at vinde Indbyggernes Tillid.

Befrielsen for det ubarmhjertigt haarde Tyrkerstyre, Sikkerheden for Liv og Ejendom, Vandforsyningerne, Jernbaneanlæggene og de forbedrede Flodtransportmidler samt Fordelene ved gode sanitære Forhold bevirkede, at Land- saavel som Bybefolkningen nød et Velvære, som ikke havde været kendt siden Kaliferne af Bagdads Dage.

Paa samme Tid blev Befolkningen Vidne til de stadige Nederlag, Tyrkerne led mod Syd og Vest. Beduinerne i Syriens Ørken var næsten

Indiske Sapører bjærger erobret *tyrkisk Kanonbaad* i *Ramadie* (Mesopotamien.)

alle imod Tyrkerne. I Central-Arabien støttedes de kun af *Ibn Rashid,* Emir af Hail, medens *Beni Saud* var Englænderne gunstig stemt og havde erobret den største Del af *Nejd.* Emir *Abdul Aziz* blev hjulpet mod Emiren af Hail af Hedjaz Araberne, og disse dels understøttede og blev understøttede af Englænderne i Palæstina.

I Sommeren 1918 havde Englænderne saaledes ikke blot fast Hold i Nedre-Mesopotamien og sikret Forbindelse med Transkaukasien gennem Persien; men *Fronten strakte sig i Eftersommeren 1918 fra Middelhavet til den Persiske Golf.*

Situationen i *Kaukasus*, saaledes som vi har skildret den i dette Afsnits Kap. V og VI indtil Udgangen af 1916, var i Hovedsagen uforandret, da Bolschevikerne tog Magten i November 1917. En af Trotskis første Handlinger var at proklamere sin Hensigt at lade Armenien rømme. Armenierne betragtede deres Land som en Enhed; men de var villige til Samarbejde med Georgierne og Tartarerne (Taterne) for at bevare et samlet Transkaukasien, idet de i en saadan Forening saa den bedste Udvej til at frigøre sig for Tyrkernes Indblanding og til en Ordning med Rusland.

Saasnart Lenins Politik blev kendt, skred det transkaukasiske Raad til Handling.

I Januar 1918 oprettedes i Tiflis den transkaukasiske Republik bestaaende af Georgierne, Armenierne og Tartarerne. Ved Brest-Litovsk Freden afstod Russerne til Tyrkerne ikke blot Armenien, men ogsaa Kars, Batum og Ardahan, alt hvad der var erobret fra Tyrkerne i 1915-16.

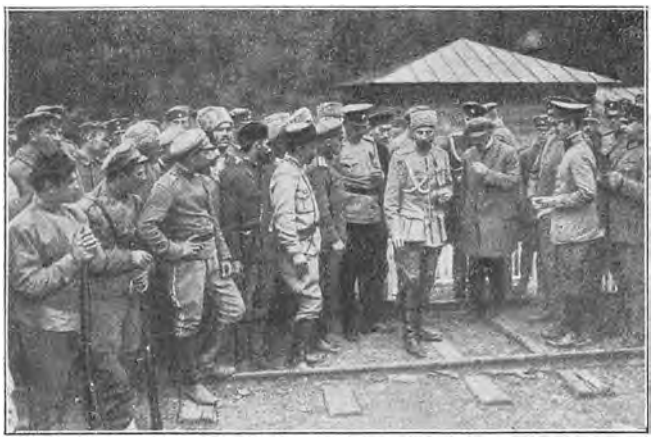

Tyske og georgiske Officerer i Tiflis. I Midten en georgisk General.

Den nye Republik vilde ikke anerkende denne Fred og besluttede at gøre Modstand; men den raadede ikke over tilstrækkelige Magtmidler. Georgierne rettede derfor Blikket mod Tyskerne, der efter Freden med Ukraine havde erhvervet Odessa og saaledes var blevet i Stand til at skabe en Basis for en ny Bevægelseslinie mod Øst i Stedet for Bagdad—Banen. Og mange tyske Statsmænd skimtede Tysklands endelig Sejr i Østen. I Stedet for *Berlin—Bagdad* blev *Hamburg—Herat* det nye tyske Fyndord.

Besiddelsen af Transkaukasien var en Betingelse for denne Plans Iværksættelse, det var nødvendigt at faa fat i Jernbanen, der fra det Kaspiske Havs østlige Bred fører til Centralasien og giver Adgang til Afghanistan og det nordlige Persien.

En Korrespondent til *Times* skrev fra *Merv* i Centralasien bl. a følgende:

„I Sommeren 1918 blev Planerne B-B-B (Berlin—Byzans—Bagdad) opgivet og B-B-B-B (Berlin—Batum—Baku—Bokara) optaget i Stedet.

Denne Plan, der vilde været blevet gennemført, saa fremt Nederlagene paa

Engelske Transporter krydser *Diala* (Mesopotamien).

Bro over *Narinfloden*, ødelagt af Tyrkerne paa deres Tilbagetog.

Vestfronten ikke var indtruffet, vilde have ført *Hunnerne* betydeligt nærmere til Indiens Grænse end Bagdad."

I Januar 1918 blev en tysk Mission sendt til Tiflis og en georgisk Delegation rejste til Berlin for at træffe de fornødne Aftaler.

Den tyrkiske Regering saa med Bekymring paa denne Udvikling. For Ungtyrkerne var Kaukasien en Kompensation for Tabene i Arabien, Palæstina og i Mesopotamien, og de haabede at høste Laurbær i Centralasien som Førere for *en stor pantyrkisk (turansk) Bevægelse.* De russiske Troppers Tilbagetrækning fra Armenien gav Tyrkerne en kærkommen Anledning til, under Paaskud af at maatte yde Musselmændene og Kurderne Beskyttelse mod Armeniernes træske Overfald, at rykke frem i de transkaukasiske Egne. *Enver Pascha* sendte strax Tropper til Armenien med Ordre til at dræbe saa mange Armeniere som muligt. *Trapezunt* blev besat den 24. Februar efter en svag Modstand af Georgierne. Tyrkerne fejrede ved Byens Besættelse de vildeste Orgier af Grusomhed. Tilbageblevne Russere blev jaget, skudt eller druknet. Armeniske Børn blev stoppet i Sække og druknet i Sortehavet, gamle Mænd og Kvinder blev korsfæstede, medens unge Mænd og Kvinder deporteredes. Tyrkerne fortsatte Fremrykningen, generobrede efterhaanden i Marts og April Maaned *Erzerum, Sarykamysch, Ardahan, Kars og Batum* og naaede helt frem til *Van* ved den persiske Grænse. I Juni besatte de *Tebris*, den næststørste By i det neutrale Persien, hvilket medførte en Protestnote fra Amerika.

Den løst sammensatte transkaukasiske Republik i Tiflis blev, til Dels paa Grund af Tyrkernes Indblanding, allerede i Maj 1918 opløst i 3 selv-

stændige Republikker, nemlig: *Georgien*, en suveræn uafhængig Stat og demokratisk Republik, med *Tiflis* som Hovedstad. *Tartarerne* i *Azerbeidjan* valgte *Baku* til Hovedstad, medens *Armenierne* dannede *Republikken Ararat* med *Erivan* som Hovedstad. Denne Splittelse i Transkaukasien passede Tyrkerne fortrinligt. Armenien var blevet isoleret, og der var Mulighed for en Forstaaelse med de venligtsindede Tartarer. Paa den anden Side passede den nye Situation ogsaa godt ind i Tyskernes Planer om at skabe en ny Vej til Indien. Forhandlingerne med Georgierne, der

Engelsk Signalkorps i Mesopotamien.

foretrak Tyskerne for Tyrkerne, førte til, at der i Maj 1918 sendtes 3000 Md. under Gnrl. *von Lossow* fra Odessa til *Poti*, en Havneby ved Sortehavet c. 60 km nord for Batum, hvorfra Jernbanen fører til Tiflis. Tyrkerne blev meget fortrydelige over dette tyske Krigspuds; men da de ikke turde lægge sig ud med den store Forbundsfælle, afstod de fra en fortsat Fremrykning mod Tiflis og sluttede Fred med Georgien. Med Armenierne indledtedes ogsaa Forhandlinger, der førte til, at Tyrkerne anerkendte Republikken Ararat.

Baade for Tyskerne og Tyrkerne blev *Baku* ved det Kaspiske Hav det næste Maal. Tartarerne saa gerne deres Venner Tyrkerne; men den i Byen værende betydelige russiske Koloni i Forbindelse med nogle Armeniere sluttede sig sammen mod Tyrkerne. I Begyndelsen af Juli 1918

nærmede Tyrkerne sig Baku, samtidig med at en tysk Kolonne rykkede frem til Dels pr. Jernbane fra Tiflis. Tyrkerne ønskede ingen tysk Hjælp eller Indblanding, de opholdt Tyskerne, idet Tartarerne gentagne Gange afbrød Jernbanen, og da der nu tilmed kom tyrkiske Forstærkninger fra Tebris, syntes Bakus Skæbne beseglet. Men *den 4. August 1918* blev et britisk Detachement kommende fra *Enzeli* landsat i Byen, og dette gav den lille Besætning nyt Mod. Den engelske Gnrl. *Dunsterville* overtog Kommandoen og forsvarede Baku med stor Tapperhed i c. 6 Uger mod Tyrkernes

Militærvej i Kaukasus.

vedholdende og kraftige Angreb. Imidlertid blev Situationen uholdbar; thi Englænderne kunde ikke faa Forstærkning, og efter et fornyet tyrkisk Angreb den 14. September maatte den lille Besætning evakueres. Det engelske Detachement indskibedes og naaede Enzeli i god Behold, dets Virksomhed havde bibragt Tyrkerne betydelige Tab og forhindrede dem i at udnytte de rige Oliekilder.

Tyrkerne satte nu Kursen mod Persiens Hovedstad *Teheran;* men Begivenhederne i Mesopotamien og Syrien bevirkede, at betydelige tyrkiske Troppestyrker maatte trækkes tilbage fra Transkaukasien, og dermed ophørte Faren for Teheran og for den lange engelske Forbindelseslinie mellem Bagdad og det Kaspiske Hav. Den 17. November 1918 ankom atter et britisk Kontingent til Baku, senere blev ogsaa Batum og Poti

besat, og dermed brast Tyskernes Haab om en Forbindelse Hamburg—Herat saavel som Tyrkernes Drøm om et Pan-Turan.

Ved Jerusalems Erobring i December 1917 blev den tyrkiske Hær i *Palæstina* adskilt i 2 Dele. Højre Fløj fastholdt en Linie tæt nord om Jaffa, medens venstre Fløj stod i en Bue nord og øst for Jerusalem. Mellem de to Afsnit ligger et bjergrigt Terrain, over hvilket ingen Forbindelseslinier gaar, disse maatte derfor søges længere mod Nord.

Engelsk Signalstation oprettet i en erobret Stilling. Officeren længst til venstre er *Kaptajn Kermit Roosevelt*, Søn af Expræsident T. Roosevelt. Kaptajnen er dekoreret med det engelske Victoria Cross.

Gnrl. Allenbys Bestræbelser maatte nu være rettet mod Egnen øst for *Jordan* for i Forbindelse med de sydfra kommende Arabere at overskære Hedjaz Jernbanen. En Fremrykning i dette vanskelige Terrain kunde imidlertid kun foretages efter forudgaaende omhyggelige Forberedelser. Det var tillige nødvendigt først at sikre Besiddelsen af Jaffa og Jerusalem; thi Fjenden stod endnu saa nær, at disse Byer stadigt truedes.

I sidste Halvdel af December 1917 lykkedes det Englænderne ikke blot at afvise et tyrkisk Forsøg paa at generobre Jerusalem, men de drev ogsaa Tyrkerne længere tilbage mod Nord, hvorved Hovedforbindelseslinien: Vejen mellem Jaffa og Jerusalem blev fuldstændigt sikret.

Ethvert videre gaaende Fremskridt mod Nord maatte udsættes, indtil Forbindelserne mod Syd var blevet bragt i Orden, og Jernbanen ført nærmere op til Fronten.

Allenbys næste Skridt maatte blive at sikre sin højre Flanke ved at kaste Tyrkerne tilbage over Jordan, hvilket tillige var nødvendigt som en

Forberedelse til en senere Bevægelse mod Nord og for at tilvejebringe et passende, sikret Udgangspunkt for Angrebet paa Medina Banen.

2 Infanteridivisioner og 1 Kavaleridivision blev sat ind paa denne Front, og efter 2 Dages haardnakket Kamp i et meget vanskeligt Terrain trængte de forreste Patrouiller ind i *Jeriko den 21. Februar 1918,* medens Tyrkerne trak sig tilbage øst for Jordan. I Dagene 8.—11. Marts udvides Fronten yderligere, saaledes at Englænderne kom i Besiddelse af en stærk defensiv Linie, der beskyttede enhver Bevægelse videre mod Øst over Jordan.

Vejen var nu banet for et alvorligt Angreb paa Jernbanen i Forbindelse med Araberne, der under *Sherif Feisal,* Kongen af Hedjaz Søn, ved Aarets Begyndelse var rykket frem fra *Akaba* til Egnen om *Maan,* medens mindre Styrker opererede længere mod Nordvest.

Kong Hussein af Hedjaz.

Allenby paatænkte en Fremrykning til *Amman,* hvor en Viadukt og en Tunnel skulde ødelægges, og han haabede, at Tyrkerne skulde blive nødt til at opgive *Tafile* og *Maan* og saaledes aabne Vejen for Emir *Feisal.* Efter en overordentlig besværlig Fremrykning gennem et Terrain, hvor enhver Transport med Køretøjer var umulig, og hvor Hestene maatte nøjes med det sparsomme Græs i Dalene, naaede de engelske Styrker frem over *Jordan* gennem *Es Salt* mod Amman i Dagene 21.—27. Marts, og den 28.—30. Marts fandt flere forgæves Fremstød Sted; men de blev alle afvist paa Grund af den fuldstændige Mangel paa artilleristisk Understøttelse under Angrebene, og da Tyrkerne nu tilmed truede den engelske Forbindelseslinie over Es Salt, saa Allenby sig nødsaget til at gaa tilbage over Jordan og afstaa fra Foretagendet mod Jernbanen. Tyrkerne havde imidlertid trukket Forstærkninger til det truede Sted og derved blottet Maan for Tropper. Denne gunstige Omstændighed benyttede Feisal. Han udsendte Streifkommandoer, der ødelagde Jernbanen nord og syd for Maan, og naaede selv frem til dette Sted den 17. April, men maatte dog hurtigt opgive det og gaa noget tilbage mod *Senna.*

Ved de engelske Troppers Tilbagetrækning kom Tyrkerne atter i Besiddelse af den stærke Stilling ved *Shunet Nimrin,* og de rettede herfra flere kraftige Angreb mod de britiske Brohoveder ved Jordan. Allenby besluttede derfor at afskære den tyrkiske Styrke — c. 5000 Md. — ved Shunet Mimrin og at forsøge at hævde Besiddelsen af Es Salt, indtil Araberne kunde komme til Hjælp. Han opnaaede derved tillige at forhindre Tyrkerne i at drage Fordel af Høsten i disse Egne.

Engelske Tropper rykker ind i *Es Salt* i Palæstina.

Tyrkiske Fanger under Bevogtning af engelske Tropper.

Det planlagte Foretagende, der udførtes af 60. Division og en udvalgt Rytterstyrke, blev imidlertid en Skuffelse og medførte endog betydelige Tab for Englænderne.

Den 30. April angreb Divisionen de tyrkiske Stillinger ved Shunet Nimrin uden Held. Rytteriet besatte Es Salt og fremskød i Retning mod *Jisr-ed-Damieh* en Brigade, der den følgende Dag blev overrevet af Tyrkerne. *Derved kom Styrken i Es Salt i en ubehagelig Situation.* Forgæves blev Tyrkerne angrebet i de ovennævnte Stillinger. Arabernes Fremrykning fandt ikke Sted som ønsket, og Resultatet blev, at de engelske Styrker den 4. Maj atter maatte trækkes tilbage bag Jordan i stærkt medtaget Tilstand.

Den følgende Tid blev en Stilstandsperiode. Den yderst alvorlige Situation paa Vestfronten i Frankrig krævede store Troppeforsendelser fra Palæstina og medførte en fuldstændig Reorganisation af Allenbys Expeditionskorps.

I April afgik 2 Divisioner, dernæst 10 britiske Bataillioner, et stort Antal Belejringsbatterier og Maskingeværkompagnier, og endelig i Maj yderligere 14 Bataillioner. Som Erstatning overførtes to indiske Divisioner fra Mesopotamien og en betydelig Infanteri- og Kavaleristyrke fra Indien. I Juli og August Maaned forefaldt endnu en Ombytning af engelske og indiske Afdelinger. Expeditionskorpsets Styrke var blevet betydeligt reduceret, og de nye Afdelinger maatte opøves og trænes. Sommeren forløb saaledes i Hovedsagen med Forberedelser til de store Kampe, som Allenby agtede at indlede i Efteraaret 1918.

Engelsk Maskingeværsektion ved Middelhavskysten i *Palæstina.*

Vi kommer nu til dette Felttogs sidste Del, der netop blev indledet og udkæmpet i det Øjeblik, da Mulighederne for et glimrende Resultat laa klart for Dagen, og da Følgerne af dets heldige Gennemførelse

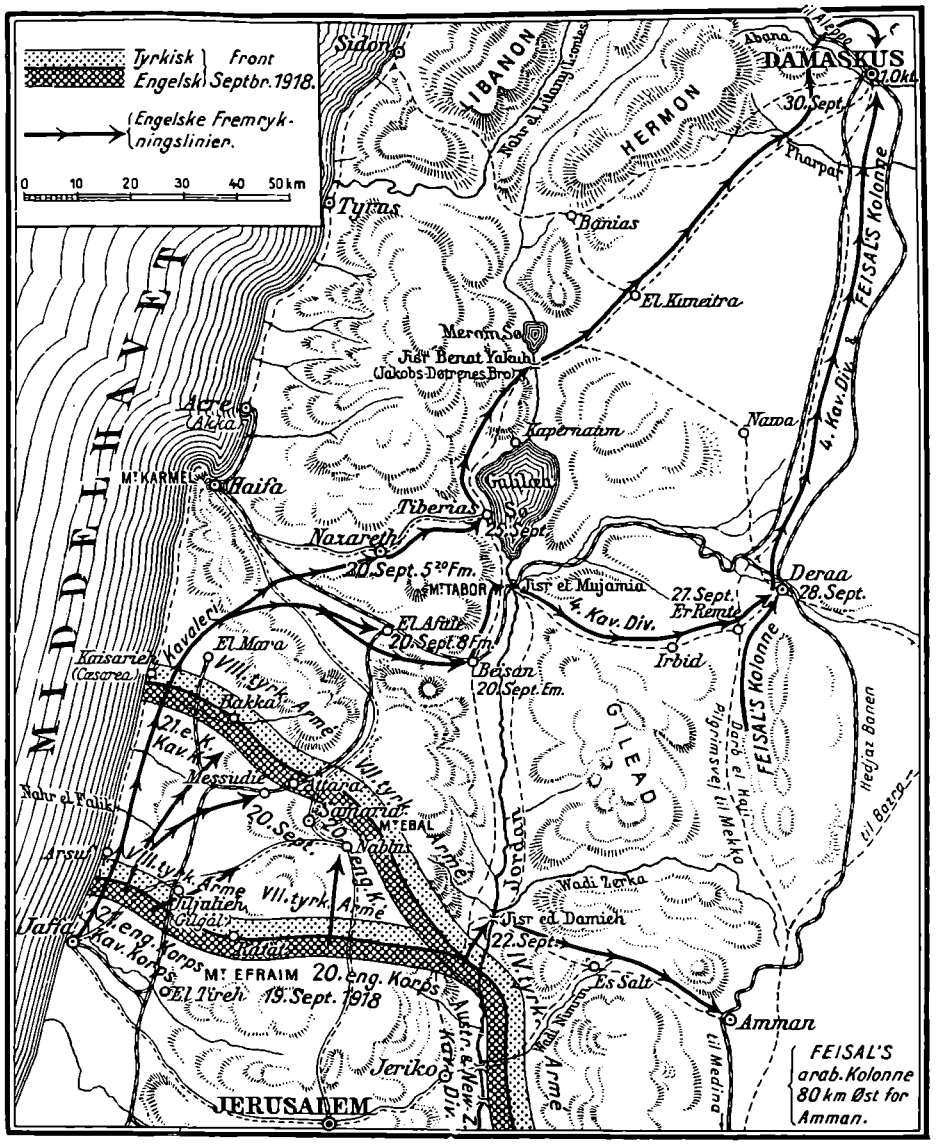

Skitse over *Operationerne i Palæstina i 1918.*

maatte blive af gennemgribende Betydning for hele den strategiske Situation.

Det lille Felttog, der i 1914 tog sin Begyndelse ved Suez Kanalens Bredder, var langsomt voxet til en betydningsfuld og omfattende Operation. De Allierede havde trods alle Vanskeligheder passeret Sinai Ørken, dernæst gennembrudt de tyrkiske Stillinger ved Palæstinas Sydgrænse og endelig erobret den Hellige Stad. Dette Korstog nærmede sig nu Afgørel-

Kaktus i Stedet for Pigtraad. Erobret tyrkisk Skyttegrav fra *Kampene om Jerusalem.*

sen, og de moderne Korsfareres Skarer vilde sikkert have fremkaldt Forbauselse hos en Ricard Løvehjerte; thi kun en ringe Del var europæiske Tropper. Der var franske Tropper fra Algerien, indiske Muselmænd, Araberstammer, Folk fra Hindustan, afrikanske Negre og nogle Jødebataillon er. Saaledes var den Hær sammensat, der skulde befri det Hellige Land.

I September 1918 stod den tyrkiske Hær i Syrien under Gnrl. *Liman v. Sanders* fra Kysten nord for *Jaffa;* nord om *Jerusalem* til *Jordan* og langs Floden mod Syd til *det Døde Hav.* Troppefordelingen fra Vest til Øst var følgende: *8. Armé* (7 Divisioner) under *Djevad Pascha,* 7. Armé (4 Divisioner) under *Fevsi Pascha* og øst for Jordan 4. Armé (2 Divisioner) under *Kutschuk Djemal Pascha.* Alle Afdelingerne havde kun meget smaa Styrker. *Forplejningsstyrken var c. 100,000 Md.,* medens *Fægtningsstyrken kun talte 32,000 Geværer, 4000 Sabler og 400 Kanoner.* Dertil kom de mod Hedjaz Jernbanen fremskudte Styrker, II. A.K., c. 6000 Md. og 30 Kanoner, og endelig en lille Reserve paa 3000 Md. og 30 Kanoner.

Gnrl. Allenby raadede over: *2 Kavaleridivisioner* og *2 beredne Inf. Divisioner* (Yeomanry), *7—8 Infanteridivisioner* og *1 fransk Brigade.* Ialt: *12,000 Sabler, 57,000 Geværer og 540 Kanoner.* Dertil kom de arabiske Styrker syd for *Maan.*

Det laa i de Allieredes Interesse at slaa hurtigt til; thi Efteraarets Regnperiode vilde forvandle de mod Nord liggende Sletter til impassable

Engelsk Maskingeværafdeling gør klar til Kamp.

Engdrag. *Allenby havde til Hensigt* at støde frem mod Nord mellem Havet og Jordan for at slaa de derværende tyrkiske Arméer (8. og 7.), saaledes at 4. Armé vilde blive isoleret eller tvunget til Tilbagetog.

De tyrkiske Forbindelseslinier løb i Hovedsagen over *El Afule—Beisan* til *Damaskus*. Ved Besættelsen af *El Afule* vilde 8. og 7. tyrkiske Armés Tilbagetog blive kompromitteret, kunde Englænderne yderligere naa *Deraa*, øst for Jordan, vilde samtlige tyrkiske Hære blive afskaaret og tvunget til Overgivelse. *Gnrl. Allenby* besluttede derfor at koncentrere hele sin Kraft mod 8. Armé længst mod Vest for her at bryde Vej for Kavaleriet. Han stilede ikke mod en partiel Sejr, men mod den endelige og afgørende Tilintetgørelse af Modstanderens Hære.

Medens Hovedangrebsstyrken samledes under Gnrl. *E. Bulfins* Kommando i det vestlige Afsnit, udførte Gnrl. *Chetwodes* Gruppe nord for Jerusalem og en kombineret Styrke under Gnrl. *Chaytor* øst for Jordan demonstrerende Bevægelser, hvorved Tyrkerne forledtes til ikke at trække Forstærkninger fra den østlige Front. Endelig samledes en mobil Kolonne, bestaaende af Arabere og nogle Panserautomobiler under Emir Feisal, c. 80 km øst for Annam til Fremstød mod *Deraa*. Englænderne havde fuldstændigt Herredømme i Luften, saaledes at de tyrkiske Flyvere ganske forhindredes i at observere alle de engelske Forberedelser. Hele Angrebet fik derfor en overordentlig overraskende Karakter.

Den 19. September 1918 brød Englænderne frem, og Tyrkerne maatte strax vige til Linien: *Bakka—Attara—Nablus*, hvor Modstanden blev kraftigere den 20.; men det engelske Kavaleri var da allerede paa Vej mod de fjerne Maal.

Den 20. om Eftermiddagen blev *Nazareth* og *Beisan* besat, en Del af Liman v. Sanders Stab blev taget til Fange, selv undslap han med Nød

og næppe. Kavaleriet havde tilbagelagt 125 km, og i Løbet af 36 Timer var Nettet trukket sammen om Tyrkerne. Den eneste Vej, der endnu stod dem aaben, var mod Øst over Jordan ved *Jisr-ed-Damieh.* Hver Vej og Sti var overfyldt med flygtende Tyrkere, Lejre og Depoter stod i Flammer, medens engelske Flyvere stadigt angreb de tilbagegaaende Kolonner. Den 22. September besatte en Del af Chaytors Styrke det omtalte Pas, hvorved det sidste Haab om Redning svandt for 7. og 8. tyrkiske Armé. Største Delen var allerede taget til Fange inden den 24., og alt imedens blev *Haifa* og *Acre* besat for at tilvejebringe en Kystbasis for den videre Fremrykning.

Af Liman v. Sanders Styrke var der nu kun tilbage 4. Armé øst for Jordan. Først den 23. havde den tiltraadt Tilbagetoget mod *Es Salt* og *Amman* skarpt forfulgt af Kavaleri og Flyvere. *Maan* var allerede rømmet, og efter Besættelsen af Amman oprettedes Forbindelsen mellem Englænderne og Araberne, der nu forfulgte Tyrkerne langs Hedjaz Jernbanen mod Nord. Den 28. kapitulerede II. tyrkiske Korps, der kom syd fra, i Amman.

Allenbys næste Maal var Damaskus, ved hvis Besættelse han tilsigtede at afskære Retraiten for 4. Armé. Under Gnrl. *Chauvels* Kommando fremsendtes Yeomanrykorpset i 2 Kolonner, syd om *Genezareth* Sø mod *Deraa* og nord om Søen over *Kapernaum.* Den venstre Kolonne naaede efter haarde Kampe ved Jordan og *El Kuneitra* frem til Damaskus og besatte den 30. September alle Veje, der fører mod Nord og Nordvest

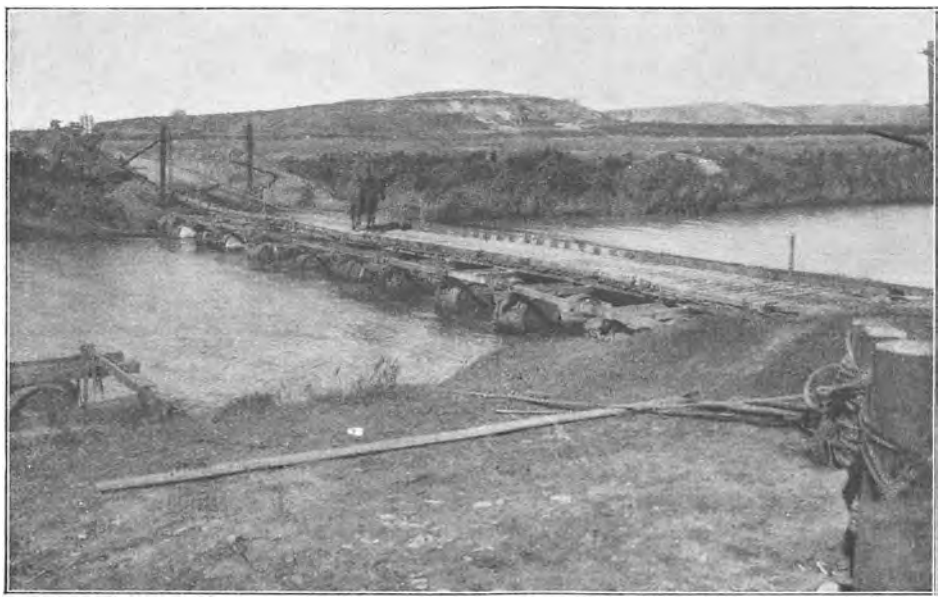

Engelsk Nødbro, bygget paa Tønder. Paa Højden i Baggrunden ses tyrkiske Skyttegrave.

fra Byen. Den højre Kolonne fik Føling med Araberne den 27.; den 28. blev Deraa besat af disse, og den 30. naaede Kolonnens Avantgarde frem til den sydlige Udkant af Damaskus.

Den 1. Oktober 1918 holdt Emir *Feisal* i Spidsen for 1500 arabiske Ryttere sit Indtog i Byen. De jog som en Stormvind gennem Gaderne og udstedte vilde Sejrshyl. Fremrykningen mod Damaskus hører til disse Operationers smukkeste Bedrifter. En af de første Administrationshand-

Indiske Lansenerer rykker ind i *Haifa.*

linger, der blev direkte beordret af Arabernes Chef, var Fjernelsen af den Broncekrans, som Kejser Wilhelm II. i 1898 havde nedlagt paa Sultan Saladins Grav.

Der var forløbet 12 Dage, siden Angrebet blev indledet.

3 tyrkiske Arméer var oprevet. 80,000 Fanger og 3—400 Kanoner faldt i Allenbys og hans sejrrige Troppers Hænder, og med Erobringen af Damaskus forsvandt ethvert Haab for Tyrkerne om at kunne yde større Modstand. Af den oprindelige Styrke, 100,000 Md., undslap c. 20,000, hvoraf kun c. 4000 var Kamptropper. De flygtede nordpaa som en uordnet Hob, der intet kunde udrette mod Englændernes og Arabernes videre Fremrykning.

Gnrl. Allenby udnyttede de vundne Sejre fuldtud, og de følgende Ope-

rationer havde Besættelsen af hele Syrien som Maal. Under hele Krigen havde denne Befolkning, der i Hovedsagen er Semiter med arabisk Sprog og Kultur, lidt uhyre meget paa Grund af Tyrkernes Efterstræbelser. *Djemal Pascha,* der havde styret Provinsen, havde hverken sparet Mussel-mænd, Christne, Jøder eller Drusener. Mange betydende Mænd var blevet hængt, Tusinder var blevet fængslet og deres Ejendomme konfiskeret. Sult og alle-haande Sygdomme rasede overalt. I Beyrut og Libanon Distrikterne var alene 200,000 Mennesker omkomne af Hungersnød. Med Undtagelse af

Sherif Feisal (X) hilses af Mængden i *Damaskus.*

nogle enkelte Kurderstammer havde Tyrkerne ingen Venner i Syrien. Befolkningen var stærkt optaget af den nylig opstaaede arabiske Enheds-tanke. Man ønskede Frihed og saa i Englænderne og Franskmændene de egentlige Befriere. I den Udstrækning, Tyrkerne havde tilladt det, havde disse 2 Nationer udrettet meget for at udvikle de naturlige Hjælpekilder og opdrage Befolkningen. Franskmændene havde yderligere lige siden 1860, da de satte en Stopper for de tyrkiske Grusomheder i Libanon, fastholdt visse politiske Krav i Levanten, og i 1916 sluttedes en engelsk-fransk Overenskomst, der godkendte Frankrigs Krav. Landet bestaar af høje Bjergkæder adskilt ved snævre Dale, der løber parallelt med Kysten, hvor der kun findes faa gode Havne, *Beyrut* mod Syd og *Alexandrette* mod Nord. Overfor en virksom Modstander vilde Erobringen kunne være blevet meget kostbar og besværlig; men nu havde Allenbys Hær kun at marchere fremad.

General *Allenby* forlader *Damaskus*.

Syriens Besættelse udførtes af *2 Kolonner,* der rykkede frem henholdvis *fra Damaskus* mod Nord langs Jernbanen til *Aleppo* og langs Kysten *fra Haifa. Den 8. Oktober blev Beyrut besat* og *Tripoli* den 13., begge Steder ankom franske Søstridskræfter samtidigt med Englænderne fra Landsiden.

Gnrl. Chauvels beredne Korps, der fra Damaskus skulde rykke mod Nord, var stærkt svækket af Malaria og spansk Syge, saaledes at kun 1 Division blev sat i Bevægelse den 5. Oktober over Byerne *Raynak* og *Zahle* i Dalen mellem Libanon og Antilibanon. Maalet var *Aleppo,* og det blev efter nogle mindre Fægtninger naaet *den 26. Oktober.* Liman v. Sanders flygtede til Alexandrette, medens engelske Patrouiller afbrød Bagdadbanen nord for Aleppo.

Siden den 19. September havde de Allieredes Tropper skudt Fronten

Engelsk Maskingeværafdeling holder Hvil. Karren er belæsset med Lædersække, der er fyldt med Vand.

Tyrkiske Fanger føres under Bevogtning af engelske Tropper gennem Hovedgaden *i Bagdad*.

c. 500 km mod Nord. De tyrkiske Hære var totalt slaaet, og et enormt Bytte af alskens Krigsmateriel blev erobret.

Den lovpriste Forbindelse Berlin—den Persiske Golf (Bagdad Banen) var sprængt. *Tyrkiet og alle de tyske Forhaabninger, der var knyttet til den tyrkiske Forbundsfælle, laa knust for de Allieredes Fod.*

Paa dette Tidspunkt foretog Gnrl. Marshall en *Fremrykning* i 2 Kolonner i *Mesopotamien* mod *Mosul.* Begivenhederne i Syrien øvede ogsaa deres Indflydelse her, saaledes at 7000 Tyrkere under *Ismail Hakki* blev taget den 30. Oktober. *Den 3. November red Gnrl. Marshall ind i Mosul;* men da var Tyrkiets Kapitulation allerede en Kendsgerning.

Dermed var Felttoget i Mesopotamien bragt til sejrrig Afslutning for Englænderne. De tilbageværende tyrkiske Afdelinger langs Eufrat ovenfor *Hit,* ved Tigris og langs Bagdad Banen maatte efterhaanden overgive sig. *Den 14. November* modtog Gnrl. Marshall i Mosul Byens Ældste og holdt for dem et lille Foredrag om de kommunale Institutioners Mangler.

„Jeg vil arbejde hen til at Byen kan fremtræde i en renholdt og ordentlig Skikkelse. I Øjeblikket er her mere snavset end noget andet Sted i Verden."

Og han fortalte dem videre:

„Den engelske Regering gør ingen Forskel paa Sekter og Klasser, men behandler alle ens."

Ceremonien endte med, at en Patriark nedbad Guds Velsignelse og Profetens og alle Helgeners Beskyttelse over det engelske Flag, som ifølge

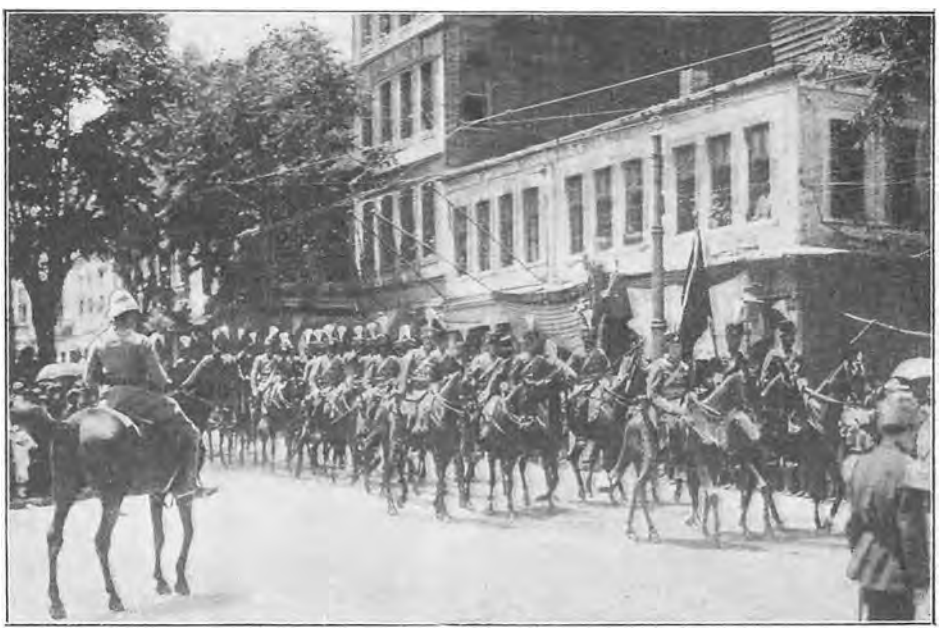

Sultan Muhammed V's Begravelse i Konstantinopel 1918.

hans Ord „*overalt, hvor det vajer, er et Tegn paa Retfærdighed, Civilisation og gode Forhold.*"

Grev Johan von Bernstorff. Tysk Gesandt i Konstantinopel 1918.

Den 3. Juli 1918 døde Sultan Muhammed V. Han var en gammel og svag Mand, der aldrig havde været andet end et villieløst Redskab i den ungtyrkiske Komités Haand. Hans Efterfølger havde imidlertid ikke været mange Uger paa Tronen, før han viste sig som en handlekraftig og uafhængig Personlighed. Forholdet mellem *Enver* og *Talaat Pascha* kølnedes, og efterhaanden som Tysklands Stilling paa Vestfronten blev vanskeligere, slog de tyrkiske Førere sig paa den Politik at redde sig saa godt som muligt ud af Uføret. Ved Bulgariens Nederlag og Kapitulation blev Tyrkiet truet af de Allieredes Fremrykning gennem det europæiske Tyrki, saaledes at enhver fortsat Modstand syntes umulig. For Enver og Talaat Pascha var der nu kun Spørgsmaal om enten straks at indlede Underhandlinger med Ententen eller at tage Del i den af Tyskland og Østrig indledede Fredsbevægelse. Efter nogen Tøven valgte de den for tyrkisk Politik karakteristiske Fremgangsmaade at prøve begge Veje. En Note i Lighed med den tyske og østrigske blev sendt til *Wilson* den 13. Oktober; men den var kun rent pro forma. Samme Dag søgte Porten at faa Klarhed over Ententens Vaabenstilstandsbetingelser. Det ungtyrkiske Parti var i en vanskelig Situation. Tabet af Syrien og de fejlslagne Planer i Persien og Transkaukasien bragte en dyb Skuffelse, og i Konstantinopel voxede Kravet om Fred fra Dag til Dag. Men Tyskland maatte der stadigt regnes med. Skønt Forbindelsen over Sofia var afbrudt, saa beherskede Tyskerne dog endnu *Sortehavet* og havde c. 100,000 Mand staaende i Tyrkiet. Den tidligere russiske Sortehavsflaade var bragt til det Gyldne Horn, og Ho-

Engelsk Forbindingsplads i Palæstina.

vedparten af de tyske Tropper stod i Omegnen af Stambul. Talaat Pascha havde i September aflagt Besøg i Wien og Berlin og havde faaet et levende Indtryk af Centralmagternes haabløse Stilling. *Grev Bernstorff*, der var tysk Gesandt i Tyrkiet, gjorde alt for at støtte Envers og Talaats Politik, men forgæves. *Den 11. Oktober dannedes et nyt tyrkisk Ministerium* med *Izzet Pascha* som Krigsminister, *Tevfik Pascha* blev *Storvezir. Den 25. Oktober* henvendte tyrkiske Udsendinge sig til det engelske og franske Gesandtskab i Bern med Anmodning om at faa Vaabenstilstandsbetingelser tilstillet. De blev imidletid henvist til de Allieredes militære og maritime Autoriteter, der i dette Tilfælde repræsenteredes af den kommanderende Admiral for den engelske Middelhavseskadre, hvis Flagskib laa i *Mudros* Bugten sammen med franske, italienske og græske Flaadeafdelinger.

Da Beslutningen om at indlede direkte Forhandlinger med de Allierede var taget, frigav Tyrkerne den engelske Gnrl. *Townshend*, der havde været Fange i Konstantinopel siden Kut-el-Amaras Fald, og sendte ham sammen med Tevfik Pascha til Mudros, hvor de blev modtaget af Admiral *Sir Sommerset Calthorpe. Den 26. Oktober* begyndte Forhandlingerne om Bord paa *Agamemnon*, og *den 30. Oktober blev Vaabenstilstanden undertegnet.*

Den 31. Oktober 1918 Kl. 12 Middag ophørte Fjendtlighederne mellem de Allierede og Tyrkiet.

Forhandlingernes Afslutning fremskyndedes i høj Grad ved Efterretningen om, at Allierede Styrker var landsat ved *Dedeagatsch* den 28. Oktober, og at en engelsk Division nærmede sig *Adrianopel.*

Vaabenstilstandsbetingelserne skabte en fuldstændig sikker militær og maritim Situation for de Allierede; men de var mildere, end Tyrkerne havde ventet.

Dardanellerne og Bosporus blev aabnet, Forterne rømmet og de Allierede fik fri Adgang til det Sorte Hav. Den tyrkiske Hær skulde demobiliseres og Flaaden udleveres. Tyrkerne skulde rømme alle de arabiske Vilajeter og frigive alle Krigsfanger, taget fra de Allierede. Konstantinopel blev ikke nævnet i Betingelserne; men Paragrafen om Bosporus forudsatte Tilstedeværelsen af en allieret Flaadestyrke i det Gyldne Horn, og en anden Paragraf sikrede de Allierede Ret til eventuelt at besætte ethvert Punkt af strategisk Betydning. Officerer af de Allieredes Hære førte Kontrol med Jernbanerne, og Tunnelsystemet i Taurus blev besat.

Strax efter Vaabenstilstandens Indtræden paabegyndtes Strygningen af Minefelterne i Dardanellerne, og *den 13. November 1918 Kl. 8 Form.*

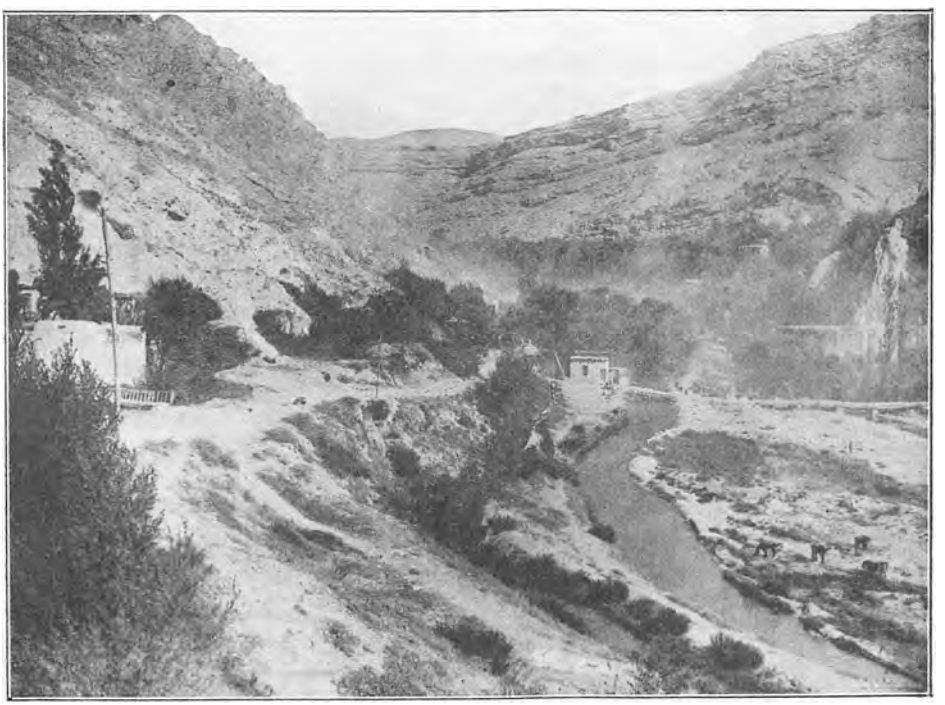

Slugten ved *Barada* i Nærheden af *Damaskus.*

Sultan Muhammed VI.
Besteg Tronen 3. Juli 1918 efter Muhammed V's Død.

dampede de Allieredes Flaadestyrker under Admiral Calthorpe ind paa Konstantinopels Rhed.

For at overvaage Vaabenstilstandsbetingelsernes Iværksættelse sendte de Allierede Magter Kommissærer til Konstantinopel. England repræsenteredes af Admiral *Calthorpe*, Frankrig af Admiral *Amet*, medens *Gnrl. Milne* førte Kommandoen over de engelske og *Gnrl. Franchet d'Esperey* over de franske Troppekontingenter.

Enver og *Talaat* Pascha havde allerede i Begyndelsen af November, da Minestrygningen i Dardanellerne var begyndt, forladt Konstantinopel i en tysk Torpedobaad, der bragte dem over Sortehavehavet, hvor deres Veje skiltes. Talaat tog over Odessa til Tyskland, medens Enver søgte til sine Venner i Turan.

Liman v. Sanders derimod forblev i Konstantinopel og førte Forhandlinger med de Allieredes Repræsentanter om de tyske Troppers Hjemsendelse fra Tyrkiet.

Vaabenstilstandsbetingelserne krævede ogsaa Overgivelsen af de tyrkiske Garnisoner i *Hedjaz, Asir* og *Jemen*. Siden Juli 1915 var *Ali Said* Pascha Chef for en Del af 39. tyrkiske Division og Guvernør i Jemen. Han havde sin Lejr c. 20 km nord for *Aden*, men var efter Oprøret i Mekka i 1916 afskaaret fra Forbindelse med Tyrkiet. Paa den anden Side var den engelske Styrke i Aden for svag til at gøre det af med Tyrkerne her, og selv efter Vaabenstilstanden trak Ali Said Overgivelsen ud til 11. December 1918, medens Tyrkerne i Medina endnu i Begyndelsen af 1919 trodsede de Allieredes Villie, skønt den tyrkiske Regering havde sendt Kommandanten *Fakri* Pascha Ordre til at overgive sig. I Maaneder havde han og hans

Enver Pascha og Djemal Pascha.

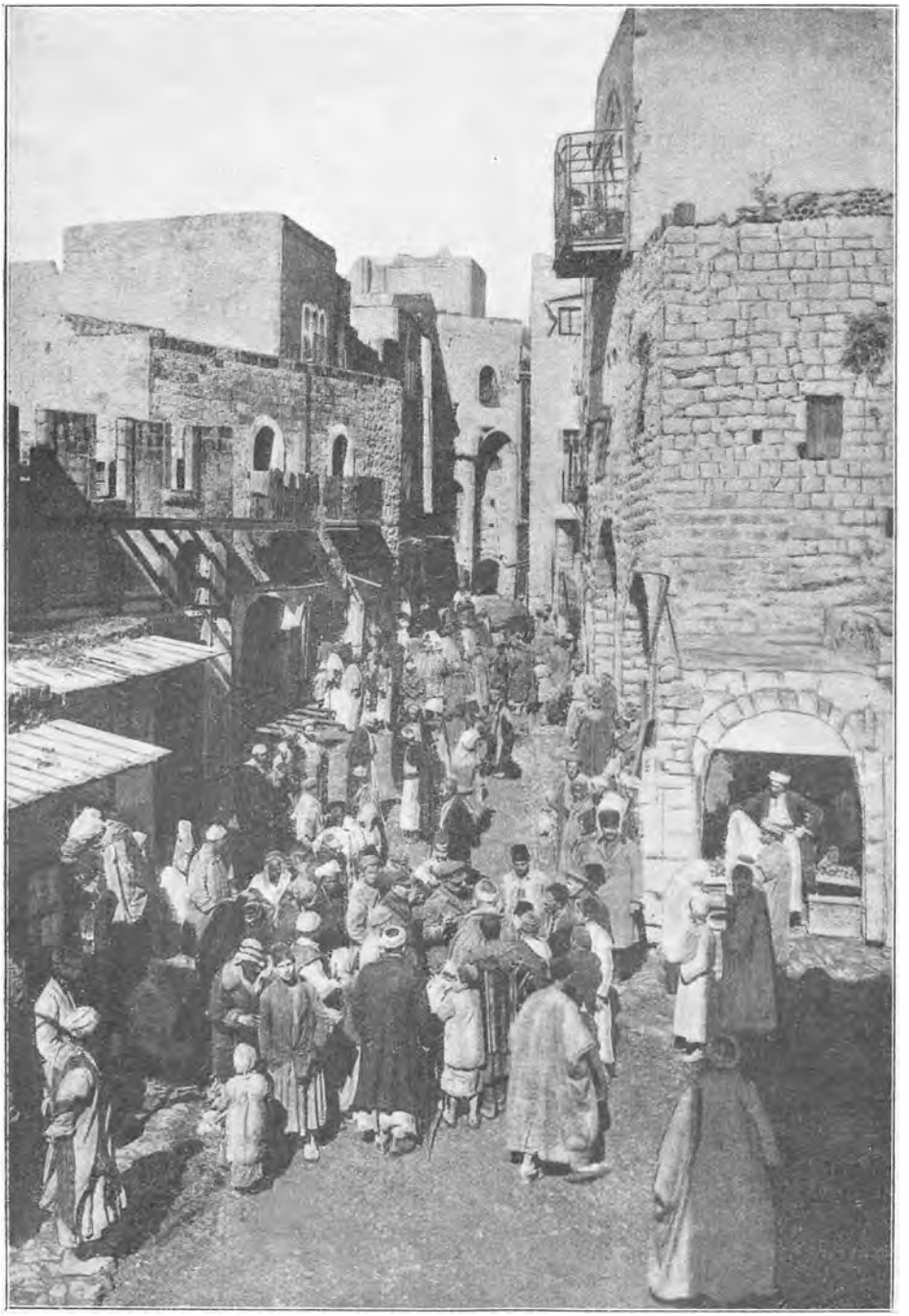

Marked i Hovedgaden i *Hebron*.

Tropper været belejret af Araberne under *Emir Abdulla*. Tyrkerne havde trukket sig tilbage til Byens Centrum og stod nu rundt om den store Moskè, der rummer Muhammeds Grav. Abdulla turde ikke beordre et Angreb paa de tyrkiske Stillinger af Frygt for at ødelægge Profetens Grav. Denne Situation kunde ikke vedvare, og de Allierede meddelte derfor Porten, at Dardaneller Forterne vilde blive ødelagt, saafremt Medina ikke i Løbet af faa Dage blev rømmet.

Fakri Pascha vilde have fortsat Modstanden; men mange af hans Officerer overgav sig, og den 8. Januar 1919 indledede han Forhandlingerne med Emir Abdulla, og *den 13. Januar 1919 holdt Emiren sit officielle Indtog i Medina* og gik strax til Profetens Grav.

Sidste Akt i Dramaet var udspillet. *Tyrkernes mangeaarige Herredømme over de arabiske Vilajeter var bragt til Afslutning.* Hvilken Skæbne der end vil blive disse Territorier beskaaret, saa vil hverken Syrien, Mesopotamien eller nogen Del af Arabien sætte Pris paa atter at komme ind under Tyrkiets Magtomraade.

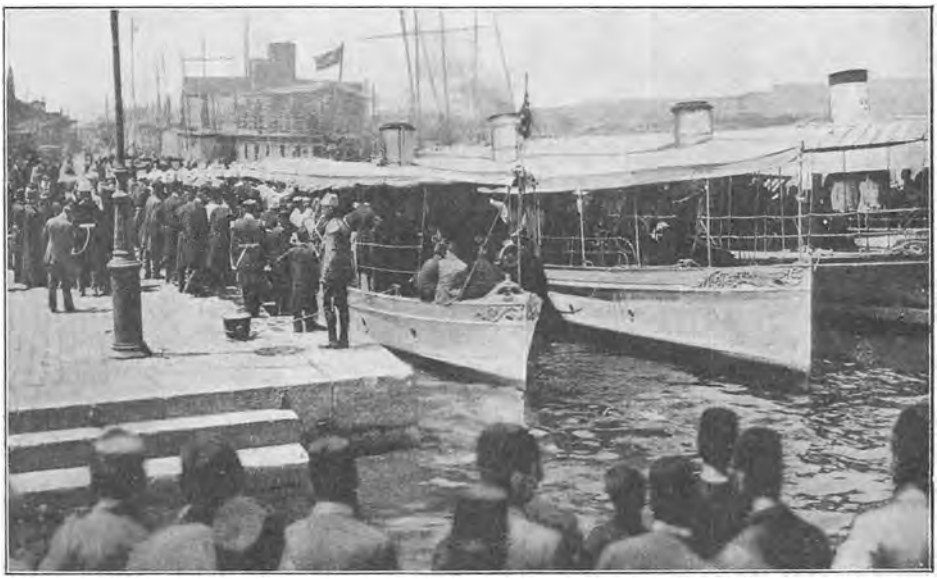

Sultan Muhammed V's Kiste bringes om Bord for at føres til det sidste Hvilested.

VII. Afsnit.

H. EWALD og E. GYLDENKRONE:

Krigen til Søs og i Luften.

Side 791–880.

INDHOLD

Side

Kapitel XXVI. Q-Skibene 791

Kapitel XXVII. Begivenheder i Nordsøen og Atlanterhavet fra Begyndelsen af Krigens 4. Aar og indtil dens Afslutning 806

Kapitel XXVIII. Vaabenstilstanden og den tyske Flaades Udlevering 850

Kapitel XXIX (staar XXVIII). Tilbageblik paa Verdenskrigens Luftkampe (Slutning)..... 865—880

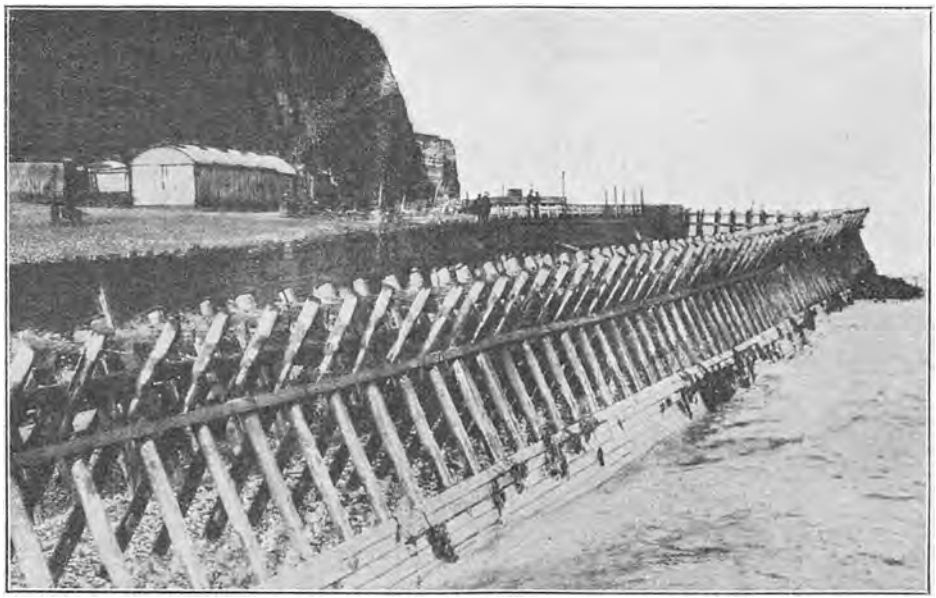

En af Bølgebryderne paa Helgoland. Fotografiet er taget, da Englænderne efter Afslutning af Vaabenstilstanden kom til Øen for at inspicere Fæstningens Desarmering.

XXVI.

Q-Skibene.

VAR end Livet og Virksomheden i Undervandsbaadene, der for de tyskes Vedkommende jo selv jagede eller var som et jaget Vildt, i høj Grad nervepirrende, saa var det samme sikkert i om muligt højere Grad Tilfældet i de Skibe, som Englænderne kalder *Q-Skibe,* Tyskerne *U-Baads Fælder.*

Som alt nævnt var det almindelige Dampere, der havde faaet en Armering af nogle faa Kanoner, og disse var opstillet skjult, saaledes at intet udefra, naar man saa Damperen, lod ane, at den var andet end en almindelig „Træder". Det var ogsaa i mange Tilfælde ældre Kulslæbere af den for de fleste Søfolk velkendte Type.

Denne Gren af Englands Virksomhed for at fri Landet fra den truende tyske Undervandsbaadsfare, er maaske den, der har krævet den højeste Grad af Organisation, Disciplin, Mod og Udholdenhed.

Q-Skibenes Virkemaade var den, at sejle som en almindelig Damper paa en eller anden Rute for at lade sig angribe — torpedere eller beskyde — af en tysk Undervandsbaad. Naar denne da, efter at en Del af Damperens Besætning, den saakaldte „Panik-Afdeling", der var stukket ud i Forvejen, havde forladt Skibet i Baadene, nærmede sig i uddykket

Stilling til den formodede værgeløse Damper for at notere sig Navn, Hjemsted m. m., og var kommet saa tæt, at Træfning med et af de første Skud fra Damperens Kanoner var saa godt som sikker, faldt paa Kommando Skjulet for Kanonerne, og disse skød øjeblikkelig alt, hvad de kunde. Adskillige Gange er det paa denne Maade lykkedes Englænderne at ødelægge en af de forhadte tyske Undervandsbaade.

Saa snart de tyske Undervandsbaade var klar over, at der optraadte Q-Skibe, blev de selvfølgelig overordentlig forsigtige i deres Fremgangsmaade, og Q-Skibene maatte være yderst agtpaagivende for ikke at vække Fjendens Mistanke, thi da der som Regel blandt Besætningen i Undervandsbaadene fandtes En eller Flere, der før Krigen havde sejlet meget paa engelske Havne eller endog maaske med engelske Skibe, saa kunde en ubetydelig Fejl ved Skibets „Forklædning", i den Kurs, der styredes, eller det Sted, hvor et Skib af et saadant Udseende befandt sig, være nok til at vække Mistanke, og saa gik Undervandsbaaden muligvis slet ikke i Angreb eller optraadte med saa stor Forsigtighed, at det ikke var muligt for Q-Skibet at faa Brug for Kanonerne.

Besætningen paa Suffolk Coast. Paaklædningen er civil som i en almindelig Fragtdamper, men en Damper af Størrelse som „Suffolk Coast" har kun ca. 15 Mands Besætning; som Q-Skib er der flere Gange dette Antal ombord.

Q-Skibene var oftest lastede med Tømmer, saaledes at de kunde flyde, naar de blev ramt og skudt læk.

Bekvemmelighederne ombord i disse Skibe til den til Skibets Størrelse alt for talrige Besætning var som Regel smaa. For ikke at vække Mistanke maatte kun en meget ringe Del af Besætningen samtidigt være synlig udefra, alt skulde tilsyneladende gaa saadan lidt paa bedste Beskub, men samtidigt maatte der nødvendigvis være en Jerndisciplin. Ventetiden blev undertiden meget lang, — Maaneder kunde gaa, uden at der viste sig en Undervandsbaad. Naar det endelig indtraf, havde Enhver ombord sin bestemte Plads, nogle ved Kanonerne, andre som Panikafdelingen, — disse maatte være nøje instrueret om, hvorledes de havde at forholde sig, og kunne svare samstemmende paa de mange Spørgsmaal, der fra U.Baaden blev rettet til dem, saa denne ikke ved den mindste Uoverensstemmelse skulde ane Uraad og spolere Chancen. Chefen laa i Skjul bag Broklædet, hvori der var et Par smaa Huller, eller man havde indrettet et Periskop, der saa ud som et

Luftrør eller en Pullert; fra hans Plads førte Talerør til Kanonbesætningerne, der laa lige klar til at springe frem og i Løbet af faa Sekunder begynde Skydningen. Besætning maatte selvfølgelig ogsaa være i Maskinen og ved Kedlerne; Ingen, selv i saaret Tilstand, maatte give en Lyd fra sig.

Q-Skibene var bemandet med frivilligt Mandskab, som meldte sig i stort Tal — fra Admiraler og til Drenge.

En af de mest kendte Q-Skibsførere er Kaptajn *Gordon Campbell.* Han førte *Farnborough* eller *Q. 5.*, der oprindeligt var armeret med 3—7.7 cm Kanoner, senere sattes yderligere 2—7.7 cm og 2—5.7 cm Kanoner ombord. Damperen var ca. 2000 Tons.

I 6 lange Vinter- og Foraarsmaaneder sejlede *Q.5.* rundt i Farezonen i *Atlanterhavet* uden at opleve noget mærkeligt, om Dagen med Kurs mod Land, om Natten vendte den og stod atter Vest paa.

En 7.5 cm Kanon, der er installeret i en af Lastelugerne i et *Q-Skib*. Der er lagt et solidt Dæk i passende Højde i Lugen, og Dækslerne over denne er indrettet saaledes, at de let og hurtigt kan lukkes op, og Kanonerne er da klar til at skyde. Besætningen ligger, naar Alarmsignal er givet, klar ved Kanonen.

Pludseligt en Foraarsmorgen lød Raabet: „Der kommer en Torpedo". Den gik lige foran om Skibets Bov. Alarmklokkerne ringede øjeblikkeligt, og Alle ilede til deres Pladser, skønt de Fleste troede, at det ogsaa denne Gang kun var Øvelse, men de fik hurtigt at vide, at denne Gang var det Alvor. Kort efter kom Undervandsbaaden til Syne agterude, og et Kanonskud affyredes efter Skibet, der strax stoppede. „Panik-Afdelingen" blev beordret fra Borde, hvilket skete med en vis Langsomhed for at lokke U.Baaden nærmere. Kaptain Campbell gav Ordren „Klar overalt". Undervandsbaaden kom nærmere, øjensynligt uden nogen Mistanke om, at den havde andet end en fredelig Handelsdamper overfor sig, sandsynligvis anede den tyske U.Baads Chef endnu ikke, at Q-Skibe existerede.

„Lad gaa" lød Kaptain Campbells Ordre gennem Talerørene. Ned faldt Skærmene for Kanoner og det løse af Skibssiden, og faa Sekunder efter haglede Skuddene ned over U.Baaden, der gentagne Gange blev truffet. Den gjorde sit yderste for at dykke ned, før nogen alvorlig Skade var tilføjet den, men det var for sent. U.Baaden begyndte at synke med Agterenden og forsvandt fra Havets Overflade. Vældige Hurraraab lød fra Besætningen paa „Q. 5," der skyndte sig hen over det Sted, hvor U.Baaden var forsvundet, og udkastede Dybdebomber. Næppe var Vandsøjlen fra Explosionen sunket i Havet, før U.Baadens Stævn kom ud af Vandet i næsten lodret Stilling ganske tæt ved „Q. 5.," hvorfra Projektiler atter for mod den og gennemhullede den adskillige Gange, før den endelig sank. Endnu et Par Dybdebomber udkastedes paa Stedet, hvorpaa „Q. 5." sejlede videre; men for Alle ombord var nu de mange Maaneders fortærende Venten glemt.

Men de tyske U.Baadschefer blev snart klare over Q-Skibenes Existens, og her, om noget Sted, gjaldt det, at Sejrherren fra i Dag allerede den næste Dag kunde blive den Overvundne.

Farnborough gjorde forholdsvis længe Tjeneste som Q-Skib, fra Oktober 1915 til Februar 1917.

Dets sidste Kamp fandt Sted den 17. Februar 1917 udfor *Sydvestkysten af Irland.*

Den vagthavende Officer saa en Torpedo komme mod Skibet. Alarmsignal blev givet, og Kaptajn Campbell naaede lige op paa Broen, da Torpedoen eksploderede mod Skibets Styrbords Side, hvor den lavede et Hul saa stort, at „2 Omnibusser kunde køre derigennem". Alle ombord blev kastet om Kuld ved Eksplosionen. Kaptain Campbell beordrede strax Panik-Afdelingen fra Borde og kastede sig selv ned i sit Skjul i Hjørnet af Kommandobroen. Fra Maskinen meldtes der, at Maskinrummet hurtigt fyldtes med Vand, men Kaptajnen opfordrede Maskinbesætningen til at blive og særligt passe paa, at Kedlerne ikke eksploderede paa Grund af det indtrængende Vand. Det lykkedes ogsaa, men tilsidst maatte Maskinbesætningen kravle op og ligge paa Ristværket over Maskinen; adskillige af dem var saaret.

U-Baadens Periskop blev synligt paa Styrbords Laaring, den sejlede med kun dette over Vandet tæt forbi Skibet og undersøgte det nøje for at se, om der ikke var noget mistænkeligt ved det. Gennem et lille Kighul i Broklædet kunde Kaptajn Campbell se hele Baaden nede i Vandet, men det, at forsøge med et Skud at ødelægge Periskopet, var for risikabelt, thi et Fejlskud vilde sige det samme, som at ethvert Haab om at komme fra det som Sejrherre var udelukket. Kaptajnen ventede og haabede. U-Baaden kom endelig, efter hvad der syntes en uhyre lang Tid, op over Vandet og gik hen langs Bagbords Side, hvor Baadene med Panik-Afdelingen laa. Sagte lød Kommandoen gennem Talerørene: „Klar overalt", „Afstand 300 m", og endelig „Lad gaa". Maskeringen for Kanonerne faldt og fra 5 Kanoner sendtes Skud paa Skud mod Undervandsbaaden, hvis Chef netop var i Færd med at klatre ud af Taarnet for at udspørge Besætningen om Damperens Navn, Størrelse m. v.. Undervandsbaaden sank snart, gennemhullet af Granater, og Baadene roede hurtigt hen til Stedet, hvor det lykkedes dem at bjærge 2 af Besætningen.

Men „Q.5." var i synkefærdig Stand, saaledes at, da en Destroyer kort efter kom til Stede, blev Størstedelen af Besætningen bragt over i denne. 2 Timer efter kom 2 Slæbedampere til og tog „Q.5.", der flød paa sin Last af Træ, paa Slæb, og det lykkedes at naa Havn den næste Aften.

„Farnborough"s Reparation tog Tid, men Kaptajn Campbell fandt en anden Damper, *Pargust*, som blev udrustet som Q-Skib og armeret med 1—10 cm og 3—7.7 cm Kanoner samt to Torpedorør.

En Juni Morgen var *Pargust* paa Vej mod en engelsk Havn; pludseligt lød en voldsom Eksplosion, Skibet var truffet af en Torpedo i Maskinrummet. U.Baaden havde Ingen set. 1 Fyrbøder blev dræbt, de øvrige af Maskinbesætningen blev saaret eller skoldet, men det lykkedes dem at naa op paa Dækket. Panik-Afdelingen udførte sin Rolle programmæssigt, de løb forvirret frem og tilbage, affirede Baadene kejtet i Huj og Hast, og tumlede ned i dem.

Men ombord laa Kaptain Campbell, Kanonbesætningerne og nogle af Maskinbesætningen og ventede i højeste Spænding. Vilde U.Baaden sejle bort uden at interessere sig yderligere for Skibet, eller vilde den sende endnu en Torpedo

mod „Pargust" og dermed ødelægge denne fuldstændigt, uden at den havde kunnet vise Tænderne? Det blev en lang Ventetid; kun U.Baadens Periskop viste sig over Vandet. Tilsidst begyndte Panik-Afdelingen at ro hen mod Skibet, som om den vilde gaa ombord igen. Dette bragte U.Baaden til at dykke ud og rette en Maskinkanon mod Baadene, som imidlertidig vedblev at ro og derved lokkede U.Baaden hen i en for Skibet gunstig Position. „Klar overalt", „Lad gaa" lød gennem Talerørene, og kort efter begyndte U.Baaden at synke. Dens Besætning

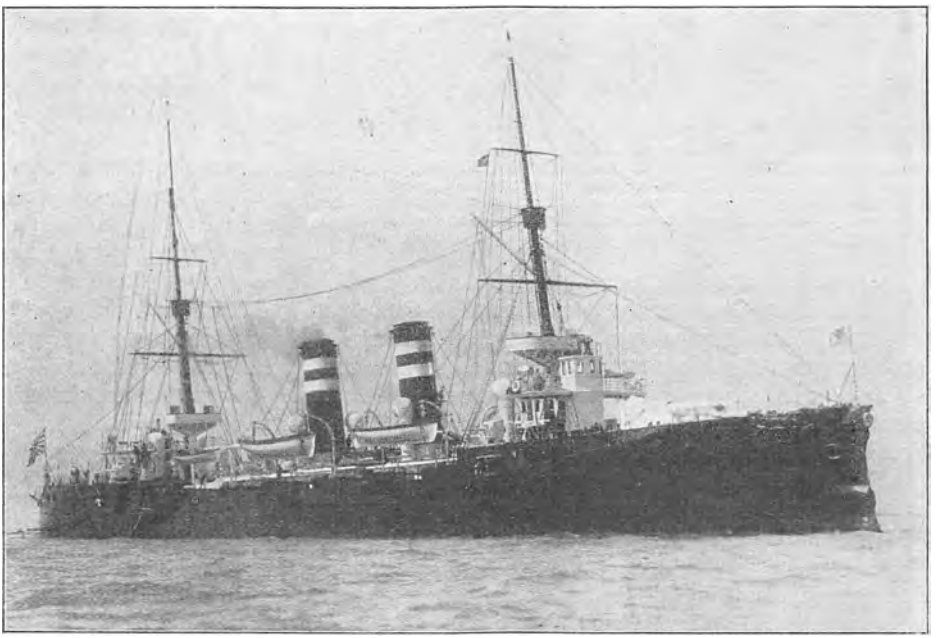

Japansk Krydser *Takachiho*, der blev torpederet i *Kiauchau Bugten den 18. Oktober 1914* af den tyske Jager *S.90*.

styrtede op paa Dækket og holdt Hænderne op til Tegn paa Overgivelse. „Pargust" holdt strax inde med Skydningen. Men U.Baaden satte fuld Kraft paa Maskinerne og forsøgte at løbe bort i Disen. Ilden blev atter aabnet, og U-Baaden ramtes stadigt, saa den tilsidst krængede over og sank. Panik-Afdelingen fik kun reddet 2 Mand af den tyske Besætning. „Pargust" fik Hjælp og naaede i Havn, ilde medtaget, men sejrrig.

Kaptain Campbell gik nogen Tid efter igen til Søs med et nyt Skib, *Dunraven*.

I Zig-Zag Kurs gik det en Dag ned over *Biscaya Bugten* mod *Kap Finisterre*. En Mand stod agterude ved den lille Kanon, som de fleste engelske Dampere paa dette Tidspunkt var forsynet med.

Ved 11-Tiden fik den vagthavende Officer Øje paa en Undervandsbaad langt ude om Bagbord. Alarmklokkerne lød, men iøvrigt fortsatte Skibet roligt sin Sejlads, som om der intet var observeret. Undervandsbaaden kom nærmere i neddykket Stilling, indtil den paa ca. 5000 m Afstand dykkede ud. Den lille Kanon agter paa „Dunraven" blev strax bemandet og aabnede Ilden, idet man med Villie skød for kort for at lokke U-Baaden nærmere, medens Kaptajn Campbell gav Ordre

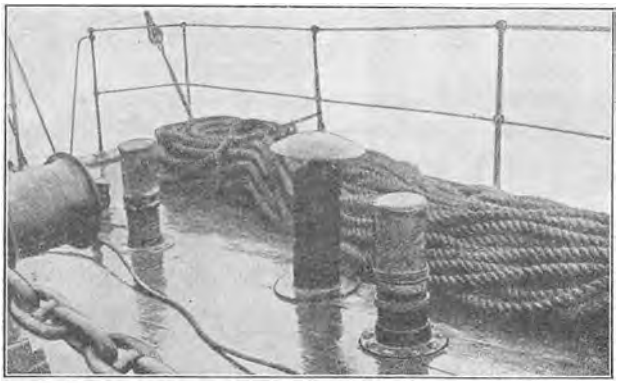

Et *Periskop*, af Udseende som et Luftrør, indbygget i Dækket forude. Det var en Nødvendighed for Chefen for Q-Skibet at kunne se uden selv at blive set. Undertiden saa han gennem en Revne i Broklædet. Reserveudkigssteder maatte altid haves. Saavidt muligt maatte der være Reserve af alt, thi alt kunde ødelægges ved Beskydning, inden Q-Skibet selv kunde skyde.

til Maskinen om ganske langsomt at gaa ned med Farten for at formindske Afstanden. Der gik nogen Sø, saaledes at U. Baaden en Tid afbrød sin Skydning for hurtigere at komme nærmere til „Dunraven". Efter omtrent 40 Minutter var den kommet tværs ud og kunde nu bemande sin Kanon og aabne Skydningen. Imidlertid havde „Dunraven" stadigvæk udsendt Radio-Nødsignalet „S.O.S.", nærmest for at aflede mulig Mistanke hos U. Baaden om Skibets egentlige Karakter.

U. Baadens Granater faldt rundt om Skibet. Kaptajn Campbell gav Ordre til at sætte „Panik-Damprøret" i Virksomhed. Dette var et gennemboret Rør, der var anbragt rundt om Maskinlugen, saaledes at, naar man lukkede Damp ind i det, stod den ud gennem Hullerne, saa det saa ud, som om det var fra Maskinrummet, den kom. Saa standsedes Maskinen, og Panik-Afdelingen blev beordret i Baadene, hvilket som sædvanligt skete under megen Uro og Løben fra og til.

Skibet blev stadigt beskudt. Et Skud ramte agter og tændte Skibet i Brand, et andet ramte nærligt samme Sted og bragte en Dybdebombe til Explosion, hvorved Besætningen ved den agterste skjulte Kanon blev kastet mellem hverandre.

U. Baaden gik nu agtenfor Skibet, hvor den ikke kunde ses paa Grund af den stærke Røg fra Ildebranden agter. Den skød uden Ophør, men Besætningen ved den agterste Kanon holdt Stand paa sin Plads trods Ild og Røg, og tilmed vidste de, at Krudtmagasinet lige under dem kunde explodere, hvad Øjeblik det skulde være. Granaterne sprang rundt om dem, og Dækket blev efterhaanden rødglødende. Folkene løftede stadigt Krudtladningerne ved Kanonen fra det varme Dæk for at de ikke skulde antændes. Røgen var lige ved at kvæle dem, men de var klar over, at, hvis de styrtede ud i fri Luft, var alt tabt. Det agterske Magasin sprang tilsidst i Luften, tagende Kanonen og Besætningen med sig, men samtidigt satte det uheldigvis Signalet til at aabne Skydningen i Gang, og U. Baaden var i en saadan Stilling, at kun 1 Kanon kunde bære paa den. U. Baaden dykkede ned uden at have taget Skade.

Det lykkedes nu Kanonkommandøren ved den agterste Kanon, Løjtnant *Bonner*, der to Gange var sprunget i Luften uden at tage videre Skade, at faa sig selv og sin haardt saarede Besætning ned i Kahytten, hvor de kunde faa lidt Lindring for deres Saar.

„Dunraven" var nu et Krigsskib Orlogsflaget var hejst og Kanonerne demaskeret.

Kaptajn Campbell var klar over, at U. Baadens næste Handling vilde være at sende en Torpedo mod Skibet. Trods det gav han Ordre til Radiotelegrafisten *om at telegrafere ud til alle Skibe om at holde sig i 100 Sømils Afstand fra hans Plads* — han vilde kæmpe Kampen med U. Baaden til Ende alene, — et i Sandhed dristigt Vovestykke.

Efter 20 Minutters Forløb ramte en Torpedo Skibet i Maskinrummet, hvorved stor Ødelæggelse forvoldtes. Dette var jo forudset, og Kaptajn Campbell havde organiseret endnu en Panik-Afdeling, der skulde kunne virke netop i saadant Tilfælde, som her var indtraadt. Denne gik nu i de resterende Baade og skulde faa U.Baadens Chef til at tro, at Alle nu var væk fra Skibet. Ombord var kun Kaptajnen og 2 Kanonbesætninger.

U.Baaden nærmede sig nu „Dunraven" og sejlede rundt om den i en $^1/_2$ Time, stadigt kun med sit Periskop over Vandet. Skibet var i Brand agter, og med smaa Mellemrum exploderede Ammunitionen dér, saa Opholdet sammesteds var i høj Grad ubehageligt.

Tilsidst dykkede U. Baaden ud agtenfor Skibet, hvor ingen Kanon kunde bære mod den, og genoptog Beskydningen. Dette varede en Snes Minutter. Granaterne exploderede alle Vegne, men dog laa Kanonbesætningerne, hvoraf flere var saaret, roligt paa deres Plads, med Tillid afventende deres Chefs Ordrer.

Endnu engang dykkede U. Baaden ned og gik op langs Siden af Skibet, ca. 150 m fra. Da den var tværs ude, affyrede Kaptajn Campbell én af sine Torpedoer, men til hans store Ærgrelse ramte den ikke. U. Baaden havde imidlertid intet set, og da den næste Gang var i en gunstig Stilling, afskødes „Dunravens" sidste Torpedo, — men den ramte heller ikke. U.Baaden saa Skumstriben og dykkede ned.

Nu var Kaptajn Campbell klar over, at der ikke var nogen Chance mere, og Radioen kaldte endelig paa Hjælp. Under Horizonten havde adskillige Skibe ventet, de ilede nu til, og U. Baaden forsvandt. De Saarede bragtes ombord i de tililende Skibe; „Dunraven" blev taget paa Slæb, men Havn naaede den ikke, *den sank med Flaget vajende.*

I sin Rapport til det engelske Admiralitet siger Kaptajn Campbell om sin Besætning:

„Saadan Tapperhed er det vanskeligt at finde Sidestykke til."

Det var af største Vigtighed for denne Art af Krigsførelse at finde Q-Skibe af saadan Art og Størrelse, at U.Baadene maatte tro, at det kun kunde være almindelige Handelsskibe, de havde for sig. Saaledes blev en lille Damper paa kun 350 Tons armeret med 1 10 cm og et Par mindre Kanoner; det var daarligt nok, den kunde bære dem, skulde man tro. Man maa erindre, at Q-Skibene blev udvalgt og

Engelske Krigsskibe ved Langelinie molen i Kjøbenhavn flager i Anledning af 700-Aarsdagen for Dannebrog.

udrustet udelukkende med det Formaal for Øje at ødelægge de tyske Undervandsbaade. Spørgsmaalet, om de kunde slippe godt derfra, var uden Betydning for Enhver, der var gaaet ind for den Tjeneste. Hvis de ikke var heldige i Kampen, da var i Almindelighed deres Skæbne beseglet; deres langsomme Fart lod intet Haab tilbage om at undslippe, og Pardon var der ikke Tale om.

I Begyndelsen var Q-Skibene Dampere af forskellig Størrelse, men da efterhaanden de tyske U. Baade ganske naturligt saa med største Mistænksomhed paa alle Dampere, forsøgte man sig fra engelsk Side med Sejlskibe.

Q-Skibet *Prize* var en Topsejlsskonnert paa 200 Tons og kommanderedes af Løjtnant *Sanders*, der ved Krigens Begyndelse var vendt hjem til England fra New-Zealand.

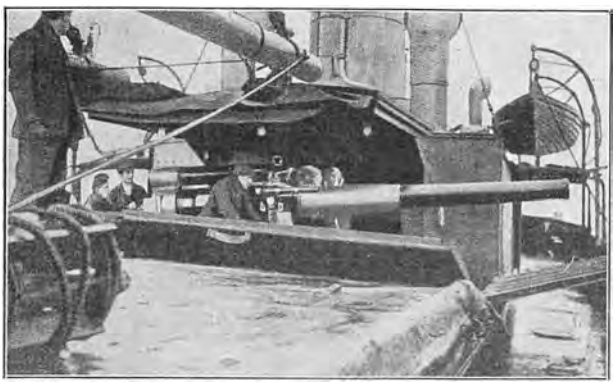

Den midtskibs 10 cm Kanon paa et Q-Skib. Skjulet er slaaet ned, og den er klar til Skud.

Den 30. April 1917 sejlede „Prize", fredeligt udseende, fra Sydvesthjørnet af *Irland* over ad *Landsend* til, da Udkiggen varskoede, at der var noget mistænkeligt i Sigte. Det viste sig at være en U. Baad, som hurtigt nærmede sig agterfra. I ca. 3 Sømils Afstand begyndte den at beskyde „Prize". Da Granaterne faldt tæt om Skibet, løb Løjtnant Sanders i Vinden og beordrede „Panik-Afdelingen" fra Borde. Beskydningen vedvarede dog endnu i 20 Minutter, og Skibet ramtes baade over og under Vandlinien; Kanonbesætningerne laa uden at røre sig, trods det, at mange af Folkene blev saaret; de bed Tænderne sammen — og ventede. U. Baaden kom efterhaanden tæt til Skibet, men endnu ventede Løjtnant Sanders, indtil han var vis paa sine Skud. Først da U. Baaden var holdt op med Beskydningen, sikker paa, at der ikke kunde være nogen Levende ombord i „Prize", og var paa kun 70 m Afstand, gav Løjtnanten sine Ordrer. Øjeblikkeligt faldt Skjulene om Kanonerne, og Ilden mod U. Baaden aabnedes. Den blev hurtigt truffet og dens Kanoner ødelagt. Inden 4 Minutter sank den. Det lykkedes Baaden fra „Prize" at redde U. Baadens Chef og 1 Mand til. Ombord i „Prize" var der imidlertid ingen Tid til at glæde sig over Sejren, Alle maatte i Gang med at stoppe Lækagerne og pumpe. Der var 120 Sømil til Land. Det lykkedes at faa sat nogle Sejl til, trods den stærkt medtagne Rejsning, men først da man var 5 Sømil af Land kom en Motorbaad til Hjælp, og slæbte det medtagne Skib i Havn.

Det siger sig selv, at det ogsaa ofte gik galt for Q-Skibene. De var jo oprindeligt Handelsdampere og intet, af hvad der blev ændret ved dem for at gøre dem anvendelige til deres nye Formaal, maatte paa nogen Maade ændre deres Udseende som saadanne; derved blev det ikke muligt at

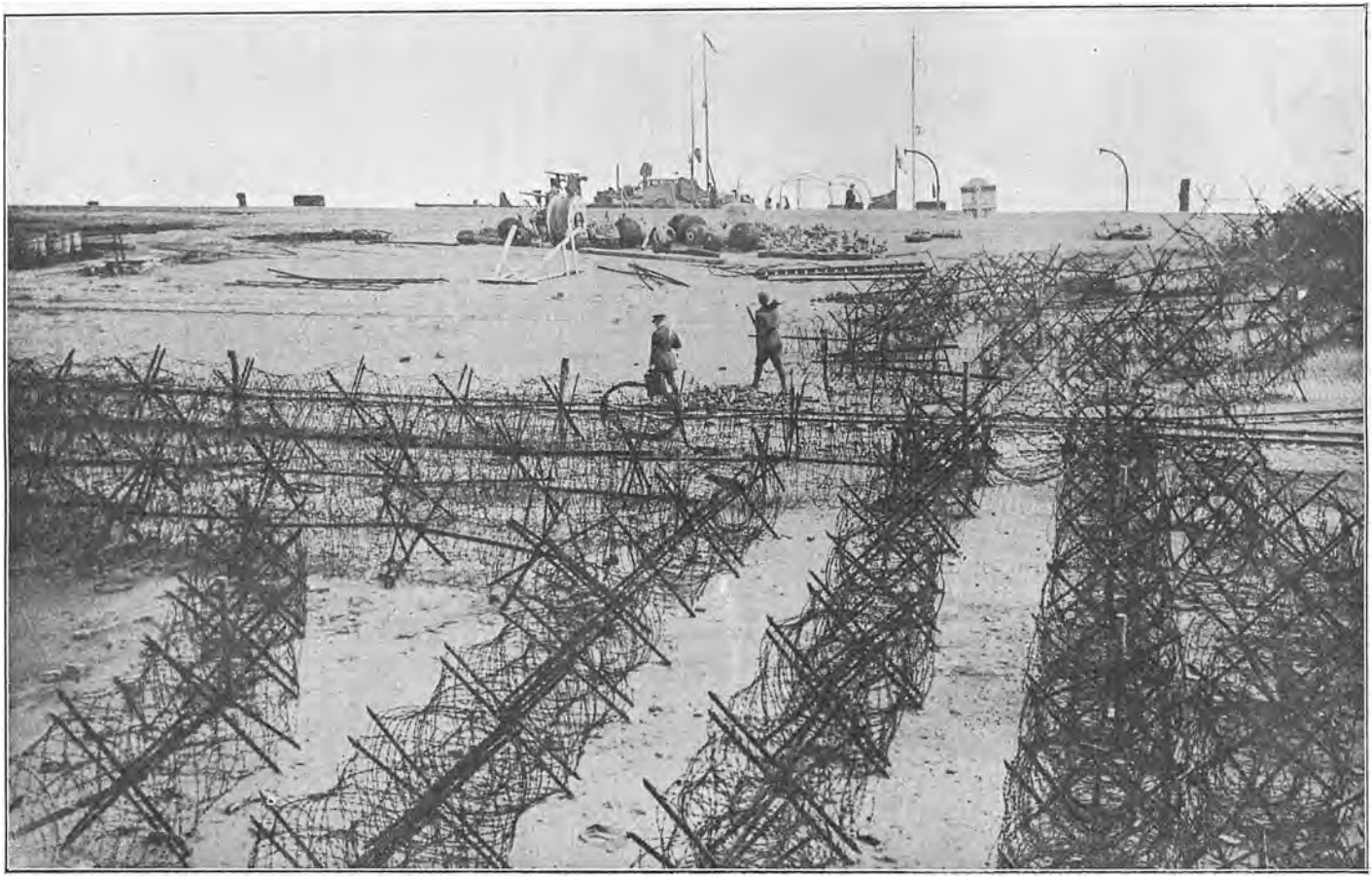

Ved *Indørenden af Molen ved Zeebrügge.* Man ser de stærke Pigtraadsspærringer, der skulde hindre en mulig fjendtlig Landgangsstyrke i at trænge hurtigt frem til Forterne og Kanonerne.

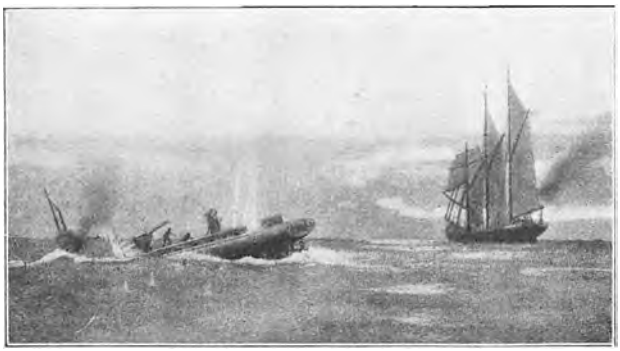

Den 3-mastede Topsejlsskonnert, Q-Skibet *Prizes* Kamp med en tysk Undervandsbaad.

faa Kanonerne opstillet saa hensigtmæssigt som i rigtige Krigsskibe, hvor flere Kanoner kan skyde i samme Retning; samtidigt maa det erindres, at Q. Skibene altid var nødt til at lade Fjenden „slaa først", — og han slog altid haardt. Herved kunde det ske, at én eller flere af de ret faa Kanoner kunde blive helt sat ud af Spillet.

En Septembereftermiddag i 1917 var Q. Skibet *Stonecrop,* Kaptajn *Blackwood,* paa Hjemvejen fra *Gibraltar* over *den Spanske Sø.* Den saa fredelig nok ud, trykket dybt i Vandet, uden synderlig Maling, en rigtig „Slæber" at se til. Pludseligt opdages noget forude, der snart viste sig at være en Undervandsbaad, som laa i Overfladen, lige klar til at dykke ned. Alarmsignalerne lød, og alle i „Stonecrop" skyndte sig paa Plads. Damperen fortsatte sin Kurs hen mod U. Baaden, som om den intet havde set. Saa aabnede U. Baaden Skydningen med sine 2 Kanoner. Nu kom der Bevægelse i Damperen, Folk løb frem og tilbage, Roret lagdes i Borde, saa Agterenden drejedes mod U. Baaden, og Besætningen løb til den lille Kanon agter, som aabnede Ilden mod U. Baaden; Radiotelegrafen kaldte paa Hjælp. Snart faldt Granaterne tæt om „Stonecrop". Kaptajn Blackwood satte, da en Granat ramte lige ved Skibets Agterende, de dér installerede Røg- og Ildudviklingsapparater i Virksomhed, — tilsyneladende brændte Skibet kraftigt agter. U. Baaden kom nærmere, stadigt skydende. Panik-Afdelingen tumlede i Baadene og roede bort fra Skibet, der nu laa stille, og de, der var blevet tilbage ombord, haabede paa at maatte faa en Chance, — vilde U. Baaden dykke ud og komme nær nok, eller var Chefen en forsigtig Mand, der blot skød en Torpedo i Skibet og gik sin Vej? Men „Stonecrop" maa i sin tilsyneladende brændende og hjælpeløse Tilstand have gjort Indtryk af at være ganske ufarlig. En Torpedo kunde Kaptajn Blackwood have affyret, da U. Baaden havde ligget neddykket paa knap 300 m Afstand med kun Periskopet synligt, men han turde ikke risikere det, da Torpedoer som Regel gaar ujævnt i Dybden paa den første Del af deres Bane, og ramte den ikke, vilde enhver Chance være ude. Da U. Baaden omsider dykkede ud og nærmede sig Baadene for at høre, hvilken Damper etc. det var, gaves endelig Signalet „Lad gaa", og det lykkedes ikke U. Baaden at dykke ned, før den var truffet. Kommandotaarnet blev ramt og flere andre Træffere observeredes. Baaden krængede over og pludseligt løftedes Forenden ud af Vandet, Agterenden forsvandt, og kort efter var der ikke mere at se af Undervandsbaaden. 1/4 Minut efter kom den op til Overfladen, det var dog ikke muligt for Besætningen at faa nogen af Lugerne, der aabenbart var beskadiget ved Beskydningen, lukket op, og strax efter forsvandt Baaden med hele sin Besætning ned i Havets Dyb for stedse.

Men den tyske U. Baad blev snart hævnet. Medens det kunde ske for et Q-Skib at sejle omkring i Maaneder uden at se noget til Fjenden, saa

hændte det paa den anden Side ogsaa til Tider, at der mødtes U-Baade med smaa Mellemrum.

Da „Stonecrop" den næste Dag nærmede sig Sydkysten af Irland, saa man pludseligt Skumstriben fra en udskudt Torpedo, der gik lige mod Skibet og ramte det omtrent midtskibs, foraarsagende stor Skade, dræbende 5 Mand og ødelæggende blandt meget andet Radiostationen. Men trods alt ilede Enhver ombord paa Post, Panik-Afdelingen gik fra Borde, Kaptajnen og Kanonbesætningen holdt sig skjult. Til Undervandsbaaden saa man intet. „Stonecrop" begyndte at synke med Forskibet. Endelig saas Periskopet paa U. Baaden ca. 3000 m borte, men Baaden kom ikke op.

Efterhaanden sank Forskibet af „Stonecrop" helt under Vand, det var klart for Kaptajnen, at Skibet vilde synke. Tilsidst maatte Besætningen fra den forreste 7.7 cm Kanon forlade sin Post. En Sø skyllede Kommandobroen bort og Kaptajnen beordrede alle Mand fra Forskibet til at springe i Søen. Agterude sad Næstkommanderende, Løjtnant *Smiles*, med sine Folk og haabede stadigt paa en Chance, men den kom ikke. Agterenden løftedes højt ud af Vandet, Skibet krængede over, saa Kanonen blev uanvendelig. Saa beordrede Løjtnant Smiles et Par Smaaflaader kastet over Bord, og dernæst sprang han selv og hans Folk i Havet. *Stonecrop sank.*

Nu kom endelig U. Baaden, der havde været forsigtig og mistænksom nok til ikke at udsætte sig for nogen Overraskelse op, og løb hen mod Baadene for at høre, hvad det var for et Skib, den havde sænket.

„*Salient* fra Cardiff til Scapa med Kul, 2000 Tons," lød Svaret, hvorpaa U. Baaden vendte og snart var forsvundet.

Men en stor Del af „Stonecrop"s Besætning laa i Vandet, kun 2 Baade, hvoraf en var fyldt med Vand, og to smaa Flaader havde man til hele Besætnin-

Gade paa Helgoland. Pigtraadsspærringerne viser, at Tyskerne var forberedt paa alle Eventualiteter, selv et engelsk Forsøg paa at erobre Helgoland. Som bekendt tilhørte Øen fra gammel Tid Danmark. Ved Freden i 1814 afstodes den til England, der i 1890 bortbyttede den til Tyskland mod Øen Zanzibar ved Afrikas Østkyst.

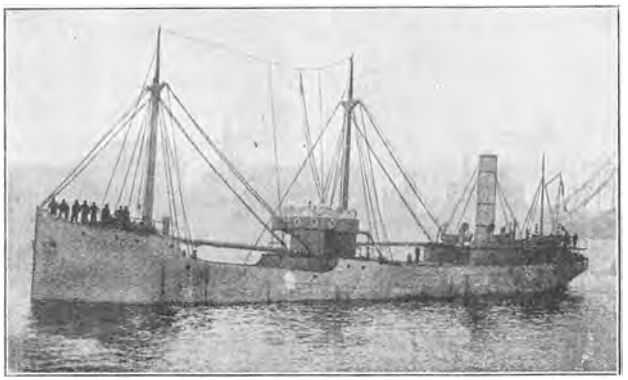

Q. Skibet *Suffolk Coast*. Skibet er af den almindeligt kendte engelske Kultræder-Type. Set udvendigt fra er der intet mærkeligt at opdage ved Damperen, som imidlertid i Løbet af faa Sekunder kan afdække adskillige Kanoner og med disse beskyde en angribende Undervandsbaad.

gen, der oprindelig talte 99 Mand. Ved at ro og svømme rundt lykkedes det at faa samlet Planker og faa lavet en Flaade, der optog 23 Mand. Den ene Baad roede strax i Retning af Land. Kaptajn Blackwood med den anden blev ved Flaaden, hvor Løjtnant Smiles havde Kommandoen. De kom bort fra hinanden om Natten, da Søen rejste sig. Kaptajnen søgte efter Flaaden i mange Timer uden at kunne finde den, og satte tilsidst Kurs mod Land. 2 Dage efter blev de bjærget af en Damper; den anden Baads Besætning blev efter omtrent samme Tidsforløb bjærget af en Patrouillebaad og bragt i Land. Myndighederne blev strax underrettet om Flaaden, og Skibe sendtes ud; de søgte forgæves i 2 Dage, saa opgav man den som forlist. Men den blev dog tilsidst bjærget, om end Folkene, der var tilbage paa den, var i ynkelig Forfatning.

Da Løjtnant Smiles kom bort fra Kaptajnens Baad var der, som nævnt, 23 paa Flaaden, de havde 3 Liter Vand og en Daase Kiks.

Om Morgenen fik de rejst en Aare med et Stykke Sejldug paa, men Ingen saa dem.

En svær Sø brød over Flaaden og skyllede Alle i Havet. Dog kom de op igen, men Kiksene og den ene Vandflaske var væk. Der var nu ingen Føde og kun $1^1/_2$ Liter Vand. Dette tog Løjtnant Smiles i Forvaring og uddelte det i Skefuldevis, idet han samtidigt indtrængende advarede sine Folk mod at lade sig forlede af Tørsten til at drikke Saltvand.

Før Middag den 3. Dag døde 1 Mand.

Man saa en Destroyer, men den kunde ikke se den lavtliggende Flaade. Om Aftenen døde endnu 1 Mand. Løjtnant Smiles opmuntrede dem alle til at holde ud. Næste Dag var Vinden imod Land. Man spredte Trøjer og Frakker ud for at søge at komme frem mod Land og Frelse. Atter saas en Destroyer, men uden at den kom nær nok; Haabet sank atter.

Den 4. Dag døde 3 Mand, de To af dem kastede sig i Havet i Vildelse, de havde sandsynligvis trods Formaningen drukket Saltvand. 5. Dag lagde Søen sig noget, og Flaaden gjorde nogen Fart mod Land. Før Aften var endnu 7 Mand døde af Udmattelse. Vandbeholdningen, de $1^1/_2$ Liter, var nu opbrugt. Om Aftenen saas Blinket af et Fyr paa Irlands Sydvestkyst, men Ingen var i Stand til at hilse det med et Hurra. Om Natten døde endnu en Mand. Den 6. Dag brød frem, men det var tvivlsomt om Nogen vilde naa levende i Land. Endelig ved Firetiden om Eftermiddagen kom et Patrouillefartøj til Stede og bjærgede de 10 Overlevende. Ingen af dem kunde da tale.

Af de 11 Officerer og 88 Mand, der udgjorde „Stonecrop"s Besætning, var 4 Officerer og 40 Mand døde, deraf 13 af dem paa Flaaden.

Efterhaanden som Tiden gik, blev de tyske Undervandsbaadschefer

mere og mere forsigtige, og Farten med Q.Skibene derfor mere og mere farlig, men der var altid Frivillige nok til at besætte Skibene. Det gik med Q.Skibene som med Handelsskibene, Søfolkene lod sig ikke afskrække fra at sejle, selv om de havde været med til at blive torpederet.

En bælgmørk Nat med frisk sydvestlig Kuling holdt Q-Skibet *Stock Force*, Kaptajn *Auten*, i Zigzag Kurs op gennem *den Engelske Kanal*. Skarpt Udkig blev holdt. Ved Midnatstid mente man at kunne se en lavtliggende Genstand paa Vandet om Styrbord forude, som dog forsvandt. Hvis det havde været en U.Baad, var Situationen i høj Grad farlig; thi da vilde den uden Tvivl sende en Torpedo mod Skibet. For ikke at risikere at blive torpederet, medens Størsteparten af Besætningen var nede om Læ, gaves Alarmsignal. Strax efter saas da ogsaa igennem Mørket den af Morild lysende Skumstribe fra en Torpedo, der syntes at komme lige mod Skibet og var saa nær ved, at ingen Manøvreren var mulig. Men der kom ingen Explosion, Torpedoen var gaaet for dybt. „Stock Force" var kun en lille Damper, og Søen hjalp maaske til og løftede den op i rette Øjeblik.

„Stock Force" fortsatte, men man spejdede med forøget Iver gennem Mørket. Efter nogen Tid fik man atter Øje paa U.Baaden, der nu kom op agterfra for atter at angribe. U.Baaden var uddykket, men troede sig ikke opdaget, og det var ofte kun det lysende Kølvand, der røbede den, undertiden forsvandt den ganske i Regnbygerne. En Gang i en Klaring prøvede Kaptajn Auten, om Kanonbesætningen kunde se den gennem Sigtekikkerten, men det var ikke muligt. Kort efter forsvandt U.Baaden, den var uden Tvivl dykket ned, en Torpedo kunde ventes hvert Øjeblik. Roret lagdes i Borde for at dreje bort fra U.Baaden, og da Skibet havde drejet kun 4 Streger, saas Kølvandet af en Torpedo, der gik lige foran Boven af Skibet. Der drejedes strax tilbage til den gamle Kurs, idet man haabede paa, at U.Baaden vilde forsøge sig endnu en Gang, og da Daggry nærmede sig, kunde der blive en Chance for at faa Ram paa den, men den gav op.

Strax efter at den anden Torpedo havde passeret lige forbi Skibet, fik Kaptajn Auten Øje paa det Hvide i et Par Øjne, som saa op paa ham. Det var Skibets Negerkok, der var med just for om muligt yderligere at berolige en mistænksom U.Baadschef. Kokkens Plads og Bestilling, naar Alarmsignalet blev givet, var den at læne sig

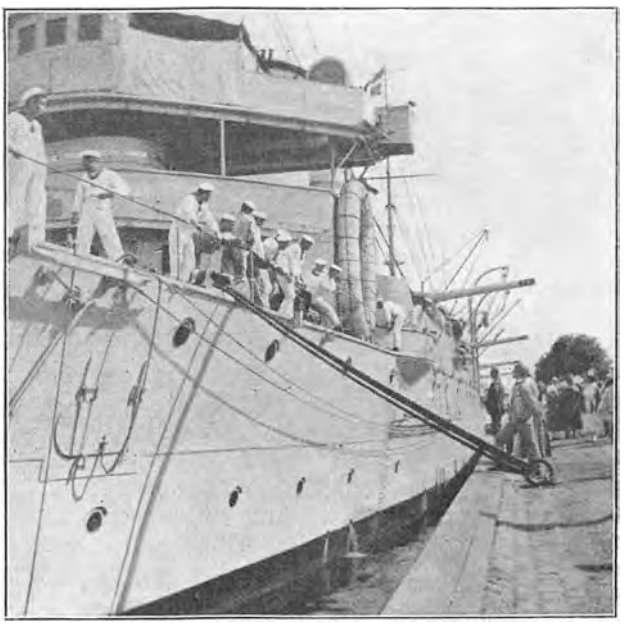

Engelsk Krydser i Københavns Havn i Sommeren 1919. Den engelske Styrke, som opererede i den østlige Del af Østersøen og den Finske Bugt benyttede Københavns Havn og Rhed som en Mellemstation, hvor Skibene fyldte Kul m. m. og Besætningerne udhvilede sig.

til Rælingen forude og ryge paa sin Pibe. Der havde han staaet roligt i 4 Timer og set 2 Torpedoer komme lige mod sig, ganske klar over, at, hvis de ramte, vilde hans Chance for at slippe levende fra det være lig Nul, — et godt Bevis paa den glimrende Disciplin, der herskede ombord i Q-Skibene.

En Tid efter, *den 30. Juli 1918*, fik „Stock Force" Belønning for de ubehagelige Timer, som ovenfor er omtalt.

Turen gik Vest ud af Kanalen ovre i Nærheden af den franske Kyst, og man vidste, at der var U.Baade i Farvandet. Det var der forøvrigt særdeles ofte, thi tyske U.Baade var, trods alt hvad Englændere og Franskmænd gjorde for at holde dem borte fra dette for Forbindelsen med Frankrig saa vigtige Farvand, næsten altid paa Færde her.

Vejret var fint, saa der var Mulighed for en god Chance for begge Parter.

Til Kaptajn Autens Ærgrelse kom 2 franske Flyvemaskiner, der jo ansaa Skibet for en fredelig Fragtdamper, og begyndte at kredse rundt om Skibet for at passe paa det. En lille Blikbeholder blev kastet ud fra den ene af Flyverne; den blev fisket op og indeholdt Meddelelse om, at en U.Baad var i Nærheden, og at Damperen hurtigst muligt burde søge ind under Land. Det var nu netop, hvad Kaptajnen ikke vilde, men han kunde jo ikke meddele sig til Flyverne, som tilsidst opgav ham og overlod ham til sin Skæbne.

„Stock Force" fortsatte med skærpet Udkig. Efter nogle Timers Sejlads saas Kølvandet af en Torpedo, Skibet manøvreredes for at undgaa Torpedoen, som imidlertid dog ramte det udfor Forlugen. Den anrettede Skade var meget stor, Skibet var kun lille, godt 50 m langt. Kaptajn Auten blev kastet op i Luften, men faldt ned igen med Kortkassen ovenpaa sig. Explosionen havde slaaet Hul ogsaa paa modsat Side af den, hvor Torpedoen havde ramt, og Dækket var revet op. Plankestykker, 7.7 cm Patroner og Vragstumper af enhver Art kastedes i Vejret og faldt ned, saarende enhver paa Broen, undtagen Kaptajnen, der laa dækket af Kortkassen.

De Saarede bragtes om Læ, kun En var klemt saa fast under Vraggodset, at man ikke kunde faa ham befriet. Kaptajnen sagde til ham, at han skulde faa Hjælp, saa snart Lejlighed bød sig. „All right, Sir, jeg skal ligge ganske stille, til De siger til," svarede den Saarede. Efter Kampen blev han befriet i bevidstløs Tilstand.

Panik-Afdelingen sendtes fra Borde, Skibets Forende sank hurtigt ned i Vandet, men det vel stuvede Tømmer hindrede dog, at det sank helt. De to Kanoner agter kunde bruges. Alle laa stille og ventede.

U.Baaden dykkede endelig ud ca. 1000 m borte, og observerede det torpederede Skib nøje. Tilsidst maa man være kommet til det Resultat, at der intet Liv var i Damperen. Dennes Baad roede ned langs Siden af Skibet ca. 300 m ude, og U.Baaden nærmede sig til den.

Endelig var den i en gunstig Position. Ned faldt Skærmene om de to Kanoner og allerede 1. Skud ødelagde U.Baadens Periskop og Radio, det næste ramte Kommandotaarnet. Skud efter Skud fløj mod U.Baaden, der nu frembød et stort, ubevægeligt Maal, kun 400 m borte, dens Skæbne var beseglet. Den rejste Forenden ret ud af Vandet og sank. „Stock Force" var i Færd med at gaa samme Vej, men med store Anstrængelser lykkedes det at holde den flydende, til der kom Assistance, som bjærgede Besætningen. Skibet selv sank.

Men adskillige Q-Skibe trak det korteste Straa ved Møderne med de tyske Undervandsbaade, der snart lærte at tage sig i Vare. Dog har Q-Skibene ialt ødelagt 11 af Fjendens U.Baade. Hvor mange Q-Skibe

der er gaaet under, er ikke nøje bekendt, kun nu og da meldes fra tysk Side om, at et saadant Skib er sænket, saaledes *den 14. Marts 1917 Q. 27, den 31. Maj Q. 25.*

At Anvendelsen af Q-Skibe uvilkaarligt maatte føre til, at de tyske Undervandsbaade næsten udelukkende gik over til at skyde Handelsdampere i Sænk uden Varsel, er en Sag, der ikke kan undre.

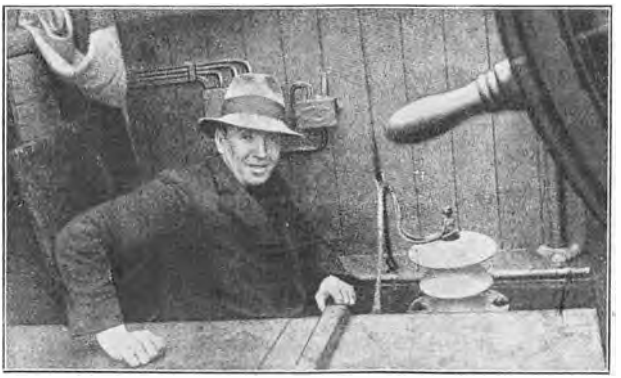

Kaptajnløjtnant *Auten*, Chef for Q-Skibet *Stock Force*. Naar Q-Skibet blev enten torpederet eller beskudt, var Kaptajnens Plads i Almindelighed paa Broen, hvor han, liggende paa Maven, kunde kigge ud gennem en Revne i Broklædet, og hvorfra han kunde give Ordre til Kanonbesætningerne om, naar de skulde aabne Ilden.

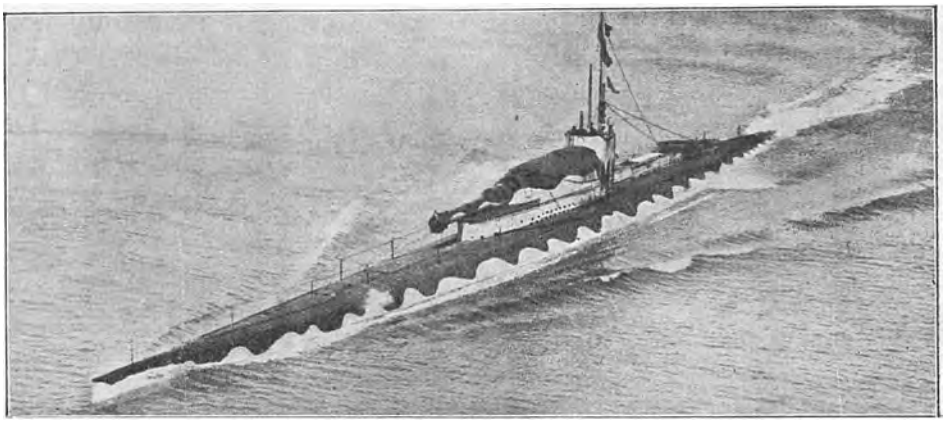

Engelsk Undervandsbaad af M-Klassen, hvorpaa er monteret en *30.5 cm Kanon*. Saadanne „Undervands-Monitorer" var tænkt anvendt bl. a. til Angreb paa Helgoland og tyske Kystbefæstninger, men Vaabenstilstanden traadte i Kraft, inden de naaede til Anvendelse.

XXVII.

Begivenheder i Nordsøen og Atlanterhavet fra Begyndelsen af Krigens 4. Aar og indtil dens Afslutning.

HOVEDOPGAVEN for de tyske Søstridskræfter var stadigt ved sine Undervandsbaade, lettere Krydsere og Jagere at *ødelægge Ententens Handelsskibe for derved at hindre Tilførsler over Havene,* hvoraf Krigsførelsen paa Vestfronten var afhængig, ikke blot direkte, men ogsaa indirekte derigennem, at ikke alene Frankrigs men ogsaa Englands Evne til at fremstille Krigsmateriel i de uhyre Mængder, som efterhaanden udkrævedes, var nøje knyttet til Skibsfartens regelmæssige Gang.

De tyske Undervandsbaade har *været nærmere ved at naa deres Maal, end man i hvert Fald i Foraaret og Sommeren 1917 var klar over i England og Frankrig* udenfor de faa Indviedes Kreds. Tabet af Tonnage i disse Maaneder var i Virkeligheden overvældende, man kan vist omtrent regne med ca $^{3}/_{4}$ Million Tons pr. Maaned, og Forsvarsmidlernes Effektivitet var kun ringe, — først efterhaanden fik man virksomme Midler og bragte dem i Anvendelse, saaledes som foran er anført.

Havde man i Tyskland haft et tilstrækkelig stort Antal Undervandsbaade til Raadighed til Fronttjeneste, havde Ententens Midler muligvis vist sig at være utilstrækkelige.

Der har i Tyskland været nedsat en *parlamentarisk Undersøgelseskommission*, som skulde klarlægge Aarsagerne til, at den uindskrænkede

Undervandsbaadskrig, der erklæredes 1. Februar 1917 under den Antagelse, at England skulde være overvundet i Løbet af 6 Maaneder, var slaaet fejl.

Admiral *v. Capelle* udtalte for Kommissionen, at den tyske Admiralstab havde sluttet Kontrakter om Bygning af ialt 810 U.Baade. Heraf havde Admiral v. Tirpitz bestilt 45 forinden Krigen og 186 under Krigen, medens Capelle selv har bestilt under sin Embedstid 579, nemlig 90 i Løbet af 1916, 269 i 1917 og 220 i de første 9 Maaneder af 1918.

Det vil ses, at disse Tal er en Del større, end de, der efter andre tyske, ikke officielle, Kilder er anført foran i dette Afsnit Side 736. Der er *ikke af Kommissionen oplyst noget om, hvor mange af de bestilte Baade der til forskellige Tider var færdige*, men v. Capelle meddelte om Antallet af *effektive* U.Baade nedenstaaende Tal, der angiver det højeste og laveste Antal U.Baade til Søs i de første Maaneder af den uindskrænkede U.Baadskrig:

1917	Maximum	Minimum
Februar	44	25
Marts	57	32
April	58	39
Maj	58	36
Juni	66	49

Endvidere oplyses det, at under de 19 Maaneders uindskrænkede U.Baadskrig har Middeltallet af aktive U.Baade været 127 pr. Maaned og Middeltallet af U.Baade, som befandt sig til Søs, 47 pr. Maaned.

For hvert Felt, hvor man ønskede til Stadighed at have 1 Baad posteret, maatte man kunne disponere over 5 Baade, idet man under Forudsætning af, at man regnede et Togt til 1 Maaneds Varighed, maatte regne $^1/_3$ af Tiden til Udturen og $^1/_3$ til Hjemturen og hertil kom, at Hensynet til Dokning krævede yderligere 2 Baade. (Efter dette synes de ovenfor nævnte Tal, 127 i Forhold til 47, ikke at stemme.)

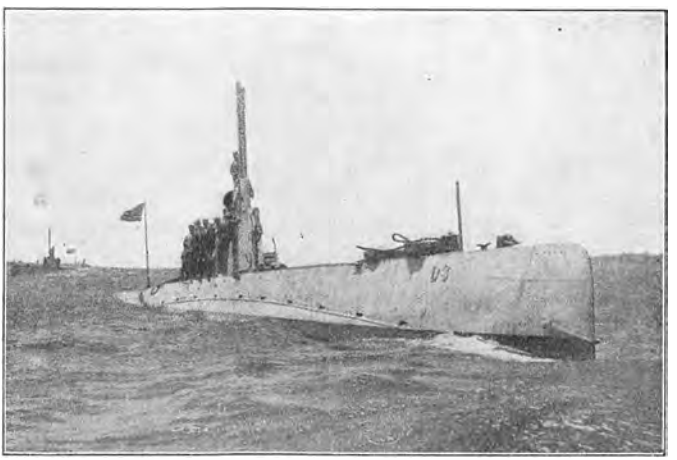

En amerikansk Undervandsbaad, der samarbejdede med den engelske Flaade under Krigen. Ved Krigens Slutning havde Amerika ca. 125 søgaaende Undervandsbaade. Et betydeligt Antal er under Bygning.

En tysk U.Baad, indrettet til Mineudlægning, der er erobret af engelske lagere, staar paa Land. Baaden ses forfra.

Admiral Capelle udtalte endvidere paa Forespørgslen om, hvorfor der ikke var sat større Kraft paa Bygningen af U.Baade i de sidste 9—10 Maaneder inden 1. Februar 1917, at Grundene hertil dels var Regeringens afventende Politik i 1916, dels, at den nødvendige Opgave at *reparere de store Skibe efter Slaget ved Jylland den 31. Maj 1916 tog Hovedparten af Tiden for Skibsværfterne,* ligesom Englændernes omfangsrige Mineudlægninger i Nordsøen i 1916 nødvendiggjorde Bygningen af et stort Antal Minestrygerfartøjer. *Dette Resultat af Slaget ved Jylland kan uden Tvivl fra engelsk — og Ententens — Side ikke vurderes højt nok.*

Tysklands Bygning af U.Baade blev forsinket, og selv om der er bestilt 810 Baade alt i alt (foruden dem, der bestiltes efter Capelles Afgang som Marineminister), saa har kun knap Halvdelen været færdig den 11. November 1918, da Vaabenstilstanden sluttedes. Paa dette Tidspunkt var 440 under Bygning, 137 af de store og største, medens en yderligere Bestilling paa 330, deraf 117 store, var under Forberedelse.

Der er foran omtalt de Angreb, som af forskellige tyske Mænd er rettet mod Marineledelsen, navnlig af Kommandør *Persius* mod Storadmiral *v. Tirpitz*. Denne kommer i sin Bog „Erinnerungen" bl. a. i et kort Afsnit ind paa Imødegaaelsen af disse Angreb, og han viser, at Tyskland ved Krigens Begyndelse var det Land, der havde de fleste *søgaaende* U.Baade. Tyskland havde 10 Baade med stor Aktionsradius mod 7 engelske (1. Juli 1914 afleveredes den 7. af de saakaldte *E*-Baade). Frankrig havde ingen, der kunde sammenlignes med de tyske og engelske.

Spørgsmaalet om *driftsikre* U.Baade med stor Aktionsradius var et Spørgsmaal om *Motorer;* det var dem, man ventede paa. Admiral Tirpitz gjorde sig store Anstrængelser for at faa Fabrikanterne til at sætte al mulig Kraft ind paa dette Punkt. 28 U.Baade havde Tyskland færdige ved Krigens Udbrud, de sidste 10 med *Dieselmotorer*. Der vilde have været 41, hvis Industrien havde kunnet overholde de lovede Kontrakter. *Germaniaværftet* i Kiel havde i 1912 paataget sig at levere 11 Baade færdige til mellem Oktober 1913 og August 1914, men Motorernes Mangel paa Driftssikkerhed forsinkede Baadene 1½ Aar. Dette vil med andre Ord sige, at, selv om man før Krigen havde bestilt flere Baade, havde man ikke kunnet faa dem. — Endnu saa langt hen som i Aaret 1916 var

det ikke lykkedes Franskmændene at faa en fuldt ud driftssikker Motor til større U.Baade.

Saasnart den tyske Hær besatte Flanderns Kyst, var Admiral Tirpitz klar over, at der fra denne Kysts Byer vilde blive Brug for smaa U.-Baade, og han bestilte strax et større Antal saadanne, nemlig U.B.1 til U.B. 17 og U.C.1. til U.C.15. Hertil kom kort efter endnu 94 Baade af en lidt forbedret Type. Baadene samledes paa Værfter i Belgien hvorhen de enkelte Dele bragtes pr. Jernbane. Disse Baade kunde bygges ret hurtigt.

Et kraftigt Forsvar for sin U.Baadspolitik faar Admiral Tirpitz bl. a. af den tyske Korvetkaptajn *Bartenbach,* der er En af Tysklands første Experter paa Undervandsbaadsomraadet. Han udtaler bl. a.:

„— — — Vi var gaaet frem som Banebrydere og stod i Aaret 1914 i Spidsen hvad angaar Undervandsbaadstypen. Ethvert Menneske maa kunne indse, at det er et Bevis for den rette Vurdering af et Vaaben, naar Typen saa fuldkomment som *U. 21* opfylder de overordentlig høje Krav, som ingen Parlamentariker, ingen civil Mand, men vel Storadmiralen har tænkt paa (det var U. 21, der gik til Dardanellerne) Bevis: da jeg i Begyndelsen af 1912 meldte mig hos Marineministeren, var hans første Spørgsmaal: „Hvor længe kan en af vore U.Baade opholde sig udenfor Themsen?" Dette Spørgsmaal kunde den Gang *kun* stilles af en Søofficer, som klart forudsaa Undervandsbaadenes Anvendelsesmaade — — — — Det var Fremstillingen af en *Dieselmotor paa 850 Hestekræfter, der voldte Vanskelighederne* — — — —."

Kaptajnløjtnant Bartenbachs Brev, der er skrevet i April 1918, omtaler blandt meget andet ogsaa, at en Undervandsbaad i 1915 opnaaede det 4-dobbelte, i 1916 det 3-dobbelte Resultat af, hvad der kunde opnaaes i 1917, da den uindskrænkede U.Baadskrig kom; thi paa hine Tidspunkter var Forsvarsmidlerne saa meget svagere. „Vi har ladet den Overlegenhedens Tid gaa ubenyttet hen." Men heri har, som foran ogsaa er anført, Storadmiral v. Tirpitz ingen Skyld. Han var i det hele taget en af de Faa i Tyskland, der havde en klar Forstaaelse af, *hvilken Rolle Herredømmet paa Havet spiller,* og var nok den, som bedst kendte og vurderede Styrkeforholdet paa Søen mellem Tyskland og England.

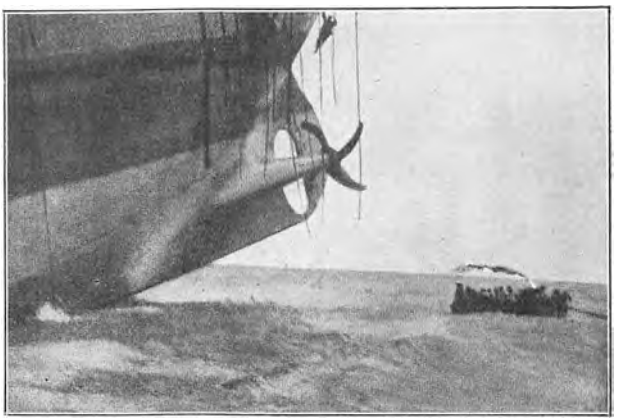

Et af U.Baadenes Ofre. En torpederet Damper synker, idet Agterskibet løftes ud af Vandet. Størsteparten af Besætningen har reddet sig i en af Baadene, men de sidste maa glide ned ad Tove og lade sig falde i Vandet med Haab om at blive bjærget op i Baadene.

At den *delte Administration af den tyske Marine* i 1) Marinemi-

nisteriet, 2) Admiralstaben og 3) Marinekabinettet har voldt Vanskeligheder, lægger Tirpitz ikke Skjul paa. Tirpitz vilde have Flaaden ud til Kamp, og han vilde langt tidligere, end det skete, have begyndt den hensynsløse Undervandsbaadskrig, vilde i det hele føre en energisk Krig mod England, men han mødte her ikke Forstaaelse hos den tyske Regering (Bethmann-Hollweg m. Fl.), der ofte søgte at holde Tirpitz udenfor Forhandlingerne.

Der skal nu gives en kortfattet Skildring af Begivenhederne paa Søen i Nordsøen og Atlanterhavet fra Udgangen af Juli 1917 indtil Krigens Afslutning ved Vaabenstilstandens Indtræden den 11. November 1918.

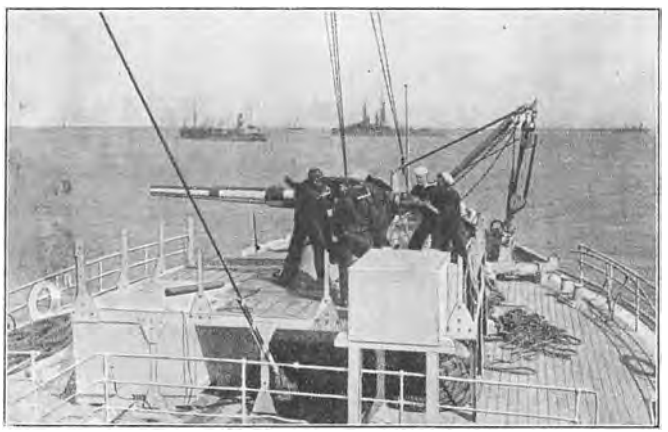

Mandskab fra den amerikanske Marine sattes ombord i alle amerikanske Dampere som Besætning til de Kanoner, Damperne havde til Afværgelse af Undervandsbaadenes Angreb.

Den 16. August 1917 kom det til en løbende Fægtning i *den sydlige Del af Nordsøen* mellem tyske Jagere og Minesøgere og engelske Krydsere og Jagere. Den tyske Beretning siger, at Fjenden skyndsomst trak sig tilbage for den velrettede tyske Ild, medens Englænderne erklærer, at de ramte adskillige af de tyske Skibe under disses Tilbagetog, men at de maatte opgive Forfølgelsen af Hensyn til de tyske Minefelter. Da Englænderne var ude med betydelige Styrker, er den sidste Fremstilling sikkert den rigtigste.

Den 1. September om Morgenen opskræmmedes Beboerne paa *Vestkysten* af Jylland ved *Nymindegab* af en heftig Skydning fra Havet, og kort efter begyndte Granater at falde inde paa Land, dog uden at anrette egentlig Skade. Samtidigt saas *4 tyske armerede Trawlere styrende mod Land;* det var mod disse, at engelske lette Krydsere og Jagere rettede den heftige Beskydning, hvorved Ricochetter og „for lange" Skud fløj ind over Land. De 4 Trawlere satte paa Land i mer eller mindre beskadiget Stand, Besætningerne forlod skyndsomst Skibene og roede eller svømmede i Land. De engelske Jagere rettede endnu nogle Skud mod Trawlerne og sejlede derpaa bort. Der ydedes de Saarede af Besætningerne fra Trawlerne al mulig Hjælp fra dansk Side; i Overensstemmelse med Neutralitetsreglerne blev de derefter interneret. Trawlerne blev Vrag (se Billede foran S. 448). Fra dansk Side protesteredes mod Krænkelsen af det dan-

ske Territorium, og den engelske Regering udtalte sin Beklagelse af det skete og lovede fuld Erstatning for mulig forvoldt Skade.

Tjenesten paa Trawlerne og Minesøgerskibene var i høj Grad farlig for begge Parter. Ikke alene var de udsat for Angreb fra fjendtlig Side, men den stadige Udlægning af nye Minefelter, som disse Fartøjer skulde opsøge og rydde uden at kende deres Plads og Udstrækning, krævede mange Fartøjer og Menneskeliv. Nedenstaaende Skildring fra tysk Side giver et Begreb om denne farlige Tjeneste·

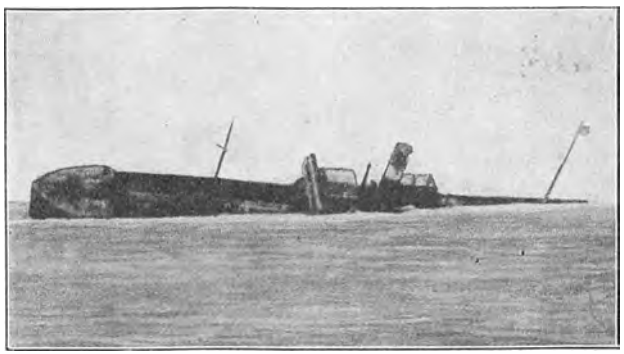

Den engelske Damper *Parkgate* synker efter at være torpederet af en tysk U.Baad. Dette og andre Fotografier er taget af den tyske Undervandsbaad *U. 35*; Fotografierne samledes paa en Film og fremvistes i Tyskland. [„The Graphic."]

„Vi var en Halvflo tille sammen. Vi havde maatte afbryde den os stillede Opgave paa Grund af, at der var konstateret et hidtil ukendt Minefelt, og vi var paa Tilbagevejen, vor Baad forrest. Ved Midnatstid var Flotillechefen og Chefen gaaet ned for at spise. Jeg selv førte Baaden. Saa hørte vi bag os 2 eller 3 voldsomme Detonationer. Da vi intet kunde se, lod jeg Baaden løbe videre. Flotillechefen og Chefen kom paa Broen; vi stoppede og drejede til Styrbord. De bag os sejlende Baade fik Ordre til ikke at følge. Medens vi drejede, løb den nærmest bag os gaaende Baad paa en Mine. Tilsyneladende var det den, der havde faaet begge de foregaaende Detonationer, thi den laa med Stævnen dybt i Vandet, saa at Agterenden ragede højt op. Besætningens indtrængende Raab: „Kom dog langs Siden!" lød uhyggeligt i Mørket. Endnu medens vi forsøgte at komme hen til den, gled den allerede langsomt lodret i Dybet. Efter at den var forsvundet, blev temmelig mange Folk, der havde klamret sig til Hækken, fisket op, hvad der var besværligt i den høje Sø."

„Under dette Redningsarbejde løb en tredie Baad, der ligeledes fiskede Overlevende op, ogsaa paa en Mine. Hele dens Forskib, lige til Kommandobroen, blev revet bort, og i Stumper og Stykker faldt det ned paa Agterdækket. Vi gik strax langs Siden og tog de Overlevende ombord. Den haardtsaarede Læge, Dr. S., blev bevidstløs lagt ind i Kabyssen, for at man ikke i Mørket skulde træde paa ham paa Dækket."

„Imidlertid hørtes forude om Bagbord nye Raab om Hjælp. Vi rettede Projektøren mod Stedet og saa i dens Lys en Mængde Folk svømme rundt i Vandet. Flotillechefen gav Ordre til at sejle hen til dem. Men næppe var Skruerne begyndt at gaa rundt, da sprang der en Mine umiddelbart foran Broen, hvor vi 4 Officerer stod. Jeg saa Ildglimtet og blev slynget ned paa Dækket. Strax derefter styrtede Vandsøjlen ned over mig, saa at jeg i min Bedøvelse et Øjeblik troede, at jeg var under Dækket og Søen styrtede ind i Skibet, og jeg maatte se at komme op paa øverste Dæk — i Virkeligheden klatrede jeg igen op paa Broen.

I det samme hørte jeg Flotillechefen raabe: „Forlad Broen, Ammunitionen springer i Luften!" Jeg saa Ammunitionsmagasinet brænde i lys Lue. Trappen til Broen var revet bort, derfor sprang jeg igen ned paa Dækket. Der laa en Redningsflaade, den væltede en Mand og jeg udenbords. Hele Hækken stod fuld af Folk, men til de 3 Officerer, der havde staaet sammen med mig paa Broen, saa jeg intet mere."

„Hækken løftede sig nu langsomt. Jeg trak min Kappe af og tog en Redningsvest paa og fordelte Redningsveste og allehaande andre flydedygtige Genstande som Bøjer, Aarer etc. til dem. Da jeg endnu ansaa Baaden for flydedygtig, lod jeg Dampen blæse af Kedlerne og Fyrene slukke. Men strax derefter lagde Baaden sig pludseligt om paa Bagbords Side. Alle styrtede til Styrbords Ræling, men i samme Øjeblik kippede Baaden over paa Styrbords Side, og de fleste Folk faldt eller sprang i Søen, medens endnu Nogle klamrede sig til Bagbords Ræling. Jeg selv stod nu helt ude paa Hækken, der rejste sig lodret i Vejret for derpaa hurtigt at glide i Dybet, saa at Vandet skyllede alt bort, tilsidst ogsaa mig selv."

En engelsk Trawler, der har faaet *Forskibet sprængt bort* af en Mine. Trawlere bliver hjærget i Havn og repareret.

„Da jeg igen dukkede op, saa jeg tæt foran mig vor Baads Motorjolle; en Maskinist sad i den, og han hjalp mig op. Lidt efter lidt kom flere Folk svømmende, saa vi tilsidst var 18 i den. Vi hørte Raab om Hjælp fra Havet, men da vi ingen Aarer havde, kunde vi ikke hjælpe. Vi kunde intet se, kun det drivende Vrag af et af Skibene. Endelig kom en Robaad fra et af de andre Skibe til Syne, den havde hørt vore Nødsignaler med Baadsmandspiben og fundet os. Den tog os paa Slæb og bragte os ombord paa Skibet, der var ankret. Nogle Torpedobaade var kommet til, og deres Baade hjalp med at redde, — ialt blev 58 Mand reddede. De tre andre Officerer saa jeg ikke mere. Ogsaa Cheferne paa de to andre Baade er omkomne, — ikke i Kamp med en levende Fjende, men med en usynlig, livløs Fjende, med den i Dybet lurende Mine."

Den 2. Oktober 1917 blev den engelske Panserkrydser *Drake* torpederet ved Nordkysten af Irland af en tysk U.Baad. 19 Mennesker omkom ved Explosionen, Resten af Besætningen blev bjærget.

I Midten af Maaneden torpederedes den engelske Hjælpekrydser *Champagne* med et Tab af 56 Mennesker og den amerikanske Transportdamper *Achilles* med et Tab af 67 Mennesker.

Som foran anført foregik Forbindelsen mellem Skandinavien og England ved Konvoyer. To Gange rettede hurtigsejlende tyske Skibe et An-

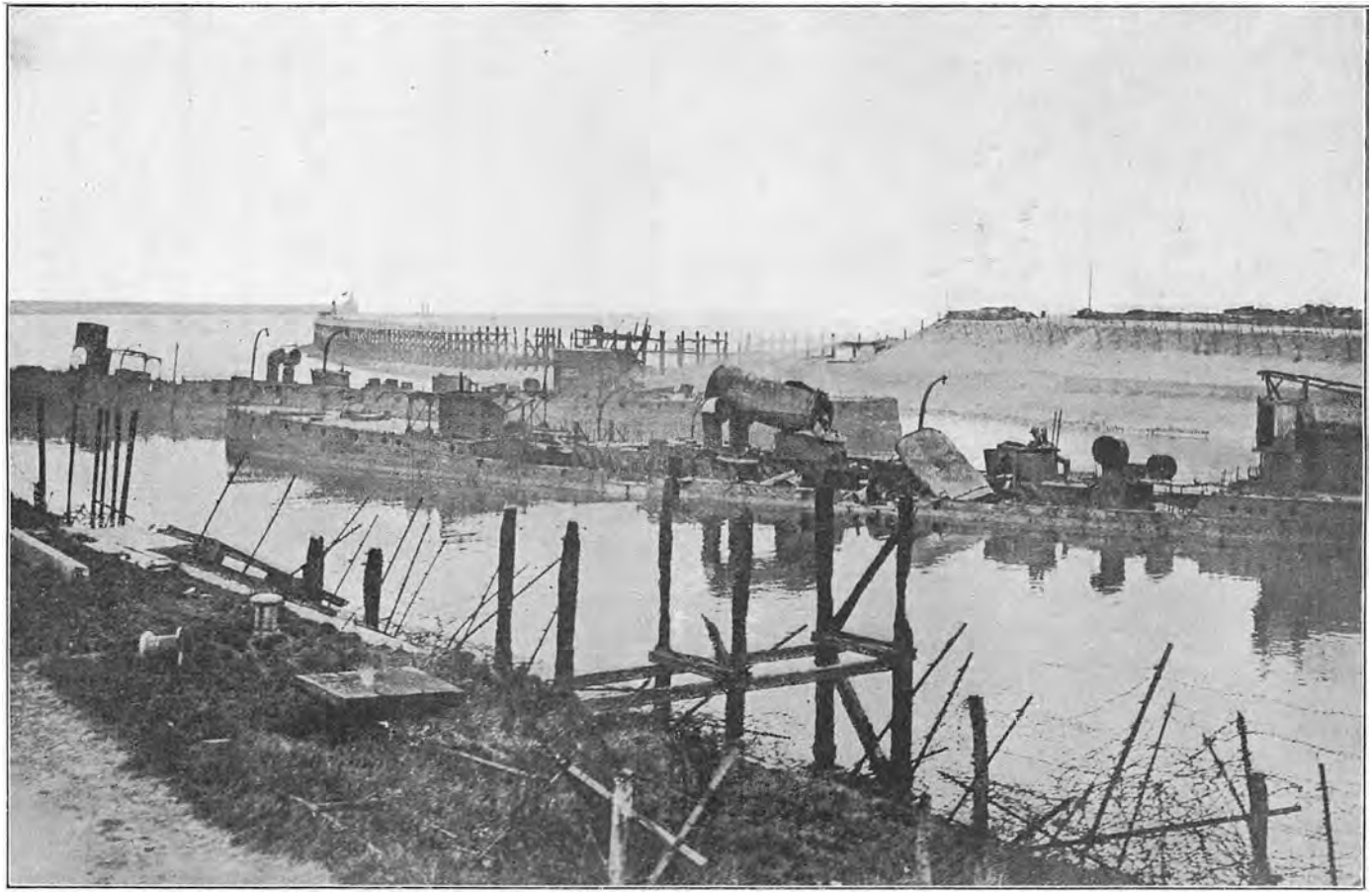

Ved Zeebrügge (Bruges-Port) ved Mundingen af Kanalen fra Brügge (Bruges) efter det engelske Angreb den 23. April 1918. Man ser, hvorledes de sænkede engelske Blokskibe „Iphigenia" og „Intrepide" næsten ganske har spærret Kanalen, saaledes at Jagere og Undervandsbaade ikke kunde passere, før større Arbejder var udført. Store Jagere kunde næppe komme forbi.

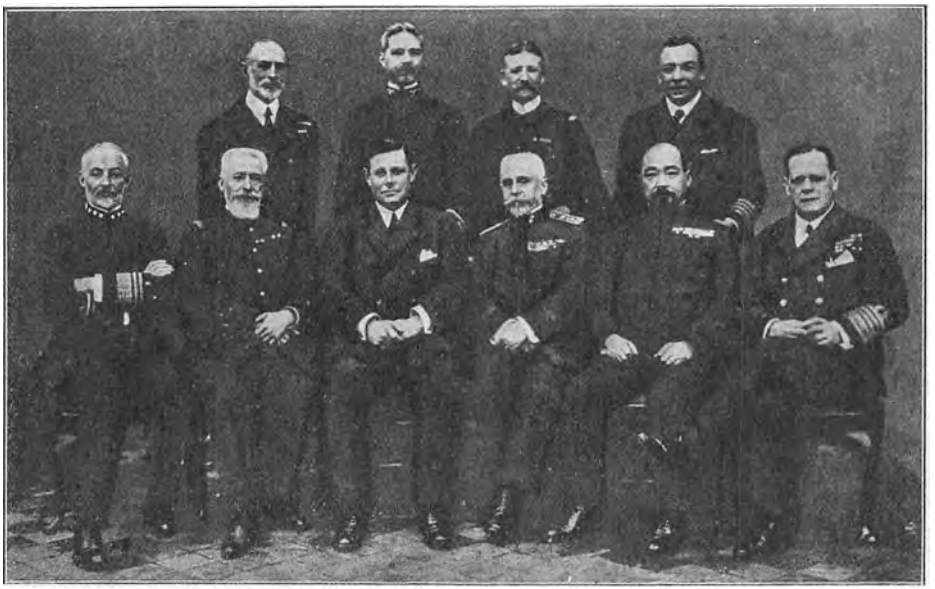

Ententemagternes Marine-Krigsraad samledes første Gang i London *den 22. Januar 1918.* Medlemmerne er i underste Række, siddende, fra venstre: Viceadmiral *W. S. Sims*, U.S.A., Viceadmiral *F. I. I. de Bon*, Frankrig, Sir *Eric Geddes*, 1. Admiralitets-Lord, England, Viceadmiral Grev *Thaon di Revel*, Italien, Kontreadmiral *K. Funakoshi*, Japan, Admiral Sir *Rosslyn Wemyss*, England, — staaende fra venstre: Kontreadmiral *Fremantle*, England, Kommandør *M. C. Twining*, U.S.A., Kontreadmiral, Baron *de Lostende*, Frankrig, Kommandør *Th. E. Crease*, England (Sekretær). I *Foraaret 1918* samledes et lignende Raad paa *Malta*.

greb mod denne Rute med et for Konvoyen overordentlig alvorligt Resultat.

1. Angreb paa en skandinavisk Konvoy:

Den 17. Oktober 1917 blev en Konvoy paa 12 skandinaviske Dampere om Morgenen angrebet. Konvoyen var under Bevogtning af de engelske Jagere *Mary Rose* og *Strongbow*. De angribende tyske Krydsere ødelagde i Løbet af kort Tid de to engelske Jagere, der begge sank med Størstedelen af deres Besætninger, hele „Mary Rose"s paa 88 Mand og 47 af „Strongbow"s. Under Kampen mellem Jagerne lykkedes det 3 af de 12 Dampere at slippe bort, men de 9 andre — 5 norske, 1 dansk og 3 svenske — blev skudt i Sænk, og Størstedelen af deres Besætninger omkom; kun 29 Mennesker blev bjærget af en engelsk armeret Trawler. Da alt, hvad der var i Sigte, var skudt i Sænk, vendte de tyske Krydsere tilbage uden at møde engelske Krigsfartøjer.

Dette Angreb af tyske Krydsere paa en Konvoy vakte betydelig Opsigt og Kritik, ikke alene i de skandinaviske Lande, men ogsaa i England.

Sir *Eric Geddes,* der havde afløst Edward Carson som *Marineminister den 6. September 1917,* udtalte: „Saadanne lejlighedsvise „Raids" af hurtige Overvandsfartøjer kan ikke til enhver Tid forhindres."

Knapt 2 Maaneder efter blev Angrebet da ogsaa gentaget med samme Held for Tyskerne, hvorom nedenfor.

Kun sjældent saas engelske Krigsfartøjer indenfor *Skagen,* hvor derfor ret jævnligt tyske Trawlere drev Fiskeri, — man kan ikke helt afgøre, om de var armeret eller om de, naar de fiskede, tog Kanonerne i Land, saa kun Understillingerne stod tilbage.

Den 2. November 1917 foretog engelske Krydsere og Jagere et Togt ned i Kattegat. Mellem *Anholt* og *Kullen* stødte Jagerne paa en tysk Hjælpekrydser, *Maria* af Flensborg, der var i Nærheden af Trawlerne. Hjælpekrydseren blev hurtigt skudt sønder og sammen af den overlegne engelske Ild. Besætningen maatte forlade Skibet, dels i Fartøjerne, dels sprang de over Bord. 10 Trawlere blev ligeledes ødelagt, og adskillige af Besætningerne omkom. Englænderne bjærgede 64 Mand, som toges til Fange. Af „Maria"s Besætning paa ca. 80 Mand bjærgedes 30 af de engelske Jagere, 15 Mand blev optaget af kort efter passerende danske Dampere og landsat dels i Helsingør, dels i Kjøbenhavn. En Del af Besætningerne paa Trawlerne reddede sig ind til den svenske Kyst. „Maria" førtes af Kaptajnløjtnant *Lauterbach,* der i sin Tid havde været med „Emden".

Tysk *Kaptajnløjtnant Lauterbach,* Fører af den tyske Hjælpekrydser „Maria" af Flensborg, der den 2. November 1917 tillige med tyske armerede Trawlere blev skudt i Sænk i Kattegat af engelske Jagere. Enkelte Folk af de tyske Besætninger bjærgedes af danske Dampere og landsattes i Helsingør.

Nævnes skal, at blandt de mange af U.Baade sænkede Dampere var ogsaa den amerikanske *Rochester,* der i Marts sejlede til Bordeaux (se foran S. 748). Den torpederedes *den 8. November.*

Den 17. November rekognoscerede atter engelske Jagere og Krydsere med Kampkrydsere som Understøtning ned mod Helgoland. Det kom til en kort løbende Fægtning med 4 tyske Krydsere og tillige nogle Minesøgere. Tyskerne trak sig tilbage, kun med Tabet af en Minesøger, af hvis Besætning Englænderne reddede 6 Mand.

Amerikanerne mistede i Krigen 2 Jagere, den ene, *Chauncey,* sank *den 19. November* i Atlanterhavet efter Kollision, 21 Mennesker druknede. Den anden, *Jacob Jones,* blev torpederet *den 6. December 1917* af en U.Baad i Nærheden af *Scilly Øerne,* en stor Del af Besætningen omkom.

Ved et Møde i *Paris* i Slutningen af November Maaned dannedes „*De Allieredes Marineraad*" med den Opgave at sikre et nøje Samarbejde mellem de Allieredes Flaader i enhver Retning.

2. Angreb paa en skandinavisk Konvoy:

Den 12. December 1917 udførte lette tyske Krigsfartøjer to vellykkede

Angreb, det ene mod Englands Østkyst, det andet mod en anden skandinavisk Konvoy. Den tyske officielle Beretning om dette sidste lyder:

„Samtidigt med Angrebet paa Handelstrafiken ved den engelske Østkyst angreb vore lette Styrker under Kommando af Kaptajnløjtnant *Kolbe* igen en Konvoy. Denne, der bestod af 6 Dampere med en samlet Brutto Tonnage af 8000 Tons, tilligemed en armeret Damper, Jageren *Partridge* og 4 armerede Trawlere, blev sænket. Jageren *Pellew* undkom i beskadiget Stand. Vore Styrker vendte tilbage uden Tab og med et stort Antal Fanger, hvoraf 4 Officerer."

Ialt bjærgede Tyskerne 50 Mand. Omtrent dobbelt saa mange bjærgedes af tililende engelske Jagere, der dog kom for sent til at møde de tyske Fartøjer. Nogle Overlevende naaede Norge i egne Baade.

Admiral *Wemyss* afløste den 12. Januar 1918 Admiral Jellicoe som 1. Sea Lord.

Kritiken i England var stærk, og Konvoyerne blev fremtidigt bedre beskyttet. *Der er ikke senere sket noget Angreb paa disse.*

I Raid'et mod Trafiken ved Englands Østkyst blev en armeret Trawler og 2 Dampere sænket. Den tyske Styrke kommanderedes af Kaptajnløjtnant *Heinicke*, og vendte tilbage til tysk Havn uden Tab.

I Begyndelsen af Januar afløstes Admiral *Jellicoe* som First Sea Lord af Viceadmiral Sir *Rosslyn Vemyss.*

Aaret 1918 begyndte som 1917 sluttede, det var Undervandsbaadene, som angreb og angrebes. Mange Dampere sænkedes, særligt i de første Maaneder, om end de foran nævnte Forholdsregler gjorde det vanskeligere og vanskeligere for U.Baadene at løse den dem stillede Opgave. De *danske* Dampere, der er sænket i 1918, ses af Oversigten S. 817.

Nærmere Enkeltheder om nogle af disse danske Skibes Forlis skal anføres efter Resultatet af de afholdte Søforhør.

Skonnerten *Asta* var afsejlet fra *Reykjavik den 19. Juli* paa Vej til *Barcelona*, og da den befandt sig ca. 650 Sømil vest eller nordvest for Skotland (vistnok udenfor Farezonen) blev den sænket ved Beskydning fra en tysk U.Baad; Besætningen gik i Redningsbaaden; inden denne forlod Skibet, fik Kokken Ordre til at hente Skibshunden. Da han kom paa Dækket med denne, var Baaden roet ca. 20 m fra Skibet. Kokken sprang i Vandet, men Baaden roede væk fra ham. Ca. $2^1/_2$ Time efter blev han taget om Bord i U.Baaden, der 3 Uger senere paa 61°35' nordlig Br. 1°55' østlig Lgd. satte ham om Bord i svensk Fiskekutter „Neutral", der den $^{14}/_8$ landsatte ham i *Lysekil. Den øvrige Besætning formenes at være omkommet.*

Den danske Handelsflaades Krigsforlis i 1918.

(Fortsat fra S. 456).

Nr.	Skibets Art og Navn	Tons Brutto	Tons Netto	Dato for Forliset	Aarsag til Forliset	Plads for Forliset	Ved Forliset omkom
253	S. S. Dagny.....	1220	735	0/1 18	Torpederet	Atlanterh.	2
254	- Hulda Mærsk	1566	948	10/1 -	Sænket af U.V.B.	—	
255	S. Mariane	63	56	16/1 -	Torpederet el. Mine	Skagerak	
256	S. S. Lindeskov ...	1274	728	30/1 -	Sænket af U.V.B.	Atlanterh.	
257	S. Apollo	242	213	/2 -	Borteblevet, Mine?	—	7
258	S. S. Avanti	2128	1171	2/2 -	Torpederet.	—	
259	S. Mette.....	118	98	8/2 -	Sænket af U.V.B.	Middelh.	
260	S. S. Romny.....	1024	525	20/2 -	Torpederet	—	
261	- Eos.....	838	444	Formi. 27/2 -	Borteblevet, Mine?	Nordsøen	26
262	- Randelsborg .	1551	954	9/3 -	Sænket af U.V.B.	Skagerak	
263	N. G. Petersen	1282	803	13/3 -	Sænket	Kanalen	
264	S.-Quintero	1613	1505	10/3 -	Sænket af U.V.B.	Skagerak	
265	S S. Mice.....	968	591	16/3 -	Sænket u. Konvoj	Kanalen	
266	- Excellence Pleske.....	2059	1298	31/3 -	Sænket af U.V.B.	—	15
267	- Indien	4199	2699	31/3 -	— — —	Atlanterh.	29
268	- Agnete.....	1127	705	/4 -	Sænket	—	
269	M. S. Samsø	324	172	1/5 -	Torpederet el. Mine	Nordsøen	9
270	S. Thoralf.....	586	536	8/5 -	Sænket af U.V.B.	Irske Hav	
271	- Embla.....	157	140	14/5 -	— — —	Nordsøen	
272	S. S. Alexy	1127	686	16/5 -	Sænket u. Konvoj	—	
273	S. Kirstine Jensen.	168	143	19/5 -	Sænket af U.V.B.	Middelh.	
274	M. S. Dronning Margrethe ..	393	269	26/5 -	Sænket af U.V.B.	Nordsøen	
275	S. Souvenir.....	549	497	29/5 -	Sænket af U.V.B.	Atlanterh.	
276	- Argus.....	201	179	2/6 -	— — —	—	
277	- E. E. Petersen..	255	214	2/6 -	Minesprængt	Kattegat	2
268	F. Freden	24	7.	7/6 -	Opbragt, forlist	Nordsøen	
279	S. J. L. Ginge.....	38	15	11/6 -	Minesprængt. Forlis	—	
280	S. S. Kalv	1957	1223	13/6 -	Mine?	—	
281	S. Caroline.....	219	189	24/6 -	Sænket af U.V.B.	Atlanterh.	
282	M. S. Dronning Thyra	423	331	29/6 -	— — —	Nordsøen	
283	S. S. Carl	2486	1610	7/7 -	— — —	Atlanterh.	14
284	S. Hermes.....	298	263	20/7 -	— — —	—	
285	- Anna.....	212	185	21/7 -	— — —	—	
286	M. S. Asta	121	95	26/7 -	— — —	—	5
287	F. Karen	ca. 20	20	/7 -	Minesprængt	Nordsøen	5
288	M. S. Columbia ...	5570	3490	1/8 -	Torpederet. Forlis	Middelh.	1
289	S. Ludvig	145	126	3/8 -	Sænket af U.V.B.	Nordsøen	
290	- Skjold.....	166	144	3/8 -	— — —	—	
291	- Orkney.....	292	254	9/8 -	— — —	Atlanterh.	5
292	- Frida.....	395	345	13/8 -	— — —	Nordsøen	7
293	S. S. Helene	1567	1000	17/8 -	— — —	Irske Hav	1
294	- Nordboen ...	2417	1547	18/8 -	— — —	Middelh.	
295	S. Johanne	235	212	28/8 -	— — —	—	
296	- Erik.....	217	191	19/9 -	Beskudt af U.V.B.. Forlis	Atlanterh.	
	Ialt i 1918	41834	27556				128
	Ialt under Krigen	**287061**	**187059**				**533**

S. betyder Sejlskib, S. S. Dampskib, M. S. Motorskib, F. Fiskerfartøj, U.V.B. Undervandsbaad.

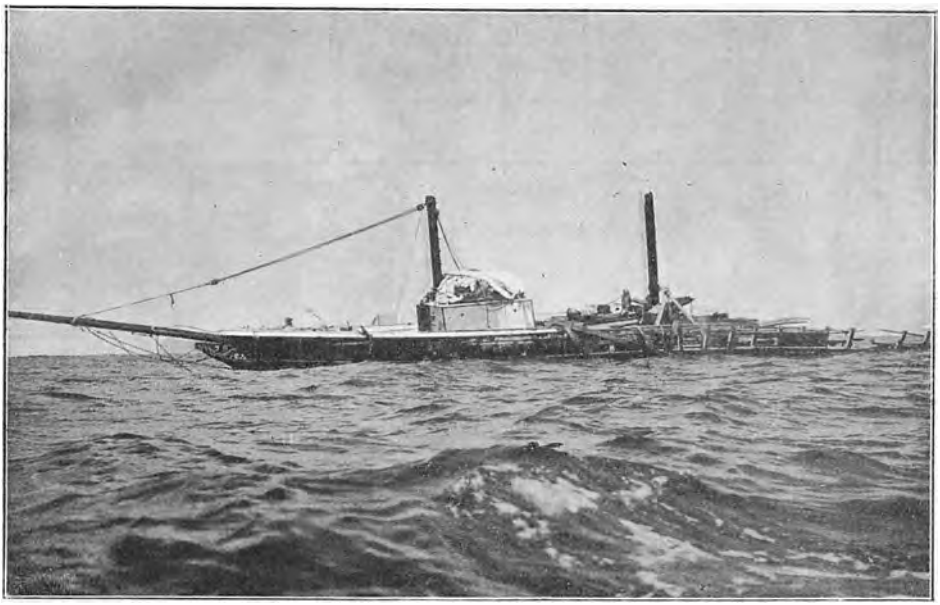

Dansk 3-mastet Skonnert E. E. Petersen, som *den 2. Juni 1918* blev ødelagt af en Mine paa Herthas Flak, nordøst or Læsø. Skonnerten, der var lastet med Træ, var paa Vej fra Göteborg til Barcelona. Kaptajnen og en Letmatros omkom. Resten af Besætningen bjærgedes ind til Skagen.

Damperen *Eos* gik i Konvoy. Der vides kun, at Skibet stoppede paa Rejsen, antagelig paa Grund af Maskinskade, og blev agterudsejlet. Den antages herefter at være forlist med Mand og Mus.

Barken *Frida* befandt sig Kl. 3½ Em. *den 13. August* 40 Sømil Øst for *Shields*, da den blev beskudt af en tysk U.Baad. Besætningen gik i Baaden og roede væk fra Skibet. Kort efter blev Baaden ramt af en Granat, hvorved 6 Mand dræbtes og 4 saaredes. Senere kom en anden U.Baad til Stede. Besætningen fra denne gik om Bord i Frida, satte Jollen med Medicinkiste, Tæpper, Tøj og lidt Brød, i Vandet, stak Ild paa Skibet og bragte Jollen hen til Redningsbaaden. De 4 overlevende fra denne gik om Bord i Jollen, hvorpaa begge Undervandsbaadene, der havde *nægtet at tage de Saarede om Bord,* forsvandt. Næste Morgen bjærgedes de 4 Saarede af en engelsk Trawler.

Dampskibet *Indien* blev *den 31. Marts* sænket af en U.Baad, da det var i Farezonen om *Azorerne*. Besætningen gik i Skibets 4 Redningsbaade. De 3 af disse forliste, da det blæste op til Storm med høj Sø, den 4. ankom til *Ilha da Tercira* den 6. April.

Barken *Quintero* blev sænket nordvest for Hirtshals i Skagerak, altsaa *langt udenfor Farezonen.*

Damperen *Randelsborg* blev sænket omtrent paa samme Sted, altsaa ogsaa *langt udenfor Farezonen.*

Disse Exempler viser, hvor farligt det var at møde en tysk Under-

Agterskibet af den minesprængte Skonnert E. E. Petersen, som af danske Torpedobaade og Inspektionsskibet „Diana" blev bjærget ind til Skagen. En Del af „Diana"s Besætning ses oppe paa Vragets Dækslast i Gang med at faa denne kastet over Bord, saa at Skibet, flydende paa Lasten, kunde slæbes til Land.

vandsbaad. Indtraf Mødet langt fra Land, *overlodes Besætningen,* hvis den var kommet heldigt fra en eventuel Beskydning, *til sin Skæbne i de aabne Baade.* Det ses ogsaa, at det, at være *udenfor* Farezonen, ikke var ensbetydende med, at Skibet *ikke blev sænket.*

Den danske Handelsflaade har haft et Tab af over 1/3 *af sin Tonnage og 533 Mennesker har mistet Livet.*

Bekæmpelsen af U.Baadene kostede stadigt *England* og *dets Allierede* mange Skibe og Menneskeliv. Men de mange udlagte *Miner* forvoldte ogsaa *Tyskerne* Tab.

Natten *den 12. Januar* løb 2 engelske Jagere, *Opal* og *Narborough,* i en voldsom Snestorm paa Grund paa Orkney Øerne og blev Vrag. Alle, undtagen 1 Mand, omkom, ɔ: der druknede ca 170 Mand. *Den 9.* blev *Racoon* Vrag paa Irlands Kyst.

Den 20. Januar afgik 5 tyske Jagere paa Rekognoscering fra Helgoland. Ca. 60 Sømil fra Øen stødte *A. 73* paa en Mine og sank. *A. 77* ilede til for at bjærge Besætningen, men ogsaa den stødte paa en Mine. De 3 andre vendte om, de frygtede sandsynligvis for, at det var engelske Undervandsbaade, som angreb. Hele Besætningen fra A. 73, vel ca 90 Mand, omkom, medens det lykkedes 19 Mand fra A. 77 at komme i et Fartøj; de roede øst paa mod den jydske Kyst, som de først naaede om Morgenen den 24. efter store Lidelser, 3 af dem var døde.

To store Undervandsbaade, *K.4* og *K.17*, mistede Englænderne *den 31. Januar 1918* paa Grund af Kollision. Om de er stødt sammen over eller under Vandet, er ikke meddelt. Desuden gik i Januar Undervandsbaadene *G.8* og *H.10* tabt. I Februar mistedes *E.50*; Jageren *Boxer* sank *den 8. Februar* efter Kollision. Adskillige armerede Dampere faldt for Angreb af de tyske U.Baade. Den engelske Undervandsbaad *D.3* sank *den 12. Marts*, Jagerne *Falcon den 1. April* og *Bittern den 4.*, begge paa Grund af Kollision.

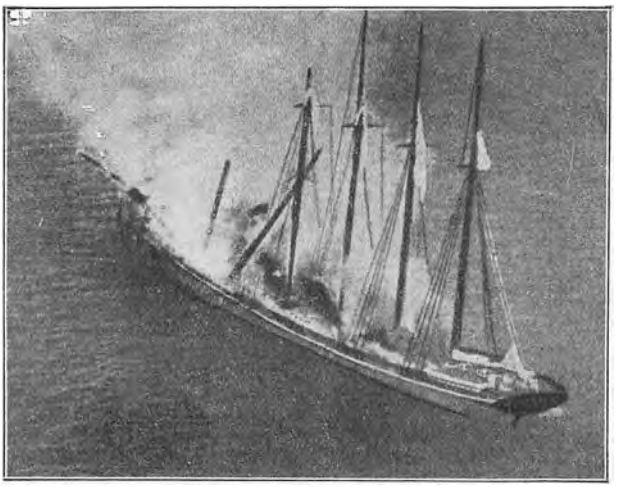

En 5-mastet amerikansk Skonnert, der er blevet skudt i Brand af en tysk Undervandsbaad.

Den 28. Marts var engelske Styrker atter inde i Nærheden af *Helgoland*, hvor 3 tyske Bevogtningsfartøjer sænkedes, efter at Besætningerne, 72 Mand ialt, var taget til Fange. Til større Affærer førte disse Fremstød, der var ret hyppige, dog aldrig.

Naar og hvor der er blevet ødelagt tyske U.Baade, blev under Krigen kun i særlige Tilfælde bekendtgjort fra engelsk Side. Saaledes meddeltes i Slutningen af Maj, at en engelsk Undervandsbaad i Nærheden af *Kap St. Vincent* havde torpederet en tysk U.Baad af den nye store saakaldte „Krydsertype" (ca. 2500 Tons).

Lloyd George holdt *den 24. Maj* en Tale i Edinburgh, hvori det bl. a. hed:

„I Begyndelsen var Tysklands Undervandsbaadskrig ikke blot en Trusel, men en stor Fare. Den er endnu en Plage, men den er ikke længere en Fare. Som en Fare, der kunde bevirke Vinden eller Taben af Krigen, har vi endeligt, og jeg tror heldigt, budt den dødeligste Fare, vi endnu har mødt, Spidsen. Admiralstaben er af den Mening, at de allierede Flaader siden Aarets Begyndelse har sænket flere fjendtlige Undervandsbaade, end der er blevet færdigbygget. De Allierede bygger tilsammen Skibe hurtigere, end Tyskerne kan sænke dem."

I Foraaret 1918 blev man her hjemme og i Sverige allarmeret ved *at Skibe blev minesprængt i det nordlige Kattegat*, mellem Skagen og Læsø og over ad den svenske Skærgaard til.

Det engelske Admiralitet meddelte paa given Foranledning, at

„ingen Miner, som var farlige for Handelsskibene, var blevet lagt af Englænderne udenfor de officielt meddelte Farezoner. Hvis der var Miner i det om-

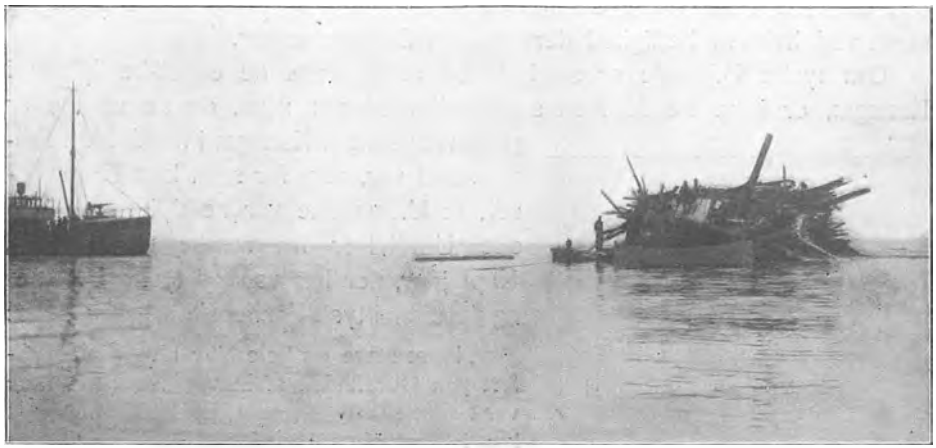

Vraget af Skonnerten E. E. Petersen, som *den 2. Juni 1918* sprang i Luften ca. 10 Sømil vest for *Vinga* ved at støde paa en Mine i det af Tyskerne dèr udlagte Minefelt. Til venstre ses Forskibet af det danske Inspektionsskib *Diana*, der tilligemed danske Torpedobaade bjærgede Vraget ind til Skagen.

handlede Farvand, der var farlige for Handelsskibsfarten, maatte de derfor være udlagt af Tyskerne med disses sædvanlige Mangel paa Hensyn overfor de Neutrale."

Forholdet var det, at, for at søge at hindre de tyske U.Baade i at benytte Kattegat som Rute under Ud- og Hjemrejsen til deres Operationsfelter, havde Englænderne i Sejlruten mellem Læsø Trindel og Skagen udlagt Miner — vistnok fra Undervandsbaade —, i en Dybde, der var større end 10 m, og saaledes kunde erklæres for at være ufarlige for Handelsskibe. Da Tyskerne blev klar herover, udlagde de for at hindre de engelske Skibes Operationer i dette Farvand et større Minefelt omtrent paa samme Sted. Senere blev Minefeltet udvidet, saa det strakte sig ret langt mod Øst ind mod den svenske Kyst og tæt ind til dansk Territorialfarvand ved den jydske Kyst mod Vest. De tyske Miner stod i kun ca. 3 m Dybde og var farlige for almindelig Sejlads.

Adskillige Skibe faldt da ogsaa som Ofre for denne Spærring, hvorom jo intet var bekendtgjort. Fra dansk Side blev der af Marinen strøget efter Miner indenfor Territorialgrænsen, og ned langs Aalbæk Bugten udlagdes Lystønder til Vejledning for Sejladsen, som maatte omlægges fra den almindelige Rute øst om Læsø til at gaa tæt rundt om Skagens Rev, ned langs Kysten og vest om Læsø.

Endnu længe efter Vaabenstilstandens Indtræden hører man om, at Skibe synker paa disse Spærringer, bl. a. en stor amerikansk Damper paa Vej til Göteborg, og Farvandet er endnu (Maj 1920) ikke færdigrenset.

Det vigtige Fiskeri i dette Farvand, der navnlig drives med Iver fra svensk Side, led betydeligt Afbræk, og den svenske Marine strøg derfor ogsaa efter Miner. Under denne Strygning stødte *den 24. September 1918*

den svenske Kanonbaad *Gunhild* paa en Mine 6 Sømil fra *Skagen* og sank, ved hvilken Lejlighed der omkom 21 Mennesker.

Om tyske U.Baade er sunket ved at gaa paa de engelske Miner i Kattegat, er ikke kendt, men sandsynligt er det ikke, da de næppe er passeret gennem Kattegat i neddykket Stilling. Det var, som før sagt, kun Undtagelser, at U.Baadene var neddykket. Engelske Udtalelser fra sænkede Damperes Kaptajner, der har været i tyske U.Baade og derefter i tysk Fangenskab, gaar ud paa:

Amerikansk Viceadmiral *Sims*. Han kom til England; endnu før Amerika var indtraadt i Krigen, og organiserede sammen med det engelske Admiralitet De Forenede Staters Flaades Samarbejde med dets Allierede. Dette Samarbejde gik uden Friktion under hele Krigen, og Admiral Sims, der var vel kendt allerede fra den spansk-amerikanske Krig, høstede den største Anerkendelse hos de Allierede.

„I det store og hele blev alt Arbejde udført paa Overfladen af Havet. Naar der ikke var noget særligt at gøre, dykkede U.Baaden kun 1 Gang om Dagen for at berettige Besætningen til Dykkepenge. De synes ikke at bryde sig synderligt om Patrouillefartøjer eller Jagere, naar disse var et passende Stykke borte, og dykkede ikke ned af den Grund. Naar et Luftskib eller Flyvemaskine kom i Sigte, viste de betydelig Uro og fik travlt med at dykke. Den almindelige Dybde, der navigeredes paa i neddykket Stand, var 30—50 m. Ikke eskorterede Skibe og Konvoyer blev holdt i Sigte om Dagen og forfulgt, enten langt foranfor eller agtenfor, indtil Natten kom. Saa blev de angrebet."

Det var stadigt mange Skibe, de tyske U.Baade sænkede, hvor mange fremgaar i store Træk af de anførte Oversigter over den sænkede Tonnage. De store Anstrængelser, de Allierede gjorde sig for at ødelægge U.Baadene, gav dog efterhaanden større og større Resultater, saaledes at man fra det engelske Admiralitets Side fraveg Principet om intet at meddele om Tilintetgørelse af U.Baade. Hvor svært det kunde være at faa Ram paa en af disse, ses af en Beretning, ifølge hvilken en U.-Baad blev jaget af mange Fartøjer og Flyvemaskiner i 72 Timer og fik 35 Dybdebomber ned over sig, før den endelig maatte overgive sig. Besætningen blev taget til Fange.

Den 31. Maj sank den engelske Jager *Fairy* efter at have været i Kollision; senere meddeltes, at den havde vædret en U.Baad, og denne er da sandsynligvis ogsaa sunket. „Fairy"s Besætning blev bjærget.

I *Begyndelsen af August* meddelte Lloyd George i det engelske Underhus, at „*mindst 150 tyske Undervandsbaade er blevet ødelagt*". Dette Tal blev benægtet i de tyske Aviser, men en Maanedstid senere offentliggjorde det engelske Admiralitet en Liste paa *150 Chefer for tyske U.-Baade,* hvis Skæbne man kendte. Af disse var *116 døde, 27 Krigsfanger, 6 internerede i neutrale Lande, 1 var det lykkedes at vende hjem til Tyskland.* Den engelske Liste bringer Kommentarer om 3 af de døde tyske Chefer, nemlig: Kaptajnløjtnant *Schneider,* der den 19. August 1915 torpederede *Arabic,* Kaptajnløjtnant *Schwieger,* der som Chef for *U. 20* den 7. Maj 1915 torpederede *Lusitania,* og som omkom med *U. 88* i September 1917 (se foran S. 721), samt endelig Kaptajnløjtnant *Wagenfuhr,* der den 31. Maj 1916 sænkede *Belgian Prince* og druknede 40 af Besætningen, men omkom ca. 14 Dage senere med *U. 44.*

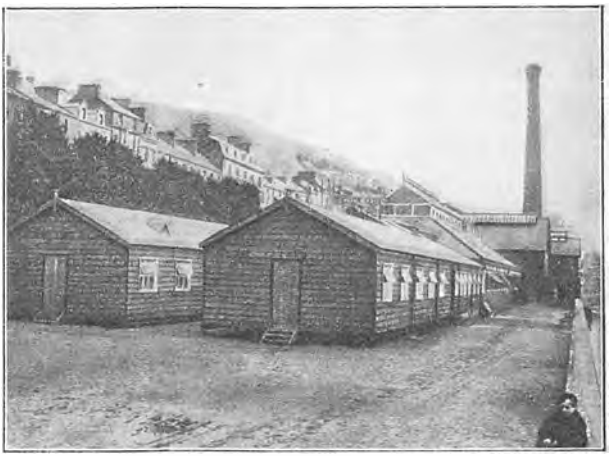

Den amerikanske Marines Forsamlingslokale i en irsk Havn. I de Havne, de amerikanske Krigsskibe benyttede, blev der indrettet særlige Lokaler til Besætningerne, hvor de kunde udhvile sig efter de altid anstrængende Togter mod de tyske U Baade.

Den 19. Juli 1918 angreb engelske Flyvere, ført frem paa Krydsere, de tyske Luftskibshaller ved *Tønder* og opnaaede direkte Træffere med deres Bomber mod 2 af Hallerne, hvorved vistnok 2 eller 3 Zeppelinere blev ødelagt. 4 af Maskinerne vendte ikke tilbage til Skibene, men de 3 landede i Nærheden af *Esbjerg.* Besætningerne vendte tilbage til England.

Samme Dag blev en *fransk Damper* torpederet i Nærheden af den spanske Kyst. Besætningen reddede sig i Baadene, men *U.Baaden vædrede disse,* saa det kun lykkedes 5 Mand at naa Land.

Ligeledes *den 19. Juli* blev den store amerikanske Transportdamper *Justicia* (en tidligere tysk Damper) paa 32,000 Tons torpederet nord for Irland. Den blev — hvad der ellers er sjældent — angrebet af mindst 3 U.Baade og efterhaanden, til Trods for, at den gik sammen med flere Dampere, og var bevogtet af Jagere og andre Fartøjer, ramt af saa mange Torpedoer, at den sank. Den første Torpedo ramte „Justicia" Kl. 2^{30} Eftmd. Kl. 4^{30} gik 2 Torpedoer udenom Skibet, der blev taget paa Slæb af Slæbedampere. *Den 20.* Kl. 4^{30} Fmd. gik endnu en Torpedo lige foran Skibet; endelig Kl. 9^{15} blev det ramt af 2 Torpedoer, og det sank lidt

En tysk U.Baad, der er sænket ved Dybdebomber, løftes til Overfladen mellem Pontoner og bringes i Havn. Kun ganske faa Baade er bjærget eller erobret, langt de fleste af de ca. 200 ødelagte tyske U.Baade ligger paa Havets Bund.

efter Middag. 16 Mand dræbtes ved Explosionerne, Resten af Besætningen reddedes. Den ene af de angribende U.Baade blev sænket *den 19.* af den engelske Jager *Marne*, — just samme Dag blev Tyskerne drevet tilbage over *Floden Marne* for *2. Gang.*

I Juli Maaned var et Par *tyske U.Baade* ovre ved *Amerikas Kyst,* hvor de sænkede Skibe og sandsynligvis ogsaa udlagde Miner.

Den 5. August sænkede den franske Jager *Oise* en tysk U.Baad ved Bretagnes Kyst.

Den 7. August blev den franske Krydser *Dupetit Thouars* torpederet i Atlanterhavet, medens den beskyttede de amerikanske Troppeoverførsler. 17 Mand omkom, hele den øvrige Besætning reddedes af amerikanske Jagere.

Den 12. August 1918 foretog engelske Krydsere, Motorbaade og Flyvere en Rekognoscering hen mod *Emden,* men de blev tilbagevist af Eskadriller af tyske Flyvere og Zeppelinere. Englænderne mistede 6—8 Motorbaade, af hvilke nogle søgte ind til Holland. Efter den tyske Beretning var der ogsaa engelske Kampskibe og -Krydsere med, men de engelske Styrker trak sig tilbage, uden at det lykkedes de tililende tyske Søstridskræfter at tvinge dem til Kamp. Tyskerne mistede 1 Zeppeliner og 1 Flyvemaskine.

I August Maaned meldte et Telegram fra *Batavia*, at *6 tyske Dampere,* ialt ca. 30,000 Tons, var overdraget *til Holland* i Stedet for de 6 hollandske Dampere, der blev torpederet ved Scilly Øerne den 22. Februar 1917 (se foran S. 749).

Henimod *Midten af August* drev adskillige Lig af tyske Søfolk ind paa Jyllands Vestkyst. Nogle Dage i Forvejen var der ude fra Havet hørt stærk Kanontorden, som viste sig ikke at hidrøre fra Kamp mellem tyske og engelske Krigsfartøjer. Forklaringen herom gik ud paa, at der var *udbrudt Mytteri blandt Dele af de Folk, der skulde ud med Undervandsbaade og Minesøgerskibe.* Folkene havde bemægtiget sig nogle Jagere, og havde med disse forsøgt at undslippe til Norge. Jagerne blev imidlertid indhentet af Krydsere og beskudt af disse, saaledes at vistnok et Par blev

skudt i Sænk, — der nævnes *S. 62* og *S. 66*. Resten maatte overgive sig og vende tilbage til tysk Havn.

Noget større Sammenstød mellem engelske og tyske Skibe fandt ikke Sted i de sidste Par Maaneder af Krigen. Et stort Fremstød var planlagt fra tysk Side, men kom ikke til Udførelse, hvorom senere vil blive berettet. De tyske U.Baade var stadigt virksomme, men de formaaede ikke at vende Bladet til Fordel for Tyskland. Mange Dampere sænkede de vel, men de amerikanske Troppekonvoyer led saa at sige intet Afbræk. I Slutningen af Juli 1918 udtales i „Kölnische Zeitung" herom:

„Paa Grund af de mange Indskibningshavne paa den udstrakte amerikanske Kystlinie, de uregelmæssige Afgangstider og de talrige Udskibningshavne saavel i Frankrig som i England er det ikke muligt at afse tilstrækkeligt mange U.Baade til det særlige Formaal at angribe de amerikanske Troppekonvoyer uden at gøre for dybt Indgreb i det, der er Hovedformaalet med U.Baads-Felttoget: at ødelægge Englands Stilling efter Krigen."

De amerikanske Troppekonvoyer gik deres Gang efter stor Skala:

I *September Maaned 1918* ankom ikke mindre end 311,219 amerikanske Tropper til Europa, 153,246 til Frankrig og 157,973 til England. Engelske Skibe overførte 175,721, 59 %, amerikanske Skibe 121,547, 37 %, Resten, 13,951 eller 4 %, kom over i franske Skibe. Det samlede Antal amerikanske Tropper, der til Udgangen af September var overført, androg 1,766,160 Mand. Heraf tog engelske Skibe 54 %, amerikanske 44.5 %, franske 1.4 % og italienske 0.1 %. Af de konvoyerende Krigsskibe har 70 % været engelske, 27 % amerikanske og 3 % franske.

De ved disse vældige Transporter mistede Skibe er kun faa, og Antallet af dem, der herved omkom, *naar ikke ud over et fircifret Tal.* Et af de Tilfælde, hvor flest omkom, var, da Hjælpekrydseren *Otranto* sank efter Kollision den 6. Oktober i stormende Vejr; herved omkom 431 Mennesker, deraf 335 amerikanske Soldater.

Den almindelige Skibsfart led stadigt Tab; en af de sidste Sænkninger, hvorved mange Mennesker omkom, var, da Passagerdamperen *Leinster den 9. Oktober 1918* ikke langt fra Kingstown blev torpederet og sank,

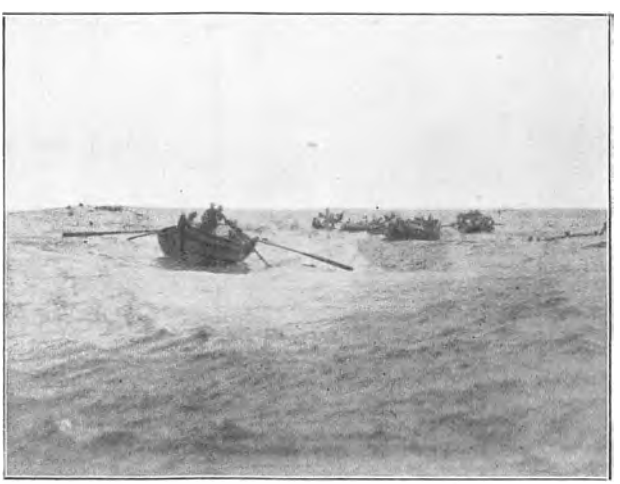

Baadene fra en torpederet, stor Damper roer rundt, efter at Damperen er sunket, og søger at bjærge dem, der svømmer rundt i Vandet klamrende sig til Vragstumper.

hvorved omtrent 600 Mennesker omkom. Mr. *Balfour* udtalte herom, at det var *en rent ud barbarisk Handling.*

Et af de sidste i Krigen torpederede Krigsskibe var den engelske Predreadnought *Britannia,* der sank i Gibraltar Strædet den 9. November 1918 med et Tab af omkring 120 Mand.

Endelig i Begyndelsen af *December 1918* fremkom fra engelsk Side en Opgørelse over Handelsflaadernes Tab under Verdenskrigen paa Grund af Fjendens Handlinger og øvrige Forlis.

Den ser ud som følger:

Tidsperiode	Mistet Brutto-Tonnage		
	Engelsk	Andre Nationer	Ialt for alle Lande
1914			
August—September	341,824	85,947	427,771 *)
4. Kvartal	154,728	126,688	281,416
1915			
1. Kvartal	215,905	104,542	320,447
2. —	223,676	156,743	380,419
3. —	356,659	172,822	529,481
4. —	307,139	187,234	494,373
1916			
1. Kvartal	325,237	198,958	524,195
2. —	270,690	251,599	522,289
3. —	284,358	307,681	592,039
4. —	617,563	541,780	1,159,343
1917			
1. Kvartal	911,840	707,533	1,619,373
2. —	1,361,870	875,064	2,236,934
3. —	952,938	541,535	1,494,473
4. —	782,889	489,954	1,272,843
1918			
1. Kvartal	697,668	445,668	1,143,336
2. —	630,862	331,145	962,007
3. —	512,030	403,483	915,513
Oktober	83,952	93,582	177,534
Ialt...	**9,031,828**	**6,021,958**	**15,053,786**

*) I dette Tal indgaar 210,653 Tons, der blev interneret i fjendtlige Havne.

Der er ligeledes fra engelsk Side givet en Oversigt over hvad der er bygget af Handelsskibstonnage i England og af dets Allierede og de Neutrale. Her vejede i det sidste Aar Amerikas mægtige Skibsbygningsprogram godt til, saaledes at mod Slutningen af Krigen Nybygningerne rigeligt erstattede Tabene.

Tidsperiode	Nybygget Brutto-Tonnage		
	England	Allierede og Neutrale	Ialt i Verden
1914			
August—September	253,290	337,310	1,012,920
4. Kvartal	422,320		
1915			
1. Kvartal	266,267	551,081	1,202,000
2. —	146,870		
3. —	145,070		
4. —	92,712		
1916			
1. Kvartal	95,566	1,146,448	1,688,000
2. —	107,693		
3. —	124,961		
4. —	213,332		
1917			
1. Kvartal	246,239	340,807	587,046
2. —	249,331	435,717	685,048
3. —	248,283	426,778	675,061
4. —	419,621	571,010	990,631
1918			
1. Kvartal	320,280	550,037	870,317
2. —	442,966	800,308	1,243,274
3. —	411,397	972,735	1,384,130
Oktober	136,100	375,000	511,100
Ialt	**4,342,296**	**6,507,231**	**10,849,527**

I ovenstaaende Tabeller er Centralmagterne ikke med. Hos dem er der under Krigen kun bygget meget lidt, hvorimod Tabet af Tonnage er ret betydeligt, ca 1,500,00 Tons.

Der skal nu berettes om *Begivenhederne ved Flanderns Kyst og i Kanalen.*

I dette for Krigen i Almindelighed og for Kampen paa Vestfronten i Særdeleshed saare vigtige Farvand forefaldt talrige større og mindre Kampe. *Kysten ved Flandern*, der efterhaanden var overordentligt stærkt befæstet, saaledes som det vil ses af Skitsen over Befæstningernes Beliggenhed og og Bestykning, blev jævnligt bombarderet fra Søen, meget hyppigt angrebet fra Luften. Trafiken over Kanalen gik sin Gang uden Afbrydelse til Trods for de mange Anstrængelser, Tyskerne gjorde sig for at volde den Afbræk. De engelske Styrker i *Dover* og *Harwich* og de franske i *Calais* og *Dunkerque* var aarvaagne.

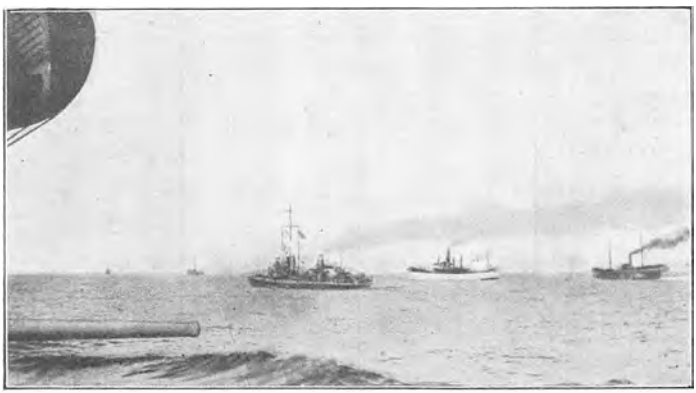

En Konvoy eskorteres af franske Jagere.

Den 3. November 1917 forsøgte Tyskerne at ødelægge de Kysten bombarderende engelske Skibe ved *en elektrisk styret lille Motorbaad*, der forude havde en stor Sprængladning. Den havde ingen Besætning. Maskinerne startedes, og under dens Løb frem afrulledes et langt, tyndt Kabel, der fra Land kunde føre Strøm til et elektrisk Styreapparat. Signaler om Styringen gaves fra en Flyvemaskine. Forsøget mislykkedes, idet Baaden blev skudt i Sænk, inden den naaede sit Maal.

Ostende og *Zeebrügge* blev holdt nøje under Observation, saaledes at de tyske Jagerangreb mod Dover Strædet og den engelske Kyst blev sjældne. Men en saa snæver Blokade overfor en energisk Modstander kunde ikke holdes, uden at der mistedes Materiel og Menneskeliv.

Den 23. December 1917 gik 3 engelske Jagere *Surprise*, *Tornado* og *Torrent* tabt i Nærheden af den hollandske Kyst i taaget Vejr, vistnok ved at støde paa Miner. Dog meddeltes der fra hollandsk Side, at man havde observeret betydelige tyske Stridskræfter i nærliggende Farvande. Englænderne mistede 200 Mand.

Kampe i Luften mellem Eskadriller af Flyvemaskiner fandt hyppigt Sted. Tab ledes paa begge Sider. Undertiden gik engelske Flyvere saa langt ned, at de kunde beskyde de tyske Tropper paa Jorden med Maskingeværild.

Selv om de tyske Jagere sjældnere kom ud, var det ikke muligt at hindre U.Baadene heri. Spærringen af Dover Strædet gjordes stadigt mere og mere effektiv, der udlagdes en hel Kæde af Skibe, til Dels opankrede,

naaende fra Kyst til Kyst, store Net med Miner i alle Dybder o. s. v. Men U.Baadene slap dog ud. I en Tale i Underhuset den 13. December 1917 sagde Sir *Eric Geddes* bl. a.

„Kravene, der stilles til vor Handelsflaade, er større end nogensinde. Undervandsbaadstruslen bliver holdt i Skak, men er ikke overvundet. Nybygningen af Skibe opvejer endnu ikke vore Tab. — Vi maa have Skibe, flere Skibe og endnu flere Skibe."

I Begyndelsen af *Januar 1918* skete der Omskiftning i det engelske Admiralitet, hvor bl. a. Admiral *Wemyss* afløste Admiral *Jellicoe* som 1. Sea-Lord.

Den 12. Januar 1918 meddeltes, at Viceadmiral *Bacon* havde fratraadt Kommandoen over *Dover-Patrouillen*. Hans Afløser var Kontreadmiral Sir *Roger Keyes*.

Den 13. Februar 1918 kort efter Midnat blev den engelske *Patrouillelinie i Dover Strædet angrebet* af tyske Jagere, som sænkede 8 mindre Forpostskibe uden selv at lide Tab. Næste Morgen tidlig blev Byen *Dover* bombarderet i 3-4 Minutter af en U.Baad; 1 Barn dræbtes og 7 Mennesker saaredes. Fra tysk Side siges, at mindst 12 Forpostskibe sænkedes tillige med 1 ældre Krydser, 1 Torpedobaad og 5 Motorbaade, 300 Mennesker omkom Disse Opgivelser fra tysk Side er antageligt overdrevne.

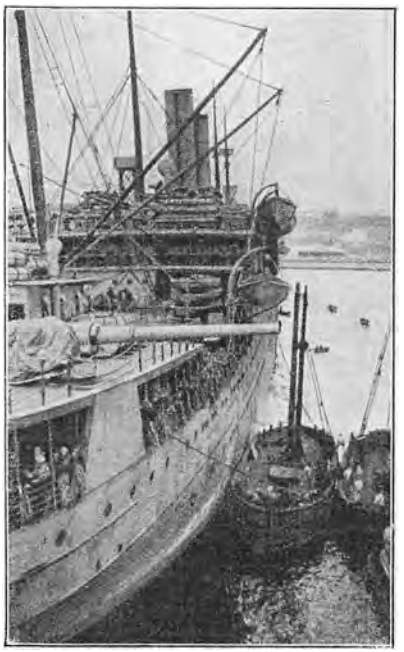

Amerikansk Troppetransport ankommer til en fransk Havn I Frankrig var *Brest* og *Bordeaux* Hovedudskibningshavne for de direkte fra Amerika kommende Tropper.

Tidligt om Morgenen *den 21. Marts 1918* blev paany *Dunkerque* bombarderet af tyske Jagere i nogle Minutter, men Angrebet maatte afbrydes, da 2 engelske og 3 franske Jagere hurtigt greb ind. De engelske var Flotillelederen *Botha* og Jageren *Morris*, de franske hed *Mehl*, *Magon* og *Boisclier*. De tyske Jagere blev lyst op ved Hjælp af Lysgranater. „Morris" torpederede en tysk Jager paa 500 m Afstand. „Botha"s Hoveddamprør blev skudt over, saa den mistede noget i Fart. Den styrede lige mod den 4. Jager i den tyske Linie, vædrede den og skar den midt over, vendte derpaa mod den næste, der dog undgik den, men kun for at blive torpederet og skudt i Sænk af en af de franske Jagere. Samtidigt havde andre tyske Jagere været ude for at bombardere *La Panne* og *Bray Dunes*. De trak sig alle tilbage mod Ostende, forfulgt af de franske og engelske Jagere samt af Flyvere og ogsaa hurtiggaaende Motorbaade; en af disse lykkedes det at ramme en tysk Jager med en Torpedo, lige idet

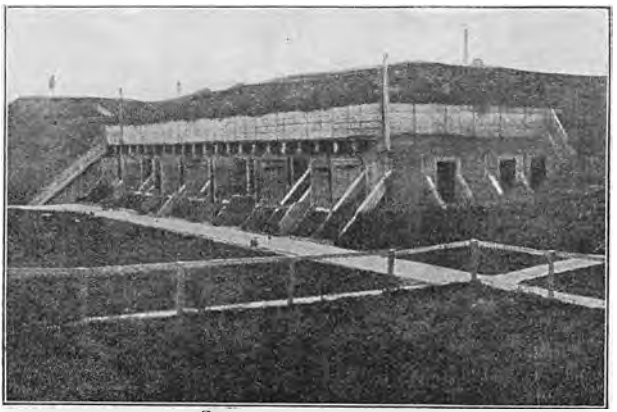

Ind i Klitterne ved Flanderns Kyst gravedes Opholdsrum og Kommandostationer, som udstøbtes med Beton. Billedet viser en Centralkommandostation for en Gruppe af Forter.

den drejede ind i Ostende Havn. Ifølge de franske og engelske Opgørelser mistede Tyskerne saaledes 3 Jagere — fra tysk Side opgives Tabet til 2 mindre Forpostskibe, hvilket dog næppe er rigtigt.

De Allierede havde faaet Oprejsning for Tabet den 15. Februar. *Der høres fra nu af ikke mere om Angreb mod Dover-Calais Ruten.* Initiativet i dette Farvandsafsnit gik helt over til de Allierede.

Flanderns Kyst blev stadigt bombarderet, men for om muligt helt at lukke Udgangen fra *Ostende* og *Zeebrügge* blev der fra engelsk Side Natten mellem *den 22. og 23. April 1918* udført *et stort anlagt og meget dristigt Forsøg paa at spærre Havnene ved at sænke Blokskibe i Havneindløbene.* Ved *Ostende* mislykkedes det, ved *Zeebrügge* opnaaede Englænderne i det store og hele det ønskede Resultat. Udarbejdelsen af Planen i sine Detailler havde strakt sig over flere Maaneder. Fra tysk Side udsendtes samme Dag en officiel Meddelelse, hvori til Slut siges:

„Blokadeforsøget har været fuldstændig mislykket. Atter en Gang har Fjenden ofret Mennesker og Skibe forgæves."

Den engelske Meddelelse gives nedenfor.

Angrebet paa Zeebrügge den 23. April 1918.

Det kan paa en Maade forundre, at Englænderne ikke tidligere forsøgte at blokere *Zeebrügge* og *Ostende* for paa den Maade at gøre disse Havne uanvendelige for de tyske Jagere og Undervandsbaade. Hvis nemlig disse to Steder lukkedes, betød det, at de tyske Undervandsbaade maatte gaa tilbage og benytte Helgolandsbugten som Basis, og de tyske Jagere maatte følge efter, og deres nærmeste Udfaldsport vilde da blive *Emden,* men herfra er der ca. 300 Sømil længere til Dover Strædet end fra Zeebrügge, og Vejen derhen fører ned *forbi den engelske Hovedbasis for Forsvaret af den sydlige Del af Nordsøen, Harwich,* hvor Kontreadmiral *Tyrwhitts* Eskadre af Krydsere, Jagere og Undervandsbaade holdt til, og der var da ikke ringe Sandsynlighed for, at angribende tyske Jagere allerede vilde blive mødte af engelske Fartøjer paa Udturen; men selv om de skulde slippe uset igennem, saa vilde Angrebet paa Dover Patrouillen strax blive rap-

porteret til Harwich, og Hjemturen for de tyske Fartøjer vilde være overordentlig farlig, thi det var jo udelukket, at de kunde gøre Razziaen ud og hjem i Løbet af én Nat, saaledes som det kunde gøres fra Zeebrügge.

De ubehagelige, naalestikagtige Beskydninger af Englands Sydøstkyst og af den franske Kyst vilde da sandsynligvis ophøre.

Det vil heraf fremgaa, at der var meget at vinde ved at faa Zeebrügge og Ostende godt blokeret.

Men det er iøjnefaldende, at Foretagendet var overordentlig vanskeligt.

Udenfor Havnen var der talrige Minespærringer. Kysten var uhyre stærkt befæstet.

Zeebrügges Havn bestaar i Hovedsagen af *en stor Mole*, der er ca. 1800 m lang, af Form omtrent som en Halvmaane. Den beskytter Indsejlingen til Kanalen op til Brügge og videre ind i Belgien mod vestlige og nordvestlige Vinde. I Læ af Molen er Indsejlingen til Kanalen gravet. For at hindre Tilsanding er Molen ikke massiv helt ind til Land, men paa et Stykke er den dannet af en solid Pælekonstruktion, hvorover en Bro med Jernbanespor etc. er ført, og herved har Strømmen frit Løb. Paa Molen, der paa sin største Del er 20—25 m bred, var der Bygninger, der dels var Oplagsrum for de ved Molen fortøjede Jagere, dels var Flyvebaadshangarer; paa Molehovedet stod bl. a. 6 Stkr. 15 cm Kanoner, ligesom selve Molen var forsynet med talrige mindre Kanoner og en stærk Besætning.

Planen for Angrebet udarbejdedes under Ledelse af Viceadmiral *Keyes*, og gik i store Træk ud paa følgende:

Der skulde samtidigt rettes Angreb paa *Ostende* og *Zeebrügge*. Mod Ostende skulde to ældre Krydsere, fyldt med Cement, dirigeres under Ledsagelse af forskellige mindre Fartøjer, og de to Krydsere skulde sænkes i Havneindløbet. Det skal strax her siges, at dette Angreb mislykkedes.

Mod *Zeebrügge* var følgende Plan lagt: 3 ældre Krydsere, fyldt med Cement og med Sprængladninger anbragt indenbords langs Bunden, skulde sejle ind forbi Molen, gennem den gravede Rende, ind i selve Kanalen op

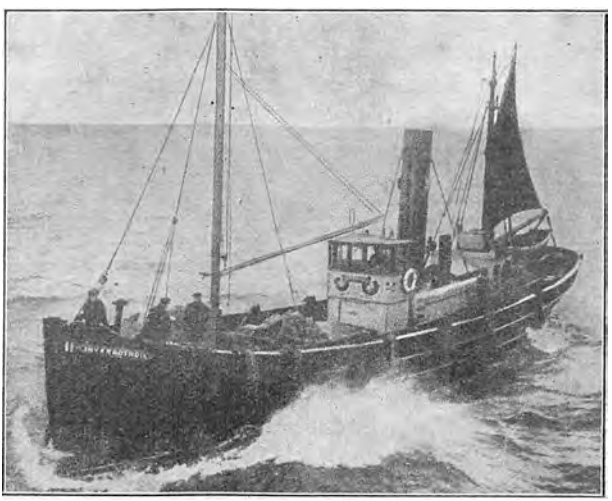

En engelsk „Drifter“, (lille Fiskedamper). Disse Fartøjer var stadigt i Virksomhed for at uskadeliggøre forankrede og drivende Miner og for at passe paa U.Baadene.

til Brügge og sænkes dèr. For at aflede Opmærksomheden fra dette Hovedformaal, skulde en ældre Krydser, ledsaget af to mindre Dampere, rette et Angreb mod Molen, idet de lagde til langs dennes Yderside og satte Tropper i Land paa den. Samtidigt skulde 2 med Sprængstof fyldte gamle Undervandsbaade gaa mod Pæleværksforbindelsen ved Molens Inderende og naar én af dem — eller de begge — var under Broen, skulde de sprænges i Luften og afskære Forbindelsen mellem Molen og Land.

Angrebet bragtes til Udførelse Natten mellem *den 22.—23. April 1918.* Alt havde været klart allerede i længere Tid, men Vejrforholdene havde to Gange afbrudt Sejladsen fra Dover. Der var nemlig forskellige Faktorer, der skulde bringes til at falde sammen. Angrebet skulde ske *om Natten*, det skulde ske *ved Højvande*, og endelig skulde *Vinden være let og paalands*, thi det var Meningen, at hele Eskadren skulde nærme sig bag et Tæppe af kunstig Taage, da det ellers var saa godt som utænkeligt, at der kunde opnaas et heldigt Resultat paa Grund Tyskernes store Agtpaagivenhed.

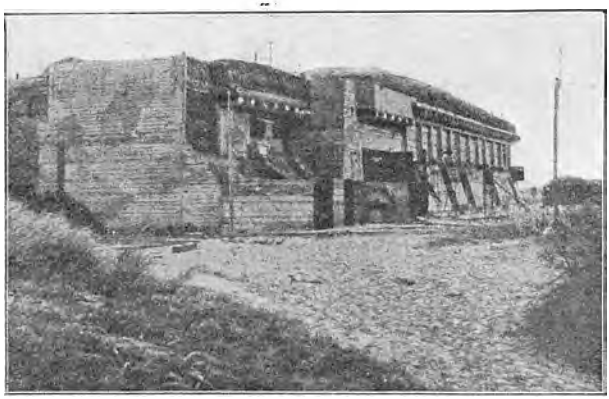

De tyske Krigsforter paa Flanderns Kyst. Billedet viser et beskyttet Opholdsrum for Mandskabet. Møblementet er taget fra belgiske Hoteller og Boliger. Tillige findes elektrisk Kraftstation og Værksted.

Mandskabet paa de i det direkte Angreb deltagende engelske Skibe var Frivillige, der havde meldt sig i stort Antal, da der søgtes Folk til „et meget dristigt Foretagende"; først kort før Starten fik de at vide, hvad det egentlig drejede sig om. Stor Hemmelighedsfuldhed var en Nødvendighed af Hensyn til Spionage, men paa den anden Side maatte alle Mand være instruerede, thi der var en høj Sandsynlighed for, at mange af Befalingsmændene vilde blive skudt, og Mandskabet saaledes komme til at handle paa egen Haand. De tre gamle Krydsere, *Thetis*, *Intrepid* og *Iphigenia*, havde kun saa mange Mennesker ombord, som var nødvendige til deres sikre Manøvrering, det samme var Tilfældet med Undervandsbaadene, medens Krydseren *Vindictive* og de to Skibe, der skulde assistere den i Angrebet paa Molen, *Iris* og *Daffodil*, havde stor Besætning.

Admiral Keyes ledede Angrebet ombord i Jageren *Warwick*.

Expeditionen talte 131 Fartøjer: 5 Blokskibe, 1 Krydser, 2 Dampere, 2 Undervandsbaade, 33 Jagere, 80 Motorbaade og 8 Monitorer. 4 af Jagerne og 4 af Motorbaadene var franske. Den samlede Besætning udgjorde 1698 Mand.

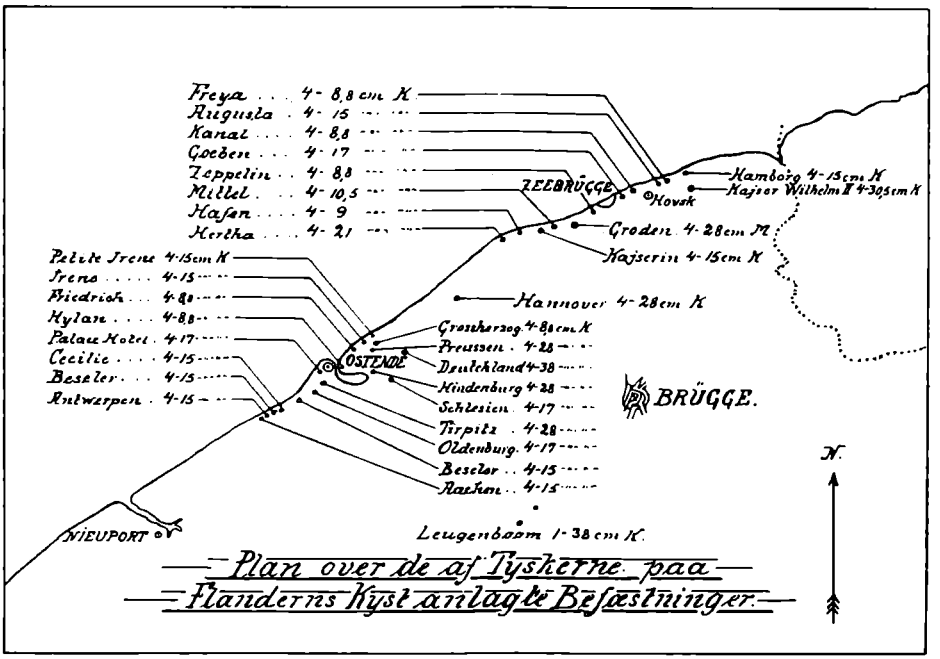

Monitorerne skulde indlede med et Bombardement af Kysten paa stor Afstand. Man regnede med, at de tyske Kanonbesætninger, der paa Grund af den kunstige Taage ikke kunde se de angribende Monitorer, skulde søge Skjul i de underjordiske bombesikre Rum, og saaledes maatte behøve en kortere Tid til at komme til deres Kanoner, naar det egentlige Angreb blev opdaget.

Minestrygere deltog i ret stort Antal, — Minerne var selvfølgelig en stor Fare, men den Risiko maatte man tage.

Jagere og *armerede Trawlere* var med for at afvise mulige fjendtlige Fartøjer, som kunde være ude.

Et betydeligt Antal *Motorfartøjer* med Apparater til *Udvikling af kunstig Taage* gik foran.

Endelig kom de foran nævnte ældre Krydsere og Undervandsbaade, ledsagede af Motorbaade, der skulde tage Besætninger ombord fra de sprængte Skibe.

Alt forløb programmæssigt. Ca. 15 Sømil fra Kysten var den Deling, der skulde mod Ostende, detacheret, og Hoveddelen nærmede sig Zeebrügge, skjult bag Taagetæppet, som Vinden førte ind mod Land. Monitorernes svære Projektiler fløjtede gennem Luften ovenover de mange Skibe. Natten var meget mørk.

Da man var ca. 500 m fra Molens Hoved skete det, der var mest frygtet: *Vinden vendte og kom fra Land, Taage og Røg drev den gale Vej.* Kaptajn

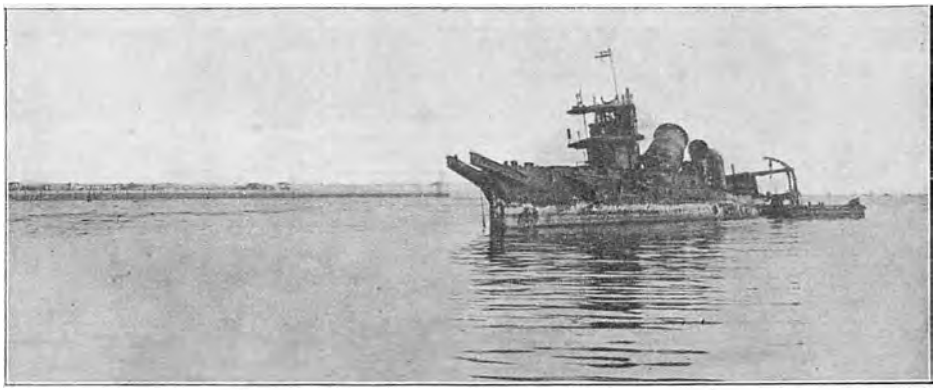

„Thetis“ i Havnen ved Zeebrügge. Fotografiet er taget, efter at Englænderne i Oktober 1918 kom til Byen. Det engelske Flag vajer paany fra Mastetoppen.

Carpenter paa „Vindictive“ satte strax fuld Fart paa, ledsaget af „Iris“ og „Daffodil“. De Angribende blev strax opdaget; den mørke Nat forvandledes hurtigt til saa at sige klar Dag, Projektører tændtes, Lysraketter og Lysbomber gik til Vejrs, de tre Skibe var fuldt belyst. Kanonerne fra Land begyndte at tordne. „Vindictive“ svarede med alt, hvad den havde, og Kaptajn Carpenter gik ret mod det Sted paa Molen, hvor han skulde fortøje; kun 1 Stk. 28 cm Granat naaede at træffe Skibet, før den høje Stenkaj dækkede dets Skrog.

Stenkajen var meget høj, hvorfor der paa den Side af „Vindictive“, der skulde ligge mod Kajen, ovenpaa Dækket var bygget en lang Løbebro, og fra denne skulde 18 Landgangsbroer kastes ind til Kajen, saa Landgangsstyrken hurtigst muligt kunde komme ind. Næsten alle paa „Vindictive“ stod klar under Dækket for saavidt muligt at kunne være i Læ for Mitrailleuseild til sidste Øjeblik.

Der viste sig dog strax en Vanskelighed endnu. Ved Kajen var der en betydelig Dønning, saaledes at „Vindictive“ bevægede sig over 3 m op og ned i Forhold til Kajmuren. Det var derfor ikke muligt at faa den ordentligt fortøjet, hvorfor Kaptajn *Carpenter* beordrede „Daffodil“ til at sætte Stævnen mod „Vindictive“ og holde den presset op mod Molen. Landgangsbroerne blev nu kastet ind, men allerede inden Folkene var begyndt at løbe eller springe i Land, var begge de ældste Officerer, Oberstløjtnant *Elliot*, der kommanderede Marinesoldaterne, og Kommandør *Hallahan*, der kommanderede Matroslandgangskorpset, skudt. Ordre blev nu givet til at storme i Land, og op foer Folkene, ind over Landgangsbroerne, af hvilke flere allerede var ødelagt. De sprang ned paa „Slingreværket“ og havde herfra et flere Meter højt Spring ned paa selve Kajen. De var udrustede som til Skyttegravskrig med Staalhjelm, Haandgranater, Flammekastere etc. En Del styrtede ud til Molehovedet og kastede sig over Besætningerne til de dèr staaende 15 cm Kanoner, en anden Del løb ind ad Molen, og angreb

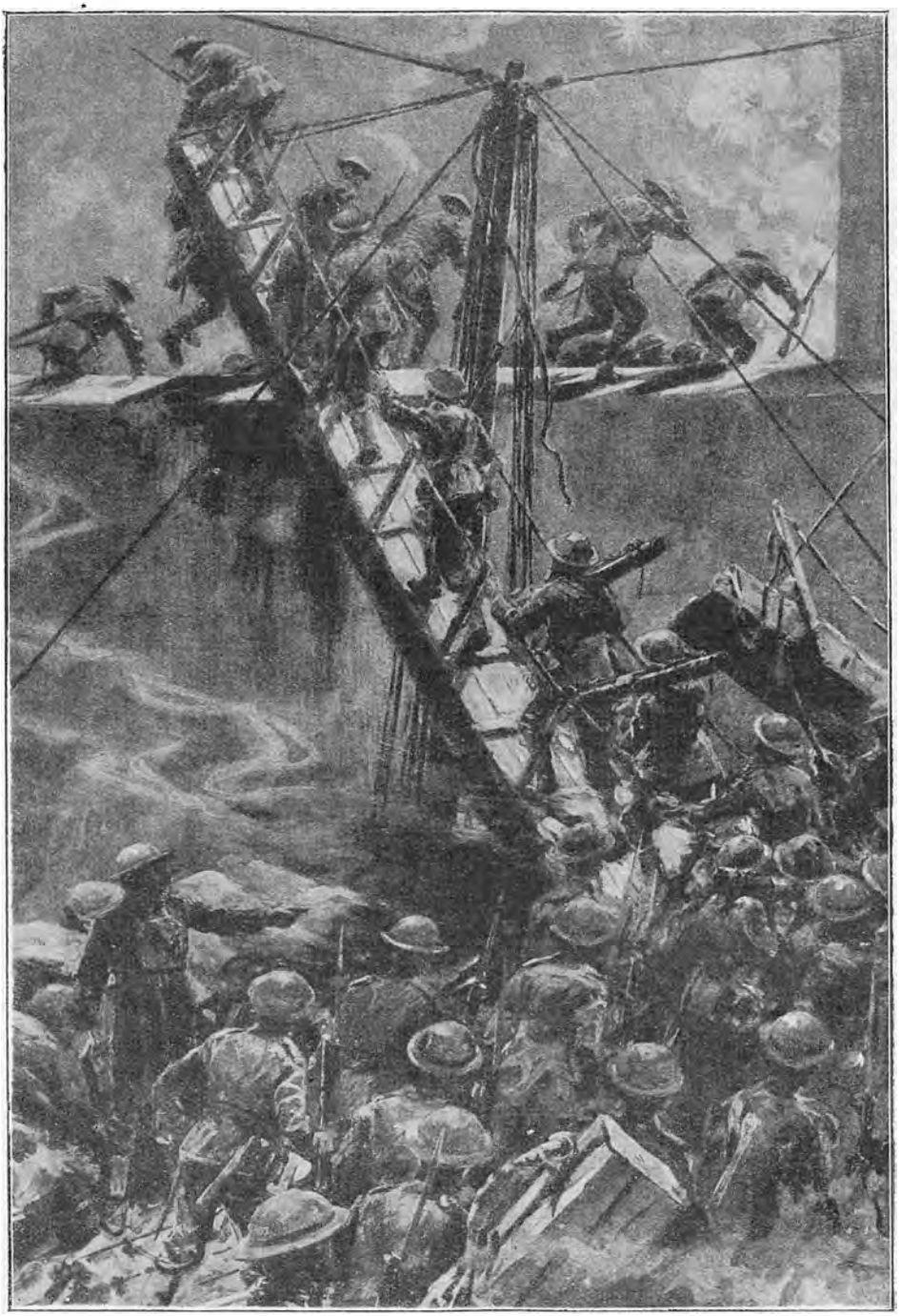

De engelske Landgangstropper stormer om Natten den 22.—23. April ind over Landgangsbroerne fra Vindictive til Zeebrügges Mole. Mange af Folkene omkom, men de holdt med stort Mod Molen besat i den Tid, der var nødvendig for at Blokskibene kunde naa ind og sænkes i Kanalen.

Tyskerne dèr, af hvilke mange reddede sig ned i nogle Jagere, som laa fortøjet langs denne. At mange Englændere blev dræbt eller saaret, er det næppe nødvendigt at sige, men den tyske Modstand her blev brudt.

Iris løb langs Kajen foranfor „Vindictive", men den havde Ingen til at skubbe sig ind mod Molen; man forsøgte at kaste Dræg ind, som skulde gribe om Bjælkeværket, men det vilde ikke rigtigt lykkes. To af Officererne sprang da, under en Bevægelse „op" af Skibet, ind paa Kajen og satte sig overskrævs paa „Slingreværket" for at gøre Dræggene ordentligt fast, — de blev begge skudt. „Iris" maatte gaa fra Kajen og søge ned agtenfor „Vindictive"; herved led den meget. En svær Granat gik gennem Dækket og sprang nedenunder i et Rum, hvor der var 56 Mand klar til at springe i Land, — 49 blev dræbt, 7 saaredes. En anden Granat dræbte 30 Mand, ialt mistede „Iris" 77 Døde og 105 Saarede. Chefen, Kaptajn *Gibbs*, fik begge Ben skudt af og døde Dagen efter. Løjtnant *Spencer* overtog, skønt saaret, Kommandoen, fik Skibet langs Kajen, og, da Signal senere blev givet, derfra igen, og førte det tilbage til Dover.

At Kaptajn Carpenter ikke blev skudt paa „Vindictive"s Bro, hvor han opholdt sig under hele Angrebet, maa nærmest betragtes som et Vidunder; hans Hue var gennemhullet af en Kugle, hans Revolver blev slaaet itu, hans Kikkertfoderal gennemboret, men han selv fejlede intet. Han udtaler i sin Rapport, at Ventetiden var lang.

Men endelig, omtrent 15 Minutter efter at „Vindictive" lagde til, hørtes en vældig Detonation, det var Kaptajnløjtnant *Sandford*, der havde ført sin Undervandsbaad ind under Broen og Pæleværket ved Molens Inderende, og da den var helt inde, trykkede han paa Knappen til Tændledningerne, og med et øredøvende Brag sprængtes Broen i Luften og Molen var isoleret! Sandford sprang ned i en lille Motorbaad, der hurtigt stod til Søs; dens Motor blev ødelagt, saa man maatte ro; næsten Alle var saaret, da en større Baad kom til og bjærgede de Ombordværende. Molen var nu afskaaret fra Forbindelse med Land. Omtrent 10 Minutter forløb, da saa Kaptajn Carpenter til sin store Glæde de tre Blokskibe komme ind i Havnen, „Thetis" i Spidsen. De blev alle kraftigt beskudt; „Thetis" fik sine Skruer belemret i nogle Spærrenet og gik paa Grund paa Siden af den gravede Rende, men der signaliseredes til *Intrepid* og *Iphigenia*, paa hvilken Side af „Thetis" de skulde gaa, og det lykkedes dem begge at komme helt ind i Kanalen op til Brügge.

„Intrepid" drejede Stævnen ind mod den vestlige Bred af Kanalen og „Iphigenia" sin mod den østlige, hvorpaa Skibene saavidt muligt drejedes tværs i Kanalen, forinden Bunden sprængtes ud af dem.

En Motorbaad var fulgt med Skibene ind, og det lykkedes den at faa Alle ombord; Nogle fiskedes op af Vandet, en enkelt Officer sprang i Land og løb langs Kanalen hen til Motorbaaden, som han naaede, mærkværdigt

nok uden at være ramt. „Thetis" sprængtes dèr, hvor den stod, og Motorbaaden bjærgede Besætningen. Der var mange Motorbaade inde i Havnen, dels bjærgede de Besætningerne fra de tre gamle Krydsere, dels beskød de de ved Kajen liggende Jagere og fjendtlige Tropper i Land.

Da Baadene var vel udenfor Havnen, blev Besætningerne, der havde udført deres modige og dristige Daad, optaget af „Warwick", og de hilste Admiral *Keyes* med rungende Hurraraab.

Saasnart Motorbaadene stod ud af Havnen, gav Kommandør *Carpenter* Signal til, at alle Folkene skulde komme ombord paa „Vindictive" og „Iris", og i Løbet af faa Øjeblikke vendte de endnu Levende tilbage, mange af dem bærende paa en saaret Kammerat.

En Muddermaskine, sænket i Ostendes Havneindløb. Inden Tyskerne i Oktober 1918 trak sig tilbage fra den belgiske Kyst søgte de paa alle Maader at besværliggøre Adgangen til Havnen for Ententen.

Skibene kastede los fra Molen, og under Udsendelsen af vældige Røgmasser dampede de ti Søs, „Vindictive" helt indhyllet i Røg, thi dens 3 Skorstene var alle fuldstændigt skudt i Stykker og gennemhullet, saa Røgen nærmest stod op af Dækket paa den. Motorbaadene dækkede dem ved kunstig Taage, men Tabene paa de første Kilometer af Hjemturen var dog store.

At Englænderne kun mistede 1 Jager, *North Star*, og 2 Motorbaade ved dette, man kan næsten sige dumdristige, Angreb viser, hvor overraskende det kom for Tyskerne.

Tabet af Mandskab var — og maatte være — ret betydeligt. Der mistedes 176 Døde, 49 Savnede, de fleste vistnok døde, og 412 Saarede.

I *England* var man særdeles tilfreds med Angrebets Resultat og dets glimrende Udførelse, og mente, at Farten gennem Brügge-Kanalen var, om ikke fuldstændigt spærret, saa dog i høj Grad vanskeliggjort.

Fra *tysk Side* udtales, at Kanalen stadigt var farbar. Man ydede det engelske Angreb og det Mod, hvormed det gennemførtes, fuld Anerkendelse.

Den tyske Marines Admiralstab meddelte den 24. April 1918:

„Natten mellem den 22. og 23. April blev et af *de engelske Søstridskræfter* stort anlagt, og uden Hensyn til Tab udført, Foretagende mod vore flanderske Støtte-

Havnen ved Ostende, efter at de Allierede atter har besat Byen. I Forgrunden ses Agterdelen af Krydseren *Vindictive*, som blev sænket dér af Englænderne den 10. Maj 1918 for at spærre Ud- og Indsejlingen til Havnen.

punkter afvist. Efter heftig Beskydning fra Søen trængte, under Beskyttelse af et tæt Slør af kunstig Taage, smaa Krydsere, ledsaget af talrige Jagere og Motorbaade frem til umiddelbart under Kysten ved *Ostende* og *Zeebrügge* med den Hensigt at ødelægge Sluser og Havneanlæg. Samtidigt skulde — efter Udtalelse af Fanger — en Afdeling paa 4 Kompagnier Marine-Infanteri ved et Coup-de-main besætte Molen ved Zeebrügge for at ødelægge alle derværende Bygninger, Kanoner og Krigsforraad saavel som de i Havnen liggende Fartøjer. Kun ca. 40 af dem har været i Stand til at betræde Molen; disse er dels døde, dels levende faldet i vore Hænder. Paa Molens smalle, høje Mure er der fra begge Sider blevet kæmpet med den yderste Forbitrelse. Af de i Angrebet deltagende engelske Søstridskræfter blev de smaa Krydsere „Iphigenia", „Intrepid", „Sirius" og 2 til af samme Type, hvis Navne ikke er kendt, sænket tæt under Kysten. Endvidere blev 3 Jagere og et større Antal Torpedo-Motorbaade bragt til at synke ved vor Kanonild. Kun enkelte af Besætningerne lykkedes det os at redde. Bortset fra, at en Torpedotræffer beskadigede Molen, er vore Havneanlæg og Kystbatterier fuldstændigt intakte. Af vore Søstridskræfter blev kun 1 Torpedobaad let beskadiget. Vore Tab af Personel er ringe."

Man ser atter en betydelig Forskel i Fremstillingen af Resultaterne fra de to Modstanderes Side. Englænderne har neppe mistet mere, end de selv opgiver, og de ved Angrebet paa Zeebrügge opnaaede Resultater var, saavidt skønnes kan, svarende til, hvad man havde haabet paa i England.

Som foran bemærket *mislykkedes* Forsøget den 23. April paa at blokere Havneindløbet til *Ostende*. Men inden mange Dage var gaaet, blev Forsøget gentaget, og denne Gang med bedre Resultat.

Det næste Angreb udførtes *den 10. Maj*, og Fremgangsmaaden var omtrent den samme, der havde vist sin Brugbarhed ved Zeebrügge. Dog skulde Monitorerne ikke begynde deres Bombardement før paa Signal; samtidigt skulde de svære Skibskanoner, der var anbragt ved den engelske Front i Flandern og betjentes af Marineartillerister, falde ind med, og Flyvemaskiner skulde nedkaste Bomber.

Det var *Vindictive*, Kaptajn *Godsal,* der var udset til at skulle sænkes i Havneindløbet. Angrebet lededes — ligesom det forrige mod Ostende — af Commodore *Hubert Lynes*, der var ombord paa en Jager. Admiral *Keyes* havde atter Overkommandoen.

Natten var gunstig, det var meget mørkt. Kort før „Vindictive" kunde være ved Havnen, gaves Signalet for Ildens Aabning, og to Motorbaade løb for fuld Fart ind mod hver sit af de to Molehoveder og afskød en Torpedo saaledes, at Molehovederne med derpaa staaende Mitrailleuser ødelagdes. Først nu kom der Liv over Havnen, — Angrebet kom altsaa ogsaa denne Gang overraskende. Lys af alle Arter bragtes i Virksomhed, og en vældig Skydning begyndte.

Men samtidigt lagde der sig en tæt — naturlig — Taage over Havet. „Vindictive" passerede to Gange Indløbet uden at kunne se det; da kom der pludseligt en Rift i Taagen, og Kursen sattes lige mod Indløbet; en Motorbaad for frem og kastede en Lysbøje midt mellem Molerne.

Men nu kunde „Vindictive" ses fra Land, og uden Afbrydelse blev den ramt. Kaptajn *Godsal* — der havde kommanderet „Brillant" ved det første Angreb — holdt lige ind i Havnen og gav Ordre til at dreje Skibet tværs, — saa blev han skudt. Bunden sprængtes nu ud af Skibet, og Ordre blev givet til at forlade det, hvilket skete ved Hjælp af Motorbaade.

Signal til at trække sig tilbage blev givet, og Admiral *Keyes*, der havde overværet Angrebet ombord i Jageren „Warwick", kunde vende tilbage til Dover og indberette, at Angrebet var lykkedes.

Antallet af Døde og Savnede var 19, af Saarede 30, — et relativt lille Tab af Personel. Af Materiel mistedes kun 1 Motorbaad.

I de offentlige Beretninger om Spærringsforsøgene mod Zeebrügge og Ostende omtales i høje Toner

Helgolands Forter demonteres. Klippeøen var overordentlig stærkt befæstet med de sværeste Kanoner. Til Besætningerne var der bombesikre Kasematter.

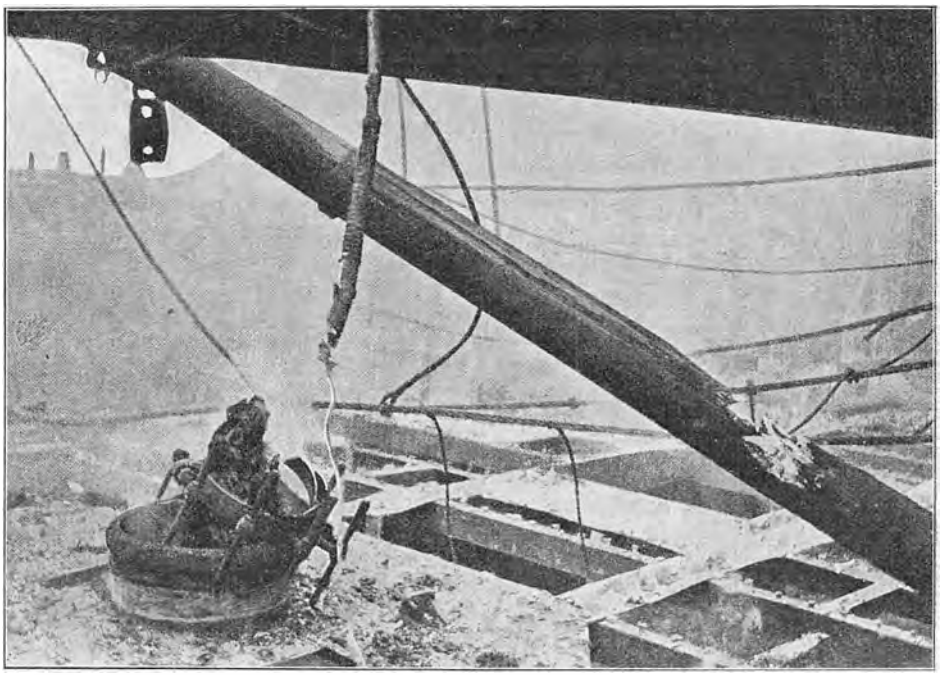

Dækket af den *tyrkiske* Flodkanonbaad *Marmaris*, der blev skudt i Sænk paa Tigris af den *engelske* Kanonbaad *Espiègle* i Efteraaret 1915. [„The Graphic".]

det Heltemod, der besjælede Alle, som deltog i dem; med god Grund var man i England stolt herover.

Man var klar over, at Ostendes Havn ikke var effektivt spærret, men Ind- og Udsejlingen var vanskeliggjort, og kunde i hvert Fald kun foretages af mindre Fartøjer.

I England glædede man sig ikke alene over de direkte opnaaede Resultater, men fuldt saa meget over, at man nu mente at have faaet Bevis for, at de nogen Tid i Forvejen foretagne Nybesættelser i Admiralitetet *havde tilført dette den offensive Aand, Mange saalænge havde savnet.*

Kun 1 Gang efter Blokeringsangrebene mod Ostende og Zeebrügge mødtes engelske og tyske Jagere i dette Farvand. Om Aftenen *den 27. Juni* saa 4 engelske Jagere 8 tyske, og Skud vexledes paa stor Afstand. Da der kom endnu 3 tyske Jagere, trak Englænderne sig tilbage.

De sidste krigerske Operationer paa Søen i den vældige Krig var *Hjælpen fra Flaaderne, navnlig den engelske, under de Allieredes sidste store Offensiv*, der bl. a. trængte Tyskerne tilbage fra *Flanderns Kyst*, som de havde holdt besat i mere end fire Aar.

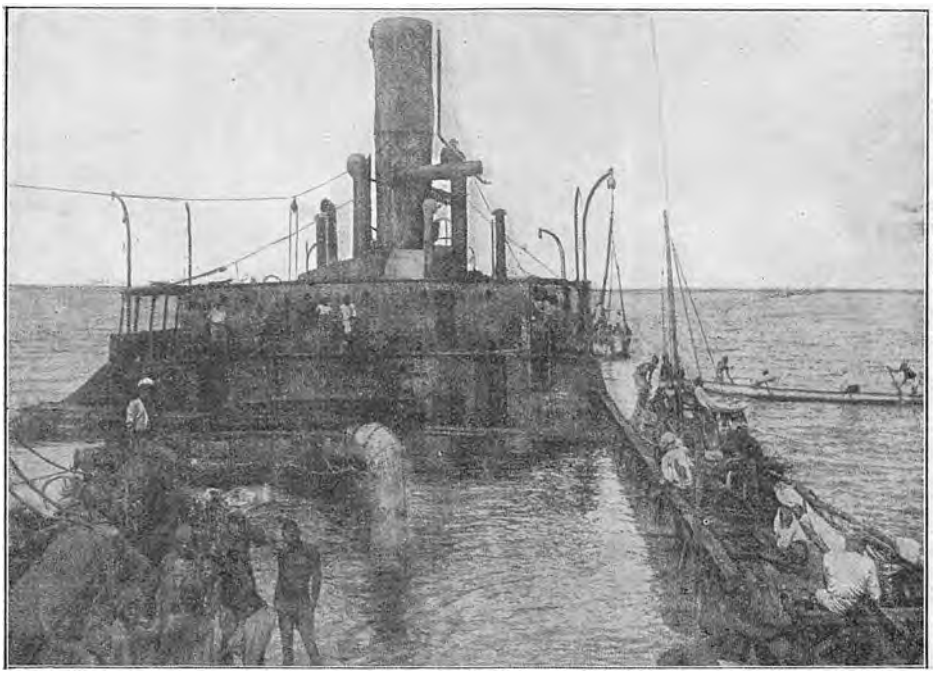

Tysk Damper, skudt i Sænk af engelske Orlogsskibe i Nærheden af Afrikas Kyst.
I lang Tid kæmpede de tyske Tropper i de tyske Kolonier i Afrika mod Ententen; enkelte Gange er det lykkedes at sende dem Forsyninger ad Søvejen, men den engelske Flaade var ogsaa i disse, fra den egentlige Krigsskueplads fjerne, Farvande, paa Vagt og ødelagde tyske Dampere, ligesom den tog aktiv Del i Krigen i Kolonierne, dels ved Transporter dels ved Afgivelsen af Landgangsstyrker.

Ved Daggry *den 28. September 1918*, da den belgiske Armé angreb de tyske Stillinger mellem *Dixmude* og *Ypres*, bombarderede engelske Krigsskibe de tyske Kystbefæstninger og Forbindelseslinier. Et belgisk Kommuniqué af 2. Oktober udtaler, at Monitorerne sendte en Regn af Projektiler mod Fjendens tilbagetrukne Positioner, ødelæggende Opholdsstederne, rensende Forbindelsesvejene, lammende Reservernes Bevægelse og foraarsagende store Tab blandt Tropperne.

Den 5. Oktober viste der sig Tegn til, at Tyskerne var *i Færd med at rømme Kystafsnittet.* Værfterne ved *Brügge* sattes i Brand, Kanoner slæbtes bort, dog maatte saa at sige alle de sværeste Kanoner efterlades. De ødelagdes saa vidt muligt. Mange Bygninger og Opholdsrum ødelagdes ligeledes. Skibene var alt trukket bort fra Flanderns Havne og naaede uskadt hjem. Tyskerne fuldførte selv den af Englænderne begyndte Blokering af Ostendes Havn ved at sænke Muddermaskiner og andre Fartøjer i Indløbet ved Siden af „Vindictive".

Om Natten *den 15. Oktober* blev *Dunkerque for sidste Gang bombarderet* med den langtrækkende Kanon ved *Leugenboom,* 2 Kvinder blev dræbt.

Viceadmiral *Keyes* gik i Land i Ostende *den 17. Oktober*, dog var Ty-

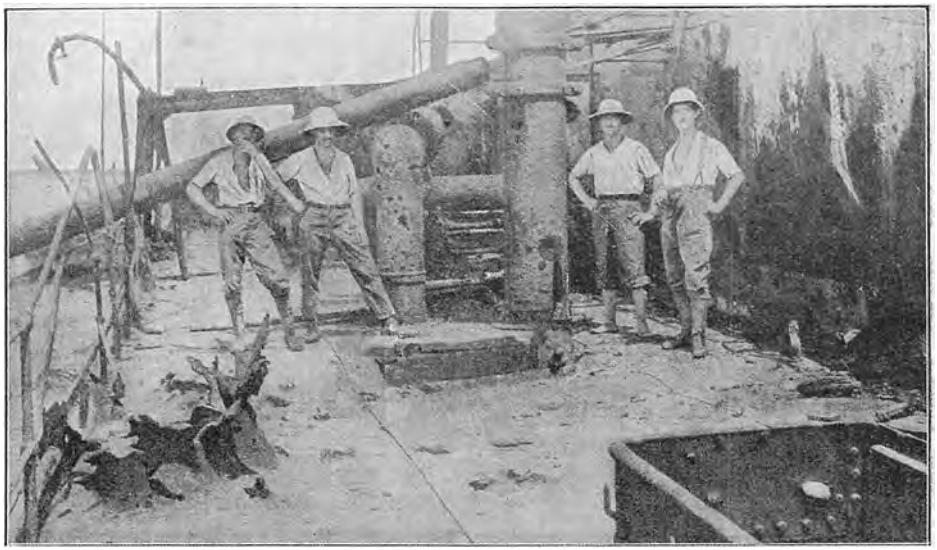

Virkningen af de engelske Projektiler paa en tysk Damper, skudt i Sænk et Sted ved Afrikas Kyst. Uden Englands overlegne Flaade, der gav Ententen sikkert Herredømme paa Havene, vilde de uhyre Transporter af enhver Art, der var nødvendige til de 7 forskellige Krigsskuepladser, hvorpaa der kæmpedes, have været umulige, og Krigens Udfald være blevet et andet end nu.

skerne ikke længere borte, end de kunde sende Skud mod Havnen og de engelske Jagere, der besvarede Ilden. *Dette var sidste Gang, der vexledes Skud i dette Farvand i Verdenskrigen.* Men engelske, og senere franske, Motorbaade opholdt sig i *Ostende* fra den Dag.

Faa Dage efter ankom *den belgiske Konge og Dronning* ombord i den engelske Jager *Termagant* og ledsaget af franske Jagere, ført af den i dette Farvand kommanderende franske Officer, Admiral *Ronarch*, til *Ostende*, hvor de gik i Land, hilst med Jubel af Befolkningen. Jagerne førte Kongeparret tilbage til Dunkerque samme Aften.

Den sidste Krigstildragelse i Nordsøen, Hovedkrigsskuepladsen for Søkrigen, indtraf *den 10. November*, Dagen før Vaabenstilstanden. Da blev den engelske Minetrawler *Ascot* torpederet af en tysk U.Baad udfor Nordøstkysten af England. Hele Besætningen, 52 Mand, omkom.

Men fra tysk Side var der *planlagt et stort Fremstød med saa at sige hele Flaaden for at lette den betrængte Front i Flandern,* fri den for de stadige Bombardementer fra Søen og afbryde Forbindelsen mellem England og Frankrig. Kampskibe, Kampkrydsere, Krydsere, Jagere, Undervandsbaade tilligemed Flyvere skulde langs den hollandske Kyst bryde frem til *Hoofden.* Her skulde Kampskibe og U.Baade holde gaaende for at møde og kæmpe med muligt tililende engelske Styrker, medens Kampkrydsere, Krydsere og Jagere skulde løbe videre mod Kanalen og angribe og ødelægge saavidt muligt alt, hvad de mødte, og bombardere Kysten.

Planen naaede aldrig til Udførelse, thi Besætningerne paa flere af de *tyske Skibe giorde Mytteri og Oprør og umuliggjorde Skibenes Afgang*; Forpostskibene og talrige Undervandsbaade laa alt paa deres Poster ovre under England, men forgæves ventede de paa deres Kammerater paa de store Skibe, der skulde komme som Rygraden i den Kamp, der uden Tvivl vilde være blevet den vældigste, der nogensinde var udkæmpet paa Søen. Men efter lang Venten gik U.Baadene hjem, hvis de ikke foretrak at sejle til neutrale Havne for der at lade sig internere, da de hørte om *Revolutionen i deres Fædreland.*

Det kan for en overfladisk Betragtning maaske se ud, som om Revolutionen i Tyskland havde sit Udspring paa Flaaden. Dette holder dog næppe Stik. De Oplysninger, der skal kaste fuldt Lys over Tildragelserne i det tyske Rige i de kritiske Dage, er ikke fuldt tilgængelige endnu, men en Del vides dog.

Man har fra forskellige Sider, ikke mindst gælder dette den før nævnte afskedigede Kommandør *Persius*, villet skyde Skylden for Mytterierne over paa det tyske Officerskorps, den „überhebliche" tyske Løjtnant, „som ingen Nation har kunnet gøre os efter". Det maa dog siges, at selv om den nævnte Løjtnantstype paa ingen Maade virker tiltalende, saa fandtes Typen vistnok ikke i højere Grad i Flaaden. Den var sikkert mere almindelig i Hæren, men den var saa vel kendt overalt i Tyskland — og udenfor Landet

„*En Kirkegaard for den tyske Flaade.*" Værftet ved *Lemwerder* i *Oldenburg*, hvor en Del af de ikke udleverede tyske Krigsskibe blev desarmeret og gjort ubrugelige. I Forgrunden ses Skroget af den afrustede Krydser *Basilisk*. [„Atlantic", Berlin.]

for Resten ogsaa — at det næppe kan have været den alene, der har bevirket, at Mytteri og Revolution udbrød i Flaaden, dertil hørte den for meget med til hele det preussiske Militærsystem.

Persius er blevet kraftigt imødegaaet af tyske Søofficerer, men paa den anden Side gives der ham Medhold fra den tyske Marines *Dækofficerer.* Formanden for disses Forening udtalte i en Artikel i „Berliner Tageblatt" for den 14. December 1918, at indtil Begyndelsen af 90erne var Aanden i Marinen fortrinlig, der herskede fuld Forstaaelse mellem de forskellige Grader ombord. Men efter Kejser Wilhelm II.s Regeringstiltrædelse skete der en Ændring heri, saaledes at det egentlige Søofficerskorps efterhaanden indtog et mere og mere isoleret Standpunkt, uden Føling med Dækofficerer, Underofficerer og Menige, hvilket skabte Utilfredshed og skadede Tjenesten.

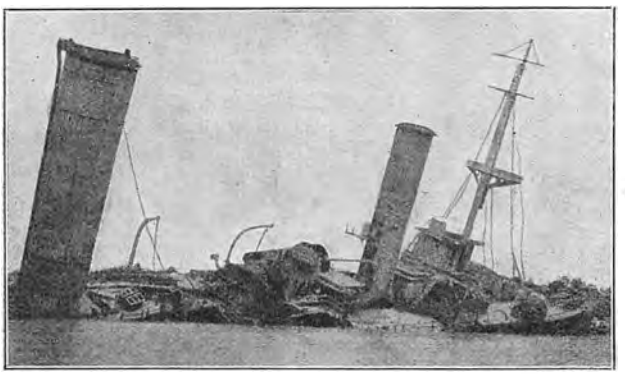

Den tyske Krydser *Königsberg*, der havde søgt Tilflugt inde paa *Rufigi Floden*, Øst-Afrika, hvor den blev ødelagt af engelske Monitorer. Den blev skudt i Stykker, og ses nu liggende sunket paa Flodens Bund.

Uden her at gaa dybere ind paa disse Spørgsmaal, skal kun henvises til, at de forskellige Udtalelser er fremkommet paa et Tidspunkt — lige i Revolutionens Begyndelse, — hvor alle Sind var i Oprør. — Krigen, lige til dens sidste Fase, viser, at det var Undtagelser, (August 1917), naar Mandskabet ikke fulgte deres Officerer med fuld Tillid gennem Ild og Vand.

Uvilkaarligt maa man spørge sig selv, hvorfor der ikke er hørt om Utilfredshed i den engelske „Grand Fleet", der under hele Krigen havde sin Basis i *Scapa Flow.* Et mere idéforladt Sted skal man vist lede længe om. Der var ingen By med Adspredelser, alle var langt fra deres Hjem og Paarørende, og Orlov gaves ikke hyppigere i den engelske end i den tyske Flaade. Men Søen, og hvad den bringer af Godt og Ondt, er gennem Aarhundreder vel kendt af saa at sige Enhver i England. Dette kan ikke siges om den tyske Nation.

Livet ombord er noget for sig — noget ganske andet end Livet paa Landjorden, og dette gælder under alle Forhold, og den tyske Nation var i Grunden blevet en søfarende Nation ad kunstig Vej, til Dels ved et Kejserord: „Tysklands Fremtid ligger paa Havet". Den tyske Søfart er skabt i Løbet af godt en Menneskealder. Sølivet er ikke Tyskeren i Kødet baaret, saaledes som det f. Ex. er Tilfældet med Englænderen.

Den tyske Krigsmarine er et Barn af den preussiske Hær; som Krigs-

marine har den næsten ingen Tradition. Teknisk set var den første Klasses, og den krigsmaritime Uddannelse blev med stor Energi og Dygtighed drevet frem til et højt Standpunkt. Men det er næppe meget urigtigt, naar man siger, at en stor Del af Folkene ikke var meget søvante. Mange havde en minimal eller ingen Kontakt med Saltvand, naar de mødte til Tjeneste i Kiel og Wilhelmshafen. For de virkelige Søfolk var Tjenesten for „geledagtig", for dem, der kom langt inde fra Landet, blev den altid noget fremmedartet. Her kan maaske Forklaringen findes paa den Gæring og Utilfredshed, der, efterhaanden som Krigen trak ud, *skabt og næret fra Kræfter inde i Landet*, endte i Mytteri og Revolution.

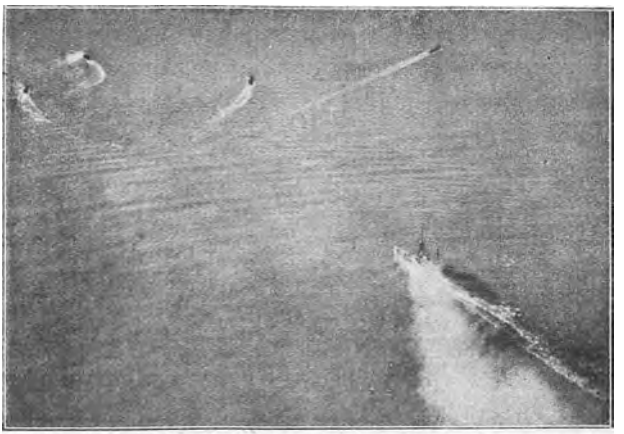

Den tyske Kampkrydser „Derflinger" staar ud i Nordsøen. Foran ses Jagere sprede sig i Vifteformation for at passe paa Undervandsbaade. Fotografiet er taget fra en Flyvemaskine.

Propagandaen for Revolutionen kom fra Kræfter inde i Landet, „bag Fronten". Sandsynligvis maa dens Oprindelse søges *i nær Forbindelse med Bolchevikerne i Rusland*, der sikkert i det krigstrætte Tyskland har fundet mange Tilhængere, og disse søgte at svække Modet hos de kæmpende Tropper. (Meget tyder paa, at den endda er begyndt allerede i Krigens 3. Aar). At de har fundet Øre blandt Besætningerne ombord paa Flaadens Skibe er givet, og kan ej heller undre, naar man betænker, at disse Maaned efter Maaned laa til Ankers paa Kieler Fjord eller Wilhelmshafens Rhed, næsten hele Tiden uden anden Tjeneste end den opslidende Vagt- og Udkigstjeneste. Som det var gaaet i Rusland og i mindre Maalestok, senest i Januar 1918, i Østrig, gik det ogsaa i Tyskland.

Alt enkelte Gange tidligere under Krigen havde der været Mytteri paa Flaaden; ved Udgangen af Oktober brød det atter frem og tog Magten fra Befalingsmændene. Fra Ententeside, særlig engelsk, har det adskillige Gange været sagt, at det var U.Baadsbesætningerne, der allerede gennem længere Tid havde nægtet Lydighed. Dette er næppe helt rigtigt. Derimod har, saa vidt vides, Besætningerne paa Forpostskibe og Minetrawlere enkelte Gange gjort Mytteri.

Nævnes skal det endvidere, at U.Baade og Torpedobaade i Krigens sidste Aar krævede saa mange Officerer af de bedste blandt disse, at der til Slut i de store Skibe var særdeles mange ganske unge Officerer og

Reserveofficerer, som Mandskabet ikke havde Tillid og Fortrolighed til. Folkene blev utilfredse, og naar de var i Land, hvad hyppigt var Tilfældet, laante de efterhaanden Øre til Revolutionens Fortalere. Revolutionære Skrifter smugledes ombord og skaffede ogsaa Proselyter. Luften blev lidt efter lidt, om man saa maa sige, ladet med Utilfredshed, og som altid i saadanne Tilfælde løb Rygterne; det mærkede Alle, saavel Officererne som Mandskabet. Agitatorerne fortalte, at internationale socialistiske Bestræbelser, der var langt fremskredne ogsaa hos Tysklands Fjender, vilde blive krydsede og vilde igen rykke Freden hen i det Uvisse, hvis Flaaden løb ud til Kamp; derfor maatte dette forhindres, — og det blev det. Fremstødet mod Kanalen, som selvfølgeligt Ingen kendte nøjagtigt, men som anedes, blev fremstillet som en „Dødsfart", der kun vilde koste Masser af Menneskeliv uden at føre til noget Resultat. Ogsaa af den Grund veg vel sagtens en Del tilbage, og svigtede deres Faneed.

Da *den 30. Oktober 1918* Flaaden skulde lette Anker, *gjorde Mandskabet paa nogle af Skibene Mytteri.* Ombord i *Thüringen* og *Helgoland* forhindrede Besætningen, at Ankret blev lettet.

Foretagendet maatte udsættes og Ro skaffes til Veje. Om hvorledes Begivenhederne udviklede sig, er der forskellige Fremstillinger, én af dem gaar i store Træk ud paa følgende:

Næste Dag, *den 31. Oktober,* løb Eskadrechefen, Admiral *Hipper*, ombord i en Torpedobaad, langs Siden af „Thüringen" for selv at forhandle med Tumultanterne. Da Besætningen paa det ved Siden af liggende „Helgoland" mærkede dette, blev en Del af de 15cm Kanoner rettet mod Torpedobaaden.

Admiral Hipper truede med, at det første Skud fra „Helgoland" vilde medføre, at Skibet blev torpederet, og beordrede „Kanonerne i Surringsstilling". Det virkede øjeblikkeligt, og Helgolands Kanoner blev sat i „daglig Orden".

Da Oprørerne paa „Thüringen" ikke vilde gaa ind paa Admiralens første Opfordring til Overgivelse, gav han dem endnu en Betænkningstid paa 1 Minut, før han vilde lade Ilden mod Skibet aabne. Da de saa den fortjente Straf saa nær, sank Modet; der vinkedes med hvide Tørklæder af alle Arter, *de overgav sig.*

Oprørerne blev nu transporteret bort under Bevogtning af Mandskab fra Land.

Paa andre af Skibene stillede Mandskabet Fordringer om ikke at blive ført til Angreb mod den engelske Flaade. De vilde kun fyre under Kedlerne indtil Højden af Øen Helgoland, men erklærede dog stadigt at ville forsvare Tysklands Kyster mod fjendtlige Angreb.

Siden denne Oktoberaften kan en tysk Kampflaade siges ikke mere at existere. Tyskland maatte begrave sine stolte Flaadedrømme.

Flaadens Foretagende til Understøttelse af de betrængte Hære i Flandern udeblev. De enkelte Eskadrer genoptog deres Stationstjeneste.

Hertil hørte bl. a., at en Eskadre skulde ind i Østersøen for med Kiel som Basis at holde Skydeøvelser etc. 3. Eskadre, bestaaende af Kampskibene *König*, *Bayern*, *Kronprinz Wilhelm*, *Markgraf* og *Groszer Kurfürst*, gik altsaa til Kiel. I de fleste af disse Skibe var der imidlertid megen Uro blandt Besætningerne. I „Markgraf" var nogle Fyrbødere blevet arresteret, hvorover deres Kammerater var oprørte. I Kiel var der blandt det derværende Mandskab udbrudt Uroligheder samtidigt med dem paa Skibene ved Wilhelmshafen. Mandskabet fra „Markgraf" havde Landlov i Kiel *Søndag den 3. November.* I et Møde paa Wilhelmsplatz protesterede de mod deres Kammeraters Arrestation. De drog i Optog gennem Gaderne, og nogle Patrouiller, der var sendt ud for at adsplitte dem, sluttede sig i Stedet for til dem. Toget gik til Fængslet, hvor man vilde befri Kammeraterne. De blev standset af Vagten, og da den kommanderende Officers 3 Gange gentagne Opfordring til at skilles ad ikke gjorde Virkning, gav han Ordre til at aabne Ilden. *Her faldt de første Ofre for Bevægelsen i Marinen, de første Ofre for den sig nærmende Revolution.*

Mærset i en mindre tysk Krydser. Herfra observerede en Officer Projektilernes Nedslag i Forhold til Maalet og telefonerede Resultatet ned til Ildledersstationen, hvorfra da Rettelser til Kanonernes Indstilling gaves videre. Populært kaldtes Mærset „Kragereden".

Et stort Demonstrationstog blev organiseret til at skulle finde Sted om *Mandagen.* Værftsarbejderne strikede og sluttede sig, tilligemed Mandskabet paa Kasernerne, til Bevægelsen.

Da *Mandag Morgen* Flaget som sædvanlig Kl. 8 skulde hejses, blev der paa de fleste af de i Havnen liggende Skibe *hejst rødt Flag* i Stedet for Orlogsflaget. Officererne blev overrumplet og trængt til Side; men paa „König", der laa ved Værftet, forsvarede Chefen, Kommandør *Weniger*, tilligemed Officererne Flaget. Der blev skudt paa dem, vistnok fra Land. Næstkommanderende, Korvetkaptajn *Heinemann*, og Premierløjtnant *Zenker* faldt hen paa deres Post for at forsvare Flagets Ære, Chefen blev haardt saaret.

Mange Skibe med ikke oprørske Besætninger, særligt flere U.Baade og Krydsere, løb ud af Havnen, bort fra det almindelige Virvar, og søgte Tilflugt i andre Havne, hvorfra de dog senere blev beskudt af Tropper i Land. Nogle af dem søgte da til neutrale Havne, hvor de blev interneret.

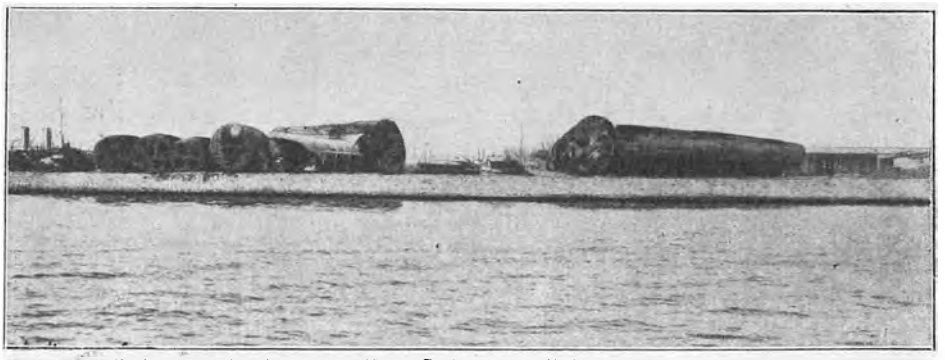

Vaabenstilstandsbetingelserne udføres. Ødelagte tyske Undervandsbaade i Danzigs Havn.

Under *Ærø* laa i flere Dage Panserskibet *Schlesien,* Kadetskib, der var flygtet fra Kiel.

Statssekretær *Hauszmann* og Rigsdagsmand *Noske* kom til Kiel for at forhandle med Oprørerne.

Mængdens Vrede gik, som det ofte gaar, ud over mange af Officererne, der blev beskyldt for at have skudt paa Folkene, hvad dog ikke er blevet bevist.

I *Wilhelmshafen* gik Udviklingen noget langsommere. De Arresterede fra „Thüringen" og „Helgoland" var først nogle Dage i Wilhelmshafen; da de herfra under stærk Bevogtning skulde transporteres til Straffeanstalten Oslebshausen ved *Bremen,* forenede Bevogtningstropperne sig med de oprørske Matroser.

Først *den 6. November* kom det til større Uroligheder i Wilhelmshafen. Flaadechefen samlede alle ikke Oprørske i Flagskibet „Baden". Herfra optoges Forhandlinger med Folkene, men snart *vajede det røde Flag over næsten alle Skibene.* Kun faa Skibe og Torpedobaade, men Størstedelen af U.Baa-

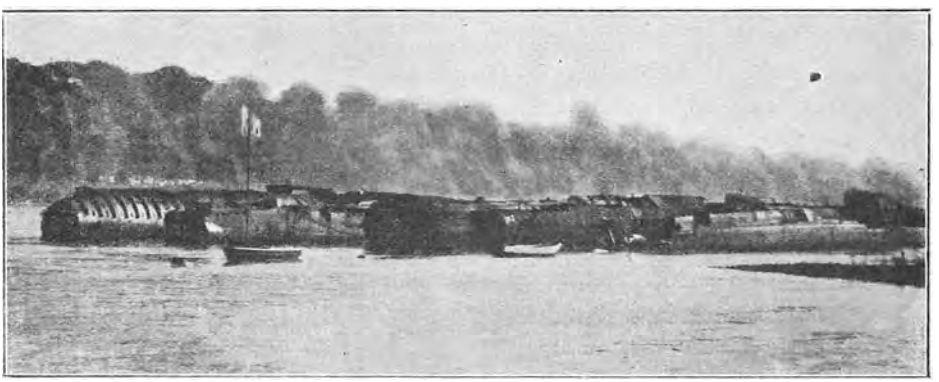

Ødelagte tyske Undervandsbaade paa Lennweiderværftet i Oldenburg. Fredsbetingelserne bestemmer, at Tyskland i Fremtiden ikke maa have Undervandsbaade.

dene, forblev tro paa Vagt mod Fjenden indtil *Vaabenstilstandens Afslutning den 11. November.*

I en Forsamling af Arbejder- og Soldaterraadet i *Magdeburg* holdt en af de Uafhængiges Fører, *Vater*, en Tale, der stod refereret i „Tägliche Rundschau" for 15. December 1918, og hvori det hed:

„For os er *en Revolution ikke kommet overraskende*; siden den 25. Jauuar i Aar har vi *systematisk forberedt* den. Arbejdet var svært og farefuldt tillige, vi har betalt det med flere Aars Fængsel og Tugthus. — Partiet havde indset, at de store Striker ikke førte til Revolutionen; der maatte derfor slaas ind paa andre Veje. *Arbejdet har lønnet sig.* Vi har foranlediget vore Folk der gik til Fronten, til *Faneflugt*, og disse har vi paany organiseret, udrustet dem med *falske Papirer*, *Penge* og *ikke underskrevne Flyveblade.* Vi har sendt disse Folk, afsted i alle Retninger, hovedsageligt til *Fronten*, for at de skulde bearbejde Frontsoldaterne og *bringe Fronten til at raadne.* De har faaet Soldaterne til at *løbe over til Fjenden;* og saaledes er *Sammenbruddet lidt efter lidt, men sikkert, blevet fuldbyrdet.*

Denne og lignende Udtalelser er et Bevis paa, at *Revolutionen i Tyskland ikke havde sin Rod i den en Gang mægtige, vel organiserede og kampdygtige tyske Flaade.*

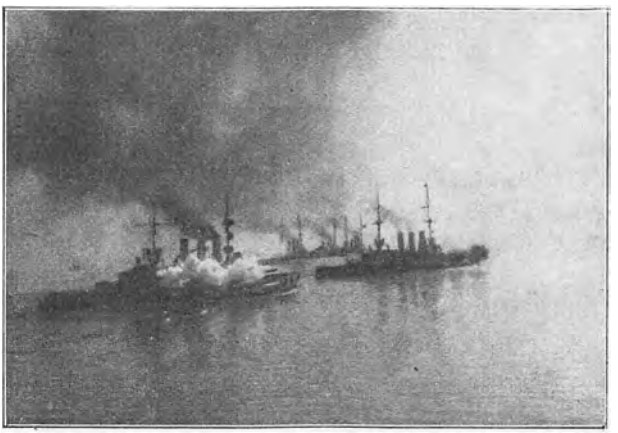

Tysk Eskadre i Skakorden. Der lægges megen Vægt paa at indøve de forskellige Formationer, hvorunder Skibene kan tænkes at kunne komme til at kæmpe, for at Plads og Afstand altid kan holdes nøjagtigt, og Skibene ikke skal genere hinandens Skydning.

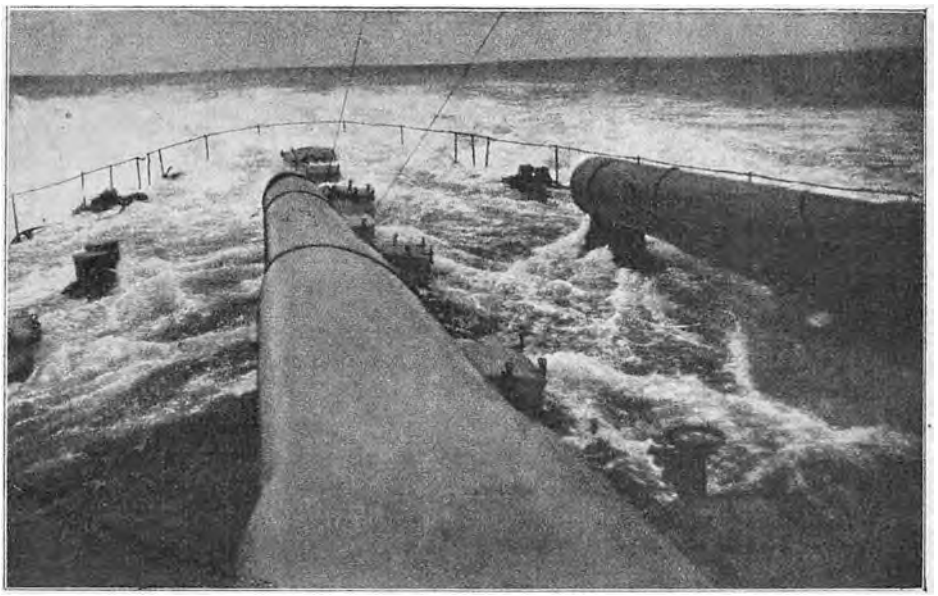

Agterdækket af den tyske Kampkrydser „Derflinger", naar Skibet løber fuld Fart. Skruerne suger Agterskibet saa dybt ned, at den store Agterbølge flyder ind over Dækket. Naar Skibet ligger stille, er Dækket godt 6 m over Vandfladen. „Derflinger" ligger nu paa Havets Bund i „Scapa Flow".

XXVIII.
Vaabenstilstanden og den tyske Flaades Udlevering.

De vigtigste *maritime* Bestemmelser i den *Vaabenstilstand*, der blev afsluttet med Tyskland *den 11. November 1918*, er følgende:

Øjeblikkeligt Ophør af alle Fjendtligheder paa Søen og nøjagtig Opgivelse angaaende alle tyske Skibes Position og Bevægelser.

Alle *Krigsfanger* af Orlogs- og Handelsmarinerne, der hører til de allierede Magter og som er i tysk Fangenskab, *skal strax sendes hjem* — uden Gensidighed.

Alle *Undervandsbaade*, heri indbefattet Undervands-Krydsere og -Mineudlæggere, med Armering og fuld Udrustning *skal overgives* i de Havne, der nærmere bliver angivet af de Allierede og De Forenede Stater. De, der ikke er sødygtige, skal berøves Armering og Udrustning og forblive under Opsyn af de Allierede og De Forenede Stater. *Undervandsbaadene*, der er klar til at gaa til Søs, skal *holdes rede til at forlade de tyske Havne ved Modtagelsen af radiotelegrafisk Ordre* om at sejle til den Havn, hvor Overgivelsen skal finde Sted; de øvrige skal følge efter saa snart som muligt. Denne Bestemmelse skal være opfyldt inden 14 Dage fra Vaabenstilstandens Undertegnelse.

Følgende tyske *Overflade-Skibe*, der nærmere skal udpeges af de Allierede og De Forenede Stater, *skal strax desarmeres og derefter interneres* i neutrale eller eventuelt de Allieredes Havne, som nærmere angives af de Allierede og De For-

enede Stater, og her skal de staa under Opsigt af disse, kun med det nødvendige Mandskab til deres Vedligeholdelse ombord, nemlig:

6 Kampkrydsere.
10 Kampskibe.
8 lette Krydsere, inclusive 2 Mineudlæggere.
50 Jagere af den mest moderne Type.

Alle andre Overflade-Skibe skal samles i de tyske Krigshavne, som angives af de Allierede og De Forenede Stater, *fuldstændigt desarmeret*, og de stilles under Opsigt af de Allierede og De Forenede Stater. Alle Hjælpekrydsere etc. desarmeres. Alle de Skibe, der bestemmes til at skulle interneres, skal være klar til at forlade tyske Havne 7 Dage efter Vaabenstilstandens Undertegning. Direktiver for Sejladsen vil blive givet pr. Radiotelegraf. — — —

Fri Ind- og Udsejling til og fra Østersøen sikres de allierede og associerede Magters Orlogs- og Handelsskibe. *Dette skal sikres ved Okkupation af alle tyske Fæstninger, Forter, Batterier og Forsvarsværker af enhver Art paa Ruten fra Kattegat ind i Østersøen* og ved Strygningen og Ødelæggelsen af Miner og Forhindringer paa eller udenfor tysk Søterritorium, uden at der kan rejses noget Spørgsmaal om Neutralitet, og Beliggenheden af alle Miner og Hindringer skal opgives af Tyskerne.

Den i Gang værende Blokade fra de allierede og associerede Magters Side vedvarer uforandret, og alle tyske Handelskibe, der træffes paa Havene, skal kunne opbringes. De Allierede og De Forenede Stater vil tage Forsyningen af Tyskland under Vaabenstilstanden under Overvejelse.

Alle *Luftstridskræfterne skal samles og demobliseres* paa saadanne Steder i Tyskland, som opgives af De Allierede og De Forenede Stater.

Dernæst følger Bestemmelser om Forholdene under Rømningen af de belgiske Havne, Havnene ved Sorte-Havet m. m., om Ophævelse af Restrictioner paa de Neutrales Handel og endvidere, at ingen Overgang af tyske Handelsskibe til at gaa under neutralt Flag maa finde Sted.

Ved disse Vaabenstilstandsbetingelser maatte Tyskland udlevere næsten alt, hvad der duede, af sin Flaade. Kejser Wilhelms og Tirpitz Værk var tilintetgjort. Orlogsflaaden havde saa at sige ophørt at existere, men tillige maatte Tyskland udlevere en stor Del af, *hvad der var tilbage af dets Handelsflaade*, ca. $1^{3}/_{4}$ Million Tons, som delvis Erstatning for de mange Handelsskibe, dets Undervandsbaade havde sænket.

Hovedbegivenhederne vedrørende den tyske Flaades Overgivelse var følgende:

Den 13. November stod den lette tyske Krydser *Königsberg* til Søs med *de Befuldmægtigede af den tyske Flaades Arbejder- og Soldaterraad* ombord for at møde det britiske Admiralitets Repræsentanter. Som *teknisk Raadgiver* medfulgte Kontreadmiral *von Meurer.*

Om Eftermiddagen den 15. blev Admiral *von Meurer med 4 Officerer af sin Stab* modtaget af Admiral *Beatty* ombord paa dennes Flagskib

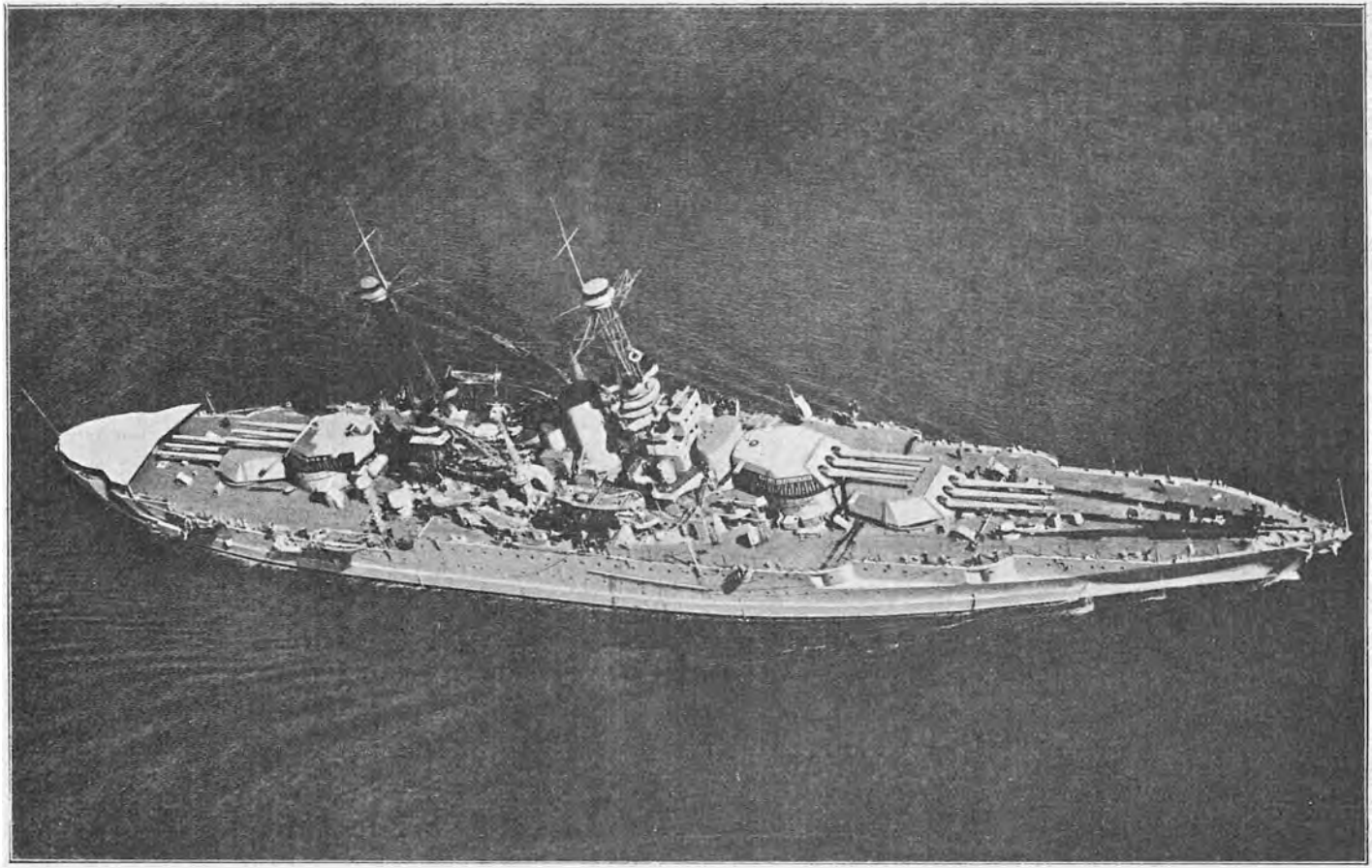

Den amerikanske Dreadnought *New Mexico*, fotograferet fra et Aeroplan. Skibet er sat i Vandet 1917. 32000 Tons. 12—35.5 cm, 14—12.7 cm Kanoner, 4—7.5 cm A.B.K. 4 Torpedorør. Største Pansertykkelse 355 mm. Besætning ca. 1000 Mand. Skibet var 1919 Flagskib i den nyoprettede amerikanske Stillehavsflaade. Besætningens Størrelse angives officielt til ca. 1000 Mand, men i de store Skibe har der gennemgaaende under Krigen været betydeligt flere. Saaledes vides nu, at den tyske Kampkrydser „Derflinger" i Slaget ved Jylland havde en Besætning paa 1398 Mand, de store engelske Skibes Besætning var af lignende Størrelse.

Queen Elisabeth. Den engelske Admiral havde nægtet at forhandle med Arbejder- og Soldaterraadets Delegerede.

Konferencen varede — med de nødvendige Afbrydelser — til den 16. Kl. 6 E.M., hvorefter Kommissionen bragtes tilbage til „Königsberg", der strax lettede og stod hjem til tysk Havn.

Paa Konferencen blev der truffet Bestemmelse om, paa hvilken Maade de tyske Skibe skulde dels afleveres, dels desarmeres i tyske Havne.

Den 20. November inspicerede *Kong George* „Grand Fleet", og næste Morgen tidlig lettede Flaaden fra *Firth of Forth* for at møde den tyske Flaade. Sammen med den *engelske Flaade* var de 5 *amerikanske* Kampskibe. *Frankrig* var repræsenteret ved en Krydser og en Jager.

Kontreadmiral *Sinclair* paa Krydseren *Cardiff*, der var Flagskib paa 6. lette Krydsereskadre, blev detacheret for at møde den tyske Flaade. Denne kom i Sigte Kl. 8^{30} Fmd. og førtes af Krydserne ind mellem de to Linier af „Grand Fleet".

Tysk Kontre-Admiral *Meurer*, der ombord i Krydseren „Königsberg" sejlede til England strax efter Vaabenstilstanden, og førte Forhandlingerne med Admiral Beatty om den tyske Flaades Udlevering.

De tyske Skibe var følgende og sejlede i nedenstaaende Orden.

Kampkrydserne: *Seydlitz, Moltke, Hindenburg, Derflinger* og *von der Tann.*

Kampskibene: *Grosser Kurfürst, Prinzregent Luitpold, Markgraf, Bayern, Kaiserin, Kronprinz Wilhelm, Kaiser* og *König Albert.*

De lette Krydsere: *Bremse, Köln, Brummer, Nürnberg, Emden, Frankfurt, Karlsruhe.*

Jagere: *49 af de mest moderne.*

1 Kampskib, 1 Kampkrydser og 1 Krydser manglede. 1 Jager, *V. 30.*, var sunket paa Turen over ved at støde paa en Mine.

De tyske Skibe bar tydelige Spor af Marinens Desorganisation.

Paa de engelske Skibe var der gjort „Klart Skib", men alt forløb uden mindste Urolighed.

Kursen sattes paa *Firth of Forth.* Farten maatte sættes ned fra 12 Knob til 10 Knob, da de tyske Skibe ikke kunde holde mere Fart, navnlig p. Gr. af Mangel paa Smøreolie. Undervejs til Firth of Forth brød Flagskibet „Queen Elisabeth" ud af Linien og lagde sig saaledes, at hele Flaaden, Skib for Skib, passerede Revue forbi den, *medens hvert engelsk Skibs Besætning ved Forbisejlingen hyldede Admiral Beatty med rungende Hurraraab.*

Efter at de tyske Skibe var ankret op paa de anviste Pladser, blev

hvert enkelt Skib undersøgt for at se, om Vaabentilstandens Betingelser med Hensyn til Vaaben, Ammunition og Bemanding var blevet opfyldt.

Med Hensyn til Optræden overfor Besætningerne paa de overgivne Skibe udstedte Admiral Beatty følgende Direktiv:

1. Det vil være at bekendtgøre for alle Officerer og Underordnede, at der stadigt bestaar Krigstilstand under Vaabenstilstanden.

2. Deres Omgang med Officerer og Mænd af den tyske Flaade, med hvem De kan blive bragt i Forbindelse, skal være af strængt formel Karakter.

3. I Omgangen med Fjenden er Høflighed obligatorisk, men de Maader, som Tyskerne har ført Krigen paa, maa ikke glemmes.

4. Ingen international Komplimentering maa udvexles, og al Samtale er forbudt, undtagen med Hensyn til de tjenstlige Forhandlinger, som maa udføres.

5. Hvis det er nødvendigt at bespise tyske Officerer eller Mænd, maa de ikke indføres i Messer eller lignende Steder, men der skal serveres paa særlige, isolerede Steder. Hvis det er nødvendigt at modtage Bespisning fra tysk Side, skal Forholdsregler af lignende Art forlanges.

Den 21. November afgav Admiral Beatty følgende *Radio-Ordre* til de tyske Skibe:

„Det tyske Flag vil være at nedhale ved Solnedgang i Dag, Torsdag, og maa ikke hejses igen uden efter særlig Tilladelse".

Ordren blev efterkommet af Tyskerne, men følgende Dag protesterede Admiral *Reuter* i en Skrivelse, hvori anførtes, at de tyske Skibe havde ført deres Flag med Ære, og at det var uberettiget og imod international Sædvane at beordre internerede Skibe til at stryge Flaget.

Admiral Beattys Svar gik ud paa, at Vaabenstilstand kun midlertidigt standser Fjendtlighederne, og at Krigstilstand stadigt bestod mellem Tyskland og de Allierede, hvorfor det ikke kunde tillades fjendtlige Skibe, der er under Bevogtning i britisk Havn, at føre det nationale Flag.

Den næste Dag, *den 22. November 1918,* afgik de tyske Skibe under stærk Bevogtning til *Scapa Flow.*

Alle de tyske Undervandsbaade skulde afleveres.

Den 20. November overgav 20 tyske U.Baade sig til Kontreadmiral *Tyrwhitt,* der igennem hele Krigen havde kommanderet de Krydser- og Jagerstyrker i *Harwich,* der var Hovedhjørnestenen i Angrebsstyrken mod tyske U. Baade og Jagere i Nordsøen.

Undervandsbaadene var ledsaget af 2 Transportdampere, der skulde føre Besætningerne tilbage til Tyskland. 20 Sømil fra Harwich ankredes der, og engelske Besætninger gik ombord i Undervandsbaadene og overtog dem. De tyske Besætninger sendtes i de 2 Dampere tilbage til Tyskland. *Undervandsbaadene stod ind til Harwich med det engelske Orlogsflag vajende oven over det tyske.*

Den 21. November kom atter *19 U. Baade,* 1 var sunket undervejs; *den 22.* kom *20, den 25.* 28 og *den 27. November* overgav 27 U. Baade sig. Endelig *den 1. December* ankom endnu 8 U. Baade til Harwich. Senere

blev det meddelt, at *15* af disse Baade skulde afgaa *til Frankrig, 10 til Italien, 7 til Japan* og *4 til De Forenede Stater.*

Den 7. Januar 1919 var der *ialt afleveret 122 tyske Undervandsbaade*; der skulde afleveres endnu 60, men disse var ikke færdige. Tyskland havde ikke saa mange U.Baade, som Ententen troede. Det var med et relativt lille Antal Baade, det store Antal Skibe var blevet skudt i Sænk.

Det hed sig, da U.-Baadene skulde sejles til England, at Besætningerne vægrede sig ved at gaa over med dem af Frygt for, at de skulde lide Overlast, naar de kom over, af Hensyn til det Had, der i England var mod dem p. Gr. af de mange Ugerninger, U.Baadene havde gjort sig skyldige i, men de blev dog sejlet over, da det blev meddelt, at Besætningerne slet ikke vilde komme i Land i England, men blive bragt ombord ude paa Havet i de Skibe, der skulde føre dem hjem.

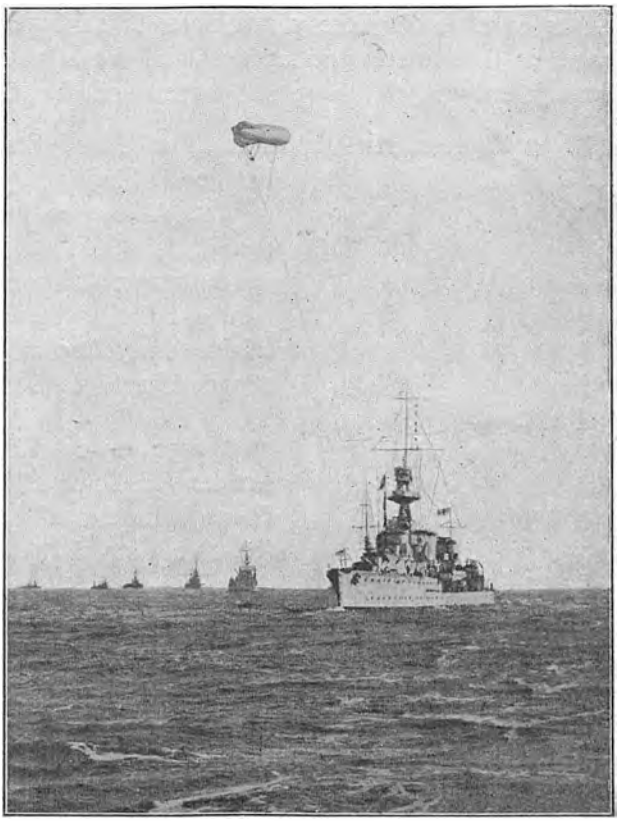

Admiral Tyrwhitts Krydsereskadre undervejs for at møde de tyske Undervandsbaade udfor Harwich *Torsdag den 20. November 1918.* Forrest ses Admiral Tyrwhitts Flagskib „Curacoa". Fra en af Krydserne er en Ballon-Captif sat op. „Curacoa" var Tyrwhitts 5. Flagskib under Krigen. De fire andre var ødelagt under ham, dels ved Miner, dels ved Kanonild. Da han i Foraaret 1919 halede sit Flag ned, blev han under Mandskabernes Hurraraab roet i Land af 6 Kommandører.

Den 25. November 1918 offentliggjordes følgende Budskab fra det engelske Admiralitet til den engelske Flaade:

„Admiralitetet ønsker overfor Krigsflaadens Officerer og Besætninger, *ved Fuldendelsen af deres store Værk,* at udtale sine Lykønskninger til den glimrende Sejr, til hvilken Historien ikke kan opvise Mage. Overgivelsen af den tyske Flaade, der er hidført uden Kampgny, vil gennem alle Tider forblive et Exempel paa, med *hvilken vidunderlig Troskab og Sikkerhed Herredømmet paa Havet naar sit Maal.* Verden anerkender, at dette fuldkomne Resultat skyldes den Fasthed, med hvilken Flaaden har udøvet sit Tryk paa Fjenden gennem mere end 4 Aars Krig, et Tryk, der er udøvet ikke mindre føleligt i den lange, ensformige Ventetid, end ved de faa Gange, der har været Lejlighed til Kamp."

Admiral *Beatty* har til Bladet „The Graphic" udtalt:

„Overgivelsen af den tyske Flaade har sikret Friheden paa Havene for dem, som færdes der i deres lovlige Ærinde, og *den er et Vidnesbyrd om Søherredømmets Magt, det, som den engelske Nation gør vel i aldrig at glemme.*"

Tyskland udleverede alle de bedste Skibe i sin Flaade, ialt ca. 600,000 Tons; enkelte, der ikke var søklare, er senere afleveret. Det, der blev tilbage, er ikke mere, end at Tyskland fra at være Verdens næststærkeste Sømagt er tvunget tilbage til Pladsen som Nr. 6.

Den 7. April 1919 opløstes „The Grand Fleet." Admiral Beatty nedhalede sit Flag i „Queen Elisabeth". England og dets Allieredes Flaader sattes efterhaanden paa Fredsfod, om end den engelske Flaade endnu havde mange Opgaver overalt i Verden, ikke mindst i *Østersøen*, og ved *Rydningen af de talrige Minefelter*, et Arbejde, som andre Nationer deltager i, og som vil tage lange Tider.

Tysk Kontreadmiral *von Reuter*, der kommanderede de i Scapa Flow internerede *tyske Skibe*, og gav Ordre til deres *Sænkning den 21. Juni 1919*. Saavidt vides stammede Ordren oprindelig fra Berlin.

Mange er de Taler, der efter Vaabenstilstanden er holdt af Englands ledende Mænd, Hovedindholdet af dem alle viser *den uhyre Rolle, den engelske Flaade har spillet. Havde den ikke været, da var Krigen forlængst tabt for de Allierede.* Nu har den reddet England fra Undergang, saaledes, som den gjorde det paa Philip II's, Ludvig XIV's og Napoleons Tid.

Opfyldelsen af Vaabenstilstandens Betingelser skulde paases af en *Kommission af Ententemagternes Søofficerer.* Kommissionen sejlede til de forskellige tyske Krigshavne for at inspicere. Om dens Modtagelse har der verseret forskellige Beretninger, bl. a. gaaende ud paa, at den af Adskillige blev modtaget med Viften og andre Velkomsttilkendegivelser, som dog forblev ubesvarede af Ententens Skibsbesætninger. Et Sted blev de engelske Søfolk indbudt til Fodboldkamp, en Indbydelse, der blev kort afslaaet.

Mange bitre Ord om disse mer eller mindre autentiske Beretninger er faldet fra tysk Side, ikke mindst fra Søofficererer.

Vaabenstilstandsbetingelserne blev opfyldt fra tysk Side for saa vidt angaar Ødelæggelsen af under Bygning værende Undervandsbaade og Krydsere. Man ser af de foranstaaende Billeder, der stammer fra tysk Side, at der er gaaet rigoristisk frem; de mange under Bygning værende U.Baade, vel ca. 150 paa forskelligt Stadium af Fuldendelse, er nu kun gammelt Jern.

Fredsbetingelserne angaaende den tyske Flaade *fastsætter følgende Størrelse for den fremtidige tyske Flaades Materiel, Personel og Støttepunkter.*

Materiellet.

6 Maaneder efter Fredsslutningen maa den tyske Marines Materiel kun bestaa af *6 Slagskibe af Deutschland- eller Lothringen-Klassen* (Pre-Dreadnoughter paa 13,200 Tons), *6 lette Krydsere, 12 Torpedobaadsjagere og 12 Torpedobaade.*

Skibe, der bygges til Erstatning for Skibe af ovennævnte Typer, maa i Deplacement ikke overskride 10,000 Tons for Kampskibe, 6000 Tons for lette Krydsere og 200 Tons for Torpedobaade.

Skibene maa kun have en nærmere fastsat Beholdning af Vaaben, Ammunition og Krigsmateriel.

Reservebeholdninger maa ikke forefindes.

Personellet.

2 Maaneder efter Fredsslutningen maa Størrelsen af den tyske Flaades Personel ikke overstige *15,000 Mand*, deraf højst *1500 Officerer* og *Dækofficerer.*

Personellet skal udelukkende rekruteres ved *Hvervning* for en Minimumsperiode af 25 Aars uafbrudt Tjeneste for Officerer og Dæksofficerer og 12 Aars uafbrudt Tjeneste for Underofficerer og Menige.

Støttepunkter.

For at sikre *fri Adgang til Østersøen* vil det ikke blive tilladt Tyskland at anlægge Befæstninger i visse nærmere betegnede Omraader eller at opstille Kanoner, der behersker Sejlruterne mellem Nordsøen og Østersøen. De existerende Fæstningsværker indenfor disse Omraader skal sløjfes og Kanonerne fjernes.

Andre Fæstningsværker indenfor en Afstand af 50 Kilometer fra den tyske Kyst eller de tyske Øer kan bibeholdes som værende af defensiv Natur; men nye Værker maa ikke anlægges og Bestykningen maa ikke forøges. Den Maximumsbeholdning af Ammunition, der tillades for saadanne Fæstningsværker, er 1500 Skud pr. Kanon af 12cm Kaliber og derunder, og 500 Skud pr. Kanon af større Kaliber.

Ved disse Fredsbetingelser *har Tyskland mistet sin Betydning som Sømagt.* De i Betingelserne angivne Panserskibe — eller deres Erstatning — kan ikke tænkes at tage en Kamp op mod Dreadnoughter.

De faa Krydsere og det ringe Antal Torpedobaade kan ej heller rumme Mulighed for aktiv Optræden. *Undervandsbaade maa overhovedet ikke findes.*

I Fredsbetingelserne *vil man her i Landet ikke kunne undlade at lægge Mærke til den Vægt, der lægges paa Adgangen til Østersøen*, den, der var lukket for Vestmagterne under hele Krigen, bortset fra, at enkelte Undervandsbaade forcerede ned gennem Øresund.

Men endnu engang hørte man *Nyt fra den tyske Flaade. Den 21. Juni 1919 blev hele den i „Scapa Flow" internerede Del af den tyske Flaade sænket af sin egen Besætning*, idet man paa givet Signal fra den Kommanderende, Admiral *von Reuter*, aabnede Søhaner og Ventiler, for at Skibene skulde synke. Af de tilstedeværende 11 Kampskibe, 5 Kampkryd-

sere, 8 lette Krydsere og 50 Jagere viste det sig, at kun 1 Kampskib, *Baden*, de lette Krydsere *Emden*, *Frankfurt* og *Nürnberg* samt *17 Jagere* enten dels ikke sank, dels blev sat paa Land, saa de kunde bjærges.

Den engelske Eskadre, der under Kommando af Viceadmiral *Fremantle* havde Opsyn med de internerede tyske Skibe, var i det givne Øjeblik fraværende paa Øvelse. Af de tyske Besætninger, der efterhaanden var reduceret til 1800 Mand, blev nogle faa skudt af de enkelte tilbageblevne engelske Skibe, da de Fartøjer, hvori de bjærgede sig i Land, ikke standsede, da Ordre hertil blev givet.

Med blandede Følelser blev Efterretningen om Sænkningen modtaget i Tyskland. Mange mente, at Tyskland vilde komme til at bøde haardt for det Skete; i Søofficerskredse og fra flere andre Sider blev Sænkningen hilst med udelt Tilfredshed. Man havde følt det som en stor Beskæmmelse, at Flaaden blev udleveret.

Admiral *Scheer* udtalte overfor en Korrespondent til „New York World" sin Glæde over, at *Overgivelsens vanærende Plet nu var vasket af; Sænkningen viste, at den gamle Aand i Flaaden ikke var død.*

I „Times" udtalte den engelske Admiral *Percy Scott:*

„At aabne en Ventil og derved sænke et Skib, naar der ikke er nogen til at standse det, og med Vished for Udøvernes personlige Sikkerhed, anser Admiral Scheer for at være en tapper Daad! Med vort Kendskab til deres Tankegang er dette nøjagtigt den Mening, som vi havde ventet os fra en Hunner-Admiral. *Denne sidste Handling er paa Højde med de bedste Traditioner i den tyske Marine*".

Det ingenlunde lette Spørgsmaal om, hvad der skulde gøres med de internerede tyske Skibe efter Fredsslutningen, var nu bragt ud af Verden sammen med det bedste af den tyske Flaade. Tirpitz Værk, *Tysklands engang saa stolte og imponerende Flaade*, der ofte før Krigen paa Kieler Fjord havde været Centrum i store Flaadesammenkomster, *vår kun en Skygge af sig selv. Det bedste af Flaaden laa paa Havets Bund, der, hvorhen dens Undervandsbaade havde sendt saa mange Mennesker og Skibe, navnlig Handelsskibe, saavel fjendtlige som neutrale.*

Adgangen til Østersøen var, som foran omtalt, spærret af saavel danske som tyske Miner.

De af den danske Marine udlagte Miner blev hurtigt taget op. Længere Tid gik der med at faa de af Tyskerne i Sydenden af *Sundet*, *Store Bælt* og *Lille Bælt* udlagte Spærringer bort. Desorganisationen i den tyske Marine sinkede Arbejdet. For saa hurtigt som muligt at skaffe Passage ind i Østersøen deltog den danske Marine i Fjærnelsen af de i Sydenden af Store Bælt værende tyske Miner. Under dette Arbejde stødte den danske Torpedobaad *Sværdfisken den 14. December 1918* paa en Mine og fik

Agterenden sprængt bort; Baaden holdt sig dog flydende, men 8 Mennesker mistede Livet.

Krigen er forbi, men *dens Efterdønninger varer stadigt ved.*

Den vældige Krig blev, som næsten alle andre store Krige, vundet af dem, der havde Herredømmet paa Havet.

Vi skal sluttelig supplere vore Skildringer af Verdenskrigens Kampe paa Havet med nogle statistiske Oplysninger:

Krigsflaadernes Tab i Verdenskrigen 1914—18.

Materiel.

	Dreadnoughter	Pre-Dreadnoughter	Kampkrydsere	Panserkrydsere	Beskyttede Krydsere	Monitorer	Minelskibe og Minesøgerskibe etc.	Kanonbaade	Jagere	Torpedobaade	Undervandsbaade	Hjælpekrydsere	Ialt
England	2	11	3	15	14	8	46	5	69	13	58	81	325
Frankrig	1	3		4	1		2	5	13	9	12	12	62
Italien	1	3		1	2	1		1	9	6	7	8	39
Rusland	3	3		1	4		5	3	24		29		72
Forenede Stater				1					2		2	7	12
Japan	1			1	3				1	1	1		8
Grækenland									1				1
Portugal								1					1
Rumænien										1			1
Ententen ialt	8	20	3	23	24	9	53	15	119	30	109	108	521
Tyskland	10*	1	1 5*	6	18 5*		30	10	49 33*	62	199	9	385 53*
Østrig-Ungarn	2	1			3	8			6	6	c.20	2	48
Tyrkiet		2			1			7	3	3		11	27
Bulgarien										1			1
Centralmagterne ialt	12	4	6	6	27	8	30	17	91	72	219	22	514

*) Sænket ved **Scapa Flow den 21. Juni 1919** af de tyske Besætninger.

[1] Foruden de i Tabellen anførte Skibe har England mistet ca. 735 Hjælpeskibe (Minesøgere, armerede Trawlere og Motorfartøjer), Frankrig ca. 75 og Tyskland ca. 125. Oplysninger fra de andre Flaader om Tab af denne Art Fartøjer er endnu ikke fremkommet (August 1920).

Personel.

Om Flaadernes Tab af Personel foreligger der endnu kun Meddelelser fra enkelte af Magterne.

	Døde	Saarede	Savnede	Fanger	Ialt
England					
Officerer	2,466	805	15	222	3,508
Underofficerer og Menige	30,895	4,378	32	953	36,258
Ialt	33,361	5,183	47	1,175	39,766
De Forenede Stater					
Officerer	79			6	85
Underofficerer og Menige	950			15	965
Ialt	1,029			21	1,050

I de engelske Tab indgaar ikke de Tal, som Marinekorpset i Belgien og andre Steder har haft.

Den *tyske Hochsee-Flotte* havde et Tab af 946 Officerer, 5,222 Dæksofficerer og Underofficerer og 12,686 Menige.

Marinekorpset i Flandern m. fl. Steder mistede af Døde: 323 Officerer, 1,488 Dæksofficerer og Underofficerer og 8,809 Menige, medens der i *Tsingtau* faldt 10 Officerer, 33 Underofficerer og 163 Menige.

Marinens Totaltab udgør 71,659 Mand, af hvilke 12,039 Fanger eller Internerede.

Der bliver ved Sammenligning mellem Totaltabet og de angivne Tal et ikke nærmere specificeret Tab paa 29,940 Mand. Dette Tab repræsenterer Marinens Tab paa Østersøflaaden, Undervandsbaadene, Minesøgerflotillerne samt den tyskTyrkiske Flaade.

Den engelske Handelsflaade har under Krigen af Personel mistet 14,661 Døde, medens 3,295 blev taget til Fange.

Handelsskibstonnagen under Krigen.

Ifølge *Lloyds Skibsregister for 1919*, der er det første, som er udkommet uden Censurering siden Krigens Begyndelse, ser man, hvorledes *Verdens Handelsskibstonnage har ændret sig under Krigen.* Det fremgaar heraf, at Brutto-Tonnagen for Dampere af over 100 Tons da var *47,897,000* Tons eller omtrent *2,500,000* Tons *mere* end i Juni 1914. *Englands Dampertonnage* var gaaet ned fra 18,892,000 Tons i 1914 til 16,345,000 Tons i 1919 eller 13,5% Nedgang; i Stedet for at eje *42*% af Verdenstonnagen, som det gjorde før Krigen, ejer det nu *34*%. De Forenede Stater har derimod forøget sin Tonnage betydeligt, nemlig fra 2,027,000 Tons til 9,773,000 Tons, saa dette Land nu har over *20*%, medens det før Krigen kun havde ca. *4,5*%.

	England	Englands Kolonier	Frankrig	Italien	De Forenede Stater
Før Krigen.....	18,892,000	1,632,000	1,922,000	1,430,000	2,027,000
Efter Krigen	16,345,000	1,863,000	1,962,000	1,238,000	9,773,000
	÷ 2,547,000	-|- 231,000	+ 40,000	÷ 192,000	+ 7,746,000

	Japan	Rusland	Tyskland	Østrig-Ungarn	Danmark
Før Krigen.....	1,718,000	?	5,135,000	1,052,000	770,000
Efter Krigen	2,335,000	?	3,247,000	713,000	631,000
	+ 617,000		÷ 1,888,000	÷ 339,000	÷ 139,000

	Norge	Sverrig	Grækenland	Spanien	Holland
Før Krigen.....	1,957,000	1,015,000	821,000	884,000	1,472,000
Efter Krigen	1,557,000	917,000	291,000	709,000	1,574,000
	÷ 400,000	÷ 98,000	÷ 530,000	÷ 175,000	+ 102,000

Det skal strax bemærkes, at de her angivne Tal gælder for Forholdene kort efter Vaabenstilstandens Indtræden. Siden den Tid har Centralmagterne maattet aflevere over 1,750,000 Tons Dampertonnage, saaledes at de i August 1919 tilsammen kun ejer ca. 2,000,000 Tons. Mere skal afleveres.

Transporter over Havet under Verdenskrigen.

Transporterne af Hærene og hvad disse behøvede til Kampene og til deres eget Underhold paa de mange Krigsskuepladser, hvor Ententen kæmpede, har været uhyre store, og har krævet et enormt Arbejde, ikke mindst af organisatorisk Art. At Krigen blev vundet af Vestmagterne, skyldes for en væsentlig Del, at disse Transporter ikke svigtede. Kun én Gang vides det, at Transporterne var daarligt organiseret, det var, da *Dardanellerne* skulde angribes. Til denne store Expedition var alt Materiel sendt til *ægyptiske* Havne i Dampere fra *England* og *Frankrig* for at samles dèr og derfra stuves ombord i andre Skibe og gaa til Dardanellerne, men ved en Fejltagelse var alt, hvad der skulde have ligget øverst ved Ankomsten til Udskibningsstedet, kommet i Bunden af Skibene; der var ikke andet at gøre, end at sejle til Ægypten igen og stuve det hele om. Angrebet mistede herved ganske sin *overraskende* Karakter og dette har uden Tvivl sin Andel i, at hele Foretagendet mislykkedes. Men iøvrigt maa den heldige Gennemførelse af Transporterne siges at være *en Triumf* for *Vestmagterne*, England i første Række. Fra engelsk Side udtales da ogsaa, at „det var Handelmarinens Arbejde, Herredømmet paa Havet og Krigsmarinens Patrouillering, Eskortering og Konvoyering, som muliggjorde disse Transporter, saaledes at Krigen blev vundet."

Nedenfor er i Tabeller givet nogle statistiske Oplysninger om Transporterne for *Englands* Vedkommende, der jo paa Grund af sin store Handelsflaade besørgede Størsteparten af dette mægtige Arbejde.

Transport af Personel.

	Fra August 1914 til			
	August 1915	August 1916	August 1917	August 1918
Fra England til Frankrig	1,224,257	3,154,743	5,705,190	9,337,395
- Frankrig til England	335,696	1,311,583	2,896,032	5,499,809
England til oversøiske Pladser	273,743	601,880	785,066	968,228
- Oversøiske Pladser til England	180,533	499,252	842,121	1,766,974
- Oversøiske Pladser til oversøiske Pladser	354,745	1,459,281	2,414,813	3,682,172
- engelsk Havn til engelsk Havn	158,414	182,485	217,471	235,471
Ialt	2,517,388	7,209,224	12,860,693	21,490,049

Transporten over Kanalen mellem England og Frankrig, der ofte i dette Afsnit er omtalt som værende af største Betydning, og som var Genstand for Tyskernes gentagne Angreb saavel med Jagere som med Undervandsbaade, fremgaar indtil Udgangen af *August 1918* af de to øverste Linier i foranstaaende Tabel. Det er af Interesse at se, hvoraf dette Personel bestod, hvorfor nedenstaaende Tabel vedføjes:

Personel, transporteret over Kanalen

	fra 9. August 1914 til Udgangen af			
	August 1915	August 1916	August 1917	August 1918
England til Frankrig:				
Officerer	42,632	91,442	162,887	263,032
Underofficerer og Menige	1,100,367	2,309,807	3,763,146	4,862,475
Folk med Orlov	58,694	706,793	1,443,245	2,943,249
Belgiere	9,714	31,261	210,427	281,311
Sygeplejersker	2,850	5,440	21,496	30,755
Marinepersonel	10,000	10,000	19,184	61,516
U. S. A. Tropper			10,557	686,054
U. S. A. Sygeplejersker			675	4,947
Andre Allierede			9,400	40,976
Arbejdere (Kinesere, Syd-Afrikanere Fiji-Beboere)			41,735	109,817
Kvindelige Hjælpekorps og Røde Kors samt Saaredes Paarørende			22,438	53,263
Ialt	1,224,257	3,154,743	5,705,190	9,337,395
Frankrig til England:				
Officerer og Soldater, incl. Orlovsgaster	59,782	585,775	1,481,010	3,118,417
Marinepersonel	7,200	7,820	12,585	63,097
Allierede, incl. Syge og Saarede	17,572	62,593	153,746	235,055
Engelske Syge og Saarede	240,147	631,554	1,199,704	1,912,509
Sygeplejersker og Civile	988	1,280	3,044	84,789
Fanger, saarede	2,034	4,871	18,283	31,913
— usaarede	7,973	17,699	27,660	54,029
Ialt	335,696	1,311,583	2,896,032	5,499,809

Dette er mægtigt store Tal, og naar man husker paa, at en stor Damper kun kan tage nogle faa Tusind Mand, vil man kunne forstaa, hvor stort et Arbejde der er udført. Men dette er kun Personeltransporter. Ikke mindre er *Transporterne af Materiel*.

Transport af Dyr

	fra August 1914 til			
	August 1915	August 1916	August 1917	August 1918
England til Frankrig	265,432	493,355	659,074	776,560
Frankrig til England	873	1,080	1,396	1,697
England til oversøiske Pladser	39,072	71,100	77,369	79,506
Oversøiske Pladser til England	279,096	399,549	529,747	611,805
do. do. til Havne udenf. Frankr.	101,844	354,628	509,669	667,910
Engelsk Havn til engelsk Havn	18,215	20,968	23,268	23,268
Ialt	704,532	1,340,680	1,800,523	2,160,746

Transport af Forraad i Tons

	fra August 1914 til			
	August 1915	August 1916	August 1917	August 1918
England til Frankrig	1,068,204	3,881,235	11,736,555	21,848,092
Frankrig til England	20,658	111.750	243,005	763,924
England til oversøiske Pladser	180,000	562,337	1,050,435	1,241,461
Oversøiske Pladser til England	32,830	861,625	4,634,080	6,633,322
do. do. til Havne udenf. Frankr.	93,251	3,1519,700	8,369.648	15,889,480
Engelsk Havn til engelsk Havn	68,411	69,331	72,445	72,445
Ialt	1,463,354	8,605,978	26,106,168	46,448,724

Transporter over Kanalen af Dyr, Forraad, Køretøjer etc.

	fra August 1914 til			
	August 1915	August 1916	August 1917	August 1918
England til Frankrig:				
Dyr	265,432	493,355	659,074	776,860
Forraad (Tons):				
Ammunition etc.	76,312	676,763	2,507,193	4,601,944
Forsyninger	989,892	3,125,242	8,571,140	16,204,211
Allieredes Forraad		79,230	658,222	1,036,937
Ialt	1,068,204	3,881,235	11,736,555	21,848,092
Køretøjer —				
Kanoner	2,569	17,081	38,240	42,156
Aeroplaner	29	344	1,126	2,693
Tanks	—	—	631	1,891
Jernbanevogne etc.	395	604	15,209	31,994
Franske Vogne	—	—	142	142
Andre Køretøjer	76,462	158,357	270,636	349,887
Ialt	79,455	176,386	326,002	428,763

Til Slut gives en kort Oversigt over, hvad der med engelske Skibe af *Personel* er transporteret *til ikke engelsk Havn* fra oversøiske Pladser i Tiden fra August 1914 til August 1918:

Til Ægypten, Saloniki og Mudros...	1,156,381	Mand.
- Indien	120,446	—
- Den persiske Golf (Mesopotamien)	811,976	—
- Marseille	428,453	—

Man ser af disse Tal, hvilken uhyre Rolle det har spillet for Vestmagterne at have Herredømmet paa Havet, thi uden dette havde Krigen ikke kunnet føres igennem til Sejr. Naar man saa desuden betænker de Mængder af Fødemidler m. m., der har skullet transporteres over Havet til England, da forstaar man, at Tyskland ved sine Undervandsbaade forsøgte at blokere Vestmagterne. En Overgang var Vestmagterne i en alvorlig Situation, men Faren blev overvundet, trods den tyske Flaades energiske Anstrængelser. Denne og dens Mænd har saa vidt man kan se haft mange Vanskeligheder at kæmpe med, lige fra Krigens Begyndelse, hvor f. Ex. den tyske Rigskansler *Bethmann Hollweg* en Tid var stemt for at udlevere hele Flaaden til England.

Freden har ændret Forholdene i Verden og Europas Kort er blevet tegnet om, ikke mindst gælder dette *Østersøens* Kyster, hvor flere nye Stater er kommet til. Forholdene er endnu usikre, Ruslands Fremtid er en lukket Bog, *men at* **Østersøens** *Betydning er om muligt større nu end nogensinde, det bør de Lande, der beskylles af dets Bølger, ikke glemme.*

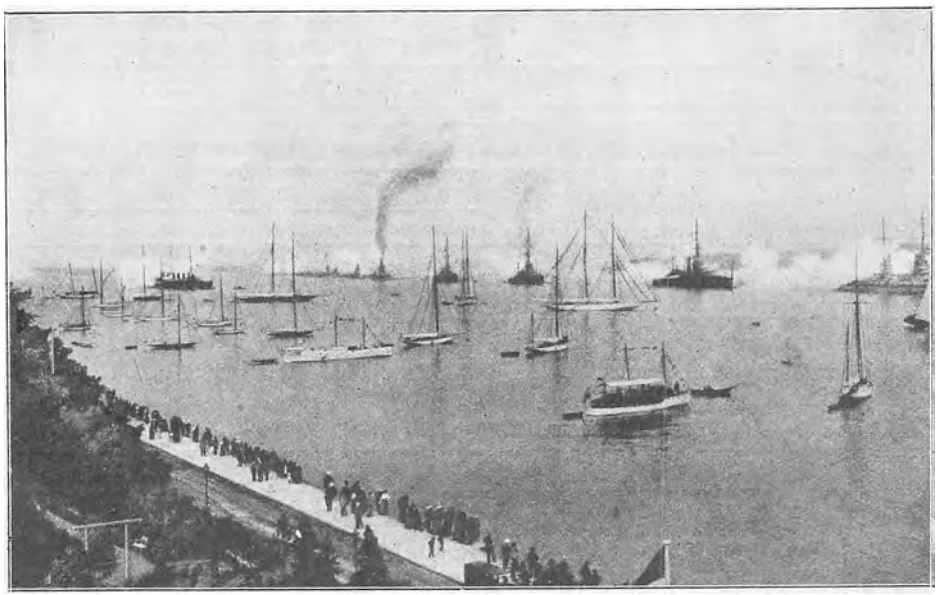

Den engelske Kampskibsflaades Besøg i Kiel i Juni 1914. Der afgives Kejsersalut fra de engelske og tyske Skibe den 24. Juni. Den engelske Eskadre kommanderedes af Viceadmiral *Warrender.* Festlighederne blev som bekendt afbrudt ved *Mordet i Serajewo*, og den 30. Juni afsejlede den engelske Flaade. *Ingen skulde ane, at næste Gang Flaaderne mødtes, var det for at udkæmpe Historiens vældigste Søkamp, Slaget ved Jyllands Vestkyst den 31. Maj 1916.*

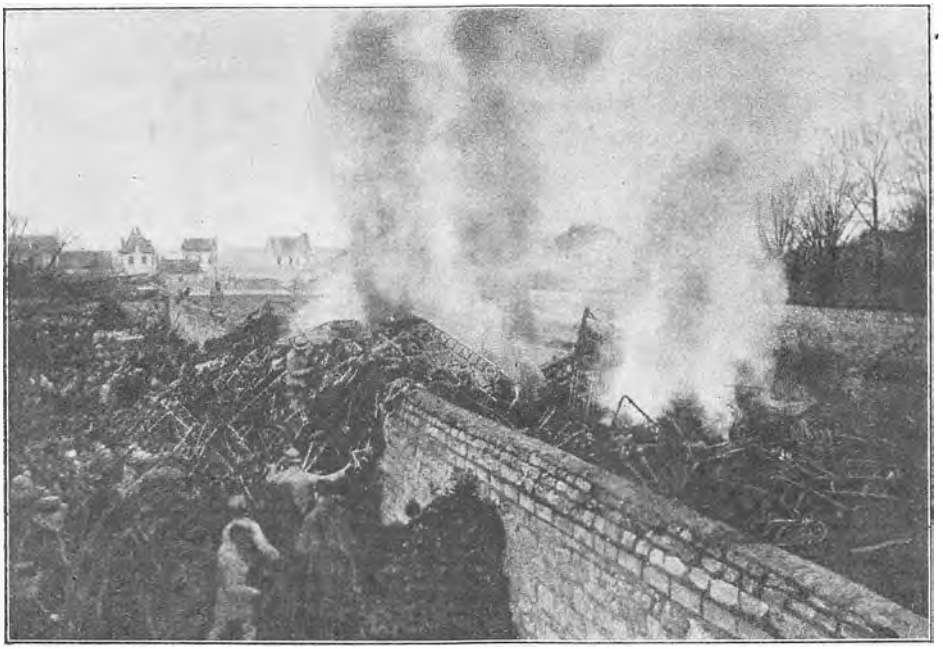

Levningerne af *det tyske Luftskib L.39*, som den 17. Marts 1917 under et Angreb paa *Paris* blev ramt dødbringende af det franske Antiballonskyts og styrtede ned ved *Compiègne*, hvor det faldt over en Mur mellem to Haver.

XXVIII.

Tilbageblik paa Verdenskrigens Luftkampe.

DET vil have sin Interesse, idet vi efter Søkrigens sidste Kapitel ogsaa bringer til Afslutning vore Skildringer af Luftvaabnets Virksomhed i Verdenskrigen — *den første Krig, hvor dette Hærens 5. Vaaben er kommet til Anvendelse* —, at tilvejebringe et samlet Indtryk af, hvilken Rolle det har spillet.

(Vi benytter Lejligheden til i dette Kapitel at anbringe Portrætter af og Notitser vedrørende en Del af de fra Verdenskrigen mest kendte Flyvere.)

Styrkeforholdet mellem de forskellige Magters Luftstridskræfter og deres Indsats og Betydning under Krigens første Maaneder er omtalt foran i dette Afsnits Kapitel XI. Kampen om Overherredømmet i Luften har jo svinget snart til den ene, og snart til den anden Side; thi den har været afhængig af ganske andre Faktorer end Kampene nede paa Jordoverfladen og navnlig ingenlunde af *den taktiske Anvendelse af Luftfartøjerne.* Den har i betydelig større Grad end Land- og Søkrigen *været en Kamp mellem de forskellige Magters Konstruktører og Fabrikker.*

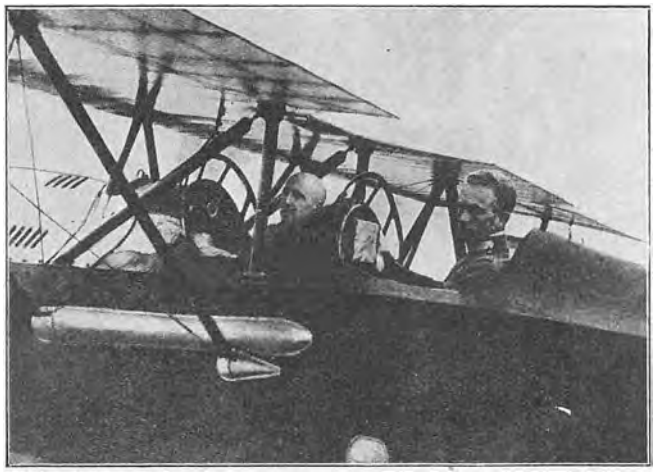

Italiensk Flyvermajor *Gabrielle d'Annunzio*, berømt Lyriker, kaldet Italiens Digterkonge, meldte sig trods sine 50 Aar til frivillig Tjeneste som Kavalleriofficer, men overførtes nogen Tid efter til Flyverkorpset. Her blev d'Annunzio hurtigt bekendt for den Dristighed, hvormed han gik paa Bombardementsflyvning indover Østrig. Snart blev han Chef for en Eskadrille og ledede i denne Egenskab mange farefulde Expeditioner. En af disse havde til Maal den store østrigske Flaadehavn *Pola*. Der startedes Kl. 12 Nat med 3 Maskiner fra *La Comina* for de 300 km over Adriaterhavet. Ved Pola gik Maskinerne lavt ned og kastede, til Trods for Lyskasterne og Ilden fra Antiballonskytset, alle deres Bomber mod de i Havnen liggende østrigske Krigsskibe, hvorefter Tilbageflyvningen skete i Bælgmørke. Men det Togt, for hvilket d'Annunzio har høstet mest Berømmelse, var hans Flyvning til *Wien* i 1918. Den 9. August gik han op tidligt om Morgenen fra en Plads i Nærheden af *Venezia* for at tilbagelægge den ca. 900 km lange Tur over fjendtligt Territorium. I Turen deltog 7 ensædede Maskiner. d'Annunzio fløj som Passager hos Kaptajn *Palli*. I 3000 m Højde gik de hen over de Juliske Alper og over den store østrigske Flyveplads ved *Wiener-Neustadt*. Man mødte ikke et eneste fjendtligt Aeroplan. Kl. 9½ naaedes Wien, hvor Eskadrillen søgte ned i 800 m Højde og i 20 Minutter kredsede over Byen og nedkastede Tusinder af Proklamationer. En af Flyverne vovede sig endog ned til 70 m Højde og tog Fotografier af Byen. Efter udført Hverv ankom Flyverne Kl. 12⁴⁰ igen til Venezia efter kun 6 Timers Arbejde.
Billedet viser *d'Annunzio* og *Palli* i den Maskine, med hvilken de udførte Flyvningen til Wien. Portræt af d'Annunzio VIII. Afsnit A S.

Den Magt, der kunde fremstille de bedste og de fleste Flyvemaskiner, gik af med Sejren. Man kan derfor inddele Luftkrigen i forskellige Faser eller Perioder, i hvilke hver Gang den Magt er den sejrende, der i Øjeblikket har det mest fuldkomne og det talrigste Flyvemateriel.

I Løbet af *Vinteren 1914—15* er *de Allierede* de overlegne i Luften. *Tyskerne* med deres „Tauber" kan ikke klare sig mod de franske og engelske Maskiner. Manglen af Maskingeværer og det ringe Skudfelt fra Maskinerne gør dem underlegne overfor de allierede Flyvere. Desuden lider det tyske Flyvevæsen føleligt under Manglen af *en central Organisation*, ligesom det mangler uddannede Flyvere og Observatører. Englænderne og Franskmændene synes paa dette sidste Omraade at være noget bedre hjulpne.

Omkring *Maj 1915* begynder Bladet at vende sig, idet *Tyskerne* for en kort Tid faar Overtaget, takket være *den nye Bevæbning* af deres Maskiner, hvilke er bleven forsynet med Maskingeværer, der skyder frem gennem Propellen.

Under Kampene paa Vestfronten i Efteraaret 1915 har *de Allierede* atter et lille Forspring. Dette skyldes vistnok en bedre Organisation og deraf følgende *bedre Koncentration* af de allierede Luftstridskræfter end af de tyske. Desuden er de Allierede numerisk de stærkeste. *Den tyske 3. Armé* havde saaledes i *Champagne* kun 40 Flyvemaskiner mod 200 Allierede og kun 6 Lænkeballoner mod 25 franske. Nævnte Antagelse stemmer ogsaa med de tyske Militærforfatteres Opgivelser.

Tiden til *Februar 1916* er ret ugunstig for Flyverne paa Vestfronten paa Grund af *daarligt Vejr*. Begge Parter forbereder sig til den afgørende Kamp. For første Gang kan man tale om *en Opmarche af Flyvetropper*, idet der koncentreres en Mængde Flyvemateriel omkring *Verdun*. Kampene begynder den 21. Februar 1916. Baade Tyskerne og de Allierede har lært at gøre *den rigtige Brug* af Flyvevæsenet, og *alt disponibelt Materiel sættes ind*. Kampene foregaar nu ikke alene

Italiensk Flyverhelt, Commandante *Francesco Baracca*, f. 1885, i 1912 fra Løjtnant i Lansenererne til Uddannelse som Flyver i Frankrig. 1915 ansat i den italienske Luftflaade. Havde ved sin Død nedskudt 34 fjendtlige Maskiner. Faldt 19. Juni 1918 ved Byen *Nervesa*, ved Foden af Bjerget *Il Montello*, paa *Piaves* højre Bred.

med enkelte Maskiner, men med Eskadrille mod Eskadrille. Endnu er Luftflaaderne dog for *svage* til, at nogen Masseindsats af Maskiner kan finde Sted, af hvilken Grund Flyvernes Indgriben heller ikke faar nogen afgørende Betydning, saaledes som det bliver Tilfældet i senere Slag. Da Kampene ved *Somme* i *Juli* samme Aar begynder, maa yderligere en hel Del af Flyvemateriellet trækkes bort fra Verdun Fronten.

Engelsk Flyverkaptajn *Albert Ball*. Meldte sig ved Krigens Udbrud, kun 18 Aar gammel, til Tjeneste i Hæren og forfremmedes til Løjnant. Gik senere over i Luftflaaden, hvor han udmærkede sig i høj Grad. Faldt den 7. Maj 1917 — han havde da nedskudt 43 tyske Maskiner og 1 Ballon — i Nærheden af *Lens*, skudt ned af den tyske Mesterflyver *v. Richthofen*.*)

I *Foraaret og Forsommeren 1916* er *Tyskerne* ved at faa *et lille Forspring* i Luften, takket være deres *Fokker-Monoplaner*. Disse énsædede Kampmaskiner er de Allieredes betydeligt overlegne baade i Hurtighed og Stigeevne, og *de fleste Luftkampe falder derfor ud til Tyskernes Fordel.* Forholdet bliver imidlertid atter udjævnet, da de Allierede paa Fronten ved Somme ikke blot faar Maskiner, der er Fokkerne overlegne, men endvidere bliver overlegne i Tal, *disse Omstændigheder bidrager i høj Grad til deres heldige Offensiv.*

Fransk Flyverløjtnant *Georges Boillot*, f. 1887, bekendt fransk Automobilsportsmand, faldet 10. Maj 1918 ved *Meuses* Bredder, begravet i Vadelaincourt, hævnet strax efter af *Navarre og Nungesser*, der hver nedskød en fjendtlig Maskine.

Det er under Kampene ved *Verdun* og *Somme*, at Flyvemaskinen for første Gang anvendes til *Samarbejde med Infanteriet*, et Forhold, der er nærmere forklaret foran i Kapitel XIX.

*) Af *Manfried Albrecht Friherre von Richthofen* har vi i III. Afsnit, S. 1167, bragt Portræt og Biografi.

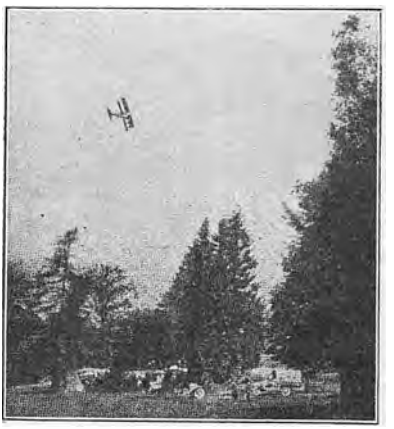

Den franske Flyver *Navarre* overværer i Luften sin Kammerat *Boillots* Begravelse.

Tysk berømt Flyver, Kaptajn *Oswald Bölcke*, f. 1891 i Halle a. d. Saale. I 1913 fra Løjtnant ved 4. Telegrafbataillon til Flyvertjeneste. Udmærkede sig efterhaanden i denne Tjeneste i Argonne, Champagne, Artois, ved Metz og Verdun, paa Balkan og atter paa Vestfronten. Efter Immelmann ansaas han for Tysklands bedste Kampflyver. Den 26. Oktober 1916 nedskød han sin 40. Modstander, den 28. Oktober s. A. støder han i Nærheden af *Cambrai* under en Luftkamp sammen med en anden tysk Flyver og tvinges til at gaa ned fra 1500 m Højde. De første 500 m gaar han ned i sikre Spiraler, hans Kammerater tror ham reddet, men pludseligt styrter Maskinen til Jorden og knuses. Lige efter Begravelsen fandt man paa det Sted, hvor han var faldet, en mægtig Krans, en Hilsen og Hyldets fra det engelske Flyverkorps.

Saa kommer de Allieredes Forberedelser i Vinteren 1916—17 til den store Offensiv. For *Tyskernes* Vedkommende gælder det om at fastslaa, *hvor* Fremstødene vil finde Sted, og paa Grund af deres *defensive* Stilling maa de derfor *sprede* deres Kræfter og udelukkende hellige sig Rekognoscering og Artilleriobservation. Hvor Tyskerne imidlertid har koncentreret deres Kampeskadriller, er disse de overlegne, atter paa Grund af overlegen *Fart* og *Manøvreevne.* De tyske Flyvere har desuden begyndt at anvende *en ny Kampmetode.* De begiver sig kun ud i Eskadriller paa 12 á 15 Jagere, „travelling circuses" kalder Englænderne dem, og ved stadigt at holde sammen i Eskadrillen bliver det vanskeligt for de Allieredes Flyvere at faa Ram paa de enkelte fjendtlige Maskiner.

Tysk Flyverpremierløjtnant *Adolf Buddecke*, f. 1890, Infanterilitnt. 1910, i 1913 Afsked for at søge sin Lykke i De Forenede Stater. Slap ved Krigens Udbrud kun under store Vanskeligheder med en græsk Damper hjem over det endnu neutrale Italien og kom strax til Flyvningen. Allerede i September 1914 til Vestfronten, hvor han hurtigt viser sig som en 1. Klasses Flyver. Sammen med *Bölcke* og *Immelmann* hævder han med Fokkermaskinerne en Tid lang Tyskernes Overlegenhed i Luften. I Slutningen af 1916 sendes han til *Gallipoli* for at hjælpe Tyrkerne, der slet ikke kan klare sig i Luften mod Englænderne, og bringe Ligevægt til Veje. Derefter igen paa *Vestfronten*, saa atter i *Tyrkiet*, i Begyndelsen af 1918 til Vestfronten. 10. Marts nævnte Aar falder han i Luftkamp ved *Lille*.

Fremstillingen af Flyvemateriel i *England* og *Frankrig* foregaar imidlertid nu med en saadan Fart, at i Løbet af Sommeren 1917 disse Staters Flyvere *overalt paa hele Fronten* kan møde de tyske Jagereskadriller med *overlegne* eller i hvert Fald *lige saa store Styrker.* Dette Forhold bliver *konstant* under hele Resten af Krigen, *undtagen i en kort Periode under Tyskernes Gennembrudsforsøg i Foraaret 1918.* Grunden hertil var vistnok den, at de Allierede siden *Amerikas* Indtræden i Krigen i 1917 havde gjort

Engelsk Flyver og Eskadrillechef *E. F. Briggs*. Det var ham, som i Oktober 1914 bombarderede *Friedrichshafen* og blev taget til Fange, men som 2½ Aar senere flygtede fra Fangenskabet i Tyskland.

Belgisk Flyverløjtnant *Willy Coppens*, kaldet „De tyske Drageballoners Ræsel", f. 1893 i Bruxelles. Ødelagde fra 25. April 1918 i de følgende 5 Maaneder 28 tyske „Pølser".

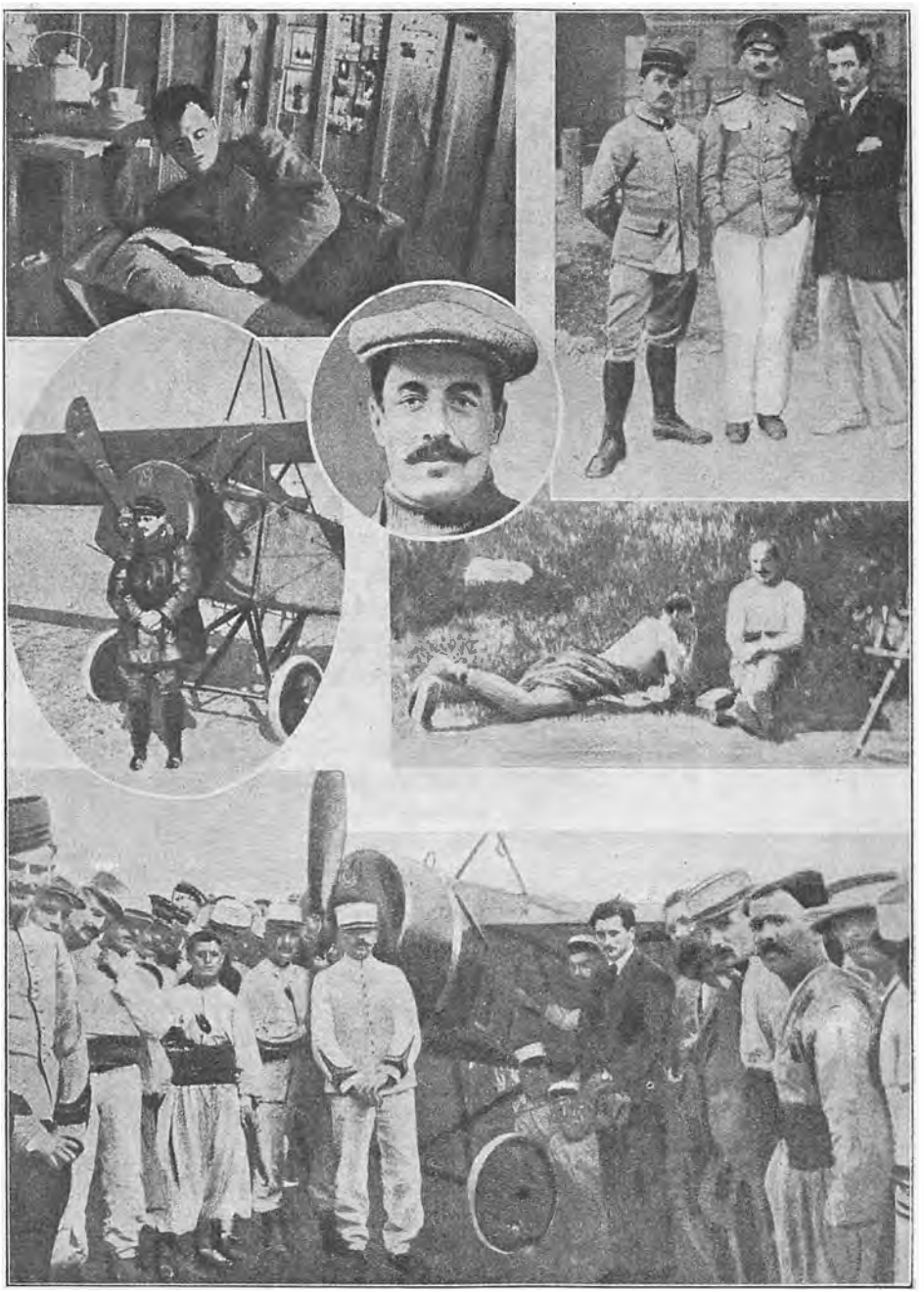

Billedside i „Le Pays de France" i Anledning af de to franske Flyvere Garros og Marchal's Flugt fra tysk Fangenskab: Foroven til venstre: *Garros* i sit Fængsel. Foroven til højre: *Marchal*, den russiske Flyver *Xercheuize* og *Garros*. I Medaillonen: *Marchal*. Dernæst: *Garros* i en Maskine. Dernæst: *Garros* og *Marchal*. Forneden: *Garros* i *Bizerta* i 1912, efter at han var fløjet over Middelhavet.

Fransk Flyverløjtnant *Adrian Roland Garros* var født i St. Denis, Flyvercertifikat 1910. Var den Første, der fløj over Middelhavet, nemlig fra *Tunis* til *Marsale* (120 km). Taget til Fange i 1915 af Tyskerne i Flandern, flygtet fra Fangenskabet i Marts 1918 sammen med Flyveren *Marchal*. Denne havde vundet sig et stort Ry ved den 20. Juni 1916 at gøre et dristigt Kup mod *Berlin*. Midt om Natten forlod han *Nanzy*, fløj den følgende Morgen over den preussiske Hovedstad og nedkastede her til Berlinernes store Forskrækkelse en Mængde Proklamationer. Det var hans Hensigt derpaa at naa de russiske Linier, men ved *Cholm* blev han nødt til at gaa ned midt imellem Fjender og faldt i Fangenskab.

Fransk Flyverløjtnant *René Fonck*, f. 1894 i *Saulcy-sur-Meurthe* (Departement Vogeserne), indkaldt 1914 som Maskinist ved Flyvevæsenet. Debuterede i Maj 1917 som Flyver og havde 8 Dage efter nedskudt 5 fjendtlige Maskiner. Han hævnede *Guynemer* ved at skyde Tyskeren *Wissemann* ned. „Pays de France" kalder ham i Maj 1918 Frankrigs „As des As" blandt Flyverne. Det var, efter at Fonck den 9. nævnte Maaned ved *Montdidier* var gaaet 2 Gange til Vejrs og hver Gang i Løbet af 5 Minutter havde besejret 3 Modstandere. Han havde da ialt gjort det af med 42 fjendtlige Maskiner.

Engelsk Flyverkaptajn *Tryggve Gran*, før Krigen Premierløjtnant i den norske Marine, Deltager i *Scotts* Expedition til Sydpolen. 1916 i engelsk Flyvertjeneste hvor han med Hæder deltog baade i Londons Luftforsvar og i Kampene paa Vestfronten.

sikker Regning paa en betydelig Forøgelse af deres Luftstyrker med *amerikansk Materiel.* Men Programmet for den amerikanske Flyvemaskinebygning slog jo, som det erindres (Se III. Afsnit, S. 988) fuldstændigt fejl. Ja, det af Amerikanerne medbragte Materiel viste sig endog at være saa ubrugeligt, at de Allierede selv maatte forsyne dem med Materiel. *Tyskerne* derimod, der havde forudset en betydelig Forøgelse af Modstandernes Materiel, havde i Juni 1917 besluttet at fordoble Antallet af deres Kampmaskiner. Fra 1. Marts 1918 skulde der i Tyskland produceres 2000 Flyvemaskiner og 2500 Motorer om Maaneden.

Allerede den *21. Februar 1918* kom det ved *Le Cateau* til *det første egentlige Luftslag*, i hvilket deltog 60 mod 70 Maskiner.

Derpaa satte Tyskerne under deres „Kejseroffensiv" af yderste Evne alt ind paa at tiltvinge sig Herredømmet i Luften i den efterhaanden ved Krigens Erfaringer vundne rigtige Erkendelse, *at Udfaldet af en heldig Offensiv nu om Stunder for en stor Del altid vil afhænge af Luftstridskræfternes tilstrækkelige Medvirken.*

Der kæmpedes nu næsten udelukkende med Eskadrille mod Eskadrille. Masseudfoldelserne bliver hyppigere og hyppigere; *men til sidst maa Tyskerne dog trække det korteste Straa og erklære sig for overvundne i Luften.*

Paa dette Tidspunkt er *de Allieredes Luftstridskræfter*, og navnlig den engelske *„Uafhængige Luftflaade" („Independent Air Force")* begyndt at foretage talrige Bombardementstogter ind over de tyske Byer til Gengæld for Tyskernes Angreb paa franske og belgiske Byer. *De Allieredes Overlegenhed er nu saa stor, at Tyskerne ikke alene ikke formaar at hindre disse Togter over tysk Territorium, men at de heller ikke selv formaar at ripostere.* Kun sjældent viser sig fra nu af og til Krigens Slutning tyske Maskiner over Modstandernes Linier.

Endnu skal anføres, hvorledes Organisationen af Luftstridskræfterne har været i nogle af de kæmpende Lande samt en Oversigt over anvendt Materiel og Tab af Materiel og Personel under Luftkrigen.

Amerikas Forenede Stater.*)

Amerika havde, da det erklærede Tyskland Krig, *saa godt som intet Flyvemateriel.* Dets Flyvevæsen havde siden 18. Juli 1914 været organiseret som en

*) Oplysningerne her er hovedsageligt hentede fra „Annual Report of the Director of Military Aeronautics".

Luftpark („Aviation Section") under *Signalkorpset.* Chefen for Parken var Gnrlmajor *George O. Squier.* Endnu 6. April 1917 havdes kun ca. 300 2. Klasses Øvelsesmaskiner, 65 Officerer og 1120 Underofficerer og Menige. Da derfor Frankrig den 24. Maj meget indtrængende anmoder om en Hjælp af 2000 Maskiner om Maaneden, 5000 Flyvere og 50,000 Mekanikere, vedtager *Kongressen* en Maaned efter at bevilge den kæmpemæssige Sum af 640,000,000 Dollars til Fremme og Udvikling af Luftstridskræfterne.

I Løbet af 1917 bliver man klar over, at Organisationen af disse er uheldig; men først 24. April 1919 ændres den, og nu udskilles Luftflaaden fra Signalkorpset. Der oprettes *en Luftfartskommission* („Aircraft Board"), hvorunder sorterer Afdelingen for „Militær Luftfart" („Division of Military Aeronautics") og „Kontoret for Fremstilling af Flyvemateriel" („Bureau of Aircraft Production"). Chefen for den militære Luftfartsafdeling, Brigadegnrl. *William L. Kenley*, faar *den strategiske Ledelse* af de samlede Luftstridskræfter. Fremstillingen af Flyvemateriel stilles under *John D. Ryan.*

Navnkundig fransk Flyver, Kaptajn *Georges Guynemer*, f. 1894 i Paris. Ved Krigens Udbrud meldt sig frivilligt, men kasseret. November 1914 Flyvermekaniker, et halvt Aar senere ansat i Kapt. *Brocard*'s berømte „Storke Eskadrille" („L'Escadrille des Cigognes"). 1916 Løjtnant. 23. September skyder han ved *Somme* i 3 Minutter 3 tyske Modstandere ned (den første falder Kl. 12^{23}, den næste 30 Sekunder senere, den tredie Kl. 11^{25}; strax efter ødelægges hans Maskine af en Granat, han styrter ned, men slipper fra det med Livet. Marts 1917 Kaptajn. I September s. A. skyder han sin 54. Fjende ned. 11. September starter han fra Flyverlejren *St. Pol* i Flandern og flyver med en anden Flyverofficer over mod *Poëlkapelle.* Her forsvinder han, styrtet ned. Hans Landsmænd kaldte ham „Flyvernes Konge". Maaske maa han i Betragtning af sin Ungdom og sine Bedrifter betegnes som Helten blandt Luftens Helte i den store blodige Krig.
Billedet viser det sidste Portræt (9/9 1917) af Guynemer.

Ved Krigens Slutning er Styrken af de amerikanske Lufttropper steget fra 65 til 14,230 Officerer, fra 1120 til 124,476 Underofficerer og Menige, hvoraf til Tjeneste i Europa *4872 Officerer* og *46,667 Mand af andre Grader.*

I amerikanske Fabrikker havde man indtil 30. November 1918 fremstillet ialt 8000 Træningsmaskiner og 3227 Krigsmaskiner, af hvilke sidste *1885* var sendt til *Fronten i Frankrig.*

Antallet af Eskadriller i Europa var paa Slutningen 45.

De amerikanske Flyvere havde nedskudt ialt 775 fjendtlige Maskiner. Deres egne Tab var 357 Maskiner og 584 Befalingsmænd og Menige, hvoraf 145 Fanger.

Kaptajn *Guynemer.*

England.*)

De første faste Rammer for de engelske Luftstridskræfter gaar tilbage til 1908, da *Ballon Korpset* blev oprettet. I 1911 bliver det reorganiseret og faar Navnet

*) Kilde: „Report from the Air Ministry".

Den tyske Flyverløjtnant, Fokkermaskinernes dristige Fører, Tysklands ypperste Lufthelt i Verdenskrigen *Max Immelmann*, f. 1890 i Dresden, Maskintekniker. Kort efter Krigens Udbrud sat til Uddannelse som Flyver. Gjorde en Tid Tjeneste sammen med Bölcke i Nordfrankrig, hurtigt fremragende ved sit Mod og sin Kolblodighed. Juni 1915 Løjtnant, April 1916 Premierløitnant. Falden 18. Juni 1916.

Luftbataillonen („Air Battaillon"). Da Flyvemaskinens militære Betydning trænger stærkere og stærkere frem, oprettes, som foran alt meddelt (se S. 470) 13. Maj 1913 det selvstændige „Royal Flying Corps" med en „Military Wing" og en „Naval Wing". Dets Chef bliver Gnrlmajor *F. H. Sykes*. I Løbet af 1914 bliver imidlertid *Marineflyvevæsenet* udskilt for sig under Navnet „Royal Naval Air Service".

Allerede i Løbet af Krigens første Aar lærte Englænderne imidlertid, at det var nødvendigt at have hele Flyvevæsenet under en central Ledelse, og paa Slutningen af 1917 oprettes da et *Luftfartsministerium*. En af Luftfartsministeriets første Handlinger er i April 1918 igen *at forene det landmilitære og det maritime Flyvevæsen* under Navnet „Royal Air Force" („R. A. F."), hvis Chef fremdeles bliver Gnrlmajor *F. H. Sykes*, senere afløst af Gnrlmajor *Sir Hugh Trenchard*. Foruden „R. A. F.", der hovedsageligt arbejdede i Forbindelse med Arméerne paa Vestfronten, oprettes saa i Juni 1918, som nævnt, „Independent Air Force" („I. A. F."), udelukkende til Iværksættelse af Bombardementstogter ind over de tyske Byer.

Nøjagtige Opgørelser af *Resultaterne* af den engelske Luftflaades Operationer foreligger for *Vestfrontens* Vedkommende ikke før *Juli 1916*, for *de øvrige Fronters* Vedkommende *ikke* før *Januar 1918*. Af de officielt meddelte Tal skal nævnes, at der i *det førstnævnte Tidsrum* paa Fronten i *Belgien* og *Frankrig* var nedskudt 6,904 fjendtlige Aeroplaner og 258 Lænkeballoner og nedkastet 6,402 Tons Bomber; der var taget 401,375 Fotografier fra Luften; det engelske Tab var i samme Tidsrum 2,484 Maskiner. *Under Luftangrebene ind i Tyskland i 1918* var nedskudt 150 fjendtlige Maskiner og kastet 540 Tons Bomber; Tabet var 111 Maskiner. I *Søkampe* og dermed i Forbindelse staaende Operationer var alene i 1918 nedskudt 470 fjendtlige Maskiner, i *Italien* 405; henholdsvis 662 og 59 Tons Bomber var nedkastede, henholdsvis 114 og 44 Maskiner gaaet tabt.

Fransk Flyverpremierløjtnant, Danskeren *Paulli Kranse Jensen*. Gik i Februar 1914 til Frankrig for at lære at flyve, meldte sig ved Krigens Udbrud strax som Frivillig og fik Certifikat 3. September s. A. Krause-Jensens Specialitet er Rekognosceringstjeneste og Fotografering fra Luften. 20. Juni 1915 fik han sit ene Øje knust af et Skud. I April 1917 saares han igen. 13. September s. A. faar han i en Kamp med 3 Tyskere atter et Skud i Øjet, heldigvis i Glasøjet. „Den store Dansker", som Franskmændene kaldte ham, var meget anset og populær i deres Flyverkorps.

De engelske Flyvere var jo ikke alene i Virksomhed paa den europæiske Vestfront, men ogsaa i større eller mindre Styrker ved *Dardanellerne*, i *Italien*, *Rusland*, *Indien*, *Adén*, *Ægypten*, *Palæstina*, *Makedonien*, *Mesopotamien* og *Østafrika* foruden de Styrker (i Juli 1918 70 Maskiner), der arbejdede i Forbindelse med Flaaden.

I August 1914 havde „R. F. C." og „R. N. A. S." *en samlet Styrke* af 197 Officerer og 1,647 Mand af andre Grader. I November 1918 havde „R. A. F." 27,960 Officerer, hvoraf 10,000 Flyvere og 2,000

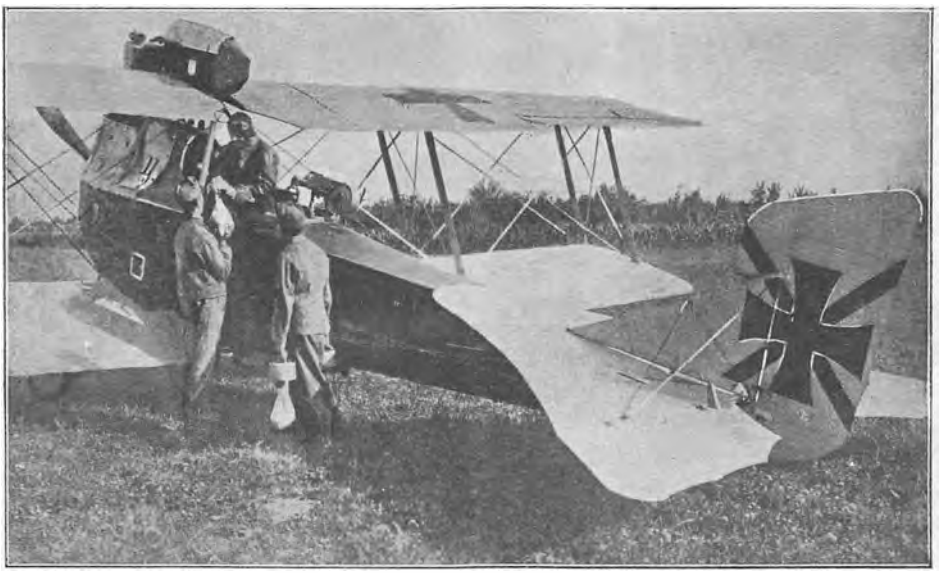

Østrig-ungarske Kampflyvere tager Bomber ombord.

Observatører. Af andre Grader taltes 263,842 Mand, hvoraf 21,000 til Uddannelse som Flyvere.

Antallet af Flyvemaskiner steg efter følgende Maalestok: August 1914 272, Januar 1917 5,496, Januar 1918 11,091 og Oktober 1918 22,171.

I August 1914 fandtes kun 4 Eskadriller, i November 1918 noget over 300, hvoraf 200 Krigseskadriller.

Det samlede engelske Tab af Personale var:

	Dræbte	Saarede	Savnede incl. Fangne	Internerede	Ialt
Officerer.....	4,579	5,369	2,794	45	12,787
Andre Grader ..	1,587	1,876	334	39	3,836
Ialt...	6,166	7,245	3,128	84	16,623

Endnu skal vi føje til et Par Linier om de engelske *Luftskibe.*

Ved Krigens Udbrud var Antallet af Luftskibe kun 3 med 24 Officerer og 174 Underofficerer og Menige.

I November 1918 fandtes 103 Skibe med et Personel af 580 Officerer og 6534 Underofficerer og Menige. Det samlede *Tab af Luftskibspersonale* var 239 Mand, hvoraf 48 skyldes Uheld.

Frankrig.*)

Republiken havde ved Krigens Udbrud *en Afdeling for det militære Flyvevæsen* og *en Afdeling for Fremstilling af Flyvemateriel.* Begge disse underlægges i 1916 det da oprettede *Luftfartsministerium.* Chefen for det militære Flyvevæsen

*) Kilde: „Rapport sur les Travaux de la Commission de L'armée pendant la Guerre 1914—18".

Østrigsk Flyverpremierløjtnant *Linke-Crawford*, berømt for sine Jagtflyvninger, dræbt den 31. Juli 1918 ved *Quéro* ved *Øvre Piave*.
[Tegning af Theo Matejko i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

var i Begyndelsen Gnrl. *Bernard*, der efterhaanden efterfulgtes af Gnrl. *Hirschauer*, Oberst *Regnier*, Gnrl. *Guillemin*, Oberstltnt. *Guiffort* og Oberstltnt. *Dhé*.

Antallet af de ved Fronten værende franske Maskiner var 1. August 1914 158, 1. Januar 1915 783, 1. Januar 1917 1446, 1. Januar 1918 3011 og 11. November 1918 3608.

I Krigens Løb er ialt bygget 67,982 Maskiner.

Tab af Flyvepersonale:

Fra 4. August 1914 til 11. November har *Tabene ved Fronten* været: 1945 Flyvere og Observatører dræbte, 1461 savnede, men hvis Død maa anses for sikkert, og 2922 saarede. Bag Fronten har Tabene været 1927 Flyvere og Observatører dræbte.

Det hele Tab af Dræbte og Saarede bliver da 7767 Mand. Da den samlede Styrke den 1. December 1918 var 12,919 Officerer, Underofficerer og Menige, *repræsenterer Tabene saaledes 61 %, hvilket er det største Tab, nogen Vaabenart har at opvise.*

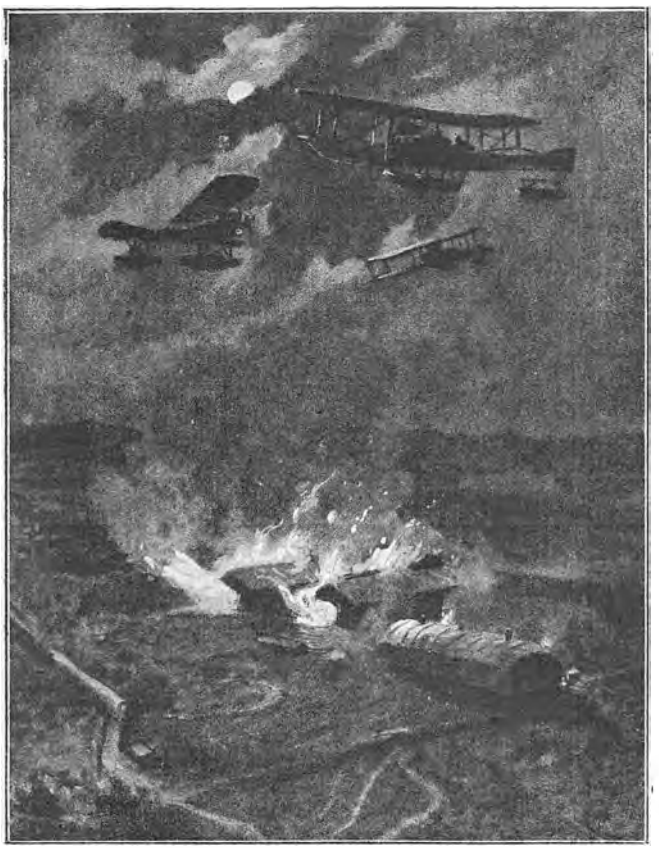

Østrig-ungarske Marineflyvere angriber Natten til 25. Juli 1918 *de engelske Luftfaadehangarer* ved *Otranto* i Syditalien. [Max Ledeli i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

Italien og Østrig-Ungarn.

Efter at Italien traadte ind i Krigen, var det hovedsageligt dette Land og Østrig-Ungarn alene, der tog Del i Luftkrigen paa den italienske Front. Italiens Krigserklæring til Østrig betød, at dette Land hurtigst muligt maatte trække en Del af sine Luftstropper bort fra den russiske Front. Da det Materiel, som disse Tropper endvidere var i Besiddelse af, var temmelig gammelt og forældet, medens Italienerne kunde møde med moderne og veludrustede Luftstyrker, og da disse yder-

Lufberry og hans *Løveunger* „Whisky" og „Soda", som han til Morskab for den 1. amerikanske Lufteskadrille, „Lafayette Eskadrillen", havde afrettet til at gøre forskellige Kunster, men som dog tilsidst blev saa store og farlige, at de maatte bringes til den zoologiske Have i Paris (Jardin des Plantes).

ligere fik Understøttelse af franske og engelske Lufttropper, fik Italienerne megethurtigt Overtaget i Luften paa denne Del af Krigsskuepladsen. Italien havde faaet oparbejdet en udmærket Aeroplan- og Luftskibsindustri, der efterhaanden fuldt ud formaaede at tilfredsstille Hærens og Flaadens Fordringer. Det var navnlig de mægtige Capron-Triplaner, der gjorde udmærket Fyldest som Bombardementsmaskiner, som skaffede Italienerne Overherredømmet, ved Siden af de berømte „Forlanini" Luftskibe*) forsynede med „Isotha-Fraschini" Motorer. Østrigerne havde ganske vist deres egne Flyvemaskinfabrikker men var dog til Dels henvist til tyske Forsyninger.

Amerikansk Flyvermajor *Gervais Raoul Lufberry*, f. 1885 i Wallingford Connecticut. 17 Aar gammel til Udlandet og opholdt sig i Frankrig, Nordafrika, Konstantinopel og Sydamerika. Amerikansk Soldat paa Filippinerne i 2 Aar. Derpaa i Japan, China, Forindien og Bagindien. I Saïgon gør han Bekendtskab med den unge franske Flyver *Marc Pourpe* og bliver Mekaniker hos ham. 1914 gaar Begge i Krigen, i December falder hans Kammerat, og Lufberry vil nu selv være Flyver for at hævne ham. I Juni 1917 nedskyder han sin 10. tyske Maskine, s. M. Løjtnant. Da De Forenede Stater træder ind i Krigen, bliver han amerikansk Major og Direktør for Flyvevæsenet i Frankrig. 27. Oktober 1917 har han vundet sin 18. Luftsejr. Men en Dag i Maj 1918 gaar der efter en haard Luftkamp Ild i hans Maskine. Han har ingen Faldskærm og for ikke at brændes ihjel, styrter han sig selv ud af Apparatet og i Døden.

Begge Parters Flyvere havde ved selve Fronten haarde Vanskeligheder at kæmpe imod. Krigsskuepladsen var *de Karniske* og *Juliske Alper* og her fandtes ingen Landingspladser. Flyvepladserne maatte anlægges meget langt bag Fronten, hvilket i høj Grad besværliggjorde den taktiske Rekognoscering. Da den tyske 14. Arme i Slutningen af 1917 rykker mod Italien, maa dens Flyvere saaledes vælge deres Flyveplads 70 km bag Fronten.

Virksomheden paa den italienske Krigsskueplads var navnlig kendetegnet af talrige Bombardementstogter. Østrigerne bombarderer de italienske Byer ved det nordlige Adriaterhav samt Forbindelseslinierne bag de italienske Hære; medens Italienerne paa sin Side rettede deres Togter mod Kystbyerne *Trieste*, *Pola* og *Fiume*. Til disse Bombardementstogter anvendte Italienerne udelukkende deres Caproni Maskiner, idet deres Luftskibe hovedsageligt blev benyttet til taktiske Formaal paa den italienske Side af Bjergene.

Østrigerne blev meget følelig ramt ved Italienernes Togter idet det jo var deres Flaadestationer og mange af deres vigtigste militære Fabriker, det gik ud over; bl. a. den bekendte Whitehead-Torpedo Fabrik. Disse italienske Bombeangreb antog til sidst kæmpemæssige Former; under et af Togterne til Pola og Fiume deltog saaledes engang 150 — Halvandet Hundrede — Flyvemaskiner.

*) Afbildning VII. Afsnit, Side 480.

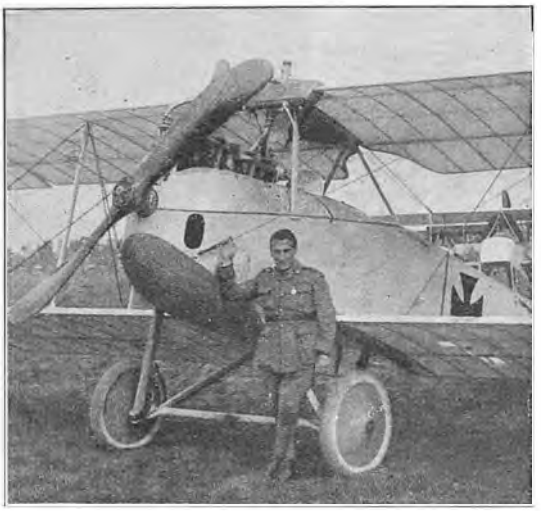

Fransk Flyverløjtnant *Jean Navarre*, af sine Landsmænd kaldet „Bochernes Svøbe". Indtraadt i Flyverkorpset strax ved Krigens Udbrud, til Fronten i December 1914, hvor han hurtigt vandt Navnkundighed som Kampflyver. En Tid lang stod han i den berømte „Eskadrille 65", Kaptajn *Saint Sauveur*, som især udmærkede sig ved *Verdun* og *Somme*. Ogsaa efter Krigen fortsatte han sin Virksomhed som Flyver, men den 10. Juli 1919 styrtede han ved *Versailles* ned med sin Maskine, lemlæstedes dødeligt og udaandede paa et Hospital.

Paa den italienske Side var det navnlig *Venezia* det gik ud over, og de østrigske Flyvere anrettede her en ubodelig Skade paa mange af Byens kostbare Mindesmærker.

Italienernes Overlegenhed i Luften kendetegnes bedst ved en Række Togter langt ind over fjendtligt Territorium, bl. a. *Gabrielle d'Annunzios* foran (i Billedtexten S. 866) og forøvrigt ogsaa tidligere omtalte dristige Togt til *Wien*, fra hvilket han slap tilbage uden at være bleven generet af en eneste østrig-ungarsk Maskine.

Tabene af Flyvere og Materiel har paa begge Sider været meget haarde, og dette skyldtes i første Række det bjergfulde Terrain, der dannede den østrigsk-italienske Krigsskueplads. En Motorstandsning eller andet Havari, der havde Nødlanding til Følge, betød som Regel den visse Død, med mindre Flyveren netop befandt sig lige i Nærheden af en Flyveplads.

Tyskland.*)

Den 1. Oktober 1913 faar det tyske militære Flyvevæsen en fast Organisation. Der oprettes en „*Inspektion der Fliegertruppen*" og en „*Inspektion der Luftschiffertruppen*", begge under „*Inspektion des Militär-Luft- und Kraftfahrwesen*",

Engelsk Flyvermajor *James Th. B. Mac Cudden*, f. 1895 i Gillingham, Kent, Irlænder. 1913 Mekaniker ved Flyverkorpset i Farnborough, 1915 Sergent, Juli 1916 ansat i en Eskadrille ved *Somme*, udmærket sig og bliver Jagerflyver. 1917 Løjtn. og Kapt. I Begyndelsen af 1918 Major. Har nu nedskudt over 50 Modstandere, han var nemlig en fremragende Skytte. Omkom ved et Ulykkestilfælde, da han i Juli 1918, efter en endt Orlov, i Frankrig skulde starte for at gaa til Fronten.

2. August 1914:

34 Feltflyverafdelinger à 6 Maskiner,
7 Fæstningsflyverafdelinger à 4 Maskiner,
8 Etapeflyverafdelinger, der senere benævntes Arméflyveparker samt
5 Flyve-Reserveafdelinger.

Man raadede da ialt over 254 uddannede Flyvere og 271 Observatører.

I Marts 1915 oprettes Posten som *Chef for Feltflyvevæsenet*, der skulde staa i Spidsen for det samlede Flyve- og Luftskibsvæsen og være underlagt Generalkvartermesteren, og Luftstridskræfternes Forbindelse med „Inspektion des Militär-Luft- und Kraftwesen" ophæves. Etapeflyveparkerne udskilles fra Etaperne, underlægges Armé-Overkommandoen og kaldes Arméeflyveparker.

*) Kilde: „Die Deutschen Luftstreitkräfte im Weltkriege", af Major *G. P. Neumann*.

Engelsk Flyverkaptain *William Leafe Robinson* f. i Indien. Ved Krigens Udbrud Officerselev, December 1914, kun 19 Aar gammel, Løjtnant i Infanteriet, derefter over i Flyverkorpset, September 1915 Certifikat. Under *de 13 tyske Luftskibes Angreb paa England* Natten 1.—2 September 1916 lykkedes det ham at komme op over et af disse, der sejlede i 2500 Højde, og at kaste en Brandbombe ned paa det, hvorefter det exploderede. Senere kom Robinson til Frankrig, men blev i 1917 skudt ned bag de tyske Linier og taget til Fange. Først i December 1918 vendte han tilbage fra Fangenskabet og rejste hjem over Kjøbenhavn, men fik i sit Hjem spansk Syge og døde.

Endelig bliver i Oktober 1916 Hærens samlede offensive og defensive Luftstridskræfter forenede under *en kommanderende General for Luftstridskræfterne*, hvortil udnævnes Gnrl.major *v. Hoeppner* med Oberst *Thomsen* som Generalstabschef.

Ved Krigens Slutning raader Tyskerne til Lands af *Flyvetropper*, foruden Hjemmeformationerne, over følgende *Feltformationer:*

48 Flyverafdelinger à 9 Maskiner, 68 Flyverafdelinger à 6 Maskiner, 37 Flyverafdelinger à 9 Maskiner, 6 Flyverafdelinger ved den tyrkiske Hærgruppe, 77 Jagereskadriller, 30 Slageskadriller, 2 Kæmpeflyvemaskineafdelinger, 7 Bombegrupper samt 20 Arméflyveparker.

Det tyske *Marineflyvevæsen* talte kun ved Krigens Udbrud 10 brugbare Maskiner og 20 Flyvere. Ved Krigens Slutning var Marinens Flyvevæsen organiseret saaledes:

I Spidsen stod en Flyverkommandør, der var underlagt Chefen for Marineflyvevæsenet. Der fandtes 32 Flyvebaadsstationer og Støttepunkter i *Flandern*, *Nordsøen*, *Østersøen*, *Balkan* og *Tyrkiet*, dertil 4 Moderskibe og 26 Marine-Landflyveformationer.

I Efteraaret 1918 havde Tyskerne c. *5000 Flyvemaskiner* ved Fronten. Den tyske Hærledelse har iflg. Versailles Traktaten indtil 1. Januar 1919 ialt afleveret 47,637 Flyvemaskiner, 40,449 Motorer, 1870 Lænkeballoner og 204,000 Gasflasker. Tabet af Flyvemaskiner paa begge Sider var efter tyske officielle Opgivelser, som dog næppe er paalidelige:

Fransk Flyverløjtnant *Charles Nungesser*. I sin Ungdom opholder han sig i Argentina og opnaar som Cowboy en kollossal Færdighed i Skydning og Ridning. Tager Plads paa en Fabrik for at lære Motorkonstruktionen. Verdenskrigen udbryder og Nungesser indtræder som Menig i et Husarregiment. 3. September 1914 udfører han en Bedrift: Under en Rekognoscering bliver hans Løjtnant saaret; han skjuler ham i en Skov; et Automobil med 4 tyske Generalstabsofficerer kører forbi; sammen med Patrouillens øvrige 2 Mand lykkes det ham at skyde alle Tyskerne og at tage Automobilet; han bliver selv saaret men vender med hele Patrouillen tilbage til de franske Linier. Nungesser saares atter og forflyttes til Flyverkorpset, hvor han hurtigt udmærker sig ved sin glimrende Luftakrobatik, idømmes endog i Oktober 1915 50 Dages Arrest for Overdrivelser i denne Retning. 6 Gange styrter han ned, 6. Gang ved *Verdun* og bliver frygteligt tilredt, slipper dog med Livet, og inden han er helbredet, tvinger han det igennem, at han atter kommer til Fronten ved Verdun. April 1916 Løjtnant. I dette Aar alene nedskyder han 20 Maskiner og 3 Lænkeballoner. I 1917 til *England* for at bekæmde Zeppelinerne. 19 Gange har han været saaret og gentagne Gange opereret. Han udmærker sig fremdeles Krigen igennem, men i 1920 styrter han under Flyvning paany ned, og nu mister Helten Livet.

	1916	1917	1918
Tyske	227	700	1045
Allierede	784	2530	3637

Til ovennævnte tyske Tab maa under alle Omstændigheder efter Tyskernes egne Opgivelser andet Steds endnu regnes c. 1000 Maskiner. Ialt er 2128 Maski-

Fransk Flyverløjtnant *A. Pégoud*, kendt før Krigen ved sit Kunststykke „Looping the Loop". Blev født 1889 i *Isère*. 18 Aar gammel hvervet til Tjeneste i 5. afrikanske Jægerrgt., derfra til Kolonialartilleriet, saa til Flyvervæsenet, Februar 1913 Certifikat., forlader Hæren og tager Ansættelse hos Flyvemaskinefabrikanten *Blériot*. Udmærker sig fra Krigens Begyndelse strax paa fremragende Vis. I September 1914 maatte han en Dag paa Grund af Benzinmangel gaa ned bag de tyske Linier og undgik kun Fangenskab ved en lille fransk Drengs Mod, der skaffede ham ny Benzin. Pégouds Taktik under Kamp var fra neden at komme ind bag paa sin Modstander. Men 2. September 1915 stødte han i 2400 m Højde paa den tyske Flyver *Kandulski* med en Maskine af ny Konstruktion, der vanskeliggjorde ham hans Metode, han blev dødeligt ramt i Hovedet og styrtede til Jorden. Under hans Begravelse i *Petit Croix*, 9 km fra Belfort, nedkastede Kandulski en Krans med Inskription til Ære for den Faldne.

ner gaaet tabt i Luftkampe, deraf 189 paa Østfronten. — Tab af eget Personale, Flyvere, Observatører og Skytter af alle Grader, opgiver Tyskerne til:

	Bag Fronten	Ved Fronten	Ialt
Døde	1962	4878	6840
Saarede ...	2227	5123	7350
Savnede ...	—	1372	1372

Ved Fronten gjorde Tjeneste i 1918 af flyvende Personale c. 5000 Off., Uoff. og Menige.

Af Lænkeballoner mistede Tyskerne i 1914—15 30, i 1916 56, i 1917 168, i 1918 401, tilsammen 655.

Tabet af *Ballonpersonale* var: Døde 709, Savnede eller Fangne 48.

For *Luftskibenes* Vedkommende skal oplyses:

De tyske Fabrikker leverede i Krigens Løb ialt 109 Luftskibe.

Tab af *Personel* var: Døde 441, Fangne eller internerede 168.

Tab af *Luftskibe* ialt: Militærluftskibe 55, Marineluftskibe 45.

Det var vældige Summer, disse 100 tabtgaaede Luftuhyrer havde kostet.

For ikke ved det Valg, vi har gjort for at fortælle om Luftkrigens Helte, at gøre alt for stor Uret, skal vi endnu her nævne Navne paa en Del andre i Krigsberetningerne fremhævede Flyvere:

Amerika: Ltnt. Haal, Ltnt. Roosevelt. (Portræt III. Afsnit S. 1223).

Belgien: Ltnt. *de Crombrugghe*, Kapt. *Hiernaut*, Oberstltnt. *Jacquet*, Ltnt. *Robin* og Ltnt. *Thieffry*.

Mindesmærket paa *Pégouds Grav*. [„L'Illustration."]

England: Major *Baird*, Kapt. *Bishop*, Ltnt. *Collet*, Ltnt. *Halley*, Kapt. *Hawker*, Ltnt. *Insalle*. Ltnt. *Lowrey*, Ltnt. *Mac Cleod*, Major *Mac Laren* og Ltnt. *Tempest*.

Frankrig: Kapt. *Boyau*, Ltnt. *Heurteaux*, Ltnt. *Deuillin*, Ltnt. *Dorme*, Ltnt. *Gilbert*, Ltnt. *Moulinais de Brindejonc* (som $^{9}/_{9}$ 1914 bragte Melding om 7. tyske A.K.s Tilbagetog ved Arcis-le-Ponsart), Kapt. *Pinsard*, Cmdl. *Vuillemin*, Ltnt. *Mador* og Kapt. *Mahieu*.

Italien: Ltnt. *Barachini*, Ltnt. *Olivari*, Ltnt. *Ruffo di Calabria*.

Rusland: Kapt. *Kosakoff*, Kapt. *Krontem*, Kapt. *Nestoroff*, Frivillig *Pouchkel*, Kapt. *Tkaikoff*.

Tyskland: Kapt. *Berthold*, Ltnt. *Göhring*, Ltnt. *Jacobs*, Ltnt. *Loewenhardt*, Ltnt. *Müller*, Ltnt. *Par-*

schau, Premierltnt. *Schaefer*, Kapt. *Ritter von Tutschek*, Ltnt. *Voss*, Ltnt. *Wintgens*.

Østrig-Ungarn: Ltnt. *Banfield*, Ltnt. *Barwig*, Ltnt. *v. Fiala*.

Det turde vel være ganske overflødigt nu længere at diskutere *Luftflaadernes Betydning*.

Den Beundring, som de paa de foregaaende Sider og andet Steds i dette Værk omtalte, ofte ganske unge Mænd saavel som deres Kammerater af Hærens og Flaadens Lufttropper var og endnu er Genstand for hos deres Landsmænd, er et af de bedste Beviser for den fremtrædende Rolle, Luftskippere og Flyvere har spillet i den tilendebragte Verdenskrig. Thi denne Beundring var og er basseret paa *Hærledelsernes officielle Lovtaler over Luftens Helte* og paa de mange iøjnefaldende Udmærkelser, som Præmier, Dekorationer og Forfremmelser, hvormed man belønnede disse i høj Grad farefulde Gerninger.

Som et Exempel paa Lovtaler over en Flyver skal vi citere *Paul Deschanels* Forord til den Bog om *Guynemer*, som efter Heltens Død under Titlen „Un Héros de France" udkom hos Jean Cussac i Paris:

„Kære herlige Barn, Dit skrøbelige, i hundrede Kampe medtagne, af Kugler gennemborede for vrede Vinde og rasende Mennesker uophørligt udsatte Legeme er omsider bukket under for Fjendens Angreb, men din uforfærdede og stolte Sjæl fører stadigt Dine Kammerater til Sejr og Din udødelige Eskadrille, „Storkenes" Eskadrille, forkynder med sine franske Farver højt oppe i Luften Alsaces Befrielse."

„Ja, nede fra deres hellige Dynd fulgte vore „Hulebeboere" (de franske Soldater i de mudrede Skyttegrave) Dig med Øjnene og skælvede af Begejstring og Stolthed over Dig: Idet Du fløj hen over dem, rev Du dem med Dig mod de tyske Linier, de mærkede, at de sejrede, og i Dig elskede de hverandre, elskede hele Frankrig!"

„Kære Barn, din korte, men dog saa berømmelige, lidenskabeligt dristige Flugt gennem Himmelrummet skal for bestandigt kaste et lysende Skær over hele vor Races Historie, Beretningen om Din straalende Heltefærd skal være Slægterne et Tegn af dobbelt Betydning:

Tysk Flyverpremierløjtnant *Ernst Udet* havde alt som Dreng interesseret sig for Flyvning, i sin Skoletid selv bygget Modelmaskiner og selv foretaget Experimenter i Luften. Ved Verdenskrigens Udbrud meldte han sig, 18 Aar gammel, som Motorordonnans. Efter forgæves at have søgt Optagelse i Flyverkorpset lod han sig i Slutningen af 1914 for egen Regning uddanne paa en Flyveskole i München. September 1915 som Flyver til *Elsass* og derfra overført til en Fokker-Kampeskadrille, enhver tysk Militærflyvers højeste Maal den Gang. Til Tjeneste i en Eskadrille ved *Aisne* kommer han i Kamp med Frankrigs dygtigste Flyvere, *Guynemer*, *Nungesser*, *Navarre* o. Fl. Mange Gange blev Udets Maskine skudt i Brand, men, takket være sin Faldskærm, slap han hver Gang levende derfra. Om en af disse Hændelser er berettet foran i dette Afsnit, S. 647—48. Ved Krigens Slutning havde han nedskudt 60 fjendtlige Maskiner.

Fransk Adjudant, Danskeren *Welling-Nielsen* var før Verdenskrigen ansat ved „Aarhus Stiftstidende" og rejste bl. a. i 1912—13 til *Balkan* som Korrespondent. Senere Redaktionssekretær ved Bladet og i Krigens Begyndelse dettes Redaktør. I 1916 rejste han pludseligt til *Paris* for at blive fransk Flyver. Efter megen Modstand og mange Vanskeligheder fik han omsider Lov til at blive uddannet, og faa Maaneder efter sendtes han til Fronten, hvor han hurtigt vidste at gøre sig bemærket. En fransk Flyver, hvem man spurgte, om han kendte Welling-Nielsen, udbrød: „Jo, Danskeren! Djævel til at flyve!" Han avancerede til Adjudanten og rostes i stærke Udtryk for sit Mod, sin Dristighed som Observatør og sin Iver til altid at melde sig til vanskelige Flyvninger. Tilsidst kom han til *Italien*. Paa en af hans sidste Flyvninger her ramtes hans Maskine af 36 Projektiler, hans Højderor blev ødelagt, hans Observatørsæde, men alligevel slap han tilbage til de franske Linier. Kort Tid efter styrtede han af uforklarlig Grund til Jorden med sin Maskine og dræbtes.

„Trods sine Mirakler er *Flyvningen endnu i sin Barndom.* Allerede har den lavet om paa Menneskenes Tilværelse, og dog er det, vi ser, lidet mod, hvad vore Sønner vil faa at se."

„Navnet *Guynemer*, der i sig omfatter alle vor Ungdoms straalende Bedrifter, vil, saalænge Jorden er beboet af tænkende Væsener, være Mindet om *fransk Heltemod* i den største af alle Krige og om *den vidunderlige Opfindelse, som gav Mennesket Vinger og aabnede det Adgang til et nyt Liv!*"

Saaledes løftedes en fransk Flyver til Skyerne. Vi skal gentage den foran i vort III. Afsnit, S. 1246, anførte Udtalelse af en af Frankrigs Modstandere, den tyske Gnrl. *v. Morgen:*

„Der kan ikke være Tvivl om, at *Herredømmet i Luften* i kommende Krige vil være af *afgørende Betydning.* Den, *der har vundet Overtaget her,* **i hans Skød vil ogsaa Sejren nede paa Jorden falde som en moden Frugt.**"

Derfor maa **ingen nok saa fredelig Nation,** som overhovedet kan tænke sig at komme i krigersk Konflikt, **forsømme sin Luftflaade.**

Og dette gælder om muligt *i endnu højere Grad* end en *angribende* Fredsforstyrrer *den*, **der kun forsvarer sig.**

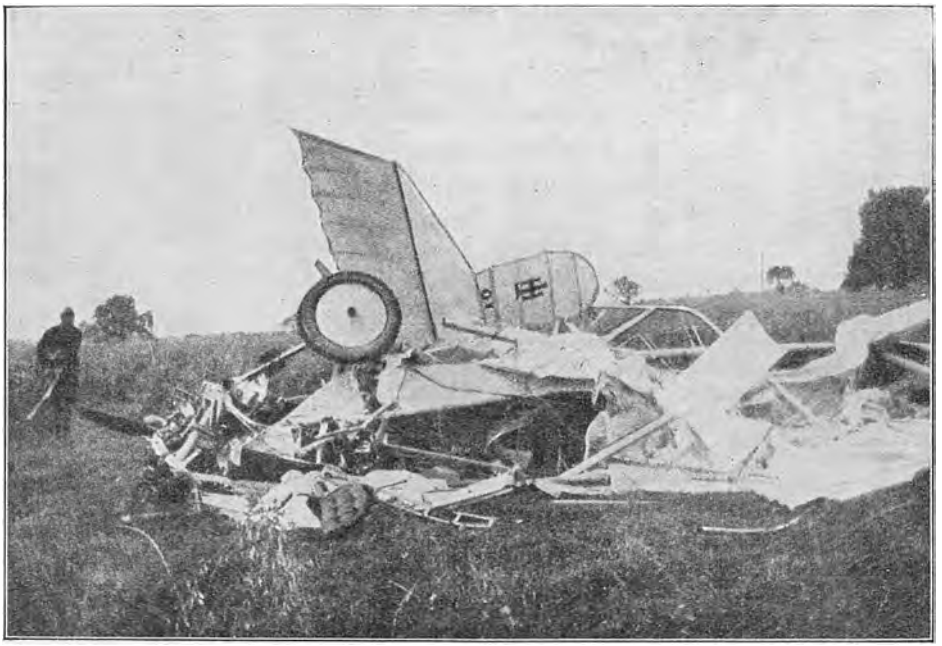

Levningerne af den *Maskine*, med hvilken den unge engelske Flyverløjtnant *Robert Warneford* den 17. Juni 1915 styrtede ned ved *Buc.*
Medens *Robinson* var den første Flyver, der paa engelsk Grund nedskød en Zeppeliner, var *Warneford* (Portræt foran i dette Afsnit, S. 536) den første Flyver, der udførte denne Bedrift paa Fastlandet, nemlig da den 7. Juni 1915 nogle tyske Marineluftskibe paa Tilbagevejen fra et Angreb paa Dokkerne ved *Kingston* og *Grimsby* passerede Flandern. Nyheden blev naturligvis strax telegraferet til London, hvor Warneford var Dagens Helt. Men kun 10 Dage senere omkom han ved et Ulykkestilfælde, idet hans Maskine pludseligt krængede over, saa han tabte Herredømmet over den, og baade han selv og en amerikansk Journalist, han havde med som Passager, slog sig ihjel.

Rettelser og Tilføjelser til VII. Afsnit.

S. 2. Billedtexten. „25 Juni" rettes til „22. Juni".
S. 7. 22. L. f. o. „150—1000" rettes til „150—1200".
S. 8. 17. L. f. n. „4 Panserkrydsere" rettes til „3 Panserkrydsere".
S. 12. Tabel II. Kolonne England. 2. L. f. o. „4" rettes til „3".
— — Østerrig-Ungarn 5. L. f. o. „4" rettes til „5".
S. 14. 9. L. f. o. „12000" rettes til „15000".
S. 15. 4. L. f. o. „i Øjeblikket" rettes til „hvoraf 3 ved Krigens Udbrud var".
S. 20. 15. L. f. n. „Artillekampen" rettes til „Artillerikampen".
S. 33. 11. L. f. n. „3. December" rettes til „1. November".
S. 34. 10. L. f. n. „180—150" rettes til „180—100".
S. 36. Billedtexten. „Victoria Luise" rettes til „Könige Luise".
S. 47. 3. L. f. n „det" rettes til „Deplacementet".
S. 48. Billedtexten udgaar, og der henvises til Billedtexten S. 55, idet Billedet S. 48, der er taget fra det engelske Tidsskrift „Navy and Army", ikke forestiller Panserkrydseren *Rurik*, men Panserskibet *Zessarewitsch*. Et Fotografi af „Rurik" vil fremkomme i Kapitlet „Søkrigsbegivenhederne i Østersøen i Verdenskrigens første Aar".
S. 56. 4. L. f. n. „(se S. 55)" rettes til „(se S. 48 og 55)".
„(se S. 45 og 48)" rettes til „(se S. 46)".
1. L. f. n. „forældede" rettes til „ret forældede".
S. 62. 9. L. f. n. „7. August" rettes til „10. August".
S. 64. 18. L. f. o. „Suchon" rettes til „Souchon".
17. L. f. n. „Middelhavseskadren" rettes til „Middelhavsflaade".
S. 68. 17. L. f. n. „bestod af de" rettes til „bestod af en *section amizale* paa".
16. L. f. n. „Foran Courbet sættes :
S. 85. 11. L. f. n. „Kønigsbergs kød" rettes til „Kønigsberg skød".
S. 87. 15. L. f. n. „Tributania" rettes til „Tubantia".
S. 97. Billedtexten. 4. L. f. n. „22,5 Knob" rettes til „20 Knob".
S. 98. 21.—22. L. f. n. „Fra Midten af August" rettes til „Efter et kort Møde med „Schamhorst" og „Gneisenau" den 12.—13. August".
S. 99. 8. L. f. n. „Birmea" rettes til „Burmea".
S. 101. 3. L. f. n. „700 Sømil" rettes til „1700 Sømil".
S. 115. 9. L. f. o. „Efter at have" rettes til „Efter i Midten af August at have".
S. 116. 6. L. f. o. „Afsendelser" rettes til „Afsendelsen".
S. 121. Billedtexten 20. L. f. n. „Cap Spartet" rettes til „Cap Spartel".
S. 141. 13. L. f. o. „Syd paa" rettes til „mod Syd".
17. L. f. n. „deres" rettes til „dets".

S. 144. 2. L. f. n. „Vinternat“ rettes til „Sommernat“.
S. 146. 17. L. f. o. „erklæret“ rettes til „beordret“.
S. 151. 18. L. f. n. „4. Juli“ rettes til „6. Juli“.
S. 153. 7. L. f. o. efter „forsvundet“ sættes **).
Nederst paa Siden tilføjes: **) Det har senere vist sig, at „Bremen“ ligesom „Strassburg“ slap gennem den engelske Blokade og hjem til Tyskland, hvor den optraadte i Østersøen og i Januar 1915 blev skudt i Sænk af en engelsk Undervandsbaad.
S. 156. 13. L. f. o. „Spides“ rettes til „Spider“.
6. L. f. n. „Penamg“ rettes til „Penang“.
S. 159. 4. L. f. o. „Handelsdamper“ rettes til „Koffardidamper“.
5. L. f. o. „Handelsdamper“ rettes til „Koffardidamper“.
12. L. f. n. „76000 Tons“ rettes til 7600 Tons“.
2. L. f. n. „Flaaden“ rettes til „Orlogsflaaden“.

VIII. Afsnit.

ARTHUR CHRISTENSEN, J. ØSTRUP
og H. JENSSEN-TUSCH:

Fredsslutningerne og Krigens umiddelbare Eftervirkninger.

INDHOLD AF VIII. AFSNIT

Side

Kapitel I. Fredsarbejdet indtil Versailles Fredens Ikrafttræden 1
Kapitel II. Den tyske Revolution 98
Kapitel III. Det habsburgske Monarkis Opløsning. Tysk-Østrig-Czekoslovakiet. Ungarn. Jugoslavien 135
Kapitel IV. Det revolutionære Rusland 170
Kapitel V. Polen 200
Kapitel VI. De østeuropæiske Randstater Estland, Letland, Litauen, Ukraine. 211
Kapitel VII. Finland 231
Kapitel VIII. Den nærmere Orient. Kaukasus, Persien og det muhammedanske Centralasien. Den engelsk-persiske Overenskomst 247
Kapitel IX. Den fjernere Orient: China og Japan 275
Kapitel X. De neutrale Stater i Europa under Verdenskrigen Nederlandene Schweitz, Spanen 283
Kapitel XI. De neutrale Stater i Europa under Verdenskrigen. De nordiske Riger 289
Kapitel XII. Verdenspolitiken fra Versailles Fredens Ratifikation til September 1920 313
I Hvad Verdenskrigen kostede af Personel 242
II Hvad Verdenskrigen kostede af Penge 344
III Tysklands Tab af Landomraade og Indbyggere 346

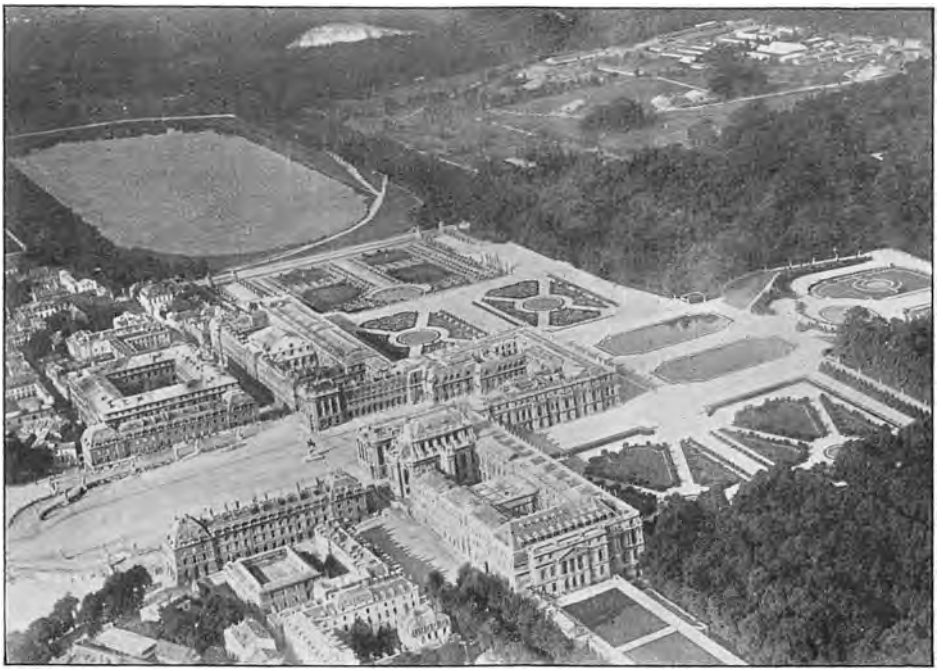

Luftfotografi af *Slottet i Versailles.*

I.

Fredsarbejdet indtil Versailles Fredens Ikrafttræden.

Fra 1915 til Vaabentilstanden i Vest.

ALLEREDE i 1915 var *Spørgsmaalet om Freden* Genstand for Overvejelser — om end af væsentlig akademisk Art — i de krigsførende Lande.

I Foraaret 1915 rettede indflydelsesrige Organisationer og fremragende Privatmænd i *Tyskland* Henvendelser til Rigskansler *v. Bethmann Hollweg* om *Krigs- og Fredsmaalene.* Først indløb der en Henvendelse fra store Industri- og Landbrugsorganisationer. De fordrede *Annexion af Belgien*, hvis økonomiske Værdier og industrielle Foretagender skulde bringes paa tyske Hænder, *Annexion af Nordfrankrig* omtrent til *Somme*, med *Atlanterhavskysten* og med *Mineegnene ved Briez*, og *Annexion af Dele af de russiske Østersøprovinser* og de syd derfor liggende Territorier. I lignende Aand var en Petition fra fremragende Mænd af Forvaltningen, Forretnings- og Universitetsverdenen holdt, medens et Memo-

Karikatur fra „Pays de France" i 1915: *En Franskmand* fører *Kejseren* fangen med et Reb om Halsen, en *Englænder* trykker ham i Knæ og viser ham Navnene Louvain, Dinant, Reims, Senlis, Arras.

randum fra 82 Videnskabsmænd vel indeholdt Krav om *en Fred, der sikrede Tysklands strategiske, politiske og økonomiske Interesser*, men tog *Afstand* fra de ubegrænsede Annexioner.

I *Ententelandene* hed det sig jævnligt, at Tyskland gjorde sig Umage for at sprænge Ententen og bevæge en eller anden af dens Magter til Separatfred. Navnlig overfor *Rusland* prøvede de tyske Statsmænd deres Overtalelsesevner, hvad den russiske Udenrigsminister *Sasonoff* bekræftede i en Udtalelse til nogle Pressemænd. I Sommeren 1915 havde amerikanske Blade travlt med Rygter om tyske Bestræbelser for at faa *en amerikansk Mægling* sat i Scene.

Den 19. August 1915 udviklede Bethmann Hollweg i den tyske Rigsdag, hvorledes *nye Tilstande* maatte opstaa i Europa, *Ligevægtssystemet* i den europæiske Politik maatte *forsvinde* og *Friheden til Søs sikres*. Den engelske Udenrigsminister, *Sir Edw. Grey*, svarede i en Skrivelse til engelske Blade, at Kravet om Friheden til Søs kunde danne et rimeligt Grundlag for internationale Overenskomster efter Krigen, men kun i Forbindelse med andre Foranstaltninger, *der garanterede mod Tysklands Krigsmetoder til Lands*. I det engelske Parlament kom Fredslængslerne af og til til Orde. I Overhuset mindede Lorderne *Loreburn* og *Courtney* den 15. November om Krigens Følger, Tilintetgørelsen af den personlige Frihed, Tilbagegangen paa den borgerlige Rets Omraade, Nedgangen i Kulturen, og manede til at tage alle Fredsmulig-

Fransk Karikatur fra 1915: En sort Soldat har Krammet paa begge de to Centralmagtskejsere.

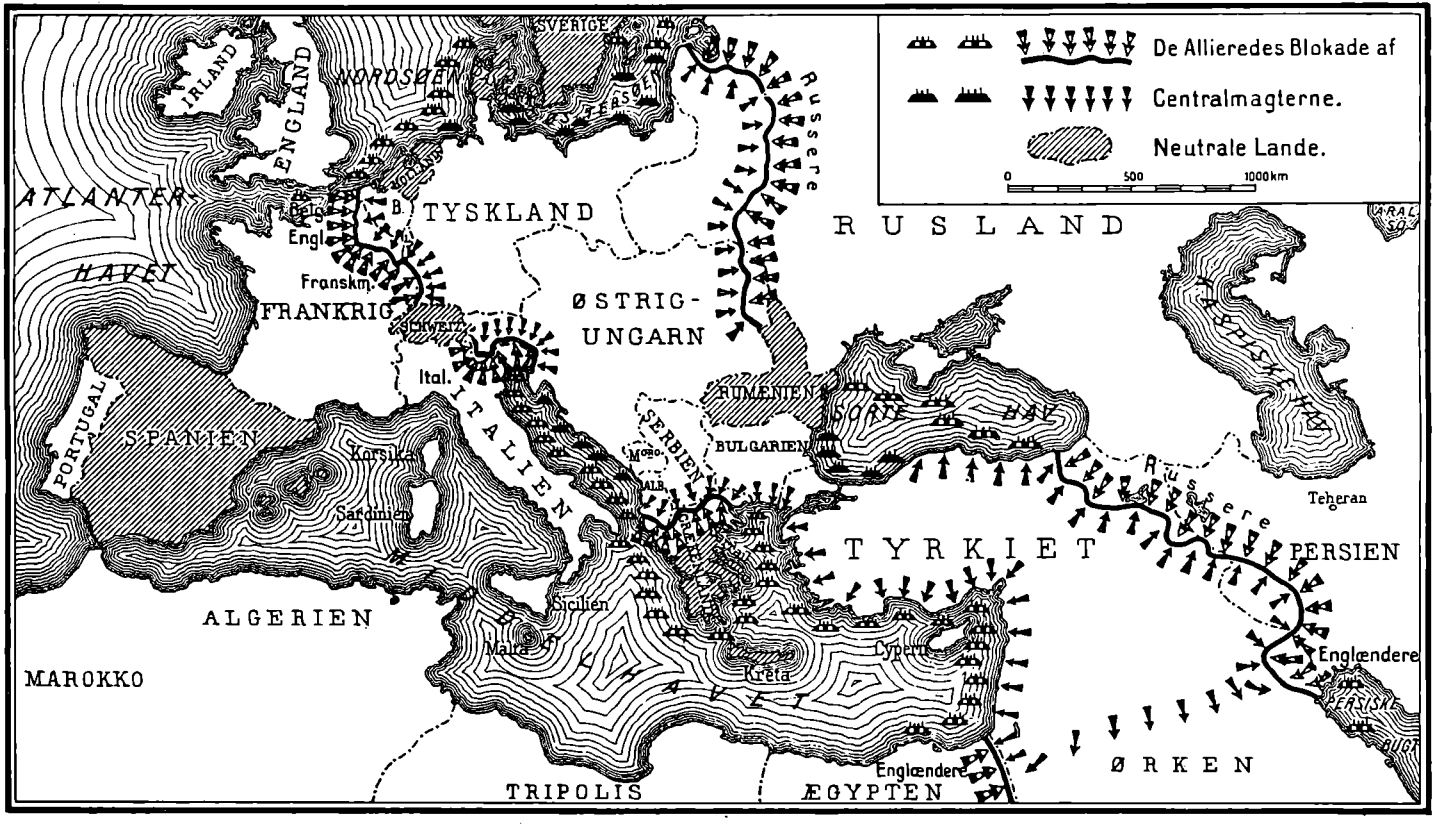

Engelsk Oversigt over *Centralmagternes Afspærring fra Havet* ved Nytaar 1917.

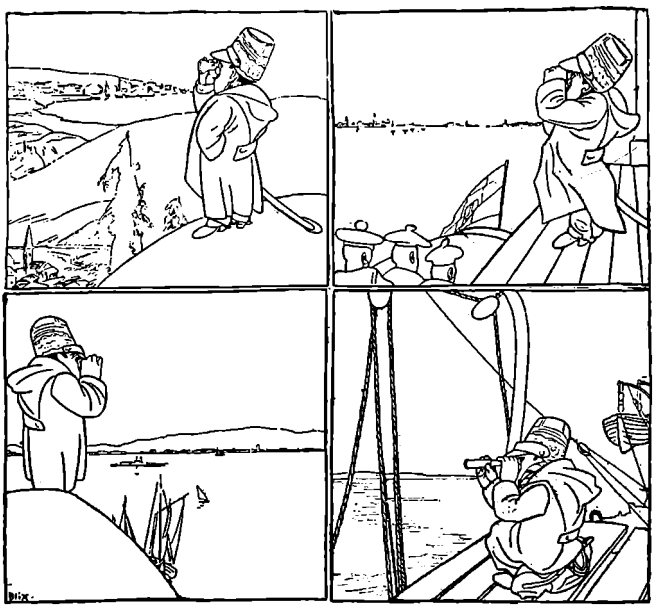

„Smukke paa hinanden følgende Situationer“: 1) *Vittorio Emmanuele* betragter *Trieste* fra *Montfalcone*. — 2) Han betragter *Venezia* fra *Chioggia*. — 3) Han betragter *Kysten af Italien* fra *Messina*. — 4) Han betragter *det forsvindende europæiske Fastland* fra *Dækket paa en amerikansk Damper*. [„Simplicissimus“, München.]

heder under Overvejelse. Hertil sluttede sig den tidligere Understatssekretær *Trevelyan* i en Tale i Underhuset. Men *Bonar Law* erklærede paa Regeringens Vegne, at Tiden ikke var inde. Den 9. September udtrykte Bethmann Hollweg i den tyske Rigsdag, som Svar paa en Interpellation af Socialdemokraten *Scheidemann,* den tyske Regerings *Fredsberedvillighed* i ganske ubestemt Form. Kort før Aarets Slutning bragte det schweiziske Blad „Neue Zürcher Zeitung“ en Artikel om Krigsmaalene, som almindeligvis — trods et vagt Dementi fra „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“ — opfattedes som *inspireret fra den tyske Regering*, og hvori der opstilledes forholdsvis beskedne Krav.

Først i April 1916 kom den tyske Rigskansler tilbage til Krigsmaalene i en Rigsdagstale, hvori han indirekte antydede, at der kunde være Tale om *Rømning af Belgien* med Sikkerhed for, at det ikke kom under engelsk-fransk Formynderskab, men forblev *aabent for tysk Virke*, og at *de flamske Stammer fik national Beskyttelse.* I England fik denne Kanslertale en overlegen Behandling. Grey udtalte Haabet om, at det tyske Folk, naar Pangermanismens Drømme om Verdensherredømmet var styrtede sammen, vilde kræve Kontrol med sin Regering; heri laa Haabet om at sikre Frihed og national Uafhængighed i Europa. Bethmann Hollweg besvarede Greys Ord med en Interviewudtalelse: Grey vilde have en varig

Tyskland og Freden.
Kejser Wilhelm: „Jeg véd ikke, hvorfor de taler om mine Soldaters Vildskab. Der er Ingen, der længes mere efter Fred end de.“ [„Novi Satirikon“, Petrograd.

Fred, det vilde Tyskland ogsaa, men saa maatte Statsmændene i Ententelandene stille sig paa Kendsgerningernes Grund og *betragte Krigskortet.* Denne Frase *slog an i Tyskland,* hvor man fra nu af altid pegede paa Krigskortet, d. v. s. *Land*krigskortet idet man *haardnakket saa bort fra Søkrigskortet, der viste, at de tyske Skibe var forsvundne fra Verdenshavene.* Den 5. Juni udtalte Kansleren bittert i Rigsdagen:

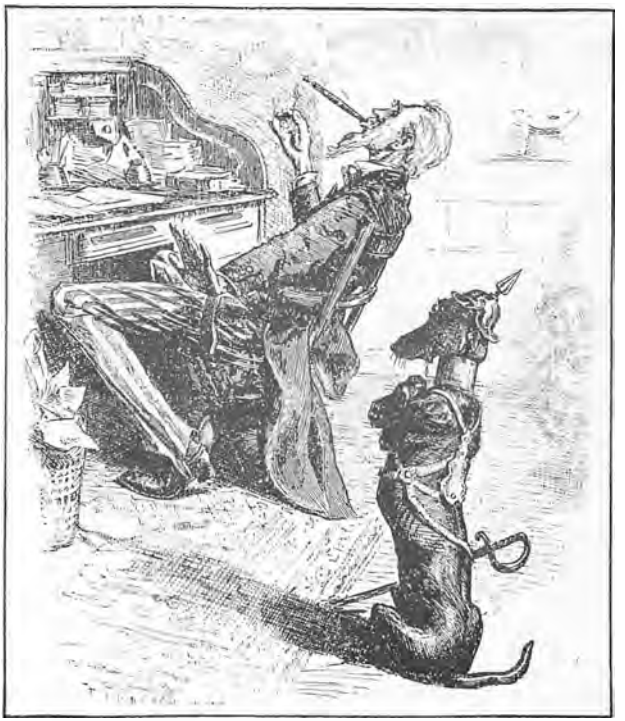

Engelsk Karikatur: *Amerika og Tyskland* (Spot over Tyskernes Forsøg paa i Begyndelsen af Krigen at indynde sig hos Amerikanerne.)
Den kejserlige Grævlingehund: „Her har jeg siddet og gjort Kunster i næsten 7 Uger, og De tager ingen Notits af mig!" *Onkel Sam:* Smid den ud!"

„Vi gjorde vort for at bane Vej for Freden, men Fjenden afviste os med Haan og Spot. Dermed bliver enhver Fredstale, naar den begyndes af os, for Tiden unyttig og af det onde."

Alligevel vendte Bethmann Hollweg den 28. September tilbage til Fredsspørgsmaalet, idet han i en Rigsdagstale paany *betonede Tysklands Fredsvillie og lagde Ansvaret for Krigens Fortsættelse paa Fjenderne, der kæmpede for utopiske Krigsmaal.* Rigskansler Bethmann Hollweg havde i Hovedkvarteret i *Pless* haft en Sammenkomst med den østrig-ungarske Udenrigsminister *Grev Burian,* der hævdede, at Centralmagterne *ikke* mere kunde gøre Regning paa *en militær Afgørelse* af Krigen, men maatte søge at fremkalde *Fredsunderhandlinger.* Bethmann var af samme Mening, og man begyndte at overveje, ad hvilke Veje Fredsunderhandlinger kunde tilvejebringes. Den 9. November talte Kansleren atter i Rigsdagen, mindede om de frygtelige Ødelæggelser af Gods og Blod, som Krigen medførte, og som,

Amerikansk Oberst *Edward M. House,* f. i Texas. Intim Ven af Wilson, ved hvis Valg til Præsident han spillede i al Stilhed en betydelig Rolle. Sendtes allerede i Januar 1916 i en særlig Mission til Europa og besøgte bl. a. Berlin. Anvendtes ogsaa senere under Krigen og Fredsforhandlingerne i Diplomatiets Tjeneste.

„*Rovdyret.*" [Louis Raemaekers i „Land & Water".]

naar deres Omfang ret gik op for Verden, vilde fremkalde et Skrig efter fredelige Afgørelser og Forstaaelser, der kunde *hindre Gentagelsen af en saa uhyre Katastrofe;* Ententen krævede Annexioner, men han, Kansleren, havde *aldrig* betegnet Belgiens Annexion som tysk Krigsmaal; Tyskland var til enhver Tid rede til at *tiltræde,* ja, *sætte sig i Spidsen for et Folkeforbund, der kunde holde Fredsforstyrrere i Tømme.*

I et Telegram af 24. November 1916 meldte den tyske Ambassadør i Washington, *Grev Bernstorff*, sin Regering, at Wilson gennem sin Tillidsmand, Oberst *House*, havde ladet ham vide, at Præsidenten vilde foretage et Fredsskridt, formodentligt inden Nytaar, men stillede som Betingelse, at der imidlertid taltes saa lidt som muligt om Freden, og at Tyskland ikke fremkaldte nye U.Baads-Kontroverser. Alligevel kom den tyske Regering Wilson i Forkøbet, idet *Bethmann Hollweg den 12. December i den i Hast sammenkaldte Rigsdag fremsatte sin Fredserklæring:* Humane Grunde havde bevæget ham til paa et Tidspunkt, da Centralmagterne stod saa sejrrigt som nogensinde før, og Bevæggrundene til deres Tilbud derfor ikke kunde misforstaas (det var efter det sejrrige Felttog mod Rumænien), gennem de neutrale Magter at foreslaa Fjenden strax at optage Fredsforhandlinger. Dette Fredstilbud var, som officielle Aktstykker viser, fremsat i Overensstemmelse med den øverste Hærledelse og med Kejseren. Det var Resultatet af et *Kompromis mellem de politiske og de militære Steder*, men havde ved de militære Steders Ind-

Australiens Foragt.
Civilisationen (holdende den tyske Kejser i Vejret i Nakken): „Og det var denne lille Fyr, der var Skyld i det hele!" [„The Bulletin", Sydney.]

flydelse faaet *en stødende Form*, der paa Forhaand maatte gøre det *uantageligt* for Modstanderen.

En lignende Meddelelse blev givet i Budapest af Premierminister *Grev Tisza*.

Skønt man i Washington fandt sig ilde berørt af den hæsblæsende Maade, hvorpaa de ledende Mænd i Tyskland var kommet den amerikanske Aktion i Forkøbet, medførte dette dog ingen Forandring i Præsident Wilsons Planer. Den 21. December udsendte han *sin Note til de Krigsførende* med Opfordring til at *meddele deres Fredsbetingelser*, for at man kunde sammenligne dem. Centralmagterne besvarede omgaaende Wilsons Forslag med Noter, hvori de udtrykte deres Tak, men *slet ikke gik ind paa den amerikanske Tanke*. Forgæves anmodede Bernstorff indtrængende sin Regering om i det mindste at give fortrolige Meddelelser om Fredsbetingelserne. Derimod overleverede den franske Premierminister *Briand* paa Aarets næstsidste Dag den amerikanske Ambassadør *Ententemagternes Fællesnote*, hvori disse „i fuld Samklang med deres Folk *afslaar at tage Hensyn til et Forslag, der savner Oprigtighed og Rækkevidde*". Det var Svaret paa Bethmann Hollwegs Tilbud. Tolv Dage senere modtog Wilson Ententemagternes paa en Konference i *Rom* redigerede Svar paa sit Forslag. Det indeholdt deres *fundamentale Fredsvilkaar: Genopprettelse af Belgien, Serbien, Montenegro og Rømning af de øvrige okkuperede Egne samt Skadeserstatning! Europas Reorganisation, garanteret ved en fast Ordning paa Basis af Nationalitetsprincipet, alle store og smaa Nationers Ret til økonomisk Udvikling, internationale Aftaler som Sikkerhed*

Fuldendelsen af *Statuen af v. Tirpitz*, der rejstes i *Wilhelmshaven*.

Tysk Karikatur: „*Engelske Bagvadskelser*. Sandheden i Lænker." [„Kladderadatsch", Berlin i Oktober 1916.]

Fra Guldjagten i Østrig-Ungarn: „*Guld gav jeg for Jern.*" Befolkningen i *Wien* ombytter som Offer for Fædrelandet deres Guldsmykker med Jernringe. [Hemberger: „Der europäische Krieg und der Weltkrieg."]

mod Angreb, Befrielse af de Italienere, Serbere, Rumænere, Czekere, Slovakere, der lever under Fremmedherredømme, samt af de under Tyrkernes Herredømme staaende Folk; Tyrkernes Fjernelse fra Europa; Oprettelse af et samlet Polen under Czarens Overhøjhed. Naturligvis blev saadanne Krav med Indignation afvist af Tysklands Presse og Offentlighed.

„*Menneskeheden eller Krigsdyret*, hvem af de To vil Du hjælpe?" [„The Bulletin", Sydney.]

Imidlertid var, som vi ved, Beslutningen om *den uindskrænkede Undervandskrig* bleven taget i Berlin den 9. Januar 1917. Den øverste Hærledelse og Admiralstaben havde besluttet dette Skridt, og Kejseren stod paa deres Side. De Meddelelser, som Bethmann Hollweg fremkom med for det parlamentariske Undersøgelsesudvalg i November 1919, viser, i hvilken forbløffende Grad den politiske Ledelse den Gang var *i Lommen paa de militære.* Det afgørende var, udtalte Bethmann, at *Hin-*

En Transport af belgiske unge Koner og Piger sendes til Tyskland. [Efter F. Matania i „Le Panorama de la Guerre".]

denburg og *Ludendorff* var for den uindskrænkede U.Baadskrig. Ludendorff havde overfor Udenrigsministeriets Betænkeligheder erklæret, at *uden* den hensynsløse U.Baadskrig var *Krigen tabt.* Hindenburg telegraferede til Rigskansleren, at det Wilsonske Tilbud var fremkaldt af England og uantageligt. Stemningen i Arméen krævede hensynsløs Indsats af alle Midler. Bethmanns Indvendinger afvistes i et barsk Telegram fra Hindenburg, der erklærede, at han satte *sin* fulde Ansvarsfølelse ind, for hvilken Kanslerens *politiske* Ansvarlighed burde *vige.* Kansleren mente, at U.Baadskrigen vilde betyde Krig med *Amerika*, men den øverste Hærledelse var bestemt paa ogsaa at tage det op med Amerika og „lod det komme an paa en Kamp med den politiske Ledelse".

Sydafrikansk Karikatur: *Amerika og Tyskland:* „Ingen Familielighed." [„Cape Times."]

Overfor denne Fremstilling udtalte Hindenburg i Undersøgelseskommissionen, at Hærledelsen ikke

Engelsk Karikatur. De to Centralmagtskejsere driller hinanden: *Wilhelm*: „Sig mig, har Du naaet Rom?" *Carl*: „Nej, endnu ikke, men hvordan gaar det Dig med Paris?"

havde faaet Underretning om Forhandlingerne med Wilson og derfor antaget, at al Tale om Fredsommelighed var opgivet, efter at den kejserlige Aktion af 12. December ikke havde ført til noget Resultat.

Hvorledes dette nu end forholder sig, blev den uindskrænkede U.Baadskrig besluttet den 9. Januar, og den 16. Januar telegraferer Wilhelm II til Statssekretær *Zimmermann*, at han „aldeles ikke lægger Vægt paa Wilsons Fredstilbud. Hvis Bruddet med Amerika er uundgaaeligt, kan Sagen ikke derfor forandres. Bare fremad."

Præsident Wilson opgav imidlertid ikke sine Planer. Den 22. Januar oplæste han i Senatet et Budskab, hvori han hævdede Nødvendigheden af en *Fred uden Sejr*, da en Fred, hvori Sejrherren paatvang den Besejrede sine Betingelser, vilde efterlade Ydmygelse og vilde være en Fred, bygget paa Flyvesand. *Friheden paa Havet* maatte være en conditio sine qua non, og hertil maatte slutte sig en Løsning af Problemet om *Rustningernes Begrænsning* til Lands og til Vands, og alle Nationer skulde fremtidigt *undgaa de Allianceforviklinger*, der kunde føre dem til *Magtrivalisering* og *udenrigspolitiske Intrigespil*. Den 26. Januar telegraferede Bernstorff, at Oberst House udtrykkeligt havde tilbudt Præsident Wilsons Fredsmægling paa Basis af det i Budskabet af 22. Januar skitserede Program. Alle Forberedelser til Fredsaktionen var trufne. Bethmann Hollweg foretog i den Anledning en Rejse til Hovedkvarteret, men Resultatet af For-

Kejser Wilhelm til *Kejser Karl* der forlanger Brød, Ost, Bønner og Fred: „Din Materialist!" [„Le Matin."]

handlingerne med Hærledelsen blev et Telegram fra Kansleren til Bernstorff om, at *en Fredsmægling nu kom for sent;* men den tyske Regering var rede til fortroligt at meddele sine Fredsbetingelser. De blev i Virkeligheden den 28. sendt til Bernstorff, der skulde meddele dem til Præsidenten; men de afveg betydeligt, hed det i Kanslerens Følgeskrivelse til Bernstorff, fra de Vilkaar, paa hvilke Tyskland den 12. December havde været rede til at slutte Fred.

„Tyske Aviser“ om *Kejser Karls* Besøg hos *Kejser Wilhelm* i det store Hovedkvarter efter de første Afsløringer om *Prins Sixtus'* Fredsmission: „*Karl I's og Kejserens Møde fandt Sted under de hjerteligste Former.*“ [„L'Écho de Paris.“]

Inden Wilson endnu kunde tage Stilling hertil, kom den 31. Januar den tyske Regerings Erklæring om den uindskrænkede U.Baadskrig. *2 Maaneder senere traadte Amerikas Forenede Stater ind i de Krigsførendes Rækker som Centralmagternes Fjende.* Bernstorff forlod *Washington* og vendte hjem, i højeste Unaade hos Kejseren, der overhovedet først modtog ham i Audiens 6—7 Uger efter hans Hjemkomst. Ludendorff triumferede. „De vilde nok lave Fred i Amerika,“ sagde han drillende til Bernstorff, „De mente vel, at det var ude med os?“ Bernstorff svarede, at han vilde skaffe Fred, før det kom saa vidt. „Ja,“ sagde Ludendorff, „men *vi vil ikke!* Vi vil nu ved U.Baadskrigen gøre Ende paa Sagen i 3 Maaneder.“

Alligevel var Stemningen paa denne Tid *stærkt trykket i begge de centraleuropæiske Riger.* Man nærede i civile, politiske Kredse ikke megen Tillid til Undervandskrigen. Bethmann Hollweg frygtede ogsaa indre Vanskeligheder, navnlig efter Revolutionen i Rusland, og begyndte gennem det kejserlige „Paaskebudskab“ at indlede *en Nyorientering.* I *Østrig-Ungarn* var Fredslængslen udbredt i alle Kredse, helt op til Tronen. Vi har foran i vort III. Afsnit alt omtalt de Forhold, vi nu skal berøre. Men forskellige nye Momenter, som senere er komne frem turde beretige til atter at fremdrage denne interessante Episode.

Prins Sixtus af Bourbon, Kejserinde Zitas Broder, Officer i den belgiske Hær, blev det Mellemled, gennem hvilket Hoffet i Wien forsøgte at

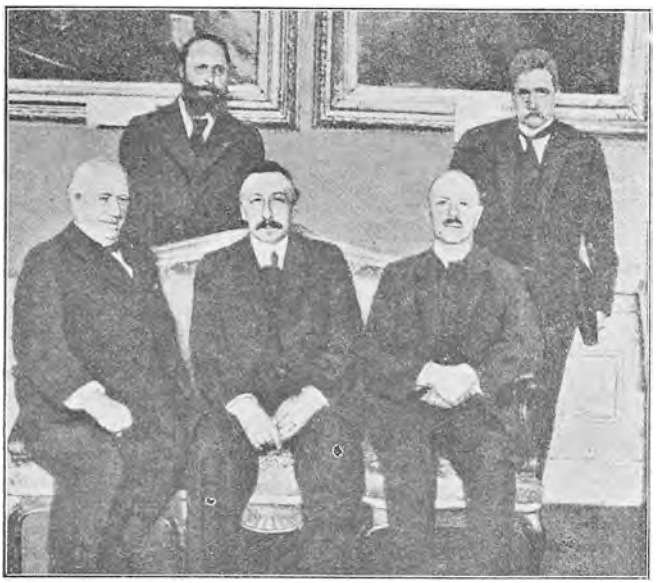

Visse neutrale Socialister forsøgte at lave en *Konference i Stockholm*, der skulde reklamere for en for Tyskerne gunstig Fred. Bl. a. skulde protesteres mod, at Tyskland skulde afstaa Elsass-Lothringen.
Siddende fra venstre *Van Kol* og *Troelstra* (Hollændere), *Albarda* (Spanier). Staaende bagud tilvenstre *Stauning*, tilhøjre *Branting*. [„The Times History of the War."]

bane Vej for Freden. Allerede i Januar 1917 havde Prins Sixtus i Schweiz modtaget et Brev fra *Kejser Karl,* der heri udtalte sit Ønske om Fred. I Februar modtog han et nyt Brev fra Kejseren, og den 8. Marts overrakte Prinsen i Elysée Præsident *Poincaré* en Skrivelse fra den daværende østrig-ungarske Udenrigsminister, *Grev Czernin*, og en hemmelig, personlig Skrivelse fra Kejseren. Denne erklærede, at han vilde støtte Frankrig og øve Tryk paa Tyskland. Præsidenten mente, at dette Kejserbrev kunde danne Basis for videre Forhandlinger.

Den rigtige Arbejderrøst: Tommy: „Saa Du gaar til Stockholm for at snakke med Tyskeren? Jeg gaar til Frankrig for at *slaa* ham!" [„Punch."]

Paa et Møde, som Prins Sixtus havde med Kejser Karl paa Slottet *Laxenburg* den 23. Marts, udtalte Kejseren, at han vilde gøre alt for at bevæge Tyskland til Fred. Skulde det ikke lykkes, var han rede til at slutte Separatfred, da han ikke vilde ofre det østrig-ungarske Monarki for Naboens Vanvid. Dagen efter leverede Kejseren Prins Sixtus et Udkast til Fredsvilkaar, som Østrig-Ungarn kunde akceptere. Prinsen rejste til Paris og forelagde Forslaget for Poincaré. Man lod ham vide, at England stillede sig velvilligt til Planen. Kejser Karl gik i Virkeligheden *meget vidt* i sine Indrømmelser. Han foreslog, at Belgien helt skulde genoprettes og hol-

des skadesløst, *Serbien* genoprettes og have Adgang til Adriaterhavet samt økonomiske Koncessioner mod Forpligtelse til at undertrykke den antiøstrigske Agitation; han lovede at anvende al sin Indflydelse paa at støtte *Frankrigs* retfærdige Krav paa *Elsass-Lothringen.*

Den 12. April 1917 tilstillede Grev Czernin Kejser Karl et Exposé over Situationen. Udenrigsministeren erklærede heri, at han var ganske klar over, *at et Vinterfelttog til var aldeles udelukket:*

„Jeg er fast overbevist om, at ogsaa Tyskland, akkurat som vi, er kommet til den yderste Grænse af sine Kræfter, hvilket heller ikke kan være skjult for de ansvarlige politiske Faktorer i Berlin. Jeg er ganske overbevist om, at dersom Tyskland vil forsøge en Vinterkampagne til, vil det i Landets Indre komme til saadanne Omvæltninger, som, forekommer det mig, vil være værre end en af Monarkerne sluttet daarlig Fred. Hvis Centralmagternes Monarker ikke er i Stand til i Løbet af de nærmeste Maaneder at slutte Fred, vil Folkene komme til at gøre det over deres Hoveder. Og da vil Revolutionens Bølger feje bort alt det, som vore Brødre og Sønner indtil idag har kæmpet og lidt Døden for."

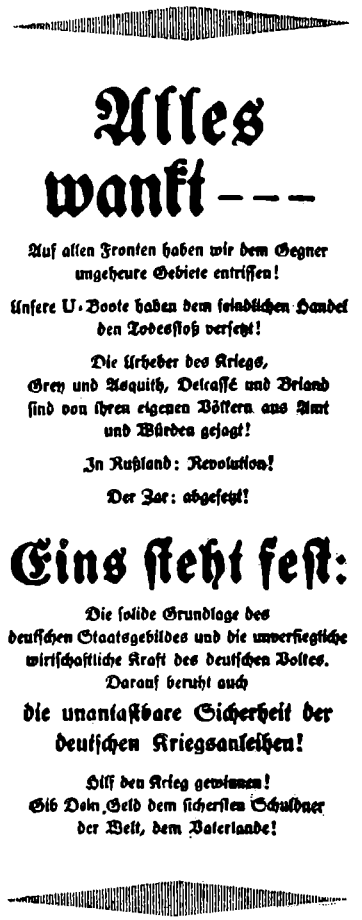

Tysk Krigslaansreklame i April 1917. „*Alt vakler* — Paa alle Fronter har vi frarevet Modstanderne uhyre Omraader! Vore U.Baade har tilføjet den fjendtlige Handel Dødsstødet! Krigens Ophavsmænd, Grey og Asquith, Delcassé og Briand er af deres egne Folk jagede fra deres Embeder og Værdigheder! I Rusland er der Revolution! Czaren er afsat! *Men ét staar fast:* Den tyske Statsinstitutions sikre Grundvold og det tyske Folks uudtømmelige økonomiske Kraft. Derpaa beror ogsaa *de tyske Krigslaans uangribelige Sikkerhed!* Hjælp at vinde Krigen! Giv Dine Penge til Verdens sikreste Skyldner, Dit Fædreland!"

I Tyskland blev dette Czernins Brev bragt frem i Centrumsfraktionen af *Erzberger* — „med Bemyndigelse fra autoritativ (d. v. s. østrigsk) Side". Det øvede en betydelig Indflydelse og gav Stødet til Rigsdagens Vedtagelse af *Resolutionen af 19. Juli,* hvori der krævedes en Fred uden Annexioner og uden Skadeserstatninger. For denne „19. Juli-Fred" eller „Hungerfreden", som dens altyske Modstandere plejede at kalde den, søgte den socialdemokratiske Fører Scheidemann at skabe Stemning paa *den socialistiske Konference,* som i Maj var traadt sammen i *Stockholm* for at forberede Freden, men som ikke førte til noget Resultat, fordi Ententemagterne nægtede at udstede Pas til deres socialistiske Delegerede, saa at det blev *Centralmagtsrepræsentanter* og *neutrale Socialister* alene, der samledes i Stockholm.

Imidlertid fortsatte det østrigske Hof ufortrødent sine Fredsbestræ-

belser. Den 19. April blev de italienske Statsmænd *Boselli* og *Sonnino*, paa et Møde med *Ribot* og *Lloyd George* i *Saint-Jean-de-Maurienne* sat i Kundskab om Drøftelsernes Forløb. Sonnino udtalte her, at den italienske Regering ikke vilde slaa af paa sine Krav, og man enedes om en Erklæring, der gik ud paa, at Mødets Deltagere ansaa det for ikke opportunt at gaa ind paa Drøftelser, som i nærværende Øjeblik vilde være særlig farlige og kunde medføre en Svækkelse af den faste Enighed mellem de Allierede. Den 20. Maj overbragte Prins Sixtus Præsident Poincaré et nyt Brev fra Kejser Karl. Denne oplyste heri, at *Italien netop nu havde tilbudt Østrig-Ungarn Separatfred*, idet det blot forlangte *Trentino*. Da Aktstykkerne angaaende disse Underhandlinger senere — Januar 1920 — blev fremdragne, dementerede den italienske Regering bestemt Rigtigheden af denne Paastand, at Italien tværtimod sine indgaaede Forpligtelser skulde have søgt at hidføre en Særfred. Imidlertid havde Kejser Karls Brev af Maj 1917 ført til en Udvexling af Breve mellem Ribot og Lloyd George, der blev enige om nær ved den franske Grænse at tilvejebringe en Sammenkomst mellem *Kong George* og *Præsident Poincaré*, ledsagede af deres respektive Regeringer, i hvilken *Kong Vittorio Emmanuele* da skulde opfordres til at deltage. Men den italienske Regering vilde ikke gaa ind paa Planen. Paa fransk og belgisk Side var der paa dette Tidspunkt en ikke ringe Tilbøjelighed til Fred, og Bethmann Hollweg vilde gerne komme Fredsønskerne imøde. Mellem Rigskansleren og den pavelige Nuntius i München, *Pacelli*, indledes der i Juni Underhandlinger, ved hvilke Kansleren bl. a. erklærede sig rede til at give Belgien fuld Uafhængighed og til at forhandle om en Grænseregulering i Elsass-Lothringen. Med Bethmann Hollwegs Fald gik disse Drøftelser i Staa.

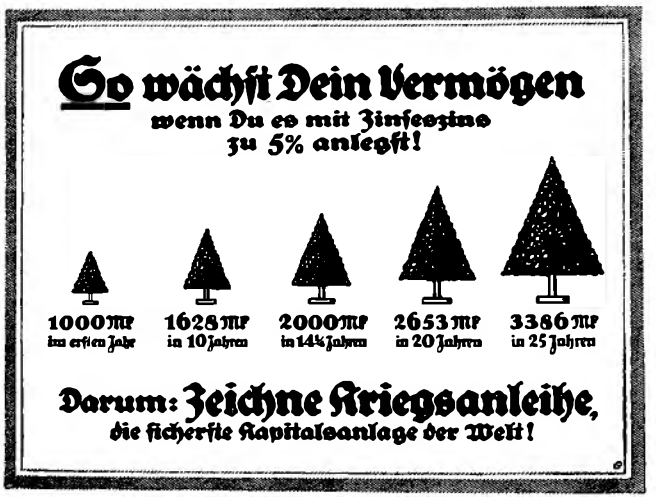

Tysk Krigslaansreklame: *Saaledes*, som nedenfor angivet, *voxer Din Formue* til 5 % Rente og Rentesrente. *Tegn derfor Krigslaan, den sikreste Kapitalanbringelse i Verden.*

Den tyske Rigsdags Fredsresolution gjorde ikke synderligt Indtryk i Ententelandene. Den nye Rigskansler, *Michaëlis*, vakte ogsaa i selve 19.

Juli-Mødet ved at give sin Tilslutning til Resolutionen, men med Tilføjelsen: „saaledes som jeg opfatter den", Mistanke om, at denne Tilslutning fra de ledende Steders Side ikke var helt oprigtigt ment. Imidlertid tog *Pave Benedict XV* af den tyske Fredsresolution Anledning til at sende de krigsførende Staters Regeringer en Note, der var dateret den 1. August, og hvis Text blev offentliggjort i Rom den 16. Paven rettede en indtrængende Appel til dem, der holdt Nationernes Skæbne i deres Hænder, og opregnede de Punkter, der efter hans Mening maatte kunne danne Grundlag for Oprettelsen af en varig Fred: Gensidig Afrustning under Garantier, Indførelse af international Voldgift, Sikring af Friheden paa Havet, gensidigt Afkald paa Skadeserstatning og Krigsomkostninger, hvor ikke særlige Retfærdighedshensyn forelaa, Opgivelse af alle okkuperede Territorier, Belgiens fulde Genoprettelse, Nordfrankrigs Rømning, Tilbagegivelse af de tyske Kolonier, Spørgsmaal som Elsass-Lothringen, Trentino og Trieste, Armenien, Polen prøves i forsonlig Aand og løses under Hensyntagen til Befolkningens Ønsker og Menneskehedens Vel.

[*Lære for Fremtiden.* Krigens Balance: Saa mange Fluer og — dog det hele kun ét stort Minus. [„Ulk", Berlin, 25/12 1918.]

Allerede før Pavenoten ankom til Berlin, havde den tyske Regering gennem en neutral Diplomat følt sig for i London angaaende Fredsmuligheder. Fra engelsk Side svaredes, at den engelske Regering altid var rede til at modtage enhver Meddelelse, som den tyske Regering ønskede at tilstille den, og raadføre sig derom med sine Allierede

Det første Svar til Paven kom fra Præsident Wilson. Det var et afgjort og motiveret *Afslag.* Præsidenten mindede om, at *Formaalet med Krigen var at uskadeliggøre en Magt, som under et Militærherredømme, kontroleret af en uansvarlig Regering, var bleven en Fare for Verden, idet den lagde og gennemførte sine Planer uden Hensyn til traktatmæssige Forpligtel-*

Trotzky-Tangoen. [„Westminster Gazette", London.]

ser og de ellers i Verden gældende Principer for international Handling og Ære."

„Vi søger ikke materiel Fordel af nogen Art. . . . Vi kan ikke tage Ord af de nuværende Ledere af Tyskland som Garanti for noget, med mindre det udtrykkelig støttes af et saadant kraftigt Vidnesbyrd om selve det tyske Folks Villie, som de andre Folk i Verden med Rette kan godkende."

Man erfarede ikke noget om, at andre Ententemagter havde besvaret Pavenoten. Først under Afsløringsfelttoget i Tyskland i Efteraaret 1919 kom det frem, at den engelske Regering havde sendt et Telegram til Vatikanet. I dette Telegram hed det, at man ikke ansaa det for sandsynligt, at en varig Fred kunde opnaas, saa længe Centralmagterne og deres Allierede ikke officielt havde udtalt sig om deres Krigsmaal og om de Oprejsninger og Skadeserstatninger, de var rede til at yde; selv med Hensyn til Belgiens Genoprejsning havde Centralmagterne aldrig afgivet nogen Erklæriug.

Ved Vatikanet saa man bag det engelske Telegrams forsigtige Form en Tilbøjelighed til at indlade sig i Fredsdrøftelser, og Pacelli tilstillede den 30. August Rigskansler Michaëlis en Skrivelse, hvori han under Henvisning til det engelske Telegram anmodede om Erklæringer angaaende Belgiens Genoprejsning og angaaende de Garantier for politisk, økonomisk og militær Uafhængighed, som Tyskland krævede. Et forsonligt Svar fra tysk Side vilde kunne lette Fredsforhandlingernes Fremgang.

Pacellis Skrivelse synes først at være ankommen til Berlin den 5. September. Den blev ikke besvaret før den 24. September. I Mellemtiden havde Michaëlis henvendt sig til Hindenburg og Ludendorff. *Hindenburg* krævede *en fleraarig tysk Okkupation af Liége, Ludendorff* krævede *Annexion af Dele af Belgien.* I Svaret til Pacelli den 24. September hed det, at Regeringen ikke for Øjeblikket var i Stand til at afgive en Erklæring om Belgien og de ønskede Garantier, fordi Betingelserne for en saadan Erklæring ikke var tilstrækkeligt klarede.

Tysklands og Østrigs i alle Hovedpunkter nøje overensstemmende Svar paa Pavenoten af 1. August forelaa omtrent samtidigt. Den tyske Regering hilste med Glæde Pavens Standpunkt med Hensyn til Rustningernes Begrænsning, international Voldgift, Friheden paa Havet o. s. v. og vilde i saa Henseende støtte „ethvert Forslag, der var foreneligt med det tyske Riges og Folks Interesser". Spørgsmaalet om Belgien nævnes ikke.

Den Villighed til at gaa med til Rustningsbegrænsning og Voldgiftssystem, som her egentlig for første Gang kom frem fra officiel tysk Side, var *ikke egnet til at skuffe de Indviede.* Man vidste, at det for Tiden ikke var 19. Juli Resolutionen, men Ludendorff, der var Trumf. Grev Czernin har senere tegnet et klart og skarpt Situationsbillede fra Sommeren 1917:

Tysk national Handelsreklame: Nyt Krigsstempel! Man bemærke de tre Stemplers Indhold, nemlig fra højre til venstre: „Gud beskytte vort Fædreland og vore Krigere!" „Gud beskytte Tyskland!" og „Gud straffe England!"

„Lige fra *Bethmann Hollweg* til *v. Kühlmann* vilde Alle i Wilhelmstrasse Fred, men de kunde ikke opnaa noget; Militærpartiet styrtede Enhver, der søgte at handle anderledes, end det vilde . . . Ludendorff var den eneste Kraftnatur i hele Tyskland, derfor førte han hele den politiske Magt over til Hovedkvarteret . . . Han forkastede enhver Fred, der ikke var en Sejrsfred."

Derfor maatte ogsaa de *hemmelige Forhandlinger,* som fandt Sted i Schweiz i September 1917 mellem *engelske, franske og tyske Finansmænd,* og ved hvilke man drøftede bl. a. Alsace-Lorraines Tilbagegivelse til Frankrig mod visse Kompensationer til Tyskland i de russiske Østersølande, forblive resultatløse. Der synes i Efteraaret 1917 at have foreligget *en Fredstilnærmelse fra amerikansk Side til Tyskland og Østrig,* dog paa denne kom der ikke Svar fra nogen af Parterne. Men Grev Czernin holdt i Begyndelsen af Oktober en Fredstale, hvori han med stor Iver traadte i Brechen for Forstaaelse og fremtidig Afrustning. Den tyske Udenrigs-Statssekretær, *Kühlmann,* udtalte, at *Alsace-Lorraine nu var det eneste territoriale Spørgsmaal, der dannede en absolut Hindring for Freden, og at Tyskland ikke kunde give efter paa dette Punkt.* I Frankrig havde Poincaré udsonet sig med sin gamle Fjende *Clemenceau* paa det fælles Program: Krig à outrance.

Grev v. Bernstorff. Tyskernes Gesandt i Amerika i de første Krigsaar.

Den bolchevikiske Revolution i Rusland i November ændrede blot det verdenspolitiske Situationsbillede. *Lenin* og *Trotzki* havde tilrevet sig Magten ved at love Fred og Brød, og da de andre

Cockerill Staal- og Maskinværkerne i Liége, ødelagt af Tyskerne. Skaden anslaaet til 20 Millioner Pund Sterling, eller 360 Millioner Kroner. I 1919 tog 11,000 Arbejdere fat paa at reparere Ødelæggelserne.

Ententemagter ikke vilde efterkomme Bolchevikernes Opfordring til at stikke Sværdet i Skeden, optog *Rusland* og det nydannede *Ukraine* alene Fredsforhandlingerne med Centralmagterne. Først kom „*Kornfreden*" med *Ukraine* i Stand — en Fred, hvis lovende Navn i sørgelig Grad blev misvisende for Centralmagternes Folk —, dernæst *Brest-Litovsk Freden* med *Rusland*, idet — som „Hamburger Nachrichten" oplyste — „en stærk ikke-diplomatisk Haand" for anden Gang i Løbet af et halvt Aar greb ind i de diplomatiske Forhandlinger. Hvem denne stærke Haand var, véd man; *det var atter Ludendorff.*

Geheimeraad, Dr. Ing. *Emil Kirdorf.* Formand for det *Rhinsk-Westfalske Kulsyndikat.* En af de ivrigste Talsmænd for Ødelæggelsen af den belgiske Industri.

Brest-Litovsk Forhandlingerne var paabegyndt fra Centralmagternes Side under *den nationale Selvbestemmelses* idéelle Parol. Den resulterede i *en Voldsfred,* der fik et værdigt Sidestykke i den faa Maaneder senere afsluttede *Fred med Rumænien. Disse Prøver paa, hvad Tysklands Talemaader om Fred og Forsoning betød i Praxis, var ikke egnede til at opmun-*

tre Entenen til at indlade sig i nye Forhandlinger. Alligevel har der maaske foreligget *en ny Fredsmulighed* tidligt i Foraaret 1918, da man fra fransk og engelsk Side nærede nogen Ængstelse for den tilstundende store tyske Offensiv. I hvert Fald er det blevet paastaaet fra forskellig Side, at der paa dette Tidspunkt førtes fortrolige Drøftelser mellem *engelske og franske Myndigheder* og *uofficielle østrig-ungarske Repræsentanter*, og at Tyskland da kunde have faaet Fred *mod at rømme Belgien* og betale to Trediedele af en Skadesløsholdelsessum, hvoraf Ententen da vilde bære den ene Trediedel, medens Alsace-Lorraines Skæbne skulde afgøres ved Folkeafstemning. *Men Ludendorff vilde gennemføre sin Offensiv, og han satte den i Gang uden at afvente Resultatet af de fortrolige Forhandlinger.*

„*Et Dansepar.*" [Edmund J. Sullivan i „Daily Chronicle".]

Tyskland havde spillet sit sidste Kort ud. Det var *Knald* eller *Fald. Alle Fredsdrøftelser forstummede.* En uforsigtig Ytring af Grev Czernin gav Anledning til, at Prins Sixtus Affæren kom offentligt frem gennem vexlende Erklæringer af Clemenceau og Czernin. Denne Sag blev vistnok medvirkende til Czernins snart efter, i Løbet af April, paafølgende Fald. I Maj aflagde *Kejser Karl* Besøg hos *Kejser Wilhelm* ved det store Hovedkvarter, og her blev det besluttet at udvide Forbundet mellem de to Monarkier til et snævrere „Waffenbund". Det franske „Temps" skrev:

„Regeringen i Wien er for svag til at føre Krig og for svag til at slutte Fred, saa at enhver af dens Bevægelser, den være sig krigersk eller fredelig, alminde-

ligvis kun bidrager til at bringe den dybere og dybere ned i Flyvesandet. Men naar den nu gaar ind paa at „uddybe" Alliancen, lader den sig pludseligt falde til en Dybde, som vi endnu ikke kan maale."

Der maatte, hævdede det franske Blad, være særlige Grunde til dette bratte Fald, og den vægtigste Grund var den frygtelige *Hungersnød i Østrig*. Her kunde kun Tyskland bringe Hjælp, og Tyskland trængte paa sin Side til Østrigs Soldater for at slaa det Kæmpeslag mod Ententen, ved hvilket det haabede at fremskynde Afslutningen paa Østrigs Nød — og sin egen.

I Løbet af *Sommeren 1918* vendte Bladet sig definitivt paa Vestfronten. Tyskerne trængtes over i Defensiven. Modløsheden i Tyskland steg i en uhyggelig Grad, medens Altyskerne drømte om i *Østen* at vinde de Laurbær, som *Fochs* kraftige Haand forhindrede dem i at plukke i Vesten. Man drøftede *Tronplaner* for *Finland*, for *Det Forenede Balticum*, hvis lille tyske Overklasse ønskede Personalunion med Preussen, for *Litauen* og *Polen*. Men i de brede Lag var det *Fred* og *Mad, ikke Landvindinger*, der interesserede. Den 15. September udsendte den *østrig-ungarske Regering* en Erklæring. Den mente at have konstateret, at Opfattelserne hos de krigsførende Magter efterhaanden havde nærmet sig saa meget til hinanden, at der kunde ventes et Resultat, hvis blot de krigsførende Magters Statsmænd kom i direkte Forbindelse med hverandre. Derfor havde den østrig-ungarske Regering foreslaaet Regeringerne i alle krigsførende Stater *at sende Delegerede til et Sted i det neutrale Udland til en fortrolig og uforbindende Forhandling om Grundprincipperne for en Fredsslutning*. Det meddeltes officielt, at Østrigs Skridt forud var blevet meddelt den tyske Regering, der ikke havde modsat sig det, skønt den egentlig ikke ansaa Tidspunktet for egnet dertil. Tilbudet blev *skarpt afvist* af *Balfour*, *Wilson* og *Clemenceau*, *„Tyskland havde villet en militær Afgørelse,"* udtalte denne Sidste, *„og det skulde faa den."*

Overalt mødte Centralmagternes Fredsoffensiv en Jernmur. *Hindenburg* udsendte et Opraab til Hæren for at opflamme den til at „bevise vor Uovervindelighed". Men der gik samtidigt Rygter om en forestaaende Kanslerkrise og Optagelse af Socialdemokrater i den kommende nye Regering. Saa kom *Bulgariens* militære Sammenbrud og Overgivelse paa Naade og Unaade. Dermed var *Forbindelsen afbrudt mellem*

Fred.
Berlin tilbyder . . . *Wien* foreslaar — *Sofia* forlanger.
[„Le Rire", Paris.]

Statssekretær i det tyske Udenrigsministerium Dr. *Solf*. Udenrigsminister i Prins Max af Badens Ministerium.

Centralmagterne og Tyrkiet. Efterretningen vakte Panik i Tyskland og Østrig-Ungarn. Rigskansler *v. Hertling* faldt, og den 5. Oktober præsenterede den nye Rigskansler, *Prins Max af Baden,* i hvis Regering Socialdemokraten *Scheidemann* havde Sæde, sig for Rigsdagen med sit Program og med Meddelelsen om, at han med *Schweiz* som Mellemled havde tilstillet Præsident *Wilson* en *Note,* hvori han bad ham om *at tage Fredens Tilvejebringelse i sin Haand* og i den Anledning træde i Forbindelse med de krigsførende Stater. I denne Note, hvis Ordlyd samtidigt blev offentliggjort gennem Wolffs Bureau, antager den tyske Regering det af Præsidenten i Kongresbudskabet af 8. Januar 1918 og i hans senere Tilkendegivelser, navnlig i Talen af 27. September, opstillede Program som Forhandlingsgrundlag. Noter af lignende Indhold var samtidigt bleven sendt til Præsident Wilson fra *Regeringen i Wien* gennem *den svenske Regering* og fra *Porten* gennem *den spanske Regering.*

Wilsons berømte 14 Punkter, hvorpaa den tyske Regering nu efter Ludendorff-Politikens Nederlag ønskede at se Freden tilvejebragt, har vi gengivet i vort III. Afsnit, S. 1134—1135.

I Præsident Wilsons Tale af 27. September 1918, hvortil den tyske Note ligeledes hentydede, sammenfattes *den kommende Freds Retfærdighedsgrundlag* i følgende 5 Paragrafer:

1) *Den upartiske Retfærdighed* maa ikke have Favoritter, ikke nogen Gradsforskel, men *lige Retfærdighed.*

2) Ingen *enkelt* Nations eller *Gruppe* af Nationers særlige Interesser kan lægges til Grund for nogen Del af en Ordning, der *ikke* lader sig forene med *Alles fælles Interesse.*

3) Der kan ikke være Tale om *Ligaer* eller *Alliancer* eller *særlige Overenskomster* og *Forstaaelser* indenfor *Folkenes Forbunds almindelige og fælles Familie.*

4) Og ganske særligt kan der ikke være Tale om *særlige, egoistiske, økonomiske Kombinationer* indenfor Forbundet og heller ikke om Anvendelse i nogen Form af *økonomisk Boycotning eller Udelukkelse,* dog kan der tillægges Folkenes Forbund selv Magt til at udøve *økonomisk Straf* ved Udelukkelse fra Verdensmarkedet som et Middel til at opretholde Disciplin og Kontrol.

Alle internationale Overenskomster og Traktater af enhver Art maa *i deres Helhed meddeles til de øvrige Lande paa Jorden.*

Idet Tyskland og Østrig-Ungarn akcepterede dette Grundlag, erklærede de sig faktisk for overvundne. De henvendte sig til Wilson, fordi de mente ved at støtte sig til dennes idealistiske Retsgrundsætninger maaske endnu at kunne *redde noget fra Skibbruddet,* og fordi de kun i Wilsons Program fandt *Havenes Frihed* og *den økonomiske Ligeberettigelse*

efter Fredsslutningen udtrykt, og det var paa disse to Punkter, at Tyskland maatte søge sin Frelse og Bevarelsen af sine Fremtidsmuligheder.

Wilsons Svar til Tyskland indtraf den 8. Oktober i en Note fra Udenrigsminister *Lansing*. Før *De Forenede Staters Præsident* besvarede Tysklands Anmodning, maatte han forvisse sig om *den tyske Notes nøjagtige Betydning og Rækkevidde*. Tilliden til enhver Diskussion vilde afhænge af *Centralmagternes Villighed til øjeblikkeligt overalt at trække deres Tropper tilbage fra okkuperet Terrain*. Præsidenten ønskede endelig at vide, om Kansleren talte *udelukkende paa de bestaaende Myndigheders Vegne*, der hidtil havde ført Krigen. Den nye tyske Udenrigsminister, *Solf*, svarede i en Note af 12. Oktober, at, naar Tyskland havde antaget Wilsons Punkter som Grundlag, vilde de Drøftelser, der skulde indledes, kun dreje sig om *de praktiske Enkeltheder* ved deres Anvendelse, idet alle Ententemagter forventedes at ville stille sig paa samme Grundlag. En blandet Kommission kunde træffe de for Rømningen af de okkuperede Egne nødvendige Aftaler. Den nuværende tyske Regering, der har Ansvaret for Fredsskridtet, var dannet ved Forhandlinger og i Overensstemmelse med Rigsdagens og Folkets store Flertal. *Kansleren talte altsaa i den tyske Regerings og det tyske Folks Navn.*

Den 5. December 1918 aflagde *Kongen og Dronningen af Belgien* et Besøg i *Paris*, hvor de modtoges med umaadelig Begejstring. [„Le Pays de France."]

I Wilsons næste Note af 14. Oktober hævdedes det bestemt, at For-

løbet af Rømningen og Betingelserne for Vaabenstilstanden maatte *overlades* til De Forenede Staters Regerings og de allierede Regeringers *militære Raadgiveres Afgørelse*, og ingen Ordning kunde akcepteres, uden at den indeholdt *absolut tilfredsstillende Garantier for Opretholdelsen af de Forenede Staters og de allierede Hæres Overlegenhed paa Slagmarken.* En *Vaabenstilstand* kunde ikke tages under Overvejelse, saa længe Tyskerne fastholdt deres *ulovlige og umenneskelige Krigsmetoder* (Sænknin-

Præsident *Wilson* med Følge passerer 16. December 1918 under *Parisernes* begejstrede Hyldest, i Anledning af sin højtidelige Modtagelse paa Raadhuset, *L'Avenue de l'Opéra.*

gen af Passagerskibe, Ødelæggelserne under Tilbagetoget). Af fundamental Vigtighed var endelig Spørgsmaalet om, hvilke *Garantier* Tyskland kunde give for, at det Styre, der nu søgte Fred, var *et virkeligt Folkestyre* og vilde have Bistand som saadant. I sit Svar af 21. Oktober gaar Tyskland ind paa Wilsons Krav angaaende Rømningens Vilkaar, forsikrer, at der er givet Ordrer, der skal umuliggøre fremtidige Angreb paa Passagerskibe, og henviser til de i Tyskland stedfundne Reformer, hvorved Rigsdagen vil faa fuld Medvirken ved Spørgsmaal om Krig og Fred. Den 23. kom Wilsons Svar, der afsluttede den foreløbige Diskussion mellem Berlin og Washington. Den amerikanske Regering havde forelagt de Allierede Spørgsmaalet om en mulig Vaabenstilstand, „*der vilde garantere de Allierede ubegrænset Magt til at gennemtvinge Enkelthederne i den Fred, hvortil den tyske Regering havde givet sin Tilslutning*". Men Garantien for de *indre*-tyske Reformers Bestaaen savnedes, og det *afgørende* Initiativ var stadigt i Hænderne paa Tysklands *hidtidige Herrer.* Hvis

Præsident Wilson kører i December 1918 gennem *Manchester*, ledsaget af *Stadens Lord Mayor.*

Ententen nu skulde forhandle med Tysklands militære Herrer og monarkiske Autokrater, maatte den kræve, ikke Fredsunderhandlinger, men *Underkastelse.*

Den første Følge af denne tredie amerikanske Note var *Ludendorffs Fald.* Tysklands militære Diktator, den virkelige Leder af Tysklands Politik i Krigsaarene, *tog sin Afsked.*

Imidlertid var det Habsburgske Monarki i fuld Opløsning. Det kejserlige Manifest af 16. Oktober, der forvandlede Østrig-Ungarn til en Føderativstat, kom for sent. De forskellige Nationer i Habsburg-Riget stræbte bort fra hinanden. Wilsons Svar til Regeringen i Wien indløb den 18. Oktober. Han betragtede ikke længere den i Manifestet tilstaaede Autonomi for Nationaliteterne som tilstrækkelig, saaledes som Begivenhederne i Donaumonarkiet havde udviklet sig, men maatte kræve, at disse Nationaliteter *selv* og ikke han, Præsidenten, skulde være Dommer over, hvilken Handling fra Østrig-Ungarns Side der vilde tilfredsstille deres Aspirationer. Den 28. Oktober svarede den østrig-ungarske Regering, at den gik ind paa Præsidentens Opfattelse og nu, efter at have antaget alle Wilsons Betingelser, var rede til — uden at afvente Resultatet af andre Forhandlinger — at indtræde i Forhandlinger om *en Fred og øjeblikkelig Vaabenstilstand paa alle Østrig-Ungarns Fronter.*

Dette Svar betød, *at Østrig-Ungarn var rede til at opløse sig i en Række selvstændige Stater og ophøre at existere som Helstat.* Naar Østrig-Ungarn saaledes ophørte med at existere, var *Forbundet* mellem dette Rige og *Tyskland* af sig selv *opløst*, og det var for saa vidt logisk, at den østrig-ungarske Regering nu erklærede sig villig til at slutte Særfred uden at afvente Resultaterne af Forhandlingerne mellem Tyskland og Ententen. I Virkeligheden var Monarkiets Opløsning allerede halvvejs fuldbyrdet og skulde i Løbet af faa Dage blive en Kendsgerning. Samtidigt *kapitulerede Tyrkiet* og modtog de af Ententen dikterede Vaabenstilstandsbetingelser. *Den 4. November sluttedes* — se Slutningen af vort V. Afsnit — **Vaabenstilstanden** *mellem* **Østrig-Ungarn** og **Ententemagterne.**

De Allieredes Konference i Versailles havde imidlertid drøftet *Betingelserne for Vaabenstilstanden.* Den 6. November blev deres Svar, som blev tilstillet Wilson og af denne videresendt til Tyskland, offentliggjort.

Lord Mayoren i London overleverer 18. December 1918 i Guildhall *Præsident Wilson en* Adresse. Se Tallene paa det lille Kroki tilhøjre: 1: Kommunaldommer *Sir Forrest Fulton.* 2: *Hertugen af Connaught.* 3: Præsident *Wilson.* 4: Lord Mayor *Sir Horace Brooks Marshall.* 5: Fru *Wilson.* 6: Lord Curzon. 7: *Erkebispen af Canterbury.* 8: *Lord Finlay.* 9 og 10: *Lloyd George* og Fru *Lloyd George.* 11: Den amerikanske Gesandt Mr. *Davis.* 12: *Sir Ch. Wakefield.* 13: *Greven af Chesterfield.* 14: Mr. *Andrew Fisher.* 15: Mr. *Austen Chamberlain.* 16: Mr. *Barnes.* 17: Mr. *Walter Long.* 18: Mr. *H. Fisher.* 19: *Lord Downham.* 20: Mr. *Balfour.* 21: Londons *Biskop.* 22: *Visconsul Mersey.* 23: *Sir Robert Borden.* 24: *Marquisen af Crewe.* 25: Gnrl. *Birdwood.* 26: Marschal *Haig.* 27: Gnrl. *Botha.* 28: Admiral *Weymiss.* 29: *Maharajaen af Bikanir.* 30: Mr. *Bonar Law.*

Præsident Wilson og Frue ved en Fest i *Rom* den 3. Januar 1919, ledsagede af *Hertugen af Udine.*

Det gik ud paa, at *Tyskland kunde henvende sig til de Allieredes Øverstkommanderende, Marschal Foch,* for at faa *Vaabenstilstandsbetingelserne* at vide, altsaa *kapitulere,* som dets tre Forbundsfæller allerede havde gjort. I det Memorandum, der indeholdt Versailles-Beslutningen, var der desuden nogle Bemærkninger, der pegede ud over Vaabenstilstanden og tog Sigte paa de kommende Fredsforhandlinger. Ententen erklærede sig villig til ligesom Tyskland at tage Wilsons 14 Punkter til Basis for Freden, dog med et Par Forbehold. Ententen forbeholdt sig helt frie Hænder med Hensyn til Punkt 2, idet Principet „Friheden paa Havet" var Genstand for forskellige Fortolkninger, af hvilke der var nogle, som Ententen (England) ikke kunde akceptere. Endvidere betonedes det, at Tysklands Rømning af de besatte Territorier indbefattede *Erstatning for al den Skade, der var tilføjet de Allieredes civile Befolkning ved de tyske Angreb til Lands, til Vands og fra Luften.*

Skønt det engelske Forbehold netop begrænsede Wilsons Program paa et af de Punkter, der havde størst Værdi for Tyskland, sendte den tyske Regering dog strax efter Modtagelsen af Svaret Delegerede til Marschal Fochs Hovedkvarter. Det var af den yderste Vigtighed for Tyskland at faa Vaabenstilstanden bragt i Orden, *thi Revolutionen var allerede brudt løs. Den 9. November* forelaa **Kejser Wilhelms og Kronprinsens Tronfrasigelse,** og Ex-Kejseren søgte samme Dag *Ly i Holland. Dagen efter bekendtgjordes* — se Slutningen af vort III. Afsnit — *Marschal Fochs Vaabenstilstandsbetingelser.* **Den 11. skrev de tyske Delegerede under.**

Endelig hvilede da Vaabnene paa alle Fronterne. De *nationale* og *sociale* Krige, som Verdenskrigen havde avlet, førtes ganske vist ufortrødent videre. Man kunde næsten sige, at i alle de Dele af Europa, der laa øst for Østersøen, Rhinen, Alperne og Adriaterhavet, rasede den „Alles Krig mod Alle", hvori *Hobbes* saa den oprindelige og normale Tilstand for Menneskeverdenen. Men iøvrigt hvilede Vaabnene; Freden paa Basis af Wilsons 14 Punkter skulde forberedes. Under disse Forberedelser drøftede Verden med mere eller mindre grundfæstede Forhaabninger det kommende „Folkenes Forbund", der skulde hindre fremtidige Krige som den, der havde hjemsøgt Jorden i 1914—18, og hvis ødelæggende Virkningers Omfang man gennemgaaende endnu langt fra var i Stand til at vurdere. Folkeforbundets utrættelige Forkæmper, Præsident Wilson, besluttede sig til paa Trods af alle amerikanske Traditioner selv at drage til Europa for at gøre sin personlige Indflydelse gældende paa den Fredskonference, der skulde træde sammen i Versailles.

Wilson ankom til Frankrig som en Triumfator, blev modtaget af jublende Masser, med Hurraraab, Æresbevisninger og Fester. Men hver Gang der vexledes *officielle Ord,* kom *Modsætningen* mellem ham og de *europæiske Ententestatsmænd* frem. Det engelske Blad „Daily News" bragte paa fremtrædende Plads et Telegram fra sin Specialkorrespondent i Washington, i hvilket de Synspunkter, som Wilson var rejst til Europa for at gøre gældende, blev udviklede. Den amerikanske Delegations *Hovedkrav* vilde blive følgende:

1. Oprettelsen af Nationernes Forbund maa finde Sted ved selve Fredstraktaten for at sikre alle Vedkommende, *i modsat Fald vilde Præsidenten ikke finde det Umagen værd for Amerika at deltage i Fredsforhandlingerne.*

2. „Havenes Frihed" maa sikres gennem Nationernes Forbund, *saaledes at Amerika slipper for at bygge en Flaade, der er tilstrækkelig stærk til at garantere mod Vilkaarlighed fra nogen Nations Side.*

3. Præsidenten vil søge at faa fastslaaet de berettigede Krav overfor Tyskland og faa afgjort, paa hvilken Maade Tyskerne skal opfylde dem.

4. Det er Præsidentens Mening, at de forberedende Forhandlinger skal være fortrolige, men at *den endelige Afslutning af Konferencen skal finde Sted under fuld Offentlighed.*

5. Alle de Delegerede til Fredskonferencen skal møde som Repræsentanter for en ny Verden, Ingen skal møde som den Andens Herre. I modsat Fald vilde den Fred, man naaede til, efterlade et Had, der vilde føre nye Krige med sig.

De amerikanske Delegerede er, hedder det videre, stemt for Tysklands Optagelse i Nationernes Forbund, foreløbigt dog kun paa Prøve, indtil Tysklands Paalidelighed kan anses for godtgjort. Hvad Erstatningsspørgsmaalet angaar, indtager Wilson det faste Standpunkt, at Tyskland skal bøde for sine Forbrydelser, men mener, at der kun maa opstilles berettigede Krav, og at *det ikke gælder om at sikre sig hele Tysklands endnu existerende Nationalformue for derefter at dele den.*

Wilson vil have Oprettelsen af Nationernes Forbund ordnet ved selve Fredstraktaten, da han anser Tanken for uigennemførlig, hvis den skal henvises til en senere Konference. Præsidenten er endvidere overbevist om, at man maa komme

til en klar Definition af Begrebet „Havenes Frihed" som Grundlag for det foreslaaede Nationernes Forbund.

Fredskonferencen i Versailles.

Wilson var endnu fuld af Sejrsbevidsthed. Ved det Møde mellem Præsident *Poincaré* og *Kong Vittorio Emmanuele*, der fandt Sted kort efter

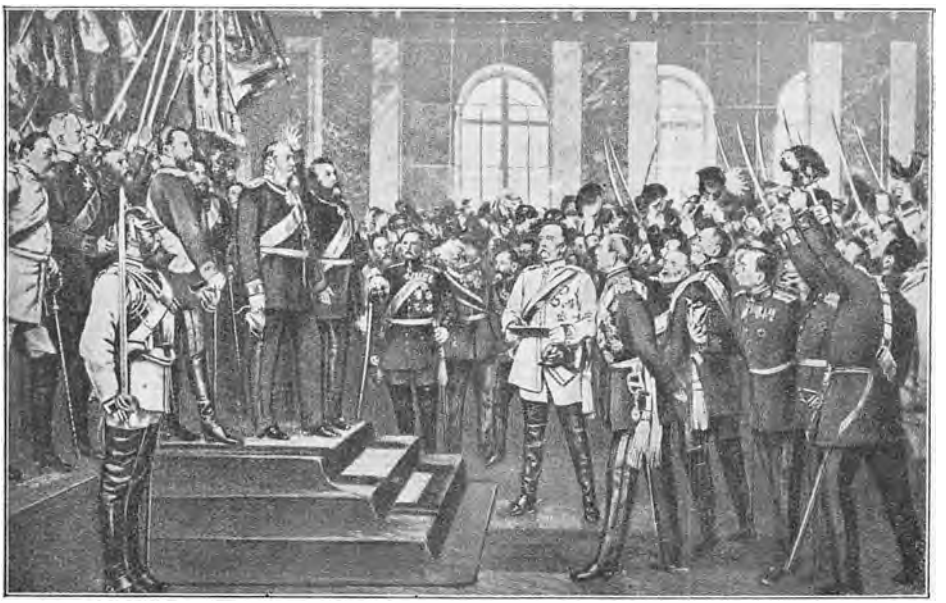

I *Glashallen i Versailles* udraabes *den 18. Januar 1871* i de tyske Generalers Nærværelse den preussiske Konge *Wilhelm I* til *Kejser af Tyskland*. *Den 28. Juni 1919* var der ved *Fredstraktatens* Undertegnelse kun 2 civile Repræsentanter til Stede for det besejrede Tyskland.

i *Élysée i Paris*, var der kun Tale om Sejr og Storhed, Race-, Kultur- og Vaabenfællesskab og fortsat Alliance. Gennem disse Taler klang den gamle Tid. Wilson rejste pludseligt til *England*, ankom til London 2. Juledag, før han var ventet, og bragte Forstyrrelse i alle Festarrangementer. Det lod til, at Stemningen i Paris havde skuffet ham, og han nu snarest vilde sondre Stemningen i England og se, om han dèr kunde finde en Modvægt. Den 28. December holdt han i Guildhall en Tale, hvori han erklærede, at Kampens Maal havde været at ophæve en gammel Ordning og oprette en ny.

„Det centrale og karakteristiske i den gamle Ordning var den ustadige Ting, som vi plejede at kalde „Magternes Ligevægt", en Ting, ved hvilken Ligevægten blev afgjort ved Sværdet, som kastedes i den ene eller den anden Vægtskaal . . . Det er interessant at iagttage, hvorledes der fra hver Egn, fra hver Tankeretning, fra hver Forhandling kommer det samme Krav: at det nu maa blive ikke *en Magternes Ligevægt*, ikke en *Gruppe* Nationer, der er stillet op imod en anden, men *én eneste overvældende, mægtig Gruppe Nationer, der skal være Garanter for Verdensfreden.*"

Dagen efter talte *Clemenceau* i det franske Deputeretkammer og udtalte bl. a. følgende:

„Der er et gammelt System, der synes fordømt i Dag, men som jeg forbliver tro imod i dette Øjeblik. Landene ordnede deres Forsvar og forsøgte at faa heldige Grænser, de ordnede Rustningerne og det, man kan kalde *Ligevægten mellem Magterne.* Dette *Alliancesystem,* som jeg ikke opgiver, vil være min ledende Tanke paa Konferencen, hvis Deres Tillid sender mig derhen . . . Man siger, at man vil skabe *en ny Retfærdighed.* Jeg beder om, at man vil tænke over *Verdenskortet.* Folkene har til evige Tider styrtet sig over hinanden."

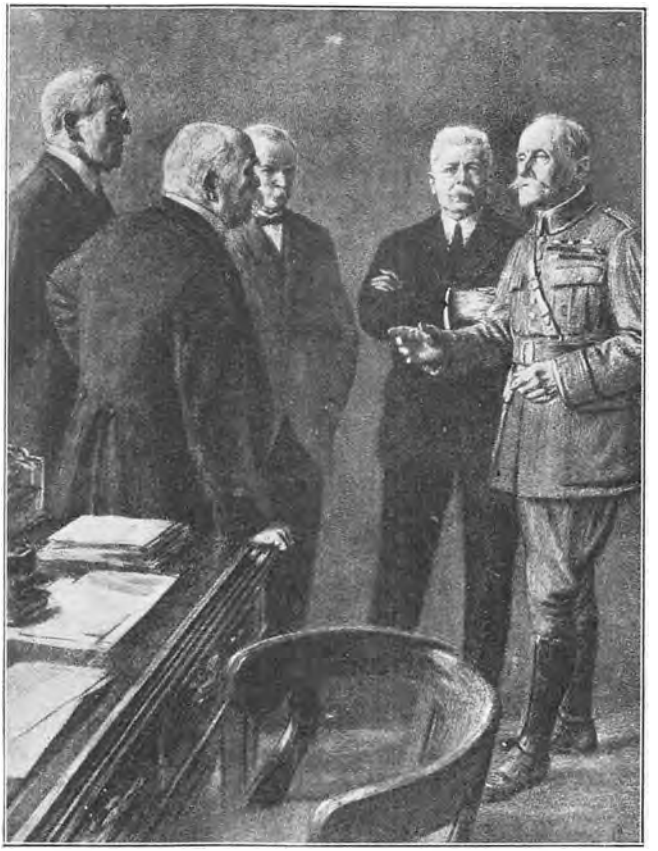

Tysk Billede fra *Fredsforhandlingerne i Versailles:* „De, der graver Tysklands Grav": Fra venstre til højre *Wilson, Clemenceau, Lloyd George, Orlando, Foch.*

Modsætningen mellem de to Synsmaader kunde ikke præciseres tydeligere end gennem disse Taler af Wilson og Clemenceau. *I Byen Manchester,* der havde udnævnt Wilson *til Æresborger,* udtalte denne:

„Hvis *Fremtiden* ikke har andet at byde os end et nyt Forsøg paa at holde „*Verden i Ligevægt ved Balance mellem Magterne*", vil *De Forenede Stater* ikke have nogen Interesse deri, eftersom de *aldrig* vil slutte sig til nogen *Kombination af Magter,* som *ikke* er en Kombination af *alle.*"

Hvad en saadan *Isolation af Amerika* vilde sige, erfarede man omtrent samtidigt gennem Marineminister *Daniels'* Udtalelser i Marineudvalget i Washington ved Forelæggelsen af et omfattende Flaadeprogram:

Amerikansk Marineminister *Josephus Daniels.* [Efter Tegning i „The Christian Science Monitor", Boston.]

„Det er min faste Overbevisning, at, hvis *Ver-*

sailles Konferencen ikke resulterer i *en almindelig Overenskomst*, der gør Ende paa Flaadebygningen for alle Nationers Vedkommende, saa maa *De Forenede Stater* anspænde al deres Energi og give deres Mænd og Penge til den Opgave at skabe uimodsigeligt *den største Flaade i Verden.*"

Daniels tilføjede paa en Forespørgsel, at Kravet om den stærkeste Flaade i Verden havde Præsident Wilsons Billigelse.

Vaabenstilstanden gjaldt paa *en Maaned.* To Gange maatte den fornyes, før Fredskonferencen kunde træde sammen. Dennes Aabning blev endelig fastsat til *den 18. Januar* — som en Cadeau til Frankrig. *Den 18. Januar 1871* var jo Wilhelm I i Versailles blevet proklameret som tysk Kejser. Det blev bestemt, at *De Forenede Stater, Det Britiske Rige, Frankrig, Italien* og *Japan* skulde repræsenteres ved 5 Delegerede hver. *De engelske Dominions* og *Besiddelser* skulde være repræsenterede ved 2 Delegerede for hvert af Landene *Australien, Sydafrika, Canada* og *Indien* og 1 Delegeret for *New-Zealand. Brasilien* skulde sende 3 Delegerede, *Belgien, China, Grækenland, Polen, Portugal, Czeko-Slovakiet, Rumænien* og *Serbien* hver 2, *Siam, Cuba, Guatemala, Haiti, Honduras, Liberia, Nicaragua* og *Panama* hver 1. Belgien protesterede iøvrigt mod at blive ringere stillet end Brasilien, hvis Betydning for Krigens Førelse dog havde været underordnet, og fik da ogsaa tilstaaet en Repræsentant til.

Engelsk Billede: De tyske *Delegeredes* Bagage ankommer til *Versailles.*

Om *Forhandlingssproget* førtes der en livlig Pressepolemik. Det bestemtes slutteligt, at *alle Sprog var tilladt*, og at alle Taler skulde oversættes paa *Fransk* eller *Engelsk.*

Wilson havde lagt sig i Selen for, at *Konferencens Forhandlinger* skulde være *offentlige*, men Kravet om deres *Hemmeligholdelse*, der navnlig stilledes fra *fransk* Side, sejrede.

De amerikanske Delegerede havde faaet Efterretninger om, at *Levnedsmiddelsituationen i Tyskland* var meget truende, og Wilson krævede

derfor, at der skulde tilføres Tyskland Fødemidler, og at en Del af den tyske Tonnage skulde anvendes dertil, men ogsaa paa dette Punkt mødte han fast Modstand.

Med Hensyn til Fredskonferencens Stilling overfor *det bolchevikiske Rusland* var Meningerne meget divergerende. Franskmændene var stemt for en Indskriden mod Sovjet-Rusland eller i hvert Fald for at yde de mod Bolchevikerne kæmpende Regeringer kraftig Støtte, samtidigt med at man ved Randstaternes Hjælp rejste en Østfront mod det. Lloyd George ønskede at komme bort fra enhver væbnet Intervention og var endog stemt for at give Bolchevikregeringen — Adgang til Fredskongressen Side om Side med de andre russiske Regeringer.

Dutasta, Generalsekretær ved Fredskonferencen i Paris.

Den Fredskonference, der aabnedes i Paris *den 18. Januar*, adskilte sig fra de store Fredskongresser i det 19. Aarhundrede derved, at *den tabende Part ikke var repræsenteret.* Det var *Sejrherrernes Konference.* Sejrherrerne skulde nu søge at blive enige om de Vilkaar, som de vilde *diktere.*

Blandt Deltagerne var Frankrigs, Englands og Italiens Premierministre, *Clemenceau, Lloyd George* og *Orlando*, og Præsident *Wilson*, der deltog ikke i Egenskab af Statsoverhoved, men som sin egen Premierminister.

Mødet den 18. Januar aabnedes med en Tale af Præsident *Poincaré*, der antydede, at Konferencens Opgave skulde være at bringe *Harmoni ind i Verden* og i Overensstemmelse med de af de allierede Magter enstemmigt vedtagne 14 Punkter at oprette et *Folkenes Forbund* som en øverste Garanti mod et nyt Anfald paa Folkenes Rettigheder. Dette Forbund vilde ikke *udelukke* Nogen, men da det var dannet af de Nationer, der ofrede sig for Rettens Forsvar, vilde *disse* træffe Bestemmelse om dets Love.

Efter at Præsidenten var kørt bort, hyldede Wilson i en Tale Clemenceau og foreslog at vælge ham til *Konferencens Præsident.* Lloyd George sluttede sig dertil, idet han ligeledes tolkede sin Beundring for

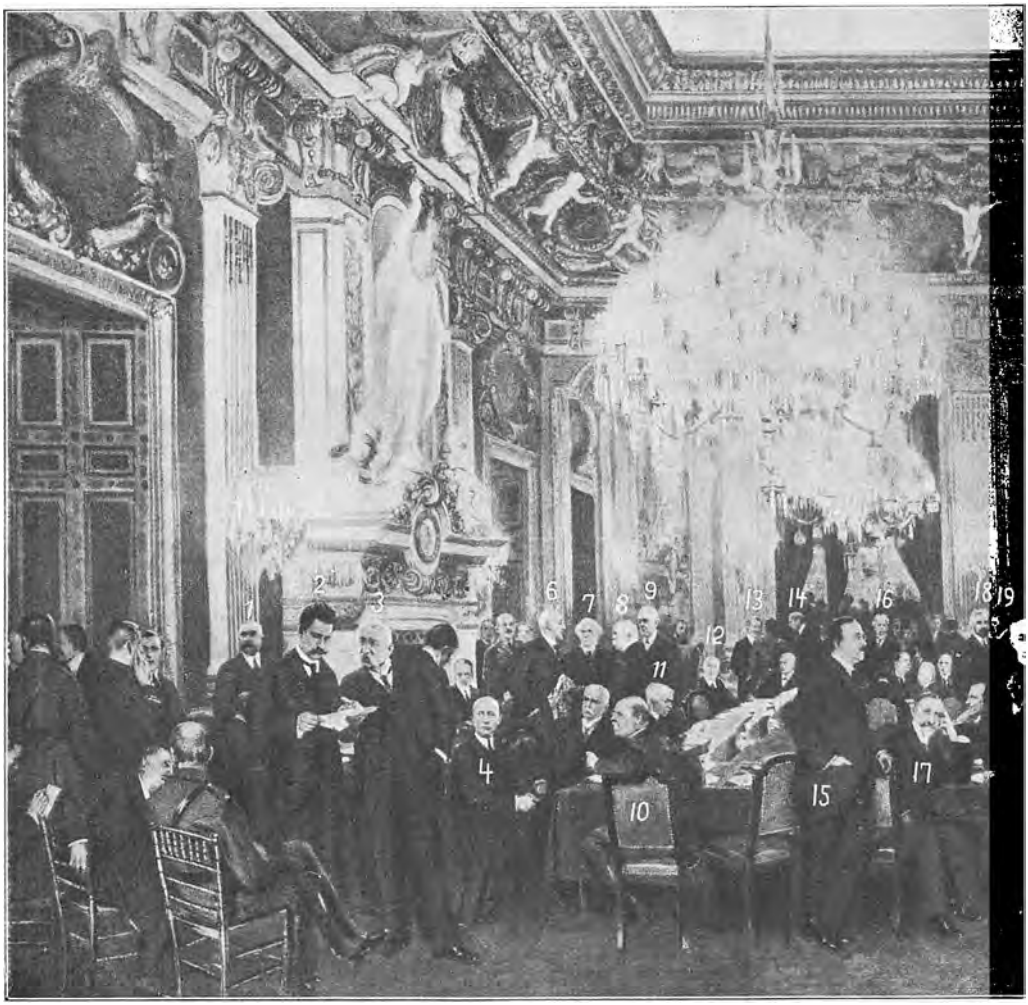

Plenarforsamling i Fredskonferencen
1. Dutasta. 2. Berthelot. 3 Pichon. 4. House. 6. Wilson. 7. Lloyd George. 8. Clemenceau. 9. Balfour. 10. Bliss. 11. Lansing. 21. Bourgeois. 22. Paderevski. 23. Smuts. 36. Pašič. 37. Orlando. 38. Villela. 39. Sonnino. 40. Calderon. 41. Guilbaud.

„Frankrigs største unge Mand, den modigste af Alle". Ogsaa Sonnino, den italienske Udenrigsminister, støttede Forslaget, der saa blev enstemmigt vedtaget.

Konferencen beskæftigede sig først med *det russiske Spørgsmaal.* Den fra Moskva hjemvendte Ambassadør, *Noulens*, og den danske Gesandt i Rusland, *Harald Scavenius*, blev afhørt af Konferencen. De paapegede begge *Bolchevismens Verdensfare* og tilraadede *en resolut militær Intervention*, der endnu vilde være et let Foretagende, medens Vanskelighederne vilde stige, jo længere man tøvede. Det blev dog ikke de Sagkyndiges Raad, der kom til at gøre Udslaget. Det franske og det engelske

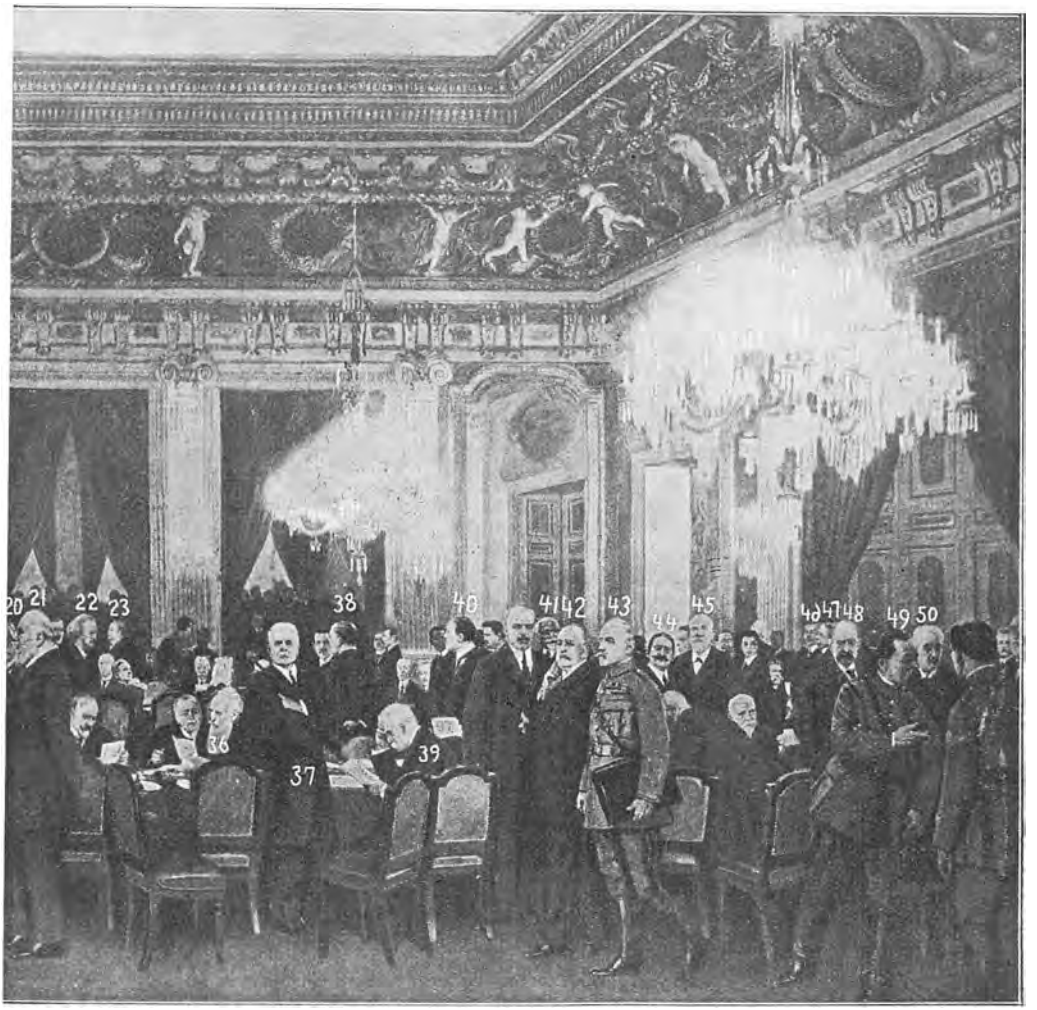

Udenrigsministeriet i Paris.
2. Milner. 13. Bonar Law. 14. Robert Cecil. 15. Tardieu. 16. Borden. 17. Klotz. 18. Bratianu. 19. Botha. 20. Cambon. 42. Barzilai. 43. Foch. 44. Politis. 45. Venizelos. 46. Mendes. 47. de Magalhaes. 48. Vandervelde. 49. Weygand. 50. Hymans.

Synspunkt stod skarpt overfor hinanden. Wilson søgte at udjævne Modsætningerne ved et Kompromisforslag om, at Bolchevikregeringen og de andre russiske Regeringer skulde sende Repræsentanter til *Principo Øerne* i *Marmarahavet*, hvor de under Konferencens Beskyttelse skulde forhandle sig til Rette. Forslaget var dødfødt. Sovjetregeringen, der her for første Gang af Stormagterne anerkendtes som forhandlingsdygtig Part, saa sin Regning ved at akceptere Forslaget, men *de russiske Modregeringer afviste det med Indignation.*

Det var *den første lidet lovende Frugt af Fredskonferencens Virksomhed.*

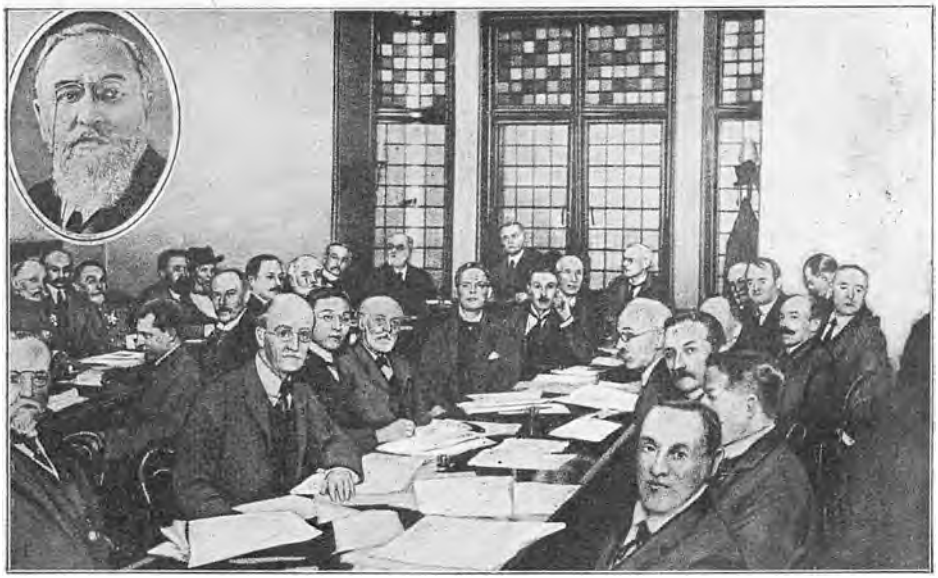

Fransk Gruppebillede af den af Fredskonferencen nedsatte *Kommission* til Behandling af *Wilsons* Forslag om et „*Folkenes Forbund*". Kommissionens Formand var *Léon Bourgeois*, hvis Portræt ses i Medaillonen foroven til venstre. [„Le Panorama de la Guerre."]

Dernæst udstedte Konferencen en *Advarsel* til alle de *Nationer i det østlige Europa,* der laa i *aaben Krig med hverandre*, idet de opfattede Nationernes Selvbestemmelsesret som ensbetydende med Retten til med Vold at skrabe til sig saa meget som muligt af Nabofolkenes Omraade. Hvis disse Folk ventede Retfærdighed, maatte de give Afkald paa Magtanvendelse og aabent og ærligt lægge deres Krav i Fredskonferencens Hænder. Megen Virkning havde Advarslen nu ikke.

Man havde delt de i Konferencen deltagende Magter i to Grupper, *en første Gruppe* med „almindelige Interesser", omfattende *Frankrig, England, Italien, De Forenede Stater* og *Japan*, og *en anden Gruppe* med „indskrænkede Interesser", omfattende *de mindre Stater.* Repræsentanter for de Neutrale og de under Dannelse værende nye Stater kunde tilkaldes og raadspørges af de 5 Stormagter ved Behandlingen af Spørgsmaal, der særligt angik dem. *I Virkeligheden blev det Stormagternes Timandsraad, der afgjorde alle Sagerne*, hvorfor de mindre Nationer begyndte at blive utaalmodige.

Den 25. Januar holdtes et *Plenarmøde*, hvor Oprettelsen af „Folkenes Forbund" drøftedes. Clemenceau oplæste en Resolution desangaaende, og Wilson anbefalede „Folkenes Forbund" i en begejstret Tale. *Lloyd George* erklærede, at det engelske Rige stod bestemt bag Forslaget, der ogsaa støttedes af *Bourgeois* og *Orlando* paa Frankrigs og Italiens Vegne, hvorefter Resolutionen blev enstemmigt vedtaget og Planens Udarbejdelse lagt i Hænderne paa en Kommission.

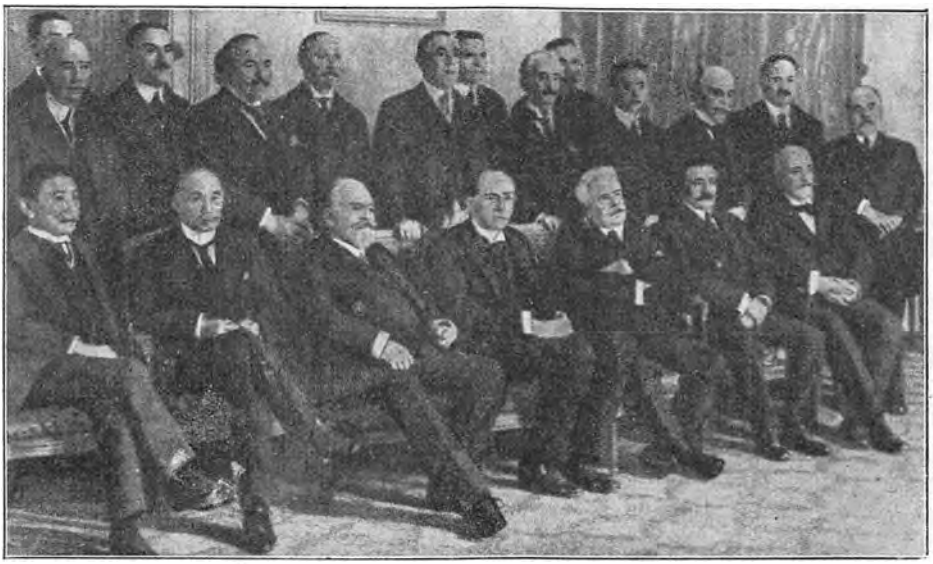

Tysk Gruppebillede af den af Fredskonferencen nedsatte *Kommission* til Behandling af *Wilsons* Forslag om et „*Folkenes Forbund*".
Fra venstre siddende: *Chinda* og *Makino* (Japan), *Léon Bourgeois* (Frankrig), *Lord Robert Cecil* (England), *Orlando* (Italien), *Pessoa*, (Brasilien) *Venizelos* (Grækenland). Fra venstre stående: Oberst *House* (Amerika), *Dmovski* (Polen), *Vesnić* (Serbien), Gnrl. *Smuts* (England), Præsident *Wilson*, *Diamandi* (Rumænien), *Hymans* (Belgien), Major *Bonfall* (Amerika), *Wellington Roo* (China), *Reis* (Portugal), *Scialoja* (Italien), *Larnaude* (Frankrig).

Derefter blev der forelagt Resolutioner om Nedsættelse af *Kommissioner angaaende Ansvaret for Krigen* og *de begaaede Brud paa Krigens Love, Genoprettelse af Krigens Skade, international Lovgivning* om *Industri- og Arbejderspørgsmaal* o. s. v. De mindre Nationers Repræsentanter fik nu ogsaa Lejlighed til at ytre sig. Belgien, Brasilien, Canada, Serbien, Grækenland, Portugal, Czeko-Slovakiet, Rumænien, Siam og China fremførte hver sine Krav paa Repræsentation i de forskellige Kommissioner. Clemenceau udtalte, at Stormagterne havde 12 Millioner Mand i Felten, og at deres Døde kunde tælles i Millioner. Under disse Omstændigheder kunde de vel afgøre Verdens Skæbne efter deres egen Villie, men, besjælede af Tanken om „Folkenes Forbund", foretrak de at indbyde de mindre Nationer til Samarbejde. Men jo færre Kommissioner, des bedre. Stormagterne ønskede ikke at være uretfærdige mod Nogen, men de ønskede *en gennemtænkt Fremgangsmaade*, der kunde føre til *hurtige Resultater*. Derefter noterede det officielle Communiqué „en varm Diskussion" mellem *Hymans* (Belgien) og Clemenceau; dog konstaterede Bladene, at „Debatten foregik i en rolig Atmosfære og med den Høflighed, der er sædvanlig for diplomatiske Arbejder." *I hvert Fald var Stormagtshegenomiet nu fastslaaet.*

Spørgsmaalet om *de tyske Koloniers* og *Tyrkiets asiatiske Besiddelsers* Skæbne gav Anledning til megen Debat. Wilsons 5. Punkt krævede en fri, oprigtig og upartisk Løsning af alle koloniale Problemer, baseret

paa den Grundsætning, at de paagældende Befolkningers Interesse ved Afgørelsen af Suverænitetsspørgsmaal skulde have lige saa stor Vægt som de berettigede Krav fra den Regering, hvis Adkomst skulde afgøres. Frankrig og England var enige om, at *Tyskland ikke mere maatte have Kolonier* — med Besiddelsen af Kolonier fulgte jo Nødvendigheden af at have en Krigsflaade —, men det var vanskeligt at naa til Enighed om, hvad der skulde gøres ved Kolonierne, da en direkte Annexion jo ikke vilde staa godt til de proklamerede Principper. Wilson foreslog, at Kolonierne skulde overdrages til „Folkenes Forbund", der, hvis det ikke selv var i Stand til at forvalte dem, kunde overlade deres Forvaltning til den Nabomagt, som var bedst egnet dertil. Men denne Løsning fik ikke megen Stemning for sig, og Repræsentanterne for de britiske Dominions og Japan satte sig bestemt derimod. Lloyd George fandt endelig en Formel, hvorom man kunde enes: De Nationer, der holdt Kolonier besat skulde vedblive med at styre dem som Mandatarer for „Folkenes Forbund". Det var, som det hed i Meldingen fra Paris, en Formel, der tillod de Nationer, som holdt de tyske Kolonier eller tyrkiske Territorier besat, at være fuldstændigt Herre over disse Territorier, ogsaa uden at besidde dem.

De fire Store.
Wilson. Lloyd George. Clemenceau. Orlando.
[„Westminster Gazette". London.]

Den 14. Februar blev *Udkastet til „Folkenes Forbund"* højtideligt forelagt paa et Plenarmøde, motiveret og anbefalet ved en stor Tale af Wilson og vedtaget. Præsidenten rejste derefter midlertidigt hjem til Amerika for at opretholde Følingen med den hjemlige Politik. I Begyndelsen af Marts afsejlede han atter fra New York efter paa et Kæmpemøde i Metropolitan Operaen at have erklæret, at han ikke vilde vende tilbage, før den endelige Fred var sikret.

I Paris havde „de fire Store", *Clemenceau*, *Lloyd George*, *Wilson* og *Orlando*, nu taget alle de vigtige Forhandlinger i deres Hænder. Dette *Firemandsraad* skulde arbejde hurtigere og mere energisk end Timandsraadet. Hemmeligholdelsen af Forhandlingerne blev strængere end nogensinde, hvad der vakte Formodninger om, at Modsætningerne mellem de fire Premierministre var bleven bitrere end nogensinde. Hvad der sivede ud, støttede ogsaa stærkt disse Formodninger. Megen Modstand vakte Franskmændenes Krav om Annexion af *Saar Distriktet* som Erstatning for Ødelæggelsen af Nordfrankrig og de derværende vigtige Industriomraader, Lloyd George optraadte atter som Mægler, advarede Frankrig

mod at stille overdrevne Krav, der maatte skabe en tysk Irredenta indenfor dets Grænser. Italien var misfornøjet med enhver Indrømmelse, som Konferencen vilde gøre *Jugoslaverne*, og *den 21. Marts meldtes det, at den italienske Delegation havde besluttet at trække sig tilbage fra Konferencen, hvis Italien ikke fik Fiume.* Meldingen blev dementeret, men den var fremtraadt i en Form, der lod formode, at en saadan Trusel virkelig havde været antydet fra italiensk Side.

Præsident *Wilson* taler den 3. Februar 1919 i Palais Bourbon. Præsidenten talte paa Engelsk, og Forsamlingen, der staaende hørte paa hans Foredrag, tiljublede ham et Bifald, der ingen Ende vilde tage da han udbrød: „Vi vil skabe en Verden, i hvilken det er godt at leve!" Staaende foran Tribunen ses *Poincaré, Clemenceau* og Konferencens Generalsekretær *Dutasta*.

Men *det vigtigste Konfliktsspørgsmaal* var dog det franske Krav om, at *den venstre Rhinbred vedvarende skulde staa under fransk Kontrol.* I franske Blade, der var fjendtligt stemte mod Clemenceau, er det blevet paastaaet, at denne længe stod kølig overfor Okkupationsplanerne, som forfægtedes med stor Kraft baade af Præsident Poincaré og af Marschal Foch. Hvorledes dette nu end forholder sig, gik Clemenceau i hvert Fald slutteligt med al sin Energi i Brechen for Planerne, der blev stærkt bekæmpet af Wilson og Lloyd George. Da man ikke kunde komme til Enighed, foreslog Wilson og Lloyd George *en defensiv Alliance mellem Frankrig, England og De Forenede Stater som en Garanti mod Tyskland.* Efter langvarige Forhandlinger accepterede Clemenceau Tilbudet, men betonede samtidigt, at Alliancen som Garanti ikke var tilstrækkelig til at opveje Okkupationen af venstre Rhinbred, hvorfor Frankrig ikke kunde opgive denne Forholdsregel. Der fulgte nu en ny Række Debatter, som ikke syntes at kunne føre til noget Resultat. Det var nær ved at komme til et Brud mellem „de

fire Store", og Wilson telegraferede efter Krigsskibet „George Washington", for at det kunde føre ham tilbage til Amerika. Alligevel gik han i sidste Øjeblik ind paa Forslaget om *en 15aarig Besættelse af venstre Rhinbred.* Det var den 20. April. To Dage efter gav ogsaa Lloyd George efter.

En værdifuld Vejledning til Forstaaelse af Paris-Konferencens ledende Mænds Psykologi og derigennem til Forstaaelse af Konferencens Udfald foreligger i *John Maynard Keynes'* i 1920 udkomne Bog „The Economic Consequences of the Peace". Forfatteren, der indtil den 7. Juni 1919 var Repræsentant for det britiske Skatkammer ved Fredskonferencen, skildrer Hovedpersonerne i Dramaet.

Clemenceau savnede ikke Kraft i Tale og Optræden, men gjorde alligevel, navnlig efter det Attentat, hvorfor han blev Genstand*), Indtryk af en meget gammel Mand, der sparede sin Kraft til afgørende Lejligheder. Han talte sjældent, idet han overlod det til sine Ministre eller Embedsmænd at fremsætte de franske Synspunkter; han lukkede ofte Øjnene og sad tilbagelænet i sin Stol med sit ubevægelige Pergamentansigt og med sine graabehandskede Hænder foldede foran sig. Af og til kom han med en kort, afgørende eller kynisk Sætning. Men naar det behøvedes, tog han Ordet, og der manglede da ikke Lidenskab bag hans Ord. Et saadant pludseligt Taleudbrud, der ofte efterfulgtes af en Hoste dybt nede fra Brystet, gjorde sit Indtryk, mere ved dets Kraft og Pludselighed end ved Overtalelse. Men trods sin Alder var *Clemenceau langt den betydeligste af de Fires Raad.* Hans politiske Teori var en Bismarcks. Han saa i Tyskerne et Folk, der ikke var tilgængeligt for andet end Frygt, et Folk uden Ædelmodighed eller Samvittighedsskrupler, uden Ære, Stolthed eller Naade; derfor maatte man aldrig forhandle med en Tysker eller søge at forsone ham, men kun diktere ham sine Vilkaar. Clemenceaus Syn paa andre Nationer syntes nu i Virkeligheden ikke at have været stort anderledes. Derfor kendte han ikke til „Sentimentalitet" i internationale Forhold; man elsker kun én Nation — sin egen —, de andre hader man eller betragter med Ligegyldighed. Nu var et vældigt Kapitel i den Aarhundreder gamle Kamp mellem Frankrig og Tyskland blevet afsluttet. Klogskabshensyn krævede pro forma nogle Reverenser for taabelige Amerikaneres og hykleriske Englænderes „Idealer", men det vilde være taabeligt at tro paa, at der i Verden, som den er, skulde være megen Plads for noget saadant som „*Nationernes Forbund*", eller at der skulde være nogen Mening i *Selvbestemmelsesprincipet,* undtagen som en *snild Formel,* ved hvilken man kunde ordne Magtbalancen i Overensstemmelse med Ens egne Interesser. Clemenceau vilde have Tyskland knust saa grundigt, at det ikke mere kunde rejse sig og kræve „Revanche". Hvad han vilde, var en „karthaginiensisk Fred"; Tysklands hele økonomiske Organisation, hvorpaa dets Verdensbetydning beroede, skulde sønderbrydes, og kunde Frankrig tage i sine Hænder en Del af det, som Tyskland blev nødt til at lade falde, kunde der for mange Generationer raades Bod paa Uligheden i Styrke mellem de to Rivaler til Hegemoniet i Europa.

Overfor Clemenceau stod Præsident *Wilson.* Sjældent i Historien har nogen Mand været i Besiddelse af den moralske Indflydelse, den Prestige som Wilson, da han forlod Washington for at drage til Europa. Verden over saa man hen til ham

*) Denne Begivenhed skal senere blive lidt nærmere omtalt.

som den kloge, energiske, villiefaste Forkæmper for de høje politiske Idealer, som en ny Tid krævede, og han havde De Forenede Staters nyskabte militære Kraft og uhyre finansielle Overlegenhed i Ryggen. Naar Wilson alligevel *saa fuldstændigt skuffede Forventningerne*, laa det, udvikler *Keynes*, i visse fundamentale Mangler i hans Natur. Af Tankeretning og Temperament var han mere teologisk end intellektuel. Han var langsom i sin Tankegang, ude af Stand til at tillempe sig, manglede baade Smidighed og Evne til at gøre Indtryk.

I den Henseende var han en fuldkommen Modsætning til *Lloyd George*. Naar man saa denne, som han sad og spændt holdt Øje med de øvrige, „med sex eller syv Sanser, som almindelige Mennesker ikke besad, bedømte Karakterer, Motiver og underbevidste Impulser, opfattede, hvad Hver især tænkte, og hvad han derefter vilde sige, og med telepatisk Instinkt formede det Argument eller den Appel, der var af størst Virkning paa hans umiddelbare Tilhørers Forfængelighed, Svaghed eller Egeninteresse, var man strax klar over, at Wilson maatte tabe Spillet."

Wilson var slet underrettet om europæiske Forhold og søgte kun i ringe Grad at stive sin mangelfulde Viden af ved at raadføre sig med sine amerikanske Medhjælpere. Den Eneste af dem, der havde nogen Indflydelse paa ham, var Oberst *House*, som iøvrigt kendte Forholdene betydeligt bedre end Præsidenten. Helt isoleret blev denne, da Timandsraadet var blevet til de Fires Raad. Dag efter Dag, Uge efter Uge, sad han, uden Støtte og Raad, mellem fire Vægge sammen med Mænd, der var langt snildere end han selv, i yderlig vanskelige Situationer, i hvilke han havde haft Brug for alle mulige Hjælpemidler og al mulig sagkyndig Vejledning.

Wilson mødte med sine 14 Punkter, men havde ingen Detailforslag at gøre. Arbejdsplanen maatte derfor følge de franske eller engelske Udkast. Han var ikke i Stand til at give efter i rette Øjeblik paa underordnede Punkter for at sikre sig Indrømmelser af Vigtighed eller at gribe det psykologiske Øjeblik til at smugle sit Synspunkt ind. Hans eneste Vaaben var Obstruktion, Kritik og Vægring, men en rent negativ Holdning paa alle Punkter var ikke til at gennemføre. Wilson følte Stemningen vende sig fra ham og kunde ikke være sikker paa, at Amerika vilde følge ham, om han lod det komme til et aabent Brud. Og i samme Øjeblik, han opgav sin negative Holdning paa et eller andet Punkt, var Spillet ude. Her traadte nu, hvad Keynes kalder Wilsons teologiske eller presbyterianske Temperament frem. Han vilde ikke slaa af paa Principperne, og naar han gav efter, vilde han dog føle sig overbevist om, at han ikke i Virkeligheden havde prisgivet noget af sine Punkter. Det blev altsaa hans Kontraparters Sag at fremstille deres Standpunkter saaledes, at de tilsyneladende kunde bringes i Samklang med Wilsons Principer og saaledes berolige hans Samvittighed. Denne Stræben har præget Fredsudkastet helt igennem. I Stedet for at udtale, at Tysk-Østrig ikke maa forenes med Tyskland undtagen med Frankrigs Tilladelse, hvad der vilde stride mod Selvbestemmelsens Princip, — siger Fredstraktaten, at „Tyskland anerkender og vil strængt respektere Østrigs Uafhængighed indenfor de Grænser, der vil blive fastsat i en Traktat mellem denne Stat og de ledende allierede og associerede Magter; det gaar ind paa, at denne Uafhængighed ikke skal kunne opgives undtagen med Samtykke af Nationernes Forbunds Raad", — hvad der lyder anderledes, men er det samme. Og saaledes videre. „Tilsidst var Værket fuldendt," skriver Keynes; „og Præsidentens Samvittighed var stadigt uberørt. Trods alt tror jeg, at hans Temperament tillod ham at forlade Paris som en ganske oprigtig Mand, og det er sandsynligt, at han

indtil denne Dag i sit Hjerte er overbevist om, at Fredstraktaten praktisk talt ikke indeholder noget, der er uforeneligt med hans tidligere Erklæringer."

Keynes fælder i det hele taget *en meget haard Dom* over Paris-Konferencens hemmelige Arbejde. Om et enkelt Punkt, Kapitlet om *Skadeserstatningen,* skriver han:

„Jeg kan ikke her beskrive den endeløse Strid og de endeløse Intriger mellem de Allierede selv, der slutteligt efter nogle Maaneders Forløb kulminerede i Meddelelsen af Skadeserstatningskapitlet i dets endelige Form til Tyskland . . . Jeg tvivler paa, at Nogen, der har taget stærk Del i den Debat, kan se tilbage derpaa uden en Følelse af Skamfuldhed."

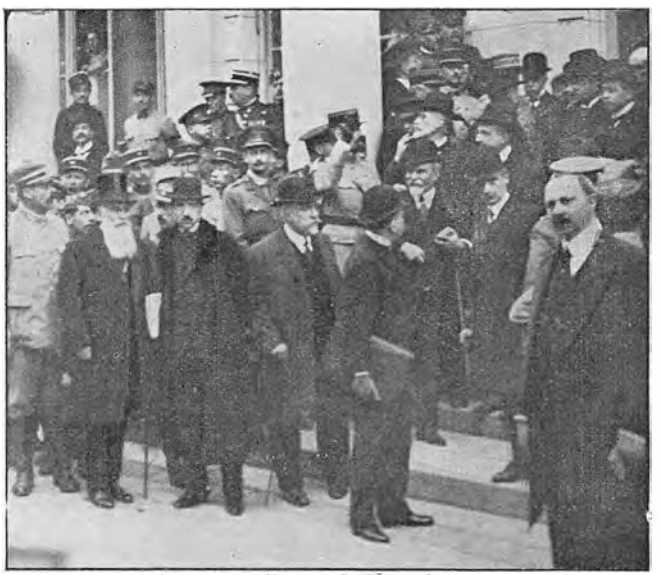

Der serbiske Minister *Pašić* ved *Trianon.*

Først efter *Midten af April* var Fredskonferencens Arbejde saa nær ved sin Afslutning, at Clemenceau kunde tilstille *den tyske Regering den officielle Indbydelse til at sende Delegerede til Paris til den 25. s. M.* for „at modtage den af de allierede og associerede Magter fastsatte Text til Fredspræliminærerne." Den tyske Delegation skulde være strængt begrænset til sin Rolle og kun omfatte Personer, der var bestemte til den særlige Mission.

Den tyske Regering stillede sig paa det Standpunkt, at den, naar det kun drejede sig om at modtage en *Diktatfred,* ligesaa godt kunde lade nogle faa *underordnede* Embedsmænd udføre dette Hverv, den nøjedes derfor med at opgive Navnene paa en Gesandt og 2 Legationsraader, som den vilde afsende tilligemed 2 Bureauembedsmænd og 2 Kancellitjenere. Clemenceau lod øjeblikkeligt den tyske Regering vide, at man krævede, at den skulde sende Befuldmægtigede, der var *lige saa fuldstændigt bemyndigede* til at behandle Fredsspørgsmaalet i dets Helhed som Repræsentanterne for de allierede og associerede Regeringer. Regeringen i Berlin opgav derefter strax sin Demonstration og udnævnte *en Fredsdelegation,* der med sin hele Stab udgjorde ca. 250 Personer, og hvis Leder var den nye Udenrigsminister, den tidligere Gesandt i Kjøbenhavn, *Grev Brockdorff-Rantzau.*

Imidlertid indtraf der endnu i den ellevte Time nogle Kontroverser

indenfor de allierede og associerede Magters Fredsdelegationer, hvorved Modtagelsen af den tyske Delegation blev forsinket. *Italienerne* vilde ikke opgive deres Krav paa *de istrisk-dalmatiske Egne* — med *overvejende jugoslavisk Befolkning* —, som England, Frankrig og Rusland havde lovet dem ved Traktaten af 26. April 1915, da det gjaldt om at faa Italien ind i Krigen, og de vilde heller ikke opgive Havnen *Fiume*. Men Amerika havde ikke underskrevet Traktaten af 26. April 1915, og Wilson vilde, tro mod Princip et om Nationernes Selvbestemmelsesret, ikke gaa med til Opfyldelsen af de italienske Krav. Da saa Wilson efter den i indre amerikanske Politik brugelige Fremgangsmaade den 23. April offenliggjorde en Erklæring imod de italienske Krav om Fiume og om den dalmatiske Kyst, følte Orlando og de øvrige italienske Delegerede sig fornærmede. *De forlod demonstrativt Konferencen* og rejste hjem til Rom, og de vendte først tilbage, da man stillede dem et acceptabelt Kompromis i Udsigt. Spørgsmaalet var forøvrigt ikke aktuelt endnu, da det ikke vedkom Freden med Tyskland.

Grev Ulrik von Brockdorff-Rantzau. Født i Slesvig By 1869. Studerede Jura og tog Doktorgraden, hvorpaa han i 1891 indtraadte som aktiv Officer i 1. Garderegiment til Fods. 1894 over i diplomatisk Tjeneste i Bruxelles, 97 til Petrograd, 1901 til Wien. Senere Legationsraad i Haag, saa 1907 Gesandtskabsraad i Wien, 1909 Generalkonsul i Budapest. 1912 Gesandt i Kjøbenhavn. Tog 1919 sin Afsked.

Ogsaa *Japaneserne* truede med at forlade Konferencen, da de ikke mødte nogen særlig Forstaaelse for deres Hovedkrav: at „Folkenes Forbund" skulde indeholde Bestemmelser, som overalt gav japanesiske Borgere Ligeret med Borgere fra alle andre Lande, der var Medlemmer af „Folkenes Forbund", og fremdeles at *Kiauchau* skulde overlades til Japaneserne i Overensstemmelse med den japanesisk-chinesiske Traktat af 1915. Ogsaa disse Stridsspørgsmaal ordnedes ved et Kompromis. I Mødet den 28. April blev der truffet den Beslutning, at „Folkenes Forbund" selv skulde afgøre Spørgsmaalet om Racernes og Nationernes Ligeret. Og hvad Kiauchau angaar, blev der truffet den Ordning, at Japan foreløbigt skulde overtage Kiauchau og siden arrangere sig med China. Hvad dette betød, derom kunde Chineserne, som nødtvunget var gaaet ind paa Traktaten med Japan af 1915, ikke være i Tvivl, hvorfor de ogsaa strax gik i Gang med Boykotningen af japanesiske Varer, et Kampmiddel, de oftere før havde forstaaet at anvende med god Virkning.

De forskellige Staters Repræsentanter ved Fredslutningen i Versailles.

De Forenede Stater. Præsident *Wilson*. Statssekretær *Lansing*. Mr. *Henry White*. General *Tasker H. Bliss*. Oberst *E. M. House*.

England. Premierminister *Lloyd George*. Mr. *Bonar Law*. Statssekretær for Kolonierne *Viscount Milner*. Udenrigsminister *Balfour*. Minister u. Portefeuille *G. N. Barnes*. For Canada Justitsminister *Doherty* og Toldminister *Sifton*. For Australien Premierminister *Hughes* og Marineminister Sir *Joseph Cook*. For Sydafrika Premierminister *Botha* og Forsvarsminister *Smuts*. For New-Zealand Premier- og Handelsminister *W. F. Massey*. For Indien Statssekretær for Indien *E. S. Montagu* og *Maharaja* Sir *Gangha Singh Bahadur af Bikaner*.

Frankrig. Premierminister *Clemenceau*. Udenrigsminister *Pichon*. Finansminister *Klotz*. Gnrlkommissær for de fransk-amerikanske Krigsaffærer *Tardieu*. *Jules Cambon*.

Italien. Udenrigsminister *Baron Sonnino*. Gesandten i London *Marquis Imperiali*. Den Deputerede *Crespi*.

Japan. *Marquis Saïonzi*. *Baron Makino*. Gesandten i London *Vicomte Chinda*. Gesandten i Paris *K. Matsui*. Gesandten i Rom *H. Ijuin*.

Belgien. Udenrigsminister *Hymans*. Statsminister *van den Heuvel*. Justitsminister *Vandervelde*.

Bolivia. Gesandten i Paris *I. Montes*.

Brasilien. De Deputerede *E. Calogeras* og *R. Fernandes*. Professor *R. O. de L. Menezes*.

China. Udenrigsminister *Lou Tseng-Tsiang*. Tidligere Minister *Ch. T. Wang*.

Cuba. Præsidenten for det cubanske Selskab for international Ret *A. S. A. Bustamante*.

Czekoslovakiet. Premierminister *Kramař*. Udenrigsminister *E. Benes*.

Equador. Gesandten i Paris *E. Dorn y de Alsúa*.

Grækenland. Premierminister *Venizelos* og Udenrigsminister *Politis*.

Guatemala. Gesandt i Washington med særlig Mission i Paris *J. Mendez*.

Haïti. Gesandten i Paris *T. Guilbaud*.

Hedjaz. *R. Haïdar* og *Abdul Hadi Asoun*.

Honduras. Tidligere Præsident *P. Bonilla*.

Liberia. Statssekretær *C. D. B. King*.

Nicaragua. Deputeretkamrets Præsident *S. Chamorro*.

Panama. Gesandten i Madrid *A. Burgos*.

Peru. Gesandten i Paris *C. G. Candamo*.

Polen. Premier- og Udenrigminister *Paderevski*. Præsident for den polske Nationalkomité *R. Dmovski*.

Portugal. Tidligere Premierminister *A. da Costa*, tidligere Minister *A. Soares*.

Rumænien. Premier- og Udenrigsminister *Bratianu*. General *C. Coanda*.

Serbien. Tidligere Premierminister *Pašič*. Udenrigsminister *Trumbič*, Gesandten i Paris *Vesnič*.

Siam. Gesandten i Paris *Prins Charoon*. Understatssekretær i Udenrigsministeriet *Prins Traidos Prabandhu*.

Uruguay. Udenrigsminister *J. A. Buero*.

Ved Undertegnelsen af Freden var **Tyskland** repræsenteret ved:
Udenrigsminister *Hermann Müller* og Rigsminister *Dr. Bell*.

Tyskland erfarer sine Fredsbetingelser.

Den tyske Delegation afrejste fra Berlin *den 28. April.* Man førte Toget, hvori de tyske Delegerede blev befordret til Versailles, langsomt gennem de af de tyske Hære hærgede Dele af Nordfrankrig. I Versailles blev de holdt som Fanger i deres Hoteller, til hvis nærmeste, af Pigtraad indhegnede Omkreds deres Bevægelsesfrihed var indskrænket. „Vore Delegerede sidder i Versailles, ikke som en Forsamling af Ligeberettigede, men næsten som Forbrydere", skrev „Deutsche Zeitung".

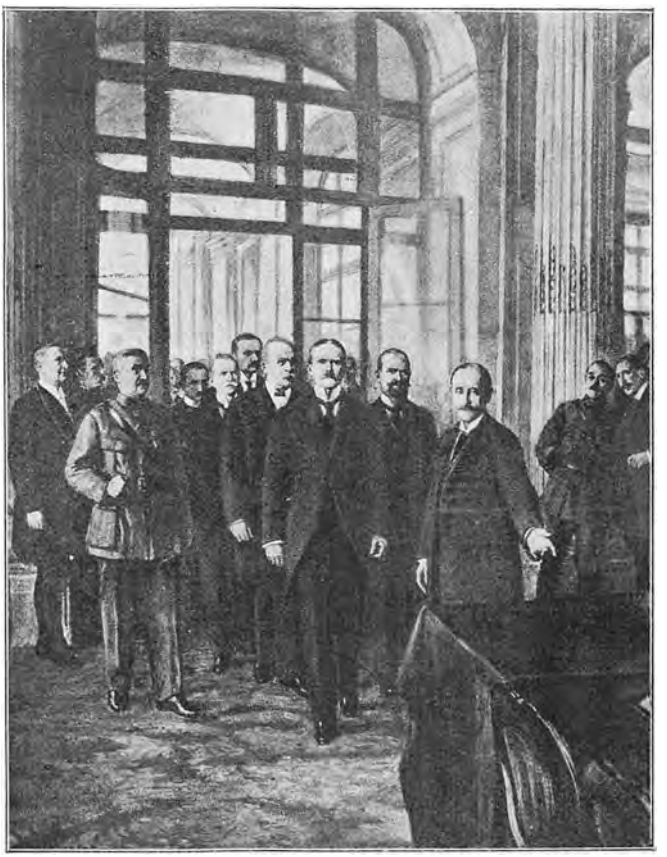

De tyske Fredsdelegerede med Grev Brockdorff-Rantzau i Spidsen føres af Protokolføreren William Martin den 7. Maj 1919 ind i Trianon Slottet ved Versailles.

Efter at de tyske Befuldmægtigede i et første Møde havde overrakt deres Fuldmagter til Verificeringsudvalget, fandt *Overrækkelsen af Fredsbetingelserne Sted i det historiske Møde den 7. Maj 1919.* Clemenceau indledede med en kort Tale, hvori han mindede om, at den haardeste Krig paa en grusom Maade var blevet Frankrig og dets Allierede paatvunget, og at Opgørets Time nu var inde.

„De vil nu modtage en Bog, der indeholder vore *Fredsbetingelser.* De vil faa al Lejlighed til først at drøfte dem. Bortset fra de mellem alle civiliserede Folk sædvanlige Høflighedsformer vil De finde os ivrige i at hjælpe Dem i Deres Opgave. Men denne *anden Versailles Fred* er altfor dyrekøbt til, at vi ikke skulde have Ret til med alle de Midler, der staar til vor Raadighed, at kræve den berettigede Oprejsning, der tilkommer os."

Grev Brockdorff-Rantzau svarede i en Tale, hvis Vidtløftighed svækkede dens Virkning. Han udtalte, at Tyskerne kendte den Hadets Magt,

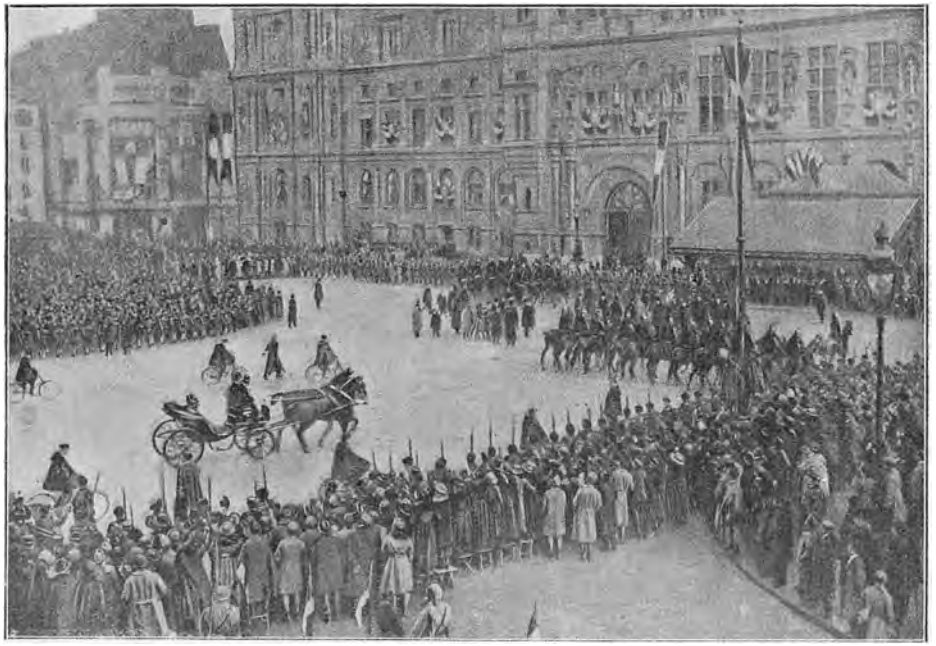

Kong Vittorio Emanuele og Præsident *Poincaré* ankommer kørende til *Raadhuset i Paris.*

der traadte dem i Møde her. Tyskland vilde ikke fralægge sig alt Ansvar for Krigen, men hævdede, at det ikke var den eneste Skyldige. Ministeren mindede om, at de Allierede havde paaberaabt sig en Retfærdighedsfred paa Basis af Wilsons 14 Punkter. En Fred, der ikke var en Retsfred, vilde være uopfyldelig. Tyskland vilde prøve det forelagte Dokument med god Villie. Efter Brockdorff-Rantzaus Tale hævede Clemenceau Mødet.

Fredsdokumentet udgør en tyk Bog; det omfatter ikke mindre end 440 Paragrafer.

Det indledes med Afsnittet om *Folkenes Forbund.* Foreløbigt er det kun *de allierede og associerede Magter,* der udgør dette Forbund, men *enhver Stat* kan blive optaget deri, naar dens Tiltræden billiges af *to Trediedele af Medlemmerne,* en Bestemmelse, hvorved Centralmagternes Deltagelse i Forbundet vilde blive udskudt til et uvist Tidspunkt i Fremtiden. Forbundet har *et permanent Sekretariat, en Forbundsforsamling* og et *Raad;* dette sidste skal udarbejde Planer om Begrænsning af Rustningerne, og det skal træde sammen ved enhver Krig eller Krigstrusel for at overveje de fornødne Fællesskridt. Medlemmerne er *forpligtede til Voldgift og til ikke at begynde Krig før tre Maaneder efter Voldgiftskendelsen.* Fremdeles skal Raadet udarbejde Planer til Oprettelse af *en permanent Domstol til Afgørelse af internationale Stridigheder og Fremsættelse af raadgivende Skøn. Bryder* et Medlem *Pagten* og begynder

Dronning Maria af Rumænien forlader *Institut de France* i *Paris* efter en Festlighed samme Steds.

Krig, bliver *det exkluderet*, og Raadet vil da overveje, hvilke militære og maritime, økonomiske og finansielle *Tvangsmidler* der skal bringes i Anvendelse overfor det. *Alle internationale Overenskomster*, der afsluttes *efter* Forbundets Oprettelse, skal *indregistreres* af dettes Sekretariat og *offentliggøres*; derimod paavirker Forbundets Oprettelse ikke Gyldigheden af bestaaende Overenskomster eller regionale Forstaaelser som Monroedoktrinen, der har Freden til Formaal. Folkesamfund, der endnu ikke er modne til at styre sig selv, stilles, under forskellige i Udkastet specificerede Former, under Formynderskab af Folkenes Forbund.

I det andet Afsnit fastsættes *Tysklands Grænser*. Til *Frankrig* afstaas *Alsace-Lorraine* og — som en Del af Skadeserstatningen — *Ejendomsretten til Kulminerne i Saar Bækkenet*. Dette Distrikt skal styres af en af Folkenes Forbund indsat Kommission paa 5 Medlemmer, hvoriblandt en Franskmand og en Indfødt fra Saar Distriktet, og efter *15 Aars Forløb* skal Befolkningen *stemme* kommunevis om, hvorvidt den vil høre til *Tyskland* eller til *Frankrig* eller *bevare Folkeforbundsstyret*; vælger den at blive tysk, skal Tyskland *købe* Minerne tilbage i Guld af Frankrig. Til *Belgien* afstaas det omstridte *Moresnet*, medens *Eupen* og *Malmédy* ved en *Folkeafstemning* skal afgøre deres Tilhøren til Tyskland eller Belgien. Til *Polen* afstaas det meste af *Øvreschlesien*, *Posen* og *Vestpreussen paa venstre Weichselbred*, medens der holdes Folkeafstemning i det sydlige og østlige Østpreussen samt i nogle vestpreussiske Kredse. *Danzig* og nærmeste Omegn omdannes til *Fristad* under Garanti af Folkenes Forbund. *Slesvigs* For-

hold afgøres ved en Folkeafstemning i tre Zoner. Tyskland anerkender den fulde Uafhængighed af alle de Territorier, der har hørt til det tidligere russiske Rige, og gaar ind paa *Annuleringen af Brest-Litovsk Traktaten.* De Allierede forbeholder sig alle Rettigheder for Rusland med Hensyn til *Erstatninger* fra Tyskland. Fremdeles anerkendes *Luxembourgs* Udtræden af det tyske Toldforbund og *Tysk-Østrigs fulde Uafhængighed,* der kun kan opgives med Folkeforbundsraadets Samtykke. Tyskland opgiver *alle sine Kolonier,* giver Afkald paa alle sine Rettigheder i oversøiske Lande, erklærer for ophævede alle Overenskomster med *China, Siam* og *Liberia* og alle Forrettigheder i *Marokko* og anerkender det britiske Protektorat over *Ægypten* og enhver Ordning, som de Allierede vil træffe angaaende *Bulgarien* og *Tyrkiet. Kiauchau* afstaas til Japan.

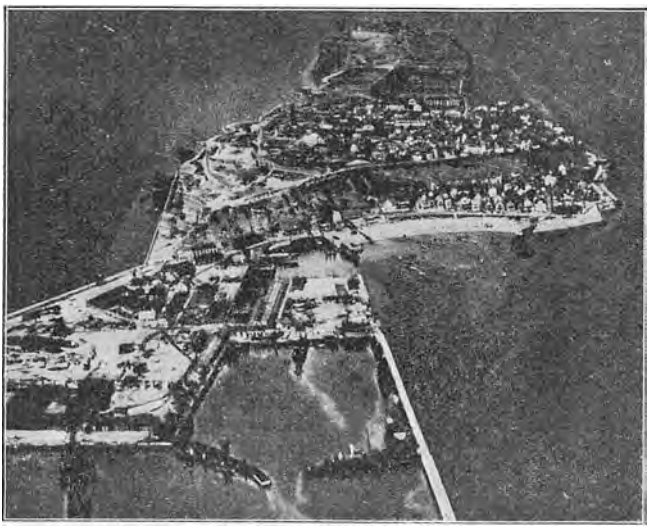

Helgoland.

Hvad *de militære Forhold* angaar, skal Tyskland som en Begyndelse til en almindelig Afrustning *demobilisere sin Hær inden 2 Maaneder efter Traktatens Underskrift. Den almindelige Værnepligt afskaffes,* og Tyskland faar til Opretholdelse af den indre Orden *en hvervet Hær,* hvis Effektivstyrke fastsættes til *100.000 Mand* med *højst 4000* Officerer. Den store tyske *Generalstab* og andre Formationer af lignende Art *opløses* og maa under ingen Omstændigheder genoprettes. *Fabrikationen af Krigsmateriel og Ammunition* i Tyskland indskrænkes til det til den tilladte Styrke fornødne; hvad Tyskland besidder derudover, *udleveres* til de Allierede. *Giftgas, flydende Ild og lignende Krigsmidler maa ikke fabrikeres,* og det forbydes Tyskland at tilvirke Vaaben og Ammunition *til fremmede Lande* og at *indføre* saadant fra Udlandet. I et Bælte paa 50 km. øst for Rhinen maa Tyskland *ikke bygge eller vedligeholde Fæstninger eller holde væbnede Styrker. Krigsflaaden* begrænses til *6 Kampskibe* af „Deutschland"- eller „Lothringen"-Klassen, *6 lette Krydsere, 12 Torpedobaade* og *12 Destroyere.* Flaademandskabet reduceres til højst *15.000* Mand med højst 1500 Officerer og Ligestillede. Alle *resterende*

tyske Overfladekrigsskibe og alle Undervandsbaade *udleveres*. Alle tyske Overfladekrigsskibe, der *er under Bygning*, skal *ophugges*; *Undervandsbaade* maa Tyskland *ikke besidde*. Befæstningerne paa *Helgoland* sløjfes. Fri Adgang til Østersøen sikres ved Fjernelse af de paa bestemte Steder af Tysklands Kyst anlagte Fæstningsværker og opstillede Kanoner. De traadløse Telegrafstationer i *Nauen*, *Hannover* og *Berlin* maa i 3 Maaneder efter Traktatens Ikrafttræden ikke anvendes til Forsendelse af sømilitære, militære eller politiske Telegrammer og kun bruges til Handelsformaal og under de Allieredes Opsigt. Af de afbrudte tyske *Undersøkabler* vil Tyskland faa Tilladelse til at reparere dem, der ikke er tagne i Brug af de Allierede. Tysklands *Luftstyrke* demobiliseres; de allierede og associerede Magters Luftstyrker har fuld Passage og Landingsret paa tysk Territorium, saa længe Dele af Tyskland holdes under Okkupation. Interallierede Kontrolkommissioner skal vaage over, at alle disse Bestemmelser opfyldes.

Kronprins Rupprecht af Bayern skulde særligt kræves til Regnskab for Deportationerne i Nordfrankrig.

Derefter følger Bestemmelser om *Hjemsendelsen af de tyske Krigsfanger* og om *Vedligeholdelse af Krigergrave*.

Wilhelm II anklages for „en højeste Forbrydelse mod den internationale Moral og mod Overenskomsternes Ukrænkelighed", hvorfor han vil blive *forlangt udleveret af Holland* og *stillet for en særlig Domstol*, bestaaende af Repræsentanter for de 5 allierede Stormagter, *Amerika*, *Storbritannien*, *Frankrig*, *Italien* og *Japan*, en Domstol, „der skal ledes af de højeste Principper for international Moral." Den tyske Regering anerkender de allierede og associerede Magters Ret til at stille for deres *Militærdomstole tyske Undersaatter og paa tysk Grund levende Undersaatter af de med Tyskland forbundne Magter*, forsaavidt de er anklagede for *Forbrydelser mod Krigens*

Borgmester *Solms i Völklingen*. For som Chef for en Pionerbataillon at have foretaget meningsløse Ødelæggelser i Belgien skulde han stilles for Ententens Krigsret, men af Frygt herfor dræbte han sig selv.

Abend-Ausgabe

Tägliche Rundschau

Unabhängige Zeitung für nationale Politik

Unterhaltungsblatt für die Gebildeten aller Stände

Herausgeber: Heinrich Rippler, Berlin

Nummer 223 Berlin, Mittwoch, den 7. Mai 1919 39. Jahrgang

Aus dem Inhalt des „Friedens"-Vertrages.

Das Landheer: 70000 Mann Infanterie, 30000 Mann Kavallerie. Keine U-Boote. Nur 6 Schlachtschiffe. Nur 6 leichte Kreuzer. Keine militärischen oder maritimen Luftstreitkräfte. Beschuldigung des Kaisers wegen Verletzung der Heiligkeit der Verträge. Interalliierter Gerichtshof gegen schuldige Personen. Zunächst 1 Milliarde Efkt. Kriegsentschädigung als Anzahlung. Das Kohlenbecken des Saartals an Frankreich. Schaffung des „Polenkorridors" an der Weichsel. Danzig „freie" Stadt. In Schleswig Volksabstimmung. Neutralisierung des Kieler Kanals. Einbehaltung aller Kolonien. Unzulänglichkeitserklärung des Vertrages von Algeciras. 15 deutsche Kabel zur Verfügung der Alliierten.

Nummer 229 Berlin, Sonnabend, den 10. Mai 1919 39. Jahrgang

Der Vertrag „für kein Volk erträglich".

Nr. 230 Berlin, Sonntag, den 11. Mai 1919 38. Jahrgang

Gegen die Versklavung Deutschlands!

Nr. 231 Berlin, Montag, den 12. Mai 1919 38. Jahrgang

Deutschland einig in der Ablehnung.

Nr. 233 Berlin, Dienstag, den 13. Mai 1919 38. Jahrgang

„Unannehmbar!"

Regierung und Nationalversammlung für Ablehnung.

Nr. 290 Berlin, Mittwoch, den 18. Juni 1919 39. Jahrgang

Abermals: Nein!

Die Antwortnote der Entente droht mit der Eröffnung der Feindseligkeiten.

Nummer 292 Berlin, Donnerstag, den 19. Juni 1919 39. Jahrgang

Gibt die Regierung nach?

Nummer 305 Berlin, Donnerstag, den 26. Juni 1919 39. Jahrgang

Hermann Müller und Dr. Bell unterzeichnen.

Et altysk Blad om Fredsbetingelserne.

Love og Sædvaner, og forpligter sig til at *udlevere* alle til disse Sagers Oplysning fornødne *Dokumenter.*

Det næste, *8., Afsnit,* handler om *Skadeserstatningen.* Paa egne og Allieredes Vegne *bekræfter* Tyskland *Ansvaret* for at have forvoldt al den Skade, de allierede og associerede Magters Regeringer har lidt ved Krigen. Dog begrænses Erstatningskravet til *den Skade, der er tilføjet Civile.* Tyskland *leverer tilbage* til de Allierede *de konfiskerede kontante Beløb* og visse Artikler, der kan identificeres, samt til *Belgien* og *Frankrig* et bestemt opgivet Antal Stykker *Kvæg*, til *Frankrig, Belgien, Italien* og *Luxembourg bestemt fastsatte aarlige Mængder af Kul.* Inden den 1. Maj 1921 betaler Tyskland foreløbig *20 Milliarder Mark* i Guld, Varer, Skibe o. l., dernæst *40 Milliarder efter 1921 og atter 40 Milliarder efter 1926.* En *interallieret Skadeserstatningskommission* („Commission des réparations"), der har Sæde i Paris, undersøger periodisk Tysklands *Betalingsevne* og prøver i den Henseende det tyske *Skattesystem*, der i det hele skal være lige saa byrdefuldt som hvilkensomhelst af de i Kommissionen repræsenterede Magters. Kravene paa Rentebetaling af Krigsskadeerstatnings-

summen, naar denne bliver endeligt fastsat, skal gaa *forud* for Rentebetalingen til de tyske, indenlandske Laan. Hvad *Handelsskibene* angaar, anerkender den tyske Regering Princípet „Ton for Ton" og „Klasse for Klasse" af *alle de under og ved Krigen ødelagte og tabte Skibe.* Derfor *udleverer* Tyskland til de Allierede *alle tyske Handelsskibe paa 1600 Bruttotons og derover, Halvdelen af Skibene mellem 1600 og 100 Tons og en Fjerdedel af sine Damptrawlere og andre Fiskerifartøjer*, samt indvilger i, under Forløbet af de næste 5 Aar, *til de Allierede at bygge Handelsskibe til et Maximum af 200.000 Tons aarligt.* Resten af Tabet godtgøres ved Afstaaelse af indtil 20 % af den i den tyske Flodfart anvendte Tonnage. Tyskland skal levere visse Mængder af *kemiske Produkter, Farvestoffer* o. l.

Tysk Karikatur i Anledning af Freden: *Frankrig*: „Nu kan jeg endelig vise mit sande Aasyn!" [Kladderadatsch. Berlin.]

Frankrig overtager *ikke* for de til dette Land af Tyskland afstaaede Landsdele nogen Del af *Tysklands Gæld*, ej heller overtager *Polen* nogen Part af visse tyske Gældsforpligtelser, der er paadragne ved Undertrykkelse af Polakkerne. *Tyskland betaler de fulde Omkostninger ved Okkupationen af Omraadet vest for Rhinen, der opretholdes i 15 Aar*, dog saaledes, at Distriktet med Brohovedet ved *Köln* skal rømmes efter 5, Brohovedet ved *Coblenz* efter 10 Aars Forløb, hvis Tyskland i denne Tid opfylder de paatagne Forpligtelser. Der træffes midlertidig Bestemmelse om fri Adgang til Tyskland for en begrænset Mængde Produkter fra *Alsace-Lorraine* og de andre afstaaede Landsdele.

Enhver allieret og associeret Stat kan, hvis den ønsker det, forny enhver af sine Traktater med Tyskland, forsaavidt det er foreneligt med Fredstraktaten.

Elben internationaliseres fra *Moldavas* Indløb, ligeledes *Moldava* fra *Prag*, *Oder* fra *Oppas* Indløb, *Njemen* fra *Grodno* og *Donau* fra *Ulm*, og der træffes Bestemmelser for det Tilfælde, at det inden 25 Aars Forløb skulde blive fastsat, at der skal anlægges en *Rhin-Donau Kanal.* Den internationale *Donaukommission* genoptager sin Myndighed, men kun *Storbritannien, Frankrig, Italien* og *Rumænien* repræsenteres heri. Hvis *Belgien* inden 25 Aars Forløb beslutter at anlægge en *Rhin-Meuse Kanal*, forpligter Tyskland sig til at anlægge de Dele af den, der falder indenfor dets Omraade, i Overensstemmelse med de af den belgiske Regering

udarbejdede Planer. *Frankrig* skal have fuld Ret til langs hele Grænsen at benytte Rhinens Vand til Kanaler o. s. v., medens Tyskland forpligter sig til ikke at anlægge Kanaler paa højre Rhinbred, hvor Rhinen danner Grænsen mellem Tyskland og Frankrig. *Kiel-Kanalen* holdes fri og aaben for Krigs- og Handelsfartøjer af alle Nationer, der lever i Fred med Tyskland.

Slutteligt opstilles Bestemmelser om *aarlige internationale Konferencer om Arbejdsreformer* indenfor de Stater, der hører til Folkenes Forbund, og de kontraherende Parter forpligter sig til at gennemføre en Række bestemte Reformer (8 Timers Arbejdsdag, Begrænsning af Kvinders og Børns Arbejde o. s. v.).

„Les revoici! Her har vi dem igen!" Clemenceau med to Børn fra Alsace-Lorraine paa Armen.

Saaledes er de væsentlige Træk i den „karthaginiensiske Fred". Hvad angaar de territoriale Afstaaelser, udgør *Alsace Lorraine 14,500 Kvadratkm. med 1.8 Mill. Indbyggere.* Lorraine er vigtigt ved sine Malmlejer, Alsace ved sit Kali. Saar Distriktet, i hvilket Befolkningen om 15 Aar skal stemme om, hvor det skal høre hen, udgør 2000 Kvadratkm. med 680,000 Mennesker, saa godt som alle *Tyskere*, — i 1918 knap 100 Franskmænd. *Afstaaelsen til Belgien* repræsenterer *900 Kvadratkm. med 61,000 Indbyggere. Østpaa* mister Tyskland *60,000 Kvadratkm. og* $5^1/_2$ *Million Mennesker*, hvoraf ca. $2^1/_2$ Million *Tyskere*, — heri iberegnet Fristaten *Danzig* med *300,000 Tyskere* og *22,000 Polakker*. Kredsene *Stuhm*, *Rosenberg* og Dele af Kredsene *Marienburg*, *Marienwerder* og Regeringsdistriktet *Allenstein* skal *afstaas*, hvis en efter Tilbagedragning af de tyske Tropper og Myndigheder iværksat *Folkeafstemning* udtaler sig derfor. Hvis denne Afstemning gik Tyskerne imod, vilde Tabet i Øst *ialt* beløbe sig til ca. *75,000 Kvadratkm. med* $6^1/_4$ *Mill. Mennesker*. Med Øvreschlesien vilde Tyskland miste *en Fjerdedel af sin Kulproduktion* og med Posen og Vestpreussen *Kornkamre,* der med deres Overskud af Korn samt af Kartofler, Sukker o. s. v. i Fredsaarene har ernæret 6 Millioner, i Krigen 7—8 Millioner Mennesker foruden Provinsernes egen Befolkning. *Weichselen* og dens Munding vilde hermed helt være unddraget Tysklands Herredømme. Til *Czekoslovakiet* skal Tyskland afstaa Kredsen *Leobschütz* og det halve af Kredsen *Ratibor,* og mod Nord skæres *det litauiske Omraade* og *Memel* bort fra *Østpreussen*.

der ved polsk Territorium bliver *helt skilt fra det øvrige Tyskland*, idet der dog sikres Tyskland Ret til at benytte Jernbaneforbindelserne gennem polsk Territorium. Den Erstatning for de territoriale Afstaaelser, som Tyskland kunde opnaa ved Tysk-Østrigs frivillige Opgaaen i det tyske Rige, udelukkes for en uoverskuelig Tid ved Fredstraktatens Bestemmelser.

Ved de militære og maritime Fredsbetingelser ophører Tyskland med at være en Militærmagt og en Sømagt af Betydning og fordømmes til *Afmagt overfor Naboerne*, hvis Afrustning kun antydes som et Fremtidsspørgsmaal. Idet Tyskland mister alle sine Kolonier og Retten til overhovedet at holde Kolonier, afskæres det fra Muligheden for selv at frembringe sine Raastoffer, og Ententemagterne bliver eneraadende med Hensyn til Tilførslen af Raastoffer. *En ny Bestemmelse*, som *ikke* har været anvendt i *tidligere* Fredsslutninger, gaar ud paa, at *Tyskere og tysk Ejendom i de afstaaede Kolonier mister Lovbeskyttelse.* Den allierede Regering, der udøver Myndigheden i enhver tidligere tysk Koloni, kan træffe saadanne Forholdsregler, som den finder for godt med Hensyn til Repatriation af tyske Borgere og med Hensyn til de Betingelser, paa hvilke tyske Undersaatter af europæisk Oprindelse skal eller ikke skal have Tilladelse til at blive boende, besidde Ejendom og drive Handel eller andet Erhverv. Det samme gælder iøvrigt i Alsace-Lorraine, hvor den franske Regering kan expropriere tyske Borgeres og tyske Selskabers personlige Ejendom uden Erstatning, idet Forpligtelsen til Skadesløsholdelse vil paa hvile den tyske Regering. *Genoptagelsen af Tysklands oversøiske Handel umuliggøres ved Udleveringen af den største Del af Handelsflaaden og det tvungne Afkald paa alle Overenskomster med de oversøiske Stater.* Tyskland maa ogsaa opgive en hel Række af sine gamle oversøiske Kabler.

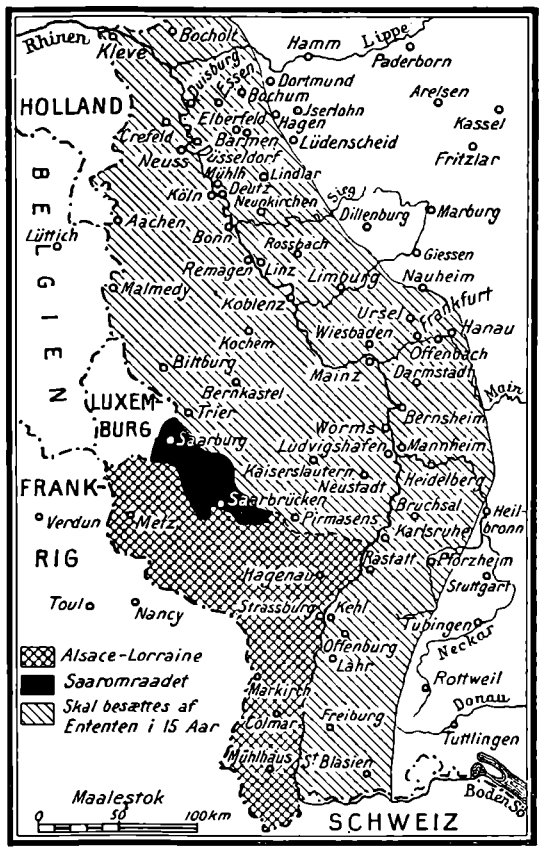

„Frankrigs Rovplaner. Rhinens Afmilitærisering."
[„Tägliche Rundschau."]

Ignatz Johan Paderewski.
F. 1859 i Podolien. Berømt Pianist. Januar 1919 polsk Ministerpræsident.

Den italienske Premierminister *Orlando* paa Besøg i England. Paa hans højre Side den italienske Gesandt i London, *Marquis Imperiali*, paa hans venstre Side *Dr. Crespi*, Ernæringsminister.

Som *ganske særligt ydmygende* for Tyskerne maatte naturligvis de Bestemmelser føles, at Erstatningskommissionen — hvori Tyskland ikke var repræsenteret — skulde have fuld Bemyndigelse til at undersøge *Tysklands økonomiske Hjælpekilder* og kontrolere, at *Skattesystemet* i Tyskland ikke var mindre trykkende end i noget af Ententelandene. Kommissionen skulde kunne kontrolere *hele Tysklands Finansvæsen* og regulere dets *Folkeøkonomi*, og af den vilde det afhænge, hvor store Forsyninger af Raastoffer og Levnedsmidler Tyskland vilde faa, ligesom den skulde bestemme Omfanget af den industrielle Produktion. Tyskerne vilde vanskelig kunne bevare nogen Forretningshemmelighed eller nogen Hemmelighed i Produktions- og Kalkulationsmetoder, som deres Konkurrenter ikke fik Indblik i.

Tyskerne beklagede sig højlydt over den Uforsonlighedens Aand, hvorom Fredsbetingelserne bar Vidne. Dertil var naturligvis at bemærke, at, om Tyskerne *selv* var tilbøjelige til at *glemme Grusomhederne i Belgien og Nordfrankrig, Deportationen af Civilbefolkningen, Udplyndringen af alt af Værdi, lige til Dørenes Metalbeslag, Ødelæggelsen af Fabriksdrift og Industri i Belgien, Luftangrebene paa Paris, London og andre franske og engelske Byer udenfor Krigszonen*, Indførelsen af *Giftgas,*

„Lusitania", *Miss Cavell* o. s. v., *saa huskede man kun altfor godt disse Ting i Sejrherrernes Lande.* Og ved deres Optræden overfor *de Lande, som Tyskerne tvang til Fred, Rusland* og *Rumænien*, havde de unægteligt bragt sig *i en saare uheldig Situation.* Da de rumænske Statsmænd klagede over Bukarest Fredens Vilkaar, der faktisk vilde berøve Rumænien al Selvstændighed, svaredes der fra tysk Side:

„De skulde blot vide, hvilke Betingelser vi har forbeholdt Frankrig og England!"

Tysk Postkort med *Rigspræsident Ebert* og hans Residens, Slottet *Bellevue.*

Eberts Regering søgte vel at stille Tysklands Hensigter i en bedre Belysning ved at offentliggøre de forholdsvis moderate Fredsbetingelser, som Tyskland havde udarbejdet i *December 1916, men alt dette betyder jo intet.* Bethmann Hollweg ønskede Fred i December 1916, men *en Maaned efter* var det *Tirpitz Partiet* og *Altyskerne,* der raadede, og hver Gang *Civilregeringen* var til Sinds at vise *Maadehold, trumfede Altyskerne deres Krav igennem.*

Et andet Spørgsmaal er, om ikke Versailles Freden paa sine Punkter giver Udtryk for en *Imperialisme*, som skurrer lidt imod de Toner, der klang fra Ententelejren ved Krigens Begyndelse, og som kunde gøre Oprettelsen af en varig Fredstilstand tvivlsom. *Clemenceau* har jo sat sit Stempel paa Freden, og Clemenceaus Politik var den gamle, traditionelle. Bestemmelserne om Afstemningen i Saar Distriktet efter 15 Aars Forløb kunde tyde paa franske Annexionslyster. Den 8. Juni 1919 meldtes fra *Metz*, at der Aftenen i Forvejen var bleven stiftet en Forening, bestaaende af 400 Personer, hvis Forældre havde haft hjemme i Saar Distriktet, og denne Forening krævede Saaromraadets *Indlemmelse* i Frankrig og stillede sig den Opgave at indlede en livlig Propaganda i Saar Distriktet med dette Formaal.

Socialisten *Landsberg*. Justitsminister. Delegeret paa Fredskonferencen i Versailles. Senere af den tyske Rigsdag valgtes til Formand for det 4. Udvalg til Undersøgelse af Ansvaret for Krigen, hvilket skulde særligt beskæftige sig med Arkiverne.

Men fremfor alt var der Grund til at spørge, *om Erstatningsbestemmelserne nu virkelig var affattede paa en saadan Maade, at de kunde*

Johann Giesberts. F. 1865 i Straelen ved den hollandske Grænse. Efterhaanden Bager og Brygger, Metalarbejder, Fyrbøder. 1899 Redaktør af „Westdeutsche Arbeiterzeitung". 1905 Rigsdagsmand for Essen. Fra 1914 Medlem af den preussiske Landdag. 1918 Postminister. Medlem af den tyske Fredsdelegation.

opfylde deres Hensigt: at skaffe Tysklands Fjender *Erstatning* for, i hvert Fald *en Del af deres Tab* og sætte dem i Stand til paany at virke for Europas økonomiske Fremskridt.

Her møder vi først *Kulspørgsmaalet.* Skønt Tyskland med Øvreschlesien og Saar mister omtrent en Trediedel af sin Kulproduktion, skal det til Frankrig, Belgien, Italien og Luxembourg aflevere en aarlig Kulmængde af tilsammen ca. 25 Millioner Tons og desuden til Frankrig alene, som Erstatning for Ødelæggelsen i Kulminerne i Departementerne *Nord* og *Pas-de-Calais*, et Kvantum Kul, der i de første 5 Aar kan stige til et Maximum af 20 Millioner, i de 5 næste til et Maximum af 8 Millioner Tons. Keynes opgør Tysklands aarlige Kulproduktion før Krigen — med Fradrag for de afstaaede Landstrækninger og for Svind i Minerne — til 118 Millioner Nettotons; dette Tal vil efter hans Beregning synke til ca. 100 Millioner, hvoraf ca. 40 Millioner aarligt skal afstaas i de første Aar, saa at kun omtrent *60 Millioner bliver tilbage til Tysklands Hjemmeforbrug.* Hver Million Tons, som Tyskland tvinges til at føre ud af Landet, vil, hævder Keynes, betyde, at en Industri skal nedlægges. Han skriver:

„Det er aabenbart, at Tyskland hverken kan eller vil levere de Allierede en Kontribution paa 40 Millioner Tons aarligt. De allierede Ministre, der har fortalt deres Folk, at det kan gøre det, har sikkert ført disse bag Lyset for en Tidlang at mildne de europæiske Folks onde Anelser med Hensyn til den Vej, som de ledes ind paa."

Og nu *Erstatningen i Penge.* Franskmanden *Réne Pupin*, der har leveret den mest udførlige og videnskabelige Vurdering af Frankrigs Nationalformue før Krigen, anslaar *det samlede materielle Tab for de af Tyskerne hærgede Dele af Frankrig til mellem 10 og 15 Milliarder Francs* (400—600 Millioner Lstrl.). Men *Dubois* anførte som Ordfører for det franske Deputeretkammers Finansudvalg en Sum paa *65 Milliarder Francs* (2600 Millioner Lstrl.) som Minimum af Frankrigs Skadeserstatningkrav, og *Loucheur*, Ministeren for industriel Genopbygning anslog i en Tale i Senatet den 17. Februar 1919 Kravene til *75 Milliarder Francs* (3000 Lstrl.) eller mere end det dobbelte af den Sum, hvortil Pupin

Dr. *Simons.* Direktør i det tyske Udenrigsministerium, tysk Delegeret som Sagkyndig i Folkeret paa Fredskonferencen i Versailles.

anslaar hele Frankrigs Nationalformue. I September s. A. holdt Finansminister *Klotz* i Kamret en Tale, hvor han satte de franske Krav for Skade paa Ejendom til *134 Milliarder Francs* (5360 Millioner Lstrl.). Keynes opstiller et skønsmæssigt Regnestykke over de Krav, som han kan tænke sig, at de Allierede endeligt vil enes om. Han har her reduceret de franske Fordringer til 800 Lstrl. og kommer til en samlet Sum af 2120 Millioner Lstrl. Men dertil kommer, at Fredstraktaten indeholder Krav om, at Tyskland skal udrede de *Pensioner* og *Skadesløsholdelser* af enhver Art, som de Allierede Regeringer har givet ud til *Krigens militære Ofre* (Syge, Saarede, Invalider, Faldnes Efterladte o.s.v.). Herved naar det samlede Beløb af Tysklands Gæld til de Allierede efter Keynes' Beregning op til ca. *8 Milliarder Lstrl.*

Oberstløjtnant *von Xylander* af den bayerske Generalstab. Medlem af Fredsdelegationen i Versailles.

Nu bestemmes det, at Bonds, repræsenterende Betalinger ud over 3 Milliarder Lstrl., ikke skal udstedes, før Skadeserstatningskommissionen har forvisset sig om, at Tyskland kan betale Renterne af dem. Det betyder dog ikke, at Rentebetalingen eftergives saa længe; Renterne skal betales til en Rentefod af 5 Procent fra 1. Maj 1921. Keynes opstiller nu følgende Beregning: til 5 Procent fordobles en Kapital i Løbet af 15 Aar. Forudsat, at Tyskland indtil 1936 ikke kan betale mere end 150 Millioner Lstrl. (d. e. 5 Procents Rente af 3 Milliarder Lstrl.), vil de andre 5 Milliarder til dette Tidspunkt være blevne til 10 Milliarder med en aarlig Rentebyrde af 500 Millioner Lstrl. Tyskland vilde altsaa, selv om det indtil 1936 betalte 150 Millioner Lstrl. om Aaret, alligevel til den Tid have *en Gæld, der var mere end halvanden Gang saa stor som nu* (13 Milliarder Lstr. ligeoverfor 8 Milliarder nu). Fra 1936 vil det have at betale 650 Millioner Lstrl. aarligt i Renter, og for hvert Aar, i hvilket det betaler *mindre* end denne Sum, vil det komme til at skylde *mere,* end det skyldte ved Aarets Begyndelse. *Det vil sige, at Tyskland har forpligtet sig til for bestandigt at udlevere hele sit Produktionsoverskud til de Allierede.*

Kommandør *Heinrich*, Medlem paa Admiralitetets Vegne af den tyske Fredsdelegation.

Forudsat, at disse Beregninger er rigtige, ligger her en stor Fare for hele Europas fremtidige Udvikling, skabt af Versailles Freden. Det er indlysende, at Bevidstheden om, at ikke blot den nuværende, men ogsaa

„Siegessäule" paa Königsplatz i Berlin.
Søjlen er prydet med 3 Kanoner, erobrede henholdsvis i 1864 Danmark, i 1866 fra Østrig og i 1870—71 fra Frankrig. Søjlen, der er udført efter Tegning af Kunstneren Strack, medens Viktoriafiguren foroven er udført af Drake, er 61 m høj. Den indviedes i 1873.

de kommende Generationer i Tyskland kun vil komme til at arbejde for fremmed Regning, og at enhver Forøgelse af Produktionen kun vil komme de Allierede, ikke Tyskerne selv til Gode, naturnødvendigt maa lamme al Arbejdslyst i Tyskland. Resultatet vil for det første blive, at der, naar det tyske Folk selv skal friste Livet, overhovedet intet Overskud vil fremkomme, og at de Allierede, der ved at fastsætte en Sum, som Tyskland havde Mulighed for at betale indenfor en overskuelig Tid, kunde have faaet nogen Erstatning for deres Tab, *slet intet* vil faa. Og den videre Følge vil blive, at Tysklands Værdi som Led i Europas Fælleshusholdning vil blive reduceret til et Minimum — hvad hele Europa bestandigt vil komme til at lide under —, medens samtidigt Arbejdsulyst, Armod og Haabløshed vil gøre Tyskland til *et permanent Arnested for revolutionær Gæring,* der er saa meget farligere paa Grund af dets Beliggenhed lige i Hjertet af Europa.

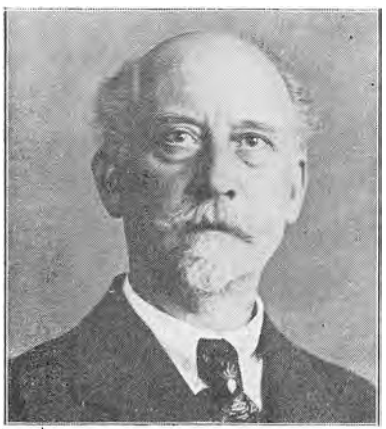

Philipp Scheidemann, den tyske Republiks første Rigsministerpræsident. F. 1866 i Kassel, Typograf 1895. Redaktør af „Mitteldeutsche Sonntagszeitung" i Giessen og af „Fränkische Tagespost" i Nürnberg 1903. Rigsdagsmand.

Det er blevet fremhævet fra mange Sider ogsaa indenfor allierede Kredse, at Versailles Freden ogsaa havde sine store Betænkeligheder, naar den saas i Belysning af de Bestræbelser for en *Højnelse af den politiske Moral*, som havde faaet Udtryk under Krigen, netop fra de allierede og associerede Magters Side. Keynes minder om, at Tyskland havde nedlagt Vaabnene mod en Forsikring fra de Allieredes Side om, at Fredsgrundlaget skulde være Wilsons 14 Punkter og hans følgende Taler, og at Fredskonferencen kun skulde diskutere disse Punkters Anvendelse. Da Tyskland havde afvæbnet sig i Tillid til denne Overens-

Protestmøde i Berlin mod „Voldsfreden".

komst, var det, skriver Keynes, en Æressag for de Allierede at opfylde deres Part af Forpligtelsen og i Tvivlstilfælde ikke at benytte deres Magtstilling til at udlægge Spørgsmaalene til egen Fordel. Men de Wilson'ske Punkter og Principper forsvandt i Paris — efter at man havde set, at Tyskland var mere magtesløst, end man først havde troet —, deres Aand blev fuldstændig opgivet, deres Bogstav ignorerede man eller forvanskede det. I den Henseende lægger Keynes Ansvaret ikke mindre paa Lloyd George end paa Clemenceau. Bestemmelserne om, at Tyskland skal betale Pensionerne og Skadesløsholdelserne til de Allieredes Krigsskadelidte, betegner efter hans Udtryk „et Kompromis mellem Førsteministerens Løfte til det britiske Vælgerkorps om at kræve alle Krigsomkostninger godtgjort og det Løfte om det modsatte, som de Allierede havde givet Tyskland ved Vaabenstilstanden".

Massedemonstration paa *Königsplatz i Berlin* 15. Maj 1919: Det er Rigsforeningen „Ost Schutz" (til Beskyttelse af Østtyskland), der har samlet over 200,000 Mennesker.

Da Fredsbetingelserne blev bekendt i Tyskland, blev de fra alle Sider, undtagen de uafhængige Socialdemokraters, betegnede som uantagelige. Grev Brockdorff-Rantzau erklærede i en foreløbig Note til de Allierede efter et første Gennemsyn af Betingelserne, at disse indeholdt meget, som intet Folk kunde finde sig i, og andet, som efter tyske Sagkyndiges Mening var uopfyldeligt. Clemenceau svarede, at de Allierede ikke kunde indlade sig paa en Debat om deres Ret til at fastholde de grundlæggende Betingelser, men kun kunde tage Forslag af praktisk Natur under Overvejelse. Imidlertid indrømmede de Allierede nogle smaa Textændringer paa Punk-

ter, hvor en vis Uklarhed i Texten kunde udlægges til Tysklands Ugunst. Ministerpræsident *Scheidemann* hævdede paa Nationalforsamlingens Protestmøde den 12. Maj saa kraftigt Uantageligheden af de Allieredes Fredsbetingelser, at det endog kom til en Krise i Forholdet mellem ham og Brockdorff-Rantzau, der var klar over Umuligheden for Tysklands Vedkommende af at afvise Freden. Marschal Foch havde allerede sat sig i Bevægelse for at inspicere Tropperne til den Indmarche i Tyskland, der øjeblikkeligt vilde finde Sted — i Forbindelse med en Genoptagelse af Blokaden —, hvis Tyskland skulde nægte at skrive under. De tyske Fredsdelegerede havde faaet en Frist paa 15 Dage (indtil 20. Maj), og Fristen blev forlænget til den 29. Maj. Under en Demonstration i Berlin holdt Scheidemann fra et Vindue i Rigskancelliet en Tale, hvori han hævdede, at den Protest, for hvilken der demonstreredes, maatte have en Folkeforsoning til Maal og ikke være en evig Gentagelse af Ordet „uantagelig", men føre til Opstilling af en akceptabel Overenskomst. Scheidemann havde bøjet sig for Brockdorff-Rantzaus Standpunkt.

Protestforsamling imod Fredsbetingelserne den 11. Maj 1919 paa Torvet i *Gotha*.

Mellem Brockdorff-Rantzau og Clemenceau vexledes der flere Noter om forskellige Detailspørgsmaal. Den tyske Delegation oversendte det tyske Forslag til Folkeforbundet, men de Allierede ansaa dog deres eget Forslag for mere praktisk. Brochdorff-Rantzau havde overfor Kravet om, at Tyskland om 15 Aar skulde købe Saar-Minerne tilbage med Guld inden 6 Maaneders Forløb, hvis Befolkningen udtalte sig for Genforening med Tyskland, gjort den Indvending, at Tyskland ikke til den Tid vilde kunne præstere en saadan Udbetaling, og at *Skadeserstatningskommissionen* i hvert Fald ved sin Magtfuldkommenhed vilde hindre en saadan Anvendelse af Pengene, hvorfor Saar Distriktet automatisk vilde tilfalde Frankrig. Clemenceau svarede hertil, at de Allierede aldrig havde haft noget saadant for Øje, og at de for at forebygge Misforstaaelse foreslog at ændre den paagældende Passus saaledes:

„Tysklands Forpligtelse til at yde denne Udbetaling vil blive taget i Betragt-

ning af *Skadeserstatningskommissionen* og Tyskland kan med dette Formaal levere et første Hypotek paa sin Kapital eller sine Indkomster af enhver Art, som akcepteres af Skadeserstatningskommissionen. Hvis Tyskland alligevel et Aar efter det Tidspunkt, ved hvilket Betalingen skulde ydes, ikke har opfyldt sine Forpligtelser, vil Skadeserstatningskommissionen skaffe Midlerne i Overensstemmelse med de Instruktioner, som kan gives den af Nationernes Forbund, og om fornødent ved at likvidere den paagældende Del af Minerne".

Denne Form fik Bestemmelsen da ogsaa i den definitive Fredstraktat.

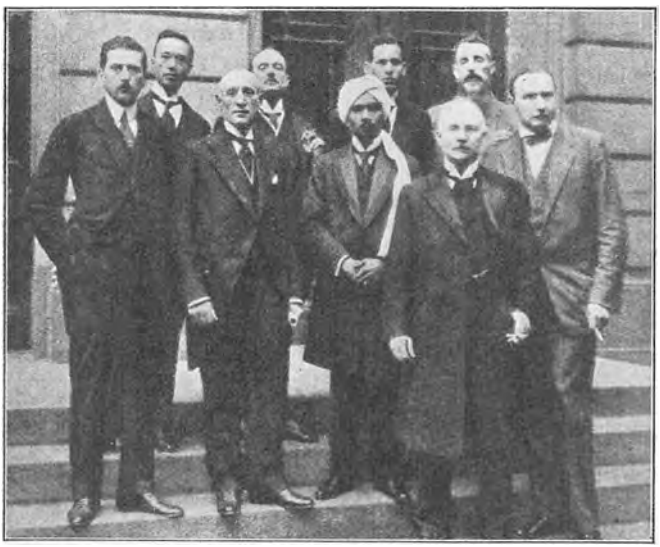

En „international" Demonstration i Berlin 7. Juni 1919 mod „*Voldsfreden*". nemlig Repræsentanter for de „af Ententen undertrykte Folk". Fra venstre til højre: *Arif Dschemil Effendi* (Tyrkiet). *Shang-Kuo-Lian* (China). Oberst *Fuad Raif* (Turkestan). Dr. *Chatterton Hill* (Irland). *Chempakaraman Pillai* (Indien). *Mohammed Hamsa Bey* (Ægypten). Oberst *Edwin Emerson* (Amerika?). Advokat *Bogaerts* (Flamlænder). Dr. *Karl v. Loesch*, Formand for *det Tyske Nationalforbund*. [„Illustrierte Zeitung."]

Scheidemann rejste til Spa for dèr at konferere personligt med Grev Brockdorff-Rantzau. Medens det tyske Modforslag forberedtes, begyndte de separatistiske Bevægelser rundt om i Tyskland at antage en noget forurolige Karakter, og selv om Dr. *Dortens* „Rhinrepublik" viste sig at være dødfødt, blev det dog klart nok, at Ententen ved at støtte de separatistiske Bevægelser i Tyskland kunde skaffe sig endnu et virksomt Vaaben og Pressionsmiddel i Hænde.

Den 29. Maj forelaa *det tyske Modforslag,* der var affattet af Professor *Schücking*. Det indledes med nogle Betragtninger om *en Retsfred* som Grundlaget for Verdensfreden. Tanken om *Folkenes Forbund* har Tysklands fulde Tilslutning, og det erklærer sig principielt rede til at indskrænke sin Hær til 100,000 Mand og afruste alle sine Linieskibe paa det Vilkaar, at det tyske Folk faar tilbageleveret eller faar Ret til at beholde en Del af den for dets Existens nødvendige Handelsflaade.

Hvad *de territoriale Spørgsmaal* angaar, opstilles den Grundsætning, at territoriale Ændringer under ingen Omstændigheder maa finde Sted, uden at vedkommende Befolkning spørges, og uden at disse Ændringer kan motiveres ved nationale Hensyn. *Alsace-Lorraines* Befolkning burde ved Folkeafstemning afgøre, om den vilde forenes med Tyskland eller med Frankrig eller være fuldt uafhængig. I hvert Fald burde Alsace-Lor-

raine overtage sin Del af Statsgælden. *Tysk-Østrig* skulde have Frihed til at slutte sig til Tyskland. Afstaaelsen af *Øvreschlesien* var *udelukket*, da Tyskland ikke kunde undvære dette Land, om det skulde opfylde de Forpligtelser, der skyldtes Verdenskrigen. *Posen* og *Vestpreussen* var Tyskland villigt til at afstaa, for saa vidt disse Provinser var ubestrideligt polske. *Danzig* skulde derimod blive ved Tyskland, men Tyskland var rede til at omdanne Havnene i *Danzig, Memel* og *Königsberg* til *Frihavne* og dèr indrømme Polakkerne vidtgaaende Rettigheder. Løsrivelsen af *østpreussiske* Omraader maatte afvises. I *Slesvig* skulde Afstemning kun finde Sted i de Kommuner, der havde mere end 50 p.Ct. danske Indbyggere. *Russiske* Erstatningskrav til Tyskland anerkendtes *ikke*.

Tyskland vilde gaa med til at sløjfe Fæstningsværkerne paa *Helgoland*. Besiddelsen af *Kolonier* var nødvendigere i Fremtiden end nogensinde. Man foreslog at henvise Kolonispørgsmaalet til en særlig Kommission. Tyskland maatte have Kolonier og genoptage sine oversøiske Forbindelser, og derfor kunde Kravet om *Udlevering af Handelsflaaden* ikke efterkommes; men Tyskland var rede til at tage Del i de for Samfundshelheden nødvendige Interesser, idet det lod Skibene sejle for en Verdensring, der krævede ensartet og lige Medvirken for alle paagældende Flag. Tyskland var rede til at overtage Forpligtelsen til Bygning af Handelsskibe.

Hvad *Skadeserstatningen* angik, erklærede Tyskland sig rede til at betale en bestemt Procentsats af det tyske Riges og Enkeltstaternes samlede Indtægt som aarligt Afdrag. Afgørelsen maatte ikke træffes af en ensidigt sammensat Kommission, men Tyskland skulde have Ret til at nedsætte *en Kommission,* der var *sideordnet med Ententens*. Enedes de to Kommissioner om et Spørgsmaal, saa var Sagen dermed endeligt afgjort. Kunde de ikke opnaa Enighed, skulde Sagen henvises til en blandet *Voldgiftsret med en neutral Opmand*. Tyskland vilde ved Anvendelse af frie, tyske Arbejdere tage Del i *Genrejsningen af Belgien og Nordfrankrig*, og det erklærede sig rede til inden 1926 at betale 20 Milliarder Mark i Guld og fra 1. Maj 1924 yderligere en aarlig Sum, hvis Størrelse skulde fastsættes hvert Aar. Den samlede Skadeserstatning maatte dog ikke overstige *100 Milliarder Mark i Guld*. Naar Riget skulde gaa med til territoriale Afstaaelser, maatte Skadeserstatningen naturligvis reparteres saaledes, at den tilbageblevne Del af Riget ikke skulde betale det hele.

Til Dækning af Produktionen fra de ødelagte Kulgruber i højst 10 Aar var Tyskland rede til i den første Tid at levere indtil 20 Millioner Tons aarligt og i 5 Aar indtil 8 Millioner aarligt. Kravene vedrørende *den kemiske Industri* var Tyskland rede til at gaa ind paa. Man afviste Kravet om Afgivelse af *Jernbanemateriel* til Polakkerne og ligeledes Forpligtelsen til at bygge *nye Baner* efter de Allieredes Forskrifter. En Antagelse af Ententens Krav om *Flodskibsfarten* betegnedes som uforenelig med Tysklands Suverænitet og umulig.

Slottet i St. Germain-en-Laye, hvor der forhandledes med *Østrigerne.*

Kravet om praktisk talt at lægge *Kiel-Kanalen* ind under en international Kommission vilde man kun kunne gaa ind paa, hvis alle andre Forbindelsesveje mellem Havene blev behandlede paa samme Maade.

Saafremt der oprettedes et *Folkenes Forbund, og Tyskland strax blev optaget deri som ligeberettiget Medlem,* var det villigt til at lade dette Forbund overtage *Styrelsen af de tyske Kolonier,* eventuelt ved *Mandatar.*

De tysk-østrigske Freâsdelegerede i Pavillonen Reinach i *Saint-Germain-en-Laye.* 1: Statskansler Dr. *Renner.* 2: Dr. *Klein.*

Selv om disse Modforslag naturligvis som Helhed paa Forhaand maatte vides at være uantagelige for Ententen, kunde Tyskerne dog haabe, at de kunde bevæge Modstanderne til Indrømmelser paa et eller andet Punkt. Under de paafølgende Drøftelser mellem Ententestatsmændene var Lloyd George ogsaa tilbøjelig til at gøre en Del Indrømmelser, medens Clemenceau i alt væsentligt stillede sig afvisende og kun vilde gaa med til Lempelser af underordnet Betydning.

Østrig modtager sine Fredsbetingelser.

Fredskonferencen havde ganske naturligt be-

handlet Fredsbetingelserne for *Tysk-Østrig* sammen med Betingelserne for Tyskland, og Udkastet til *den østrigske Fred* var derfor færdigt omtrent ved samme Tid. En østrigsk Delegation under Ledelse af Statskansler *Renner* ankom til *St. Germain-en-Laye* efter Indbydelse af Fredskonferencen. Da Ententen stadigt havde vist en mere forsonlig Holdning overfor Østrig end overfor Tyskland, havde man i Wien gjort sig Forhaabninger om at slippe billigere. De Betingelser, som Delegationen efter en pinlig Forhaling modtog den 1. Juni, blev imidlertid *en dyb Skuffelse.* Østrig skulde anerkende *Ungarns, Czekoslovakiets* og *Jugoslaviens* fulde Uafhængighed, afstaa *det tyske Böhmen* og *Sudeterlandene* til Czekoslovakiet og store Strækninger *østrigsk Land* (*Tyrol* m. m.) til *Italien*, hvorved det vilde blive reduceret til en Stat paa 6 Millioner Indbyggere. Østrig skulde anerkende Folkenes Forbund og Arbejderkonventionen, give Afkald paa alle sine Rettigheder udenfor Europa, *demobilisere alle sine Flaade- og Luftstyrker*, indrømme de allierede og associerede Magter Ret til at dømme dem af dets Borgere, der havde gjort sig skyldige i Krænkelse af Krigens Love og Sædvaner, og antage detaillerede Bestemmelser i Lighed med dem i den tyske Traktat med Hensyn til de økonomiske Forbindelser og Transitfriheden.

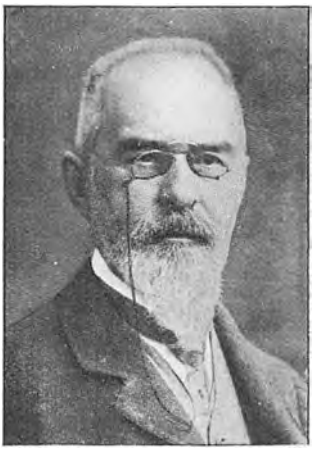

Professor Dr. *Heinrich Lammasch*. Professor i Retslære ved Universitetet i Innsbruck. Fra 1899 Medlem af den internationale Voldgiftsret i Haag. Kort før Østrig-Ungarns Sammenbrud af Kejser Karl udnævnt til Ministerpræsident. Sagkyndig i Folkeretved den østrigske Fredsdelegation. Ententevenlig.

Alle østrig-ungarske Undervandsbaade og Skibe af Donauflotillen skal endeligt overgives til de allierede og associerede Hovedmagter. 21 specificerede Hjælpekrydsere skal afvæbnes og behandles som Handelsskibe.

Dr. *Franz Klein*. Medlem af den tysk-østrigske Fredsdelegation.

Alle Krigsskibe og Undervandsbaade, der er under Bygning i Havne, der tilhører eller har tilhørt Østrig-Ungarn, skal hugges op. Bygning eller Erhvervelse af Undervandsbaade, selv i Handelsøjemed, er forbudt. Alle Flaadevaaben og Ammunition og an-

Rudolf Slatin Pascha. Den bekendte Afrikaforsker. Medlem af den østrigske Fredsdelegation som Sagkyndig i Fangespørgsmaalet.

Den østrigske Fredsdelegation forlader den 2. Juni 1919 efter at have modtaget *Fredsbetingelserne* Slottet *Saint-Germain-en-Laye*. 1: *Renner*. 2: Dr. *Klein*.

det Krigsmateriel, der tilhørte Østrig-Ungarn ved Datoen for Vaabenstilstanden, skal overgives til de Allierede.

Bestemmelserne angaaende Hæren, Erstatningerne, de finansielle Spørgsmaal og vigtige Grænsefastsættelser manglede endnu. De vilde blive meddelte, saa snart de Alliieredes Statsmænd var færdige med Udarbejdelsen.

Den østrigske Offentlighed modtog ligesom den tyske de tilbudte Vilkaar med fortvivlede Protester, der bl. a. kom til Orde i Nationalforsamlingen. Renner erklærede i et foreløbigt Svar, at *det Tysk-Østrig, der blev tilbage,* naar mere end 4 af de 10 Millioner Tysk-Østrigere var lagt under fjendtligt sindet Fremmedherredømme, *ikke vilde være levedygtigt.*

Tyskland og Østrig-Ungarn underskriver Fredstraktaterne.

Det reviderede Udkast til Freden med Tyskland forelaa *den 16. Juni 1919* og havde et Ultimatums Form. Det indeholdt enkelte Lempelser, hvoraf den betydeligste bestod i, at *Øvreschlesiens* Tilhøren til Polen skulde gøres afhængig af en Folkeafstemning. I *Slesvig* forsvandt den tredie Afstemningszone. Med Hensyn til *Erstatningerne* bestemtes det, at Tyskland til ethvert Tidspunkt inden 4 Maaneder efter Traktatens Underskrift skulde kunne stille et Forslag om Afgørelsen af hele sin Skadeserstatningsgæld gennem en bestemt Sum, hvorefter de Allierede 2 Maaneder senere, saa vidt muligt, vilde svare paa det stillede Forslag; før de tyske Myndigheder stillede et saadan Forslag, forventedes det, at de vilde konferere med

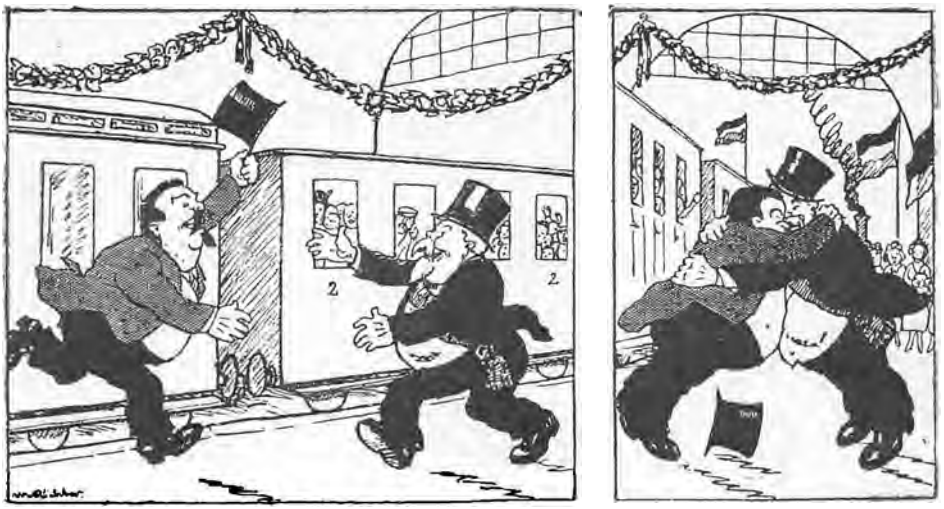

„*En Optimists Drøm.*"
„Og der kom en retfærdig og lempelig Fred i Stand mellem Tyskland og Frankrig. Selvfølgelig undrede det Ingen, at Præsident *Ebert* med Glæde modtog sin Kollega *Poincarés* Indbydelse til at besøge Paris. Der var Fryd over hele Linien og Festlighederne var prægtige. Da endelig Toget fra Berlin rullede ind paa Jernbanestationen i Paris, og den tyske Nationalsang modtog Ebert, forlod denne med ungdommelig let Gang sin Waggon, svingede med sin høje Hat, glødende af Kærlighed, og styrtede hen til sin Ven, og de to Præsidenter omfavnede og kyssede hinanden Gang efter Gang. [„Simplicissimus." München.]

Repræsentanter for de Magter, hvem Sagen angik; Forslaget maatte være tydeligt og præcist og Fredstraktatens Grundbestemmelser om Erstatningerne maatte akcepteres som staaende udenfor Diskussion. Praktisk Betydning skulde denne sidste Ændringsbestemmelse ikke faa. Det reviderede Udkast ledsagedes af en *Følgeskrivelse*, hvori Tysklands Ansvar for Krigens Udbrud og brutale Førelse endnu en Gang skarpt præciseredes. Tyskland havde Betænkningstid til *den 23. Juni.*

Da de tyske Delegerede afrejste fra Versailles for at overbringe den reviderede Fredstraktat, var de paa Vejen fra deres Hotel til Banegaarden Genstand for Overfald fra Hobens Side, og flere af dem saaredes ved Stenkast. Grev Brockdorff-Rantzau nedlagde en skarp Protest i den Anledning, og Clemenceau meddelte strax den tyske Delegation en uforbeholden Undskyldning og erklærede, at Præfekten for Departementet Seine-et-Oise og den ansvarlige Politichef vilde blive afskediget.

Det stod nu til Tyskland, om det vilde skrive under eller vægre sig og tage Følgerne. Scheidemann indgav sin Demission, og det viste sig under de givne Omstændigheder ikke helt let for Rigspræsident Ebert at finde en Efterfølger til ham. Tilsidst lykkedes det dog at faa dannet et Kabinet under Ledelse af Socialdemokraten *Bauer* og med en anden Socialdemokrat, *Hermann Müller*, til Udenrigsminister. Bauer erklærede i sin Programtale i *Nationalforsamlingen i Weimar*, at Tyskland ikke kunde opfylde de Betingelser, man paalagde det. Det kunde ikke med sin Un-

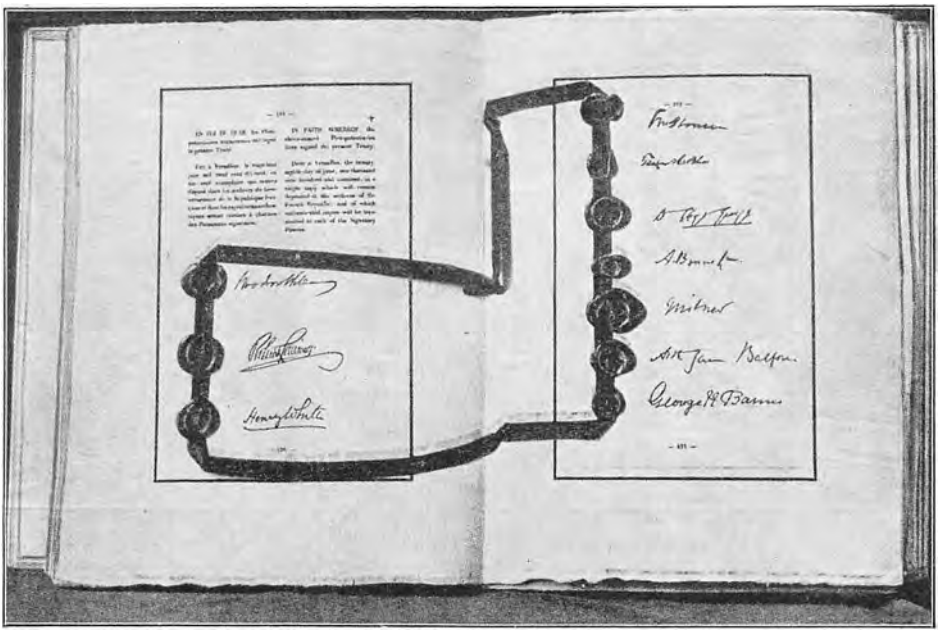

De amerikanske og britiske Delegeredes Underskrifter og Segl under Fredstraktaten med Tyskland. Paa venstre Side, *Wilson*, *Landsing* og *White*. Paa højre Side: Oberst *House*, Gnrl. *Bliss*, *Lloyd George*, *Bonar Law*, *Milner*, *Balfour* og *Barnes*.

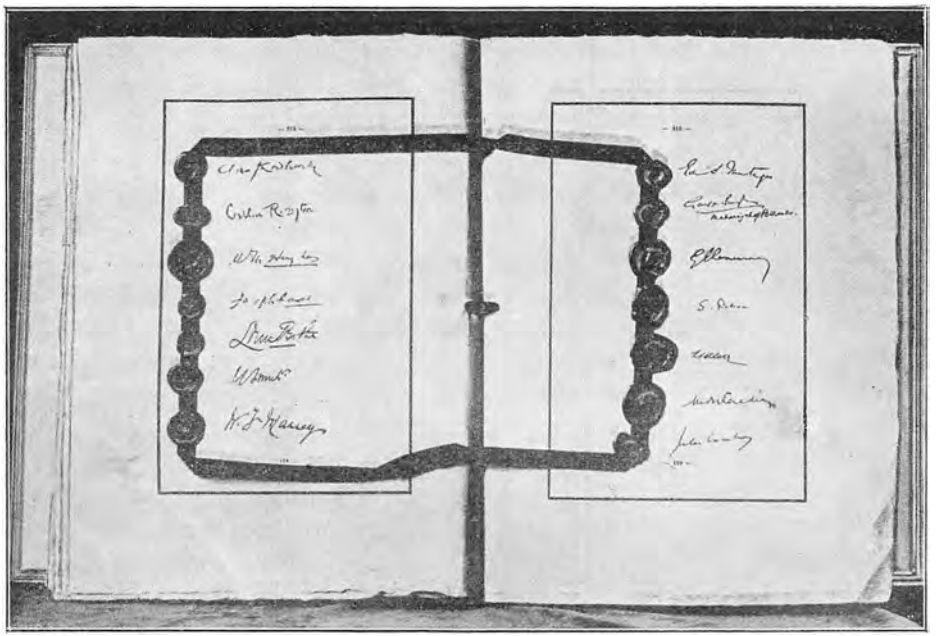

De britiske Dominierepræsentanters m. Fls. og *franske Delegeredes* Underskrifter og Segl: Paa venstre Side: *Doherty* og *Sifton*, Canada; *Hughes* og *Cook*, Australien; Gnrl. *Botha* og Gnrl. *Smuts*, Sydafrika; *Massey*, New-Zealand. Paa højre Side: *Clemenceau*, *Pichon*, *Klotz*. *Tardieu* og *Cambon*.

derskrift dække den Artikel, hvorved Tyskland skulde erklære sig for eneste Ophavsmand til Krigen, ej heller de Artikler, i hvilke det skulde erklære sig rede til at udlevere til Domfældelse tyske Undersaatter, der beskyldtes for Brud paa Folkeretten. Disse Forbehold maatte Regeringen tage, naar den bemyndigede sine Repræsentanter til at underskrive Traktaten.

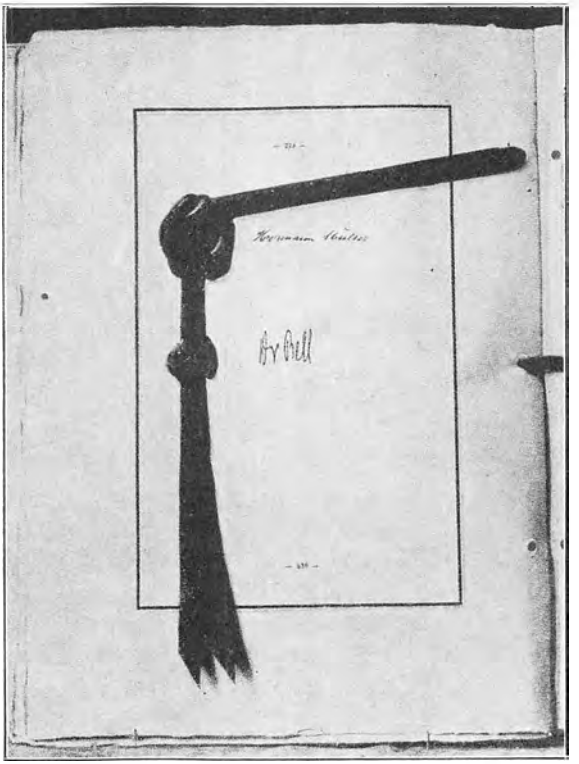

Den sidste Side i Fredstraktaten med Tyskland, underlegnet i Versailles den 28. Juni 1919 med *de tyske Delegeredes Underskrifter: Müller og Bell.*

Nationalforsamlingen bifaldt med betydeligt Flertal dette Standpunkt, men Clemenceau lod den tyske Regering vide, at de Allierede krævede et *Ja* eller *Nej* uden Forbehold inden den fastsatte Frist. Det tyske Officerskorps under General *Maerkers* Ledelse protesterede mod, at Regeringen underskrev Traktaten uden at tage Forbehold med Hensyn til Udleveringen af Exkejseren og de tyske Hærførere, mod hvem de Allierede kunde tænkes at ville rette Anklage. *Men der var ingen Udvej for Regeringen.* Efter at have faaet sin Fuldmagt til Underskrift bekræftet af Nationalforsamlingen, oversendte den til sin Repræsentant, *v. Haniel*, en Note, hvori den erklærede sig rede til at underskrive, men under Protest:

„Det tyske Folk gav efter for den overvældende Magt, og den tyske Regering erklærede, uden derfor at opgive sin Opfattelse med Hensyn til Fredsvilkaarenes uhørte Uretfærdighed, at den var rede til at antage og underskrive de den af de allierede og associerede Regeringer paalagte Fredsbetingelser."

Den 23. Juni blev den tyske Note afleveret, uden at de Allierede gjorde Ophævelser over Protesten.

„*Fredspennen.*"
Den Pen, hvormed Fredstraktaten i Versailles blev undertegnet.

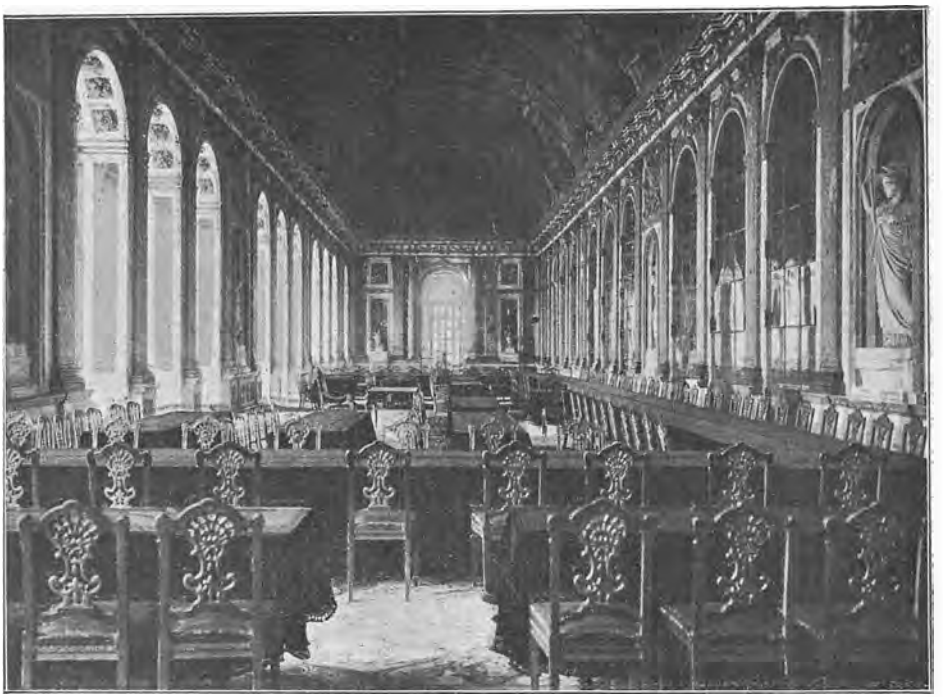

Glassalen i Versailes,
beredt til *Fredstraktatens* Underskrivelse.

Imidlertid var den i *Scapa Flow internerede tyske Flaade* bleven sænket efter Ordre af Admiral *v. Reuter,* og i Berlin havde man tilintetgjort *de franske Faner*, som Tyskland efter Fredstraktatens Bestemmelse skulde tilbagelevere. I Anledning af disse Begivenheder tilstillede Clemenceau v. Haniel en Note, hvori det hed, at disse tilsigtede, systematiske Krænkelser af Fredsbetingelserne blev ført til Protokols, og at de allierede og associerede Magter vilde kræve den fornødne Erstatning, saa snart deres Undersøgelser angaaende alle Forhold ved Flaadens Sænkning var afsluttede.

Hermann Müller.

Den højtidelige Underskrift af Fredstraktaten fandt Sted den 28. Juni i Spejlsalen i Versailles, den samme Sal, i hvilken det tyske Kejserdømme var blevet proklameret 48 Aar før. Efter nogle faa Indledningsbemærkninger af Clemenceau rejste de tyske Delegerede sig for at underskrive. Udenrigsminister *Müller* var den første, der satte sit Navn under — med sin private Fyldepen, idet han afviste den Pen, man rakte

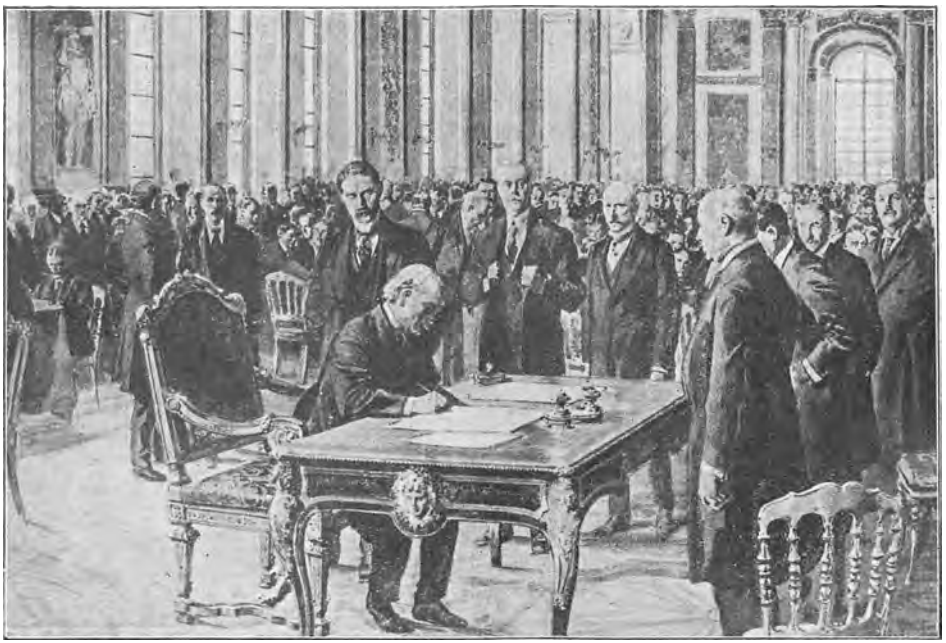

Lloyd George underskriver den 28. Juni 1919 Fredstraktaten.
Til venstre for ham venter *Bonar Law*, *Balfour* og *Lord Milner* paa deres Tur til at underskrive. Ligeoverfor den engelske Premierminister ses (i Profil) *Dutasta* og bag ham *Hughes* og Generalerne *Botha* og *Smuts*
[„Le Panorama de la Guerre."]

ham.*) Efter dem underskrev Præsident *Wilson* og de andre amerikanske Delegerede, derefter *Lloyd George* og de øvrige Englændere, de franske Delegerede med *Clemenceau* i Spidsen, saa Italienerne, Japaneserne og efter dem de øvrige af de 119 Delegerede. Da Handlingen var forbi Kl. 3^{50}, forkyndte en Salve paa 101 Kanonskud, at *Freden var sluttet.* Clemenceau rejste sig og udtalte disse Ord

„Freden mellem de Allierede og det tyske Rige er nu en Kendsgerning. Mødet er hævet!"

Freden var *underskrevet,* men *ikke* dermed *traadt i Kraft.* Først skulde den *ratificeres* af de respektive Lande. Man havde truffet den Bestemmelse, at Freden skulde træde i Kraft i det Øjeblik, da Fredstraktaten var ratificeret af *Tyskland og tre af de allierede og associerede Magter.*

Den 3. Juli offentliggjorde „Agence Havas" Ordlyden af de mellem *De Forenede Stater* og *Frankrig* og mellem *Storbritannien* og *Frankrig*

Dr. Bell.

*) De tyske Underskrivere er *Müller* og *Bell.* Paa Mødet *den 7. Maj* i *Versailles*, hvor Fredsudkastet blev overrakt de tyske Delegerede, var de befuldmægtigede tyske Repræsentanter 6 i Tal: Udenrigsminister *Brockdorff-Rantzau*, Justitsminister *Landsberg*, Postminister *Giesberts*, Overborgmester *Leinert*, Dr. *Schücking* og Dr. *K. Melchior.* I Mellemtiden havde der som omtalt fundet *et Regeringskifte* Sted i Tyskland.

sluttede *Overenskomster om fremtidig Beskyttelse for Frankrig mod Overfald fra tysk Side.* Det hed i disse Overenskomsters 1. Artikel, at, hvis Tyskland handlede *imod* Fredstraktatens *militære* Bestemmelser, vilde Garantitraktatens Signaturmagter betragte det som et *Forsøg paa at forstyrre Verdensfreden*, og overfor ethvert *ikke-provokeret tysk Angreb paa Frankrig* skulde de to andre Signaturmagter være forpligtede til øjeblikkeligt at komme det til Hjælp. Garantitraktaten skulde dog først ratificeres efter at have været forelagt de respektive Parlamenter (i De Forenede Stater Senatet) til Godkendelse.

Sekretær i det tyske Udenrigsministerium, *Haniel.*

Efter Freden i Versailles kunde Fredskonferencen anvende sin Tid og Flid paa Fuldstændiggørelsen af Freden med Østrig. Forskellige Spørgsmaal var jo slet ikke blevne behandlede i det første Fredsudkast. *Den 20. Juli modtog den østrigske Delegation i St. Germain de fuldt udarbejdede Fredsbetingelser,* et Udkast paa 371 Artikler. De militære Betingelser gik i Hovedsagen ud paa, at Østrig skulde afskaffe den almindelige Værnepligt og nøjes med en Frivillighær paa højst 30.000 Mand, iberegnet et Tal af højst 1500 Officerer og 2000 Underofficerer. Inden Forløbet af 3 Maaneder efter Traktatens Underskrift skulde den østrigske Hær være reduceret til denne Størrelse og det Krigsmateriel, som overskred det tilladte Omfang, være afleveret til de Allierede. Østrig skulde forpligte sig til at udlevere til de Allierede østrigske Borgere, der var skyldige i Brud paa Krigens Love og Sædvaner.

Hvad det finansielle Forhold angik, var de Allierede enedes om at lade den Gæld, det østrigske Monarki havde stiftet før Krigen, fordele mellem de forskellige nye Stater, der var opstaaet paa dets Ruiner, men derimod at lægge *hele den Gæld*, der skyldtes *Krigen,* over paa *Østrig* ud fra den

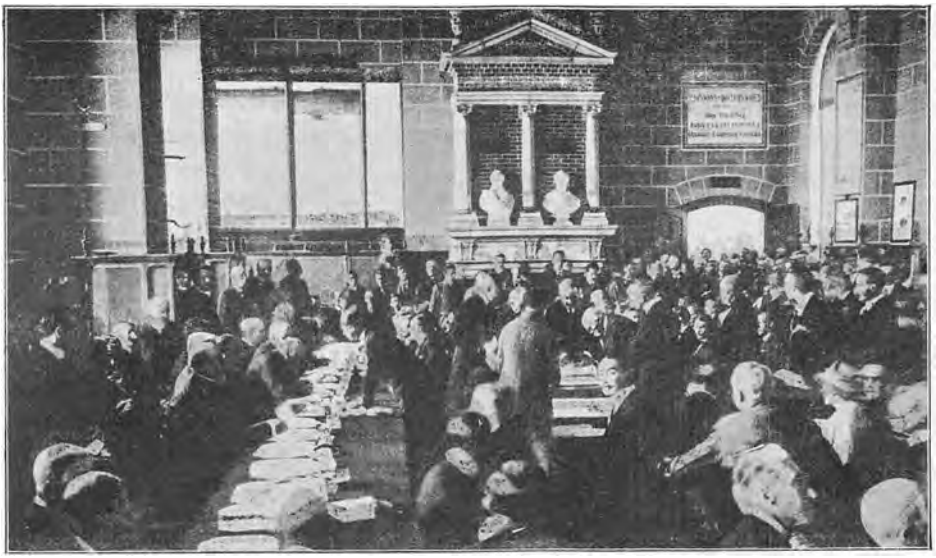

Fredstraktaten med Østrig undertegnes den 10. September 1919 i *Saint-Germain-en-Laye*. [„Le Pays de France."]

Betragtning, at de slaviske Folk, der havde hørt til det habsburgske Monarki, men nu var udskilt fra Østrig, kun nødtvungent havde taget Del i Krigen. *Krigslaanene var kun bindende for Østrig*, der sammen med *Ungarn* skulde overtage Seddelgælden i Udlandet.

Den østrigske Regering fik en Frist paa 10 Dage til Svaret, men Fristen blev dog forlænget til *den 6. August*, paa hvilken Dato *den østrigske Svarnote* blev overrakt. Tysk-Østrig protesterede mod at gøres til den eneste ansvarlige for det forsvundne Monarkis Handlinger, krævede saadanne Lempelser, at dets økonomiske Existens ikke blev umuliggjort; og stillede udførligt motiverede Modforslag.

De Allierede overvejede Modforslagene i henved en Maaned, og der gjorde sig ogsaa her divergerende Anskuelser gældende mellem det strængere franske Synspunkt og Lloyd Georges Standpunkt, der tenderede til finansielle Lempelser. I alt væsentligt gik det franske Standpunkt igennem, og *det reviderede endelige Fredsforslag*, som blev overrakt den østrigske Delegation *den 2. September,* bød kun Østrig mindre Lettelser i økonomisk og finansiel Henseende. Det fik Tilsagn om Kulforsyninger fra Polen og Czekoslovakiet efter en nærmere fastsat Ordning. De territoriale Bestemmelser blev uforandrede: De overvejende tyske Dele af Böhmen skulde tilfalde Czekoslovakiet, idet Czekernes gamle Krav om Udeleligheden af den böhmiske Krones Lande anerkendtes; Italien fik sin Fordring om en strategisk Grænse i Tyrol anerkendt, hvorved ogsaa nogle tysktalende Egne kom til Italien; til Gengæld tilkendtes der Østrig nogle tysktalende Dele af Vestungarn.

Artikel 85 gaar ud paa, at Østrig erklærer, at det for sit Vedkommende „anerkender alle Bestemmelser, der er trufne af de allierede og associerede Magter med Tyskland vedrørende de Omraader, som Traktaten af 30. Oktober 1864 havde tvunget *Danmark* til at afstaa."

Naar Tysk-Østrig kun opnaaede saa ubetydelige Lettelser i den endelige Fredstraktat, skyldtes det ikke mindst Frankrigs Frygt for de baade i Tyskland og i Tysk-Østrig fremtrædende Tendenser til en Sammenslutning, en Politik, som ogsaa den østrigske Delegations Leder, Renner, havde taget Ordet for. Dette Spørgsmaal blev akut, da den tyske Rigsforfatning, som vedtoges af Nationalforsamlingen i Weimar, kom til at indeholde en Paragraf (Artikel 61) med følgende Ordlyd:

Den ententevenlige bulgarske Politiker *Alexander Malinoff*.

„Tysk-Østrig faar efter sin Tilslutning til det tyske Rige Ret til Deltagelse i Rigsraadet med det til dets Befolkning svarende Stemmetal. Indtil den Tid har Tysk-Østrigs Repræsentanter raadgivende Stemme."

Denne Paragraf var en Provokation overfor de Allierede, hvorfor Clemenceau den 2. September paa de allierede og associerede Magters Vegne nedlagde et bestemt Veto:

Artikel 61, 2. Afsnit, i den tyske Rigsforfatning var en Krænkelse af Fredstraktaten og skulde uopholdelig sættes ud af Kraft; hvis dette ikke var sket inden 14 Dage, vilde de allierede og associerede Magter udvide deres Besættelse paa højre Rhinbred.

Overfor dette Ultimatum maatte den tyske Regering give efter, og den gjorde det, idet den forsøgte at dække sig ved den Forklaring, at, naar Artikel 61, Afsnit 2, i den tyske Rigsforfatning stred imod Versailles Traktaten, var den eo ipso ugyldig, saa at en Ændring i Rigsforfatningens Ordlyd ikke var nødvendig. Men Hovedsagen var, at den tyske Regering erklærede, at Bestemmelsen i Artikel 61, Afsnit 2, var sat ud af Kraft, og at der ikke kunde tilstedes Repræsentanter for Tysk-Østrig Adgang til Rigsraadet, saa længe Folkeforbundets Raad ikke i Overensstemmelse med Fredstraktaten havde bifaldet en Ændring i Tysk-Østrigs statsretlige Forhold.

Den 7. Sept. vedtog *den tysk-østrigske Nationalforsamling* en Beslutning, hvori den protesterede mod Ententens Krænkelse af Østrigs Medbestemmelsesret med Hensyn til Freden, men samtidigt bemyndigede Statskansler Renner til at underskrive Fredstraktaten. *Derefter underskrev den østrigske Delegation Freden i St. Germain den 10. September.*

Hvorledes denne Freds *finansielle* Betingelser skulde kunne opfyldes,

var ganske vist *en Gaade*, som Ingen vilde paatage sig at løse. Af den samlede Gæld paa 100 Milliarder faldt 45—50 Milliarder paa Østrigs 6 Millioner forhungrede Indbyggere. *Statens officielle Navn* var fra nu af ikke mere „Tysk-Østrig", men slet og ret „*Østrig*".

Freden med Bulgarien.

Derefter kom Turen til *Bulgarien*. Centralmagternes sluttelige Nederlag havde kostet *Kong Ferdinand* hans Krone. Den 3. Oktober 1918 havde Koburgeren maattet abdicere til Fordel for sin Søn *Boris II. Malinoff*, som Ferdinand havde taget til Konseilspræsident i Juni, da han var bleven klar over, at Centralmagternes Nederlag var uundgaaeligt, gik af, og et Koalitionsministerium dannedes under Ledelse af den konservative *Theodoroff*. Denne blev ogsaa Chef for *den bulgarske Delegation*, der *i Eftersommeren 1919* blev kaldt til *Paris* til Fredskonferencen. Ogsaa den bulgarske Delegation maatte vente en rum Tid, inden den fik Fredsbetingelserne forkyndt. Den benyttede Tiden til at forsøge at skabe Stemning for sine Ønsker hos Ententefolkene, hvor der endnu fandtes bulgarskvenlige Kredse. Bulgarerne synes endog at have gjort sig Haab om ved Ententens Naade at vinde den Landstrækning, som *Rumænien* havde frataget dem i 1913, og tillige det meste af *Trakien* og *Makedonien*. Disse Forhaabninger gik ikke i Opfyldelse; men forøvrigt fik de betydeligt lempeligere Vilkaar end Tyskland og Østrig.

Ved Fredstraktaten, som overraktes de bulgarske Delegerede *den 19. September* i det franske Udenrigsministerium, maatte Bulgarien til *Det Jugoslaviske Rige* afstaa Distriktet *Strumnitza* og et Stykke Land i Omegnen af *Czaribra* og opgive alle Krav paa Trakien, dog saaledes at det fik tilkendt en lille Stump af Tyrkiets resterende europæiske Besiddelse med ca. 250,000 Indbyggere og fik tilsikret *Adgang til det Ægæiske Hav*.

Den almindelige Værnepligt skal afskaffes. Bulgarien maa kun have en Styrke paa 20,000 Mand hvervede Tropper. Der indrømmes Bulgarien en dertil svarende Mængde af Vaaben og Ammunition, og det overstigende skal deponeres paa Steder, som opgives af de Allierede, der ved interallierede Kommissioner vil føre Kontrol med Gennemførelsen af Fredstraktatens land- og sømilitære samt aëronautiske Bestemmelser.

En interallieret Undersøgelses- og Kontrolkommission skal eftersøge de i de allierede Lande hjemmehørende bulgarske Borgere, der ikke er vendt tilbage til deres Fædreland og skal konstatere de forbryderiske Handlinger, der er begaaede mod Fanger og Borgere fra de allierede Stater. Kommissionen vil komme til at bestaa af engelske, franske, italienske, græske, rumænske og serbiske Repræsentanter.

Bulgarien skal tilbagegive alle Værdigenstande og Dokumenter, der er stjaalne fra de Allierede, og skal til de allierede Militærdomstole udlevere

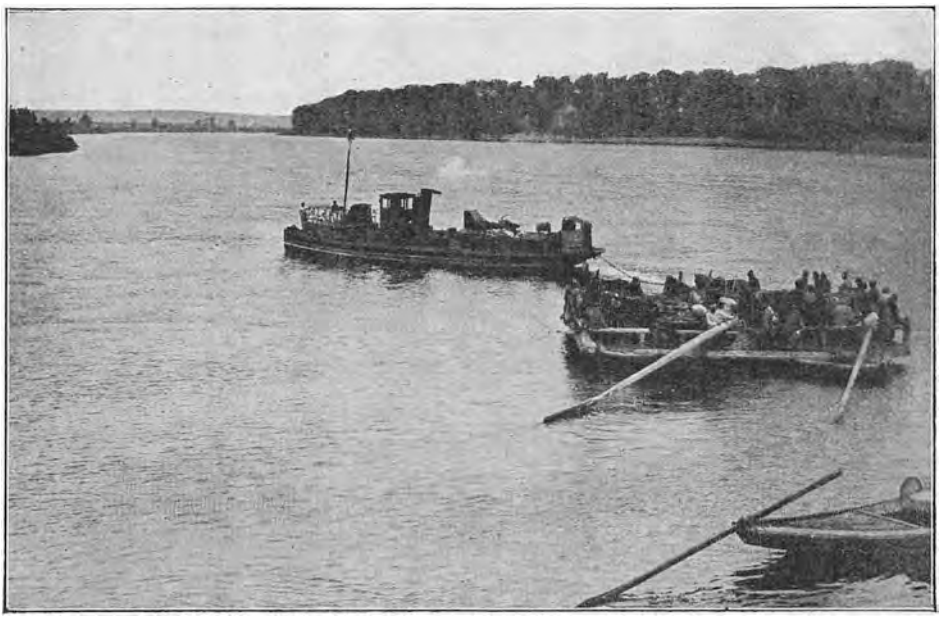

Fra Admiral *Koltschaks* Tilbagetog fra Guvernementet *Ufa: Materiel* transporteres ad Floden *Ufa*. Det russiske Guvernement Ufa ligger vest for den sydlige Del af *Ural Biergene*.

alle Personer, der har gjort sig skyldige i Handlinger mod Krigens Love. — Endelig skal Bulgarien indenfor en Frist af 37 Aar betale *en Skadeserstatning paa 2250 Millioner Francs.*

Efter at de bulgarske Modforslag var afgivne og prøvede og de Alliredes Forslag paany blevet forelagt i væsentligt uforandret Form, *blev Freden den 27. November undertegnet* i Paris af den bulgarske Konseilspræsident *Stambulinski.*

Fredskonferencens Stilling til Tyrkiet, Rusland, Polen og Ungarn.

Hvad *den tyrkiske Fred* angaar, naaede Konferencen i Løbet af Aaret 1919 kun til rent foreløbige Drøftelser. *Her kom Modsætningerne mellem de enkelte Allieredes Interesser stærkere frem end noget Steds.* Saare vanskeligt var ogsaa *det russiske Spørgsmaal.* Da Koltchaks, Denikins og Judenitch's Offensiver mod Sovjet-Rusland i Løbet af Eftersommeren blev mere og mere udsigtsløse, traf *de Allieredes øverste Raad* — de krigsførende Stormagters ledende Repræsentanter paa Fredskonferencen — den Beslutning *at rømme Rusland,* altsaa først og fremmest at trække deres Styrker bort fra *Murman Kysten,* og overlade det til Rusland selv at ordne sine Affærer. Man ønskede af „Randstaterne" — *Finland, de baltiske Stater, Polen,* eventuelt *Ukraine* — i Forbindelse med *Rumænien* at danne *et Bolværk mod den russiske Bolchevisme* og tillige *en Skranke mod en mulig tysk-russisk Tilnærmelse;* men paa den anden Side vilde man nø-

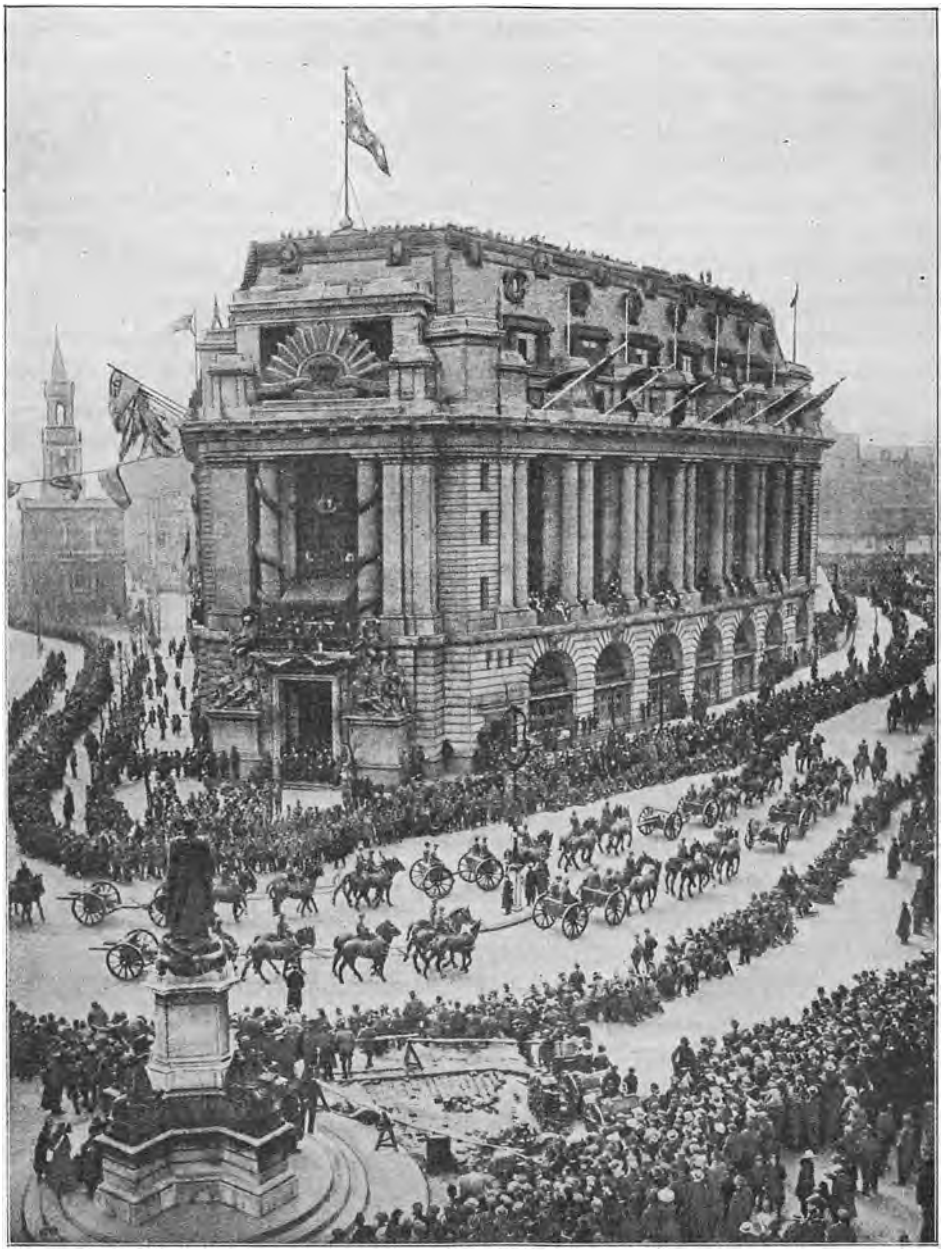

Tropper fra de engelske Dominier (Artilleri) passerer 3. Maj 1919 i Parademarche forbi *Australian House* i *London*.

digt binde sig paa en saadan Maade, at man fordærvede Spillet for de antibolchevikiske russiske Partier, der efter Bolchevismens Fald vilde samle saa meget som muligt af det gamle russiske Rige. *Derfor tøvede man med at anerkende de Baltiske Stater.* Til Rumænien blev Fredskonferencens Forhold noget spændt i Løbet af Efteraaret paa Grund af Rumænernes Optræden i Ungarn.

Medens *Den Polske Republiks* Afgrænsning Øst paa under de givne Forhold stadigt var meget usikker, havde Fredskonferencen ved Versailles Freden efter bedste Evne søgt at *styrke dens Front mod Tyskland.* I *Øvreschlesien* skulde der jo afstemmes om Befolkningens Tilhøren til Tyskland eller Polen. Mellem de allierede Hovedmagter og Polen blev der *den 1. Juli 1919* sluttet en Overenskomst, hvorved Polen forpligter sig til at lade alle Landets Beboere nyde fuld Beskyttelse for Liv og Ejendom og fri Religionsøvelse. Overenskomsten blev en Maaned efter godkendt af det polske Parlament sammen med Versailles Traktaten. Der blev nedsat et Udvalg under Ledelse af den franske General *Dupont* til at fastsætte *den polsk-tyske Grænse* — udenfor Øvreschlesien —, og der fandt direkte tysk-polske Forhandlinger Sted i Berlin, hvortil *en polsk Kommission* ankom.

Disse Forhandlinger begyndte under gunstige Auspicier, men Situationen ændredes, da det kom til alvorlige *Strikeuroligheder* i Øvreschlesien, og disse Uroligheder fik et nationalt Præg. Polakkerne i Øvreschlesien rejste sig mod de tyske Myndigheder og fik direkte militær Hjælp fra Polen. De tyske Militærautoriteter skred ind med Energi og Haardhed. Standretter blev nedsat, og Henrettelser fandt Sted. Saa afbrød den polske Kommission i Berlin Forhandlingerne den 20. August. Den preussiske Regering tilbød at forhandle med *den polske Delegation* og tillige med de Allieredes Mission i Berlin om de øvreschlesiske Begivenheder. De Allierede støttede Forslaget, og der blev tilvejebragt en Overenskomst, hvorefter den interallierede Militærkommission skulde rejse til Øvreschlesien og undersøge Forholdene.

Efter at denne Konflikt var bleven bilagt, fortsattes de polsk-tyske Forhandlinger, og i Oktober afsluttedes *en foreløbig økonomisk Overenskomst* mellem de tre Lande; Polen trængte til tyske Kul og Tyskland til polske Kartofler, og Vareudvexlingen begyndte strax efter Afslutningen af Overenskomsten, der iøvrigt skulde danne Udgangspunktet for videre Overenskomster om Jernbanevæsen, Skibsfart, Post, Telegraf o. s. v. og saaledes være et Skridt i Retning af at knytte Tysklands gamle Forbindelser mod Øst paany. Imidlertid var Polens Præsident, den berømte Klavervirtuos *Paderevski*, der havde afsløret sig som en habil Statsmand, rejst til *London* for overfor den engelske Regering at klarlægge Polens Standpunkt til Spørgsmaalet om *Østgalizien,* en Landsdel, som baade

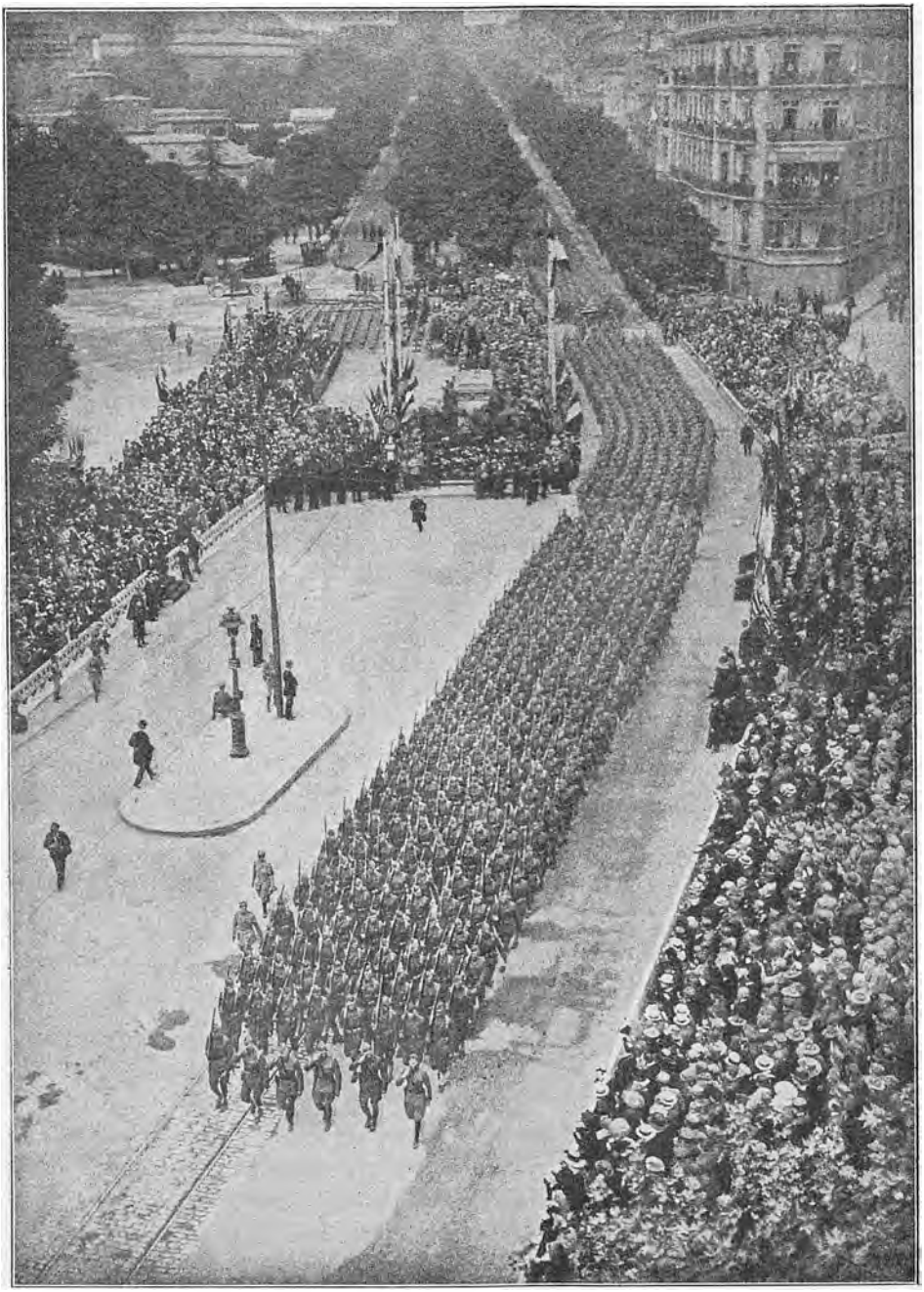

Den 4. Juli 1919 — paa *den amerikanske Frihedsdag* — defilerer *amerikanske Tropper* gennem den tidligere Avenue de Trocadéro, der nu er omdøbt *Avenue du Président Wilson*, og marcherer over *Place d'Jena* mellem *Washingtons Statue* (midt paa Billedet) og Tilskuertribunerne (til højre). [„L'Illustration."]

Polen og Ukraine gjorde Krav paa, idet Byerne har overvejende polsk Befolkning, medens Landbefolkningen er overvejende ukrainesk (ruthensk).

Den ungarske Fred blev forsinket ved Tilstanden i Ungarn, hvor *Kommunisterne* i over 4 Maaneder udøvede deres Voldsherredømme, saa at der ikke fandtes nogen Myndighed, der overfor de allierede og associerede Magter kunde staa som Repræsentant for Ungarn. Det var *den rumænske Hærs* Fremtrængen i Ungarn, der bragte Kommunistvældet til Fald. Men Rumænerne, der nu okkuperede Ungarn og satte sig fast i *Budapest*, udsugede og brandskattede Landet paa en saadan Maade, at de Allierede blev betænkelige. Fra Paris sendtes der Note efter Note til *Bukarest*, uden at den rumænske Regering i nogen Maade lod sig anfægte deraf. Det saa en Tidlang ud til, at der vilde indtræde et direkte Brud. Imidlertid blev der arbejdet paa Forsoning, og efter at en ny rumænsk Regering den 3. Oktober havde udsendt en Erklæring om, at den vilde opretholde den fastest mulige Forbindelse med de Allierede, tilstillede de Allierede Rumænien en i Formen moderat Note. Hovedstridspunktet bestod deri, at Rumænien gennem Rekvisitioner i Ungarn selv vilde tage sin Krigsskadeserstatning, medens Stormagternes Ledere i Paris hævdede, at Krigsskadeserstatningsspørgsmaalene maatte behandles under ét af Fredskonferencen. Et rumænsk Forslag til den nye Vestgrænse mod Ungarn blev imidlertid afvist af det øverste Raad. Slutteligt kom man dog til Enighed, og den 12. November blev de rumænske Tropper endelig draget bort fra Budapest. Det kommunistiske Styre og den rumænske Besættelse taget tilsammen havde hærget Ungarn værre end fire Aars Krig.

Vaabenstilstandslinien mellem *Italien* og *Østrig-Ungarn*.

Da Ungarn sidst i November efter Ententens Villie havde faaet en Regering, i hvilken de forskellige Partier var repræsenterede, besluttede det øverste Raad i Paris at indbyde denne nye Regering til at sende en Delegation til Paris for at forhandle om Fred.

Adriaterhavsspørgsmaalet.

Stadig uløst var *Adriaterhavsspørgsmaalet.* Naar *Italien* traadte ind i Verdenskrigen, skyldtes det i første Række det gamle Ønske om at erhverve de af Italienere beboede Egne af Østrig, at befri Brødrene hinsides Grænsen, men dertil kom som det næste Maal Omdannelsen af *Adriaterhavet* til et *italiensk Indhav.* Medens Adriaterhavets Vestkyst lider af stor Mangel paa gode Havne, er Forholdet et ganske andet paa Østkysten; det østrigske *Dalmatien* havde en Rigdom paa fortræffelige Havne. I Italien frygtede man for, at Østrig en Gang skulde benytte sig af denne Fordel til at rette Angreb paa Italien. Derfor skaffede Italien sig, inden det traadte ind i Krigen, Englands og Frankrigs Løfter om Udvidelser i Dalmatien efter den endelige Sejr. Det var dette Løfte — hvilket De Forenede Stater ikke havde anerkendt, da de gik med i Krigen —, som Italienerne nu fordrede opfyldt, endskønt Østrigs Sammenbrud havde ladet enhver Fare fra denne Kant forsvinde. De fandt en Støtte for deres Krav i den Tanke, at *Den Jugoslaviske Stat,* der vilde blive Østrigs Retsefterfølger i de nordøstlige Adriaterhavslande, kunde rumme de samme Farer for den italienske Adria-Skibsfarts Sikkerhed som forhen Østrig. Selv om *Storserbien* alene maaske ikke let kunde blive saa farligt, maatte man forudse Muligheden for en snævrere Forbindelse mellem dette Rige og *Den Græske Stat* der stræbte efter at udvide sig over hele *Sydalbanien.* Ved Korfu Deklarationen af 20. Juli 1917 havde *Serbernes, Kroaternes* og *Slovenernes* Delegerede proklameret *de tre Nationers Forening* og krævet for sig *alle Lande,* der beboedes af *en kompakt Befolkning, tilhørende disse (jugoslaviske) Nationer.*

Italien bestræbte sig for at komme i Besiddelse af de af en kompakt jugoslavisk Befolkning beboede østadriatiske Kystlande, uden at lade sig afskrække af den netop derved fremkaldte Fare for et varigt Fjendskab hos Jugoslaverne. Disse paa deres Side forberedte sig efter bedste Evne ved at skaffe sig Forbundsfæller indenfor Ententen, og den italienske Presse noterede med stærk Mistro, hvorledes serbokroatiske Blade dagligt bragte lange Lister over Koncessioner, som den jugoslaviske Regering havde givet til engelske og franske Industrifirmaer. Hele Jugoslavien vilde, mente „Gazetta del Popolo", snart ikke være andet end en Koloni af disse Magter. Modsætningsvis opstod der i Italien visse Strømninger i Retning af en Orientering henimod Østrig og Tyskland. Italienerne krævede ogsaa Havnen *Fiume,* hvorom der ikke havde været Tale i Overenskomsten af 26. April 1915.

Italiensk Ministerpræsident *Nitti*.

Disse Spørgsmaal havde givet Anledning til Konflikten mellem *Orlando* og *Wilson* i April 1919. Siden havde de ofte nok været paa Tale i Paris, men man var ikke naaet til noget Resultat. Italienerne beklagede sig ikke blot over Amerikas principielle Modstand mod deres Krav, men ogsaa over Lunkenhed fra fransk og engelsk Side, og Italienernes Ententebegejstring kølnedes betydeligt. I Begyndelsen af September meldte italienske Blade fra Paris, at der mellem Italien, Frankrig og England var opnaaet Enighed om en Ordning af det adriatiske Spørgsmaal uden Hensyn til, om Amerika vilde være med eller ej: *Zara* skulde være en Fristad under Folkeforbundets Beskyttelse, medens *Fiume* skulde staa under Italiens Beskyttelse og styres af 5 Kommissærer, en Mand fra Byen, to Italienere og to Jugoslavere.

Men den 12. September kom der Efterretning om, at den italienske Digter og Flyver *Gabriele d'Annunzio* med et Friskarekorps var rykket ind i Fiume og havde besat Byen i det italienske Folks Navn. Begivenheden kom sikkert den italienske Regering meget ubelejligt, da den bragte Forstyrrelse i Forhandlingerne med de Allierede. Regeringen var nødt til at tage Afstand fra d'Annunzio, men kunde paa den anden Side ikke optræde kraftigt overfor ham, da hans Togt havde vakt stor Begejstring blandt Italienerne. Affæren var nær ved at hidføre Kabinettet *Nittis* Fald.

I en Tale i det italienske Senat den 31. December gjorde Konseilspræsident Nitti sig i skarpe Vendinger til Talsmand for Italiens nationale Sag overfor de Allierede. Han mindede om, at Italien, hvis det henholdt sig til London Traktaten, kunde kræve hele Dalmatien. Det burde saa meget desto mere kunne gøre Regning paa Imødekommenhed fra sine Allieredes Side, som det tværtimod de ved London Pagten givne Forudsætninger havde været ene om at bekæmpe Østrig-Ungarn. Italien ønskede at give Jugoslaverne alle mulige økonomiske Lettelser og lade dem nyde godt af den italienske Kultur, men saa maatte de Allierede ogsaa gøre

Digteren og Flyveren *Gabriele d'Annunzio*.

Jugoslaverne begribeligt, at en venskabelig Forstaaelse var en Nødvendighed, og ikke lade dem tro, at deres Krav fandt Støtte hos nogen Stormagt. Hvis Italien mistede sin Indflydelse i det østlige Middelhav, vilde dets økonomiske Fremtid være alvorligt truet.

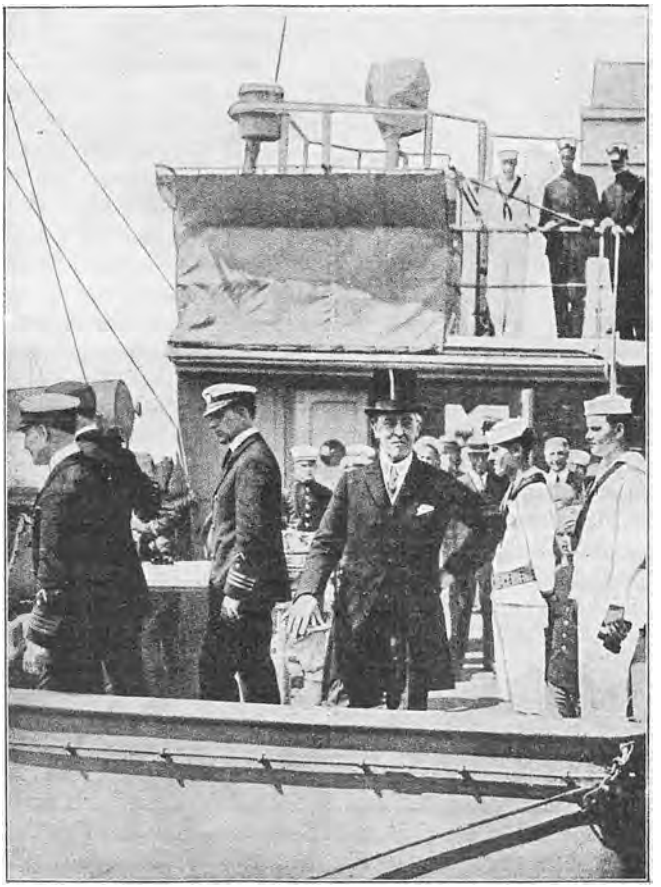

Præsident *Wilson* sejler efter endt Fredskonference hjem til Amerika. [„The Manchester Guardian."]

Amerika og Versailles Freden.

Efter Undertegnelsen af Versailles Freden var *Præsident Wilson* vendt tilbage til Amerika, overanstrængt og med nedbrudte Nerver. Havde han lidt svære Skuffelser i Europa, saa ventede der ham nye og ikke mindre pinlige Skuffelser i Amerika. Stemningen i De Forenede Stater var i det hele taget meget delt overfor *Folkenes Forbund,* og det amerikanske *Senat,* der har særlige Beføjelser i udenrigspolitiske Spørgsmaal, var meget misfornøjet med den egenmægtige Maade, hvorpaa Præsidenten havde villet binde Amerika ved Fredstraktaten. Da Wilson den 10. Juli forelagde Fredstraktaten for Senatet, var han klar over, at han vilde møde haard Modstand. Den republikanske Senator *Lodge,* der ledede Modstanden mod Fredstraktaten, betegnede Folkeforbundet som „et vanskabt Experiment med et ædelt Formaal", og Senatets Komité for Udenrigssager hævdede i sin Indstilling til Senatet, at Forbundet vilde avle Krige i Stedet for at beskytte Freden. De republikanske Senatorer enedes slutteligt om at gøre Anerkendelsen af Fredstraktaten afhængig af en Række Reservationer, der i Hovedsagen gaar ud paa følgende:

Amerikansk Senator *Borah*. En af dem, der, ligesom *Lodge*, skarpest kritiserede Fredstraktaten og Nationernes Forbund.

1. De Forenede Stater har betingelsesløs Ret til at træde ud af Folkenes Forbund ved en Kongresbeslutning, idet De Forenede Stater alene er kvalificerede til at dømme om, hvorvidt de har opfyldt alle deres internationale Forpligtelser.

2. De Forenede Stater paatager sig ingen Forpligtelse til at bevare nogensomhelst Stats territoriale Ukrænkelighed eller politiske Uafhængighed eller blande sig i nogen Art af Stridigheder mellem Nationer, det være sig Medlemmer af Folkeforbundet eller ej, uden Kongressens Samtykke, idet denne i hvert enkelt Tilfælde i Overensstemmelse med Forfatningen har Myndighed til at erklære Krig og autorisere Anvendelsen af U.S.A.s Stridskræfter.

3. De Forenede Stater modtager ingen Mandat for Folkeforbundet uden efter Kongressens Bestemmelse.

4. De Forenede Stater forbeholder sig udelukkende Ret til at afgøre, hvilke Spørgsmaal der hører ind under deres indre Jurisdiktion og saaledes paa ingen Maade kan underkastes Voldgift eller Overvejelser af Folkeforbundet eller nogen deraf afhængig Organisation.

5. Spørgsmaal vedrørende *Monroedoktrinen* kan ikke underkastes Folkeforbundets Afgørelse, men denne Doktrin kan kun fortolkes af De Forenede Stater.

6. De Forenede Stater suspenderer deres Samtykke til Fredstraktatens Artikler 156—158 (om *Kiautchau*) og forbeholder sig fuld Aktionsfrihed med Hensyn til de Stridigheder, der deraf kan opstaa mellem *Japan* og *China*.

7. De Forenede Staters Kongres nominerer Staternes Repræsentanter i Folkeforbundets Forsamling og Raad, og indtil disse Repræsentanter er udnævnte og deres Beføjelser definerede, kan Ingen repræsentere De Forenede Stater i Forholdet til Folkeforbundet.

9. De Forenede Stater forpligter sig ikke til at bidrage til nogensomhelst Udgift til Folkeforbundet, uden at Krediten dertil er bleven vedtaget af Kongressen.

10. Skulde De Forenede Stater vedtage en af Folkeforbundsraadet foreslaaet Plan til Begrænsning af Rustningerne, forbeholder de sig Ret til at udvide disse Rustninger uden Raadets Samtykke, hver Gang De Forenede Stater trues med Invasion eller befinder sig i Krigstilstand.

12. De Forenede Stater forbeholder sig Ret til efter Forgodtbefindende at tillade Borgere af en Stat, der har brudt Folkeforbundspagten (Art. 15 i Folkeforbundstraktaten), at vedligeholde sine kommercielle, finansielle og personlige Forbindelser med Borgere i De Forenede Stater.

Det var den Modtagelse, som Folkenes Forbund fik i Wilsons eget Land. De republikanske Senatorer vilde paa enhver Maade gardere De Forenede Staters fulde Uafhængighed af Folkeforbundet og samtidigt hævde Senatets Rettigheder i udenrigspolitiske Sager overfor Præsidenten. *Hitchcock,* der optraadte som Mægler mellem Præsidentens Parti og Oppositionen, udtalte den 17. November i Senatet, at Wilson havde erklæret, at han betragtede Lodges Ændringsforslag som ensbetydende med Fredstraktatens Ophævelse. Hvis Senatet vedtog Ændringerne, vilde Wilson tage Freds-

traktaten tilbage. Da *Lodges Resolution* om at ratificere Fredstraktaten i den ved Reservationerne ændrede Form derpaa blev sat til Afstemning i Senatet, blev den forkastet med 55 Stemmer (42 Demokrater og 13 Republikanere) mod 39. Ved en ny Afstemning var der 41 Stemmer for, 51 imod Lodges Resolution. En anden Resolution, der gik ud paa at ratificere Fredstraktaten uden Betingelser, forkastedes med 53 Stemmer mod 38. Derefter indbragte Lodge en Resolution, *der blot erklærede Krigen med Tyskland for afsluttet.* Denne Resolution blev henvist til Komitéen for udenrigske Anliggender for at komme til Behandling ved Begyndelsen af den næste Samling, hvorpaa Senatet udsatte sine Møder paa ubestemt Tid.

William C. Bullitt, Medlem af den amerikanske Fredsdelegation.

Præsident Wilsons Prestige var svundet med rivende Hast hjemme som ude. Under en Agitationsrejse, som han foretog i September, brød han helt sammen. Han var syg hele Aaret ud, saa syg, at Mange mente, at han overhovedet aldrig vilde vinde sin gamle Arbejdskraft tilbage. Sygdommen forhindrede ham i at gøre sin personlige Indflydelse paa Vælgerne gældende. Han stod vedblivende stejlt paa, at Amerika skulde tage Fredstraktaten uden væsentlige Ændringer, men han kunde ikke mere lægge sin Personlighed i Vægtskaalen; Magten gled ud af hans Hænder. Under Præsidentens Sygdom var det Udenrigsminister *Lansing*, der dirigerede Udenrigspolitiken. Men mellem Wilson og Lansing bestod der dybtgaaende Divergenser. I Paris havde Wilson ganske ignoreret sin Udenrigsminister og kun lyttet til sin private Raadgiver, Oberst *House*. Lansing havde paa sin Side ret skarpt kritiseret Wilson og Folkeforbundet. Til den tidligere Attaché ved den amerikanske Fredsdelegation, *William Bullitt*, udtalte Lansing sig imod Fredstraktaten og Folkeforbundet og tilkendegav sin Forventning om, at Fredstraktaten vilde blive forkastet af Senatet. Man mente, at det var Lansings Indflydelse, der havde bevirket, at hele *den amerikanske Delegation* paa Fredskonferencen i Paris en halv Snes Dage ind i December forlod Europa og rejste tilbage til Amerika, idet den amerikanske Ambassadør, *Wallace*, blev tilbage som Amerikas eneste Repræsentant ved de endnu tilbageværende internationale Drøftelser, men som en Repræsentant, der ikke havde Myndighed til at træffe definitive Afgørelser.

Tysk Diplomat *Friherre von Lersner.*

Fredstraktaternes Ratificering.

Med Ratificeringen af Freden fra amerikansk Side havde det altsaa aabenbart lange Udsigter. Imidlertid var Amerikas Ratificering heller ikke tvingende nødvendig, for at Versailles Freden kunde træde i Kraft. Det var jo blevet bestemt, at *Freden skulde kunne træde i Kraft, naar Tyskland og tre af de allierede og associerede Magter havde ratificeret Traktaten.* Tyskland gjorde Begyndelsen; den 9. Juli vedtoges Ratificeringen af Nationalforsamlingen. Englands Ratificering forelaa den 31. Juli. Den italienske Konge ratificerede Traktaten den 7. Oktober, paa et Tidspunkt, da Deputeretkammeret var opløst og det nye Kammer endnu ikke valgt, og den 14. i samme Maaned ratificeredes den af Præsident Poincaré. Dermed var Betingelserne for Fredens Ikrafttræden til Stede. Japan ratificerede den 30. Oktober.

Den 1. November udfærdigede *Clemenceau* som *Fredskonferencens Præsident* en *Note* til den tyske Regering. Det hed heri, at de allierede og associerede Magter havde besluttet at gøre Versailles-Fredstraktatens Ikrafttræden afhængig af en nærmere Bestemmelse af de Forpligtelser, som Tyskland havde paataget sig ved Vaabenstilstandsoverenskomsten og Tillægstraktaterne hertil. Angaaende disse endnu ikke opfyldte Betingelser skulde Tysklands Repræsentant, der var bemyndiget til at underskrive Ratifikationen, *Friherre v. Lersner*, have Fuldmagt til først at undertegne en Protokol, i hvilken det bl. a., som Erstatning for Ødelæggelsen af den tyske Flaade i *Scapa Flow* krævedes, at Tyskland i Løbet af 90 Dage efter Protokollens Undertegnelse skulde udlevere et Antal Flydedokker, Flydekraner, Bugserdampere og Muddermaskiner, der vilde svare til 400,000 Tons. I Vægringstilfælde truedes med „militære og andre Tvangsforanstaltninger".

Den tyske Regering gik i sin *Svarnote* uden om det af de allierede og associerede Regeringer rejste Spørgsmaal og krævede paa sin Side Virkeliggørelse af Løfter, som den paastod at Frankrig havde givet om *Hjemsendelse af de tyske Krigsfanger.* Clemenceau svarede med den Beskyldning, *at Tyskland* planmæssigt *forhalede* Udførelsen af *Vaabenstilstandens Betingelser,* og erklærede, at Frankrig aldrig havde lovet andet end Opfyldelse af Fredstraktatens Vilkaar.

Regeringen i Berlin sendte nu i Stedet for at give v. Lersner Fuldmagt til at underskrive Protokollen en anden Delegeret, *v. Simson*, til Paris. Hr. v. Lersner gav Fredskonferencen Meddelelse herom med den Tilføjelse, at der til nye Bestemmelser krævedes Samtykke fra Nationalforsamlingen i Berlin, og protesterede ved samme Lejlighed imod, at man

fra fransk Side knyttede Hjemsendelsen af Krigsfangerne til Fredens Ikrafttræden. Clemenceau svarede med en *kraftig Note*, hvori han paany beskyldte Tyskland for nølende Behandling af Sagerne og henviste til Fredstraktatens Bestemmelser, der udtrykkeligt satte Fangernes Hjemsendelse i Forbindelse med Fredens Ikrafttræden.

Efter at denne Note var bleven sendt til Berlin, modtog v. Lersner fra det tyske Udenrigsministerium nogle Instruxer, af hvilke han gjorde Brug i en Samtale med Fredskonferencens Generalsekretær, *Dutasta*. I disse Instruktioner, der senere blev offentliggjorte, blev den Anskuelse gjort gældende, at Amerikas Ikke-Deltagelse i de løbende Forhandlinger for Tyskland betød et Minus, som det kunde vente opvejet ved Imødekommenhed, navnlig i Spørgsmaalet om Udleveringen af „*Krigsforbryderne*". Fremdeles maatte Kravet om Undertegnelse af Protokollen af 1. November afvises; Slutningsbestemmelserne angaaende Erstatningen for Scapa Flow Affæren var uantagelige, og Tyskland maatte i hvert Fald paa sin Side kræve, at en Bestemmelse om Krigsfangernes Hjemsendelse blev optaget i Protokollen.

Disse Erklæringer gjorde et meget uheldigt Indtryk i Paris. Clemenceau affattede en *ny Note*, der havde Næb og Kløer. Han begyndte her med at paapege *den kraftige Udvikling af Militæret*, som den tyske Regering var ved at forberede gennem „Rigsværnet", „Sikkerhedspolitiet" og andre lignende Organisationer, og krævede, at disse Styrker skulde reduceres til det i Fredstraktaten fastsatte Omfang. Idet Kravet om Undertegnelse af Protokollen gentoges, berørtes ogsaa Spørgsmaalet om „Krigsforbryderne". De Allierede var i høj Grad forundrede over at se, at den offentlige Mening i Tyskland i saa ringe Grad var sig Tysklands Ansvar bevidst, at den ikke af sig selv forlangte Krigsforbrydernes retfærdige Afstraffelse, og at heller ikke „Forbryderne" selv besad saa meget Mod og saa megen Fædrelandskærlighed, at de frivilligt vilde underkaste sig den fortjente Dom og lette deres Land Opfyldelsen af dets Forpligtelser. Saa længe den tyske Samvittighed ikke var vaagen og indsaa, at Uretten burde gøres god igen, kunde Tyskland ikke vente atter at faa Adgang til Folkenes Forbund eller opnaa Formildelse af Fredsvilkaarene.

Admiral *von Trotha*. Chef for det nye tyske „Flottenamt" (Flaadeministerium).

Clemenceau truede med, at de Allierede vilde *opsige Vaabenstilstanden* og skride til *videre Besættelser af tysk Territorium*, hvis den tyske Regering ikke opfyldte de stillede

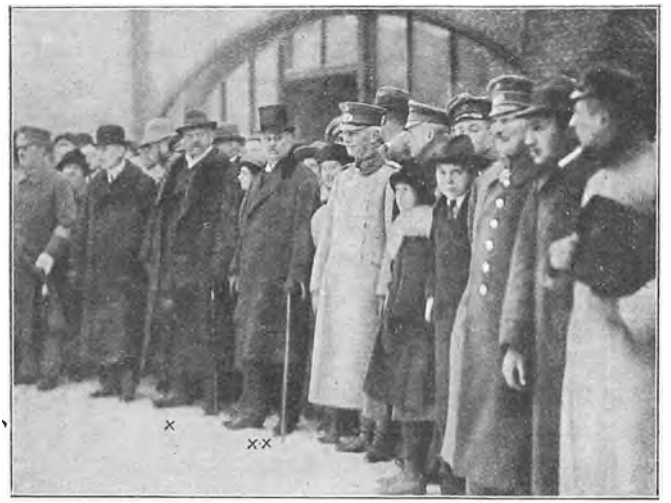

Hindenburg (X) og *Ludendorff* (XX) ankommer til Banegaarden ved den zoologiske Have i *Berlin* for at give Møde for Rigsdagens Undersøgelsesudvalg.

Fordringer. Samtidigt offentliggjorde det officiøse engelske Telegrambureau i engelsk Oversættelse et den 9. Maj 1919 dateret Brev, som Chefen for den tyske Flaade i Scapa Flow, Admiral *von Reuter*, havde modtaget fra det tyske Admiralitets Chef, Admiral *von Trotha*, og hvoraf det syntes at fremgaa, at von Reuter havde modtaget Befaling til at sænke Skibene. De følgende Dages Overvejelser mellem de Allieredes Statsmænd resulterede i to Noter, som den 6. December blev tilstillet v. Lersner. Man gentog de i de tidligere Noter givne Erklæringer, men lod dog forstaa, at man eventuelt kunde indrømme visse Lempelser i Spørgsmaalet om Udlevering af Flydedokker o. l. Man mindede „for sidste Gang" om, at de Allierede ved blot at opsige Vaabenstilstanden kunde træffe de militære Forholdsregler, der maatte anses for fornødne. En Uge senere forelaa *den tyske Svarnote*, ved hvilken *Regeringen i Berlin tiltraadte Tilbagetoget*. Den tyske Regering vil ikke gøre Indvendinger mod Protokollens Indhold undtagen paa ét Punkt, nemlig med Hensyn til Scapa Flow Sagen. Reuters Bureaus Gengivelse af Admiral v. Trothas Skrivelse var paa et afgørende Punkt unøjagtig; Admiralen havde kun beordret Skibenes Sænkning, hvis Fjenden forsøgte at sætte sig i Besiddelse af dem uden den tyske Regerings Samtykke, men ikke for det Tilfælde, at den tyske Regering antog de af de Allierede stillede Betingelser, og Admiral Reuter havde kun besluttet sig til det af ham foretagne Skridt i den fejlagtige Tro, at Vaabenstilstanden var udløben og Krigstilstanden indtraadt. Den tyske Regering vilde alligevel gaa ind paa at erstatte den ved Skibenes Sænkning foraarsagede Skade, men henholdt sig til nogle Udtalelser i de Allieredes sidste Note om, at de vilde søge at undgaa, hvad der paa skæbnesvanger Vis vilde skade Tysklands vitale økonomiske Interesser, og de vilde forelægge de Allierede *en sagkyndig Dokumentation*, der viste, i hvor høj Grad de stillede Krav *oversteg* Tysklands *Ydeevne*.

Kort forinden denne tyske Note ankom til Paris, havde der i *London*

fundet en vigtig Konference Sted mellem de Allieredes ledende Statsmænd. I Paris havde den Tanke vundet Terrain, at de allierede europæiske Stormagter nu, da Amerika syntes at ville trække sig tilbage i en „splendid isolation", skulde indgaa en nærmere Alliance efter det „gamle System", d. v. s. det System for *international Ligevægtspolitik*, der havde været god Latin, indtil Wilson mødte frem med sin Folkeforbundsplan. Fra fransk Side havde man næret noget Haab om, at saadanne Tanker skulde komme til Drøftelse paa den Konference i London, hvortil *Lloyd George* havde indbudt sin franske Kollega *Clemenceau* og den italienske Udenrigsminister *Scialoja*. Disse Forhaabninger blev dog slaaet ned af *Bonar Law*, der paa den engelske Regerings Vegne besvarede en Forespørgsel om eventuelle Allianceplaner i Underhuset med den Forsikring, at Regeringen ikke vilde indgaa nogen ny Forpligtelse uden først at spørge Parlamentet. Konferencen, der varede fra den 11. til 13. December, behandlede de mest aktuelle af Øjeblikkets Spørgsmaal, angaaende hvilke der, som det hed i det efter Konferencen udsendte Kommuniqué, „opnaaedes tilfredsstillende Arrangementer". Bl. a. var Fiume Spørgsmaalet Genstand for Drøftelse ligesom det russiske Problem — i Diskussionen om dette deltog ogsaa den japanesiske Ambassadør i London —, medens de saare vanskelige Spørgsmaal om den nærmere Orient næppe naaede til Behandling.

Hvilke Resultater Londonkonferencen var kommen til angaaende Fiume-Spørgsmaalet, erfarede man ikke, men den Dag, da Konferencen sluttede, afgav den italienske Konseilspræsident *Nitti* i Kamret under Trontaledebatten to betydningsfulde Erklæringer angaaende Italiens almindelige Politik. Han erklærede, at den italienske Regering ikke vilde slutte nogen Overenskomst, hvorved Landet paatog sig Forpligtelser ud i Fremtiden, og at den italienske Regering med Hensyn til Rusland vilde iagttage streng Neutralitet, snarest genoptage Handelsforbindelsen med dette Land og stræbe at gøre Ende paa dets Isolation. Ved den første Erklæring afviste Italien — som England allerede havde gjort — de franske Planer om en engelsk-fransk-italiensk

Nedbrydelsen af Jernstatuen af Hindenburg i Berlin. Hovedet er, som det ses, allerede fjernet.

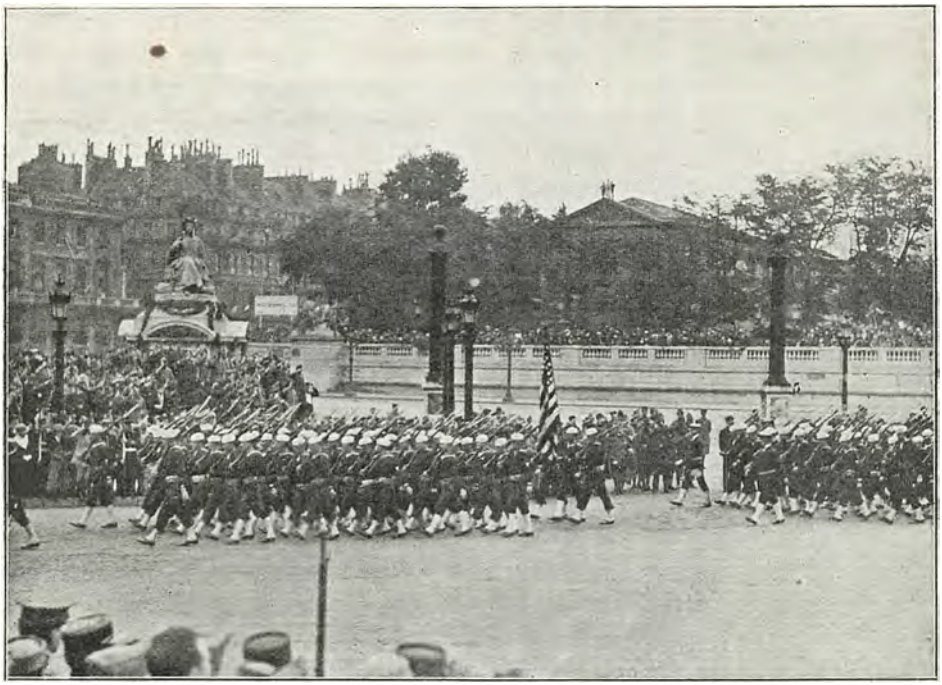

Amerikanske Tropper marcherer paa *en Triumfmarche gennem Paris* forbi *Strassbourg Statuen.*

Alliance. Den anden Erklæring, der vel i første Række skyldtes Ønsket om at tækkes de italienske Socialister, kunde se ud som et direkte Brud med Ententens Ruslandspolitik; men det skulde snart vise sig, at den kun var *et første Signal til en ændret Ruslandspolitik fra de Alliereedes Side.*

Imidlertid blev Notevexlingen mellem de allierede Magter og den tyske Regering fortsat December Maaned igennem. Tyskland forlangte, før det underskrev Protokollen, Garanti for en Nedsættelse af Ententens Fordringer med Hensyn til Erstatningen for Scapa Flow, „da man ikke kunde stole paa Løfter". Den 31. December erfarede man, at en Samtale mellem v. Lersner og Dutasta havde ført til Enighed, saa at Ratificeringen kunde finde Sted den 6. Januar 1920. I sidste Øjeblik opstillede *Regeringen i Berlin* nye Fordringer, særligt om Bevarelse af den tyske Jurisdiktion i de Distrikter, hvor der skulde afstemmes om Tilhøren eller Ikke-Tilhøren til Tyskland, men disse Fordringer ignorerede Fredskonferencen ganske, og Tyskland lod dem falde. Hvad Erstatningsspørgsmaalet angik, enedes man om, at Tyskland strax skulde udlevere 192,000 Tons Havnemateriel, senere mindst 108,000 Tons til, men den nærmere Bestemmelse af Mængden vilde afhænge af Resultatet af de Allieredes *Undersøgelseskommissions* Arbejde. Forøvrigt gik det tyske Synspunkt igennem med Hensyn

Amerikanske Tropper marcherer paa *et Triumftog gennem London* over *Westminster Broen.*

til Scapa Flow Affæren, for saa vidt som denne ikke længere betragtedes som en Handling, for hvilken den tyske Regering kunde drages til Ansvar.

Da alt saaledes var ordnet, fandt *den afgørende Ceremoni* Sted i det franske Udenrigsministeriums Lokaler *den 10. Januar. Simson* og *v. Lersner* underskrev Protokollen og modtog af Clemenceau et Brev, hvori de Allierede forpligtede sig til at nedsætte deres Fordringer angaaende Havnemateriellet, hvis en saadan Nedsættelse paakrævedes af Hensyn til Tysklands økonomiske Interesser. Derefter blev *Ratifikationsdokumentet* underskrevet først af Simson og v. Lersner, dernæst af *Lloyd George, Clemenceau, Nitti* og Repræsentanterne for *Japan, Belgien, Bolivia, Brasilien, Guatemala, Panama, Polen, Siam, Czekoslovakiet* og *Uruguay.* Clemenceau udtalte til de tyske Delegerede, at der strax vilde blive givet Ordre til Hjemsendelse af de tyske Krigsfanger. Hele Handlingen, der kun varede 8 Minutter, afsluttedes af Clemenceau med følgende korte Udtalelse:

„Protokollen om Ratifikationen af den mellem Ententemagterne og Tyskland sluttede Fred er undertegnet. Fra dette Øjeblik træder Traktaten i Kraft, og den skal udføres i alle sine Bestemmelser. Mødet er hævet."

Dermed var Versailles Freden da endelig bleven til Virkelighed.

Begejstring vakte denne Kendsgerning ingen Steder. For *Tysklands* Vedkommende betød det vel paa en Maade en Lettelse at komme ud af den

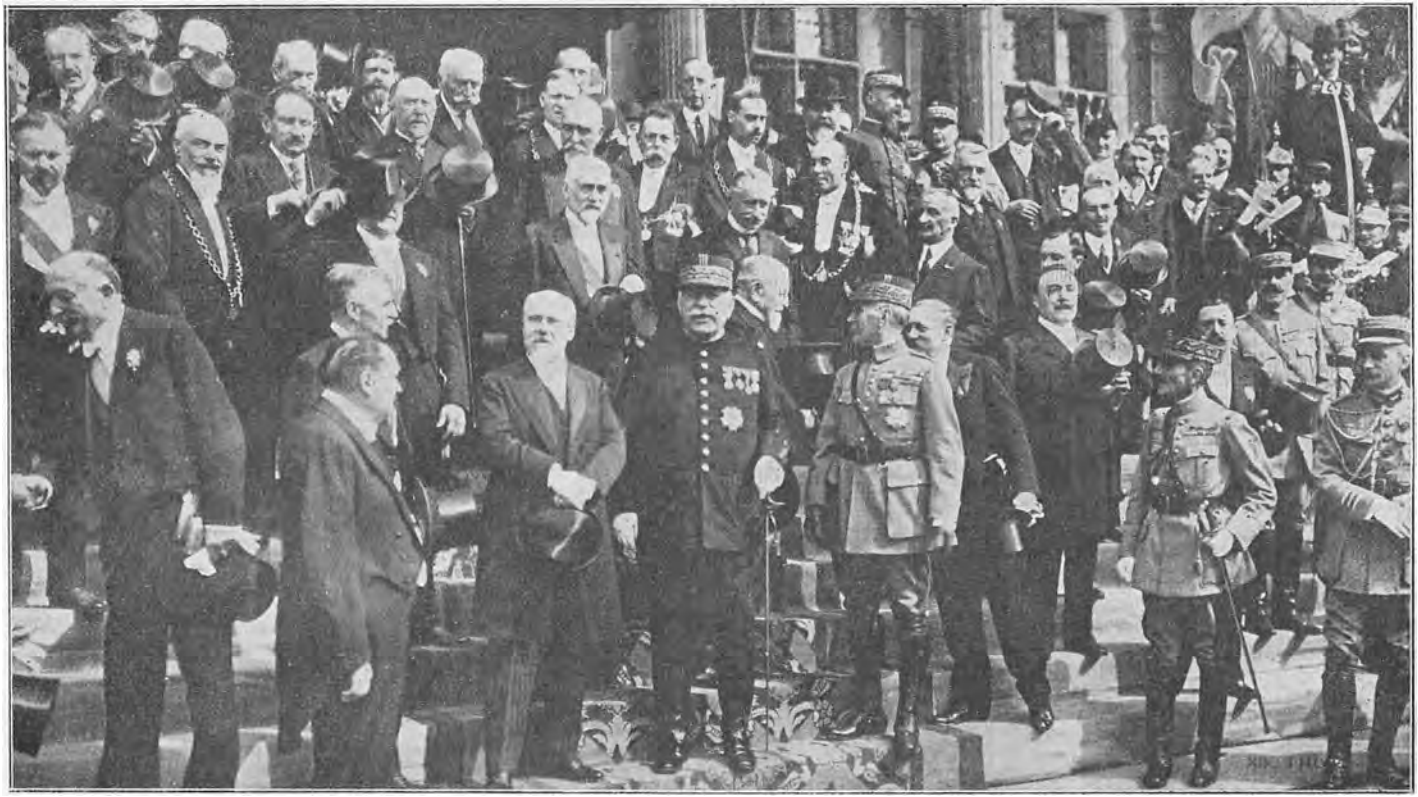

Republikens Spidser med Gæster ved Sejrsfesten paa Bastilledagen i Paris 14. Juli 1919.
Midt foran Præsident *Poincaré* og Marschallerne *Joffre* og *Foch*.

Fra Sejrsfesten paa Bastilledagen i Paris 14. Juli 1919. Paradeparchen forbi *Triumfbuen.*

Fra Sejrsfesten i Paris 14. 'uli 1919. Marschallerne *Joffre* og *Foch.*

Overgangstilstand, der nu havde varet i 14 Maaneder, og under hvilken de Allierede blot ved at opsige Vaabenstilstanden naarsomhelst kunde genoptage Krigsoperationerne. Men Fredens Vilkaar var frygtelige og stod lige fra første Færd for Tyskerne som simpelthen uopfyldelige. Alle Tyskere nærede et og samme Haab: Versailles Fredens Revision. En værdig Optræden i Ulykken havde i det mindste kunnet aftvinge Modstanderne *Agtelse.* Men i Regeringens, Partiernes, Pressens og den samlede Offentligheds Optræden, i dens Svingen *mellem Klynken og afmægtigt Raseri*, i dens Tilbøjelighed til at stille sig i *Heltepositur* for strax efter at bede om *godt Vejr*, i den *smaalige Voldspolitik*, der, saa længe det overhovedet var muligt, gennemførtes i *Afstemningsomraaderne*, i alt dette savnede man hos Tyskerne ganske *Værdigheden i Modgang*, — som man havde savnet *Maadehold i Medgang.*

Men heller ikke i *Ententelandene* saa man længere særligt optimistisk paa Freden. Frankrig blødte endnu af de svære Saar, som Krigen havde slaaet det, og man gik i Frankrig ud fra, at man, saa længe *Folkenes Forbund* ikke var blevet en virkelig, konstant *Magtfaktor* i vor Klodes Liv, stadigt maatte være paa sin Post mod Arvefjenden, at Frankrig kun kunde være sikret mod en tysk Revanchekrig, saa længe Tyskland var fordømt til Afmagt, men et af-

Fra Sejrsfesten i Paris 14. Juli 1918. Publikum søger at bryde gennem Troppeespalieret.

mægtigt Tyskland vilde paa den anden Side ikke kunne opdrive de Midler, hvormed det skulde betale Frankrigs — og de andre Allieredes — Krigsskade. Man havde bestandigt prædiket for Folkene, at Tyskland skulde komme til at betale, hvad der gik i Stykker, og nu begyndte man ogsaa i Frankrig at spørge sig selv, om Tyskland overhovedet vilde blive *i Stand til at betale.*

Fra Sejrsfesterne i Paris 14. Juli 1919. De engelske Faner passerer Porte Maillot.

En Korrespondent til et af de store Pariserblade opgjorde Situationen i al Nøgternhed paa følgende Maade:

Før Krigen havde Tyskland 17 Millioner Bønder. Alle store Landbrugsarbejder besørgedes af slaviske Arbejdere i et Tal af 900.000. Fredstraktaten berøver det 6 Millioner Bønder, og de 900.000 Slavere nægter at blive ved Tyskland. Det betyder *Hungersnøden* hvis Udlandet ikke lægger sig imellem. For at leve fra Haanden i Munden er Tyskland nødt til at ruinere sig paa Grund af Valutaen; det kan nemlig ikke skaffe sig Levnedsmidler fra de Lande, hvis Valutakurs er lavere end deres egen, Rusland, Østrig og Polen. Tyskland har en Gæld paa 220 Milliarder, der ved Slutningen af 1920 vil være naaet op til omtrent 300 Milliarder. Dertil kommer Gælden til Ententen, som med Okkupationsomkostninger løber op til 300 Milliarder Francs eller med den nuværende Kurs 1200 Milliarder. Tysklands Nationalfor-

Fra Sejrsfesten i Paris 14. Juli 1919. De amerikanske Faner under Optoget.

Fra Sejrsfesten i Paris 14. Juli 1919.
Pyramide af *erobrede tyske Kanoner*, over dem *den galliske Hane*, paa Runddelen ved *Champs-Élysées*.

mue blev før Krigen af de største Optimister anslaaet til 450 Milliarder. Krigen har formindsket den med i hvert Fald 20 pCt., idet 20 pCt. af Tysklands Jord gaar over til de Fremmede. Altsaa er *en Bankerot* saa sikker, som to og to er fire.

Men, vedbliver Korrespondenten, Tyskland kan *annulere sine Krigslaan*. En saadan Forholdsregel vil medføre et Sammenbrud i Industrien, og Elendigheden vil blive saa knugende, at man kan frygte alvorlige Uroligheder. Det tyske Rige, som det er den Dag i Dag, vil gaa under, men det tyske Folk kan ikke gaa under; det vil genfødes under nye Former og igen blive lykkeligt og mægtigt. Men hvorledes? Det er det pinlige Spørgsmaal. Tyskland rejste sig igen efter Trediveaarskrigen, men havde tabt tre Fjerdedele af sin Befolkning. Vil disse Borgerkrige komme igen? Naar Falliten en Gang er sket, de skyldige Officerer udleverede til Ententen, Fangerne vendt tilbage, de Territorier, der skal udleveres, rømmede, vil *Monarkiet*, hvis det har Mod dertil, søge at genvinde Styret. Da det er ude af Stand til at betale Krigsskadeserstatningen, vil det foreslaa Ententen nye Arrangementer, og maaske kan Tyskland, naar det ved Emigration og paa anden Maade er blevet reduceret til 40 Millioner Mennesker, kunne begyn-

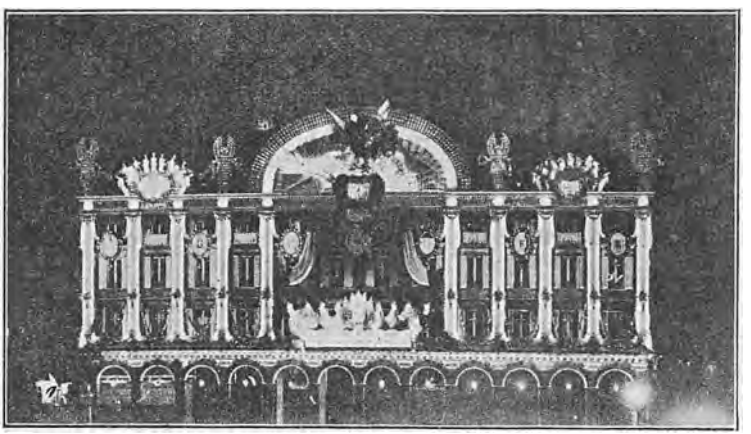

Fra Sejrsfesten i Paris 14. Juli 1919: Louvre illumineret.

de at stige opad igen, idet det drager Nytte af de udmærkede industrielle Erfaringer, det har erhvervet. Imidlertid er Hadet mellem dem, der nyder Livet uden Maadehold, og dem, der er ved at dø af Sult, saa voldsomt, at det maaske kan triumfere over den passive Indolens hos dette Folk, der nærer saa stor Respekt for Autoriteten. Dog tror Korrespondenten ikke paa Proletariatets Diktatur gennem Terrorisme, i hvert Fald saa længe Rigets Fartøj ikke er gaaet til Bunds, — en Begrænsning, der ikke er meget trøsterig, eftersom Artiklens Forfatter jo netop venter, at det tyske Riges Skude skal gaa under. Han ser Tysklands — og Frankrigs — Frelse i en Ændring af Fredsbetingelserne, hvorved man opgiver den langsomme Udsugelsespolitik, der „er mindre fordelagtig for Entenden og uendelig grusommere og mere morderisk for det tyske Folk".

„Fremtiden."
Louis Raemakers profetiske Tegning, offentliggjort i „Land & Water" i December 1915.

I hvert Fald var Tysklands Stormagtsstilling forbi for en rum Tid.

De Stormagter, der havde sluttet Fred med Tyskland, drog Konsekvenserne heraf ved til deres diplomatiske Repræsentanter i Berlin at udnævne Mænd, der hidtil havde beklædt anden Rangs diplomatiske Poster. Det var Frankrig og England, der paa dette Punkt gav Tonen an, og Italien og Japan fulgte saa efter. Den tyske Regering var af formelle Grunde nødt til ogsaa for sit Vedkommende at lade sig repræsentere i London, Paris, Rom og Tokio ved Chargés d'affaires.

Hvad *Østrig* angaar, havde Præsidenten for den østrigske Delegation ved Fredskonferencen, *Eikhoff*, i Begyndelsen af November 1919 overrakt Dutasta Østrigs Ratifikation af Fredstraktaten tillige med en Følgeskrivelse fra den østrigske Præsident, hvori det meddeltes, at Østrig havde foran-

dret sine Forfatningsbestemmelser i Overensstemmelse med de Allieredes Ønsker: Benævnelsen „*Tysk-Østrig*“ var erstattet med Navnet „*Republiken Østrig*“, og *Bestemmelsen om, at Østrig skulde udgøre en Del af det tyske Rige var ophævet.*

Østrigs Situation var fortvivlet. Landet var i Bund og Grund forarmet, Valutaforholdet tilintetgørende for al Selvvirksomhed. Wien, der havde været et passende Centrum for en Storstat, var nu et urimelig stort Hoved paa en lille Krop. Østrigs Hovedstad var ved at lide Sultedøden. Navnlig den dannede Mellemklasse led frygteligt. Wien holdtes næsten blot i Live ved fremmed Godgørenhed, og det var ikke til at se, hvorledes denne Tingenes Tilstand skulde ændres, saa længe den ved Fredsslutningerne skabte Situation bestod.

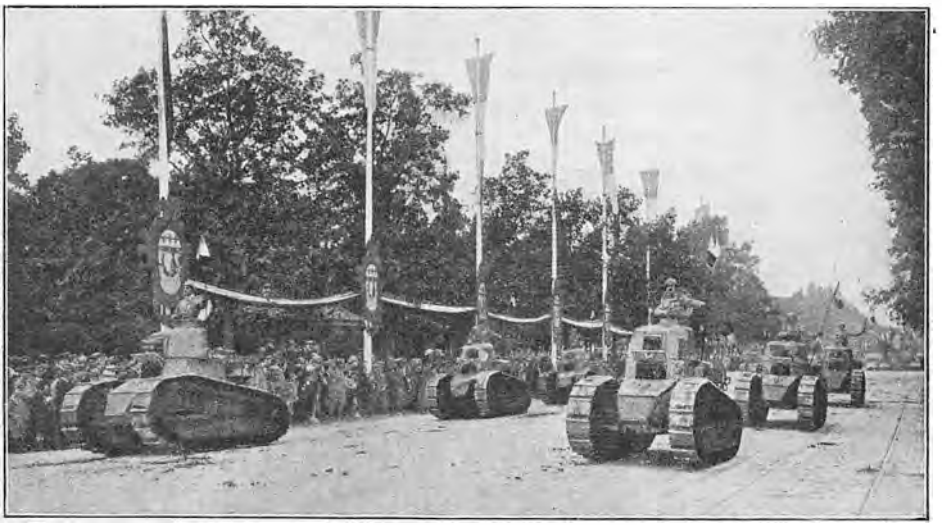

Tankenes Revuemarche paa Bastilledagen *den 14. Juli 1919.*

Postkort med nogle af *Hovedpersonerne i Den Tyske Republik.*
Fra oven nedefter til venstre: *Haase. Landsberg. Dittmann.*
Fra oven nedefter til højre: *Ebert. Scheidemann. Bart.*

II.

Den tyske Revolution.

KÜHLMANN var gaaet af som Udenrigsminister *den 8. Juli 1918*, tvunget bort af Altyskerne og Militærpartiet. Ludendorff havde frit Spil. Men det var ikke gode Kort, han havde at spille med. *Den store Foraarsoffensiv* var slaaet fejl. Vendepunktet var indtraadt paa Vestfronten. *Undervandskrigen* havde ikke ført til afgørende Resultater og kunde ikke hindre Masseoverførelsen af amerikanske Tropper, der gjorde Fjenden i Vest stærkere for hver Dag. Fronten trykkedes ustandseligt tilbage. Mere og mere gik det op for Tyskerne, at Sejren nu var udelukket, og at det endelige Nederlag kun kunde forhales, men ikke afvendes. Ernæringsforholdene i Tyskland karakteriseredes af en svensk Iagttager som „en ynkelig Tilstand af Halvsulten" for Befolkningen i de store Byer og Landdistrikterne, med stærkt stigende Dødelighed og Underernæring af den opvoxende Ungdom.

Modløsheden bredte sig, og de ledende Kredse maatte føre en uophørlig Kamp mod alarmerende Rygter om Nederlag og Sammenbrud ved Fronten. *Hindenburg* udstedte sit Opraab til „Hær og Hjemstavn" (se III. Afsnit S. 1275).

Og da Rigskansler *Grev Hertling* i *det preussiske Herrehus* til Drøftelse af Forfatningsudkastet formanede til snarlig Vedtagelse af Valgreformen, brugte han den opsigtsvækkende Vending, at det ikke længere blot kom an paa Ministrenes Personer eller drejede sig om Ministeransvarlighed i sædvanlig Forstand; „efter min ærlige Overbevisning, mine Herrer, drejer det sig i dette vanskelige Spørgsmaal om *Beskyttelse og Opretholdelse af Kronen og Dynastiet*".

Under disse Forhold blev *Forstaaelsesrøsterne* stadigt mere indtrængende. Koloniminister *Solf* udtalte i en Tale *den 20. August*, at intet andet stod i Vejen

for Løsningen af *det belgiske Spørgsmaal* ved Genoprettelsen af Belgiens statlige Selvstændighed end Ententens Krigsvillie. I September modtog Rigskansleren i Overværelse af Statssekretærerne *Wallraf, Waldow* og *Stein* og Oberst *Braun* fra Krigsministeriet en Delegation af Fagforeningsmedlemmer, der klagede over den økonomiske Nød, krævede snarlig Gennemførelse af den preussiske Valgreform, Lettelser i Censuren, og *bestemt Afstandtagen fra Altyskerne.* Hertling forsikrede, at Regeringen og Hærledelsen var *imod enhver Erobring,* at Regeringen vilde staa og falde med Valgreformen. Kejseren talte til Krupp-Værkernes „Arbejdere" — i Virkeligheden nok overvejende til de højere Funktionærer — og det var en Tale i den rigtige Wilhelmske Stil (se III. Afsnit S. 1274).

Rigskansler *v. Hertling*, Udenrigsminister *v. Hintze*, Vicekansler *v. Payer* og Repræsentanterne for Krigs- og Marineministeriet talte *den 24. September* i *Rigsdagens* paany sammentraadte Hovedudvalg. Kanslerens Tale var mat og tilfredsstillede Ingen. Han lovede atter, at den preussiske Valgreform ikke skulde blive trukket i Langdrag. Han udtalte sin Sympati for Tanken om *et Folkeforbund* og erklærede, at Tyskland altid havde ført Krigen som *en Forsvarskrig.* Det tyske Folk vilde imidlertid ikke trygle om Naade og ikke krybe til Korset. Hr. v. Hintzes udenrigspolitiske Exposé bød ikke paa ret meget nyt. Om *Baku*, der var blevet besat af Tyrkerne, skønt Tyskland i Tillægstraktaten med Rusland, havde forpligtet sig til at forhindre en tredie Magts Fremrykning mod Baku, erklærede han blot, at Tyskland „bestræber sig for at bevare Baku for Rusland for os og vore Forbundsfæller" som et Forsyningssted for Olie. Han omtalte den nylig stedfundne Konflikt med *Spanien*, i hvilken Tyskland havde givet saa vidt efter, at det havde indrømmet Spanien et tysk Skib for hvert spansk, der sænkedes udenfor Spærrezonen. Payer forsvarede den dyrekøbte Brest-Litovsk Fred, men antydede, at Løsningen af det baltiske Spørgsmaal ved en Personalunion med Preussen havde forskellige politiske Hensyn imod sig og ingenlunde kunde gælde for fastslaaet. Fra de følgende Taleres Side rettedes der mod Haandhævelse af Censuren og Forenings- og Forsamlingsretten kraftige Besværinger, som Kansleren derpaa „i et betydeligt Omfang maatte anerkende Berettigelsen af."

Klarhed skabtes der ikke ved disse Debatter, og den almindelige Misfornøjelse gav sig Udtryk i haardnakkede Rygter om en forestaaende *Kanslerkrise* og Dannelse af *en Regering med Deltagelse af Socialdemokrater.* Den socialistiske Rigsdagsgruppe enedes om herfor at opstille 6 Minimumskrav:

1) Uindskrænket Tilslutning til Rigsdagsbeslutningen af 19. Juli 1917. 2) En fuldt uangribelig Erklæring om det belgiske Spørgsmaal (Genoprettelse og Skadeserstatning) og om Genoprettelse af Serbien og Montenegro. 3) Fredslutningen i Østen maatte ikke være en Hindring for en almindelig Fred. Der skulde oprettes demokratiske Folkerepræsentationer i Østlandene og disse frigives ved Fredsslutningen. 4) Selvstyre for Elsass-Lothringen; lige, hemmelig, direkte Valgret for alle Forbundsstater; Opløsning af den preussiske Landdag, hvis Herrehuset ikke strax vedtog den lige Valgret. 5) Ensartethed i Rigsledelsen og Udskillelse af uansvarlige Sideregeringer; Rigsrepræsentanterne kaldes fra Parlementsflertallet. 6) Øjeblikkelig Ophævelse af alle Indskrænkninger i Forsamlings- og Pressefriheden; Censur anvendes kun paa rent militære Spørgsmaal; Ophævelsen af alle Militærinstitutioner, der tjener til politisk Paavirkning.

Krisen fremskyndedes ved *Bulgariens militære Sammenbrud.* I de sidste Dage af September forhandledes der paa de interfraktionelle Møder om Tilstaaelse af Selvstyre for Elsass-Lothringen og Ophævelse af de Bestemmelser i Rigsforfat-

ningen, der hindrede en Udvikling i parlamentarisk Retning. Om det første Punkt herskede der nu fuld Enighed; derimod talte Rigskansler Hertling i det preussiske Statsministeriums Møde imod Overgangen til rent Parlamentsstyre. Saa raadede v. Hintze Kejseren til at skride til en fuldstændig Parlamentarisering, og Raadet blev fulgt. Kejseren modtog Hertlings Demission og udstedte et Dekret, hvori det hed:

„Jeg ønsker, at det tyske Folk paa mere virksom Maade end hidtil skal arbejde med paa Bestemmelsen af Fædrelandets Skæbne. Derfor er det min Villie, at Mænd, der bæres af Folkets Tillid, skal deltage i Regeringens Rettigheder og Pligter."

Medens det preussiske Herrehus' Udvalg vedtog den lige almindelige Valgret — dog med en Tillægsstemme for Personer over 40 Aar, en „Sikring" som Udvalget ogsaa nogle Dage efter lod falde —, dannedes i de følgende Dage *et Ministerium* under Ledelse af *Prins Max af Baden*, hvis politiske Fortid syntes at give Garanti for, at han i Udlandet vilde blive opfattet som en oprigtig Liberal, og med Socialdemokraten *Scheidemann* og Centrumsmanden *Erzberger*, siden 1917 den utrætteligste Forkæmper for Forstaaelsesfreden, som Statssekretærer.

Da Prins Max *den 5. Oktober* mødte i Rigsdagen og efter at have erklæret, at hans Program var Flertalspartiernes Program, gav Meddelelse om Regeringens Henvendelse til Præsident Wilson med Anmodning om at tage Fredens Tilvejebringelse i sin Haand, stod det klart for Alle, hvor det bar hen. Ludendorffs Afsked paafulgte.

Under de Rigsdagsdebatter, der fulgte efter Prins Max' Programtale, fremsatte *Elsasserne* en Erklæring, der betød et aabent „Bort fra Tyskland." Det var, udtalte den Frisindede *Gothein*, det mærkeligste af alt, — mærkeligere endnu end Polakken *Korfantys* Krav paa egen polsk Østersøkyst med *Danzig;* Elsass var jo for 90 Procents Vedkommende beboet af Tyskere. Hvad der var slaaet i Stykker i Elsass, derfor kunde man, hævdede Taleren, takke den vanvittige Politik, som han og hans Parti altid havde bekæmpet.

Sidst i Oktober brød *Revolutionen* løs i *Budapest* og *Wien*. Det Habsburgske Monarki sprængtes. Samtidigt kapitulerede Tyrkiet. Hohenzollernes Stilling blev Dag for Dag mere prekær. *Wilson* havde i sin Note af 23. Oktober udtalt, at, dersom Ententen „nu maatte forhandle med Tysklands militære Herrer og *monarkiske Autokrater*, eller dersom der var Sandsynlighed for, at den senere vilde komme til at forhandle med dem angaaende Det Tyske Riges internationale Forpligtelser, maatte den kræve, ikke Fredsforhandlinger, men Underkastelse („Ingen Overenskomst med Hohenzollerne!").

Saaledes formeredes da ogsaa i Tyskland de Stemmer, der krævede *Kejserens Tronfrasigelse*. Man forsøgte forgæves ved at udkaste Ballast at holde Kejserskibet flydende. Tronens Prærogativer blev opgivne ét efter ét. *Et kejserligt Dekret*, dateret den 28. Oktober, men først offentliggjort den 3. November, betegnede det sidste Forsøg paa at forene det gamle og det nye med hinanden:

„Forberedt ved en Række Regeringshandlinger," hed det heri, „træder nu en ny Ordning i Kraft, der overfører grundlæggende Rettigheder fra Kejserens Person til Folket. Dermed afsluttes en Periode, der vil blive staaende med Ære for fremtidige Slægters Øjne; trods opadstræbende Kræfter har denne Krigs mægtige Udvikling uforgængeligt aabenbaret den for vort Folk."

„I de fire Krigsaars frygtelige Storme er imidlertid gamle Former brudt i Stykker, ikke for at efterlade Ruiner, men for at give Plads for nye Livsformer. Efter hvad det har fuldbragt i denne Tid, har det tyske Folk Krav paa, at der ikke forholdes det nogen Ret, der giver Løfte om en fri og lykkelig Udvikling.

Det er denne Overbevisning, de nu af Rigsdagen vedtagne og udvidede Forslag fra de forbundne Regeringer skylder deres Opstaaen. Jeg tiltræder imidlertid sammen med mine høje Forbundne disse Beslutninger af Folkerepræsentationen med den faste Villie, saavidt det ligger til mig, at medvirke til deres fulde Udfoldelse, og er overbevist om at tjene det tyske Folks Vel. Kejserembedet er Tjeneste for Folket. Maatte den nye Ordning da frigøre alle gode Kræfter, som vort Folk behøver for at bestaa de tunge Prøvelser, der er tilskikket Riget, og for fra Øjeblikkets Mørke med faste Skridt at vinde frem til en lys Fremtid."

Kejserdekretet havde ingen Virkning. „Vorwärts", der samme Dag i en kraftig Artikel havde fordret Kejserens Tilbagetræden, erklærede, at Dekretet ikke ændrede noget i Bladets Opfattelse.

Men Kejseren vilde ikke. Han ansaa det for sin moralske og religiøse Pligt at blive paa sin Post. Men Magten var allerede gledet ud af baade Kejserens og hans Regerings Hænder.

Revolutionen begyndte *den 3. November* med *et Mytteri i Kiel*, hvor Matroserne havde faaet det Indtryk, at Søofficererne, der agiterede mod en „ærefuld Overgivelse", vilde spille et fortvivlet „Va banque"-Spil. Inden 24 Timer stod *Slesvig* og det meste af *Nordtyskland* i Revolutionens Tegn. Oprøret raadede i Sønderborg, Haderslev, Tønder, i Hamborg, hvor der stod betydelige Gadekampe, Lübeck, Bremen, Cuxhaven, Schwerin og saa langt øst paa som Tilsit. Overalt dannedes der *Soldaterraad*, der tog Styret. Kejserens Broder, *Prins Heinrich*, maatte under Livsfare flygte fra Kiel. Tysklands kortsynede Politik overfor Sovjet-Rusland hævnede sig nu. *Alene* af alle Magter havde Tyskland *anerkendt* og endog paa forskellig Maade *støttet* Bolchevikregeringen. I Verdens Øjne kom det strængt monarkiske tyske Rige til at staa som en Allieret af Czar-Morderne og hele Rædselsregimentet i Moskva. Bolchevik-Gesandten i Berlin, Hr. *Joffe*, kvitterede for Elskværdigheden ved at indsmugle Ladninger af revolutionære Ophidselsesskrifter paa Tysk. Ved et Tilfælde blev Trafiken opdaget, Hr. Joffe sendt over Grænsen og den diplomatiske Forbindelse med Rusland afbrudt. Men da havde den russiske Sæd allerede *spiret* i den gennem Lidelser og Nød forberedte Jordbund.

Extraausgabe. Sonnabend, den 9. November 1918.

Vorwärts

Berliner Volksblatt.

Zentralorgan der sozialdemokratischen Partei Deutschlands.

Generalstreik!

Der Arbeiter- und Soldatenrat von Berlin hat den Generalstreik beschlossen. Alle Betriebe stehen still. Die notwendige Versorgung der Bevölkerung wird aufrecht erhalten.

Ein großer Teil der Garnison hat sich in geschlossenen Truppenkörpern mit Maschinengewehren und Geschützen dem Arbeiter- und Soldatenrat zur Verfügung gestellt.

Die Bewegung wird gemeinschaftlich geleitet von der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und der Unabhängigen sozialdemokratischen Partei Deutschlands.

Arbeiter, Soldaten, sorgt für Aufrechterhaltung der Ruhe und Ordnung.

Es lebe die soziale Republik!

Der Arbeiter- und Soldatenrat.

Revolutionen i Berlin af 9. November 1918.
Det *1. Extrablad* af „*Vorwärts*" Lørdag Formiddag.

Bladene drøftede Abdikationen, for og imod. Kejseren fik i sidste Øjeblik en veltalende Forsvarer i den tidligere Rigskansler, *Fyrst Bülow*. Men nu var en Afgørelse paatrængende nødvendig. De socialdemokratiske Medlemmer af Regeringen saa, at Styret var ved at glide ud af Hænderne paa dem, og at Udviklingen hurtigt kunde føre til Bolchevisme og Anarki. Saa tilstillede *den socialdemokratiske Partibestyrelse den 7. November* Rigskansleren *et Ultimatum*, der foruden andre Krav *fordrede Kejserens og Kronprinsens Tilbagetræden inden den 8. om Middagen;* i modsat Fald vilde Socialdemokraterne træde ud af Regeringen.

Prins Max sendte endnu samme Dag sin Afskedsbegæring til Kejseren, der opholdt sig ved det store Hovedkvarter i *Spa*, og betonede i en telegrafisk Beretning Umuligheden af at danne en Regering uden eller imod Socialdemokratiet. Kejseren opfattede med Rette denne Meddelelse som en Opfordring til Tronfrasigelse, men *vilde ikke takke af.*

Den 8. erfarede man, at *Kongen af Bayern, Hertugen af Braunschweig* og *Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin* var styrtede fra deres Troner, og at man i *Stuttgart* fordrede Kongens Abdikation. Vicekansler v. Payer erklærede, at han ikke kunde føre Forretningerne, naar Rigskansleren gik af. Prins Max telegraferede til Kejseren, hvorledes Situationen var, og raadede ham til at fremsende en Erklæring om, at han var villig til at abdicere, naar Vaabenstilstandsforhandlingerne havde naaet et saadant Punkt, at Udskrivning af Nyvalg til Rigsdagen var mulig, og naar den nyvalgte Rigsdag derefter havde afgjort Tronspørgsmaalet, og at han indtil da vilde indsætte en Stedfortræder. Kejser Wilhelm *nægtede* at følge Raadet.

A Extraausgabe Sonnabend, den 9. November 1918.

Vorwärts

Berliner Volksblatt.

Zentralorgan der sozialdemokratischen Partei Deutschlands.

Arbeiter, Soldaten, Mitbürger!

Der freie Volksstaat ist da!

Kaiser und Kronprinz haben abgedankt!

Fritz Ebert, der Vorsitzende der sozialdemokratischen Partei, ist Reichskanzler geworden und bildet im Reiche und in Preußen eine neue Regierung aus Männern, die das Vertrauen des werktätigen Volkes, in Stadt und Land, der Arbeiter und Soldaten haben. Damit ist die öffentliche Gewalt in die Hände des Volkes übergegangen. Eine verfassunggebende Nationalversammlung tritt schnellstens zusammen.

Arbeiter, Soldaten, Bürger! Der Sieg des Volkes ist errungen, er darf nicht durch Unbesonnenheiten entehrt und gefährdet werden. Wirtschaftsleben und Verkehr müssen unbedingt aufrecht erhalten werden, damit die Volksregierung unter allen Umständen gesichert wird.

Folgt allen Weisungen der neuen Volksregierung und ihren Beauftragten! Sie handelt im engsten Einvernehmen mit den Arbeitern und Soldaten.

Hoch die deutsche Republik!

Der Vorstand der Sozialdemokratie Deutschlands.
Der Arbeiter- und Soldatenrat.

Revolutionen i Berlin af 9. November 1918.
Det 3. *Extrablad* af „*Vorwärts*" Lørdag Eftermiddag.

„Jeg tænker ikke paa at takke af," sagde han. „Af enhver Officer forlanger jeg, at han holder trofast ud paa sin Post. Som øverste Krigsherre maa jeg holde trofast ud, fordi jeg kun derved kan tjene mit Folk. Thi jeg ser den krasseste Bolchevisme bryde ind over Tyskland, naar jeg gaar. Og da maa der være en stærk Haand til at redde Tyskland ud af dette Kaos. Mit Dynasti har givet Riget og Preussen saa store Ting. Jeg har Folkets og Soldaternes Troskabsed for mig. Andre stærke Mænd holder, som Dagens Begivenheder viser, ikke Stand i den

svære Tid. *Og derfor bliver jeg.* Jeg arbejder ogsaa gerne *med den nye Regering;* flere Herrer, med hvem jeg har talt, er mig meget sympatiske at samarbejde med."

Den følgende Dag, *den 9.*, mødte *Hindenburg* i Kejservillaen „Fraineuse" i *Spa* efter at have haft indgaaende Samtaler med Førerne for de enkelte Arméer. Disses enstemmige Dom var denne: Mod Fjenden var Tropperne sikre nok, men mod Kammeraterne vilde ingen kæmpe. Etapetropperne gik tilbage uden Orden, det hed sig, at alle Rhinbroerne var besatte, ethvert Samkvem med Hjemmene afbrudt. Telefonsamtaler foregik ofte under Soldaterraadenes Opsyn. Paa en Opringning til München svaredes der: „Soldaterraadet München her!"

Fra *Berlin* kom den ene Forespørgsel efter den anden til Spa: Havde Kejseren endnu ikke abdiceret? Ogsaa til Hovedstaden havde Uroligheder forplantet sig; der blev skudt ved Fusilierkasernen, og forskellige Troppeafdelinger svigtede. Disse Efterretninger sendtes videre til Spa. Endelig kom der Melding fra Spa: *Wilhelm II havde abdiceret som tysk Kejser, men ikke som preussisk Konge,* en Udvej, som de ledende Mænd i Berlin ansaa for *umulig*, allerede af statslige Grunde. Der svaredes tilbage fra Berlin, at det nu var for sent, da Regeringen *allerede* havde *bekendtgiort Abdikationen.* Kl. 1 Eft. havde Prins Max nemlig paa eget Initiativ udsendt en Kundgørelse, hvori det hed:

„*Kejseren* og *Kongen* har besluttet *at give Afkald paa Tronen.* Rigskansleren forbliver endnu kun i Embedet, saa længe til de med Kejserens Abdikation, det tyske Riges og *Preussens Kronprins'* Afkald paa Tronen og Indsættelsen af et Regentskab forbundne Spørgsmaal er ordnede."

Ved samme Tid holdt Kejseren i Spa Raadslagning med den i Hast ankomne Kronprins. Da denne ved 3-Tiden rejste tilbage til sin Armé, sagde Kejseren til ham ved Afskeden: „Meddel Soldaterne, at det ikke er sandt, at jeg har takket af som Konge af Preussen. Jeg har ikke takket af som Konge af Preussen."

Nogen Tid efter ankom *Hindenburg* med General *v. Groener* og Admiralerne *v. Hintze* og *Scheer.* De fire Herrer raadede indtrængende Kejseren til ogsaa at abdicere som Konge af Preussen. Da Kejseren derefter traadte ud af Foredragsværelset i Villaen, sagde han til Fløjadjutanten *Grev Dohna-Schlodien*, der opholdt sig i Forværelset:

„*De har ikke mere nogen øverste Krigsherre.*"

Dermed gik han ind i sit Arbejdsværelse. Om Aftenen kom Herrerne fra Kejserens allernærmeste Omgivelser og raadede ham til *at rejse til Holland.* Kejseren vægrede sig derved. „Man vil bringe mig til Flugt," sagde han i Aftenens Løb, „men jeg gaar ikke". Paa Vejen til Hoftoget, hvor Aftensmaden blev serveret, udtalte han til sin Adjutant: „Jeg skammer mig saa meget, jeg kan ikke gøre det. Naar der blot er en eneste tro Bataillon her, bliver jeg i Spa."

Men i Hoftoget indtraf den ene Jobspost efter den anden. Forskellige Troppeafdelinger i Spa havde erklæret ikke at ville kæmpe mod Kammeraterne, som maatte blive sendt imod dem. De fleste Formationer ved det store Hovedkvarter sluttede sig dertil. Det meldtes ogsaa, at „Bolchevikerne" var i Herbesthal. Kejseren vilde alligevel ikke rejse, men gik dog med til at træffe Forberedelser til eventuel Afrejse. „Jeg har dog ellers altid vidst, hvad jeg skulde gøre", sagde han til sine Omgivelser, „men nu véd jeg ikke at hjælpe mig".

Udenrigsministeriets Repræsentant, v. Hintze, kom Kl. 10 og *trængte ind paa* Kejseren for at faa ham til *at flygte.* „Om nogle Timer kunde det være for sent!"

Da endelig bestemte Wilhelm II med tungt Hjerte sig dertil.

Han havde tænkt paa det kongelige Slot *Brühl* ved Köln eller paa Kronprin-

sens Hær, men Vejen til Brühl var ikke mere fri, og de foreliggende Beretninger tydede paa, at Kronprinsens Hær ikke mere var sikker. De Overvejelser, der var afgørende for Kejserens Beslutning, var følgende:

„Modstanderne betoner stadigt, at de ikke vil slutte Fred med Kejseren. For altsaa at gøre Fredens Opnaaelse lettere for Folket, drager jeg til Holland. Vilde jeg drage til Tyskland, saa laa den Antagelse nær, at jeg søgte et nyt Parti for med dets Hjælp at foretage et Kup."

Da Hæren ikke vilde kæmpe mod fremrykkende Kammerater, havde Kejseren Følelsen af, at Arméen havde forladt ham, hvorved den mulige Bebrejdelse, at han havde ladet Arméen i Stikken, faldt bort. Endelig følte han sig ogsaa fri for Pligten til at træffe politiske Afgørelser for sit Rige, da Regeringen af egen Magtfuldkommenhed havde offentliggjort hans Abdikation.

Kl. 5 næste Morgen — den 10. November 1918 — fandt Afrejsen Sted. Kejseren tog i Automobil direkte til den hollandske Grænsestation *Eyst*, medens Hoftoget blev ført dertil over Liége. Medens Kejseren opholdt sig i Hoftoget, blev *Forhandlingerne med den hollandske Regering* ført til Ende i Dagens Løb, og Gennemrejse tilladt. Ex-Kejseren tog Ophold paa Slottet *Amerongen*, hvis Ejer var en gammel Ven af ham.

Paa det kongelige Slot i Berlin skrev en Soldat med Kridt: „Wilhelm von Hohenzollern — fahnenflüchtig".

Kort efter søgte ogsaa *Kronprins Wilhelm* Tilflugt paa hollandsk Territorium, hvor han blev interneret paa Øen *Wieringen* i *Zuydersøen*.

Saaledes afsluttedes den Wilhelmske Æra.

Det tyske Folk, der begejstret havde tiljublet Wilhelm II i hans og dets Velmagtsdage, græd nu tørre Taarer over hans Fald. Der er faa Ting, hvorom Tyskerne er saa enige som derom, at det har været *en Ulykke* for Riget, at det til Kejser havde *den lunefulde, impulsive Romantiker Wilhelm II*, der ansaa sig for Guds Udvalgte, og som derfor troede at vide og forstaa alt bedst selv, hvorfor han omgav sig med lydige Redskaber hellere end med kloge og energiske Raadgivere.

Den revolutionære Bevægelse, der var udgaaet fra *Soldaterne*, udviklede sig temmelig ensartet de forskellige Steder. Ved de forskellige Troppeafdelinger dannedes *Soldaterraad*, der mere eller mindre var uafhængige af hverandre. Officererne sluttede sig i mange Tilfælde, Underofficererne saa godt som overalt dertil, og Myndighederne erklærede sig rede til at samarbejde med disse Organisationer og de samtidigt dannede *Delegationer for Arbejderne*. Saaledes opstod efter det russiske Mønster disse *Arbejder- og Soldaterraad*, som efter Revolutionens Teori blev *Indehavere af den nye Magt*, — og dermed *den nye Ret*. Det gamle Samfund dukkede sig og lod Uvejret rase over sit Hoved. Vanskeligheden bestod først og fremmest i at faa de mange spredte Centrer til at arbejde sammen og indordne sig under *en Centralregering*, som teoretisk kun var at betragte som Exekutivorgan for de samlede Arbejder- og Soldaterraad Riget over. Faktisk var jo Rigsregeringen skabt og blev opretholdt af A.- og S.-Raadene i Berlin, hvorfor disse var tilbøjelige til at føle sig som en Slags „Over-Sovjet" for hele Tyskland, hvad der atter avlede Skinsyge og fremhjalp separatistiske Tendenser.

I *Berlin* tilrev *Socialdemokraterne* sig Magten og gjorde deres Fører, den forhenværende Sadelmager *Ebert*, til Rigskansler. I *München* dannede der sig en socialdemokratisk Revolutionsregering under Ledelse af *Kurt Eisner* som

Repræsentant for Arbejder- og Soldaterraadet i München. Dynastiet *Wittelsbach* var blevet afsat og Republiken indført, men den nye Regering erklærede, at den ikke var separatitisk sindet, men kun vilde forberede den tyske Enhedsrepublik. Efter det bayerske Dynasti faldt *det württembergske* og *det sachsiske*, og de mindre Fyrstendømmer gik samme Vej; hver Dag bragte et Par Afsættelser eller Tronfrasigelser, og snart var der ikke et eneste Monarki tilbage i Tyskland.

Men *Hovedbegivenhederne* forefaldt naturligvis i *Berlin*. Medens Gadekampene mellem det gamles og det nyes Tilhængere udkæmpedes den 9. og 10. November paa forskellige Steder i Rigshovedstaden, arbejdede den af Rigskansler Ebert ledede Regering paa at faa Føling med *de uafhængige Socialdemokrater*, der i hvert Fald endnu

Liebknecht agiterer for Verdensrevolutionen.

havde de spredte Bevægelser rundt om i Landet under deres Kontrol. Det var tydeligt, at det *gamle* socialdemokratiske Parti *ikke* havde *Autoritet nok* til at forsøge paa at kue Bevægelsen *med Magt*. Men det havde stillet sig energisk i Modsætning til al Bolchevisme af russisk Art og havde lige saa klart som de borgerlige Partier Forstaaelsen af, at en Udvikling i bolchevikisk Retning vilde betyde den fuldstændige Ruin og den frygteligste Elendighed for Folket. Der var da for Kabinettet Ebert kun én Vej at gaa, nemlig at komme til Enighed med de uafhængige Socialdemokrater og søge dannet en fælles Regering med dem, hvorved alle de spredte Bevægelser Riget over kunde komme ind i et fælles Leje og ind under Regeringens Kontrol. Det lykkedes. *Den 11. November* var Overenskomsten i Orden. De Uafhængige skulde have deres ligeberettigede Repræsentanter i Regeringen, og Fagministrene skulde kun være tekniske Raadgivere. Overenskomsten var kommet i Stand ved Afkald paa begge Sider. De Uafhængige maatte rykke bort fra Spartacusgruppen der stod yderligst i bolchevikisk Retning, og Scheidemanns og Eberts Socialdemokrater maatte anerkende, at Magten laa hos Arbejder og Soldaterraadene.

Paa dette Grundlag dannedes Den Tyske Folkerepublik, og det Program, som op-

stilledes i et Opraab af 13. November fra Regeringen — „Folkekommissærernes Raad", som den kaldte sig efter russisk Forbillede — var ikke absolut yderliggaaende i sine sociale Reformbebudelser (8 Timers Arbejdsdag senest fra Nytaar, Forsorg for tilstrækkelig Arbejdslejlighed, Understøttelse af Erhvervsløse, Sikring af en ordnet Folkeernæring, Beskyttelse af Ejendom mod Indgriben fra Private), og det stillede Valg til en grundlovgivende Forsamling i Udsigt, hvorved Landets Udvikling atter kunde komme ind i forfatningsmæssige Baner.

Med Tilvejebringelsen af denne Ordning var *Eberts* kortvarige Rigskanslerværdighed forbi. Den havde kun varet et Døgn. Han var nu kun én af sex ligeberettigede Folkekommissærer, højst en Art „primus inter pares". Ved hans Side stod *Scheidemann* og *Landsberg*, der ligesom Ebert repræsenterede Flertalssocialisterne, og de tre uafhængige Socialister *Haase*, *Dittmann* og *Barth*. De assisteredes af underordnede Fagministre.

Rosa Luxemburg.

Regeringen udstedte et Opraab til Landbefolkningen om strax at danne *Bonderaad*, som kunde tage Del i Organiseringen af Næringsmiddelforsyningen.

Spørgsmaalet om Dannelsen af en *„rød Garde"* efter bolchevikisk russisk Mønster blev drøftet paa et af de berlinske A.- og S.-Exekutivudvalg sammenkaldt Soldatermøde og forkastet, idet der vedtoges en Resolution, der gik ud paa, at „den ved sit valgte Soldaterraad repræsenterede Garnison i Stor-Berlin vil betragte Bevæbningen af Arbejderne med Mistro, saa længe Regeringen, til hvis Beskyttelse den skal tjene, ikke udtrykkeligt har erklæret sig rede til at indkalde Nationalforsamlingen som det eneste Grundlag for den Forfatning, der skal gives".

I Indenrigsministeriet tog man fat paa Forarbejderne til Inddelingen af Valgkredsene med Henblik paa de kommende Valg til en grundlovgivende Nationalforsamling. Et Udkast til en Valglov — lige, almindelige, hemmelige Valg efter Forholdstal — forelaa færdigt i Hovedtrækkene midt i November. Ogsaa i socialpolitiske Forhold syntes Forsonlighedens Aand at raade. De store tyske Arbejdsgiverforbund enedes med Arbejdernes Fagforbund om en Ordning, hvorved der bl. a. indførtes en 8-Timers Maximalarbejdsdag uden Nedsættelse i Lønnen, og det bestemtes, at der ved enhver Bedrift med en Arbejderstab paa mindst 50 Mand skulde indsættes et *Arbejderudvalg*, som sammen med Indehaveren skulde føre Tilsyn med Driftsforholdene i Henhold til Overenskomsterne.

Imidlertid var *de Borgerlige*, som var blevne helt overrumplede ved Begivenhederne, begyndt at finde sig selv igen. En Række Mænd fra forskellige borgerlige Lejre, blandt dem Exminister *Dernburg*, Geheime-Justitzrat *Dove* og Handelsminister *Fischbeck*, udsendte et Opraab til Dannelsen af *et nyt demokratisk Parti*. De vilde, hed det, ikke opstille et Program, men den, der vilde slutte sig til dem,

maatte akceptere visse almindelige Grundsætninger: først Anerkendelsen af *den republikanske Statsform*, idet iøvrigt en under alle fornødne Garantier valgt *Nationalforsamling* skulde træffe Afgørelsen om Forfatningen; dernæst *Bekæmpelse af enhver Terrorisme*, den være sig af bolchevikisk, revolutionær eller anden Art. Den nye Tid krævede for monopolistisk udviklede økonomiske Omraader Optagelsen af *Socialiseringens Idé*, den krævede Uddeling af Statsdomænerne, Indskrænkning af Storgodsbesiddelsen. Regeringen maatte have det stærkest mulige Tag i Krigsfortjenesten, indgribende Skatteforholdsregler maatte træffes, Arbejderes, Funktionærers og Embedsmænds Rettigheder lovmæssigt garanteres, den selvstændige Mellemklasse støttes o. s. v.

Det nye Parti dannedes og søgte Tilslutning hos *de Nationalliberale*, men kun *disses venstre Fløj* kunde tænke sig en Forbindelse.

En at de største Vanskeligheder ved Tilbagevenden til ordnede Forhold laa i *Folkeernæringen*. Man havde haabet, at Vaabenstilstanden skulde bringe Lettelse i Ernæringsforholdene, men Haabet blev skuffet; Tyskland havde ved Vaabenstilstandsbetingelserne maattet gaa ind paa, at *Blokaden opretholdtes*, samtidigt med at Tyskland skulde *underholde Besættelsestropperne*. Ententen vilde hermed sikre sig, at *Fredsarbejdet* denne Gang *endelig* førte til et *Resultat* og *ikke standsede paa Tysklands Modstand*. Men i Tyskland følte det som en himmelraabende Ubarmhjertighed. Nu først kom Sandheden frem med Hensyn til Blokadens Virkninger. Dødeligheden var i 1915 og 1916 steget med henholdsvis $9^1/_2$ og 14 Procent, i 1917 med 32 og 1918 med 37 Procent. Alt i alt sætter den tyske Statistik 763,000 Dødsfald fra Aarene 1915—18 paa Blokadens Regning. For Alderen 1—5 Aar var Dødeligheden steget med ca. 50 Procent, for Alderen 5—15 Aar med 55 Procent i Forhold til 1913. Dertil kommer den Undergraven af Folkesundheden, som *Underernæringen* har medført, og som bl. a. faar sit Udtryk deri, at Tyskland, hvad Tuberkulosen angaar, atter er sat tilbage til Tilstanden fra for 25 Aar siden. I de nærmeste Maaneder efter Vaabenstilstandens Afslutning, i hvilke Blokaden blev opretholdt, forværredes Ernæringstilstanden i Centrallandene i høj Grad. I Februar konstaterede Lægerne i Wien en ved Sulten fremkaldt ny Sygdom, der bredte sig med en Epidemis Voldsomhed, og som ytrede sig ved, at Knoglerne svækkedes og blev bløde.

Præsident *Wilson* erklærede i den Tale, hvori han indledede sin Meddelelse til *De Forenede Staters to Huse* om Vaabenstilstanden, at det øverste Krigsraad i Versailles havde besluttet at give *Centralmagterne* Garanti for, at alt, hvad der under de nu værende Omstændigheder kunde gøres for at *forsyne dem med Levnedsmidler*, vilde blive gjort, og at der vilde blive truffet Skridt til at organisere Hjælpebestræbelser paa samme systematiske Maade som i Belgien under Krigen. Hjælpearbejdet kom ogsaa i Gang, men det maatte tage Tid, og det tog Tid, inden Resultaterne kunde begynde at spores.

Folkekommissæren Landsberg kom med beroligende Udtalelser om det nye System: „Jeg foretager ikke Experimenter," sagde han. „Vi har ikke til Opgave at ryste det tyske nationaløkonomiske Liv endnu mere. Vi er os bevidst, at vi maa være overordentlig forsigtige. Med Hensyn til Punktet om den 8 Timers Arbejdsdag, der skal træde i Kraft den 1. Januar 1919, vil vi naturligvis lade de forskellige Indskrænkninger gælde. At det er lykkedes os for Industriens Vedkommende ved frivillig Overenskomst mellem Arbejdsgivernes Organisationer og Fagforeningerne at indføre 8 Timersdagen, er et Mindesmærke, varigere end Malm."

Men Spørgsmaalet var, om *Regeringen kunde beholde Førerskabet*. De yder-

liggaaende Spartakus-Folk arbejdede med saare virksomme Slagord, og *raadede over store Pengemidler af russisk Oprindelse.* Deres Førere, *Karl Liebknecht* og *Rosa Luxemburg*, udfoldede i deres Taler en vild, fanatisk, ofte rentud hysterisk Veltalenhed, der var egnet til at gøre Indtryk paa Masserne. Organet *„Rote Fahne"* skildrede knapt og klart de Yderliggaaendes Program:

„For *Arbejderklassen* gives der kun disse Fordringer: *Ingen Nationalforsamling, ingen borgerlige Raad, udelukkende Diktatur* af *Arbejderraadene*, disses stedse mere konsekvente Udvikling til klart udprægede *Klasseorganer for Proletariatet.* Arbejderraad, der slutter sig til Tanken om en *Nationalforsamling* er *ikke Arbejderraad*, som kan bruges i den revolutionære Kamp. Arbejderne maa fjerne fra Arbejderraadene alle Elementer, der udtaler sig for Indkaldelse af Nationalforsamlingen. De maa erstatte disse Elementer med *klassebevidste Arbejdere, der bekæmper ethvert Kompromis med den borgerlige Verden.* Til Arbejderne selv staar det at skaffe sig Organer for deres Diktatur. Spørgsmaalet om Nationalforsamlingen er et godt Kampobjekt dertil."

Rigsministrene *Erzberger* og *David* i Maj 1919.

Russer-Bolcheviken *Radek* var ivrigt paa Færde for at ophidse Stemningen i Tyskland.

Mellem *Regeringen* og *Berlins Arbejder- og Soldaterraad* kom det til *en Kompetencekonflikt.* Efter Fagmænds Opfattelse var den statsretlige Situation, som Revolutionen i Berlin havde skabt, den, at A.- og S.-Raadets Exekutivudvalg var *den egentlige Repræsentant* — ganske vist med utilstrækkelig Legimation — *for Folkesuveræniteten*; Exekutivudvalget var *et kontrolerende Organ*, medens *den udøvende Myndighed* alene laa hos *Kabinettet Ebert-Haases* 6 Medlemmer. Men Exekutivudvalget anerkendte ikke denne Opfattelse og blandede sig ved forskellige Lejligheder i den udøvende Myndighed.

Den 19. November vedtog A.- og S.-Raadenes Exekutivudvalg i Stor-Berlin med overvældende Flertal en Resolution om, at der ikke skulde indkaldes nogen Nationalforsamling, men at der skulde dannes *et Centralraad for de tyske Arbejderraad*, og at dette skulde udkaste *en Forfatning efter det proletariske Demokratis Grundsætninger*, hvorefter en af dettes Centralraad sammenkaldt *konstituerende Forsamling* skulde træffe Afgørelsen om Forfatningsudkastet. *Hermed havde A.- og S.-Raadene for Stor-Berlin lyst Spartakismen i Kuld og Køn.*

Den socialdemokratiske Regering havde gentagne Gange med største Be-

stemthed erklæret sig for Indkaldelse af Nationalforsamlingen, og Hr. Landsberg havde erklæret, at han vilde staa og falde med Nationalforsamlingen. Men Presset fra de bolchevikiske A.- og S.-Raad blev stærkere og stærkere. Kompetencekonflikten med Raadenes Exekutivudvalg truede med yderligere at undergrave Regeringens Myndighed, da Exekutivudvalgene atter og atter handlede paa egen Haand. Saaledes kom det til Forhandlinger, som den 22. November afsluttedes med følgende Overenskomst:

„1) *Den politiske Magt* ligger i Hænderne paa *den tyske socialistiske Republiks Arbejder- og Soldaterraad.* 2) Indtil et Delegeretmøde for Arbejder- og Soldaterraadene har valgt et udøvende Udvalg for den tyske Republik, udøver *det exekutive Udvalg i Berlin* i Forstaaelse med *Arbejder- og Soldaterraadene i Berlin* de Funktioner, der tilkommer Arbejder- og Soldaterraadene i Den Tyske Republik. 3) Indsættelsen af *Raadet af Folkekommissærer* ved Arbejder- og Soldaterraadet i Stor-Berlin betyder Overdragelse af Republikens *udøvende* Myndighed. 4) Kaldelse og Tilbagekaldelse af Medlemmer af Kabinettet i *Republiken* og, indtil Statsforholdenes endelige Løsning, ogsaa i *Preussen* sker gennem *det centrale udøvende Udvalg*, som ogsaa har Ret til Kontrol. 5) Før Kabinettet kalder *Fagministre*, skal det udøvende Udvalg høres. *Rigsforsamlingen af Delegerede for Arbejder- og Soldaterraadene* skal træde sammen snarest muligt.

I Baggrunden ses en parodisk Udraaben af nye tyske Separatrepubliker: „Republik Riesengebirge", „Folkestaten Bayern", „Centrumsrepublik Rhinlandet". „Republik Lüneburger Hede", „Republik Cuxhaven Nord", „Republik Cuxhaven Syd" o.s.v. *Franskmanden til Polakken:* „Hvad er det de bestiller derhenne?" — „Forstyr dem ikke! De letter os vort Arbejde!" [„Ulk", Berlin".]

De berlinske A.- og S.-Raad havde saaledes betonet deres *førende Stilling for hele Riget.* Naar det hed, at „Rigsforsamlingen af Delegerede for A.- og S.-Raadene" skulde træde sammen snarest, medens der ikke var Tale om nogen „Nationalforsamling", behøvede det vel ikke at betyde, at Regeringen havde opgivet Tanken om en grundlovgivende Nationalforsamling, men Overenskomsten maatte nødvendigvis svække Tilliden til, at Regeringen vilde være i Stand til at føre Sagen igennem. Delegeretforsamlingen berammedes til *den 16. December.*

Imidlertid forhandlede Folkeregeringerne i *Bayern* og *Württemberg* og de ledende Kredse i *Köln* og *Düsseldorf* med Regeringen i *Baden* — hvor Storhertugen som den sidste af de sydtyske Monarker nu havde abdiceret —, og der konstateredes Enighed i at gaa imod de af den berlinske Spartakus-Gruppe fremsatte Krav; om fornødent vilde man ikke vige tilbage for en selvstændig Ordning af Sydtysklands og Rhinprovinsens Skæbne, hvorved *Frankfurt a. M.* vilde blive Døren til *Den Sydtyske Stat.* Det lod til, at *Hessen*, *Hannover* og *Tysk-Østrig* stod paa et lignende Standpunkt. Ogsaa fra *Marinens* Tillidsmænd i Kiel indløb en Protest mod Spartakus-Gruppens Herredømme.

Spartakistisk Kaos eller *Rigets Opløsning i Smaastater*, saaledes var de truende Alternativer. Paa den anden Side sporedes modrevolutionære Tendenser hos enkelte Generaler, der bl. a. lod de røde Faner fjerne i de Byer, de kom igennem paa Tilbagetoget. Scheidemann advarede i „Vorwärts" og meddelte, at der i *Strassbourg* havde fundet Forhandlinger Sted med den øverste franske Hærledelse om snarlig Oprettelse af en *Sydtysk-Rhinsk Republik*.

Løsrivelsesbestræbelserne greb videre om sig; Arbejder- og Soldaterraadene i *Østfriesland, Bremen, Stade, Harburg, Hamburg* og *Slesvig-Holsten* var ved at grundlægge *en egen Republik*, og de *Thüringske Stater* paatænkte en Sammenslutning. Berlin gik, som „Kölnische Zeitung" skrev, en „splendid isolation" i Møde. For at forebygge Rigets Sammenbrud sammenkaldtes *den 25. November* i Berlin en *Rigskonference af Delegerede fra de tyske Forbundsstaters Revolutionsregeringer*.

I Berlin.

— „God Dag, Poul! Hvad tager Du Dig dog for nu, Din lange Drivert? Arbejder Du?" — „Jeg arbejde? Nej, jeg demonstrerer! Jeg tilkæmper mig min Ret til Arbejde. Men jeg gør ikke Brug af den." [„Ulk", 25. December 1919.]

Konferencen, der traadte sammen i Rigskanslerpalæet, talte ca. 70 Medlemmer. Man begyndte med at paahøre Referater af Fagministrene *Solf* og *Erzberger*. Solf forklarede, hvorfor man havde henvendt sig netop til *Wilson* som den eneste Ikke-Imperialist indenfor Modstanderne. Amerika krævede imidlertid *Ro og Orden indenfor Tyskland* og truede i modsat Fald med Indmarche. Tyskland ønskede *Fred med Sovjetregeringen*, men maatte bestemt forsvare sig mod *Bolchevik-Propaganda* fra *Moskva*. Konferencen maatte ubetinget beslutte, at *Centralmagten* i Riget ikke blev underlagt nogen af Enkeltstaterne ikke anerkendt Kontrol, at de indenrigske Anliggender kun henhørte under *Rigsregeringen*, og at Tidspunktet for *Nationalforsamlingens Sammentræden* snarest blev fastsat. Erzberger gav Meddelelse om Vaabenstilstandens Forhold. Opfyldelsen af Betingelserne foregik normalt, dog havde man kun kunnet aflevere 3000 Lokomotiver og 100,000 Vogne. Taleren tvivlede om Muligheden af at kunne overholde Rømningsfristen og frygtede for, at Ententen søgte *et Retsgrundlag for at rykke ind i Tyskland*.

Da Erzberger havde afsluttet sit Referat, tog den bayerske Regerings Leder, *Kurt Eisner*, Ordet for et kraftigt Angreb paa Solf og Erzberger, der begge var kompromitterede som Mænd fra det gamle Regimes Tid. Under den paafølgende Diskussion kom de modstridende Anskuelser til Orde. *De uafhængige Socialdemokrater* vilde først og fremmest have *Socialiseringen* gennemført. Men de fleste Talere, deriblandt *Bernstein*, advarede mod en forhastet Socialisering af Tysklands vidtforgrenede økonomiske Liv og hævdede, at *Freden* kom *i første Række*. Eisner udtalte sig i samme Aand, og *Scheidemann* sluttede sig dertil, idet han erklærede de paastaaede tekniske Vanskeligheder ved Nationalforsamlingen for intetsigende. Debattens Resultat resumeredes paa Eberts Forslag i en Resolution, der bestod af 4 Punkter:

1) *Opretholdelsen af Tysklands Enhed* er et indtrængende Krav. Alle tyske

Stammer holder enigt fast ved Den Tyske Republik. De forpligter sig energisk til at virke i Rigsenhedens Aand og bekæmpe separatistiske Bestræbelser. 2) Der udtales *almindelig Tilslutning til Indkaldelsen af en konstituerende Nationalforsamling* og ligeledes til Rigsledelsens Hensigt om snarest muligt at gennemføre Forberedelserne til Nationalforsamlingen. 3) Indtil Nationalforsamlingens Sammentræden *er Arbejder- og Soldaterraadene* Repræsentanter for Folkevillien, 4) Rigsledelsen anmodes om at arbejde paa hurtig Hidførelse af en *Præliminærfred.*

Rigskonferencen havde vist, hvor stærkt Ønsket om at bevare *Enheden* i Virkeligheden var. En sikker Støtte overfor Spartakus-Mændene havde Regeringen i *Soldaterraadet ved den øverste Hærledelse*, der fra *Wilhelmshöhe* udstedte en Proklamation om snarlig Indkaldelse af Nationalforsamlingen under Felthærens Medvirken; først naar den indre Fred var sikret, kunde Tyskland faa Fred udadtil. Iøvrigt krævede Soldateraadet Socialisering af alle de store Virksomsomheder, der var modne dertil, og bebudede *en Forsamling af Repræsentanter fra Fronthærens forskellige Soldaterraad i Ems* den 1. December.

Fra München fortsatte *Eisner* i stedse voldsommere Form sine Angreb paa den gamle Tids Mænd, — hvortil han foruden Solf og Erzberger ogsaa regnede Socialdemokraterne *Scheidemann* og *David*. Demonstrativt afbrød den bayerske Regering *al Forbindelse* med *Udenrigsministeriet i Berlin*. Konflikten skærpedes ved, at en berlinsk Kurer undervejs til Berlin blev arresteret i Bayern, hans Dokumentmappe frataget ham og undersøgt, idet Rigsseglet blev brudt. I Berlin var man ved at tabe Taalmodigheden. Eisner opfører sig „som en Tyr i en Porcellænsbutik", skrev „Lokalanzeiger", og i „Vorwärts" gav Partifælle *Kuttner* Eisner raat for usødet og fremstillede ham som en af de ved Krigens Udbrud allermest kompromitterede Socialdemokrater; han var omtrent den eneste Socialdemokrat, der den 28. Juli 1914 med absolut Sikkerhed vidste, at Krigen var uundgaaelig, og han havde troligt bevilget alle Krigsskatter. Alle Udenrigsministeriets Embedsmænd erklærede sig solidariske med Solf, og en udenrigsministeriel Strike vilde have bragt Rigsregeringen i en meget vanskelig Stilling.

Den 30. November og *1. December* holdt *Stor-Berlins Soldaterraad* i Rigsdagens Sal et Møde, hvortil talrige Delegerede fra Rigets forskellige Dele var indtrufne. Rigsdagsbygningen syntes omdannet til et Hovedkvarter; paa Væggene hang Vaaben og Kapper, og en kvalmende Røg af Tobakssurrogat laa over Hallen. Den første Dag blev der talt saa temmelig i Øst og Vest, uden at der kom noget Resultat ud deraf. Den anden Dag var der kommet mere Form over Forsamlingen, og efter at de forskellige Synspunkter var fremførte, udtalte Mødet sig *med overvældende Majoritet* for at faa *Nationalforsamlingen indkaldt*, saa snart det lod sig gøre. Den Modsætning mellem Arbejderraadene og Exekutivudvalgene paa den ene Side og Soldaterraadene paa den anden, som man havde kunnet spore før, var her traadt klart frem.

Det samme Billede fik man af Frontsoldaternes Delegeretdag i *Ems* den 1. December. Til Stede var 300 Delegerede, der repræsenterede 220 Divisioner. De fleste Talere var af den Mening, at Soldaterne hverken vilde lade sig bruge til at tjene de Antirevolutionæres Ønsker, ej heller underkaste sig Spartakus-Gruppens Diktatur.

Frontsoldaternes Delegerede vedtog slutteligt *en Resolution*, hvori de erklærede sig villige til *at forsvare Republiken mod alle Farer og Angreb*, baade mod Forsøg fra Højre paa at genoprette *det gamle Regime* og mod Forsøg fra Venstre paa at oprette *et Voldsherredømme* fra neden og derved umuliggøre Fædrelandets Genopbygning. Nødvendigt var politisk Demokrati og skridtvis Socialisering

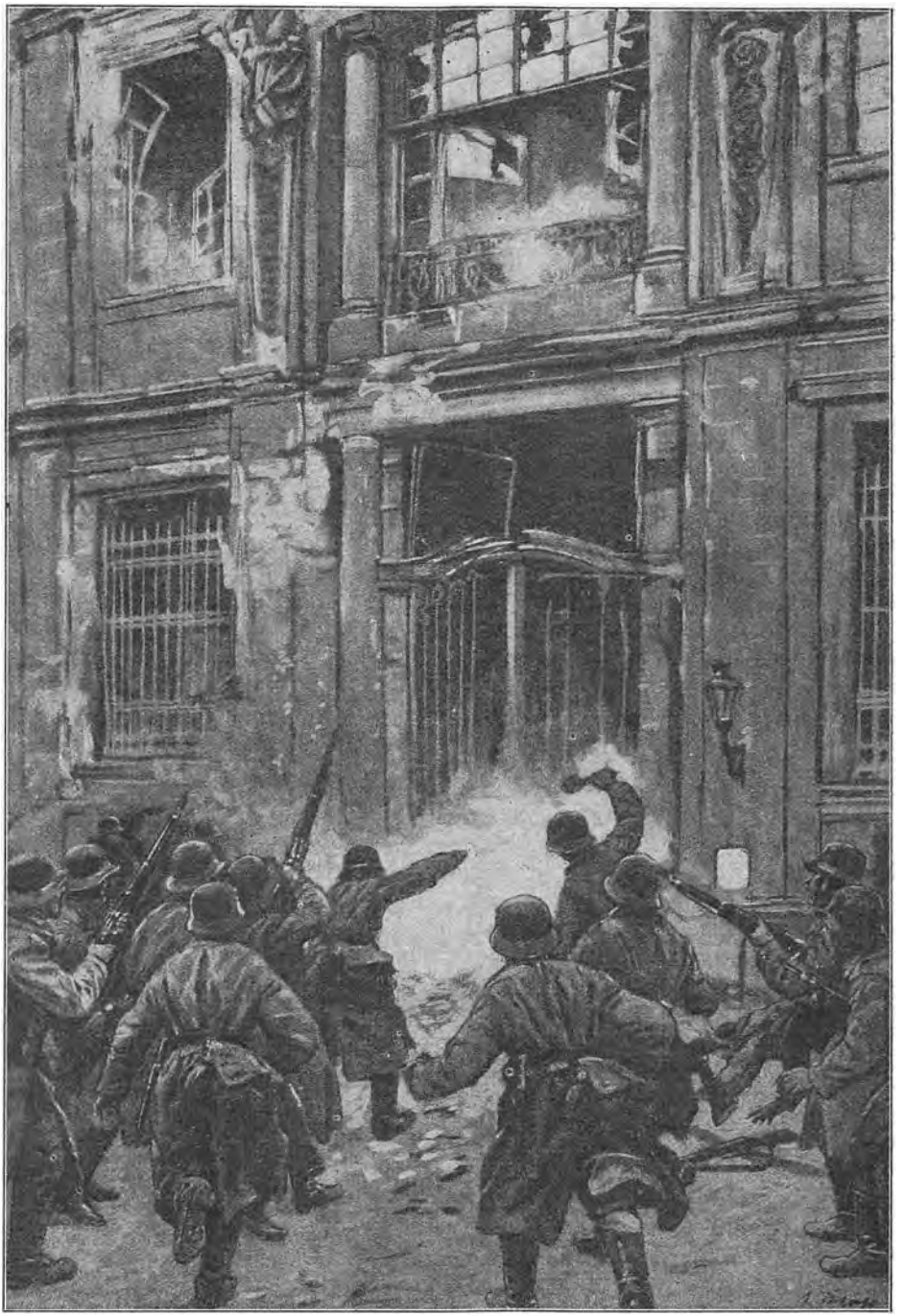

Regeringstropper stormer den 24. December 1919 ved Hjælp af Haandgranater det af *Matroser* og *Spartakister* besatte *kongelige Slot i Berlin*. [„Illustrierte Geschichte des Weltkrieges."]

af de dertil modne Bedrifter. Strikerne i livsvigtige Industrier beklagedes, og man forlangte *Indkaldelse af den grundlovgivende Nationalforsamling.*

Medens saaledes *den moderat-socialistiske Politik*, som Regeringen — i hvert Fald dens højre Fløj — repræsenterede, syntes at have afgjort Støtte i *Hæren*, vedvarede Splittelsen og Spliden mellem *de socialistiske Magthavere.* Eisner vedblev — nu sekunderet af det berlinske Exsekutivudvalg — at fordre Fjernelsen af Solf og Erzberger. Hans paagaaende Metode vakte en vis Misstemning mod ham i Bayern, saaledes at hans Stilling et Øjeblik syntes truet; men han holdt Stand. Rigsregeringen laa i Konflikt med Rigsdagspræsident *Fehrenbach*, der forsvarede Rigsdagens Existens. *Adolf Hoffmann*, der var preussisk Minister for Videnskab, Kunst og Folkedannelse, bebudede en antiklerikal Politik, sigtende til Adskillelse mellem Stat og Kirke, hvad der skræmte *Centrumspartiet* op. Paa et af det bayerske Centrumsparti foranstaltet, af 5000 Mennesker besøgt Møde i Köln drøftedes en Plan om Oprettelse af *en selvstyrende Rhinsk-Westfalsk Republik* i Tilknytning til Det Tyske Rige; det vilde blive et Hjemsted for Klerikalismen.

Saaledes oprulledes alle Problemer, sociale, kulturelle, regionale, kirkelige, medens *Ernæringssituationen* blev stadigt *mere prekær.* Rigsernæringsministeriet erklærede, idet det gjorde Rede for den fortvivlede Tilstand med Hensyn til Kartofler, Brød og Korn, at de Ernæringsværdier, der var til Disposition, og som allerede kun repræsenterede en Trediedel af den normale Næring, maatte *nedsættes* til *det halve,* hvad der vilde betyde *langsom, men sikker Sultedød.*

Den 6. December fandt forskellige mærkelige Begivenheder Sted *i Berlin*, til Dels uden indbyrdes Sammenhæng. *En Gruppe bevæbnede Soldater og Matroser* drog til Rigskancelliet for at udraabe *Ebert* til Republikens Præsident, en Ære, som han afslog, men ligesom tøvende og usikker, skønt hele Kupet var sat i Scene paa en barnlig Maade. Samtidigt fik *A.- og S.-Raadets Exekutivudvalg* sig en ordentlig Forskrækkelse, da en Løjnant kom og arresterede det efter en Ordre, der var tilvejebragt af to yngre Embedsmænd i Udenrigsministeriet. Misforstaaelsen opklaredes dog hurtigt, de to Skyldige gjorde sig usynlige. Mellem *Demonstranter* og *Tropper* kom det ved Invalidestrasse til et blodigt Sammenstød, der ogsaa til Dels beroede paa Misforstaaelser.

Pinlig Opsigt vakte den Oplysning, der kom frem i Bladene, at *A.- og S.-Raadene i de første 14 Dage af deres Existens havde brugt 800 Millioner Mark!* Det vil sige omtrent *to Trediedele* af den Sum, som Det Tyske Rige før Krigen aarligt gav ud for *Hær* og *Marine.* Der betaltes til underordnede Bestillingsmænd Gager, som højere, akademiske Embedsmænd tidligere først naaede efter 20—30 Aars Tjeneste. Medlemmerne af A.- og S.-Raadene honorerede sig selv med 1200—1500 Mark om Maaneden. Med disse Kæmpeudgifter existerede der ingen Kontrol, og Regeringen havde ingen Magt til at drage Grænser for Ødselheden. I „Berliner Tageblatt" raabte *Erich Dombrowski* Vagt i Gevær. Til ingen Nytte havde det tyske Folk arbejdet og sparet som intet andet; hele Sparekapitalen var sat til i Krigen, og nu fortsattes Bortødslingen gennem A.- og S.-Raadene; hvis man nu efter Spartakus-Folkenes Program skred til øjeblikkelig Socialisering af Produktionen, var det simpelthen *økonomisk Selvmord.* Hvem vilde kreditere et saadant Land Raastoffer og Levnedsmidler? Selv „Vorwärts" hævdede, at en Finanskontrol var uomgængelig nødvendig.

Paa A.- og S.-Raadenes *Rigskonference* i Berlin i *Midten af December* stod den *første store Styrkeprøve* mellem *den provisoriske tyske Socialistregering* og *Spartakisterne.* Regeringen stod *meget svagt*, fordi den var *en Koalitionsregering*, dannet

af de to socialdemokratiske Grupper — som alt omtalt: Flertalssocialisterne Ebert, Scheidemann og Landsberg og de Uafhængige Haase, Dittmann og Barth —, der trak hver til sin Side. Rigskonferencens Møder var meget bevægede. Spartakus-Mændene gjorde deres bedste for at forhale Diskussionen og gøre den resultatløs. *Liebknecht* havde fundet paa at forstyrre Forhandlingerne ved at sende „Deputationer" ind i Mødesalen. Trods alt kom der dog *noget* positivt ud af Konferencens Debatter. Det blev besluttet, at *hele den lovgivende og udøvende Magt* indtil Nationalforsamlingens Sammentræden skulde overdrages til *Folkekommissærerne*, dog under Kontrol af *et Centralraad*, og endelig *vedtog* man efter livlige Meningsudvexlinger *Indkaldelse af den grundlovgivende Nationalforsamling til den 19. Januar*. Spartakisterne havde udfoldet en livlig Virksomhed for at forhindre Vedtagelsen af denne Indkaldelse, og de Uafhængige havde hjulpet dem efter Evne, men Flertalssocialisterne og det parlamentariske Princip havde sejret. Centralraadet, der skulde kontrolere Regeringen, valgtes af A.- og S.-Raadene; det kom til at bestaa af 27 Mand og stod afgjort paa Flertalssocialisternes Standpunkt.

Forsvarsminister *Gustav Noske*.

Berlin fik *en blodig Jul* med Artillerikampe omkring *Slottet*. Oprøret var sat i Scene af en forholdsvis faatallig Skare *Matroser*, og de satte slutteligt deres Krig igennem; de opnaaede deres Forlangende, at blive *indlemmede i det republikanske Soldatervæern*. Disse Forhold gav Anledning til en Konflikt mellem de to Grupper indenfor Regeringen, og da Centralraadet billigede Flertalssocialisternes Optræden, traadte de tre Uafhængige ud af Regeringen, hvorefter Centralraadet i deres Sted indsatte Flertalssocialisterne *Gustav Noske* og *Rudolf Wissell*. Regeringen var saaledes bleven *homogen*, og Noske viste sig at være en udmærket Akkvisition; han var en *Handlingens Mand*, der ikke veg tilbage for i fornødent Fald med Vaabenmagt at støtte Regeringens Politik overfor Uroelementerne, og han bragte mere end én Gang den socialdemokratiske Regeringsskude frelst ud af Brændingerne.

De Uafhængige traadte ogsaa ud af *den preussiske Regering*. Men hermed blev Samarbejdet mellem de Uafhængige og Spartakisterne mere intimt end før. Politipræsidenten, den uafhængige Socialdemokrat *Eichhorn*, konspirerede med de oprørske Elementer og uddelte Vaaben til dem. Skønt Regeringen var vidende herom — „Vorwärts" bragte Sagen frem i sine Spalter — og var bleven klar over, at *Politipræsidenten var underkøbt med russiske Penge*, vovede den sig først efter flere Dages Tøven til at afskedige Eichhorn. Men Politipræsidenten nægtede at parere Ordre og støttede sig paa sit spartakistisk inficerede Politikorps, og *den 5. Januar* brød en ny Opstand løs i *Berlin*. *Liebknecht* og *Radek* satte et voldsomt Ophidselsesfelttog i

Finansminister *Rudolf Wissel*.

Politimester i Berlin *Robert Emil Eichhorn.*

Scene. Spartakus-Mændene besatte „Vorwärts"s Bygning og andre Bladkontorer, der kæmpedes om Banegaardene og Brandenburgertor. Efter en Uges Gadekampe var Regeringen endelig Herre over Berlin. *Liebknecht og Rosa Luxemburg arresteredes, men blev begge skudt ned paa Vejen til Fængslet.*

I den følgende Periode, hvor der herskede forholdsvis Ro i Tyskland, forberedtes *Valgene til Nationalforsamlingen.* De skulde foregaa efter lige, almindelig og direkte Valgret med Listevalg og Forholdstalssystem. De borgerlige Partier var til Dels omdannede og havde antaget nye Navne. „De Frisindede" optraadte under Navnet „Det tyske demokratiske Parti", det katolske „Centrum" under Betegnelsen „Det kirkelige Folkeparti", de „Nationalliberale" kaldte sig „Det tyske Folkeparti", og selv de gamle „Konservative" havde anlagt en folkelig Etiket og rykkede i Marken under Betegnelsen „det tysk-nationale Folkeparti". Valgene *den 19. Januar* skabte en *ubetydet tysk Konstituante*; Polakkerne og de Danske i Nordslesvig holdt sig borte, og Elsass-Lothringernes Deltagelse i Valgene var bleven forbudt af de franske Okkupationsmyndigheder. Resultatet blev, at det socialistiske Regeringsparti fik 163 Mandater, Centrum 92, de Frisindede 74, de Konservative 42, de Nationalliberale 22, de uafhængige Socialdemokrater 22, det bayerske Bondeforbund 4, det slesvig-holstenske Bondeforbund og det braunschweigske Landsforbund hvert 1, *Regerings-Socialisterne* havde altsaa *Flertal*, men *ikke* et *absolut* Flertal, og var henvist til Samarbejde med andre Venstregrupper, enten med Frisindet eller med de Uafhængige, hvis svage Repræsentation ikke stod i Forhold til deres Indflydelse i Masserne; de Uafhængige var jo et halvvejs antiparlamentarisk Parti. *Spartakisterne*, Sovjet-Systemets Tilhængere, stod helt udenfor.

Det blev bestemt, at Nationalforsamlingen skulde træde sammen den *6. Februar* i *Weimar.* Ved at vælge den lille mellemtyske By vilde Regeringen imødekomme den Bevægelse imod *Preussens Supremati*, som var fremme særligt i Sydtyskland. Tillige skulde vel Valget af Goethes og Schillers By have en vis symbolsk Betydning; Tyskland skulde ikke længere være Pikkelhuens Land, men søge Tilknytning til de gamle Traditioner fra den Tid, da Tyskerne var „das Volk der Dichter und Denker". Men foreløbigt stod der en heftig Polemik om Weimar. Saa kom der et krigsministerielt Dekret om *den nye Hærordning*, der vakte Forbitrelse baade hos Officererne og i Soldaterraadene. Rigsregeringen maatte i den Anledning staa Skoleret for Storberlins Soldaterraad. Overfor *en spartakistisk Rejsning i Bremen* maatte Noske gribe til kraftige Midler; Divisionen *Gerstenberg* slog Oprøret ned. Saa blussede det op for en Tid i *Kiel*, *Lübeck* og *Hamburg*. I *Düsseldorf* satte Spartakisterne Forholdene paa den anden Ende, og den nye A.- og S.- Raads-Regering i *Braunschweig*, der lededes af den pukkelryggede, af Ydre og Indre lige hæs-

Karl Radek alias Sobelsohn.

lige Lappeskræder *Merges*, forsømte ingen Lejlighed til at provokere Rigsregeringen; Lappeskræderens officielle Skrivelser til Berlin var affattede i en Art Bøllejargon, som formodentligt efter Spartakisternes Mening burde være Fremtidens Diplomatsprog. I Centrum savnede de separatistiske Tendenser i Rhinegnene ikke helt Sangbund.

Under saadanne Forhold traadte Nationalforsamlingen i Weimar sammen. *Ebert* holdt Indledningstalen, hvori han under Bifald fra alle Sider slog paa nationale Strænge overfor Fredskonferencen:

„Vi advarer Modstanderne mod at drive os til det yderste. Enhver tysk Regering kunde en Dag blive nødt til at opgive al yderligere Medvirkning ved Fredsunderhandlingerne og overlade hele Byrden af Ansvaret for Nyordningen af Verden til Modstanderne . . . Hellere de værste Savn end Vanære!"

Eberts Tale blev ogsaa bemærket af Ententens Statsmænd, men den virkede ikke efter sin Hensigt; Ententen lod sig ikke skræmme, men den bestyrkedes i sin Mistro til Tyskland, hvad der ikke var til Gavn for Tyskerne ved Drøftelserne om Levnedsmiddelspørgsmaalet.

Fra Gadekampene i Berlin. Bladet „Vorwärts" ødelagte Bygning.

Nationalforsamlingen, der præsideredes af Dr. *David*, vedtog *den 10. Februar* det foreløbige Udkast til en Rigsforfatning, „Nødforfatningen", og den følgende Dag valgtes *Ebert til Præsident. Scheidemann* dannede som Rigs-Ministerpræsident *det nye Kabinet*. Det lod til en Begyndelse til, at Udsigterne til at komme ud af de provisoriske Tilstande og ved den folkevalgte Nationalforsamlings Hjælp at faa skabt en fast Retsordning for det nye Tyskland skulde virke beroligende. At det endelig lykkedes — for en Tid — at faa *Radek* spærret inde, kunde kun vække Tilfredshed hos alle ordenselskende Tyskere. Men det blev kun et kortvarigt Stille før den næste Storm brød løs. En halv Snes Dage efter Nationalforsamlingen brød der en *Generalstrike* løs i det vesttyske Kulminedistrikt *Ruhr*. Striken var først og fremmest *politisk*; ved at standse Kulproduktionen — og

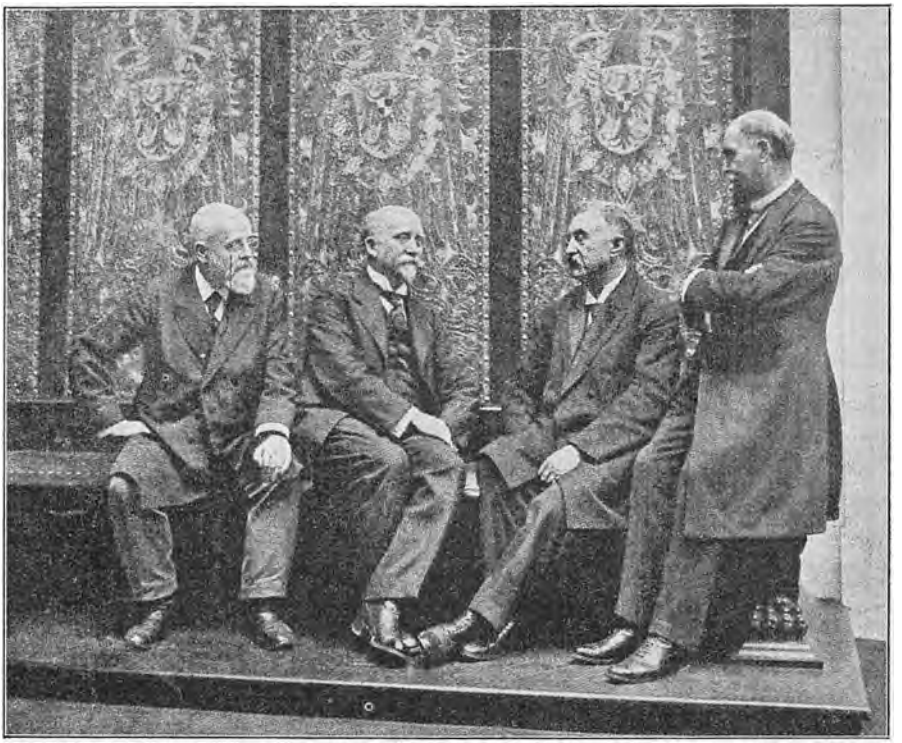

Det tyske Rigsdagspræsidium før Revolutionen.
Fra venstre: Vicepræsidenterne *Dove* og *Scheidemann*, Præsident *Fehrenbach*, Vicepræsident *Paasche*.

dermed alle de Industrier, der afhang af Kullene — vilde Spartakisterne *gennemtvinge Socialiseringen* og *Sovjetsystemet*.

Signalet til det næste kommunistiske Fremstød kom fra *Bayern*, hvis Præsident, den leddeløse, holdningsløse og forfjamskede *Kurt Eisner*, blev skudt ned paa Gaden af en ung Officer. Umiddelbart herefter blev Flertalssocialisternes mest energiske Repræsentant i den bayerske Regering, *Auer*, og Landdagsmanden *Osel* skudt ned i selve Landdagen af en Spartakist. Dette sidste Attentat syntes at være planlagt af Spartakisterne, før Mordet paa Eisner fandt Sted. I de nærmeste Dage derefter herskede der den største Forvirring og Ophidselse i *München*. En *Raadskongres* traadte sammen for at fastslaa Grundlaget for den nye Regering. Kommunisterne *Levien* og *Mühsam* vilde strax etablere Proletariatets Diktatur: „de Borgerlige behøvede overhovedet ingen Frihed", mente Levien. Under Indflydelse af Situationen i *Nürnberg*, hvor Flertalssocialisterne, Bondeforbundet og en Del af de Uafhængige havde opstillet et Program, enedes Raadskongressen i München dog slutteligt om Kompromisforslaget, der vel ikke førte til Sovjetstyre, men gav Raadene Ret til at *protestere mod Landdagens Beslutninger* og kræve dem underkastet *en Folkeafstemning*. Herefter traadte den *bayerske Landdag* sammen i fuld Ro, og den

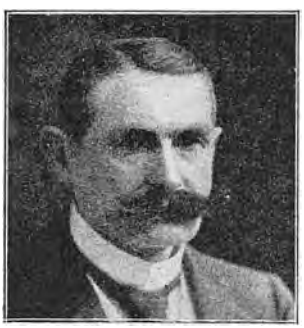

Otto Fischbeck.

hidtilværende Kultusminister, Flertalssocialisten *Hoffmann*, en tidligere Folkeskolelærer fra *Pfalz*, dannede *den nye Regering*, hvori Flertalssocialister og Uafhængige fik Plads Side om Side, og Bondeforbundet fik en Repræsentant med, nemlig Landbrugsminister *Steiner*. Den nye Regering var udrustet med vidtgaaende Fuldmagter med Hensyn til hurtig Iværksættelse af Socialiseringen o. s. v.

Imidlertid trak Uvejret sammen paa mange Steder. I *Sachsen* begyndte Spartakisterne at terrorisere Regeringen. En farlig *Jernbanestrike* i *Halle* truede Forbindelsen mellem *Berlin* og *Weimar*. I *Mellemtyskland* bredte *Generalstrikebevægelsen* sig. I *Erfurt* beslaglagde Spartakisterne alle Levnedsmidler og uddelte dem til deres egne Tilhængere. I forskellige Byer begyndte *Borgerskabet* at etablere Modstrike,

Kurt Eisner, f. 1867 i Berlin, uafhængig Socialdemokrat, stillede sig 8. November i Spidsen for et Arbejder-, Soldater- og Bonderaad og proklamerede Den Bayerske Republik. Dræbt 21. Februar 1919 af *Grev Arco Volley*.

Centrumsmedlemmet i den bayerske Landdag *Heinrich Osel*, som ved Landdagens Aabning 21. Februar 1919 efter Mordet paa *Eisner* blev dræbt med en Revolverkugle.

saa at al Virksomhed efterhaanden standsedes. Rigsregeringen havde *midt i Februar* udstedt en Forordning, der indførte *Arbejdspligt* og forpligtede Kommunerne til at inddrage enhver Understøttelse til Personer, der nægtede at paatage sig et dem anvist Arbejde. Men Forordningen led af paafaldende praktiske Mangler og kom forøvrigt kun til at bestaa paa Papiret; ingen Myndighed var i Stand til at haandhæve den.

Nationalforsamlingen havde *den 27. Februar* vedtaget *den nye Forsvarslov* og var begyndt paa Behandlingen af *det definitive Forfatningsudkast*, idet Debatten om saglige Spørgsmaal dog oftest blev afbrudt af stormende personlige Opgør. Rigsregeringen udstedte *den 1. Marts* en Proklamation, hvori den henviste til Nationalforsamlingens Virke og søgte at imødekomme de utaalmodige Uafhængige ved at love, snarest muligt at skride til Socialiseringen af de Virksomheder, der, som f. Ex. Bjergværker og Kraftproduktionsindustrier, egnede sig til Overgang til offentlig eller blandet offentlig Kontrol. *En Lovbog for det økonomiske Demokrati* var under Udarbejdelse:

Erhard Auer, Medlem af den socialdemokratiske Majoritet i den bayerske Landdag. Bayersk Indenrigsminister. Haardt saaret 21. Februar 1919 under Landdagens Aabningsmøde af et Revolverskud fra en af den myrdede Minister Eisners Tilhængere.

„Vi vil udvikle Organer for det økonomiske Demokrati, Bedriftsraad, der skal være alle Arbejderes af de frieste Valg fremgaaede, kaldede Repræsentanter. Vi vil naa det økonomiske Demokratis Maal: En konstitutionel Fabrik paa demokratisk Grundlag."

Socialiseringen skulde først iværksættes overfor *Kulsyndikatet*. I Erklæringens Ord om *Bedriftraadene* som „det økonomiske Demokrati"s Organer saa borgerlige Blade allerede en Kapitulation overfor Raadssystemet og Oprettelse af et Bi-Parlament. Regeringens uklare og usikre Holding overfor de Yderliggaaendes Krav begyndte at bringe Opløsning

Fra Gadekampene i Berlin i Marts 1918. Foran *Rudolf Mosses* Forlag.

i Flertalssocialisternes Rækker. Paa et Møde af Arbejderraadene i Berlin vedtog Socialisterne og de Uafhængige i Forening Indkaldelsen af *en ny Raadskongres* med det Formaal at *sætte Socialiseringen i Værk.*

Imidlertid forplantede *Generalstrikebevægelsen* sig til *Berlin*, hvor det i Begyndelsen af *Marts* kom til nyt *Spartakistoprør.* Denne Gang greb *Noske* ind med fast Haand. Kampen blev ført med lige stor Ubarmhjertighed fra begge Sider, og med de Banditter, der søgte at fiske i rørt Vande, gjorde Regeringstropperne kort Proces. Men Regeringen var bange for at løbe Linen ud, og i *Weimar* blev der mellem Scheidemann og Repræsentanterne for Strikeledelsen indgaaet et *Kompromis* omfattende 5 Punkter:

1) Socialiseringen; 2) Fordelingen af Levningsmidler under videst mulig Udelukkelse af al prisfordyrende Mellemhandel; 3) Anvendelse af den borgerlige Straffelov ogsaa overfor Forseelser begaaede af Militærpersoner; 4) Nødvendigheden af at sikre demokratisk-konstitutionelle Forhold indenfor de store Bedrifter; 5) Arbejderraadenes „Forankring" i Forfatningen, d. v. s. deres Anerkendelse som Interesserepræsentation.

Der skal, hed det i Meddelelsen om Forliget, skabes *et System af Arbeiderraad*, et System der krones af et *Rigs-Centralarbejderraad*, i hvilket ogsaa *Arbejdsgiverne* skal være repræsenterede. Dette Raad skal bistaa Regeringen ved alle Socialiserings-Spørgsmaalenes Ordning og øve Kontrol med de Virksomheder, som sættes under Socialisering. Endelig skal det afgive Betænkning over alle socialpolitiske Love og have Ret til selv at foreslaa saadanne Love.

Den rene Parlamentarisme var hermed opgivet. Et nyt Element af ikkeparlamentarisk Karakter, en Begyndelse til en *Fag-* eller *Erhvervsrepræsentation* som Indehaver af en Del af Regeringsmagten var akcepteret i Princippet. Men Strikebevægelsen kom ikke til Ro. Arbejdsskyheden var i stadig Vext. Til Hungeren kom alle andre Savn; Brændslet slap op, Elektricitet og Gas svigtede, snart

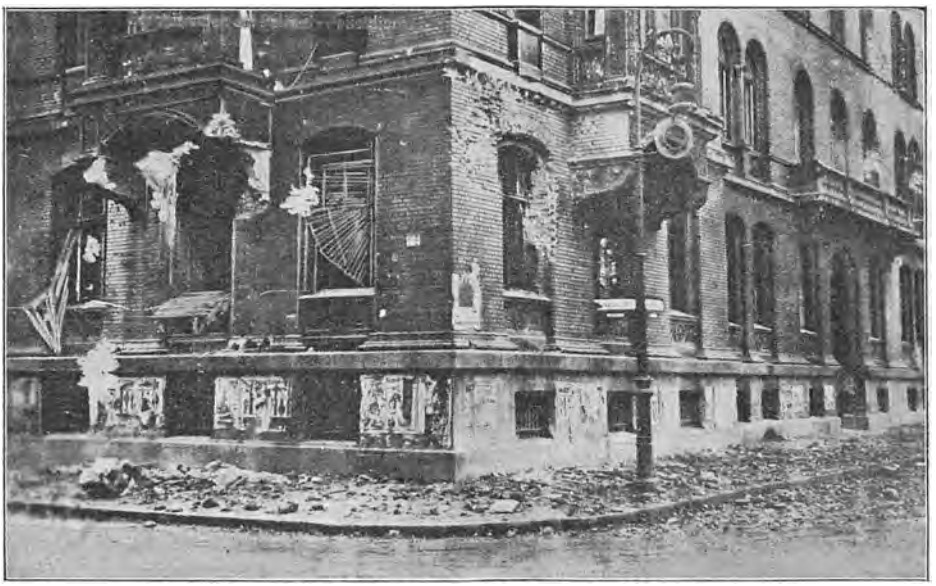

Politipræsidiet i Berlin efter Gadekampene.

her, snart der. Og midt i Hunger, Oprør og Rædsler *dansede* Berlin, som det aldrig havde danset før. Det var, som om Middelalderens „Danseraseri" havde grebet Hovedstaden. Danse macabre! Berliner-Bladene konstaterede med Forfærdelse det ejendommelige psykologiske Fænomen.

I *Preussen* dannedes der i *Marts 1919* en ny Regering, ledet af *Hirsch* og bestaaende af Repræsentanter for Flertalssocialdemokraterne, de Frisindede og Centrum. Denne Regering var saaledes en Kende mere „borgerlig" end Rigsregeringen.

Imidlertid var ogsaa *Junkerne* og *Monarkisterne* i Tyskland begyndt at røre paa sig. „Bund der Landwirte" havde i *Februar* demonstreret for Monarkiet, og en Maaned efter afholdtes der *reaktionære Søndagsmøder* rundt om i *Berlin* med paafølgende *Demonstrationstog*, ved hvilken Lejlighed *Ludendorff*, som var vendt tilbage fra Sverige, hvor han ved Revolutionens Udbrud havde bragt sig i Sikkerhed, og som tilfældigvis befandt sig paa Togets Vej, fik en begejstret Hyldest. Det var forstaaeligt, at der under de forvirrede og fortvivlede Forhold gjorde sig en stærk Længsel gældende efter en „stærk Mand". Men forøvrigt fremkom der fra forskellige Sider Meddelelser, der viste, *at de gamle Tilstande ikke havde forandret sig synderligt*, i hvert Fald ude *paa Landet*, hvor Junkerne og Landraaderne gererede sig som i gamle Dage. Den gamle Frondør *Maximilian Harden* skrev haanende:

„Ikke en Gang Tilløbet til ærligt Demokrati er lykkedes. Varetægtsfængsel og Standret, Ordner og Parader, Skulderstykker og Etmarche, Afspærring og Monokle, alt er kommet igen. Altyskland i de gamle, prøvede Hænder."

Som et Resultat af de opløste Tilstande begyndte der at danne sig *Friko·ps*. Da Hærene forlod Fronterne, bragte de jo Vaaben og Ammunition med sig hjem, og de *afleverede ikke* disse Ting. Saaledes opstod der rundt om i Tyskland *hemmelige Vaabenoplag*, som stod til Raadighed, dels for det ene, dels for det andet yderliggaaende Parti, der vilde vove et Kup. Tillige dannede der sig *Korps*, der

Kommunistbanditten *Erich Mühsam.*

betragtede *Militærtjenesten* som deres *Erhverv* og ikke vilde lade sig afvæbne og hjemsende. Regeringen maatte finde sig i Existensen af saadanne Frikorps under deres gamle Officerer, Korps, hvis republikanske Sindelag ofte var saare tvivlsomt. Under en given Situation kunde de blive et virksomt Vaaben i Hænderne paa reaktionære Ledere, der vilde vove en Dyst.

I Begyndelsen af *April* tog *Kommunisterne* med *Levien* i Spidsen og med Støtte af nogle af *Leviné-Nissen* ledede russiske Bolchevikbander Magten i *Bayern*. De fordrev *Hoffmann* og hans Regering fra *München* og proklamerede *Raadsrepubliken*. I lidt over *tre Uger* levede den forhen saa muntre Kunstnerbys Befolkning under *et Rædselsherredømme*, der kunde staa Maal med den russiske og ungarske Bolchevikterror, og som bl. a. gav sig Udslag i det raa Mord paa de borgerlige Gidsler. Det lykkedes endelig *den 1. Maj* Hoffmann-Regeringen, der havde vundet Tilslutning hos Landbefolkningen, at erobre Hovedstaden tilbage ved Hjælp af preussiske Tropper og gøre Ende paa Bolchevikstyret.

Den sachsiske Krigsminister Neuring blev kastet i *Elben* af en af spartakistiske Agitatorer ophidset Folkemængde og dræbt ved Geværskud, da han forsøgte at svømme i Land.

De urolige og usikre Forhold gav de spartakistiske Bevægelser Vind i Sejlene. *Welferne* agiterede for *et selvstændigt Hannover*, og i *Juni* proklameredes en selvstændig *Rhinrepublik* med *Wiesbaden* til Regeringssæde. Den skulde omfatte *Rhinlandet, Gammel-Nassau, Rhinhessen* og *Rhinpfalz*, og dens Præsident var Dr. *Dorten**). En saadan Statsdannelse kunde kun vække den alvorligste Bekymring i det øvrige Tyskland, saa meget mere som Rhinrepubliken for at hævde sin Selvstændighed nødvendigvis maatte komme til at *søge Støtte i Frankrig*. I Okkupationsegnene ved Rhinen mødte Rhinrepubliken ogsaa strax en vis Velvilie hos de franske Myndigheder, men de franske Sympatier, der ikke gav sig Udslag i nogen positiv Hjælp, formaaede ikke at skænke Dr. Dortens Stat Levedygtighed. *Rhinrepubliken* blev en Døgnforeteelse ligesom Raadsrepubliken i *Braunschweig*. Men Spartakismens Sæd var saaet.

I Sommeren 1919 var Fredstraktaten det alt andet overskyggende Spørgsmaal. Den Fred, som Ententen bød, var haard, saa haard, at *Scheidemann ikke vilde tage Ansvaret for den, men indgav sin og Ministeriets Demission*. Socialdemokraten *Bauer* dannede, som tidligere nævnt, *det nye Kabinet* med *Erzberger* som Rigsfinansminister. Men Demokraterne var ikke med denne Gang; heller ikke de vilde have nogen Part af Ansvaret for Freden. Bauers Udenrigsminister, *Hermann Müller*, blev den, der paa det tyske Riges Vegne kom til at underskrive Versailles Freden.

Politifotografi af den russiske Kommunist *Leviné-Nissen*, en af Hovedmændene for *Spartakistrædslerne i München*, skudt efter Krigsretsdom.

*) Portræt, se III. Afsnit.

Kunstmaler Professor *Ernst Berger.*

Grevinde Hella von Westarp.

Jernbaneassist. *Anton Daumenlang.*

Tre af de af *Kommunisterne i München* saa frygteligt mishandlede og derpaa myrdede *Gidsler.*

Freden blev *underskrevet* til Trods for de konservative Partiers og Generalernes Protester, — *fordi der ingen anden Udvej var.* Men ellers var *Reaktions-Strømningen* aabenbart i stærk Vækst paa dette Tidspunkt. *9. Juni* sluttede Regeringen Forlig med *Officerskorpset,* med hvilket den havde haft nogle Kontroverser, og erklærede, at den egentlige Fare kom *fra det yderste Venstre. Noske* tog nogle Tumulter i Hamburg som Anledning til at udstede en Befaling om, *at Opstande skulde slaas ned hurtigst muligt, om fornødent med hensynsløs Anvendelse af Vaabenmagt,* Arbejdets Frihed beskyttes, og ved Striker i Bedrifter af vital Betydning for Samfundet skulde Bedriften opretholdes med militære Magtmidler. Rigsværnsministeren sluttede sin Befaling i klassisk preussisk Jeg-Stil:

„Jeg forbeholder mig at anvende den skærpede Standret mod Oprørerne."

Noske stolede paa *det nye Rigsværn,* hvis Oprettelse Nationalforsamlingen havde vedtaget. Men Rigsværnet var allerede fra sin Begyndelse *et Organ for den rigtige gamle preussisk-altyske Militæraand.* Republikanske Officerer blev ærgrede bort af den dominerende reaktionære Officersklike.

Udkastet til *en definitiv Forfatning* blev endelig vedtaget af Nationalforsamlingen *den 31. Juli.* Denne nye Grundlov bevarer *Det Tyske Riges føderative Karakter,* men Ordningen af Forholdet mellem *Riget* og *Enkeltstaterne* er ikke helt klart, navnlig ikke paa det vigtige finansielle Omraade. Rigsforsvaret og Udenrigsvæsenet tilkommer udelukkende *Riget.* Da Forfatningen var traadt i Kraft *den 13. August,* udnævnte Rigspræsident Ebert *Bauer* til Rigskansler.

Altyskerne og *de Konservative* drev nu deres Propaganda med den største

Dr. *Otto Neurath,* Medlem af Raadsrepublikens Regering i München.

Münchener Bolcheviken *Axelrod.* Ved Standret dømt til 15 Aars Tugthus.

Gustav Landauer, Medlem af Raadsrepublikens Regering i München.

Dristighed. Medens deres svorne Mand, den tidligere kejserlige Vicekansler *Helfferich*, med et uudslukkeligt Had forfulgte Rigsfinansminister *Erzberger* og søgte at gøre ham politisk umulig ved sine Afsløringer af den altfor smarte Centrumsmands Sammenblanding af Politik og Privatforretning, holdtes der *Officersmøder* i *Berlin* og *Potsdam*, der dannedes *en Liga* med det Formaal at *befri Tyskland for „Jødeherredømmet"*. Berlin oversvømmedes med Plakater, hvori der opfordredes til „Jødepogromer". Noskes Rigsværn, hvis Chef, Oberst *Reinhard**), havde udtalt sig saare foragteligt om forskellige Medlemmer af Rigsregeringen, havde øjensynligt taget denne Bevægelse under Armene, og den fandt ligeledes Sympati og Støtte hos General *v. d. Goltz'* „Jerndivision", der stod i *Kurland* og bekrigede *de nye baltiske Stater* i de tysk-baltiske Baroners Interesse.

Rigsministeriet led selv under Indtrykket af sin Middelmaadighed. Erzberger var utvivlsomt den betydeligste politiske Kraft i Regeringen, og han var med frejdigt Mod gaaet i Gang med den uhyre Opgave at skabe *en økonomisk-finansiel Basis for Tysklands Genrejsning;* men Helfferichs og hele den konservative Presses voldsomme Angreb havde svækket hans Position. Ebert og Bauer søgte at raade Bod paa Misèren ved atter at sikre sig borgerligt Medarbejderskab fra Demokraternes Side. Efter længere Tids Forhandlinger gik Demokraterne med; *Schiffer* blev *Justitsminister og Vicekansler*, og den demokratiske Overborgmester *Koch* i *Kassel* blev *Indenrigsminister. Den 3. Oktober* traadte det saaledes *rekonstruerede Ministerium Bauer* i Virksomhed, og et Par Dage senere holdt Bauer i den fra Weimar til Berlin overflyttede Nationalforsamling en Slags Programtale, i hvilken han lovede energisk at bekæmpe den Korruption, der havde gennemsyret alle Samfundslag, og at tage kraftigt fat overfor al *antirepublikansk Propaganda*. Rigsværnet var unægteligt rekruteret fra det gamle Styres Rækker, men det havde ikke været muligt paa anden Maade at faa et Forsvarsvæsen. Regeringen vilde hverken have en *hvid* eller en *rød* Garde, men *et Folkeværn*, som under disse uklare Tiders Forvirring ofte maatte beskytte Folket mod det selv, men oftest mod nogle faa Personers Æventyrlyst.

Den sachsiske Krigsminister *Gustav Neuring*, som Pøbelen i Dresden kastede i Elben og drætte med Skud, medens han søgte at redde sig ved Svømning.

Derefter begyndte der et stort Opgør mellem Partierne. *Noske* forsvarede sig med Fynd og Klem mod Angrebene fra *de Uafhængige* — hvis Fører, *Haase*, forøvrigt var bleven Genstand for et Attentat paa Vejen til Nationalforsamlingen, og nogle Uger senere afgik ved Døden paa Hospitalet —, men rettede denne Gang ogsaa nogle kraftige Advarsler til *Højre*. Hovedinteressen samlede sig imidlertid snart om *det parlamentariske Udvalg*, som Nationalforsamlingen havde nedsat til Undersøgelse af Spørgsmaalet om, *hvem der bar Ansvaret for Krigens Forlængelse* og dermed *det sluttelige Nederlag*. Kommissionsdomstolen, der begyndte sit Arbejde *den 21. Oktober*, var tænkt som et Middel til at ramme det gamle Regimes Mænd og svække Altysker-Militaristernes Position. Men Resultatet blev nærmest *en Fiasko* til Trods for de for Militærpartiets uansvarlige Politik under Wilhelm II fældende Vidnesbyrd, der fremkom fra Mænd som Ex-Ambassadøren i *Washington*, *Grev Bernstoff* og Ex-Rigskansler *Bethmann Hollweg*. *Hindenburgs* og *Ludendorffs* af suveræn Foragt for den demokratiske Kommission prægede Optræden for Kommissionens Skranke bragte vel intet frem som i nævne-

*) Portræt, se III. Afsnit.

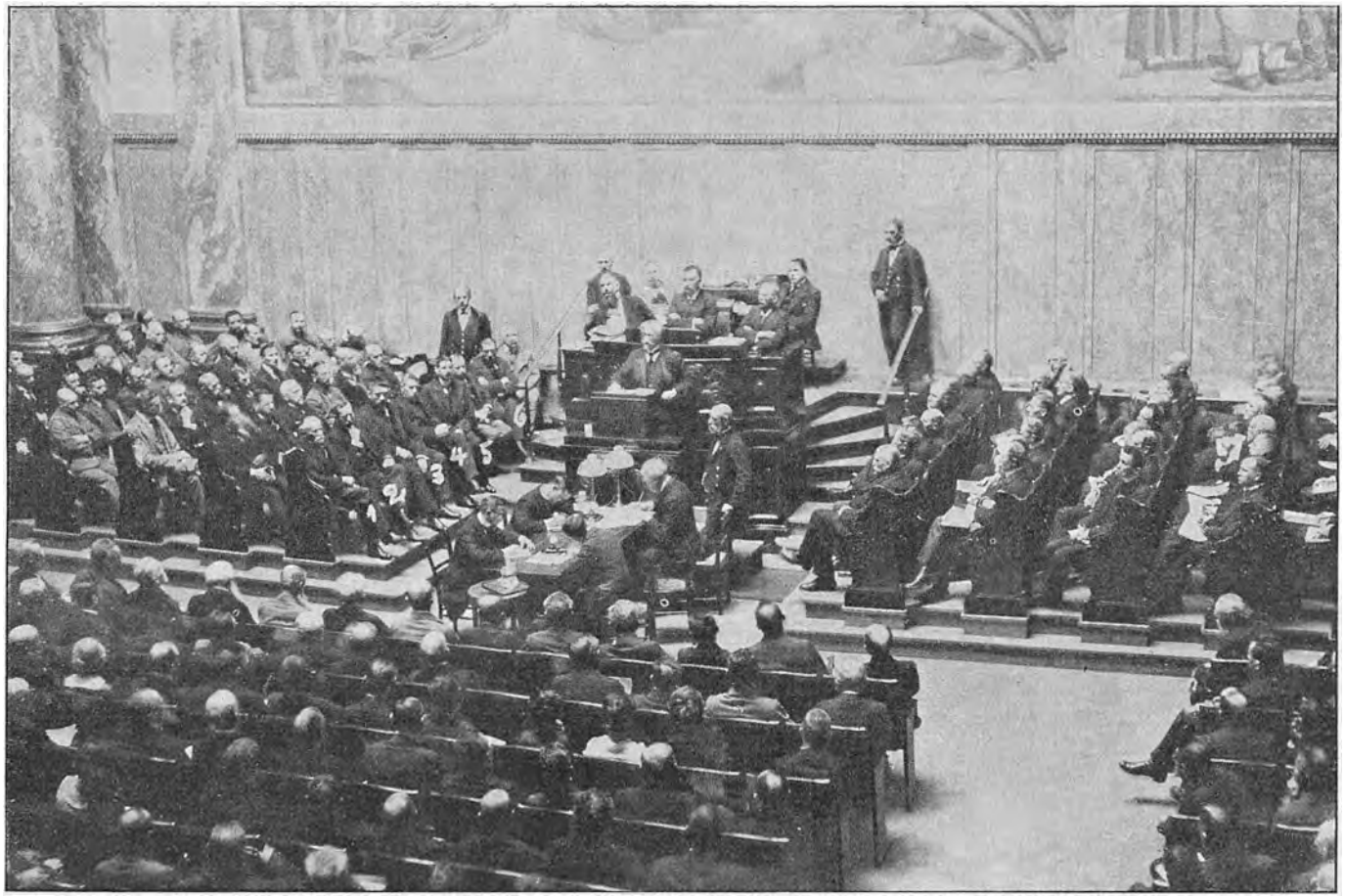

Den tyske Nationalforsamlings Møde den 17. Maj 1919 i den nye Aula i Berlins Universitet: Ministerpræsident *Scheidemann* taler. Paa Regeringsbænkene: 1) Dr. *David*, 2) *Dernburg*, 3) *Bauer*, 4) *Wissel*, 5) Dr. *Bell*, 6) *Noske*.

Gustav Bauer. Tysk Ministerpræsident Juni 1919. August s. A. Rigskansler.

værdig Grad kunde ændre Totalindtrykket af de tidligere Vidneforklaringer, men det viste sig, at den fra disse Krigens Heroer udgaaede Suggestion endnu var for stærk til, at en parlamentarisk Kommision kunde faa Bugt med den. Kommisionens Undersøgelser løb ud i Sandet.

I Begyndelsen af *November* forsøgte *Spartakister* og *Kommunister* endnu en Gang at tage Livtag med Regeringen. *Generalstrike* blev proklameret *den 5.* i de Uafhængiges Organ „Freiheit". Men Noske handlede med sædvanlig Energi, traf alle fornødne Forsigtighedsregler i Kraft af Belejringstilstanden, sprængte med Politi de spartakistiske Oprørsmøder og *lod Lederne fængsle.* Det lykkedes ham denne Gang at kvæle Opstanden i Fødslen.

Saa fremkom der nogle Afsløringer om Købmanden Sklarz' og Arbejderføreren og Mangemillionæren Parvus' — alias Dr. Helphands — mærkelige Foretagender, Afsløringer, der udnyttedes til Angreb paa Scheidemann og Noske, uden at det dog lykkedes afgørende at svække de to Socialistføreres Position.

I Begyndelsen af Aaret 1920 samlede Spartakisterne deres Kræfter til et nyt Livtag med den bestaaende Samfundsorden. *Striker* greb om sig rundt om i Landet, navnlig i den altid urolige Mineegn *Ruhr.* I *Vesttyskland* og *Westfalen* blev Telefon- og Telegrafforbindelserne afbrudt ved Sabotage fra de Strikendes Side. I *Schlesien* vedtog Fagforbundene Jernbanestrike. Bevægelsen var oprindeligt begyndt som *Lønkampe,* men blev snart af de maalbevidste bolchevikiske Opviglere gjort til et Middel i *den politiske Kamp.* Regeringen havde for at indfri givne Løfter forelagt Nationalforsamlingen et Lovforslag om *Driftsraad,* der skulde give Arbejderne Indflydelse ved de industrielle Bedrifter, men dette Lovforslag bekæmpedes lige heftigt af de Konservative og af de Uafhængige, for hvem det ikke paa langt nær var vidtgaaende nok. I *Berlin* foranstaltede Arbejderne *den 13. Januar* en *Massedemonstration mod Driftsraadsloven.* Demonstranterne drog i et vældigt Tog op foran Rigsdagsbygningen, der var besat med Sikkerhedspoliti og Militær. Det kom til Sammenstød, Rigsværnet rykkede frem og ryddede Pladsen ved Hjælp af Maskingeværer og Haandgranater. 42 Døde og 105 Saarede blev paa Pladsen foran Rigsdagsbygningen. I selve Nationalforsamlingen rasede Lidenskaberne saa voldsomt, at Præsidenten maatte afbryde Mødet. Den følgende Dag tog Rigskansler Bauer Ordet i Nationalforsamlingen og lagde i alvorligt manende Ord Ansvaret for de beklagelige Begivenheder over paa de samvittighedsløse Urostiftere blandt det kommunistiske Partis Ledere.

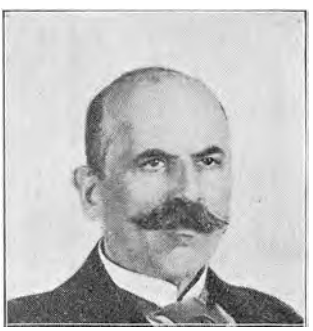

Rigsfinansminister Dr. *Schiffer.*

Noskes haarde Haand havde endnu en Gang skaffet Regeringen Overtaget over Samfundsomstyrterne.

Processen Erzberger-Helfferich, der tog sin Begyndelse *den 19. Januar 1920,* samlede nu Interessen om sig. De Angreb, som Helfferich dels i Artikler, dels i en Brochure „Fort mit Erzberger", havde rettet mod Finansministeren, var af saa ærerørig Art, at Erzberger tilsidst, aabenbart meget modstræbende, maatte anlægge Injuriesag mod Ex-

Fra Gadekampene i Berlin i Marts 1919: Spartakister er tagne til Fange og føres bort med Hænderne i Vejret.

Vicekansleren. Helfferich mødte for Rettens Skranke med sine Beviser og sine Vidner, og Erzberger, der havde indstævnet ham, blev i Virkeligheden den Anklagede. Helfferich havde beskyldt ham for at have indrettet sin skiftende Politik i Fredsspørgsmaalet efter private Forretningshensyn (*Thyssen*-Affæren) og for siden at have købt Hapag-Aktier paa Basis af det Kendskab til Konjukturerne, han sad inde med som Minister. Erzbergers Selvforsvar var mat og anstrængt; han søgte at dække sig bag sin svigtende Hukommelse. *Den 26. Januar* blev Erzberger, da han forlod Retssalen, Genstand for et Attentat. Processens Fortsættelse maatte opsættes, medens Ministeren holdt Sengen og plejede sin saarede Skulder. Det gjorde et uheldigt Indtryk, da det under den strax indledede Retssag mod Gerningsmanden, en ung Skolediscipel, viste sig, at de fra Erzbergers Sygeleje udsendte Bulletiner, der skildrede hans Tilstand som ret alvorlig, efter hans egen Læges Udsagn var vildledende. Ministeren kom saa paa Benene og genoptog Kampen med sin uforsonlige Fjende, der hobede Bevis paa Bevis. Da der samtidigt i Bladene fremkom Afsløringer, der — paa Basis af stjaalne og fotograferede Skattedokumenter — stemplede Erzberger som en ganske almindelig Skattesnyder, anmodede Finansministeren Rigspræsidenten om *Fritagelse for sit Embede*, indtil den Undersøgelse om hans Skatteforhold, som han strax havde forlangt, var bleven afsluttet. Skønt en Del af Helfferichs Beskyldninger ikke lod sig bevise, hvorfor Helfferich ved Domsafgørelsen *den 12. Marts* fik en Bøde paa 300 Mark, var Erzberger dog saa kompromitteret, at han foreløbigt maatte regnes for *en død Mand* i tysk Politik. Samme Dag Dommen var faldet, indgav han sin Demission.

De Konservative krævede med stadigt stigende Styrke *Opløsning af Nationalforsamlingen*, der var valgt til at give det tyske Rige en ny Grundlov, men som efter at have fuldført dette Arbejde *ikke* havde noget *Mandat til at lovgive videre*, og derfor forlængst burde være forsvunden. Denne Opfattelse var i og for sig logisk, og naar Regeringen ønskede at undgaa Opløsning og Nyvalg, var det vel

nok i Følelsen af, at dens Gerninger ikke berettigede den til noget Haab om at vinde Terrain ved Valgene. Et Forslag om Opløsning blev stillet i Nationalforsamlingen, men naturligvis forkastet. Hvor store Forhaabninger Reaktionen stillede til den nærmeste Fremtid, viste sig klart, da de altyske og øvrige konservative Blade *den 6. Marts* meddelte, at der i den nærmeste Tid vilde fremkomme et Opraab fra ledende Mænd og Kvinder fra alle Dele af Riget om at vælge *Hindenburg* til *Rigspræsident*. „Vorwärts" advarede i de mest indtrængende Vendinger mod et saadant Experiment: et Hindenburgsk Præsidentskab vilde i Udlandet blive opfattet som *Bevis paa Altyskernes Herredømme* og betyde en *brat Afslutning* paa det Arbejde for en Revision af Fredstraktaten, der nu ogsaa i det stille foregik i Udlandet.

I de følgende Dage cirkulerede der allehaande Rygter om *altysk-monarkistiske Sammensværgelser*. Men Regeringen tøvede med at skride ind overfor den energiske Agitation, der blev drevet paa reaktionær Side, navnlig blandt de hjemvendte, men endnu ikke afvæbnede *Tropper fra Balticum* Garnisonen i *Potsdam* og *Marinebrigaden Eberhardt* i *Döberitz Lejren*. General *v. Lüttwittz* havde overfor Noske rent ud udtalt sin dybe Misbilligelse af Regeringens Optræden og forlangt sin Afsked, men Noske havde nøjedes med at give ham Orlov. De reaktionære Ledere tilstillede nu Regeringen et Ultimatum med Krav om *Afskedigelse af alle de politiske Ministre* og Indsættelse af *Fagministre* i Stedet, General Lüttwitz Genindsættelse i sin Kommando og Frigivelse af en Række kontrarevolutionære Sammensvorne, der var bleven arresterede i de foregaaende Dage. Regeringen nægtede at gaa ind paa disse Fordringer og traf endelig *den 12*. Forholdsregler for at forebygge det planlagte Kup. Der blev foretaget Husundersøgelser og udstedt Ordre til at sætte *Hindenburg*, *Ludendorff*, dennes tidligere Stabschef, Oberst *Bauer* o. a. i *Varetægtsarrest*. Men de var alle *forsvundne* fra Berlin. Noske udsendte Befaling til Garnisonerne i Berlin og nærmeste Omegn om at holde sig *rede til Udrykning* og gav Ordre til, at Regeringskvarteret i Berlin skulde stilles under stærk militær Beskyttelse af Rigsværn og Sikkerhedspoliti. Ledelsen af disse Forsvarsforanstaltninger overdrog han til Oberst *v. Thaysen*.

General *v. Lüttwitz*.

Regeringen var dog klar over, at *Tropperne ikke var til at stole paa*, og da det i Nattens Løb meddeltes, at Eberhardt-Brigaden var under Fremrykning fra Döberitz, *forlod Rigspræsident Ebert med hele sit Kabinet før Daggry Berlin i Automobiler*. Da Berlinerne vaagnede *den 13. Marts*, var *Omvæltningen fuldbyrdet uden Sværdslag*. Den kontrarevolutionære Sammensværgelses Ledere havde afsløret sig; det var den bekendte altyske Generallandskabsdirektør *Kapp* fra *Königsberg*, i 1916 Forfatter til et Smædeskrift mod daværende Rigskansler Bethmann Hollweg, og General *Lüttwitz*. Kapp gjorde sig selv til *Rigskansler*, medens Lüttwitz overtog *Rigsværnsministeriet*. Regeringsskiftet forkyndtes i en Proklamation, hvorefter Kapp og Lüttwitz udstedte to Dekreter, ved hvilke *den tyske Nationalforsamling og den preussiske Landsforsamling erklæredes for opløst*. Militærmusiken spillede, og blomstersmykkede Soldater marcherede gennem Gaderne. Det skulde se ud, som om Berlin var en By i Fest. Under Trommehvirvler oplæstes paa Gaderne *en ny Regeringsproklamation*, hvori det hed, at *Tysklands Op-*

bygning skulde ske paa Frihedens Grund, Enkeltstaternes Finans- og Skattelovgivning føres tilbage til et føderativt Grundlag, Arbejderklassen skulde drages til Hjælp ved Samfundets Reorganisation, der skulde ikke føres en ensidig Kapitalistpolitik, men tværtimod træffes Foranstaltninger til Indskrænkning af Storkapitalens Magt. Tyskland skulde bygges op som „et etisk Arbejdssamfund". Men alle Oprørsforsøg vilde blive undertrykt uden Skaansel. Alle Embedsmænd, der var blevne afskedigede ved Revolutionen, kunde forlange at blive genindsat. Alle Blade blev midlertidigt forbudt. Kapp og Lüttwitz gik nu i Gang med Overvejelser angaaende det nye Kabinets Sammensætning. *Ludendorff*, hvis haandgangne Mand, Oberst Bauer, var en af Kapp-Mændenes ivrigste Medhjælpere, *stod* efter den almindelige Overbevisning *bag ved det hele*, men traadte i hvert Fald ikke aabent frem. Den gamle Regering havde søgt Tilflugt i *Dresden*.

Generallandskabsdirektør *Kapp*.

Forbløffende let var det første Hovedslag vundet, Hovedstaden erobret. Men hvis Kapp og Lüttwitz havde tænkt sig, at dette betød den endelige Sejr, skulde de hurtigt komme ud af Illusionen. Ebert-Regeringens første Handling, efter at den var ankommen til Dresden, var at opfordre til *Generalstrike*. Fagforeningerne modtog Opfordringen, Generalstriken erklæredes og var allerede fra Søndag Morgen *den 14.* i Gang i Berlin i et Omfang som aldrig før. End ikke de vitale Virksomheder var undtagne. Gas, Elektricitet, Vandforsyning, Trafik, Hospitaler, Levnedsmiddelvirksomheder, alt strikede. Og Striken bredte sig hastigt ud over Landet, Jernbane og Post laa stille. Ogsaa *de Borgerlige* sluttede sig denne Gang til Striken. Embedsmændene nedlagde Arbejdet. Apparatet virkede med en forbløffende Præcision. Situationen i Riget var meget broget, men de *Kontrarevolutionære* fik dog *ingen Tilslutning* undtagen i *Bayern*, hvor der *den 17.* dannedes et nærmest *kontrarevolutionært Kabinet*, medens dog Generalstriken var gennemført i *München. Hamburg*, *Kassel*, *Oldenburg*, *Køln* og andre Byer stillede sig paa Ebert-Regeringens Side. I *Solingen* Distriktet og andre Steder i *Vesttyskland* proklamerede Arbejderne *Raadsrepubliken*.

Kapp-Regeringen begyndte meget snart at føle sig usikker. Dannelsen af det nye Kabinet blev udsat. General *Maerker*, hvis reaktionære Tendenser ikke var nogen Hemmelighed, forsøgte at mægle mellem den nye Regering og den gamle, der nu var flyttet videre til *Stuttgart* og herfra sammenkaldte Nationalforsamlingen til Møde. Om Tirsdagen forsøgte Kapp at faa *en Forhandling* i Gang med Flertalssocialisterne, men blev *afvist*. Alle Forsøg paa ved Trusler at bryde Generalstriken forblev virkningsløse. Flertalssocialister, Uafhængige og Kommunister forhandlede i Berlin om en fælles Optræden.

Paa dette Tidspunkt traadte General *Groener* frem. I et Telegram til Ebert forsøgte han at mægle mellem de to Regeringer, idet han lovede at henvende sig til *Hindenburg* for at faa ham til at gaa i Brechen for Tilvejebringelse af forfatningsmæssige Tilstande paa Betingelse af, at Kapp-Mændenes Krav om Besættelse af Fagministerierne udfra faglige Synspunkter og om snarlig Udskrivning af Rigsdagsvalg blev opfyldt. Disse Vilkaar blev atter afvist af Ebert-Regeringen, og Groener henvendte sig nu til *Hindenburg*, der i et Telegram til Kapp — hvoraf

han sendte en Kopi til Ebert — *opfordrede Kapp-Lüttwitz-Regeringen til at drage sine Tropper tilbage fra Berlin og lade den gamle forfatningsmæssigt dannede Regering komme til Magten igen.*

Ludendorff havde, som Berlinerne sagde, „tabt sin anden Krig". Hele Eventyret havde fra første Færd været saa hasarderet, at selv de Konservative ikke havde anset det for opportunt at identificere sig med Kapp-Mændene. Onsdag Formiddag havde Kapp kun det ene Ønske at bringe sig selv i Sikkerhed. Han erklærede overfor Arbejderlederne, at han var villig til øjeblikkeligt at træde tilbage paa den Betingelse, at der ikke vilde blive rejst nogen Aktion imod ham for hans Statskup, et Vilkaar, som Arbejdslederne afviste. Sikkerhedsværnet begyndte at svigte. Rigsbanken nægtede at honorere de nye Magthaveres Anvisninger, og Rigstrykkeriets Materiale til Fabrikation af Pengesedler var blevet godt skjult. Kapp kunde ikke rejse Penge og ikke faa en eneste Virksomhed i Gang. Generalstriken havde saa at sige klemt Vejret af Statskup-Regeringen. Onsdag Eftermiddag traadte Kapp tilbage uden Betingelser. *De Uafhængige* havde da allerede offentliggjort *en Proklamation*, hvori de erklærede, at det ikke var Proletariatets Sag at kæmpe for det blodige Ebertske Regimente; *nu vilde Arbejderne selv tage Magten.*

Strax efter Kapp-Regeringens Forsvinden genoptog den gamle Regerings Organer deres Virksomhed. Igen blev Berlinerne velsignede med Proklamationer i Masse baade fra Rigsregeringen og den preussiske Regering og fra de forskellige politiske Organisationer. Foreløbigt var Opslag paa Gaderne det eneste mulige Meddelelsesmiddel, da Generalstriken ogsaa holdt alle Trykkerier i Uvirksomhed. Rigsjustitsminister *Schiffer* overtog Ledelsen af de civile Sager saa længe, indtil Rigskansleren kunde indfinde sig.

Kapp-Regeringen havde kapituleret uden Betingelser, men den havde sørget for en fri Retrætelinie, og det er betegnende, at Ebert-Regeringen, da den igen kom til Styret, *ikke var i Stand til at opspore og sikre sig Kapps og Lüttwitz' Personer.* Balticum-Tropperne forlod Berlin i Løbet af Torsdagen, men fik under Bortmarchen gentagne Gange Lejlighed til at besvare Befolkningens Skældsord med virkningsfulde Skarpskud.

Generalstriken var imidlertid *ikke forbi* med Reaktionens Nederlag. Fagforeningerne vilde ikke slippe deres Vaaben af Hænde, før de havde sikret sig mod en Gentagelse. Der paafulgte langvarige Forhandlinger mellem Ebert-Regeringens Medlemmer, Partiførerne og Fagforeningslederne, medens Oprøret bredte sig i de vestlige Industridistrikter. *Hele Ruhr-Omraadet var i Hænderne paa den røde Hær*, der var optændt af et glødende Had til Rigsværnet.

Den 20. Marts afsluttedes Forhandlingerne i Berlin ved *en Overenskomst*, hvorefter *de store Centralorganisationer*, Arbejder-, Funktionær- og Embedsmandsforbundene, skulde have *en afgørende Stemme* ved Regeringsdannelser i *Riget* og *Preussen* og ved hele den økonomiske og socialpolitiske Lovgivning. De Troppeafdelinger, der skulde opløses, skulde erstattes med paalidelige, republikanske Mandskaber, og i de offentlige Forvaltninger skulde der i højere Grad end hidtil indsættes Tillidsmænd fra Arbejder- og Funktionærkredse. *Noskes og Heines Tilbagetræden fordredes absolut, og Fordringen blev honoreret.* Den nye Regering, der var dannet under Samraad med Fagforeningerne, fik til Hoved den hidtilværende Udenrigsminister *Müller*, medens den hidtidige Rigskansler *Bauer* blev Skatkammerminister. Iøvrigt kom Regeringen til at bestaa af Socialdemokrater, Centrumsmænd og Demokrater ligesom det forrige Rigskabinet. Udenrigsministeriet blev først nogle Dage senere besat med Statskommissæren i det slesvigske Afstemningsomraade, Dr. *Köster.*

August Müller.

Det var en meget betænkelig Udvikling, man ved dette Forlig var kommet ind paa, idet *Fagforeningerne* herved i Virkeligheden vilde komme til at fungere som *en uansvarlig Sideregering*, et Forhold, der absolut maatte karaktiseres som *forfatningsstridigt.* Samtidigt forhandlede nogle Medlemmer af de *borgerlige* politiske Grupper indbyrdes om *Valgspørgsmaalet* og kom til Enighed om *Udskrivning af Nyvalg* til *Juni* og umiddelbart paafølgende *Folkevalg* af en Rigspræsident samt Omdannelse af Rigskabinettet paa bredere Basis. Men Fraktionerne i Nationalforsamlingen *godkendte ikke* disse Aftaler.

Efter Overenskomsten og den nye Regerings Dannelse *blev Generalstrikens Ophør proklameret.* I Sydtyskland var der forholdsvis hurtigt blevet bragt Ro til Veje, og ogsaa i andre Dele af Landet stilnede Stormen af; men i de *rhinsk-westfalske Egne* rasede *det kommunistiske Oprør. En den 24. Marts* i *Bielefeld* sluttet Overenskomst ignoreredes ganske af Oprørerne, og en ny Overenskomst i *Münster den 31.* med de besindigere Elementer respekteredes ligesaa lidt af de Røde. For Regeringen maatte *den første Opgave* være at faa *dæmpet Opstanden i Ruhr.*

Her var imidlertid en stor Vanskelighed. Ifølge Versailles Fredens § 43 var det Tyskland *forbudt at holde eller samle væbnede Styrker, permanent eller midlertidigt, indenfor en Zone, der strakte sig 50 km øst for Rhinen, og indenfor denne Zone laa netop Ruhr-Omraadet.* Allerede Kapp-Regeringen havde anmodet den franske Regering om Tilladelse til at sende Tropper ind i Oprørsdistriktet. Men i Paris anerkendte man ikke Kapp-Regeringen og svarede slet ikke. Da Eberts Regering atter fik Magten i sine Hænder, stillede den en lignende Anmodning til den franske Regering, men fik *et bestemt Afslag.* I Frankrig nærede man *en indgroet Mistillid til Berlin*, idet man — ikke med Urette — mente at have set mange Kendetegn paa, at Ebert og hans Mænd stadigt stod i *Afhængighedsforhold til Altyskerne og Militaristerne,* mindst lige saa meget som til Fagforeningerne. Kapps og Lüttwitz' Straffrihed kunde i hvert Fald tyde derpaa, og den General *Watter**), Regeringen havde udpeget til at lede Operationerne i Ruhr — ganske vist under Kontrol af den preussiske Indenrigsminister *Sievering* som Civilkommissær — betragtedes ogsaa i forskellige Kredse i Tyskland som en Altysker af Lüttwitz' Type. Man mente fremdeles i Paris, at den Styrke paa 17,500 Mand, som Tyskland ved Ententens Imødekommenhed

Ebert opfordrer til *Arbejde.*

*) Portræt i III. Afsnit.

Die rote Fahne

Berlin unter der roten Fahne.

Die Internationale

früher: Norddeutsche Allgemeine Zeitung

Arbeiter! Soldaten! Genossen! Brüder!

To konservative tyske Blade under Revolutionstvang:
„Berliner Lokal-Anzeiger" udsendt som „Den Røde Fane". „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" udsendt som „Internationale".
[Ernst Drahn u. H. Ernst Friedegg: „Deutscher Revolutions-Almanach für das Jahr 1919".]

havde faaet Lov til at holde i den neutrale Zone i tre Maaneder efter Versailles Fredens Ikrafttræden, altsaa til *den 10. April*, var tilstrækkelig til at dæmpe Opstanden. Det røde Oprørs *Betydning* blev nemlig bedømt ret forskelligt i Berlin og i Paris. Den franske Premierminister *Millerand* svarede derfor, at *Frankrig* kun kunde give den ønskede Tilladelse under den Betingelse, at *franske Tropper skulde besætte Frankfurt am Main, Darmstadt* og *Hanau* som Garanti for, at de tyske Tropper blev fjernede efter endt Aktion. Men den tyske Chargé d'affaires i Paris fortsatte sine Bestræbelser, og paa en fornyet Henvendelse fik den tyske Regering af Millerand, som imidlertid havde konfereret med sine Allierede og konstateret, at de var meget utilbøjelige til at sanktionere en fransk Militæraktion paa højre Rhinbred, — et Afslag, der var holdt i mindre bestemte Vendinger. Den tyske Regering haabede nu aabenbart, at Uenigheden mellem de Allierede vilde hindre en resolut Optræden fra fransk Side, og i de første Dage af *April*, medens der stadigt vexledes Noter om Sagen mellem Berlin og Paris, rykkede General Watter med sine Rigsværnstropper ind i *Ruhr* og nærmede sig *Essen*.

Det var *et direkte Brud paa Versailles Freden*, og Frankrig svarede med strax at besætte *Frankfurt*, efterhaanden ogsaa de andre Byer, det havde udset sig som Okkupationsomraade. Tyskland sendte en Protestnote „i Fornuftens og Menneskelighedens Navn". Den franske Aktion fremkaldte en forbigaaende Krise indenfor Ententen. Forøvrigt optraadte Frankrig unødigt udæskende ved at anvende Senegalnegre til Besættelsestropper. I Tyskland fortalte man siden vidt og bredt om disse Sortes Skændigheder mod tyske Kvinder under Okkupationen.

Imidlertid syntes *den politiske Velanstændighed* dog at kræve *Nationalforsamlingens Opløsning*, navnlig da denne aabenbart i en betænkelig Grad var smittet af den almindelige Arbejdsulyst; det hændte, at Forsamlingen var beslut-

ningsudygtig, selv naar vigtigere Sager stod paa Dagordenen. *Den 30. April* udstedte Rigspræsidenten saa et Dekret om *Rigsdagsvalg den 6. Juni*, dog saaledes at Valgene i *Østpreussen* og *Øvreschlesien* først skulde finde Sted efter Folkeafstemningen og i *Slesvig* og *Holsten* først efter Grænsespørgsmaalets Ordning.

Nationalforsamlingens sidste Møder i Maj var ikke præget af nogen opløftende Stemning. Partiernes indbyrdes Stilling var uklar, og Regeringskoalitionen blev alvorligt truet, da Socialdemokraterne paa Spørgsmaalet om Belejringstilstandens Bevarelse sluttede sig til de Uafhængige imod den demokratiske Indenrigsminister der ikke vilde lade Belejringstilstanden falde. I et følgende Møde kom *Ophævelsen af Militærdomstolene* til Behandling. Ved den Lejlighed var Huset ikke bedre besat, end at Højrepartierne ved i sluttet Trop at forlade Salen kunde gøre Huset beslutningsudygtigt. *Det var Afslutningen paa den tyske Konstituante.*

Den tyske Revolutions Skræmmebillede. Et Gadeopslag mod *Bolschevismen* i Januar 1919. (Ernst Drahn u. Dr. Ernst Friedegg: „Deutscher Revolutions-Almanach für das Jahr 1919".]

Valgforberedelserne foregik i en uvejrsvanger Atmosfære. Rygter om Sammensværgelser og planlagte Kup, snart fra spartakistisk, snart fra reaktionær Side skabte en almindelig Nervøsitet. Den nye Rigsværnminister, Demokraten *Gessler*, havde dannet en ny *Döberitz-Brigade* under Ledelse af Ex-Krigsminister *Reinhard* til Beskyttelse for Berlin. Nu udstedte Rigspræsident Ebert en Forordning, hvorefter Opfordring til Frikorpsene til at sætte sig op imod de kompetente Autoriteter skulde straffes med *Tugthus*, en Forordning, der vakte den største Harme hos Højrepartierne.

Men selve Valgdagen, *den 6. Juni*, forløb uventet roligt. Valgene foregik efter Forholdstal og efter en temmelig indviklet Valglov. De viste, som man havde ventet, en ret betydelig Forskydning bort fra Koalitionspartierne i Retning af Yderpartierne. Socialdemokraterne fik 111 Mandater, de Uafhængige 80, Centrum 67, Konservative (tysk-nationale Folkeparti) 65, de Nationalliberale (tyske Folkeparti) 61, de Frisindede (Demokraterne) 44, det bayerske Folkeparti 21, Welferne 5, det bayerske Bondeforbund 4 og Kommunisterne 2.

Socialdemokraterne og Demokraterne var fælles om Nederlaget. Det var

Dr. *Simons.*

Folkets Dom over *den hidtidige Regeringskoalition.* Regeringen gik af. Men Valgene havde skabt en overmaade vanskelig Situation. Alene raadede de hidtilværende Regeringspartier ikke over en Majoritet, og en Udvidelse af Koalitionen til venstre (Uafhængige) eller til højre (Centrum, tyske Folkeparti) mødte store Vanskeligheder; men udenom Socialdemokraterne — der jo endnu var det stærkeste Parti — kunde der ikke regeres. Rigspræsident Ebert prøvede sig frem. Han overdrog det først til den afgaaede Rigskansler *Müller* at danne en Regering, og da dette Forsøg slog fejl, prøvede han med den nationalliberale Dr. *Heinze*, derefter med Centrumsmanden *Trimborn.* Alle Bestræbelser for at faa dannet en Regering med parlamentarisk Basis syntes at skulle strande. Endelig overtog den opløste Nationalforsamlings Præsident, Centrumsmanden *Fehrenbach*, det Hverv at stable en Regering paa Benene. Da *den nye Rigsdag* traadte sammen *den 24. Juni*, var Kabinettet endnu ikke dannet, men i Løbet af det næste Døgn lykkedes det endelig efter mange Genvordigheder Fehrenbach at faa sammensat *en borgerlig Regering* (Centrum, Demokrater og det tyske Folkeparti), som Socialdemokraterne kunde akceptere; de lovede i hvert Fald, at de ikke vilde stemme imod et Tillidsvotum til den. Den Fehrenbachske Regering har saaledes fra Begyndelsen en meget svag Stilling. Blandt dens Medlemmer var Dr. *Heinze* (tyske Folkeparti), Dr. *Gessler* (Demokrat, Rigsværnminister), Dr. *Wirth* (Centrum, Rigsfinansminister) og den partiløse Udenrigsminister *Simons*, en prøvet ministeriel Embedsmand.

Den tyske Republiks første Rigsdag talte ikke faa nye Mænd indenfor sine Rækker. Størst Opmærksomhed vakte Trustmagnaten *Hugo Stinnes*, der havde tjent en enorm Formue under Krigen og nu uden Sammenligning var Tysklands rigeste Mand. Han var en ivrig Forkæmper for den storindustriel-konservative Verdensanskuelse, for hvilken han kunde udfolde en virksom Propaganda, idet han i stor Stil havde opkøbt Blade, bl. a. ogsaa det hidtil officiøse „Deutsche Allgemeine Zeitung" (før Revolutionen „Norddeutsche Allg. Ztg.").

Stor tysk Advarselsplakat mod Bolchevismen: Den skal læses saaledes: „Bolchevisme betyder at styrte Verden i et Hav af Blod."

Den 28. Juni præsenterede *Ministeriet Fehrenbach* sig for Rigsdagen. Rigskansleren holdt en Indledningstale, der vel ikke var særligt indholdsrig, men som dog ved sine Løfter om social og religiøs Fred og Fordragelighed og Bekæmpelse af Nødstilstanden — Videnskabens Nødstilstand blev her for første Gang for Alvor taget i Betragtning — vandt almindeligt Bifald. Mindre opmuntrende var Rigsfinansminister *Wirths* Skildring af den finansielle Situation. Han udviklede, at Budgettet for 1919 naaede den fabelagtige Højde af 270

Milliarder, et Tal, hvis Størrelse man først forstod, naar man huskede paa, at hele den tyske Nationalformue før Krigen vurderedes til 350 Milliarder. Det nye Budget, for 1920, var stadigt ikke endelig færdigt, men Taleren kunde allerede nu slaa fast, at den lavineagtige Vækst af Udgifterne blev fortsat.

Hugo Stinnes.

Den nye Regerings *første store Opgave* var at *føre Forhandlingerne med de allierede Magter i Spa.* Resultatet af *Spa Konferencen* blev i det hele en Skuffelse for Tyskerne, der havde ventet en Forhandling paa lige Vilkaar om Ændringer i Versailles Traktaten, og som i Stedet derfor ved en Række Ultimata blev tvunget til at akceptere de Allieredes Forslag med Hensyn til, hvorledes de skulde opfylde de Forpligtelser, de havde paataget sig ved Versailles Traktaten. Hvad de opnaaede af Lempelser, derfor kunde de takke Udenrigsminister Simons' Forhandlingstalent.

Et Lyspunkt for Tyskerne midt i Bedrøveligheden var Resultaterne af Folkeafstemningen *den 11. Juli* i de *øst- og vestpreussiske Kredse*, hvor der efter Versailles Traktaten skulde stemmes om Tilhøren til *Tyskland* eller *Polen.* I alle Kredsene fik Tyskerne *stort, til Dels overvældende stort Flertal.*

Totalindtrykket af Tysklands politiske Historie efter Revolutionen i November 1918 er ikke opløftende. Det er Indtrykket af en skiftende Række svage, lidet evnerige, i det hele moderate Regeringer, der, saa godt det nu lod sig gøre, har lirket sig frem mellem to lige hensynsløse, for alle Skrupler lige blottede yderliggaaende Strømninger, den kommunistiske og den militaristiske.

Kommunisterne, der benytter de uafhængige Socialdemokrater som Murbrækkere, arbejder paa definitivt at spille *Magten i Hænderne paa de mest udannede* og derfor til at regere og bære Ansvaret for Millioners Ve og Vel *mest uskikkede Befolkningslag,* og de arbejder med de samme Midler i Tyskland som alle andre Steder; gennem idelige Striker, lejlighedsvis Generalstriker, virker de systematisk til at skabe og nære den almindelige Utilfredshed og skabe en Opløsning af al Orden og al borgerlig Tryghed og saaledes at vedligeholde en Tilstand af stadig Uro og Gæring, i hvilken Ledernes agitatoriske Brandtaler kan finde Fængstof. Kommer saa Oprøret og gaar det galt, saa maa *de opfanatiserede Masser tage Stødet af, Lederne,* blandt hvilke der altid findes en Del Udlændinge — mest naturligvis Russere — *gør sig skyndsomst usynlige.*

Gnrlfeltm. *v. Hindenburg* inspicerer den 16. April 1919 det efter ham opkaldte Frikorps i *Kolberg.*

Militaristerne paa den anden Side hører til den Type af Mennesker, der *intet*

lærer og intet glemmer. De har endnu ikke lært, at *Krigen* og den dermed følgende *bundløse Elendighed* hos Centralnationerne i første Række har været *Følgen af den preussisk-tyske Militærkastes ansvarsløse Indgreb i Rigets indre og ydre Politik.* De har heller ikke forstaaet, at Verden staar paa Tærskelen til *en ny Tid,* der i hvert Fald kræver en Tilpasning af de gamle Idealer; selv Tonen er ikke ændret, saa lidt som Aanden. *Den preussiske Militarisme* hylder nu som før *det monarkiske Ideal,* men den kæmper først og fremmest for *Junkerstyre, Militærvælde* og *Revanche.*

Imellem disse Yderpunkter *vakler* Mellempartiernes Regeringer temmelig holdningsløst *frem og tilbage.* Hver anden Dag et Skridt til højre, hver anden Dag et Skridt til venstre. Snart søger den Militaristernes Hjælp mod Bolchevismen, snart de Uafhængiges Støtte mod Militarismen og betaler til begge Sider med Indrømmelser og Løfter, som den dog kun viser sig særlig villig til at indfri, naar vedkommende Hjælper i Øjeblikket har Magtmidler til sin Raadighed. *Ingen hele Standpunkter, men en Politik fra Haanden og i Munden.* Det bundløse *finansielle Uføre,* som Krigen har ført med sig, øges ved Arbejdstrægheden paa den ene Side, paa den anden Side ved de haabløse Fremtidsudsigter, der faar mange af dem, der besidder Midler, til hellere at ødsle dem bort strax end lade dem opsluges af Kæmpeskatter, og endelig, sidst, men ikke mindst, ved *det skamløse Bengnaveri* og *den almindelige Korruption, der foreløbigt er den tyske Revolutions mest iøjnefaldende Resultater.*

En Spartakistforsamling adsplittes paa Theresienwiese i München.
[Professor Anton Hoffmann i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

Det sidste Udkast til *et kejserligt østrig-ungarsk Vaaben*.

III.

Det habsburgske Monarkis Opløsning. Tysk-Østrig. Czekoslovakiet. Ungarn. Jugoslavien.

Grev Czernin var gaaet af som østrig-ungarsk *Udenrigsminister* i *April 1918*, og *Grev Burian* var bleven hans Efterfølger. Czernins Fald hang bl. a. sammen med de strandede Fredsbestræbelser, men Udenrigsministerskiftet *dæmpede ikke Fredsrøsterne i Dobbeltmonarkiet.*

I Østrig var *Næringsmiddelspørgsmaalet* mere brændende end nogensinde. Tilførslerne fra *Ukraine* havde svigtet. I offentlige Diskussioner i *Wien* kom det frem, at vide Lag af Befolkningen næppe var i Stand til at dække en Trediedel af deres Behov af Næringsmidler. Værst stillet var naturligvis Bybefolkningen. Staten havde ganske vist lagt Beslag paa Landbrugsprodukterne, men Bønderne havde dog Ret til paa Forhaand at udtage, hvad de behøvede til deres personlige Forbrug. Men nu saa Regeringen sig nødsaget til at udstede *en Forordning*, hvorefter der kun skulde tilmaales *Landmændene* med Familie, Tyende og Arbejdere *en Andel* i deres egne Produkter, der for hver Enkelt svarede til den Andel, der kunde tilmaales hver enkelt *Bybeboer*. Denne Bestemmelse vakte stor Misstemning blandt Bønderne og bidrog til i hvert Fald midlertidigt at svække Kabinettet *Seidlers* Stilling. I *Böhmen* var Forholdene ganske fortvivlede. Repræsentanter for tyske Kredse i Østrig foretog „Brotbittfahrten" til *Berlin* og *Budapest*. Endelig gik den tyske Regering med til *en Overenskomst*, hvorved Tyskland fra *Ukraine* eller i fornødent Fald fra *Rumænien* eller *Bessarabien* skulde skaffe Østrig et vist Kvantum Levnedsmidler, saa at Østrig kunde holde ud til den nye Høst. Men

de tyske Tilførsler *svigtede*, og *midt i Juni* maatte de i Forvejen meget smaa Brødrationer *sættes ned til det halve.*

Efter Kejserbrev-Affæren vilde Tysklands militære Magthavere sikre sig mod flere „Extrature" fra østrigsk Side. *Kejser Karl* aflagde i *Maj* Besøg hos *Kejser Wilhelm* ved det store Hovedkvarter, hvorefter der fremkom Meddelelse om, at Grunden var bleven lagt til *en Udvidelse af Toforbundet.* Enkeltheder angaaende det nye defensive „Waffenbund" blev drøftet under *Burians* Besøg i Berlin, men de foreløbigt udsendte Meddelelser om Resultatet af Sammenkomsten bevægede sig i vage Almindeligheder.

Angaaende *det polske Spørgsmaal* herskede der stadigt Uoverensstemmelse mellem Tyskland og Østrig-Ungarn. I Østrig ønskede man den saakaldte *austro-polske Løsning*, d. v. s. *det tidligere russiske Polens Sammenknytning med Galizien* til en Helhed i *Personalunion med Østrig-Ungarn.* Denne Ordning tænkte man sig kompleteret ved en *Sammenslutning af de sydslaviske Omraader*, eventuelt ogsaa det vigtige *dalmatiske Kystland*, til et *autonomt Omraade* under *den ungarske Krone.* Mod denne Løsning protesterede *Ukrainerne* (*Ruthenerne*) i *Galizien*, der ikke vilde høre til en polsk Stat, men forlangte en Deling af Galizien og Dannelse af *et nyt, overvejende ukrainesk Kronland*, bestaaende af *Østgalizien* og *Bukowina*, en Plan der paa den anden Side mødte bestemt Modstand hos Galiziens *Polakker.* Premierminister Seidler faldt, fordi han ved at støtte Ukrainernes Bestræbelser havde vakt Polakkernes Fjendskab. Grev Burian var derimod en ivrig Forkæmper for den austro-polske Løsning. *Den tyske Regerings Standpunkt* var, at det forhen russiske Polen skulde udgøre *en egen Stat i Forbund med Centralmagterne*, men *uden statsretlig Forbindelse med Østrig-Ungarn;* til Gengæld var Tyskland ikke utilbøjeligt til at overlade Polens Krone til den østrigske *Erkehertug Karl Stephan*, der var besvogret med den polske Højadel, og hvis Kandidatur derfor kunde antages at tilfredsstille Polakkerne selv. Interview-Udtalelser af Burian efter Tokejsermødet i August tydede paa, at det tyske Standpunkt paa dette Tidspunkt havde mest Vægt, men nogen Afgørelse blev ikke truffet, der forhandledes videre under Deltagelse af polske Repræsentanter.

Imidlertid gjorde *de midtpunktflyende Strømninger i Østrig* sig stadigt stærkere gældende. *Den czekiske Gejstlighed* udstedte en Erklæring, hvori den helt stillede sig paa *det national-czekiske Standpunkt* med dets Krav om *fuld Suverænitet. Serberne, Kroaterne* og *Slovenerne* forberedte paa deres Side Dannelsen af *et sydslavisk Nationalraad*, som skulde opbygge *en selvstændig sydslavisk Stat.* Der fremkom Rygter om, at den østrigske Regering paatænkte en Omdannelse af Østrig til *et Statsforbund*, bestaaende af en *tysk*, en *polsk*, en *czekisk* og en *sydslavisk Stat*, en Plan, der vakte stor *Uvillie* hos Tyskerne og afgjort Modstand i Ungarn. En officiøs Meddelelse gennem „K. K. Telegraphen-Korrespondenzbureau" indrømmede, at en Forfatningsændring var paatænkt, men det tilføjedes, at det Standpunkt, hvorpaa Forarbejderne befandt sig, endnu ikke tillod Regeringen at træde frem med sine Planer.

I Løbet af Sommeren og Eftersommeren 1918 fremkom der fra østrig-ungarsk — baade officiel og ikke-officiel — Side *den ene Fredsføler efter den anden.* Grev Czernin optraadte i „Neue Freie Presse" som Forstaaelsestankens Advokat og sekunderedes strax af sin Efterfølger paa Ministertaburetten, Grev Burian. *Den 15. September* udsendte den østrig-ungarske Regering *sin Opfordring til de krigsførende Magter til at begynde en mundtlig Drøftelse af Freden.* Sidst i Maaneden befandt *Czar Ferdinand af Bulgarien* sig i Wien, hvor han forsikrede om sin Forbundstroskab, samtidigt med at *hans Regering* lod sende Parlamentærer til Entente-

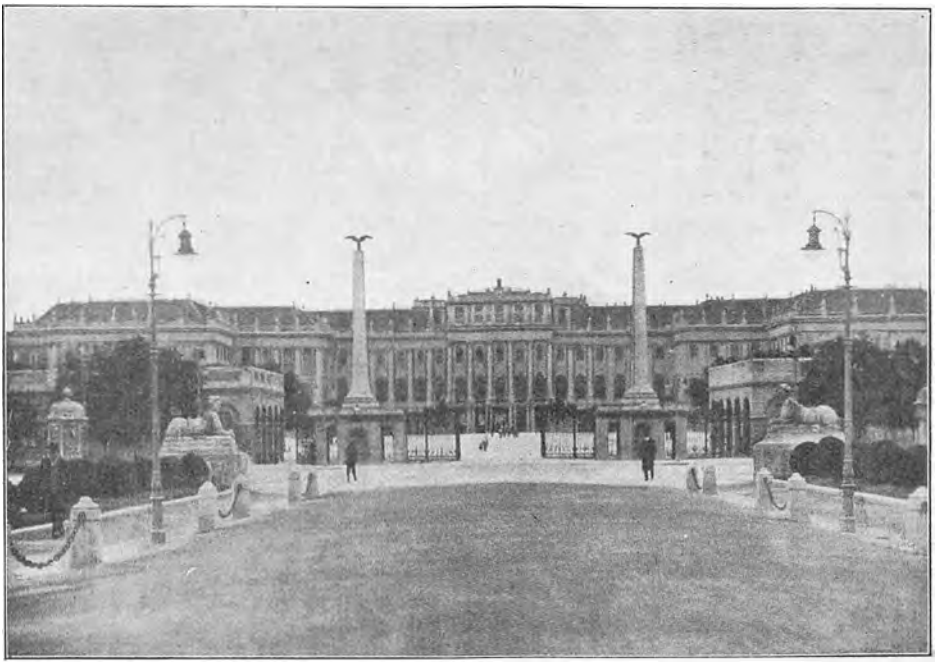

Kejserslottet i Wien.

hærenes Øverstkommanderende for at bede om *Vaabenstilstand*. Sagens Sammenhæng kunde jo ikke længe forblive skjult, og østrigske Blade lod sig forlyde med, at man aldrig havde troet Ferdinand over en Dørtærskel.

Samtidigt med, at *Prins Max'* Regering i Berlin — Natten *til den 5. Oktober* — gennem Schweiz sendte sin Opfordring til Præsident *Wilson* om at bringe *Freden* i Stand, afgik en Note af ganske lignende Indhold fra *Regeringen i Wien* med *den svenske Regering* som Mellemled.

Inden Præsidentens Svar til Østrig-Ungarn var indløbet, traadte de *østrigske* og de *ungarske* Delegationer, *Dobbeltmonarkiets Fællesparlament* sammen *den 15. Oktober*. I den østrigske Delegation erklærede saavel Czekerne som Sydslaverne, at de allerede betragtede sig som *uafhængige Nationer*, og Sydslaverne betonede endnu en Gang, at de krævede *Forening* af alle Dele af de serbiske, kroatiske og slovenske Nationer. Polakkerne erklærede, at de betragtede sig som *Borgere i den frie, forenede polske Stat*. I *Böhmen* og *Mährisch-Ostrau* var allerede Dagen i Forvejen *den selvstændige czekiske Republik* bleven proklameret i flere Byer. I *Ungarn* fik den Opfattelse mere og mere Overhaand, at en Omdannelse af Østrig til en Føderativstat vilde gøre den hidtidige statsretlige Forbindelse mellem de to Rigshalvdele ugyldig, hvorfor Ungarn maatte søge en ny Basis for Forbindelse, og Tendensen gik da i Retning af at løse Forbindelsen, saa at kun *en Personalunion* blev tilbage. Ogsaa i den ungarske Regering tvang Demokratiseringskravet sig igennem med uimodstaaelig Magt, medens de førende Partier samtidigt nærede en velforstaaelig Frygt for, at Tanken om en føderativ Opløsning efter nationale *Linier* skulde gribe over paa ungarsk Omraade. *Magyarerne* udgjorde jo *ikke Halvdelen* af Ungarns Befolkning.

Ved den ungarske Delegations første Møde tog *Grev Karolyi*, Føreren for den radikale Gruppe, der aldrig lagde Skjul paa sine *Ententesympatier*, Ordet og ret-

tede en voldsom Kritik mod den østrig-ungarske Fællesregering, der „aldrig havde bekymret sig om *Stemningen i Folket*, men ogsaa i de alvorlige Tider altid drevet smaalige Intriger". Han sluttede med den Erklæring, at hans Parti ikke længere vilde være med til denne Politik og derfor traadte ud af Delegationen. *Ungarns Uafhængighed* kunde under de nuværende Forhold kun skabe *Lettelse*. Premierminister *Wekerle* søgte at imødegaa Karolyi, men da de forskellige ungarske Partiførere traadte sammen for at tage Stilling til Karolyis Erklæring, konstateredes der blandt dem en stærk Stemning for Uafhængigheden. *Kroaterne* havde *ikke vist sig* i Delegationsmødet.

Grev Michály Karolyi. 13. Januar—21. Marts 1913 ungarsk Ministerpræsident og Statsoverhoved.

Efter at Wekerle havde sluttet af, fremsatte Udenrigsminister Burian sit Exposé. *Wilsons* anden Svarnote til Tyskland med Kravet om tilfredsstillende Garantier for „Tilintetgørelse af enhver vilkaarlig Magt, som kan forstyrre Verdensfreden", var da allerede kendt, men Udenrigsministeren udtalte sig alligevel forhaabningsfuldt, lovede snarlig Vaabenstilstand og fremhævede sin Tillid til Wilson. Den Anskuelse hørtes almindeligt fremsat, at Burian havde særlige Informationer angaaende Amerikas Stilling til de indreøstrigske Spørgsmaal.

For at komme de Fordringer i Forkøbet, som man ventede, at Wilson vilde opstille i sit Svar paa Østrig-Ungarns Anmodning, om Vaabenstilstand, underskrev *Kejser Karl den 16. Oktober* det *Manifest*, hvormed *Østrigs Omdannelse til en Føderativstat* fuldbyrdedes. Det bestemtes heri, at Nationerne i Østrig skulde have Ret til at konstituere sig i deres Omraader som *selvstændige Stater*, der samledes under *den Habsburgske Krone* ved visse Fællesanliggender. Byen *Trieste* og dens Omraade fik en Særstillling. Om *Bukowina* skulde der forhandles med *Ungarn*. Spørgsmaalene om *Rumænerne* og om *Bosnien-Herzegowinas* Forening med *Kroatien-Slavonien*, der ogsaa berørte ungarske Interesser, holdtes svævende. Der paatænktes foreløbig Dannelse af en *tysk-østrigsk*, en *czekisk*, en *ukrainisk*, og en *illyrisk Forbundsstat*, af hvilke den sidstnævnte skulde omfatte de slaviske Dele af Steiermark, Istrien og Dalmatien. Derimod beskæftigede Manifestet sig *ikke* med *det polske Galizien*, idet Kronen havde bøjet sig for Nødvendigheden af at „afskrive de polske Omraader af Østrig fra Huset Habsburgs Lande". *Galiziens Forening med Polen til en uafhængig Stat var hermed en Kendsgerning.*

I Ungarn havde Kejser Karls Manifest den Virkning, at det samlede alle Partier om *Selvstændighedspolitiken*. Allerede samme Dag, Manifestet var udstedt i Wien, afgav Premierminister Wekerle i det ungarske Deputeretkammer følgende Erklæring:

„Efter at Østrig har organiseret sig paa føderativt Grundlag, stiller vi os paa Personalunionens Basis og vil i Overensstemmelse dermed organisere vor Politik uafhængigt og selvstændigt i økonomisk Henseende og ogsaa med Hensyn til vort Forsvar."

Herved haabede man at kunne forebygge de ikke-magyariske Nationaliteters

Udskillelse fra den ungarske Stat. Men for Karolyi-Partiet var det tagne Skridt ikke radikalt nok. Karolyi erklærede, at de Mænd, der hidtil havde repræsenteret den Politik, som gik ud paa at uddybe Forbundet med *Tyskland*, maatte *forsvinde*. Denne Politik stod i Modsætning til Tanken om *et Folkeforbund*. Efter at Karolyi var bleven afbrudt ved forskellige Tilraab, raabte hans *Tilhænger Lovaczy*:

„Ja, tag til Efterretning, at *vi tilhører Ententens Parti!*" — „Forræder! Pjalt! Ud med ham!" raabte Medlemmer af *Tisza*-Partiet, og *Baron Lovay* raabte: „Vi vil jage Grev Michael Karolyi ud med Østrigerne!" Larmen tiltog, og *Grev Windischgrätz* udbrød:

„Det er højst beklageligt, at der skal forefalde slige Scener paa den Dag, *da Ungarns Uafhængighed proklameres.*"

Grev Tisza indrømmede, at Karolyi havde Ret i, at Krigen var tabt.

Ungarsk Udenrigsminister under Karolyi *Martin Lovaczy.*

I det ungarske Deputeretkammers følgende Møde, *den 17.*, fældede Karolyi i veltalende Ord *Fordømmelsesdommen over Centralmagternes hele Politik før og under Krigen* og sluttede med at kræve *fuldstændig Uafhængighed for Ungarn* og *Afskaffelse af samtlige Fællesinstitutioner*. Wekerle imødegik efter Evne hans Udtalelser og forsvarede Regeringens Politik. Atter og atter under disse Debatter fremhævede han den ungarske Regerings forstaaende og imødekommende Holdning overfor de ikke-magyarske Nationaliteter. Men i Mødet *den 18.* oplæste den *rumænske* Deputerede *Vajda* en Erklæring, hvori Retten til at forhandle som Repræsentation for Rumænien i *Transsilvanien* frakendtes den ungarske Regering, og idet Vajda begrundede denne Erklæring, fremførte han en Række Enkeltheder til Belysning af *Regeringens Voldspolitik overfor hans Nationalitetsfæller* og forlangte for disse *Ret til at bestemme om deres egne statslige Indretninger*. *Slovaker*-Føreren *Juriga* stillede samme Krav for Ungarns *Czeko-Slovakei*.

Wekerles Forfatningsparti og Tiszas „nationale Arbejdsparti" sluttede sig sammen om den Politik, som fulgte af Erklæringen om Uafhængighed paa Basis af Personalunion med Østrig. *Apponyi*-Gruppen erklærede at ville støtte Regeringen i alle Udenrigsspørgsmaal, ved Gennemførelsen af de indre Reformer og ved Bestræbelserne for at opnaa *en retfærdig Fred*, hvorved den forstod en saadan, som *ikke berørte den ungarske Statsenhed*, men indenfor dennes Grænser gav alle Nationaliteter Lejlighed til fri national Udvikling. Kun Karolyi-Partiet stillede sig vedblivende i bestemt Opposition. *Den ungarske Presse* af alle Afskygninger hilste Uafhængighedserklæringen *med Begejstring*.

Hvad *Østrig* angik, kom det kejserlige Manifest for sent. *Czekerne* vilde kun vide af den uafhængige czekiske Republik. *Sydslaverne (Jugoslaverne)* krævede uvægerlig en Forening af alle de Dele af deres Nation (Kroater, Serber, Slovener), der var spredte over Østrigs og Ungarns Statsomraader. *Ukrainernes* Fører, *Petruszewycz*, erklærede, at Ukrainerne lige saa lidt som Czekerne og Sydslaverne kunde lade sig nøje med Manifestets Indrømmelser; desuden stod der i Manifestet ikke et Ord om det allervigtigste Spørgsmaal, nemlig *Afgrænsningen af Nationernes Territorier*. De østrigske *Rumænere*, der hidtil havde drevet en ren Opportunitetspolitik, konstituerede sig som Nationalforsamling og bebudede den

skarpeste Kamp mod Ungarn. *Tysk-Østrigerne* samlede sig om en national Politik, hvorved Socialdemokraterne under *Victor Adlers* Ledelse spillede den førende Rolle. Den radikale Socialist *Otto Bauer* krævede i „Arbejterzeitung" en *tysk-østrigsk* Stat, der omfattede baade det indreøstrigske, det tysk-böhmiske og det tyske schlesisk-mähriske Territorium; uden det fælles østrig-ungarske økonomiske Omraade kunde Tysk-Østrig ikke existere, men maatte gaa op i *det tyske Riges* store økonomiske Omraade.

Den 17—19 Oktober traadte Centraludvalget for *Slovenernes, Kroaternes og Serbernes Nationalraad* sammen i *Agram* og vedtog en Resolution, hvori de forlangte Forening af Sydslavernes samlede etnografiske Territorium, uden Hensyn til gældende statslige Grænser, og *egen Repræsentation paa Fredskongressen*, forkastede det kejserlige Manifests Føderationsplan, men lovede at sikre Nabostaterne *fri Adgang til Havet* under Former, der ikke gjorde Skaar i deres territoriale Integritet og statslige Suverænitet.

Friherre Dr. Maximilian Hussarek v. Heinlein. Østrigsk Ministerpræsident.

Tysk-Østrigernes konstituerende Nationalforsamling traadte sammen i Landdagens Mødesal i *Wien den 21. Oktober* og vedtog en Fællesresolution, der krævede Ret for Tysk-Østrigerne til at bestemme deres fremtidige Statsordning og ordne deres Forhold til andre Nationer ved fri Overenskomst. Den tysk-østrigske Stat krævede *Magt over hele det af Tyskere beboede Koloniseringsomraade, ogsaa i Sudeterlandet* og vilde modsætte sig *enhver Annexion* af saadant Omraade fra andre Nationers Side. Indtil en paa Grundlag af almindelig lige Valgret valgt konstituerende Nationalforsamling kunde træde sammen, repræsenteredes de tyske Østrigere af de tyske Rigsraadsdeputerede, der ogsaa skulde repræsentere det tysk-østrigske Folk ved *Fredsforhandlingerne.* Den tysk-østrigske Stat stod imidlertid strax fra Begyndelsen overfor *store Vanskeligheder ved Næringsmiddelforsyningen*, idet Ungarerne havde *standset alle Leverancer*, og Czekerne *forhindrede Afsendelse af Næringsmidler fra Bøhmen.*

Imidlertid var Præsident *Wilsons* Svar til Østrig-Ungarn indløbet. Det var dateret den 18. Oktober. Præsidenten henviste til den Udvikling, som de nationale Bevægelser i Østrig-Ungarn havde taget, siden han fremsatte sit Budskab af 8. Januar 1918, hvilket Østrig erklærede at ville tage til Grundlag for Fredsforhandlingerne. Præsidenten kunde derfor ikke længere nøjes med at fordre *blot Autonomi* for disse Lande, men maatte kræve, at *de selv* og *ikke han*, Præsidenten, skulde være Dommere over, hvilken Handling fra Østrig-Ungarns Regerings Side der vilde tilfredsstille deres Aspirationer.

Samtidigt erklærede *det czeko-slovakiske Nationalraad*, hvori Masaryk var den ledende Aand, *Habsburgerne for afsat paa Böhmens Omraade.* Den 22. Oktober erklærede den østrigske Ministerpræsident *Hussarek* i Herrehuset, at Wilsons Svar *ikke* gav Anledning til at betragte den paabegyndte Tankeudvexling som afbrudt:

„Vi vil tværtimod efter omhyggeligt at have overvejet de i Wilsons Depeche indeholdte Momenter fortsætte vor Fredsaktion og skride til at besvare Noten."

Det betød, at den østrigske Regering var villig til at indrømme de ikke-tyske Nationaliteter fuld Uafhængighed og „afskrive" deres Lande ligesom Galizien.

Den 23. Oktober indtraf uventet en *Regeringskrise i Ungarn.* Deputeretkamrets Møde forløb overordentlig stormfuldt. Særligt fremkaldte Meddelelsen om, at

Kejser Karl i den ungarske By *Debreczin* var bleven hilst af Militærmusiken med den østrigske Hymne „Gott erhalte Karl den Kaiser“. . . ., den voldsomste Forbitrelse. *Karolyi-Partiet* rasede, og Mødet maatte afbrydes. Efter Genoptagelsen erklærede Præsidenten, at saadanne Hændelser ikke vilde gentage sig. Imidlertid indtraf der en Telefonmeddelelse om Begivenhederne i *Fiume*, hvor et *kroatisk Regiment* havde afvæbnet *de ungarske Honvedtropper* og taget Byen i Besiddelse. Meddelelsen gjorde det dybeste Indtryk. Man frygtede, at Kroaterne vilde gaa løs paa *Budapest*. Mødet blev paany afbrudt, og Oppositionspartierne forhandlede. Karolyi erklærede, at, hvis der ikke inden 24 Timer var fundet en Vej ud af Forvirringen, vilde hans Parti ikke arbejde med, og saa maatte Andre finde en Løsning. Da Mødet atter blev aabnet, oplæste *Wekerle* en Erklæring om, at *han indgav sin Demission.*

Erkehertug Joseph af Østrig.

Samtidigt med Wekerle demissionerede Udenrigsminister *Burian*. Hans Efterfølger, den sidste fælles østrig-ungarske Udenrigsminister, blev *Grev Andrassy*. Det blev overdraget *Karolyi* at danne et Kabinet, men det lykkedes ikke. Saa blev *Erkehertug Joseph* sendt til Ungarn som „home regius“ for at bringe Rede i Situationen, og efter en Tids Forløb dannede *Grev Hadik* den nye ungarske Regering. Men da Kabinettet Hadik præsenterede sig for Parlamentet, *var Revolutionen allerede i fuld Gang i Ungarn.*

Den 28. Oktober besvarede den østrig-ungarske Regering Wilsons Note. Den gik fuldstændigt ind paa Præsidentens Standpunkt og erklærede sig rede til uden at afvente videre Meningsudvexlinger at indtræde i Forhandlinger om *Vaabenstilstand.* Det betød, at Østrig-Ungarn gik ind paa, ikke mere at omdanne sig til en Forbundsstat under Habsburgernes Scepter, men at *opløse sig fuldstændigt i en Række selvstændige Stater* og *ophøre med at existere som en Helstat.* Men naar Østrig-Ungarn ophørte med at existere, *ophørte eo ipso Forbundet mellem Tyskland og Østrig-Ungarn,* og det var da kun logisk, at den østrig-ungarske Regering skred til *Særfred* uden at afvente Resultatet af Forhandlingerne mellem Tyskland og Ententen. I tysk-østrigske Kredse vakte dette Skridt, for hvilket man gav Ungareren *Andrassy* og den nye østrigske Ministerpræsident, den fra tidligere Tid som Modstander af Forbundet med Tyskland kendte Professor *Lammasch*, Skylden, stor *Harme*, der ogsaa vendte sig mod Kejser Karl og Dynastiet Habsburg.

Imidlertid var *Den Czekisk-slovakiske Stat* bleven proklameret under stor Højtidelighed og stor national Begejstring og havde overtaget Forvaltningen af de czekisk-slovakiske Lande. Den kroatiske Landdag vedtog den 28. Oktober *en Resolution*, der gik ud paa, at *Nationalraadet* var berettiget til at lede *Dalmatien, Kroatiens og Slavoniens hele Politik*, og at hele den udøvende Magt skulde overdrages det. *Kroatiens Banus*, den af den ungarske Regering beskikkede øverste Leder af Administrationen, *Mikalovich*, der selv var en Kroat, erklærede i Landsregeringens Navn, at han fuldt akcepterede Kravet og overgav hele Exekutivmyndigheden til Nationalraadet. Derefter vedtog man en anden Beslutning om Forbud mod enhver Udførsel af Levnedsmidler fra Kroatien, Slavonien og Dalmatien til Udlandet, det være sig Ungarn eller Østrig. Det uafhængige Jugoslavien gik nu i Gang med at organisere sig og skabe *indre Orden*, hvad der var en i høj Grad paatrængende Opgave, da Kroatien hjemsøgtes af store Røver-

bander, almindelig kaldet „den grønne Kadre", væsentligt bestaaende af Desertører o. l.. Naturligvis var Den Jugoslaviske Stat kun et Forstadium; den endelige Løsning paa det sydslaviske Problem maatte blive en Sammenslutning mellem Den Jugoslaviske Stat og Serbien-Montenegro, hvis Genbesættelse ved serbiske Tropper var ved at fuldbyrdes.

Den 1. November blev Storserbien proklameret i *Serajevo. Kronprins Alexander af Serbien* fik Tilbud om Storserbiens Krone og modtog Tilbudet. Den italienske

Den ungarske Republik udraabes af Grev Karolyi.

Befolkning i *Fiume*, der ikke vilde anerkende Sydslavernes Herredømme, havde imidlertid rettet en Henvendelse til *Italien*, og den 30. Oktober løb *en italiensk Flaade* ind i Fiumes Havn og tog Byen i Besiddelse.

I *Ungarn* traadte *Grev Hadik* frem med sit Program: Snarlig Vaabenstilstand og Fredsslutning, Ungarns fulde Uafhængighed, almindelig, lige, hemmelig Valgret, radikal Besiddelsesreform. Karolyi erklærede, at han ikke vilde berede Kabinettet Hadik Vanskeligheder. Den 30. Oktober udstedte *den ungarske socialdemokratiske Partiledelse* til Arbejderne *et Opraab*, hvori der forkyndtes energisk Kamp mod „*Hohenzollerne* og deres skændige Kolleger, mod *den tyske Militarisme*, mod den østrigske Soldateske og mod *Stephan Tisza*", hvilken sidste man almindeligvis — med Urette — regnede med til Krigens Ophavsmænd.

„Vi tør ikke taale, at fremmed Militær drager igennem vort Land og frarøver os de faa Levnedsmidler og Materialer, vi har tilbage."

I *Pola* gjorde *Mandskabet paa hele Flaaden Mytteri.* Det ungarske, sydslaviske

og tysk-østrigske Mandskab paa Krigsskibene erklærede, at de følte sig *fritaget for deres Ed* og kun skyldte deres respektive *Nationalraad* Lydighed.

Endnu samme Dag, den *30. Oktober blev Republiken udraabt i Budapest.* Fire Regimenter Soldater drog under Ledelse af deres Officerer over *Gisela Pladsen* hen foran Nationalraadet og tilsvor det Troskab. Derefter drog Soldaterne, førte af Officererne med dragne Sabler gennem Gaderne under endeløs Jubel fra Befolkningen og Leveraab for Republiken. De rev Kokarderne af og ombyttede dem med nationale Mærker. *Tisza* blev myrdet. Kabinettet Hadik fejedes bort; Nationalraadet gjorde *Karolyi* til *Premierminister*, og han indfandt sig hos *Kong Karl* og anmodede om at blive løst fra sin Troskabsed, hvad Kongen gik ind paa. *Dermed var* **Ungarn** *ligesom Galizien, Bøhmen og de sydslaviske Lande* **definitivt tabt for den habsburgske Krone.**

Dr. *Renner*. Fri Socialist, Medlem af det østrigske Rigsraad. Efter Revolutionen Statskansler i Tysk-Østrig. Formand for den østrigske Fredsdelegation i St. Germain-en-Laye. Tilhænger af Foreningen med Tyskland.

Ogsaa i *Wien* brød *Revolutionen* løs den 30. Oktober. I Wien havde der dannet sig en Regering under Ledelse af Socialdemokraterne *Victor Adler* og *Renner*, og den tysk-østrigske Nationalforsamlings Exekutivudvalg, havde besluttet at sende en bestandig Repræsentant til Berlin for at søge Føling med Rigsregeringen og de tyske Rigsdagsmedlemmer.

Tysk-Böhmen, der frygtede for czekiske Anneksionsplaner, erklærede sin *Tilslutning til Tysk-Østrig.*

Den 30. foranstaltedes i Wien en Studenterdemonstration, hvortil Arbejdere sluttede sig. Fra Parlamentsbygningen holdt *Renner* en Tale, hvori han priste Enigheden mellem Borger og Soldat, Arbejder og Bonde. I Nationalraadets Navn erklærede *Dinghofer*, at Nationalregeringen den følgende Dag vilde overtage hele Forvaltningen. „Uden Habsburg!" raabte Mængden. Den Deputerede *Malik* træder frem i Officersuniform og sætter *den nationale Trikolore over den kejserlige Kokarde*, og talrige Officerer og Soldater følger Exemplet.

„Lad os", raaber Malik, „dække den Skændsel, vi bærer paa vore Kapper, med det, som vi har i Hjertet!"

Titusinder drager gennem Gaderne, og jublende Bifald hilser *den mægtige røde Fane*, som *Arbejderne fra Wiens Forstæder* udfolder foran „Landhaus", fra hvis Balkon socialistiske Talere fejrer Republiken.

Saaledes sprængtes den kunstige Stat Østrig-Ungarn gennem en Revolution, der havde mere national end social Karakter. Overalt var Programmerne yderlig demokratiske, men egentlig ikke revolutionære i social Henseende. Derimod stod der hist og her *Kampe i Grænsedistrikterne* mellem de forskellige Nationaliteter, navnlig i *Østgalizien*, som baade *Ukrainere* og *Polakker* gjorde Fordring paa.

Vaabenstilstanden mellem *Østrig* og *Ententen* kom i Stand *den 4. November.* Kejser Karl havde fundet Vilkaarene saa trykkende, at han ikke vilde sætte sit Navn under dem, og derfor havde han meddelt *Kabinettet Lammasch*, at han ikke mere vilde udøve Myndigheden som øverste Krigsherre. Under den Øverstbefalende General *Koevess* Fraværelse i Ungarn blev Vaabenstilstanden da underskrevet af Generalstabschef *v. Arz. Nogle Dage efter sluttede Ungarn Vaabenstilstand. med Ententen.* Demobiliseringen øgede Østrig-Ungarns Vanskeligheder. Enhver

Enhedsplan for Demobiliseringen var bleven kuldkastet ved Rigets Sprængning, Tropperne søgte i vild Uorden hjem hver til sin Nationalstat under fortvivlede Ernærings- og Trafikforhold. I Wien dannede der sig efter *bolchevikisk Mønster en rød Garde*, der søgte at sætte sig i Stedet for den nyoprettede Nationalgarde.

Dagen efter, at *Kejser Wilhelm* havde abdiceret, trak *Kejser Karl*, Monarken uden Land og uden Folk, sig tilbage til Privatlivet. Han *abdicerede egentlig ikke;* han gav ikke Afkald paa sine Rettigheder, men kun paa Udøvelsen deraf, idet han

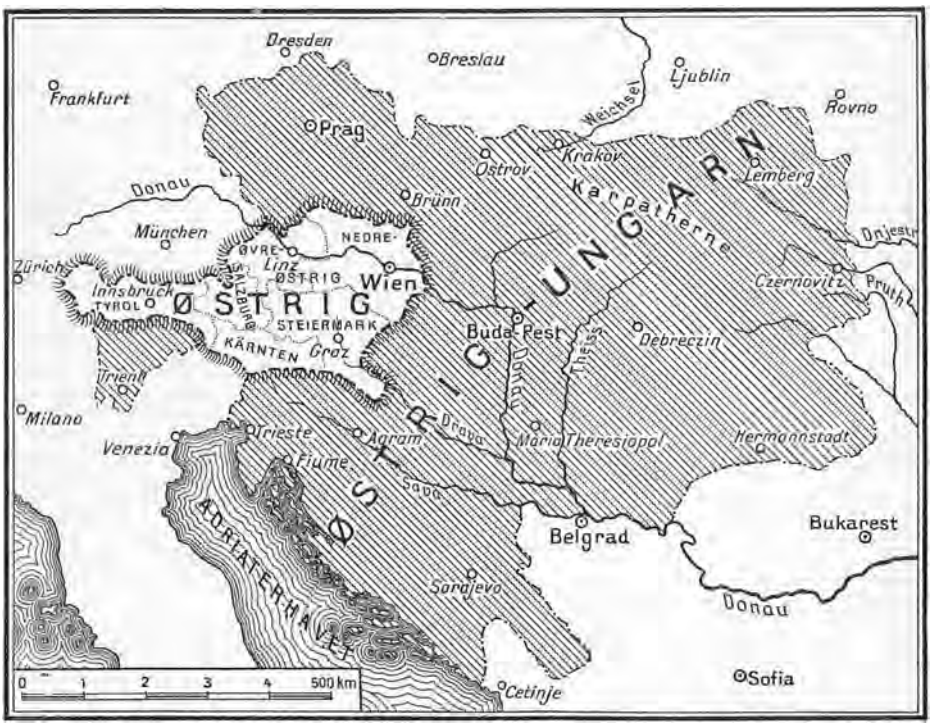

Det gamle *østrig-ungarske Monarki* og det nye *Tysk-Østrig*.

aabenbart tænkte sig Muligheden af, at en eller anden af de Stater, der var opstaaet paa Habsburg-Monarkiets Grund, kunde bestemme sig til den monarkiske Statsform. Ogsaa i Ungarn valgte Karl den samme Form for Overgivelse af Herskerværdigheden. Baade for Østrigs og Ungarns Vedkommende erklærede Karl, at han forud anerkendte den Afgørelse, som disse Stater maatte træffe angaaende deres fremtidige Statsform. Da nu baade Østrig og Ungarn saavel som Czeko-Slovakiet og Polen valgte den *republikanske* Statsform, og Jugoslavien forenede sig med det serbiske Kongerige, syntes imidlertid *alt Haab* at være *ude for det habsburgske Dynasti.* — Kejserkongen søgte med sin nærmeste Familie Tilflugt i *Schweiz.*

Dermed var det gamle Habsburg-Dynastis straalende Historie kommen til Afslutning. Den sidste Habsburger var personligt en elskværdig og velmenende Mand, men en lidet betydelig Personlighed, en svag Karakter og en overfladisk Natur, der helst vilde lukke Øjnene for alt, hvad der kunde paavirke ham ubehageligt. Han var kommen slet forberedt til en Monarkgerning, som Ingen havde

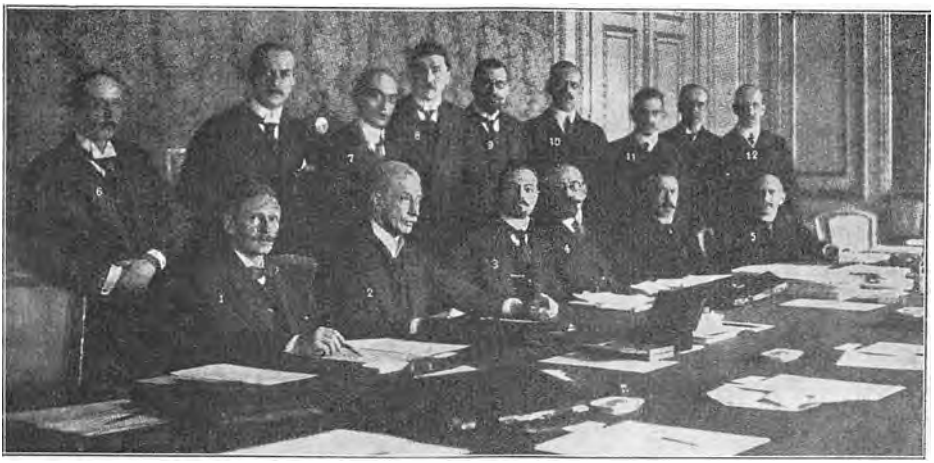

Tysk-Østrigs nye Regering.
1. Statssekretær Dr. *Julius Deutsch.* 2. Statssekretær Dr. *Rich. v. Bratusch.* 3. Understatssekretær *Otto Glöckel.* 4. Statskansler Dr. *Karl Renner.* 5. Understatssekretær Dr. *Wilh. Ellenbogen.* 6. Understatssekretær *Wilh. Miklas.* 7. Statssekretær Prof. Dr. *J. Schumpeter.* 8. Understatssekretær Dr. *Erwin Waiss.* 9. Statssekretær *Ludwig Paul.* 10. Statssekretær *Johann Zerdik.* 11. Statssekretær Dr. *Otto Bauer.* 12 Statssekretær v. *Löwenfeld-Russ.*

ventet han skulde komme til at øve, og sjældent har politisk Dilettantisme spillet saa stor en Rolle som under hans toaarige Regering.

Tysk-Østrig.

Alle Rettigheder, der efter Forfatningen i *Østrig* tilkom *Kejseren* gik nu, indtil *den grundlovgivende Nationalforsamling* kunde fastslaa den endelige Forfatning, over til *det tysk-østrigske Statsraad.* Alle Love og Lovbestemmelser, hvorved der blev tilstaaet Kejseren og Medlemmerne af det kejserlige Hus Forrettigheder, ophævedes. I Statsraadet var baade Socialdemokrater og Borgerlige repræsenterede. *Republiken var proklameret den 12. November.*

Den konstituerende Nationalforsamling valgtes da *den 16. Februar 1919* paa Grundlag af Forholdstalsvalg efter lige, almindelig og hemmelig Stemmeret for alle Statsborgere uden Kønsforskel. Af dens 167 Medlemmer var 74 Socialdemokrater, 64 Christelig-Sociale, 24 Liberale, medens 5 tilhørte mindre Grupper. Nationalforsamlingens Præsident udøvede efter den foreløbige Forfatning Statsoverhovedets Funktioner. Til denne Post valgtes Dr. *Seitz.* I Nationalforsamlingens Møde *den 15. Marts* dannedes et Kabinet under Ledelse af Dr. *Renner,* der førte Titlen *Statskansler. Otto Bauer* ledede Udenrigspolitiken.

Allerede den provisoriske Nationalforsamling havde i November 1918 vedtaget *en Resolution,* der gik ud paa, at *det tysk-østrigske Folk i Henhold til Nationernes Selvbestemmelsesret krævede at blive forenet med den store tyske Republik.* Renner, der havde ført Forhandlinger med den tyske Rigsregering om Østrigs Opgaaen i Tyskland, hævdede i sin Programtale *den 15. Marts 1919,* at Sammenslutningen vilde være den tysk-østrigske Regerings vigtigste Maal. Ogsaa i Tyskland ønskede man denne fra et nationalt Standpunkt naturlige Sammenslutning, men *Frankrig,* der fremfor alt frygtede for, at Tyskland igen skulde blive en stærk Magt, *modsatte sig med al Bestemthed Østrigs Forening med Tyskland* og satte i saa Henseende sin Villie igennem paa Fredskonferencen i Paris. Ententemagternes Beslutning, at Sammenslutningen *ikke* maatte finde Sted, kom tydeligt nok til Udtryk i Udkastet til Versailles-Freden. Alligevel valgte den øst-

rigske Nationalforsamling, da Indbydelsen til at sende Fredsdelegerede til *St.-Germain* til *den 12. Maj* indløb i Wien, Renner, Sammenslutningstankens ivrige Forkæmper, til Delegationens Leder, en Politik, som næppe var uden Skyld i, at Fredskonferencen lod den østrigske Delegation *vente i tre Uger,* inden den tilstillede dem den første Del af Fredsbetingelserne, og at disse blev saa haarde, som de blev.

Den østrigske Regering *protesterede* kraftigt mod Fredsbetingelserne, der vilde lægge 4 af de 10 Millioner Tysk-Østrigere ind under et fjendtligt Fremmedherredømme (nemlig Tysk-Böhmerne under Czekoslovakiet og de tyske Tyrolere under Italien). „Det, der bliver tilbage af Tysk-Østrig, kan ikke længere leve," hed det i Renners foreløbige Svar. „Det vilde kun komme til at bestaa af *Alpelandene* og *Hovedstaden Wien.* Denne nye Stat vilde kun være i Stand til selv at producere en Fjerdedel af de for dens Ernæring nødvendige Lednedsmidler. Den maatte yderligere aarligt købe 12 Millioner Tons Kul, medens dens egen Produktion kun vilde andrage 2 Millioner Tons. Landets Udførsel vilde ikke være i Stand til at betale Indførslen."

Østrigs Modforslag øvede ikke megen Indflydelse paa Fredskonferencen. Den endelige Fred fulgte i alle Hovedlinierne det første Udkast. *Den fordums Stormagt reduceredes til en Stat paa 6 Millioner Indbyggere.* Til Gengæld for de Landstrækninger, Østrig maatte afstaa til Naboerne, fik det tilkendt nogle af overvejende tysk Befolkning beboede Distrikter i *Vestungarn,* en Bestemmelse, hvorimod *Ungarn* paa sin Side protesterede kraftigt.

St. Germain Freden var *en ubarmhjertig Fred.* Republiken Tysk-Østrig var selvstændig og skulde vedblive at være det efter Ententens Villie, men det maatte være en Gaade for Alle, hvorledes denne Stat paa 7 Millioner, berøvet sine Raamaterialer, sine Kul og en væsentlig Del af sit Korn, skulde kunne vedblive at existere og bære en Hovedstad paa henved 2 Millioner. Da Nationalforsamlingen, tvungen af Nødvendigheden, *den 17. Oktober* havde godkendt St. Germain Freden, *indgav Renner Kabinettets Demission,* men efter Nationalforsamlingens Ønske gik han ind paa at overtage Ledelsen af det nye Kabinet, der i alt væsentligt blev det samme som det afgaaede. Statskansler Renner overtog dog nu selv Udenrigsministeriet.

Fra Nabolandet Ungarn, der var kommet i Hænderne paa *Bela Kuns Kommunistbande,* truedes Østrig af *Bolchevismens* Fare. Kommunistiske Agitatorer strømmede fra Ungarn ind i Wien med Lommerne fulde af Propagandapenge. De østrigske Socialdemokrater var i Forvejen saare radikale — stod nærmest paa Linie med de tyske Uafhængige —, og Fredsbetingelserne havde skabt en Misfornøjelse, hvorved der var god Sangbund for de bolchevikiske Lokketoner. Midt i Juni fandt der ogsaa *et bolchevikisk Opstandsforsøg Sted,* men Regeringen var paa sin Post; Folkeværnets Maskingeværer splittede Demonstranterne, og Kommunisternes Ledere blev fængslede.

Fra *monarkisk* Side behøvede man ikke at frygte noget Kup. En Række Medlemmer af Kejserhuset, *Erkehertug Franz Salvator* og hans ældste Søn *Hubert Salvator,* Overhovedet for Huset *Toscana, Erkehertug Josef Ferdinand,* hans Broder *Heinrich Ferdinand,* hans Moder, *Storhertuginde Alice af Toscana,* og hans Søstre *Margrethe, Agnes* og *Germana,* afgav de i den af Nationalforsamlingen vedtagne Lov om Landsforvisning og Overtagelse af *Huset Habsburg-Lothringens* Formue forudsete Erklæringer om, at de udtrykkeligt afstod fra at være Medlemmer af dette Hus og fra alle derfra stammende Herskerkrav, samtidigt med at de bekendte sig til Republiken som tro Statsborgere. Derefter hævedes Landsforvisningen over de nævnte Ex-Erkehertuger og Ex-Erkehertuginder.

Tilstandene var fortvivlede. Levnedsmidler manglede og det var saa at sige umuligt for Østrigerne at købe Varer i Udlandet, da deres Penge var saa godt som værdiløse. En østrigsk Krone, der før Krigen var lig med ca. 72 Øre i danske Penge, var i 1920 ca. *4 Øre* værd. Og medens Størstedelen af Wiens Befolkning sultede, og til Dels kun holdtes i Live ved storstilede Levnedsmiddelgaver fra lykkeligere stillede Lande, udfoldede de faa Østrigere, der endnu havde Rigdomme tilbage eller havde tjent Rigdomme ved Krigen, en vanvittig og skandaløs Luxus.

Den østrigske Stat syntes for en uoverskuelig Tid kun at kunne leve ved Tiggeri. Statskansler Renner rejste i Begyndelsen af December 1919 til *Paris* for at søge Hjælp. Til Repræsentanter for den franske Presse udtalte han sig om den almindelige Situation i Tysk-Østrig:

„Vi har ikke en Øre i Statskassen. Vi har ikke en Fabrik, der er i Gang, og i vore Magasiner findes ingen Varer. Vore Fødevarer vil nøjagtigt forslaa indtil den 21. Januar, naar vi hver Dag uddeler den knappe Ration af 100 Gram Brød og 6 Gram Fedt til hver Person. Om Morgenen den 22. Januar vil vi — hvis vi ikke til den Tid har faaet Tilførsler — ikke have saa meget som et Pund Mel tilbage. Den 26. Januar vil vi være døde af Sult."

Efter Hjemkomsten til Wien aflagde Renner i Nationalforsamlingen Beretning om Resultatet. Han fremhævede den parisiske Presses og Clemenceaus velvillige Holdning; men „i materiel Henseende havde Rejsen kun bragt Begyndelsen af Resultatet". Og *faktisk* betød denne Begyndelse *lidet* eller *intet.* Det øverste Raad i Paris havde gjort sin Kredithjælp *afhængig af De Forenede Staters Medvirken,* og med deres Afgørelse trak det stadigt ud. Det eneste haandgribelige Aktiv for de nærmeste Uger syntes at være de 30 Millioner hollandske Gylden, der skulde ydes som Forskud for Pantsættelsen af *det østrigske Tobaksmonopol.* Endda gjorde Hollænderne Vanskeligheder og erklærede de af Østrig stillede Betingelser for uantagelige.

Nationalforsamlingen havde med stor Iver begyndt at indføre sociale Reformer. Saaledes havde Østrig som *den første europæiske Stat* indført den lovfæstede *8 Timers Arbejdsdag* med den Tilføjelse, at Arbejdstiden for Børn og Kvinder ikke maatte overstige 44 Timer om Ugen, dog med visse Undtagelser for Høst- og Sæsonarbejde. Der havde hævet sig *advarende Røster* mod en saadan lovfæstet Arbejdsbegrænsning paa en Tid, da Østrig befandt sig i den dybeste økonomiske og finansielle Misere, men Nationalforsamlingen havde *ikke villet lytte til Indvendinger.* Prisstigninger og Taxtforhøjelser vedblev uden Ende. Livet blev uoverkommeligt for alle Andre end Storkapitalister og saa Haandens Arbejdere, der her som i andre Lande, hvor Nødstilstand herskede, klarede sig forholdsvis bedst.

Saa forsøgte Renner en anden Udvej, en Forhandling med *Czekoslovakiet,* hvis Præsident, *Masaryk,* netop havde taget Ordet for *en Orientering henimod Østrig og Tyskland. Den 10. Januar 1920* ankom Renner til *Prag* med et Følge af 28 Personer. Præsident Masaryk stillede sig ikke uvilligt, og den czekiske Presse, der til en Begyndelse havde modtaget den østrigske Statskansler med megen Mistro, idet den havde ham mistænkt for at ville lokke Czekoslovakiet med til *en Donau-Føderation* — en Tanke, der havde været fremme ogsaa i Ententekredse som en Udvej fra Tysk-Østrigs Isolation, men som Slovakerne aldeles ikke vilde vide af —, stillede sig ogsaa efterhaanden mere velvilligt. Der blev nu i Løbet af faa Dage udført et stort Arbejde i Prag med Hensyn til Likvidationen af de mange endnu uafgjorte Mellemværender fra Habsburg-

Monarkiets Tid, og der blev skabt en bedre politisk Atmosfære mellem de to Riger. Men alligevel var det ikke med fuld Tilfredshed, at Renner vendte tilbage. Han bragte ikke hjem med sig det, som Østrigerne først og fremmest havde haabet paa, nemlig Løfte om *større Kulleveringer.* Ved St. Germain Freden havde Østrig faaet Tilsagn om visse Kulmængder fra Czekoslovakiet, og dem fik de. Kulleverancerne til Østrig var, udtalte Masaryk til en engelsk Journalist, et stort Offer, som den czekoslovakiske Republik havde paataget sig for at hjælpe sin Nabo.

„Mange czekoslovakiske Fabrikker har," udtalte Præsident Masaryk i et Interview, „midlertidigt maattet standse til Fordel for Østrig. Det czekoslovakiske Folk har protesteret mod Exporten af Kul, og Arbejderne forlanger, at alle Kul, der produceres i Staten, først og fremmest skal komme den hjemlige Industri til gode, saa meget mere, som Fredstraktaten kun forpligter Czekoslovakiet til at exportere de Mængder Kul, som Landet ikke selv behøver. Som Situationen er, har man imidlertid maattet lukke Skolerne, og Husholdningerne faar ikke mere end en Haandfuld Kul i Ny og Næ. Og Czekoslovakiets Ofre til Østrig er saa meget større, som det sælger sine Kul til dette Land til Hjemmemarkedets Pris, der er meget lavere end Priserne paa det udenlandske Marked, og i Følge Fredstraktaten er Czekoslovakiet forpligtet til at holde disse Betingelser i 3 Aar. Hvilket vil sige, at den Fordel, Østrig saaledes har opnaaet, indtil Datum repræsenterer en Gave fra Czekoslovakiet paa ca. 100 Millioner Kroner. Vi har, til vor egen Skade, men dog med Glæde, hjulpet vor betrængte Nabo, men vi kan dog ikke strække os saa vidt, at vi hjælper saa længe, at det gaar ud over vore egne vitale Interesser."

Alligevel kneb det meget stærkt med Østrigs Forsyning med Kul, og det, skønt *Frankrig* stillede *Banemateriel* til Østrigs Raadighed. Man maatte gaa til de føleligste Indskrænkninger i Kulforbruget, og i Slutningen af *Januar* stod man overfor den absolute Kulmangel. I *Februar* sendtes tre Statssekretærer til Paris for at forhandle om visse finansielle Lettelser, men de vendte tomhændede hjem. Samtidigt trak *den hollandske Gruppe* af *det internationale Konsortium,* der forhandlede med Regeringen om Overtagelse af *det østrigske Tobaksmonopol,* sig tilbage med en Erklæring om, at de opstillede Vilkaar ikke lod sig diskutere. Man forhandlede imidlertid videre med de engelske, franske og amerikanske Deltagere i Konsortiet.

Endelig kom der en Straale af Haab. Sidst i *Marts* indløb der officiel Meddelelse om, at *den amerikanske Kongres* havde indrømmet Østrig Kredit paa 200,000 Tons Hvedemel, og at *den engelske Regering* vilde dække *Transportomkostningerne.* Det var i sidste Øjeblik, at Hjælpen kom. Wien havde i *den sidste Uge* praktisk talt været *uden Brød,* hærget af den frygteligste Hunger. En Delegation fra *den østrigsk-tyrolske Landsregering* overrakte Statskansler Renner en Fællesbeslutning af Tyrols Landsregering og Landsraad om Tyrols Tilslutning til Tyskland. Østrigs egne Børn vilde forlade det, men saadanne Ændringer kunde jo ikke ske uden Ententemagternes Samtykke, og den var der ingen Sandsynlighed for, at de vilde opnaa. Allerede tidligere havde *det østrigske Distrikt Vorarlberg* villet slutte sig til *Schweiz,* men faaet *Afslag* fra Ententen. I April bragte Jernbanestriken og Jugoslavernes Opsigelse af Levnedsmiddeloverenskomsten med Østrig atter Folkeernæringen i Fare.

Ved Valgene til *Wiens Byraad* og *den tysk-østrigske Landdag, den 2. Maj* fik Socialdemokraterne Flertal i begge Forsamlinger. De *Christelig-Sociale,* der i en lang Aarrække havde haft Herredømmet i det wienske Byraad, opnaaede kun halvt

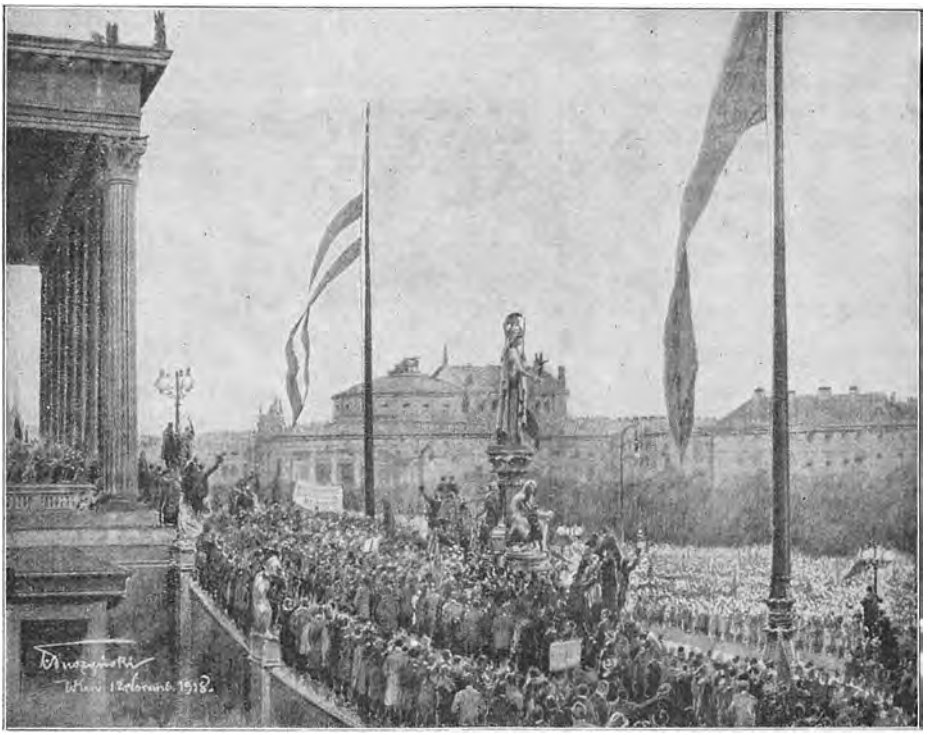

Den Tysk-østrigske Republik og dens Tilslutning til *Den Tyske Republik* bekendtgøres *den 12. November 1918* foran *Parlamentet i Wien*. [„Illustrierte Geschichte des Weltkrieges."]

saa mange Mandater som Socialisterne. Det vakte nogen Overraskelse, at Czekerne var i Stand til at besætte 6 Pladser i Byraadet. Der valgtes 21 Kvinder, hvoraf de 15 hørte til Socialdemokratiet.

Under Vanskelighederne ved overhovedet at opholde Livet i Tysk-Østrig trak det i Langdrag med Nationalforsamlingens Forfatningsarbejde. De Christelig-Sociale vilde lade Forfatningsarbejdet fremgaa af Drøftelser indenfor de enkelte Landsdele, medens Socialdemokraterne kun nødtvungent under Forholdenes Tvang fandt sig i Landsmøderne, men i disse kun vilde se en Instans, gennem hvilken uforbindende Ønsker og Anskuelser kunde fremsættes, medens det egentlige Forfatningsarbejde foregik i Nationalforsamlingen i Wien. De Christelig-Sociale ønskede *et Tokammersystem,* hvor det andet Kammer var en Repræsentation for Landsdelene, men Socialdemokraterne krævede *et Etkammersystem.* De Christelig-Sociale vilde lade Republikens Præsident vælge af *hele Folket,* Socialdemokraterne af *Folkerepræsentationen.* De Christelig-Sociale ønskede overhovedet at *decentralisere* Administrationen, medens Socialdemokraterne vilde *centralisere* den saa meget som muligt. Særlig skarpt stod Anskuelserne overfor hinanden med Hensyn til Socialdemokraternes Krav om *Skolens Overtagelse ved Staten og Adskillelsen mellem Kirke og Stat.* Overfor den midlertidige Regeringskoalition af Socialdemokrater og Christelig-Sociale, der saaledes havde vanskeligt ved at finde et fælles Grundlag for Opbygningen af den nye Forfatning, stod som Oppositionsparti de saakaldte „*Stortyskere*", der ogsaa ønskede et Tokammersystem, men vilde gøre det ene Kammer til et *Rigsøkonomikammer* og saaledes

lægge Parlamentsforhandlingernes Tyngdepunkt fra det ufrugtbare politiske Omraade over paa det økonomiske og sociale.

Mellem *Østrig* og *Ungarn* har der jævnligt været Skænderier, efter at Kommuniststyret i Ungarn er blevet afløst af *et borgerligt Styre,* som de socialdemokratiske Ledere i Østrig opfatter som *reaktionært.* Man har fra Østrigs Side næret en lidt sygelig Mistanke til Nabolandet, og til Tider er der fremkommet opskræmmende Rygter om planlagte krigeriske Overfald, men disse Rygter synes kun at være Udslag af Nervøsitet.

Den 11. Juni demissionerede Renner med hele Kabinettet. Den latente Koalitionskrise mellem de Christelig-Sociale og Socialdemokraterne angaaende Forfatningen og Formuesafgiften var bleven akut. Imidlertid gik Kabinettet ind paa at fungere videre foreløbigt. I *Nationalforsamlingens Hovedudvalgs Møde den 14. Juni* syntes alle Talere at være enige om, at der under de givne Forhold ikke var Mulighed for en Fortsættelse af den nuværende Nationalforsamlings Møder, hvorfor man enstemmigt besluttede at lade de nødvendige Lovforslag angaaende Opløsning af den konstituerende Forsamling og Gennemførelsen af nye Valg udarbejde. Men før Parlamentets Møder afsluttedes, skulde Finansloven og andre nødvendige Lovforslag, saasom Loven om Formueafgiften og dermed i Forbindelse staaende Spørgsmaal, færdigbehandles. Formueafgiften naaede imidlertid først frem til Vedtagelse i Slutningen af Juli.

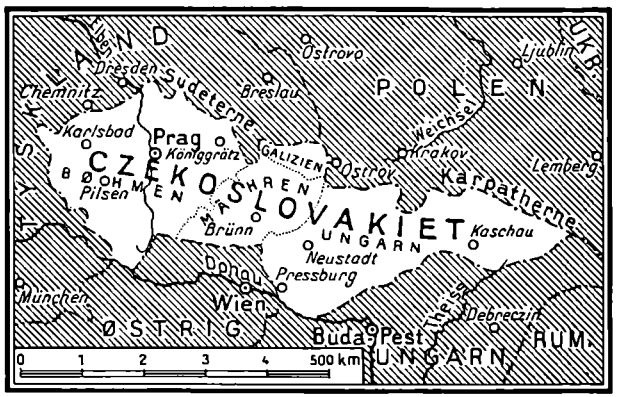

De czekiske Stammers Frigørelse: *Czekoslovakiet.*

Det almindelige Indtryk af Forholdene i Tysk-Østrig under det socialistiske Styre er ikke tiltalende: — som i Tyskland har der udviklet sig *et skamløst socialdemokratisk Protektionsvæsen. Maaske sjældent har de antisociale Tendenser domineret saa stærkt som i denne Socialismens Tidsalder*

Czekoslovakiet.

I Czekoslovakiet gik Udviklingen forholdsvis roligt. Revolutionen, der var bleven forberedt gennem de lokale „*Sokol*"-*Foreninger,* var gennemført hurtigt og let. Czekoslovakerne var jo allerede blevet anerkendt af Ententen som *en selvstændig Nation* og *det czekoslovakiske Nationalraad i Paris,* der lededes af *Masaryk,* anerkendt som *en paa Ententens Side krigsførende Regering. Den 29. Oktober 1918* var *den czekoslovakiske Komité* Herre i *Prag,* den østrigske Guvernør paa Flugt, de østrigske kommanderende Generaler havde nedlagt deres Kommando, og den flagsmykkede By fejrede sin Befrielse.

Af alle de Stater, der har dannet sig paa Habsburg-Rigets Ruiner, er den czekoslovakiske *den eneste,* i hvilken Feststemningen fra Befrielsens Dag har kunnet holde sig. *Økonomisk* set var Czekoslovakiet bedre situeret end Nabostaterne; det havde baade *Korn* og *Kul.* Dertil kommer, at den czekiske Nation var blevet *udmærket organiseret* under sine fortræffelige Førere og var *vel di-*

sciplineret. Rammerne til en national *Forsvarsstyrke* var jo allerede til Stede og behøvede kun at udfyldes. Men den nye Stat havde tillige den Lykke, at *dens øverste Leder var en usædvanlig fremragende Personlighed.*

Thomas Masaryk, der havde arbejdet sig op fra smaa Kaar — Faderen var Kusk — var egentlig Videnskabsmand. Særlig bekendt som Forfatter til en „Kritik des Marxismus" blev han kaldet som Professor til det czekiske Universitet i *Prag.* Sammen med sine Kolleger *Gebauer* og *Goll* paaviste han i en opsigtsvækkende Publikation, at det saakaldte Königshofer Haandskrift, der hidtil havde været betragtet som den czekiske Literaturs ældste Mindesmærke, var et Falskneri, en Paavisning, der vakte en Storm af Forbitrelse i de nationalbegejstrede Czekers Lejr. Masaryk blev nødt til at nedlægge sit Mandat i den böhmiske Landdag. Denne Episode er karakteristisk for Masaryk. Han var saa czekisk patriotisk som Nogen, men Sandheden gik for ham over alt andet. Med Sandheden og Retten gik han aldrig paa Akkord. I den berygtede Proces mod *Hilsner,* der faldt som Offer for Fablen om Ritualmord, forfægtede han Hilsners Uskyldighed og bekæmpede de antisemitiske Ideer, der den Gang var stærkt fremme hos Czekerne og utilsløret fandt Støtte i det førende czekiske Blad. Umiddelbart før Krigen indledede czekiske Præster en stor Proces imod ham for hans antiklerikale Holdning. Saaledes var Manden, i Politik en ubøjelig Forkæmper for det, som han efter sin inderste Overbevisning ansaa for Sandhed og Ret; aldrig indlod han sig paa Kompromiser, aldrig søgte han at fange Stemmer ved populære Slagord. Derfor var han heller *aldrig Massernes Mand,* hans Tilhængere var *en snæver Kreds af czekiske Intellektuelle,* men Nationen havde Disciplin nok til i sin Skæbnestund at følge denne Kreds og tage dens Mænd til sine Førere. Masaryk havde i Begyndelsen af sin politiske Løbebane kæmpet for Folkefrihed og Folkefred indenfor Østrigs Rammer. Han var opfostret med tysk Kultur og tysk Videnskab og saa sine Landsmænds Interesser bedst tjente ved et fredeligt Samarbejde med Tyskheden. Men *Agram-Processen*

Den czekoslovakiske Præsident *Masaryk* og den franske Gnri. *Pellé,* der instruerede de czekoslovakiske Tropper.

og *Friedjung-Affæren,**) disse Begivenheder, der afslørede det wienske Diplomati i al dets Hæslighed, bragte ham til at skifte Standpunkt. Han tilbragte et Aar i *Belgrad,* beskæftiget med at efterspore Ophavsmændene til de forfalskede Aktstykker, ved hvis Hjælp man havde villet *ramme Sydslaverne.* Fra den Stund stod han som sin hidtidige arge Modstander, *Karl Kramařs***) Forbundsfælle i Kampen for Czekernes Frigørelse fra Østrig. Under Krigen levede han som Landflygtig i Paris, hvorfra han organiserede Czekernes Kamp mod Habsburg-Monarkiet og Centralmagtforbundet. Nu, efter Revolutionen, vendte han tilbage, ombølget af Nationens Begejstring.

Fra Czekoslovakiets Hovedstad *Praha* (*Prag*).
Praha, Böhmens gamle Hovedstad, der ligger paa begge Bredder af Floden *Moldava,* omtales 1. Gang i Historien i 928. Kongeborgen *Hradschin* anlagdes af den böhmiske Konge Ottokar II (1253—78) paa Flodens vestlige Bred.

I Slutningen af det 15. Aarhundrede bestod Praha af 3 „Byer", Hradschin og Kleinseite paa Vestbredden, Alt- og Neustadt paa Østsiden. I det 15.—17. Aarhundrede residerede de tyske Kejsere gentagne Gange i Praha. I 30Aarskrigen var Staden ofte et Bytte for de voldsomste Kampe; 1620 sejrede Katholikerne under Maximillan af Bayern og Tilly her ved det Hvide Bjerg over den protestantiske Konge Frederik V af Böhmen. 1631 besatte Sachserne, i 1632 atter Wallenstein Praha, 1635 sluttedes Freden i Praha mellem den tyske Kejser og Kursachserne; I 1648 besatte Svenskerne Staden. Ogsaa under den preussiske Konge Frederik II's Erobringskrige spillede den böhmiske Hovedstad en stor Rolle; Preusserne sejrede i Maj 1757 her over Østrigerne. Først i 1808 faldt den fuldstændige Forening af Stadens Separatbyer Sted. I August 1866 sluttedes efter Preussernes Overfald paa Østrig-Ungarn Freden i Praha (vor § 5).

Den 14. November 1918 traadte den czekiske Nationalforsamling sammen til sit første Møde. Den talte i sin Midte de kendte czekiske Politikere fra den gamle østrigske Rigsdag, og blandt de nye Ansigter saas et betydeligt Antal Kvinder. Kramař som Formand for Nationaludvalget aabnede Mødet og foreslog at vælge Masaryk til Republikens Præsident. Valget skete under entusiastiske Ovationer. *Kramař* kom til at danne *det første czekiske Ministerium,* hvor *Benes* blev Udenrigsminister.

Helt uden Rystelser slap Czekoslovakiet vel ikke gennem Overgangstiden. Naturligvis havde Masserne haabet, at Friheden strax skulde medføre forbedrede Ernæringsforhold, og da det ikke gik saa rask dermed, som man havde ventet, kom det mange Steder til Dyrtidsuroligheder og Plyndringer. I Begyndelsen af *Januar 1919* blev der fra bolchevikisk Side forøvet et ganske vist *mislykket Attentat paa Kramař.* I Kuldistrikterne blev der drevet en temmelig livlig bolchevikisk Agitation, og de czekiske Bolchevikers Førstemand, *Muna,* arbejdede i Prag med rigelige Pengemidler. Foreløbigt er Kommunisterne dog kun en svag og faatallig Gruppe.

Det czekiske Folk er i sin Kærne *demokratisk* og har altid følt sig utilpas i den aristokratisk-monarkiske Habsburg-Stat. I Nationalforsamlingen, hvor *Socialdemokraterne* var *stærkest* repræsenterede, men ikke eneraadende, gik Lovgivningsarbejdet ret jævnt og støt efter demokratiske Linier. Som den første ikke-bolchevikiske Stat er Czekoslovakiet skredet til *Socialisering af Bedrifterne.*

---

*) Efter Annexionen af *Bosnien* og *Hercegowina* havde de østrigske Myndigheder indledet en Proces mod 53 *Serbo-Kroater,* der beskyldtes for storserbisk Propaganda. Henved Halvdelen af de Anklagede blev idømt haarde Fængselsstraffe for Højforræderi. Processen blev imidlertid standset, inden den naaede frem til den højeste Instans. En ny Retssag, der denne Gang rettedes mod den østrigske Historiker Dr. *Friedjung,* hvis Angivelser havde foranlediget Agram-Processen, skaffede Bevis for, at de vigtigste Dokumenter, hvorpaa Friedjung havde støttet sin Anklage, var fabrikerede i det østrigske Gesandtskab i Belgrad.

**) Portræt IV. Afsnit S. 652.

Begyndelsen blev gjort med *Bjergværkerne,* idet Hovedvægten her blev lagt paa Arbejdernes og Funktionærernes Repræsentation i Driftsraadet, medens Fordelingen af Nettoudbyttet kun i en Højde af 10 % overlades til dette Raad. Forholdsregler af lignende Natur er bleven trufne overfor Bankerne, hvor Funktionærerne har faaet gennemført en betydelig Medbestemmelsesret over deres egne Forhold, men ikke over Udbyttets Anvendelse. Religionen er ved Lov bleven gjort til en Privatsag. Kramař, hvis politiske Standpunkt ikke altid stemmede med Nationalforsamlingens socialistiske Flertals, demissionerede i Juli, og *Tusař* blev hans Efterfølger.

Efter *St.-Germain Freden* mellem Ententen og Østrig fulgte Forhandlinger mellem Ententen og de paa Habsburg-Monarkiets Grund opstaaede Stater om

Fra Czekoslovakiets Hovedstad *Praha (Prag).*
9 Broer fører over *Moldava,* deriblandt den gamle *Karlsbro* (bygget 1357—1503). Billedet viser et af de to Taarne ved Broens Ender.

„Befrielsesomkostningerne". Der blev sluttet en Overenskomst, hvorefter *Czekoslovakiet, Jugoslavien, Polen* og *Rumænien* skulde betale de Allierede 1500 Millioner Francs, hvoraf den største Part, 750 Millioner, faldt paa Czekoslovakiet. Sammen med Rumænerne deltog Czekoslovakerne i *Felttoget mod den ungarske Bolchevikregering.*

I *September 1919* opstod der i Prag *en stærk Ophidselse mod Tyskerne og Jøderne.* En demonstrerende Mængde, hvoriblandt opfanatiserede Kvinder og Legionssoldater, stormede ind i Præsident Masaryks Audiensværelse for „at fri ham ud af Tyskernes og Jødernes Vold". Masaryk modtog Demonstranterne med iskold Ro og erklærede, at han ikke var kommet til Prag og havde ladet sig vælge til czekisk Præsident for at lade sig regere af Gaden, og at han beklagede, at Legionssoldater havde nedværdiget sig til at gøre fælles Sag med disse Spektakelmagere. Der indtraadte hurtigt Ro, efter at en Del af de voldsomste Agitatorer for Iværksættelsen af Pogromer mod Jøderne strax var bleven arresterede, deriblandt tre højadelige Embedsmænd fra det czekiske Forsvarsministerium. Blandt de Arresterede var ogsaa en czekisk Redaktør, der havde været straffet for Pengeafpresning.

Masaryk var saa lidt kommen i „Tyskernes og Jødernes" Vold, som han overhovedet nogensinde havde givet sig noget Parti eller nogen Gruppe i Vold. Men en anden Sag er det, at han, saaledes som de internationale Forhold udviklede sig, var begyndt at anse *en Orientering i Retning af Tyskland og Tysk-*

Østrig for opportun. Midt i *December* bragte „Pester Lloyd" en interessant Beretning om, hvorledes Præsidenten havde *indledet* denne Nyorientering. Den 11. December havde han ladet Førerne for de forskellige Partier kalde til sig for at give dem fortrolige Meddelelser. Han udviklede for dem, hvorledes den af Kramař forfægtede Plan om *et ny-slavisk Forbund* var strandet som Følge af *Modstand fra Slovakerne og Polakkerne*, og paa Grund af Uroligheder i det tidligere russiske Rige, der syntes at skulle trække uendeligt i Langdrag. Saaledes som Sagerne stod, var den czekiske Republik efter Masaryks Mening tvunget til at søge en ny Orientering. *Omgivet, som Czekoslovakiet var, af Fjender, ansaa Masaryk det for paatrængende nødvendigt at søge en politisk Forbindelse med Østrig og Tyskland.* Masaryk paapegede, at der allerede delvis var opnaaet en Overenskomst med *Østrig*.

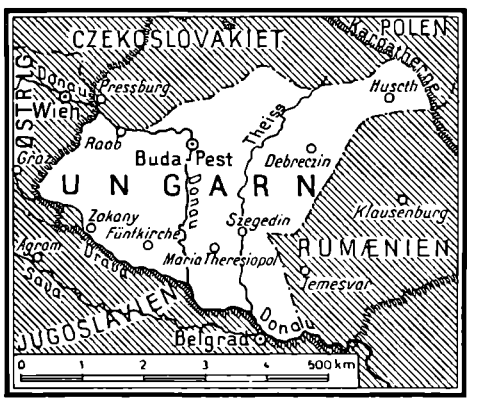

Det nye Ungarn.

Masaryks Meddelelser vakte til at begynde med en vis Modstand hos Førerne for de franskvenlige czekiske Partier. Særligt Demokraterne mødte Idéen om et Forbund med Tyskland med stor Antipati, da de frygtede for ved en saadan Utaknemlighed at forskertse Ententens Sympati og mente, at Czekoslovakiet vilde komme til at mærke de skadelige Følger af denne Handlemaade ved de forestaaende Fredsforhandlinger med Ungarn. Det lykkedes imidlertid Masaryk, til Trods for disse Betænkeligheder, at faa Partiførerne til at godkende denne Politik, som han betegnede som den eneste rigtige, og til at tage det „fait accompli", som den allerede med Østrig trufne Overenskomst betød, til Efterretning.

Den mest energiske Modstander af denne nye Politik var *Kramař*. I Slutningen af *Januar 1920* kom det til *et stort Opgør i Nationalforsamlingen*. Kramař krævede *en skarpere Politik overfor Tyskerne*, „der aldrig vilde kunne forsone sig med det, der var sket". „Mellem Folkene er i sidste Instans *ikke Forretningsspørgsmaal det afgørende*, men det er *de store Idéer* og *Slægtskab i Følelse*, der gør *Udslaget*. . . . Enten har vi *Kraft* til at løse det tyske Problem (d. v. s. Problemet med den tysktalende Befolkning i Czekoslovakiet) og vise, at vi er Herrer i Landet, eller ogsaa har vi *tabt Spillet.*" Premierminister Tusař imødegik behændigt Kramař, og i det følgende Møde i Udvalget for Udenrigsanliggender forsvarede Udenrigsminister Benes Forsoningspolitiken overfor Tyskerne, som — hvad man ellers kunde sige — var og blev Czekernes Naboer. Czekerne var nødte til at føre *en mellemeuropæisk Politik.*

Efter at Forfatningen var vedtaget, blev Masaryk *den 27. Maj 1920 atter valgt til Republikens Præsident*, idet de tyske Deputerede og Senatorer afgav blanke Stemmesedler. Derpaa aflagde han i Kamret Ed paa Forfatningen.

Et polsk-czekisk Konfliktspørgsmaal om *Teschen Omraadet* blev i Sommerens Løb bilagt. Begge Parter gik ved Frankrigs venskabelige Mellemkomst ind paa at modtage Voldgiftskendelse af *Kong Albert af Belgien* med Hensyn til dette Stridsspørgsmaal.

I Midten af September dannede *Cerny* et nyt Kabinet. Benes vedblev at være Udenrigsminister.

Czekoslovakerne i Amerika.
Czekoslovakiske Veteraner, der er vendt hjem fra *Sibirien*, bydes Velkommen i *New York* af en amerikansk Komité.

Ungarn.

Ungarn havde erhvervet sin Selvstændighed under *Karolyis* Banner. *Grev Michael Karolyi* tilhørte en gammel Magnatslægt, men han var brudt ud af *Agrarkonservatismens* Rækker og blevet *en af de radikaleste* blandt det ungarske Parlaments Radikale. Under Krigen var han med stedse større Bestemthed traadt frem som *Modstander af Centralmagternes Krigspolitik, af Forbundet med Tyskland og endelig af den statsretlige Forbindelse med Østrig.* Han lagde næppe nok Skjul paa sine *Ententesympatier.*

Karolyi gennemførte Bruddet med Østrig, og *den 16. November 1918* proklameredes *Den Ungarske Republik.* En konstituerende *Nationalforsamling* skulde siden træde sammen for at afgøre Spørgsmaalet om Forfatningen. Foreløbigt modtog Karolyi paa Nationalraadets Opfordring Stillingen som Republikens Præsident.

Man havde i Ungarn haabet paa, at Ententevennen Karolyis Navn skulde gøre et saa fordelagtigt Indtryk paa de fjendtlige Magter, at de af den Grund vilde give Ungarn *bedre Vilkaar*, men i saa Henseende blev man skuffet. Karolyi, der var rejst til *Belgrad* for ved personlig Forhandling med General *Franchet d'Espérey* at faa Afslag i de haarde Vaabenstilstandsbetingelser, vendte tilbage med uforrettet Sag; Vilkaarene blev ikke mildnede, Blokaden blev ikke hævet.

Store Dele af Ungarn var allerede besat af fjendtlige Tropper; hvorledes skulde en under disse Forhold sammenkaldt grundlovgivende Nationalforsamling blive et gyldigt Udtryk for Nationens Villie? Valgene blev derfor foreløbigt udsat, og de provisoriske Tilstande vedvarede. Programmet for den nye Tid havde Karolyi udviklet den Dag, da Republiken skabtes: først Fred, dernæst Rettigheder og Frihed for Folket, Land til den agerdyrkende Befolkning.

Men det gik kun skralt med Virkeliggørelsen af de Idealer, som Revolutionsregeringen havde skrevet paa sin Fane. Knapt to Maaneder efter Revolutionen

fremkom en af dennes Deltagere, den radikale *Géza Supka*, med en sønderlemmende Kritik af Regeringskoalitionen:

Det radikale Parti bestod af en lille Gruppe Girondinere, dels usle Stympere af Aandsarbejdere, dels Kapitalister med social Interesse, dels Halvblodssocialister med ufordøjede Brokker af Klassekamp o. desl. i Munden; „hvad Under, om den intellektuelle Pauperisme kun med Nød og Besvær finder sig til Rette med Bourgeois-Snoben indenfor Partidisciplinens Ramme?" Socialdemokratiet bestaar foroven af Partidoktrinære uden Førere, medens forneden det rene Demagogi hersker, en Kamp mod de borgerlige Klassers Privatejendom for Pøbelens Privatejendom. Endelig har alskens Rester fra det gamle Styre reddet sig over i Karolyis Lejr.

„Pester Lloyd", det tidligere Regeringsorgan, erklærede sig ude af Stand til at opdage disse Overløbere, men attesterede iøvrigt Rigtigheden af den desillusionerede Radikalers Skildring, og Bladet tilføjede:

„Grundlaget for vor Folkeøkonomi er føleligt ramt, Arbejdsprocessen i Produktionen desorganiseret, den industrielle Disciplin fuldstændig slappet, Besiddelsesforholdene bragt i Forvirring."

Tøvende og uden System begyndte man paa *Socialiseringen*. Oftest iværksattes denne ved et Kup, idet Funktionærer og Arbejdere ved det ene og det andet industrielle Foretagende satte Direktørerne paa Porten og selv tog Ledelsen af Driften. Karolyi selv og hans skiftende Ministre ønskede vel ikke at føre Landet ud i bolchevikiske Experimenter, men de formaaede heller ikke at dæmme op for den voxende kommunistiske Bevægelse, der havde faaet en larmende og paagaaende Fører i *Bela Kun* alias *Kohn*, en forhenværende Journalist, som under Krigsfangenskab i Rusland var bleven Lenins lærvillige Elev og i hans Tjeneste havde ledet den bolchevikiske Agitation i de østrig-ungarske Fangelejre, derpaa havde faaet en ledende Stilling i den røde Garde i *Moskva* og endelig var vendt tilbage til *Budapest* med den Opgave *at bringe Ungarn ind under Lenin-Trotzkis blodige Banner.*

Den 20. Februar forsøgte de ungarske Kommunister ved et rask Kup at sætte sig i Besiddelse af det socialistiske Hovedorgans Bygning. Det kom til en heftig Gadekamp, som endte med Kommunisternes Nederlag. Derefter blev 42 kendte Kommunister arresterede, blandt dem Bela Kun, der blev gennempryglet paa Vejen til Fængslet. Mellem de Fængslede var der tillige en Del Udlændinge, baade *tyske Spartakister* og *russiske Bolcheviker*, og de paafølgende Forhør over Bela Kun bragte vigtige Oplysninger frem om, hvorledes Bolchevikernes Rubler virkede baade i Budapest og Wien.

Imidlertid indtraf der dagligt Meldinger om, hvor brutalt Besættelsestropperne, baade Czeker, Rumænere og Serbo-Kroatere huserede i de okkuperede Egne af Ungarn. I Transsylvanien (Siebenbürgen) syntes dog de rumænske Tropper, trods deres Voldsherredømme at have *befriet* den magyarske Del af Befolkningen *for endnu værre Udskejelser*, udøvede af den rumænske Befolkning.

Den 9. Februar havde *Karolyi* til de af Regeringen oprettede kontrolerende Arbejderraad holdt *en politisk Tale*, der var bestemt til at høres ud over Landets Grænser. Han protesterede imod, at Rumænerne i Transsylvanien syntes at ville overgaa selve det tyske Krigsbarbari ved at bringe alle Middelalderens Metoder i Anvendelse. Ungarn maatte paa det mest energiske protestere herimod og kræve de vestlige Kulturmagters Beskyttelse for den magyarske Befolkning i Transsylvanien. Han sluttede sin Tale med disse Ord:

„Ved Folkets Flid og Orden skal der nu rejses *et nyt Ungarn*, i hvilket kun

Parti af Budapest. Udsigt fra *Hofburg Strasse* over *Kædebroen* over *Donau.*

de har Existensberettigelse, der kan og vil arbejde. Det demokratiske Arbejdes Moral vil gøre os værdige til, at vi kan fuldbyrde Tilslutningen til de store Stater mod Vest."

Karolyi forsøgte at bringe Virkeliggørelsen af dette Ideal nærmere ved at faa gennemført *en Lov*, der skulde opfylde et vigtigt Punkt i det Program, han havde proklameret, da han overtog Magten: *Land til den agerdyrkende Befolkning.* Enhver, der ejede mere Jord end 300 Hektarer, skulde være pligtig til mod Erstatning at afhænde det overskydende til Staten, der derefter skulde foretage Fordelingen af Jorden til Bønderne. Begyndelsen med den store Jordreform blev gjort under megen Højtidelighed paa den Karolyi tilhørende Ejendom *Debrö* i *Komitatet Heves d. 23. Februar.* Præsidenten var selv kommen til Stede og holdt en Tale, hvori han udviklede, at Digterens Ord om, at Ungareren her maatte leve og dø, skulde udvides til, at Ungareren her ogsaa maatte arbejde. De imperialistiske Naboer skulde se, at der her var et moderne, arbejdende Ungarn, hvor Folket havde faaet Jord og Grund:

„Ogsaa vi er i Færd med at foretage et Erobringstog; vi vil grundlægge Arbejdets og Frihedens Rige, det straalende Imperium. Jeg som Republikens provisoriske Præsident fordrer af Landets Folk at det giver sit Arbejde og sin Sved."

Valgene til *den grundlovgivende Nationalforsamling* var bleven fastsatte til *den 13. April.* Men inden den Tid var *den næste Omvæltning allerede fuldbyrdet i Ungarn. Den 22. Marts* overrakte *den franske Militærbefuldmægtigede i Budapest* Regeringen en Note, hvori Ententemagterne fastsatte *en Demarkationslinie* — der tillige skulde være *en politisk Grænse* — mellem *Ungarn* og *Rumænien*, og forlangte, at endnu flere Strækninger af Ungarn skulde besættes af Ententetropper,

eventuelt af de forhadte Czekere. Denne Note blev Draaben, der fik Bægret til at flyde over. Karolyi, hvis Regering kun stod svagt, kastede Tøjlerne og gav Magten i Hænderne paa Proletariatet. Han motiverede dette Skridt i en Proklamation:

„Til Ungarns Folk!"

„Regeringen er traadt tilbage. De Personer, der hidtil har regeret paa Grundlag af Folkets Villie og med det ungarske Proletariats Understøttelse, har indset, at Forholdenes tvingende Magt kræver *en ny Kurs.* Produktionsordningen kan kun sikres, hvis *Proletariatet overtager Magten.*

Bortset fra det truende Anarki i Produktionen er ogsaa Ungarns *udenrigspolitiske* Stilling kritisk. *Fredskonferencen i Paris* har i Hemmelighed truffet Bestemmelse om, at den militært vil besætte *næsten hele Ungarns Omraade.* Ententemissionen erklærede, at den for Fremtiden betragtede Demarkationslinien som politisk Grænse.

Den ungarske Raadsregerings ledende Folkekommissær *Bela Kun.* Efter at Kommunisternes Regimente var styrtet, flygtede han til Tysk-Østrig, hvor han blev interneret. Senere slap han bort til Rusland.

De yderligere Besættelser af Landet forfølger aabenbart det Formaal at gøre Ungarn til *Opmarcheterrain mod den russiske Sovjethær,* der kæmper ved den rumænske Grænse. Det af os rømmede Land skulde besættes af czekiske Tropper, ved Hjælp af hvilke man vilde bekæmpe den russiske Sovjethær. Jeg henvender mig som den ungarske Folkerepubliks Præsident til *Verdens Proletariat om Retfærdighed og Hjælp overfor Fredskonferencen i Paris.* Jeg træder tilbage og overgiver Magten til det ungarske Folks Proletariat." *Karolyi.*

Den impulsive Karolyi *var gaaet Lenins Ærinde.* Siden, da Forholdene i det bolchevikiske Ungarn udviklede sig rent fortvivlet, fremkom han i den wienske „Arbeiterzeitung" med en Redegørelse, hvorefter det havde været hans Mening at overgive Magten til *Gammelsocialisterne,* men han havde ikke vidst af, at disse netop da havde sluttet sig sammen med Kommunisterne.

I hvert Fald enedes de to Grupper strax om at oprette *Raadsrepubliken* og etablere „Proletariatets Diktatur". Det betød praktisk talt, at den yderliggaaende Gruppe, *Kommunisterne,* blev eneraadende. Der dannedes *et revolutionært regerende Raad paa 14 Medlemmer* valgt af *Budapests Central-Arbejderraad.* De 14 regerende Herrer kaldte sig, ligesom deres russiske Forbilleder, Folkekommissærer. *Formelt* lededes Regeringen af en forhenværende Murersvend, *Alexander Garbai,* men *den ledende Aand* var strax fra Begyndelsen *Bela Kun,* der overtog Udenrigsaffærerne.

Omvæltningen sattes i Scene med velberegnet dramatisk Effekt. Der telegraferedes til Partifælle *Lenin,* som besvarede Efterretningen „med kommunistisk Hilsen og Haandtryk". Scenen telegraferedes ud i Verden fra Budapest. Alle skulde vide, at *det russisk-ungarske Broderskab* var sluttet, at den 2. Etape paa Proletariatdiktaturets Verdenserobringstogt var naaet. Det kan heller ikke nægtes, at den nye Omvæltning i Budapest fremkaldte en vis Forbløffelse i Ententekredse. Man trøstede sig dog med, at czekoslovakiske og rumænske Tropper snart skulde slaa Bevægelsen i Ungarn ned.

Kommunistførerne var imidlertid ivrigt beskæftigede med at fodre deres

magthungrige og byttelystne Tilhængere af. Flere og flere tro Partifæller skulde have Plads ved Regeringens brede Bord, og efterhaanden steg Antallet af Folkekommissærer til 36. Siden blev „Forfatningen" ændret saaledes, at Kommissærernes Antal begrænsedes til 13, og af disse udgjorde de 5 den egentlige Centralregering. Garbai var da forsvunden fra Scenen, og Bela Kun indtog Førstepladsen blandt de fem. Han var en Lenin uden Lenins politiske Begavelse, en Mand, der kun imponerede ved sin mageløse Frækhed. Blandt hans Kolleger var de mest fremtrædende Journalisten *Josef Pogany* og *Tibor Szamuely*, begge Fanatikere og optændte af indbyrdes Skinsyge, samt Indenrigs-Folkekommissæren *Bela Vago*, der nærede Ry for Ubestikkelighed. En Mand med organisatoriske Evner var den tidligere Skrivemaskinagent *Wilhelm Boehm*, der fik *Kommandoen over Kommunisthæren.*

Ungarsk Folkekommissær og første kommunistiske Regeringschef *Alexander Garbai* (fhv. Murersvend), Undervisningsminister.

Den vanskelige udenrigspolitiske Situation og *Krigen* med *Czekerne* og *Rumænerne* optog nu ikke Bela Kun og hans Fæller mere, end at de fik Tid til at tage fat paa Reformeringen af hele Samfundslivet efter de kommunistiske Teorier. Der dekreteredes om stort og smaat mellem hinanden. Industrier socialiseredes og Jorden socialiseredes, Bankernes Penge og Privatformuer konfiskeredes, Teatre og Biografteatre blev erklæret for Statseje, og alle Forlystelser blev gratis, Kunsten og Talentet blev socialiseret og Bogproduktionen lagt ind under Staten. Ejendomsretten blev ophævet, og Ejeren maatte betale Staten Leje af sin Ejendom, i hvilken han selv kun — hvis han havde stor Familie — maatte raade over tre Værelser. Hvorledes han skulde bære sig ad med at betale Leje, naar Staten havde konfiskeret hans Penge, den Slags Smaating beskæftigede Kommunisterne sig naturligvis ikke med. Regeringen havde lagt hele Efterretningsvæsenet ind under sig og haandhævede dette Monopol ved virkningsfuld Censur. De sendte en Flod af Bulletiner ud over Verden. Man kunde virkelig tro, at Ungarn var blevet et Slaraffenland.

Hvad de rosenrøde Skildringer fra Budapest var værd, kunde man iøvrigt slutte sig til efter en Tale, som Bela Kun holdt i Arbejder- og Soldaterraadet *den 2. Maj*, og hvori han bemærkede, at han var *rede til at lyve, naar han forhandlede med Imperialister og Kapitalister*, og at han skulde lyve saa godt, at han selv rødmede over sine Usandheder, thi „det var uædelt og elendigt at være sandfærdig, naar man forhandlede med Bourgeoisiet". Efterretninger fra anden Side gav da ogsaa et betydelig mindre tiltalende Billede af Tilstandene i Sovjet-Ungarn. Allerede midt i *April* herskede der *blodig Terror i Budapest.* Folk af de dannede Klasser betragtedes som retsløse. Mennesker, der aldrig havde været vant til legemligt Arbejde, blev tvungne til det haardeste Slid med Jord- og Grubearbejdere, medens de professionelle Dagdrivere levede paa Statens Bekostning. Budapest sultede, fordi der kun kom et Minimum af Levnedsmidler dertil fra Landdistrikterne. Men fra Budapest strømmede Bolchevikbander hærgende og ødelæggende over de veldyrkede og velhavende tysktalende Egne i Vestungarn.

Rumænerne rykkede langsomt, men sikkert frem, de tog *Szatmar Nemesy* og stod foran *Nagy-Várad* (*Grosswardein*). Raadsregeringen begyndte at frygte for sin Sikkerhed, og derved tog Terrorismen rigtig Fart. Folkekommissær *Pogany*

holdt en ophidsende Tale, hvori han erklærede, at det ungarske Bourgeoisi skulde betragtes som Gidsler og komme til at undgælde for ethvert Skridt fremad, som den rumænske eller den serbiske Hær foretog.

„Vi vil vende tilbage og denne Gang udrydde Jer ikke blot som Klasse, men i Virkeligheden til sidste Mand, til den sidste Modrevolutionær!"

Men Rumænerne fortsatte deres Fremrykning, og snart satte ogsaa Czekerne og Serberne sig i Bevægelse. Bela Kun søgte ved sine Brandtaler at opildne de Røde og Proletariatet, der „blev kvalt i sin egen Lunkenhed". Flere Folkekommissærer, bl. a. Szamuely, der kappedes med Pogany i bloddryppende Taler, forsøgte, i den Tro, at Spillet var tabt, at slippe over paa tysk-østrigsk Grund, men blev stoppede ved Grænsen. I Budapest var Angsten for den røde Terror steget til det højeste. De mange borgerlige Gidsler blev bragt til „Hotel Hungaria", hvor Raadsregeringen residerede og, efter hvad man paastod, holdt sine lystige Orgier, beskyttet af Militær og Maskingeværer.

Ungarsk kommunistisk Krigsminister *Josef Haubrich*. Kommandant i Budapest.

Imidlertid blev der midt i Maj i *Arad* dannet *en modrevolutionær Regering* under Ledelse af *Grev Julius Karolyi*, en Fætter til Michael Karolyi. Om trent ved samme Tid kom det til en Standsning i Felttoget mod de ungarske Bolcheviker. Alle Fronterne laa stille. Det hang muligvis sammen med Paris-Konferencens Overvejelser angaaende de østrig-ungarske Spørgsmaal; maaske var Grunden simpelthen den, at Ungarns røde Hære under Boehms Ledelse var blevne stærke nok til at holde Fjenden fast. I Begyndelsen af *Juni* tog Boehm Offensiven overfor Czekerne og drev dem tilbage. Clemenceau sendte Sovjetregeringen et *Ultimatum*: De allierede og associerede Regeringer stod i Begreb med at tilkalde Repræsentanter for den ungarske Regering til Fredskonferencen, for at de dèr kunde faa Meddelelse om den retfærdige Grænse for Ungarn. De allierede og associerede Regeringer, der allerede to Gange havde standset de rumænske Arméers Fremrykning, opfordrede nu Regeringen til uopholdeligt at standse Angrebene paa Czekoslovakerne. Svar krævedes inden 48 Timer.

Bela Kun gav et undvigende Svar, hvori han hentydede til Rumænernes fortsatte Fjendtligheder. Clemenceau sendte ham *en ny Note*, i hvilken der ikke længere var Tale om at kalde Repræsentanter for Sovjetregeringen til Versailles, men det fordredes, at de ungarske Tropper øjeblikkeligt rømmede de fra Czekerne tagne Stillinger, i modsat Fald vilde det staa Ententetropperne frit at foretage de til Sikring af Freden fornødne Forholdsregler. De rumænske Tropper vilde blive dragne tilbage, saa snart de ungarske Tropper rømmede Slovakiet. Saa gav Bela Kun efter.

Nødstilstanden i Budapest blev imidlertid stadigt værre. Sulten rasede, og Terroristerne arbejdede. „Lenin-Drengene" huserede, beskyttet af Pogany, og uden at bryde sig om Advarsler fra Regeringens Side, indtil Byens Militærkommandant, *Haubrich*, tilsidst fandt Situationen for broget og med Opbud af Militær bragte denne Røver- og Morderbande til Underkastelse.

Sovjet-Mændenes fortræffelige Socialiseringsforanstaltninger havde ganske simpelt ført til det samme Resultat som de tilsvarende Foranstaltninger i Rusland:

Industrien var standset, Fabrikerne stod stille, Arbejdet hvilede, Bankerne gjorde ikke længere Forretninger. I Midten af *Juni* holdt Folkekommisæren for Finanserne, *Varga*, i et Plenarmøde i Budapests Centralsovjet, en Tale, hvori han karakteriserede Resultaterne af den kommunistiske Politik: Socialiseringen af Grundbesiddelsen var vel gennemført formelt, men ikke reelt, fordi de gamle Besiddere endnu mange Steder befandt sig i Bedriften. Aarsagen laa deri, at Landarbejderne endnu ikke besad den nødvendige Arbejderselvbevidsthed. Hvad angik Socialiseringen af Industridriften, saa var den næsten helt afsluttet i Kulgruberne. Raadssystemets Mangler paa Socialiseringens Omraade kunde føres tilbage dertil, at Driftskommissærerne og de kontrolerende Arbejderraad havde misforstaaet deres Opgaver. Den latente Modsætning mellem Aandens og Haandens Arbejdere maatte ubetinget fjernes. Uden faglig uddannet Arbejdskraft var enhver Produktion umulig. Det maatte ogsaa indrømmes, at den industrielle Produktion i Forhold til Fredstiden var gaaet 50 Procent tilbage. Ogsaa i Maskinindustrien var Tilbagegangen i den individuelle Produktion meget betydelig. Aarsagerne hertil var Ophøret af den kapitalistiske Arbejdsdisciplin, medens den nye Arbejdsdisciplin endnu ikke havde udviklet sig, fremdeles Ophævelsen af Akkordlønnen saavelsom den Omstændighed, at Arbejderne endnu ikke havde kæmpet sig frem til den „kommunistiske Selvbevidsthed", der krævede, at Enhver maatte præstere saa meget Arbejde, han kunde, selv om han ikke fik mere derfor end en Anden. Man maatte raade Bod herpaa enten ved Indførelse af Præmier eller ved Tilbagevenden til Akkordsystemet. Partifælle Vargas Skildring var sikkert ikke saa mørk som Virkeligheden.

Ungarsk Ministerpræsident *Stephan Friedrich*. Blev beskyldt for Delagtighed i Mordet paa Tisza og flygtede derfor.

De store Pengemidler, som samledes ved Konfiskationer og Rov, ødsledes paa bolchevikisk Agitation og Bestikkelser i Udlandet, og vilde forøvrigt være en Draabe i Havet, naar det gjaldt om at raade Bod paa Misèren i Landet selv. Saa gjorde Folkekommissærerne det samme som deres Fæller i Rusland; de fabrikerede *Seddelpenge* i Masser, men jo flere Sedler der kom i Omløb, desto mindre blev deres Værdi. Bønderne vilde ikke have de værdiløse Papirlapper, og der kom ingen Fødevarer til Hovedstaden. Naar Regeringen øvede Tvang, satte Bønderne sig til Modværge. Atter og atter rejste Bønderne Opstand; sejrede Sovjettropperne, rasede de med blodig Vildskab mod de Overvundne, men snart brød det løs igen. Da Modrevolutionen, støttet af Julius Karolyis Modregering, der nu havde slaaet sig ned i *Szegedin*, begyndte at blive truende for Sovjetmændenes Sikkerhed, blev Standretten indført og *Blodhunden Szamuely udnævnt til Diktator*. Bela Kun erklærede, at Bourgeoisiets Forsøg paa at gøre Oprør vilde blive kvalt i Blod. *Romanelli*, Chefen for den italienske Delegation i Budapest, sendte ham i den Anledning *en Note*, hvori han gjorde ham opmærksom paa, at Folkekommissærerne alle og hver for sig vilde blive draget til Ansvar for nye Voldshandlinger. Skønt Bela Kun afviste Advarslen som en uberettiget Indblanding i Ungarns indre Forhold, blev den dog ikke uden Virkning.

Ved *Ententens* Medvirken var der mellem *den ungarske* og *den czekoslovakiske Hær* blevet afsluttet en *Vaabenstilstand*, hvorved der oprettedes en neutral

Zone paa begge Sider af Demarkationslinien. Rumænerne var derimod ikke villige til at lystre Ordre fra Paris og trække sig tilbage bag *deres* Demarkationslinie. Bela Kun saa sig nødt til at paakalde Clemenceaus Assistance, hvad han gjorde i en Note, der udviste en højst kuriøs Blanding af Uforskammethed og Frygt. Men i Paris holdt man ikke af at træde kraftigt op overfor de allierede Rumænere.

Situationen blev nu yderligere vanskeliggjort for Sovjetregeringen ved *indre Splid*. Bela Kun frygtede for at blive styrtet af sin Hærfører, Wilhelm Boehm, hvorfor han satte denne fra Bestillingen og sendte ham som Gesandt til Wien, for at han derfra kunde søge at opnaa Forbindelse med Ententen. Men Ententen havde set, hvor det bar hen med Bela Kun og hans Mænd. Det øverste Raad tilstillede Kun en Erklæring, hvori det hed, at den fremmede Okkupation af ungarsk Territorium vilde ophøre, saa snart den interallierede Øverstbefalende mente, at Vaabenstilstandsbetingelserne blev overholdt paa tilfredsstillende Maade af Ungarn; men det tilføjedes, at det var umuligt at slutte Fred med det ungarske Folk, saa længe dette ikke havde en Regering, der repræsenterede Folket og overholdt de Forpligtelser, den havde paataget sig overfor de Allierede. Og en saadan Regering var Bela Kuns ikke.

Ungarsk kommunistisk Folkekommissær og Krigsminister, tidligere Skrivemaskineagent *Wilhelm Boehm*. Hærfører. Tilsidst afskediget af Bela Kun; sendt som Gesandt til Wien.

Det betød, at Ententen ikke vilde forhandle med Bela Kun. Rumænerne stod kun faa Kilometre fra Budapest. Under Trykket af de indre og ydre Vanskeligheder opgav den ungarske Sovjetregering Ævret. *Den 1. August traadte Raadsrepublikens regerende Raad tilbage og overlod Magten til en Regering, dannet af Repræsentanter for Fagforeningerne*, d. v. s. sammensat af *Gammelsocialister* og *Kommunister* i Forening under Ledelse af *Julius Peidl*. Bela Kun selv saa sit Snit til at undkomme til *Wien*, hvor han blev interneret. Et Aar senere lykkedes det den socialistiske østrigske Regering ved en ikke just tiltalende Manøvre at faa ham udsmuglet gennem Tyskland til Rusland. Ganske vist blev Kun genkendt og stoppet i Tyskland, men Østrig nægtede at modtage ham igen, og den tyske Regering maatte da slutteligt slippe ham over Grænsen til Rusland. Tibor Szamuely søgte at slippe ind i Østrig med store Pengesummer, men det lykkedes ham ikke at bringe Tyvekosterne i Sikkerhed, han blev stoppet ved *Lichtenwörth* og arresteredes, hvorefter han skød sig. I Bela Kuns og Szamuelys Gemmer fandt man siden store Lagre af røvede Sager.

Bela Kun havde selv erklæret, at han og hans Medhjælpere kun „foreløbigt holdt sig til en Side". Regeringen Peidl var just heller ikke tillidsindgydende. Men imidlertid fortsatte *Rumænerne* deres Fremrykning, og uden at ænse Chefen for den italienske Militærmission, Romanellis Opfordring til at standse og indlede Forhandlinger om Vaabenstilstand rykkede de *den 3. August* ind i *Budapest* i et Antal af 30,000 Mand. Hovedstadens ulykkelige Befolkning var kun sluppet af med det bolchevikiske Blodstyre for at komme under de rumænske Troppers Voldsherredømme. Peidls Regering tilbød nu, for blot at holde sig ved Magten, at optage borgerlige Repræsentanter i sin Midte.

Rumænerne havde imidlertid faaet Blod paa Tanden. *De besvarede slet ikke*

Ententens Noter angaaende Besættelsen af Budapest og reagerede heller ikke overfor de indignerede *Amerikaneres* Trusler om at ville standse Levnedsmiddelforsendelserne til Rumænien. En Række Organisationer og Embedsmændene i Ministerierne i Budapest henvendte sig nu til den „ungarske Erkehertug", *Joseph af Habsburg*, den Mand, der som „homo regius" havde styret Ungarn umiddelbart før Habsburg Rigets Sammenbrud, og som strax havde aflagt Ed til den ungarske Republik og siden under engelsk Beskyttelse havde levet uforstyrret paa sit Slot *Alcsut*. De bad ham tage Situationens Løsning i sin Haand. Erkehertugen modtog Tilbudet og efter Forhandling med Ententemissionerne, der foreløbigt stillede sig ganske velvilligt, paatog han sig at løse Krisen. Ministeriet Peidl faldt, og der dannedes *en foreløbig Regering*, der skulde fungere, indtil *den konstituerende Nationalforsamling* var traadt sammen. Men Valgene kunde først finde Sted, efter at de rumænske Tropper var bleven fjernede, og Rumænerne befandt sig overmaade vel i Budapest.

Ungarsk kommunistisk Folkekommissær, Journalist *Josef Pagany*, Anstifteren af Mordet paa *Grev Stefan Tisza*. Pagany flygtede til Tysk-Østrig.

Erkehertug Josef tog Ingeniøren *Stefan Friedrich*, der havde staaet paa Michael Karolyis Parti. til Premierminister, og det nye Kabinet dannedes *den 15. August*. Men Erkehertugens Rigsforstanderskab blev ikke langvarigt. Der gik Rygter om, at indflydelsesrige Kræfter i det borgerlige Ungarn nærede Planer om *en Genoprettelse af Monarkiet*. De Allierede nærede Mistro til Erkehertugen og forlangte hans Fjernelse, og inden Udløbet af *August* traadte han tilbage. *Et nyt Kabinet* blev dannet, ligeledes under Ledelse af Friedrich. Men heller ikke denne var persona grata hos de Allierede.

Rumænerne vedblev at brandskatte det af Kommunisternes Misstyre saa haardt medtagne Land. Der vexledes en Række *skrappe Noter* mellem de Allieredes øverste Raad og den rumænske Regering. Rumænerne hævdede, at deres Rekvisitioner var retfærdiggjorte ved den Maade, hvorpaa Centralmagternes Hære under Krigen havde udsuget Rumænien. Det øverste Raad lod dem vide, at Rumænerne ikke havde Eneret til det Bytte, der eventuelt kunde hentes i Ungarn, men at det tilkom de Allierede i Fællesskab at træffe Bestemmelse derom. En Tidlang saa det ud, som om Konflikten mellem de Allierede og Rumænien skulde udvikle sig til et Brud, men tilsidst bøjede Rumænerne sig. *Et nyt Ministerium traadte til i Bukarest* og erklærede, at Rumænien vilde opretholde den snævrest mulige Forbindelse med de Allierede. *Den 12. November forlod de rumænske Tropper saa efter Aftale med de Allierede Budapest*, men først efter mange Maaneders Forløb trak de sig *helt ud* af Ungarn. De havde da berøvet Ungarn 50 % af dets rullende Materiel, 30 % af dets Kvægbestand, 20,000 Vognladninger Hvede og 5,000 Ladninger Foderstoffer samt 30 % af alle Landbrugsmaskiner.

Den 15. November rykkede de ungarske Tropper under deres Øverstbefalende, Admiral *v. Horthy*, ind i Budapest.

Imidlertid forhandlede Grev *Apponyi* og andre af Ungarns gamle Politikere med de Allieredes Repræsentant i Bukarest, *Sir George Clerk*, der som Forudsætning for Fredsforhandlinger med Ungarn krævede Dannelsen af et *Koalitionskabinet*, der kunde sikre *frie Valg til Folkerepræsentationen*. Friedrich, der saa

længe som muligt klamrede sig til Magten, maatte da endelig gaa af *den 21. November* og *Karl Huszar*, Kultusministeren i Friedrichs Kabinet, dannede et Ministerium, som de Allierede kunde akceptere. *Den 1. December* kom Opfordringen fra de Allierede om at sende *Delegerede* til *Paris* for at modtage *Udkastet til Fredsbetingelserne*. Den ungarske Regering søgte i sit Svar at bevæge de Allierede til at øve Tryk paa Rumænerne, der endnu holdt deres Tropper i Ungarn. Flere af de Mænd, der var udsete til Medlemmer af Fredsdelegationen, holdtes internerede af de rumænske Myndigheder. Det øverste Raad indlod sig ikke paa at besvare disse Indvendinger, men gentog Opfordringen til uopholdeligt at sende Fredsdelegerede til Paris.

Den ungarske kommunistiske Folkekommissær, tidligere Telefonstenograf *Tibor* (Viktor) *Szamuely*, som med blodig Haand knuste et Anslag mod *Raadsregeringen*. Tilsidst „Diktator". Efter at Raadsregeringen var styrtet, flygtede han med en stor Sum Penge, men blev arresteret paa den østrigske Grænse og dræbte sig selv.

En Række *Retssager* indlededes *mod de tidligere Magthavere*, deriblandt ogsaa *Karolyi*, der beskyldtes for Misligheder med Anvendelsen af et Dispositionsfond, hvortil han havde ladet flere Millioner overføre fra Statskassen. Karolyi havde søgt Tilflugt i Czekoslovakiet. Men navnlig kom det til en lang Række Processer mod *de fængslede Kommunister*, af hvilke ikke saa faa nu maatte bøde med Livet for deres Forbrydelser. Naturligvis raabte de østrigske og tyske Socialister op om ungarsk Reaktion og „hvid Terror".

De *Fredsbetingelser*, der i *Paris* blev budt *Ungarn*, var *haarde* ligesom Østrigs og Tysklands Fredsbetingelser. Ungarn maatte udlevere *store Landsstrækninger til Rumænien og Czekoslovakiet*, medens *Jugoslaverne* havde været mere nøjsomme. Men ogsaa *de finansielle Byrder*, som Fredstraktaten vilde paalægge Ungarn, var overordentlig tunge for det af Bolchevismen og de rumænske Rekvisitioner udpinte Land. Sulten og Elendigheden var næppe ringere i Budapest end i Wien.

Samarbejdet mellem Koalitionspartierne kunde dog ikke holde i Længden. *I Januar 1920* traadte de socialdemokratiske Medlemmer ud af Regeringen, og Socialdemokraterne besluttede at afholde sig fra Deltagelse i Valgene, ved hvilke de forøvrigt efter den almindelige Opfattelse heller ikke havde særlig gode Chancer. Ved Valgene i Maanedens Slutning kom den af Friedrichs og Huszars forenede Grupper bestaaende „Christelige Blok" ind som Nr. 1, men „de smaa Bønder"s Parti var ikke meget svagere. Det var nye Partier og nye Mænd, der skulde bestemme om Ungarns Udvikling. „De smaa Bønder" havde iøvrigt kun i ringe Omfang valgt Mænd af deres egen Midte, men mest Advokater, Læger, Professorer, Gejstlige, Ingeniører, Embedsmænd, Købmænd og Storgrundbesiddere. *Nationalforsamlingen* traadte sammen *den 16. Februar* og tog strax fat paa Drøftelsen af Udkastet til *den foreløbige Forfatning*, hvilket blev vedtaget *den 20. s. M.:*

Den lovgivende Magt udøves af *Nationalforsamlingen*, og indtil Besættelsen af Posten som *Rigsforstander* er *den udøvende Magt* hos et over Nationalforsamlingen ansvarligt *Ministerium*. Til Landets *Forsvar* og Opretholdelsen af *indre Ro og Sikkerhed* oprettes *en Nationalhær*, der aflægger Ed paa den ungarske Forfatning. Indtil den endelige Ordning vedrørende *Statsoverhovedets* udøvende Magt vælger Nationalforsamlingen ved almindelig Afstemning en *Rigsforstander* til Varetagelse af Statsoverhovedets Funktioner.

Den 1. Marts valgte Nationalforsamlingen den populære Admiral *v. Horthy* til Rigsforstander. Kabinettet Huszar erklærede sit Hverv for endt og indgav sin Demission, men modtog Rigsforstanderens Opfordring til foreløbigt at fungere videre.

Simonyi Semadam dannede *den 16. Marts* den nye Regering. Politiske Vanskeligheder fremkaldtes ved Friedrichs Forsøg paa at sprænge Regeringsflertallet. Finanserne og den økonomiske Situation var nærmest fortvivlet.

Freden blev *den 4. Juni 1920* underskrevet i *Versailles*, — efter at en Række ret voldsomme Demonstrationer imod den havde fundet Sted i Budapest.

Den 4. Juli meddelte Premierminister Simonyi Semadam, at han vilde *træde tilbage*. Han havde ved sin Embedstiltrædelse erklæret, at han kun vilde fungere, indtil Valgene hinsides Theiss — der hidtil ikke havde kunnet afholdes paa Grund af den rumænske Okkupation — havde fundet Sted, og nu var dette sket. Paa Grund af den vanskelige Partistilling varede det et Par Uger, inden Ministerkrisen blev sluttet. Først *den 18.* var det nye Ministerium dannet. Dets Leder var *Teleki*, der havde været Udenrigsminister i det forrige Kabinet, og som ogsaa nu midlertidigt overtog Udenrigsministeriet ved Siden af Indenrigsministeriet.

Fra *Terroristprocessen* i *Budapest*: den ungarske Kommunistleder *Czerny* i Fængslet.

Vanskelighederne forøgedes ved *en almindelig Boycotning*, som *det internationale Fagforbundsmøde i Amsterdam havde iværksat overfor Ungarn* paa Grund af den paastaaede „hvide Terror". De *ungarske Arbejdere* sympatiserede imidlertid ingenlunde med denne Boycot-Bevægelse, og overhovedet var Stemningen blandt Ungarns Arbejdere, der kendte Bolchevismen af Erfaring, en saadan, at Rigsforstander *Horthy*, der ved tre af Nationalforsamlingen vedtagne Love havde faaet betydelig forøget Myndighed (bl. a. Ret til at opløse Nationalforsamlingen mod Forpligtelse til at lade en ny lovgivende Forsamling træde sammen senest tre Maaneder efter) med Udsigt til Held har kunnet forsøge paa at vinde Arbejderne for en national Samlingspolitik. I Begyndelsen af *August* blev den internationale Arbejder-Boycotning hævet efter at have varet i ca. 6 Uger.

Til *Tysk-Østrig* og *Czekoslovakiet* staar Ungarn i *ret spændt Forhold*. Fra Tid til anden kommer der fra Budapest Telegrammer, hvori der tales om allehaande Krigsforberedelser i Czekoslovakiet, rettede mod Ungarn, medens man fra Wien raaber Vagt i Gevær overfor paastaaede ungarske Krigslyster.

Jugoslavien og Montenegro.

I *Juni* og *Juli 1917* blev der paa *Korfu* ført Forhandlinger mellem den fordrevne *serbiske Regering* og Repræsentanter for *Østrig-Ungarns jugoslaviske* (syd-

Dø storserbiske Drømmes Virkeliggørelse: *Jugoslavien.*

slaviske) *Provinser*, og *den 20. Juli* underskrev den serbiske Premierminister *Pasič* og Lederen af de østrig-ungarske Jugoslaver, *Trumbič*, en Deklaration, der gik ud paa, at alle af jugoslavisk Befolkning beboede Landsdele skulde forenes til én Stat under Dynastiet *Karageorgievitch*. Denne jugoslaviske Stats Hersker skulde føre Titlen *Serbernes, Kroaternes og Slovenernes Konge*. Den montenegrinske Regering i Paris var ikke repræsenteret ved Korfuforhandlingerne og sluttede sig heller ikke siden til *Korfu-Deklarationen*.

Under Kampene ved Saloniki Fronten i 1918 spillede den reorganiserede serbiske Hær en betydelig Rolle. Inden *Bulgariens Sammenbrud i September* var det meste af Serbien generobret.

Prins Mirko af Montenegro. Kong Nikitas næstældste Søn. † 2/9 1918 af Brystsyge.

Da *Habsburg-Monarkiet* sank i Graven, dannedes der en provisorisk jugoslavisk Regering i *Zagreb (Agram)*. Mellem denne Regering og den til Belgrad tilbagevendte serbiske Regering førtes der Forhandlinger. *Serbernes, Kroaternes og Slovenernes Nationalraad* proklamerede *den 4. December* i en højtidelig Adresse til *Kronprins Alexander — Kong Peter*, hvis Helbred var stærkt svækket, var ikke kommen hjem til Belgrad — alle Jugoslaveres Forening til en samlet Stat med *Peter I.* som Konge og Kronprins Alexander som Regent. Kronprinsen modtog Adressen.

Pasič dannede den nye Regering, hvorefter det *jugoslaviske Nationalraad* opløste sig. *Trumbič*, der senest havde virket som Formand for den jugoslaviske Komité i London, blev Udenrigsminister. Inden Aarets Udgang afløstes Pasič dog som Premierminister af *Protič*.

Saaledes var den gamle Drøm om et *Storserbien*, omfattende alle de med hinanden nærbeslægtede sydslaviske

Folk, endelig i Hovedsagen bleven til Virkelighed. Men der var endnu forskellige vigtige Spørgsmaal, der skulde bringes paa det rene, inden den *jugoslaviske Stats Grænser kunde fastsættes.* Der var *Striden med Rumænien om Temesvarbanatets vestlige Del, Torontaldistriktet.* Der var ogsaa Egne i *Kärnten,* som Jugoslaverne og Østrigerne stredes om. Der var det store Konfliktspørgsmaal med Italien om den østlige *Adriaterhavskyst,* og endelig var der Problemet *Montenegro.*

De serbiske Hære havde befriet det montenegrinske Territorium for den fremmede Besættelse. Det var kun en naturlig Gengæld for de Tjenester, Montene-

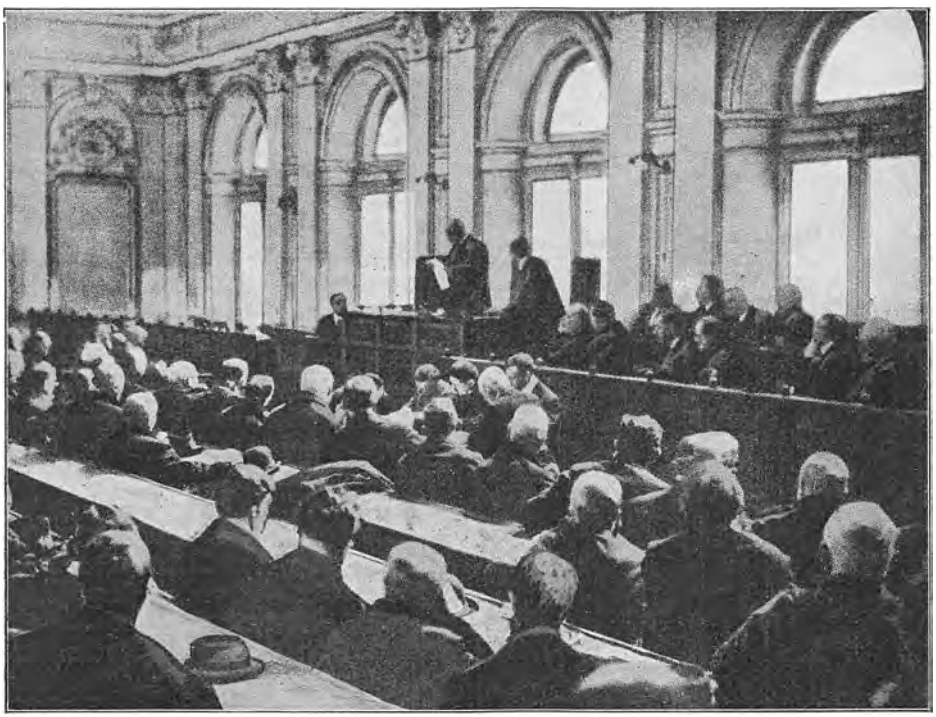

Det første serbokroatoslovakiske Parlament aabnes i *Belgrad.* [Efter „The Manchester Guardian".]

grinerne havde ydet den serbiske Hær, den Gang de ofrede deres egen Hær og Land paa den sydslaviske Solidaritets Alter. Men den serbiske Hær nøjedes ikke med at *befri Montenegro,* den *besatte* tillige Landet. Den *29. November 1918* blev der i *Podgoritza* trommet en Forsamling sammen, som vedtog *Kong Nicolaus' Afsættelse* og *Montenegros Forening med Serbien* under Kong Peter. Forsamlingen i *Podgoritza* blev betegnet som selve den montenegrinske Skupschtina, men det hele synes at have været Komediespil, sat i Scene af de serbiske Okkupationsmyndigheder. Det virkelige Forhold var, at Montenegrinerne for enhver Pris *vilde værge deres gamle Frihed* og absolut ikke vilde blive en uselvstændig Del af det serbiske Rige. Den montenegrinske Regering i Paris fordrede, at der i hvert Fald først blev afholdt en virkelig *Folkeafstemning* i Landet, før dets Skæbne blev afgjort. Men den montenegrinske Regering i Paris var afskaaret fra al Forbindelse med Montenegro, og paa Fredskonferencen havde Serberne Medbør. *Pasič* repræsenterede den jugoslaviske Stat paa Konferencen.

Det var her mest *Adriaterhavsspørgsmaalet,* der beskæftigede Magternes Re-

præsentanter. For *Kärntens Vedkommende* bestemte St.-Germain Freden en *Afstemningszone. Temesvar-Spørgsmaalet* afgjordes i *Serbiens Favør*, og Rumænien maatte efter lang Modstand bøje sig for Magternes Afgørelse. Men til Montenegro-Spørgsmaalet var det saare vanskeligt for Fredskonferencen at tage Stilling. Det øverste Raad besluttede, at Montenegro skulde repræsenteres paa Fredskonferencen af en Delegeret, men Reglerne for dennes Udnævnelse skulde først udarbejdes, naar den indrepolitiske Situation i Montenegro var bleven klar. Det betød det samme som at overlade det til Serbiens Forgodtbefindende, naar den montenegrinske Delegerede skulde udnævnes. Følgelig blev Montenegro ikke repræsenteret paa Konferencen. Storbritanniens *Minister ved Pavestolen*, tidligere Gesandt i Cetinje, *Grev de Salis*, kom i 1919 til Cetinje og sendte en omfangsrigRapport hjem, hvori han skildrede *Serbernes Optræden i Montenegro som intet mindre end et Rædselsregimente.* Rapporten blev delvis offentliggjort i „Daily News". En Meddelelse, som det montenegrinske Udenrigsministeriums Pressebureau i Paris udsendte *i Oktober 1919* gik ogsaa ud paa, at Serberne terroriserede den montenegrinske Befolkning, som nu havde rejst sig imod Undertrykkerne og leveret haarde Kampe paa flere Steder i Landet, bl. a. ved Cetinje, hvor Serberne havde 50 Døde og Saarede og mistede 136 Fanger. Omtrent samtidig bragte „Times" derimod et Indlæg fra en montenegrinsk Korrespondent, i hvilket det paastaas, at *alle Efterretninger om Undertrykkelse og Guerillakrig i Montenegro maa betragtes som tendentiøse;* hvis Montenegrinerne virkelig var misfornøjede med deres politiske Stilling, vilde det være let for dem at fordrive de faa serbiske Embedsmænd og den lille Afdeling jugoslaviske Tropper, der var kommet ind i Landet, eftersom Civilbefolkningen havde beholdt sine Vaaben, og der desuden stadigt stod 3 regulære montenegrinske Bataillioner under Vaaben. Montenegrinerne ønskede blot Fred og Orden, men Fred og Orden var udelukket, saa længe Italienerne holdt den montenegrinske Kyst og den tilstødende albanesiske Grænselinie besat. Denne Beretning af „Times"' montenegrinske Korrespondent er nu vistnok ogsaa tendentiøst farvet. I hvert Fald har Meddelelserne om en alvorlig Rejsning af Montenegrinerne mod serbiske Okkupationstropper haardnakket gentaget sig. Det er blevet paastaaet, at General *Peppino Garibaldi* var ifærd med at *udruste et Togt til Montenegro* for at hjælpe det lille Bjergfolk i dets Frihedskamp.

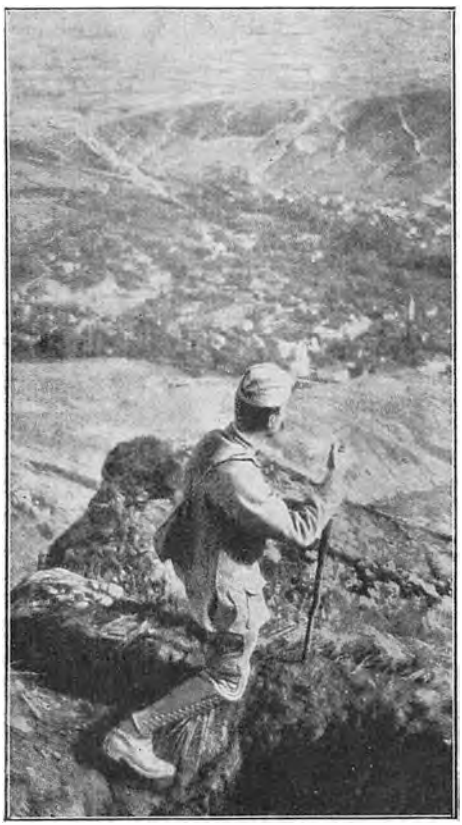

Fra et Højdepunkt ved den *græsk-serbiske Grænse* skuer en *serbisk Soldat* ind over sit gamle Land.

I Juni tilspidsedes de indre Modsætninger i Jugoslavonien til en Krise. De Ra-

dikale modsatte sig forskellige foreslaaede Reformer, bl. a. Indførelse af Kvindevalgret og Forholdstalsvalgmaade. Protitch gik under disse Forhold af *den 2. August*, og *Davidovič*, der var Leder af det demokratiske Parti, dannede et Kabinet med *Trumbič* som Udenrigsminister.

Den sociale Uro har kunnet mærkes i Jugoslavien som andre Steder. I *April 1920* udbrød der *Generalstrike* i store Dele af Landet, og ved den Lejlighed kom det til Voldsomheder hist og her.*)

*) Hvad Adriaterhavsspørgsmaalet og Fiume-Konfliktens Løsning angaar, henvises til Kapitel XI.

Parti af Byen *Fiume*, af Slaverne kaldet *Reke*, ved Adriaterhavets Kyst.

Et kvindeligt Uhyre.
Røde Rose, en af Bolchevikernes værste Bødler, der med egen Haand myrdede Masser af Fanger, deriblandt mange Officerer, i Fangenskab i *Povidz* i *Polen*, omgivet af en Gruppe af andre fangne Bolcheviker.

IV.
Det revolutionære Rusland*).

Ruslands Historie siden *November 1917* betegnes ved et eneste Navn: *Lenin*. Denne ene Mand behersker Rusland, de andre, Jøden *Bronstein*, alias *Trotzki*, og hele Rækken af Jøder og Ikke-Jøder, overbeviste Bolcheviker og Lejligheds-Bolcheviker, er — selv om den Ene eller den Anden til Tider søger at demonstrere sin Selvstændighed — i Virkeligheden kun Fuldbyrdere af hans Villie. Han hersker i *Bolchevismens* Navn, skønt kun et ganske forsvindende Faatal af Ruslands Millioner ærligt bekender sig til den bolchevikiske Tro, og skønt Bolchevismen for dem Alle kun har betydet Krig uden Ende og Elendighed uden Grænser. Man har ofte sagt, at *Asien* begynder ved Ruslands Vestgrænse. I Virkeligheden er *Uljanoff*, alias *Lenin*, Manden med de mongolske Ansigtstræk, *Typen paa den orientalske Despot*, og hans *røde Hære* adskiller sig, naar bortses fra den moderne Bevæbning, kun lidet fra *Attilas* og *Djingizkhans* nordasiatiske Horder.

Lenin er, trods alle Oplysninger, der er fremkommen om ham, endnu en problematisk Skikkelse. Efter nogle Beretninger er han en kold og følelsesløs Maskine, der experimenterer med Menneskesamfundet, som en Kemiker experimenterer med sine Stoffer, og som ikke føler mere for Menneskene og Samfundene end Kemikeren for sine Syrer og Salte. Efter Andre er han derimod et stærkt emotionelt anlagt Menneske, hvis Had til Foruretteren dog er større end

*) Fortsættelse af og Afslutning paa Skildringerne i sidste Kapitel af IV. Afsnit.

hans Kærlighed til de Forurettede, Repræsentanten for et idéelt og upersonligt Had, som han selv kalder „helligt". Atter Andre ser i ham den eneste modererende Kraft midt i det Kaos, han selv har skabt, den Eneste, der i nogen Grad evner at holde Terrorismen nede. Det sikre er, at hans Navn betegner en Villie, den stærkeste og ubøjeligste Villie, der for Tiden gør sig gældende i Verdenspolitiken.

Trotzkis Psykologi er klarere og stærkere. Han er den forfulgte Revolutionsmand, den hjemløse og rodløse Existens, hos hvem Hadet til Menneskene og Samfundet, til alt og Alle, har ligget og gæret under lange Aars Afsavn i Landflygtigheden, indtil det har kvalt de idéelle og etiske Værdier, som muligvis en Gang kan have været til Stede. Trotzki er den rendyrkede Hævntørst. Den, som før følte Foden paa sin Nakke, kan nu selv sætte Foden paa Nakken af de Andre, og af Hjertens Lyst tramper han paa dette forhadte Menneskeslæng, som i sin Dumhed selv har udleveret sig til ham, og boltrer sig i de Nydelser, som han fordum misundte Kapitalisterne. En Frasemager uden Illusioner, en forfængelig Skvadronør, men stærk, ligesom Lenin, i Kraft af en Villie til Magt, der er fri for den svageste Antydning af Samvittighedsskrupler.

Et af de Tusinder af Ofre for *Ophidselsen mod Officererne:* Inf.Gnrl. *Kastalinski*, myrdet ved et Revolverskud i April 1917 paa offentlig Gade i *Moskva*.

Lenin og Trotzki gør sig ingen falske Forestillinger om deres Tilhængeres moralske Kvalitet. Trotzki skal en Gang, da han talte om den Røde Garde, have sagt:

„Der vil hverken være Desertører eller Forrædere i vore Rækker, naar vi blot bliver i Stand til at fodre alt det Rak rigeligt af."

Bekendt er Lenins Ord, at der paa 100 Tilhængere af Bolchevikstyret kommer 1 ægte Bolchevik, 60 Idioter og 39 Slyngler. Det er da ikke vanskeligt efter denne Statistik at sige, hvem de kommer til at dominere. Det bliver hverken den sølle Procent Idealister eller de 60 Procent Idioter, men de 39 Procent Slyngler. Under uordnede Samfundsforhold plejer det jo at være Folk, hvis Samvittighed staar i omvendt Forhold til deres Forslagenhed, der kommer ovenpaa. Den russiske Socialist og Revolutionær *Burtzeff* har henkastet nogle Profiler af Bolchevikledere: *Derujinski*, en Mand uden moralske Grundsætninger, omgav sig med professionelle Tyve, Røvere, Pengeafpressere og Mordere og indrettede Torturkamre for de anklagede Kontrarevolutionære. *Rjevski* har gjort sig skyldig i kolossale Røverier under det gamle Styre. *Badoff* er en Æventyrer og Tyv, *Agafonoff* en kendt Reaktionær fra Czartiden, en Pengeafpresser i stor Stil i bolchevikisk Tjeneste. *Vergelizoff*, Dokumentfalskner, Pengeafpresser og Provokatør. *Uritzki* — der siden blev Offer for et Attentat —, en grov Forbryder, hvis Fingeraftryk det danske Kriminalpoliti har sikret sig o. s. v.

Er en god Del af Lederne af det Kaliber, kan man forestille sig, hvorledes de underordnede Haandlangere er, alle de mange Individer fra Samfundets Bærme, som Omvæltningen har skyllet op paa Overfladen og givet større eller mindre Myndighed, Raadsmedlemmer, Medlemmer af Undersøgelseskommissionerne mod

Bolchevikgeneral *Rossnoff*.

Kontrarevolutionære, og endelig *den Røde Garde* „Rakket", som Trotzki saa smukt betegnede den. Utallige er Beretningerne om de Rødes bestialske Grusomheder. Under Kampen mellem Bolchevikerne og den russiske Nordarmé tog de Røde Besætningen paa et Pansertog til Fange; alle Mand radbrækkedes levende. En vis *Piotr Davidoff* der var fanget af Bolchevikerne, blev hængt op med Benene i en kogende Suppegryde og martret til Døde, hvorpaa Bolchevikerne stegte Dele af hans Krop og aad dem. „I Dag har vi spist et slagtet Menneske", stod der at læse i en falden Rødgardists Dagbog, „men Suppen var ikke god". Det er et Par Exempler tagne fra *Henry Hellsens* Korrespondancer til „Berlingske Tidende". De kunde forøges i det uendelige. En yndet Sport var det for Bolchevikbødlerne at løsne Huden paa Ofrenes Hænder og Arme ved Hjælp af kogende Vand og derefter flaa den af. Det kaldte man „Menneskehandsker". Eller man bandt en Krukke, fyldt med levende Rotter, til Ofrets Underliv, Rotterne maatte, for at slippe ud, gnave sig igennem Ofrets Legeme.

En engelsk Officer, der var med i den sydrussiske Hær, da denne tog *Odessa* fra Bolchevikerne, skrev hjem: „I alle Byer, der var okkuperede af Bolchevikerne, og som blev tagne i Besiddelse af os, fandtes der „Slagtehuse", fuldtproppede med Menneskelig. Hundreder af „Mistænkte", Mænd, Kvinder og Børn, blev stoppet ind i disse Huse, og saa blev der skudt ind i disse Menneskemasser, indtil de fleste af dem var døde eller døende. Saa laasede man Dørene og forlod dem. Der fandtes Kvindelig med Brysterne skaaret af ind til Benet, med Legemet skaaret op, én med Underlivet sprættet op og ufødte Tvillinger halvt trukne ud. „Vi har her i Hovedkvarteret", skrev Officeren, „fundet Skrivelser, udstedte til Bolcheviker af Kommissærer ved Okkupationen af *Jekaterinodar*. Disse Skrivelser bemyndiger Indehaverne til at fængsle alle de unge Piger, som de vil have, til Brug for Soldaterne.*) 62 unge Piger af alle Klasser blev saaledes fængslede og kastede for Bolcheviktropperne. De, som strittede imod, blev dræbt strax; de andre blev, efter at være skændede, lem-

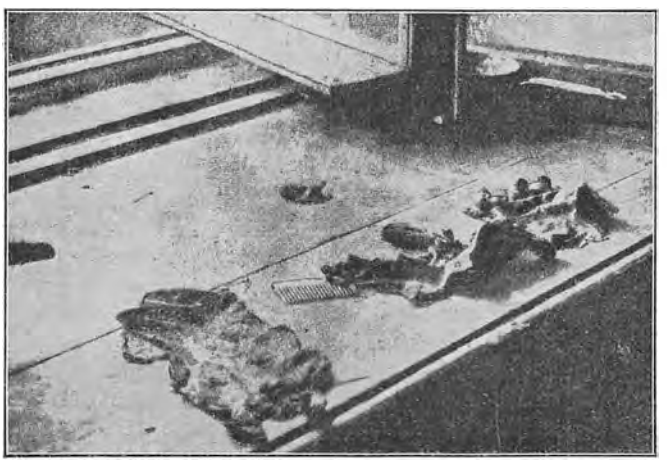

„*Menneske-Handsker*" (Huden flaaet af Hænderne), fundne i *Torturkamret i Charkov***).

*) Ogsaa Ægteskabet var blevet reformeret af Bolchevikerne. Ved Nytaarstid 1919 havde Styrelsen i den petrogradske Nordkommune under Kammerat *Sinovieffs* Formandsskab udarbejdet et Dekret, der med det første skulde træde i Kraft. Hver Kvinde i Alderen fra 18—45 Aar forpligtedes herved til at modtage den Ægtefælle, der tildeltes hende. Børnene skulde ikke længere være underkastet Forældrenes Kontrol, men opfostres af Sovjet.

**) Dette og de følgende 4 Billeder er autentiske Fotografier fra en Piece „Tsche-Ka: The Story of „The Bolchevist Extraordinary Commission" by K. Alinin. („Russian Liberation Committee". London.)

læstede og døde eller døende kastede i en af de to smaa Floder, der gennemstrømmer Jekaterinodar."

Paa lignende Maade skrev en engelsk Dame, der havde levet i *Charkov* under Bolchevikstyret: „Kvinder blev indsamlede i Grupper og bogstaveligt talt kastede for de fremmede Lejetropper og de forbryderske Gardister. Gamle og unge Kvinder, selv rene Børn, blev misbrugte af mange Mænd, i Almindelighed saa længe, til de døde."

Liget af en Mand, der af *Bolchevikerne* i *Charkov* er pisket til Døde med Geværladestokke.

Saaledes huserede Terroristerne i de Dele af Det Russiske Rige, der stod under bolchevikisk Styre. I 1918 og paa Overgangen til 1919 var Lenins Magt i det væsentlige begrænset til *Storrusland*. Ved alle Storruslands Grænser fandtes fjendtlige Magter og Statsdannelser, med hvilke Bolchevikerne førte Krig med vexlende Held. *Polen* og *Finland* var løsrevne fra Rusland, og Brest-Litovsk Freden havde yderligere skilt det af med *Kurland, Litauen* og *Ukraine*. Indenfor det Omraade, som Brest-Litovsk Freden levnede Rusland, havde der tidligt — til Dels allerede før denne Fred — dannet sig en Række *uafhængige Stater*. *Den Hviderussiske Folkerepublik*, der var bleven proklameret den 30. December 1917, blev ganske vist først anerkendt af Sovjet-Rusland i Januar 1919, og faa Maaneder senere blev næsten hele dens Land okkuperet af Polakkerne, der i December 1919 opløste den hviderussiske Nationalforsamling og fordrev Regeringen, som saa søgte Tilflugt i *Prag*. Omkring *Orenburg* herskede Kosakhøvdingen *Dutoff* over et mindre Omraade. En langt vigtigere og mere omfattende Statsdannelse var *Don-Republiken*, der omfattede Omraadet mellem *Ukraines* Østgrænse, *Don*, *Volga*, *det Kaspiske Hav* og *Kaukasus*. Don-Republiken blev det førende Led i en føderativ Sammenslutning, der tillige omfattede *Den Nordkaukasiske* Republik, *Astrakan-Republiken* og forskellige *Sortehavs-Guvernementer*, og som kaldte sig „*Sydøstforbundet*". Dette Forbund ud-

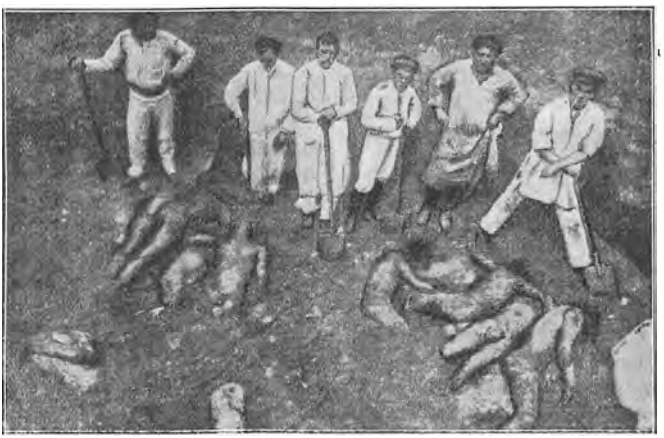

Opgravning af Ligene af Ofre, som *Bolchevikerne* skød i *Charkov*.

sendte i Slutningen af Maj 1918 en Erklæring, hvori Uafhængigheden af Sovjet-Regeringen præciseredes, og det hævdedes, at Forbundets Folk og Regeringer med alle Midler vilde forsvare Forbundets Uantastelighed. Don-Regeringen ophævede alle de siden Februarrevolutionen (Martsrevolutionen efter vesteuropæisk Tidsregning) 1917 i Rusland indførte Love og genindførte de Donske Kosakkers Vaaben og Segl. I et Opraab til Kosakkerne opfordredes disse til at vedligeholde et godt Forhold til de tyske Tropper, hvilke de skulde anse som deres egne Troppedele. Det var at gøre en Dyd af Nødvendigheden.

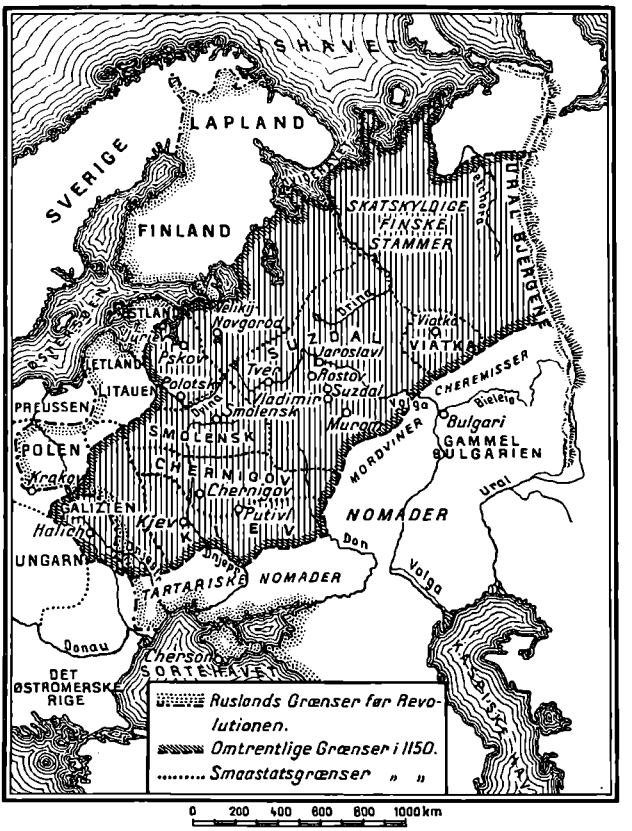

Rusland i det 12. Aarhundrede.

Den til Sydøstforbundet hørende Nordkaukasiske Republik bestod ganske overvejende af *islamitiske* Folkestammer med *Tcherkesserne* som Hovedfolk. Anderledes var Forholdet med den Republik, der havde dannet sig syd for Kaukasus under Navnet „Den Transkaukasiske Republik". Den var dannet af de to store christne Kaukasusfolk, *Georgierne* og *Armenierne*, men omfattede en Del mindre, christne og muhammedanske Folk; af de sidste var *Tatarerne* det talrigst repræsenterede. Den Transkaukasiske Regerings „Kommissariat" bestod af 10 Ministre, der repræsenterede de forskellige Folkegrupper og havde Sæde i *Tiflis*. Georgierne, Armenierne og Tatarerne havde iøvrigt hver deres Nationalraad og Nationalforsamling. Ved *Kerenskis* Fald havde *Gegetchkori* bemægtiget sig Regeringsmagten i *Tiflis* med den Erklæring, at han vilde forvalte Landet, til *den grundlovgivende alrussiske Nationalforsamling* blev indkaldt. Først da denne var traadt sammen i Januar 1918 og strax blevet jaget fra hinanden af Lenin, erklærede Den Transkaukasiske Republik sig uafhængig og traadte selvstændigt i Fredsforhandlinger med Centralmagterne. Vanskeligheder truede fra forskellige Sider. Bolchevikerne havde i December tilrevet sig Magten i *Baku*. Uroligheder brød ud i *Jelisavetpol*, hvor *en islamitisk Kongres* havde været samlet under Deltagelse af *Kurder* og *Shahsevener*, og Banen fra Tiflis til Baku blev ligesom Forbindelsen med Rusland spærret i flere Uger. Kampe fandt Sted ved *Vladikaukas*, saa at Forbindelsen *Rostov—Baku* kun var mulig

ved, at Togene førtes over *Zarizyn*. I Tiflis frygtede man stadigt Angreb Syd fra, fra de bolchevikisk paavirkede russiske Soldater, der strømmede tilbage fra *Erzerum*, men Faren drev over; Desertørerne hastede hjem for at faa deres Part af den af Lenin lovede Uddeling af Land. Mindre Oprørsforsøg i Tiflis af Bolcheviker indenfor Garnisonen, der forsøgte at bemægtige sig Arsenalet, blev temmelig let undertrykt af de nydannede, nationale, georgiske og armeniske Regimenter. Kommissariatets Magtomraade omfattede det egentlige *Georgien* (Gandje, Tiflis, Kutais), *Mingrelien* (Suchum-Kalé, Poti), *Abhkasien*, *Batum* og Distriktet om *Achalzich*, *Achalkalaki*, og *Kars*. Mellem Georgierne og Armenierne herskede der forøvrigt nogen Skinsyge; Georgierne, hvis Selvfølelse voxede ved den georgiske Nationalkongres og Indvielsen af et nyt, georgisk Universitet i Tiflis, begyndte at fortrænge Armenierne fra den førende Stilling i Hovedstaden.

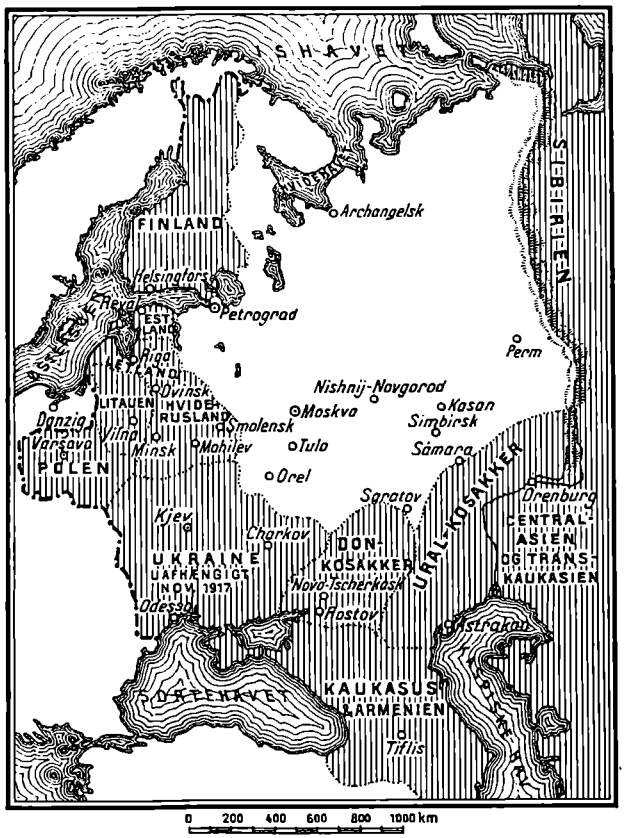

Det ved Verdenskrigen opløste Rusland.

En kaukasisk Nationalforsamling traadte *den 1. Februar 1918* sammen i Tiflis. Kommissariatet erklærede sin Opgave for endt, men vedblev efter Nationalforsamlingens Opfordring at udøve Regeringsmagten. Ved Freden i Brest-Litovsk i Marts blev vigtige Dele af Den Transkaukasiske Republiks Omraade, Kars, Ardahan og Batum, tillagt *Tyrkiet*. Denne Bestemmelse kom som en stor Overraskelse, og Republiken besluttede at forsvare sit Omraade med Vaabenmagt, men indledede samtidigt Fredsunderhandlinger med Tyrkiet, der end ikke vilde nøjes med Kars, Ardahan og Batum, men forlangte videre Afstaaelser nord og øst derfor: Achalkalaki, Achalzich, Alexandropol, Erivan, Edjmiadzin og Surmalu. Tyrkerne gav disse Krav Vægt ved at rykke ind og *besætte* næsten hele det Territorium, de gjorde Fordring paa. I Juni stod deres Tropper i Bjerglandet syd for Banen *Poti—Tiflis*, halvvejs mellem *Tiflis* og *Alexandropol*, øst for *Erivan* og i *Djulfa* Egnen. Til dette Okkupationsomraade sluttede sig, afrundende mod Sydøst, den besatte Del af *Persien* med *Tabriz* og *Urmia*. Tyrkernes fornemste Øjemed med disse Besættelser og Krav var at faa hele det af Armenierne beboede Land lagt ind under sig for at sikre sig

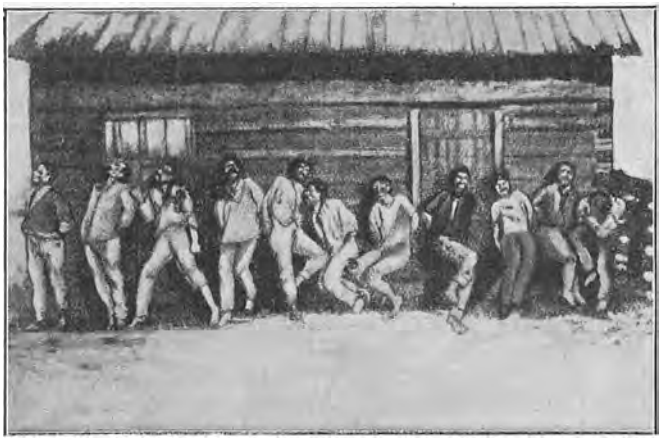

Ligene af *Bønder*, som *Bolchevikerne* har skudt et Sted i Provinsen *Jeniseisk*.

mod en armenisk „Irredenta" paa fremmed Grund; paa egen Grund skulde de nok faa Bugt med dette Folk. Det viste sig ogsaa, at, hvor Tyrkerne rykkede frem paa Den Transkaukasiske Republiks Omraade, fortsatte de deres Forfølgelse og Massakrer af Armenierne med det Formaal, saa vidt mulig helt at udrydde dette ulykkelige Folk.

Under disse Forhold havde Den Transkaukasiske Republik *opløst sig* ved en Beslutning af Nationalforsamlingen *den 26. Maj*, og det snævrere Omraade *Georgien* havde konstitueret sig som *en selvstændig Republik* og anmodet Tyskland om Bistand. Ved tysk Mægling kom saa Fredsforhandlinger i Stand mellem Rusland og Georgien og mellem Tyrkiet og Georgien, og tyske Soldater holdt deres Indtog i Tiflis.

Uden Hensyn til Brest-Litovsk Freden havde *Tyskerne* nemlig fortsat deres Fremrykning i *Sydrusland*. *Odessa* var bleven besat med tyske Tropper allerede i Marts. Det var, skrev „Kölnische Zeitung.", Tysklands Pligt snarest muligt at komme til Odessa, thi denne By var jo ved Siden af *Nikolajev* Hovedstapelplads for den omfangsrige Udførselshandel, der fragter Sydruslands Overskud af Korn. Kornudførselen fra *Ukraine* blev jo imidlertid en stor Skuffelse for Tyskland. Snart efter besatte Tyskerne *Krim*, og tyske Blade begyndte at interessere sig stærkt for dette rige Land, hvoraf en stor Del var i tyske Kolonisters Hænder.

I *den asiatiske Del* af Rusland var Situationen ikke mindre kaotisk end i den europæiske. I *Turkestan* stod der blodige Kampe mellem *Bolchevikerne* og *Muhammedanerne*. *Bokhara*, den store muhammedanske Handelsby med de mange rige Købmænd, var bleven hjemsøgt med Rov og Massakrer af Bolchevikernes røde Horder, men til Slut havde Muhammedanerne organiseret en kraftig Modstand og taget Hævn over de bolchevikiske Forbryderbander. I *Kokand* og andre Steder fandt voldsomme Jø-

Erkebiskop *Plato* i *Estland*, myrdet af *Bolchevikerne* i *Dorpat*.

depogromer Sted. I *Sibirien* ledede Kosakføreren *Semenoff* Modstanden mod Bolchevikherredømmet. Han var i sin Tid af Kerenski bleven sendt til *Transbaikalien* for at hverve et Regiment burjætiske Mongoler til Anvendelse i Persien og Mesopotamien. 9. December fordrev *chinesiske Tropper* Bolchevikerne fra *Charbin*, hvor nu Russere af moderat borgerlig Farve dannede et „Udvalg til Beskyttelse af Fædrelandet og den grundlovgivende Forsamling" og satte sig i Forbindelse med Semenoff. Englands og De Forenede Staters Militærattachéer i Peking begav sig til Charbin for at yde organisatorisk Bistand. Semenoffs lille Styrke rykkede heldigt frem ud over Knudepunktet for den sibiriske Bane og Amur Banen, men dreves derefter af overlegne bolchevikiske Styrker tilbage til den chinesiske Grænse. Men efter kort Tids Forløb trængte Semenoff igen

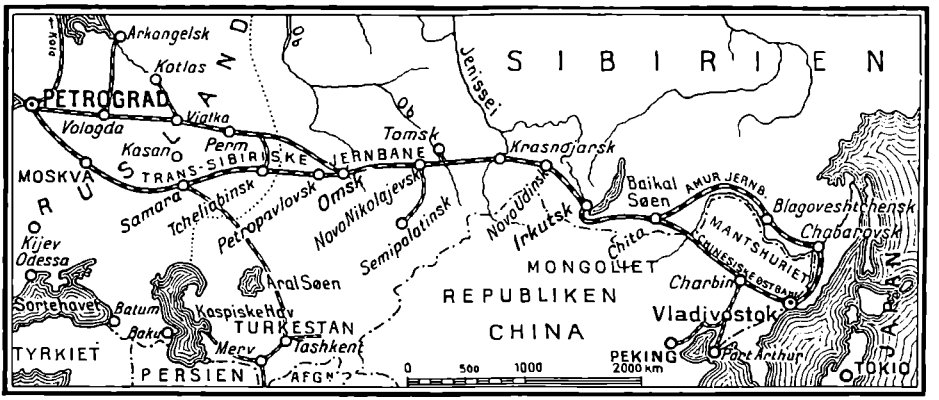

Fra *Petrograd-Moskva* til *Vladivostok*.

frem og fik efterhaanden under stadige Kampe med Bolchevikerne Overmagten i *Østsibirien*.

Ved Tillægsfreden til Brest-Litovsk Freden den 7. August 1919 blev *Estland* og *Livland* og *Sydkaukasien* undtagne Ruslands Magtomraade og gjort til *tyske* Indflydelsessfærer.

Den grundlovgivende Forsamling var jo bleven jaget fra hinanden med Bajonetterne. Nu udstedte Lenins Regering egenmægtigt *et Dekret* om *„Den russiske, socialistiske, føderative Sovjet-Republiks Forfatning"*.

Republikens Omraade deles i Provinser, disse i Guvernementer, disse igen i Kredse, som deles i Distrikter. Distrikterne bestaar af Byer under 10,000 Indbyggere, Landsbyer og Gaarde. Byerne med mere end 10,000 Indbyggere danner selvstændige Forvaltningsomraader. Alle disse Organisationer forvaltes ved valgte Repræsentanter, der ud af deres Midte danner Exekutivudvalg. De valgte Repræsentanters Raad, Sovjetterne, af de mindste Forvaltningsenheder vælger de højere Forvaltningsraad op til Provinsialkongresserne og det allerøverste Raad, den alrussiske Kongres med dens Exekutivudvalg og den alrussiske Central-Exekutivkomité, der bestaar af 200 Medlemmer. Det interessanteste ved denne Grundlov er imidlertid Bestemmelserne om *Valgretten:* Valgret har Alle, der erhverver deres Underhold ved produktivt eller almennyttigt Arbejde og er Medlemmer af Fagforeningerne (Arbejdere, Bønder, Sovjet-Embedsmænd og Soldater), men undtagne fra Valgretten er: Personer, der har Andre i deres Tjeneste, Personer der har Indtægter uden Arbejde (Renter af Kapital), Privathandlende og

Handelsmæglere, Personer der tjener en religiøs Kultus, Medlemmer af det tidligere Politi og Gendarmkorps og af Czarhuset, Vanvittige og Døvstumme samt Personer, der er dømte for egennyttig og æreløs Handlemaade. Efter denne Grundlov er altsaa Enhver, der antager fremmed Hjælp for at bringe større Resultat ud af sit Arbejde, end to Hænder alene kan frembringe, og Enhver der lægger lidt til Side af sine Indtægter, berøvet Valgretten. *Det er en systematisk Stræben efter at føre alt Arbejde ned til et Mindstemaal og udrydde al Sparsommelighed.*

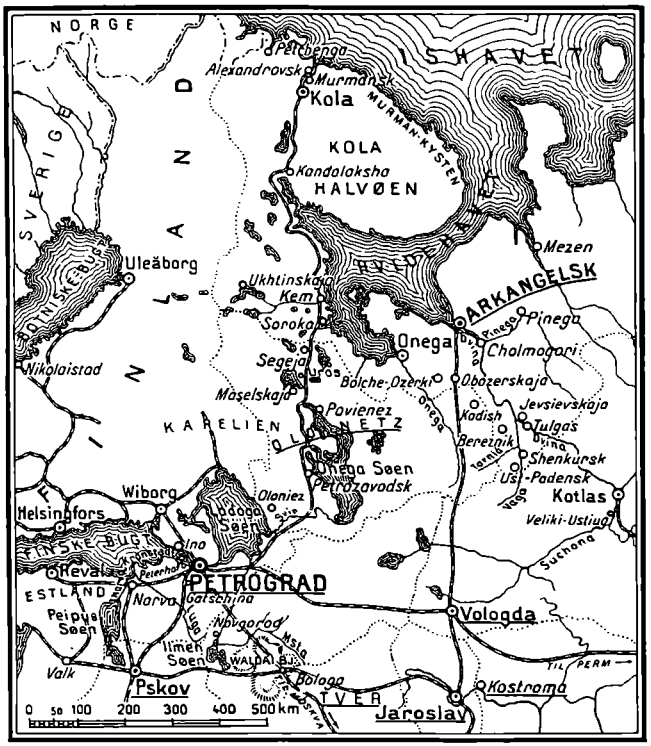

Det nordvestlige Rusland med *Archangelsk* og *Murmansk.*

Hvorledes Valgene gik for sig, derom berettede et Øjenvidne i „Times". Til Landsbyen *Karazai* i Provinsen *Perm* ankommer der en Dag midt i Juni 1918 en Afdeling paa ca. 150 Rødgardister: Den følgende Dag stævnes alle voxne Personer til Valg. Nogle Rødgardister holder Agitationstaler, og derefter gives der Ordre til Afstemning. Enhver fri Borger af „Den Russiske fødererede Sovjet-Republik" har at afgive sin Stemme, hvad enten han vil eller ej. Soldaterne danner Kordon omkring den grønne Slette, hvorpaa Mødet har været holdt, og Bønderne faar saa Ordre til at stemme, idet man forklarer dem, at de, der stemmer for Bolchevikerne, gaar til den ene Side, de, der stemmer imod, til den anden. To Bønder gaar strax til den antibolchevikiske Side, idet de erklærer, at de ikke vil stemme for dem, der nægter dem Ret til frit at udtrykke deres Mening. Derefter beordres en Standsning i Valghandlingen. De to Bønder arresteres som „Folkefjender" og skydes paa Stedet. Deres endnu skælvende Legemer væltes ned i et i Hast gravet Hul, og Valghandlingen fortsættes. Alle Deltagerne i Valget afgiver enstemmigt deres Votum for Bolchevikerne, hvilket glimrende Resultat nogle Dage senere meddeles i de bolchevikiske Blade i Moskva og Petrograd.

„Nationaliseringen" af *Industrierne* bragte hurtigt disse i det dybeste Forfald. Nu havde jo hverken Arbejderne eller Arbejdslederne nogen Interesse i at fremme Bedriften. Et russisk kommunistisk Blad skrev i August 1919:

„I Stedet for at arbejde 8 Timer, ofre 8 Timer paa Hvile og 8 paa Studier eller Rekreation, arbejder Arbejderen nu kun i 4 Timer, sover 8 Timer og til-

Engelske Tropper landsættes i *Archangelsk*. [„The Great War."]

bringer Resten, 12 Timer, med at spille Kort. Kortspil og Driveri er Værkstedsarbejderens vigtigste Beskæftigelser, og han indpoder disse Livsvaner i Landsbyerne og paafører Bønderne, som efterligner ham, den samme Kræftskade. Denne Handlemaade kaldes af Arbejderne „Kommunisme", saaledes at Bonden ved „Kommunister" forstaar „Dagdrivere". Han slutter deraf, mer eller mindre bevidst, at den kommunistiske Regering ogsaa er en Dagdriverregering, og at det er derfra, at den fuldstændige Standsning af det økonomiske Liv stammer."

Denne Standsning af det økonomiske Liv var den naturlige Følge af hele Systemet. Medens der i en enkelt stor Støberibedrift i 1914 havde været anbragt 2,623 Arbejdere, som besørgede 11,533,800 Kilogr. pr. Maaned, var der i 1918 4,632 Arbejdere om at besørge 4,578,960 Kilogram.

Bolchevikerne havde i April 1918 maattet gøre Front mod den politiske Gruppe, der stod til *venstre* for dem, *Anarkisterne. Kampene i Moskva den 11. og 12. April* endte med Anarkisternes Nederlag. Men Oppositionen til *højre* var som en Hydra; hver Gang den blev undertrykt et Sted, dukkede den op et andet. Dens Svaghed var dens indre Uensartethed, idet den omfattede alle politiske Afskygninger fra *den czaristiske Absolutismes* Tilhængere til *de menchevikiske Socialister* af *Kerenskis* Retning, ja, fra Sommeren 1918 var ogsaa *de Venstre-Socialrevolutionære* Bolchevikernes bitre Fjender. Et Samarbejde mellem disse heterogene Elementer var naturligvis ikke let. Et fast Punkt i den voxende Modstand mod Bolchevismen blev paa denne Tid et fremmed Hærkorps, som ved Tidernes Omvexlinger var blevet forslaaet ind i det russiske Riges Centrum.

Det czekoslovakiske Korps var dannet i Czarismens Tid af Fanger, Overløbere

og Desertører af czekoslovakisk Nationalitet, der var ivrige efter at kæmpe mod det forhadte Østrig. Efter *Brest-Litovsk Freden* vilde disse Korps forlade Rusland for at kæmpe videre under fransk-engelsk Banner. Det synes, som om Protester fra østrigsk Side har bevæget Sovjetregeringen til at lægge Hindringer i Vejen for deres Bortdragen, og tilsidst forlangte Bolchevikerne deres Afvæbning. Derved kom Konflikten til Udbrud. Czekoslovakerne nægtede at lade sig afvæbne, holdt en Kongres i *Tjeljabinsk* sidst i Maj og organiserede Kampen mod Bolchevikerne.

I Løbet af Juli og August 1918 udviklede Situationen i Rusland sig paa følgende Maade. Czekoslovakerne, der oprindeligt talte ca. 75,000 Mand, havde efterhaanden faaet Tilslutning af *Serbere, Kosakker* og forskellige *modrevolutionære Elementer*, saa at de ialt raadede over 300,000 Mand. De var Sovjettropperne langt overlegne i Disciplin og Manøvredygtighed. I det europæiske Rusland havde Czekoslovakerne lidt efter lidt besat hele Egnen om *Volgas* mellemste Løb med Byerne *Sysran, Samara* og *Simbirsk*. Nord for Simbirsk havde de taget Stilling paa begge Sider af Volga, mod Vest stod de 20 til 30 Verst fra *Linien Simbirsk—Sysran*. Mod Sydøst havde de faaet Forbindelse med *Dutoffs* Stridskræfter ved *Samara—Orenburg Linien*. Dog var selve *Orenburg* i Bolchevikernes Hænder. Czekoslovakerne beherskede videre hele det Jernbanenet, der forbandt det europæiske Rusland med *Vestsibirien*, og kunde saaledes afskære alle Korntilførsler fra Sibirien, det eneste store Kornkammer, Storrusland havde tilbage efter at have mistet *Don Egnene* og *Ukraine*. Fra Tjeljabinsk havde de besat *Ufa* og naaet at faa Forbindelse med de czekoslovakiske Afdelinger ved Volga. Vestsibirien var Czekoslovakernes faste Borg. Her havde der dannet sig en antibolchevikisk Regering i *Omsk*. Den sibiriske Bane øst for Omsk var delvis endnu — det gjaldt særligt Egnen om *Irkutsk* — i Bolchevikernes Hænder. I *Østsibirien*, den russiske Jernbanezone i *Mandchuriet* og *Amurlandet* fandtes forskellige Magtcentrer. Ogsaa her var der czekoslovakiske Hærstyrker, som kunde arbejde sammen med Genral *Semenoffs* Regering, der vel var antibolchevikisk, men dog af Venstrefarve, medens en anden Regering, der var dannet i *Charbin* af General *Horvat*, gjaldt for at være reaktionær.

Efter engelske Opgivelser stod der paa dette Tidspunkt *47 Divisioner Centralmagttropper* paa det oprindelig russiske Omraade, fra *Finland* til *Sortehavet*. De største af disse Troppemasser var samlede i Ukraine og Don Egnen, saa langt Øst paa som til *Veronesh*, og de syntes at stræbe frem imod Kornlandet ved Volga. Andre tyske Styrker truede *Murman Banelinien* fra Finland. Denne Omstændighed havde nødt Ententen til at besætte betydelige Strækninger i det nordlige europæiske Rusland for at sikre sig Kontrollen med Murman Banen, denne Bane der var bleven fuldendt af Czarregeringen under Krigen for at sikre Rusland Forbindelsen med Omverdenen over en isfri Ishavshavn. Fra Murman udvidede Ententetropperne — hvortil *Englænderne* afgav det største Kontingent — deres Besættelsesomraade til hele *Hvidehavskysten* med *Onega* og *Archangelsk*. De beherskede saaledes de to Banelinier, Banen fra *Schlüsselburg* (øst for Petrograd) til *Murman* og Banen fra *Archangelsk* til *Vologda*, og de havde tillige besat *Petchenga*, der ligger i den Strimmel Land med Adgang til *Ishavet*, som Finnerne havde gjort sig Haab om at faa. Uden at bryde sig om Sovjetregeringens Protester havde Ententetropperne gjort kort Proces med de bolchevikiske Myndigheder i Hvidehavsbyerne, der satte sig til Modværge, og sluttet Overenskomst med andre lokale Sovjetter, som foretrak at sige sig løs fra Moskva. Saaledes dannede der sig i *Murman* og *Alexandrovsk* Distriktet *en lokal Regering*, der sluttede en Traktat med England, Frankrig og Amerika om Fællesoptræden, mod „den tyske

„Der uddeles ikke Brød i Dag!"
Plakat under Bolchevikherredømmet i Moskva. [„The Great War."]

Koalition"; de Troppeafdelinger, der skulde oprettes her med Ententens Hjælp, skulde staa under russisk Kommando. Ententeregeringerne vilde sørge for Landets Forsyning med Levnedsmidler og fralagde sig iøvrigt alle Erobringshensigter.

I Syd var *Englænderne* ligeledes trængt frem paa russisk Grund. Engelske Tropper stod i *Baku* for derfra at holde *Tyskerne* og *Tyrkerne* Stangen, og der var saaledes ved at danne sig *en engelsk Front ved det Kaspiske Hav og Persiens Grænse.* I Østsibirien blev en Ententeaktion sat i Gang under *japanesisk-engelsk* Førerskab, foreløbigt med det Formaal at bringe Czekoslovakerne Hjælp. Til ingen Nytte protesterede *Lenin* mod Ententens Besættelse af Murman, og et russisk Ultimatum til *Japan* blev ligesaa virkningsløst. Saaledes var Situationen, *da Revolutionen brød ud i Tyskland i November 1918* og vakte Haab hos Bolchevikerne om, at den store Verdensrevolution var i Færd med at realiseres. Saa kom Vaabenstilstanden mellem Ententen og Centralmagterne og dermed Udsigten til, at Centralmagternes Forhold til Rusland og Freden i Brest-Litovsk vilde blive reviderede. Ingen vidste ret, om det var en Vending til det gode eller til det onde for Sovjet-Rusland.

En russisk Kvinde, der gjorde sig fortjent af sit Fædreland. Agnes Rostkovska, i 4 Aar Frivillig i en russisk Kvindebataillon, saaret 2 Gange, dekoreret 2 Gange af Czaren. Derpaa taget til Fange af Tyskerne. Senere gift med en amerikansk Artillerikaptajn.

Indadtil bestræbte Sovjetregeringen sig for at bringe nogen Orden i Kaos. Paa visse Punkter kunde man ogsaa opvise Resultater. I Foraaret 1918 var Enhver, der vovede sig ud paa Gaden efter Solnedgang i russiske Byer, udsat for at blive plyndret til Skindet af hjemvendte eller deserterede Soldater. Røveriet var blevet en Sport. Al Beskyttelse for Person og Ejendom var ophørt. Enhver tog sig, hvad han havde Brug for, uden at betale. I *Petrograd* laa Ligene af myrdede Personer rundt om i Gaderne, uden at Nogen bekymrede sig derom. Arbejdslønnen var oppe paa en meningsløs Højde; der strikedes bestandigt, og en halv Time efter, at Arbejdet var blevet genoptaget, kunde man finde Arbejderne liggende roligt ved Siden af deres Maskiner.

Inden Udgangen af Aaret var der dog en kendelig Forandring at spore i Forholdene. Gaderne var blevne nogenlunde sikre. Sovjetregeringen havde ladet Røverne skyde. Til Gengæld herskede der en sand Rædsel for Spioner og Angivere. Et eneste uforsigtigt Ord, en kritisk Bemærkning var nok til at skaffe den Formastelige i Fængsel. De første frie Dages Gademøder var forbi, Sammenslutninger forbudt, Diskussioner forbudt. Socialiseringen var sat i Gang. De store Forretningers Skilte blev fjernede, og nye Skilte sat op: „Bomulds-Centralen", „Flaade-Centralen", „Metal-Centralen" o. s. v. Socialiseringen sparede

heller ikke den lille, beskedne Butik. To Rødgardister indfandt sig og erklærede, at Butiken var nationaliseret, og Ejeren havde 48 Timer til at samle sine private Smaasager og forsvinde. Hvorledes og hvorhen, derom spurgte Ingen. I nogle Tilfælde lod de lokale Komitéer Ejeren af en Bedrift vedblive at lede den som betalt Funktionær, men der var ingen fast Plan i Bolchevikernes Fremgangsmaade i saa Henseende. Forresten gjorde det ikke synderlig Forskel under de Arbejdsforhold, der var indtraadt. Produktionen gik i Staa. Kun enkelte Fabrikker, hvis Produktion var en Nødvendighed for Staten, holdtes oppe ved store Tilskud. I Hovedstaden *Moskva* var Handelen næsten fuldstændig standset, Bankerne lukkede, der trykkedes ingen Blade undtagen de officielle Sovjetorganer. Ingen Restauranter var aabne, undtagen de folkelige Spiselokaler, nogle faa vegetariske Pensioner, og enkelte Forstadsværtshuse, der vrimlede med Utøj. De store Hoteller og Palæer var nationaliserede for at tages i Brug af Sovjetfolkene og deres Drabanter. I disse Saloner, hvor den fineste Elegance havde haft hjemme, trampede nu Bolchevikmyndighederne rundt. „De skulde se et Palæ, hvor den Røde Hær har Indkvartering," skrev et Øjenvidne; „et Øjeblik efter, at de er kommet, er der to Tommer Snavs paa Gulvet, det forfærdeligste Griseri, og alt Betræk revet af Møblerne, Tapeterne og Malerierne og alt af Værdi er svinet til eller ødelagt." I Moskva havde Sovjetmyndighederne Brug for et Hus, der tjente som Asyl for blinde og lamme gamle Folk. Ingen bekymrede sig om, hvad der skulde blive af de Gamle; de blev jaget paa Gaden, og Sovjetmændene rykkede ind i deres Lokaler.

Et andet Billede af *Røde Rosa*, denne russiske Kvinde, der var en Skændsel for sit Køn.

Statens Overtagelse af Jorden, der var foregaaet ifølge *Dekret af 8. November 1917* var bleven suspenderet i *April 1918*. Men Bønderne havde selv delt Jorden imellem sig, hvorved det var gaaet ud over de Svagere; de besiddende Bønder, der ønskede mere Land, havde faaet Hovedfordelen ved Tilintetgørelsen af Storgodserne, Alle Bønder, der havde nogensomhelst Besiddelsesinteresse, traadte nu i forbitret Modsætning til Sovjets Udsendinge. Bønderne nægtede at sælge deres Korn til den af Sovjet fastsatte, lave Pris. Der udsendtes *Straffeexpeditioner* imod dem. Bønderne havde Vaaben fra Krigens Tid; ofte omgav de deres Landsbyer med Skyttegrave og forsvarede sig med Maskingeværer, og det kom til reglementerede Slag. Som Regel sejrede dog de Røde, og saa blev Bøn-

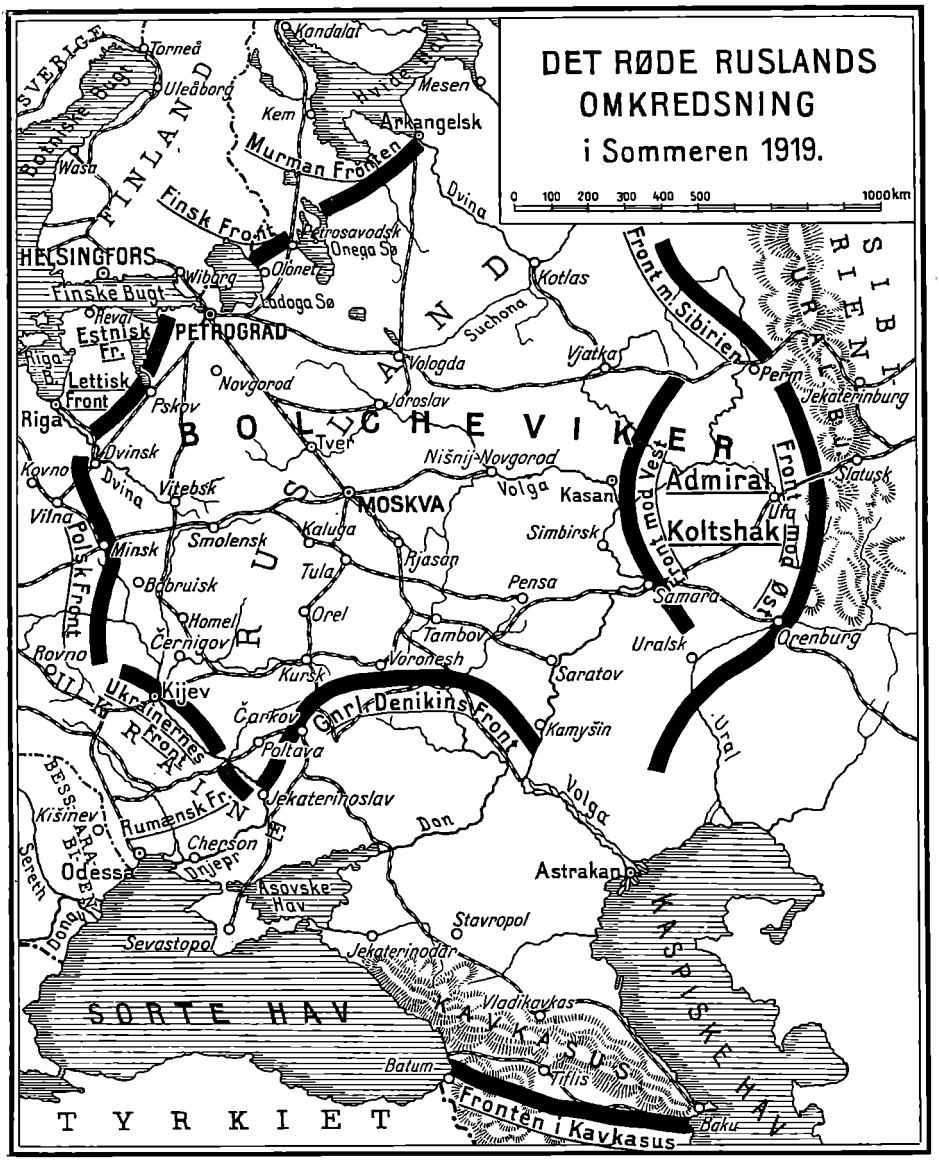

derne skudt og deres Gaarde brændt af. Bønderne gjorde Gengæld ved, naar de kunde komme afsted med det, at forgive de Røde eller begrave dem levende; og hvor Bønderne sejrede, spærrede de af for al Tilførsel til Byerne. Sovjetregeringens Forsøg paa at skabe „kommunistiske Urceller" paa Landet blev en fuldstændig Fiasko, hvad ogsaa de bolchevikiske Blade indrømmede. Selv de jordløse Bønder vægrede sig ved at gaa ind i Kommunerne, men fæstede sig hellere bort for fast Løn. Bonderaadene erklærede, at de behøvede Jord og ikke Politik, og Sansen for Privateje blev stadigt stærkere.

Penge fabrikeredes i ubegrænset Mængde ved Hjælp af Tryksværte og Papir,

men naturligvis gik disse Sovjetpenges Værdi hastigt ned ad Bakke. Bønderne havde Bunker af denne Makulatur og vilde ikke længere tage dem som Betaling. I Byerne kunde man derimod for vanvittige Priser sælge de elendigste Pjalter af gamle Gangklæder, og Opkøberne vandrede ud paa Landet med dem og byttede dem bort for Korn og Mel. I nogle Dele af Rusland var Hungersnøden saa stor, at man fortærede ogsaa det Korn, der skulde bruges til Udsæd, og Blokaden hindrede Indførsel af Sædekorn fra Udlandet. Efterhaanden vænnede Bønderne sig ogsaa til kun at dyrke saa meget af deres Jord, som var tilstrækkeligt til deres eget Underhold, og lod Resten ligge uopdyrket hen. Som Bolchevikerne havde tilintetgjort Handel og Industri, ødelagde de saaledes ogsaa *Landbruget*. Alt virkede i samme Retning: Hungersnøden og Dyrtiden antog de frygteligste Dimensioner. *Hungeren* blev det alt overskyggende Problem.

Admiral *Koltchak*, f. 1875. Modtog Ildaaben i Port Arthur under den russisk-japanesiske Krig og udviste her en saa koldblodig Resoluthed, at der skænkedes ham en gylden Æressabel. Ved Krigens Udbrud Flagkaptajn hos Chefen for Østersøflaaden, Admiral *v. Essen*. 1915 Chef for Flaadeafdelingen i Riga Bugten. 1916 Chef for Sortehavsflaaden, hvor han lagde Minespærringerne ved Bosporus. Efter Revolutionen forstod han ved Enighed med sine Matroser i 4 Maaneder at bevare Disciplinen paa denne Flaade. Under Kerenskis Regering tog Koltchak til Amerika, men vendte 1918 tilbage til Sibirien.

Heller ikke *Arbejdernes* Begejstring for Bolchevismen varede ved. I Rusland, hvor *Proletariatet* siges at regere, har, som en fransk Bladkorrespondent udtrykte det, 90 Procent af Befolkningen intet Begreb om, hvad Socialisme er. Ved Proletariatet maatte nærmest forstaas *Arbejderbefolkningen i de store Industricentrer*. Dette Lag har altid i Rusland kun udgjort et forsvindende Mindretal. Idet „Proletariatets Diktatur" nu i Bund og Grund ødelagde Industrien, blev Arbejderne nødt til at vandre tilbage til Landet, hvorfra de var komne, og hvormed de stadigt havde holdt Forbindelsen vedlige, og søge at friste Livet ved Landvæsenet. Men dermed førtes de forhenværende Arbejdere til at antage Bøndernes Standpunkt, og de virkede med til at forsvare Bøndernes økonomiske Existens overfor de røde Bander.

Saaledes mistede Bolchevikerne lidt efter lidt det sidste Hold i Befolkningen. *Arbejderopstande* fandt Sted i de større Byer. Bolchevismen var bleven et „Proletariatets Diktatur" *uden* Proletariatet, et Folkestyre, der ikke repræsenterede nogensomhelst Del af Folket, i Virkeligheden *et Faamandsvælde*, udøvet med et Tyranni, som Rusland næppe i Czarismens værste Tid havde set Mage til. Først og fremmest gik det ud over det forhadte *Bourgeoisi*, der overalt var udsat for den raaeste Forfølgelse. Navnlig var „Intelligensen" Genstand for Bolchevikernes dødelige Had. Intelligensen var jo den Klasse, der først og fremmest repræsenterede Oplysning, Fornuft, borgerlig Hæderlighed og Ansvarsbevidsthed, og dens blotte Eksistens var en levende Protest mod et Styre, i hvis Sammensætning der

Russisk Gnrl. *Denikin.* I April 1917 Stabschef paa Vestfronten hos Alexejeff. Afløste senere Gurko som den Højstbefalende over den mellemste Vestfront. Arresteredes ved Revolutionens Udbrud, men flygtede. December 1918 Chef for Frivilligheren mellem Sortehavet og det Kaspiske Hav, hvor han havde samlet 150,000 Mand.

indgik 60 Procent Idioter og 39 Procent Slyngler. Mod Bourgeoisiet vilde Bolchevikerne støtte sig paa Bønderne og Arbejderne, men kom snart i en permanent Krigstilstand med de Første, medens de Sidste ikke havde andre Midler til at forsvare sig end Striker og Demonstrationer. Men ogsaa disse Vaaben sørgede Magthaverne for at berøve Arbejderne. Da Arbejderne i Marts 1919 demonstrerede paa *Moskvas* Gader og raabte: „Ned med Lenin, ned med Trotzki, ned med Hungerrepubliken!", sendtes Rødgardister ud mod Demonstranterne. 4000 Arbejdere blev slæbt bort og dræbt gruppevis uden Lov og Dom med Geværskud eller Bajonetstik, og nogle Dage efter beordrede Sovjet, at Medlemmerne af „Intelligensen" skulde fjerne Ligene; de, der vægrede sig, blev skudt. I Petrograd demonstrerede Arbejderne ligeledes og raabte: „Ned med det bolchevikiske Despoti!" Her kom det til Gadekampe, hvor *Chineserhorder* med deres Maskingeværer gjorde lyst i Arbejdernes Rækker. Da Strikerne paa de Fabrikker, der endnu holdtes aabne, f. Ex. Værkstederne for Jernbanemateriel, begyndte at tage Overhaand, stilledes disse Fabrikker under Opsigt af Rødgardister, der gjorde Brug af deres Geværer ved det mindste Tegn paa Opsætsighed. Det var nu ikke længere hverken *Lønspørgsmaal* eller *politiske Krav,* der fik Arbejderne til at strejke, de strejkede *som Protest mod at skulle dø af Sult.* Men *Strejkeretten* var gaaet samme Vej som Ytrings-, Presse-, Forenings- og Forsamlingsfriheden og alle de andre demokratiske Rettigheder, og Arbejderne blev holdt til Arbejdet med Militærmagt og skudt ned, hvis de mukkede. At Arbejderne i den øvrige Verdens Lande stadigt saa energisk har modsat sig enhver Indskriden mod Sovjetstyret i Rusland ud fra den Betragtning, at det „jo dog er en Arbejderregering", vidner just ikke højt om politisk Modenhed og Dømmekraft. Lenin har forøvrigt revideret sine Teorier om Arbejdsforholdene. I et Skrift om Sovjetregeringens nærmeste Opgaver erklærer han, at *Rusland ikke er modent til den rene Program-Kommunisme,* og fordrer derfor Indførelse af Akkordarbejde, Ansættelse af sagkyndige "Specialister" med høje Gager til at lede Arbejdet og Kontrol med Arbejdsydelsen efter Uret ifølge Taylorsystemet, som Arbejderne i Amerika og Vesteuropa altid har sat sig imod, fordi det var altfor opslidende for Arbejderne.

Russisk General *Semenoff.*

General *Judenitch.* Ved Verdenskrigens Udbrud Generalstabschef i Militærdistriktet Kaukasus. Erzerums Erobrer. I 1919 Chef for den nordvestrussiske Hær.

„Der myrdes dagligt lavt regnet 10,000 Mennesker", skrev Kaptajn *Nyholm* i Juli 1920 i „Berlingske Tidende". Bolchevikerne begyndte deres Styre med at oprette en Rød Hær, der kunde forsvare Sovjetrepubliken mod ydre og indre Fjender og tjene de ledende Mænd som Livgarde. De havde kraftigt virkende Midler til at skabe en saadan Hær; Medlemmerne af den Røde Hær var de Eneste, der fik første Forplejning, og for Alle, der sultede eller var blevne erhvervsløse, stod den Røde Garde aaben; her var Mulighed for at blive mæt og Udsigt til at berige sig ved Plyndringer. Snart begyndte man ogsaa paa Tvangsudskrivninger blandt Bønderne. Officerer fra det gamle Regimente traadte ind i den Røde Hær, enten frivilligt, for at redde sig selv og deres Nærmeste fra Sultedøden, eller tvungent, idet Sovjetmyndighederne tog deres Forældre, Hustruer, Børn som Gidsler og truede med at lade dem skyde, hvis vedkommende Officerer ikke gjorde deres Pligt. Og Truslerne blev udført. Naturligvis var en Hær af denne Art med et saadant Officerskorps ikke til at stole paa. Kun et gennemført Spionagesystem og blodig Tvang kunde opretholde Disciplinen. I den Røde Hær regnede man ikke med Menneskeliv. Viste en Soldat eller en Officer den mindste mistænkelige Opførsel, blev han hængt eller skudt. Kommissærer fulgte med Hærene for at kontrolere dem, og enhver Officer kontroleredes af Sovjetspioner. Alligevel var

Udsigt over *Kronstadt*.
Byen Kronstadt ligger paa den sydøstlige Del af Øen *Kotlin* i den Finske Bugt, omgiven af talrige Befæstninger, der udgør et Led i en tværs over Havbugten trukket befæstet tredobbelt Spærrelinie, i hvilken der kun syd for Øen findes et Gennemfartssted for Skibe. Kronstadt har tre Havne, er regelmæssigt bygget og har talrige prægtige Bygninger.

Gade i *Kronstadt*.
Kronstadt blev anlagt 1710 af *Peter den Store*, som i 1703 havde erobret Øen. Byen deles i to Partier, Kommandantstaden og Admiralitetsstaden. Den har alene 15 græsk-ortodoxe Kirker, men ogsaa en romersk-katolsk Kirke og protestantiske Kirker, en Synagoge og en muhammedansk Moské. Før Krigen! 60,000 ndbyggere.

de røde Hære mere anvendelige til at skyde paa værgeløse „Kontrarevolutionære" end til regulære Kampe mod velbevæbnede Fjender. Ofte deserterede hele Arméer over til Fjenden efter at have dræbt de medfølgende Kommissærer. Kærnetropperne var Fremmede, ca. 30,000 Lettere og ca. 80,000 Chinesere. Navnlig de Sidste lod sig bruge til alt.

Sulten er Bolchevikernes store Tvangsmiddel. Ententens Levnedsmiddelblokade gik i første Række ud over de Klasser i Rusland, som Ententemagterne helst vilde hjælpe. Befolkningen deltes i fire Klasser med Hensyn til Levnedsmiddelforsyningen. Til første Klasse hørte kun Sovjetstyrets aktive Medarbejdere, iberegnet den Røde Hær. Medlemmerne af denne Klasse fik til en fastsat, forholdsvis billig Pris et Kvantum Levnedsmidler, der, suppleret med, hvad de kunde købe udenfor, nogenlunde forslog til Livets Ophold. Det Kvantum Fødemidler, der tilstodes de andre Klasser, var langt ringere, og for tredie og fjerde Klasse, hvortil Bourgeois'erne og Intelligensen hører, var Portionerne saa ringe, at Medlemmerne af disse Klasser næsten udelukkende var henvist til det, som de kunde købe til afsindige Priser ad Smugveje. Havde de ikke Raad til at skaffe sig Forsyninger paa denne Maade, var Sultedøden kun et Tidsspørgsmaal.

Det var under disse Forhold uundgaaeligt, at det ulykkelige Land maatte hjemsøges af *Epidemier*. I Moskva forefaldt der i Foraaret 1919 hver Dag ca. 500 Tilfælde af Plettyfus og sorte Kopper. Folk døde i saa store Mængder, at Ligene maatte ligge i Ugevis, inden de kunde komme i Jorden. Ogsaa Antallet af Selvmord steg uhyre. Mere og mere fortvivlede blev Forholdene, efterhaanden som Mængden af disponible Levnedsmidler aftog.

Fredskonferencen i Paris tilkaldte strax efter sin Sammentræden i *Januar 1919* den hjemvendte franske Ambassadør i Moskva, *Noulens*, og den danske Gesandt i Rusland, *Harald Scavenius*, for at de kunde give Meddelelser om Forholdene. Begge tilraadede energisk en militær Aktion, som endnu kunde gennemføres med forholdsvis smaa Midler, og henviste til den Fare, der laa i, at den bolchevikiske Smitte fik Lov til at brede sig over Verden. Fredskonferencen var uenig om Sagen, og det endte med, at den foreslog *en Forligskonference paa Prinseøerne* i *Marmarahavet* mellem Sovjetregeringen og de forskellige antibolchevikiske Regeringer. Bolchevikerne erklærede sig rede, de andre Regeringer afslog indigneret Indbydelsen. Det sidste kunde man paa Forhaand vide. Fredskonferencens utilstrækkeligt overvejede Plan bragte kun Ententen et Nederlag, og det kom ikke til Forhandlinger.

Men *de ledende Kredse i England* haabede stadigt paa Tilvejebringelse af *et Kompromis* mellem Sovjet-Rusland og Vesten. I engelske Regeringsblade fremstilledes Lenin nu som „et politisk Talent af Rang", der „kunde gøre langt større Skade som politisk Fribytter end som anerkendt Medlem af det politiske Verdenssamfund". Den amerikanske Journalist *Bullit* blev sendt til Rusland paa den engelske og amerikanske Regerings Vegne — uden den franske Regerings Vidende, som det synes — for at sondere Mulighederne. Han vendte dog tilbage uden at medbringe Resultater, og Forsøget paa at naa til en mindelig Overenskomst med Bolchevikerne førte ikke til noget, og imidlertid ændredes Situationen.

Under Parolen „Fred og Brød" havde Bolchevikerne i sin Tid taget Magten. Krig og Sult havde Rusland faaet i Stedet. Brest-Litovsk Freden var bleven erklæret ugyldig ved Centralmagternes Vaabenstilstandsoverenskomster med Ententen. *Sovjet-Rusland var i faktisk Krigstilstand med Ententen og desuden med de vestlige Randstater, Finland, Estland, Letland, Litauen, Polen og Ukraine.* Endelig

havde det Krig med de antibolchevikiske russiske Regeringer og militære Enheder, nemlig General *Koltchaks* Regering i *Sibirien*, General *Semenoffs* Hær i *Astrakan*, *Dutoffs Ural-Kosakker* og *Krasnoffs Don-Kosakker*, *Denikins „Frivillige" Hær* i *Sydrusland* og *Kaukasus* og *den nordrussiske Regering* i *Arkangelsk*. En *nordvestrussisk Hær* dannede sig under *Erzerums* Erobrer, General *Judenitch*. Imod alle disse Modstandere havde Bolchevikerne den Røde Hær, der i 1919 ansloges til alt ialt 1,200,000 Mand. Antibolchevikerne havde vistnok i det hele ringere Styrker til deres Raadighed, men efterhaanden som de trængte sejrrigt frem, forøgedes deres Hære ved Overløbere fra Bolchevikhærene og ved Frivillige fra de erobrede Egne. Desuden fik de efterhaanden Tilførsler af Vaaben og Ammunition fra Ententen. Af de antibolchevikiske russiske Hærførere Koltchak, der havde underlagt sig det meste af Sibirien, den største Anseelse.

Parti af Byen *Kursk*.
Kursk er Hovedstaden i det russiske Guvernement af samme Navn og ligger ved den lille Flod Kurs Udløb i Tuskorj, som atter falder i Seim, der er et Tilløb til Dnjeprs store Biflod Desna. Kursk er et vigtigt Jernbaneknudepunkt og har en anselig Industri. Før Krigen 55,000 Indbyggere.

I Foraaret 1919 var der Planer fremme om *en stor kombineret Operation mod Bolchevikerne*. Den venstre Fløj af Koltchaks Hær skulde gaa over *Volga* og true *Moskva*, medens den højre Fløj mellem *Viatka* og *Kotlas* skulde forene sig med Englænderne fra *Arkangelsk*. *Judenitch* skulde med Hjælp af *Finnerne* og *Esterne* befri *Petrograd*. Længere syd paa var Situationen mindre gunstig for de russiske Patrioter. *Odessa* var opgivet af Ententetropperne og taget i Besiddelse af Bolchevikerne, der her og paa *Krim* var naaet ud til *Sortehavet*. *Rumænerne* havde en farlig Stilling mellem Lenins russiske røde Hære og *Bela Kuns* ungarske. Ukrainerne lededes af *Petljura;* han bekæmpede Bolchevi-

Pladsen foran Hovedbanegaarden i Sortehavsstaden *Odessa*.
Odessa er Kredsstad i Guvernementet Odessa. I 1789 erobrede Russerne den derliggende tyrkiske lille Fæstning Hadji-Bey. Hurtigt opstod der paa Stedet en blomstrende Koloni, der allerede af Katharina II ophøjedes til Købstad, kaldet Odessa efter den græske Koloni Odessos, som laa i Nærheden i Oldtiden. Odessa har den største Handel af alle russiske Havne og er navnlig Hovedudførselspladsen for Ruslands Korn. Byen har ogsaa en Del Industri, et Universitet og mange Velgørenhedsanstalter og Pragtbygninger mm. Før Krigen var Indbyggerantallet 550,000, hvoraf 150,000 Jøder. Som Garnison havde Byen VIII. A.K.
Gnrl. Romanenko.

Gnrl. Denikins Front i Oktober 1919.

kerne, men hans militære Styrke bestod væsentligt af nogle østrigsk-rumænske Troppeafdelinger, der blev temmelig planløst ført.

Ententen ventede sig imidlertid en hel Del af den kombinerede Felttogsplan for Sommeren 1919. I Maj indledede de allierede Magter efter megen indbyrdes Uenighed endelig Forhandlinger med Koltchaks Regering i Omsk om Grundlaget for et nærmere Samarbejde. I et Telegram af 26. Maj til Koltchak erklærede de, at Formaalet med deres Politik var at genoprette Freden i Ruslands Indre og sætte det russiske Folk i Stand til selv at ordne sine Sager ad konstitutionel Vej. Da dette Maal ikke kunde naas ved Forhandlinger med Sovjetregeringen, var de allierede og associerede Magter rede til at yde Koltchak deres Støtte ved Forsyning med Ammunition, Levnedsmidler og andre Nødvendighedsartikler, for at han kunde danne en Regering for hele Rusland. Men de krævede dog først afgørende Garantier for, at Koltshak fulgte en Politik, der stemmede med deres egen. Han skulde gaa ind paa, saa snart han var bleven Herre i *Moskva* at sammenkalde en grundlovgivende Forsamling, der var valgt ved frie, hemmelige og demokratiske Valg, og overfor hvilken den russiske Regering skulde være ansvarlig. Han maatte ikke gøre noget Forsøg paa at genoprette nogen Klasses Privilegier; *Finlands* og *Polens* Uafhængighed skulde anerkendes, og eventuelle Stridsspørgsmaal mellem disse Stater og Rusland skulde henskydes til Afgørelse ved *Folkenes Forbund,* der tillige skulde have Ret til at træffe Bestemmelse om de rumænsk befolkede Dele af *Bessarabien.* Koltchak svarede, at han strax, naar Bolchevikerne var knust, vilde sammenkalde en konstituerende Forsamling, der frit kunde træffe Bestemmelse om Regeringsformen, og som tillige maatte have Afgørelsen i Udenrigsspørgsmaal, altsaa ogsaa angaaende Spørgsmaalene om Finland, Polen og Bessarabien.

Med dette Svar erklærede de allierede Magter sig tilfreds, og de lovede at yde ham Støtte uden dog at yde hans Regering nogen definitiv Anerkendelse. De andre russiske Generaler, der kæmpede mod Bolchevikerne, Semenoff, Denikin, Judenitch o. s. v., havde paa dette Tidspunkt alle stillet sig under Koltchaks Overkommando, og den hidtil savnede Enhed i Modstanden mod Sovjetregeringen var saaledes tilvejebragt. Men Sommerens Kampe fik ikke det Udfald, man havde ventet. *Koltchaks* Angreb slog fejl, og Koltchak selv blev af Bolchevikerne drevet tilbage til Sibirien. De Røde vandt Terræn i de baltiske Lande, og Befrielsen af *Petrograd* slog fejl, og den engelske Regering erklærede, at den vilde trække sine Styrker tilbage fra Arkangelsk. Til Gengæld havde *Denikin* stor Fremgang i Syd. Polakkerne gjorde ligeledes Fremskridt, og *Rumænien* fik Ryggen fri ved Bela Kuns Fald. Det var nu først og fremmest Denikin, til hvem

Admiral *Koltchaks* Tropper trækker sig tilbage fra *Ufa* (se Kortskitsen S. 194).

Bolchevikfjenderne saa hen med Haab. Ved Midsommertid havde Denikin en Hær paa ca. 250,000 Mand, hvoriblandt 150,000 Kosakker fra Don, Kuban og Terek; i September talte hans Armé henved en halv Million Mand. *Hele Sydrusland med Krim, Cherson, Odessa og Nikolajev* var da befriet, Handelen over Sortehavet var kommen i Gang, og de allierede og associerede Magter stilledes overfor den Opgave at tilfredsstille de befriede Landsdeles glubende Hunger efter Varer af enhver Art. Denikins Front strakte sig ubrudt over 1000 Kilometer.

Igennem Ural-Kosakkerne havde Denikin faaet Forbindelse med Koltchaks venstre Fløj. Imod Vest fik Denikin i September Føling med *de polske Styrker*. Han erobrede *Kjev*, og der fandtes nu ingen røde Tropper syd for Kjev helt hen til den rumænske Grænse.

Hvad der voldte Vanskelighed, var for det første det usikre Forhold til Ukrainehøvdingen *Petljura*, for det andet den indbyrdes Skinsyge og Mistro mellem de unge Stater imod Vest: *Polakker* og *Ukrainere* stod i fjendtligt Forhold til hinanden, *Litauerne* nærede den dybeste Mistillid til Polakkerne, og til Tider var der direkte Krigstilstand mellem disse to Folk; *Letterne* og *Esterne* nærede en ikke mindre afgjort Mistillid til de tyske Tropper, der endnu optraadte som Herrer i Balterlandene, hvorfra de deltog i Kampen mod Bolchevikerne. Endelig havde alle de nydannede Stater baade Denikin og den nordvestrussiske Regering, der under Beskyttelse af Judenitchs Bajonetter og under Englands Auspicier havde dannet sig i *Reval* i August Maaned, mistænkt for at nære imperialistiske Planer paa deres Bekostning. Man var klar over, at et genfødt Rusland maatte stræbe ud imod Østersøen, og dermed vilde Balterlandenes nyvundne Frihed være forbi. Det var ogsaa karakteristisk, at Ententen af Koltchak kun havde forlangt Garantier for Finland og Polen, men ikke for Litauen, Letland og Estland, og selv Garantierne for Finland og Polen havde Admiralen vidst at sno sig fra ved at erklære disse Spørgsmaal for henhørende under den kommende konstituerende Forsamlings Kompetence. Før Erobringen af Kiev udstedte Denikin forøvrigt en Proklamation, hvori han lovede et vist Selvstyre med Hensyntagen til lokale Særegenheder.

Englænderne, der havde ydet den nordvestrussiske Regering kraftig Støtte — et Blad i Genève meddelte „fra paalidelig Kilde" Indholdet af en hemmelig Traktat mellem England og denne Regering —, og som havde bidraget til at svække Bolchevikernes Magt, dels ved at opretholde Blokaden i Østersøen, dels ved gentagne, vellykkede *Flaadeangreb paa Kronstadt*, traf i Begyndelsen af *August* Forberedelser til at *trække deres Tropper tilbage* fra *Murman Fronten*. Denne Tilbagedragning skulde ledes af General *Rawlinson*. Men radikale engelske Blade, der bestandigt havde ivret mod russiske Æventyr, fremkom snart efter med Afsløringer angaaende visse hemmelige Planer om *et nyt Fremstød* fra *Murman* mod *Petrograd*, der skulde ligge bag ved Rawlinsons Mission.

Moskvaregeringen gjorde Forsøg paa at *lamme sine Modstandere* ved en energisk Agitation rundt om i *Orienten*. Den spredte sin Propaganda til *Persien* og *Afghanistan* og til *Muhammedanerne i Indien*, og den opfordrede *Chinas Folk* og *Pekingregeringen* saavelsom Modregeringen i *Sydchina* til *Samarbejde* for at gøre Koltchaks og Japanesernes imperialistiske Planer til intet.

Den 30. September bragte „Agence Havas" et *Telegram* fra *Washington*, der gik ud paa, at den russiske Sovjetregering ifølge officielle Efterretninger havde erklæret sig *rede* til at indlede *Fredsforhandlinger* paa følgende Hovedbetingelser: *Sovjetstyret* skulde *ophøre* tillige med Henrettelserne og Terrorismen; til Gengæld skulde *12 Bolchevikførere*, deriblandt *Lenin*, *Trotzki* og *Sinovieff*, have frit Lejde til *Sydamerika*. Efterretningen blev hverken benægtet eller bekræftet; man hørte overhovedet aldrig mere om denne Sag. Maaske har det blot været *en Føler*. Imidlertid tilbød Sovjetregeringen baade *Finland* og *de baltiske Lande Fredsunderhandlinger*. De baltiske Regeringer forhandlede indbyrdes og blev enige om at gaa ind paa Fredsforhandlinger, ved hvilke Sovjetregeringen *anerkendte deres Selvstændighed*, som de ansaa for truet af den Koltchakske og de andre med denne samarbejdende russiske Regeringer. Den til *Nordvesthæren* hørende Oberst *Bermondts* uventede Overfald paa Letterne, hvortil Dele af den tyske Jerndivision medvirkede, kom her — skønt Nordvestregeringen tog bestemt Afstand fra Sagen — Sovjetregeringen ret til Pas.

For Sovjetregeringen truede Faren navnlig fra *den Denikinske Front* og fra *Nordvesthæren*. Denikins Frontlinie strakte sig i *Oktober* fra et Punkt ved *Sortehavet* noget vest for *Odessa* i lige Linie mod Nord til *Kjev*, derfra videre syd om *Tchernigov*, syd om *Livni* i Guvernementet *Orel*, nord om *Voronesh*, derfra Syd paa langs *Don* til et Punkt nord for *Zarizin* og videre til det *Kaspiske Hav*, vest for *Astrakan*. Hans Styrker bestod af *den egentlige Frivillighær*, hvori *Resterne af General Korniloffs Hær* var optaget, *Don-Arméen*, *Kaukasus Arméen* under General *Wrangel*, det *Krim-Azovske Korps*, *Terek-Kosakkerne* og enkelte *særskilte Frivilligafdelinger*. Ad tre Hovedlinier, *Orel*, *Briansk* og *Kromi*, rykkede han frem i Retning af *Moskva*. *Rostov* var *Centret for Sydruslands politiske og økonomiske Liv*. Her fandtes de øverste Regeringsinstitutioner og Repræsentanterne for Udlandet. I Rostov blev der under Denikins Forsæde afholdt *et Møde*, hvor det skulde overvejes, hvilke Foranstaltninger der burde tages til *Genrejsning af det industrielle og kommercielle Liv*.

Denikins Program, der blev offentliggjort ved *et Opraab til Befolkningen i Kjev*, indeholdt en Række sociale Reformer (8 Timers Arbejdsdag, Arbejderforsikring og Andel i Udbyttet til Arbejderne o. s. v.), *Tilbagegivelse af nationaliserede Virksomheder til Ejerne;* et særligt *Agrarprogram* skulde udarbejdes af en Kommission, men foreløbigt garanteredes der *Bønderne den nødvendige Jord for Statens og de private Ejendomsbesidderes Regning*, idet den individuelle Ejen-

domsret til Jord principielt fastholdtes, men der fastsattes *et Maximum for Jordbesiddelse;* Staten Ukraine — der var *et tysk Værk* — skulde ophæves og *Lillerusland* gaa op i Det Russiske Rige.

Det sidste Punkt paa Programmet maatte naturligvis *umuliggøre* enhver Samvirken mellem *Denikin* og *Petljura.* Det kom endog til aaben Krig imellem dem, og Ukrainerne maatte nu føre en Krig med *tre Fronter,* nemlig mod Denikin, Bolchevikerne og Polakkerne. Hvor Denikin kom frem paa lillerussisk Omraade, *undertrykte han alle Ytringer af nationalt ukrainesk Liv,* lukkede Skolerne, forbød Bladene og opløste de nationale Foreninger af enhver Art.

I *Oktober* begyndte *Judenitch* paa *sin nye Offensiv* paa *Nordvestfronten. Den 11.* indtog han *Jamburg, den 16. Gatchina* og *Krasnoje-Selo,* hvor fra man kunde skimte Lysene i *Petrograd.* Hovedstaden var opfyldt af skælvende Forventning; Befrielsen nærmede sig. Imidlertid ankom *Trotzki* til Petrograd og overtog Kommandoen. Han handlede med stor Energi, afsatte en Del Kommissærer, lod en Mængde Befalingsmænd skyde og satte paalidelige Kommunister i deres Sted. Han kørte rundt i Gaderne for at opildne Bolchevikerne. Betydelige Hærstyrker blev i Hast samlet sammen, og Judenitch maatte trække sine underlegne Troppestyrker tilbage. Alt, hvad Nordvesthæren havde vundet, gik tabt, og midt i *November* var *Nordvesthæren opløst.* Generalen selv havde aabenbart ganske tabt Hovedet, han lod Hærens Rester skøtte sig selv, og medens de ulykkelige Soldater døjede under Kulde, Sult og Nød, gjorde han Forberedelser til at rejse til Udlandet med Resterne af Nordvesthærens Pengemidler. Paa Foranledning af Nordvesthærens Administration blev han *arresteret* i *Reval.* Først et Par Maaneder efter slap Judenitch ud af Estland, medens den estiske Regering fik 12,000 syge Soldater og 24,000 sultende Flygtninge at sørge for.

De første Fraterniseringer mellem engelske Arbejdere og de russiske Revolutionære: *Will. Thorne* og *O'Grady* bringer i 1917 *den provisoriske Regering de engelske Arbejderes Hilsen.*

Saaledes endte General Judenitchs Eventyr. Da Nordvesthæren ikke længere existerede, kunde Bolchevikerne *samle deres Kræfter mod Denikin,* der nu ogsaa blev nødt til at *rømme Kjev* og tiltræde *et hastigt Tilbagetog* over hele Linien. Trods alle de fra antibolchevikisk Side fremkomne smukke Skildringer af Denikins kloge, faste og samtidigt demokratiske Politik synes han i Virkeligheden *ikke at have haft nogen fast Position i Befolkningen.* De russiske Socialrevolutionæres Organ i Paris, „Pour la Russie", skildrede Denikin som *en vadskeægte Reaktionær* og en *Diktator* der med haard Haand undertrykkede alle Spor af frit offentligt Liv, altsaa i ret nøje Overensstemmelse med de ukraineske Beret-

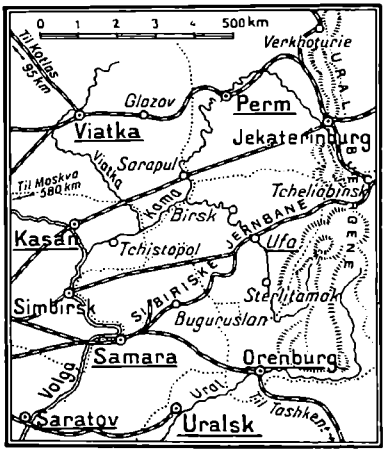

Kortskitse til *Kampene i det sydvestlige Sibirien.*

ninger. „Overalt Belejringstilstand, præventiv Censur, og desuden Hængninger, Nedskydninger og Piskninger uden Grænser." Men i „Pour la Russie"s Betragtninger kommer *Partifjendskabet* utvivlsomt frem. En upartisk Kender af de russiske Tilstande som den tyske Journalist *Hans Vorst* har *fremhævet Denikins og Koltchaks Fortjenester ved Genoprettelse af ordnede Forhold paa de Omraader, hvor de fik Magten.* Men naturligvis har en Diktators Haand været *nødvendig* til at skaffe Ro og Orden. Hvor reaktionær eller hvor demokratisk Koltchak og Denikin vilde have vist sig, naar Bolchevismen en Gang var *styrtet*, har man *ikke* faaet Lejlighed til at *erfare. Deres Saga var snart ude.*

Admiral *Koltchak* havde i *Forsommeren 1919* maattet trække sig tilbage til *Sibirien*, hvor han foreløbigt endnu havde Overmagten i det meste af Landet. Ved Erobringen af *Jekaterinenburg* havde han ladet anstille Undersøgelser angaaende *Mordet paa Czaren og hans Familie*, og disse Undersøgelser har paa forskellig Vis bidraget til at kaste Lys over en af de mest rystende Episoder i den russiske Revolutions Historie.

I November blev Bolchevikerne imidlertid i Stand til at kaste friske Tropper fra *Centralrusland* og *Turkestan* ind i Sibirien. De erobrede *Petropavlovsk* (se Kortskitserne foran S. 177, 184 og 190). Koltchak maatte trække hele sin Frontlinie tilbage. I *November* naaede de Røde *Omsk.* Og nu *begyndte hele Koltchaks Magt at smuldre hen.* De Socialrevolutionære i Sibirien rejste sig imod, hvad de kaldte hans „reaktionære Styre". Hærens Disciplin og Moral lod i Forvejen meget tilbage at ønske. Koltchak maatte vige ustandseligt, og Bolchevikerne tog det Land i Besiddelse, som han opgav. Efterhaanden formede *de Hvides Tilbagetog* sig som *en fuldstændig Déroute.* Enorme Mængder af Krigsforraad, som de Allierede havde stillet til de Hvides Disposition, faldt i de Rødes Hænder.

Efteraarets Krigsbegivenheder i Rusland øvede deres Indflydelse i *Vesteuropa.* I engelske Regeringskredse fik Tanken om *en Fredsoverenskomst* med *det tilsyneladende uovervindelige Sovjet-Rusland* igen Vind i Sejlene. *Litvinoff*, alias *Finkelstein*, den tidligere uofficielle bolchevikiske Repræsentant i *London*, der var bleven udvist fra London paa Grund af sin Propaganda, mødtes i *November* som bolchevikisk Kommissær med en britisk Udsending, *O'Grady.* Mødestedet var *København*, og Emnet for Drøftelserne var *Udvexling af Krigsfanger.* Der herskede imidlertid en almindelig Overbevisning om, at *der laa mere bag.* Først i *December* udsendte Litvinoff *en Redegørelse*, hvori han forklarede, at *Bolchevikerne var rede til at slutte Fred med de Allierede naarsomhelst* og *til at betale Freden med Koncessioner o. l.* Efter „Times" havde nogle britiske Officerer, der var Fanger i Rusland, før Litvinoffs Afrejse faaet at vide, at de vilde blive skudt, hvis Litvinoffs Fredsmission glippede. Saa let gik det nu heller ikke. *Lloyd George* ignorerede Bolchevikernes Trusler og udtalte i Underhuset *den 15. December*, at Bolchevikerne, hvis de vilde have *Fred*, maatte *søge* den hos *Koltchak*, *Denikin* og *deres andre indre Fjender.* Fredstilbudet blev saaledes resultatløst, men Sovjetmændene havde Indtryk af, *at England var til at faa i Tale.* For det britiske

Omslaget til Bolchevikernes Blad ved Fronten: „*Den Røde Soldat*".
(Forside, til højre:) Over Rammen: „*Proletarer i alle Lande forener Eder!*" Forneden indenfor Rammen Bladets Navn. (Bagside, til venstre:) *Ophidselse mod Denikin og de Donske Kosakker.* Foroven lige under Rammen: „Det donske Kul skal være vort!" Forneden indenfor Rammen: „Ingen Kul betyder Standsning af Fabrikkerne. Ingen Kul betyder ingen Tog." „Saa længe *Don* ikke er vor, følger Sulten os." „Sejr over *Denikins* Bander er Sejr over Sulten!"

Rige stod jo *store Orientinteresser* paa Spil, og Bolchevikerne havde *langt lettere* ved at vinde Indflydelse hos de orientalske Folk end det czaristiske Ruslands Mænd havde haft.

I *Dorpat* forhandledes der i *December* mellem *Estland* og *Sovjet-Rusland*. Ogsaa med *Letland* og *Litauen* kom der snart Underhandlinger i Gang.

Det officielle Bolchevikorgan „Pravda" *klagede jævnligt over Arbejdernes Mistillid til det røde Diktatur* og *deres „kontrarevolutionære" Tendenser*. Interessante Oplysninger bragte Bladet om Jernbaneforholdene. Om *Reparation* af det rullende Materiel var der saa at sige *ikke mere Tale*. Antallet af Jernbanevogne i Rusland var gaaet ned fra ca. 540,000 i 1916 til ca. 227,000 i Marts 1919, og Antallet af Lokomotiver var i samme Tidsrum gaaet ned fra ca. 20,300 til ca. 9000. Procenttallet af udrangerede Banevogne og Lokomotiver var voxet fra henholdsvis 3,5 og 16,8 pCt. i 1916 til 23 og 55 pCt. i April 1919. For at raade Bod paa den fuldstændige Desorganisation af Trafikvæsenet med Hensyn til Fremstillingen af rullende Materiel havde Magthaverne indført et særligt Præmiesystem for hurtigt og godt udført Arbejde. Resultatet var minimalt.

Trods Trafikmidlernes daarlige Tilstand foregik imidlertid Bolchevikernes Fremrykning i Sibirien *overordentlig hurtigt*. Fra Midten af *November 1919* til *Nytaar 1920* var de (se Kortskitsen S. 177) naaet omtr. 150 danske Mil frem langs Banen og stod mellem *Tomsk* og *Krasnojorsk*. De havde besat store Strækninger paa begge Sider af Banelinien og nærmede sig *Mongoliets* Nordvestgrænse. Koltchak

truedes nu paa sit eget Omraade ikke blot af de misfornøjede *Socialrevolutionære*, men ogsaa af *de czekoslovakiske Tropper*, der jo altid havde kæmpet for deres egne, ikke for russiske Interesser. Deres Leder i Sibirien var begyndt at indlede Forhandlinger med Bolchevikerne. Der havde dannet sig *en socialrevolutionær Regering i Irkutsk*, og den fordrede, at Koltchak skulde trække sig tilbage. *Den 29. Januar* meldte Telegrafen, at Czekoslovakerne havde henvendt sig til den franske General *Janin*, der i 1918 var bleven sendt til Sibirien og af Koltchak bleven stillet i Spidsen for alle Tropperne vest for Irkutsk, med det Forlangende, at han vilde samtykke i, at *de udleverede Koltchak til de Socialrevolutionære*. Janin gav efter, og Koltchak blev udleveret. De nærmere Omstændigheder ved disse Begivenheder er endnu ikke helt kendte.

Koltchak havde i Forvejen ved *en Ukas af 4. Januar* overdraget sin Magt til *Denikin* og midlertidigt lagt den øverste Myndighed i General *Semenoffs* Hænder. Semenoff overtog nu Ledelsen af den Koltchakske Regering under de vanskeligste Forhold. I *Charbin* proklamerede samtidigt General *Horvat* sig som Indehaver af den øverste Magt. Opløsningen var almindelig. Czekoslovakerne og de Socialrevolutionære leverede hinanden Kampe, men underhandlede hver for sig med Bolchevikerne. Medens Czekoslovakerne stræbte dels at kæmpe sig frem i vestlig Retning mod Hjemmet dels i østlig Retning at naa frem til Stillehavet, forhandlede de Socialrevolutionære med Bolchevikerne. Allerede *den 31. Januar* kunde de Røde holde deres Indtog i *Vladivostok*. Koltchak blev *den 7. Februar* skudt i *Irkutsk* efter Ordre af en lokal revolutionær Komité. Med *Japan* sluttede Sovjetregeringen i April en Overenskomst, der gik ud paa, at der garanteredes de japanesiske Undersaatter Bevægelsesfrihed, at de russiske Myndigheder overalt i Sibirien vilde undertrykke enhver skadelig Propaganda og søge at holde enhver Bestræbelse for at forstyrre Freden i *Korea* og *Mongoliet* nede, ligesom den japanesiske Hær uhindret skulde kunne beskytte Japanesernes og Koreanernes Liv og Ejendom i Sibirien. Alle Overenskomster mellem japanesiske og russiske Embedsmænd skulde respekteres.

Ingeniør *Krassin*.
Russisk Kommissær for Folkeøkonomi.

Ogsaa *Denikins Front* maatte stadigt vige for de Rødes Angreb. Bolchevikhærene rykkede hurtigt frem mod Denikins *Centrum* og nærmede sig *Taganrog* ved *det Asovske Hav;* i Vest tog de *Kalinovka* ved *Kjev—Lemberg Banen* og stod kun 20 danske Mil fra *Dnjestr*, saa at Denikins Føling med *den polske Hær* var truet. Ved *Dnjepr* var de naaet frem syd for *Jekaterinoslav*. Saaledes var Situationen først i *Januar*. Ved *Don-Volga Afsnittet* havde de Røde ikke haft fuldt saa stærk Fremgang, men ved at *gaa over Don* havde de dog bragt *venstre Flanke* af den *hvide Kaukasushær*, omkring *Zarizin*, i *en kritisk Situation*. *Don-Kosakkernes Hærdag* udstedte *en Proklamation*, hvori Befolkningen opfordredes til at *understøtte Denikin af alle Kræfter*, og der bebudedes Rekvisition af Klæder og Tøjstoffer og Vogne og drakoniske Forholdsregler mod Desertører. Det sidste Punkt er betegnende. Aanden i Denikins Hær var betænkelig svækket. I Sydrusland dannede der sig et nyt Parti, *Regeringspartiet*, der bl. a. krævede, at *Jøderne skulde erklæres for Udlændinge*.

I *Februar* faldt *Arkangelsk*, hvor *den nordrussiske Hær efter Bortdragningen*

af Ententetropperne var kommen i Forfald, i Bolchevikernes Hænder. Hermed kunde de Røde *samle sig fuldstændigt om Kampen mod Denikin.*

Med disse store Resultater steg Bolchevikernes Aktier i Vesteuropa. De Alliere-des øverste Raad havde strax efter Nytaar besluttet at *ophæve Blokaden af Rus-land. Den 16. Januar* gik Raadet et Skridt videre og vedtog, at der skulde gives *Tilladelse til Handel med Rusland* igennem de saakaldte „*Kooperationer*", en In-stitution, der var oprettet før Krigen, men navnlig under Krigen havde faaet en overordentlig stor Betydning for Handel og Omsætning i Rusland. Ved at handle

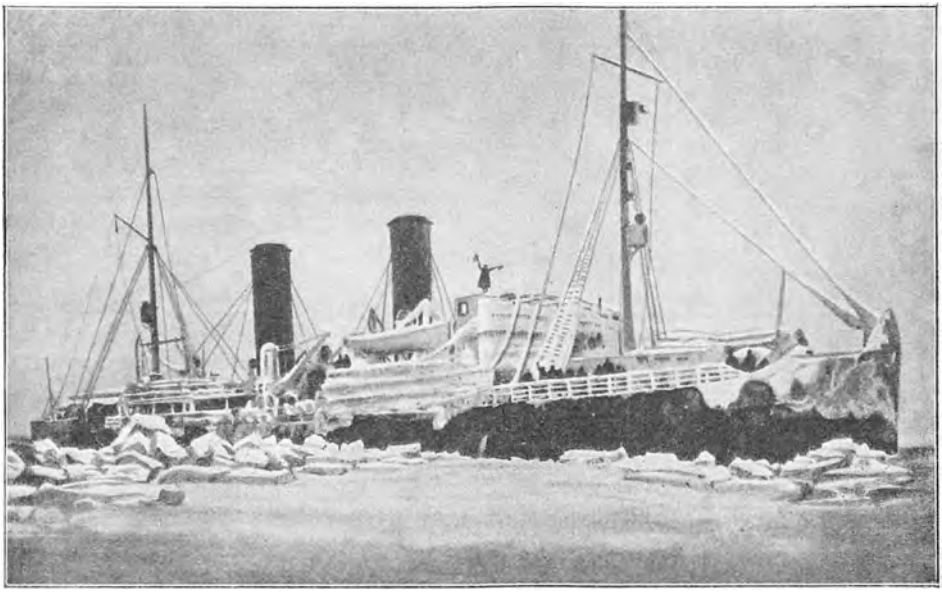

Den engelske Isbryder „Alexander" i Arkangelsk med Forsyninger til Tropperne. [„The Great War."]

med dem haabede de Allierede, at de kunde komme uden om Problemet om Anerkendelse af Sovjetregeringen. Forholdet var imidlertid det, at Sovjetregerin-gen gradvis havde *udslettet Kooperationernes Selvstændighed* og gjort dem til *et Redskab for sig.* I Moskva lagde man heller ikke Skjul paa, at det under alle Omstændigheder vilde blive med Sovjetregeringen, at de fremmede Regeringer vilde komme til at føre de kommercielle Forhandlinger. Lloyd George henviste Modstanderne af hans russiske Politik til *de store russiske Vareforraad*, der nu endelig skulde aabnes for den varehungrige Verden. Men fra forskellige sag-kyndige Sider ytredes der *megen Tvivl* om, hvorvidt der *virkelig fandtes* Vare-forraad af Betydning i Rusland, og i saa Fald, hvorvidt *Transportvanskelighederne* lod sig overvinde.

I Stedet for Litvinoff, hvem den engelske Regering ikke vilde give Adgang til England, ankom Ingeniøren *Krassin*, Kommissæren for Folkeøkonomi, en af Bolchevikregeringens dygtigste Mænd, en fremragende Organisator, hvis kom-munistiske Rettroenhed stadigt er saare fordægtig, til *London* for at forhandle om Optagelsen af *Handelsforbindelserne.* Forhandlingerne gik dog *meget trægt*, og Udsigterne forbedredes ikke ved Efterretningen om, at *Folkekommissærernes Raad i Moskva* havde ladet *samtlige valgte Medlemmer af den kooperative Centralorga-nisation „Centrosojus" Bestyrelse fængsle* for „Forsøg paa at omstyrte Sovjet-

Engelsk Gnrl. *Ironside*, som fik det vanskelige og farlige Hverv at trække de engelske Tropper tilbage fra *Arkangelsk Fronten*.

magten ved økonomiske Midler" og erklæret dem af Centrosojus' Bestyrelsesmedlemmer, der med *Berkenheim* i Spidsen opholdt sig i London, for *afsatte*. Men Forhandlingerne blev alligevel fortsatte, indtil det viste sig, at Krassin *ikke kunde give de forlangte Garantier;* saa blev Drøftelserne, ikke afbrudte, men *suspenderede*, og Krassin rejste hjem til Rusland for at forhandle med sin Regering.

For at faa det stagnerende økonomiske Liv i Gang igen, *opgav Lenin* Stykke for Stykke *det oprindelige bolchevikiske Forvaltningssystem* og gennemførte *Centralisationen* til det yderste. Det har været med blandede Følelser, at de ægte, troende Kommunister har lyttet til Lenin og Trotzkis Taler paa *den 3. Soldaterraadskongres i Moskva*. Lenin udtalte, at man gennem *Raadssystemet* var naaet til *Autokratiet*, og det var nødvendigt, at de kommunistiske Førere herskede uindskrænket. Og Trotzki udtalte paa et Partimøde disse Ord:

„Det er *nødvendigt* at indføre *almindelig Arbejdspligt. Arbejdets Frihed kan kun existere i et borgerligt Samfund.* Vi maa overalt skabe *særlige Komitéer*, der fra *Centraler* kan modtage Bestillinger paa Arbejdskraft. I Spidsen for det hele skal der staa *en Centralkomité for almindelig Arbejdspligt*, underordnet Forsvarskomitéen. *Eftersom baade Bønder og Arbejdere staar tilbage i Udvikling, bliver det nødvendigt at anvende Tvangsforholdsregler*, og Statens væsentligste Tvangsmiddel skal være *den væbnede Magt.* Naar „den socialistiske Økonomi" er indført, *bortfalder* disse Forholdsregler. Foreløbigt vil *hele Befolkningen* være underkastet *Forfølgelse for Arbejdsdesertion, Lediggang og Forsømmelighed. Arbejderne bliver bundne til Virksomhederne*, og der skal anvendes *disciplinære Straffe i stort Omfang. Den Røde Armé* skal gradvis omdannes til en *Arbejdsarmé.*"

„Friheden er," ytrede Lenin ved en anden Lejlighed, „en Bourgeoisikaabe, hvorunder Trældommen skjules."

At Arbejdstvangen ikke blot gjaldt de egentlige Arbejdere, men ogsaa *den tidligere Overklasse*, og at denne blev behandlet paa *særligt ydmygende Maade*, følger af sig selv.

Ved saaledes at omdanne *hele Samfundet* til *en Tvangsanstalt*, hvor Enhver arbejdede med Knutten svungen over sit Hoved, opnaaedes der virkelig *nogen* Forøgelse af Produktionen paa mange Fabrikker. Men hvor længe vil Virkningen vare, og hvor længe kan Systemet holdes? *En virkelig og varig Fremgang i Produktionen* kan sikkert ikke naas uden ved *Ophævelse af selve det kommunistiske økonomiske Grundprincip* og *Genoprettelse af den private Ejendomsret*, der kan give Arbejderne *Interesse* i Arbejdet. Men paa dette Punkt har Lenin ikke slaaet af paa Principerne, tværtimod; for at *forhindre* Folk i at *spare* og danne sig *private Formuer* og for at gennemtvinge *Statsmonopol for Handelen* har Sovjetrege-

ringen begyndt at udbetale Lønninger i *Pengesedler, der kun gælder for en Maaned.* Folk er da *nødte til at bruge hele deres Fortjeneste med det samme,* hvis de overhovedet skal faa Nytte af den, og de er endvidere nødte til at *gøre alle deres Indkøb i Sovjetbutikkerne, da private Handlende ikke kan modtage Sedlerne.*

Denikin var imidlertid *gaaet ud af Sagaen.* Bolchevikerne havde Stykke for Stykke erobret *Sortehavslandene* tilbage. Denikin selv havde opgivet Kommandoen, men hans Efterfølger, General *Wrangel,* dannede i *Maj 1920 en ny Regering paa Krim.* Ved denne Tid paabegyndte Polakkerne deres store Offensiv mod Sovjet-Rusland, og da Bolchevikerne maatte samle deres Styrker imod dette Angreb, kunde Wrangel i *Juni* aabne *en Offensiv fra Syd.* Ved Midten af *Juli* stod den venstre Fløj af Wrangels Hær ved *Dnjeprs* nedre Løb, medens højre Fløj havde besat Havnen *Berdjansk* paa Kysten af *det Asovske Hav.* Men efter at Bolchevikerne havde faaet *Vaabenstilstand* og indledet *Fredsunderhandlinger med Polen,* kunde de kaste alle deres Styrker mod Wrangel, der skyndsomst maatte trække sig tilbage for slutteligt at indskibe sig med sin lille Hær og drage til Konstantinopel.

Krigen med Polen og de i Forbindelse dermed staaende Notevexlinger med de Allierede vil blive behandlet i Slutningskapitlet om de internationale Forhold efter Versailles Fredens Ratificering.

Det bolchevikiske Rusland er ved *Tillægsfreden til Brest-Litovsk Freden* blevet udplyndret til Skindet af *Tyskland.*
[Karikatur fra „L'Écho de Paris".]

Det gamle Kongeslot paa Bjerget Wavel i Krakov.
Byens Historie føres efter Sagnet tilbage til det 7. Aarhundrede. Slottet er anlagt i det 14. Aarhundrede af Kasimir den Store. Indtil 1610 havde de polske Konger deres Residens her.

V.
Polen.

Den 5. *November 1916* proklamerede *Centralmagterne Russisk Polen* som et *„selvstændigt Kongerige Polen"*. Deres Hensigt hermed var først og fremmest at skabe *en polsk Hær* til Brug for Centralmagterne. Kongeriget Polens *Grænser* og *Monarkens Person* stod foreløbigt hen i det uvisse.

Under Okkupationen havde Centralmagterne mødt de største Vanskeligheder hos *de* polske Partier, der havde været *Tilhængere af en Udsoningspolitik overfor Rusland, Realisterne* og *Nationaldemokraterne,* der sluttede sig sammen i en „Interparti"-Klub. I Polens overordentlig talrige *Jødebefolkning* (14 Procent af Russisk-Polens Indbyggere) havde *Tyskerne* derimod *deres bedste Støtter.* De politiske Partier samlede sig i to Hovedgrupper, *Aktivisterne,* der ønskede at naa Opfyldelsen af de nationale Forhaabninger ved *Samarbejde med Centralmagterne,* og *Passivisterne,* som ved passiv Modstand søgte at modarbejde Okkupationsmyndighederne og satte deres Lid til *Ententen.* De mest radikale Uafhængighedsmænd samlede sig i en *„Centralnationalkomité"*, der i sig optog det polske socialdemokratiske Parti. Til dette hørte *Pilsudski,* der strax i Verdenskrigens første Dage havde proklameret Polens Uafhængighed og til Kamp mod Rusland under *de østrig-ungarske Faner* rejst sine den Gang meget omtalte „Polske Legioner". Ved Forholdenes Tvang havde hans Legioner maattet samarbejde med de tyske og østrigske Hære.

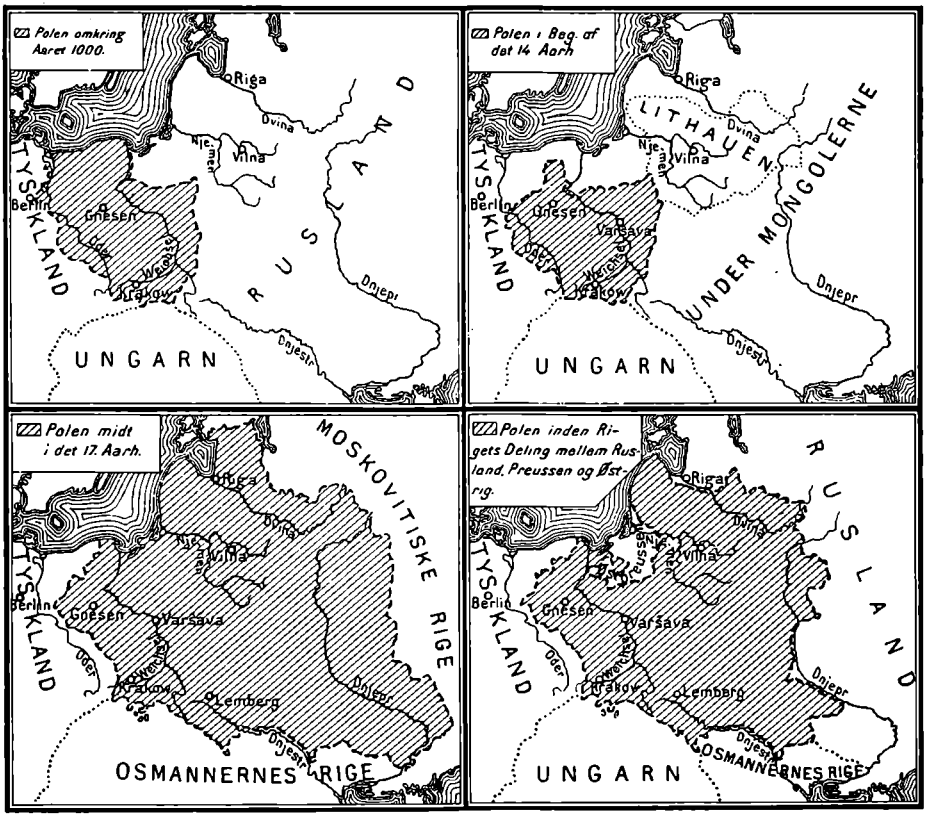

Episoder af Polens Historie.

Den første Begyndelse til Kongeriget Polens relative Selvstændighed blev gjort i *Januar 1917*, idet *det polske Statsraad* blev udnævnt af de tyske og østrig-ungarske Myndigheder. Det bestod af Repræsentanter for de forskellige politiske og sociale Grupper og talte i sin Midte af kendte Mænd bl. a. *Pilsudski**) og *Grev Ronikier*. Cheferne for de tyske og østrig-ungarske Okkupationsmyndigheder, Generalguvernør *v. Beseler**) og Generalguvernør *Kuk*,*) der holdt de indledende Taler ved Statsraadets Aabningsmøde *den 14. Januar*, fremhævede begge med megen Styrke, at Dannelsen af *en polsk Hær*, var det, der først og fremmest laa for. Pilsudski udfoldede som Medlem af Statsraadet stor Virksomhed ved Dannelsen af Hæren, idet han til dette Arbejde knyttede Planer, der afveg betydeligt fra de tyske.

Samarbejdet mellem Polakkerne og Centralmagterne blev nu ikke mere venskabeligt efter Proklamationen af det polske Kongerige. Den tyske Presse følte sig *forarget* over Polakkernes *Utaknemmelighed*, men Polakkerne forstod fra Begyndelsen meget vel at skelne *politisk Beregning* fra *Højmod*. Generalguvernør v. Beseler lod Universitetet i *Varšava* aabne, men den studerende Ungdom begyndte strax at beskæftige sig med Politik i et saadant Omfang og i en saadan Aand, at Generalguvernøren saa sig foranlediget til at *lukke* det igen.

*) Af *Pilsudski, Beseler* og *Kursk* Portrætter henholdsvis IV. Afsn. S. 415, III. Afsn. S. 261 og IV. Afsn. S. 423.

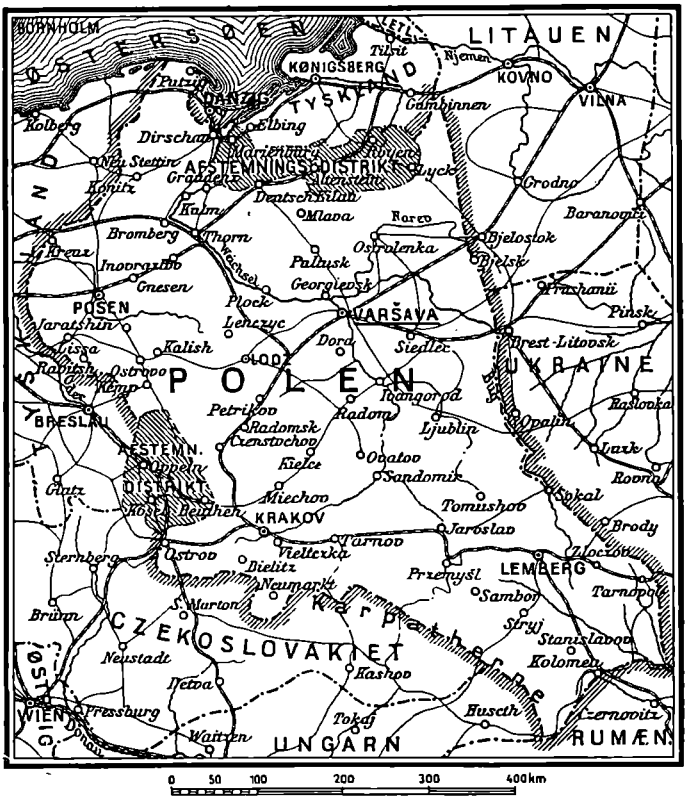

Republiken Polen.

Den russiske Revolutions Udbrud fremkaldte en *dyb Splittelse* blandt de polske Politikeres monarkiske og republikanske Fløj. Til den republikanske Retning hørte Pilsudski. Striden blev stedse mere bitter, og slutteligt *traadte Pilsudski og hans Tilhængere ud af Statsraadet.* Saa vægrede en stor Del af de polske Legionssoldater sig ved at aflægge Faneeden til en ubekendt Konge. De tyske Okkupationsmyndigheder vejrede heri *en antitysk Agitation fra Pilsudskis Side* og lod denne *arrestere,* fordi han, som det hed i Beselers Skrivelse til Statsraadet, *omdannede den hidtilværende polske Forsvarsorganisation til en hemmelig militær Organisation og selv organiserede en væbnet tyskfjendtlig Bevægelse.* Pilsudski blev sat i Fangenskab i *Magdeburg.* Førerne for de radikale Grupper i Varšavas Byraad vilde fremsætte en Protest mod Arrestationen, men der blev i Mødet oplæst en Skrivelse fra Varšavas *Politipræsident,* hvori det betonedes, at det her drejede sig om en politisk Sag, der unddrog sig Byraadets Kompetence. Derpaa forlod Raadets Medlemmer demonstrativt Salen. Statsraadet paa sin Side lod skriftligt Generalguvernøren vide, at Repressalier overfor Ytringer af politisk Uvillie ikke vilde føre til det tilsigtede Maal, men kun skabe ny Forbitrelse.

Sidst i *August* traf Centralmagterne Bestemmelse om, at de polske Legioner skulde anvendes paa andre Dele af Fronten. Det blev fremstillet som en blot *provisorisk* Foranstaltning, der ikke berørte den fremtidige polske Hær. Trods denne beroligende Kommentar besvarede Statsraadet Legionernes Forflyttelse med at *træde tilbage.*

Ved en ny politisk Indrømmelse søgte Centralmagterne nu at lokke for Polakkerne. I *September* blev der udstedt et *Patent,* hvorved Statsraadet skulde have *besluttende Stemme paa Lovgivningens Omraade.* Det skulde indkaldes af *Regentskabsraadet* til *Samlingsperioder* og var at betragte som *Forløberen for en polsk Landdag.* Regentskabsraadet, der var en ny Institution, kom til at bestaa

Hvor *Polsk* tales.

af Erkebisp *Kakovski* af Varšava, Varšavas Borgmester, *Fyrst Lubomirski* *), og *Josef von Ostrovski*. Ved Siden deraf dannedes *et særligt polsk Kabinet*, hvis Myndighed dog begrænsedes betydeligt af Okkupationsautoriteterne. *Jan Kucharzevski* blev Premierminister.

Vi har i vort IV. Afsnit — de sidste Sider af dets XV. Kapitel — omtalt *Dannelsen af den polske Hær*. Centralmagterne havde haabet til Efteraaret 1917 at faa stillet 300,000 polske Soldater paa Benene til Anvendelse paa deres forskellige Fronter. Men dette tiltalte naturligvis ikke Polakkerne, og det lykkedes ikke den tyske og østrig-ungarske Hærledelse at faa udnyttet det polske Menneskemateriale til Krigsbrug til egen Fordel.

*) Portræt IV. Afsn. S. 417.

Derimod havde i *Frankrig* i et stort Tal *polske Frivillige* samlet sig og organiseret sig under Polakken Gnrl. *Haller.* De førtes efter Vaabenstilstanden efterhaanden gennem Tyskland til deres Hjemland.

Vi fortalte ogsaa i IV. Afsnit S. 426, at der i *den russiske Hær* allerede i Efteraaret 1914 var bleven oprettet en særlig polsk Legion, der i 1915 deltog i Kampene. I Juli 1915 kæmpede 320,000 Polakker i den russiske Hær. Men under Revolutionen skilte alle Polakker sig ud fra de russiske Regimenter og formerede Afdelinger under deres egen nationale Fane. De indtog først en strængt neutral Holdning og søgte, da Bolchevikerne fik Magten, at undgaa Stridigheder med disse. Den Passivitet tiltalte imidlertid naturligvis ikke Bolchevikerne. Saaledes blev i Januar 1918 i Byen *Bjelgorod* (se bl. a. Kortskitsen S. 190) i Guvernementet *Kursk* et polsk Skytteregiment — og mærkeligt nok, paastaas det, et Regiment, som til Dels havde antaget de bolchevikiske Idéer og selv valgt sine Officerer —, da det af gennemtrængende Bolcheviktropper forgæves blev opfordret til at følge med til Kamp mod Ukrainerne, om Natten overfaldet af Bolcheviksoldaterne, der paa det grusomste myrdede alle Officererne. Regimentschefen, Gnrl. *Jassin-Kievitch,* blev slæbt ud af sit Kvarter, mishandlet og dræbt med Sabel- og Bajonetstik, hvorpaa hans Lig blev lemlæstet og kastet ud paa Marken.

En polsk Folkeskare holder *Gudstjeneste inde i en Skov.* [„Welt im Bild."]

I Begyndelsen af 1918 blev Situationen mellem Polen og Centralmagterne *spændt,* fordi Polakkerne *ikke opnaaede at faa en Repræsentation paa Brest-Litovsk Fredskongressen,* og fordi *Cholm-Distriktet,* hvorpaa Polen gjorde Krav, ved Brest-Litovsk Freden lagdes ind under *Ukraine.* I den Anledning gik Kucharzevski af, og først flere Maaneder efter blev der dannet *et nyt Kabinet* under

Jødepogromer i Lemberg. I Baggrunden Synagogen.
[L. Tuszynski i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

Officerer af *Den Polske Legion* forsamlede i det gamle polske Kongeslots Gaard i *Varšava*.

Steczkovski. Navnlig for at bryde den polske Opposition i Østrig bestemte Centralmagterne nu, at der senere skulde foretages en *Revision af Ukraine Freden*, hvorved Cholm Spørgsmaalet skulde afgøres ved *en blandet Kommission*.

Spørgsmaalet om *den polske Krone* optog imidlertid stadigt Regeringerne i Berlin og Wien. De østrigske Statsmænd ønskede „*den austro-polske Løsning*", d. v. s. *Polens Sammenknytning med Galizien til en Helhed i Personalunion med Østrig-Ungarn*, medens Tyskland vilde gøre Polen til *et eget Kongerige, i nærmest Tilknytning til Tyskland*. Hen paa *Eftersommeren 1918* lod det til, at det tyske Standpunkt skulde gaa igennem — med den Indrømmelse til Østrig, at Kronen skulde tilfalde den østrigske *Erkehertug Karl Stephan*, der var beslægtet med den polske Højadel. Statsraadsmedlemmerne *Prins Radziwill* og *Grev Ronikier* deltog i det store tyske Hovedkvarter i Forhandlinger, foreløbigt nærmest af informatorisk Karakter, om Kongespørgsmaalet. Efter de to Delegeredes Tilbagekomst henvendte den polske Regering sig til Statsraadet for at vinde det for Forhandlinger med Centralmagterne, men den mødte stærk Modstand hos Interparti-Klubben og hos Realisterne. Skønt Modstanderne i Statsraadet kun udgjorde ca. 30 af 110, benyttede Steczkovski, der var utilfreds med hele Situationen, Lejligheden til at demissionere. Regentskabsraadet krævede imidlertid bestemt, at Forhandlingerne skulde fortsættes i Berlin og Wien uden Hensyn til Ministerkrisen.

Polens første Ministerpræsident efter Frigørelsens Begyndelse *Jan Kucharzevsky*.

Men saa kom om Efteraaret *det store Sammenbrud*. *Kejser Karl* „afskrev" *Galizien* helt og holdent i sit *Manifest af 16. Oktober*.

Den 6. November blev „*Det polske Folks Republik*" proklameret i *Krakov*, og umiddelbart efter dannedes der i denne By *en socialistisk Regering* under Ledelse af *Daszynski*. Men faa Dage senere meddelte *Pilsudski*, der var bleven løsladt af Fangenskabet og vendt tilbage til Varšava, i et Opraab, at *Regentskabet* havde betroet ham Dannelsen af *en*

national Regering og var rede til at lægge Magten i hans Hænder. *Den 16.* udsendte Pilsudski Meddelelse om, at han ønskede at notificere de krigsførende og neutrale Regeringer *Oprettelsen af den uafhængige polske Stat,* der omfattede *alle det forenede Polens Territorier. Moraczevski* blev som Premierminister sat i Spidsen for den nationale Regering. De tyske Autoriteter i „Kongeriget Polen" blev fjernede, de tyske Okkupationstropper rømmede Landet, og de polske Tropper begyndte at besætte de Territorier, som man betragtede som hørende til det historiske og etnografiske Polen. De tog strax *Vestgalizien* i Besiddelse og trængte derefter frem i *Østgalizien* og i de preussisk-polske Landsdele, hvor de erobrede Byen *Posen den 17. November.* I Østgalizien stødte de sammen med *Ukrainerne,* der ogsaa betragtede denne Landsdel som deres. Østgaliziens Befolkning er nemlig overvejende ukrainesk (ruthensk), medens dog Byerne gennemgaaende har polsk Flertal; i *Lemberg (Lvoff)* findes der saaledes kun ca. 18 Procent Ukrainere. *Den 23. November* erobrede Polakkerne Lemberg, hvorved det kom til *Jødepogromer,* maaske iscenesatte af ukrainesk Pøbel; de udnyttedes imidlertid af *Jøderne* til *en energisk antipolsk Agitation rundt om i den civiliserede Verden.* I dette Øjeblik var Modsætningen mellem Polakker og Jøder nemlig *skarpere end nogensinde* før. Polakkerne var omringede af Fjender paa alle Sider, *og*

Erkehertug Karl Stephan af Østrig.

Grev Adam Ronikier.

Fyrst Radziwill.

Udsigt over *Varšava*.
(Se Billedtexten, IV. Afsnit, S. 103.)

Jøderne holdt med Polens Fjender, selv med *Ukrainerne,* som de iøvrigt ikke nærede nogensomhelst Sympati for, og med *de russiske Bolcheviker,* der truede den polske Stat fra Øst, og hvis Angreb blev særlig farligt i Overgangstiden, da de tyske Tropper var fjernede, og den polske Hær først var i Færd med at organisere sig.

I *Paris* havde der under Krigen dannet sig *et polsk Nationalraad* under de allierede Magters Beskyttelse. Indenfor dette Nationalraad indtog den berømte Klavervirtuos *Paderevski* en indflydelsesrig Stilling. Kunstneren afslørede sig som en betydelig Diplomat. I *December* vendte Paderevski, ledsaget af den engelske Militærattaché i Kjøbenhavn, Oberst *Wade,* tilbage til Varšava, medbringende Løfter om Støtte paa Fredskonferencen af *Wilson, Clemenceau* og *Lloyd George.* Der var blevet ført Forhandlinger mellem den provisoriske Regering i Varšava og Nationalraadet i Paris, og efter at alle Meningsforskelligheder mellem Pilsudski og Paderevski var blevne bilagt, demissionerede Moraczevski midt i Januar, og *Padcrevski* blev *Premierminister* i hans Sted og overtog tillige *Udenrigsministerportefeuillen.* Hans Regering dannedes ved Samvirken af de *ikke-socialistiske* Partier. Pilsudski vedblev at fungere som *provisorisk Statschef,* idet han samtidigt førte Kommandoen som *Overgeneral.* Det polske Nationalraad, der hidtil havde bestaaet af 14 Medlemmer, blev forøget til 24, idet 10 Medlemmer fra Varšava traadte ind i det. *Dmovski,* der var en af de virksomste af de i Paris boende Polakker, blev *Polens øverste Delegerede* ved den kommende *Fredskonference.*

Polsk Gnrl. *Haller,* der førte de polske Legioner fra Frankrig gennem Tyskland til Hjemlandet.

Valgene til det konstituerende Parlament fandt Sted den *26. Januar.* Kamret skulde egentlig tælle 450 Medlemmer, men da der endnu ikke kunde afholdes Valg i Galizien og Polen, blev Tallet fore-

løbigt kun 330. De ikke-socialistiske Partiers Koalition kom ind med stort Flertal, ialt ca. 230. Oppositionen bestod af det radikale Folkeparti og Socialisterne, hvilke Sidste dog kun talte 32 Medlemmer. Et Forslag om *Forbund mellem Polen og Ententemagterne* blev vedtaget af Kamret *den 31. Marts.* Den af General *Haller* ledede *polske Hær,* hvis første Divisioner med saa stor Bravour havde kæmpet sammen med de Allieredes Hære paa Vestfronten, blev efter Aftale med de Allierede *ført til Polen.*

Premierminister Paderevski begav sig afsted til Fredskonferencen i Paris. Da han i *Maj* vendte tilbage til Varšava, havde Pilsudski forberedt *en Offensiv mod Ukrainerne* i *Galizien.* Men Paderevski havde givet de Allierede Løfte om, at et saadant Angreb ikke skulde finde Sted, og Pilsudski gav efter. Paderevski rejste igen til Paris og vendte i *Juli* hjem til Varšava med *en Overenskomst,* der var undertegnet i *Versailles den 28. Juni* mellem *Polens* Repræsentanter og Repræsentanter for de *allierede Stormagter,* og hvorved *Polens territoriale Krav i det væsentlige blev opfyldt,* mod at Polakkerne garanterede lige Rettigheder for de nationale Minoriteter, hvorved der særligt tænktes paa Jøderne. Lignende Garantier var blevne krævede af Rumænerne og Jugoslaverne. Dette Garantispørgsmaal vakte megen Modstand i det polske Kammer, men Paderevskis personlige Indflydelse fik dog Bugt med Betænkelighederne, og *den 1. August* blev Overenskomsten *vedtaget.*

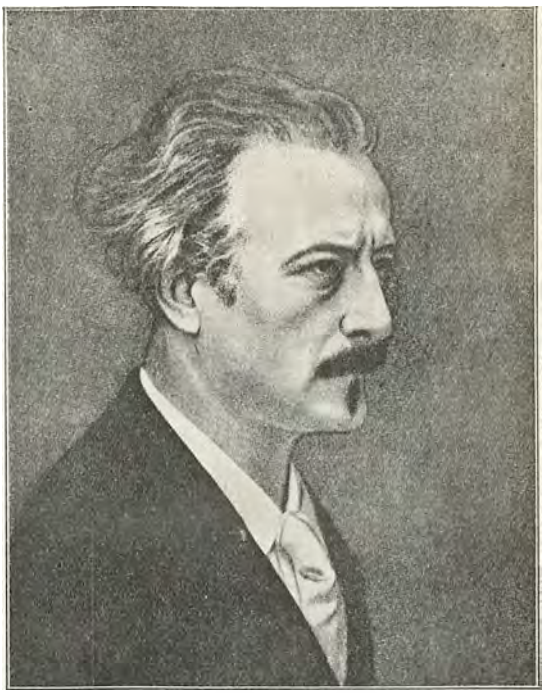

Ignatz Johan Paderevski.
(Se ogsaa Billedet her foran S. 52.)

Forslaget om Republiken Polens *Forfatning* blev forelagt Kamret i *November.* Alle Mænd og Kvinder over 21 Aar skulde have Stemmeret. Parlamentet skulde bestaa af et *Deputeretkammer* og et lille *Senat,* mest bestaaende af udnævnte Medlemmer. Kamret vælges paa 4 Aar; Præsidentvalg finder Sted hvert 7. Aar.

Henimod Slutningen af Aaret kom det til en politisk Krise, som medførte *Paderevskis Demission. Skulski,* den tidligere Borgmester i *Lodz,* dannede den nye Regering, efter at Enighed var opnaaet mellem de vigtigste af de borgerlige Partier, det polske Folkeparti, den nationale Folkeforening, den nationale christelige Arbejderklub og Bøndernes Partigrupper, om de brændende Spørgsmaal: Agrarspørgsmaalet (Expropriering af Storgodser o. l.), Forfatningsspørgsmaalet og Udenrigspolitiken. Hvad det sidste Punkt angaar, bestemtes det, at Paderevski skulde have vidtgaaende Fuldmagt til Forhandling med de allierede Magter. *Patek,* der havde været en af Polens Delegerede paa Fredskonferencen, blev Udenrigsminister.

Mellem Polen og det bolchevikiske Rusland var der stadig Krigstilstand. I *April 1920* aabnede *Pilsudski* i Forening med den ukraineske Høvding *Petljura* sin store Offensiv, der foreløbigt førte til *Kjevs* Erobring, men som i *Juni* fremkaldte et bolchevikisk Modstød, der hurtigt antog en baade for Polens Existens og for Europas Fred saa *faretruende* Karakter, at det polsk-russiske Spørgsmaal blev til *et internationalt Spørgsmaal af den største Betydning.*

Imidlertid var der i Juni udbrudt en Ministerkrise. I Anledning af en Meningsforskel mellem Regeringen og et Rigsdagsudvalg angaaende Gennemførelsen af *Brødkornsordningen* indgav *Kabinettet Skulski sin Demission,* og efter flere forgæves Forsøg paa at danne et Koalitionsministerium eller en Regering, der støttede sig til Mellem- og Venstrepartierne, bragte endelig Ex-Finansminister *Ladislas* et *neutralt Fagministerium* i Stand. Udenrigsminister blev Polens hidtidige Repræsentant i London, *Fyrst Sapieha.*

Polen blev frelst ved Polakkernes offervillige Patriotisme og den Stab af erfarne Officerer, som Franskmændene sendte dem til Hjælp. I August vendte Bladet sig, Polakkerne blev *de angribende,* og Situationen udviklede sig paa en Maade, der gjorde *Bolchevikerne* mere tilbøjelige til at søge *Fred* med Polakkerne.

Polsk General *Dowber-Musnicki.* Udmærkede sig bl. a. i Kampene mod Bolchevikerne.

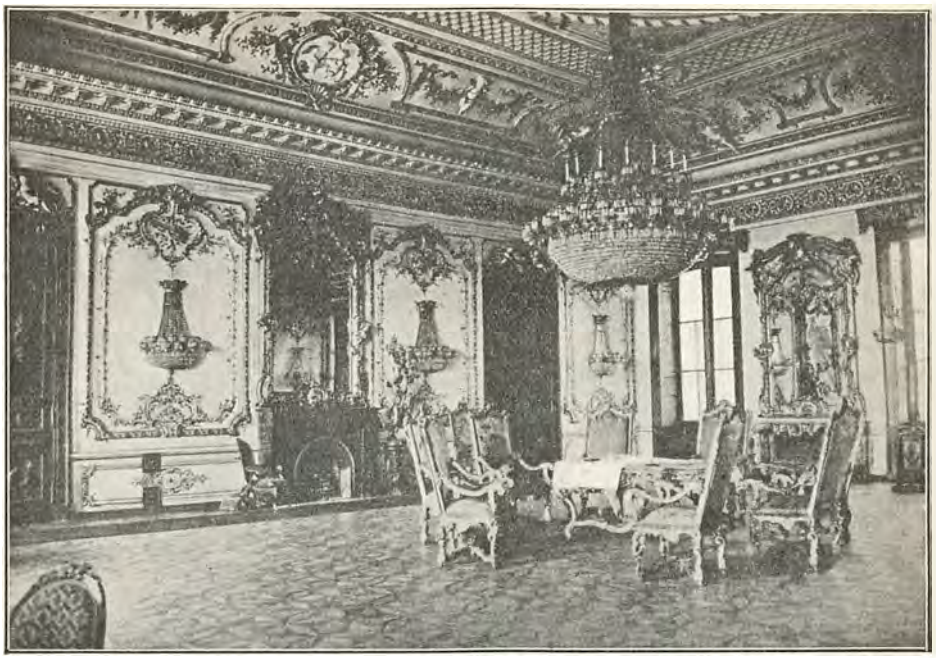

Modtagelsesværelse i den kejserlig russiske Guvernementsbygning i Odessa.

VI.

De østeuropæiske Randstater. Estland. Letland. Litauen. Ukraine.

Af *de russiske Østersøprovinser* og tilstødende Dele af *Rusland* havde der efter den russiske Revolution dannet sig tre mindre, nationale Stater: **Estland, Letland** og **Litauen.** Medens *Esterne* er nært beslægtede med *Finnerne* og taler et til den finsk-ugriske Stamme hørende Sprog, er *Letterne* og *Litauerne* to med hinanden nært beslægtede indoeuropæiske Folk, hvis Sprog udgør en særlig Gruppe indenfor den indoeuropæiske Stamme, *den baltiske*, og udmærker sig ved den Seighed, hvormed de har fastholdt ældgamle Sprogformer; dette gælder især *Litauisk*. De tre baltiske Statsdannelser *udgør* geografisk set *Mellemleddet* mellem *Finland* og *Polen*. Regnes *Ukraine* med, danner disse „Randstater" tilsammen en Barriere fra *Ishavet* til *Sortehavet*, en Barrière, der ligesom markerer *Grænsen mellem Europa og det kulturelt til den asiatiske Verden hørende Rusland.*

Efter Czarismens Fald i Rusland tegnede det til, at Udviklingen skulde gaa i Retning af *en føderativ Forbindelse* mellem en Række større og mindre *Nationalstater*. Autonomispørgsmaalet kom da strax frem i Østersølandene som i Finland.

Mellem *Esterne* og den af *Kerenski* ledede *Russiske Republik* blev der truffet en Overenskomst, hvorefter Estlands gamle Selvstyre, der var blevet garanteret ved *Freden i Nystad* (i Finland) 1721 mellem *Sverige* og *Rusland*, men omstyrtet

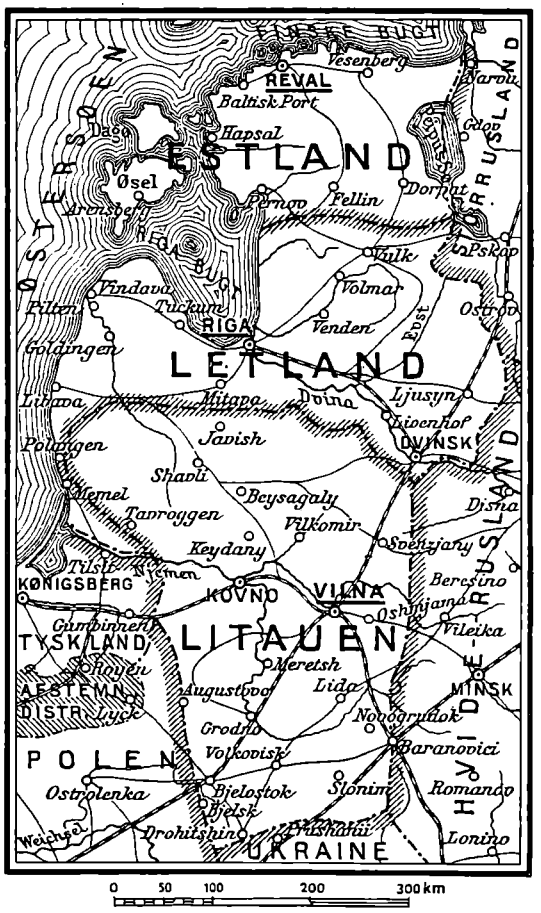

Randstaterne Estland, Letland og Litauen, opstaaede af de tidligere russiske Østersøprovinser og tilstødende Territorier.

af Russerne, blev genoprettet, og i *September 1917* traadte den ved almindelige, lige, hemmelige og direkte Valg dannede *estiske Landdag* sammen.

I *Letland* traadte et *Nationalraad* sammen umiddelbart efter den bolchevikiske Revolution i Rusland *16. til 19. November 1917* og krævede Ret for den lettiske Nation til *selv at bestemme om* sin Skæbne. I sin 2. Samling fra *15. til 19. Januar 1918* vedtog Nationalraadet en Beslutning om, at „Letland forlanger at blive anerkendt som *en suveræn, uafhængig og udelelig Stat*". Rusland fik officiel Meddelelse derom gennem en Tale af Letlands Repræsentant, *Goldmann*, i Ruslands kortvarige konstituerende Forsamling i samme Maaned. Nationalraadet vovede endog at sende *den tyske Regering* en *Protestnote*, rettet mod de tyske Bestræbelser for at lægge lettisk Omraade *ind under Tyskland.*

Disse tyske Bestræbelser støttedes af *den kurlandske Landdag*, der var blevet aabnet i *Efteraaret 1917.* Valgretten til den kurlandske Landdag var fra gammel Tid knyttet til Grundbesiddelsen, hvoraf ca. 95 Procent befandt sig i Hænderne paa *de tyske Balter.* Dette Lands Parlament var saaledes *en rent tysk Forsamling*, og Forhandlingssproget var udelukkende *Tysk.* Ganske vist havde Valgene i 1917 fundet Sted paa Basis af en noget ændret Valgmodus, men Landdagen havde dog helt bevaret sit tyske Præg. De tyske Balter i Kurland saavel som i Livland og Estland arbejdede imidlertid *i nøje Forstaaelse med den tyske Regering*, hvis Politik gik ud paa for enhver Pris at sikre sig *Overherredømmet i Østersøprovinserne;* skulde det, der var vundet i *Vest, opgives*, saa skulde Tyskland i hvert Fald holdes *skadesløst i Øst.*

Efter den sidste — ganske vist mangelfuldt udførte — Folketælling fra 1897 i Forbindelse med den russiske statistiske Aarbog for 1915, er Forholdet mellem Urindbyggerne og Tyskerne i Østersøprovinserne omtrent følgende: af Kurlands Befolkning skal ca. 77.6 Procent være Letter, ca. 3.1 Procent Tyskere, medens Livland har 75 Procent Letter og 7.5 Procent Tyskere. I Estland udgør Esterne omtrent 90 Procent af Befolkningen, medens Tyskerne, der her kalder sig Estlændere, kun tæller 5 Procent. *Men i alle Østersøprovinserne danner Tyskerne*

Vilna.
(Se Billedtexten IV. Afsnit, S. 347.)

Overklassen. De har den langt overvejende Del af *Jorden* paa deres Hænder; i Estland er over Halvdelen af Jorden som Latifundier i *200 tysk-baltiske Adelsfamiliers Eje,* og noget lignende er Forholdet i Livland og Kurland. De store Købmænd, Bankmænd o. s. v. er Tyskere ligesom den universitetsuddannede Intelligens. I de sidste Aartier har imidlertid baade Esterne og Letterne, hvem den tyske Overklasse i Aarhundreder med Held havde bestræbt sig for at holde nede i Fattigdom, Vankundighed og Ukultur for at have lettere Spil med dem, udfoldet *et maalbevidst og med betydelige Resultater kronet Arbejde paa at dygtiggøre sig baade økonomisk og kulturelt.* De vaagnende Nationer bar paa et aarhundredgammelt Had til de to Nationaliteter, under hvis Undertrykkelse de havde sukket, Russerne og Tyskerne.

Hvad *Litauerne* angaar, var deres to Arvefjender *Russerne* og *Polakkerne.* Ogsaa det litauiske Folk havde i Løbet af forholdsvis faa Aar gennemgaaet *en betydelig national Udvikling* og stod nu med sin paa én Gang nye og ældgamle Kultur som et vaagent og selvbevidst Folk, da Tyskerne under Verdenskrigen okkuperede Landet og strax tog fat paa at *germanisere* det, *forbød litauiske Blade, Foreninger og Foretagender og al Bevægelse fra Kommune til Kommune* og begyndte at *fortyske Skolerne* samtidigt med, at de tyngede det af Krigen saa haardt ramte Land med *Rekvisitioner* og *tunge Skatter.* Forbitrel-

Grev Keyserlingk.
Tysk Rigskommissær for de af Tyskland til Annexion bestemte baltiske Provinser og Litauen.

Deputationen fra det litauiske Landsraad i Berlin.
Fra venstre: Dr. *Schaulys*, Vicepræsident; *Smetona*, Præsident; *Stangaitis*, Vicepræsident; *Wileischis*, Sagfører.

sen mod de haarde Herrer blev nu efterhaanden saa truende, at Tyskerne tilsidst gav efter for Litauernes Krav og gav Tilladelse til Afholdelsen af *en litauisk Konference*, der fandt Sted i *Vilna den 18.—23. September 1917* og afsluttedes med Vedtagelsen af *en Beslutning*, der gik ud paa, at *Litauen var et selvstændigt, ikke til noget Rige eller Folk hørende Land*, og at mulige Aftaler af økonomisk Karakter maatte fastsættes af *en grundlovgivende Rigsdag*. Et Landsraad, en saakaldt *Taryba*, blev valgt. Tyskerne løsnede Baandene lidt, tillod Udgivelsen af Tidsskrifter paa Litauisk og slap deres Tag i Folkeskolen, men lagde iøvrigt efter Evne Hindringer i Vejen for Tarybaens Virksomhed. Denne gentog flere Gange overfor Tyskland forgæves Kravet om *Anerkendelse af Litauens Selvstændighed* og støttede sig herved paa Selvbestemmelsesrettens Princip, som Tyskerne i Brest-Litovsk Forhandlingerne førte i Munden overfor Russerne. Da Litauerne endelig *den 18. Februar 1918* uden videre *erklærede deres Land for en uafhængig Stat*, foreslog den tyske Regering et Forlig med *Fællesskab i Told-, Trafik-, Mønt- og Hærvæsen*, hvorved Litauen vilde blive *en tysk Vasalstat*, men den tillod ikke Litauen at sende *en Delegation til fremmede Magter*. Der var Tale om at oprette *en litauisk Trone* og skænke den til *Kongen af Sachsen*.

Udsigt over *Estlands* Hovedstad, *Reval* eller *Tallina*, fra Byens Domkirke. Reval anlagdes 1219 af den danske Konge *Valdemar II Sejr*, kom 1346 med Estland ved Køb under de tyske Ordensriddere og var i det 14. og 15. Aarhundrede en af Hanseforbundets betydeligste Byer. 1561 til Sverige, 1710 erobret af Russerne. Før Verdenskrigen c. 70,000 Indbyggere, hvoraf 54% Estlændere, 25% Tyskere, 17% Russere.

Freden i Brest-Litovsk berørte stærkt Østersøstaternes Interesser. Sovjet-Rusland maatte her *afstaa Kurland*, om hvis Skæbne der endnu ikke blev truffet Bestemmelse. Derimod ændredes Estlands og Livlands Forhold til Rusland ikke ved Fredsslutningen. Imidlertid var den af det

tyske Ridderskab beherskedeestiske Landdag i December 1917 traadt sammen i *Reval.* Den betegnede sig som Estlands *eneste lovlige Landdag,* skønt Ridderskabet et halvt Aar før havde afgivet alle sine hidtidige Rettigheder til den Landdag, der skulde vælges ved lige, almindelig Valgret, og som derefter var traadt sammen i September. Fra estisk Side agiteredes der nu for *fuldt Selvstyre* for Estland *under Vestmagternes Beskyttelse,* og denne Bevægelse, hvis Leder var *Joan Tönnison,* førte til, at den folkelige Landdag i Februar proklamerede *Estlands Løsrivelse fra Rusland* og Dannelsen af *en foreløbig national Regering.* Men umiddelbart derefter rykkede *tyske Rigstropper* ind i Reval og etablerede *et militært Okkupationsstyre.* Den provisoriske estiske Regering blev *suspenderet,* Selvstyreorganerne sat ud af Virksomhed, og de kommunale Myndigheder i Byerne erstattedes med *udnævnte Repræsentanter for de tyske Minoriteter.* Den tyske Hærledelse oprettede *et Landsraad,* under hvis Myndighedsomraade *det lettiske Sydlivland med Riga* vilkaarligt blev inddraget. Dette Landsraad kom til at bestaa af 34 Tyskere, 13 Estere og 11 Letter. Det var tydeligt nok, at de tyske Planer strakte sig videre end til Kurland, hvis Skæbne Brest-Litovsk Freden havde lagt i Tysklands Hænder.

Deputation af Tyskere i Kurland anmoder Tyskland om at anerkende Kurlands Selvstændighed.
Fra Venstre staaende: Garnisuperintendent *Bernewitz* Repræsentant, for den evangeliske Kirke. Menighedsældste *Weschneck* Repræsentant for den lettiske Landbefolkning(!). Fra Venstre siddende: Sagfører *Melville,* Viceborgmester i Libava; *Baron von Rahden,* Landsraadspræsident.

En Delegation for det kurlandske Landsraad indfandt sig *den 8. Marts* hos den tyske Rigskansler og overrakte ham en af Landsraadet fattet Beslutning, hvorved *Kurlands Hertugkrone blev tilbudt Kejser Wilhelm.* Kansleren svarede i Kejserens Navn med en Tak og *Anerkendelse af Kurland som selvstændigt Hertugdømme.* Den nærmere Ordning blev dog foreløbigt udsat, idet man ventede paa tilsvarende Tilkendegivelser for Livland og Estland. Letterne protesterede energisk mod det kurlandske Landsraads Beslutning, der betegnedes som en Handel mellem den preussiske Adel og de baltiske Baroner. Oprettelsen af Hertugdømmet Kurland vilde betyde en Tilbagevenden til *Feodalismens* politiske Principer. Hvis Kurland og de andre Østersølande simpelthen *annekteredes* af Tyskland, maatte man give Letterne og Esterne Del i *Rigsdagsvalgretten;* for at *undgaa det* var det, at man gav disse Lande „Selvstændighed", d. v. s. lagde Magten i Hænderne paa den lille tysk-baltiske Minoritet.

Men naturligvis foraarsagede disse Tilkendegivelser ingen Ændringer i de tyske Planer.

Midt i April *forsamledes et forenet Landsraad for Estland, Livland og Kurland i Riga* og besluttede:

Parti af *Letlands* Hovedstad *Riga* med *Alexander Broen* og *Kalkgaden*. Riga anlagdes 1201 af Biskop *Albrecht I* af Buxhövden. Fra 1256 Sæde for en Erkebisp. Byen blev hurtigt en vigtig Hansestad. 1621 erobret af *Gustav Adolf*. 1710 efter Karl XII's Nederlag ved Poltava maatte Staden overgive sig til Russerne. Efterhaanden med Vold stærkt russificeret. Fartigt Arnested for Revolutionære før Krigen. Indbyggerantal før 1914 c. 280,000, hvoraf ifølge tysk Opgivelse 45% Tyskere, 20 % Lettere og 20 % Russere.

1) At bede *den tyske Kejser* om varigt at holde *Livland* og *Estland* under militær Beskyttelse og virksomt at støtte den endelige Gennemførelse af *Adskillelsen fra Rusland.*

2) At udtale Ønsket om, at der af *Livland, Estland, Kurland*, de foranliggende *Øer* og Byen *Riga* maatte dannes en fælles, samlet *monarkisk-konstitutionel Stat* med fælles Forfatning og Forvaltning, at denne Stat maatte blive knyttet til *Det tyske Rige* ved *Personalunion* med *Preussen*, og bede den tyske Kejser naadigt imødekomme dette Ønske fra den baltiske Befolkning og hidføre dets Virkeliggørelse.

3) At bede den tyske Kejser om at muliggøre Oprettelsen af *egne Landsinstitutioner for Livland og Estland*, hvilke skal forestaa Livlands og Estlands Forvaltning, indtil den statslige Sammenslutning af de baltiske Omraader har fundet Sted, og at der mellem henholdsvis Det Tyske Rige eller Kongeriget Preussen og den Stat, der dannes af de baltiske Omraader, maa blive afsluttet de nødvendige Militær-, Mønt-, Handels-, Maal- og Vægt- og andre Konventioner.

Derefter indtraf *en Delegation* fra Estland og Livland i *det tyske Hovedkvarter*, hvor den blev modtaget af Rigskansleren, der i Kejserens Navn afgav en Erklæring. „Man var," hed det heri, „villig til at *anerkende* de frigjorte Omraader som *en selvstændig Stat.* Med *særlig Glæde* hilste Rigskansleren efter Kejserens Opfordring Landraadets enstemmigt udtalte Ønske om at danne en monarkisk-konstitutionel Stat i Personalunion med *Preussens Krone.* Denne Anmodning vilde blive prøvet *med Velvillie paa allerhøjeste Sted*, hvorefter der med det allerførste vilde blive meddelt *en allerhøjeste Beslutning* herom."

Letlands første Ministerpræsident *Ulmanis.*

Den tyske Regering havde saaledes besluttet at fremme sine Planer med Hensyn til Livland og Estland *uden Hensyn til, at Brest-Litovsk Freden havde ladet disse Lande forblive under det russiske Herredømme.* „Vorwärts" *protesterede* imod, at Tysklands Politik i den alleralvorligste Tid lededes saaledes, at *man aldrig vidste, om en i Gaar afsluttet Traktat ogsaa gjaldt imorgen.*

Under Indtryk af Krigsbegivenhederne i Vest i Sommeren 1918 ansaa man det i det tyske sto-

re Hovedkvarter for opportunt foreløbigt at lade de baltiske Spørgsmaal staa uløste ligesom Spørgsmaalet om Litauens Kongekrone. Snart efter kom det store Sammenbrud i Tyskland. *Ved Vaabenstilstanden* forpligtede Tyskland sig til uophørligt at drage de *Tropper*, der stod paa Territorier, som før Krigen tilhørte *Østrig-Ungarn*, *Rumænien* eller *Tyrkiet*, tilbage over Tysklands Grænse fra 1. August 1914 og trække de Tropper, der stod paa de tidligere *russiske* Territorier, tilbage, saa snart de Allierede fordrede det. Ved at gøre denne Adskillelse havde Ententemagterne til Hensigt at bruge de tyske Tropper i Østersølandene *til Støtte for Esterne, Letterne og Litauerne i deres Kamp mod de russiske Bolcheviker*, som ikke vilde anerkende de nydannede Randstaters Uafhængighed. Det VI. tyske Armékorps, *Grev v. d. Goltz*, blev derfor foreløbigt staaende i Balterlandene.

Parti af *Dvinsk*.
Dvinsk er anlagt 1274 af den tyske Ordensmester Ernst og gik gentagne Gange fra polske til russiske Hænder, indtil Byen i 1772 endeligt kom til Rusland. Var Kredsstad i Guvernementet Vitebsk. Ligger ved Soen Tschun og paa den vestlige Dvinas højre Bred. Befæstet i nyere Tid. Før Krigen c. 70,000 Indbyggere. Under Fredsforhandlingerne tilligemed det omliggende Territorium Drissa en Stridens Genstand mellem Letland og Sovjet-Rusland.

I *Litauen* organiserede Befolkningen sig til Kamp mod de russiske Bolchevikbander. Litauerne valgte *en republikansk Regering*, der fik god moralsk og materiel Støtte fra de talrige litauiske Udvandrere i Amerika. Landets *Selvstændighed* proklameredes og *anerkendtes* efterhaanden af *de neutrale Stater i Europa*. Skridt for Skridt trængtes Bolchevikerne tilbage. Letterne i Livland og Kurland proklamerede i Riga *Republiken Letland (Latvija)* og satte *Ulmanis*, Bondepartiets Leder, i Spidsen for Regeringen. *En lettisk Hær* dannedes til Forsvar for Republiken imod Bolchevikerne. De tyske Tropper skulde virke sammen med de lettiske Styrker, og v. d. Goltz paastod, at Ulmanis' Regering til Gengæld havde *lovet de tyske Soldater Borgerret og Jord*, hvad man imidlertid bestred fra lettisk Side.

Gnrl. *Grev von der Goltz*.
Fører for de til Finland sendte tyske Tropper og for Jerndivisionen i Letland.

Den lettiske Regering stod nu meget svagt, under Striden mellem Letterne og de tyske Tropper rykkede *de russiske Bolcheviker* sejrrigt frem og besatte det meste af Kurland. Riga maatte rømmes i Begyndelsen af *Januar 1919* og prisgives til Bolchevikerne, der skændte og brændte, myrdede og plyndrede i Byen.

Esterne havde ogsaa nok at gøre med at afværge de russiske Bolchevikers Angreb. Atter og atter hjemsøgtes Landet af de røde Bandithorder. I Løbet af *Foraaret 1919* lykkedes det imidlertid Esterne at

faa renset en betydelig Del af deres Land for Bolchevikerne. I disse befriede Lande lod de anstille nøjagtige *Undersøgelser over de stedfundne Myrderier* og tage Fotografier, som paa den grufuldeste Maade illustrerer den bolchevikiske Praxis (se foran S. 172—176). I *Wesenberg* aabnedes 4 store Massegrave, hvoraf én alene talte 50 Lig. Af disse havde 33 sønderknuste Hovedskaller; paa de fleste var Indvoldene revne ud, Arme og Ben brækkede.

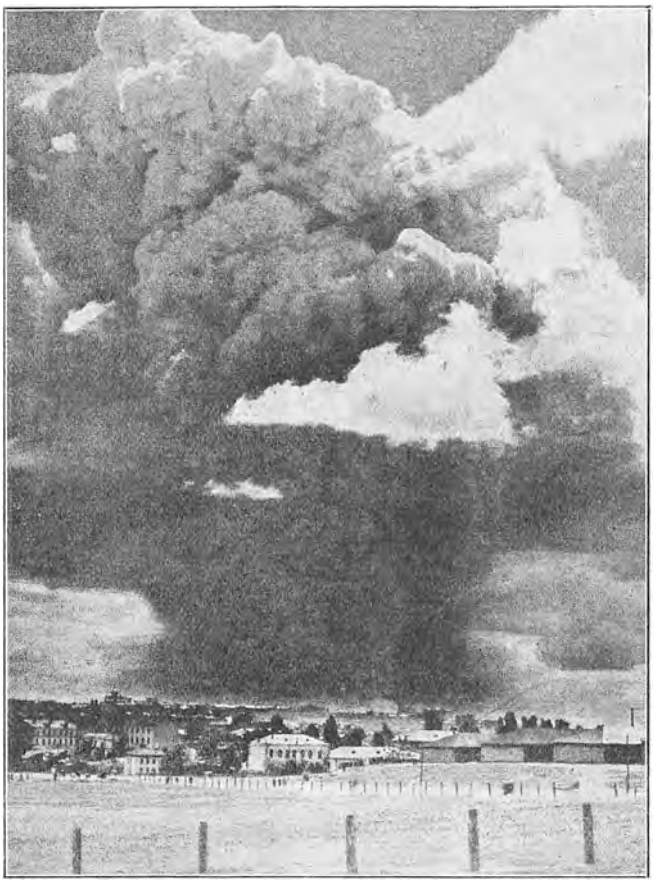

Parti af Ukraines Hovedstad *Kjev*. Billedet taget i et frygteligt Øjeblik, da i 1918 et stort *Ammunitionsdepot* i Byen *exploderede*. (Se iøvrigt Billedtexten i VI. Afsnit, S. 638, foroven.)
[„Illustrierte Zeitung."]

Maaske værst huserede Banditterne i *Valk*, hvor de udøvede deres Herredømme længst. Her er ca. 350—450 Mennesker blevet myrdede og 600—700 slæbt bort. I et Værelse i Valk fandt man 11 Lig. Det første var af en 60-aarig Mand, hvis Hænder var snørede sammen med Telefontraad, der var skruet rundt ved Hjælp af en Bajonet el. lign., saaledes at Traaden var trængt langt ind i Kødet og Blodet var sivet ud af alle Fingerspidser. Armknoglerne var brækkede ved Albuerne, Underlivet gennemhullet med Bajonetstik, Hovedskallen slaaet i Stykker, saa at Hovedet var ukendeligt. En 30 aarig Mand havde 3 brede Bajonetstik i Underlivet og Brystbenet trykket helt ind derved, at man havde trampet paa hans Bryst. Paa et andet af Ofrene var Øjnene trængt ud af deres Huler og hang ned paa Kinderne.

Og saaledes beretter de estiske Undersøgelsesakter videre i uhyggelig Ensformighed om disse Udslag af perverse Menneskedyrs Instinkter.

De tyske Tropper aabnede pludseligt i *April Fjendtligheder mod Letterne*. I Dagene *13. og 14. April* blev lettiske Vagtposter eller enkelte lettiske Soldater overfaldne af tyske Patrouiller. Letterne klagede til den tyske Overkommando og det tyske Gesandtskab, men blev begge Steder haanligt afvist. Indenfor de tyske Tropper i Letland var der umiddelbart i Forvejen foregaaet vigtige Forandringer. Det *Soldaterraad*, som havde dannet sig ved de tyske Styrker i *Libava*

Paladset i *Kjev*, hvor den ukraineske *Radaregering* havde Sæde.

efter den tyske Revolutions Udbrud, og som havde stræbt at tilvejebringe en Forsonlighedens Aand og et vist Samarbejde mellem de tyske Tropper og Letterne, var blevet anerkendt af de daværende øverste tyske Myndigheder i disse Egne, Guvernøren Friherre *v. Ledebour* og General *Neugebauer*, men efter at Neugebauer var bleven afløst af *v. d. Goltz*, var der dagligt forefaldet Rivninger mellem den øverste Hærledelse og Soldaterraadet. Forholdet var blevet stadigt mere spændt, og i Begyndelsen af April benyttede Hærledelsen et Tilfælde, hvor Soldaterraadet paastodes at have overskredet sin Kompetence, til at skaffe sig af med den ubekvemme Institution. Mandskaberne blev ved Trusel om Afsked tvunget til at godkende Soldaterraadets Ophævelse.

Efter disse Forberedelser skred de baltiske Baroner under Ledelse af *Baron Manteuffel* ved Hjælp af deres „baltiske Landeværn" og i Forstaaelse med v. d. Goltz og hans tyske Tropper til *et Kup mod Ulmanis' Regering. Den 16. April blev* Kupet heldigt gennemført. Ulmanis blev styrtet og søgte Tilflugt hos *den engelske Militærmission*. Tyskerne bestræbte sig for at faa bragt en ny Regering i Stand, der kunde se ud som en lettisk-tysk Koalitionsregering, men den øverste Magt udøvedes faktisk af v. d. Goltz, der udstedte strænge Paabud og indførte Censur og Trafikindskrænkninger i Libava. Samtlige lettiske politiske Fraktioner — med Undtagelse af Tysk-Balterne — udstedte en Erklæring, hvori det overfor Paastande fra tysk Side bestemt hævdedes, at lettiske Tropper ikke havde taget Del i Kupet, der udelukkende var iscenesat af Tysk-Balternes „Landeværn" og de rigstyske Tropper med det Formaal at genoprette det tyske Mindretals og den tyskbaltiske Adels Magt, og Opraabets Underskrivere spørger *den tyske Regering og Nationalforsamling*, om de billiger en saadan Indblanding i Letlands Anliggender. Opraabet blev slaaet op paa

Paladset i *Odesssa*, hvor Byens *Rada* havde Sæde.

Otto Strandmann, Ministerpræsident i Estland Maj—November 1919.

Gaderne i Libava, men fjernet efter Ordre fra v. d. Goltz, der *den 24. April* udstedte *en Dagsbefaling*, hvori han erklærede, at i Letland havde *han*, og *han alene*, *Overkommandoen over alle Tropper*, og at han vilde møde alle separatistiske Bestræbelser med Jernhaand og uden Skaansel.

Imidlertid var det endelig lykkedes Tysk-Balterne at faa stablet en Regering paa Benene, i hvilken der figurerede nogle politisk ligegyldige lettiske Straamænd, og som havde til Leder *Pastor Needra*, ogsaa en Lette, men Balternes haandgangne Mand.

Præsident i Litauen *Anton Smetona*.

Men nu begyndte *de Allierede* at blande sig i Sagen. *Den engelske Regering* havde da allerede *den 22. April* tilstillet *den tyske Regering en Note* med Opfordring til at *genindsætte Kabinettet Ulmanis*, som var blevet fordrevet ved et af tyske Tropper og tyske Myndigheder iværksat Statskup. Fra Berlin indløb der omgaaende Svar: *De tyske Tropper havde ingen Del i Statskupet;* den tyske Regering blandede sig ikke i Letlands indre Forhold, men *kunde heller ikke indrømme nogen anden Regerings Ret til en saadan Indblanding.* General v. d. Goltz havde erklæret, at de britiske Vaaben, der var bleven frataget de lettiske Soldater, var bleven tilbageleverede.

En ny Note fra *London* lod den tyske Regering vide, at den lettiske Regering ikke havde kunnet genoptage sit Arbejde, da Ministrene holdtes indespærrede i deres Huse af v. Manteuffels Tropper, og at v. d. Goltz' Erklæring om de britiske Vaabens Tilbagelevering havde vist sig at være *falsk*. Til Kravet af 22. April føjedes nu to nye Krav: *v. d. Goltz skulde strax tilbagekaldes*, og de tyske Tropper i Letland maatte ikke længere betegnes som „Besættelsestropper", men skulde kaldes „tyske Hjælpestyrker". Før denne Fordring var opfyldt, vilde der *ikke i Libava blive udskibet Levnedsmidler til tyske Tropper.*

Estlands Udenrigsminister *Poska*.

Den tyske Regering svarede omgaaende med *en ny Forsikring* om, at *det baltiske Landeværn* havde handlet *paa egen Haand* uden nogen Bistand af de tyske Rigstropper; de britiske Vaaben var nu blevne tilbagegivne; en Navneforandring for de tyske Tropper som den, England forlangte, kunde Tyskland *ikke* gaa med til, da Resultatet deraf vilde blive, at de tyske Tropper maatte modtage Ordrer fra Ententen gennem et af den afhængigt lettisk Kabinet. Den tyske Regering havde derimod truffet Forberedelser til Tilvejebringelse af *en Vaabenstil-*

stand med Fjenderne og agtede derefter at drage alle sine Tropper bort fra Letland og Litauen indenfor en Tidsfrist, der sikrede det tyske Rige dets Ejendom i disse Lande, og Ansvaret for Følgerne af Rømningen vilde falde paa Ententemagterne.

Liansson. Ministerpræsident i den nordvestrussiske Regering August—December 1919.

Et saadant Skridt som det, den tyske Regering her bebudede, stod imidlertid *i direkte Modstrid med den Forpligtelse, den havde paataget sig ved Vaabenstilstanden*, nemlig Forpligtelsen til *først* at trække Tropperne tilbage, *naar de allierede og associerede Magter forlangte det.* Men Ententen viste sig efter den energiske engelske Note af 5. Maj paafaldende ubeslutsom. Ministeriet Needra vedblev at regere i Libava til Trods for Letternes gentagne Protester, ogsaa efter at Needra selv paa en mystisk Maade var bleven „bortført".

Trods alt dette lykkedes det de lettiske Tropper *den 22. Maj* at *tage Riga tilbage.* Men ogsaa her blandede de tysk-baltiske og rigstyske Kommandanter sig i Forholdene. Fra lettisk Side hævdes, at Tyskerne fastsatte Dødsstraf for enhver Forbrydelse og benyttede Lejligheden til at rydde en Mængde Letter, der intet havde med Bolchevismen at gøre, af Vejen. De lettiske Tropper under Oberst *Ballods* Ledelse fordrev i de følgende Dage Bolchevikerne fra *Wolmar* og *Wenden* og dermed fra *hele Vestlivland.*

Den 30. Maj forlangte *en Note fra de allierede Magter*, at de tyske Stridskræfter skulde *forblive* i de baltiske Provinser, og der blev fastsat en Linie, indtil hvilken de kunde trække sig tilbage. General v. d. Goltz kunde forblive paa sin Kommando mod at han fra den tyske Regering modtog Ordrer, der var egnede til at hidføre Oprettelsen af *en Koalitionsregering*, hvori alle lettiske Partier var repræsenterede, og at der tilsikredes den nye lettiske Regering fuld Frihed i Udøvelsen af alle officielle Handlinger. Vaabnene skulde tilbagegives til de lettiske Tropper, og ingen Hindringer maatte lægges i Vejen for disses Mobilisering.

Heller ikke denne Note gjorde nogen Virkning. General v. d. Goltz *gik endda videre.* I Begyndelsen af *Juni* indledede han *Krigsoperationer mod Esterne*, der den Gang var optagne af haarde Kampe mod Bolchevikerne. Det baltiske Landeværn, der i Virkeligheden stod under v. d. Goltz' Overkommando, ødelagde en for Esterne vigtig Forbindelseslinie og overfaldt derefter et estisk Pansertog, der skulde beskytte de til Baneliniens Reparation udsendte Arbejdere. Den estiske Hærledelse protesterede, men *det tyske Hovedkvarter* i *Mitava* svarede med *et Ultimatum*, hvorefter Esterne skulde rømme det nordlige Letland, men til Tilbagetoget kun maatte benytte den smalsporede Banelinie *Valk-Altschwanenburg-Hochmanshof*, hvorved de vilde være afskaarne fra at medføre deres Pansertog og andet værdifuldt Banemateriale, der altsammen var bredsporet. Hr. v. d. Goltz retfærdiggjorde sin Optræden overfor Letterne med, at det havde været nødvendigt at skride ind for at

August Rei, Præsident i Estland 23. August 1919 til den konstituerende Forsamlings Opløsning 1921.

Gnrl. *Judenitch* i Arbejde med sin Stab.
Bolchevikerne satte en Pris af 300,000 Rubler paa Gnrlens Hoved.

forebygge, at „den venstre-socialistiske *estiske* Regering genindsatte den venstre-socialistiske *lettiske* Regering", d. v. s. Kabinettet Ulmanis. Overfor Ententens Fordringer i Noten af 30. Maj erklærede v. d. Goltz, at baade de estiske og de lettiske Tropper var bolchevikiske. Esterne maatte nu *paa én Gang* gøre Front mod *Bolchevikerne* og mod *de tyske Tropper*, der ødelagde Broer, Veje og Jernbanespor for dem og efter de estiske Beretninger baade anvendte eksploderende Kugler og Giftgas. Fra officiel tysk Side hævdedes derimod, at det var Esterne, der havde aabnet Angreb paa de lettisk-baltiske Tropper, som derfor havde maattet begynde en Aktion mod dem, en Aktion, hvori de rigstyske Tropper ikke havde deltaget.

Den 18. Juni krævede *en Note fra General Foch* paa Ententens Vegne, at Tyskerne *strax skulde standse enhver militær Aktion i Østersøprovinserne* og rømme Libava og Windava. I Stedet afbrød det baltiske Landeværn den 20. Forhandlingerne med Ententen, Letterne og Esterne, og to Dage senere leverede det de lettiske og estiske Tropper et Slag, der dog faldt uheldigt ud for Landeværnet. Det estiske Pressebureau meddelte, at Papirer, der var funden hos faldne fjendtlige Soldater, paany havde leveret Bevis for, at der i det tysk-baltiske Landeværns Rækker, som til Dels bestod af *rigstyske Frivillige*, ogsaa kæmpede *Soldater af v. d. Goltz „Jerndivision"*.

Ministeriet Needra var blevet opløst sidst i Juni, og Ulmanis var atter bleven Leder af den lettiske Regering. Men de tyske Tropper vedblev at indtage en fjendtlig Holdning, og man paastod fra rigstysk Side, at der forelaa en formelig Traktat mellem de tyske Tropper og Ulmanis' Regering — fra Tiden før Statskupet i April —, hvorefter de tyske Soldater skulde kunne gøre Fordring paa lettisk Borgerret og Jord. Overfor de Farer, som truede de unge Østersøstater baade fra tysk og fra russisk Side, søgte disse nu at værge sig ved *en fælles Optræden*. Statsmænd fra Estland, Letland og Litauen samledes i Mitava i September for at drøfte Spørgsmaalene om en fælles ydre Politik, om Militærkonventioner og økonomiske Konventioner. Litauerne havde i Sommerens Løb ogsaa maattet gribe til Vaaben mod *Polakkerne*, som ikke vilde respektere den af Ententen fastsatte Demarkationslinie.

Oberst *Bermondt-Avaroff*.

Overfor Marschal Fochs gentagne Krav til den tyske Regering om, at Rømningen af Østersølandene skulde begynde, erklærede den tyske Regering, at *den ikke havde Magt* til at tvinge Tropperne i Balticum til at vende hjem. Samtidigt kunde „Vor-

Kvinder af Landbefolkningen i Ukraine foran en af deres Boliger.

wärts" oplyse, at der endnu i *September dagligt kom et stort Antal Officerer og Menige til Østersølandene fra Berlin*, hvor de var bleven hvervede. De havde i Reglen *falske Orlovspapirer*, og Grænsevagterne var instruerede om at *lade dem passere, i hvert Fald ved Nattetid.*

Situationen i Østen blev endnu mere kompliceret derved, at Dele af *det sachsiske Reservekorps*, der ikke vilde vende tilbage til Tyskland, stillede sig under *den russiske Oberst Bermondt-Avaroffs* Kommando. Oberst Bermondt, en kaukasisk Æventyrer, var af General *Judenitch* bleven stillet i Spidsen for de russiske Tropper, der ved Kurlands og Litauens Grænser førte Kampen mod Bolchevikerne. Han arbejdede for Genoprettelsen af det samlede gamle russiske Rige, indbefattet Østersølandene. Da disse hans Tendenser ikke ret vandt Genklang hos Ententen, beordrede Judenitch ham til at rømme Kurland og Litauen og føre sine Tropper over til *Narva Fronten.* Bermondt adlød dog ikke Ordren, men foretog, idet han forstærkede sin Hær med den sachsiske Legion og traf Aftaler med „Jerndivisionen", Forberedelser til *et Fremstød*, der aabenlyst var rettet mod *Riga.* Efter nogle resultatløse Underhandlinger mellem Bermondt og Judenitchs Generalstabschef dannede Bermondt *en særlig „vestrussisk Regering"*, der var uafhængig af den *„nordvestrussiske"*.

Notevexlingen imellem *de Allierede* og *den tyske Regering* fortsattes gennem Efteraarsmaanederne, og tilsidst understregede de Allierede deres Krav ved *den 11. Oktober* at proklamere „den lille Blokade" og derved *standse al tysk Skibsfart i Østersøen.* Saa traf den tyske Regering *endelig kraftige Foranstaltninger* til at tvinge Balticum-Tropperne til Lydighed og gennemføre Rømningen.

Bermondt havde *den 8. Oktober* med sin russisk-tyske Hær efter Aftale og under Samvirken med „Jerndivisionens" daværende Chef, Oberst *Bischoff*, foretaget *et Overfald paa Letterne og angrebet Riga.* Letterne maatte trække sig tilbage, men med Hjælp fra *Esterne* vandt de snart paany Terrain. Paaskudet til Fjendt-

Republiken *Ukraine*.

lighederne var, at Letterne havde *nægtet den vestrussiske Hær Gennemmarche*, saa at den kunde komme frem til Fronten og kæmpe med Bolchevikerne.

Efter at Riga i flere Uger havde været udsat for et voldsomt og ødelæggende Bombardement med Sprænggranater og Giftbomber, lykkedes det endelig *den 10.—11. November* Letterne med Støtte af *den engelske Flaade* at *bryde den tysk-russiske Rigafront*, hvorefter de tysk-russiske Tropper blev kastet paa Flugt ad *Mitava* til, idet de maatte efterlade en Del svært Skyts i Hænderne paa Letterne.

Snart efter var ogsaa *Judenitchs* Saga ude (se foran S. 193). Bolchevikernes Stilling voxede øjensynligt i Fasthed, Ententemagterne var stemt for at standse Hjælpen til de antibolchevikiske Hære. Østersøstaterne var trætte af den evige Krig og ikke utilbøjelige til at lytte til Fredstilbud.

Den første af de baltiske Stater, der modtog Sovjetregeringens Opfordring til at indlede *Fredsunderhandlinger*, var *Estland*. Forhandlingerne, der fandt Sted i *Dorpat*, tog deres Begyndelse først i *December*. Den estiske Delegation lededes af den tidligere estiske Udenrigsminister *Poska*, den russiske af *Krassin*. Forhandlingerne naaede snart et dødt Punkt, og der indtraf en Afbrydelse. *Den 22. December* blev de genoptagne og førte ved Nytaarstid til *en Vaabenstilstand*, der skulde vare i 7 Dage og *automatisk løbe videre*, hvis den *ikke* blev *opsagt* fra nogen af Siderne.

Ministerpræsidenterne i de nye Randstater.
Fra Venstre: Litauen: *Schlossevitschus.* Letland: *Ulmanis.* Livland: *Vennola.* Estland: *Strandmann.*

En Konference mellem Randstaterne traadte sammen i *Helsingfors den 15. Januar.* Man vilde drøfte de fælles Interesser for Rusland. Ogsaa *Polen* — der forøvrigt ikke vilde betragtes som en „Randstat", men som en helt igennem original Statsdannelse, der intet havde at gøre med de russiske Krav" — var repræsenteret paa Konferencen. Men allerede den Omstændighed, at den ene af Randstaterne, Estland, laa i Fredsunderhandlinger med Sovjet-Rusland, gjorde det vanskeligt for de Delegerede at finde et Grundlag for en Fællesoptræden. Dertil kom, at *Polen ikke vilde anerkende Litauen som en selvstændig Stat,* og at *Polakker* og *Litauer laa i Krig i Grænseegnene.* Noget Resultat kom der da heller ikke ud af Konferencen udover en Beslutning om, at *en ny Konference* siden skulde afholdes i *Varšava.*

Samtidigt drøftede *Ambassadørkonferencen i Paris* Spørgsmaalet om *Anerkendelse af Randstaterne,* men uden at naa til Enighed. England ønskede at anerkende de baltiske Stater de facto, medens Frankrig stillede sig mere reserveret.

Den 1. Februar blev *Freden* sluttet mellem *Estland* og *Sovjet-Rusland.* Esterne havde i det hele faaet deres Krav gennemført, deriblandt et vidtstrakt Omraade syd for *Peipus Søen* med en Befolkning af 25,000 Ester og med Byen *Isborsk.* Rusland anerkender uden Forbehold *den estiske Stats Uafhængighed* og giver for alle Tider *Afkald paa alle Suverænitetsrettigheder over det estiske Folk og Land.* Paa ingen af de to kontraherende Parters Omraade maa der foretages *Organisation af bevæbnede Mandskaber,* hvis Formaal er at *styrte* den ene eller den anden af de kontraherende Magter eller at tilegne sig dets Territorium. Ingen af de to Parter kræver Dækning af *Krigsomkostninger* af den anden. *Krigsfangerne* vil snarest muligt blive frigivne. Rusland *frasiger* sig Ejendomsretten til al tidligere *Statsejendom* paa estisk Omraade, og det giver Afkald paa alle Erstatningskrav. Rusland betaler Estland *15 Millioner i Guld.* Visse *Skovkoncessioner* i Rusland skulde tilstaas Estland mod at Rusland fik Part i *Narovafaldenes Vandkraft.*

Faa Dage senere var Freden *godkendt* af *Centralkomitéen for de russiske Arbejder- og Soldaterraad* og af *den estiske Nationalforsamling*. Lenin udtalte halvt undskyldende paa en *Kommunist-Kongres i Moskva*, at Rusland vel havde gjort betydelige Indrømmelser, men at han *ikke* betragtede den trufne Afgørelse som *endelig*, eftersom Estland endnu befandt sig i sin „Kerenski-Periode". Naar Estland snart blev bolchevikisk, vilde Freden af sig selv blive *revideret*.

Jødegade i Vilna.

I den følgende Tid har et uophørligt Strikeraseri bragt Estland store Vanskeligheder.

Mellem de baltiske Stater *indbyrdes* var der forøvrigt en Række *Stridsspørgsmaal*. Estland og Letland laa i Strid om Besiddelsen af Byen *Valk*. Striden var til Tider ret bitter. Letland og Litauen stredes om *Grænserne*, særlig om *Illuxt Omraadet*, hvor Letterne forlangte Folkeafstemning om, til hvilken Stat Omraadet skulde høre, medens Litauen uden videre vilde erklære det for litauisk.

Litauen havde baaret sin rigelige Part af Verdenskrigens Byrder. Det havde fra Krigens første Tid været Tumleplads for Verdenshærene, og store Strækninger var lagt fuldstændig øde. Men Befolkningen tog med *stort Arbejdsmod* fat paa *Genopbygningen*, samtidigt med at den maatte forsvare sig baade mod Bolchevikerne og mod Polakkerne. *Den 14.—15. April* holdtes der i Litauen Valg til *den konstituerende Nationalforsamling*. Hovedkampen stod mellem en socialdemokratisk Blok og det kristelig-demokratiske Parti i Forbindelse med de nationale Progressister, til hvilket sidste Parti Republikens provisoriske Præsident, *Smetona*, hørte. De borgerlige Partier fik Flertal. Nationalforsamlingen aabnedes *den 15. Maj* i Overværelse af den engelske Balticum-Kommissær og Repræsentanterne for de fremmede Regeringer. Forsamlingen *proklamerede* højtideligt *Litauens Uafhængighed*.

Randstaternes 2. Konference, der havde fundet Sted i *Varšava* i Marts, og hvortil Litauerne ikke var indbudt, havde været lige saa resultatløs som den første, og *den 3. Konference*, der skulde afholdes i *Riga* i *Maj*, maatte opsættes paa Grund af det spændte Forhold mellem Litauen og Polen. Imidlertid havde først *Litauen*, derpaa *Letland* akcepteret *Sovjet-Ruslands Tilbud om Fredsunderhandlinger*, og disse var begyndt i *Moskva*. Da det efterhaanden blev klart for *Vest-*

Østrigsk Feltmarschallt. *v. Goiginger* overgiver en ukrainsk General Befalingen over *1. Ukrainske Skyttedivision.*

magterne, at de baltiske Stater ikke i Længden vilde lade sig bruge som Murbrækkere mod Sovjet-Rusland, *forlod de Allieredes Militærmission,* der lededes af en fransk General, *de baltiske Lande.* Den litauiske Statsmand *Narusevicius,* der i April havde været i Paris og London i officielt Formaal, kunde imidlertid ved Hjemkomsten meddele, at Stemningen overfor Litauen var gunstig, og at der ogsaa i Frankrig var sket et Omslag i Litauens Favør. Der var blevet ført Forhandlinger om *en britisk Kommission* til Udnyttelsen af Litauens Skove.

Den litauiske Nationalforsamling tog allerede i Maj fat paa *en Agrarlovgivning af stor Rækkevidde.* Det første Skridt var Vedtagelse af en Lov, der fratog Besidderne af Majorater, Krongodser og Privilegiegodser Salgsretten. *Den 2. Juni* vedtog Forsamlingen *den provisoriske Forfatning,* hvis Hovedpunkter er følgende: *Litauen* er *en demokratisk Republik,* hvor Lovgivningsmagten lægges i *Nationalforsamlingens* Haand. Republiken styres af en af Nationalforsamlingen valgt *Præsident og et Kabinet,* som er ansvarligt overfor Nationalforsamlingen og maa være i Besiddelse af dennes Tillid. Alle Borgere uden Hensyn til Køn, Nationalitet eller Religion stilles lige for Loven. Iøvrigt indeholder Forfatningen Bestemmelser om fuld Presse-, Forsamlings- og Religionsfrihed samt om Afskaffelse af Dødsstraffen.

Godsejer *Lysagub.* Provisorisk Ministerpræsident og Indenrigsminister for Ukraine Maj 1918. [„Welt im Spiegel."]

Indtil der kunde foretages Valg af Præsident, overtog Nationalforsamlingens Præsident, *Stulginski,* dette Hverv.

Den 20. Juli tog Nationalforsamlingen fat paa *et nyt betydnings-*

Sagfører Dr. *Mykola Persch.* Ukraines Gesandt i Berlin.

fuldt Agrarlovforslag, der gik ud paa *Statens Overtagelse af alle Skovarealer* — omtrent Halvdelen af det ubesatte Litauens samlede Skovbestand — samt alle *Majorater*, *Krongodser*, *Søer* og *Moser*. Lovforslaget blev Genstand for indgaaende Debatter i Nationalforsamlingen.

I *den polsk-russiske Krig* havde *Litauen* en saare vanskelig Stilling. To fremragende polske Parlamentsmedlemmer kom i Begyndelsen af Juni til *Kovno*, Litauens provisoriske Hovedstad, for at undersøge Muligheden for en Tilnærmelse. Forsøget strandede paa Spørgsmaalet om *Vilna*, den By, Litauerne betragter som *deres egentlige Hovedstad*, og som Polakkerne da endnu stadigt holdt besat. Polakkerne stillede Forslag om, at Vilnas Skæbne skulde afgøres paa Grundlag af *en Folkeafstemning*, men det vilde Litauerne ikke gaa ind paa.

Pavlo Skoropadski, f. 1876 i Wiesbaden, opdraget i Pagekorpset i Petrograd og derfra indtraadt i Livgardergtet. Under Krigen med Japan Chef for et transbaikalsk Kosakrgt., senere Chef for 20. Finlandske Drag.Rgt. Under Verdenskrigens Udbrud Gnrlmajor og Chef for 1. Livgarde Brig., derpaa 1. Livg.Div., saa 5. Kav.Div., saa XXXIV. A.K. som kom til at indgaa i den ukrainske Armé. I Oktober 1917 valgt til de ukrainske Kosakkers Hetman. I Maj 1918 af Tyskerne indsat som Præsident for Republiken Ukraine. Traadt tilbage i December s. A.

Den polsk-russiske Krigstilstand bevirkede, at Sovjet-Rusland *fremskyndede* Fredsslutningen med Litauen. *Den 12. Juli* blev *Freden* undertegnet i *Moskva*. Litauerne opnaaede i alt væsentligt den Grænse mod Rusland, som de havde krævet, og Sovjetregeringen forpligtede sig til *ikke* at drive *Propaganda* paa *litauisk* Grund.

Imidlertid var *det polske Fremstød* blevet efterfulgt af *et katastrofelignende Tilbagetog*. Da Polakkerne midt i Juli maatte rømme Vilna, blev der et Kapløb mellem de bolchevikisk-russiske og de litauiske Tropper om, hvem der først kunde naa Byen. Bolchevikerne kom først og besatte Vilna, og en mindre litauisk Styrke, der kom tidsnok til at tage en lille Del af Vilnas Territorium i Besiddelse, blev snart atter trukket tilbage. Foreløbigt spillede Bolchevikerne Herrer, og med den Ringeagt for det givne Ord, som er karakteristisk for bolchevikisk Moralopfattelse, begyndte de strax i Modstrid med den nyligt afsluttede Freds Bestemmelser at iværksætte en ivrig *kommunistisk Oprørspropaganda* i Vilna og de øvrige af den besatte litauiske Distrikter, nedsætte Arbejderkomitéer, arrestere Godsbesiddere og iværksætte Konfiskationer og Forfølgelser af Bourgeoisiet. Idet den litauiske Regering nu gik ind paa det russiske Forslag om Nedsættelse af *en Fælleskommission* vedrørende Fredstraktatens praktiske Gennemførelse og specielt til Afgørelse af Spørgsmaalet om, hvorvidt der forelaa en strategisk Nødvendighed for de russiske Hæres fortsatte Forbliven paa litauisk Omraade, stillede den samtidigt Forlangende om, at Bolchevikerne strax skulde ophæve de revolutionære Foranstaltninger, de havde truffet paa litauisk Grund og overdrage Civilforvaltningen til Litauen. Hvis dette Krav ikke blev efterkommet, vilde Litauen ikke ratificere Freden. Derefter lovede Sovjetregeringen at *rømme* de okkuperede litauiske Egne, og henimod Midten af August har Rømningen taget sin Begyndelse. *Den 24. August* kunde *litauiske Tropper* rykke ind i *Vilna*. Siden rykkede *polske Friskarer* ind i *Litauen* og besatte Vilna.

Letland havde i Løbet af Foraaret haft mange Vanskeligheder med de stadigt opdukkende bolchevikiske Komplotter. *Den 16. April* blev der fra bolchevikisk Side forøvet et Mordattentat — forøvrigt det tredie i Rækken — mod Præsident *Ulmanis*, der dog slap uskadt fra det. *Den. 27. Maj* proklamerede den lettiske Nationalforsamling enstemmigt Letland som *en uafhængig Stat paa demokratisk Grundlag.* For denne Deklaration stemte ogsaa de nationale Minoriteter — Tyskernes, Russernes og Jødernes — Deputerede.

Fredsforhandlingerne mellem Letland og Sovjet-Rusland førtes til Afslutning i Sommerens Løb, og *Freden undertegnedes den 11. August.* Letlands *Uafhængighed* anerkendes ligesom Estlands og Litauens. I Distriktet *Drissa* øst for *Dvinsk* skal der ikke, som først paatænkt, afholdes Folkeafstemning, men en Deling skal foretages efter gensidig Overenskomst. Letland faar Koncessioner i 100,000 Hektarer russisk Skov, og det bestemmes, at de Letland tilhørende Værdier i Maskiner, Jernbanemateriale, Værdipapirer o. a., som er blevne bragt til Rusland, skal tilbagegives. Dog er Sovjet-Rusland berettiget til at erstatte alt med den tilsvarende Værdi i Guld. Inden to Maaneder efter Fredens Ratifikation forpligter Sovjet-Rusland sig til at udbetale Letland et Forskud af *4 Millioner Rubler i Guld.*

Det er umuligt at forudsige, hvorledes Forholdet mellem Randstaterne vil udvikle sig, og om det vil kunne lykkes dem at naa til *en fastere Sammenslutning* indbyrdes, hvorved de vilde kunne befæste deres Stilling overfor Bolchevikerne. Det vil i første Række afhænge af, om de polsk-litauiske Divergenser, der i Virkeligheden bunder i et gammelt nationalt Fjendskab, kan udjævnes.

Gnrl. *v. Eichhorn*, efter Tyskernes Indmarche i *Ukraine* Højstbefalende og Guvernør her, til han 31. Juli 1918 blev myrdet.

Blandt „Randstaterne" indtager **Ukraine** en *egen Stilling.* I etisk og kulturel Henseende staar Ukrainerne *Storrusserne* nærmere end de andre „Randfolk", og der herskede vistnok i Vesten en almindelig Følelse af, at Ukraines Selvstændighed, der fra først af var „made in Germany", var svagere funderet end de øvrige Randstaters. I hvert Fald vil *et antibolchevikisk Enheds-Rusland* først og fremmest stræbe efter *Udslettelsen af den ukrainske Statsdannelse.*

I vort VI. Afsnit XXII. Kapitel, har vi skildret Folkerepubliken Ukraines Oprettelse, Kampene dèr mellem Ordenspartierne og Bolchevikerne og Centralmagternes Fremrykning i det sydlige Rusland.

Tyskerne havde hjulpet Ukrainerne med at fordrive Bolcheviktropperne, men dermed ogsaa gjort sig til Herrer i Landet. De favoriserede *Landejerne*, af hvilke mange havde mistet deres Ejendom under de revolutionære Forhold. Da det saaledes oftere kom til Friktioner mellem *den ukrainske Regering* og de tyske og østrigske Okkupationstropper, satte Tyskerne *den 2. Maj 1918* et Statskup i Scene og fik indsat en ikke-socialistisk Regering under Hetmanen *Skoropadski.* En ukrainsk Hær blev under østrigsk Ledelse organiseret med Dele af de i 4. og 5. russiske Militærdistrikt (Kjev og Odessa) tidligere udskrevne Korps. Flere

Gnrl. *Petljura*. Krigsminister i *Ukraines* første Regering, der var Modstander af Bolchevikerne. Spillede senere en betydelig Rolle under den fortsatte Borgerkrig. [„The Great War."].

Medlemmer af det styrtede Kabinet blev fængslede. I den brede Befolkning viste der sig en stigende Uvillie mod de fremmede Herrer, og Føreren for Okkupationstropperne, General *Eichhorn*, blev myrdet *den 31. Juli* i *Kjev*. Med *Don-Republiken* havde Ukraine staaet paa Krigsfod i den første Halvdel af 1918, men i *August* kom *en Overenskomst* i Stand, hvorved bl. a. Byerne *Rostov* og *Taganrog* skulde tilhøre Don-Republiken.

Med det tyske Sammenbrud i *November* var Skoropadskis Herredømme forbi, og sidst i Aaret dannedes der i Kjev *en socialistisk Regering* under Ledelse af General *Petljura*, der *i Januar 1919* proklamerede *den Galiziske Republiks* Forening med *Ukraine* og i samme Maaned *erklærede Sovjet-Rusland Krig*.

Med *Polen*, der krævede Østgalizien for sig, laa Ukraine faktisk i Krig. Polakkerne paa den ene Side, Bolchevikerne paa den anden foretog stadigt Invasioner i Ukraine og de røde Tropper holdt en Tid lang selve Kjev besat. Til *Denikin* var Ukraine-Regeringens Forhold spændt, fordi han ikke vilde anerkende Staten Ukraines Existensberettigelse. Lejlighedsvis støttede Petljura og Denikin vel hinanden mod Bolchevikerne, men til andre Tider kæmpede de mod hinanden.

Den 2. Septbr. rykkede Denikins Soldater ind i *Kjev*. Det kom til idelige Rivninger mellem disse Tropper og Ukrainerne, og snart vendte Lykken sig til Gunst for Bolchevikerne, der *den 16. December tog Kjev*. Denikin blev trængt tilbage, og Resterne af Petljuras Hær spredtes. Petljura selv *flygtede til Polen*, hvor han udfoldede en ivrig diplomatisk Virksomhed. Det gjaldt for Ukraine om, at det, naar Fredsforhandlingernes Stund var kommen, kunde forhandle med *Rusland* som *en selvstændig Magt* jævnsides Polen, Rumænien, Litauen o. s. v. Det lod til, at *Rumænien* støttede Ukraine — der under disse Omstændigheder var villigt til at lade sine Protester mod *Bessarabiens* Indlemmelse i Rumænien falde —, og de ukrainske Repræsentanter i London og Paris havde Indtryk af, at der i disse Hovedstæder var indtraadt en Vending til Gunst for Ukraine; saaledes udlagde man bl. a. den Omstændighed, at *Deschanel* strax efter Overtagelsen af Præsidentværdigheden havde modtaget Ukraines Repræsentant.

I Løbet af *Foraaret 1920* erfarede man, at der mellem *Polen* og *Ukraine* var bleven sluttet *en Overenskomst*, hvorved *Ukraine faktisk opgav Østgalizien og Dele af Volhynien til Fordel for Polen*, mod at den polske Hær hjalp til at rense Ukraine for Bolchevikerne. Den store polske Offensiv begyndte i Slutningen af *April*, og allerede faa Dage efter kunde polske og ukraineske Tropper under Ledelse af selve den polske Stabschef og Overgeneral *Pilsudski* og *Petljura* holde deres *Indtog i Kjev*. Men snart efter var Kjev atter i Bolchevikernes Hænder.

General *Mannerheim* holder i Spidsen for den finske *Hvide Garde* sit Indtog i *Helsingfors*.

VII.
Finland.

Ved den første russiske Revolutions Udbrud i 1917 havde *den finske Landdag* en *socialdemokratisk* Majoritet. *Senatet,* Finlands *lokale Regering,* var i Overensstemmelse dermed overvejende socialdemokratisk, idet det omfattede 6 Socialdemokrater, 2 Gammelfinner, 2 Ungfinner, 1 Svensker og 1 Agrar. Socialdemokraten *Tokoi* førte Forsædet. Revolutionen fremkaldte en almindelig Gæring, og de revolutionære russiske Troppestyrker, hvis Disciplin nu var helt opløst, fremkaldte megen Uro og Usikkerhed. Hele det finske Folk med Undtagelse af den lille Gruppe af yderliggaaende Socialister ønskede at benytte Omvæltningen i Rusland til at betrygge *Finlands selvstændige Stilling,* men medens de borgerlige Partier vilde opnaa dette ad den *fredelige* Forhandlings Vej, vilde Socialdemokraterne *med Magt* gennemføre den fulde Uafhængighed. *Kerenskis Regering* lod den finske Landdag opløse og udskrev Nyvalg. Ved disse vandt de borgerlige Partier en Sejr, for saa vidt som Socialdemokraterne gik ned fra 103 til 92. Overfor dem stod 26 Agrarer, 62 forenede Borgerlige (Gammel- og Ungfinner) og 21 Svenskere. Der dannedes et borgerligt Senat under Ledelse af Prokurør *Svinhufvud.* Den højt ansete Professor *Setälä* kom i Spidsen for Kultusdepartementet.

Præsidenten for Finlands første borgerlige Regering *P. E. Svinhufvud.*

Med den anden russiske Revolution og *Bolchevikernes* Overtagelse af Magten i Rusland ændredes de finske Partiers Stilling til Spørgsmaalet om Selvstændigheden. De borgerlige Partier stillede sig nu afgjort paa Uafhængighedens Stand-

Tromsö
NORGE
FINMARKEN
Narvik
Kautokeino
Tanajoki
Utsjoki
Inari
Inarijärvi
Patsjoki
Sydvaranger
ISHAVET
Alexandrovsk
Kola
Tuloma
Ivalojoki
Enontekiö
Muonionalusta
SVERIGE
Torneå
Kittilä
Kolari
Sodankylä
Samikoski
Imandra Sö
Kandalakscha
Kandalakshabugten
Kemijoki
Pelkosenniemi
Kuolajärvi
Tervola
Ylitornio
Kemijärvi
Rovaniemi
Kovda
Kiano Sö
ULEÅBORG
Karunki
Tervola
Ylikitka
Haparanda
Torneå (Torneå)
Kemi
Kuusamo
Toppo Sö
Luleå
Piteå
Ajoki
Hoj
Ranuanjoki
Puolanka
Kuujo Sö
Kem
Karlö
Oulu (Uleåborg)
Suomussalmi
Kenia
Skellefteå
Sukajoki
Limingo
Raahe (Brahestad)
Paolanka
Hyrynsalmi
Pyhäjoki
Ranuala
Saraisniemi
Kalajoki
Kesälä
Ventäjä
Himanka
Pitkäjärvi
Kajaani (Kajana)
Kuhmoniemi
Umeå
Lohtaja
Ylivieska
Gamlakarleby (Kokkola)
Kronoby
Pyhäjärvi
Jakobstad (Pietarsaari)
Nykarleby (Uusikaarlepyy)
Lisalmi
Nurmes
Ruokolahti
Orivesi
Pihtipudas
Rautavesi
Nilsiä
Pieksämäki
Vaasa (Waasa)
Lappajärvi
Perho
Kuopio
Berlåga
Korsnäs
Lapua
Vitasaari
Kaavi
Rautalampi
Ilomantsi
Seinäjoki
Ähtäri
Iisalmi
Kasko (Kaskinen)
Jalasjärvi
Äänekoski
Suonenjoki
Joensuu
Kristinestad (Kristiina)
Alahärmä
Hankasalmi
Saarijärvi
Sideby
Jyväskylä
Rekijärvi
Orivesi
Korpiselkä
Meriharmia
Parkano
Karstula
Jämsä
Jyväskylä
Jarotsin
Hanhisalmi
Ilmajoki
Ilmajärvi
Nurmo
Ilmajoki
Parkano
Ikalinen
S:t MICHEL
Sortavala
Nordmarkka
Jämsä
Mäntyharju
Pori
Tammerfors
Mäntyharju
Savonlinna
Björneborg
Ruovesi
Pälkäne
Nyslott
Idakanta
Raumo (Raumo)
Vammala
Heinola
Kuusjoki
Kurkijoki
Salmi
Akaa
Nystad (Uusikaupunki)
TAVASTEHUS
Valkeala
Kexholm
Olonetz
Tavastehus
Lappeenranta
Käkisalmi
ÅLAND
Hämeenlinna
Villmanstrand
LADOGA SÖ
Wiborgs
Åbo
Lovisa
Fredrikshamn
Wiborg
Nyland
Borgå
Jokioinen
Loviisa
Kotvisto
Mynälä
Salo
HELSINKI-HELSINGFORS
Riipola
Mariehamn
Hangö
Kronstadt
Ekenäs (Tammisaari)
Hangö (Hanko)
FINSKE BUGEN
Peterhof
PETROGRAD
0
50
100
200
300
400
500 km

Finske Bønder i Kamp med plyndrende *russiske Republiksoldater.*
[„Illustrierte Geschichte des Weltkrieges."]

punkt, medens Socialdemokraterne mere og mere sejlede i Bolchevikernes Kølvand og lagde Hovedvægten paa Klassekampen. De russiske Bolcheviker pustede til Ilden. Der fandtes jo endnu russiske Soldaterbander rundt om i Finland, og flere sendtes ind over Grænsen.

Uafhængigheden blev erklæret og hurtigt anerkendt af Frankrig, Sverige, Danmark og Norge.

I Januar 1918 rejste *Socialdemokraterne* med russisk Bistand *en væbnet Opstand, styrtede Senatsregeringen* og tog Magten i *Helsingfors,* hvor de dannede *en Revolutionsregering* under Ledelse af *Kullervo Manner.* De Revolutionære blev snart Herrer i hele Sydfinland. I den nordlige Del af Landet samledes derimod en Hær af Borgere og Bønder til Kamp for Samfundsordenen og den nationale Uafhængighed. Denne „Hvide Hær", der fik en glimrende Fører i General *Mannerheim,*

Svensk Major *Glimstedt,* som fra *Haparanda* over Isen er ankommet til *Torneå* (til venstre i Slæden). Glimstedt faldt senere i Finland. Han havde tidligere gjort Tjeneste i *Den Uafhængige Congostat* og været ansat ved det svenske Gendarmeri i *Persien.*

Finske Tropper rykker ind i Fæstningen *Wiborg*.
[Professor Willy Stöwer i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges."]

Den finske Anarkist *Sundberg*, som mishandlede *Åbos* Befolkning. [„Vecko-Journalen."]

var saare slet udstyret med Vaaben og Krigsmateriel. Den fordrevne Senator Svinhufvud anraabte *Sverige* om Bistand, men den daværende liberale svenske Regering fastholdt Sveriges Neutralitet og nægtede de Hvide Tilladelse til at købe Vaaben i Sverige. Derimod fik de Hvide Hjælp af talrige *svenske Frivillige*. Under heltemodige Kampe, i hvilke Mængder af Vaaben og Krigsmateriel faldt i Hænderne paa de Hvide, trængte disse frem imod Syd. *Den tyske Regering* sendte paa de Hvides Anmodning Vaaben og siden ogsaa Soldater. 40,000 Mand tyske Tropper landede i *Hangø den 2. April*, og faa Dage efter befriedes *Helsingfors* ved de tyske Styrker fra *de Rødes* Voldsherredømme. Overalt, hvor de Røde havde Magten, havde de efter russisk Mønster huseret paa det grusomste og udøvet en blodig Terrorisme overfor de Borgerlige.

Den finske Røde Gardes Generalstabschef „Kommerat" *Wesley*. Han havde i sin Tid maattet flygte til Udlandet, idet Russerne havde sat en Pris paa hans Hoved, fordi han havde solgt revolutionære Skrifter.

I Løbet af Foraaret 1918 blev de Hvide Herrer i hele Landet, og nu blev der taget fat med haard Haand paa de Revolutionære. Den Hvide Garde, der talte ca. 50,000 Mand, blev ikke demobiliseret; paa den støttede den borgerlige Regering sig. Omkostningerne ved det røde Oprør blev siden opgjort til 408 Millioner finske Mark. Nød og Hunger herskede i de befriede Egne, og Finnerne modtog med Taknemlighed Hjælp i Levnedsmidler og Nødvendighedsartikler fra Udlandet, ikke mindst fra Danmark.

Den væsentlige Rolle, som det tyske

Saima Kanalen, som forbinder *Saima Søerne* med *den Finske Havbugt*.

General *Carl Gustaf Mannerheim.*
F. 1867. Deltog som Oberst i den russisk-japanesiske Krig. Førte i 1914 en Kav.Div. i Polen og kæmpede senere paa den østrigske Front. Som Fører for den finske Hvide Garde gjorde han i April 1918 Ende paa den finske røde Revolution. Rigsforstander Dec. 1918—Juli 1919.

Militær havde spillet ved Landets Befrielse, bevirkede, at *en stærk monarkistisk Strømning* gjorde sig gældende. Landdagen behandlede i en Række Møder under stærk Spænding i hele Landet Spørgsmaalet om *Regeringsformen.* Under Forhandlingerne var tyske Officerer til Stede som Tilskuere, og den tyske Øverstkommanderende, General *v. d. Golz,* holdtes telegrafisk underrettet om Debattens Forløb. Skønt Landdagens Majoritet var for Monarkiet, som man ansaa for mere betryggende under de urolige Tilstande end en Republik, kunde det monarkiske Forfatningsforslag ikke opnaa den fornødne Femsjettedelsmajoritet. Man valgte saa den Udvej at betragte *den gamle svensk-finske Forfatningslov af 1772* som gyldig, en Fremgangsmaade, der vakte heftig Modstand hos *Republikanerne,* blandt hvis ivrigste Ordførere var Ungfinnen Professor *Ståhlberg.* Agrarpartiet erklærede, at Anvendelsen af Bestemmelserne fra 1772 var intet mindre end et Statskup. Alligevel gik det monarkiske Standpunkt af med Sejren i Landdagens Efteraarssamling, og i Oktober valgtes *Prins Friedrich Karl af Hessen* til *Finlands Konge.* Prinsen kom imidlertid ikke til Finland. I Oktober havde Tyskland henvendt sig til Præsident *Wilson* med Anmodning om at skaffe Vaabenstilstandsforhandlinger i Stand, og Afgørelsen af den finske Kongesag blev da skudt ud. I November styrtede det tyske Kejserdømme og alle de tyske Monarkier sammen, Prins Friedrich Karls Kandidatur faldt bort af sig selv. En skarp Note fra Frankrig, der betegnede Landdagens Bestemmelse som forfatningsstridig og ulovlig og erklærede, at Valget af Prinsen af Hessen vilde føre til, at Frankrig tog sin Anerkendelse af Finlands Uafhængighed tilbage og afbrød den diplomatiske Forbindelse med dette Land, havde ogsaa virket afsvalende i Helsingfors. Man lod derpaa foreløbigt Spørgsmaalet om

Den finske Deputation som 31. Dec. 1917 indfandt sig i *Berlin* for at opnaa Tysklands Anerkendelse af *Finlands Selvstændighed:*
Fra Venstre: Professor *Erich,* Statsraad *Hjelt,* Direktør *Sario.*

Statsformen henstaa uafgjort. De tyske Tropper blev sidst paa Aaret trukket bort fra Finland.

Svinhufvud, der først havde haft Titel af *Præsident,* derpaa, da Betragtningen af Finland som Monarki havde sejret, havde ombyttet Præsidentnavnet med Titlen *Regent,* var bleven træt og ønskede at trække sig tilbage. *Den 11. December* blev General *Mannerheim* med stort Flertal valgt til Statsoverhoved, „*Rigsforstander*" hed det nu. En ny borgerlig Koalitionsregering var bleven dannet kort i Forvejen under Ledelse af den hidtilværende Landdagspræsident, Professor *Ingmann.*

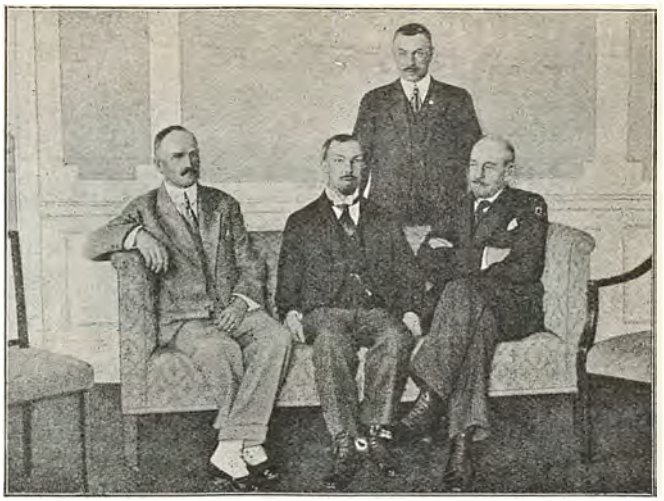

Den finske Deputation, som tilbød *Prins Friedrich Karl af Hessen* den finske Krone. Fra Venstre: Senator *Nevanlinna.* Gammellinnernes Fører; Senator *Talas; Baron von Bonsdorff;* Senator *Frey,* det svenske Folkepartis Fører.

Ved denne Tid begyndte *Ålandsproblemet* at blive brændende. Spørgsmaalet om *Ålandsøernes* Befæstning havde været et vigtigt internationalt Problem gennem den sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede. Men efter at Finland var blevet selvstændigt, havde Ålandsproblemet faaet en anden Skikkelse. Nu drejede det sig om, hvorvidt Ålandsøerne skulde tilhøre Finland eller Sverige. Paa den ene Side var det naturligt, at Øerne tilfaldt Finland som det russiske Riges Retsefterfølger paa dette geografiske Omraade; paa den anden Side havde Fredskonferencen til en vis Grad anerkendt Principet om „Folkenes Selvbestemmelsesret", og Befolkningen paa de nævnte Øer, der ligger midtvejs mellem Finland

Prins Friedrich Karl af Hessen F. 1868. Formælet 1893 med Kejser Wilhelm II's Søster, *Prinsesse Margarethe af Preussen.*

Kejser Wilhelm kroner *Prins Friedrich Karl af Hessen* som Finlands Konge.
Rigskansler *v. Hertling* bønfaldende: „Deres Majestæt! Lad os dog tænke paa de andre Fronter!"
[„L'Echo de Paris."]

Mariehamn paa *Ålandsøerne*.
Torvet med Raadhuset.

Ålandsøerne (egentlig blot *Åland*) er en Øgruppe i den Botniske Bugt. Den bestaar af en stor Ø, det saakaldte Fastland *Åland* og ca. 80 mindre, beboede Øer og en Mængde Klipper og Skær, tilsammen med et Areal af 29 danske □ Mil med c. 20,000 svensktalende Indbyggere. Øen Åland er 13 □ Mil stor med over 10,000 Indbyggere, og her ligger Øgruppens eneste Købstad, *Mariehamn*. Ålandsøerne afstaadtes i 1809 af Sverige til Rusland, som paa Åland anlagde den stærke Fæstning *Bomarsund*, men denne ødelagdes under Krimkrigen af den fransk-engelske Flaade.

og Sverige, er *svensk* af Nationalitet og *ønskede at komme til Sverige*. Den svenske Regering tilstillede nu *den 19. November* den nye finske Regering en Note, hvori den udtalte Ønsket om *en Folkeafstemning* paa Ålandsøerne. Det finske Svar var endnu ikke indløbet, da *Kong Gustaf* i Trontalen i Anledning af Aabningen af den svenske Rigsdag i *Januar 1919* udtalte, at Ålændingernes Ønske om en Folkeafstemning fandt varm Genklang og Støtte i Sverige. Ålændingerne havde samtidigt sendt en Deputation, bestaaende af Landdagsmand, Redaktør *Sundblom* og Gaardbrugerne *Ericsson* og *Jansson*, til Paris for at forelægge deres Ønsker for Fredskonferencen. I Finland vakte Kong Gustafs Trontale stor Forbitrelse, og Ålændingernes Skridt betegnedes i den finske Presse som Landsforræderi. At Rigsforstander Mannerheim i Februar rejste til Sverige og aflagde Besøg hos Kong Gustaf, kunde dog anses som Tegn paa, at man med Flid søgte en Modus vivendi.

Hvad angaar Partistillingen i den finske Landdag, var den tidligere Adskillelse mellem *Gammelfinner* og *Ungfinner* nu bleven afløst af et nyt Skel mellem et konservativt „nationalt Samlingsparti" og et frisindet „nationalt Fremskridtsparti". Det første havde været Bæreren af den monarkiske Tanke overfor det republikanske Fremskridtsparti, men havde under Forholdenes Udvikling opgivet Kravet om monarkisk Regeringsform. Yderst til venstre blandt de borgerlige Partier stod „*Agrarerne*", et Smaabondeparti med noget kulturfjendsk Præg; i Jordspørgsmaalet stod de *Socialdemokraterne* nær. *Sveniskfinnerne* kæmpede for deres nationale Krav.

Ålændingen, Borgmester i Mariehamn *Carl Björkman*, som Februar 1918 overbragte den svenske Konge en Adresse fra Åland med 7000 Underskrifter.

Professor *Ståhlberg*.
Af det ungfinske Parti.

Ålændingen, Redaktør *Sundblom.*

I de Tider, der fulgte efter Nedkæmpelsen af det røde Oprør, stod de svenskfinske Krav i første Række blandt de politiske Spørgsmaal, der beskæftigede Landdagen. Regeringen var, i Overensstemmelse med Samlingspartiet og Fremskridtspartiet, tilbøjelig til at vise Imødekommenhed og havde forelagt et Lovforslag om Svenskfinnernes Stilling. Men to af de vigtigste Paragraffer, om særlige svenske Forvaltningsomraader og om Undervisning i Modersmaalet for svenske Værnepligtige, strandede paa Agrarernes haardnakkede Modstand, og for i det mindste at redde Lovens 1. Paragraf, hvorved der tilsikredes svenske Borgere sproglige og kulturelle Rettigheder, gav Regeringen efter. Dette Resultat var naturligvis højst utilfredsstillende for Svenskfinnerne, og Regeringen betragtede heller ikke Sagen som skrinlagt dermed, men planlagde nye Foranstaltninger til Opfyldelse af de svenske Krav om Inddeling af Forvaltningsdistrikter efter sproglig-nationale Hensyn og om svensk Bispedømme og svensk Skolebestyrelse.

Ålændingen
Gaardbruger *Iohan Jansson.*

I *Marts 1919* blev der afholdt *Valg til Landdagen.* Deres Udfald blev imødeset med særlig Interesse, fordi Finland her for første Gang efter det store sociale Opgør skred til almindelige Valg. De Borgerlige havde Fremgang, dog ikke saa megen, som ventet var. Socialdemokraternes Mandattal gik ned fra 92 til 80, men det var ganske overvejende *Agrarpartiet,* der profiterede af Socialdemokraternes Tab. De andre finske Grupper og den svenske hævdede lige akkurat deres Stilling. Agrarerne blev saaledes Tungen paa Vægtskaalen, hvad der under Hensyn til de vigtige Spørgsmaal, der ventede paa deres Løsning, ikke kunde siges at være særlig betryggende.

Landdagen aabnedes i April med en Programtale af den nye Regeringschef, *Kaarle Castrén.* Paa det udenrigspolitiske Omraade var Hovedsagen nu Opnaaelsen af den formelle Anerkendelse af Selvstændigheden fra de Stormagters Side, der endnu havde holdt sig tilbage — bl. a. paa Grund af de antibolchevikiske russiske Partiers Tøven med at anerkende Finland —, *England, Italien* og *De Forenede Stater.* I denne Henseende kunde Castrén kun udtale et fromt Haab om, at Anerkendelsen snart maatte foreligge. Iøvrigt vilde man „under Bevarelse af Rigets territoriale Integritet" (Hentydning til Ålandsspørgsmaalet) iagttage loyal Neutralitet og befæste den gode Forstaaelse med den vestlige Nabo og de øvrige Stater, der var traadt i Forbindelse med Finland. Det finske Folk nærede den varmeste Sympati med de stammebeslægtede Frændefolk, der mod Øst og Syd kæmpede for deres nationale Frigørelse, navnlig *Esterne.* Med Hensyn

Ålændingen, Gaardbruger *Iohannes Ericsson.*

Paa *Markedspladsen i Helsingfors.*

til den indre Politik stod Forfatningssagen i første Række. Et Forfatningsforslag paa rent republikansk Grund vilde strax blive fremsat. De svenske Krav med Hensyn til Sprogets grundlovsmæssige Sikring og en administrativ Nyordning efter nationale Linier vilde Regeringen, som man kunde forstaa af Castréns Udtalelser, bestræbe sig for at faa gennemført. Disse forskellige Reformmuligheder maatte Regeringen betale med Indrømmelser til Agrarerne, hvis vigtigste Krav var *Uddelingen af Jordlodder til Husmænd og Landarbejdere* og Gennemførelse af en yderliggaaende *Forbudslovgivning*, saaledes at Landet kunde blive helt „tørlagt". Dertil kom Bebudelse af en yderligere *Strafnedsættelse for politiske Forbrydere*, en Indrømmelse, der vel finder sin Forklaring i visse Sympatier til venstre hos Agrarerne. I Forvejen var den allerstørste Del af de efter Oprøret fængslede Røde bleven sat paa fri Fod, saa at der af 75,000 Fanger kun var ca. 5—6000 tilbage. Iøvrigt præciserede Castrén, at Regeringen ansaa det for sin Pligt med Fasthed at nedslaa alle Udslag af samfundsomvæltende Kræfter.

Englands Anerkendelse af den Finske Republiks Uafhængighed forelaa i Maj.

Ålandsspørgsmaalet traadte imidlertid atter i Forgrunden. Baade fra svensk og fra finsk Side agiteredes der kraftigt for at vinde Stemning paa *Fredskonferencen i Paris.* Den svenske Regering sendte en særlig Delegation til Paris for at overrække en til *Clemenceau* som Konferencens Præsident stilet Note, hvori Regeringen fremsatte det svenske Syn paa Ålandsproblemets historiske Udvikling og understøttede Ålændingernes Krav om ved en Folkeafstemning med bindende Virkning at maatte afgøre deres fremtidige Tilhøren til Sverige eller Finland. *Den 20. Maj* udsendtes fra *Stockholm* officiel Meddelelse om dette Skridt. Et Par Uger senere tilstillede den finske Regering den svenske Regering en Note, hvori den tog bestemt Afstand fra en Folkeafstemning, hvorved Øernes Befolkning skulde afgøre, hvorvidt de skulde bryde ud af det fra gammel Tid stammende nationale og statlige Fællesskab, men paa det militærpolitiske Omraade (d. v. s. med Hensyn til Øernes Ikke-Befæstelse) erklærede sig rede til den videste Imødekommenhed. Det var Finlands Svar paa den svenske Note af 19. November. Syv Maaneder havde det varet, inden Svaret kom.

Henimod Slutningen af Juli afgav Fredskonferencens *baltiske Kommission*

Finske Rigsdagsmedlemmer forlader *Skt. Nickolas Kirken i Helsingfors.*

Beretning om Ålandssagen. Kommissionen henstillede til Konferencen, at den Magt, der maatte komme i Besiddelse af Ålandsøerne, ikke skulde have Ret til at befæste dem, og at de skulde neutraliseres under Folkenes Forbunds Garanti, men tilføjede, at den, skønt den anerkendte Finlands Uafhængighed, ansaa det for umuligt at undlade at tage Hensyn til Ruslands Interesser og derfor ikke ønskede at træffe Beslutning om Øernes endelige Skæbne, saa længe Rusland befandt sig i den nuværende Tilstand. Det bedste vilde være, om Rusland og Finland traf en midlertidig Overenskomst gennem *Folkenes Forbund.*

Men mellem Finland og Rusland herskede der foreløbigt aaben Krig. Sovjetregeringen vedblev med at drive sin underjordiske Propaganda for Fremkaldelse af en ny rød Revolution i Finland, og Situationen var ved at blive lidt betænkelig. Selv Agrarerne forstod det og sluttede sig fastere til de borgerlige Partier. *Fjärrkarelen*, d. v. s. Landet mellem Finland og de store Søer Ladoga og Onega, der har en overvejende finsk Befolkning, havde haft en saare vanskelig Stilling, idet det maatte *forsvare sig* baade mod den af Ententen støttede *nordrussiske Regering* i *Arkangelsk* og efter dennes Sammenbrud mod Bolchevikerne. Finland maatte interessere sig for Fjärrkarelens Skæbne, ikke blot af nationale, men ogsaa af strategiske Grunde, af Hensyn til Landets Forsvar mod et eventuelt nyorganiseret, stærkt Rusland. Alligevel overholdt den finske Regering Neutraliteten, men den karelske Befolkning, der nu led frygteligt under de Rødes oprørende Grusomheder, fik i sin Befrielseskamp god Hjælp af finske Frivillige. Socialisterne i den finske Landdag benyttede denne Sag til et Stormløb mod Regeringen, men havde ikke Held med sig. Efter en syv Timers Debat besluttede Landdagen med 106 Stemmer mod 80 simpel Overgang til Dagsordenen.

Professor *Ingmann.*

Senere sendtes et mindre Antal finske Soldater over den russiske Grænse for at beskytte de derværende finske Kommunikationsmidler. Den finske Stat havde nemlig i Aarene 1916 og 1917 anvendt omtrent 4 Millioner Mark til Anlæg af en Landevej samt Telegraf- og Telefonforbindelse fra den finske Grænse til *Petchenga* ved Ishavet.

De russiske Bolcheviker samlede nu stadigt flere Tropper ved Finlands Østgrænse, gravede Skyttegrave, brændte Landsbyer af og gjorde Indfald paa finsk Territorium.

Den republikanske Forfatningslov blev med 163 Stemmer mod 33 vedtaget af Landdagen i Juni 1919. I den følgende Maaned valgte *Rigsdagen*, som Folkerepræsentationen nu kaldes, Republikens *Præsident*. De to Kandidater til Posten var General *Mannerheim* og Professor *Ståhlberg*. Til almindelig Overraskelse valgtes Ståhlberg med en meget betydelig Majoritet (143 Stemmer), medens Mannerheim kun fik 50 Stemmer. Derefter gik Kabinettet Castrén af, og Professor *Wennola*, en kendt Nationaløkonom, der tilhørte det nationale Fremskridtsparti, dannede Ministerium. Den nye Regering rettede en Henvendelse til Mannerheim om at genoptage Kommandoen over Hæren, men han stillede som Betingelser, at Regeringen skulde godkende og støtte hans Plan om Samarbejde med *Koltchak* og *Denikin* imod det bolchevikiske Rusland samt give ham uindskrænket Fuldmagt til at besætte de højeste militære Poster. Det kunde Regeringen ikke gaa ind paa, og Mannerheim overtog derfor ikke Overkommandoen, men lovede at stille sig til Landets Disposition, hvis dette skulde trues af en militær Konflikt.

Den 11. September sendte *Sovjetregeringens* Udenrigsminister, *Tchitcherin*, den finske Regering et Tilbud om *Fredsforhandlinger*. Fra finsk Side var man ikke ivrig for at indlade sig med Sovjetregeringen, saa meget mindre som denne i Øjeblikket syntes at staa paa svage Fødder, og man heller ikke gerne vilde støde de Allierede, der var interesserede i Koltchak-Denikin-Judenitchs kombinerede Angreb paa det bolchevikiske Rusland. Dog viste det sig senere under en skrap Udenrigsdebat i Rigsdagen i Slutningen af Oktober, at Regeringen i Forbindelse med de baltiske Staters Regeringer havde haft sine Følere ret langt ude og overhovedet havde indtaget en valen og vaklende Holdning overfor Sovjet-Rusland. Mannerheim offentliggjorde et aabent Brev til Præsident Ståhlberg, hvori han skildrede den Utaalmodighed, hvormed man i Ententens Hovedstæder ventede Finlands Medvirken til den afgørende Kamp mod Bolchevismen. En direkte Anmodning om militær Hjælp kom fra den nordvestrussiske Hærs Øverstkommanderende, General *Judenitch*. Men Kabinettet Wennola vilde ikke gribe aktivt ind, i hvert Fald ikke uden af Ententen at faa Garantier, som denne ikke kunde give. De antibolchevikiske *russiske Kredse i Paris*, der lededes af den tidligere Udenrigsminister *Sasonoff*, vægrede sig ogsaa stadigt ved at anerkende Finlands Selvstændighed.

Finsk Ministerpræsident *Wennola.*

Den finske Politik gik øjensynligt i stigende Grad i Venstreretning. Rigsdagen vedtog ved Midten af December en Amnestibeslutning, hvorefter et meget stort Antal af de endnu fængslede Oprørere skulde frigives, og 40,000 af de Rødgardister, der allerede var løsladte, skulde sættes i fuld Besiddelse af deres borgerlige Rettigheder. Denne Beslutning gav Anledning til en partiel Ministerkrise. I Januar 1920 foreslog Præsidenten de socialdemokratiske Ledere at træde ind i Regeringen, hvilket de dog afslog.

Finsk Gnrlmajor *Linder*, der kommanderede Republikens Tropper ved den russiske Grænse under Kampene mod Bolchevikerne.
[Efter Tegning i „Illustrierte Geschichte des Weltkrieges".]

Imidlertid havde det til Udarbejdelsen af et Forslag om *Selvstyre for Ålandsøerne* nedsatte Udvalg afgivet sin Betænkning. Det Forslag, de fremlagde, bød Ålændingerne et meget vidtgaaende Selvstyre. Øernes Landsting vilde blive en Slags Rigsdag, der paa egen Haand kunde vedtage nye Love, naar de ikke ligefrem angik Forholdet til Finland. Dog skulde de i Øjeblikket gældende finske Love ogsaa gælde for Åland. Øerne fik endvidere deres egen Statholder, der dog skulde udnævnes af Finlands Præsident. Ålands Beboere var fritaget for at gøre Tjeneste i den finske Hær, de skulde aftjene deres Værnepligt i Øernes eget Lodsvæsen. Den paa Øerne opkrævede Skat skulde gaa til Øernes eget Behov, og hvis den ikke strakte til, skulde der ydes Tilskud af den finske Statskasse. Embedssproget paa Åland skulde være svensk.

Hvor vidtgaaende dette Forslag end var, tilfredsstillede det ikke Ålændingerne, der krævede *fuld Adskillelse fra Finland* og *Forening med Sverige*. Øernes Landsting erklærede, efter at have gennemgaaet Udvalgets Indstilling, at „Ålands Befolkning kun i Genforeningen med sit Moderland, Sverige, sér en Udvej til at komme ud af sine Besværligheder og en Borgen for fremtidigt at leve i Lykke og Tryghed. Til Opnaaelse af dette Maal vil Åland arbejde med alle mulige Midler".

I Løbet af de første Maaneder af 1920 blev Ministeriet Wennolas Stilling helt uholdbar, og Kabinettet gik af. Krisen trak noget i Langdrag, men i Midten af Marts var endelig det nye Ministerium dannet, et Koalitionskabinet af de fire borgerlige Partier, Samlingspartiet, Fremskridtspartiet, Agrarpartiet og det svenske Parti. Rege-

Fra Urolighederne i *Jacobstad*:
Et Hus, hvori finske *Hvidgardister* havde søgt Tilflugt, og som har været beskudt af de Røde.

ringens Chef var den ansete Folkeretslærer Professor *Erich*, der selv tilhørte Samlingspartiet.

Imidlertid fremkom der *igen fra russisk Side Forslag om Fredsforhandlinger.* Situationen var nu en ganske anden end et halvt Aar tidligere. De antibolchevikiske russiske Hære var slaaede tilbage overalt, til Dels tilintetgjorte, og *de Allierede*, specielt *England* og *Italien*, var selv begyndt at omgaas med Tanken om en Udsoning med Sovjet-Rusland. De foreløbige Drøftelser førte til, at Moskvaregeringen gik ind paa den finske Regerings Forslag om at sende Delegerede til *Systerbäck* for at forhandle med finske Delegerede om en Vaabenstilstand. Forhandlingerne i Systerbäck, der begyndte midt i April, blev dog hurtigt afbrudt, da de russiske Repræsentanter ikke mødte med tilstrækkelig vidtgaaende Fuldmagter og maatte rejse hjem igen for at hente nærmere Instruxer.

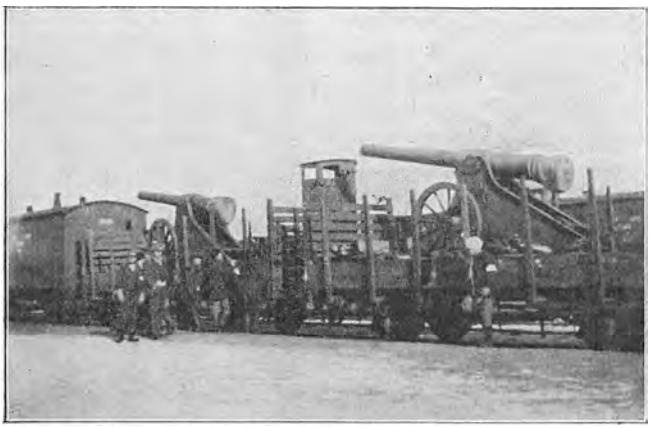

Russiske Kanoner, tagne fra *de finske Røde*, opstillede i det finske Hovedkvarter i *Säinäjoki*.

Kong Gustafs Rejse til Paris i April gav atter Ålandsspørgsmaalet en brændende Aktualitet. Man tvivlede ikke om, at den svenske Konge vilde benytte Lejligheden til i Paris paany at støtte Ålændingenes Krav. *Den 30. April* blev *Selvstyreloven for Åland* vedtaget med 152 Stemmer. Af Rigsdagens svenske Medlemmer stemte 12 imod og 11 for Loven, medens 1 afholdt sig fra at stemme.

Det havde været Meningen, at Rigsdagen skulde tage Sommerferie fra den 8. Maj, efter at Lovforslaget om Finlands Tilslutning til Folkenes Forbund var blevet vedtaget. Men Socialdemokraterne vilde først have gennemført *Værnepligtsloven* og have en Interpellation om Freden med Rusland besvaret, og det lykkedes dem ved deres Obstruktionstaktik at sætte deres Krig igennem. Værnepligtsloven blev vedtaget sidst i Maj, efter at et Forslag om Militærvæsenets Omdannelse til Folkemilits var blevet forkastet. Grundlaget for Forsvarsvæsenet bliver herefter almindelig og undtagelsesløs Værnepligt, i visse Tilfælde forbundet med almindelig Arbejdspligt; men Tjenestetiden gøres saa kort som muligt, og for de Vaabenarter, der kræver længere Uddannelse, træffes særlige Aftaler om et Stammemandskab.

Interpellationen om *Freden med Rusland* blev overflødiggjort, idet den finske Regering midt i Maj *akcepterede et nyt russisk Tilbud om Fredsunderhandlinger.* Fra finsk Side blev *Dorpat* foreslaaet som Stedet for Fredsforhandlingerne, der skulde begynde *den 10. Juni*, og det gik Russerne ind paa. Forhandlingerne i Dorpat er blevne fortsat Sommermaanederne igennem.

Det svensk-finske Mellemværende blev alvorligt skærpet, da *en Deputation fra Ålandsøerne den 31. Maj* blev modtaget af Kong Gustaf, der *lovede* dem *Sveriges Støtte* til Opfyldelsen af deres Krav, og da Ålændingenes Førere faa Dage

senere nægtede at forhandle med Statsminister Erich, som var ankommen til Øerne. Nu tog den finske Regering haardt fat. Ålændingenes Førere blev fængslede og ført til Helsingfors og en Højforræderiproces forberedt imod dem. Disse Begivenheder satte ondt Blod paa begge Sider af den Botniske Bugt og gav Anledning til Udvexling af Noter mellem Stockholm og Helsingfors. Den svenske Note mindede om, at de stedfundne Arrestationer af den svenske Folkemening vilde blive opfattet som en Krænkelse af en umistelig Ret, men den finske Regering afviste i sin Svarnote enhver Indblanding i Finlands indre Anliggender.

Stormen stilnede dog efterhaanden noget af, særligt efter at de anklagede Ålændinge i Juli var bleven sat paa fri Fod.

Det finske Retsstandpunkt i Ålandssagen gaar, som det er blevet formuleret i et officielt Kommuniqué fra det finske Udenrigsministerium og gennem Interviewudtalelser af Udenrigsminister *Holsti*, ud paa følgende:

Finske Hvidgardister i Finnernes Hovedkvarter i *Säinäjoki*.

„Da Finland i 1917 proklamerede Adskillelsen fra Rusland, paaberaabte det sig en paa det hele Folk anvendelig Selvbestemmelsesret for at frigøre sig fra en i alle Henseender fremmed Statssamhørighed, som forøvrigt havde udviklet sig til en utaalelig politisk Undertrykkelse af Landet, og som holdtes oppe af en Statsmagt, der var kommen i fuldstændig Opløsning."

Der henvises til, at denne enstemmige Beslutning af Finlands Folk er bleven anerkendt som berettiget af samtlige Kulturstater i Verden, og at specielt ogsaa Ålands Befolkning deltog i denne Beslutning. Ålændingene udgør ikke noget Folk, men kun en ringe Del — ca. en Femtendedel — af Finlands svenske Befolkning. Ved sidste Landdagsvalg var Antallet af Vælgere paa Åland saaledes kun 6177, medens det tilsvarende Tal for Finlands hele svenske Befolkning var 112,582 (for hele Finland 965,873). Desuden er der overalt, hvor Selvbestemmelsens Princip er blevet bragt i Anvendelse i de sidste Aar, blevet taget væsentlige, modificerende Hensyn til politiske, strategiske og praktisk-økonomiske Konsekvenser. Saadanne Konsekvenser maa ogsaa tages i Betragtning for Ålands Vedkommende, og der kan ikke være Tvivl om, at de vil tynge Vægtskaalen ned til Fordel for det finske Standpunkt.

Sovjet-Ruslands Udenrigsminister, Tchitcherin, hævder paa sin Side under Henvisning til den Særstilling, Åland har indtaget siden 1809, at Ruslands Suverænitet over Åland endnu bestaar trods dets Anerkendelse af Finlands Uafhængighed.

De svenske Medlemmer af den finske Rigsdag har til Statsraadet rettet en Henvendelse om i Samlingen 1921 at forelægge Rigsdagen et Forslag om *Selvstyre for de svensktalende Landskaber Åland, Nyland* og *Österbotten*. Gennem en

saadan Lov skulde Ålands Løsrivelsesbestræbelser — som i al Almindelighed ikke finder Sympati hos de øvrige Svensk-Finner — miste ethvert Skin af Berettigelse.

Agrarpartiet fik gennemført sin *Forbudslov*. Resultatet af dette Indgreb i den individuelle Frihed har dog her som andet Steds i meget ringe Grad svaret til Forventningerne. Man drikker mer eller mindre skadelige Surrogater, Hjemmebrænderiet drives i kolossalt Omfang, og Forbudet har øget og skærpet Trangen til Alkohol. Efter Forbudets Ikrafttræden blev der i Løbet af Marts 1920 i Helsingfors anholdt 855 Personer, deriblandt 29 Kvinder, der viste sig paa Gaden i fuldkommen beruset Tilstand. Socialministeren har forespurgt en Række Kommuner om deres Erfaringer med Hensyn til Forbudets Virkninger. Mange Kommuner har svaret, at Drukkenskaben ikke er bleven formindsket og den fattige Befolknings Stilling ikke forbedret. Derimod havde Smugbrænderierne og Underhaandshandlerne tjent store Penge. *Åbo* Magistrat udtalte sig i lignende Retning og gjorde gældende, at Myndighederne havde dokumenteret deres Mangel paa Evne til at forebygge den hemmelige Handel med Spiritus. Magistraten anbefalede, at Forbudslovgivningen snarest skulde erstattes med et moderne Rationeringssystem, saaledes at den Indtægt, der nu gik i Smughandlernes Lommer, fremtidigt tilfaldt Staten.

Finlands økonomiske Stilling har bedret sig meget betydeligt siden det røde Oprørs Afslutning.

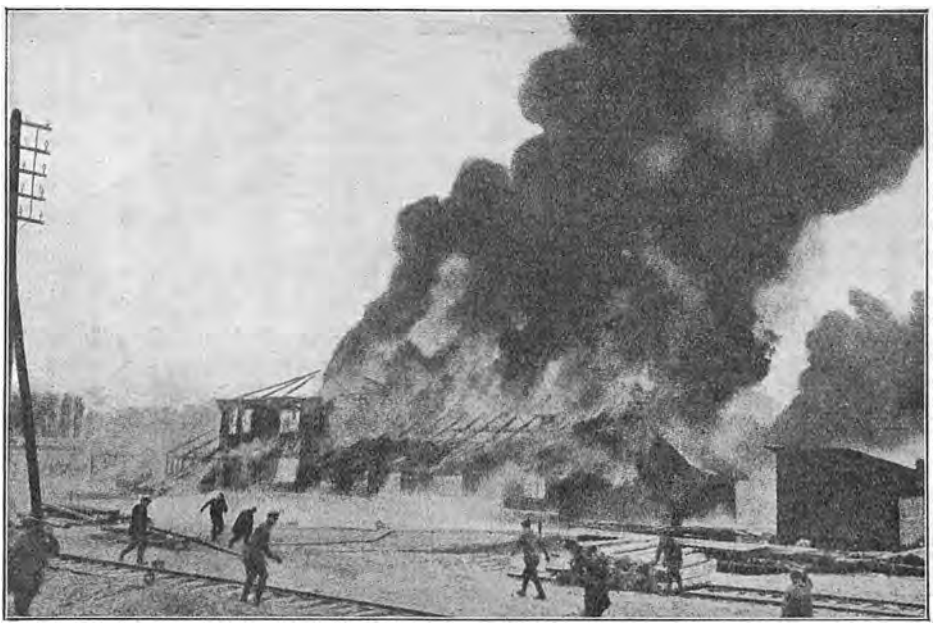

Rødgardisternes Kaserne i Helsingfors brænder, Ilden anstiftet af de i Bygningen anbragte *fangne Røde*.

Sulajmanieh Moskéen i Konstantinopel.

VIII.

Den nærmere Orient. Kaukasus, Persien og det muhammedanske Centralasien. Den engelsk-persiske Overenskomst.

Ved *Brest-Litovsk Freden* sikrede *Tyskland* sig fri Handel gennem *Rusland* til *Persien* og aabnede sig iøvrigt gennem sin overlegne militære og økonomiske Magtstilling i Rusland og gennem *Tilknytning af de vestlige Kaukasuslande til Tyrkiet* og *Løsrivelsen af de østlige Dele af Kaukasus (Georgien)* Muligheder for en intensiv Udnyttelse af de centralasiatiske Markeder. Paa en billig Maade vandt Tyskland yderligere *Persernes* Sympatier ved i Brest-Litovsk Fredens § 7 at faa fastslaaet *den persiske Stats fulde Uafhængighed og Integritet.*

Den Vej mod Øst, som Brest-Litovsk Freden havde banet, arbejdede Tyskland med Iver paa at sikre. Med den nye Georgiske Stat, der var oprettet *den 26. Maj 1918*, traadte Tyskland strax i nøje Forbindelse. *Den 24. Juni* udtalte *v. Kühlmann* i den tyske Rigsdag, at *Republiken Georgien* havde sendt sin Udenrigsminister til *Berlin*, hvor en venskabelig Tankeudvexling fandt Sted; Tyskland vilde med Glæde gøre alt for at udbygge det venskabelige Forhold til Georgien. Tyske Tropper rykkede ind i *Tiflis* for at medvirke ved Georgiens Beskyttelse. Ved den

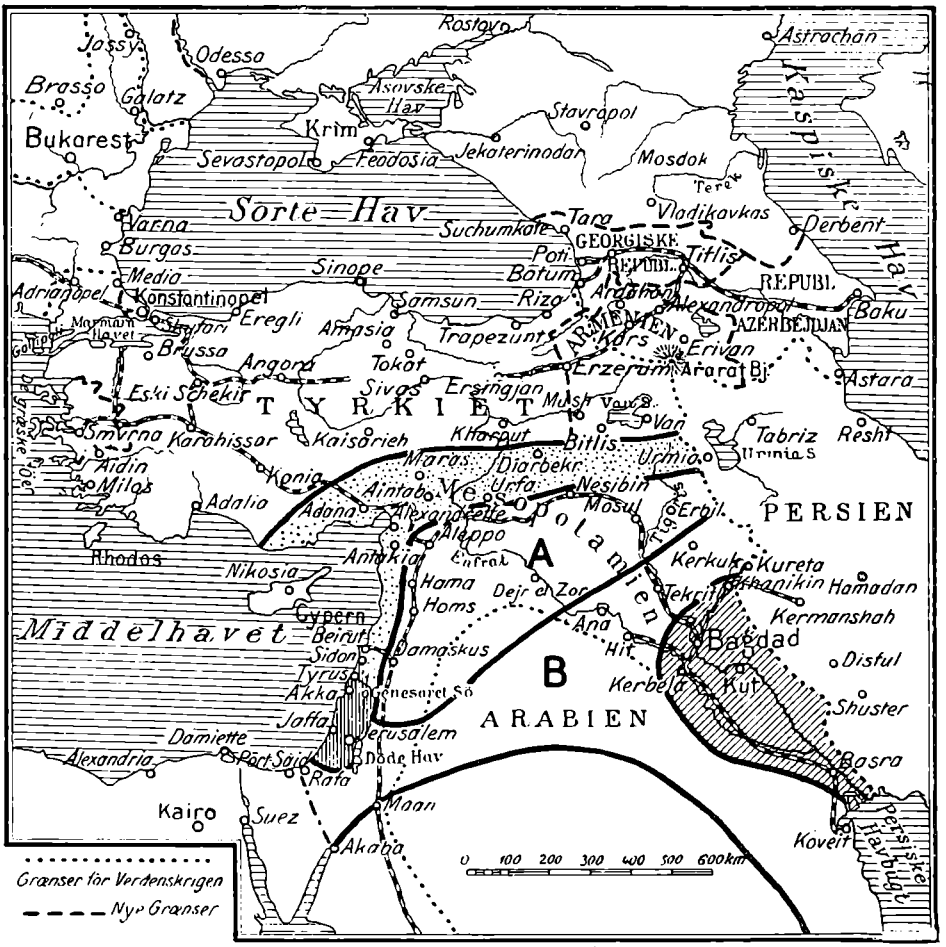

Sykes-Picot-Konventionens Bestemmelser.

Fransk Mandat, A Arabisk Territorium under fransk Overhøjhed
Engelsk „ , B Engelsk „ „ „ „
Palæstina internationaliseres

De nye Statsinddelinger i Lilleasien, Kaukasusegnene, Syrien, Mesopotamien og Arabien.

Tillægstraktat til Brest-Litovsk Freden, som vedtoges i September, bragte Tyskland sin Anerkendelse af Georgiens Selvstændighed til Udtryk.

Over *Kaukasus* gik den Vej, der forbandt Centralmagterne med *Turkestan* og derigennem med *Sibirien*, *Indien* og *China;* derfor var et frit Kaukasus af største Betydning for dem. Den *tyrkiske* Agitation havde imidlertid været virksom i *Azerbeidjan*, Persiens rige, nordvestlige Provins, hvis Befolkning overvejende er tyrkisk. Der opstod her en separatisk Strømning, som fik ivrig Støtte fra *Konstantinopel.* Tyrkiske Tropper rykkede ind i Azerbeidjan og besatte Provinsens Hovedstad *Tabriz*, Persiens næststørste By. Azerbeidjan var Broen fra Osmannerriget til det tyrkiske Centralasien. Der aabnede sig vide Perspektiver for den nye Tanke, som under Paavirkning af Krigen var fostret af den ved den tyrkiske Revolution af 1908—9 skabte osmanniske Nationalisme: *den panturanske Tanke*,

Tanken om at danne en stor og mægtig Sammenslutning af *alle tyrkiske Folk*. Panturanismen fandt til Dels Sympati og Støtte i Tyskland og Østrig-Ungarn, men Begejstringen for den var ikke udelt. Den tyske Regering søgte i Virkeligheden ved flere Lejligheder, saaledes ved Tillægsbestemmelserne til Brest-Litovsk Freden, at drage Grænser for den nye tyrkiske Imperialisme. Man saa vistnok helst i Berlin, at Panturanismen foreløbigt blev begrænset til at være en *kulturel* Bevægelse uden alt for megen politisk Realitet bag ved; som saadan kunde den benyttes som Løftestang for de tyske Planer i Østen.

I *London* fulgte man nøje de tyske Planer. To Veje fører over Land til *Indien*, den ene over *Mesopotamien* til *den Persiske Bugt*, den anden over *Kaukasus* og *Turkestan* eller *Persien*. Den første Vej havde England spærret, nu stod Kampen om den anden. Da de i Kaukasus opererende tyrkiske Tropper nærmede sig *Baku*, førte Englænderne i al Hast Tropper dertil fra Mesopotamien og besatte Baku efter Overenskomst med den lokale Sovjet, men stik imod Moskvaregeringens Villie. En god Støtte havde Englænderne i *armeniske Skarer* og nogle antibolchevikiske russiske Styrker. Det gjaldt dels om at holde Tyrkerne og Tyskerne borte fra *det Kaspiske Hav*, dels om at forhindre, at Tyskerne kom i Besiddelse af *Petroleumskilderne ved Baku*.

Den 21. Jan. 1918 gav en Forespørgsel af *Lord Lamington* i det engelske Overhus *Lord Curzon* som Medlem af Krigskabinettet Lejlighed til at afgive en Erklæring angaaende Persien. *Det sydpersiske Gendarmeri* var, udtalte han, ikke en Del af *den britisk-indiske Hær*, men en *rent persisk* Styrke, der virkede for Persiens Ro og Sikkerhed. En Garanti for Englands oprigtige Hensigter overfor Persien laa i Englands Villighed til at forhandle med en venskabelig sindet persisk Regering om Gendarmeristyrkens Fremtid, naar Krigen var forbi. England ønskede at se Persien neutralt under og fuldt uafhængigt efter Krigen. Overenskomsten med *Rusland* af 1907 havde ikke haft til Formaal at gøre Indgreb i Persiens Integritet og Uafhængighed, men at gøre Ende paa den langvarige Rivalitet mellem to Stormagter i Persien, og den havde opfyldt sin Hensigt. Ændringen i Rusland gav den britiske Regering en velkommen Lejlighed til at vise sin Oprigtighed i saa Henseende:

„Da der ikke bestaar nogen fast Regering i Rusland, har det ikke været muligt at drøfte Spørgsmaalet med dette Land. Men vi har underrettet den persiske Regering om, at vi fremtidigt anser Overenskomsten for suspenderet, og saa snart de Vilkaar, jeg hentydede til, bliver opfyldt, vil vi være rede til paany at overveje hele Spørgsmaalet."

Men Persernes Mistro lod sig ikke saa let fjerne. *Den 11. Marts* overleverede den britiske Gesandt i *Teheran*, *Marling*, den persiske Regering en Note, hvori det fordredes, at den „i Betragtning af Storbritanniens vidtgaaende Interesser i Sydpersien som Nabostat og i Betragtning af det Kaos, der vilde opstaa som Følge af Manglen paa ethvert organiseret Troppekorps, formelt skulde anerkende „the South Persian Rifles". „L'Écho de Paris" vilde vide, at Kabinettet i London var fast besluttet paa at bryde enhver Modstand i Persien for igennem Persien at opretholde Forbindelsen med Kaukasus og Mesopotamien; gav Persien ikke efter for de britiske Ønsker, var en Konflikt uundgaaelig.

Ved den russiske Magts Sammenbrud var der opstaaet et tomt Rum i *Nordpersien*. Engelske Organer som „Times of India", „The Near East" o. l. hævdede, at, hvis England ikke satte sig fast ogsaa i Nordpersien, vilde Tyskerne snart være der og ikke blot besætte den nordlige Del af det gamle Kulturland med deres tyrkiske Venners Hjælp, men ogsaa brede sig over den sydlige, britiske Inter-

essesfære og gøre dette Indiens Glacis til en tysk Koloni. Efterhaanden blev Landet gennemtrukket med engelske Militærposter, saa at Englænderne nogenlunde beherskede hele Landet til det Kaspiske Hav og Turkestans Grænse. *Sir Percy Sykes* gik frem med stor Energi, forbedrede Kommunikationsmidlerne og anlagde Stationer for traadløs Telegrafi. Persiske Nationalister blev fængslede. Det persiske Kabinet *Mustaufi-el-Memalek*, der dannedes i Marts, havde en meget vanskelig Stilling, og da en anden af de Stormænd, der plejede at afløse hinanden ved Roret, *Bakhtiarien Samsam-es-Seltaneh*, paastod, at han af Englænderne havde faaet Tilsagn om, at de vilde indskrænke deres militære Aktion, hvis *han* kom til Magten, traadte Mustaufi tilbage, og Samsam dannede et nyt Kabinet. Han havde imidlertid de samme Vanskeligheder at kæmpe med. Englænderne tog et stadigt fastere Greb om *Khorasan* og arbejdede sig frem i det af Tyrkerne gennemtrængte Azerbeidjan. I Juni gik Samsam-es-Seltaneh af, og Mustaufi-el-Memalek vendte tilbage til Magten.

Sir Percy Sykes.
Tidligere britisk Generalkonsul i Meschhed („Martyrernes By", Hovedstaden i Provinsen Khorasan). Forfatter til en „Persiens Historie". Bragte i 1916 Orden til Veje i Sydpersien.
I Forening med Formanden for den franske politiske Mission i Syrien, Oberst *Picot*, tilvejebragte han i 1916 en Overenskomst om en Deling af Syrien med Omgivelser mellem Frankrig og England, den saakaldte *Sykes-Picot Konvention* (se Kortskitsen S. 2).

Under alt dette betonede det engelske Diplomati stadigt, at Hensigten ingenlunde var en britisk Okkupation af Landet, men at dettes egen Værgeløshed nødvendiggjorde saadanne militære Foranstaltninger, der kunde sikre paa én Gang Persien selv og det britiske Riges Stilling i Asien. I *April 1918* udstedte den britiske Konsul i *Kirmanshah*, Oberst *Kennian*, et Opraab til Befolkningen, hvori det hed:

„Den engelske Regering vil med det første sende en Hær til Persien for at tilintetgøre lumske Fjenders Rænker. Storbritannien vil hidføre Persiens Uafhængighed; dette høje Maal vil det virkeliggøre ved Troppeforsendelserne. Vi vil ikke blande os i det persiske Riges indre Anliggender; Armeens Fornødenheder vil blive fuldt betalte, for saa vidt som de bliver opkrævede hos Landets Indbyggere."

Som Følge af Brest-Litovsk Fredens Bestemmelser til Fordel for Persiens Uafhængighed skulde baade de tyrkiske og de russiske Tropper trækkes bort fra Persien. Til Trods for de fælles Antipatier mod Rusland og England, som forbandt de persiske Nationalister med Tyrkerne, havde de tyrkiske Militærmyndigheder dog ved deres overlegne og bryske Optræden paa persisk Grund i kendelig Grad sat den persiske Befolknings Sympati overstyr. Naar de drog ind i persiske Byer, lod de gerne det persiske Flag nedtage og hejsede det tyrkiske i Stedet.

De russiske Tropper i Persien blev paa den anden Side under de opløste Forhold i Hjemlandet forvandlet til omstrejfende, bevæbnede Røverbander, der var en frygtelig Plage for det ulykkelige Land. *Hamadan*, *Zendjan*, *Kasvin* og Byerne i *Azerbeidjan* (se Kortbilag 14) hjemsøgtes af disse vilde Horder, der plyndrede og afbrændte Bazarerne, dræbte Beboerne og skændede Kvinderne. Saadanne Scener gentog sig Maaned efter Maaned, og naar den persiske Regering henvendte sig til Bolchevik-Gesandten, fik den kun det Svar, at „Soldaterne handlede efter deres egen Villie".

Hungersnød og Dyrtid bidrog til at øge den frygtelige Elendighed i Persien.

Regeringen søgte at lindre Nøden ved at opkøbe Korn og uddele det til Bagerne til lavere Priser, navnlig i *Teheran*. Men disse Forholdsregler hjalp ikke stort, og de persiske Aviser indeholdt gruopvækkende Skildringer af Nøden i Landet. I Vinteren 1918—19 var Tilstandene navnlig frygtelige i *Ispahan*. Ligene af dem, der var døde af Sult, blev ofte henlagt paa Gaden, for at medlidende Forbipasserende kunde give Penge til deres Begravelse. I mange Tilfælde dræbte Forældre deres Børn for at forkorte deres Lidelser. Børn, hvis Forældre Sulten havde bortrevet, søgte Ly og Føde i de kristne Missioners Hospitaler. De engelske Missionsanstalter udførte et stort Arbejde med at skaffe Korn fra de omliggende Landsbyer til Ispahan under væbnet Eskorte for at ernære de mange Nødlidende, som tyede til dem. Vejenes Usikkerhed var endnu meget stor trods det engelsk-persiske Gendarmeris Virksomhed. I Teheran faldt Priserne paa Livsfornødenheder vel en Del i den følgende Tid, men iøvrigt herskede der Landet over en stigende Hungersnød og Knaphed paa Varer, og som en Hovedaarsag dertil anførte de persiske Blade den Omstændighed, at den engelske Bank og andre Institutioner forud opkøbte Landbrugsprodukter til de engelske Tropper. Senere bedredes Forholdene efterhaanden.

Den persiske Regering sendte en Delegation under Ledelse af Udenrigsminister *Ali Kuli Khan Mushavar-el-Memalek* til Fredskonferencen i Paris for at varetage Persiens Interesser. Den krævede definitiv Ophævelse af Overenskomsten af 1907 og Erstatning for Krigsskade. Men Delegationen fik ikke Foretræde i Paris, og først efter gentagne skriftlige Henvendelser fik Medlemmerne den Besked, at de skulde modtage nærmere Meddelelse om, naar Fredskonferencen ønskede at forhandle med dem. Derefter gik der tre Maaneder, uden at Perserne blev tilsagt til Forhandling, og uden at man overhovedet ænsede deres Nærværelse.

Fredskonferencens Holdning overfor Perserne var aabenbart dikteret af *England*, der nu var eneste Hane i Kurven i Persien. Den britiske Regering, der havde gennemtvunget et Udenrigsministerskifte i Persien, benyttede Tiden til at føre Forhandlinger med den persiske Regering bag sine Allieredes Ryg, og *den 15. August 1919* overraskedes Verden ved en Meddelelse gennem Reuters Bureau om, at der efter 9 Maaneders Forhandlinger var blevet afsluttet *en Overenskomst mellem England og Persien*, hvorved England „vilde blive i Stand til at yde Persien sagkyndig Hjælp og Raad, som vilde gøre det muligt at genopbygge Staten". Storbritannien paatog sig paa den persiske Regerings Bekostning at stille til Raadighed de sagkyndige Raadgivere, som maatte anses for nødvendige indenfor de forskellige Grene af den persiske Administration, og fremdeles at yde den persiske Regering et Forskud paa 2 Mill. Lstrl. med Sikkerhed i de persiske Toldindtægter. Det tilføjedes i Meddelelsen, at Overenskomstens Resultat ikke betød, at Persien blev omdannet til et britisk Protektorat; tværtimod forpligtede Overenskomstens første Paragraf den britiske Regering til absolut at respektere Landets Uafhængighed og Integritet. Men fremmede Intriger og skinsyg Konkurrence mellem rivaliserende Magter med deraf følgende Opløsning af Persien vilde blive bragt til Ophør.

At den fremmede Konkurrence vilde blive bragt til Ophør, var utvivlsomt, idet Englænderne nu havde Monopol paa at hjælpe Persien. Forholdet kaldtes ikke „Protektorat", men Navnet gør jo kun lidet til Sagen. Faktum var, at *England efter denne Overenskomst alene raadede over Persiens Finanser og Hærvæsen* og forøvrigt paa Persiens Bekostning kunde anbringe sine „Raadgivere" i enhver Gren af den persiske Administration, hvor de maatte ønske det. „Daily Chronicle", der gjaldt for *Lloyd Georges* Talerør, skrev, at Persien var et af de Lande,

som Folkenes Forbund erkendte som ude af Stand til at styre sig selv, og som, naar det blev overladt til sig selv, vilde blive Offer for fremmed Udbytning og de Indfødtes Uduelighed. Med andre Ord, Persien var umyndiggjort, og England havde velvilligst paa Folkeforbundets Vegne paataget sig Formynderskabet. Men da Versailles Traktaten indbød Persien til at sætte sin Underskrift under Folkenes Forbund, betragtede den det i hvert Fald ikke som en umyndig Part.

Englands dominerende Stilling i Persien kom tydeligt til Udtryk, da Persiens unge Konge, *Ahmed Shah*, umiddelbart efter Afslutningen af Overenskomsten foretog en Rejse til de europæiske Ententehovedstæder, idet han begyndte med London.

De urolige Forhold i Forasien smittede i de tilstødende Dele af Persien. I *Azerbeidjan* udbrød der i Efteraaret 1919 *et Oprør* af nærmest engelskfjendtlig Karakter, og Generalguvernøren i *Tabriz* blev afsat af Oprørerne.

Situationen i Orienten blev i høj Grad kompliceret, da den fra Moskva udgaaede bolchevikiske Propaganda begyndte at spredes over de orientalske Lande. Selv om de orientalske Folk ikke var meget modtagelige for de bolchevikiske Doktriner i Almindelighed, var der dog visse Træk i dem, som kunde falde i Traad med moderne muhammedanske Reformidéer, og fremfor alt gjaldt det Tanken om *Folkenes Selvbestemmelsesret*, som Sovjetregeringen proklamerede højlydt — udenfor det gamle russiske Riges Grænser. Bolchevismen udnyttede de orientalske Folks Frihedstrang imod de orientbeherskende europæiske Magter og først og fremmest mod England. *Afghanistan* var den første Station paa denne Vej.

Den afghanske Emir *Habibullah* var bleven myrdet i Februar 1919, og efter nogle Tronstridigheder blev hans Søn, Emir *Amanullah*, Enehersker. Den europæerfjendtlige Bevægelse traadte stærkt frem, og nogle Grænsekampe førte til en aaben Krig mellem Afghanistan og England-Indien i Maj. Allerede under denne Krig konstaterede Englænderne et vist Maskepi mellem Emiren og de russiske Bolcheviker, og efter Krigens Afslutning blev Forbindelserne endnu snævrere. I Juli, samtidigt med at en bolchevikisk Expedition fra Kaukasus slog sig ned paa en persisk Ø i det Kaspiske Hav, ikke langt fra *Asterabad*, kom der fra *Moskva en diplomatisk og militær Mission til Afghanistan.* Den lededes af en tidligere russisk Attaché i Berlin, der nu var bleven Chef for den asiatiske Sektion i Udenrigsministeriet i Moskva, og som havde paataget sig den Opgave at organisere en Guerillakrig mod Englænderne og oprette et Centrum for bolchevikisk Propaganda i de muhammedanske Lande. En anden i samme Retning virksom Mand ved Navn *Bravin*, der var bleven sendt til Teheran som Repræsentant for Sovjetregeringen, blev ligeledes forflyttet til Afghanistan. I Oktober kom en ny bolchevikisk Mission fra Sovjet i *Taschkent* til den afghanske Grænse, og afghanske Tropper, der øjensynligt opererede i Forbund med Bolchevikerne, dukkede op i *Merv* ved den transkaspiske Bane. En afghansk Mission afgik til Moskva, hvor den fejredes med store Æresbevisninger, og *Kameneff*, Præsidenten for Moskva-Sovjetens Exekutivkomité, udtalte i en Festtale til ham Haabet om, at Venskabet mellem de to Lande vilde „omdannes til en Alliance", der vilde blive en Modvægt mod Imperialismen i Orienten".

Bolchevikernes Plan var at *samle alle de af de vesteuropæiske Magter truede for- og mellemasiatiske Stater til et stort Forbund under russisk-bolchevikisk Ledelse.* Den russiske Expansionstrang skaffede sig Udtryk nøjagtigt paa samme Maade som i Czarismens Dage, kun med langt større Hensynsløshed; Sovjet-Rusland var jo i Krigstilstand med Vestmagterne.

Den britiske Regering var fuldstændig klar over den Fare, der truede dens Herredømme i Indien ved Bolchevismens Forbindelse med Selvstændighedsbevægelsen her og i Nabolandene, og det var i første Række Hensynet til denne Fare, der bevægede Lloyd George til med saa megen Udholdenhed at stræbe efter at komme ud af Krigstilstanden med Sovjet-Rusland.

Ogsaa med de tyrkiske Nationalister under *Mustafa Kemals* Ledelse søgte Moskva-Regeringen Forbindelse. Mellem Sovjet-Rusland og Mustafa Kemals Operationsomraade laa de tre smaa Republikker, som England havde anerkendt som selvstændige, *Georgien* i Kaukasus, *Armenien* og *Azerbeidjan* med Hovedstaden *Baku* — ikke at forvexle med den syd derfor liggende persiske Provins af samme Navn. Deres Stilling var meget vanskelig. Ved deres isolerede Beliggenhed kunde de ikke vente nogen Hjælp fra Vesten, hvor man ogsaa kun syntes at interessere sig for Armenien, og denne Interesse var endda ret platonisk; Amerika vilde ikke overtage Mandatet over Armenien for Folkenes Forbund, og Folkeforbundets øverste Raad afslog at overtage Ansvaret for Forvaltningen af dette Land, og medens Statsmændene i Paris overvejede, hvad der saa skulde ske, blev Armenien ligesom dets Søsterrepublikker pressede fra begge Sider, baade fra Rusland og fra de tyrkiske Nationalister. Tatar-Republiken Azerbeidjan maatte først bøje sig for Bolchevikerne. I April 1920 rykkede en russisk-bolchevikisk Styrke ind i *Baku* og tog Styret her. En anden Bolchevikarmé rykkede over Kaukasus og indrettede sig ved Jernbanen mellem Baku og Republiken Georgiens Hovedstad Tiflis. Den menshevikiske Regering i Georgien mobiliserede sin Reserve, men manglede Ammunition. Den nye Sovjetregering i Baku rettede sine Angreb baade mod Georgien og mod Armenien. I Armenien dannedes der først i Maj en nærmest socialistisk Regering bestaaende af de ledende Mænd indenfor *Dashnaghzutiun Partiet.* Bakuregeringen forlangte, at Armeniens Udenrigspolitik skulde staa under Sovjetregeringens Kontrol og at en rød Hær fra Baku skulde have Ret til at passere gennem armensk Territorium; til Gengæld vilde man garantere Armeniens fulde Uafhængighed i indrepolitisk Henseende og tilbyde det de samme territoriale Fordele, som Ententen vilde yde det, samt militær Assistance. Den armeniske Regering afslog det.

Toptitubascheo Bey[2]).
Azerbejdjan Republikens Gesandt i London. [„Land & Water."]

Midt i Maj hed det sig, at *Georgien* havde sluttet Fred med Bolchevikerne, og det blev i hvert Fald meget hurtigt klart, at baade Georgien og Armenien nødtvungent havde maattet føje sig efter den russisk-tyrkiske Koalition. Repræsentanter for disse Stater beklagede sig over, at de var svigtede af de Allierede. Hvis de britiske Tropper var blevet sendt til Sortehavet til Samarbejde med den britiske Flaade, vilde Bolchevikerne aldrig være kommet saa langt frem. Selv var Republikerne ikke i Stand til at forsvare sig, da de lovede Tilførsler af Vaaben og Ammunition var udeblevet. De havde derfor nødtvungent maattet underkaste sig den forenede bolchevikisk-ungtyrkiske Armé.

Pludseligt, *den 18. Maj*, landsattes en betydelig Bolchevikstyrke fra Baku i Nærheden af *Enzeli*, den største persiske Havn ved det Kaspiske Hav, og besatte Vejene i en Afstand af 10 engelske Mil. Den bolchevikiske Styrke bestod

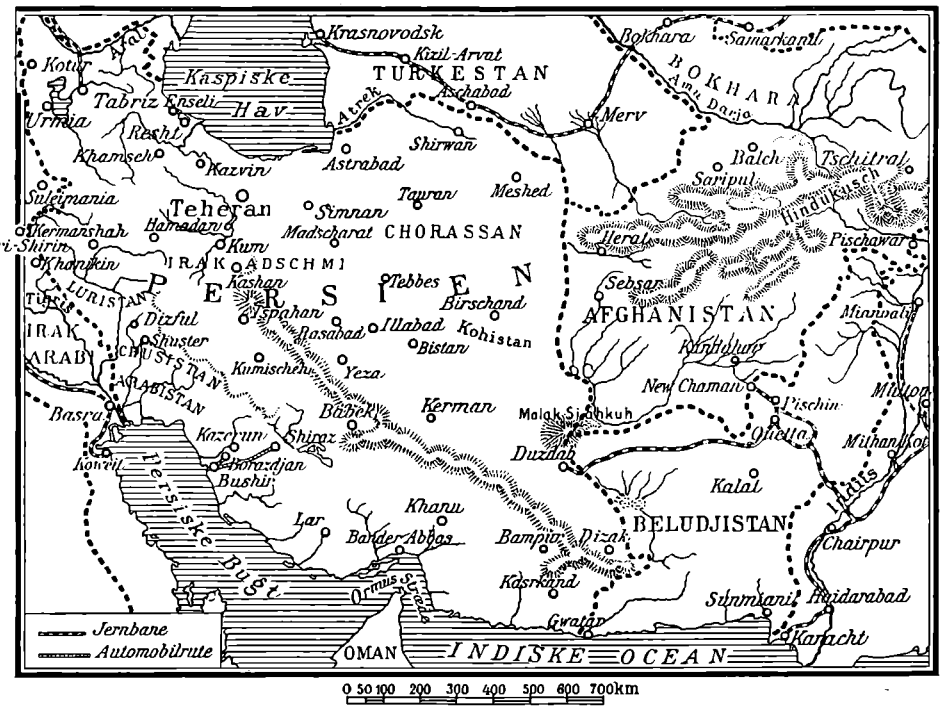

Persiens samlede *Areal* udgør c. 1,700,000 Kv.km. (34,000 danske Kvadratmil). *Befolkningen* er overordentlig blandet. Før Krigen anslog man den til saadant noget som henved 10 Millioner Hoveder, hvoraf en Trediedel eller en Fjerdedel lever som Nomader. En ordentlig Folketælling existerer ikke.

Hvad *Racer* eller *Stammer* angaar, bestaar Befolkningen af *Turkmanner*, *Turkmener*, *Armeniere*, *Nestorianere*, *Chaldæere*, *Jøder*, *Kurder*, *Arabere*, *Zigeunere*, *Negere*, *Afghanere*, *Beludjere*, *Hinduer* og maaske 1—2000 Europæere. Flertallet tilhører de oprindelige Beboere, *Tadjik*, en Trediedel eller en Fjerdedel er indvandrede og kaldes *Ilijat*.

Hvad *Trosforholdet* angaar, er over de 9 Millioner Muhammedanere (Shiter, Sunnitter m. m.), Resten Armeniere og andre Kristne (Nestorianere, Chaldæere), Jødet og Indiere.

Den herskende Stamme, *Kadsjarerne*, hvortil Dynastiet hører, bor omkring *Astrabad*, men er ringe i Tal.

De fleste Nomader er krigerske og røveriske.

Afghanistans (*Urlajat* kaldet af Folket selv) samlede Areal udgør c. 650,000 Kv. km. (13,000 danske Kvadratmil). *Befolkningen* er ligeledes meget blandet. Den anslaas til 4½—5 Millioner Hoveder, saa godt som udelukkende Muhammedanere. Afghanernes Tradition lyder paa, at de oprindeligt er Indvandrede fra Syrien. Af de talrige Stammer er *Durani*, hvortil det nuværende Dynasti hører, boende mellem *Herat* og *Kandahar*, den herskende og tæller c. 800,000 Hoveder. Lige saa mandsstærke er dog Stammerne *Ghizai*. i Bjergene nord for Kandahar, og *Jusufzai*, nord for Pischawar. Af Landets Ikkeafghanske Befolkning er *Tadjik*, Bønder og Haandværkere, *Kisilbashi*, Handelsmænd og Læger m. m. i Byerne, og *Hinduer* de betydeligste og i det hele taget Landets mest velhavende Beboere.

Beludjistans Areal anslaas til 370,000 Kv. km. (7400 danske Kv.mil). Befolkningen bestaar af c. 850,000 Hoveder, beherskede af *Khanen i Kelat*, og af Beboerne i Distrikterne *Britisk-Beludjistan*, *Quetta* og *Bolan*, der styres af Englænderne. Ogsaa her er der mange forskellige Stammer, af hvilke *Drahui* er den herskende.

af 40,000 Mand, hvortil kom en Del af *Kuropatkins* kaukasiske Tropper. De engelske Tropper, der stod ved Enzeli, maatte drages tilbage. Overfor Regeringen i Teheran erklærede Bolchevikerne, at de ikke kom som Fjender, men de vilde sætte sig i Besiddelse af 10 af Denikins Skibe, der laa i Enselis Havn, og de maatte have Raadighed over denne Havn, fordi den havde været Tilflugtssted for den antibolchevikiske Flaade. Efter at Enzelis Fort og Denikins Kanoner var blevne udleverede, sluttedes en Vaabenstilstand, men til Trods derfor landsattes Bolchevikstyrker, som spærrede Vejen *Enzeli—Rescht*.

Den persiske Regering henvendte sig, da England ikke viste sig villigt til at forsvare sin Protegé, til *Folkenes Forbund*. Henvendelsen skete igennem *Prins Firuz*, der opholdt sig i London. Folkeforbundet beklagede, ikke at kunne tage Affære. I Virkeligheden er det ikke let at se, hvad Forbundet skulde udrette

ud over at anmode England om at yde Persien væbnet Hjælp, og til at stille en saadan Anmodning turde Folkenes Forbund være et ret overflødigt Mellemled.

Bolcheviktropperne var imidlertid naaet frem gennem Bjergpasserne til *Mendjil*. Rygter om, at de allerede havde besat *Teheran*, viste sig forhastede. Senere førtes der en Række Kampe i Nordpersien mellem Bolchevikstyrkerne og de persiske Tropper, men Bolchevikerne vedblev at holde Enzeli besat. De engelske Tropper i Persien synes ikke at have foretaget alvorlige Forsøg paa at fordrive dem. Derimod kunde „Times" den 15. Juli bringe en Melding fra Teheran om, at den persiske Regering havde givet sin Gesandt i *Rom* Instruktioner om at træde i direkte Forbindelse med Bolchevikregeringen, idet han skulde drage til Moskva i en særlig Mission. Regeringen i Teheran bestemte dog, at det blev den persiske Gesandt i Konstantinopel, der blev sendt til Moskva.

Iøvrigt besluttede den engelske Regering at suspendere den britiske Militærmissions Reformarbejde i Persien og opsætte Udbetalingen af det britiske Laan paa 2 Millioner Lstrl., indtil det persiske Madjlis (Parlament) havde ratificeret den engelsk-persiske Overenskomst. Imidlertid er der allerede siden Verdenskrigens Afslutning sket forskellige Skridt til den kommercielle Oplukning af Persien. Banen fra *Quetta* gennem *Beludjistan* er bleven ført frem lige til *Duzab* i *Malak Siahkuh* Egnen, i det Hjørne, hvor Persien, Afghanistan og Beludjistan støder sammen. Mod Vest er Linien fra *Bagdad* til den persiske Grænse ved *Khanekin* bleven fuldført. Fra Havnen *Bushir* ved den Persiske Bugt er en smalsporet Bane bleven ført frem til *Borazdjan* paa Ruten til *Kazerun*, og en Automobilrute fra *Bushir* til *Shiraz* er bleven startet. Men endnu langt større Foretagender skal paabegyndes. Et Telegram til „Times" af 8. Februar 1920 meddelte, at den persiske Regering havde sluttet Overenskomst med et kapitalstærkt britisk Syndikat — repræsenterende „Anglo-Persian Oil Company", „Armstrong-Whitworth", „Vickers and Westman Pearson" — om Bygningen af en Linie fra *Kuretu*, nær ved *Kasr-i-Shirin* ved den persisk-tyrkiske Grænse, over *Kermanshah*, *Hamadan* og *Kasvin* til *Teheran* med en Sidelinie fra Kasvin til *Enzeli*. Ved Kuretu kommer denne Bane i Forbindelse med den mesopotamiske Linie *(Khanekin—Bagdad)*. Den persiske Regering kan enten bygge Banen selv ved et System af Laan fra Syndikatet, eller give Syndikatet Koncession paa Anlæget. Der er ogsaa Planer oppe om en Bane fra Teheran Øst paa til *Meschhed*, det helligste Valfartssted i Persien; men de ligger længere ude i Fremtiden.

En mærkelig Begivenhed indtraf i *Tabriz* i Sommeren 1920. Den tyske Konsul *Wustrow*, der i Foraaret 1918 var ankommen til Byen, havde en saare vanskelig Stilling efter Krigens Afslutning. I Tabriz gik Bølgerne højt; Bolcheviker, persiske Nationalister, Tyrkere og Englændere bekæmpede hverandre. Wustrow stod i venskabelig Forbindelse med Tyrkerne, og da disse komploterede med Bolchevikerne, blev Wustrow beskyldt for hemmelige Forbindelser med disse. Englænderne forlangte, at han skulde forlade Tabriz, og da han nægtede det, blev hans Hus af de persiske Myndigheder stillet under skarpt Politiopsyn. Wustrow lod da Bygningen underminere og truede med at lade den sprænge i Luften, hvis man vilde arrestere ham; hvis dette skete, vilde en stor Del omliggende Bygninger ogsaa blive ødelagt. Tilsidst lod Wustrow efter en forgæves Protest mod den Belejringstilstand, hvori hans Hus befandt sig, skyde paa de persiske Politimænd. Derefter blev han selv den 3. Juni, da han begav sig op paa Husets flade Tag, skudt ned af en Politibetjent. Der var noget af et Symbol i denne Begivenhed; Wustrow var den eneste tyske Konsul, som var tilbage i hele Asien.

Parti af *Konstantinopel*, set fra Bosporus. I Baggrunden *Sofia Moskéen.*

Det tyrkiske Riges Opløsning. Freden i Sèvres.

Tyrkiet var allerede efter Balkankrigen 1912—13 ophørt med at være en *europæisk* Magt. Af sine europæiske Besiddelser havde det kun *Konstantinopel og dets Opland* tilbage, en Besiddelse, som Rivaliteten mellem de europæiske Stormagter sikrede Porten.

Tyrkiets asiatiske Besiddelser var meget forskelligartede med Hensyn til *Befolkningsforhold*, og i dem alle havde europæiske Magter Interesser, som maatte medføre en stadig Indblanding i Rigets indre Forhold. *Den ungtyrkiske Revolution* havde *ikke forynget* Tyrkiet, men blot ved at fremelske en utaalsom *osmannisk Nationalisme* bidraget til at øge Konfliktmulighederne.

Det Tyrki, der gik ind i Verdenskrigen, bar derfor i sig alle Spirer til Opløsning. *Ægyptens* Sammenhæng med Tyrkiet havde allerede længe været af blot formel Natur, og *Tripolis* var tabt til *Italien*. Under Krigen udsondrede der sig en Række særskilte Spørgsmaal af det tyrkiske Problemkomplex: *Arabien, Syrien, Mesopotamien, Lilleasien.*

Blandt de i det tyrkiske Fallitbo interesserede europæiske Magter stod i første Række *England*, dernæst *Frankrig*, i ringere Grad *Italien*. *Bulgarien* havde sat sig ud af Spillet ved at gøre sin Indsats paa den forkerte Hest, og *Rusland* søgte under Bolchevikernes Herredømme ad egne Veje at sikre sine Orientinteresser.

Hele *den britiske Orientpolitik* tager i sidste Instans Sigte paa *Sikringen af Indien* og *Forbindelsen med Indien*. Et Hovedled i denne Forbindelse er *Suez Kanalen*, og for at have Herredømme over Suez Kanalen har England maattet drage *Ægypten* ind under sin Kontrol. Under de nuværende Forhold kræver Sikringen af Suez Kanalen tillige Kontrol med de tilstødende Egne ved *Middelhavet* og *det Røde Hav*. Dertil sigtede ogsaa *den arabiske Opstand*, hvorved *She-*

rifen af Mekka, Husein, med britisk Støtte erklærede sig uafhængig og gjorde sig til *Konge af Hedjaz.* Og det var i første Række det samme Hensyn, der førte Englænderne til det mesopotamiske Felttog, som efter forskellige Omvexlinger kronedes med Erobringen af *Bagdad,* og til Okkupationen af *Palæstina.*

Sultan Muhammed VI.
[„The Times History of the War."]

Mellem *Frankrig* og *Syrien* har der gennem Aarhundreder bestaaet visse Forbindelser af kulturel Art. Franskmændene fører disse Forbindelser tilbage til Korstogstiden, til den Stund, da *Godefroy de Bouillon* blev modtaget med Begejstring af de kristne *Maroniter* i *Libanons Bjærge.* Medens *Korstogsidéerne* bestod, dannede der sig en egen *fransk-syrisk Kultur,* som fæstnedes gennem ægteskabelige Forbindelser mellem Korsfarerne og Syrerne. *Ludvig den Hellige* tilbragte 4 Aar i Syrien; han modtog i den Tid megen Støtte af Maroniterne og lovede til Gengæld paa egne og Efterfølgeres Vegne at lade Syrerne nyde den samme Beskyttelse, som blev hans egne Undersaatter til Del. *Frants I* og senere *Ludvig XIV* interesserede sig levende for den franske Protektion over de christne Kirker i Orienten, og Traditionen blev bevaret gennem Revolutionstiden. Da der i 1860 udbrød alvorlige Uroligheder i *Beirut* og *Damaskus,* fulgte det af sig selv, at Magterne overdrog Frankrig det Hverv at pacificere disse Egne. Siden den Tid har den franske Indflydelse gjort sig gældende paa mangfoldige Maader. I hele Levanten og særligt i Syrien findes der Hundreder af Anstalter, der udbreder *fransk Sprog og Literatur* — og *fransk Indflydelse.* I Beirut findes et *fransk medicinsk Fakultet,* og hos de fransk uddannede Jesuiter i Beirut drives med stor Iver *orientalske* Studier. Denne aandelige Forbindelse med Syrien har i de sidste Aartier været dyrket med stor Flid af Franskmændene. Til Trods for den antiklerikale Politik, som Frankrig er slaaet ind paa i det 20. Aarhundrede, har man bestandigt holdt Hævd over *den traditionelle Beskyttelsesret over den syriske Kirke* som Pant paa den franske Indflydelse i denne Del af Orienten.

Den *engelske* Regerings Repræsentant, *Sir Henry Mac Mahon* søgte i 1915 at bevæge Kong Husein af Hedjaz til aktiv Deltagelse i Krigen mod Tyrkiet ved at love ham Subsidier i Landudvidelser i Syrien, særligt *Damaskus, Homs* og *Aleppo.* Men Husein havde Vanskeligheder nok i Arabien, og da han Aaret efter endelig besluttede sig til at gaa med de Allierede, havde disse i Mellemtiden truffet en ny Ordning, hvorved Mac Mahons Løfter til Husein om territoriale Udvidelser i Syrien faldt bort.

Abdul Medjid Effendi.
Den tyrkiske Tronarving.
[„The Times History of the War."]

I *Maj 1916* havde *England* og *Frankrig* nemlig sluttet en Overenskomst, hvorefter England, naar de forasiatiske Landsdele var erobrede, skulde have *Sydmesopotamien* med *Bagdad* og *den sydlige Del af de syriske Lande* med *Saint Jean d'Acre,* medens Frankrig fik Ret til *det øvrige Syrien* og tilgrænsende Egne af *Lilleasien,* Vilajetet *Adana* og *Sivas*

Emir *Faisal*.

og Egnen om *Mosul*. Begge Parter erklærede ikke at ville afstaa deres Rettigheder til nogen anden Magt undtagen *det arabiske Kongerige (Hedjaz)* eller et eventuelt *Forbund af arabiske Stater*. Det arabiske Kongerige stod under Englands og Frankrigs Beskyttelse. England fik Ret til en Grænseregulering ved *Adén*, men iøvrigt maatte ingen af de kontraherende Parter erhverve Besiddelser eller tillade Trediepart at erhverve Besiddelser paa den arabiske Halvø eller lægge nogen Marinestation paa Øerne i det Røde Hav. En ved Samvirken mellem de kontraherende Parter anlagt *Jernbane Bagdad—Aleppo* skulde være en Forudbetingelse for Bagdadbanens Forlængelse ud over *Mosul* og *Samara*. Ved en det følgende Aar afsluttet Traktat mellem de to Magter og *Italien* anerkendte denne Magt de trufne Aftaler og fik til Gengæld Anvisning paa *Smyrna* m. m. Ogsaa med *Rusland* skulde der have været indgaaet Overenskomst, men de indledende Drøftelser standsede, da Bolchevikerne tog Magten i Rusland.

Kong Huseins Hjælp var i Begyndelsen ikke saa værdifuld, som man kunde have ventet. *Beduinerne* er mere tilbøjelige til at deltage i godt betalte Rovtog end i en rigtig ordnet Krig, og de vil kun kæmpe i Nærheden af deres Oaser. Desuden stod Kongens Rival, *Ibu Rechid*, paa Tyrkernes Side. Husein kunde med sin af arabiske Officerer førte, lille, regulære Hær af Jemeniter, Negre og tyrkiske Desertører og sin irregulære Krigerskare af ca. 50,000 Beduiner hævde Stillingen, men ikke stort mere. Senere dannede Huseins Søn, Emir *Faisal*, et Korps paa 2000 arabiske Ryttere, der kæmpede sammen med General *Allenby* og var denne til god Nytte. Helt paalidelig var Emir Faisal vel ikke, og en Tidlang syntes han at være tilbøjelig til paa egen Haand at slutte Fred med Tyrkerne. Det blev dog ikke til noget, og da Vaabenstilstanden med Tyrkiet var kommen i Stand, rykkede han i November 1918 ind i *Damaskus*.

I 1918 var der blevet ført *nye Forhandlinger* med Frankrig og England om de forasiatiske territoriale Spørgsmaal. England havde da særlig gode Kort paa Haanden, idet det havde været saa at sige alene om Erobringen af de paagældende Landsdele. *Lloyd George* bevægede da *Clemenceau* til at opgive *Mosul*, som skulde være fransk efter Overenskomsten af 1916. Frankrig skulde som Erstatning have 25 % af hele *Mesopotamiens Petroleumsproduktion* og *frie Hænder i Syrien*. Denne Eftergivenhed gav siden, efter Clemenceaus Tilbagetræden fra Konseilspræsidentstillingen, Anledning til kraftige Angreb imod hans Politik fra *Briands* og hans Tilhængeres Side.

Said Pascha.
Højstbefalende over de tyrkiske Tropper ved *Adén* under Englændernes Kampe her.

Paa *Fredskonferencen i Paris* beskæftigede man sig først med Tysklands og Østrigs Sager. Den *tyrkiske Fred blev udskudt*. Den rummede Muligheder for store Divergenser mellem de Allierede indbyrdes, derfor vilde man ikke tage fat paa den, før de nærmere liggende europæiske Spørgsmaal var ord-

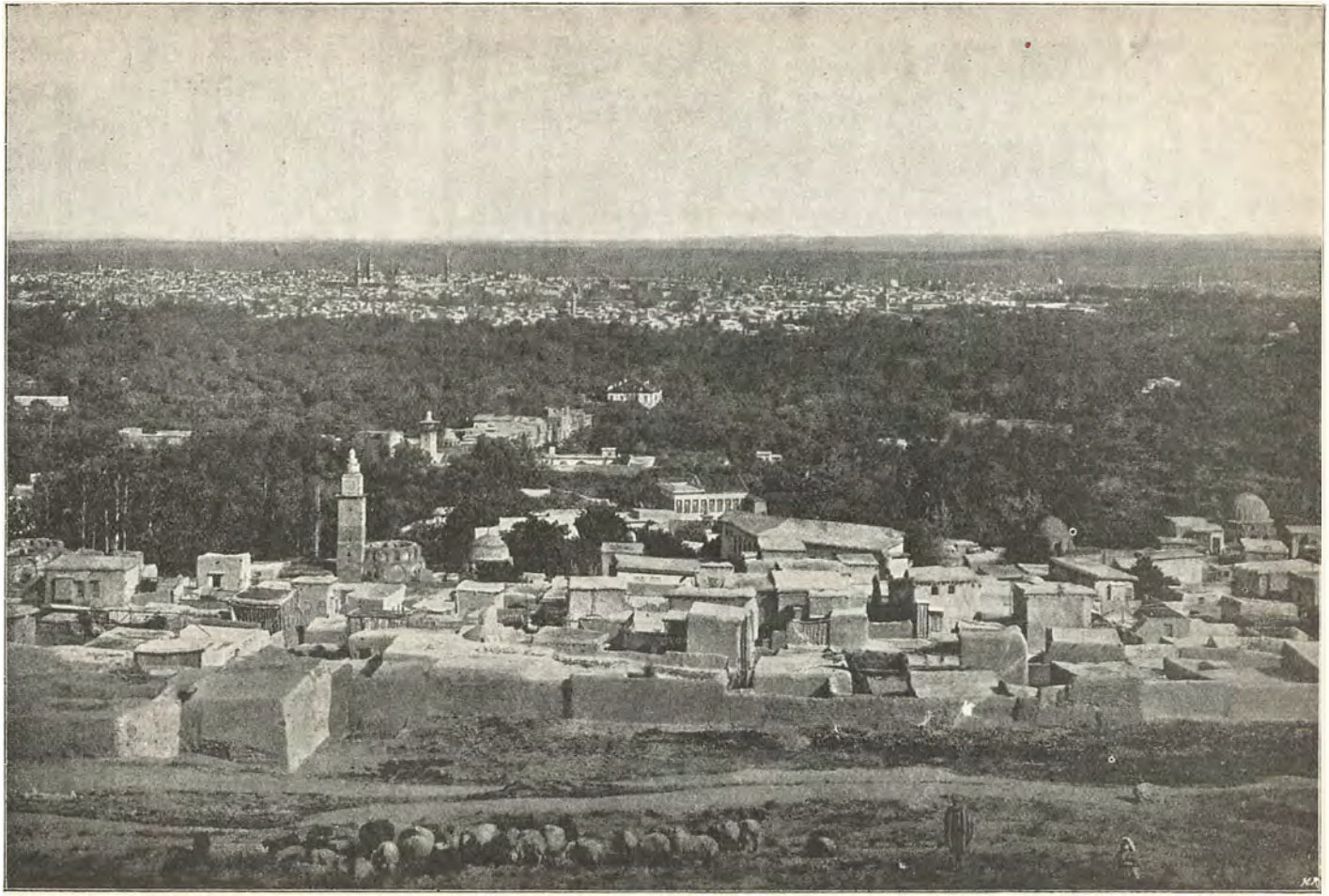

Damaskus.

Parti af Smyrna.

Staden *Smyrna* ligger paa Lilleasiens Vestkyst ved en Havbugt, som mellem Øerne *Mytilene* og *Chios* skyder sig ind i Fastlandet. Oprindeligt laa den, en græsk Koloni, paa Bugtens Nordside, men i Aaret 630 f. Chr. blev den ødelagt af Lydierkongen *Alyattes* og laa nu øde i flere Aarhundreder, indtil Alexander den Stores Feltherre *Antigonos*, som efter Alexanders Død bemægtigede sig Lilleasien, anlagde et nyt Smyrna længere Syd paa, hvilket efterhaanden svang sig op til at blive en af Asiens rigeste Handelsstæder. 178 og 180 eft. Chr. blev Byen hærget af Jordskælv. 1083 blev den erobret af Sørøvere, 1402 af *Timur Beg*, 1424 af Tyrkerne, i hvis Besiddelse den siden da har været.

Smyrna var et Hovedstøttepunkt for Kristendommen i dennes første Tider.

Indbyggertal før Verdenskrigens Udbrud c. 300,000, hvoraf Halvdelen Grækere, en Fjerdedel Muhammedanere, en Tiendedel Jøder, Resten Armeniere, Italienere, Franskmænd, Østrigere og Englændere.

nede. Af Fredskonferencens Forhandlinger maatte der imidlertid resultere visse Modifikationer i de oprindelige Afgørelser angaaende Forholdene i den nærmere Orient, for saa vidt som *Folkenes Forbund* nu traadte ind som en Faktor i internationale Spørgsmaal, og det gamle Princip med Deling af Byttet og Annexion af Fjendeland ikke længere var en Selvfølgelighed. I Folkeforbundstraktatens Artikel 22 hedder det:

„Visse *Folkesamfund*, som forhen tilhørte det osmanniske Rige, har naaet en saadan Udviklingsgrad, at deres Existens som uafhængige Nationer kan anerkendes foreløbigt, paa Betingelse af at en Mandatars Raad og Hjælp leder deres Forvaltning indtil den Stund, da de er i Stand til at styre sig selv. Disse Folkesamfunds Ønsker bør først tages i Betragtning med Hensyn til Valget af Mandataren."

Nu gjaldt det altsaa om at forlige Syriens og Mesopotamiens arabiske Befolkningers Ønsker med Frankrigs og Englands Forhaandsafgørelser. Hvad Palæstina angaar, havde England givet Løfte om, at der her skulde skabes et Hjem for *Jøder*, hvorved dog den Vanskelighed maatte tages i Betragtning, at Palæ-

stina i Forvejen har en arabisk Befolkning, som ikke saa let vilde lade sig fordrive.

Emir Faisal havde allerede i *Februar 1919* begivet sig til Fredskonferencen for at virke for Arabernes Sag. I et Memorandum til Fredskongressen forlangte han *Selvstyre for Syrien*, der vel skulde have europæiske tekniske Raadgivere, men ikke paa anden Maade være afhængigt af europæiske Magter. Mac Mahons Tilbud fra 1915 lodes klogeligt uomtalt. Der var ingen Tvivl om, at Faisal havde tiltænkt sig selv det syriske Riges Krone. Men hans Fader, Husein, der nu truedes i selve Arabien, i *Nedjd*, af *Vahabiternes fanatiske Sekt*, støttede ham ikke i denne Sag, og hans Memorandum blev ignoreret i Paris.

Den tidligere tyrkiske Finansminister *Djavid Bey*, af en Krigsret under den nye Regering dømt til 15 Aars Tvangsarbejde.

Da *Freden i Versailles* og *Freden i St. Germain* var sluttede, traadte de forasiatiske Spørgsmaal i Forgrunden. Og det var da strax fra Begyndelsen klart, at der ikke var nogen rigtig Harmoni til Stede mellem de Allieredes Interesser i disse Egne. Italienerne forsøgte forgæves at faa gennemført deres Krav paa *Smyrna*, som de havde faaet Løfte om ved Overenskomsten af 1917. Grækenland mødte her med *sit* Krav, som var ulige bedre begrundet ud fra Nationalitetsprincipet. Frankrig saa den ved Overenskomsten af 1916 fastsatte franske Sfære stærkt formindsket, og den franske Offentlighed fandt sig deri, om end Resignationen ikke udelukkede en vis Skinsyge mod Englænderne, som, takket være deres Felttog i Orienten, nu syntes at skulle drage en overmægtig Fordel af Tyrkiets Sammenbrud.

Misstemningen i Frankrig steg yderligere, da Efterretningen om Afslutningen af *den engelsk-persiske Overenskomst*, som *England* havde forberedt uden sine Allieredes Vidende, kom frem i August, og det samtidigt blev mere og mere klart, at *England modarbejdede de franske Interesser i Syrien*. „Times" foreslog en Ordning af det syriske Spørgsmaal, hvorved Syrien blev autonomt under Emir Faisal som Fyrste og under Frankrigs Auspicier som Mandatar for Folkenes Forbund. „Le Temps" mindede i en ledende Artikel om, at alle de muhammedanske Befolkninger i Østen siden Vaabenstilstanden gradvis var blevne bragt under britisk Herredømme. Tilfældet med Persien var det sidste Led i Kæden. Mesopotamien stod under de britiske Myndigheders direkte Forvaltning. Britiske Officerer eller Embedsmænd styrede de facto Palæstina, Syrien og Kurdistan. Lilleasien stod under Kommando af en britisk General. En britisk Admiral herskede over *Konstantinopel* og *Strædeine*. De britiske Tropper skulde først rømme Egnen om *Aleppo* og *Damaskus*, saa vilde det vise sig, om Emir Faisal selv kunde regere, og kunde han det, vilde Frankrig kunne komme til Forstaaelse med ham uden at krænke den muhammedanske Uafhængighed, som vil være personificeret i ham.

Damad Ferid Pascha.
Tyrkisk Storvezir Marts—Sept. 1919, derpaa atter fra April 1920.
[„The Times History of the War."]

Og *Bersanges* skrev i „Le Figaro" en Artikel,

Tyrkiske Nationalister i Angora.
1. *Ibrahim Effendi*, Kadi i Angora. 2. *Ali Fuad Pascha*, Chef for XX.A.K. 3. *Mustafa Kemal Pascha*. 4. *Mahmud Bey*, Chef for 24. Div. (XX. A.K.). 5. *Jaja Galib Bey*, Vali i Angora.

hvori det hed, at *Damaskus* var *Pantet* paa *Frankrigs fredelige Herredømme* over dets afrikanske Besiddelser. Hvis man gjorde det denne By stridig, vilde Frankrig have den Pligt at forlange alle Overenskomster om den nære Orient reviderede, hvorved hele det tyrkiske Riges Problem oprulledes lige fra *Kairo* til *Stambul*.

Det lød saare truende. Et Intermezzo med en under fransk Protektion staaende arabisk Emir *Said*, som Englænderne lod arrestere som en farlig Agitator, bidrog ikke til at formilde Stemningen i Paris. „Le Matin" beskyldte direkte Englænderne for at drive antifransk Agitation i Anatolien og herunder at benytte de samme Agitationsmidler, som Tyskerne tidligere havde anvendt.

Tyrkiet selv blev af de Allierede regnet for „quantité négligeable". Ganske vist havde der i Løbet af Foraaret været Uroligheder forskellige Steder i Tyrkiet, ogsaa i selve Konstantinopel, og efterhaanden blev Forholdene mere truende.

I Juni havde Fredskonferencen ladet den tyrkiske Regering vide, at den ønskede forskellige Oplysninger, hvorfor den indbød en tyrkisk Delegation til at komme til Paris. Delegationen, der bestod af Storvezir *Damad Ferid Pascha*, Finansminister *Tevfik Bey*, Præsidenten for Statsraadet, *Riza Tevfik*, og den tyrkiske Gesandt i Bern, ankom til Paris og blev *den 16. Juni* modtaget af Konferencen. Damad Ferid oplæste et Memorandum, hvori Tyrkiets Sag forsvaredes, saa godt det lod sig gøre, idet Ansvaret for Tyrkiets Indtræden i Krigen, som hverken det tyrkiske Folk eller den daværende Sultan havde villet, blev lagt paa Ungtyrkerne, en Flok Æventyrere af samme Art som Bolchevikerne; men det var nødvendigt, at det tyrkiske Rige vedblev at bestaa, eftersom der i Verden fandtes 300 Millioner Muhammedanere. *Clemenceau* nøjedes med at svare hertil, at Delegationen siden skulde faa nærmere Besked, og *den 27. Juni* forelaa Clemenceaus skriftlige Svar. Han erklærede, at de allierede og associerede Hovedmagters Raad *ikke kunde indlade sig paa at genoprette Tyrkiets Omraade, som det var før*

Gnrl. *Bailloud.*
I Sommeren 1915 Chef for det franske Korps ved Dardanellerne. Senere en Tid lang kommanderet de franske Tropper i Syrien.

Lord Rocert Cecil. F. 1853. Engelsk Blokademinister fra December 1916. [„Land & Water."]

Krigen, ej heller gaa ind paa de Argumenter, der var fremsatte i det tyrkiske Memorandum. Selv om den nuværende tyrkiske Regerings Medlemmer personligt misbilligede deres Forgængeres Handlinger, maatte Nationen dømmes efter det Styre, der havde ført den ud i Krigen. Raadet nærede Velvillie overfor *det tyrkiske Folk*, men til dette Folks udmærkede Egenskaber hørte *ikke Evnen til at styre fremmede Racer.* To Dage senere modtog Storveziren fra Clemenceau en Skrivelse, hvori det hed, at det tyrkiske Fredsproblem gav Anledning til internationale Spørgsmaal, som var uløselige i Øjeblikket, hvorfor det vilde være unyttigt, om den tyrkiske Delegation forlængede sit Ophold i Paris. Naar det Øjeblik var kommet, da en Udvexling af Synspunkter kunde synes frugtbar, vilde de allierede og associerede Magter igen sætte sig i Forbindelse med den tyrkiske Regering. Saaledes *afskedigedes Tyrkerne* under denne Form: „du haut en bas", som de europæiske Magter ynder at anvende overfor orientalske Stater.

Det blev nu hurtigt klart for Alle, ogsaa for Tyrkerne, at Grunden til, at de i Forbindelse med den tyrkiske Fred staaende Spørgsmaal var „uløselige i Øjeblikket", var den, at de allierede Hovedmagter, særligt Frankrig og England, stadigt ikke kunde naa til Enighed. Magternes Raad havde ladet Porten vide, at det betragtede det Osmanniske Rige som ikke længere existerende, og at Magterne paatog sig Likvidationen og kun agtede at lade Tyrkiet beholde rent tyrkisk Land — under Kontrol. Men den aabenlyse Uenighed mellem Vestmagterne kunde hos Tyrkerne vække Forestillinger om, at der ikke stod Villie og Magt bag ved de haarde Ord. Magternes Repræsentanter i Konstantinopel advarede mod at give den nationalistiske Agitation i Konstantinopel Vind i Sejlene, og rundt omkring fra den muhammedanske Verden, bl. *a.* fra Islams Bekendere i Indien, lød der Stemmer, der krævede, at *Sultan-Kalifen skulde vedblive* at *residere i Konstantinopel.* I det franske og det under fransk Protektorat staaende *Nordafrika* ytrede der sig en kendelig Uro. Franskmændene var derfor meget utilbøjelige til at gaa med til Sultanens Fordrivelse fra Konstantinopel, medens der i England og Amerika var mest Stemning for en saadan Forholdsregel. Men *De forenede Staters* Holdning bi-

Gnrl. *Sir George Francis Milne.* Fører for de engelske Stridskræfter ved Saloniki, hvor han i Oktober 1917 fik Befalingen over Balkan Frontens østlige Sektor overfor Tyrkerne og 1. bulgarske Armé. Ved Besættelsen af Konstantinopel Højstbefalende her. I 1919 Fører for de Allieredes Stridskræfter i Vestanatolien.

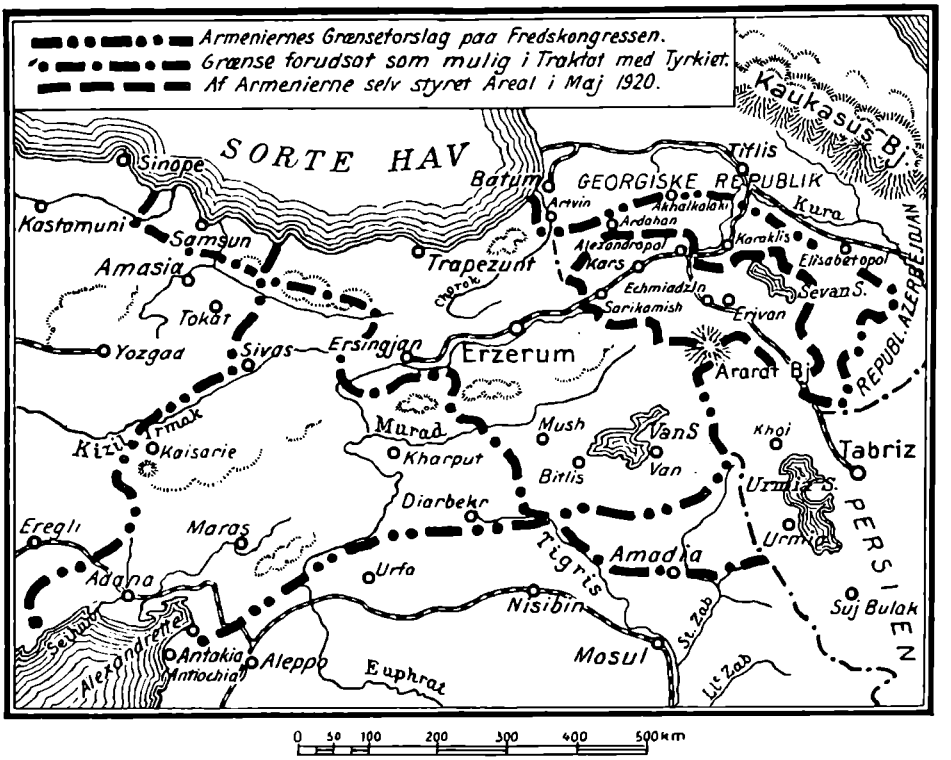

Armeniens Grænser, som de blev foreslaaede under Fredsforhandlingerne, og som de foreløbigt blev det i Praxis.

Armenien var før Verdenskrigen delt mellem Rusland, Tyrkiet og Persien. *Russisk-Armenien* bestod af Guvernementerne *Erivan*, *Kars*, Dele af *Jelisavetpol* og *Tiflis*; *Tyrkisk-Armenien* af Vilajeterne *Erzerum*, *Van*, *Bitlis*, Dele af *Diarbekr* mm.; *Persisk-Armenien* dannede Provinsen *Azerbeidjan*.

Befolkningen bestod af c. 1 Million *Armeniere*; desuden i Rusland af Tatarer og Russere, i Tyrkiet af Tyrkere og Kurdere, i Persien af Persere. Mindst ½ Million Armeniere myrdedes under Verdenskrigen af Tyrkerne. Udenfor Armenien boede c. 1½ Million *Armeniere*, særligt i Rusland, Tyrkiet (alene i Konstantinopel 190,000) og Persien.

Armenierne er af indo-europæisk Afstamning og har trods deres Voldtagelse af Fremmede bevaret deres nationale Ejendommeligheder. Deres kristne Kirke, der stammer fra Begyndelsen af det 4. Aarhundrede, staar den græske meget nær, men har delvis Forbindelse med Rom; den styres af en Patriark.

Armenierne er et stille, flittigt og særdeles intelligent Folkefærd, i Byerne udprægede Handelsmænd, hjemme mest Bønder.

drog yderligere til at vanskeliggøre Situationen, idet *Senatet i Washington hverken vilde ratificere Versailles Freden med Tyskland eller modtage Mandatet over Armenien for Folkenes Forbund*, som Magterne i Paris ønskede at overdrage Amerika.

Hvis de Allierede havde skyndt sig med at faa ordnet de tyrkiske Affærer, kunde Tyrkiets Opløsning vistnok være gaaet temmelig smertefrit for sig. Nu derimod voxede den nationalistiske Bevægelse sig stærk. *Mustafa Kemal* tog Ledelsen af denne Bevægelse, for hvilken *Enver Pasha* ikke stod fremmed, og samlede en betydelig Hærstyrke i Lilleasien for med Vaabenmagt at sikre det tyrkiske Riges Uafhængighed. Det var et daarligt Tegn, at Storveziren Damad Ferid Pasha, der hele Tiden havde ønsket at samarbejde med Ententen, demissionerede med hele sit Kabinet i Oktober. Det nye Kabinet med *Ali Riza* i Spidsen indtog strax fra Begyndelsen en mere tvivlsom Holdning, og i *Januar 1920* maatte Krigsministeren, *Djemal Pascha*, gaa af under Tryk fra de Alliieredes Side.

Det franske Synspunkt med Hensyn til *Konstantinopel* var imidlertid gaaet

igennem, og da de Allieredes ledende Mænd efter Versailles Fredens Ratifikation igen tog fat paa den nærmere Drøftelse af det tyrkiske Problem, var der ikke længere Tale om Sultanens Fjernelse fra hans gamle Hovedstad. Man naaede til Enighed om, at *Dardanellerne skulde stilles under militær Bevogtning af de Allierede*, og *Grækenland* fik Løfte om hele *Trakien*.

Ismail Hakki Bey.
Tyrkisk Guvernør i *Beyrut* inden Englændernes Sejr. Deltog i Grusomheder mod Armeniere, Arabere og Jøder.

Mustafa Kemals velorganiserede Hær opererede nu i Lilleasien. Som sædvanligt gik det ud over *Armenierne*. I Tusindvis udryddedes Armeniere, Mænd, Kvinder og Børn. I *Kilikien*, i den franske Interessesfære, blev et fransk Detachement paa 800 Mand tilintetgjort. Det lod til, at den tyrkiske Regering, selv efter Djemal Paschas Fratræden, i Hemmelighed spillede under Dække med Mustafa Kemal. De Allierede truede med at ændre de allerede i Principet fastsatte Fredsvilkaar i Tyrkiets Disfavør, hvis der ikke blev gjort Ende paa Armenierforfølgelserne. En engelsk Flaade ankrede op udenfor Konstantinopel. For at forsone den tyrkiskfjendtlige Stemning i England, en Stemning, der i Parlamentet fik kraftigt Udtryk gennem Taler af *Lord Robert Cecil*, erklærede Lloyd George *den 26. Februar* i Underhuset, at Tyrkiet vilde blive *frygteligt straffet* for sine Angreb og Forbrydelser, idet det vilde blive berøvet Halvdelen af Riget, sin Hær og Flaade og hele sin Prestige. Samtidigt forsvarede Premierministeren den tagne Beslutning, at lade Sultanen forblive i Konstantinopel.

Der skete nu ikke nogen Forandring i Situationen i Lilleasien. England krævede derfor en kraftig Indskriden, og Frankrig sluttede sig, om end nølende, dertil. Samtidigt med, at der fra Frankrig sendtes Forstærkninger til General *Gourauds* Styrke i Syrien, *tilstillede de Allierede Sultanen et Ultimatum*, hvori de truede med at besætte Konstantinopel. Den italienske Regering holdt sig endnu tilbage, idet den betonede sit venskabelige Forhold til Porten. *Den 15. Marts besattes Konstantinopel med en betydelig engelsk-fransk Hærstyrke* under Overledelse af den engelske General *Milne* — den franske Øverstbefalende over Orienthæren, General *Franchet d'Esperey*, var i London, hvor han deltog i Forhandlingerne om Tyrkiet —, og de i Konstantinopel værende nationalistiske Ledere blev arresterede. Overfor Sultanen afgav de Allieredes Repræsentanter en Erklæring om, at det ikke laa i deres Hensigt at tilintetgøre Sultanens Autoritet indenfor den muhammedanske Verden, men at de tværtimod vilde støtte ham. Men kunde der ikke atter skaffes Ro og Orden i Lilleasien, maatte de Allierede slutte sig til den amerikanske Politik, der forlangte *Sultanens Fjernelse fra Europa. Venizelos* tilbød de allierede Stormagter Grækenlands militære Assistance, men Regeringerne i London

Talaat Pascha. Tyrkisk Storvezir Febr. 1917—Sept. 1918. Dræbt i Berlin i Maj 1921 af Armenieren *Tetlirian*, der i ham vilde straffe en af de værste Ophavsmænd til Massakrerne paa den armeniske Befolkning. I den paafølgende Proces blev Beviser fremlagt for Talaats Skyld og hans Drabsmand frikendt. [„The Times History of the War."]

Emir Abdullah med Følge i *Kairo*.
[„The Times History of the War."]

og Paris ansaa det paa dette Tidspunkt ikke for opportunt at modtage Tilbudet. End mere indviklede blev Forholdene, da Emir *Faisal den 8. Marts* lod sig udraabe til *Syriens Konge* og udstedte *en Uafhængighedsproklamation*, der var underskrevet baade af Muhammedanere, Christne og Jøder. Man var i Begyndelsen lidt i Vildrede med, hvad dette Skridt egentlig betød, idet det fra nogle Sider hævdedes, at Faisal stod i Forbindelse med Mustafa Kemal, medens Andre mente, at Faisal, der indsaa Nødvendigheden af Frankrigs Støtte, havde sat sig i Spidsen for Uafhængighedsbevægelsen af Frygt for, at en anden Emir, *Mahmud*, der var Leder af det franskfjendtlige Parti, skulde lade sig udraabe til Konge. Paa samme Tid erklærede Mesopotamien sig uafhængigt med Faisals Broder, Emir *Abdullah*, som Konge. I *Kurdistan* havde de britiske Tropper stadigt nok at gøre med at undertrykke Opstande. Atter og atter blev engelske Myndigheder myrdede, og Straffeexpeditioner maatte udsendes mod Stammerne.

Efter Besættelsen af Konstantinopel begyndte den tyrkiske Regering at tænke paa Udveje til at standse Bevægelsen i Lilleasien; men synderlig virksomme var disse Udveje ikke. Foreløbigt nøjedes man med Proklamationer. Mustafa Kemal paa sin Side søgte at styrke sin Magt ved at proklamere den tidligere Generalinspektør for Rekruteringen, *Prins Djemal-ed-din*, til *Vicekonge* og udnævne sig selv til dennes Storvezir og Krigsminister. Forholdene i de Allieredes Styrker syntes at begunstige den tyrkiske Æventyrer. General Franchet d'Esperey var vendt tilbage, men General Milne erklærede, at han ikke vilde modtage Direktiver fra ham vedrørende Konstantinopels Besættelse, men krævede, at de interallierede Kommissioner i Tyrkiet skulde fungere under hans, Milnes, Kontrol og under en engelsk Officers Præsidium.

Situationen i Orienten var i Færd med at udvikle sig paa en Maade, der maatte vække *den alvorligste Eftertanke* hos de orient-interesserede europæiske Magter. De forskellige Uafhængighedsbevægelser der gjorde sig gældende snart, sagt overalt fra *Nilen* til *Ganges* — kun det franske og under fransk Protektorat staaende Nordafrika syntes at være nogenlunde forskaanet for Smitten af disse Bevægelser — lignede hinanden paa et Haar. De havde det tilfælles, at de var baaret af Uvillie mod enhver Form for europæisk Formynderskab, og denne fælles Antipati vakte en vis Solidaritetsfølelse, som endog kunde slaa Bro over religiøse Modsætninger. Der manglede for de orientalske Bevægelser kun en

Generalnævner. *Lenin* saa, at *Bolchevismen* kunde blive denne Generalnævner. Som han virkede i Afghanistan og Persien, saaledes havde han ogsaa sine Garn ude efter *de tyrkiske Nationalister.*

Bladene i *Tiflis* offentliggjorde Texten til en Overenskomst, der var bleven sluttet mellem *Regeringen i Moskva* og *Mustafa Kemals Organisation.* Den bestod af 10 Artikler, og dens Hovedindhold var følgende:

De tyrkiske Nationalister nægter at anerkende Fredsvilkaar, stillede af de Allierede, ved hvilke Tyrkiets Suverænitet formindskes; Konstantinopel skal forblive tyrkisk, Dardanellerne aabnes, og Fæstningsværkerne her og ved Bosporus sløjfes. Sovjet-Rusland yder Tyrkiet moralsk og materiel Støtte, hvis det bliver nødt til at forsvare sig mod de Allierede. Rusland vil støtte de muhammedanske Landes Uafhængighed og Selvbestemmelsesret. De muhammedanske Underskrivere af Overenskomsten forpligter sig til i deres respektive Lande at indføre det samme Styre, som gælder i Sovjet-Rusland. De tyrkiske Nationalister vil arbejde paa at udlevere alle de i Tyrkiet levende Flygtninge, der er anklagede for Højforræderi mod Sovjet-Rusland. De tyrkiske Styrker skal strax paabegynde militære Operationer ved Mosul og ved den tyrkisk-armeniske Grænse. Overenskomsten skal, hedder det slutteligt, bekræftes af den tyrkiske Regering og Sultanen.

Ahmed Tevfik Pascha.
Tyrkisk Storvezir midt i Okt. 1918 og Nov. 1918—Marts 1919.
[„The Times History of the War."]

Imidlertid var Udkastet til den tyrkiske Fred endelig blevet gjort færdigt. *Den 1. Maj* rejste *en tyrkisk Delegation* paa 31 Medlemmer med *Tevfik Pascha* og *Djemal Pascha, Reschid Bey* og *Fakhr-ed-din Bey* i Spidsen fra Konstantinopel for i Paris at modtage Fredsbetingelserne. Overrækkelsen fandt Sted *den 11. Maj* i Udenrigsministeriets Lokaler ved et kort Møde, hvor Konsejlspræsident *Millerand* præsiderede, og Repræsentanter for de allierede Nationer var til Stede. Tyrkerne fik en Maaneds Frist til Svaret.

Fredsudkastets Bestemmelser er følgende:

Grænsen for det europæiske Tyrki følger i det væsentlige *Tchataldja Linien*, idet dog hele *Derkos Søen* falder indenfor Grænsen. *Det asiatiske Tyrkis Sydgrænse* (se Kortbilag 14) gaar fra Kysten syd for *Adana* i østlig Retning syd om *Maras* og *Diarbekr* til den nuværende Grænse sydvest for *Urmia*, derfra mod Nord til *Ararat* og videre mod Nordvest til nogle faa Mil syd for *Batum.* Tyrkiet bevarer Suveræniteten over *Konstantinopel*, dog kan de allierede Magter ændre denne Bestemmelse, hvis Tyrkiet ikke overholder Fredstraktatens Betingelser, særligt angaaende Minoriteternes Beskyttelse.

Skibsfarten paa Dardanellerne, Marmarahavet og Bosporus er fri for alle Handels- og Krigsskibe i Krig som i Fred og stilles *under Kontrol* af en *Strædernes Kommission*, der bestaar af Repræsentanter for *De forenede Stater*, hvis disse ønsker at deltage, *det Britiske Rige, Frankrig, Italien, Japan, Grækenland* og *Rumænien* samt *Rusland* og *Bulgarien*, hvis disse to Lande bliver Medlemmer af Folkenes Forbund. De Forenede Staters, det Britiske Riges, Frankrigs, Italiens, Japans og Ruslands Repræsentanter har hver 2 Stemmer i Kommissionen, de Andre hver kun 1. Storbritannien, Frankrig og Italien vil stille Tropper til Beskyttelse af Zonen ved Strædern. De finansielle Midler til Udførelse af de til

Skibsfarten fornødne Arbejder stilles til Kommissionens Raadighed gennem Laan med Garanti i de Afgifter, som den er bemyndiget til at paalægge de Skibe, der benytter Stræderne.

Kurdistan faar *lokalt Selvstyre*, for hvilket Reglerne — der omfatter Garantier for de etniske og religiøse Mindretal — udarbejdes af *en engelsk-fransk-italiensk Kommission* med Sæde i Konstantinopel. Det kurdiske Folk kan indenfor en nærmere fastsat Frist gennem Appel til Folkeforbundets Raad opnaa fuldstændig Uafhængighed.

De tyrkiske Suverænitetsrettigheder over *et særligt Areal omkring Smyrna* udøves af *Grækenland*, der kan holde Tropper her for at opretholde Ordenen, og som vil indrette et lokalt Parlament. Det tyrkiske Flag skal vaje fra et af Smyrnas Forter som Vidnesbyrd om Tyrkiets Suverænitet. Efter 5 Aars Forløb kan det lokale Parlament anmode Folkeforbundets Raad om, at dette Areal maa blive indlemmet i Grækenland. Raadet kan da forlange Folkeafstemning. Tilstaas Inkorporationen i Grækenland, afstaar Tyrkiet paa Forhaand fra alle Krav paa dette Territorium.

Tyrkiet giver til Fordel for *Grækenland* Afkald paa sine Rettigheder til det europæiske Tyrki *udenfor Tchatjaldja Linien* samt til *Imbros*, *Tenedos*, *Lemnos*, *Samotrake*, *Mytilene*, *Samos*, *Nikaria*, *Chios* og visse andre *ægæiske Øer*. (Se Kortbilag 11 og 14) *).

Tyrkiet anerkender *Armeniens Uafhængighed* og gaar ind paa en Voldgiftskendelse af De Forenede Staters Præsident med Hensyn til den tyrkisk-armeniske Grænse og Armeniens Adgang til Havet. Fastsættelsen af Grænserne mellem Armenien, Georgien og Azerbeidjan sker ved direkte Overenskomst mellem disse tre Stater.

Syriens og *Mesopotamiens Uafhængighed* anerkendes. Hvert af disse Lande ledes dog foreløbigt, indtil de er i Stand til at styre sig selv, ved en Mandatar, som vælges af de allierede Hovedmagter. Administrationen af *Palæstina* overdrages til en Mandatar, og den britiske Regerings Erklæring til Fordel for en national, jødisk Hjemstavn i Palæstina bekræftes paany. *Hedjaz' Uafhængighed* anerkendes, og *Kongen af Hedjaz* forpligter sig til at sikre muhammedanske Pilgrimme fra alle Lande fri og let Adgang til de hellige Byer.

Tyrkiet giver Afkald paa sine Rettigheder i *Ægypten* og anerkender *det britiske Protektorat* derover. Det anerkender Englands Annexion af *Cypern*, *Frankrigs Protektorat over Marokko og Tunis* og *Italiens Besiddelse af Tripolis* og *Dodekaneset* **) samt Øen *Castellorizzo*. Det forpligter sig til at beskytte de etniske og religiøse Mindretal indenfor sit Omraade og anerkender Ophævelsen af Brest-Litovsk Traktaten og alle Traktater, som det har sluttet med Sovjet-Rusland. En særlig Kommission skal udarbejde et Retssystem til Afløsning af Kapitulationerne.

Den tyrkiske Hær skal demobiliseres i Løbet af 3 Maaneder efter Fredstraktatens Underskrivelse. Der skal indføres frivillig Rekrutering uden Hensyn til Race og Religion. Til Opretholdelse af Ordenen faar Tyrkiet Tilladelse til at holde en Styrke paa *35,000 Gendarmer* og *15,000 Mand særlige Tropper* til Forstærkning af disse under alvorlige Uroligheder. Alle Forraad af Vaaben og Ammunition udover et bestemt fastsat Maal udleveres til de Allierede. Alle Fæstningsværker i en Zone, der strækker sig 25 km ind i Landet fra Dardanellerne, skal demoleres. Alle tyrkiske Krigsskibe med Undtagelse af nogle faa, smaa og

*) *Tchatjaldja Linien*, se Kortbilag II, vest for Konstantinopel: Navnet stavet paa Engelsk: *Chataldja*.
**) *Dodekaneset (Dodekanesoi)* kaldes de 12 sydligste Øer ved Lilleasiens Kyst.

letbevæbnede Fartøjer til Polititjeneste og Fiskeriopsyn udleveres til de Allierede. Tyrkiet maa *ikke* holde *Luftstyrker.*

Ifølge de finansielle Bestemmelser skal alle *Tyrkiets Indtægter,* undtagen de, der gaar til „Dette Publique Ottomane" *), først og fremmest anvendes til Dækning af *Udgifterne ved de allierede Besættelsesstyrker og til Skadeserstatninger for Borgere af de allierede Stater.* De Magter, til Fordel for hvilke Omraader udskilles fra det Tyrkiske Rige, erhverver frit alt, hvad der findes af tyrkisk Statsejendom paa disse Omraader, men skal deltage i de aarlige Udgifter til „Dette Publique Ottomane"s Virksomhed. En *Finanskommission,* bestaaende af en Repræsentant for hver af de tre Magter Frankrig, Storbritannien og Italien, hvortil er knyttet en tyrkisk Repræsentant med raadgivende Stemme, skal træffe Forholdsregler for at bringe de tyrkiske Finanser paa Fode. Denne Kommission skal godkende *den tyrkiske Finanslov,* før den kan træde i Kraft, og vaage over Udførelsen af Finansloven og Tyrkiets øvrige finansielle Forpligtelser, og uden dens Samtykke kan den tyrkiske Regering ikke indføre Nyordninger af *Skatte-* eller *Toldforhold* eller optage indre eller ydre *Laan.* Den Mulighed forudses, at den nævnte Kommission kan træde i Stedet for „Dette Publique"s Raad, naar en saadan Ordning vedtages med Stemmeflerhed af Frankrigs, Storbritanniens og Italiens Regeringer.

Handelsforbindelsen mellem de Allierede og Tyrkiet ordnes ved *Kapitulationssystemet,* som genoprettes til Gavn for de Allierede, der nød godt af dem før Krigen, og udvides til at omfatte andre Allierede. Toldafgifterne fastsættes til 11 Procent af Værdien efter Ordningen af 1907. Traktaten indeholder Bestemmelser, der skal sætte de Allierede i Stand til at hindre tysk, østrigsk, ungarsk og bulgarsk økonomisk Indtrængen i Tyrkiet, og særlige Bestemmelser gør det muligt for dem at erhverve Ejendomsret over de under tysk Kontrol staaende Jærnbaneselskaber. *Havnene i Konstantinopel, Haidar Pascha***], *Smyrna, Alexandrette, Haifa, Basra, Trapezunt* og *Batum* erklæres for at være af *international* Interesse, uden at den territoriale Suverænitet berøres deraf. Tyrkiet indrømmer sine tidligere Omraader Transitfrihed, saa at der sikres dem fri Adgang til Middelhavet og det Ægæiske Hav. *Fri Adgang til Sortehavet* over *Batum* indrømmes *Georgien, Azerbeidjan, Persien og Armenien.* Tyrkiet og Armenien faar hvert for sig Ret til stedsevarende Leje af et Areal i Smyrnas Havn. Der indrømmes Tyrkiet Lettelser til Anlæg og Vedligeholdelse af Telegraf- og Telefonanlæg. Alle Meningsforskelligheder afgøres af *Folkenes Forbund.*

Denne Fredstraktat vilde praktisk talt betyde *Tyrkiets Udslettelse som Stat.* Det fik Lov til at bevare en Skinexistens, idet det i Virkeligheden regeredes af Finanskommissionen, d. v. s. af de allierede Stormagter. De Bestemmelser, der tilsigter at hindre tysk, østrigsk, ungarsk og bulgarsk økonomisk Indtrængen i Tyrkiet, viste tydeligt nok, at det ikke var en blot uegennyttig Stræben efter at bringe Retfærdighed til Orientens Folk, der havde dikteret Freden. Man kunde undre sig over, at Hedjaz allerede nu var modent til at styre sig selv, medens det samme ikke gjaldt Mesopotamien og Syrien, der derfor maatte styres ved Mandatarer for det endnu temmelig problematiske „Folkenes Forbund", som havde vist sig at være en til en *Papirordning* af internationale Problemer overmaade brugbar Institution. I Virkeligheden betyder det, at kildne Spørgsmaal bringes ind under Folkeforbundet, ikke andet, end at *deres endelige Løsning ud-*

*) „*Conseil d'Administration de la Dette Publique Ottomane*" stiftedes 1881 ved kejserligt tyrkisk Dekret og bestod før Krigen af et fransk, et engelsk, et italiensk, et østrig-ungarsk og et tysk Medlem. Raadet havde til Opgave at føre en international Kontrol med Tyrkiets Finansvæsen.

**) Ved Bosporus paa asiatisk Side lige overfor Stambul, tæt syd for Skutari.

skydes. Naar man kender Frankrigs og Englands Stilling til henholdsvis Syrien og Mesopotamien, forstaar man let, hvorfor disse Lande er mindre modne til Selvstyre end Hedjaz, ja, endog mindre modne end det vilde Kurdistan, hvis snarlige Erhvervelse af Selvstændigheden er forudsat i Fredstraktaten. Kurdistan er jo ganske vist ikke noget lokkende Land for en Mandatarmagt, saa lidt som Armenien.

Den tyrkiske Fredstraktat vandt egentlig ikke udelt Bifald blandt de Allierede. Den *italienske* Premierminister *Nitti* erklærede aabent til en Interviewer fra „Associated Press", at denne Traktat vilde fremkalde en Krig i Lilleasien, og dertil vilde Italien hverken give en eneste Lire eller en eneste Soldat. *Amerikanerne* klagede over, at „Standard Oil Co."s Interesser led Skade ved Ordningen af Forholdene i Lilleasien. Den tyrkiske Fredstraktat havde gjort Stillingen endnu værre for de amerikanske Olieinteresser, end den var i Forvejen, som Følge af det britiske Protektorat i Persien, hvor der var sat megen amerikansk Kapital i Oliekilderne. Krisen var bleven særlig akut, efter at Englænderne havde besat Batum, og nu fik de altsaa ogsaa Mandatet over Mesopotamien, hvor der laa andre store Oliekilder, i hvilke Amerikanerne havde anbragt Kapital. I *Frankrig* nærede man ikke ringe Ængstelse for, at den engelske Separatpolitik i Persien skulde medføre Farer for de franske Interesser i Forasien, og man henviste til de bolchevikiske Uvejrsskyer paa Orientens Himmel.

Den muhammedanske Verden lod sig ikke narre af, at man havde ladet dens Kalif sidde som en magtesløs Pave i Stambul. Tværtimod var der forskellige Tegn til, at *Panturanismen*, der før og under Krigen kun var et tomt Skræmmebillede, nu var i Vækst og kunde blive farlig nok ved Alliancen med Bolchevismen. Det toneangivende persiske Blad „Iran" anstillede Betragtninger over Ligheden mellem de bolchevikiske Teorier og den rene Islam og fandt ud af, at Bolchevismen var „det moderne, politiske Sidestykke til det Værk, som Profeten Muhammed satte i Gang paa Religionens Omraade". Den bolchevikiske russiske Udenrigskommissær, *Tchitcherin*, havde sendt Persien en Note, hvori han erklærede, at Raadsregeringen ikke anerkendte den mellem England og Shahens Regering sluttede Overenskomst — der jo ogsaa havde vakt stor Misstemning hos persiske Patrioter —, og at den annullerede alle Fordringer paa Persien fra Czardømmets Tid, erklærede det Kaspiske Hav neutralt og overlod det persiske Folk de Havne, Veje, Jernbaner, Postkontorer o. s. v. paa persisk Omraade, der hidtil tilhørte Rusland. Denne Optræden fra Sovjet-Ruslands Side blev ikke helt uden Virkning paa Stemningen i Persien.

Mustafa Kemal erklærede strax, at det var ganske ligegyldigt, om den tyrkiske Delegation skrev under paa Fredsbetingelserne; *det tyrkiske Folk* og *den tyrkiske Hær* gik ikke ind paa dem. *Enver Pascha* rejste til *Baku*, hvor en russisk-tatarisk Styrke paa 50,000 Mand var under Koncentration imod *Georgien*. Meningen var, at denne Styrke skulde forene sig med Mustafa Kemals Tropper. Medens en overordentlig Krigsret i Konstantinopel afsagde Dødsdom over Mustafa Kemal, havde denne stadig Fremgang i Lilleasien. Her var det Franskmændene, der maatte tage Stødet af, samtidigt med at de havde deres Hyre med Araberne i den sydlige Del af den franske Zone, hvor Indfald i de christne Landsbyer og Massakrer fandt Sted. Ved *Aintab* havde Franskmændene Held til at slaa en stærk tyrkisk Afdeling, men i Længden var det dem umuligt med deres spredte Styrker at holde Nationalisterne Stangen, og i Begyndelsen af *Juni* underskrev Frankrigs Repræsentant i Beirut *en Vaabenstilstand* med Mustafa Kemal. Under denne Vaabenhvile søgte man, som det synes, fra fransk Side at

Den gyldne Port i *Jerusalems* Østmur, gennem hvilken *Jesus* skal have holdt sit Indtog i Staden.

hidføre en Revision af den tyrkiske Traktat. „Le Temps" hævdede Nødvendigheden af i Konstantinopel at faa organiseret en Regering, der anerkendtes ogsaa af de tyrkiske Nationalister. Man kunde ikke regne med Storvezir Damad Ferid, der var paa Vej til Paris for at underskrive Freden; han repræsenterede faktisk ikke Tyrkiet.

Vaabenstilstanden blev Gang paa Gang brudt af Kemalisterne. Det gik nu ogsaa ud over Englænderne; engelske Styrker blev overfaldet ved *Dardanellerne.* I *Kilikien* foranstaltede Mustafa Kemals Haandlangere blodige Massakrer paa alle politiske Modstandere. Det lod til, at ogsaa *Lloyd George* under Indflydelse af Meldingerne fra Lilleasien blev stemt for en Revision af den tyrkiske Fred.

Armeniens Patriark, som kom til *London* for at give Oplysninger om Tyrkernes Blodbad paa Armenierne.

Men Revisionstanken mødte Modstand hos *Venizelos,* der paastod, at Grækenland alene var stærkt nok til at garantere Opfyldelsen af Fredstraktatens Bestemmelser om *Trakien* og om *Smyrna,* og at en Revision vilde have en uheldig Indflydelse i Grækenland og give det Parti, der stræbte efter at genindsætte *Kong Konstantin,* Vind i Sejlene. Venizelos tilbød derfor at overtage Krigen mod de tyrkiske Nationalister i Trakien og Lilleasien og forstod at vinde Lloyd George for sin Plan, og til Trods for den Tvivl om Grækenlands militære Evne, som Marschallerne *Foch* og *Wilson* udtalte, endte det med, at Venizelos stiltiende fik Mandat til at føre Krigen mod Nationalisterne.

Den 22. Juni udløb Vaabenstilstanden mellem de franske Tropper og Mustafa Kemal. Grundlaget for Vaabenhvilen var Frankrigs Erklæring om, at det i Kilikien kun forfulgte økonomiske Formaal, ikke Annexionsformaal, med mindre Tyrkiet blev udstykket, i hvilket Fald Frankrig vilde gøre Krav paa den nævnte Landsdel. Aftalen mellem Ententestatsmændene og Venizelos gjorde en Fornyelse af Vaabenstilstanden umulig.

Den 1. Juli blev den tyrkiske Regerings Svar paa Fredsudkastet overleveret i Paris af de to i denne Anledning ankomne tyrkiske Ministre. Porten foreslaar at oprette en neutral Zone i Trakien, strax at afholde Folkeafstemning i Smyrna og at oprette en Korridor fra *Brussa* gennem en international Zone, hvorved Sultanen skulde være i Stand til at rejse til de tyrkiske Besiddelser uden at passere fremmed Territorium. Endvidere foreslaas det, at en tyrkisk Delegeret skal have Sæde i den finansielle Kontrolkommission med samme Myndighed som de øvrige Medlemmer. Tyrkiet akcepterer ikke *Alexandrettes* Indlemmelse i Syrien, hvor Frankrig har faaet Mandat. Endvidere vil det nok anerkende et frit *Armenien,* men dette skal kun omfatte det tidligere russiske Armenien, ikke den Del af Landet, som hidtil har været tyrkisk. Tyrkiet vil nok foretage en Demobilisering i de tilgrænsende Egne, men forlanger, at denne skal være gensidig. Endelig gaar Tyrkiet ikke med til, at Øerne ved Indløbet til Dardanellerne overdrages til Grækenland, men ønsker dem stillet under *international* Kontrol.

De Allieredes endelige Svar til Tyrkiet forelaa kort efter, *den 17. Juli.* Heri mindede de Allierede atter om det Ansvar, som Tyrkiet havde paataget sig ved at gaa med i Krigen og forlænge denne med i det mindste 2 Aar. Siden 1914

havde det under det løgnagtige Paaskud, at Oprør havde fundet Sted, massakreret 800,000 Armeniere, deriblandt Kvinder og Børn, og fordrevet eller deporteret mere end 200,000 Grækere og 200,000 Armeniere fra deres Hjem. Ikke blot havde den tyrkiske Regering undladt at beskytte sine Undersaatter, men der var rigelige Vidnesbyrd om, at den selv havde ledet og organiseret disse Grusomheder. Af disse Grunde havde de allierede Magter besluttet at *frigøre alle Landstrækninger, der var beboede af en ikke-tyrkisk Majoritet, fra det tyrkiske Herredømme.* De Allierede kunde heller ikke forandre de almindelige Betingelser for det Styre, som de havde anset det for rigtigt og retfærdigt at skabe for at garantere Strædernes Frihed. Dog forkastede de ikke helt de tyrkiske Indvendinger med Hensyn til Tyrkiets Repræsentation i Kommissionen for Stræderne. De havde derfor bestemt at give Tyrkiet Ret til paa samme Maade og samme Betingelser som Bulgarien at udnævne en Delegeret ved denne Kommission. Bestemmelserne om Finanskontrol tilsigtede ikke at sikre Tyrkiets Underkuelse, men havde tværtimod kun det Formaal at beskytte Tyrkiet mod den Korruption, som havde ødelagt det tidligere, og gøre det muligt for det tyrkiske Folk at blive et lykkeligt og vel regeret Folk. Traktaten lod ogsaa Tyrkiet beholde *Konstantinopel* som Hovedstad, skønt det var tvivlsomt, om Tyrkerne her var Flertal. Hvis den tyrkiske Regering ikke inden *den 27. Juli* Midnat havde underskrevet Traktaten i den nuværende Form, vilde de Allierede tage Forholdsregler, der tilsigtede Tyrkernes Uddrivelse fra Europa én Gang for alle.

Imidlertid satte den græske Offensiv ind med god Virkning i Trakien, og *den 26. Juli* kunde Grækerne melde *Adrianopels* Overgivelse. Samtidigt begyndte General *Gouraud*, der havde samlet betydelige Forstærkninger, Offensiven mod Emir *Faisal. Den 14. Juli* stillede Gouraud Emiren et Ultimatum; Frankrig skulde have Kontrol med Jernbanen *Rayah-Aleppo*, franske Tropper skulde besætte Jernbanestationerne i *Homs*, *Hama* og *Aleppo* (se Kortbilag 14), Faisal skulde anerkende det franske Mandat i Syrien og lade de Revolutionære afstraffe. I det engelske Underhus fremkom der en skrap Kritik af Frankrigs Fremfærd overfor „Kongen af Damaskus" tilligemed Krav om, at England skulde tilbyde sin Mægling, men *Bonar Law* erklærede, at den engelske Regering bifaldt Frankrigs Fremgangsmaade; der var fuld Analogi mellem Frankrigs Stilling i Syrien og Englands i Mesopotamien. Det øverste Raad havde tildelt Frankrig Mandatet for Syrien og England Mandatet for Mesopotamien.

Emir Faisal erklærede, at han vilde give efter for General Gourauds Ultimatum, men hans Ordre angaaende Demobilisering gav Anledning til Rejsninger. Den franske Hær rykkede saa frem. Faisal anmodede Gouraud om at standse Fremrykningen, og Gouraud gik ind herpaa paa det Vilkaar, at der ikke blev rettet Angreb paa Franskmændene. Men Emiren havde ikke længer Kontrollen med sine desorganiserede Styrker; en fransk Afdeling blev angrebet mellem Homs og Tripolis. Saa genoptog Gouraud Angrebet. Det kom til en Kamp, hvor Emir Faisals Krigsminister faldt, og *den 24. Juli* tog Franskmændene *Damaskus* i Besiddelse. Faisal drog til Europa for at opsøge de allierede Magters Statsmænd og klage over det af General Gouraud indrettede haarde Militærdiktatur. Men han talte for døve Øren.

Det var ikke Franskmændene alene, der blev tvungne ind i en vidtløftig orientalsk Krig. *Englændernes* Stilling i *Mesopotamien* var praktisk talt den samme. Her havde Okkupationens Byrder og et trykkende Skattesystem i Forbindelse med en pan-arabisk Propaganda, der tilstræbte en Forening af alle Forasiens arabisk talende Lande til en Føderation, fremkaldt stigende Uroligheder. Englænderne maatte bekæmpe Faisals Broder, *Emir Abdullah*, „Kongen af Mesopo-

tamien". For at raade Bod paa disse uheldige Tilstande sendte den engelske Regering *Sir Percy Cox*, den persiske Regerings engelske Raadgiver, samt en grundig Kender af arabiske Forhold, *Philby*, til Mesopotamien. „Times" Korrespondent i Teheran skildrede Situationen med de Ord, at England her i Mesopotamien var ført ind i en Krig, der var ligesaa kostbar og mere udmattende end den sydafrikanske Krig. Og „Times" mente, at England burde drage sine Tropper bort fra Mesopotamien snarest muligt og ligeledes fjerne hele Sværmen af britiske Embedsmænd med Undtagelse af nogle faa Raadgivere. Bladet tvivlede om, at det nogensinde vilde blive muligt at holde Mesopotamien med en Garnison paa mindre end 100,000 Mand foruden hele Hæren af britiske Embedsmænd; og hvad det angik, at Mesopotamien selv vilde kunne betale Omkostningerne, henholdt „Times" sig til *Buckley*, en Embedsmand i det ægyptiske Irrigationsdepartement, der havde paavist, at hvis der blev ofret 31 Mill. Lstrl. paa Vandingen, og 3 Millioner Acres blev bragt under Dyrkning, vilde Totalindtægterne for Mesopotamien, inclusive Olien, i Løbet af 50 Aar kunne naa op til — 10 Millioner Lstrl.

Sir Herbert Samuel.
Fra 1. Juli 1920 Generalkommissær for Palæstina.
[„The Times History of the War."]

Sidst i Juli ankom de tyrkiske Delegerede *Hamdi Pascha*, *Riza Tevfik Bey* og *Reshid Alif Bey* til *Paris* med Fuldmagt til at underskrive Freden. Men nu blev Ceremonien forsinket ved Uenigheden mellem *Italien* og *Grækenland* om *Dodekaneset*, og først efter at denne Tvist var bilagt, kunde *Freden* underskrives i *Sèvres den 10. August 1919*. Først underskrev de tre tyrkiske Befuldmægtigede, derefter Repræsentanterne for *England*, *Frankrig*, *Italien*, *Japan*, *Armenien*, *Belgien*, *Grækenland*, *Polen*, *Portugal*, *Rumænien og Czekoslovakiet*. Derimod savnedes *Serbien* og *Hedjaz*. Samtidigt undertegnedes *den græsk-italienske Overenskomst* og en *Konvention mellem Frankrig*, *England og Italien* angaaende de økonomiske Indflydelsessfærer i Lilleasien, hvorved Italien fik en betydelig Zone vest for den franske fra *Adalia* til *Brussa*.

Dermed var *Freden med det officielle Tyrki*, den sidste af de fire Magter, der udgjorde Centralmagtforbundet, en Kendsgerning. Men med *Pacificeringen* af de forskellige Dele af det forrige tyrkiske Rige og *den endelige Ordning af Mandatar-Staterne kan det endnu have lange Udsigter*. Midt i September proklamerede General Gouraud imidlertid under en stor Højtidelighed i Beirut *Provinsen Aleppos Uafhængighed under Frankrigs Beskyttelse*, og Agence Havas Beretning tilføjede, at en begejstret Menneskemængde ved den Lejlighed bragte den franske Hær sin Hyldest.

For *Palæstina* har Freden i Sèvres beskikket England som Mandatar med det Formaal at oprette *et nationalt Hjem for Jøder*. Allerede i *Februar 1920* afholdt *den zionistiske Verdensorganisations store Aktionskomité en Konference i London* med det Formaal at drøfte Ordningen af *det fremtidige Jødeland*. Der blev paa Konferencens Møder afgivet Beretning om Stillingen i Palæstina, Forholdet til England og de andre Magter og til Araberne og truffet Bestemmelser om Jordens Socialisering. *Sir Herbert Samuel* er fra *1. Juli 1920* bleven udnævnt til „High Commissioner" for Palæstina.

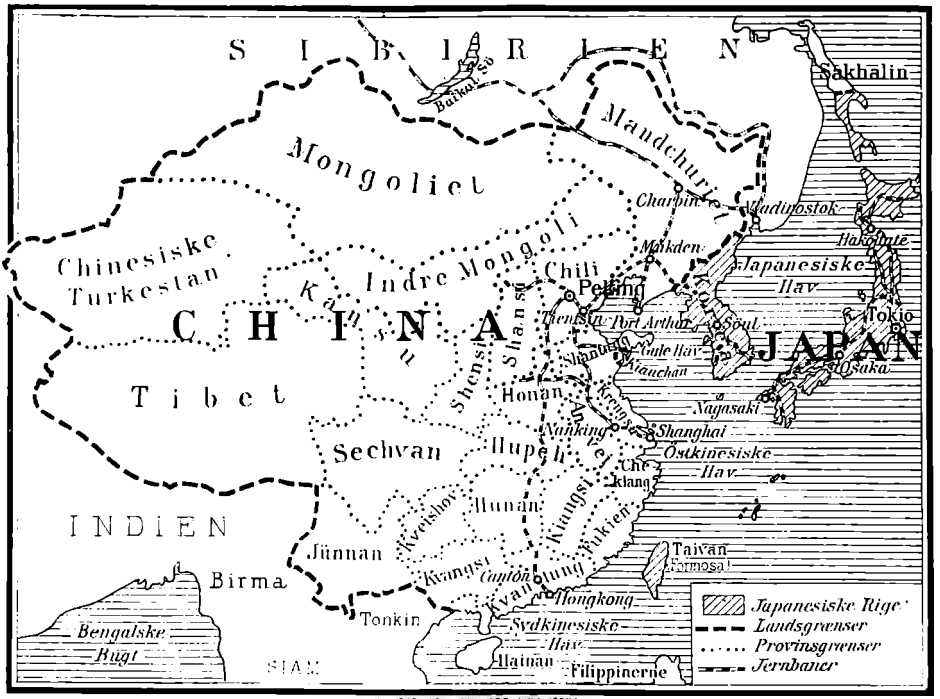

Den fjernere Orient.

IX.

Den fjernere Orient: China og Japan.

JAPAN forfulgte under hele Verdenskrigen med den største Haardnakkethed sine Planer om *at skabe sig udstrakte Interessesfærer i China* og mere og mere at gennemtrænge China med sin Indflydelse for derigennem at konsolidere sin Stilling som *Østasiens Formagt.*

Japan savnede vel sine europæiske og amerikanske Konkurrenters Kapitalkraft, men til Gengæld havde det Fordelen ved sin geografiske Beliggenhed. Da *Kiauchau* var erobret og Tyskerne fjernede fra dette Støttepunkt for deres Virksomhed i Østasien, foretog Regeringen i *Tokio* et nyt, vigtigt Skridt til Virkeliggørelse af sine Planer. *Den 21. Januar 1915* stillede den 22 Fordringer til China. Den daværende Præsident for den Chinesiske Republik, *Yuan-shi-kai* — til hvem Republikens første Præsident, *Sun-yat-sen*, i 1912 hurtigt og beskedent havde afstaaet sin Værdighed —, søgte at vinde Tid, og der forhandledes frem og tilbage, indtil Japan *den 7. Maj* fremkom med et Ultimatum. For at undgaa Krig maatte China da gaa ind paa en Overenskomst, hvorved Japan opnaaede en endelig Fastlæggelse af sin politiske og økonomiske Magtstilling i *Sydmandchuriet* og Basis for en lignende Tilstand i *det østlige indre Mongoli, i Shantung* og den ligeoverfor Øen *Formosa* liggende Provins *Fukien* under videst mulig Udelukkelse af fremmed Konkurrence, Japanisering af *Hanjehping*-Selskabet med dets Sæde i det vig-

Dr. Sun-Yat-Sen.
Den Chinesiske Republiks første Præsident. F 1852, opdraget paa Honolulu, Lægeexamen i Hongkong, praktiserende Læge i Kanton og Hawai. Stiftede Nychinesernes Parti. Overlod efter Overenskomst Præsidentværdigheden til Yuan-shi-kai, men stod kort efter i Oprør imod ham og maatte flygte til Japan.
Maj 1921 valgt til Præsident af Sydchinesерne.

tigste Udviklingscentrum i *Jangtse* Bækkenet. Samtidigt erklærede Japan sig rede til under visse Betingelser efter Krigen at give Kiauchau tilbage til China.

Japans foreløbige Maal var naaet. De faa Divisioner, der var mobiliserede mod Tyskland, kunde afruste. Opmærksomheden kunde koncentreres om Krigsleverancerne og om japanesiske Varers Anbringelse i China. Den europæiske Handel i Østasien gik snart for Størstedelen over paa japanesiske Hænder, om end Chineserne i betydeligt Omfang anvendte deres gamle, hævdvundne Forsvarsmiddel i Kampen med deres Plageaand: Boycotning af japanesiske Varer.

Gnrl. *Yuan-shi-kai.*
Under Mandchuerne Vicekonge af Tchili. Provisorisk Præsident over Republiken China fra 1912, definitivt valgt Oktober 1913. Kejser af China December 1915—Marts 1916. † 5. Juni 1916.
[„The Times History of the War."]

Imidlertid stræbte Yuan-shi-kai paa enhver Maade at styrke Chinas Stilling indadtil og udadtil, men Forholdene var meget vanskelige, først og fremmest paa Grund af Pengenøden og Japans maalbevidste Modstand mod alt, hvad der kunde bringe *Republiken China* ud af dens Svaghedstilstand. Under disse Forhold modnedes hos nogle af de ledende Statsmænd i *Peking* Planen om *at genoprette Monarkiet* og *gøre Yuan-shi-kai til Kejser.* Efter længere Tids Tøven bestemte Yuan-shi-kai sig endelig efter Kabinettets Henvendelse derom *den 21. September 1915* og en paafølgende Anbefaling af Sagen ved et specielt Folkeudvalg til at modtage den lokkende Kejserkrone. Ententeregeringerne nedlagde Protest mod Kejserdømmets Indførelse, saa længe Verdenskrigen varede. Alligevel lod Yuan-shi-kai sig *den 14. December* i Statsraadet højtideligt *udraabe til Kejser.* Magterne gentog deres Protest, og der rejste sig en Række Opstande i China selv. Kroningen blev derfor udsat. Yuan-shi-kai havde Indtrykket af, at Japan stod bag ved Oprørsbevægelsen, hvorved Kampen imod denne blev Kampen imod en Hydra, paa hvilken der stadigt voxede nye Hoveder frem. *Den 23. Marts 1916* udstedte han saa et Edikt, ved hvilket han gav *Afkald* paa den i December betingelsesvis og mod eget Ønske modtagne

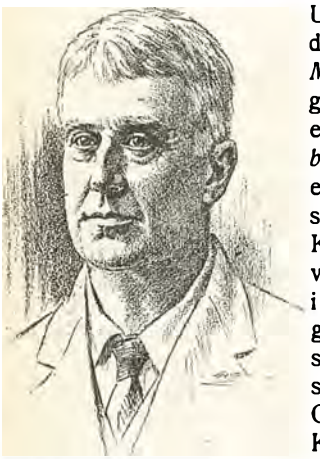

Englænderen *Dr. George Ernest Morrison.* Politisk Raadgiver hos Republiken Chinas Præsident.
[„The Christian Science Monitor."]

Marquis Okuma Shigenohu
F. 1938. I April 1914 japanesisk Ministerpræsident efter oftere før at have været Minister. I Januar 1916 Genstand for et Attentat. Efteraaret 1916 traadt tilbage.

Krone. Kun 2 Maaneder efter døde denne Chinas store Statsmand, og den lidet betydelige *Li-yuan-hung* overtog Præsidentskabet og lod det Parlament indkalde, som Yuan-shi-kai 3 Aar tidligere havde sendt hjem, fordi det vel forstod at præstere Taler, men ikke at arbejde.

Det varede ikke længe, før Japan foretog et nyt Fremstød mod „Riget i Midten". I August 1916 kom det til et Sammenstød ved den japanesisk-chinesiske Grænse i Sydmandchuriet. Japan forlangte Satisfaktion og krævede ved samme Lejlighed Indsættelse af japanesiske Politiforvaltninger i Sydmandchuriet og Østmongoliet, Udnævnelse af japanesiske Raadgivere ved alle chinesiske Militærkommandoer i de samme Provinser og Ansættelse af japanesiske Instruktører ved alle de chinesiske Krigsskoler. Den chinesiske Regering anvendte atter sin vante Forhalingstaktik og havde denne Gang det Held, at det japanesiske Ministerium *Okuma*, der hele Tiden havde haft en prekær Stilling med det mægtige *Seiyukai* Parti i Opposition, faldt, inden Sagen naaede til Afgørelse. Hans Efterfølger, General *Terautchi*, der støttede sig paa Seiyukai, indtog en noget anden Holdning overfor China end sin Forgænger, og Konflikten blev bilagt paa en for China akceptabel Vis.

Gnrl. *Li-yuan-hung*.
Republiken Chinas 3. Præsident. Abdicerede i Juli 1917.

Den nye Udenrigsminister, *Motono*, lagde i sit Exposé ved Deputeretkamrets Sammentræden i Tokio *den 23. Januar 1917* særlig Vægt paa *det venskabelige Forhold til China*. Han udtalte ved samme Lejlighed, at der af de amerikanske Kapitalister var blevet forelagt Japan Forslag til fælles Optræden i Spørgsmaalet om de finansielle Anliggender i China — hvor Finanstilstanden efter Yuan-shi-kais Død var bleven stadigt mere fortvivlet — og at den kejserlige Regering med levende Interesse skulde følge Udviklingen af en yderligere økonomisk Tilnærmelse mellem de to Lande.

Japans ændrede Holdning overfor China hang, som man kunde læse mellem Linierne

Gnrl. *Feng-kuo-tchang*.
Republiken Chinas 4. Præsident. Fra August 1917.

Gnrl. *Tchang-hsuns* Soldater, som efter et mislykket Forsøg paa at genoprette Kejserdømmet er taget til Fange af Republikanere og nu forlader Himlens Tempel i Peking. [„L'Illustration."]

i Motonos Exposé, sammen med en Kursændring overfor *De Forenede Stater*, der var Japans farligste Rival i Østasien. Japan behøvede De Forenede Staters Assistance til Virkeliggørelsen af sit Flaadeprogram, som ganske vist oprindeligt havde været rettet — netop mod Amerika.

Den nye Præsident for Den Chinesiske Republik, Li-yuan-hung, var en jævn og velmenende Mand, men han savnede Kraft og lod sig lede af sine Omgivelser. Den Energi, som Præsidenten manglede, besad imidlertid hans Premierminister *Tuan-shi-yui*, og han havde Vicepræsidenten *Feng-kuo-tchang* paa sin Side, medens Præsidenten støttede sig til Parlamentet. Det var gunstige Forhold for alskens Rænkespil. Præsidenten havde *Sydprovinserne* paa sin Side, Premierministeren havde *Nordprovinserne* og særligt Militærguvernørerne. Nordpartiet ønskede *en Forfatningsforandring*, hvorved Kabinettet blev mindre afhængigt af Parlamentets Kontrol. General *Tchang-hsun*, der var en Tilhænger af *Mandchu Dynastiet*, benyttede sig af Spliden til et hasarderet Forsøg paa at genindsætte *Barne-Exkejseren Hsuan -tung*. Dermed steg Forvirringen til det højeste. Præsidenten var bleven sat i Fængsel, men var undsluppet til det japanesiske Konsulat. Tuan-shi-yui fik i Løbet af faa Dage Peking omsluttet fra to Sider med en Hær paa 30—40,000 Mand, og efter en

Gnrl. *Tuan-shi-yui.*
Fører for Peiyang Partiet. Chinesisk Premierminister under Li-yuan-hung.

Kamp i Pekings Gader maatte Tchang-hsun give tabt, Barnekejseren blev afsat igen, og Tuan-shi-yui tvang Li-yuan-hung til at opgive Præsidentværdigheden, der tilfaldt *Feng-kuo-tchang.*

Under Feng-kuo-tchangs og Tuan-shi-yuis Ægide *traadte China ind i Verdenskrigen paa Ententens Side.* I Begyndelsen af *August* 1917 tilstillede Regeringen i Peking den tyske Regering Krigserklæringen.

Dette Skridt havde allerede længe været forberedt. De vestlige Ententemagter ønskede intet hellere end at faa China med, men Japan havde aabenlyst og hemmeligt modarbejdet Sagen, fordi det ikke ønskede, at China skulde have nogetsomhelst Krav paa de Allieredes Taknemlighed. Nu var det imidlertid sket. Ententen lovede til Gengæld China at give Afkald paa den Skadeserstatning, som det endnu skyldte fra Boxerkrigens Tid; den stillede et Laan i Udsigt og lovede at give sit Minde til en klækkelig Forhøjelse af Toldsatserne. Den chinesiske Hær fik vel ingen Opgaver at løse i Krigen mod Tyskland, men Chinas Hjælp fik paa anden Maade stor Betydning for de Allierede, idet chinesisk Arbejdskraft kom til at staa til Raadighed for dem og fik Anvendelse bag Fronterne, som Matroser og Fyrbødere paa engelske Skibe o. s. v. Særligt i Rusland benyttedes den chinesiske Arbejdskraft i stort Omfang, og efter den bolchevikiske Revolution blev adskillige Tusinder af disse Chinesere, der ikke kunde komme hjem, nødte til at tage Tjeneste i de røde Hære.

Den indre Uro i China ophørte ikke med Krigserklæringen, selv om Tuan-shi-yui optraadte med ikke ringe Kraft overfor *de sydlige og sydvestlige Provinsers Liga.*

I Juni 1917 var en japanesisk Sendefærd under Ledelse af *Viscount Ishii* afgaaet til *Washington.* Efter nogle Maaneders Forhandlinger opnaaedes en Overenskomst, der faktisk betød *en Tilnærmelse mellem Japan og Amerika,* og hvorved de to Magters respektive Roller i Verdenskrigen afgrænsedes. Denne Begivenhed afspejlede sig i Japans officielle Forhold til China, der jo kunde glæde sig ved Washingtonregeringens særlige Bevaagenhed. Ishii udtalte ved en Banket i *New York,* at Japan ikke blot ikke vilde øve Vold mod Chinas Integritet eller Suverænitet, men var rede til eventuelt at forsvare Chinas Uafhængighed mod enhver Angriber. I China skulde *den aabne Dørs Politik raade.*

I China lod man sig dog ikke besnakke; dertil kendte man Naboen for godt. Og den chinesiske Regering blev da ogsaa nødt til *den 15. Maj 1918* at underskrive *en ny hemmelig Overenskomt med Japan, en Militærtraktat,* der tilsigtede *Bekæmpelse af Bolchevismens Udbredelse i Østasien,* men som bragte Ledelsen af Chinas Hær og Flaade over paa *Japans* Hænder. Det synes, som om *den engelske Regering* har kendt og bifaldet denne Traktat og tillige ved en hemmelig Overenskomst *anerkendt Japans Stilling som Østasiens Protektor* og Ret til at gennemføre nødvendige politiske Reformer i China. Japan havde allerede i Januar landsat en lille Styrke i *Vladivostok* til Beskyttelse mod Bolchevikerne, og efter Brest-Litovsk Freden havde den japanesiske Regering hjemkaldt sin Ambassadør i Petrograd. Men om den japanesiske Intervention i *Sibirien* forhandledes der længe frem og tilbage. De europæiske Allierede ønskede en saadan Aktion, medens Præsident *Wilson* nødigt saa det gule Ørige udvide sin Magt paa Fastlandet. Resultatet blev, at den japanesiske militære Aktion i Sibirien blev ført indenfor snævre Rammer. Udenrigsminister Motono gik af i *April* og efterfulgtes af *Baron Goto.*

Saa udbrød der sidst i *Juli* store *Uroligheder* forskellige Steder i Japan, navnlig i *Kobe,* i Anledning af de høje Levnedsmiddelpriser, og disse medførte Ka-

Chinesiske Officerer studerer i 1917 europæisk Krigskunst ved den franske Hær.

binettet *Terautchis* Demission midt i *September*. *Kei Hara*, der ligesom Terautchi tilhørte Seiyukai Partiet, blev Regeringens Leder, og *Viscount Utchida* blev Udenrigsminister. Den nye Regering fulgte den traditionelle Politik overfor China, der *den 24. September* blev tvunget til ved *en ny Overenskomst* at overlade *Tysklands* tidligere Rettigheder i *Shantung* til *Japan*.

Dermed havde Japan naaet det Maal, for hvis Skyld det var gaaet ind i Krigen. Nu gjaldt det blot om at faa *Magternes Sanktion*, naar en Gang de territoriale Forandringer Verden over skulde fastslaas ved *Fredsoverenskomster*. *England* og *Frankrig* havde lovet at støtte Japans Krav, og *Italien* havde erklæret ingen Indvendinger at ville gøre derimod. Den chinesiske Regering havde denne Gang maaske i endnu højere Grad end tidligere været et let Bytte for Pressionen fra Tokio, idet den indre Splittelse netop paa den Tid gjorde sig stærkt gældende. Tuan-shi-yui havde ladet foretage *Parlamentsvalg* og lavet Valgene saa godt, at han havde faaet et Flertal for sin Politik. Men *det gamle Parlament* vilde ikke lade sig opløse, men blev siddende i *Kanton* og erklærede *det nye Parlament for ulovligt*. I *September* blev *Hsu-shi-tchang*, der tilhørte Nordpartiets mere moderate Fløj, valgt til Præsident imod Kanton Parlamentets Protest. Der blev nu indledet *Forhandlinger mellem Norden og Syden*. En Note fra de Allierede til Pekingregeringen om at søge at komme til Forlig med Syden gjorde sin Virkning.

I Virkeligheden havde Borgerkrigen haft sørgelige Følger for Retssikkerheden, og Forvaltningen var mange Steder kommen i dybeste Forfald. Paa *Fredskonferencen*, der traadte sammen i *Shanghai* i *Februar 1919*, repræsenteredes Norden af *Tchu-tchi-tchien*, Syden af *Tang-shao-yi*. Forhandlingerne gik vel snart i Staa, men blev ikke formelt afbrudt, og Fjendtlighederne blev ikke foreløbigt genoptagne.

Hsu-shi-tchang.
Under Mandchuerne Vicekonge i Mandchuriet. September 1917 valgt til Republiken Chinas 5. Præsident.

Hovedinteressen koncentrerede sig om *Fredskonferencen i Paris.* Her mødte Japan op med sit *Krav om at overtage Tysklands Rettigheder i Shantung.* Den chinesiske Regering ansaa sig imidlertid ikke for bunden ved den Overenskomst, Japan havde afpresset den, og fordrede, at Shantung som chinesisk Land uden videre skulde gives tilbage til China. *Lloyd George* og *Clemenceau* havde forpligtet sig til at støtte Japans Krav, og det gjorde de. *Wilson* derimod hældede til Chinas Standpunkt. De chinesiske Delegerede havde medtaget Afskrifter af de forskellige hemmelige Traktater, som Japan havde tvunget China til at skrive under paa, men de blev *stjaalne* ud af de chinesiske Delegeredes Kufferter, da disse paa Rejsen til Frankrig passerede Japan, og de Delegerede kunde kun meddele Fredskonferencen det væsentlige Indhold af Traktaterne. Denne Underretning bestyrkede Præsident Wilson i hans Ønske om at støtte China. Men imidlertid havde den japanesiske Gesandt ved ganske uforbeholdne Krigstrusler gjort den chinesiske Udenrigsminister saa forknyt, at han til den amerikanske Gesandt udtalte, at han ikke saa nogen Mulighed for, at De Forenede Stater kunde yde China virksom Hjælp mod Japan. Tilsidst gav Wilson ogsaa efter, da de japanesiske Delegerede truede med ligesom de italienske og de rumænske at ville forlade Fredskonferencen, og *Japan satte saaledes igennem, at alle de tidligere tyske Rettigheder i Shantung ved Fredstraktatens Artikler 156—158 blev overdraget det.*

I *China* rejste der sig *en Storm af Forbitrelse.* De chinesiske Delegerede *nægtede at underskrive Fredstraktaten,* og Regeringen i Peking forelagde i Parlamentet og fik vedtaget et Lovforslag, der kort og godt *erklærede Krigstilstanden mellem China og Tyskland for endt.* Nogle Medlemmer af Kabinettet, der ansaas for japanvenlige, maatte demissionere. Og overalt i China begyndte den organiserede Boycotning af alt, hvad japanesisk var, paany. Boycotningen gennemførtes med Fasthed og bestod uforandret et Aar senere, og den foraarsagede Japan stor Skade, ja, medførte noget af en økonomisk Misère i det boycottede Land.

Den 19. Januar 1920 gav den japanesiske Gesandt i Peking den chinesiske Regering Meddelelse om, at Japan i Henhold til Fredstraktaten havde overtaget Tysklands Rettigheder i Shantung, og tilføjede, at Japan var *rede til at forhandle med China om Tilbagegivelsen af det paagældende Territorium.* Naar der var truffet en endelig Ordning, vilde Japan strax trække Jernbanetropperne tilbage fra Shantung.

En Reform i demokratisk Retning blev gennemført i Japan i 1919, idet et Lovforslag, hvorved Vælgernes Antal gennem Nedsættelse af Censuren blev forøget med ca. 3 Millioner, blev vedtaget. I den følgende Tid sporedes en vis Gæring fra Tid til anden. Parlamentets Opløsning i *Februar 1920* gav saaledes Anledning til Uordener.

Men *langt uroligere* var Forholdene i *China,* hvor den evige Strid mellem Norden og Syden i *Sommeren 1920* igen blussede op med stor Voldsomhed. I *Juli* var Borgerkrigen i fuld Gang. Sydpartiet fik denne Gang Hjælp af nogle Generaler fra Nordprovinserne, som var misfornøjede med Tuan-shi-yuis Re-

gimente, og disse Generaler, *Wu-pei-fu, Tsao-kun*, Militærguvernøren i *Tchili*, og *Tchang-tso-lin*, Militærguvernøren i Mandchuriet, tog Ledelsen af Bevægelsen. Peking blev erklæret i Belejringstilstand, men efter at et stort Slag var blevet udkæmpet udenfor Byen og var faldet ud til Fordel for *Tchili Partiet*, og dette derefter var blevet forstærket med Tchang-tso-lins Tropper, *kapitulerede Tuan-tchi-yuis Parti, Anfu Partiet*. Tuan-shi-yui anmodede Præsidenten om Afsked og fik den, de sejrrige Generaler rykkede ind i Peking, lod en Række af Anfu Partiets Førere, deriblandt flere af de afgaaede Ministre, arrestere og udnævnte et Ministerium af Embedsmænd. Den virkelige Magt kom i Hænderne paa Tchang-tso-lin og Wu-pei-fu.

Mongoliets Stilling til China er bleven ændret, idet den mongolske Regering, efter at chinesiske Tropper havde hjulpet til de russiske Bolchevikstyrkers Fordrivelse fra Landet, har opgivet Mongoliets Uafhængighed og stillet dette under Chinas Protektorat.

I *Korea* har der i Foraaret og Sommeren *1920* fundet store Uroligheder Sted. De blev undertrykt af Japaneserne med megen Grusomhed, men derefter blev der i *August* udstedt et kejserligt Reskript, hvorved Korea har faaet et vist Selvstyre og en civil Regering i Stedet for det hidtidige Militærstyre. Den sidste selvstændige Hersker i Korea, *Yi-sen*, døde *den 21. Januar 1919*.

Chinesisk Infanteri paa March.

Belgiske Flygtninge i Holland.

X.

De neutrale Stater i Europa under Verdenskrigen.

A.

Nederlandene. Schweiz. Spanien.

Nederlandene.

KRIGENS Udbrud stillede pludseligt de forskellige *politiske Spørgsmaal*, der havde optaget *Hollænderne* i den første Halvdel af 1914, i Baggrunden. Der var ikke længere Tale om *Skolespørgsmaalet*, om *Forholdstalsystem* og *Kvindestemmeret*, den eneste Tanke, der besjælede alle Hollændere, da Katastrofen brød ud, var *at holde Holland udenfor*, saa længe Neutraliteten paa nogen Maade kunde forenes med Landets *nationale Ære*.

Regeringen udstedte strax, *den 3. August, en Neutralitetserklæring*. Hæren blev strax mobiliseret i et Antal af ca. 125,000 Mand, og for alle Tilfælde blev Muligheden af Anvendelsen af det historiske Forsvarsmiddel, *Digernes Gennemstikning*, taget under Overvejelse. *Udførsel* af *Kul*, *Fødevarer*, *Heste* og *Køretøjer* blev *forbudt*. Den almindelige Uro gav sig Udslag i *Run paa Bankerne* o. s. v. Et Lov-

Den hollandske Kongefamilie. Dronning Wilhelmina, hendes Gemal og Datteren, Prinsesse Juliana. [„The Bystander."]

forslag om *Moratorium* blev med nogen Vanskelighed ført igennem Kamrene i September. Et *Tvangslaan* paa 275 Millioner Gylden blev udstedt i November.

Naturligvis medførte Krigen i Begyndelsen forskellige Ulemper for Holland i økonomisk Henseende. *Skibsfarten* led under Krigstilstanden, og *Diamantsliberiet* havde vanskelige Tider. Ved *Antwerpens* Fald blev ca. *22,000 belgiske og ca. 1,500 engelske Soldater* drevet over *paa hollandsk Grund*, og dertil kom henved *en halv Million civile belgiske Flygtninge*, som Holland fik at underholde. Det var ikke nogen ringe Byrde for det lille Land, men *Hollænderne udfyldte paa den smukkeste Maade deres Menneskepligt overfor de hjemløse Belgiere.*

Det var dog først og fremmest Nødvendigheden af til Stadighed at holde *en stor Hær* paa Benene til Forsvar for Neutraliteten, der tyngede Holland. Til at bestride Udgifterne ved Mobiliseringstilstanden blev der i Januar 1915 udskrevet et 5 Procents Statslaan. Der tegnedes over 400 Millioner Gylden.

Et Forslag om *Forlængelse af Militærtjenesten i Territorialhæren og Militsen* foreløbigt indtil Slutningen af 1915 blev vedtaget kort efter Nytaar paa Trods af de af *Troelstra* ledede Socialister. I Juli vedtoges i begge Kamre de af Regeringen forelagte Lovforslag om Udvidelse af *den almindelige Værnepligt* til alle hidtil fritagne Mænd mellem 20 og 30 Aar og om Udvidelse af *Krigsflaaden* med 2 Krydsere, 4 Undervandsbaade og 6 Hydroplaner.

Hollands Neutralitet var ikke bleven krænket, men Landets Beliggenhed nær ved Brændpunktet af Krigsbegivenhederne medførte en uophørlig Række af *Komplikationer* snart med den ene, snart med den anden krigsførende Part.

Hollandsk Udenrigsminister *Dr. John London.*

I *Foraaret 1915* fremkaldte nogle Affærer med *Tyskland* stor Harme i Holland. Det drejede sig om to hollandske Skibe, som Tyskerne havde opbragt og ført til *Bruges-Port (Zeebrügge)*, fordi de bragte Lev-

Hollandsk Indenrigsminister *Cort van der Linden.*

nedsmidler til England, og om Skibet „*Medea*", der blev sænket af Tyskerne ved *Beachy Head*, efter at Mandskabet var blevet beordret fra Borde. Senere fulgte andre, tildels end mere graverende Tilfælde af lignende Art. „*Katwyk*" blev sænket, uden at der var blevet givet Besætningen noget Varsel. I det sidste Tilfælde svarede den tyske Regering paa Hollands Protest med at udtale Beklagelse og tilbyde at betale Skadeserstatning.

Paa den anden Side blev *Indførselen* til Holland vanskeliggjort ved de Indskrænkninger, som *den engelske Regering* dikterede. Englands Flaade skulde passe paa, at der ikke førtes Varer til Tyskland igennem Holland. For at bringe den hollandske Handelssøfart ind i ordnede Forhold stiftede saa en hollandsk Forretningsmand, *Vanaalst*, „Den Nederlandske Oversøiske Trust", en Sammenslutning af hollandske Købmænd af ulasteligt Handelsrygte. Til dette Selskab konsigneredes alle Varer, som førtes til Holland ad Søvejen, og det garanterede, at intet deraf blev ført videre til Tyskland.

Den hollandske Overgeneral, Gnrl. *C. J. Snijders*, og Kontreadmiral *Smit*, Højstbefalende ved Meuses og Scheldes Mundinger.

Den hollandske Befolknings *Sympatier* var i langt overvejende Grad *paa Ententemagternes Side.* Tyskvenlige Stemninger konstateredes i det væsentlige kun i en lille Overklasse og til Dels i Officerskredse. Antipatien mod Tyskland — hvis Optræden overfor Belgien man dagligt havde for Øje — holdtes i Live ikke mindst ved de jævnligt forekommende Sænkninger af hollandske Skibe ved tyske U.Baade. Paa den anden Side virkede den skarpe engelske Kontrol med Hollands Udenrigshandel irriterende. I Begyndelsen af *1916* kom det til en Konflikt mellem *Amsterdam* og *London* i Anledning af Beslaglæggelsen af *neutral Post.*

Jo længere Krigen varede, desto stærkere blev Presset fra begge Sider. *En engelsk Protest* mod en hollandsk Bestemmelse, der forbød *bevæbnede Handelsskibe* at anløbe hollandske Havne, gav Anledning til en vidtløftig Noteudvexling. En alvorligere Divergens mellem *Holland* og *Ententen* opstod i Begyndelsen af *1918*, da *England* og *Amerika* fordrede Tilladelse til, at *hollandske Skibe*, der laa i *fremmede* Havne, *fragtedes* af de allierede og associerede Magter. Holland stillede som Betingelse, at Skibene ikke sendtes ind i den tyske Spærrezone, og at der tilførtes Holland fra de Allierede visse haardt tiltrængte Fødemidler. England og Amerika krævede, at Skibene ogsaa skulde kunne anvendes i Spærrezonen. Den hollandske Regering besluttede at gaa ind paa Kravet, mod at Skibene ikke an-

Socialdemokraten *Troelstra.*

Schulthess.
Schweizisk Forbundspræsident 1917.

vendtes til Transport af Tropper og Krigsmateriel, og at Skibe, der ødelagdes af Tyskerne, erstattedes. Men inden Forhandlingerne herom førtes videre, skabte England og Amerika et *fait accompli* ved *den 20. Marts* at *rekvirere* de paagældende Skibe. *De hollandske Protester ignoreredes.*

Arthur Hoffmann.
Schweizisk Ministerpræsident.

Af den tyske Regering blev den Omstændighed, at Holland havde maattet finde sig i Rekvisitionen af Skibene fra Ententens Side, benyttet til at øve Pression paa den hollandske Regering, saa at denne igen i videre Udstrækning maatte tillade den tidligere paa Grund af Ententens Protester stærkt indskrænkede tyske Transport af *Grus* og *Sand* ad Banen gennem *Limburg*. Den hollandske Regering fastholdt ganske vist Kravet om, at denne Trafik ikke maatte have militært Formaal, men Begrebet „militært Formaal" lod sig jo fortolke højst forskelligt.

Imidlertid gav den hollandske Regering Meddelelse om, at den agtede at sende en *Konvoy* af Skibe til *Nederlandsk Indien* med Passagerer og Gods, og at Konvoyens Fører havde Ordre til at nægte alle krigsførende Tilladelse til Visitation. Herimod protesterede England, men efter at have modtaget nøjagtige Oplysninger om Konvoyens Art gav England for dette Tilfælde Afkald paa sin paastaaede Visitationsret.

Da Vaabenstilstanden mellem de Allierede og Tyskland var bleven sluttet i *November 1918*, og Fredsforhandlingerne tog deres Begyndelse, traadte *de belgiske Krav om Dele af det hollandske Territorium og Regulering af Skibsfarten paa Schelde i Forgrunden.* Den hollandske Regering nægtede at indlade sig i nogen Diskussion om Forslag, der gik ud paa *Afstaaelse* af hollandske Suverænitetsrettigheder, men var med dette Forbehold rede til at forhandle om *en Revision af Traktaten af 1839.* En *Kommission* med dette Formaal blev nedsat af Magterne.

Guiseppe Motta.
Schweizisk Forbundspræsident 1915 og 1920.

Gustave Ador.
Formand for den internationale Komité for Røde Kors. Schweizisk Forbundspræsident 1919.

Kongen af Spanien i sit Arbejdsværelse.
Kong Alfonso XIII af Spanien. F. 1886 efter Faderens, Kong Alfonso XII's Død, altsaa Konge fra Fødselen. Moderen var Dronning Maria Christina, født Erkehertuginde af Østrig, Prinsesse af Ungarn. Den nuværende Dronning *Victoria* af Spanien er født engelsk Prinsesse af Battenberg.

Schweiz.

Schweiz var meget vanskeligt stillet paa Grund af sin Beliggenhed. Til *Havet* havde det ingen direkte Adgang, og af de fire Stater, der grænsede op til dets Territorium, var de tre krigsførende fra Begyndelsen, den fjerde fra Foraaret 1915. Store Anstrængelser udkrævedes for at skaffe det schweiziske Folk det fornødne til Livets Ophold gennem *Indkøb i Amerika* og *Aftaler med de forskellige krigsførende Magter.*

En Neutralitetserklæring udstedtes strax ved Krigens Udbrud, og *almindelig Mobilisering* blev paabudt *den 3. August 1914.*

Til de *ydre* Vanskeligheder, Vanskelighederne ved Overholdelse af Neutraliteten under den økonomiske Afhængighed til begge Sider, kom *indre* Vanskeligheder, der hang sammen med *Landets Befolkningsforhold.* Det var naturligt, at den *tyske* Folkedel sympatiserede med *Tyskland*, den *franske* og *italienske* med *Ententen.* Disse Modsætninger kom frem i *Pressen* og paa *Folkemøder*, men ud-

Amerika og de Neutrale.
„Vær saa god og bid Tyskerne godt! Ellers faar I ingenting!" [„Simplicissimus." München.]

Som de andre neutrale Lande led ogsaa Spanien under vanskelige Ernæringsforhold, der ofte gav Anledning til Folketumulter. *En Demonstrant arresteres under 1. Maj Optøjer i Madrid.*

„Ned med Varefordyrerne og Politikerne, som beskytter dem!" *1. Maj Demonstration af Kvinder i Madrid.*

Señor Garcia Prieto.
Spansk Ministerpræsident i Foraaret 1917 samt Oktober 1917—Marts 1918.

artede aldrig til en saadan Grad, at *den schweiziske Samfølelse og Patriotisme led derunder.*

Spørgsmaalet om *Tilførslerne* var det dominerende i Republikens Politik. *Ententemagterne* modsatte sig Indførsel af Varer til Schweiz, naar de ikke fik *Garanti* for, at Varerne *ikke* blev *videreudført* til Centralmagterne; og *Tyskland* krævede paa den anden Side *visse Tilførsler* fra Schweiz som Betingelse for *Udførsel* til Schweiz af Artikler, der var nødvendige for dette Land, særligt Kul. Efter hollandsk Mønster dannedes der da et „Société de Surveillance Économique", som i November 1915 begyndte sin Virksomhed med Regulering af Indførslen til Schweiz.

Senor Antonio Maura.
Spansk Ministerpræsident 1903—04, 1907—09, Marts—November 1918 og April—Juli 1919. Konservativ. Bekendt for den Kraft, hvormed han har slaaet de mange anarkistiske Opstande i Landet ned.

I *Juni 1916* indtraf der *en tysk Note*, hvori fremtidige tyske Leveringer af *Kul* og *Jern* blev gjort afhængige af, at Tyskland fik *udleveret* nogle Lagre, der laa i Schweiz for tysk Regning, men ikke kunde udleveres paa Grund af Klausuler. Der fulgte en angstfuld Tid, hvor Afslag fra begge de krigsførende Gruppers Side syntes at skulle afskære Landet dets Tilførsler af Fornødenheder. Forhandlingerne endte dog med en Overenskomst mellem Schweiz og Tyskland, hvorved Schweiz fik Kul og Jern mod at levere *Kvæg* og *Landbrugsprodukter*. I November stillede *de Allierede* i en *Note* Krav om *Forbud mod Udførsel til Tyskland af Fabrikata*, udførte af Raastoffer, der stammede fra de Allieredes Lande eller var leverede af dem. De derom indledede Forhandlinger førtes først til Afslutning i det følgende Aar. Men lignende Konflikter gentog sig Gang paa Gang, og under hele Krigen befandt Schweiz sig i den pinlige Situation, at det aldrig ret vidste, om det i økonomisk Henseende var købt eller solgt.

Conte de Romanones.
Spansk Ministerpræsident December 1915—Foraaret 1917 og December 1918—April 1919.

Efter Krigens Afslutning har Schweiz genoptaget sine Traditioner som *Cen-*

Eduard Dato.
Spansk Ministerpræsident i Efteraaret 1915, Januar til Oktober 1917 og Maj 1920—Marts 1921 (myrdet Marts 1921).

trum for forskellige internationale Institutioner. Genêve er blevet Sædet for „*Folkenes Forbund*".

Spanien.

Spanien var den af de europæiske neutrale Stater, der laa fjernest fra Krigens Centrer og ved sin Beliggenhed havde lettest ved at hævde sin økonomiske og politiske Uafhængighed. Ved Tilførsler til de krigsførende Lande og paa anden Vis naaede Landet under Krigen en stor økonomisk og materiel Opblomstring, der satte Frugt i *en Valuta saa høj*, som den ikke i *umindelige* Tider var set i Spanien. Dette forhindrede imidlertid ikke Dyrtid og jævnlige Uroligheder.

Af Spaniens to store politiske Partier var *de Liberale* ganske overvejende *ententevenlige* — hvad der ogsaa gjaldt *Socialister* og *Republikanere* —, medens Sympatien for *Centralmagterne* væsentligt havde sit Tilhold indenfor en Del af *Konservatismen* og *i gejstlige Kredse*. De Konservatives første Fører, *Maura*, var Tilhænger af en Neutralitet, der ikke savnede Præg af Tyskvenlighed.

Efter *Portugals* Indtræden i Krigen opstod der ogsaa i radikale Kredse i Spanien *en aktivistisk Strømning, der vilde drage Spanien med ind i Krigen paa Ententens Side*. Denne Politik repræsenteredes af det liberale Kabinet *Romanones*, og det var væsentligt den Omstændighed, at Romanones ikke kunde sætte igennem, at Neutraliteten blev opgivet, der fik ham til at indgive Kabinettets Afskedsbegæring i *1917*. En Række Kabinetter fulgte nu hurtigt efter hinanden, indtil der i *Marts 1918* dannedes en *konservativ-liberal Koalitionsregering*.

I Sommeren 1918 opstod der *en alvorlig Konflikt* med *Tyskland* paa Grund af Sænkningen af nogle spanske Skibe. Den spanske Regering erklærede, at tyske Skibe vilde blive beslagte til Erstatning. Efter en længere diplomatisk Drøftelse naaede man til et Kompromis. Den tyske Regering overlod Spanien 7 Skibe og forpligtede sig til at betale alle Skibe, der senere maatte blive sænkede, og til at respektere det spanske Flag, naar det blev hejst udelukkende paa spanske Skibe, der blot gik i spansk Fart, altsaa ikke førte Varer til eller fra de Allierede. Imod denne Ordning *protesterede den franske Regering*, som erklærede, at den vilde behandle *ethvert Skib*, der sejlede *med tysk Lejde*, som *et fjendtligt Skib*. Dette Spørgsmaal stod endnu uafgjort, da Vaabenstilstanden indtraf faa Uger efter, hvorved Stridsspørgsmaalet mistede sin Betydning.

Hollandsk Grænsespærring.

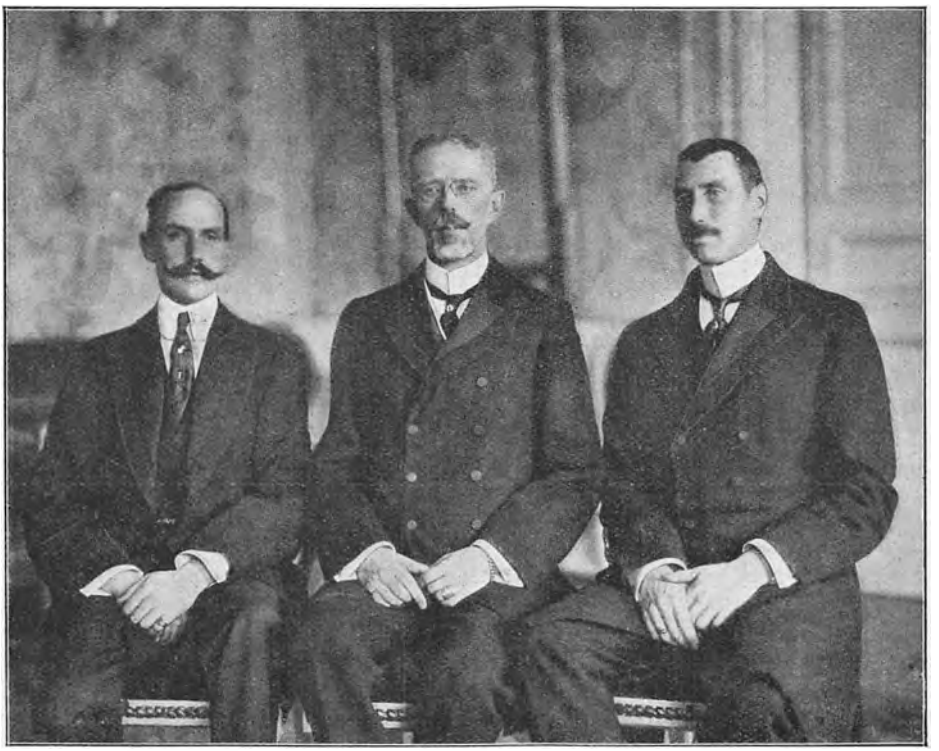

Haakon VII.
Konge af Norge.

Gustaf V.
Konge af Sverige.

Christian X.
Konge af Danmark.

De tre nordiske Rigers Konger paa Mødet i *Malmö* den 18. og 19. December 1914.

XI.

De neutrale Stater i Europa under Verdenskrigen.

B.

De nordiske Riger.

De sønderjydske Landsdeles Genforening med Danmark.

EFTER Krigen 1864 gik det danske Folk ind til sig selv og lukkede Døren af til Yderverdenen; man havde faaet nok, mere end nok, af det farlige, storpolitiske Spil; ved indendørs Færd skulde nu det erstattes, som var tabt udadtil. I den følgende Menneskealder sattes alt, hvad der var af politisk Kraft og Interesse, til paa *Forfatningskampen*, og da denne var bragt til Ophør, fortsattes, blot med et mindre ideelt Tilsnit, *Striden om Fordelingen af de Goder, Staten raadede over;* at skabe *nye Værdier* og, ved fornyet Tilknytning til den omgivende Verden, indvinde *nye Virksomhedsomraader*, overlod man helt til *den private Foretagsomhed.*

E. Bapst.
Fransk overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister i Kjbhvn. Maj 1913 til Marts 1918.

I de to andre nordiske Lande, *Norge* og *Sverige*, anvendtes i det samme Tidsrum alle Kræfter paa *Unionstriden*, og herved indskrænkedes hvert af de to Folks *politiske Synskreds* til kun at omfatte *sig selv* og *den nærmeste Nabo;* man oplevede paa den Maade det komiske Særsyn, at en hel Nation anspændte sig af al Magt for at faa *eget Udenrigsstyre*, skønt der overhovedet ikke var noget af nævneværdig Betydning at styre med. Da dette endelig var opnaaet, tilbragtes Resten af Tiden indtil Verdenskrigen med at stirre arrigt paa Naboen paa den anden Side *Kjølen*. Overfor den øvrige Verden følte *Norden* sig som noget *helt for sig selv*, men af *den gamle Skandinavisme, den nordiske Fællesfølelse*, var der — trods enkelte festlige Lejligheders vedtægtsmæssige Fraser — saa godt som *intet tilbage*. Hver passede sit og skumlede alt imellem lidt over de to Andre.

Hele denne Tankegang havde hos de nordiske Folk svækket Bevidstheden om Samhørighed med *det øvrige Europa* og havde derved forringet Forstaaelsen af og Interessen for *Udenrigspolitik*. Dette var noget, som det kunde være meget underholdende at læse om i Aviserne, helst naar det blev serveret med romanagtig Fremhævelse af Kejseres og Kongers personlige Fremtræden, og i denne Henseende blev en altid i Heltestilling paraderende Figur som *Wilhelm II* navnlig en taknemlig Genstand for Behandling. Men i Grunden var det hele diplomatiske Spil ikke noget, der kom os Nordboere ved, og de hyppige Krisealarmeringer havde yderligere sløvet Opmærksomheden. *Krig? Udsigt til stor europæisk Krig?* Ja, det havde der jo siden Aarhundredskiftet saa tidt været Tale om, og hver Gang drev det alligevel over igen. Disse evige Kriser, var det ikke noget, Diplomaterne selv lavede for at bevise Nødvendigheden af deres egen Straalemestervirksomhed? Naar det kom til Stykket, skulde det nok vise sig, at enten *Børsjøderne* eller de internationalt forenede *Arbejderpartier* kunde *forhindre Udbruddet af den store Krig*.

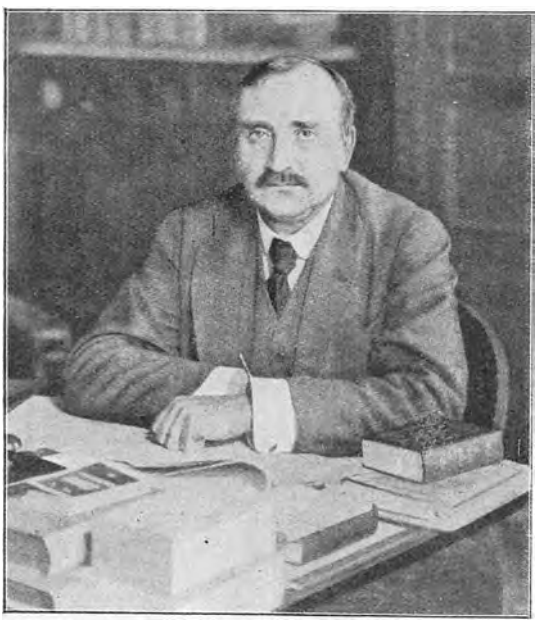

Paul Claudel.
Fransk overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister i Kjbhvn. fra August 1919. I 1919—20 Medlem af den internationale Afstemningskommission i Sønderjylland.

Det var saadanne Tanker, der fyldte de nordiske Folk i de sidste Aar før Verdenskrigen; de enkelte Røster, der advarende spaaede om den sig nærmende Katastrofe, gad man næppe høre

paa og slet ikke tage alvorligt. Ikke engang Revolverskuddene fra *Sarajevo* skræmmede de nordiske Nationer op af deres Tryghed: Sarajevo? Naah ja, det er jo dernede paa de Kanter, hvor man plejer at skyde paa fyrstelige Personer; saa maa der naturligvis en Gang imellem være nogle, man rammer.

Da det saa viste sig, at disse Revolverskud blev *Signalet til den frygteligste Kanonade, som Menneskene overhovedet har oplevet*, stod man i de skandinaviske Lande derfor ogsaa baade *uforberedt* og *uforstaaende*. Og baade *Regeringernes* og *Befolkningernes Holdning* undgik ikke, navnlig naturligvis i Begyndelsen, at frembringe et ikke altid lige værdigt Indtryk af *Forfjamskelse*.

Medens i *Danmark* og *Norge* Stemningen blandt Befolkningen var afgjort *ententevenlig*, idet man i det førstnævnte Land hovedsagelig samlede sin Sympati om *Frankrig*, i det andet om *England*, saa var i Sverige Folkets Flertal afgjort *tyskvenligt*; kun *Socialdemokraterne* og nogle *Liberale* indtog det modsatte Standpunkt. Aarsagen til Flertallets Holdning her var dels den gamle, indgroede *Frygt for det altid landhungrende Rusland*, dels de mange i Aarevis plejede venskabelige *Forbindelser* med Tyskland; i Sverige var, for at tage et enkelt Exempel, *den akademiske Kultur* i højere Grad afhængig af *tysk Videnskabelighed* end i noget af de to andre nordiske Lande. Denne Meningsforskel gjorde sig, omtrent gennem hele Krigen, stærkt gældende i *Pressens* Behandling af Nyhedsstoffet, navnlig i de Overskrifter, hvormed Telegrammerne udstyredes, og som er den Kilde, hvorfra mangen flygtig Læser henter Størstedelen af sin Viden. Hvad der i svenske Blade sloges op som en stor tysk Sejr, blev ofte i de to andre Lande reduceret til en ren Ubetydelighed, og omvendt. Denne absolute Modsætning medførte dog, saa længe Krigen stod paa, *ikke* nogen *journalistisk Friktion* mellem noget af de tre Lande og et af de andre; man havde Fornemmelsen af, at smaaligt indbyrdes Kævl var Tiden ikke til.

Alexander Robert Conty.
Fransk overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister i Kjbhvn. Marts 1918 til August 1919. Gesandten ses hilsende fra sit Vindu paa en Folkeskare, der udenfor Gesandtskabsbygningen hylder den franske Republik.

Og dette blev saa meget lettere undgaaet, som *de tre Staters officielle politiske Holdning* udadtil blev ganske den samme, *den absolute Neutralitets*. Der er bleven ymtet en Del om, at man i *Sverige* ved Krigens Begyndelse havde ønsket aabent

at *gaa med Tyskland*, og der er endog bleven fremsat den Paastand, at den svenske Gesandt i Berlin, den senere afdøde *Grev Taube*, først havde faaet Besked om at tilsikre Tyskland Sveriges Bistand, men derpaa ganske kort efter havde faaet Kontraordre. Disse Paastande er imidlertid *aldrig* bleven *beviste*, og de har ikke tjent til andet end til at give *svenske Aktivister* Anledning til vemodig-heroiske Betragtninger om, hvorledes Verdenskrigen sandsynligvis havde faaet *et helt andet Udfald*, om det svenske Folk havde faaet Lov til at gribe ind: saa vilde betydelige *russiske Kræfter* strax være bleven bundne, saa vilde *Rumænien* allerede i *Kong Carols* Tid være gaaet med, men paa Centralmagternes Side, saa vilde Rusland langt tidligere være brudt sammen, — ja, der er for en ægte Ætling af Karolingerne ingen Ende paa alt det, der kunde og vilde være sket, om Sverige strax havde grebet *Karl den Tolvtes* Sværd. Men saaledes blev det nu ikke; den svenske Tyskvenlighed kom aldrig til at gaa ud over de fromme Ønskers Grænse. Det stærke Indtryk af *Marneslaget* og en bestemt Forestilling om *det svenske Militærvæsens Utilstrækkelighed* bidrog ogsaa til at holde Eventyrlysten i Tømme.

Charles Baron Buxhöveden.
Det russiske Kejserriges overordentlige Gesandt og befuldmægtigede Minister i Kjøbenhavn fra December 1910 til Revolutionen.

Ligesom de nordiske Folk gennemgaaende var uforberedte paa Krig, var de til at begynde med heller *ikke meget klare over Neutralitetens Væsen og dens Forpligtelser*. Den danske Regerings Hovedorgan, „Politiken", udtalte lige i Begyndelsen af Krigen den ejendommelige Sætning: „Vi handler med, hvem vi vil, og med, hvad vi vil!" Man troede i sin ubegribelige Naivitet, at det var noget, man *selv* bestemte; man fik snart noget andet at føle! Men ogsaa denne Mangel paa Forstaaelse af Neutralitetens nødtvungne Forpligtelser bidrog til at forøge den famlende Usikkerhed.

Af de tre nordiske Lande var lige ved Verdenskrigens Udbrud *Danmark* vel nok det, hvor *Panikstemningen var stærkest;* det var jo det af Landene, der laa nærmest, og som baade ved sin Beliggenhed og ved Landsdelenes Splittethed var det daarligst sikrede. Og da Efterretningen indtraf om, at *England* om Aftenen *den 4. August* havde draget den nødvendige Konsekvens af *Tysklands* Indmarche i *Belgien* og derfor *erklæret Krig*, naaede *Angsten sit Højdepunkt;* i en udelukkende

G. Allart.
Belgisk overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister i Kjbhvn. fra Maj 1912.

Fastlandskrig laa Danmark jo ret af Vejen, i en Krig, *hvor England var Deltager*, laa det *lige midt mellem de to stærkeste af de kæmpende Magter.*

Den daværende *radikale Regering* i Danmark tog, da Faren hang lige over Hovedet, det fornuftige Parti, som det senere slet ikke har villet være bekendt, nemlig *at kaste alle antimilitaristiske Doktriner overbord og udnytte de foreliggende Forsvarslove for alt, hvad de var værd.* Dagen efter Englands Krigserklæring, *den 5. August*, blev den kritiske Dag. *Regeringen vedtog, under Tryk fra Tyskland, at minespærre Store Bælt,* men *England* anerkendte *den Nødvendighed*, hvorunder Danmark havde handlet, og undlod at opfatte dette Skridt, der strategisk mest gavnede Tyskland, som *en uvenskabelig Handling.* Samtidigt sattes hele *Flaaden* og efterhaanden ogsaa den største Del af *Hæren* paa *Krigsfod,* idet man dog, for ikke at skræmme Befolkningen, undlod at bruge det fæle Ord „Mobilisering" og i Stedet derfor benævnede de trufne Foranstaltninger *Indkaldelse af Sikringsstyrken.* I danske *Flaadekredse* var man i hine første Augustdage overbevist om, at det ikke vilde blive muligt at undgaa Sammenstød med Tyskerne; men den tyske Hærledelse havde paa det Tidspunkt kun Sans for ét, hurtigst muligt at naa *Paris*, og skøttede ikke om at skabe sig en ny Kampfront foruden de to foreliggende. Og *England* var højmodigt nok til ikke at ville *tilkøbe* sig de strategiske Fordele ved Adgang til Østersøen med *en Voldførelse af Danmark*, hvilket Land man desuden maaske kunde faa økonomisk *Nytte* af.

For *Norge* blev Udrustningen af *Flaaden* Midtpunktet i de militære Forberedelser; og da man opdagede, at *den tyske Krigsflaade hurtigt forsvandt fra Havene,* aandede man lettet op; de Fleste forstod, at saa længe England var i Stand til at hævde Eneherredømmet paa Havene, var der ingen Fare for Norge; det var jo ikke England, der tilstræbte et Hegemoni i Europa. Og om et „Belgien" i en Søkrig kunde der, naar Initiativet var berøvet den tyske Storflaade, ikke blive Tale; skulde der have været et saadant, maatte det nærmest være bleven Danmark.

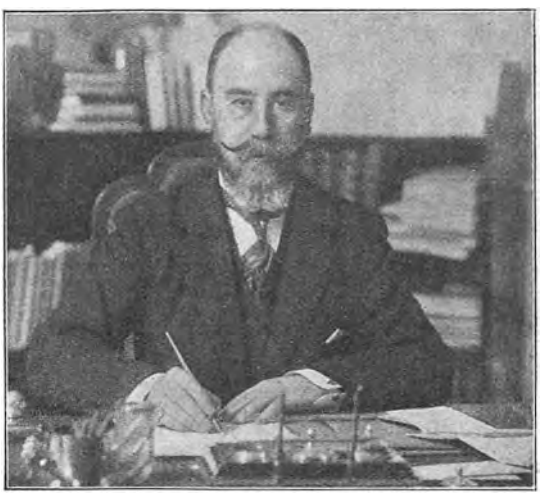

Dr. *V. Sacerdoti Greve di Carrobio.*
Italiens overordentlige Gesandt og befuldmægtigede Minister i Kjøbenhavn siden Marts 1913.

I *Sverige* var man ved Verdenskrigens Begyndelse som før den kun optaget af *Frygten for Rusland*; den Retning, som *Karl den Tolvtes* Kaardespids i Stockholms skønne Park viser imod, angiver ogsaa Genstanden for *Svenskernes traditionelle udenrigspolitiske Bekymringer.* Helt

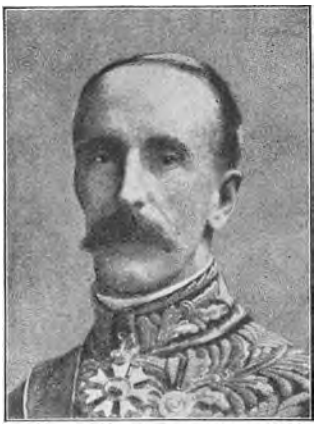

Sir Henry Lowther.
Britisk overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister i Kjbhvn. April 1913—August 1916.

ubegrundede var disse jo heller ingenlunde i Czardømmets Dage. Man vidste, at dette drev en haardhændet *Russificeringspolitik* i *Finland*, og at det stadigt søgte at skyde *sin militære Grænse* højt oppe i det Nordlige længere frem mod Vest i den evige Famlen efter *Udgangen til Verdenshavet*. Og lige udenfor Hovedstaden, Rigets Hjerte, havde man *Aalands Øerne* som *russisk* Besiddelse og mulig Udfaldsport; der var jo nok ved Pariserfreden i 1856 lagt den Servitut paa disse Øer, at *de ikke maatte befæstes*, men man havde dog endnu fra 1908 i frisk Minde, hvorledes Rusland havde søgt at frigøre sig fra denne Forpligtelse. Man ventede ikke andet end ondt fra Rusland, og den Modvægt mod russiske Erobringslyster, som man tidligere havde ment at finde i *England*, faldt nu ogsaa bort ved denne Magts Indtræden i Krigen *paa samme Side som Rusland*. Ogsaa den svenske Regering traf *omfattende Forberedelser til Forsvar*, men Tyskernes hurtige Fremgang paa Østfronten allerede i den første Krigsmaaned gav Russerne andet at tænke paa end at skaffe sig nye Fjender, selv om de havde villet, hvad der i og for sig er lidet rimeligt. Og de svenske Aktivister, der vilde forebygge Faren for Krig ved selv at begynde den, fik som anført kun liden Tilslutning.

Men det var naturligvis først, efter at Krigen havde varet nogen Tid, og de naturlige Krigsskuepladsers Konturer var bleven trukket skarpere op, at det blev klart for de nordiske Folk, *at de næppe risikerede at komme i Krig, naar de ikke selv vilde*. De første Ugers højspændte Nervøsitet bidrog til at forøge *de økonomiske Bekymringer*, der indfandt sig ved den første Lyd af Krig: Naar alle Grænser spærredes og alle Havne lukkedes, hvordan skulde saa de tre nordiske Lande, der paa samme Maade var afhængige af Tilførsel udefra, kunne faa det nødvendige baade af Fødevarer og Raastoffer; for *Danmarks* Vedkommende var det navnlig *Kullene* og andre Ting til *Industriens* Opretholdelse, man med Bekymring tænkte paa; i de to andre, i langt mindre Grad madproducerende Lande var det selve *Livsfornødenhederne*, man ængstedes for. I det private Publikum førte disse Betragtninger strax i Krigens første Dage til en hidsig og ganske taabelig *Hamstren*, der frembragte *stærk Prisstigning*, samtidigt med at den almindelige Usikkerhed gav sig Udtyk i *Metalmønternes Forsvinden fra Omløbet*. Man kunde jo aldrig vide hvad der vilde ske! Det var det Løsen, under hvilket hele denne beskæmmende Hurlumhej fandt Sted. Da Statsborgerne og deres Koner — thi man tør vel uden at gaa Nogen for nær antage, at Kvindens urgamle, nu genopvaagnende Samlerinstinkt ikke var mindst medvirkende til at sætte Fart i Hamstringen —, da altsaa de mandlige og kvindelige Statsborgere for en stor Del bar sig ad som Børn, maatte Statsmagten træde opdragende og regulerende til, og Lovgivningen kom i alle tre Lande til at opvise de samme Foreteelser, der ogsaa fandt Paralleller andre Steder, med *Ophævelse af*

Sir Ralph Paget.
Britisk overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister i Kjbhvn. August 1916—Oktober 1918.

Seddelpengenes Indløselighed. Beslaglæggelse af for Haanden værende Forraad, omfattende Udførselsforbud og en efterhaanden strængere gennemført *Rationering.* I de fleste Tilfælde mødtes disse Anordninger med Forstaaelse af deres Nødvendighed; dog lod Publikum det nu og da skorte paa Værdighed, som da man i Danmark oplevede at se et *Arbejderoptog* til Rigsdagen for at kræve *Smørrationerne* forøgede.

Dr. *Maurice Francis Egan.*
De Forenede Staters overordentlige Gesandt og beluldmægtigede Minister i Kjbhvn. fra 1907—1917.

Da der i mange Tilfælde maatte handles hurtigt, blev Regeringerne udrustede med *vidtstrakt Magtfuldkommenhed*; bagefter kan man ikke værge sig mod Indtrykket af, at *Folkerepræsentationerne* havde haft lovligt travlt med at *give Myndigheden fra sig.* Ikke mindst i *Danmark* blev i Løbet af de lange Krigsaar Klagerne over det ministerielle Enevælde, man kom til at leve under, meget tydelige, men formelt var Regeringen dækket ved den i de første Krigsdages Forfjamskelse tilstaaede overordentlige Bemyndigelse.

Samtidigt med at Befolkningerne rundt om i de neutrale Stater og altsaa ogsaa i Norden fik travlt med at hytte sig selv og redde til sig, da de første Kanonskud gjaldede over Europa, tog *Spekulationen* øjeblikkeligt Fart med *Forsyning til de krigsførende Lande.* Her var jo Millioner af Mennesker, som med ét Slag fra at være *værdifrembringende* gik over til at blive *ødelæggende*, og som netop til dette fortræffelige Formaal skulde extra godt forsynes med alt, hvad haardt arbejdende Mænd trænger til. Efterspørgselen efter alt, hvad der skulde bruges i Millionhærenes kæmpemæssige Husholdning, steg derfor med rivende Hast, og under Trykket af Krigens Nødvendighed blev *Prisen et ganske underordnet Spørgsmaal.* Dette Forhold aabnede Udvej til Fortjeneste ogsaa for dem, der hverken havde Varer eller Penge, idet *Mellemhandelen* tog et uanet Opsving; selve det at vide, *hvor* en Vare beroede, og *hvorfra* den kunde skaffes, blev noget, hvoraf der kunde slaas Mønt; man købte og solgte rask væk Beholdninger, som man aldrig fik at se; den krigsførende Købers absolute Trang til at faa fat i Varen gav Dækning for de mest svimlende Mellemhandlerfortjenester. I de nordiske Lande som andet Steds gav dette forcerede Tempo i en Omsætning, hvor almindeligt Varekendskab og Købmandssnille af den gamle Slags helt var sat ud af Spillet, Anledning til Fremvæxt af den uheldige Type, som i Danmark fik Navn af *Gullaschgrosserere*, fordi Fremstilling netop af denne henkogte Vare i den allerførste Del af Krigen blev en væsentlig Del af Udførslen til Tyskland. Regeringen i *Danmark*, som var det af de nordiske Lande, hvis Stilling mellem de krigsførende Parter var farligst, søgte *ved underhaands Aftaler* baade med *Tyskland* og *England* at holde Udførslen gaaende *til begge Sider*, og da det snart viste

Sir Charles Murray Marling.
Britisk overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister i Kjbhvn. siden Marts 1919. Medlem af den internationale Afstemningskommission i Sønderjylland.

Russiske Invalider vender fra *tysk Fangenskab* hjem over *Torneå*.

sig, at Tyskerne, navnlig efter at Marneslaget havde knækket det første Sejrshaab, tænkte paa alt andet end at gøre Danmark til Krigsskueplads, var man i England godmodig nok til at lukke Øjnene for, at de Fordele, der tilflød Tyskland ved den danske Udførsel, ikke mindst af en saa vigtig Artikel som *Heste*, vel nok var betydelig større end de, som England selv opnaaede ved Handelssamkvemmet med Danmark. I alle tre nordiske Lande formede *den indre økonomiske Udvikling*, der blev en Følge af den livlige Forretning med de Krigsførende, sig omtrent paa samme Maade. Baade Hamstringen, Udførselen og den af de nybagte, ikke altid lige kultiverede Rigmænd udfoldede Luxus bidrog tilsammen til en ganske usædvanlig *Prisstigning*, der satte det gamle Samfunds indre Bygning paa en haard Prøve. Den egentlige *Arbejderklasse* var, takket være sin stærke Organisation, den, der *hurtigst* formaaede at skubbe Prisstigningens ubehagelige Følger fra sig ved at *tiltvinge sig en Lønforhøjelse*, der i en Række Tilfælde endog gik over, hvad en nøjagtig, procentvis Dækning af Prisstigningens Forskel ved Indkøb havde krævet. Denne Forbedring af Arbejdernes Levefod, der i de fleste neutrale Lande blev en af Verdenskrigens økonomiske Følger, ledsagedes desværre i mange Tilfælde af *en Nedgang i Arbejdsydelsen:* naar man tjente saa godt, hvorfor skulde man saa bestille saa meget, det var den Tanke, der først dukkede op i mange Arbejderes Hjerne, og om Følelse af Solidaritet med de andre Dele af Samfundet var der ikke Tale. Først *efter Krigens Ophør*

Russiske Invalider vender fra *tysk Fangenskab* hjem over *Torneå*.

Engelske krigsfangne Officerer i Barfredshøj Lejren paa Sjælland. 1. Major *Cuncliffe*. 2. Kapt. *Mc Arthur* omgivet af Officerer af 27. Batl. med Oberstlt. *With* (X) i Spidsen.

I Vinteren 1918—19 transporteredes c. 65000 Md. fra Fangelejre i Tyskland *over Danmark* til Ententelandene. Af denne Styrke var c. $^2/_3$ Englændere, $^1/_3$ Franskmænd foruden mindre Grupper af andre Nationer.

Engelske krigsfangne Soldater udenfor en Barak i *Barfredshøj-Lejren paa Sjælland.*

Sergent *Blanche* af 9. Zouav Rgt. Taget til Fange 1917 ved Verdun. 9 Gange dekoreret for Tapperhed. Kjbhvn. 9/1 19.

begyndte det, da Kriserne antog videre Omfang, at gaa op for Arbejderne, at en enkelt Samfundsklasse ikke udelukkende kan tænke paa sit eget uden i Længden at skade sig selv.

Den voldsomme Prisstigning kom navnlig til at gaa ud over *Folk i Statens og Kommunens Tjeneste med smaa faste Gager* samt *Rentenydere af beskedne Kapitaler.* De Første havde kun langsom- og besværligt og de Sidste aldeles ikke Lejlighed til at søge Dækning; de *offenlige* Myndigheder er ikke, selv Villighed forudsat, i Stand til at hæve Lønningsniveauet saa hurtigt som den *private* Arbejdsgiver, og den lille Kapitalist faar ingen højere Rentefod, selv om Pengenes Købeevne formindskes til det halve eller en tredie Del af den tidligere. Ogsaa dette Forhold bidrog i høj Grad til den sociale Forskydning til Gunst for det egenlige Haandsarbejde; de haarde Næver vedblev at have deres Pris, og den kunde hurtigt sættes i Vejret.

Paa denne Maade kom de *økonomiske* og *sociale* Følger af den under Verdenskrigen fremkaldte Krise til at gaa *Haand i Haand.* Men medens *Ulemperne,* der særligt mærkedes paa det sociale Omraade, antog en *varig* Karakter, viste det økonomiske Opsving, der ved Krigens Begyndelse blev alle tre nordiske Lande til Del, sig hurtigt at være

22. franske Alpejægerbataillon paraderer for *Kong Christian* paa *Rosenborg Exercerplads.*
Det var denne Bataillon, under Kommando af Commandant *de Soyer,* der deltog i Ordenens Opretholdelse under Afstemningen i Sønderjylland.

af *ret forbigaaende Natur*. Tildels hidrørte dette fra, at *de uventede Indtægter, der tilflød de neutrale Lande fra de krigsførende, faldt paa Personer, som savnede alle Forudsætninger for deres rette Anvendelse;* der blev i mange Tilfælde kun Tale om en stakaandet og pjanket *Bortødslen af den extra Gevinst*, som det blodige Lotteri hist ude havde kastet af sig. Og hertil kom, at en Del af den *Værdiforøgelse*, hvori den nye Rigdom aabenbarede sig, var af *indbildt Art;* det var en i Krigens Drivhusvarme opelsket *Aktiespekulation*, bag hvilken der *ikke* laa *Realiteter*, og som kun bragte Fordel til dem, der var koldblodige eller heldige nok til inden det farlige Øjeblik at faa Sorteper spillet over paa en anden Haand.

Kammerat *Litvinoff*.
Bolchevikernes Udsending i Kjbhvn.

Det brogede Billede af *Samfundsudviklingen*, som de stærke sociale Forskydninger lod fremstaa, forstærkedes yderligere ved den rigelige *Indvandring af fremmede Elementer under Krigen.* Det blev hovedsagelig *Danmark* og *Sverige*, som blev plagede med denne ikke altid lige behagelige Befolkningstilvæxt; det fjernere liggende *Norge* blev mere forskaanet. Mange og forskelligartede var de Grunde, som drog de Fremmede til det lykkelige, nordiske Neutralistan. Fra *Centralmagterne* kom Adskillige blot med det Formaal at spise sig mæt; Andre lokkedes af Lejligheden til Spekulation, og blandt disse udenlandske Merkursønner var en Del af en højst tvivlsom Beskaffenhed, hvilket kun bidrog til at sætte Tempoet i Dansen om Guldkalven yderligere op. Endelig var der *Nogle,* og det var ikke de mindst interessante, der *forfulgte politiske Formaal.* De nordiske *Hovedstæder* blev naturlige Udgangspunkter for *de to kæmpende Parters Propagandavirksomhed,* og navnlig frembød *Kjøbenhavn* med sine gode telegrafiske Forbindelser til alle Sider og sin centrale Beliggenhed heldige Betingelser; det var ikke blot i vedkommende Land selv, at Propagandaens Agenter virkede, men ad den neutrale Omvej søgte man ogsaa at faa fat i Modpartens Befolkning. Der blev paa dette Felt arbejdet med stor Energi og med grænseløs Ringeagt for de dermed forbundne Omkostninger; Udviklingen henimod Krigens Slutning kom da ogsaa til at vise, *hvilket mægtigt Vaaben den literære og journalistiske Propaganda havde været.* Men det laa i Sagens Natur, at de Personer, der anvendtes hertil, ikke altid var af den mest tiltalende eller paalidelige

Kammerat *M. Lisovsky*.
En Bolchevik, med hvem danske Kommunister stod i Forbindelse.

Gunnar Knudsen.
Norsk Statsminister fra Januar 1913—Juni 1920.

Beskaffenhed. De nordiske Regeringer strakte sig meget vidt, Adskillige vil mene for vidt, i den Gæstfrihed, de udviste overfor disse Mennesker, hos hvem det i mange Tilfælde var vanskeligt at afgøre, hvor *Korrespondenten* hørte op og *Spionen* begyndte. Om *den danske Regering* er det langt senere bleven oplyst, at *den endog gav udtrykkelig Tilladelse til Indrettelsen af en tysk Kontraspionageanstalt i Kjøbenhavn,* med det naive Forbehold, „at den ikke maatte bruges til at spionere mod Danmark"; ligeledes er det i det efter officielle tyske Kilder udarbejdede Værk om Søkrigen bleven paastaaet, at *det danske Udenrigsministerium* endog paa et vist Tidspunkt havde *paataget sig at holde Tyskland underrettet om fjendtlige Skibes Bevægelser i danske Farvande.* Denne Paastand er aldrig bleven *bevist,* men en Kendsgerning er det, at den danske udenrigspolitiske Ledelse lige indtil den allersidste Periode af Verdenskrigen *levede i den Forestilling, at Centralmagterne vilde blive Sejrherrer,* og ud fra denne sin Tjenstivrighed strakte sig adskilligt videre, end det maaske ellers havde syntes raadeligt. Dette Forhold *forblev ikke skjult for Ententemagterne,* og navnlig i *den franske Presse kom Klagerne over den danske Regerings Tyskvenlighed stærkt til Orde.*

Men *officielt* og *formelt* stod Danmark ligesom de to andre nordiske Riger *paa den absolute Neutralitets Grund.* Sit første Udtryk fik dette ved de *ordret enslydende Neutralitetserklæringer,* som lige i Begyndelsen af August blev afgivet af de tre Riger; Norge og Sverige havde endda ved en særlig Overenskomst forpligtet sig til, ikke at foretage sig noget fjendtligt Skridt mod hinanden, hvad der end ellers maatte ske. Neutralitetserklæringerne havde vel nok gjort et stærkere Indtryk, om de var bleven udsendt af de tre Stater under ét, idet der herigennem var bleven udtrykt, at overfor den øvrige, kæmpende Verden stod *Norden som en Enhed.* Dette blev nu *ikke* Tilfældet, enten fordi der ikke blev Tid dertil — det hele gik i de Dage med extraordinær Hastighed —, eller ogsaa, fordi man fra en af Siderne har været betænkelig ved at binde sig altfor stærkt til de Andre; det var jo lige fra Begyndelsen klart, at Folkenes Sympatier paa de to Sider af Kjølen og Øresund ingenlunde var de samme.

Otto Bahr Halvorsen.
Norsk Statsminister Juni 1920—Juni 1921.

Men bortset fra disse Sympatier blev det, som ovenfor fremstillet, snart klart for Alle, at *med deres gode Villie* var der intet af de tre Folk, der for Alvor ønskede at komme i Krig, og ud fra denne fælles Følelse udvikledes i den nærmest følgende Tid et *Samarbejde mellem de tre Udenrigsministerier;* der blev saaledes i *November 1914* afgivet *en fælles Protest mod den tyske Minespærring saa vel som mod Englands Inddragen af hele Nordsøen i Krigszonen.*

Hvad der ved Neutralitetserklæringerne var forsømt for at lade Norden fremtræde som en Enhed

Otto Albert Blehr.
Norsk Statsminister 1902—13, tidligere Sagfører og Lagmand.

for den øvrige Verden, forsøgte man at indhente ved Arrangementet af *et højtideligt Møde mellem de tre nordiske Konger*. Et saadant Møde, der nødvendigvis maatte faa en vis storstilet Karakter, vilde være den bedste Maade at tilkendegive for den øvrige Verden, *hvad* man i Norden *vilde* og *hvad* man *haabede paa*. Man vilde ikke Krig, man vilde, saa godt det med de ringe Midler lod sig gøre, dække hverandre og tillige, hvad der havde mere at betyde, under den voxende økonomiske Trængsel hjælpe hverandre. Med Hensyn til *det storpolitiske* kan det ikke nægtes, at den Omstændighed, at det første Kongemøde fandt Sted paa et Tidspunkt, da det allerede var bleven saa godt som sikkert, at ingen af de kæmpende Hovedmagter tænkte paa uopfordret at angribe noget af de tre nordiske Riger, — den formindskede Mødets Glans i ikke ringe Grad. Alligevel var Tanken, ogsaa med Hensyn til Følgerne efter Krigen, *god;* det saa godt ud, at overfor det sønderflængede Europa traadte Norden frem i Enighed, og ogsaa for Forbindelsen mellem de nordiske Folk indbyrdes blev denne Optræden af Betydning.

Tanken udsprang, saa vidt vides, først fra Danmark, men blev i Sverige strax grebet med Interesse, og det blev *den svenske Konge,* der indbød til det første Møde; dette fandt Sted i *Malmö*, skønt denne By savnede tilstrækkelige Repræsentationslokaler, saaledes at den danske og den norske Konge maatte indkvarteres i to, ganske vist meget elegante, private Huse. Mødets politiske Karakter understregedes ved, at alle tre Konger ledsagedes af deres Udenrigsministre.

Det var *den 18. December 1914,* at *Kong Gustaf* tidligt om Formiddagen modtog, først *Kong Christian X*, der kom sejlende med Krydseren „Hejmdal", og umiddelbart derefter *Kong Haakon,* som ankom fra Kristiania pr. Jernbane. Det gjorde et umiddelbart betagende Indtryk at se de tre høje Fyrsteskikkelser Side om Side, og historisk Kyndige mindede om, at man maatte helt tilbage til *Valdemar Atterdags* Tider for at finde et Sidestykke til dette Møde mellem tre nordiske Konger. Mødets ejendommelige Karakter forøgedes ved, at det var første Gang siden *Unionssprængningen*, at Norges og Sveriges Suveræner skulde mødes. Den sædvanlige svenske Taktfuldhed sørgede for, at dette første Møde forløb uden mindste Mislyd.

Friherre *K. H. L. Hammarsköld.*
Svensk Statsminister fra Februar 1914 til Udgangen af Marts 1917.

I to Dage fortsattes Kongernes Samvær, medens deres Udenrigsministre forhandlede, og ved Mødets Afslutning udsendtes en officiel Meddelelse om dets Forløb. Heri anførtes Kong Gustafs Indledningstale, hvori han fremhævede, at han havde indbudt Danmarks og Norges Monarker til Forhandling i Bevidstheden om Ansvaret overfor Samtid og Eftervorden, for at ikke noget skulde blive undladt, som kunde tjene til fælles Gavn for de tre Folk. Og Hovedindholdet af, hvad der var foregaaet, udtryktes saaledes:

Knut Wallenberg.
Udenrigsminister i det svenske Ministerium Hammarsköld.

Forhandlingerne mellem Kongerne og Udenrigsministrene *har ikke blot tjent til yderligere at befæste det bestaaende gode Forhold mellem de tre nordiske Riger, men under Forhandlingerne er der ogsaa konstateret Enighed om de særlige Spørgsmaal, som fra den ene eller anden Side er fremsat til Overvejelse.* Endelig er man bleven enig om at fortsætte det lykkeligt indledede Samarbejde og i dette Øjemed, naar Omstændighederne giver Anledning dertil, at lade Repræsentanter for Regeringerne paany mødes.

Da denne officielle Meddelelse fremkom Lørdag Eftermiddag den 19. December, var der Adskillige, ikke mindst i Kjøbenhavn, som fandt Resultatet noget magert og mente, at der var gjort stor Staahej for ingen Ting. Denne Følelse af Skuffelse hidrørte delvis fra, at selve Kongemødet, i Pressens Behandling og paa anden Maade, var bleven slaaet op til en Begivenhed af verdenshistorisk Format; hvad det egentlig var, Publikum vilde have, skulde blive dette Mødes Følger, vidste det næppe selv, men noget syntes det, der maatte ske, og noget stort, og da der nu ikke umiddelbart skete noget, fik man en Fornemmelse af Flovhed. Man forstod ikke strax, at dette Mødes Betydning ikke saa meget laa i, hvad der var bleven talt om, endsige da, hvad der var bleven besluttet, som i selve den Kendsgerning, at det havde fundet Sted. Medens den øvrige Verden splittedes i rasende Kamp, var der her en hel Gruppe af Stater, som højtideligt erklærede ikke blot ikke at ville kæmpe mod hverandre — skønt Folkenes Sympatier var fordelt til de to Lejre —, men ogsaa at ville støtte hverandre, baade politisk og økonomisk. Netop fordi man i første Omgang ikke satte sig for store Formaal, blev *den nye Skandinavisme*, som her indlededes, nok saa *sund* som den første, som man lige strax i dens spæde Ungdom havde villet benytte til den definitive Løsning af det vanskeligste af alle politiske Spørgsmaal i Norden.

C. J. G. Swartz.
Svensk Statsminister fra Udgangen af Marts 1917 til Oktober s. A.

Det første Møde blev efterfulgt af en hel Række i de næste Krigsaar; det første af disse blev en Sammenkomst i *Kjøbenhavn 9.—11. Marts 1916* mellem de tre Landes Ministerpræsidenter og Udenrigsministre, og derefter kom et Møde i *Kristiania* i September samme Aar. Man var den Gang rundt i Verden begyndt at tale om, at de neutrale Magter paa en eller anden Maade burde gribe ind og se at faa standset Krigen, enten ved at tilbyde Mægling eller lignende. Det var ikke mindst fra *tysk* Side, at der var Følere ude i den Retning; i de ledende Kredse i *Centralmagterne* var man allerede den Gang klar paa, at jo længere Krigen varede, desto mindre Udsigt var der for et heldigt Udfald, og skønt man af Hensyn til det store Publikum, navnlig sit eget, stadigt bar Hovedet nok saa højt, spejdede man dog efter enhver, selv den mindste Chance for at faa en Mægling og Forhandling i Gang. I Norden havde

man imidlertid en vis Fornemmelse af, at, som Sagerne stod, vilde *Ententen* betragte ethvert Forsøg paa at bringe Krigen til at høre op, inden Tyskland var overvundet, som en uvenskabelig Handling. Kristianiamødets vigtigste Resultat blev derfor en Erklæring, hvori det hedder:

„I Anledning af forskellige Henvendelser er man under de nuværende Forhold bleven enig om at udtale, at de tre nordiske Regeringer anser det for udelukket — det være sig alene eller i Forbindelse med andre neutrale Regeringer — at tage Initiativet til Mægling mellem de krigsførende Magter eller lignende Foranstaltninger. Paa den anden Side har man konstateret Ønskeligheden af, at der maatte blive tilvejebragt *et mere udvidet Samarbejde mellem saa mange neutrale Lande som muligt til Varetagelsen af fælles Interesser med Udelukkelse af enhver Partitagen for den ene eller den anden af de krigsførende Magter.*"

Hjalmar Branting.
Svensk Statsminister fra Marts 1918 til Udgangen af Oktober 1920.

Det i den sidste Del af Erklæringen udtalte Ønske, der indeholder en virkelig Statsmandstanke, gik aldrig i Opfyldelse. De tre nordiske Riger vedblev at være den eneste neutrale Magtgruppe, og denne fik ingen Tilvæxt. De nordiske Riger kom selv til at føle Trykket af Verdenskrigen i højere Grad end før, navnlig da Tyskland, i det desperate Forsøg paa at afværge den allerede truende Ulykke, i Slutningen af *Januar 1917*, erklærede *den uindskrænkede Undervandskrig*. De derved opstaaede økonomiske Vanskeligheder foranledigede *det fjerde nordiske Ministermøde i Stockholm 1917*, hvor Problemet om *Tilførsler* blev behandlet. Det var paa dette Punkt ikke store Resultater man naaede til; Krigen gik jo sin ubarmhjertige Gang trods alle neutrale Ønsker. Men derimod blev *den indbyrdes Hjælpsomhed* mellem de tre Lande yderligere udviklet; Sverige havde Jern at undvære og Norge Træ, og Danmark, det i særlig Grad madproducerende Land, delte af sine ikke altfor rigelige Forraad med de Andre. Denne rent praktiske Skandinavisme blev for Norden et af Krigsperiodens betydningsfulde Resultater. Ved det samme Stockholmermøde gentoges den officielle Benægtelse af enhver Hensigt om Mægling; efter *de Forenede Staters* Tilslutning i April 1917 var Ententen mere end nogen Sinde besluttet paa at føre Kampen igennem, indtil Sejren var vunden.

Engelsk Karikatur (Socialistkonferencen i Stockholm afbildes som en Paddehat): *Et Spørgsmaal af Interesse.*
England og Frankrig: „Er det Champignon eller en Giftsvamp?"

Stockholm blev samme Aars Foraar Skuepladsen for en paa tysk Initiativ tilvejebragt *Socialistkonference*, hvis Formaal var at bane Vej for en for Centralmagterne nogenlunde gunstig Fredsslutning. Dette mislykkedes fuldstændigt; de tyske Socialisters stærkt nationale Holdning i Krigens Begyndelse havde mere end noget bidraget til at løsne de mellemfolkelige Baand; Arbejderne var frivilligt ophørt med at være en international Magt.

Det femte nordiske Møde, der fandt Sted i *No-*

Niels Edén.
Svensk Statsminister fra Oktober 1917 til Marts 1918.

vember 1917, fik navnlig Betydning ved, at Kongerne atter var med, og at Mødet fandt Sted i *Kristiania*. Det blev her første Gang efter Unionens Opløsning, at den svenske Konge betraadte norsk Jord. Med Rette kunde Kong Haakon i den Tale, hvormed han hilste sine kongelige Gæster, fremhæve, at det Gode havde i alt Fald Verdenskrigen bragt, *at Broderfølelsen mellem de nordiske Folk var blevet styrket*. Paa dette Møde vedtoges det under de forøgede Vanskeligheder i endnu større Udstrækning end før at komme hverandre til Hjælp med Forsyning af nødvendige Varer.

Friherre de Geer.
Svensk Statsminister efter Branting 1918.

Efter dette holdtes endnu to Møder, i *Juni 1918* i *Kjøbenhavn*, og *i April 1919 i Stockholm*. Paa det sidste gav man en Slags Oversigt over det under Krigen udførte og besluttede, naar Tiden kom til at tage Stilling til Spørgsmaalet om Optagelsen i *Folkenes Forbund*, forinden at forhandle indbyrdes. Samtidigt udtaltes paa dette sidste Møde Ønskeligheden af *ogsaa efter Krigen at fortsætte baade det økonomiske og sociale Samarbejde*, men man undlod, hvad der netop paa det Tidspunkt havde været lettest, at *skabe et særligt fælles Organ for et saadant Samarbejde* udover de allerede bestaaende Kommissioner, hvis Kompetence var speciel og meget begrænset. Og derved skete det, at efter Krigen fjernede de tre nordiske Folk sig atter mere fra hverandre, og alt blev omtrent som det havde været før Krigen. Der er jo trods alt historisk Slægtskab og den nære sproglige Forbindelse mellem de nordiske Folk — som man mærkeligt nok fra én Side gør sig al mulig Umage for at løsne —, der er jo trods alt dette afgørende store Uligheder i Væsen og Tænkesæt hos de tre Folk, nok til at vanskeliggøre et regelmæssigt politisk Samarbejde i roligere Tider. *Krigens sidste Aar* havde netop, om man ellers havde villet og tænkt derpaa, været *det rette Øjeblik* til at skabe Organerne for et fortsat, konstant Samvirken. Den af de skandinaviske Stater hidtil i Folkenes Forbund udviste Fællesoptræ-

Bolchevikernes Udsending i Stockholm Kammerat *Vorovski*.

den er kun en delvis Erstatning for det, der saaledes blev forsømt.

De nordiske Riger gik, ikke uskadte, men uberørte af Fremmedes Vaaben, ud af Verdenskrigen. Og for det ene af dem, *Danmark*, bragte Afslutningen paa denne den delvise Opfyldelse af Folkets største Ønske, *Genforening med de efter Krigen i 1864 fraskilte Landsmænd.*

Efter at det i Løbet af *August* og *September 1918* var blevet klart for Alle, at det nu bar mod Slutningen for den tyske Vaabenmagt, meldte sig samtidig Indehaverne af *de historiske Fordringer, som Preusserpolitiken lige siden 1772 havde samlet mod sig.* Mod Øst, mod Nord og mod Vest var Preussen voxet paa Naboernes Bekostning; nu var aabenbart den Time kommen, da dette skulde gives tilbage.

Svensk Karikatur af Dr. *Sven Hedin*, der gjorde sig bemærket ved sin uhyre Begejstring for Kejser Wilhelm II, hvilken han lagde for Dagen ved sine Besøg paa de tyske Fronter, flere Skrifter om Tyskland og Krigsbegivenhederne og sine Foredrag. Der udspandt sig i Sverige en hel literær Kampagne om Hedin og hans Krigsproduktioner. „Vecko-Journalen" skriver: „Hedersman, Karlakal! sägas det å ena hållet, — Häng krabaten! ropas det från motsatta hållet." En ganske særlig skarp Satire over sin Landsmand forfattede *K. G. Ossiannilsson* i sin Bog „Sven Hedin — Adelsman!", Stockholm 1917.
[Tegning af Adolf Sten i „Vecko Journalen".]

I Præsident *Wilsons* berømte Budskab af *8. Januar 1918*, hvilket Tyskland i sin Anmodning om Vaabenstilstand af 5. Oktober anerkendte som det retfærdige Grundlag for Europas fremtidige Ordning, nævnes udtrykkeligt kun *Polens* og *Frankrigs* Krav, *ikke Danmarks.* Imidlertid siges allerede i September den daværende amerikanske Statssekretær *Lansing* at have beskæftiget sig med den Tanke, at skabe et under en eller anden Form *internationaliseret Bælte ved Kieler Kanalen* og saa tilbagegive Danmark den nord derfor liggende Del, det vil sige *Størstedelen af Hertugdømmet Slesvig.* Denne Tanke, der ogsaa blev optaget fra anden Side, blev imidlertid bestemt afvist af Præsident Wilson, og da Sagen kom for til Forhandling i *Paris*, var dens Afgørelse ogsaa *fra dansk Side* foregrebet paa en saadan Maade, at Udviklingen kom til at gaa i en helt anden Retning.

Amerikansk Karikaturtegning vedrørende Forholdet mellem *Sverige* og *Tyskland*: *„Dekoreret!"*
[Rotlin Kirby i „The New York World".]

I Norden rejstes Kravet om, at *nu burde Danmark have Sønderjylland tilbage*, først i den norske og den svenske Presse, derefter ogsaa i den danske, og de danske Sønderjyders Repræsentant i den tyske Rigsdag, *H. P. Hanssen* forelagde Spørgsmaalet for det tyske

Generaldirektør for det norske Telegrafvæsen *Thomas Heftye*, Medlem af de internationale Kommissioner i Sønderjylland og Øvreschlesien. Omkom ved Jernbaneulykken i Norge 19. Sept. 1921.

Udenrigsministerium, medens den tyske Gesandt i København, *Grev Brockdorff-Rantzau* paa et, som det synes, for sildigt Tidspunkt satte Bestræbelser i Gang for at faa ordnet i alt Fald dette Spørgsmaal om den nordlige Grænse *ved en Overenskomst mellem Danmark og Tyskland alene.*

Ved et ejendommeligt Træf kom Spørgsmaalet paa samme Dag til Forhandling i den *danske* og den *tyske Rigsdag*. Den daværende danske Regering og navnlig dens Udenrigsminister, *Erik Scavenius*, vidste fra først af nøje, hvad de vilde; de ønskede først og fremmest en Ordning, der ikke gik Tyskland nærmere end absolut nødvendigt; den danske Regering havde under næsten hele Verdenskrigen troet paa Tysklands endelige Sejr og ført sin Politik i Overenstemmelse dermed; den var derved bleven saa stærkt indfiltret med Tyskland, at det nu ikke var til at komme løs igen. For denne Politik, kun at tage *det mindst mulige*, lod der sig opstille det for dansk Tankegang saare antagelige Ræsonnement, at man først og fremmest maatte tilstræbe en Ordning af Grænsepørgsmaalet, der ikke efterlod nogen fremtidig Braad i Forholdet til Tyskland. Men et blot overfladisk Kendskab til tysk Tænkemaade maatte have gjort det indlysende, *at dette var umuligt*, medmindre man enten nøjedes med — slet *intet* at tage, eller, som den tyske Gesandt vilde det, *ordnede sig privat med Tyskland udenom Ententen*; enhver Indrømmelse til Danmark, der fandt Sted paa Ententens Foranledning, vilde for den almindelige Tysker blive slaaet i Hartkorn med den kommende Freds hele øvrige Indhold og betragtet som Resultat af *en uretfærdig Tvang*. Dette Forhold, som ved den tyske Nations hele Holdning i den følgende Tid kom til at staa tydeligt fra Enhver, der blot vilde se, var imidlertid i Efteraaret 1918 ikke klart for Mange i Danmark, og *den 23. Oktober* blev der paa et Fællesmøde af *den danske Rigsdags to Ting* vedtaget en af Regeringen foreslaaet Erklæring, hvori der udtaltes:

Tidligere svensk Indenrigsminister *Oscar v. Sydow*. Medlem af den internationale Kommission ved Folkeafstemningen i Sønderjylland.

„At ingen anden Ændring i Slesvigs nuværende Stilling end en Ordning efter *Nationalitetsprincippet* stemmer med *det danske Folks Ønske, Følelse* og *Interesse*, og, under den forestaaende Gennemførelse af det fra begge de krigsførende Parters Side hævdede Nationalitetsprincip, *Folkenes Selvbestemmelsesret*, ønskes Løsningen tilvejebragt paa en saadan Maade, at der *ikke voldes Skade i Forholdet til nogen af Siderne, hvorved ogsaa Genforeningens fremtidige Sikkerhed betrygges.*"

For en fremtidig Bedømmelse af danske Rigsdagsmænds politiske Indsigt og Klarsyn vil navnlig den sidste Halvdel af denne Erklæring blive af Betydning.

Samme Dag bragtes i den tyske Rigsdag Nationalitetsspørgsmaalet frem af baade *Polakker* og *Elsassere*, og i Tilslutning til dem stod *H. P. Hanssen*

Kong Christian X med den finske Rigsforstander Gnrl. *Mannerheim* paa Køretur gennem Kjøbenhavns Gader.

frem og forlangte Gennemførelse af Pragerfredens Paragraf 5. Den tyske Udenrigsminister, Dr. *Solf*, erklærede i det den følgende Dag afgivne Svar, at Tyskland maatte *afvise enhver Henvisning til Pragerfredens Paragraf 5, da Danmark selv i Optanttraktaten af 11. Januar 1907 havde anerkendt dennes Ophævelse.* Samtidigt lod han dog under Haanden H. P. Hanssen vide, at Tyskland vilde være villigt til at forhandle ogsaa paa dette Punkt; det var kun Danmarks *juridiske* Ret, han havde villet bestride. Den tyske Regering synes efter dette at dømme endnu paa det Tidspunkt at have troet paa Muligheden af en Ordning *direkte* mellem Danmark og Tyskland alene.

Imidlertid indtraf *Revolutionen af 9. November og Vaabenstilstanden af 11.* H. P. Hanssen, der ikke spildte Tiden, fik ved Underhaandstaler alt ordnet med de tyske Magthavere paa den Maade, der formentligt bedst stemte med den danske Rigsdagsbeslutning af 23. Oktober, og *14. November* erklærede den tyske Udenrigsminister i et Brev til H. P. Hanssen, at den tyske Regering var rede til at løse det nordslesvigske Spørgsmaal „i Henhold til Præsident Wilsons Fredsprogram paa Grundlag af Selvbestemmlsesretten til vedkommende Befolkning".

Med denne Erklæring tog H. P. Hanssen tilbage til Sønderjylland, og paa et Møde paa „Folkehjem" i Aabenraa, hvor *den nordslesvigske Vælgerforenings Bestyrelse og Tilsynsraad* mødtes *den 17. November*

Friherre von Neurath,
som efter den tyske Revolution afløste Grev v. Brockdorff-Rantzau som tysk Gesandt i Kjøbenhavn.

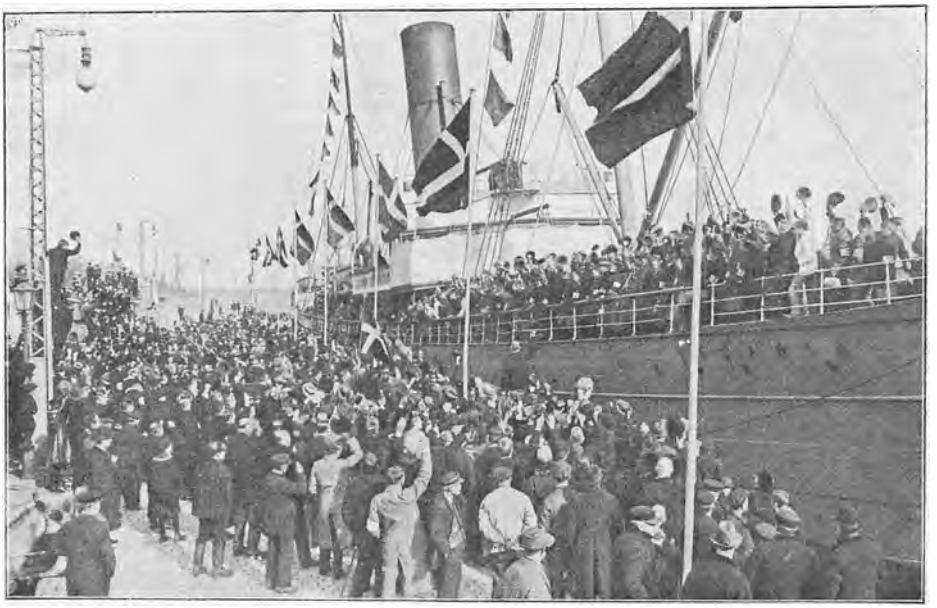

Det Forenede Dampskibsselskabs Damper „Ficaria", Kaptajn *H. C. Munch*, bringer hjemvendende *sønderjydske Fanger* til Kjøbenhavn.

med Repræsentanter for hele Nordslesvig, lykkedes det ham at faa vedtaget *en Resolution*, hvori det forlangtes, at Nordslesvig skulde *stemme som en Helhed*, og *Nordslesvigs Grænse* angaves at være *den efter Magister H. V. Clausen opkaldte Linie, hvorved hele Mellemslesvigs Danskhed blev udelukket.* Heller ikke den danske Regering spildte Tiden; ved Noter af *28. November* og *12. December* underrettedes *de allierede Hovedmagter* om det i Aabenraa vedtagne, hvorpaa de anmodedes om at handle i Overensstemmelse hermed.

Den danske Regering havde skyndt sig med at *knytte H. P. Hanssen til sig*, og dennes Autoritet som gammel Talsmand for Sønderjyllands hele Danskhed bevirkede, at af den kongerigske Befolkning *Størstedelen ikke fik Øjet op for, hvad det egentlig var, der lagdes til Rette. En national Ordning under den prøvede H. P. Hanssens Ægide, og hvor man tillige*, som den danske Rigsdag saa smukt havde sagt det, *tilstræbte en Forsoning med Tyskland*, kunde der for danske Mænd tænkes noget skønnere?

Statsmininister *von Moltke*, den sidste kgl. preussiske Regeringspræsident i Hertugdømmerne.

De danske Mellemslesvigere, der naturligvis først af Alle saa, hvor det bar hen, følte sig imidlertid ikke tilfredsstillede ved Aabenraa Resolutionen og dens Ophavsmands nære Samarbejde med den radikale danske Regering, og det lykkedes at rejse en Bevægelse, som gav sig Udslag i en Række *Petitioner fra Flensborg og andre mellemslesvigske Sogne om at komme med ved Afstemningen.* Disse Petitioner sendtes til det danske Udenrigsministerium *den 17. December*, og i en Skrivelse fra dette af *20. Januar 1920* besvaredes Mellemslesvigernes Hen-

Den tyske Landraad *Böhme* i Tønder, attacheret den internationale Kommission ved Folkeafstemningen i Sønderjylland. † 1920.

vendelse imødekommende; man meddelte, at *Sagen allerede var forelagt Fredskonferensen ved en Instrux til den danske Gesandt i Paris af 14. Januar.* Denne imødekommende Svarskrivelse var imidlertid *en ren Formsag; Sagens Realitet* var allerede *afgjort* ved Aabenraa-Resolutionens Grænsedragning; men Svaret var tillige et Tilløb til at *føre de danske Mellemslesvigere og deres Meningsfæller bag Lyset;* thi i Instruxen til Gesandten *tog man bestemt Afstand fra at tage Flensborg med til Danmark.*

Sekretær ved den sønderjydske internationale Afstemningskommission, Englænderen *C. Brudenell Bruce.*

Altsaa, den danske Regering *lovede* Mellemslesvigerne, at den nok skulde sørge for, at de fik Lov til at stemme, *samtidigt med* at den selv dèr, hvor Afgørelsen skulde falde, *modarbejdede* de danske Mellemslesvigeres Bestræbelser.

Under den tiltagende Uro i nationale Kredse besluttedes det for at imødegaa denne at sende *en Delegation af de fire Rigsdagspartier og Repræsentanter for Sønderjyderne samt Etatsraad H. N. Andersen til Paris.* Delegationen opholdt sig i den franske Hovedstad 3.—13. Marts, *men udrettede intet, da Sagen faktisk var afgjort.*

Imidlertid lykkedes det senere at faa *Fredskonferencen* til at interessere sig for Tanken om en Afstemning lige til Dannevirke, og i April bestemtes det, at der skulde stemmes *i 3 Zoner,* idet tredie Zone gik fra den alt vedtagne anden Zones Sydgrænse til en Linie Slien- Ejderen. Da dette erfaredes i Danmark *den 7. Maj,* virkede det som *en ubehagelig Overraskelse paa Regeringen,* der ønskede ligefrem at *afvise* denne Udvidelse af Afstemningsomraadet, men dette vilde *Rigsdagen ikke gaa med til,* og den vedtog *en Erklæring,* der væsentligt var en Gentagelse af Beslutningen af 27. Oktober 1918.

De Allieredes samlede *Fredsforslag* overraktes de tyske Delegerede *7. Maj,* og *29. Maj* gav Tyskerne deres *Modforslag,* hvori for *Slesvigs* Vedkommende foresloges kommunevis Afstemning over det hele, dog kun paa det Stykke, som i ubrudt territorial Sammenhæng rummede mere end 50 Procent Danske. Hertil svarede de Allierede med et *Modforslag fra deres Side af 16. Juni,* hvilket blev den endelige Fredstraktat, som undertegnedes *28. Juni 1919.* I Henhold til *den danske Regerings Ønske* var her *Afstemningen i 3. Zone bortfaldet saa vel som Rømningen af dette Distrikt,* og det bestemtes, at 1.

Dr. *Köster.*
Tysk Socialdemokrat, Rigskommissær i Slesvig efter Krigen.

Zone, der i alt væsentlig gik til Clausen-Linien, skulde stemme *en bloc*, 2. Zone *kommunevis; en international Kommission*, sammensat af Repræsentanter fra *England, Frankrig, Norge* og *Sverige*, skulde saa lede Afstemningen og foreslaa Fastsættelsen af den endelige Grænse.

Den 30. Juli foreslog i den danske Rigsdag *Venstre* og *de Konservative*, at Udenrigsministeren skulde støtte Kravet om, at 3. Zone skulde *rømmes* af Tyskerne under Afstemningsperioden. Dette Forslag forkastedes med 70 Stemmer (Radikale og Socialdemokrater) mod 66. *Dermed var Maalet naaet; der var opnaaet Sikkerhed for, at Aabenraa-Resolutionen kunde blive Virkelighed og de danske Mellemslesvigere blive udelukkede fra Danmark.*

I 1. Zone stemtes *den 10. Februar 1920* med 75,431 danske og 25,329 tyske, i 2. Zone *14. Marts* med 12,800 danske og 51,724 tyske. I Henhold hertil foreslog den internationale Kommission at *tildele Danmark hele 1. Zone og Tyskland hele 2.;* det *franske* og *norske* Medlem af Kommissionen foreslog af geografiske Hensyn at give Danmark nogle Sogne af 2. Zone, men dette forkastedes af Ambassadørraadet den *8. Maj.* Ved *en Traktat af 5. Juli* mellem de allierede Hovedmagter og Danmark blev 1. Zone overdraget Danmark; denne Traktat *ratificeredes* af *den danske Konge 9. Juli 1920.*

De særlige Forhandlinger mellem Danmark og Tyskland om Ordningen af de specielle Detailspørgsmaal, som Grænseflytningen gav Anledning til at rejse, paabegyndtes først i *Forsommeren 1921* og var i Midten af Juli endnu ikke tilendebragte.

Genforeningen gav Anledning til store Festligheder; men i disse blandedes *en Undertone af Bitterhed* over de 12000 Danske, der ikke var kommen hjem. Allerede de her i Korthed fremdragne Kendsgerninger viser, *hvor Ansvaret for, at det skete saaledes, skal lægges. Der er Grund til at tro, og man maa for det danske Folks nationale Udvikling haabe, at Fremtidens Dom vil understrege dette med tydelig Skarphed.*

„*Folkenes Forbund*"s Bygning i *Genève*.

XII.
Verdenspolitiken fra Versailles-Fredens Ratifikation til September 1920.

VERSAILLESFREDENS RATIFICERING var en Begyndelse til Krigens Afvikling, men ogsaa kun *en Begyndelse*. En hel Række vigtige og paa Konfliktmuligheder rige Spørgsmaal stod endnu uløst.

I Midten af *Januar 1920* kom den italienske Konseilspræsident *Nitti* efter Indbydelse til Paris, hvor han konfererede med *Clemenceau* og *Lloyd George* om *Fiume* og *Dalmatien*, men Situationen syntes ikke ændret i nogen nævneværdig Grad efter disse Drøftelser. *Italien* havde foreslaaet *Jugoslaverne* et Kompromis (Italien skulde have *Vest-Istrien* og *Volosca* lige til Murene af *Fiume*, der skulde være *en Fristat*; Italien skulde overtage *de dalmatiske Øer Lussin*, *Lissa* og *Pelagossa* og de dalmatiske Øer, som Jugoslaverne beholdt, skulde *afmilitariseres*) og truet med, hvis dette ikke blev akcepteret, at forlange *London Traktatens* Bestemmelser opfyldt. Jugoslaverne svarede med et Modforslag, der væsentligt adskilte sig fra det italienske Forslag derved, at det kun tilstod Italien 2 af de Dalmatiske Øer (Lussin og Pelagossa) og krævede *dem* afmilitariserede. Men Italien vilde ikke strække sig videre end til sit Forslag og truede igen med at falde tilbage paa London Traktaten. Den jugoslaviske Regering afviste Italiens Forslag under Appel til de Allieredes Retfærdighedsfølelse. Den italienske Presse angreb *Frankrig* i haarde Ord, medens *Amerika* paa sin Side søgte at lægge et virksomt Tryk paa Italien ved at nægte det sin Kredit.

I Forholdet til *Rusland* havde de Allierede fra Bolchevikperiodens første Begyndelse staaet famlende. Overfor dette Problem, der faldt udenfor alle Diplomatiets Formler og Recepter, stod den tilsyneladende saa mægtige Entente-Koalition for det meste *raadvild*. Til denne famlende Optræden bidrog ikke mindst *den engelske Regerings Frygt for Arbejderpartiet*.

Robert Smillie.
Formand for de engelske Minearbejderes Fagforening.

De engelske Arbejderes Triplealliance:
J. H. Thomas.
Parlamentsmedlem. Formand for Jernbanemændenes Fagforening.

Robert Williams.
Formand for de engelske Transportarbejderes Fagforening.

Det engelske Arbejderparti havde nemlig ligesom Verdens andre Arbejderpartier fra først af paa Trods af, de foreliggende Kendsgerninger, set *en demokratisk Arbejderregering i det blodige, bolchevikiske Despoti*, den havde gjort Arbejderne lige saa retsløse som Borgerne og lod dem skyde ned i Hundredvis, naar de gjorde Mine til at ville strike. Ententen var hele Tiden veget tilbage for *en direkte væbnet Intervention* og havde i Stedet valgt at *støtte russiske Modregeringer*, der ved deres reaktionære Tendenser og terroristiske Metoder efterhaanden helt havde forskertset den Tillid, hvormed de fra Begyndelsen blev mødt af dem, der sukkede under Bolchevismens Aag, saa at *Sovjetregeringen efterhaanden havde gjort sig til Herre over det meste af det europæiske Rusland* og — efter Erobringen af *Vladivostok* sidst i Januar — over saa godt som hele *Sibirien*, medens den bolchevikiske Smitte stimulerede Arbejdsskyheden og Strikeraseriet i *Vest-* og *Mellemeuropa* og derved bidrog til den overalt tyngende *Vareknaphed* og *Dyrtid*, og den kommunistiske Brand begyndte at fænge rundt om i *Orienten* og true det britiske Herredømme i *Indien*.

De engelske Arbejderførere *Havelock Wilson* og *Hughes* og den amerikanske Arbejderfører *Samuel Gompers*, Præsident for „The American Federation of Labour" (fra venstre til højre).

Da de Allierede med store Bekostninger var naaet til disse Resultater, *lagde de Roret om* og begyndte at følge *en ny Kurs*. Endnu *den 23. December 1919* havde *Clemenceau* i det franske Kammer erklæret, at de Allie-

rede *ikke vilde slutte Fred og ikke forhandle* med „den grusomste og mest barbariske Regering, der nogensinde havde existeret," men at de vilde rejse *et Pigtraadshegn omkring Sovjet-Rusland ved Hjælp af Randstaterne.*

Den 17. Januar 1920 blev *Deschanel* valgt til Den Franske Republiks Præsident. *Clemenceau* indgav sin Demission, og *Millerand* dannede det nye Kabinet. Umiddelbart forinden havde „Agence Havas" udsendt Meddelelsen om, at *det øverste Raad* for at raade Bod paa den russiske Befolknings ulykkelige Tilstand havde besluttet at *genoptage Handelen paa Rusland* ved Hjælp af *de russiske kooperative Organisationer*, der stod i direkte Forbindelse med Bondestanden i hele Rusland, en Ordning, der dog ikke skulde medføre nogen Forandring i de Allieredes Holdning overfor Sovjetregeringen. Det var *Lloyd Georges* Planer, som havde sejret. Skeptikere i alle Lande mindede om de uhyre Vanskeligheder, som laa i *Mangelen paa brugbare Transportmidler* i Rusland o. s. v. Paastanden om, at denne nye Politik overfor Rusland ikke vilde medføre en Ændring i Forholdet til Sovjetregeringen, lød lidet troværdig. Raadsregeringens Folk lod tydeligt nok forstaa, at de kooperative Organisationer kun skulde tjene som *Lokkemad*, og at Sovjetregeringen snart selv vilde tage Ledelsen af Vareudvexlingen, da de kooperative Organisationer ikke vil kunne magte Opgaven.

Paul Deschanel.
F. 1856. Gennem mange Aar det franske Deputeretkammers Præsident. Republikens Præsident Januar til September 1920.

De Allierede havde ogsaa med Hensyn til *Randstaterne* ført en *uklar Politik*. De havde ment, at de kunde bruge Randstaterne imod Bolchevikerne — *uden* til Gengæld *at anerkende* Randstaternes tilkæmpede *Uafhængighed*. Man havde stillet sig paa dette Standpunkt for ikke at fordærve det med de *reaktionære, russiske Generaler*, som man stolede paa skulde gøre Ende paa Bolchevismen for derpaa at *samle hele Rusland*. Kun *Polen* og *Finland* havde faaet Ententens *Anerkendelse*. Nu modtog de smaa Randstater den ene efter den anden Sovjetregeringens Tilbud om Fredsforhandlinger, og Fredsforhandlingerne førte til *Fred*.

I *De Forenede Stater* havde Versailles Traktaten og Folkeforbundsoverenskomsten *en krank Skæbne. Wilson* og *Senatets Flertal* stod stadig skarpt overfor hinanden, idet Wilson ikke vilde akceptere Senatets Reservationer. Men Reservationerne svarede til den Tilbøjelighed til *at holde sig fjernt fra europæisk Politik*, som mere og mere traadte frem i *Washington*. Udviklingen synes at gaa i en helt anden Retning end den, som Wilson havde indvarslet. Omslaget i Ententens Politik overfor Rusland opfattedes og bedømtes almindeligvis i Amerika som

Amerikansk republikansk Senator *Lodge*. En af Præsident Wilsons Modstandere i Senatet.

et *Forsøg fra engelsk Side paa at komme Amerika i Forkøbet* med Hensyn til *Handelen paa Rusland*. En ret paafaldende Misstemning mod England kom til Orde i den amerikanske Presse, saa at *Sir Edward Grey*, der som engelsk Ambassadør med ringe Held havde arbejdet paa en nøjere engelsk-amerikansk Forstaaelse, maatte rykke ud med en Erklæring, hvori han indrømmede Berettigelsen af de foreslaaede Reservationer udfra et amerikansk Standpunkt. Amerikaneren *Hoover*, den tidligere Levnedsmiddeldirektør for de Allierede, hævdede i et Opraab, at Finansnøden i Europa ikke var egentlig kritisk undtagen for enkelte Landsdeles Vedkommende, og at *Amerika ikke kunde yde Europa større Laan eller Kredit*. De eneste Lande, der afgjort trængte til Hjælp, var *Finland, Belgien, Polen, Czekoslovakiet* og *Østrig*. Hvad Østrig angik, maatte man føde det i denne Vinter, men man skulde lade de Allierede forstaa, at det var paa Betingelse af „at det blev stillet Østrig frit at indgaa saadanne politiske Forbindelser, som kan forhindre, at Østrig bliver et permanent Fattighus".

Til Versailles Fredens Bestemmelser hørte Udleveringen af „*Krigsforbrydere*". Tyskerne kunde maaske have opnaaet en gunstigere Stilling, hvad dette Spørgsmaal angaar, hvis Den Tyske Republik strax fra Begyndelsen havde besluttet at skride ind overfor de Personer, om hvem det kunde konstateres, at de havde gjort Brud paa Krigens Love og Sædvaner og derved bidraget til at stille hele den tyske Krigsførelse i et saa odiøst Lys. *Men Regeringen foretog sig intet*, og forskellige mærkelige Krigsretssager gav Vidnesbyrd om, *at den gamle preussiske militære Kasteaand trivedes uforstyrret*.

I de første Dage af *Februar* kom de Alliereges Note til den tyske Regering med Kravet om *Udlevering af foreløbig ca. 900 Personer*, — senere eventuelt Andre, mod hvem der under Retsforhandlingerne maatte fremkomme Anklagemateriale. Blandt Listens Navne var *alle de hohenzollernske Prinser, den bayerske Exkronprins, Hindenburg* og *Ludendorff* og alle de betydeligste *tyske Hærførere* og *Undervandsbaadførere*, fremdeles tyrkiske Statsmænd som *Enver Pasha* og *Djemal Pascha*. Hr. *v. Lersner* demonstrerede ved at *nægte at modtage Noten*, der saa *oversendtes til Berlin*. I Tyskland vakte Udleveringskravet — særligt paa Grund af Listens Navne og Omfang — en voldsom Bevægelse, der forenede alle Partier — selv de uafhængige, som mente at Krigsforbryderne kun burde hænges paa tyske Lygtepæle, — i Kravet om *Afvisning*.

Amerikaneren *Hoover*, som efter Vaabenstillstanden udstrakte sin Hjælpevirksomhed paa Ernæringens Omraade til det sydøstlige Europa.

Efter v. Lersners Demonstration synes *Lloyd George* at have faaet Skrupler, og den britiske Lordkansler sendtes i Hast til *Paris* for at gøre det „mo-

dificerede" engelske Synspunkt gældende. Men den franske Regering stod fast, og der udsendtes en officiel Meddelelse, der udtrykte Ambassadørkonferencens Enighed. Samtidigt kom de franske Ønsker om at faa *Rhingrænsen* etableret, tydeligt til Orde i en udenrigspolitisk Erklæring af den nye Konseilspræsident *Millerand* i Deputeretkamret *den 6. Februar*, hvori det hed, at Tyskland ikke havde opfyldt sine Pligter med Hensyn til *Kulleveringen*, hvorfor Tyskland vilde faa Underretning om, at Fredstraktatens Bestemmelser om *Ophævelsen af Okkupationen af venstre Rhinbred* (Köln om 5 Aar, Coblenz om 10 Aar, Resten om 15 Aar) var *suspenderede*. Til syvende og sidst gjorde Englands modererende Indflydelse sig dog gældende, og de Allierede gik ind paa Forslaget om, at *Krigforbryderne skulde dømmes ved tyske Domstole*, men med den Tilføjelse, at de Allierede selv vilde afgøre, om den Dom, de tyske Domstole fældede, maatte være tilfredsstillende.

Robert Lansing.
Amerikansk Udenrigsminister.
[Efter Tegning i „The Christian Science Monitor", Boston.]

Den tyske Note var afsendt *den 25. Januar*, de Alliieredes Svar fremkom *midt i Februar* som det første Resultat af den *Konference*, der indlededes *den 12.* i *London*, og hvori de tre Premierministre *Lloyd George*, *Millerand* og *Nitti*, deltog.

Samtidigt vedtog London-Konferencen en Note til *Holland*, der havde *nægtet at udlevere Ex-Kejser Wilhelm til Ententen.* De Allierede udtalte heri deres Forbauselse over, at det hollandske Svar „ikke indeholder et Ord til Misbilligelse af Kejserens skændige Forbrydelser, for hvilke ogsaa saa mange Hollændere i rum Sø er bleven de uskyldige Ofre", og hævdede, at Hollands Vægring betød *en Opmuntring for de tyske Demonstrationer*, der viste, at den tyske Nation stadigt tror, at *Magt er Ret.* I Slutningen af Noten antydedes dog „Muligheden af at forlige Hollands Skrupler med de virkningsfulde Forholdsregler, der maa tages enten paa Stedet eller ved at holde Ex-Kejseren paa Afstand fra Skuepladsen for hans Forbrydelser og gøre det umuligt for ham fremtidigt at øve sin fordærvelige Indflydelse i Tyskland". Den hollandske Regering forstod Vinket, og efter at den havde erklæret, at *den paatog sig det fulde Ansvar for en sikker Bevogtning af Ex-Kejserens Person og Kontrol med hans Brevvexling og øvrige Forbindelse med Omverdenen*, lod Ententemagterne Sagen bero derved.

John D. Ryan.
Af Wilson udnævnt til Leder af Luftfladevæsenet. Senere Lansings Efterfølger som Amerikas Udenrigsminister.
[Original som ovenfor.]

Konferencen behandlede ogsaa *Adriaterhavs-Spørgsmaalet.* Man vedtog Ordlyden af et Svar til Præsident Wilson, der skarpt havde protesteret mod en Ordning af dette Spørgsmaal efter de italienske Synspunkter og imod Wilsons Villie. Løsningen af Differencerne mellem Italien og Jugoslavien blev saaledes *atter skudt ud* i Fremtiden.

Efter nogle Dages Afbrydelse blev London-Konferencen genoptaget *den 23. Februar.* Man begyndte

Earl of Reading. Januar 1918 til Maj 1919 extraordinær britisk Gesandt i De Forenede Stater.

med at drøfte *det russiske Spørgsmaal.* I denne Sag indtog den engelske og den franske Regering nu som før forskellige Standpunkter. Lloyd George ønskede *en Udsoning med det bolchevikiske Rusland* og *en Genoptagelse foreløbigt af den kommercielle Forbindelse.* Efterhaanden blev det dog klart, at man ikke kunde bringe Handelsforbindelsen i Gang uden i det mindste de facto at *anerkende Sovjetregeringen,* og Lloyd George haabede ved Tilvejebringelse af den diplomatiske Forbindelse med *Moskva* at kunne dæmme op for den *Fare,* som *den bolchevikiske Agitation* i For- og Mellemasien betød for *Englands Herredømme i Orienten.* Italien stod ganske paa Lloyd Georges Standpunkt. I *Frankrig* vilde man ikke indlade sig paa Forhandlinger med Moskvaregeringen, før den havde *anerkendt Ruslands udenrigske Gæld,* og desuden ansaa man i al Almindelighed *en Forhandling med Bolchevikerne for udsigtsløs,* da Bolchevikerne ikke plejer at vise synderlig Respekt for givne Ord. Ved London-Konferencen indtog Millerand ogsaa det Standpunkt, at der ikke fra Frankrig forelaa nogen *Nødvendighed* for at træde i Forbindelse med Bolchevikerne, men Konferencen enedes om defintivt at *ophøre med Levering af Vaaben og Penge til den russiske Bolchevismes Modstandere og at fraraade Polakkerne en Offensiv mod Rusland.* Tanken om en Anerkendelse de facto af Sovjet-Rusland opnaaede imidlertid ikke tilstrækkelig Tilslutning til at blive vedtaget, men man besluttede, at de Lande, der ønskede at genoptage Handelen med Rusland, skulde være berettigede dertil.

Konferencen behandlede yderligere Spørgsmaalene om *den ungarske* og *den tyrkiske Fred,* og udsatte derpaa sine Møder til *den 4. Marts.* Faa Dage efter udsendte *det øverste Raad* en lang Erklæring om *de økonomiske Forhold.* Heri betonedes Vigtigheden af snarest muligt at faa Fredstilstanden fuldtud genoprettet og normale økonomiske Forhold tilvejebragt i Østeuropa, saa at *Hærene overalt kunde blive bragt ned paa Fredsfod og Rustningerne blive begrænsede.* Genrejsningen af *de ødelagte Egne,* særligt i *Nordfrankrig,* var af allerstørste Betydning, men det var klart, at de dertil fornødne Pengemidler ikke kunde tilvejebringes, før man havde modtaget *Erstatning fra Tyskland.* Baade i Tysklands og i dets Kreditorers Interesse var det ønskeligt, at det Totalbeløb, der skulde betales i Erstatning af Tyskland, blev fastsat saa snart som muligt.

Mr. Walter Hines Page. F. 1855 i Cary i Nord Carolina. Kendt som Forfatter. 1890—95 Redaktør af Tidsskriftet „Forum", 1896—99 af „The Allantic Monthly." Fra April 1913 til September 1918 amerikansk Gesandt i London.

Londonforhandlingernes Forløb fulgtes i Frankrig med *stigende Mistillid.* Det hed sig, at *Nitti* ligefrem havde fremsat Planer om *en Revision af Versailles Freden* og havde fundet *Støtte hos Lloyd George.* Da Nitti paa Hjemvejen fra London passerede *Paris,* udtalte han til Interviewerne, at han satte sin Lid til *den internationale financielle Konference,* som *Folkenes Forbund* vilde sammenkalde i *Bruxelles,* og i hvilken *de neutrale Stater* og maaske ogsaa *Tyskland* skulde deltage. *Den tyske Industris*

Fransk Gesandt i De Forenede Stater *J. J. Jusserand.*

Genrejsning var nødvendig, hvis den økonomiske Ligevægt i Europa skulde genoprettes, og hvis Tyskland overhovedet skulde kunne betale det Beløb, der skulde anvendes til Genopbygning af de hærgede Egne. Dette var ubestridelig rigtigt, men det var den Art Sandheder, der var ilde hørte i Paris, selv om franske Blade ogsaa lejlighedsvis kunde anstille pessimistiske Betragtninger over Tysklands Betalingsmuligheder. I det franske Deputeretkammer holdt *Barthou*, Præsidenten for Udvalget for Udenrigsanliggender, Millerand til Ilden: Regeringen maatte under ingen Omstændigheder gaa med til en Revision af Versailles Freden, da en saadan Revision vilde betyde *en Tilsidesættelse af Frankrigs Rettigheder.*

I April fremkaldte *det spartakistiske Oprør i Ruhr Distriktet* en Krise indenfor de Allieredes Lejr. Den tyske Regering forlangte Tilladelse til at *forhøje* den Troppestyrke, den efter Versailles Freden maatte holde i den neutrale Zone, for saaledes at kunne knuse Oprøret. *Frankrig* vilde ikke gaa med hertil, og da den tyske Regering alligevel sendte Rigsværnstropper til Ruhr, besatte Franskmændene *Frankfurt* og enkelte andre Byer, og anvendte dertil sorte Tropper. Lloyd George udtalte i en Note uden Omsvøb sin Misbilligelse af det af Frankrig tagne Skridt. Millerand besvarede den engelske Note i en rolig og beroligende Tone og lovede, at Frankrig ikke vilde træffe yderligere Skridt uden at søge Føling med sine Allierede, og at Besættelsen skulde ophøre, saa snart de tyske Rigsværnstropper blev *fjernede* fra den neutrale Zone.

Man talte sig saaledes til Rette. Der blev atter slaaet Bro over de fransk-engelske Divergenser, og Ententestatsmændene kunde *den 19. April* forsonede mødes paa italiensk Grund, i Rivierabyen *San Remo*, hvor Drøftelserne fra London skulde fortsættes.

Paa San Remo Konferencen mødtes *Millerand, Lloyd George, Nitti, Venizelos* og den japanesiske Ambassadør i Paris *Matzui. En belgisk Mission* og *Cheferne for de Allieredes Hære og Flaader* ankom tillige, og *De Forenede Staters Ambassadør i Rom, Johnson*, indfandt sig for at hilse paa de forsamlede Statsmænd, men tog ikke Del i Forhandlingerne. *Balfour* indtraf paa Mødets anden Dag. Den italienske Regering havde anmodet den *jugoslaviske Regering* om at lade sig repræsentere i San Remo, og Regeringen i *Belgrad* havde ogsaa udnævnt Delegerede, men i sidste Øjeblik indløb der telegrafisk Efterretning om, at disse var „syge", og Konferencen maatte saaledes undvære en jugoslavisk Repræsentation.

Amerikansk Gesandt i London efter Page Mr. *John William Davis.*

De Spørgsmaal, der i første Række interesserede Frankrig, var *Tysklands Afvæbning* og *Fastsættelsen af den tyske Skadeserstatnings Beløb.* Franskmændene nærede stadigt en Frygt, som man i England betragtede som overdreven, for at Tyskland

skulde blive i Stand til at føre en Revanchekrig. De Kulmængder, som Tyskland hidtil havde leveret Frankrig — som Erstatning for Ødelæggelsen af Minerne i Nordfrankrig — stod langt tilbage for det fastsatte Maal. Hvad endelig Erstatningssummen angik, var England og Italien stemt for at faa den fastsat til *et bestemt Beløb én Gang for alle*, medens Franskmændene ønskede, at *Summen kunde forhøjes, efterhaanden som Tysklands økonomiske Evne voxede.* At man ved en saadan Politik vilde svække Tysklands Interesse i dets egen økonomiske Genrejsning, vilde man i Frankrig ikke forstaa. Man frygtede kun for, at der, naar Tyskland kom til Kræfter, kunde indtræffe en Situation, hvor de tyske Borgeres Skattebyrder blev mindre end dem, som de franske Borgere maatte bære paa Grund af den Krig, som Tyskland havde paatvunget dem. Foreløbigt havde Tyskland ikke gjort Mine til at begynde paa Betalingen af sine Afdrag paa Skadeserstatningen.

Uoverensstemmelserne traadte grelt frem strax i San Remo Konferencens første Møde. Lloyd George og Nitti stillede *Forslag om en Konference i Paris*, hvor de med Versailles Traktatens Udførelse sammenhørende Spørgsmaal skulde drøftes, og hvor *Tyskland skulde være repræsenteret.* Da Millerand stillede sig ganske afvisende for denne Tanke, forlod man foreløbigt det kildne tyske Spørgsmaal og tog fat paa Spørgsmaalet om *Freden med Tyrkiet.* Den følgende Dag forelaa der fra den nye tyske Udenrigsminister *Dr. Köster* tre Noter. hvori han anmodede om Tilladelse til at fordoble det Antal Tropper (100,000 Mand), som Tyskland efter Versailles Traktaten havde Ret til at holde paa Benene, Tilladelse til at forsyne Hæren med svært Artilleri og Flyvemateriel — begge Dele forbudt i Versailles Traktaten — og til at holde Tropper i Ruhr Distriktet. Lloyd George og Nitti stillede sig ikke uvilligt til de tyske Ønsker, som man imidlertid fra fransk Side betragtede som absolut uantagelige. I tre Dage kom man ikke et Skridt videre, men endelig den 24. enedes Millerand og Lloyd George efter en længere, privat Samtale om et Kompromis, som Nitti den følgende Dag, om end modstræbende, gik med til. Resultatet af dette Kompromis blev *en til Tyskland rettet Fælleserklæring*, hvori det hed, at et Forslag som det, den tyske Regering havde stillet, end ikke kunde drøftes, saa længe Tyskland undlod at opfylde sine Forpligtelser og skride til Afvæbning, ja, saa længe det end ikke havde undersøgt, hvorledes det vilde kunne imødekomme sine Forpligtelser, naar de forfaldt. De Allierede var ikke ukendte med den tyske Regerings Vanskeligheder og søgte ikke at paatvinge den en altfor stræng Fortolkning af Traktaten, men de var enige om at erklære, *at de ikke kunde finde sig i fortsatte Brud paa Traktaten*, der *skulde* gennemføres, og de var „fast besluttede paa at træffe alle Forholdsregler, endog, om fornødent, *en ny Besættelse* af en Del af det tyske Omraade, med det Formaal at sikre Traktatens Gennemførelse". De erklærede paa den anden Side, at de ikke havde til Hensigt at annektere nogen Del af det tyske Omraade. I den Tanke, at de Spørgsmaal, der var opstaaet ved Bruddene paa Traktaten og ved Forholdsreglerne til at sikre dens Overholdelse, bedst kunde løses ved mundtlig Drøftelse mellem Statscheferne, havde man besluttet at indbyde den tyske Regerings Ledere til *en direkte Konference* med de allierede Regeringers Ledere. Hvis man naaede til en tilfredsstillende Ordning, var de Allierede tilbøjelige til at drøfte alle de Spørgsmaal, der angik Tysklands indre Orden og økonomiske Velvære, med de tyske Repræsentanter; men Tyskland maatte forstaa, at Enigheden mellem de Allierede med Hensyn til Traktatens Gennemførelse var lige saa inderlig, som den var under Krigen, og *at det eneste Middel for Tyskland til igen at indtage sin Plads i Verden, var loyalt at opfylde de Forpligtelser, det havde skrevet under paa.*

Tyskland fik altsaa ikke den ønskede Tilladelse til at forøge sin Hær, og det blev kraftigt mindet om sin Pligt til at opfylde Traktaten. Paa den anden Side var Millerand gaaet med til den engelsk-italienske Tanke om en Konference, hvor *Tyskland var repræsenteret* og *selv* kunde fremsætte sine Synspunkter. Til Skuepladsen for Mødet, der skulde finde Sted en Gang i Maj, valgte man den belgiske By *Spa*. Den tyske Presses uforsigtige Triumfraab om „Revision af Versailles Traktaten" foranledigede imidlertid Ententemagternes officiøse Organer til at præcisere, at det ingenlunde drejede sig om *en Revision*, men kun om *en Undersøgelse* af det Spørgsmaal, hvorledes Versailles Traktatens Bestemmelser bedst kunde opfyldes, og at Tyskerne ikke paa Konferencen skulde have Lejlighed til at være med i *Drøftelserne* om Skadeserstatningens Beløb, men blot give *Oplysninger* om deres Betalingsevne og om den Maade, paa hvilken de agtede at betale deres Gæld.

Tommaso Tittoni. F. 1849. Udenrigsminister i det italienske Kabinet Giolitti. Oprindeligt Sagfører. Medlem af Deputeretkamret fra 1886, Senator fra 1902. Udenrigsminister 1903—5 og 1906—10.

Ogsaa flere andre vigtige internationale Møder var berammede til Maj Maaned. I Januar havde en Række ledende Personligheder, Politikere og Finansmænd, i forskellige forhen krigsførende og neutrale Lande udsendt et Memorandum, hvori de opfordrede deres Regeringer til snarest at sammenkalde *en Finanskonference* for at undersøge den økonomiske Krisetilstand Verden over og tage Stilling til dens Afhjælpning. Dette Memorandum blev omgaaende besvaret af den amerikanske Finansminister *Glass*, der erklærede at De Forenede Stater *ikke* kunde yde nye Regeringslaan, og at Ministeriet *ikke* ønskede at sende nogen officiel Delegation til en saadan Konference. Heller ikke den britiske Regering turde love flere Laan, men lod dog gennem *Chamberlain* udtale, at den vilde udsende befuldmægtigede Repræsentanter, hvis et af de neutrale Lande eller Folkenes Forbund opfordrede dem dertil. En saadan Opfordring fra Folkenes Forbund forelaa i Begyndelsen af Maj, idet det indbød de forskellige allierede og neutrale Lande til at lade sig repræsentere paa *en Finanskonference i Bruxelles* i Slutningen af samme Maaned. Planen blev gennemgaaende modtaget med Velvillie overalt, og man ventede, at ogsaa New Yorks Handelskammer vilde afsende en Delegation.

Endvidere havde den tyske Rigskansler *Müller* til den franske Regering stillet et Forslag om, at *en fransk-tysk økonomisk Kommission* skulde træde sammen med det Formaal at bringe Klarhed i de gensidige økonomiske Forhold og navnlig drøfte Vareudvexlingen mellem de to Lande. I Frankrig vandt denne Tanke strax Tilslutning. *Paris* blev bestemt til Stedet for Forhandlingerne, der skulde begynde allerede ved Midten af Maj. Da nu Spa Konferencens Sammentræden blev fastsat til *den 25. Maj* og Spa Konferencen altsaa i Tid omtrent vilde falde sammen med Finanskonferencen i Bruxelles, blev man enig om at udsætte denne sidste, saa meget mere, som man gerne først vilde se og eventuelt drage Nytte af de fransk-tyske økonomiske Forhandlinger.

Fra tysk Side blev der imidlertid fremsat Ønske om ogsaa at faa Spa Konferencen udsat til en Gang efter Afslutningen af de tyske Valg den 6. Juli. Ønsket fik Støtte hos de engelske og italienske Statsmænd. Men inden de Allierede endnu havde truffet nogen Afgørelse desangaaende, enedes de tyske Rigsministre og Statsministre fra de ledende tyske Enkeltstater om en Udtalelse om, at det var *meningsløst for Tyskerne at drage til Spa for at drøfte Udførelsen af Versailles Traktaten, som krænkedes saa groft gennem Besættelsen af Frankfurt o. a. Omraader.* Faa Dage senere forelaa der fra Paris en Erklæring om, at det nu var konstateret, at det Antal tyske Tropper, der fandtes i den neutrale Zone, efterhaanden var blevet indskrænket til den tilladte Styrke, hvorfor General *Degoutte* havde faaet Ordre til at trække sine Tropper tilbage. Det tilføjedes, at Rømningen paa ingen Maade var fremkaldt af tyske Trusler. *Den 17. Maj* tidligt om Morgenen blev saa de franske og belgiske Okkupationstropper i al Stilhed trukket tilbage.

Camille Huysmans. Belgisk Socialistfører. I sin Tid ivrig for Tilvejebringelsen af den mislykkede Socialistkonference i Stockholm.

Hindringerne for Spa Konferencen var hermed ryddede af Vejen. Men først gjaldt det om at opnaa Enighed mellem de Allierede om det faste Program, som de havde besluttet at møde med i Spa. Man havde ikke i San Remo kunnet enes om en Plan for Fastsættelsen af Skadeserstatningssummen fra Tyskland og dens Fordeling mellem de Allierede indbyrdes, og man havde derfor foreløbigt henvist Spørgsmaalet til Drøftelse ved britiske og franske Finansexperter. Disse Drøftelser begyndte *den 10. Maj* og fulgtes umiddelbart, *den 15.*, af *en Sammenkomst mellem Lloyd George og Millerand ved Søbadet Hythe ved Folkestone*, hvor den engelske Premierminister havde søgt Rekreation. *Hythe* eller *Folkestone Konferencen* varede i to Dage og resulterede i Enighed om følgende Hovedpunkter:

Spa Konferencen skulde udsættes til efter de tyske Valg; man foreslog den 21. Juni. Ingen Ændringer i Fredstraktaten kunde tilstedes. Afvæbningsbestemmelserne skulde strax efterkommes. De engelske og franske Finansexperter skulde strax forberede Forslag til Fastsættelse af de Minimumsbeløb for den tyske Gæld, som de Allierede kunde gaa ind paa, og som lod sig forene med Tysklands Betalingsevne, samt af Betalingsmaaden og fremdeles af Betingelserne for Fordelingen af Beløbene mellem de Allierede. Millerand opgav herved principielt det hidtil forfægtede franske Krav om, at Erstatningsbeløbene skulde kunne sættes i Vejret med Tysklands voxende Betalingsevne, og gik med til Fastsættelsen af et bestemt Beløb én Gang for alle, idet han dog fordrede og opnaaede en Forret for Frankrig indenfor en bestemt Tidsperiode. Finansexperterne foreslog at fastsætte Erstatningssummen til *120 Milliarder Mark i Guld*, hvoraf Frankrig skulde have *66*.

Den Eftergivenhed, som Millerand her havde vist overfor det engelske Standpunkt, vakte ikke ringe Misstemning i Frankrig, særligt hos de Mænd, der havde været med til at skabe Versailles Traktaten. *Poincaré* nedlagde sit Hverv som Formand for „Genrejsningkommissionen" („Commission des Réparations"), fordi dennes Betydning vilde blive stærkt indskrænket, naar dens Beregninger ikke længere skulde lægges til Grund for Tysklands Betalingspligt, og *Clemenceau* udtalte sin Billigelse af dette Skridt. Millerand forsvarede sin Politik overfor en

Delegation fra Senatets Finans- og Udenrigsudvalg: Fixeringen af Erstatningen betød ikke en Revision af Traktaten, og de 66 Milliarder Mark i Guld, der vilde tilfalde Frankrig, vilde efter de nuværende Kurser nogenlunde svare til de 210 Milliarder Francs, hvortil den Skade, som var paaført Frankrig, var opgjort. De Leverancer in natura, som Tyskland skulde udrede, var ikke medregnede i de 66 Milliarder Mark.

Under gode Auspicier havde den fransk-tyske økonomiske Konference begyndt sine Forhandlinger i *Paris* under den franske Handelsminister *Isaacs* Ledelse. Men Spa-Konferencen mødte *nye Hindringer*, denne Gang fra *italiensk* Side. Den italienske Regering havde først protesteret ret kraftigt mod Hythe Forhandlingerne, som var bleven afholdt uden Italiens Deltagelse, hvorfor Italien maatte forbeholde sig sin Stilling til de der trufne Afgørelser. Men dernæst hævdede Nitti, at en Udsættelse af Spa Konferencen var absolut nødvendig, fordi der efter det italienske Parlaments Sammentræden den 9. Juni kunde ventes en storpolitisk Debat, hvis Forløb maatte blive afgørende for Kabinettet Nittis Skæbne. Fremdeles protesterede Italien mod den trufne Ordning angaaende Fordelingen af Erstatningen fra Tyskland, idet Italien kun skulde have en Tiendedel deraf, men til Gengæld Hovedparten af de østrigske og ungarske Erstatningssummer, med Betalingen af hvilke det dog vilde tage lang Tid. Ogsaa Tyskland ønskede Spa Konferencen yderligere udsat, idet den Rigsdag, der skulde vælges den 6. Juni, først kunde træde sammen den 23., men den nye tyske Regering kunde da ikke være repræsenteret i Spa den 21. og følgende Dage. Ententemagterne besluttede at udsætte Konferencen til *den 5. Juli.*

Socialisten *Karl Legien.*
Medlem af den tyske Fredsdelegation.
Formand for de frie Fagforeningers Generalkommission.

Imidlertid fandt *den 4. Fredsslutning* Sted, *Freden mellem de allierede Magter og Ungarn.* Forhandlingerne derom havde staaet paa i henved et halvt Aar. *Den 15. Januar* modtog *Grev Apponyi* som Leder af den ungarske Fredsdelegation i det franske Udenrigsministeriums Bygning i Paris Udkastet til Fredstraktaten. Udkastet er nøje overensstemmende med den østrigske Fredstraktat i alt, hvad der angaar Folkenes Forbund, Krigsfangerne, Straffebestemmelserne, Erstatningerne, Skibsfarten, Flyvevæsenet, Havne, Vandveje o. s. v. Grænserne drages efter følgende Linier.

Mod *Østrig: Antonienhof, Hidegseg, Salomonvar, Pinkamendzent* til et Punkt 2 km øst for *Toka*; mod *Jugoslavien: Kotormany, Murs* Løb, *Dravas* Løb, *Kassad, Beremend, Kun Baja, Kubakhaza;* mod *Rumænien: Nagylak, Dombagyhaz, Bagamaz, Magoslizet;* mod *Czekoslovakiet: Theiss'* Løb, *Barabas, Satoralja, Pusztafalu, Hidveg Arda, Tarnosz, Donaus* Løb til *Antonienhof.*

Mod Nord afstaas 27,000 Kvadratkm. Land med 2 Mill. Indbyggere, mest *Slovaker;* de Landstrækninger, der her overlades til Czekoslovakiet, er rige paa Metaller og rummer store Skove. Mod Øst afstaas til Rumænien *Transsylvanien* (Siebenbürgen) med over 3 Mill. Indbyggere. Mod Vest afstaas nogle mindre,

Kronprins Karol af Rumænien med sin lille Søster, *Prinsesse Ileana.*

væsentligt af Tyskere beboede Strækninger med Byen *Sopron* (Ödenburg) til Østrig. Ungarn opgiver alle Krav paa *Fiume* og *Omegn.* Afstaaelserne omfatter ialt *185,000 Kvadratkm.* med *ca. 10. Mill. Mennesker* og Ungarn beholder blot tilbage *140,000 Kvadratkm.* med omtr. *10 Mill.* Indbyggere.

Ungarn maa kun beholde en Militærstyrke paa 35,000 Mand. —

Rumænien gaar ind paa de Bestemmelser, som de allierede og associerede Magter anser for nødvendige til Beskyttelse af de ikke-rumænske Beboeres Interesser. *Czekoslovakiet* forpligter sig til ikke at opføre Militærværker i den Del af dets Omraade, der ligger paa Donaus højre Bred syd for *Bratislava.*

De ungarske Modforslag, som blev overleverede i Paris af Apponyi den 12. Februar, indeholdt bl. a. Krav om Folkeafstemning i *Temesvar Banatet* som Fredskonferencen havde tildelt Jugoslavien, og i visse af de Landstrækninger, som skulde afstaas til *Czekoslovakiet* fremdeles Fordring paa *Fiume* og Krav om Ret til at holde en større Hær til Beskyttelse mod Naboerne. Den 5. Maj modtog den ungarske Fredsdelegation det øverste Raads Svar. De territoriale Bestemmelser var uforandrede som i det oprindelige Udkast. Folkeafstemning skulde ikke finde Sted, men hvis Grænsekommissionen mente, at Traktaten paa et eller andet Sted medførte Uretfærdigheder, kunde den henvende sig til *Folkenes Forbund*, der da vilde tilbyde sin Mægling til paa venskabelig Vis at berigtige Traktaten. Den ruthenske Befolkning kunde give Meddelelse om sine Ønsker.

Det var saaledes kun ubetydelige Indrømmelser, Ungarerne havde opnaaet. Men til Trods for Magyarernes Fortvivlelse, der gav sig Udslag i Protestmøder og Demonstrationer mod Fredsbetingelserne, besluttede den ungarske Regering dog at bøje sig for Nødvendigheden, og *den 4. Juni 1920 blev Freden underskrevet i Versailles.*

De tyske Valg skaffede *Yderpartierne* betydelig Fremgang og gjorde det meget vanskeligt at faa dannet den nye Regering. Man prøvede den ene politiske Kombination efter den anden, men Uger igennem lykkedes det ikke at faa stablet en Regering paa Benene. Imidlertid samledes Interessen foreløbig om en Række andre internationale Spørgsmaal, først og fremmest Lloyd Georges Forhandlinger

med den til London afsendte *russiske Mission* under *Krassins* Ledelse (hvorom nærmere nedenfor), og om de i Forbindelse med den tyrkiske Fred staaende Forviklinger i Orienten. *Den sønderjydske Traktat* blev gjort færdig af Ententens Statsmænd.

Den 20. Juni erfarede man, at der havde fundet *en ny Konference* Sted i *Hythe* mellem *Lloyd George* og *Millerand*, og at *Marschal Foch*, *Sir Henry Wilson* og den græske Premierminister *Venizelos* havde været til Stede ved den Lejlighed. Der var i Forvejen bebudet *en interallieret Konference i Boulogne den 21. Juni*, og det i al Hast arrangerede andet Møde i Hythe skulde tjene som Forberedelse. Her traf man Beslutning om at anbefale den interallierede Konference i Boulogne, at der maatte gives *de militære Raadgivere Instrux om strax at blive enige om Forslag til Fremskyndelse af Tysklands traktatmæssigt fastsatte Afvæbning.*

Umiddelbart efter afholdtes Mødet i Boulogne, hvor foruden Hythe Mødets Deltagere ogsaa den franske Finansminister *Marsal* og de engelske Ministre *Balfour* og *Austen Chamberlain* var tilstede. Her blev den nævnte Aftale stadfæstet, og det blev fremdeles bestemt, at den Frist til *den 26. Juni*, der var blevet givet *Tyrkiet* til Overvejelse af Fredsvilkaarene, ikke skulde forlænges, og at der til Spa skulde indbydes Delegerede fra *Grækenland*, *Polen*, *Portugal*, *Rumænien*, *Czekoslovakiet* og *Jugoslavien*. Et andet Spørgsmaal, der havde været drøftet baade i Hythe og i Boulogne, nemlig *Venizelos' Tilbud* om, at *Grækenland* skulde paatage sig *at bekæmpe de tyrkiske Nationalister*, blev først afgjort nogle Dage senere, idet Tilbudet stiltiende blev akcepteret. Derimod var man endnu ikke naaet til Enighed om Spørgsmaalet om *den tyske Skadeserstatning*. Efter den Modtagelse, Planen om Erstatningssummens Fixering havde faaet i Frankrig, var de fransk-engelske Finansexperter nu mest stemte for at vende tilbage til den oprindelige franske Tanke, at lade Summen stige proportionalt med Tysklands voxende Betalingsevne. Boulogne Konferencen udskød Spørgsmaalet, idet den vedtog, at Finansexperterne skulde udarbejde et Forslag, som derefter skulde drøftes paa *en Konference i Bruxelles* umiddelbart før Spa Konferencen. Drøftelserne om Afvæbningen i Tyskland førte til Affattelsen af tre Noter, hvori de Allierede erklærede, at de i fuldt Omfang opretholdt de Afrustningsforpligtelser, som Tyskland havde paataget sig ved Versailles Traktaten. Dog kunde de gaa med til en Forøgelse af det gamle Ordenspoliti fra 92,000 til 150,000 Mand, heri beregnet den Styrke paa 100,000 Mand, der var bleven godkendt som Politistyrke i den neutrale Zone. Da Udleveringen af det tyske Luftværnsmateriel endnu ikke var gennemført, kunde de Allierede ikke foreløbigt tillade Tyskland at genoptage Fabrikationen af Luftmateriel.

De potencia a potencia. (Staterne indbyrdes.)

Argentinsk Karikatur fra Verdenskrigen: „Diplomatiet arbejder."

Et Møde mellem *Lloyd George*, *Millerand*, den belgiske Premierminister *Delacroix* og *Grev Sforza*, Udenrigsministeren i det nye italienske Kabinet *Giolitti*, fandt Sted den 2. Juli

Grev Sforza.
Udenrigsminister i det nye italienske Kabinet Giolitti af Juni 1920.

i Bruxelles. De langvarige Forhandlinger den 3. endte imidlertid resultatløst med, at Lloyd George uden at sige et Ord gik sin Vej. Saaledes afsluttedes Bruxelles Konferencen, uden at Parterne var komne hinanden nærmere, hvad Spørgsmaalet om Skadeserstatningen angik. Dette Hovedpunkt kunde altsaa ikke komme til Forhandling i Spa. Men de Forhaabninger, som Tyskerne havde stillet til Uenigheden mellem de Allierede blev skuffede. Paa de Punkter, der skulde drøftes med Tyskerne, mødte de allierede Statsmænd med deres faste Program. Lloyd George hævdede Versailles Traktatens Ukrænkelighed med ikke mindre Styrke end Millerand.

Den 5. Juli traadte Spa Konferencen sammen. *Den tyske Delegation* lededes af den nye Rigskansler, *Fehrenbach. Delacroix* som Mødets Præsident fremsatte Dagsordenen, paa hvilken Afvæbningsspørgsmaalet stod først. Fehrenbach udtalte, at han først i sidste Øjeblik havde erfaret, at denne Sag skulde til Forhandling. Rigsværnminister *Gessler* og den Øverstkommanderende, General *v. Seeckt* maatte i den Anledning tilkaldes, men kunde først være i Spa den følgende Eftermiddag. Forhandlingerne blev derfor udsatte. I det næste Møde fik Gessler Ordet, og erklærede, at *Afleveringen af Krigsmateriellet i Hovedsagen var fuldbyrdet,* og at Tyskland ikke kunde indlade sig paa at reducere sin Stridsmagt til 100,000 Mand, men maatte have mindst 200,000 under Vaaben. Lloyd George paatalte skarpt den første Paastand, som blev modsagt af de engelske Sagkyndige, og konkluderede derhen, *at Tyskland ikke havde opfyldt og altsaa efter Gesslers Udtalelser heller ikke agtede at opfylde Versailles Traktatens* Bestemmelser. I det hele taget gik Lloyd George de tyske Delegerede skarpt paa Klingen, og erklærede, at det var Tal og Data, de Allierede vilde have. Tilsidst henviste han Sagens nærmere Behandling til de Alliieredes Sagkyndige, og paa Basis af disses Undersøgelser *diktereede* Lloyd George i Mødet *den 8.* Tyskerne de Alliieredes Betingelser, der i Hovedsagen gik ud paa følgende:

Tyskland skulde strax indlede Afvæbningen af Indbyggerværnene og Sikkerhedspolitiet, sørge for, at den civile Befolkning afleverede alle de Vaaben, som den var i Besiddelse af, tage fat paa Ophævelsen af den almindelige Værnepligt udlevere alle de Forraad af Vaaben og Ammunition, som det efter Versailles Traktaten ikke var berettiget til at beholde, og medvirke til deres Ubrugeliggørelse samt gennemføre de endnu uudførte Traktatbestemmelser om Luft- og Søværnet. De Allierede vilde strække sig saa vidt, at de udsatte Tidspunktet for Indskrænkningen af Rigsværnet til 100,000 Mand indtil *den 1. Jan. 1921,* men saaledes, at Hæren *den 1. Okt. 1920* allerede skulde være sat ned til 150,000 Mand, og de vilde tillade den tyske Regering indtil den 1. Okt. at holde et af de interallierede militære Tilsynskomitéer nærmere fastsat Antal Tropper i den neutrale Zone, for at de kunde tage Del i Indsamlingen af Vaaben. Men dersom det gennem Tilsynskomitéerne konstateredes, at disse Betingelser ikke blev loyalt udført, vilde de Allierede træffe Foranstaltninger til *en ny Besættelse af Ruhr eller andet tysk Omraade.*

Dette Ultimatum fremkaldte *stor Bestyrtelse* i Tyskland. Under Revolutionstidens Uorden var jo Masser af Vaaben blevne spredt blandt den civile Befolk-

ning, og overalt fandtes skjulte Vaaben, baade hos Arbejderne og hos Reaktionens Tilhængere. Man ansaa det for næsten umuligt at opspore dem allesammen og man frygtede for Følgerne af en Afvæbning af Indbyggerværnene, der skulde tjene den fredelige Befolkning til Forsvar i Tilfælde af rød Revolution. Regeringerne i Württemberg og Bayern erklærede, at de ikke kunde give Afkald paa Indbyggerværnene og Sikkerhedspolitiet. Men de tyske Repræsentanter i Spa havde Kniven paa Struben, og efter Forhandlinger med Berlin *skrev de under*. Kun Straffebestemmelserne (Besættelsen af tyske Omraader) mente de ikke at kunne underskrive, men Lloyd George bemærkede dertil, at Straffebestemmelserne kun vedkom de Allierede, og Tyskerne skulde blot underskrive de Betingelser, der angik *dem selv*.

Belgisk Konseilspræsident *Delacroix*.

Det andet Punkt paa Programmet, *Retsforfølgelsen mod Krigsforbryderne*, bragtes forholdsvis hurtigt til Ende, og der blev optaget en Protokol, hvorefter Statsadvokaten ved Rigsretten i Leipzig snarest skulde sætte sig i Forbindelse med de allierede Magters Justitsministre, for at det fornødne Anklagemateriale kunde tilvejebringes.

Om det tredie Punkt, *Kulspørgsmaalet*, stod der en haard Strid. Millerand blev Tyskernes Hovedmodstander i dette Spørgsmaal, der ogsaa i særlig Grad vedrørte Frankrig. Versailles Freden havde paalagt Tyskland aarligt at levere de Allierede 47 Millioner Tons Kul. Reparationskommissionen var gaaet med til at nedsætte Mængden til *27 Millioner*. Af disse havde Tyskerne indtil da kun leveret *Halvdelen*, idet de hævdede, at de ikke kunde yde mere af Hensyn til deres Industri. Fra fransk Side svarede man, at Tyskland ved ikke at opfylde sine Forpligtelser havde været i Stand til at levere sin Industri 79% af dens Kulbehov, medens den franske Industri maatte nøjes med 54%, hvorfor mange Industrivirksomheder havde maattet lukke, et Forhold, som man fandt urimeligt. Nu mødte Millerand i Spa med Krav om, at Fordelingen af de tyske Kul skulde sortere under en af Genrejsningskommissionen valgt *Kontrolkommission* med Sæde i *Berlin*, og at denne skulde have Fuldmagt til at *diktere Straf*, naar de tyske Forpligtelser, hvad Kulleverancerne angik, ikke blev overholdt. Til det neutrale Udland maatte Tyskland ikke levere Kul, før det havde opfyldt sine Forpligtelser overfor de Allierede.

De tyske Delegerede ønskede Udsættelse af Forhandlingerne, til de tyske Sagkyndige var hørt. Disse Sagkyndige, der ankom den følgende Dag, den 10., var Arbejderrepræsentanten *Hue* og Arbejdsgiverrepræsentanten *Hugo Stinnes* *), en af Tysklands nye Storkapitalister, der særligt havde lagt sig efter at opkøbe Blade forat gøre dem til Talerør for storindustrielle Interesser. De hævdede hver fra sit Standpunkt, at en Okkupation af *Ruhr* blot vilde medføre en Indskrænkning eller Standsning af Kulproduktionen. Stinnes optraadte ved denne Lejlighed paa en ret udæskende Maade. Derimod viste den tyske Udenrigsminister *Simons* sig under hele Spa-Forhandlingernes Forløb som en behændig og taktfuld Underhandler. Tyskerne tilbød godt 1 Million Tons Kul om Maaneden. De hævdede,

*) Se om Sidstnævnte ogsaa foran S. 132, Portræt S. 133.

at de *ikke kunde* præstere mere, navnlig paa Grund af Minearbejdernes underernærede Tilstand. Kun *hvis Afstemningen i Øvreschlesien bortfaldt* og Tyskerne altsaa kunde regne med regelmæssig Forsyning fra dette Kuldistrikt, kunde de levere større Mængder. De Allierede havde først forlangt 3 Millioner Tons, men nedsatte deres Krav til 2 Millioner; videre vilde de ikke strække sig. Forhandlingerne var ved at tage et kritisk Forløb, og Marschallerne *Foch* og *Wilson* kaldtes til Spa. Der var Kredse i Tyskland, som mente, at man burde sprænge Konferencen og lade de Allierede okkupere Ruhr og saa lade dem selv om, hvorledes de vilde faa hentet Kullene op af Minerne, men den tyske Regering veg dog tilbage for et afgørende Brud, og det lykkedes i sidste Øjeblik Simons at faa indført nogle mildnende Bestemmelser, hvorefter *de tyske Delegerede underskrev Kuloverenskomsten.* Den tyske Regering forpligtede sig til fra *1. August* 1920 i 6 Maaneder at levere de Allierede 2 Millioner Tons Kul maanedligt til en bestemt Betaling. De Allierede vilde udbetale bestemte Præmier, der skulde anvendes til Forbedring af Ernæringsforholdene for de tyske Minearbejdere. Der skulde snarest sluttes en Overenskomst om Fordelingen af de øvreschlesiske Kul ved *en Kommission*, hvori Tyskland var repræsenteret. *En anden Kommission,* der skulde træde sammen i *Essen*, og i hvilken Tyskerne ligeledes skulde repræsenteres, skulde søge Udveje til at skaffe Bjergværksarbejderne bedre Levevilkaar og derigennem øge Kulproduktionen. De allierede Regeringer erklærede sig rede til i de 6 Maaneder *at yde Tyskland et bestemt Forskud*, der udbetaltes sidst i hver Maaned og bl. a. rettede sig efter Antallet af leverede Tons. Dersom det den 15. Nov. konstateredes, at Totalleverancen for August, September og Oktober *ikke* havde naaet de 6 Millioner Tons, vilde de Allierede skride til Besættelsen af Ruhr eller andet tysk Omraade. Gennemførelsen af Afleveringerne skulde overvaages af *en permanent Delegation af Genrejsningskommissionen.*

Gnrl. *Le Rond*, der paa Frankrigs Vegne skulde deltage i Ordningen af Forholdene i *Øvreschlesien.*

Slutteligt vedtog Konferencen et Forslag af *Delacroix* om, at *Spørgsmaalet om Skadeserstatningen skulde henskydes til Afgørelse paa en senere Konference.* Man nævnte *Genève* som det sandsynlige Sted for denne Forhandling.

Dermed afsluttede det historiske Møde i Spa.

Paa Spa Konferencen blev der endvidere sluttet en Overenskomst mellem *England, Frankrig, Italien, Belgien, Portugal* og *Japan*, hvorefter *Erstatningsbeløbet fra Tyskland skulde fordeles saaledes,* at England fik 22 %, Frankrig 52, Italien 10, Belgien 8, Portugal og Japan hver $^3/_4$ %. De resterende $6^1/_2$ % blev forbeholdt Grækenland, Rumænien, Czekoslovakiet og de øvrige Stater, der havde Krav paa Erstatning. Erstatningerne fra Østrig og Ungarn skulde deles i to Halvdele, af hvilke den ene fordeltes efter samme Forhold som den tyske, medens den anden reserveredes Italien (40 %), Grækenland og Rumænien (60 %). Endelig fastsattes ved Overenskomsten den *Vurderingsmetode*, der skulde anvendes med Hensyn til de *Skibe,* der ifølge Fredstraktaten skulde *afleveres af Centralmagterne* som Erstatning for Skibe, der var gaaede tabt i Krigen.

For Tyskerne var Spa Konferencen bleven en stor Skuffelse. Deres lønlige Haab om en Revision af Versailles Fredens Bestemmelser var ikke gaaet i Opfyldelse, og de havde end ikke opnaaet en Forhandling paa lige Fod. Forøvrigt kunde de for en væsentlig Del *takke sig selv* for den Haardhed, hvormed Udførelsesbestemmelserne til Versailles Freden blev dem paatvunget. General *v. Seeckt* havde i sin Person endnu en Gang stillet de allierede Statsmænd den forhadte, brøsig-schneidige preussiske Officerstype for Øje, og Trustmagnaten *Stinnes*, der efter Udenrigsminister Simons Udsagn havde forsøgt at terrorisere de tyske officielle Delegerede, var lige saa lidt egnet til at vinde Modpartens Sympati. Dertil kom *Flagrovet paa det franske Ambassadepalæ i Berlin under den franske Nationalfest paa Bastilledagen den 14. Juli*, og de tysk patriotiske Demonstrationer, hvoraf Rigsværnets fremtvungne, offentlige Afbigt var ledsaget. De Allierede i Spa maatte faa det Indtryk, *at den preussiske Militarisme trivedes nu som før i Tyskland, og med den preussiske Militarisme kunde de kun forhandle gennem Diktat.*

Fransk Gnrl. *Niessel*. Repræsenterede Ententen i Danzig. Senere Chef for en fransk Militærkommission i Varšava.

Et Par Uger før Spa Konferencen havde Frankrig og England *udnævnt Ambassadører i Berlin.* Det var et Skridt i Retning af Genoprettelsen af et normalt Fredsforhold. Umiddelbart efter Spa Konferencen udnævnte den franske Regering en Gesandt i *München.* Det var en ny Trudsel mod det tyske Riges Enhed fra det med Hensyn til Tysklands Hensigter mistænksomme Frankrig, der derefter ogsaa har søgte sikre sin Østgrænse ved at afslutte *en militær Alliance med Belgien.*

Efter mange Vanskeligheder kom nu ogsaa *den tyrkiske Fredsoverenskomst* i Stand. De herhen hørende Forhold er blevne omtalte i det foregaaende.

Men den Sag, der optog de allierede Magters Statsmænd stærkest efter Afslutningen af Spa Konferencens Forhandlinger var *den polsk-russiske Krig.* Begivenhederne i dette Hjørne af Europa havde taget et saadant Forløb, at der var Fare for, at Vestens Bolværk mod det revolutionære Østen skulde falde.

Pilsudski, den polske Statschef og Overgeneral, havde foretaget sin Offensiv i April—Maj imod de Allieredes, — navnlig imod Englands Ønske og Raad. Polakkerne hævdede, at deres Offensiv var *en nødvendig Forholdsregel*, hvorved de vilde komme et planlagt stort russisk Angreb i Forkøbet. Men det første Held efterfulgtes ikke af varige Resultater. Polakkerne og deres Forbundsfæller *Ukrainerne* savnede tilstrækkelig Ammunition, og snart gik Bolchevikerne angrebsvis til Værks under Ledelse af den 27aarige *Tukashevski*, der havde været Løjtnant under Czarregeringen, og som nu af sine røde Venner hædredes med Navnet „den russiske Bonaparte". En Maaned efter Kjevs Erobring maatte Polakkerne atter opgive denne By og trække sig tilbage til Galizien, hvor Kampene nu fortsattes. Pilsudski vilde fremfor alt holde *Lemberg.*

Lloyd George var i Forsommeren optaget af Forhandlingerne med Bolchevik Repræsentanten *Krassin* om Genoptagelsen af Handelen med Rusland og de dertil knyttede Spørgsmaal, f. Ex. om, hvorledes Sovjet-Rusland stillede sig til Op-

Russisk Gnrl. *Baron Wrangel*.

fyldelsen af de gamle finansielle Forpligtelser. Det vakte stor Opsigt, at den engelske Premierminister i Slutningen af Maj pludseligt tog til London fra sit Landsted for at holde Konference med Krassin. Forhandlingerne gik imidlertid ikke rigtig glat. Det lod bl. a. ikke til, at Krassin kunde give Garantier for Ophøret af den bolchevikiske Propaganda i Orienten. Efter nogle Dages Forløb vendte Krassin tilbage til Rusland for at skaffe sig visse yderligere Bemyndigelser fra Moskvaregeringen.

Den 5. Juli begyndte Tukashevski sin Offensiv mod den polske Nordfront. Polakkerne maatte vige. Efter faa Dages Forløb havde de rømmet *Dvinsk* og Strækningen syd for denne By, hvorefter *litauiske Tropper* besatte en Del af de af Polakkerne rømmede Strækninger. 9 Dage efter Offensivens Begyndelse havde Sovjettropperne naaet *Vilna* og 3 Dage senere den tidligere preussiske Grænse. Overalt indførte de Proletarstyre og beslaglagde Høsten. Situationen begyndte at se overordentlig farlig ud for Polakkerne og dermed ogsaa for de Allierede, idet Polens Tilintetgørelse vilde bringe en intim Samvirken mellem Sovjet-Rusland og Tyskland indenfor de nærliggende Muligheders Grænse.

Saa tog *den engelske Regering*, der ikke vilde forspilde Chancerne for en Forbindelse med Sovjet-Rusland, Initiativet til *en Mæglingsaktion*. Den tilstillede Regeringen i Moskva et Telegram, som *Bonar Law* læste op i Underhusets Møde *den 14. Juli*. Heri hed det, at den engelske Regering var villig til at fortsætte Forhandlingerne om en Handelsoverenskomst, og, optaget af Ønsket om at gennoprette Freden i hele Europa, foreslog den en Ordning, der gik ud paa, at der øjeblikkeligt blev sluttet *Vaabenstilstand mellem Polen og Rusland*, idet de polske Tropper skulde trækkes tilbage til den foreløbige Østgrænse, som Fredskonferencen havde optrukket for Polen, og de russiske Hære gøre Holdt 50 km. øst for denne Linie. Derefter skulde der snarest sammentræde *en østeuropæisk Fredskonference i London* med Repræsentanter for *Sovjet-Rusland Polen, Litauen, Letland* og *Finland* samt for *Østgalizien*. Denikins Efterfølger, General *Wrangel*, hvis Styrke imidlertid skulde trækkes tilbage til *Krim*, skulde indbydes til London, men ikke være Medlem af Konferencen. Storbritannien havde forpligtet sig til ikke at yde Polen Hjælp til at foretage mod Rusland fjendtlige Skridt, men var paa den anden Side ved Folkeforbundsoverenskomsten forpligtet til at forsvare Polens Integritet og Uafhængighed indenfor dets lovlige Grænser, og hvis Sovjet-Rusland fortsatte Fjendtlighederne paa polsk Territorium, vilde den britiske Regering og dens Allierede føle sig forpligtede til at med alle til Raadighed værende Midler at støtte det polske Folk i dets Existenskamp,

Sovjetudenrigsministeren *Tchitcherin* svarede med en Note, der indløb *den 18.* Den engelske Regering lod hengaa flere Dage, inden den offentliggjorde Texten, og nøjedes foreløbigt med nogle Antydninger. Millerand betegnede i en Tale i det franske Deputertkammer den 20. det russiske Svar som „uforskammet" og tilføjede, at Lloyd George havde ladet Sovjetregeringen vide, *at England og dets Allierede vilde støtte Polen med alle Kræfter, hvis Sovjetregeringen ikke gik ind paa Vaabenstilstanden.* Frankrig vilde holde sit Ord, og England vilde sikkert gøre det samme. Dagen efter omtalte Lloyd George Sagen i

det engelske Underhus. Naar Millerand havde kaldt den russiske Note „uforskammet", vilde Lloyd George hellere kalde den „usammenhængende". Saa vidt han forstod Svaret, vilde Sovjet-Rusland forhandle direkte med Polen, men der var Vendinger, som gik ud paa, at den kun vilde forhandle med en Proletarregering, hvilket var en urimelig Betingelse. For at prøve Oprigtigheden af Svaret havde de Allierede raadet Polen til en Tilnærmelse til Rusland. Men ogsaa Lloyd George gentog ved denne Lejlighed Forsikringen om, at de Allierede vilde sende Polen *al mulig Hjælp*, hvis de russiske Tropper uden Hensyn til Polens Henvendelse om Vaabenstilstand *fortsatte Fremrykningen.*

Tysk Plakat mod Bolchevismen.
„Bolchevisme betyder — at drukne Verden i Blod."

Den 20. Juli forelaa Svarnoten fra den engelske Udenrigsminister *Lord Curzon.* Han meddelte, at Polen havde faaet Opfordring til at anmode Sovjet-Rusland om en Vaabenstilstand, og gentog Truslen om Hjælp til Polen, hvis Rusland ikke gik ind paa Anmodningen. Noten endte med en Udtalelse om, at Handelsdrøftelserne ikke kunde genoptages med Udsigt til Resultat, hvis Bolchevikerne oversvømmede Polen, hvorfor *Krassin* og *Kameneff*, der var paa Vej til England, havde faaet telegrafisk Opfordring til at opsætte Videreerejsen fra Reval, til Vaabenstilstanden var akcepteret. Foreløbigt afgik der til Varšava *en fransk-engelsk Mission*, bestaaende bl. a. af den franske Ambassadør i New York, *Jusserand*, Marschal Fochs Stabschef, General *Weygand*, og to engelske Generaler.

I *en ny Note af 24. Juli* akcepterede Tchitcherin den engelske Regerings Forslag om en Konference i London, paa hvilken man skulde søge at skabe endelig Forstaaelse mellem Rusland og dets Fjender. Sovjetregeringen mente, at en saadan Konference burde bestaa af Repræsentanter for Rusland og Ententens Hovedmagter, men fordrede, at General Wrangel skulde overgive sig, før Konferencen traadte sammen. Den engelske Regering svarede *den 26.* med et Tilbud om at lette Krassins og Kameneffs Rejse til England, idet den foreslog, at disse skulde have Bemyndigelse til at drøfte ikke blot Handelsspørgsmaal, men ogsaa den foreløbige Ordning med Hensyn til London Konferencen. I Underhuset erklærede Lloyd George, at Sovjetregeringen havde akcepteret Forslaget om en Konference i London. Han haabede bestemt, at man var inde paa Fredens Vej. *Den 27.* mødtes Lloyd George og Millerand atter i *Boulogne*, og deres Konference resulterede i *en engelsk Note til Moskva*, i hvilken den engelske Regering erklærede, at de Allierede ikke bar Ansvaret for General Wrangels Offensiv, og at forskellige svævende Spørgsmaal maatte afgøres, før de Allierede kunde gaa til London Konferencen, hvori ogsaa Polen og de øvrige Randstater burde deltage.

Den polske Regering havde fulgt Anvisningen fra de Allierede og anmodet Rusland om Vaabenstilstandsforhandlinger. Moskvaregeringen var gaaet ind derpaa

og havde med Hensyn til de nærmere Bestemmelser om Tid og Sted henvist til den militære Overledelse, som derpaa havde bestemt, at Forhandlingerne skulde begynde i *Baranovitchi den 30. Juli.* De polske Underhandlere kom til Baranovitchi, men der kom ingen Forhandlinger i Gang. Bolchevikerne trak Tiden ud i Haab om at faa erobret Varšava inden Forhandlingernes Begyndelse. *Den 2. August* meddelte de polske Underhandlere ved traadløst Telegram Undenrigsminister *Sapieha*, at Moskvaregeringen ikke vilde forhandle *om Vaabenstilstand alene, men samtidigt om Freden*, og at disse Forhandlinger skulde holdes i *Minsk* og begynde *den 4. August.* Da den engelske Regering erfarede denne Vending i Sagerne, lod Lloyd George Krassin og Kameneff, der imidlertid var ankomne til London, kalde til sig og gjorde dem alvorlige Forestillinger. Lord Curzon sendte *en truende Note* til Moskva.

Boghos Pascha Nulear.
Formand for den armeniske Delegation i Paris.

Situationen saa overmaade alvorlig ud. Sovjetregeringen lokkede for Tyskland og stillede det i Udsigt Tilbagegivelsen af det tyske Polen, naar de røde Hære havde tilintetgjort Polen. I Egne med blandet tysk-polsk Befolkning stillede de bolchevikiske Okkupationsmyndigheder sig demonstrativt velvilligt til Tyskerne. I *Soldau* overgav de den kommunale Forvaltning til den tyske Befolkning. Tanken om at mobilisere Staterne i det østlige Mellemeuropa til Hjælp for Polen lod sig ikke praktisere. Hverken Czekoslovakiet eller Rumænien vilde indlade sig paa noget saadant, end mindre Estland, Letland eller Polens Arvefjende Litauen, der alle havde sluttet Fred med Sovjet-Rusland.

Kameneff syntes nu i højere Grad end Krassin at besidde Sovjetregeringens Tillid og traadte stadigt mere i Forgrunden. Han overrakte *den 5. August* den engelske Regering sin Regerings Svar paa Lord Curzons sidste Note. Tchitcherin fasholdt, at øjeblikkelige Forhandlinger direkte mellem Rusland og Polen vilde tjene begge Parter bedst; London Konferencen mellem Ententemagterne og Rusland skulde have til Formaal at ordne Ruslands internationale Stilling og løse alle mellem Rusland og de Allierede svævende Spørgsmaal. Den engelske Regering stillede gennem Kameneff Sovjetregeringen det Forslag, at der skulde sluttes en Vaabenstilstand paa 10 Dage, at regne fra Midnat den 9.-10. August, for hvilken Tid de Allierede forpligtede sig til ikke at sende Polen militær Hjælp eller Krigsfornødenheder. I Moskva svarede man med *glat Afslag.* Lloyd George og Millerand drøftede netop Situationen i Hythe: De kunde ikke komme til nogen Afgørelse med Hensyn til de Skridt, der skulde tages, ud over det, at de ikke vilde sende Tropper til Polen, og at de kun vilde gribe ind, dersom Sovjetregeringen stillede Betingelser, der var uforenelige med Polens Existens som selvstændig Stat. *Lenin* lovede i et Telegram til den engelske Regering, at de russiske Tropper vilde blive dragne tilbage til den Demarkationslinie, som det øverste Raad havde fastsat i December 1918, saasnart Polen var gaaet ind paa Vaabenstilstandsbetingelserne, men han krævede, at Wrangels Tropper skulde gaa tilbage til Krim.

Lloyd George gav *den 11. August* det engelske Underhus Meddelelse om Sagernes Stilling og tilføjede, at han havde givet Polen Underretning om de Vaabenstilstandsbetingelser, som Kameneff havde meddelt, samtidigt med at han

havde bragt disse Betingelser til den franske og den italienske Regerings Kundskab. Han havde tillige meddelt Regeringen i Varšava den engelske Regerings foreløbige Indtryk. Han ansaa det ikke for loyalt for Øjeblikket at sige mere ud over det, at der herved var skaffet en ny Situation.

Denne Erklæring lod formode, at den engelske Premierminister ved at meddele Varšavaregeringen sit „foreløbige Indtryk" *arbejdede paa egen Haand for sin overfor Sovjetregeringen forsonlige Politik.* Den franske Regering besvarede dette Skridt ved *paa egen Haand,* uden forud at give den engelske Regering Underretning derom, *at anerkende General Wrangels Regering de facto.* Samtidigt betonede Millerand i et Telegram til den franske Chargé d'affaires i Washington Frankrigs Enighed med De Forenede Stater i Betragtningen af Forholdet til Sovjet-Rusland. Den amerikanske Regering havde nemlig i en Note, som tilstilledes den italienske Ambassadør i Washington, udtalt, at dens Politik gik ud paa Bevarelsen af *et frit, selvstændigt Polen,* og at den vilde anvende de til Raadighed staaende Midler for at gøre denne Politik virkningsfuld. De Forenede Stater havde intet at indvende imod en russisk-polsk Vaabenstilstand, *men de vilde ikke i Øjeblikket deltage i en almindelig europæisk Konference, der sandsynligvis vilde medføre to Resultater, fra hvilke De Forenede Stater tog Afstand, nemlig Anerkendelse af Sovjetregimentet og Ordning af de russiske Spørgsmaal paa Basis af Ruslands Sønderlemmelse.*

Stambulinski.
Bulgarsk Ministerpræsident. Bondepartiets Fører. Som Modstander af Krigspolitiken sad han i Fængsel i Krigsaarene. 1918 Medlem af Ministeriet Theodoroff, Premierminister siden 1919.

Det trak saaledes op til nye fransk-engelske Uoverensstemmelser. Men ingen af Parterne ønskede at drive Meningsforskellighederne paa Spidsen, og man søgte et Grundlag for en enig Optræden. Krigsbegivenhederne i Østen syntes at nærme sig en Afgørelse. Sovjetregeringen havde ved alskens Smaakneb forhalet Minsk Forhandlingernes Begyndelse, og nu kæmpedes der om selve Varšava. General Wrangel benyttede sig af, at Bolchevikerne var optagne af den polske Krig, til at rykke rask frem fra *Rostov* ved Don.

Den 16. August blev det engelske Parlaments Møder udsatte indtil *den 19. Oktober,* dog med det Forbehold, at Huset kunde sammenkaldes med kort Varsel, hvis det skulde vise sig nødvendigt. Lloyd George tog Ferie og rejste til Schweiz. Uenigheden mellem Frankrig og England var foreløbigt bilagt, og Ententens Statsmænd syntes at nære Haab om, at Situationen i Øst skulde udvikle sig gunstigere. Det skete i Virkeligheden. *Netop i de samme Dage tog Polakkerne Offensiven med overraskende Held.* Alle vaabenføre Mænd var bleven indkaldt, Ammunition kom fra *Frankrig* over *Danzig.* Den dygtige franske Strateg General *Weygand* stod med en Stab af franske Officerer ved Pilsudskis Side for ud fra sine Erfaringer at kritisere og forbedre de polske Offensivplaner. *Natten mellem den 15. og 16. August* begyndte Polakkerne at gaa angrebsvis frem. Pilsudski *overraskede og slog den russiske Sydhær,* og 4 Dage senere kunde de polske Tropper rykke ind i *Brest-Litovsk.* Samtidigt opererede General *Sikovski* mod *Bolchevikernes Nordhær.* Efter 5 Dages haarde Kampe var Russerne her trængt tilbage over den tidligere tyske Grænse og *Soldau* taget. Den russiske „27aarige Bonaparte" viste sig ikke at være nogen Napoleon. Han havde sendt sine Hære

Kong Boris III af Bulgarien, der kom paa Tronen ved Faderens, *Kong Ferdinands* Abdikation i Oktober 1918.

frem mod Varšava uden at sørge for Reserver, og nu maatte han trække dem tilbage i største Hast, for at de ikke skulde blive omgaaede. *Tilbagetoget foregik under Panik. Den 25. August* var allerede over 30,000 Mand trængt over Grænsen ind i Østpreussen, og disse Masser af røde Soldater, som man ikke kunde afvæbne, fremkaldte alvorlige Bekymringer i det fra det øvrige Tyskland isolerede Østpreussen. *Budiennys* russiske Hær, der derefter blev sendt frem over *Cholm* i Retning af *Lublin*, blev oprevet og trak sig efter *den 31. August* i Uorden tilbage mod *Bug*.

Den tyske Regering havde højtideligt proklameret sin Neutralitet i den polsk-russiske Krig. I Berlin nærede man nogen Frygt for, at de Allierede for at hjælpe Polen skulde sende Tropper og Ammunition gennem Tyskland og saaledes krænke Neutraliteten. Under en saadan Eventualitet vilde det tyske Folk have staaet nogenlunde enigt, idet selv det yderste Venstre var lige saa polskfjendtligt som Nationalisterne af Højre, fordi Polen kæmpede mod den bolchevikiske Idealstat. Men de Allierede forsøgte ikke at krænke Tysklands Neutralitet, de sendte Ammunitionsforsyningerne over Fristaten Danzig, hvis tyske Flertal imidlertid stillede sig saa fjendtligt til disse Transporter, at den britiske Overkommissær *Tower* midlertidigt forbød Udlosningen. Sagen vakte en lidt pinlig Opsigt, men, efter at Tower havde modtaget en Note fra Ambassadørkonferencen, blev Udlosningen genoptaget. *)

Imidlertid sad *de polske Fredsunderhandlere* i *Minsk*, afskaaret fra al Forbindelse med Varšava. Bolchevikerne søgte at holde dem i Uvidenhed om den Vending, som Krigen havde taget, i Haab om at lokke dem til at underskrive de Betingelser, som Bolchevikerne som Sejrherrer havde forelagt dem. Fiffet var for plumpt. Minsk Konferencen blev afbrudt, og Polakkerne erklærede, at de kun vilde fortsætte Forhandlingerne i et neutralt Land. Efter nogen Debat frem og tilbage valgte man det af Polakkerne foreslaaede *Riga*. Polakkerne rykkede videre frem. De Allierede formanede dem til at vise Maadehold og ikke tilstræbe Territorium udenfor den af det øverste Raad optrukne Grænse, selv om de af strategiske Grunde fandt en Fremrykning lidt udover denne Grænse forsvarlig. Efterhaanden blev Russernes Modstand fastere, men Polakkerne blev ved med at have Initiativet. Under Polakkernes Fremrykning kom det til Kampe mellem dem og *Litauerne* paa det omstridte Territorium. Litauerne besatte *Suvalki*, men Polakkerne rykkede frem med overlegne Styrker og trængte Litauerne tilbage. Endelig enedes Polakkerne og Litauerne om en *Vaabenstilstand*. Den traadte i Kraft *den 14. Sep-*

Theodoroff, Bulgarsk Premierminister 1918—19.

*) Mellem den ved Versailles Freden skabte *Fristat Danzig* under en af *Folkeforbundet* udnævnt *Overkommissær* og Polen sluttedes i Oktober 1920 en Overenskomst: Polen og Danzig udgør et *Toldomraade*, og Polen overtager Danzigs Repræsentation i Udlandet.

tember, samtidigt med at den polske Fredsdelegation gjorde sig rede til at rejse til Riga for at forhandle med Bolchevikerne. Polsk-litauske Forhandlinger indledes i *Kalvaria*, men blev afbrudte, og Krigstilstand indtraadte paany.

Imidlertid var der foregaaet et Omslag i Lloyd Georges Holdning overfor Sovjet-Rusland. Den 16. August havde Lloyd George faaet officiel Meddelelse om, at de Betingelser, Bolchevikerne havde forelagt Polakkerne i Minsk, paa et afgørende Punkt afveg fra dem, der var meddelt England af Kameneff den 11. August. Der var tilføjet en Bestemmelse om, at en Arbejderhær skulde oprettes i Polen, hvad der i Realiteten vilde sige, at der skulde indføres kommunistisk Styre. Lloyd Georges Taalmodighed brast overfor dette nye Udslag af bolchevikisk Underfundighed, og i det Kommuniqué, som blev udsendt den 23. efter et Møde mellem Lloyd George og den italienske Premierminister Giolitti i *Luzern*, rettedes et kraftigt Angreb paa Sovjetregeringen, og det hed, at, hvis Sovjetregeringen ikke tog denne Betingelse tilbage, kunde ingen fri Regering anerkende eller forhandle med Sovjetoligarkiet. En Note af *Balfour* fremlagde dette Standpunkt for Regeringen i Moskva. Bolchevikerne bøjede — under Indtryk af Krigsbegivenhederne ved den polsk-russiske Grænse — af og erklærede i deres Svar, at de opgav deres Krav.

Kong Alexander af Grækenland. Fulgte Kong Konstantin paa Tronen, da denne i Juni 1917 blev fordrevet af Ententen. † 25. Okt. 1920.

Men i de følgende Dage fremkom der i England nogle *Afsløringer, som bragte Bægret til at flyde over.* Det viste sig, at det londonske Arbejderblad „Daily Herald" fik Pengeunderstøttelse fra Sovjetregeringen for at drive bolchevikvenlig Propaganda. Den i den Anledning anstillede Undersøgelse godtgjorde, at Kameneff havde haft en Finger med i Spillet, og det hed sig, at han ogsaa havde arrangeret Salget af de russiske Kronjuveler i England. Kameneff dementerede, men den engelske Regering erklærede, at den sad inde med uomstødelige Beviser, og *udviste Kameneff.* Saaledes fordærvede Bolchevikerne *selv* de gode Chancer, som Lloyd Georges Politik havde budt dem, og bidrog til at jævne den Kløft, som indtil da havde bestaaet mellem det franske og det engelske Syn paa den russiske Politik. Krassin ramtes ganske vist ikke af Udvisningsordren, men hans forlængede Ophold i London maatte nu forekomme ret udsigtsløst. Sovjetmændene i Moskva begyndte atter at true: Naar Branden nu efterhaanden bredte sig til Indien, kunde England, der havde afvist Freden og Samarbejdet med Sovjet-Rusland, takke sig selv derfor.

Græsk Admiral *Konduriotis.* Marineminister i Ministeriet Zaimis Okt. til Nov. 1915. Venizelos' ivrige Tilhænger.

Ikke uden Sammenhæng med den polsk-russiske Krig var *de blodige Optøjer, der midt i August blev sat i Scene af Tyskerne* i *Kattowitz* og andre Steder i *Øvreschlesien*, hvor Sindene var komne i Kog un-

Gnrl. *Haddad Pascha*, som repræsenterede den nye arabiske Stat i London.

der Forberedelserne til Folkeafstemningen, der skulde afgøre, om Landsdelen skulde være tysk eller polsk. Ogsaa i *Breslau* kom det til Optøjer, ganske vist af mindre blodig Art, men det særlig graverende var, at ikke blot det *polske*, men ogsaa det *franske Konsulat* blev stormet og *den franske Trikolore* brændt. Her hjalp ikke de sædvanlige Undskyldningsceremonier. Den franske Regering stillede en Række Fordringer, der skulde holde den tyske Regering for Øje, at man ikke vilde blive ved med at finde sig i disse stadige Fornærmelser. Der fordredes foruden *Afstraffelse* af de Skyldige, *Afbigt* for det franske Flag i Breslau ved et Kompagni Rigsværn med Musik og *Undskyldningsvisit* i det franske Gesandtskab ved selve den tyske Rigskansler. Denne sidste ydmygende Bestemmelse slap Tyskerne dog tilsidst for. *)

I Løbet af September fandt forskellige Statsmandsmøder Sted. De mest omstridte Spørgsmaal var paa den Tid den forestaaende *Konference i Genève*, hvorom der var truffet Bestemmelse paa Spa Konferencen, og hvor der efter den oprindelige Bestemmelse skulde forhandles mellem de Allierede og tyske Delegerede om Fastsættelsen af Krigsskadeserstatningen.

Sinn-Feineren *Edmund de Valera* taler, efter at være løsladt fra Fængslet, til Mængden. Valera valgtes 1919 til „Den irske Republik"s Præsident og blev af Sinn Feinerne sendt som Delegeret til Fredskonferencen i Paris.

Lloyd George holdt fast ved den oprindelige Ordning, medens Millerand viste sig meget utilbøjelig til at gaa med til en ny Konference sammen med Tyskerne. Den belgiske Premierminister Delacroix lancerede under et Besøg i Paris først i September en Kompromisplan, hvorefter *Erstatningskommissionen i Paris* skulde føre de fornødne Forhandlinger med Tyskerne, hvorefter *de Allierede alene* skulde holde Konferencen i Genève for at drøfte Erstatningskommissionens Forslag.

Den 12. September mødtes *Millerand* og *Giolitti* i *Aix-les-Bains*. Det Kommuniqué, der

*) *Afstemningen i Øvreschlesien*, der fandt Sted *d. 20. Marts 1921*, gav til Resultat: 716,000 tyske Stemmer, 471,406 polske. I *Minedi-trikterne* havde *Polakkernes Flertal*. Den videre Udvikling af de polsk-tyske Modsætninger i Øvreschlesien og Ententens Uenighed om Problemets Løsning har i Løbet af Sommeren 1921 fremkaldt en stadig Krisetilstand i den internationale Politik.

udsendtes efter Mødet, viste ligesom Interviewudtalelser af de to Ministre, at man egentlig ikke var bleven enig om andet end i rent abstrakt Form at hævde Solidariteten mellem de allierede Regeringer, og at Spørgsmaalet om den kommende Genève Konference havde spillet en underordnet Rolle ved Millerands og Giolittis Drøftelser. Dette Spørgsmaal stod saaledes stadigt aabent. *)

Sir Horace Plunkett.
Stifter af „The Irish Dominion League".

Ved Siden af *den store Entente* havde der nu dannet sig en „*lille Entente*". Den hørte hjemme i *Øst-Mellemeuropa* og bestod foreløbigt af *Czekoslovakiet, Jugoslavien* og *Rumænien. Bulgarien* synes ikke utilbøjeligt til at gaa med. Den lille Entente præsenterer sig halvt som en *Defensivalliance*, rettet mod *Ungarn*, halvt som *en Sammenslutning*, der vil danne *Modvægt* mod en kommende *tysk-russisk Blok*, og den vil muligvis komme til at spille en ikke uvæsentlig Rolle under Forholdenes videre Udvikling. **)

Imidlertid var *Finanskonferencen i Bruxelles* efter gentagne Udsættelser endelig traadt sammen *den 24. September*. Her mødtes Delegerede fra Centralmagterne Side om Side med allierede og neutrale Magters Delegerede. Ialt var 29 Nationer repræsenterede ved 150 Delegerede. Konferencens Formaal var at skaffe sig et Overblik over den finansielle og økonomiske Situation Verden over og paa Basis deraf drøfte Midlerne til at faa Bugt med den nuværende Krise. Konferencens Præsident var den schweiziske Ex-Præsident *Ador*.

Folkeforbundets Raad traadte første Gang sammen *den 16. Januar 1920* i det franske Udenrigministeriums Lokaler. Dets Virksomhed tildrog sig *ikke synderlig Opmærksomhed*. Man erfarede, at det velvilligt havde forlenet de forskellige Magter med de Territorier, som de ønskede at raade over som Folkeforbundets Mandatarer, *Frankrig* med *Syrien*, *England* med *Mesopotamien* m. m. ***), og det havde erklæret sig *ude af Stand til at hjælpe Persien*, da Bolchevikerne gjorde Indfald.

*) Efter at den syge *Deschanel* var traadt tilbage som Frankrigs Præsident og havde faaet *Millerand* til Efterfølger (Sept. 1920), fortsatte Ministeriet *Leygues* og det følgende Ministerium *Briand* de vanskelige Forhandlinger med de andre Ententemagter om Fastsættelsen af *den tyske Erstatnings* Beløb. Efter at Tyskland havde sprængt *Londonkonferencen* i Marts 1921, stillede *en ny Londonkonference* i April Tyskland *et Ultimatum* og bemyndigede Frankrig til nye Besættelser i Vesttyskland, hvis Tyskland ikke gav efter inden den 1. Maj. Disse Forholdsregelers Ikrafttræden blev dog udsat i nogle Dage, og da én tysk Henvendelse om Mægling til *Amerikas* nye Præsident, *Harding*, havde mødt et afslaaende Svar, gik *Fehrenbachs* Regering af i Maj, og den nye, af Centrumsmanden *Wirth* dannede Regering *gik ind paa Ententens Ultimatum*, der havde fastsat Beløbet af Skadeserstatningen til *132 Milliarder Guldmark*.

**) Den bulgarske Premierminister *Stambulinski* havde været ivrig for en Genoplivelse af *det gamle Balkanforbund*, men ikke fundet nogen gunstig Stemning i *Belgrad*. Hvad *Rumænien* angaar, havde den Misstemning mellem dette Land og den store Entente, som Rumænernes Fremfærd i *Ungarn* efter Omstyrtelsen af *Bela Kuns* Regimente havde givet Anledning til, efterhaanden fortaget sig, og man saa i Ententehovedstæderne, særligt i *Paris*, med naturlig Velvillie paa Udviklingen af „*den lille Entente*".

Grækerne indledede i Eftersommeren 1920 Krigen med *Mustafa Kemals* Tyrkere. Efter *Kong Alexanders* Død (25. Okt. 1920) og Folkeafstemningen *5. Decbr.*, der blev et frygteligt Nederlag for *Venizelos* og umiddelbart medførte *Kong Konstantins* Tilbagekaldelse, øgedes Uenigheden indenfor Ententen med Hensyn til Problemerne i den nærmere Orient, og den franske Politik blev afgjort *anti-græsk*. Grækerne fortsatte imidlertid Krigen mod Tyrkerne, med vexlende Held. Mod Slutningen af 1921 synes en Entente-Mægling at være forestaaende.

***) Ogsaa Størstedelen af *det tyske Afrika* er kommen ind under *England* som *Mandatar for Folkenes Forbund*. Af *Tysk-Østafrika* er dog de to Distrikter *Ruanda* og *Urundi*, der støder op til det belgiske Congo, blevne tilkendt *Belgien* som Mandatar; kun *det østligste Hjørne af Ruanda* og *en lille Stump af Urundi* er bleven lagt til *det britiske Omraade*, fordi *Kap-Kairo Banen* skal gaa gennem disse Strækninger. Om *Togo* og *Kamerun* forhandles der mellem den franske og den engelske Regering.

Erkebiskop *Daniel Mannix* ved sin Afrejse fra Irland ombord paa „The Celtic". Dr. Mannix, den australske katolske Kirkes Primas, vilde efter en Foredragstournée i Amerika, hvor han forsvarede Irlands Sag, rejse til Irland, men de engelske Myndigheder forbød ham at gaa i Land her.

Senere har Folkeforbundsraadet grebet mæglende ind i *den polsk-litauske Konflikt* og behandlet en *tysk Protest mod* den efter Versailles Fredens Bestemmelse foretagne — ikke hemmelige — *Folkeafstemning i Eupen og Malmédy* (hvor af henholdsvis 13,975 og 19,751 Mænd og Kvinder kun henholdsvis 208 og 58 indtil den 23. Juli 1920 havde stemt for Tyskland). Folkeforbundet afviste den tyske Protest og erklærede, at de nævnte Provinser definitivt var lagt ind under Belgiens Suverænitet. Derefter tog Folkeforbundets Raad fat paa *Ålandsproblemet.* *)

Forbundsforsamlingen samledes i November i *Genève.* Den talte *Delegationer* fra følgende 41 Stater: *Sydafrika, Argentina, Australien, Belgien, Bolivia, Brasilien, Storbritanien, Canada, Chile, China, Columbia, Cuba, Czekoslovakiet, Danmark, Frankrig, Grækenland, Guatemala, Haïti, Indien* (repræsenteret ved en britisk Embedsmand), *Italien, Japan, Jugoslavien, Liberia, Nicaragua, Norge, New-Zealand, Panama, Paraguay, Holland, Peru, Persien, Polen, Portugal, Rumænien, San Salvador, Schweiz, Siam, Spanien, Sverige, Uruguay, Venezuela.*

Blandt *Repræsentanterne* kan nævnes: *Paul Hymans* (Belgien); *Balfour,* Undervisningsminister *Fisher,* Arbejderrepræsentant *Barnes* (Storbritanien); *Lord Robert Cecil* (Sydafrika); Handelsminister *Sir George Foster,* Justitsminister *Doberty* (Canada); *Wellington Koo* (China); Kammerherre *Zahle,* Dr. *Munch,* Dr. *Moltesen,* Grev *B. Holstein,* Redaktør *Borgbjerg,* Frk. *Henni Forchhammer* (Danmark); *Viviani, Bourgeois, Hanotaux* (Frankrig); *Tittoni,* Senator *Schanzer* (Italien); *Grev Ishii, Baron Hayashi* (Japan); *Fridtjof Nansen* (Norge); *Loudon* (Holland); *Paderevski* (Polen); *Affonso Costa* (Portugal); *Benes* (Czekoslovakiet); *Branting* (Sverige); *Motta* (Schweiz).

Der er blevet talt og skrevet mange spottende og ringeagtende Ord om Folkenes Forbund. Vist er det, *at Forbundet ikke er blevet til det, som dets Ophavsmand, Præsident Wilson, havde tænkt sig. Amerikas* Stilling til det er stadigt tvivlsom; alene denne Omstændighed forringer stærkt dets Betydning. *Centralmagterne* er foreløbigt udelukkede. Hvor stor Indflydelse de Neutrale efterhaanden vil faa, kan man endnu ikke danne sig nogen begrundet Forestilling om. *Men alene den Omstændighed, at et saadant Organ for Verdensopinionen* — ufuldkomment som det er — *er skabt, vil sikkert ikke blive uden Betydning.* Lad Folkeforbundet

*) Kendelsen, der faldt i Sommeren 1921, gik ud paa, at Åland under visse Garantier skulde blive ved Finland.

i dets nuværende Form bestaa eller forgaa, saa *vil den Idé, der ligger bag ved det, ikke dø, i hvert Fald ikke, hvis vor Kulturs omtumlede Skude slipper frelst igennem de Brændinger, der truer den.*

Krigen er endt militært set, i *de centrale Dele af Europa*, men den **varer ved** i *Østeuropa* og i Dele af *den nærmere Orient*, og der er ophobet saa meget Explosionsstof rundt om i Verden, at man kan frygte, at en Gnist skal være tilstrækkelig til at bringe det til at fænge. *I territorial Henseende* har de sejrende Magter søgt at skabe en Ordning, der i hvert Fald i højere Grad end den gamle følger *de nationale Linier;* men de nationale Forhold er mange Steder i Europa saa komplicerede, at en *til alle Sider* lige retfærdig Løsning paa Problemerne maa anses for ganske *umulig*. Og helt sine ira et studio er Fredsstifterne vel heller ikke gaaede til Værks. *Det er derfor næppe sandsynligt, at alle de nu fastsatte Grænser vil have længere Bestaaen.* Paa den anden Side rører der sig indenfor de Grænser, som Fredsslutningen har ladet urørte, Problemer af i det mindste delvis national Karakter, som endnu venter paa deres Løsning, saaledes *det irske*,*) *det indiske* og *det ægyptiske.*

De nationale Stridigheder er maaske endda ikke de farligste, hvor skarpe Modsætningerne end mange Steder kan være. De er Levninger fra det 19. Aarhundrede. *Men Verdenskrigen har bragt til Udbrud den hidtil latente sociale Krig*, som synes at skulle blive et af *det 20. Aarhundredes mest karakteristiske Træk.* Det er naturligvis ikke givet, at Borgerkrigen vil hjemsøge *alle* Lande; de sociale Kampe kan udkæmpes med mindre blodige Midler. *Men i det hele er Situationen truende nok.* De Vanskeligheder, der foreløbigt stiller sig i Vejen for mere omfattende nationale Krige, den financielle Misère og den økonomiske Nødstilstand, der raader over det meste af Verden, tjener kun som et Ferment mere til Udviklingen af den sociale Krig, og medens de nationale Krige ogsaa plejer at medføre en kulturel Kappestrid mellem Nationerne, saa gælder det *ikke* de sociale Krige, der netop i vore Dage til Dels synes at skulle forme sig som *Krig mellem Kultur og Ukultur.* Faren skærpes i høj Grad ved den *Forraaelse*, som den langvarige Krig har medført, ikke blot blandt de til Blodgru vænnede Millioner af Soldater, men ogsaa i det *civile* Samfund, Demoralisationen, Disciplinløsheden, der parres med forringet Agtelse for Individet og Personligheden. *Bolchevismens Metoder* er *lige saa lidt nye* som dens *Teorier.* Hele dens Praxis er blot *en Tillempning af Krigens Metoder og Praxis.*

I de sidste 7 Aar har Raabet „Fædrelandet er i Fare!" lydt snart ét Sted, snart et andet. Nu efter Krigen kunde det ofte se ud, som om selve vor gamle Kultur var i Fare. Forhaabentligt vil den europæisk-amerikanske Kultur have Livskraft nok til at modstaa Bolchevismens Epidemi og til at kæmpe sig sejrrigt frem gennem Verdensarmoden.

Men ét er i hvert Fald sikkert: **Det nye Europa,** som maatte fremgaa af Verdenskrigens og Revolutionernes Kaos, vil være **forskelligt fra det 19. Aarhundredes Europa,** som dette var forskelligt fra **Europa før den franske Revolution.**

Maaske ligger der Udviklingsmuligheder i *Raadssystemet*, som er Bolchevismens *eneste politiske Nyskabelse*, men hvis Magt dens Høvdinge atter har brudt for at sætte *Absolutismen* i Højsædet. Raadssystemet i den russiske Form er *en*

*) *Det irske Spørgsmaal* synes efter lange og besværlige Konferencer ved Udgangen af 1921 at nærme sig sin endelige Løsning paa Basis af en Ordning, hvorefter Sydirland faar *en noget lignende Stilling som de overseiske Dominions*, medens Ulster foreløbigt holdes udenfor, indtil det selv maatte ønske en Tilslutning til Sydirland.

Et Møde i *Folkenes*

Forbund i Geneve.

énsidig Klassepolitik, men det kunde tænkes omformet og udviklet til *en Art politisk Repræsentation for alle Samfundets Klasser.* Overalt i de moderne Stater findes der Spirer til en saadan Udvikling, hvorved der kunde skabes en *Erhvervs-repræsentation* ved Siden af den af almindelige Valg fremgaaede *Folkerepræsentation.*

Men Raadssystemet og Folkeforbundet er endnu kun famlende Forsøg, som det er interessant at konstatere, men hvis fremtidige Udvikling Ingen kan forudse. *Foreløbigt kæmper Verden med de frygtelige Eftervirkninger af den forfærdeligste Krig i Verdenshistorien, kæmper med svigtende Produktion, finansielt Kaos, Vatutanød, Dyrtid og Hunger.*

En under Krigen planlagt ny *Forbindelseslinie mellem Vesteuropa og Orienten.* Af Bagdadbanen er det mellemste Afsnit dog endnu ikke færdigbygget.

I. Hvad Verdenskrigen kostede af Personel.

A. Opgørelse af Tabene ifølge officielle Meddelelser fra Begyndelsen af 1919.

	Døde	Saarede	Savnede og Fanger.
Tyskland			
Hæren	1,585,242	3,654,175	756,443
Flaaden	25,862	28,968	15,679
Sum..	**1,611,104** [1])	**3,683,143**	**772,522**
Østrig-Ungarn	**813,431** [2])	**1,280,115**	ikke offentliggjort
Frankrig	**1,071,300** [3])	ikke offentliggjort	**760,300** [4])
England			
Hæren	658,704 [5])	2,391,478	
Flaaden	33,370 [6])	5,184	1,222
Sum..	**692,074**	**2,397,884**	
Italien	**460,000** [7])	**947,000**	ikke offentliggjort
Amerika	**53,169**	**179,625**	**3,323**

[1]) Deraf 44,700 Officerer
[2]) „ 13,326 „
[3]) „ 31,300 „
[4]) „ 446,300 i Live
[5]) Deraf 37,876 Officerer
[6]) „ 2,476 „
[7]) „ 16,362 „

B. De krigsførende europæiske Staters Tab i Tidsrummet 1914–1919, ifølge Opgørelser fra 1921.

	Døde paa Valpladserne	Tab som Følge af Nedgang i Fødselstallet og foræget Dødelighed	Sum
Tyskland	2,000,000	4,300,000	6,300,000
Østrig-Ungarn	1,500,000	4,300,000	5,800,000
England	800,000	1,050,000	1,850,000
Frankrig	1,400,000	1,940,000	3,340,000
Italien	600,000	1,680,000	2,280,000
Belgien	115,000	260,000	375,000
Bulgarien	65,000	210,000	275,000
Rumænien	159,000	351,000	510,000
Serbien	690,000	960,000	1,650,000
Rusland	2,500,000	10,500,000	13,000,000
Sum	**9,829,000**	**25,551,000**	**35,380,000**

II. Hvad Verdenskrigen kostede i Penge.

A. De krigsførende Landes samlede Udgifter 1914–1919.

Ententen:	Dollars
De forenede Stater	32,080,266,968
England	44,029,011,868
Canada	1,665,576,032
Australien	1,423,208,040
New Zealand	378,750,000
Sydafrika	300,000,000
Indien	601,279,000
Øvrige engelske Kolonier	125,000,000
Frankrig	25,812,782,800
Rusland	22,593,950,000
Italien	12,313,998,000
Belgien	1,154,467,914
Serbien	399,400,000
Rumænien	1,600,000,000
Grækenland	270,000,000
Japan	40,000,000
Andre Ententelande	500,000,000
Ialt	145,287,690,622

Centralmagterne:	
Tyskland	40,150,000,000
Østrig-Ungarn	20,622,960,600
Tyrkiet	1,430,000,000
Bulgarien	815,200,000
Ialt	63,018,160,600

Total Sum: 208,305,851,222 Dollars.

National City Bank i New York har beregnet Stigningen i Verdens Statsgæld i Løbet af 2 Aarhundreder, hvorefter Gælden siden 1914 er voxet med 211,000,000,000 Dollars, hvilket stemmer meget godt med *Professor Bogarts* ovenstaaende Beregninger.

B. Udviklingen i Verdensgældens Størrelse:

1713	Freden i Utrecht	1,500	Mill.	Dollars.
1793	Før Napoleonskrigene	2,500	„	„
1816	Efter „	7,000	„	„
1848	Før Krimkrigen	8,400	„	„
1862	Før Krigen mellem Nord- og Sydamerika	13,400	„	„
1873	Efter den fransk-tyske Krig	22,400	„	„
1897	„ spansk-amerikanske Krig	30,200	„	„
1914	Verdenskrigen	44,100	„	„
1915	„	56,900	„	„
1916	„	120,185	„	„
1917	„	199,100	„	„
1918	„	225,300	„	„
1919	Efter Verdenskrigen	248,000	„	„
1920	„	255,000	„	„

Stigningen i Verdensgælden fra 1914—1920 udgør altsaa:

211,000,000,000 Dollars.

C. Oversigt over Fordelingen af de Allieredes Krigslaan:

Udlaant til	Laan ydet af Amerika	Laan ydet af Storbritanien	Laan ydet af Frankrig	Sum
	Mill. £	Mill. £	Mill. £	Mill. £
Storbritanien	972			972
Frankrig	550	557		1107
Italien	325	477	35	837
Rusland	38	561	160	759
Belgien	70	103	90	263
Serbien og Jugoslavien	20	22	20	62
Øvrige Lande	25	83	50	138
Kolonierne		144		144
Sum	**2000**	**1947**	**355**	**4302**

D. Tysklands Krigslaan.

1.	Krigslaan	Sept. 1914:	1,18	Mill.	Deltagere	4460	Mill. Mark.
2.	„	Marts 1915:	2,69	„	„	9060	„ „
3.	„	Sept. 1915:	3,97	„	„	12101	„ „
4.	„	Febr. 1916:	5,20	„	„	10712	„ „
5.	„	Sept. 1916:	3,81	„	„	10652	„ „
6.	„	Marts 1917:	7,06	„	„	13122	„ „
7.	„	Sept. 1917:	5,53	„	„	12626	„ „
8.	„	Marts 1918:	6,87	„	„	15001	„ „
9.	„	Sept. 1918:	2,74	„	„	10443	„ „
					Sum:	**98177**	**Mill. Mark.**

III. Tysklands Tab af Landomraade og Indbyggere.

1.	*Elsass-Lothringen* (Frankrig)	14,522 km²	1,874,000	Indbyggere
2.	*Saaromraadet* (Folkeforbundet)	1882 „	647,000	„ „
3.	*Moresnet* (Belgien)	3 „	3,500	„ „
4.	*Eupen og Malmédy* (Belgien)	989 „	61,500	„ „
5.	*Dele af Posen* (Polen)	25,999 „	1,966,000	„ „
6.	*Dele af Østpreussen:*			
	a) til Polen	486 „	24,000	„ „
	b) til de Allierede	2,447 „	141,000	„ „
7.	*Dele af Vestpreussen:*			
	a) til Polen	15,461 „	919.000	„ „
	b) til Fristaten Danzig	1,926 „	331,000	„ „
8.	*Dele af Pommern* (Polen)	390 „	46,000	„ „
9.	*Dele af Schlesien*:			
	a) til Polen	3,774 „	992,000	„ „
	b) til Czekoslovakiet	289 „	46,000	„ „
10.	*Slesvig* (Danmark)	3,984 „	164,000	„ „
		Ialt: 72,152 km²	**7,215,000**	**Indbyggere**

Kolonierne er ikke medregnet.

Alfabetisk Navnefortegnelse

til hele Værket.

Alfabetisk Fortegnelse

over de i Værket forekommende Person-, geografiske samt Skibsnavne med Henvisning til de Steder, hvor de paagældende Personer, Lokaliteter og Skibe er omtalte.

Forklaring.

* Efter Sidetallet betyder, at der paa denne Side findes et Billede af den paagældende, Person, Lokalitet eller Skib. *K.* betyder Kort eller Kortskitse. *Kursiveret Tal (777)* betyder, at den omhandlede Person eller Lokalitet her er gjort til Genstand for mere udførlig Behandling.

Forkortelser.

Foruden de her nævnte Forkortelser er anvendt de almindelig kendte Forkortelser.

Gnrl. = General.
Gnrllt. = Generalløjtnant.
Gnrlm. = Generalmajor.
Obst. = Oberst.
Obstlt. = Oberstløjtnant.
Maj. = Major.
Kmdt. = Kommandant.
Kapt. = Kaptajn.
Prmlt. = Premierløjtnant.
Ltnt. = Løjtnant.
Sklt. = Sekondløjtnant.
Adm. = Admiral.
Kmdr. = Kommandør.
Flyv. = Flyver.
Fl.kapt. = Flyverkaptajn.
Prof. = Professor.
Polit. = Politiker.
Ges. = Gesandt.

am. = amerikansk.
austr. = australsk.
br. = britisk.
bulg. = bulgarsk.
cz.sl. = czeko-slovakisk.
fr. = fransk.
gr. = græsk.
it. = italiensk.
jap. = japansk.
kan. = kanadisk.
port. = portugisisk.
rum. = rumænsk.
russ. = russisk.
schw. = schweitsisk.
serb. = serbisk.
t. = tysk.
tyrk. = tyrkisk.
ung. = ungarsk.
østr. = østrigsk.

Åbo, VII 658.
Ålandsøerne, VII 237, 272, 281 583, VIII 237*.
Aa-Flod, IV 507.
Aachen, II 29, III 36, 1415.
Aage, Prins, III 1248*, 1298*.
Aalbæk Bugten, I 209.
Abaucourt, III 614.
Abbas Bey Daramaly, VI 94.
Abbas II Hilmi, I 297*, V 73*.
Abbéville, III 1134, 1259.
Abdallah, I 143.
Abdul Aziz, I 102.
Abdul Hamid I, I 103.
Abdul Hamid II, I 185*, 227, VI 135.
Abdul Malik, I 206.
Abdul Medjid Effendi, VIII 257*
Abdullah Emir, VI 268, VIII 266*, 273.
Abercorn, VI 63.
Abessinien, I 136.
Ablainceville, III 1134.
Ablan-St.-Nazaire, III 297, 370*, 374 K.
Ableincourt, III 702, 707.
„Aboukir", Krydser, br., VII 29*, 171, 185.
Abranka, IV 182.
Abreu e Silo d, Tamagnini, III 930*, 1095, 1154*.
Abramovitch, Gardeofficer, russ., IV 584.
Abruzzerne, Hertug af, VII 302.
„Absalon", Inspektionsskib, dansk, VII 737.
Abu el Flaha, VI 199.
Abu Hammed, VI 143.
Abu Hereira, VI 199.
Abydos, V 85.
Ačanja, V 40.
„Acasta", Jager, br., VII 399.
„Acheron", Jager, br., VII 172.
Acheson, Kaptlt., V 100.
Achi, Baba, V 102.
Achiet-le-Grand, III 730.
Achiet-le-Petit, III 697, 717, 730.
Achilleion, I 225*, V 273.
„Achilles", Kr., br., VII 398.
Achmed, Fevzi, VI 119.
Acre, VI 257.
„Active", eng. Kr., VII 399.
Adalbert, Prins af Preussen, I 252*, III 1027*.
Adalia, Lilleasien, VIII 274.
Adamello, V 421.
Adana, I 188, 240, VI 142.
Adelaide, Erkehertuginde, III 1425*.
Adelung, Politiker, t., III 1424*.
Adén, VI 105*, VII 310.
Adige, V 171, 437.
Adjud, V 401.
Adler, Friederich, IV 655.
Adler, Victor, Dr., IV 654*, VIII 140.
Adlerberg, Gen., IV 221*.
„Admiral Makaroff", rus. Kr., VII 271.
Adolph af Nassau, I 40.
Adolph-Broen, I 46*.
Ador, Gustave, Ex-Præsident, schw., VIII 286*, 337.
Adrianopel, I 267, VIII 273.
Adriaterhavet, VIII 79.
„Adriatic", Damper, VII 769*.
Aehrenthal, Aloys, Friherre, I 231, 235*.
Aerschot, III 76, 234, VIII 24*.
Afghanistan, I 119, VI 190.
Aflandshage, VII 284.
Agache, III 755.
„Agamemnon, Pre Dreadnonght., eng., V 88, VII 14.
Agincourt, VII 23, 31*, 401*.
Agnes, Storhertuginde, VIII 146.
Agofonoff, Bolsjevik, russ., VIII 171.
Agram (Zagreb), I 4, VIII 166.
Ahlers, Nicholaus, E. A., III 552
Ahmed, Shah af Persien, I 217. VI 186*.
Ahmed, Nesimy Bey, IV 621, 644.
Ahmed, Tevfik Pascha, Storvezir, tyrk., VIII 267*.
Ahwaz, VI 147.
„Ajax", Panserekib, eng., VII 398.
Aigue (Skov), III 440.

Ailette, III 720, 738, 750, 1140, 1233 1303.
Aintab, Lilleasien, VIII 270.
Aire, III 271, 1292.
Aisne, III 221 K., 223 K., 434*, 438—39 K., 444*.
Aitken, Gen., eng., VI 58.
Aizy, III 1303.
Akaba, VI 251, VII 310.
Ala, Adige, V 169, 456.
Ala, Syrien, VI 193.
Alaschgerd, VI 108.
Albanien, I 275.
Albany, III 567.
Albarda, VIII 12*.
„Albatross", Minedamper, t., VII 176, 276*,.
Albert I, Konge af Belgien, I 39, 55, III 45, 58*, 258, 279, 355, 868*, 1086*, 1287, 1319, 1333*, 1391, 1394, 1415, VII 532*, VIII 22*.
Albert (Frankrig), III 673, 1247, 1260.
Albert Edward, Prins af Wales, III 1326*, 1394*.
Albert Frederik, Prins af England, III 1193*.
Alberts, Oberst, VI 48.
Albertville, VI 71.
„Albion", Pre-Dreadnought, brit., V 89.
Albrecht, Hertug af Mecklemburg, I 240*.
Albrecht, Hertug af Württemberg, III 75, 112*, 470*, 1066, 1243.
Albrecht, Kapt., t., VII 787.
Albrecht, Gnrl., t., III 1117.
Alby, Gnrl., fr., III 1132*.
Alcantara, Hjælpekrydser, br., VII 377*.
Alcsut, VIII 163.
Aldebert, Gnrl., fr., III 747.
Alderson, E. A. H., Genlit., br., III 337*.
Aleppo, I 188, VI 142, 193, VIII 273.
Alex, Gen., fr., III 189*.
Alexander II af Rusland, IV 406.
Alexander III af Rusland, I 114, 119*.
Alexander af Battenberg, I 226.
Alexander Obrenovic, I 223.
Alexander, Kronpr., Serbien, I 10, 219*, 270, V 45*, 232, 258, VIII 142, 166.
Alexander, Konge af Grækenland, V 392*, 466, VIII 335*.
„Alexander III, Imperator", Dreadnought, russ., VII 60.
„Alexander", Isbryder, br., VIII 197*.
Alexandra, Kejserinde af Rusland, IV 372*, 703, VII 444.
Alexandra, Victoria, Prinsesse af Schlesw. Holst., III 1027*.
Alexandrette, VI 142, 193, VII 307, VIII 269.
Alexandria, V 118*.
Alexandropol, VI 108.
Alexandrov, IV 138.
Alexandrovsk, IV 369, 394*.
Alexej Nikolajevitch, Storfyrattronfølger, russ., IV 375*.
Alexejff, M. V., Gnrl., russ., IV 343*, 366*, 454, 459*, 471*, 539*.
Alfieri, ital. Krigsmin., V 432.
Alfonso XIII, Konge af Span., I 213, VIII 287*.
Alftan, Gnrlit., IV 501*.
Algeciras, I 212.
Agerien, I 140.
Ali, Fuad Bey (Pascha) VI 93, VIII 262*
Ali Pascha, I 276*.
Ali, Said Pascha, VI 266.
Alice, Storhertuginde af Toscana, VIII 146.
Ali Muntar, VI 195.
Alix, Div. — Gnrl., fr., III 1385*.
Al-Kala, VI 221.
Allart, G., Ges., belg., VIII 295*.
Allemant, III 1282.
Allen, Jas., Oberst, Forsvarsmin., New Zealand, III 561*.
Allen, Y. D., Kommandør, br., VII 141.
Allenburg, IV 31.
Allenby, E. H. H., Gnrlm., br. III 132, 220*, 318, 339*, 756, 1056*, VI 201*, 214*, 220*, 243, 260*.
Allenstein, IV 14, 32, VIII 50.
Allonier, Gnrl., fr., III 667.
Alter, Julius (Pseudonym), III 838.
Almeida, Dr. Antonio, José, port Ministerpræs., III 927*.
Almereyda, III 1004.
Alost, III 234, 262, III 1391.
Alt(flod), V 321, 341*.
Alten-Gottern, Friherre, Marschall von, Gnrl., t., III 1155, 1306.
Altkirch, III 81, 83*, 1390.
Aluta (flod), V 303.
Alviela, Goblet d', Polit., fr., III 343*.
Amade, d', fr. Gnrl., III 138, 144, V 95*, 118*.
Amadie, VI 193.
Amalfi, Krydser, it., VII 306*.
Amalienhof, IV 592.
Amanée, III 210.
Amanullah, Emir, Afghanistan, VIII 252.
Amara, VI 161*.
Amarené d' Jassemo, port. Oberst VI 235*.
„Amazon", eng. Krydser, VII 261.
Ambérieu, VII 473.
Ambleny, III 1203.
Ameffe, III 74.
Amerongen, VIII 103.
Ameryt, Kapt., br., III 573.
Amet, Adm., fr., VI 266, VII 709.
„Amethyst", Krydser, eng., V 89, VII 170.
Amiens, III 24, 166, 1134 K., 1135*, 1140—42 K., 1256*.
Amigny, III 1147.
„Amigralio di St. Bón", Pansersk., it., VII 304.
„Amiral Charnier", Krydser, fr., VII 515.
„Amiral Ganteaume", Damper, fr., VII 198.
„Amiral Makaroff", Krydser, fr., VII 46*, 277*.
Amman, VI 251, 257.
„Amphion", Krydser, br., VII 36, 165.
Amur, IV 7.
Anafasta, V 142.
Anaforta, V 135.
Anastasia, Storfyrstinde, IV 372*, 546.
Anastassof, Theodor, Dr., Ges., bulg., IV 644.
Ancelin, Gnrl., fr., III 647.
Ancona, VII 302, 305.
„Ancona", Damper, it., 346, 357*.
Ancre, III 697, 713.
Andenne, III 77, 120.
Andernach, III 27.
Andersen, A. P., Redaktør, dansk, III 719.
Andersen, H. N., Etatsraad, VIII 311.
Andersen, Kai, Kapt., dansk, III 523.
Anderson, Gnrlit., br., III 358.
Andlauer, Gnrl., fr., III 648*.
Andevanne, III 1352.
Andrassy, Julius, Greve, I 105*, 107, IV 661,, V 451, VIII 141.
André, Kmdr., fr., VII 299*.
„Andrea-Doria", Pansersk., it., VII 304.
Andreas, Prins af Grækenland, V 272.
Andreasberg, Dage, VII 281.
Andrejev, IV 131, 708.
Andrespol, Polen, IV 143.
Andrievich, Fikapt., russ., VII 490.
Angerapp, Østpreussen, IV 31, 137, 156, 166*.
Angerburg, Østpreussen, IV 31, 42 K.
„Anglia", Hospitalsskib, br., VII 387, 404—05*.
„Anglo-Dane", Damper, dansk, VII 274.
Angra-Pequeno, S. V. Afrika, VI 4.
Angres, III 373, 760.
Angora, VI 119.
Anicy, III 1179.
Anizy-le-Château, III 1304.
Anna-Marie (Marquesas Øerne), VII 118.
Annaberg (Østgalizien), IV 183.
Annan, Krantwald v. Feltm., østr., IV 280*.
Anneux, III 784, 1294.
Annunzio, d. Gabriele, I 23, 115*, V 157, VII 866*, VIII 80*.
Ans, S. V., Afrika, IV 53.
Antadiktch, Kmdt., serb., V 65.
Anten, Kapt., brit., VII 803*.
Antheuil, III 1204.
Anthoine, Grnl., fr., III 707, 738, 746*, 1092.
Antilly, III 217.
Antipode Øerne, VII 624.
Antivari, Montenegro, V 34, 254, VII 66.
„Antoinne", Trawler, fr., VII 702.
Antonoff, Revolutionær, russ., IV 618*.
„Antrim", Krydser, br., VII 713.
Antry, III 430.
Antwerpen, II 29, 109*, III 234*, 240, 242*, 247*, 253*, 254-5-6*, 257*, 259*, 858, 869*, 1393, VII 526*, VIII 12*.
Anzac, V 123.
Aonzo, Løjtn., it., VII 685*.
Aosta, Hertug af, V 184, 424.
Apia, Samoa, VII 97, 115.
Apremont, III 433, 585.
Apuschtin, Gnrl., russ., IV 217, 317.
„Appain", Damper, br., VII 372*.
Appel, Michael Edler, v., Inf. Gnrl., østr., IV 676*.
Apponyi, Greve, Rigsdagspræs., ung., IV 654*, 660, VIII 163, 323.
Aquitania, Damper, br., VII 620.
Arabi, Pascha, Leder, ægypt., I 118
„Arabic", Damper, br., VII 341*.
„Araby", Damper, br., VII 739*
Arandjelovac, V 17, 242.
Arbuthnot, Adm., br., VII 398, 433*.
Arad, Ungarn, VIII 160.
Araxes, Kaukasus, VI 122.
Archangelsk, IV 28, 368, VII 337*, 446, 780, VIII 179*.
„Archer", Jager, br., VII 172.
Archibald, J. F. J., Journalist am., III 955*, VII 345.
Arches, Fort des, III 106.
Arcis-sur-Aube, III 462.
Arda (Flod), I 268*.
Ardahan, VI 112, 247, 644.
„Ardent", Jager, br., VII 399, 434.

Ardre, III 1233.
Arensburg, IV 604*.
„Areola", Bark, dansk, VII 457.
„Arethusa", Krydser, br., VII 171, 221*, 361.
Argenteau, III 42*.
Argesul (Flod), Rumænien, V 346.
Argonne, III 222, *421*, 422-24 K.
Argostoli, (Kephalonia), VII 515.
Argyll, Krydser, br., VII 338.
Argyrokastro, (Epirus), V 275.
Ari-Burnu, (Gallipoli), V 133.
„Ariadne", (Damper, br.,) VII 376.
„Arian", U. Baad, fr., VII 694.
„Ariel", Jager, br., VII 172, 238*.
„Arizona", Panserskib, am., VII 770.
„Ark Royal", Damper, br., V 102*.
„Arkansas", Panserskib, am., VII 742*.
Arkona, Rügen, VII 286 .
Arlabosse, Gnrl., fr., III 648.
Arleux, III 139.
Arlon, III 34.
Armenien, VIII 264 K.
Armentières, III 231, 294, 337, 355, 713, 763, 905, 1153, 1156*, 1297.
Armin, Sixtus v., Gnrl., t., III 78*. 383, 686, 1066, 1155, 1286.
Arne (Biflod, Suippe), III 1291.
Aronde, (flod), III 1202
Arras, III 138, 165, 257, 296, 318, *355*, 368 K., 659, 713, 716, 733*. 754 K., 755*, 1064, 1153.
Arriagod, Manoel, Præsident, port., III 925*.
Arsenovice, IV 468.
Arsiero, V 173, 280.
Arthur, Hertug af Connaught., III 1261.
Artois, III 275, 320 K.
Artomanoff, Gnrl., russ., IV 236.
Arusha, Ø. Afrika, VI 65.
Arvillers, III 1249.
Arz, v., Gnrl., østr., III 1257, IV 677, VIII 143.
Ashanti, 1-142.
Aschoop, III 778.
Aschkala (Kaukasus), VI 129.
Asen II, Konge, bulg., I 97.
Asfeld-la-Ville, III 1304.
Ashar, III 177*.
Ashfeld, se Asfeld.
Asiago, V 173, 426*, 440 K.
Asir, VI 266.
Asisie (Mesopot.), VI 150, 177.
„Askold", Krydser, russ., VII 307.
Aslau, Gnrl., rum., V 322.
Aslin (Palæstina), VI 201.
„Aso", Krydser, jap., VII 46.
Asquith, H. H. B., Konsejlspræs., br., I 14*, 59*, III 525, 1360.
Assa, V 171.
Assainville, III 1144.
Astico (Piave), V 448.
„Astoria" (Hotel, Petrograd), IV 578*.
„Astræa", Krydser, br., VII 148.
„Astræa", Skib, dansk, VII 458.
„Asturia", Hospitalsskib, br., VII 232.
Atak (Mesopot.), VI 171.
Atakpame (Togoland), VI 23, 26.
Atawineh (Palæstina), VI 199.
Athen, V 204*, 381, 387*.
Athies, III 695, 757.
Athos (Albanien), I 230.
Atina, VII 324.
Atlanterhavet, spærrede Farvande, VII 744 K.
„Attack", Jager, br., VII 171, 257.
Attara (Palæstina), VI 250.
„Attentive", Jager, br., VII 261.
Attigny (Champagne), III 483.
Attilly, III 1282.
Atton (Lothr.), III 211, 418.
Aube, Adm., fr., VII 70.
Auberive, III 298, 739.
Aubers, III 344, 358, 375, 1165, 1297.
Aubetin, III 198.
Aubvillers, III 1144, 1245.
„Audacious, Panserskib, br., VII 197*.
„Audaen", Redoute, Antwerpen, III 244, 280.
Audun, le Romain, III 147.
Auer, Erhard, VIII 117*.
Auerstädt, II 8.
Auffenberg, v., Gnrl., østr., IV 27*, 65, 69.
Aufo, V 173.
Augagneur, Professor, Marineminister, fr., III 171, VII 505.
„Augsburg", Krydser, t., VII 271, 276.
August Wilhelm, Prins af Preussen, I 165*, II 45*, III 466, 1027*.
Augusta (Sicilien), VII 696*.
Augustov, IV 89.
Augustovo, IV 48, 194, 446.
Aunelle, (Flod), III 1336.
„Aurora", Krydser, russ., IV 612.
Auzza (Isonzo), V 421.
„Australia", Krydser, austr., VII 84*, 117.
Avarescu, Gnrl., rum., V 322*, 396, 578.
Avecapelle, III 321.
Avellan, Adm., russ., I 126.
Avernes, III 1255.
Avesnes, III 1111.
Aviloff, Minister for Post og Telegraf, russ., IV 613.
Avlona (Albanien), VII 298.
„Avocet", Damper, br., VII 437*.
Avocourt (Verdun), III 584, 620.
Avold, Lothr., III 1393.
Avord, VII 473.
Avre (Flod), III 1134, 1234.
Avricourt (Lothr.), III 93.
Axelrod, Kommunist, VIII 121*.
Ayencourt, III 1144.
„Ayesha" („Emden II"), VI 111*.
Aylmer, Gnrl., br., VI 156*.
Aymerich, Gnrl., br., VI 29.
„Ayvelle", Fort (Mézieres), III 107—180.
Azan, Paul, Obstlt., fr., III 381
Azannes, III 584.
Azerbeidjan, VI 188, 248. VIII 252.
Aziz, Abdul, Emir, VI 245.
Azorerne, VII 773.

Bab el Mandeb, VII 310.
Bab el Wad, VI 209.
Baba (Palæstina), VI 199.
Babadag, Rumænien, V 354.
Babbington, Flyltnt., br., VII 487.
Babit, Sø, IV 429, 507.
Babuna, Pas, V 466.
Bac-St-Maur, III 1158.
Baccarat, III 24, 209, 211*, 411.
„Bacchante", Krydser, br., VII 170.
Bachireff, Adm., russ., IV 604.
Bachmats, IV 641.
Bacmeister, Rigsdagsmd., t., VII 740.
Bacon, Adm., br., VII 264*, 460.
Bacquet, Gnrl., fr., III 294, 591.
Badeni, Statsmand, polsk, IV 406.
Badewitz, Ltnt., t., VII 382.
„Badger", Jager, br., 1—194*, VII 172, 679.
Badoff, Socialist, russ., VIII 171.
Badoglio, Gnrl., it., V 290, 440.
Badonvillers (Lothr.), III 100, 212*, 411—486.
Baensch, Ingeniør, t., I 15.
Baezer, Maj., t., III 79*.
Bagaerts, Advokat, VIII 60*.
Bagamojo (Ø.-afrika), VI 79.
Bagatelle, III 426.
Bagdad, I 188, 234*, VI 130, 136*, 138*, 173*, 176*, 178*, 180*, 185*, 242*, 261*.
Baguska (Bulgarien), V 222.
Bahrem (Indien), III 564.
Baiburt (Kaukasus), VI 129.
Baily, Oprører, irsk, III 542.
Bailleul, III 343, 1160.
Bailloud, Gnrl., fr., VI 201*, VIII 263*.
Bailly, III 1200.
Bainsizza (Isonzo), V 410, 426.
Baird, VII 878.
„Bajan", Krydser, russ., VII 46, 604.
Bajazid (Kaukasus), VI 108, 110.
Bajina-Basta (Serbien), V 53.
Baker, Newton, D., Krigsmin., am., III 976*.
Bakka (Palæstina), VI 256.
Baku, VI 107, 248, 628, VIII 174.
Balaceanu (Rumænien), V 355.
„Balaton", Jager, østr., VII 503, 676.
Balfour, III 534*, VII 329, 394*, VIII 20, 25*, 32*, 338.
Balfourier, Gnrl., fr., III 607, 667.
Balholm, I 312.
Baligrod, IV 265.
Balkan, I 89 K., 283 K., V 231 K.
Ball, Albert, Eskadrillekomdr., br., VII 600, 867*.
Ballin, Albert, I 181, III 791*.
Ballon, d'Alsace, III 83.
Ballon de Servance, Fort, III 106.
Balta-Alba, V 356.
Baltchik (Sortehavet), Bulgarien, I 284, VII 667.
Baltischport (finske Bugt), VII 658.
Balujeff, Gnrl., russ., IV 444, 549. 575.
Ban de Sapt, III 295, *393*, 408, *410*, 918.
Banfield, Ltnt., øst., VII 879.
Bang, J. P., Prof., dansk, III 846.
Banitza (Saloniki), V 369.
Banogne, III 1332.
Banthéville, III 1319, 1331.
Bantouzelle, III 1293.
Bapaume, III 138, 166, 697, 906, 1129*.
Bapst, Edmond, Gesandt, fr., III 604, VIII 292*.
Bapst, Gen., fr., III 604.
Bapst, v., Maj., t., III 1349.
Bar, Harbour (U. S. A.), III 81.
Bar-le-Due, III 423.
Baracca, Francesco, Fl., it., VII 866*.
Barachini, Ltnt., it., VII 878.
Barada (Damaskus), VI 265*.
Baranovici (Polen), IV 345, 462.
Baranzy, III 147.
Baratoff, Gnrl., russ., VI 133, 184.
Barbaross-Haireddin, Panserskib, tyrk., V 144.
Barcelona, I 212*.
Barchon, III 40.
Barcy, III 1057.
Barensprung, v., Maj., t., III 31.
Barfredhøj-Lejren, Danm., VIII 299*.
„Barham", Pansersk., br., VII 396.
Barisis, III 1104, 1113.
Barisis aux Bois, III 1139, 1147.
Bark, Finansmin., russ., IV 373.
Barleux (Somme), III 682, 702.

Barmen-Elberfeld, III 810.
Barnardiston, Obstlt., br., I 45, 215.
Barnardiston, Nathaniel, Walter, Gnrl., br., VI 12*.
Barnes, George, N., Social., br., III 1072, VIII 25*, 338.
Barrère, Ges., fr., V 157.
Barrés, Maurice, III 1013, 1425.
Barret, Arthur Arnold, Gnrl., br., VI 145*.
Barricade, Pavillon, III 426.
Barrow, Engl., VII 741.
Bart, Politiker, t., VIII 97*, 105.
Barten (Østpreussen), IV 44.
Bartfa (Bartfeld), Ung., IV 159 177.
Bartenheim, III 84.
Barth, VIII 97*, 105, III 1342*.
Barthou, Deput., fr., VIII 319.
Bartne, IV 252.
Bartsch, Kapt., østr., IV 416.
Barwig, Lnt., østr., VII 879.
Barzilai, VIII 32*.
Basilios, østromersk Kejser, I 97.
Basra, I 188, VI 138*, 147*, 172*, VIII 269.
Basrugiyeh, Mesopotamien, VI 171.
Bassermann, Ernst, Polit., t., III 793*, 796, 836.
Batkin, Matros, russ., IV 543.
Batkow, IV 562.
Batocki, v., Ernæringsmin., t., II, 834*, 1015, 1026.
Battenberg, Louis, Prins af, VII 20*.
Batum, Sortehavet, I 106, VI 107, 247, VII 316*, 673, VIII 269
Baudin, Marinem., fr., VII 69.
Bauer, Gnrl., t., 759.
Bauer, Gustav, Ministerpræs., t., VIII 65, 123*, 124*.
Bauer, Otto, Dr., Social., østr., VIII 140, 145*.
Baur, Journal., schw., III 1194.
Baurevoir, III 1297.
Bauzemont, III 212.
Bavai, III 1338.
Bayer, Maj., t., III 879*.
Bayeras, Gnrl., gr., V 390.
„Bayern" Kampsk., t., VII 847.
Bayly, Lewis, Adm., br., VII 214, 777.
Bazancourt, III 225.
Bazeilles, VIII 19.
Bazelaire de, Gnrl., fr., III 621*.
Bazentin-le-Grand, III 683.
Bazias, By v. Donau, 233.
Bazoches, III 1189.
Beachy, Head, Engl., VII 231.
Beaconsfield, Lord, I 100. 105*.
Beano, Fort, Venetia, V 441*.
Beatty, David, Adm., br., III 549, III 1374—75*, VII 134, 171*, 395, 464, 725*, 727*, 773, 851.
Beaucamp. III 165.
Beauchamps, de, Kapt., fr., VII 580.
Beaucourt, III 662. 708 1132, 1251.
Beaulieu, Charles, Gnrl., III 744. Gnrl., br.. VI 12*.
Beaumont, III 141, 584, 598, 606*, 1291.
Beaumont-Hamel, III 708, 713.
Beaumont-la-Wavrille, III 652
Beaurains, III 757, 1265.
Beaurevoir, III 1294.
Beaurieux, III 1189.
Beaussèjour, III 296, 478*.
Beauvais, III 228.
Beaver, Jager, br., VII 172.
Bebel, Aug., Socialist, t., III 796*.
Becelaere, Fland., III 1308.
Bécourt, III 676.
Becquet, Familie, belg., III 1089*.
Becqincourt, III 675.
Bédier, Prof., fr., III 274, VIII 6
Beershaba, Ægypten, VI 93, 194.
Beerst, Flandern, III 319.
Beglok, V 26.
Behdjit, Bey, VI 93.
Behncke, Adm., t., IV 603*, VII 401.
Beine, III 463.
Beirut, Syrien, I 185, 261.
Beisan, VI 256.
Beit-Jibrin, Palæst., VI 206.
Beit-Iksa, Palæst., VI 212.
Beit-Likia, Palæst., VI 210.
Beit-ur-el-Foka, Palæst., VI 210.
Beit-ur-el-Tahtan, Palæst., VI 210.
Beitimia, Palæst., VI 210.
Bekas-pas, Siebenb., V 337.
Bekokten, Siebenb., V 334.
Bela-Reka, V 22.
Belega, V 28.
Belem-taarn, Portugal, III 920.
Belfort, II 26, III 24, 27, 81, 99, 106, 110, 270, 395, 473.
Belgien, III 2 K., 10 K., III 884 K., 1398.
Belg.-tysk., Grænse, II 49 K.
Belgrad, I 266*, V 1*, 6*, 11 K., 13*, 18*, 25*, 42—43*, 58*, VII 498*, VIII 167*.
Belikamen, V 26.
Belin, Gnrl., fr., III 515, 518*, 1132*.
Bell, Kapt., br., VII 232*.
Bell, Dr., VIII 69*, 123*.
Bellah-sø, Ægypt., VI 91.
Belleau, III 1203, 1234.
Bellenglise, III 1293.
Bellein, III 1190.
Bellewarde, III 352.
Bellicourt, III 1293.
Bellinger, Kapt., fr., V 390.
„Bellona", Krydser. br., VII 399.
Belloy-en-Santerre, III 680, 685*, 1202, 1246.
Belluno, Piave, V 173, 437.
Below, v., Ges., t., I 49.
Below, v. Fritz, III 664, 1067.
Below, v. Otto, Gnrlobst., t., III 212*, 664*, 686, 1066, 1117, 1137, 1271, 1286, 1294. IV 137, 156, 195, 207, 317, 456, V 423, 431*.
„Belrigde", Damper, norsk, VII 334*.
Belval, III 1223.
Belyen, Baron, belg., III 526.
Belzec, IV 55.
„Benbow", Pansersk., br., VII 23, 31*, 398.
Benckendorff, Greve, t., III 180.
Bender-Buchir, Mesopot., VI 140, 188.
Bending, IV 537.
„Benedetto Brin", Panserk., it., VII 502.
Benedictus XV, Pave, I 116, III 893, VIII 15.
Benes, cz.-sl., Udenrigsmin., VIII 152, 338.
„Benham", Jager, am., VII 720, 771.
Benjaminovo, Polen, IV 314.
Bennet, James Gordon, am., III 950.
Bennigsen, Gnrl., russ., IV 313.
Bensdorf, Lothr., III 34.
Benson, Adm., am., VII 778*.
Benvraignes, III 1139, 1253.
Berane, Montenegro, V 245, 248.
Berat, Alb., V 465.
Berchtold, Leopold, Udenrigsmin., østr., I 8*, 36.
Bercy-le-Sec, III 1234.
Berdjansk, VIII 199.
Berdo-Horodyszcze-højdeparti, IV 464.
Berdoulat, Gnrl., fr., III 1374-75*.
Berdisev, IV 300, 637.
Berendrecht-redoute, Antwerpen, III 242.
Beresford, Charles, Adm., br., VIII 215, 444, 758.
Beresford, Lord. III 920.
Beresina, Biflod, Niemen, IV 345.
Berestecko, IV 468, 471.
Berg, Lnt., t., VII 374, 385*.
Bergen-op-Zoon, By Holland, III 260.
Berger, Ernst, Kunstmaler, t., VIII 121*.
Bergling, Østpr., IV 37.
Bergues, Kystfæstn., Frankrig, III 107
Berkenheim, VIII 198.
Berlin, I 113*, 167*, II 15, 132*, 142*, III 801*, 1377—79*, 1382*, VIII 111*, 115*, 632*.
Berméricourt, III 739, 1187.
Berlaer, Antw., III 259*.
„Berlin", Krydser, t., I 249.
Berlinerkongressen, 1878, I 105*.
Bermondt, Avaroff, Obst., russ., VIII 192, 222*.
Bernafay-Skov, III 670.
Bernarielul, Dorna Watza, IV 496.
Berneau, VII 52.
Bernewitz, Genrl.superintendent, russ., VIII 215*.
Bernhardi, Friedrich, A. J. v., Gnrl., t., I 166, II 39, III 855*, 959, 997, 1157, IV 674.
Bernhardt, Sara, III 978.
Bernstein, Eduard, Socialist, t., III 796, 837*, VIII 109.
Bernstorff, Johan Heinrich, Greve, Ges.. t., III 819*, 959*, VI 263, VII 748, VIII 6, 17*.
Berny en Santerre, III 702.
Berry-au-Bac, III 459, 720, 1066, 1104.
Berry-Nogent, l'Abesse, III 225.
Berryer, Paul, Indenrigsmin., belg., VIII 13.
Bersanges, Journalist, fr., VIII 261.
Bersemünde, Dvina, IV 429.
Bersillies, Overrage de, Maubeugl, III 181.
Berteaux, Krigsmin., fr., I 209.
Berthelot, Ph., Udenrigsmin., fr., III 513*.
Berthelot, Gnrl., fr., III 186, 1104, 1286, 1332, 1421, V 338, 397*, 578, VIII 32*.
Berthold, Kapt., t., VII 878.
Bertonelli, Kapt., it., VII 688.
Bertrambois, III 24.
Bertrand, Gnrl., belg., III 52.
Bertma, Kamerun, VI 34.
„Berwich", Krydser, br., III 91.
Berziniki, IV 215.
Besançon, III 24, 108.
Beseler, Inggnrl., t., III 246, 261*, 276, IV 315, 414, VIII 201.
Beseler, G. F., Minister, t., III 837*, VII 1026.
Besko, IV 264.
Besobrasoff, Kav.gnrl., russ., IV 478*.
Besarabien, IV 436 K.
Besser, Gnrl., t., IV 161.
Besthorn, Dr., Redaktør, dansk, V 207.
Betea, Obstlt., rum., V 366.
Béthéniville, III 192, 1291.
Béthény, III 463, 738, 1189.
Béthincourt, III 584, 1289.

Béthune, III 233, 296, 355, 1158, 1174.
Bethlehem, VI 212.
Bethmann-Holweg, Theobald v., Rigskansler, t., I 13, 16*, 27, 37, 51, 168, 178, III 795*, 819*, 965, IV 419.
Bettenburg, III 34.
„Betty", Damper, dansk, VII 367.
Betz, III 195.
Beuveille, III 147.
Beyerlein, Militærforf., t., II 66.
Beyers, C. F., Gnrl., Sydafr., VI 42.
Bezonvaux, Verdun, III 606.
Biaches, III 681, 718.
Biaena-bjerg, V 171.
Biala, Biflod, Dunajie, IV 15, 91, 103, 247.
Bialystok, VII 583.
Bichancourt, III 1147.
Bidjar, Mespot, VI 184.
Bidon, Gnrl., fr., III 336.
Bieberstein, v., Marschall, Ges., t., I 180.
Biecz, Galizien, IV 133, 252.
Biez-skov, III 336.
Biederlingshofen, IV 558.
Billopol, IV 641.
Biena, Temtino, V 284*.
Biermann, Kap., t., VII 164.
Bièrre, Belgien, VIII 22.
Bigot, Gnrl., fr., III 294.
Bikanir, Maharajah af, III 556*, 573*, VIII 20*.
Biledjih, Lilleasien, VI 142.
Bilgoraj, IV 55*, 79, 291.
Billy-sur-Aisne, III 1243.
Binarville, III 425, 1290.
Binche, Belgien, III 116, 183.
Bingham, Kapt., br., VII 411.
Bir-Hamma, Ægypten, VI 93.
Bir-Mabenik, Ægypten, VI 94.
Birdwood, W. R., Gnrl., br., III 567, 756, 1285, 1361*, 1395, V 102, 115, VIII 25*.
Bireza, IV 228.
„Birmingham", Krydser, br., VII 168, 396, 564.
„Birmingham", Krydser, am., VII 677.
Birrel, Statssekretær, III 540.
Birvar, Ægypten, VI 89.
Bischoff, Obst., t., VIII 223.
Bischoffsburg, Østpreussen, IV 37.
Bishop, Kapt., br., VII 878.
Bishop, W. A., Maj., br., VII 607*.
„Biska", Krydser, fr., VII 697.
Biskupice, IV 300.
Bismarck, Otto, Fürst v., I 40, 68, 104*, 123*, 168, II 8.
Bismarckburg, Ø. Afrika, VI 70.
Bisping, Lothr., III 95.
Bissing, M., Friherre von t., III 305*. 873, VIII 33.
Bissolati, Social, it., V 297.
„Bisson", Jager, fr., VII 502.
Bistritz-flod, IV 498.
Bitapaka, Neu Pommern, VII 97.
Bitlis, Kaukasus, VI 120, 125.
Bitsch, Fort., t., II 13.
Bitter-Sø, Ægypten, VI 91.
„Bittern", Jager, br., VII 820.
Bitetti, Krigskorresp., it., III 312.
Bixios, Nino, Garibaldist, it., V 161
Bixschoote, III 329, 775, 1162.
Bizerta, Tunis, VII 70.
Bjelgorod, IV 630, VIII 204.
Bjelina, V 53.
Bjelkovittch, Gnrl., russ., IV 553. 570.
Bjelostok, Polen, IV 90, 320.
Bjeloveez, Polen, IV 320, 329*.
Bjelok, Polen, IV 320.
Bjerregaard Strand, Jylland, VII 764*.
Bjerring, O., Ltnt., dansk, V 264.
Björkman, Carl Borgen, VIII 238*.
Bjørnson, Bjørnstjerne, IV 404.
Bjørkö, I 245.
Blaavandshuk, VII 533.
„Black Prince", Krydser, br., III 73, 398, 434.
Blackwood, Kapt., br., VII 800.
Blâmont, Ellsass, III 26, 91, 100, 410.
„Blanche", Krydser, br., VII 399.
Blanzy, III 757.
Blanzée, III 614.
Blaungaven, Fort, Antwerpen, III 244.
Blazowa, IV 265.
Blehr, O. A., Statsmin., norsk, VIII 303*.
Blekkow Slot, III 71.
Blelopolje, Serbien, V 248.
Blérancourt, III 1261.
Blegny, III 1194, 1240.
Bliss, Tasker, H., Gnrl., am., III 984, 986*, 1070, VIII 32*.
Bloemhof, S.Afrika, VI 49.
Blonck, Koffardikapt., t., VI 2.
Blondlat, Gnrl., fr., III 740.
Blonic, IV 307.
„Blücher", Krydser, t., VII 33*, 34, 207, 221*.
Bludov, IV 461, 470.
Blum Pascha, Ingeniørofficer, t., V 81.
Blume, v., Gnrl., t., II 122, IV 456.
Blumkin, Russer, IV 709.
Blunt, Kmdr., br., VII 171.
Blyth, VII 534.
„Boadicea", Krydser, br., VII 399.
Bobr, Tilløb, Oder, II 13, 44.
Bobr, Fæstning, russ., IV 21, 296.
Bobr-Narev-linien, IV 313 K.
Brobrikov, Generalguvernør, finsk, I 196.
Bobrinski, Greve, russ., IV 92, 413.
Bobrka, Galizien, IV 93, 281.
Bobrnisk, IV 637.
Bobyr, Gnrl., russ., IV 323.
Bochatery, IV 199.
Bockmann, v., Gnrl., t., III 1306.
Bode, Obst., t., IV 126.
Bode, Gnrlm., russ., VII 645*.
Bodenhausen, v., Friherre, Gnrlm., t., III 268, 878*.
Bodecker, Adm., t., VII 400.
Boehm-Ermolli, Eduard, Gnrl., øst., IV 27, 70*, 109, 160, 247, 284*, 288, 487.
Boehm, Wilh., Folkekomm., ung., VIII 161.
Boehn, Gnrl., t., III 235, 237, 703*, 739, 1066, 1147, 1184*, 1213, VIII 26.
Boëlle, Gnrl., fr., III 471*, 588.
Boesinghe, III 318, 321, 346, 771, 1104.
„Bogatyr", Krydser. russ., VII 276.
Bogdanoff, Bolsjevik, russ., IV 682*.
Boghali-batteri, Dardanellerne, V 84.
Boghos, Pascha Nulear, Form. arm. Delegat., VIII 332*.
Bohain, III 1299, 1317.
Boillot, Georges, Flyv., fr., VII 867*.
Boiqy-Beczuerelle, III 1263.
Bois de la Caillette, III 632.
Bois des Corlelanx, III 614.
Bois Bourrus, Verdun, III 624.
Bois des Fosses, Verdun, III 654.
Bois de la Grelle, III 743.
Bois Grenier, III 375.
Bois le Prêtre, III 393, *418*, 593, 1272.
Bois de Mort-Mare, III 418, 593.
Bois-Brulé Woëvre, III 593.
Bois de Caures, Verdun, III 603.
Bois d'Hardammont, Verdun, III 607.
Bois de Cumières, Meuse, III 614.
Bois des Loges, III 1252.
Bois de Châtelet, III 1240.
Bois de Fère, III 1240.
Bois de Riz, III 1240.
Bois de Meuniere, III 1240.
„Boisclier", Jager, fr., VII 829.
Boisdeffre, Gnrl., fr., I 125.
Boissoudy, de, Gnrl., fr., III 748, 1395.
Bojadieff, Gnrl., bulg., V 224, 230.
Bojan, Maj., t., III 272.
Bojanovis Miloche, Krigsmin., serb., V 21*.
Bojna, v. S. Boroevic, Gnrl., østr., IV 71, 279.
Bojovic, Gnrl., serb., V 17, 45, 62.
Bokhara, VIII 176.
Bokuvac, Rumænien, V 340*.
Bolante-Skov, Argonne, III 434.
Bölcke, Oswald, Flkapt., t., VII 868*.
Bolconce, IV 74.
Bolechow, IV 271.
Bolimov, IV 154, 170.
Bologoi, IV 524.
Bolzano (Bozen), V 156.
Bombay, VII 621.
Bon, de, F. I. I., Adm., fr., VII 505, 814*.
Bon-Avis, III 784.
Bona, Algerien, VII 73.
Boncelles, Fort de, III 40.
Bonch, Brujevitch, Bolsjevik, rus., IV 494*, 688*.
Bonfall, Maj., am., VIII 35*.
Bonhomme, III 70.
Bonin, v., Gnrl., t., VII 632*.
Bonkamp, Kapt., russ, IV 643*.
Bonn, III 1389.
Bonneau, Gnrl., fr., III 83, 270, 274.
Bonner, Ltnt., br., VII 796.
Bonsdorff, v., Baron, VIII 237*.
Bontsch (se Bonch).
Bopp, Franz, Konsul, t., III 959.
Borah, Senator, am., VIII 82*.
Borazdan, VIII 255.
Borde la Verde, Rum., V 356.
Bordeaux, III 173, 1099.
Bordeaux, Henry, Kapt., fr., III 644, 647.
Borden, Robert, Canad. Ministerpræs., III 559, 573, VIII 25*, 32*.
„Bordrog", Monitor, østr., V 11, 54.
Borgbjerg, Redaktør, VIII 318.
Boris, Kronprins, bulg., I 97, 228*, V 473 VIII 73, 334*.
Boris, Prins, serb., V 226.
Borispol, IV 639.
Borissov, IV 637.
Borken-Skov, Østpreussen, IV 43.
Borkovic, IV 429.
Borkum, Fæstn., Holl., VII 189, 278, 571.
Bormanzoff, Ivan Anna, rum., kv. frivillig, IV 446*.
Bormio, V 173, 175*.
Borms, Form. Flandernraad, III 1403*.
Borne, v. dem, Gnrl., t., III 365*, 1116*, 1185, 1214, 1289.
Bornheim, Forf., Antw., III 242.
Bornholm, VII 286.
Boroevic, Gen., østr., se endv. Bojna, IV 109, 159, 186, 247.

Borovo, Polen, IV 145.
Borsimov, IV 167*, 170, 173*.
Borzymmen, Polen, IV 90.
Boryslaw, Galizien, IV 93, 268.
Boschbeck, Redonte, Antwerpen, III 243.
Boselli, Ministerpr., it., V 420, VIII 14.
Boskovic, M. S., Charge d'aff., Serb., I 305.
Bosporus, I 275, VII 317*.
Bossut, Sava, V 49, 53.
Botha, Louis, Gnrl., Sydafr., I 146, III 562, VI 41*, 52*, 53*, 85, VIII 25*, 32*, 69*.
Botha, Manic, Gnrl., Sydafr., VI 55.
„Botha", Jager, br., VII 47, 829.
Bothmer, Felix, Graf v., Gnrl., t., III 1066, IV 270, 288, 435.
Bouchavesnes, Somme, III 698.
Bouchain, Fort, III 107.
Boucher, Obst., fr., II 38.
Bouillon, III 341.
Bouilly, III 124.
Boulanger, Gnrl., fr., I 122.
Bouleaux, Skov, Somme, III 698.
Boulogne, III 382, 1161.
Bounty Øerne, VII 624.
Bouquet, Dr., fr., VII 512.
Bourbaki, Gnrl., fr., II 28.
Bourbon-Busset, Kapt., fr., III 1349.
Bourbonne-les-Bains, VII 586*.
Bourdiau, Fort, Maubeuge, III 181.
Bouresches, III 1193.
Boureuilles, Argonne, III 431, 584.
Bourg, Aisne, III 220.
Bourgeois, Léon, Politiker, fr., III 510, 1358*, VIII 32*, 34* 338, 341*.
Bourgogne, III 463.
Bourlemont, Fort, III 106.
Bourlou, Skov, Cambrai, III 782, 1294.
Boussois, Fort, Maubeuge, III 181*, 183*.
„Bouteleu", Jager, fr., VII 677.
Boutegourd, Gnrl., fr., III 116.
Bouwer, Maj., Sydafr., VI 47.
„Bouvet", Pansersk., fr., V 89, VII 69, 155*.
Bouvignes, Belg., VIII 21.
Bouzée-en-Woëvre, III 590.
Bowles, Gibson, eng., VII 355.
Boy-Ed, Kapt., t., VII 345*.
Boyan, Kapt., fr., VII 878.
Boyelles, III 1263.
Boyen, Fæstn., t., II 13.
Bozen (Bolzano), V 156.
Bozikov, IV 486.
Brabant, Provins, belg., III 872.
Brabant sur Meuse, III 598, 1291.
„Braemer-Castle", Hospitalsskib, br., VIII 521.
Braga, Joaquim, Theophilo, Statsmand, port., III 925.
Braila, V 330, 357*.
Brailsford, Forfatter, br., I 286.
Braisne, III 220, 1243.
Braithwaite, W. P., Gnrlm., br., III 141*.
Bramsen, Alfred, dansk, III 952.
Branche, Sergt., fr., VIII 300*.
Brancourt, III 1298.
Brand, Commodore, br., VII 464*.
Brandes, Georg, IV 404.
Brandelat, Gnrl., fr., III 667.
Brandt, Rolf, Krigskorresp., IV 321, 446, 469, 507.
Brangère, Gnrl., fr., II 35.
Branges, III 1243.
Branting, Hjalmar, Minister, svensk, VIII 12, 305*, 378.
Brasschaet, Fort, Antwerpen, III 244, 258*.
Bratianu, Joan, Ministerpræsident, rum., I 218*, V 68, 304*, VIII 32*.
Bratusch, Richard v., Statssekretær, østr., VIII 145.
Braun, Obst., t., VIII 98.
Braun, Leli, Forfatterinde, t., III 824.
Braunkopf, Elsass, III 409.
„Braunschweig", Pansersk., t., VII 19, 22.
Braunstein, se Trotski.
Bravin, VIII 252.
Bray-sur-Somme, III 739, 1132, 1248, 1263.
„Brechnockshire", Damper, br., VII 388.
Brécy, III 906, 1305.
Breendonck, Fort, Antwerpen, III 243.
Bréhémont, Verdun, III 108.
Breitenbach, Min. for offentl. Arb., preuss., III 840*.
Breithaupt, Kaptl., t., VII 551.
Breitung, Am., III 956.
„Bremen", Krydser, t., VII 153, 290.
Bréménil, III 100.
Brenner, V 547.
Brenta-Dal, V 453*.
Bresaè, Ung., V 40.
Brescia, V 169.
Breshkovskaja-Breshko, Katarina, Konstantinovna, IV 543*.
Breslau, II 14, III 1422, IV 163, V 70, VIII 336.
„Breslau", Krydser, t., VII 72*, 297, 698.
Brest, III 1096.
Brest-Litovsk (Brzesc), II 44. IV 21, 328 K., 331*, 332*, 618, 619*, 773, VIII 333.
Breton, Willy, Maj., belg., III 1091.
Brewster, A. W., Gnrlm., am., III 1291*.
Brialmont, Henri, Alexis, Ingeniørgnrl., belg., II 34, *123**, III 38, 175, V 81.
Briand, Justitsmin., fr., III 170*, 509, 513*, VIII 7.
Briansk, VIII 192.
Bridges, Gnrl., br., I 48, III 567, V 119.
Bridoux, Gnrl., fr., III 292*.
Brié, III 1305.
Brieulles-sur-Bar, III 1290.
Brieulles-sur-Meusse, II 1290, 1330.
Briey, III 507, 1390.
Brigg, Gnrlm., br., III 386.
Briggs, Flyv., br., VII 487, 868*.
Brighton, Engl., III 360*.
Brileevith, Gnrl., russ., IV 220*.
Brimont, Fort, III 225, 738, 740.
Brincken, v. der Militærattaché, t., III 959.
Brindejonc de Moulinais, VII 482.
Brindisi, VII 73, 302.
Brinken, v. der Gnrl., russ., IV 47.
Brinkmann, Maj., t., IV 260.
„Bris", Skib, dansk, VII 459.
Brissand-Desmaillets, Gnrl., fr., III 749.
Bresset, Obst., fr., VI 28, 35*.
Bristol, VII 132.
„Bristol", Krydser, br., III 91.
„Britannia", Pansersk., br., VII 826.
„Britannic", Hospitalssk., br., VII 521.
Britiske Hær, III 18, Dislokationsk.
Brits, Obst., S.afr., VI 47.
Brjansk, Polen, IV 320.
Brlog, Paul Puhallo, Felttøjmester, østr., IV 96.
Brlynge, IV 228.
„Broberg, Chr.", Damper, dansk, VII 162.
Brochin, Gnrl., fr., III 294, 429, 588*.
Brock, Osmond de Adm., br., VII 396, 439*.
Brockdorff-Rantzau, Greve, VIII 41*.
Brocqueville (se Broqueville).
Brod, Saloniki, V 372.
Brody, Galizien, IV 18, 55, 287, 459, 562.
Broecheim, Fort, Antwerpen, III 243.
Brouillet, III 1243.
„Broke", Jager, br., VII 47.
Broken-Hill, Rhodesia, VI 238.
Broodsinde III 778.
Broqueville, Charles, Baron de Krigsmin., belg., I 48, III 67*, 318, 343*, 526, 1090.
Broussand, Obst., fr., VII 506.
Broussy-le-Petit, III 205.
Browyn, Buston, Gnrl., am., III 1415.
Browning, Adm., br., III 1420, VII 464*.
Bruce, Brudenell, C., Sekretær internationale Kommission, VIII 311*.
Bruchmüller, Obst,. t., III 1157, 1187.
Brudzinski, Dr., Pol., III 423*.
Brudermann, v., Gnrl., østr., IV 27, 58*, 69.
Brudersdorf, Lothr., III 98.
Brugère, Gnrl., fr., III 228.
Bruges, (Brügge), III 235, 265, 852*, 861*, 1287, 1320, 1333*, 1400.
Bruignac, de, Assistent, fr., III 1182*.
Brulard, Gnrl., fr., III 746, 748*.
Brumont, Fort, Reims, III 464*.
Brunsbüttel, I 15*.
Brusati, Gnrl., it., 184*, V 281.
Brussa, Lilleasien, VIII 272.
Brussiloff, Alexei, Gnrl., russ., IV 26*, 106, 132, 237, 366*, 555*.
Bruxelles (Brüssel), III 77*, 105*, 858*, 860*, 866*, 867*, 881*, 899*, 1394*.
Bruyères, III 24.
Bry, III 1336.
Bryans, W. Jennings, Min., am., III 949*.
Bryant, Obstlt., br., VI 24.
Brügge (se Bruges).
Brühl, Slot ved Køln, VIII 102.
Brünstatt III, III 84.
Brzezany, IV 59, 74, 139, 338, 482, 499*.
Brzezowitz, III 812.
Brzostek, IV 253, 258.
Brzozow, IV 85.
Brøndsted, M., Krigskorrespondent, Dansk, VI 114.
Buat, Gnrl., fr., III 1393.
Buc, VII 472.
Buca, VI 35.
Buch, v., Gesandt, t., III 30.
Buchan, John, Krigskorrespond., br., III 266, 345, 649, 1123, 1132, 1327, IV 129, 138, 211, 302, 343, 380, 581, 1391.
Buchanan, Georg, Gesandt, br., IV 394*, 538, 681.
Buchara, I 119.
Buchley, Ægyptisk Embedsmand, VIII 274.
Buchout, Antwerpen, III 256.
Bucquoi, III 697, 714, 717, 724*, 1147.
Buczacz, IV 437, 472, 571.

Budapest, IV 663*, VII 711, VIII 157*.
Buddecke, Adolf, Fl.lt., t., VII 868*.
Budienny, Gnrl., russ., VIII 334.
Budingen, III 71.
Buenz, Direktør, fr., III 957*.
Buf, Saloniki, V 327.
Buftea, Rum., V 404.
Bug, Flod, IV 21, 55, 213, 288, 458.
Bukaèsowce, IV 75.
Bukaez, IV 330.
Bukarest, V 299*, 309*, 342, 347*, 348*, 351*, 366*, 403*.
Bukoba, VI 62.
Bukowica, Højde, Galizien, IV 264.
Bukowina, II 134*, IV *94*, 183*, 464 K., 492 K.
Bukowsko, IV 265.
Bula, Kamerun, I 171*.
Bulach, Zorn v., Elsass-Lothr., Statssekret., I 72.
Balaïr, Gallipoli, I 276, V 81, 94.
Bulfin, E., Gnrl., br., VI 256.
Bulgakoff, Gnrl., russ., IV 196.
Bulgarien, VIII 73.
Bullard, Robert Lee, Gnrl., am., III 1103*, 1271, 1286.
Bullecourt, III 759*, 760 K., 765.
Bullitt, William C., Fredsdelegeret, am., VIII 83*, 188.
Bullock, Willy, Krigskorresp, br., III 699.
Bulfontein, Safr., VI 49.
„Bulwark", Pansersk., br., VIII 198, 516.
Bundy, Omar, Gnrlm., br., III 1103.
Bunsen, Maurice de, Gesandt, br., I 8*.
Buntzen, Andreas, Dansk Journalist, III 346.
„Bunz", Skib, t., VII 292.
Buobai, IV 509.
Buole, Pas, Trentino, V 282.
Burney, Adm., br., VII 398.
Burgas, bulg., VII 327.
Burian, Stefan, Udenrigsminister, Østr.-ung., III 1043*, 1257, IV 150*, 650.
Burkah, Palæstina, VI 208.
Burkanow, IV 437.
Burney, Cecil, Adm., br., III 402*.
Burnham, Lord, Bladudg., br., III 532*.
Burns, John, Arbejdsmin., br., I 59.
Burtzeff, Social., russ., IV 367, VIII 171.
Bury-St.-Edmonds, England, VII 534.
Busancy, Busancy, III 160, 1241, 1290. 1330.
Busang, Pas, Elsass, III 89.
Busch, Korvetkapt., t., VII 73*.
Bushir, VIII 225.
Busk, IV 73, 291.
Bussche, Friherre v. dem, Maj., t., III 1311.
Bussche-Haddershausen, v. dem Gesandt, t., I 304.
Bussus, Ferme, III 675.
Butakoff, Adm., russ., VII 660.
Butler, Gnrl., br., III 1114, 1247.
Butte du Mesnil, 500, 1291.
Butte de Souain, III 1290.
Butte de Tahure, III 1290.
Buttlar-Brandenfels, Gnrl., t., IV 194.
Buxhöveden, Charles, Baron, russ., Ges., VIII 294*.
Buzen, Flod (Siebenbürgen), V 337, 350.
Bychava, IV 72, 292.
Büchsel, Korvetkapt., t., VII 73*.
Bühl, Lothr., III 97.
Bykoff, IV 584.
Bülow, Bernhard v. Fürst, Rigskansler, t., I 20, *178, 182,* 191, VIII 101.
Bülow, v., Gnrl.obst., t., III 75*, 113, 294.
Bülow, v., Kavalerignrl., III 60.
Byng, Julian H. C., Gnrl., br., III 276, 707*, 756.
Bystritza, 1104, 1114, 1130, 1285.
(Bystrzyca), Biflod, Dnjepr., IV 473. 473.
„Bystry", Jager, russ., VII 323. 671.
Bzin, IV 156.
Bzura, Polen, IV 118. 152 K., 165*, 167, 168*, 169*, 221*, 294, 306.
Böckmann, v., Gnrl., t., III 1155.
Böhm, v., Gnrl., t., III 812.
Böhme, Landraad, t., VIII 311*.
Bøøk, Fr., Forfatter, sv., IV 408.

Cabadinu, Dobrudja. V 328.
Cabrinovic, Typograf, I 2.
Cacinus, Dal, V 361.
Casqueray, de, Kmdr., fr., VII 508.
Cadorna, V 153, 168*, 415, 525, 1070, 1075*.
Cadoret, Sapør, fr., III 382.
Caeskerke, III 327.
Cagni, Adm., it., VII 710.
Caillaux, Joseph, Politiker, fr., I 249*, 508.
Cailette Skov, III 618.
Caineni, Rum., V 305*.
„Caio-Duilio," Pansersk., it., III 304.
Caix, III 1251.
Calabria, Ruffo di, Ltnt., it., VII 878.
Calais, III 107, 1161.
Calderon, VIII 32*.
„Caledon", Krydser, br., VII 738*.
„Calliope", Krydser, br., VII 398.
Calmette, Gaston, Redaktør, fr., III 1008.
Calter, v., Politiker, t., I 64.
Calthorpe, Sommerset, Adm., br., VI 264, VII 674.
Camard Skov, Verdun, III 625, 655.
Cambon, Pierre Paul, Ges., fr., I 19*, 54, 202, III 188.
Cambon, Jules Martin, Ges., fr., I 19, 249. III 510, 513*, 800.
Cambrai, III 107, 137*, 659, 782 K., 784*, 905, 935*, 1064, 1280 K., 1296—97*.
Cambridge, VII 553.
Cameron, G. H., Gnrlm., am., III 1103, 1272, 1288.
Cameron, Kapt., am., VII 625.
„Cameronia", Damper, br., VII 694.
Camerun, I 139.
Camp des Romains, III 106, 271, *274*, 515.
Campbell, Gordon, Kapt., br., VII 793.
Campbell-Bannerman, Min., br., I 175.
Campolung, Siebenbürgen, V 321, 339, 346.
Cämpurile, rum., V 402.
„Canada", Pansersk., br., VII 398.
Canal du Nord, III 786*, 1267*.
Candler, Edmund, Krigskorresp., br., VI 171.
Candolle, de, Gnrl., br., V 396.
Cane, du, Gnrl., br., III 1153.
„Canopus", Pansersk., br., V 89, 124*, VII 122.
Canove, Piave, V 448.
Cantaing, III 784.
Canterbury, Erkebiskop af, VIII 25*.
Cantigny, III 1144, 1189.
Capelle, Eduard v., Adm., t., VII 265*, 758, 807, 965.
Capellen, Redoute, Antwerpen, III 242, 244.
Capello, Gnrl., it., V 415, 424.
Caporetto, V 178, 423, 428 K.
Capper, T., Gnrlm., br., III 264, 276, 390*.
Caprivi, v., Gnrl., Rigskansler, t., I 178.
Caprivi, v., Maj., t., III 214.
Carasalu, rum., V 341.
Carbunesti, rum., V 341.
Carcy, Gnrlm., br., III 1134*.
Carden, Sackeville, Adm., br., V 88*.
Carenzig, Forstad, Gørz, V 294.
Carency, III 297, *371*, 372—73*.
Carignan, III 1391.
Carey, Ltnt., am., VII 721.
Carl, Kejser, Østr.-Ung. (se Karl).
Carlo I, Konge, Portug., III 924*.
Carlobe, Stabskapt., russ., IV 643*.
Carlotti, Marquese, it., IV 538*.
Carlowitz, III 1155*, 1286.
„Carmania", Hjælpekrydser, br., VII 78*.
Carna, Biß., Piliza, IV 156.
„Carnarvon", Krydser, br., III 92, VII 130*.
Carnegie, am., I 148*, 286, III 943.
Carnot, Præsid., fr., I 126.
Carnoy, III 665, 676.
Carol I, Konge, rum., I 93, 99*.
„Caroline", Krydser, br, VII 547.
Carp, Petrache, Politiker, rum., V 304.
Carrobi, v. Sacerdoti, Greve di, VIII 295.
Carpenter, Kapt., br., VII 834.
Carranza, Venustiano, Politiker, it., III 946*.
Carso Plateau, V 179, *192,* 292*.
Carson, Edward, Politiker, br., I 4, 58, III 530*, 573*, VII 522, 753.
Carthagena, VII 706.
Cartorysk, IV 432, 437, 467.
Cary, de Langle de, Gnrl., fr., III 116*, 141, 429, 439, 485*, 623.
Casablanca, I 246.
Casement, Roger, Politiker, irsk, III 540*.
Casin, Flod, rum., V 398.
Cassel, III 1305.
„Cassini", Minedamper, fr., VII 523.
Castberg, Ltnt, dansk, III 523.
Castel, III 1145.
Castel Gomberto, Piave, V 441.
„Castellamare", Pansersk., it., VII 302.
Castelli, de, Gnrl., it., III 294, 589.
Castellorizi, Lilleas., V 273, VII 522, VIII 268.
Castelnau, Curières de, Gnrl., fr., III 92*, 115, 195, 210, 270, 294, 439, 510, 524*, 1390.
Castelnau Sklt., fr., III 99.
Castelnuovo, Fort Cattaro, V 34.
„Castor", Krydser, br., VII 399.
Castreen, Kaarli, Regeringschef, Finl., VIII 239.
Castro, Pimento, de, Gnrl., port., III 927.
Castro, Gomez de, Gnrl., port., III 932.

Castna, Fiume, V 458.
Catillon, III 1324, 1332, 1335.
Catoire (St. André de Lille), III 508*.
Cator, A. B. E., Gnrlm., br., III 1121*.
Cattaro, I 95, V 32, 256*, VII 503, 676, 687.
Caures, III 584.
Cauroy, III 1189.
Cavan, Lord, Gnrl., eng., III 387, 771, V 455.
Cavell, Edith, II *173**.
Cechanov, IV 208.
Cecil, Robert, Lord, Polit., br., III 570*, 573*, VIII 32*, 35*, 263*, 265, 338.
Cecilie, Kronprinsesse, t., II 45*, III 1027*, 1428*.
Celles, Elsass, III 410.
Celliers, Obst., Sydafr., VI 49.
„Centurion", Pansersk., br., VII 398.
Cercueil, III 211.
Cerfontaine, Fort Maubeuge, III 181.
Cerizy, III 159, 1295.
Cernavoda, Donau, I 221, V 319, 324, 338, 364*.
Cernay, Elsass, III 101, 407.
Cerny, III 221, 457*, 1187, VIII 154.
Cerny-en-Laonnais, III 1318.
Cerseul, III 219.
Cesniki, IV 71.
Cetinje, I 267*, V 49*, V 254*.
Cluninck, de, Gnrlit., belg., III 70, 317, 1090.
Cevedal Pas, V 170.
Chabonka, IV 162.
Chair de Dudley, Adm., br., VII 239, 448.
„Challenger", Krydser, br., VI 31.
Challerange, III 1292.
Châlons-sur-Marne, III 24, 160, 270, 421, 462, 934.
Cham-Kalessi Batteri, Dard., V 84.
Chamberlain, Austen, Pollt., br., III 534*, 563, 573*, VIII 25*, 321.
Chamberlain, Edwin G., Fl.prmlt., am., VII 602.
Chamberlain, Joseph., Statsmand, br., I 175*.
Chambley, III 582.
Chambré, Gaard, III 577*.
Chambrette, III 598.
Chambrun, Marquis de, III 994*.
Chambrey, Lothr., III 415.
Champagne, III *439* K., 470—71 K., 475 K., 488—89 K., 501*, 752*.
Champenoux, Lothr., III 210.
Champigneulles, III 1319, 1330.
„Champion", Krydser, br., VII 398.
Champion, III 590, 614.
Champneuville, III 607, 654.
Chanak Passage, Dardanellerne, V 81.
Changis, III 191, 203.
Chanteau-Porcien, III 1324.
Chanteleux, III 212.
Chantilly, III 586.
Chapel, III 757.
Chapitre Skov, III 633.
Charbin, VIII 177, 196.
„Charcas", Damper, br., VII 457*.
Charbonneaux, III 1182*.
Charkov, IV 630, 639*, VIII 173.
„Charlemagne", Pansersk., fr., V 89.
Charlemont Fort., III 107, 141, 180.
Charleroi, III 31, 74, 1391.
Charles, Prins, belg., I 214*, III 236*, 1394*.
Charleville, II 107*, III 308, 635*, 906, 910, 1066, 1165*.
Charly, III 203.
Charny, III 611.
Charost, Biskop, fr., III 1332.
Charpentry, III 431.
Charrière Skov, III 584.
Chavignon, III 751.
Chatalja, I 269.
Château-Lambert, Fort, III 106.
„Château-Renaul", Krydser, fr., VII 698.
Château-Salins, III 24, 1342*, 1390.
Château-Thierry, III 191, 1190, 1231.
Château, Fort, VII 472.
Châtellet, III 127, 1302*.
Chatham, VII 186, 565.
„Chatham", Krydser, br., VII 73, 148*.
Châtillon-sur-Seine, III 223*, 1237.
Chattancourt, III 619.
Chaucouin, III 186*.
Chaudfontaine Fort, III 40.
Chaudun, III 1191.
Chaulnes, III 228, 296, 669, 907, 1131, 1248, 1251.
Chaumout-sur-Aire, II 37*.
„Chauncy", Jager, am., VII 698. 815.
Chauny, III 138, 718, 1129.
Chausseran, Underofficer, t., III 486.
Chauvannes, III 295, 444.
Chauvel, Gnrl., br., VI 198, 257.
Chauvoncourt, III 575*.
Chavignon, III 1188, 1303.
Chavonne, III 220, 227*, 731.
Chaytor, Gnrl., br., VI 256.
Chelles, Fort, III 163.
Chemenlih, Batteri, Dardanellerne, V 85.
Chemin-des-Dames, III 454—55 K., 721*, 1299—1300*, 1301*, 1318.
Chemulpos, Østasien, I 195.
Chenois Skov, III 618.
Cheppe, Bæk, III 433.
Cheppy Skov, III 194, 601.
Cheratte, III 52.
Cherfils, Gnrl., fr., II 44.
Chermizy, III 1187.
Cherson, Rusland, IV 643, VIII 191.
Cherif Pascha, Gnrl., tyrk., I 275*.
Chesterfield, Greve af, VIII 25*.
Chesterton, K. G.,, Forf., br., I 168.
Chetwode, P. W., Gnrl., br., III 132, VI 195, 256.
Chevreux, III 742.
Chiers, Flod, III 147.
Chilly, III 690.
Chimay, III 141.
China, VIII 275 K.
Chinda, Statsmand, jap., VIII 35*.
Chios, Dardanel., I 273, V 101, VIII 268.
Chipilly, III 1135, 1251.
Chiusa, Isonzo, V 175.
Chivres, III 448.
Chivy, III 740.
Chmiel, IV 300.
Chocheprat, Adm., fr., VII 68.
Chodorow, IV 482.
Choi, Kaukasus, VI 108, 117.
Choisy-le-Bac, III 162*.
Cholin, IV 55, 294.
Cholmondeley, Kaptlt., br., VII 193.
Chôlons, VII 472.
Chorlu, I 269.
Chorokh, Sortehavet, VI 129, VII 323.
Chorzele, IV 158.
Chotek, Sophie (se Hohenberg, Hertuginde af), I *2*—3.
Chotin, Podolien, IV 436, 638.
Chony, III 1191, 1234.
Chra, Flod, Togoland, VI 25.
„Chrabry", Kanonbaad, russ., IV 603.
Chretien, Gnrl., fr., III 604.
Christensen, Kapt., dansk, VII 359*.
Christensen, norsk, III 541.
Christescu, Gnrl., rum., V 398.
Christian X, Konge af Danmark, VIII 291*, 300*, 303, 309*.
Christian, Adm., br., VII 171.
Chuignes, III 1263.
Chuignolles, III 1253
Church, Professor, am., III 950.
Churchill, Winston, Marinemin., br., I 254, III 253*, 1209*, V 96, VII 19, 22*.
Chvostoff, A. A., Indenrigsmin., russ., IV 382*.
Chyrow, IV 267.
Ciesanow, IV 55.
Ciesow, IV 559.
Ciestoslavice, IV 138.
Cima Manderiola, V 280.
Cincinnati, III 954.
Cirey, Lothr., III 93, 100.
Cirez-sur-Vezouze, III 26.
Cisna, IV 241.
Cité-St.-Eloi, III 383.
„Citta da Ferrari", Luftskib, it., VII 305.
„Citta di Messina", Hjælpekrydser, it., VII 518.
„Citta di Jesi", Luftskib, it., V 297*.
Cividale, V 175, 423, 432*.
Civrieux, Cimdt, fr., 40.
Claer, v., Gnrl., III 214*.
Clairizet, III 1220.
Clam-Martinitz, Heinrich, Greve, Statsmin., østr., III 1016, IV 656.
Clamanges, III 204.
Clamscy, III 1264.
Clarke, Travers, Gnrlm., br., III 1133*.
Claudel, Paul, fr. Ges., VIII 292*.
Clausen, Forstad, Trier, III 34, V 155.
Clausen, H. V., dansk Magister, VIII 310.
Clausewitz, Gnrl., t., II 17, III 1068.
Clausius, v., Gnrl., t., IV 489.
Claye, III 163, 196.
Clémenceau, Georges, Ministerpræs., fr., I 6, 209*, III 508, *1006**, 1070, 1075*, 1080*, 1132, 1175*, 1296*, 1298*, 1398*, VIII 20, 29*, 32*.
Clémentel, Etienne, Handelsmin., fr., III 514*, 1001.
Clémentine, Prinsesse, belg., I 127*.
„Cleopatra", Krydser, br., VII 363, 398.
Clerk, George, VIII 163.
Clercken, III 319, 1287, 1305, 1308.
Clermont, III 207.
Clermont-en-Argonne, III 164, 195, 274, 421*.
Clermont-en-Beauvoisis, III 228.
Clery-sur Somme, III 668, 694, 1130.
Cleveland, U. S. A., III 954.
„Clio", Krydser, br., VII 315.

Clooten, Gnrl., belg., III 70, 264.
Clyde, J. A., br., VII 349*.
Clynes, Politiker, br., III 1073.
Coandra, Gnrl., rum., V 322*,
Coblenz, II 13, III 27, 34, 308, 1389, 1416, VIII 49.
Cochin, Denys, Diplomat, fr., III 511*, V 272.
Cockerill Staalværk, VIII 18.*
Codroipo, Isonzo, V 435.
Cognelée, Fort, Namur, III 124.
Cojeul, Biflod, Escaut, III 719.
Col-de-Bonhomme, Elsass, III 89, 101*, 398.
Col d'Echele, Asiago, V 451.
Col di Lana, Asiago, V 201.
Col del Rosso, Asiago, V 451.
Collard, Kaptadj., fr., III 62.
Collet, Fl.lt., br., VII 486, 643, 878.
Colligis, III 1187.
„Collingwood", Panserskib, br., VII 328*, 398.
Collmann, Charles, Journal., am., III 951.
Collyns, Maj., belg., III 45.
Colmar, III 28, 89, 1413.
Cologne, Frankrig, III 1115.
Colombo, VII 312, 621.
„Colossus", Pansersk., br., VII 163*, 398.
Columbia, III 942.
Combes, Politiker, fr., III 510.
Combles, III 665, 697, 907, 1129, 1203.
Comblizy, III 1220.
Combres, III 582, 585, 590, 592.
Comelico, Piave, V 173.
Comines, III 1287, 1308.
Commercy, III 271.
Compiègne, II 3*, III 191, 220, 271, 1202, 1212, VII 865.
„Comus", Krydser, br., VII 398.
Concevreux, III 1303.
Condé, Fort, Givet, III 107, 180, 905, VII 77.
Condé-les-Herpy, III 1332, 1335.
„Condorcet", Pansersk., fr., VII 68.
Conflans, III 1390.
Congreve, Walter Norris, Gnrlt., br., III 667, 1114*.
Connaught, Hertug af, VIII 25*.
Conneau, Gnrl., fr., III 195, 337.
Connectancourt, III 1202.
Conolly, Rebel, irsk, III 543.
„Conqueror", Pansersk., br., VII 398.
„Conquest", Krydser, br., VII 398.
Conrad, Horzendorff, Franz, Frlherre, v., Gnrl., østr., I 3, II 67*, IV 457, 506, 677, V 13, 149, 416*.
Consenvoye, III 425, 584, 1291.
Consolre, III 182.
Constans, Indenrigsmin., fr., I 125.
Constanza, rum., I 110, 221, V 68, 323*, 329*, 338, VII 667.
Conta, v., Gnrlit., fr., III 1117*, 1185, 1214, 1248, 1294, IV 270, 283*, 489.
Contalmaison, III 679, 681.
Contanceau, Gnrl., fr., III 424, 601.
„Conte di Cavour", Pansersk., it., VII 304, 511*.
Conthil, III 95.
Contich, Antwerpen, III 256.
Contoire, III 1135, 1251.
Conty, Robert, fr. Ges., VIII 293*.
Cook, Strædt, VII 624.
Cook, Ministerpræs., austr., III 560*.
Cooreman, Statsmin., belg., VIII 4.
Copazul (Copiza), rum., V 353.
Coppens, Willy, Flyv., belg., VII 868*.
Coquerelle, Borgm., St. Quentin, III 508*.
„Coquette", Jager, br., VII 362.
Corbeck-Loo, III 76, 234.
Corbehem, III 1319.
Corbény, III 458*, 459, 1187.
Corbic, III 1248.
„Cordelia", Krydser, br., III 1248, VII 596.
Cordonnier, III 1085, V 373*.
Cormicy, III 1187, 1303.
Cormons, Isonzo, V 435.
„Cornwall", Krydser, br., I 139*, VII 132.
„Cornwallis", Pansersk., br., V 89, 146, VII 522.
Cornwell, Jack, Sømand, br., VII 416.
„Coronel", Jager, br., VII 207.
Corsi, Marinemin., it., VII 522, 682*.
Cortenbergh, III 901*.
Cosich, V 180.
Cosmesti, Flod, rum., V 360, 399.
Costa, Affonso, Førstemin., port., III 926*, VIII 338.
Costa, Gomez da, Gnrl., port., III 1096, 1154*.
Côte-St.-Germain, III 108.
Cote-Ste.-Marie, III 288.
Côte-d'Oie, III 614.
Côte-de-Montgirmont, III 590.
Côte-du-Poivre, III 606.
Côte-de-Talon, III 606.
Côtes-Lorraine, III 585.
Côtelettes, III 598.
Cotroceni Slot, rum., V 405.
Cottin, Emile, Fransk Anarkist, III 1422*.
Coucy-le-Château, I 251*, III 730, 1138, 1147.
Coui, Zugna Trentino, V 282.
Coujeul, Flod III 1114.
Coulommiers, III 155, 164, 217.
„Courageous", Krydser, br., VII 765*.
„Courbet", Pansersk., fr., VII 68*. 71*.
Courcelles, III 1202, 1247.
Courcelette, III 697.
Courchamps, III 1234.
Courcy, III 739.
Courgiveaux, III 217.
Courtaçon, III 198.
Courtechausse, III 431.
Courteçon, III 1188.
Courtney, VIII 2.
Courton, III 1237.
Courtrai (Kortrijk), III 47, 265, 764, 1320.
Couvrelles, III 219.
Couroy, III 1303.
Couvron-et-Ammécourt, III 1304.
Covent-Garden, London, I 135.
Cox, Gnrl., br., V 119.
Cox, Percy, Embedsmand, br., VI 244, VIII 274.
Cradock, Christopher, Adm., br., VII 121*.
Craemersdorf, IV 37.
Crainiceanu, Gnrl., rum., V 322*, 334.
Craiovo, rum., V 341.
Cralsheim, v., Kapt., t., VI 29.
Craonelle, III 456.
Craonne (Winterberg), III 221, *438, 454*, 458*, 748 K., 1189*.
Creagle, Kaptlt., br., VII 237.
Crease, Th. E. Kmdr., br., VII 814*.
Crecy-le-Mont, III 1264.
Creil, III 162.
Cremer, Gnrl., fr., III 108.
Crepiginy, III 1130.
Crépy-en-Laonnais, III 1149, 1305.
Crépy-en-Valois, III 163, 200.
Crespy, Dr., Ernæringsmin., it., VIII 52.
„Cressy", Krydser, br., VII 29*, 171.
Crézy, III 190.
Crewe, Marquis af, br., VIII 25*.
Crèvécoeur, III 786, 1297.
Crevic, III 211.
Crispi, Førstemin., it., I 116, 200.
Crna, Flod, Serbien, V 249, 372, 466.
Croisilles, III 718, 722*, 755, 1064, 1113, 1133.
Cromarty, Krigshavn, br., VII 162.
Crombrugghe, de, Lint., belg., VII 878.
Cromie, F. A., Kapt., br., IV 275*, 288, 707.
Cronberg, Taunus, I 215.
Cronje, VI 49.
Crony, III 445, 448, 451*.
Crozat, III 1283.
„Crusader", Jager, br., VII 265.
Cruybek, Fort, Antwerpen, III 242.
Cruyshautem, III 264.
„Csepel", Jager, østr., VII 676.
Ctesifon, Mesopotam., VI 150, 152*.
Cuba, III 940.
Cuffies, III 445, 449*.
Cuffley, England, VII 558.
Culebra, Panama, VII 766*.
„Cumberland", Krydser, br., VI 31.
Cumberlandsbugt, VII 146.
Cumières, III 626.
Cuisy, III 601.
Cuite, III 211.
Cuitron, III 1220.
Cuncliffe, Major, br., VIII 299*.
Cuniberti, Skibskonstruktør, it., VII 302.
Cunel, III 1319.
Cunliffe, VI 35*.
„Curie", Ubaad. fr., VII 70*, 298.
Curlu, III 675, 1130.
Currie, A. W., Gnrllt., br., III 349, 775, 1247, 1415.
Curtea de Arges, rum., V 339. 366*.
Curtius, Fr., Dr., t., I 75.
Curzo, Australien, III 567.
Curzolani Øerne, Dalmatien, V 157.
Curzon, Lord, I 159, III 549, 573*, VIII 25*.
Cutinella-Rendina, Adm., it., VII 506.
Cuts, III 1190.
Cuxhaven, II 155.
„Cyklop", Damper, br., VII 696*.
Cypern, V 73*, 270, VIII 268.
Czaribra, VIII 73.
Czarny-Las, IV 559.
Czarskoje Selo, IV 375, 398*, 519*, 528*.
Czartorysk (se Cartorysk).
Czekoslovakiet, VIII 150 K.
Czeniovka, IV 484, 557.
Czenstochow, IV 19, 20*, 60, 84, 109, 131, 154, 426*.
„Czepel", Jager, østr., VII 503.
Czeremosz, Biflod, Pruth, IV 491.
Czernavoda, Donau, V 313*.
Czernin, Ottokar Chudenitz, Greve, v. und zu Udenrigsmin., østr.-ung. III 1043*, IV 621, 644, 658*, V 303, 306*, 314*, VIII 12.
Czernowitz, IV 94, 113, 159, 181, 436, 568*, 571.
Czerny, Kommunist, ung., VIII 165*.

Czik-Szereda, Transsylvanien (Siebenbürgen), V 323, 493.
Czokanestil, IV 494.

Dabrova, Polen, IV 143, 255.
Dachova, IV 170.
„Daffodil", Krydser, br., VII 832.
Dagerort, Dagø, VII 271.
Dagh, Syrien, VI 193.
Dagmar, Marie Feodorovna, Kejserinde, IV 375*, IV 702.
Dagny, Marne, III 192.
Dagø, IV 600 K., VII 269.
Daheira, Palæstina, VI 204.
Dahms, Paul, Forf., t., VII 652.
Dahn, Russer, IV 580.
Dahra, Mesopotam., VI 174.
Dalai-Lama, III 564.
Dalhem, III 44.
Dall'Olio, Gnrl., it., III 525.
Dallwitz, Indenrigsmin., preuss., I 77.
Dalny, I 196.
Dallon, III 718, 781, 1283.
Dalmatien, VIII 313.
Damad Ferid Pascha, VIII 261, 262.
Damaskus, I 185, VIII 259*, 273.
Dambovitsa, Flod, rum., V 346.
Damloup, Batteri, III 646.
Dammartin, III 192.
Dammerkirch (Dannemarie), III 81.
Damonsies, III 181.
Damvillers, III 108.
Dandl. v., Gnrl., østr., III 1306, IV 160.
Daneff, Politiker, bulg., I 282, V 211.
Danglis, Gnrl., fr., III 380.
Dangolsheim, II 13.
Daniels, Josephus, Marinemin., am., III 976*, VII 29*, 778*.
Danilo, Konge, Montenegro, I 96.
Daniloff, J. M., Gnrl., russ., IV 577, 599*.
Dankl, v., Gnrl., østr., IV 27*, 61, 65, 109, 247, 304, V 186.
Dannemarie (Dammerkirch), III 81.
Dannevoux, III 1289, 1291.
„Dante-Alighieri", Pansersk., it., VII 304.
„Danton", Panserskib, fr., VII 68, 523.
Danzig, I 257, II 13, IV 14, 36, VII 267, 848*, VIII 50.
Daone Dal, V 170.
Darche, Obstlt., fr., III 148, 1391*.
Dard, V 97 K.
Dardanellerne, I 275, V 82*, 91*, 99*.
Dardanno, Batteri, V 80, 85.
Dar es Salaam, Ø. Afrika. V 56, VI 83*, 226, VII 148, 429*.
Darkehmen, IV 44—47*, 191*.
„Darmstadt", Krydser, t., VII 580.
„Dartmouth", Krydser, t., VII 396.
Daszynski, Politiker, polsk, VIII 206.
Dato, Eduard, Ministerpræsid., sp., VIII 289*.
Daubert, Obst., III 272.
Daudet, Léon, III 1006.
Daumenlang, Anton, Jernbaneassist. VIII 121*.
„Dauphin", Ubaad, fr., VII 355*.
Daur, III 134.
David, Dr., Politiker, t., III 824, VIII 105*, 123*.
David, Agerdyrkningsmin., fr., III 514*.
Davidoff, Piotr, VIII 172.
Davidovic, Min., Jugosl., VIII 169.
Davids Tsarn, Jerusalem, VI 221.
Davies, Fly., br., VII 487.
Davies, Ges., am., VIII 25*.
Davignon, I 53.
Davignon, Udenrigsmin., belg., I 63*.
Davis, J. W., Ges., am., VIII 319*.
Debeney, Gnrl., fr., III 1139, 1143*, 1186, 1286.
Debreczin, Ung., VIII 141.
Debrica, IV 86.
Debrong, ung., IV 37.
Debrö, Østpr., VIII 157.
Dec, ung., V 40.
Deconinck, Ernest, Sklt., fr., III 910.
Dedeagatsh, I 284, V 210, VI 265.
Dederding, Kapt., fr., III 523.
„Dee", Sejler, br., VII 622*.
„Defence", Krydser, br., VII 73, 398, 434.
„Defender", Jager, br., VII 172.
Degoutte, Gnrl., fr., III 745, 751, 1233, 1240*, 1325, 1333, 1391, 1415, VIII 321.
Dejardin, Gnrl., belg., II 34.
Deimling, Gnrl., t., I 77, III 344, 604.
Deir-el-Belah, VI 195.
De Knocke, III 318.
Delacroix, Konseilspræs., belg., VIII 327*.
Delamain, Gnrl., br., VI 145.
Delatyn, Kapaterne, IV 93, 111.
Delbrück, Clemens, Indenrigsmin., t., III 832*, IV 496*.
Delbrück, Hans, Redaktør, t., III 825, 965.
Delcassé, Théophile, Diplomat, fr., I 143*, 199, 254, III 170, 509, VII 69.
Delessalle, Borgm., III 1322.
Deli Abbas, Mesopotam., VI 183.
Deligny, Gnrl., fr., III 751.
Delle, III 26.
Delme, III 94.
Delmensingen, Krafft, v., Gnrl., t., III 1117, 1294, V 332*.
Delville Skov, III 688.
Dembe, Polen, IV 313.
Dembicà, Polen, IV 265.
Demes Flod, III 238.
Demetz, Gnrl., fr., III 1141, 1143*.
Demidovka, IV 459.
Demirhissar, Saloniki, V 369.
Demir, Kapu, Vardar, V 262.
„Démocratie", Krydser, fr., VII 68.
Démuin, III 1144, 1251.
Denain, III 1318, 1324.
Dencker, C., Agent, t., III 954.
Deniécourt, III 702.
Denikin, Adm., russ., VIII 186, 190 K.
Den Torren, III 321.
Deraa, Palæst., VI 256.
Derby, VII 564.
Derby, Jarl af, I 100, III 537*, 573*.
„Derfflinger", Krydser, t., VII 24, 399, 845*, 850*.
Derkos, VII 669, VIII 267.
Derma-Burnu, Dardan., V 81, 84.
Derna, Nordafrika, VII 694.
Dernancourt, III 1147.
Dernburg, Bernhard, Dr., Kolonimin., t., III 952*, VI 5*, VIII 105, 123*.
Déroulède, Paul, III 1012*.
Derujenski, Socialist, russ., VIII 171.
„Desaix", Krydser, fr., VII 113.
Deschanel, Paul, Politiker, fr., III 1013*, 1054, VIII 315*.
Desclaux, Embedsm., fr., III 508.
Descoings, Gnrl., fr., III 623*.
Desplas, Min. f. off. Arb., fr., III 514*.
Desson, Ingeniør, fr., III 508*.
Destrée, Jules, Socialist, belg., III 556, V 158.
Detroit, U. S. A., III 954.
Deuillin, Lint., fr., VIII 878.
Deûle, Flod, III 1318.
Deutsch, Gabel, Fangelejr, Böhmen, VII 503.
Deutsch, Julius, Dr., Statssekret., østr., VIII 145*.
„Deutschland", Pansersk., t., VII 19, 22, 401.
„Deutschland", Ubaad, t., VII 448.
Deve Boyun, Kaukas., VI 119, 123, 547.
Dewet, Chr. R., Boerfører, I 299*.
Deventer, v., Gnrl., Sydafr., VI 226.
Devonport, Lord, III 549.
Deynze, III 1325,
„Dhaiz Hissar", Torpedob., tyrk., V 101.
Diala, Flod, Mesopot., VI 177, 183, 243, 246.
Diamandi, Gesandt, rum., IV 631, VIII 35.
Diamatidis, Trafikmin., gr., V 262.
„Diane", Ubaad, fr., VII 701.
Diabekr, Kaukas., VI 125, 143.
Diaz, Porfirio, Præsid., Mexiko, III 946.
Diaz, Gnrl., it., V 437*.
Dickman, Gnrlm., am., III 1103*, 1272, 1391.
Dicot, III 69.
„Diderot", Pansersk., fr., VII 68.
Diebitch-Sabalbanski, Gnrl., russ., IV 117, 313.
Diebold, Gnrl., fr., III 1129.
Diedenhofen (Thionville), II 13.
Dieffenbach, Gnrl., t., III 1117, 1155.
Diego, Garcia, Chagosøerne, VII 101.
Diekirch, III 34.
Diest, III 44, 235, VIII 7*.
Dietrichs, Gnrl., russ., IV 551.
Dieppe, III 614.
Dieuze, Lothr., III 98, 1390.
Dijon, III 108.
Dikhuth-Harrach, v., Gnrl., t., IV 207*.
Dim, III 582,
Dimitrieff, Gnrl., russ., IV 106, 131. 159, 226, 291, 507.
Dimitrieff, Radko, Gnrl., bulg., IV 65, 671.
Dimitrikoff, Dumamedlem, russ., IV 520.
Dinant, III 139*, 863*, VIII 25*.
Dinghofer, VIII 143.
Dinovski, VIII 35*.
„Diomed", Damper, br., VII 752.
Dirschau, Fæstn., t., II 13.
Diskup, IV 509.
Dišna, Flod, IV 444.
Ditfurth, Gnrl., t., III 365*, IV 488.
Dittmann, Socialist, t., III 1028, 1036, 1342*, VIII 97*, 105.
Divette, III 1202, 1265.
Dixmude (-muiden), I 128*, III 319*, 324*, 329, 1308, 1320.
Djakova, Alb., I 279.
Djavid Bey, I 241, V 70*, VIII 261*.
Djemad-el-Din, Prins, tyrk., VIII 266.
Djemal Pascha, Marinemin., tyrk., VI 93*, 195*, 266*, VII 61, 65*, 308—315.
Djevad Pascha, VI 255.
Djugashvile, Stabin., Min., russ., IV 613.

Djulfa, Kaukas., VI 108, 110, 117, 131.
Dlotowen, Østpr., IV 15.
Dnjestr., II 15, IV 288.
Dobell, Gnrl., fr., VI 29.
Doberdo, Plateau, V 179.
Doberty, Kan., Justitsm., VIII 338.
Dobrava, Flod, V 28.
Dobric, Rum., V 319, 325, 327*.
Dobropolje, Serbien, V 467.
Dobronowze, IV 436, 465.
Dobrudscha, I 110, V 319.
Dodekaneset, VIII 268.
Dodoma, Ø. Afrika, VI 78.
Doel, Fort, Antwerpen, III 244.
Dogger Banke, VII 169, 217 K., 223 K.
Dohna-Schlodien, Greve, Kapt., t., VII 373*, 391*, VIII 102.
Doiran, Struma, V 370, 468.
Dolgorucki, Fyrst, IV 702.
Dolhain, III 36, 44.
Dolina, Kapaterne, IV 111, 113, 266, 270.
Doller, Flod, Elsass, III 395.
Dolma-Bagtsche, Palads, Konstantinopel, I 276.
Dolomiterne, V 176*, 189*.
Dolovatka, Polen, IV 171.
Dolvingen, Lothr., III 96.
Dombasle, Nancy, III 211.
Dombe, Warta, IV 135*.
Dombrowski, Erich, VIII 112.
Domesnæs, Øsel, VII 279, 290.
Dommartin, III 585, 1270.
Dommiers, III 1193.
Domostawa, IV 55.
Dompierre, III 595, 675.
Domptail, III 212.
Doms, Biflod, Avre, III 1134.
Donchéry, III 414, 908.
Donaldson, H. F., VII 443.
Donan, Frankrig, III 364.
Donau, V 216*, 225*, 229*, 352*, VIII 49.
Donaueschingen, III 847, VII 58.
Doncourt, III 582.
Donon, Lothr., III 98*.
„Doon", Jager, br., VII 208.
Doorn, III 1427*.
„Doris", Krydser, br., VIII 307
Dormans, III 1191, 1241.
Dorme, Lmt., fr., VII 878.
Dormois, Biflod, Aisne, III 1290.
Dorna-Watra, rum., V 323, 350, 398, 493.
Dorpat, IV 637, VIII 195.
Dorpveld, Redoute, Antwerpen, III 243.
Dorsan, Serbien, V 222.
Dorten, Dr., Præsid., rhinske Republ., III 1423, VIII 60, 120.
„Doruk Reis", Kanonb., Tyrk., VII 324.
Doyle, Conan, I 158.
Douai, III 165, 276, 735*, 764, 905, 1284, 1318, 1328*, VIII 472.
Douaumont, Fort, III 606, 609*, 614* K, 626*, 628 K.
Douglas, Charles, Gnrl., br., I 235, III 304, V 119.
Doullens, III 1132, 1134.
Doumergue, III 171, IV 398.
Douro, Flod, Portug., III 922*.
Douve, III 769.
Douvin, III 1297.
Dowbor-Musnicki, Gnrl., VIII 210*.
Dove, Vicepræs., tyske Rigsdag, VIII 105, 116*.
Dover, VII 233*, 237*, 380, 531, 1025*.
„Dover Castle", Hospitalssk., br., VII 694.
Downham, Lord, VIII 25*.
„Doxa", Jager, gr., VII 694.
Dragasana, rum., V 344.
Dragomiroff, Abram M., IV 549, 588*.
Dragumis, Statsmin., gr., V 269,
„Drake", Krydser, br., VII 812.
Draibank, III 778.
Drama, Saloniki, V 275, 370.
Dranoutre, III 1173.
Dravigny, III 1243.
„Dreadnough", Pansersk., br., VII 12, Skitse 21*.
Drebing, Lmt., t., III 1157.
Drees, Ludw., Kapt., t., III 1063.
Drenie-højderne, V 59.
Drengfurt, IV 44.
Drenova, Sava, V 19.
„Dresden", Krydser, t., IV 500*, VII 86.
Dreslincourt, III 228, 1202.
Drewenz, Korps, IV 39.
Dreyer, F. C., Kmdr., br., VII 423.
Driant, Obstlt., fr., II 40, 605, 608*, 611*.
Driegrachten, III 297, 321, 775.
Drin, Flod, I 270, V 52, 249*, 255*.
Drocourt, III 755, 1266.
Drogden, VII 269.
Drohobycz, Galiz., IV 93, 111, 266.
Drongengoedbusch, III 1325.
Drummond, VIII 340*.
Drury-Lowes, Kmdr., br., VII 150.
Drussiniki, Njemen, IV 89.
Dryhoek, Fort, Antwerpen, III 244, 260.
Drysviati, Sø, IV 431, 444, 446.
Drzevica, Biflod, Pilica, IV 156.
Dschenil, Aref Effendi, VIII 60*.
Duala, Kamerun, VI 29.
Dubail, Gnrl., fr., III 114*, 115, 167. 195, 211, 270, 293, 415*, 420.
Dubenko, Matros, russ., IV 632. 688*.
Dubissa, Biflod, Njemen, IV 215, 315.
Dublin, III 541*, 544*, 546*, 547*, 582*.
„Dublin", Krydser, br., V 89, VII 73, 396.
Dubois, Gnrl., fr., III 294, 296*, 446*.
Dubno, Galiz., II 45, IV 352, 454, 459, 637.
Ducarme, Gnrl., belg., I 45, II 45.
Duschesne, Gnrl., fr., III 738, 749*.
Duchonin, Gnrl., russ., IV 617.
Ducray, Camille, Forf., br., III 1083.
Duff, Adm., br., VII 398, 778*.
Duffel, Fort, Antwerpen, III 250.
Dujailah, Kut-el-Amara, VI 159.
Duisburg, III 791.
„Duke of Edinburgh", VII 73, 310, 398.
Dukla, Pas, IV 93, 103, 109, 159, 176 K., 178*, 255*.
Dulcigno, V 255.
Dumas, J. B., Gnrl., fr., III 743, 745.
Dumba, Dr., Ges., østr., III 955, VII 343*.
Dusmanis, Gnrl., gr., V 275.
Dun-sur-Meuse, II 156*, III 906.
Dunajec, Biflod, Weichsel, IV 24, 55, 103, 177, 213, 247.
Dunajow, IV 74
Dunant, Henri, II 145.
„Duncan", Pansersk., br., V 89.
Duncan, Gnrlm., am., III 1291.
Dunkerque, III 107, 776, 1161, 1320, VII 487, 789.
Dunkowiczki, Fort, Przmysl., IV 273.
„Dunraven", Q-Skib, br., VII 795.
Dunsterville, Gnrl., br., VI 249.
„Dupetit Thouars", Krydser, fr., VII 77, 824.
Dupont, Gnrl., fr., VII 698*, VIII 76.
Durand, Léon, Gnrl., fr., III 415, 588.
Durazzo, I 270, 274*, V 256, 370*, 473, 503.
Durban, Sydafrika, VII 418*.
Dutasta, Generalsekretær, fr., VIII 69*, VIII 31*.
Dutoff, Gnrl., russ., IV 630, VIII 173, 180.
Duzab, VIII 255.
„Dwarf", Kanonb., br., VI 31.
Dwernik, IV 265.
Dvina, IV 338, 427.
Dvinsk (Dünaburg), IV 296, 427, 430 K., 574 K., VIII 217*.
Dyck, van, Maj., luxemb., III 31.
Dünaburg (se Dvinsk).
Dynow, IV 265.
Düren, III 27.
Dysseldorff, II 92*, III 28, VII 486, 581, 643.
Döberitz, Berlin, I 132.
Dönitz, Prmlt., t., VII 696.

E. E. Petersen, Skonnert, dansk, VII 818*, 821*.
Ea, d'Pereira, Gnrl., port., III 932, 1096, 1154*.
„Earl of Petersborough", Monitor, br., VII 703.
Eaucourt, l'Abbaye, III 697, 714.
Eben, v., Gnrl., t., III 215, 463*, 620, IV 482, 491.
Eberhardt, Adm., russ., VII 325*, 666.
Eberhardt, v. Adm., t., VII 321.
Eberhardt, v., Gnrl., t., III 1157*, 1286.
Ebermayer, Guvernør, t., VI 27*.
Ebert, Friedrich, III 839*, 1342*, VIII 53*, 97*, 103.
Ecafaut, III 441.
Écaillon, III 1333.
Eckardt, v., Ges., t., III 970.
Ecloo, III 325.
Ecordal, III 483.
Écouen, Fort, Paris, III 166.
Écoust-St.-Mein, III 759.
Écury-le-Repos, III 204.
Edea, Kamerun, VI 31.
„Edgar Quinet", fr. Jager, VII 67.
Edinburgh, VII 225*.
Edison, Thomas A., III 962.
Edolo, V 173.
„Edouard Corbière", Krydser, fr., VII 694.
Edward VII, I 190*, 210*, VII 77.
Edward, Albert, Prins af Wales, I 193*, III 291*.
Edwards, Clarence B., Gnrlm., am., III 1103, 1197*, VI 238.
Eessen, III 323, 1308.
Efimitsh, Gregori (alias Rasputin), IV 376.
Egan, M. F., Ges., am., VIII 297*.
Eghezée, III 74.
Egin, Syrien, VI 193.
Egli, Obst., schw., III 846, 1133, IV 545.
Egloffstein, Greve, von und zu, III 472.
Egor, russ., IV 530.
Egri Palanka, Serbien, V 239.
Ehrenbreistein, Fæstn., t., II 13, III 34.
Ehrhard, Kanonfabrikant, Düsseldorf, II 16.
Eichhorn, Robert, Emil v., Gnrl., t., IV 137, 190*, 315, 456, 644, VIII 114*, 229*.

Eikhoff, Fredsdeleg., østr., VIII 95.
Einem, v., Gnrl., t., I 252*, III 214*, 439, 783*, 1066, 1212, 1286.
Eineville, III 212.
Eisner, Kurt, VIII 103, 117*.
Eitel, Friedrich, Prins, t., III 1027*, 1261.
Eitel, Friedrich, Prinsesse, II 145*.
„Eitel Friedrich", Krydser, t., VII 142*.
Eix, III 633.
Ekatermi, Thessalien, V 390.
„Ekbatana", Damper, t., VI 150*.
Ekshisu, Saloniki, V 369.
El-Afule, Palæst., VI 256.
El-Andja, Ægypt., VI 93, 224.
El-Arish, Sinai, VI 91, 192, 197*, VII 309.
El-Beiggar, Palæst., VI 201.
El-Ferdan, Ægypt., VI 91.
El-Kubeibeh, Palæst., VI 206.
El-Kumeitra, Palæst., VI 257.
El-Shanth, Palæst., VI 194.
El-Shellal, Palæst., VI 194.
Elassona, Thessalien, I 27, V 390.
Elbassan, Albanien, I 277, V 253, 473.
Elben, II 13, VIII 49.
Elbing, Fort, t., II 13.
„Elbing", Krydser, t., VII 400, 435.
Elena, Dronning, it., I 22.
Elewyt, III 235.
Elincourt, III 1202.
Elisabeth, Kejserinde, russ., II 23.
Elisabeth, Dronning, engelsk, I 153.
Elisabeth, Dronning, Belg., I 39*, III 258, 1333*, 1394*, VII 532*, VIII 22*.
Elisabeth, Storfyrstinde, Rusl., I 120*, IV 704.
Elisabeth, Enkedronning, Rum., I 98*.
Elisabeth, Prinsesse, Rum., V 399*.
Ellenbogen, Wilh., Dr., Understatssekr., østr., VIII 145*.
Ellershaw, Gnrl., br., VII 443.
Elliot, Francis, Ges., br., V 204, 386.
Elliot, Obstlt., br., VII 834.
Elsa, d', Gnrl., fr., III 456*.
„Elsass", Panserskib, t., VII 19.
Elsass-Lothringen, III 82 K.
Elversele, Fort, Antwerpen, III 261.
„Emanuele Filiberto", Pansersk., it., VII 304.
Embourg, Fort, III 40.
„Emden", Krydser, t., III 95*, VII 98*, 105*.
Emerson, Edwin, Obst., VIII 60*.
„Emir Bucharski", Jager, russ., VII 50*.
Emmich, v., Gnrl., t., III 36*, 58, 74, IV 251, 259*.
„Emperor of Asia", VII 31*.
„Emperor of India", VII 23, 398.
Ena, Dronning af Span., I 213.
Endres, Ritter v., Gnrl., t., III 1214, 1248, 1294.
„Engadine", Skib, br., VII 398.
Englefontaine, III 1333.
Enos, V 103, 133.
„Entrecastreaux", Krydser, fr., VII 309.
Envezin, III 585.
Enver Pascha, Krigsmin., tyrk., I 103*, 276, 1059, V 69, 72, VI 110, 129, 223, 266*.
Enver Bey, Fregatkapt., tyrk., VII 73*.
Enzeli, VI 249.
Éparges, III 108, 297.
Épayelles, III 1247.
Épéhy, III 780, 1120.
Éperies, ung., IV 180, 241.
Épernay, III 909, 1211.
Épinal, II 28, III 24, 110, 167, 270, 394, VII 473.
Epirus, I 284.
Erdeli, Gnrl., russ., IV 553, 571.
Erdmann, Kmdr., t., VII 222*.
Eregli, Taurus, VI 142.
„Erin", Panserskib, VII 23, 31, 398.
Erich, Professor, finsk, VIII 236*.
Ericsson, Johannes, Gaardbruger, VIII 239*.
Erivan, Kaukasus, III 108, VI 248.
Erivanski, Paskievich, Gnrl., russ., IV 500.
Ermenonville, III 185.
„Ernest Rénan", Krydser, fr., VII 69.
Ernst, Hertug af Braunschweig, III 1207.
Er Rigen, Ægypt., VI 93, 97.
„Ersatz Weissenburg", Pansersk., t., VII 23.
Erbrandt, d', Fort, Antwerpen, III 244.
Ervillers, III 1131, 1263.
Erzberger, Matthias, III 802*, 1022, 1044, 1346, 1420, V 158, 802, VIII 13, 99, 107*.
Erzerum, Kaukas., VI 108, 120 K., 247, 325.
„Erzherzog Karl", Panserskib, t., VII 298*.
Erzingjan, Kauk., VI 125.
Esbjerg, I 209, VII 757.
Esdud, Palæst., VI 208.
Eski-Cheir, Mesopot., VI 137.
Esnes, III 613*, 620, 1298.
Esperey, Franchet d', Gnrl., fr., III 143, 189*, 462*, 1186, 1215*, 1275*, V 465, VIII 265.
Essad Pascha, I 278*, V 68, VII 298.
Es-Salt, Palæstina, VI 252, 257.
Essen, Nicolas v., Adm., russ., VII 54*, 270.
Essen, Gnrl., russ., IV 313.
Essen, III 791, 1274*, VIII 328.
Essigny, III 1115, 1283.
Estaires, III 344, 1157.
Esterhazy, Moritz, Greve, Ministerpræs., ung., IV 660*.
Esternay, III 198, 204, 462.
Estland, IV 357, 586, VII 212 K.
Estournelle, de Constant d', Politiker, fr., I 286.
„Estrées, d'", Krydser, fr., VII 309.
Estrées, III 671*, 1131.
Estreman, Lnt., fr., VII 117.
Estorff, v., Gnrlt., t., IV 602*.
Étain, III 148, 633, 906.
Étamps, VII 472.
Étang, III 500.
Étaves, III 1298.
„Etendard", Jager, fr., VII 789.
Eth, III 1336.
Étienne, Eugène, Min., fr., I 291*.
Etrogen, Dardan., V 83.
Ettelbrück, III 34.
Etterbeek, Bruxelles, VII 487.
Etrepilly, III 1191, 1238.
Etzel, v., Gnrl., t., III 1294.
Euchen, Prof., t., I 166.
Eufrat, VI 122.
Eugen, Erkehertug, østr., V 63, 150*, 186.
Eugénie, Kejserinde, I 66.
Eulenburg, Philip, Greve, t., I 244.
Eupen, Belg., III 36.
„Euryalus", Krydser, eng., V 89, VII 170.
Even-Thomas, Adm., br., VII 396*.
Evans, Edw. G. R., Kapt., br., VII 789*.
Evert, Gnrl., russ., IV 7, 64, 79*, 106, 131, 304, 366*.
Evian, III 1367*.
Évignée, d', Fort, III 40, 46*.
Evrenov, Excellence, russ., IV 94.
Eydoux, Gnrl., fr., III 143, 466*.
Eydtkuhnen, Østpr., IV 15, 195.
Eyschen, Statsmin., luxemb., I 53, III 30*.

Fabech, v., Gnrl., t., III 294, 440, 739, IV 441, 455.
Faber, Kapt., br., I 254.
Facq, Skov, III 211.
Fagare, Piave, V 448.
Fahkdime Pascha, Gnrl., tyrk., VI 117, VIII 267.
Faisal Emir, VIII 273.
Fakhr-ed-din., Bey, VIII 267.
„Falaba", Damper, br., VII 234.
„Falcon", Jager, br., VII 262, 820.
Falck, v., Gnrl., t., IV 193.
Falfemont, III 694.
Falkenfeld, Ritter v. Kummes, Gnrl., østr., IV 77*.
Falkenhausen, v., Gnrl., t., II 38, III 279, 294, 418*, 902, 1400.
Falkenhayn, v. Erik, Gnrl., Krigsmin., I 77, II 58*, III 304, 808, 820, IV 162, 243.
Falklands Øerne, VII 128*.
Falmouth, VII 225.
„Falmouth", Krydser, br., 396, 719.
Falsterbo Rev, VII 284.
Famars, III 1333.
Fampaux, III 1123.
Fanshawe, Edw. Arth., Gnrlt., br., III 1114*.
Fanø, VII 533*, 546.
Fao, Fort, pers. Havbugt, VI 146*, VII 310.
Farnborough, II 95.
„Farnborough", Q-skib, br., VII 794.
Farrie, Kmdr., br., 398.
„Farry", Jager, br., VII 822.
Faschoda, I 143, 199.
Fassbender, v., Gnrl., t., III 686.
Fastnet, Irland, VII 342.
Fath, v. H., Feltmarschal, østr., IV 487.
Faton, Kmdr., fr., VII 508.
Fatsa, Sortehavet, VII 324.
„Faulkner", Jager, br., VII 47.
Faupel, Obstlt., t., III 1261.
Fauquissart, III 358, 1104.
Faure, Felix, Præsid., fr., I 126.
Fauri, rum., V 360.
Fausse-Coté, III 647.
Favereau, Adm., fr., VII 77, 460.
Faverolles, III, 1193.
Faxe, Danm., III 286.
Fay, Robert, Officer, t., III 956.
Fay, Spion, t., VII 351.
Fay-sur-Somme, III 675.
Fayet, III 781.
Fayolle, Gnrl., fr., III 415, 420*, 667, 698, 746, 1129, 1141, 1186, 1415, V 439.
„Fearless", Krydser, br., VII 171, 398.
Fecht, Elsass, III 395.
Fédosia, Sorteh., IV 643, V 74, VII 318.

Fehery, Ungarer, III 456.
Fehrenbach, T., Rigsdagspræsident, VIII 116*, 132.
Feisal, Sherif, Arab., VI 251, 259*, VIII 258*.
Felahieh, Lilleas., VI 160.
Felix, Erkehertug, østr., III 1425*.
Fellardal, V 172.
Felsztyn, IV 113.
Feltre, Piave, V 437.
Felsösebes, IV 182.
Feludja, Mesopot., VI 183.
Fenchy, III 757.
Fenestrange (Finstingen), III 94.
Feng-kuo-tchang, VIII 277*.
Fenit, Irland, III 542.
Fenyes, Landislaus, Deput., ung., V 450.
Feodosia (se Fedosia).
Feodorovitch, Ernæringsmin., russ., IV 613.
Ferdinand, Konge af Bulgarien, I 39, 101*, V 67, 213*, 311*, 397, 473, VIII 73.
Ferdinand, Kronpr., Rum., I 284, V 307*, 315*.
Ferdinand, Kejser, Østr., VI 500.
Ferdinand, Hertug af Braunschweig, III 583.
Ferdinand af Sachsen-Koburg, I 227*.
Fère-Champenoise, III 195, 200*.
Fère-en-Tardenois, III 1190, 1240.
Fergusson, Charles, Gnrlm., br., III 133, 756, 1115, *1416*.
Ferradini, Gnrl., fr., III 747.
Ferré, Gnrl., fr., III 1385*.
„Ferret", Jager, br., VII 172.
Ferrière, III 181.
Ferry, Jules, Førstemin., fr., I 116, 130, 140, VI 95.
Feste, Kaiser Wilhelm, II 13.
Feste, Boyen, Østpr., IV 30.
Festubert, III 297, *355*.
Fevsi Pascha, VI 255.
Fey-en-Haye, III 418, 585, 1273.
Feyler, Obst., schw., III 284, 1379.
Fez, I 204*.
Fiala, v., Ltnt., østr., VII 879.
„Ficaria", Dansk Damper, VIII 310*.
Fife, Rhodesia, VI 238.
Filain, III 749, 1303.
Filiasu, rum., V 341.
Filipescu, Statsmin., rum., V 304, 315*.
Finke, Flyv., fr., VII 483.
Finland, VIII *231*, 232 K.
Finlay, C. de, Ges., br., III 542*, VIII 25*.
Finstringen (se Fenestrange).
„Firedrake", Jager, br., VII 170.
„Firefly", Kanonb., br., VI 177.
Firth of Clyde, VII 238.
Firth of Forth, VII 237, 720*.
Firuz, Prins, VIII 254*.
Fischbech, Otto, Handelsmin., VIII 105, 116*.
Fischinger, Prmlt., t., III 437.
Fishamend, østr., VII 478.
Fisher, Andrew, Ministerpræs., austr., III 560*, VIII 25*.
Fisher, Lord, Adm., br., III 534, V 96, VII 22*, 132, 204, 602, 760, VIII 25.
Fismes, III 460, 1189, 1237.
Fitcheff, Gnrl., bulg., V 219*.
Fitzgerald, Obstlt., br., VII 443.
Fiume, V 151, VIII 41, 80, 169*, 313.
Fins, III 718.
Five, Gnrl., belg., IV 168.
Fjaltring, Jyll., VII 602.
Flabas, III 1291.
Flamborough Head, VII 719.
Flandern, III 263 K., 318 K.
Flandern-Artois, III 320 K.
Flaucourt, III 680.
Flavy-le-Meldeux, III 1139.
Fleck, v., Gnrllt., t., III 730*, 1212*.
Fleischann, Gnrlm., østr., IV 281*.
Fleit, v. der, Gnrl., russ., IV 26, 106.
Flémalle, Fort, III 40.
Fléron, Fort, III 40, 46.
Flers, III 699*.
Flesquières, III 781*, 1115, 1294.
Flètre, III 1175.
Fleurbaix, III 1157.
Fleurus, Belg., VIII 14.
Fleury, III 630 K.
Fléville, III 1291.
Flines, Fort, III 107.
Flinterenden, VII 269.
Flirey, III 418, 593, *1272*.
„Flirt", Jager, br., VII 785.
Flitsch, Tyrol, V 155, 189.
Flood, Overlæge, austr., VII 626.
„Florida", Pansersk., am., VII 637*.
Florina, Saloniki, V 369.
Flotow, Baron, Embedsm., østr., V 301.
Fnirnoff, Gnrl., russ., IV 306.
Foch, Marechal, fr., III 114*, 116, 271, 275*, 294, 379*, 659*, 1102*, 1132, 1237*, 1241, 1346, 1420, VIII 29*, 32*, 90—91.*
Focsani, rum., V 321, 358, 397.
Fogaras, Transsylvanien, V 333.
Fokker, Holl., VII 595*.
Folgaria, Trentino, V 277.
Folkestone, VII 551.
Fonck, Flyvlt., fr., VII 870*.
Fonclare, Riols de, Gnrl., fr., III 646, 657*.
Fonsomme, II 1294.
Fontaine-Notre-Dame, III 785*, 1298.
Fontaine, Madame, III 426.
Fontenoy, III 220, 225, 1192.
Fonzaso, Fort, V 173.
Forbach, Lothr., III 1393.
Forceville, III 508*.
Forchammer, Henni, Dansk Deleg., VIII 338.
Ford, Henry, am., III 950*.
Forenville, III 1298.
„Foresight", Jager, br., VII 261.
„Forester", Jager, VII 172.
Forgach, Greve, t., I 317.
Forges, III 584.
„Formidable", Pansersk., br., III 212*, V 89.
Formosa, I 132, VIII 275.
„Formosa", Hospitalssk., br., VII 661*.
Forstner, V., Ltnt., t., I 76*.
Fort-de-Condé, III 740.
Fort, Thierry, III 1303.
Fortescue, Granville, Krigskorresp., am., IV 172.
Fortuin, III 349.
„Fortune", Jager, br., VII 399, 434.
Fossoy, III 1220.
Foster, G., Handelsmin., br., VIII 338.
Foth, Slot v. Buda-Pest, III 1421.
„Foucault", Ubaad. fr., VII 518.
Four-de-Paris, le, III 422.
Foureaux, Skov, III 689.
Fourmies, III 1347.
Fournes, III 1165.
Fournet, Dartige de, Adm., fr., V 380*.
Fournier, Gnrl., fr., III 182, 1339*, VII 507, 519.
Fourtou, de Obst., fr., V. 390.
Fox, Cecil H., Kmdr., br., VII 165, 191, 194.
Fragoni, Gnrl., it., V 184.
Fraize, Elsass, III 411.
Frameries, III 134.
Framerville, III 1251.
Frampol, IV 61, 79, 664*.
„France", Pansersk., fr., VII 68.
Franchemont, III 47.
Francelly-Selency, III 718.
Francis, David R., am., IV 538*.
Franck, Prmlt., Luxemb., III 31.
François, v., Gnrl., t., IV 30, 108, 272, 625.
Franconchamps, III 36.
Frangas, Obst., gr., V 391.
Frank, v. L. R., Gnrl., østr., V 59.
Frank, Dr., Socialist, t., I 28, 257*.
Franke, Major, t., VI 51*.
Frankenau, Østpr., IV 36.
Frankfurt a. Main, II 26, III 810, VII 581.
„Frankfurt", Krydser, VII 400.
Frankrig (nordlig Kampfront), III 297 K.
Frankrig (sydlig Kampfront), III 293 K.
Frankrig (midterste Kampfront), III 295 K.
Frankrig (Jernbaner), III 10 K.
Franqueville, de, Greve, Borgm., III 508.
Franz, Ferdinand, Tronfølger, østr., I 1, VII 64.
Franz-Joseph I, Kejser, IV 500, 647*.
Franz-Joseph II, Kejser, I, 3*, II 43, 48—49*, V 161*.
Franz, Salvator, Erkehertug, østr., III 146.
Franzenfeste, V 171.
Frasnoy, III 1336.
„Frauenlob", Krydser, t., VII 401, 435.
Frech, v., Gnrl., t., III 395.
Frédéricq, Professor, belg., III 886*.
Fredropol, IV 228.
Freezenberg, III 1175.
Frégicourt, III 702.
Freiburg, II 13, VII 581.
Freiburg-im Breisgau, III 395.
Freitag-Loringhoven, v., Gnrlfeltmars., t., III 304.
Fréjus-St.-Raphaël, VII 473.
Frélenghien-sur-la-Lys, III 764, 1158.
Fremantle, Adm., br., VII 516, 814*, 858.
Fremantle, Kapt., br., VII 196.
French, John, Marsk., br., I 254, III 131, 269, 305.
French, Kapt., br., VII 88.
French, Denton, Pinkton, III 117*.
Fréniches, III 1139.
Frese-Bey, tyrk., I 240*.
„Fresnil", Ubaad, fr., VII 502.
Fresnes-en-Woëvre, III 590, 717, 1273.
Fresnières, III 229.
Fresnoye, Albert, III 230*.
Fresnoye-les-Roye, III 1253, 1263.
Freudenthal, Østpr., IV 44.
Frey, Senator, am., VIII 237*.
Freyberg, Obstlt., t., III 710.
Freycinet, Politiker, fr., III 510.
Frezenberg, III 352, 775.
Fricart, III 658.
Friedland, Østpr., IV 44.
Friedrich, Erkehertug, østr., IV 26, 69*, 70*, 104, 162*, 501, 454.
Friedrich, Wilh. II, Konge, Pr., II 8, 23, III 583.
Friedrich III, Konge, Pr., I 123.
Friedrich Wilh., IV 177.
„Friedrich der Grosse", VII 9*, 20, VIII 401.

Friederich Leopold, Prins, Pr., III 183.
Friederich, Konge af Sachsen, I 163*.
Friederich Karl af Hessen, Prins, VIII 236*.
„Friedrich Karl", Pansersk., t., III 274*, VII 34.
Friederich Karl, Fæstn., Metz, III 581 K.
Friederich, Stephan, Ministerpræs., ung., VIII 161*.
Friederichshafen, VII 486, 582.
Friederichsstadt, IV 339, 428 K.
Frise, III 595, 659, 679*.
Fritz, Kaptlt., t., VII 532.
Frohman, Charles, Teaterdirektør, VII 243.
Froide-Terre, III 634.
Fromelles, III 375, 763, 1165.
Fromezey, III 584.
„Fronde", Jager, fr., VII 103.
Frouard, Fort, Lothr., III 106, 418.
Fruska, ung., V 40.
Fryatt, Kapt., br., II 173, *175*, 176*, VII 466.
Frysztak, IV 265.
Frøisland, Frois, Krigskorresp., dansk, III 725, 1007.
Fuchs, Gnrl., t., III 1271, 1286.
Fugazzi, Pas, V 171.
Fukien, Provins, Chin., VI 21, VIII 275.
Fulton, Forrest, Dommer, br., VIII 25*.
Fumin, Skov, III 633.
Funakoshi, K., Adm., Jap., VII 814*.
Funchal, Madeira, VII 724.
Funke, Adm., t., VII 207, 210.
„Furious", Krydser, br., VII 746*.
Furnes, I 296*, III 291*, 318, 486.
Fushimi, Prins, Jap., VII 727*.
„Fürst Bismarck", Pansersk., t., VII 34.

Gaba, Tepi, Dardan., V 102.
Gabain, v., Gnrl., t., III 1306.
Gabain, Obst., fr., III 619.
Gacko, Bosnien, V 36.
Gädke, Obst., t., III 302.
Gadneff, IV 541.
Gadomicy, Styr, IV 461.
Gaede, v., Gnrl., t., III 294, 393, 395*.
Gaesti, rum., V 346.
Gaëta, it., VII 302.
Gaillon, belg., III 1083.
Gaive, V 24.
Gahan, Præst, br., II 175.
„Galathea", Krydser, br., VII 396.
Galapagoseerne, VII 120.
Galatz, Donau, V 357.
Galitzin, P. D., Fyrst, Førstemin., IV 397.
Galizien, IV 66—67 K., 97 K., 110 K., 548 K., 556 K., 560*.
Galkov, Polen, IV 140, 149*.
Gallais, Gnrl., fr., III 745.
Gallipoli, III 467*, V 80, 139 K.
„Gallia", Krydser, fr., VII 520.
Gallieni, Gnrl., fr., I 83*, III 173*, 509.
Gallwitz, v., Gnrl., t., III 686, 1066, 1271*, 1317, IV 208, 212*, 230, 311.
Galopin, Gnrl., fr., I 114*.
Galway, Irl., III 544.
Gama, Vasco da, III 919.
Gambetta, I 120.
Gamli, Palæst., VI 200.
Gand (Ghent), III 235, 258.
Gantier, Kapt., t., VII 788.
Gantscheff, Gnrl., bulg., III 1257, IV 644.
Gapaard, III 770.
Garbai, Alex., Folkekommissær, ung., VIII 159*.
Garda, Sø, V 169, 181*.
Garibaldi, Constantino, III 431, V 157*.
Garibaldi, Pepino, I 114*, VIII 168.
Garibaldi, Riciotti, I 114*.
Garnier, Gnrl., t., III 686, 703*.
Garros, Flyv., fr., VIII 482, 869*.
„Garry", Jager, br., VII 201*.
Gartside-Tipping, Kaptlt., br., VII 462.
Garua, Kamerun, VI 28.
Garvolin, Polen, IV 330.
Gassendorf, IV 276.
Gatchina, VIII 193.
Gaub, VI 55.
Gauchet, Adm., fr., VII 521, 704.
„Gaulois", V 89, VII 69, 520*.
Gaunt, Adm., br., VII 398.
Gauszorn, Transsylv., V 332.
Gavrelle, III 755, 1114, 1263.
Gayl, v., Gnrl., Friherre, t., III 1118*.
Gaza, Ægypt., VI 194, 198*, 203*.
„Gazelle", Krydser, t., VII 274.
Gebel, Mur, Suez, VI 106.
Gebsattel, v., Gnrl., t., III 271.
Geddes, Aucland C., Min., br., III 1073*.
Geddes, Eric, Min., br., III 1073*, VII 778*, 814*, 829.
Geer, de, Friherre, svensk Statsmin., VIII 306*.
Geestemünde, II 14.
Geet-Betz, III 71.
Geier, V 386.
Geisterwald, Transsylv., III 336.
Geldern, III 28.
Geldern, E. Colerus, v., Gnrl., østr., IV 74*.
Gemona, V 438.
Gembloux, belg., III 69.
Gemmenich, III 36.
Gendecourt, III 702.
Genève, Comite, internat., II 145, VIII 313*, 338.
Gennadius, Ges., fr., V 386*.
„Gentian", Damper, br., VII 716.
Genua (Genova), VII 302.
George, Lloyd David, I 53*, 159, III 525, 573*, 1068*, VIII 14, 25*, 29*, 32*, 69*.
George, Llovd, Frue, VIII 25*.
George II, Konge, br., II 23.
George V, Konge, br., I 162*, II 7*, III 290*, VII 5*, 64—65*, 853, VIII 14.
Georg, Konge, gr., I 272*.
Georg, Prins, gr., I 186, 223*, 225, V 269*, 391, 399*.
Georg, Prins, Serb., I 236*.
„George Washington", Pansersk., VIII 38.
Georgien, VIII 176.
Gérard, Gnrl., fr., III 429*, 471, 748, 910, 965, 1390, 1415.
Gerard, James W., Ges., am., III 793, *844*, 948*, VII 748.
Gérardmer, Elsass, III 24, 83, 409.
Gerbeviller, III 212.
Gerdauen, Østpr., IV 31, 201*.
Gerlache, se Gomery.
Germana, Storhertuginde, VIII 146.
Germersheim, Fæstn., t., II 13.
Germigny l'Evèque, III 193*.
Gerock, v., Gnrl., t., IV 270, 578, V 355, 364*.
Gersdorff, v., Gnrlt., III 744, 1212*.
Gervais, Administrateur, fr., I 125.
Gesoff, Politiker, bulg., I 282, V 211.
Gessler, Rigsværnsmin., t., VIII 131.
Getling, Sump, IV 592.
Gheluvelt, III 318, 775, 1287.
Ghent, se Gand.
Ghistelles, III 344.
Giacinto Pullino", Ubaad, it., VII 518.
Giardino, Krigsmin., it., V 425.
Gibbons, Forf., am., I 246, 264.
Gibi, IV 215.
Gibraltar, VII 296*, 773.
Giesberts, Johan, Min., t., VIII 54*.
Giesl, I 11.
Gieslingen, Østpr., IV 40.
Gieslingen, Arthur Giesl, Friherre, Gnrl., østr., IV 665*.
Gieslingen, Wladimir, Giesl Wladimir, østr., I 7*.
Gilan, V 245.
Gilbert, Fllt., fr., VII 482, 878.
Gilensky, Gnrl., russ., III 524*.
Gilgenburg, Østpr., IV 34, 37.
Gillain, Gnrl., belg., III 558, 1334*.
Gille, Lnt., II 168.
Ginchy, III 688.
Giolitti, Giovanni, Minister, it., I 36, 260*, 290, V 153.
Girdle Ness, VII 714.
Girmes, Crefeld, III 810.
Giromagny, Fort, III 24, 106.
Gironville, Fort, III 106.
Gisberh, III 1342*.
„Giulio Cesare", Pansersk., it., VII 304.
Givenchy, III 358, 1157.
Givenchy en Gohelle, III 380.
Givenchy, les-La-Bassée, III 355.
Givet, II 29, III 107, 180, 905*.
Givry, III 181.
Gjevgeli, serb., V 244, 369.
Gladstone, I 100, 119.
Gland, III 1241.
Glandon, IV 507.
Glannes, III 195.
„Glasgow", Krydser, br., VII 126*, 354*.
Glass, Finansm., am., VIII 321.
Gleaves, Adm., am., VII 721, 768*.
Glimstedt, Major, svensk, VIII 233*.
Gliniany, IV 75.
Glogau, Fæstn., II 14.
„Gloire", Pansersk., fr., VII 77.
Glonette, Skov, III 751.
„Glorious", Krydser, br., VII 765*.
„Gloucester", Krydser, br., VII 72*.
Gloss, Obst., t., III 660.
Glossop, John C. T., Kmdr., br., VII 108*.
Glovacov, Polen, IV 121.
Glovno, IV 138, 154.
Glöckel, Otto, Understatssekr., østr., VIII 145*.
„Gneisenau", Krydser, t., VII 34, 85*, 97, 116, 137*.
Gnesen, IV 137.
Gnila-Lipa, Flod, IV 55, 288.
Godley, Gnrl., br., III 768, 1154, 1234, V 119.
Godneff, Deput., russ., IV 523.
Godsal, Kapt., br., VII 839.
„Goeben", Krydser, t., V 70, VII 18*, 22, 297, 698.
Goga, Octavian, Digter, rum., V 302.

Goiginger, v., Feltmarschll., østr., VIII 227*.
Goiro, Lnt., it., VII 685*.
Goldap, IV 31, 157.
Goldmann, VIII 212.
Golisà, serb., V 35.
„Goliath", Pansersk., br., V 89, VII 150.
Golitzin, Fyrst, Ministerpræs., russ., IV 518.
„Golo II", Krydser, fr., VII 697.
Gologory, IV 74.
Goltz, Colmar, Freiherr v. der, I 189*, 202, II 3, 34, 171*, III 80, 267, 304, VI 136, VIII 217*.
Goltz, v. der, Major, III 959.
Goluchowski, Statsmin., polsk, IV 406.
Golynka, IV 199.
Gomel, IV 637.
Gomery, Gerlache de, Kapt., belg., III 784.
Gommecourt, III 714, 664, 1263.
Gommegnies, III 1376.
Gompers, Samuel, Arbejderfører, am.. III 969*, VIII 314*.
Gondrerauxe, Lothr., III 97.
Gonesse, III 165.
Gonnelieu, III 786, 1295.
Gontard, V., Gnrl., t., III 1116*, 1214.
Gontrode, belg., III 264, 591*.
Goodenough, Adm., br., VII 168, 396, 758*.
„Good Hope", Krydser, br., VII 120*.
Gora, ung., V 40.
Gora-Kalvarija, IV 118, 307.
Gorazda, Bosn., V 35, 50.
Gorbatovski, Gnrl., russ., IV 453, 481*, 576.
Gordon, Gnrl., br., I 142.
Gordon, Obstlt., br., III 156.
Gordon, Hamilton, Gnrl., br., III 768, 1154.
Goremykin, Statsmin., russ., IV 353, 367, 373*, 413.
Gorikar, Dr., Konsularembedsmand, østr., III 956.
Gorki, Maxim, IV 612, 698, 712.
Gorlice, IV 109, 160, 213*, 248, 251.
Gorochov, IV 461.
Gorodsk, IV 468.
Gorringe, George F., Gnrl., br., VI 147, 160*.
Gortschakoff, Diplomat, russ., I 105*.
Goryn, Flod, IV 458.
Goschen, W. E., Ges., br., I 8*, 19, 37, III 804.
Goscieradov, Polen, IV 61.
„Goshawk", Jager, br., VII 172.
Gosselius, belg., III 127.
Gotha, VIII 59*.
Gotheim, Rigsdagsm., t., VII 734, VIII 99.
Goto, Baron, Udenrigsmin., jap., VIII 279.
Gottesthal, III 28.
Gotz, Russer, IV 580.
Goudberg, III 774, 779.
Gough, Hubert de la Poer, Gnrl., br., III 383, 388*, 667, 1104, 1113, 1134.
Gough-Calthorpe (se Calthorpe), VII 708.
Gouraud, Gnrl., fr., III 500*, 1080*, 1104, 1186, 1218*, 1283, 1317, 1390, V 124*, 128*, VIII 265.
Gouvernement, Gaard, III 161*.
Gouy, III 1297.
Gouzeaucourt, III 765, 1104, 1113.
Govino, Korfu, V 257.
Grab, Bosnien, V 36.
Grabov, IV 123.
Gradisca, V 151, 293*.
Gradiste, serb., V 238.
Gradsko, Vardar, V 470.
Gradusk, IV 210*.
Graefeustafel, III 349.
Graewenitz, Gnrl., t., III 1322.
„Graf v. Gøtzen", Kanonb., t., VI 73.
Grajevo, Rusl., IV 91, 127, 193, 204.
Graincourt, III 784, 1294.
Gran, Trygve, Major, br., VII 870.
Granados, Tinoco, Gnrl., Præs., Costa Rica, III 1050.
Grand Donon, Elsass, III 83, 93.
Grandmaison, Obst., fr., III 14.
Grand-Mont d'Amance, Nancy, III 211.
Grand-Morin, Flod, III 164, 192.
Grand-Place, Bruxelles, III 76*.
Grand-Pré, III 148, 225, 271, 421, 906, 1304, *1318*.
Grand Vivier, Dam, III 751.
Grande, Julian, Journal., br., III 569.
Grant, Gnrlm., br., III 1134.
Grant. Obst., Svdafr., VI 45.
„Grashdanin" (Cezarewitch), Pansersk., russ., IV 604.
Graudenz, II 13.
„Graudenz", VII 37 207, 400.
Gravelotte, III 1391.
Gravenstafel, III 778.
Graves, Armgard Karl, Forf., (Pseudonym), II 49, III 966*.
Gravesend, VII 566.
Graz, IV 84.
Graziani, Gnrl., fr., 294, 429, V 451*.
Greci, V 355.
Gregorowitsch, Ivan Konstantinovitch, VII 53*.
„Greif", Krydser, t., VII 377*.
Grenay, III 383.
Grenier, Kapt., fr., III 183.
Grevenmacher, III 34.
Grey, Edward, Min., br., I 1, 13*, 50, 231, III 188, 525, 807, VI 10, VII 165, VIII 2.
Grey, Spencer, Fltnt., br., VII 487.
Griffiths, Norton, Obst., br., V 396.
Grigorieff, Gnrl., russ., IV 327.
Grigorovich, Marinem., russ., IV 521, VII 294*.
Griesenhof, IV 592.
Grimsby, VII 536, 556.
Gringarej, Shavle, IV 318.
Grisha, Bonde, russ., IV 530*.
Grisolera, Piave, V 441.
Grivas, Obst., gr., V 391.
Grivesnes, III 1144.
Grocnolisze, Polen, IV 150, 153*.
Grodek, IV 71, 279.
Grodisk, IV 307.
Grodno, Njemen, II 44, IV 89, 197, 213, 315, 334 K., 346, VIII 49.
Grody, Galizien, IV 68.
Groeben, v. der, Maj., t., VI 4.
Groener, Wilh., Gnrlm., t., III 839, 1020*, 1327, 1389*, VIII 102, 127.
Grojec, IV 307.
„Grom", Jager, russ., IV 603.
Gromnik, IV 163, 248.
Gronan, Gnrlt., t., IV 634*.
Gronnenberg, Lntnt., t., III 272.
Groos, Dr., østr., IV 651, 657*.
Grootfontein, Svdafr., VI 55.
Gropp, Obst., IV 210*.
Grosetti, Gnrl., fr., III 325, V 373*.
Gross, Gustav, Dr., Parlamentspræs. østr., IV 660*.
Gross, Medunischken, IV 190..
Gross-Bøssan, IV 37.
Gross-Gablick, V 44.
Gross-Gardienen, Østpr., IV 37.
Gross-Tauersee, Østpr., IV 37.
„Grossnu Iwan", Pansersk., russ. VII 60.
Groswardim, ung., VIII 159.
„Groszer Kurfürst", Pansersk., t., VII 401, 847.
Grote, Karen, Grevinde, III 798.
Grubecov, IV 71, 299.
Grudusk, IV 206, 211*.
Grunne, de Grev, belg., III 318.
Grurie, Skov, III 214, 425.
Gruziatyn, IV 468.
Grybow, IV 247.
Guben, Spreewald, III 810.
Gué-à-Tresmes, III 200.
Gué-d'Hossus, belg., VIII 22.
Guémappe, III 755, 1263.
Guépratte, Adm., fr., V 95*, VII 69.
Guerrier, Gnrl., fr., III 188*.
Guesde, Social., fr., III 171, 511*.
Gueúdecourt, III 697.
Gueydon, Adm., fr., VII 505.
„Gueydon", Krydser, fr., VII 77.
Guiette, Gnrlt., belg., III 70.
Guignicourt, III 675*, 1304.
Guilbaud, VIII 32*.
„Guilford Castle", Hospitalssk., br., VII 751.
Guildhall, London, III 533*.
Guillaumat, III 480*, 485*, 654, 657*. 1286, 1333, V 465.
Guillemont, III 683.
Guimes, Pas, V 357.
Guiscard, III 718*, 915, 1130.
Guise, III 155, 159, 904*, 1065, 1298.
Guise, de, Gnrl., belg., III 248, 260*.
Guislain, III 783.
Gullevice, IV 468.
Gumbinnen, IV 31, 127, 137.
Gumin, IV 156, 170.
Gunaris, Statsmin., gr., V 207, 269.
„Gunhild", Kanonb., svensk, VII 822.
Gura-Negri, rum., IV 494.
Guretzky-Cornitz, v., Gnrlt., t., III 616, 636*.
Gurko, Gnrl., russ., IV 407, V 350.
„Gurre", Damper, dansk, VII 458.
Gussainville, III 593.
Gussenhoven, III 70.
Gustaf V, Konge af Sverige, VIII 291*.
Gustovoitenko, Gnrl., russ., IV 366*.
Gutchkoff, Alex., Oktobristfører, russ., IV 513, 529*.
Gustor, Kavalerignrl., russ., IV 549.
Gutshinsky, Godsejer. Pol., IV 426.
Gutten, Østpr., IV 15.
Guynemer, Georges, Flkapt., fr., VII 871*.
Gyergyó-St.-Miklos, Siebenbürgen, V 337.
Gyimes, Siebenbürgen, V 337.
Gyldne Horn, I 238*.
Gyles, Kadet, br., VII 789.
Gymies, Pas, rum., V 321.
Gündel, Gnrl., t., III 1311, 1346*.
Günther, Lnt., østr., IV 256.
Gyöngyes, Siebenbürgen, V 326*.
Göhring, Lnt., t., VII 878.
Görgei, Gnrl., ung., IV 500.
Görlitz, V 275, 470.

Görz (Goritzia), V 151, 190*, 298*, 409, VII 478.

Haag, I 148, 215.
Haakon VII, Konge, I 216, VII 878, VIII 290*, 303.
Haase, Hugo, Professor, t., III 797*, 1029*, 1107, 1342*, VIII 97*.
Habibullah, Emir, Afghanistan, VIII 252.
Hablainville, Lothr., III 92.
Habsheim, Elsass, III 85.
Hache, Skov, III 380.
Haddad Pascha, arab. Gnrl., VIII 336*.
Hadersley, III 806.
Hadik, Greve, Ministerpræs., ung., VIII 141.
Haekendover, III 72.
Haelen, III 71*.
Haesdonck, Fort, Antw., III 242.
Haeseler, Gottlieb, Gnrl., t., I 81, II 35*, 36*, III 179, 429, 437*.
Haezenwind, III 1308.
Haguenau, Elsass, III 1398.
Hai, Flod, Mesopot., VI 171.
Haidar Pascha, Konstantinopel, VI 142, VIII 269.
Haifa, Palæstina, VI 193, 258*, VIII 269,
Haig, Douglas, Gnrl., br., III 131, 133*, 289, 305, 333, 515*, 524*, *665*, 1068*, 1075*, 1132, 1227*, 1283*, 1296*, 1298*, VIII 25*.
Haig, Maj., br., I 12*.
Hailles, III 1251.
Haisnes, III 383.
Haking, R. C. B., Gnrlt., br., III 386, 1153*.
„Haireddin Barbaross", Pansersk., t., VII 61.
Hakki Pascha, Ges., Tyrk., IV 644*.
Hakki Bey, Prmlt., tyrk., VII 73*.
Halaka, mongolsk Hersker, VI 80.
„Halcyon", Kanonb., br., VII 207.
Haldane, J. A. L., Gnrl., br., III 756, 1115*, 1262.
Haldane, Lord, I 292*, III 15.
Halicz, Dnjestr., II 15, IV 59, 277, 280, 288, 482.
Halki, Ø, Marmarahavet, VII 62.
Hallahan, Kmdr., VII 834.
Hallembraye, III 45.
Haller, Gnrl., polsk, VIII 204, 208*.
Haller, v. (se Oldenburg), II 33.
Halles, III 1335.
Halley, Lnnt., br., VII 878.
Halsey, Lionel, Adm., br., VII 436*.
Halvorsen, O. B., norsk Statsmin., VIII 302*.
Ham, I 155, 244, 667, 718, 907, 1253.
Hama, VIII 273.
Hamadan, Persien, VI 133, 183, 244, VIII 250.
Hamburg, III 1380*.
Hamdi Pascha, tyrk. Deleg., VIII 274.
Hamel, III 1135, 1145, 1243, VIII 70*.
Hamena, Ø. Afrika, VI 70.
Hamidie, Batteri, Dardan., V 85.
„Hamidie", Krydser, tyrk., VII 59*, 322, 671*.
Hamilton, Bruce, Gnrl., br., III 290.
Hamilton, George A., Gnrlt., br., III 1186.
Hamilton, Hubert, Gnrlm., br., III 132, 358.
Hamilton, Jan, Gnrl., br., III 290, V 96, 118*.
Hamilton, Ritmester, br., III 340.
Hamman, Dr., t., III 802.
Hammarsköld, K. H. L., Friherre, svensk Statsmin., VIII 303*.
Hammer, Kmdr., dansk, VII 359*.
Hammerstein, Hans K., Friherre, v., Gnrl., t., III 1359*, 1422.
Hammont, III 598.
„Hampshire", Krydser, br., VII 97, 114, 398, 444*.
Hamsa Mohammed Bey, Ægypter, VIII 60*.
Handelmann, Russer, IV 580.
Handzaeme, III 1308.
Hangard, III 1144, 1247.
Hangö, III 235, 663.
Haniel, v., t., VIII 67.
Hankey, M., Politiker, br., III 573*.
Hannington, Gnrl., br., VI 69, 232.
Hannonville, III 271.
Hanotaux, Udenrigsmin., fr., I 68, 84, 216, III 176, VIII 338.
„Hannover", Pansersk., VII 19*, 401.
Hans, Anton, Storadm., østr., VII 504*.
Hansel, Ges., t., III 1422.
Hansemann, Godsejer, t., IV 402.
Hansen, Friherre v., Gnrlobst., t., III 75, 112*, 141.
Hansen, A., dansk frivillig, III 522*.
Hansen, H. J., Dr. phil., dansk, III 284.
Hansen, Jules, Diplomat, dansk, I 214.
Hansen, Percy, Kapt., br., V 142.
„Hansi" (Johann Jacob Waltz), I 78.
Hansk, Polen, IV 339.
Hanstholm, VII 395, 757.
Hanssen, H. P., Minister, dansk, VIII 308.
Haplincourt, III 1114*.
Hapsal, Estland, IV 599, 637.
Harbord, J. G., Gnrlm., am., III 1100*.
Harbuzow, IV 562.
Hardecourt, III 675, 690.
Harden, Maximilian, I 20, 191, 244, III 791*, 1327.
Harder, Kapt., III 258.
„Hardinge", Krydser, br., VI 96, VII 315.
Hardinge, Charles, Politiker, br., I 202.
„Hardy", Jager, br., VII 208.
Harper, G. M., Gnrlt., III 1115*, 1262.
Harrington, irske Sø, VII 337.
Harris, Radiotelegrafist, br., VII 677.
Harsova, Dobrudja, V 324, 330.
Hartlepool, VII 553.
Hartmann, Kardinal, t., III 1424*.
Hartmannsweilerkopf, I 332*, III 290, 393*, 405*.
Hartwig, Gesandt, russ., I 266, 303.
Hartz, Gnrl., t., III 1271.
Harvard Universitetet, III 981*.
Harwich, VII 162, 537, 854.
Haspres, III 1319.
Hassan Tewfik Bey, Badr., V 194.
Hassan, Kale, Kaukasus, VI 122.
Hassan, Riza Pascha, I 277.
Hassana, Palæstina, VI 192.
Hasselt, belg., III 70.
Hatszeg, Transylvan., V 322.
Hattonchâtel, III 108, 271, 378*, 592.
Haubruch, Joseph, Krigsmin., ung., VIII 160*.
Hauca Flod, IV 197.
Haucourt, III 621.
Haudiomont, III 108.
Haudremont, III 606.
Haumont, III 1291.
Haupt, Kapt., t., III 639*.
Hauptmann, Gerh., Forf., t., III 804*.
Hausmann, Folkekommissær, russ., IV 643*.
Hauszmann, Statssekretær, t., VII 848.
Haussy, III 1321.
Hautem-Ste-Marguerite, III 72.
Hauteville, III 1321.
Hautmécourt, Lothr., III 91.
Hautmont, Fort, III 181.
Hautvillers, III 1221.
Hawaji, III 940.
Havel-Spree, Flod, II 13.
„Hawk", Trawler, br., VII 714.
„Hawke", Krydser, br., VII 190*.
Hawker, Kapt., br., VII 878.
Hawksley, Commodore, br., VII 399.
Havrincourt, III 719, 1268, 1282.
Hayaski, Ges., Jap., I 194, VIII 338.
Hazebrouck, III 344, 1160.
Hazen, I. D., Forsvarsmin., kan., III 573*.
Healy, Cecil, Flyv., br., III 1266.
Heath, Adm., br., VII 398.
Hearst, Bladudg., am., III 951.
Hebron, Palæst., VI 208*, 267*.
Hedin, Sven, Opdagelsesrejsende, svensk, VIII 307*.
Hedjaz, Araber, VI 181.
„Hedwig v. Wissmann", Kanonb., t., VI 73.
Heeringen, v., Gnrlobst., I 49, II 60*, III 94, 113*, 167, 219, 294, 394, 439, 447*, 738, 857.
Heftye, Thomas, Generaldirektør, norsk, VIII 308*.
Heidelberg, VII 544, 582.
Heilbron, S. Afrika, VI 48.
Heimberger, Gnrlt., belg., III 70.
„Heimdal", Krydser, dansk, VII 635.
Heineccius, Gnrlt., t., IV 637.
Heinemann, Korvetkapt., t., VII 847.
Heinrich v. Hussarek, Max, Friherre, Dr., østr. Ministerpræs., VIII 140*.
Heinrich, Prins af Preussen, I 14, 51, 133, III 585*, VII 478, VIII 100.
Heinrich XXXI, Prins af Reuss, VI 187*.
Heinrich Ferdinand, Ærkehertug, VIII 146.
Heinrich, v., Gnrl., t., V 349.
Heinze, Dr., VIII 132.
„Hela", Krydser, t., VII 182*.
„Helena", Damper, holl., VII 722*.
Helfferich, Dr., t., III 820*, 965, 1026, 1074, IV 708, VIII 122.
„Helga", Kanonb., br., III 543.
Helgoland, II 14, VII 23 K., 30, 161, 175, 791*, 801*, VIII 46*.
„Helgoland", Pansersk., østr., VII 503, 676.
Helldorff, Kapt., t., III 1349.
Hellsen, Henry, Journal., dansk, III 978, 1329, IV 82.
Helsingfors, VII 267, VIII 231, 240, 246*.
Hemberger, Forf., t., III 280, 310, IV 324.
Henderson, Arthur, Politiker, br., III 535, 573*, 1072.
Hénin-Liétard, III 1319.
Hénin-sur-Cojeul, III 718, 755, 1319.

Heninel, III 759.
Henndorf, Transylv., V 334.
Henneque, Gnrl., fr., III 746.
Henri Chapelle, III 36.
Henry, Gnrl., fr., III 749, 1275*.
Hensel Værkerne, V 172.
Henzenberg, IV 593.
„Hérault", Krydser, fr., VII 517.
Herbebois, III 584, 598.
Herbignies, III 1336.
Herck, III 71.
„Hercules", Pansersk., VII 13 K., VII 398.
Hérent, Belg., VIII 12.
Herenthals, III 234.
Herkulesbad, Transsylv., V 322.
Herlies, III 358.
Hermada, Isonzo, V 411, 420.
„Hermann", Krydser, t., VII 294.
Hermannstadt, V 321.
„Hermes", Krydser, br., VII 202.
Herr, Gnrl., fr., III 603*.
Herrich, Ges., am., III 942*.
Herse, Fl.kapt., t., VII 577.
Hersing, Prmlt., t., V 126, VII 178, 300*.
Hertling, v., Greve, Førstemin., bay., III 796, 834, *1031*, 1255, 1311, IV 627.
Hertling, v., Rigskansler, østr. ung., VIII 21, 97, 98.
Hertzog. Gnrl., Sydafr., III 562, VI 42.
Hervé, Gustave, Journal., fr., I 31, III 52, 508, VII 692.
Herviken, Gotland, VII 275*.
Herzen, Alex., Forf., russ., IV 528
Hesbaye, belg., III 70.
„Hesperian", Damper, br., VII 342.
Hess, Feltmarsch., østr., IV 96.
Hesse, Kurt, Prmlt., t., III 1109, 1222.
„Hessen", Pansersk., t., VII 19.
Het Sas, III 297, 349, 775, 595.
Hetherington, Købmand, br., VII 349*.
Heubner, Ltnt., t., III 216.
Heudecourt, III 108.
Heurteaux, Ltnt., fr., VII 878.
Hewlett, Kapt., br., VII 213, 488.
Heydebrand, v. der Lasa, Politiker, t., I 169, 257, 259*, III 794, 819, 1031.
Heydebrech, v., Prmlt., t., VI 39*.
Heyst, III 1325.
Hibbard, C. J., am., III 994.
Hiernaut, Kapt., belg., VII 878.
„Highflyer", Krydser, br., VII 16*, 87, 91*.
Higginson, Gnrlm., am., III 1253*.
Hildebrandt, Karl, Dr., svensk, III 261, VIII 33.
Hill, Chatterton, Dr., Irl., VIII 60*.
Hilmi Pascha, Gnrl., Tyrk., I 231, 324.
Hilsner, Czekoslovak., VIII 151.
„Hind", Jager, br., VII 172.
Hindenburg, Generalfeltmarsch., t., III 635*, 713*, 787*, 845*, 965, 1052, 1166, 1177, 1209, 1217, 1326, 1389*, IV 31, 32*, 40*, 106*, 187*, 620, VIII 86, 133*.
Hindenburg jun., III 214*.
„Hindenburg", Krydser, t., VII 339*.
Hinges, III 1162.
Hintze, v., Adm., t., III 1046*, 1255, 1275.
Hintze, v., Udenrigsm., t., VIII 98.
Hipper, v., Adm., t., VII 214*, 399, 846.
Hirschauer, Gnrl., fr., II 94, III 1390.
Hirson, Fort, III 107, 180, 1338.
Hirsova, V 354.
Hirzstein, Elsass, III 333*, 400.
„Hitachi-Maru", Damper, Jap., VII 619*.
Hjelt, Statsraad, VIII 236*.
Hobbes, VIII 27*.
Hoboken, III 344.
Hocker, Forf., t., VIII 10.
Hodeida, Arabien, VII 113.
Hoefer, v., Gnrl., østr., V 31.
Hoek van Holland, VII 182.
Hoen, Max Ritter v., Gnrl., østr., IV 57*.
Hoeppner, Gnrlm., t., VII 877.
Hofacker, v., Gnrl., t., III 728*, 1248.
Hofe, Kalan v., Kapt., t., III 620.
Hoffmann, Feltmarschallt., østr., IV 270, 281*.
Hoffmann, Gnrl., t., III 618, 620*, 1185, 1323*, IV 475*.
Hoffmann, Arthur, Ministerpræs., schw., VIII 286*.
Hoffmann, Maj., t., III 911*.
Hoffman, Adolf, VIII 12.
Hoffmann, Gottfred, dansk Friv., III 439, 502, 522.
Hofstade, belg., II 24*, 235, 239*.
„Hogue", Krydser, br., VII 29, 171.
Hohenberg, Hertuginde af, I 1.
Hohenborn, Wild v., Gnrlt., t., II 65*, III 304, 730, 820, 1214.
Hohendorf, Østpr., IV 37.
Hohenek, III 28, 409.
Hohenlohe, Fyrst, I 178.
Hohenlohe-Langenburg, Hermann v., Fyrst, I 72.
Hohenlohe-Schillingsfürst, Clodwig v. Fyrst, I 71, IV 653.
Hohenstein, Østpr., IV 33, 35, 37*.
„Hohenzollern", Kejseryakt, t., VII 2*.
Hohenzollernbro, Köln, III 1417.
Hoiningen, Freiherr v., Gnrl., t., III 85, 357.
Hoilbrook, N. D., Kptlt., br., V 86*.
Holland, A. E. A., Gnrlt., br., III 1152.
Hollebeke, III 337, 765, 1158.
Hollænderdybet, VII 269.
Holnon, III 661, 718, 781, 1115, 1282, 1295.
Holstein, v., Embedsm. i Udenrigsmin., I 208, VIII 338.
Holsti, Udenrigsm., finsk, VIII 245.
Holt, Frank, Spion, t., III 957.
Holten-Nielsen, Obstlt., dansk, III 572.
Holtzendorff, v., Adm., t., III 965, 1151, 1274, VII 279*, 295*, 755.
Holweg, Bethmann, se Bethmann.
Holubowirch. Vsevolov, ukr. Min., IV 626, 633*.
Holzminden, III 918.
Homburg, III 44, 304.
Homonna, ung., IV 177, 241.
Homs, Tripolis, VII 694, VIII 273.
Honnelle, Flod, III 1338.
Honolulu, VII 118.
Hood, L. A., Adm., br., III 326, VII 193, 261, 398.
Hoofden, Farvand i Kanalen, VII 258, 786, 842.
Hooge, III 763.
Hoover, Herbert, Form. am. Kommission, III 882*, VIII 316*.
Hope, Adm., br., III 1349.
Hopfer, Gnrlm., t., III 898.
Hoppenstedt, Obstlt., t., II 38.
Horn, Werner v., Officer, t., III 959.
Horn, det gyldne, II 57*.
Horne, H. S., Gnrlt., br., III 667, 682*, 756, 774*, 1104, 1115, 1285, 1318.
Horns Rev, VII 337.
Horodenka, IV 465.
Horthy, v., Adm., t., VIII 161.
Horton, Max K., Kaptlnt., br., VII 181, 189*.
Hortstein, L. Edler v., Gnrl., østr., IV 71*.
Horvat, Gnrl., br., VIII 180, 196.
Horyniec, IV 77.
Hoskier, Bankier, I 125.
Hoskins, Gnrl., br., VI 69, 78, 229.
Hoste, Søofficer, br., VII 780.
Houlon, Raadmand, fr., III 1182*.
House, Edw. M., Obst., am., VIII 5*, 32*, 35*, 83.
Houthulst, III 318, 763, 1287, 1306.
Houttave, belg., VII 465.
Hoyos, Greve, Diplomat, østr., I 307.
Hozion, Flod, III 221.
Hrushevski, Professor, russ., IV 633*.
Hsu-shi-tchang, Præsid., chin., VIII 281*.
Hubbard, Elbert, Bibliotekar, br., VII 243.
Hubert, Obstlt., østr., IV 225*.
Hubert, Salvator, Ærkehertug, VIII 146.
Hucva, Flod, Polen, IV 65, 299. 327.
Hudiksval, VII 658.
Hudson, Flod, III 959.
Hue, Arbejderrepræsentant, t., VIII
Hughes, Charles E., Dommer, am., III 963*, VII 480, VIII 69.
Hughes, W. M., Førstemin., austr., III 549, 560*.
Hughes, Samuel, Gnrl., Forsvarsmin., can., III 559.
Hughes, Arbejderfører, br., VIII 314*.
Hugovici, V 23, 27.
Hull, VII 550.
Hulluch, III 383, 386*, 595, 780.
Hulst, belg., III 266, 1399.
„Humber", Monitor, br., VII 260, 370*.
Humbert, Gnrl., fr., III 294*, 601*, 738, 1129, 1138*, 1186, 1285, 1333.
Humbert, Charles, Senator, am., I 6, III 1004*.
Hummel, Kapt., t., III 1322.
Hunding-Brunhild-linie, III 1291.
Hundsort, IV 599.
Huningue, Elsass, III 1393.
Hunter Arch, III 290.
Hunter-Weston, Aylmer, III 337, 667, 1077*, V 102, 119.
Hurko, Fort, Przmysll, IV 235*.
Hurley, Ingeniør, am., III 1099*.
Hurtebise, III 456*, 739.
Husiatyn, IV 571.
Hussakow, IV 228, 266.
Hussain, Sherif, VI 181.
Hussein, Hassan, bulg., V 222.
Hussein Kamel, Prins af Ægypten, IV 88, V 74.
Hussein, Konge af Hedjaz, VI 251.
Hussigny, III 34.
Huszar, Karl, Kultusmin., ung., VIII 164.
Hutier, v., Inf. Gnrl., t., III 1066, 1200, 1286, IV 587, 589*.
Hutin, Obstlt., fr., VI 29.

Huy, belg., II 29, III 69.
Huyla, IV 182.
Huysmans, Camille, Socialist, belg., VIII 322*.
Huzt, ung., IV 177.
„Hvalen", Ubaad, svensk, VII 287.
Hyde Park, I 154*.
„Hydra", Jager, br., VII 169.
Hügel, v., Gnrl., t., III 348, 686, 707.
Hymans, P., III 881*, VIII 32*, 35*, 338*, 340.
Hyne, Cutcliffe, Forf., br., I 159.
Hythe, engl., VIII 322.
Höcker, Kapt., Forf., t., VIII 19.
Høfer, v., Gnrlm., III 1158.
Højen, Jylland, VII 625*.
Hølscher, IV 122, 139.
Hötzendorff, Franz, Conrad v., Friherre, Gnrl., østr., I 3, II 67*, IV 26, 70*, 162*, 457, 506, 677, V 13, 149, 416*.

Ibar Dal, V 218*, 227.
„Iberville", d', Jager, fr., VII 103.
Ibrahim Effendi, VIII 262*.
Ibu, Kurdistan VI 193.
Ibu Rechid VIII 258.
Idria, V 458.
Idro Sø, V 169.
Ignatieff, Greve, russ., IV 373*.
„Igotz Mendi", Krydser, t., VII 621*, 625*, 627, 628—29*, 631, 635.
Ihévenot, Gnrl., fr., III 1390*.
Ikoma, Ø.-Afrika, VI 233.
Ikva, Flod, IV 337, 458.
Ileana, Prinsesse af Rum., VIII 324*.
Iliescu, Gnrl., rum., V 316.
Ill, Dal, Elsass, III 406.
Ille, Østafr., VI 238.
Illfurt, Elsass, III 83.
Illiodor, Munk, russ., IV 376.
Illuxt, Polen, IV 350*, 431.
Ilov, Polen, IV 154.
Ilsa, Polen, IV 305.
Ilse, Gnrl., t., III 1185, 1214, 1289.
Ilsemann, Kapt., t., III 1111.
Iltis, Fort, Kiaotschau, VI 16.
„Iltis", Kanonbaad, t., VI 12.
Ilzanka, Biflod, Weichsel, IV 121, 294, 305.
Imbros, Ø, Græk., I 281, V 267, VII 698, VIII 268.
Imid, Bugt, Marmarah., VI 142.
Immanuel, Obst., t., III 280.
Immelmann, Max, Flyv., t., VII 601, 872*.
Immingham, eng., VII 556.
„Imperator Pavel Pervy", Pansersk., russ., VII 47.
„Imperatriza Maria", Pansersk., russ., VII 322*, 668.
Imperiali, Marquis, Gesandt, it., VIII 52*.
„Impetuoso", Jager, it., VII 518.
„Inconstant", Krydser, br., VII 396.
„Indefatigable", Krydser, br., VII 15, 72, 396, 434.
„India", Pansersk., br., VII 398.
Indiske Hav, III 96 K.
„Indomitable", Pansersk., br., V 86, VII 72, 224*, 398.
Indrio, Flod, V 169.
„Inflexible", VII 72, 398.
Ingenohl, v., Adm., t., VII 9*, 223.
Ingmann, Prof., VIII 242*.
Ingnatieff, Grevinde, russ., IV 377.
Ingolstadt, II 13.
Inovlodz, IV 156, 168.
Insalle, Ltnt, br., VII 878.
Inster, IV 156.
Insterburg, Østpr., IV 31, 43.
„Intrepid", Krydser, br., VII 832.
„Intrepide", Jager, fr., VII 262.
„Intrepido", Jager, it., VII 504.
Invalidehotellet, III 1374*.
„Invercoe", Barksk., br., VII 458*.
„Invincible", Pansersk., br., VII 133*, 169, 398, 434.
Iovanovac, Serbien, V 65*.
Ipek, Albanien, I 279, V 245.
„Iphigenia", Krydser, br., VII 832.
Ipsos, V 258.
Ipswich, VII 534.
Irangi, Østafr., VI 76.
Irben Strædet, Øsel, IV 604, VII 279.
„Iris" Krydser, br., VII 832.
Irkutsk, IV 7, VIII 180.
Irles, III 730.
Irnan Hassan, Pas, Serbien, VI 133.
Irmann, Gnrl., russ., IV 266*.
„Iron Duke", Flaadeflagskib, br., VII 5*, 15*, 363*, 398, 443*, 717.
Ironside, Gnrl., br., VIII 198*.
„Irresistible", Pansersk., br., V 89, VII 160*.
Isaac, Handelsmin., fr., VIII 323.
Is-sur-Tille, III 1099.
Isaccea, rum., V 354.
Isbica, IV 71.
Isborsk, VIII 225.
Ischan Pascha, Gnrl., tyrk., VI 114.
Ischl, I 315.
Iseghem, van, Højesteretsjustitiarius, belg., VIII 4.
Ishii, Greve, jap., VIII 279, 338.
Iskorost, IV 637.
Ismail Pascha, Khediv, VII 312.
Ismail Hakki Pascha, VI 261, VIII 265*.
Ismail Bey Raffreit, VI 94.
Ismailia, Ægypt., VI 91, VI 192, VII 311.
Isonzo, V 151, 169, 178*, 180*, 184 K., 295*, 415 K., 433*.
Ispahan, Persien, VI 190.
Isteiner, Klotz, Fæstn., t., II 13.
Isvolski, Alexander, Udenrigsmin., russ., I 14, 36*, 231, III 525.
Italiensk-østrigsk Front, V 174 K., 201 K.
Itschikov, Bulgarer, V 222.
Itunda, Østafr., VI 233.
Ivajoz, Sø, Polen, IV 331.
„Iwan Grossnu", Pansersk., russ., VII 60.
„Ivan Szent", Pansersk., Østr., VII 65.
Ivan den Skrækkelige, Czar, I 130.
Ivangorod, Fæstn., russ., II 44, IV 61, 64, 77, 105, 168, 267, 287, 302 K., 305*.
Ivaniska, IV 267, 304.
Ivanoff, Gnrl., russ., IV 34, 65, 68*, 131, 167, 237, 287, 366*, V 6.
Iverak, Højde, V 23.
Ivoi, d'Paul, Militærforf., fr., II 35.
Ivry, Fort, Paris, III 175.
Izel-les-Esquerdieu, III 318.
Iztropkó, IV 241.
Izzet Pascha, I 228, VI 624.

Jabassi, Kamerun, VI 31.
Jablonica, Tartarpasset, IV 264, 485, 492.
Jablonken, Østpr., IV 37.
Jablonovo, Østpr., IV 37.
„Jackal", Jager, br., VII 172.
Jackson, Henry, Adm., br., VII 254*.
„Jacob Jones", Jager, am., VII 815.
Jacob, C. W., Gnrl., br., III 686, 771, 1395.
Jacobs, Ltnt., br., VII 878.
Jacomet, Generalprokurør, III 508*.
Jacquet, Obstlt., belg., VII 878.
Jacquet, Eugéne, Grosserer, fr., III 910.
Jaffa, VI 222*, VII 522*.
Jagow, v., Gesandt, t., I 1*, 48, 258, III 31, 842.
„Jaguar", Kanonb., t., VI 12.
Jaja, Galib Bey, VIII 262*.
Jakobeny, IV 504.
Jakobstad, IV 444, 576, 598 K., VIII 243*.
Jalomitsa, Flod, rum., V 350.
Jalovice, IV 437.
Jalta, Krim, IV 702.
Jamburg, VIII 193.
Jameson, Dr., I 146.
Jamiano, Flod, Carso, V 416
Jancovic, Gnrl., serb. I 7.
Jang, Flod, Kamerun, VI 27.
Jangtsekiang, VI 9.
Janin, Gnrl. VII! 196.
Janina, I 273, 276, V 388.
Janow, Øtpr., IV 40, 55, 291, 331.
Janova, IV 431.
Janovice, IV 120.
Janovka, IV 469.
Janson, Gustaf, Forf., sv., III 877.
Jansson, Johan, Gaardbruger, finsk, VIII 239*.
Jansson, Socialist, t., III 837.
Januschkevitch, N., Gnrl., russ., I 318, IV 23*, 167, 338, 373*.
Jap, Vest Carolinerne, VII 97.
Japoma, Kamerun, VI 31.
Jarak, Sava, V 37.
Jarebice, V 21.
Jaroslav, Fæstn., San., II 15, IV 55, 84*, 109, 266, 629.
Jarvis, Korporal, br., II 110*.
Jasiolda, Flod, IV 43, 337, 345.
Jasiolko, Flod, IV 254.
Jaslo, IV 86, 252.
„Jason", Skonnert, dansk, VII 337.
Jassin, Østafr., VI 62.
Jassin-Kievitch, Gnrl., t., VIII 204.
Jassy, rum., V 348, 396.
Jastrebac, serb., V 246.
Jaulgonne, III 1190, 1194, 1215, 1220*.
Jaur, Schlesien, III 272.
Jaurés, Jean, Socialist, fr., I 6, 30, 209*, 256, 299*.
„Jauréguiberry", Pansersk., fr., VII 314*.
„Jean Bart", Pansersk., fr., VII 68, 298.
Jechimovitch, Obst., russ., IV 599.
Jednorozec, IV 222.
Jedrzejo, Andrejev, pol., IV 61.
„Jekatarina II", Pansersk., russ., VII 60.
Jekaterinenburg, IV 703*, VIII 194.
Jekatarinodar, VIII 172.
Jekatarinoslaw, IV 639*.
Jekoff, Gnrl., bulg., V 217 219*.

Jellicoe, John, Adm., br., III 573*, VII 8*, 169, 394*, 443*, 753
Jemappes, belg., II 110*.
Jemen, VI 266.
Jena, II 8.
„Jenisei", Mineskib, russ., VII 275.
Jensen, Sømand, dansk, VII 634.
Jensen, Alfred, Forf., svensk, IV 417.
Jensen, H., Frivillig, dansk, III 522*.
Jensen, Paulli, Krause, Flit., fr., VII 872.
Jensen, Thomas, dansk, III 411.
Jeriko, VI 218, 224*.
Jermak, Kosak, I 130.
Jernporten, Donau, V 242.
Jerram, Adm., br., VII 114, 398.
Jerusalem, III 1056, VI 103, 209, 215, 219*, 220*, VIII 271*.
Jesia, Polen, IV 329.
Jesierna, Polen, IV 570.
Jeulain, III 133.
Jezupol, IV 486.
Jin, Flod, rum., V 321, 340.
Jisz-ed-Damieh, Palæst., VI 253, 257.
Joachim, Prins, III 1027*.
João, IV Regent, port., III 920.
Joba, Gnrl., fr., III 747.
Jodoigne, III 69.
Joeuf, Lothr., III 91.
Joffe, G., Bolshevikges., IV 621, 692*, VIII 100.
Joffre, Joseph Jacques Césare, Generalissimus, fr., I 32, III 14, 85, 115*, 195, 269, 485*, 503*, 510, 524*, 659*, 982*, V 153*, VII 1068*, VIII 90, 91*.
Johann Albrecht, Hert. af Mechlenb., III 1027.
Johannes, Pater, russ., IV 376.
Johannesthal ved Berlin, VII 475*. 475*.
Johannisburg, Østpr., IV 15, 36, 50, 193.
Johnson, C. D., Kmdr., V 91, VII 236.
Johnston, Charles, Lordmayor, London, II 25.
Jokusuka, Japan, VII 473.
Jola, Nigeria, VI 28*.
Jolimetz, III 1336.
Jolivet, III 212.
Jomini, Gnrl., fr., III 1068.
Jonnart, Politiker, fr., V 388, 391*.
Joncherry, III 26.
Jonescu, Take, Minister, rum., V 304, 306*.
Jony, Fort, III 106, 1303.
Jordan, Flod, VI 218*.
Jordan, Obst., S.afrik., VI 50.
Jordanow, IV 162.
Josefov, Vistula, IV 115*, 293.
Joseph af Habsburg, Erkehertug, Gnrlobst., østr., IV 501, 510*, V 150*, VIII 141*, 163.
Joseph Ferdinand, Erkehertug, østr., IV 60, 70, 109, 160, 247, 289, 454, VIII 146.
Jostoff, Gnrl., bulg., V 217, 220*.
Joukov, Landslot., Polen, IV 155.
Jovanovic, Serbien, III 526.
Judenitch, Nikolaj, Gnrl., russ., IV 549, VI 121, VIII 183*, 222*.
Judrio, Flod, Isonzo, V 428.
Judæa, VI 211 K.
Jugoslavien, VIII 166 K.
„Jules Ferry", Krydser, fr., VII 69.
„Jules Michelet", Krydser, fr., VII 69.
Juliana, Prinsesse af Holland, VIII 284*.
Julyanovky, IV 470.
Jungbluth, Gnrl., belg., I 254, III 317, 318*.
Jungingen, v. Ulrich, Ordensmester, IV 41.
Junot, Marchal, fr., III 920.
„Jupiter", Krydser, br., VII 730.
Jurburg, Østpr., IV 15, 126, 216.
Juricic, Gnrl., serb., V 45*, 232.
Juriga, Slovakfører, VIII 137.
Jusserand, Jules, Ges., fr., III 982*, VIII 319*.
Jussuf, Izeddin, Tronfølger, V 69.
Jussupoff, Felix, Fürst, russ., IV 397.
Jussy, III 1123.
„Justice", Pansersk., fr., VII 68.
Justitspaladset, Bruxelles, III 65.
Juvigny, III 1190, 1264.
Juvincourt, III 739.
Jylland, Slaget ved, VII 404 K., 423*.
Jægel, Store og Lille, IV 592.
Jørgensen, Johannes, Digter, dansk, VIII 29.

Kablar Højder, serb., V 56, 62.
Kacanik, serb., V. 245.
Kaempf, Dr., t. Rigsdagsfmd., I 77, 168, III 1045.
Kahn, Direktør, t., III 908.
Kaigorodoff, Gnrl., russ., IV 336.
Kairo, VI 88, 95*, 96*, 97*, 98*, V 147*, VII 584.
Kaisarieh, Mesopot., VI 137.
„Kaiser", Pansersk., t., VII 401.
„Kaiserin", Pansersk., t. VII 401.
„Kaiser Friedrich II", Pansersk., t., VII 22.
„Kaiser Wilhelm der Grosse", Krydser, t., III 92*.
Kaiser Wilhelm Kanal VII 2*.
„Kaiserin Elizabeth", Krydser, østr., VI 12.
Kakovski, Erkebiskop, russ., VIII 203.
Kale Sultanic, Dardan., V. 81.
Kaljedin, A. M., Kav.gnrl., russ., IV 454*, 467*, 582, 642.
Kalimegdan, Fæstn., serb., V 11.
Kalinko, Polen, IV 145.
Kalis (Kalisch), Polen, I 50, II 46, IV 123, 414*.
Kalkandelen, Serb., V 245.
Kallaris, Gnrl., fr., V 382.
Kalmovka, Kjev, VIII 196.
Kalnin, Bolchevik, IV 688*.
Kalogeropulos, Ministerpræs., gr., V 381.
Kaltenbrunnen, Fæstn., t., II 13.
Kaluga, Rusl., IV 629.
Kalusz, IV 270, 277, 559, 568.
Kaluzem, IV 507, 510, 589.
Kalvaria, VIII 335.
Kameneff, IV 621, VIII 252.
Kamenez-Litovsk, Polen, IV 330.
Kamerun, VI 25, 28 K.
Kamidie-Muavin, Batteri i Dard., V 83.
Kamienna, Biflod Weichsel, IV 61, 121, 305.
Kamienobrod, IV 280.
Kamina, Togoland, VI 24.
Kaminioc-Podolski, IV 638.
Kamio, Gnrl., jap., VI 12*.
Kamionka, IV 75, 288.
Kamionka-Strumilowa, Galiz., IV 68.
Kamkof, Polit., russ., IV 693.
Kamler, Maj., østr., V 39.
Kanalen, VII 80 K.
Kandalaksha, Rusl., IV 369.
Kanger Sø, IV 429.
Kanin, Adm., russ., VII 274.
Kansas, City, U. S. A., III 972.
Kantara, Ægypt., VI 97.
Kap Gabo, Austral., VII 625.
Kap Lindesnæs, VII 634.
Kap Matapan, VII 691.
Kapernaum, VI 257.
Kapp, Generallandskabsdirektør, t., III 838, 1037, VIII 127*.
Kapul, IV 492.
Kara, Dobrudsja, V 327.
Kara-Gubek, Fort, Kaukas., VI 124.
Karaburnu, Fort, Saloniki, V 261.
Karakilissa, Kaukas., VI 110.
Karakol-Dagh, Gallipoli, V 140.
Karama, Østafr., VI 75.
Karanloff, Dumamedlem, russ., IV 520.
Karasula, Saloniki, V 266.
Karazai, Rusl., VIII 178.
Kargabazar, Højder, Kaukas., VI 123*.
Karjakin, Pavel (Darja), russ., kvindelig Frivilig, IV 446.
Karibib, S. V. Afrika, VI 53.
Karin, Palæst., VI 200.
Karl Franz Joseph, Kejser, østr., I 3*, II 71*, III 1257, IV 96*, 493*, 500, 569*, 1425*, V 161*, 423*, VIII 10*.
Karl, Prins af Hohenzollern, I 93.
Karl Stephan, Erkehertug, østr., VIII 207*.
Karlgren, Redaktør, svensk, IV 358.
Karlsbad, III 1421.
Karlskrona, VII 292.
Karlsruhe, III 28, VII 544.
„Karlsruhe", Krydser, t., VII 86, 88*.
Karol, Konge, rum., V 69*, 301*, VIII 324*.
Karolyi, Julius, Greve, ung., VIII 138*, 142*, 160.
Karolyi, Michael, Greve, ung., VIII 138*, 142*, 155.
Karpatherne, IV 93 K., 179*, 495*, V 365*.
Karpin, Polen, IV 140, 144.
Kars, I 106, VI 108, 109*, 247, 628.
Karun, Flod, VI 143*.
Kasama, Østafr., VI 226.
Kasan, Rusl., IV 6.
Kasaninprad, Højder, V 26.
Kasch, Hermann, Journal., t., III 723.
Kaschmir, Maharajah af, III 556*.
Kashovka, IV 468.
Kasimerz, IV 120, 138.
Kasimir den Store, Konge af Polen, IV 408.
Kasservig, IV 602.
Kastalinski, Gnrl., russ., VIII 171*.
Kasr-i-Schirin, Persien, VI 133.
Kasteelhoek, III 325.
Kastelih Vreh, Pas, Kap., IV 181.
Kastoria, Saloniki, V 369.
Kasvin, VIII 250.
Kaszyce, IV 228.
Katarina II, I 87.
Katayib-el-Keil, VI 94.
Kathen, v., Gnrl., t., III 686*, 1117, 1214, IV 602.
„Katherine", Damper, br., VII 388*.
Katia, Palæstina, VI 91, 100.
Katin, Persien, VI 117.
Kato, Udenrigsmin., Jap., VI 10.
Katrak, Palæstina, VI 208.
Kattowitz, VIII 335.
Kaukasus, IV 6, VI *107*, 249*.
Kautzky, Karl, Socialist, t., I 300, III 796.

Kavalla, I 282, V 266, 275, 370, 377*.
Kavanagh, Gnrl., br., III 1247.
Kay Mackchalan, Bjerg, Saloniki, V 371, 467.
Kazerun, VIII 255.
Keetmanshoep, Vestafr., VI 39, 51*.
Kefalonia, Ø., V 273.
Kei Hara, Premiermin., jap. VIII 280.
Keir Hardie, James, Politiker, br., I 257*.
Kekkan, IV 476, 507.
Kelemen Bjerge, IV 493.
Keller, Greve, Kapt., russ., VII 671.
Keller, Feodor, Gnrl., russ., IV 497.
Kemmann, Gehejmebygningsraad, t., VII 739.
Kemmel, Bjerg, III 1159, 1172*.
Kemmern, IV 429.
Kemp, Oprører, Sydafr., VI 49.
Kenali, Saloniki, V 372.
Kenley, William T., Gnrl., am., VII 871, 1290*.
Kennemann, Godsejer, t., VII 402.
Kennian, Obst., br., VIII 250.
„Kent", Krydser, br. VII 132 138*.
Kephalonia, VII 516.
Kephes-batteri, Dardan., V 85.
Kephken, Ø., Sorteh., VII 324.
Kerboltz, Frankrig, II 147*.
Kerend, Mesopot., VI 134, 184.
Kerenski, Alex. Feodorovitch, russ. Polit., IV 513, *526*, 539*, 541*, 571*, VII 707*.
Kerivart, IV 604.
Kermandschah, Persien, VI 134, 180, 190, 244.
Kerprich, III 27.
Kertsch, Sortehavet, VII 673.
Kesyce, IV 170.
Kessel, v., Gnrlobst., t., III 1033, VII 632.
Kessel, Fort, Antwerpen, III 243.
Kettner, Kmdr., t., VII 318*.
Kexkull, Gesandt, svensk, IV 707*.
Key, Ellen, III 1359.
Keyem, III 332.
Keyes, Røger, Adm., III 1395, VII 170, 180, 212, 829.
Keynes, John M., Forf., VIII 38.
Keyserlingk, Greve, VIII 213*.
Khabaloff, Gnrl., russ., VI 517.
Khalassa, Palæst., VI 201.
Khalil, Pascha, Gesandt, tyrk., VI 166.
Khamkin, Persien, VI 134.
Khan, Sydvestafr., VI 36*.
Khan, Yumes, VI 194.
Khanekin, VIII 255.
Kharput, Syrien, VI 143, 193.
Khartum, I 142.
Khasm Zanna, VI 202.
Khorassan, Persien, VIII 250.
Kiamil Pascha, Gnrl., tyrk., I 275, VI 120.
Kiautschau, I 133, VI 4 K., VII 97, 114, VIII 41.
Kibarty, Østpr., IV 15, 195.
Kibizin, Ltnt., russ., VII 668.
Kiczirka Højder, IV 182.
Kiderlen-Wächter, v., Alfred, I 249*.
Kidete, Østafr., VI 80.
Kiel, II 15, III 951*, VII 1*, 249*, 267, 273*, 662, 845, 864*, VIII 50.
Kielce, Polen, IV 61, 109, 123, 131.
Kiev (se Kjev).
Kiewit, belg., VII 470.
Kifri, VI 184.
Kiggel, L. E., Gnrl., br., III 572, 665, 1072.
Kikombo, Østafr, VI 78.
Kilbel, Elsass, III 410.
Kilid Bahr, Dardan., V 81.
Kilikien, Lilleasien, VIII 265.
Kilimatinde, Østafr., VI 78.
Kilinder, Saloniki, V 266.
Kilkond, Ösel, IV 599.
Killy, Kapt., br., VII 76.
Kilosa, Østafr., VI 79.
Kilwa, Østafr., VI 229.
Kilwa-Kiwindji, Østafr., VI 84.
Kimberley, VI 51.
Kimpolung, Bukowina, IV 181, 465, 571.
„King Edward VII", Pansersk., br., VII 14, 360.
„King George V", Pansersk., br., VII 398.
„King Stephen", Trawler, VII 364*.
„Kingani", Kanonb., t., VI 73.
Kings Lynn, Engl., VII 531.
Kingston, Engl., VII 537.
Kipling, Rudyard, VII 331.
Kippe, III 778.
Kirchbach auf Lauterbach, v., Friherre, Gnrl., østr., IV 487, 501.
Kirchbach, v. Günther, Gnrlobst, t., III 215, 479*, IV 635*, 686*.
Kirchbach, Fort, Metz, III 1393*.
Kirdorf, Emil, Dr., Geheimeraad, t., VIII 18*.
Kirk-Kilisse, I 269, 284, V 76.
Kirkwall, VII 351.
Kirlibaba, Bukowina, IV 177, 492, 571.
Kirschen, Advokat, belg., II 174.
Kish, IV 429.
Kishkin, Minister, russ., IV 611.
Kissielen, IV 459.
Kisselow, Gnrl., bulg., V 325.
Kissingen, I 249.
Kissiwani, Østafr., VI 84.
Kitchener, Horatio Herbert, Jarl, I 55*, 59, 142, 146, III 20*, 116, 525, 533*, 548*, V 145, 273*, 443.
Kizil-Robat, VI 183.
Kiwu, Afrika, VI 63.
Kjev, IV 6, 351, 436, 617*, 629, 638*, VIII 191, 218*.
Klagenfurth, V 172.
Klein, Dr., Østr., VIII 62—64*.
Klein-Bøssau, Østpr., IV 37.
Kleist, v., Gnrl., t., III 1214, 1289.
Klembovsky, D. M., Gnrl., russ., IV 366*, 470*, 549.
Klemontov, IV 117.
Klemt, Underofficer, t., III 274.
Kling, Professor, fr., III 1128, VII 592.
Klingelschmidt, A., Politiker, t., III 1423.
Kliva, Højder, IV 182.
Klodava, IV 123.
Klodovica, Polen, IV 62.
Klotz, Finansmin., t., VIII 32*, 53.
Klubokowski, Gesandt, fr., I 48.
Kluck, v. Alexander, Gnrlobst. t., III 74*, 113, 294, 439.
Klukovka, Polen, IV 330.
Kneuszl, v. Ritter, Gnrl., t., III 1294, IV 250*, 273, 488.
Knjazevac, serb., V. 239.
Knobelsdorff, v. Schmidt, Gnrl., t., IV 488.
Knocke, III 344.
Knoerzer, v., Gnrl., t., III 412.
Knudsen, Gunnar, norsk Statsmin., VIII 302*.
Knudtzon, Prmlt., dansk, III 1301*.
Kobila, IV 241.
Kobrin, Polen, IV 331.
Kobulten, Østpr., IV 37.
Kobur, Kaukas., VI 110.
Kobylany, IV 332.
Koch, v., Adm., t., VII 632*, 755.
Koch, Kapt., t., VII 741*.
Kock, Pol., IV 331.
Koe, Oberst, br., V 105.
Koeknit, III 778.
Koerber, v. Ernst, Premiermin., østr., IV 656*.
Koester, v., Storadmiral, t., VII 17*.
Koevess, Gnrl., østr., IV 267, 305.
Kohn (se Kun Bela).
Kolberg Slot, III 1389*.
Koja-Chemin, Bjerg, Gallipoli, V 135.
Kokand, VIII 176.
Kokel, Store og Lille, Flod, Transsylvanien, V 323.
Kokenhusen, IV 597.
Kokosken, Polen, IV 631.
Kol, van, Socialist, holl., VIII 12*.
Kola, Murmansk, IV 369.
Kolberg, VIII 133.
„Kolberg", Krydser, t., VII 207.
Kolki, Styr, IV 454, 459.
Kollontaj, Frue, Bolshevik, IV 688*.
Kolno, IV 206.
Kolo, IV 123, 131, 137.
Koloboff, Kapt., russ., IV 584.
Kolodruby, Galiz., IV 279.
Kolomea, Galiz., IV 93, 181, 266, 465, 571.
Kolosvár, D. Kolosváry, d. Gnrl., østr., IV 74*.
Kolova, serb., V 222.
Koltchak, Adm., russ., VII 666, VIII 185*.
Kolubara, Biflod, Donau, V 56, 219.
Komarno, Galiz., IV 266, 280.
Komarov, IV 432.
„Komet", Jag., br., VII 169.
Kondoa, Ø. Afrika, VI 67, 76.
Konduriotis, Adm., gr., V 379*, VIII 335*.
„Kong Inge", Damper, norsk, VII 293.
Kongedybet, VII 269.
Konia, Mesopot., t., I 188, VI 137.
Konidje-Su, Batteri, Dardan., V 83.
Koniieczna, Pas, IV 241, 248, 254.
Koninchy, IV 484, 570.
Koningshojckt, Fort, Antwerpen, III 243.
Konovaloff, Min., russ., IV 520, 523, 528, 613.
Konsk, IV 123.
Konstantin, Konge, Grækenl., I 225, 270, 273, V 67, 68*, 78*, 374, 383*.
Konstantinopel, I 92*, V 71*, 330*, VI 262*, VII 309*, 712*, VIII 247*, 256.
Koo, Wellington, chin. Polit., VIII 338, 341*.
Kopciovo, IV 198, 214.
Koppel, V., Journal., dansk, III 872.
Koprzyvnica, IV 117.
Korf, v., Baron, Gnrl., IV 139.
Korfanty, Rigsdagsm., Pol., VIII 79.
Korfu, I 271*, V 256, 259*.
„Korjetz", Kanonb., russ., VII 279.
Korinth, V 391.
Korizinski, Gnrl., russ., IV 366*.
Korniloff, Gnrl., russ., IV 255, 552*, 568, 583*.
Korogwe, Østafr., VI 78.
Koromilas, Ges., gr., V 377, 385.
Korosyn, IV 332.
Kosakoff, Kapt., russ., VII 878.
Kosch, v., Gnrlt., t., III 591, 619*.

Kosievice, IV 121, 228.
Kosmaj, Plateau, serb., V. 59.
Kossov, IV 322.
Kossovo Slette, I 270.
Kostolac, Serb., V 235.
Kostruhnovka, IV 467.
Kotlas, VIII 189.
Kottersheim, Østafr., VI 67.
Kottwitz, v., Korvetkapt., t., VII 322.
Kotur Pas, VI 117.
Kowarren, Østpr., IV 44.
Koweit, Indien, III 564, VI 141.
Kovel, IV 337, 458.
Kovno, Njemen, II 44, 127*, IV 89, 195*, 315, *324* K., 327*, 620.
Koziak, Serbien, V 468.
Kozin, IV 459.
Koziowa, Karpath., IV 184.
Kozlovsky, Jurist, russ., IV 580.
Kraewel, v., Gnrl., t., III 1155*.
Kragujevac, serb., I 7, V 14, 244, VII 583.
Krakow, II 15, IV 60, 104, 131, *159**.
Kralicek, Feltmarchallt., østr., IV 258.
Kraljevo, V 244.
Kramarcz, Karl, Dr., Böhmer, IV 652, VIII 152.
Krasne, IV 73, 482.
Krasnik, Polen, IV 61, 62 K., *64*, 291.
Krasnoje-Selo, VIII 193.
Krasnopol, IV 213, 215.
Krasnostaw, IV 71, 77, 299.
Krassin, Ingeniør, Folkekommissær, russ., VIII 196*.
Kraus, Feltmarschallt., østr., V 278*.
Kraut, v., Maj., t., VI 232.
Krautwald, v., Feltmarschallt., østr., IV 228.
Krefeld, III 28.
Kress, v. Kressenstein, Gnrl., t., VI 194.
Kreutz, R. J., Forf., østr., IV 653.
Kreuzburg (Monte Croce), IV 109, 137, V 169.
Kreuznach, III 845, 1109.
Krigsøen, Donau, V 236.
Kristodulos, Gnrl., gr., V 385.
Krithia, Gallipoli V 83, 102, *123*.
Krivolak, V 262.
Krivoshein, Landbrugsmin., russ., IV 373, 382.
Krobatin, v. Alexander Ritter, Krigsmin., østr., V 21*.
Krochmal, Russer, IV 580.
Krokowice, IV 279.
Kromi, VIII 192.
„Kronprinz", Pansersk., t., VII 401.
„Kronprinz Wilhelm", Pansersk., t., VII 847.
Kronstadt, V 321, VII 267, VIII 187*.
Krontem, Kapt., russ., VII 878.
Krosno, Galiz., IV 93, 255, 263.
Krottingen, IV 14, 217.
Kru, Isonzo, V 178.
Krüger, Obst., t., III 60.
Krüger, Præs., S. Afrika, I 146.
Kruglanken, Østpr., IV 44.
Krukienice, IV 266.
Krupanj, V 17.
Krupp, v. Bohlen. Fabrikant, t., II 16, 90*, III 793*.
Kruseik, III 338.
Krusevak, V 244.
Krutschoff, Kusma, Kosak, IV 289*.
Krutin, Flod, IV 52*.
Krylenko, Ovsjenko (Antonoff), IV 613, 616*.
Krylov, IV 71.
Krymoff, Gnrl., russ., IV 596.
Krzeslavice, IV 162.
Krzeszow, IV 55.
Krzywcza, IV 228.
Kubri, Ægypten, VI 91.
Kucharzevski, Jan, VIII 203, 206*.
Kudippen, Østpr., IV 37.
Kuhn, Gnrlm., t., III 975*.
Kuk, v., Felttøjmester, østr., IV 414, 423*, VIII 201.
Kukli, Polen, IV 348, 432.
Kukul, IV 486.
Kulm, Fæstn., t., II 13.
Kum, Persien, VI 190.
Kum-Kale, Fort, Dardan., V 81, 84, 93*.
Kumanova, I 270, V 76, 469*.
Kun, Bela (Kohn), VIII 156, 158*.
Kunde, Kamerun, VI 34.
Kupinova, serb., V 40, 237.
Kura Dal, Kaukas., VI 110.
Kurdistan, VIII 268.
Kurhan, IV 469.
Kurland, IV 357, 586 K.
Kurna, Mesopot., VI 146, 168.
Kurniki, IV 77.
Kuropatkin, Gnrl., russ., IV 366*, 442*, 453.
Kurovice, Polen, IV 291*.
Kursany, Vindava, IV 219, 318.
Kursk, IV 630, VIII 189*.
Kursmulje, serb., V 246.
Kurutu, VIII 255.
Kuryet-el-Enab., Palæst., VI 210.
Kusmanek, v. Burgneustätten, Feltmarskallt., østr., IV 96*, 224*.
Kusseri, Kamerun, VI 54.
Kutno, IV 109, 121, 138, 151*.
Kutschuk, Djemal Pascha, VI 255.
Kuttner, Dr., t., VIII 34,
Kut-el-Amara, VI 133, 153*, 154*, 155*, 159 K., 165 K., VII 612.
Kuveit, I 188.
Kwidjwi, Østafr., VI 71.
Kühlmann, v. Richard, Udenrigsmin., t., III 1038, IV 621, 644, VII 1026, VIII 17.
Kühn, Finansm., preuss., III 820*.
Kühne, Gnrllt., t., III 1248, 1294, V 339.
Kyrenaika, I 259.
Kyril, Prins, bulg., I 228.
Kyril, Vladimirovitch, Storfyrst, russ., IV 378*, 701.
Kystrin, Fæstn., t., II 13.
Kziaz, Polen, IV 61.
Kämpf, Johannes, III 794*.
Kärnthen, V 201.
København, VII 709*, 732*.
Köhler, Fregatkapt., t., VII 152.
Köller, v. Mathias, I 72.
Köln, II 13, III 27, 1389, 1416, 1417*, VII 486, VIII 49.
„Köln", Krydser, t., VII 175.
„König", Flaadeflagskib, t., VII 13 K., 400, 432*, 847.
König, Kapt., t., VII 449*.
Königplatz, Berlin, VIII 56*.
„Königin Louise". Damper, t., VII 162*.
Königsberg, II 13, III 1422, IV 14, 43, VIII 61.
„Königsberg", Krydser, t., VI 57, VII 85, 148, 150*, 151*, 844.
Königsgut, Østpr., IV 37.
Köpriköj, Kaukas., VI 109.
Körösmezö, IV 179.
Köstendel, bulg., V 230.
Köster, Adolf, Journal., t., III 1363.
Köster, Dr., Statskommissær, t., VIII 128, 311*.
Kövess, V. Kövèsshaza, v., Gnrl., østr., IV 70*, 501, V 230*, VIII 143.

Lågskær, Åland, VII 272.
La Bassée, III 233, 279, 296, 318, 763, 1160, 1297.
Labian, Østpr., IV 43.
La-Boiselle, III 676—681.
Laborez, Flod, Ungarn, III 288.
Labunka, Biflod, Viepr., IV 292.
La Butte du Mesnil, III 481*.
Lacaze, Adm., fr., III 505, 510*, 522.
Lac Blanc, III 1049*.
La Chapelle, III 1220.
La-Chartreuse, Liége, III 39.
Lachenen, Antwerpen, III 256.
La Clytte, III 1175.
„Laconia", Damper, br., III 696.
Lacouture, III 358, 1157.
Lacrente, Ferme, III 456.
La Croix-des-Carmes, Lothr., III 419.
Laczkov, IV 70.
Ladislas, VIII 210.
„Laertes", Jager, br., VII 172.
La Falaise, III 599.
La Fère, II 115*, III 108, 155, 180, 288, 461, 659, 1064, 1113, 1138, 1305, 1317.
La Fère-Champenoise, III 517*.
La Ferté-Gaucher, III 164, 192.
La Ferté-Sous-Jouarre, III 164, 187.
Laffaux, III 740, 743 K., 1187, 1282.
Laffert, v., Gnrl., t., III 345, 764.
La-Fille-Morte, III 433.
La Follette, Senator, am., III 971.
La Folie, III 374, 757.
La Fontenelle, III 411.
„Laforey", Jager, VII 241.
La Garde, Lothr., III 92.
Lagnicourt, III 163, 718, 783.
Lagny, III 192.
Laguiche, Gnrl., fr., IV 474.
La Harazée, III 275, 422, 433*.
La Haye, Lothr., III 418.
Lahayville, III 585.
Laigu, Skov, III 441.
Laiming, Gnrl., russ., IV 332.
Lake, P. H. N., Gnrl., br., VI 157*.
Lala-Baba, Gallipoli, V 138.
Lalaing, Grev de, Ges., belg., I 296*.
La Laufée, III 633.
Laumont, III 423.
La Main de Massiges, III 499, 1219*.
La Maisonnette, III 681, 717.
Lamath, III 1212.
Lamaze, Gnrl., fr., III 589*.
Lambert, Politiker, br., III 573*.
Lambro, Spiridon, Professor, gr., III 381.
Lamington, Lord, VIII 249.
Lammarsch, Heinrich, Professor, østr., VIII 63*, 141.
La Montagne de Paris, III 1234.
La Montagne de Reims, III 1225.
Lamotte, de B., Kmdt., III 316.
Lampernisse, III 321.
„Lance", Jager, br., VII 165, 172.
Lancken, v. der, Baron, t., II 174, III 1401.
Lancut, IV 85.
Landauer, Gustav, VIII 121*.
Landin, III 70.
Landenden, Fort, Antwerpen, III 242.
Landon, Gnrl., br., III 339.
„Landrail", Jager, br., VII 172, 398.

Landrecies, III 107, 135, 905.
Landres, III 147, 1319.
Landsberg, Justitsmin., t., III 1028, 1342*, VIII 53*, 97*.
Landsend, VII 235.
La Neuvillette, III 1190.
Langd-Zitterndorf, Lothr., III 97.
Langemarck, III 318, 321, 341*, 775.
Langer, Gnrl., t., III 1214, 1289.
Langeroy, Gnrl., fr., II 35.
Langhans, Poul, Professor, t., I 55.
Langlet, de, Borgmester, III 1182*.
Langres, Fort, III 108.
Lannes, Marechal, fr., IV 313.
Lannois, Elsass, III 411.
Lanresac, Gnrl., fr., III 115.
Lansdowne, Lord, I 294.
Lansing, Robert, Udenrigsmin., III 950, 1358, VII 348, 985, VIII 22, 32*, 83, 317*.
Lanwershoek, Fort, Antwerpen, III 242.
Laon, Fæstning, III 108, 180, 219*, 288, 461, 659, 720, 737, 906, 1127, 1136*, 1304, 1317.
La Pallice, III 1099.
La Panne, III 332*.
Lapanov, IV 160.
Lapeyrère, Boué de, Adm., fr., VII 69*, 507.
Laperche, Kapt., fr., III 1349, 1422.
La Pommeraye, III 1201*.
La Pompelle, Fort, III 1204.
„Lapwing", Jager, br., VII 172.
Lardaro, V 170.
Lardenelle, de, Gnrl., fr., III 645.
Largeau, Obst., fr., VI 28, 34.
Larisch, v. Alfred, Gnrlt., t., III 1185*, 1248, 1294.
Larissa, V 382, 391.
„Lark", Jager, br., VII 165, 172, 241.
Larkin, James, Socialist, irsk, III 540.
Larnande, Fredsdelegeret, fr., VIII 35.
La Rochelle, III 1099.
La Rochette, Fort, III 34, V 171.
„Lars Kruse", Damper, dansk, VII 458, 749.
Larsen, Karl, Professor, dansk, I 256.
Laschko, Andreas, Forfatter, østr., IV 653.
Lasdehnen, IV 190.
Lask, IV 148.
Las Palmas, VII 85.
Lassigny, III 222, 226, 717, 1134.
Lasson, Professor, t., III 802.
La Targette, III 371.
Lateau, III 784.
Latema-Nik, Østafr., VI 65.
Latisano, V 175, 435.
La Trétoire-Trilport, III 202.
Lauenstein, v., Gnrl., t., IV 194, 219.
Launburg, Lint., t., VII 693.
„Laurel", Jager, br., VII 165, 172.
Laurence, Kapt., br., VII 723.
Laurier, Wilfred, Ministerpræs., kanad., I 151, III 559*.
Laursen, H., Frivillig, dansk, III 522*.
Lauschan Bugten, Kiauchau, VI 14*.
Lausin, IV 588.
Lautenburg, IV 34.
Lauterbach, Kaptlt., t., VII 815*.
Lautern, Østpr., IV 33, 36.
Law, Bonar, Minister, br., I 58, III 535, 573*, VIII 4, 25*, 32*, 69*.
La Valetta, Malta, VII 72.
Lawe, Frankr., III 1157.
La Vacquerie, III 784, 786.
Lavarona, Trentino, V 171, 277.
La Wavrille-Beaumont, III 652 K.
Laventie, III 318, 358, 780, 1153, 1157.
„Lawford", Jager, br., VII 172.
Lawson, Gnrl., br., III 1416.
Lawrence, Hubert, Gnrlt., br., III 1113*.
Lawrence, Noel T., Kapt., br., VII 281.
Laxenburg Slot, VIII 12.
Layton, Kaptlt., br., VII 282.
Laz, IV 182.
Lazar, serb. Konge, I 294.
Lazarevac, V 17.
Lebas, Borgmester, III 508.
Lebbike, III 237*.
Lebedeff, Lint., russ., VII 661.
Lebedev, IV 351.
Le Bouchot Skov, III 592.
Le Bove Slot.
Lebri, Adm., fr., VII 68.
Le Catenu, III 1317.
Le Câtelet, III 719, 1297.
L'Echelle, III 1234.
Le Chesne, III 421, 1290.
Lecomte, Gnrl., fr., III 1392, 1416.
Le Crotoy, III 472.
Leczicki, Platon, Gnrl., russ., IV 7, 288, 436, 441*, 454, 514*.
Leczinski, Stanislaus, Konge, polsk, I 66.
Ledebour, Georg, I 256, III 1023*.
Ledebour, v., Friherre, t., III 1029.
Ledeghem, III, 1308.
Lee, Arthur, Medl. af Admiralstaben, br., I 209.
Lee, Sidney, Forf., br., I 191.
Leestmanns, Obstlt., belg., III 323.
Le Forest, III 694.
Le Frétoy, III 1201, 1246.
Legien, Socialist, t., III 837, 968, VIII 323*.
„Legion", Jager, br., VII 172.
Legnio, Gnrl., ital., V 184.
Le Golfe, III 745.
Legrand, Gnrl., fr., III 212*, 471.
Le Hâvre, III 268, 318, 321*.
Leipzig, III 802, 1371*.
„Leipzig", Krydser, t., VII 140.
Leir, Kaptlt., br., VII 172.
Leke, III 324.
Le Longeau, Bæk, III 590.
Leman, Gnrlit., belg., III 41*, 55, 61, 1090.
Le Mans, III 166.
Lemberg, II 15, IV 53*, 56 K., 278 K., 279, 286*, 420*, 458, VIII 205.
Lemberge, Flandern, III 264.
Lembitsch, Korrespond., russ., IV 574.
Le Mesurier, Commodore, br., VII 398.
Lemmer, Obst., Sydafrikaner, VI 49.
Lemnos, V 267, VIII 268.
Lemonnier, A., Redaktør, belg., III 883*.
Le-Mort-Homme, III 625*.
Lempicki, Dumamedlem, russ., IV 425.
Lenbach, Maler, t., I 69.
Lencica, IV 131, 138, 300.
Lendelede, III 1320.
Lengenbohm, Flandern, VII 788.
Lenert, Frank, Soldat, am., III 1222*.
Lenin (alias Uljanoff), Vladimir, IV 531*, 686*, 688*, VIII 170.
Lenkummen, Østpr., IV 44.
Lennevaden, Dvina, IV 339, 429.
„Lennox", Jager, br., VII 172.
Lennwerder, Oldenburg, VIII 843*, 848*.
Lens, III 276, 296, 507, 718, 755, 759, 763, 906, 1158, 1310*.
Lentz, Finansmin., III 1026.
Lenz, Obst., t., III 1155.
Leobschütz, VIII 50.
Léon, de, Delegeret, spansk, VIII 341.
„Léon Gambetta", Krydser, fr., VII 69, 299*.
„Léonardo da Vinci", Pansersk., it., VII 304, 518.
„Leonidas", Jager, br., VII 172, 241.
Léopold I, Konge, belg., I 39.
Léopold II, Konge, belg., I 38*, 137.
Léopold, Prins af Bayern, IV 287*, 296*, 306, 455, 510*, 618.
Léopold, Prins af Belg., I 214*, III 236*, 1394*.
Leopoldshöhe, III 81.
L'Epine de Vedegrange, Champagne, III 502.
Le Ployron, III 1202.
Lepuix, III 27.
Le Puy, III 995.
Le Quesnel, III 1248, 1251.
Le Quesnoy, Fort, III 107, 905.
Lequis, Gnrlt., t., III 1137*.
Le Rond, Gnrl., fr., VIII 328*.
Lerouville, III 271.
Lersner, v., Friherre, t., VIII 84*.
Le Sars, III 697, 1263.
Lesboeufs, III 697.
Lesbos (Mytiline), V 267.
Lesdain, III 1298.
Les Eparges, III 590—91 K.
Les Islettes, III 421.
Leskovac, Serb., V 243*.
Les Loges, III 441.
Lesnievski, Gnrl., polsk, IV 632.
Lesnica, V 17, 53.
Lessen, Joseph, Spejder, belg., III 893*.
Lesseps, Ferdinand, VII 311*.
Letland, III 211, 212 K.
Lettersheide, Fort, Antwerpen, III 243.
Lettow-Vorbeck, v., Gnrl., t., VI 67, 80*, 225*, 240*.
Le Transloy, III 697, 714, 717.
Le Trou de Bricot, Champagne, III 500.
Letschitsky, Gnrl., russ., V 350.
„Letutchi", Jager, russ., VII 273.
Leuilly, III 1187.
Leval, de, Jurist, belg., II 174.
Leveau, Fort, Maubeuge, III 181.
Levelis, IV 182.
Le Vergnier, III 1120.
Leveson, Adm., br., VII 398.
Levetzau, Adm., t., VII 432*, 601.
Levine-Nissen, VIII 120*.
Levitzki, Mykola, Politiker, ukrainisk, IV 643.
„Leviathan", Damper, br., VII 775*.
Lezaisk, IV 271.
Liansson, Ministerpræs., VIII 221*.
Liaotang, I 135, 196.
Liapcheff, André, Bulgarer, V 472.
Libau (Libava), IV 220, 317, 349, 357, VII 267*, 474.
„Liberty", Jager, br., VII 172.
„Libreville", Kamerun, VI 31.
Libuchora, IV 182.
Lichnowsky, Karl Max, Fyrst, I 17, 38, 50, III 1255*, 1360.

Lichtenburg, Sydafr., VI 48.
Lichtenwörth, VIII 162.
Lichtervelde, belg., III 1320.
Lichtervelde, Greve de, belg., III 881*.
Lida, Polen, IV 346.
Lieber, Russer, IV 580.
Lieber, v., Gnrl., t., III 415, 991, 1080, 1277, 1402.
Liebing, Dr., Politiker, t., III 1423*.
Liebknecht, Dr., Karl, I 258*, III 818, 825*, 1323, VII 1022*, VIII 104*.
Liebknecht, Wilh. M. C., III 796*.
Liebroeck, III 71.
Liége, I 322*, II 9*, 29, III 36, 38 K., 49 K., 51*, 63*, 68*, 897*, 1395, VIII 9*.
Lierre, belg., III 242, 246*.
Liers, Fort de, III 40.
Liesna, Flod, Polen, IV 21, 230.
„Lieutenant Putschin", Jager, russ., VII 326.
Liévin, III 383.
Liezele, Fort, Antwerpen, III 243.
Lifta, VI 212.
Ligget, Hunter, Gnrlm., am., III 1101*, 1234, 1271, 1288, 1316.
„Lightning", Jager, am., III 257.
Ligny-Tilloy, III 697, 714, 717*.
Lihons, III 296, 595, 658, 1253.
„Lika", Jager, østr., VII 503.
Lille, III 107, 165, 231*, 265, 276*, 313*, 507, 764, 905, 1064, 1092 K., 1318, 1361, 1320—21*.
Lilleasien, VIII 248 K.
Lillebælt, VII 269.
Lillo, Fort, Antwerpen, III 261.
Lim, Flod, Montenegro, V 246.
Liman, v., Sanders (se Sanders).
Limanova, Galizien, IV 67, 161*, 228.
Limburgh an der Lahn, Fangelejr, t., III 542.
Limey, Lothr., III 418.
Limpus, Pascha, Adm., br., V 72, VII 62.
Linde, v. der, Ltnt., t., III 125.
Linden, Cort van der, Indenrigsmin., holl., VIII 284*.
Linden, IV 429.
Lindenberg, Poul, Journalist, t., IV 41.
Lindequist, v., Gnrllt., t., III 1117, 1213*.
Linder, Gnrlm., finsk, VIII 243*.
Lindi, Østafr., VI 56, 84.
Lindemeau, III 70.
Lingenkopf, Vogeserne, II 162.
Linke, Crawford, Flylt., østr., VII 874*.
Linnemann, M. J. B., Kapt., dansk, II 98.
„Linnemann, H. B.", Skib, dansk, VII 458.
„Linnet", Jager, br., VII 165, 172.
Linquist, Journal., sv., IV 457.
Linsingen (Linzingen), v., Gnrlobst., t., IV 179, 182*, 237, 247, 288, 432, 434*, 455.
Linthold, Gnrl., t., III 1271.
Linzma, IV 260.
„Lion", Krydser, br., VI 396, VII 169, 224*, 410, 419*.
Lionville, Fort de, III 106.
Lipic, IV 252.
Lipnik, IV 267.
Lipno, IV 131, 138, 139, 207.
Lipolist, V 27.
Lippe, Prins af, Obst., t., III 60.
Lipsk, 196, 336.
Lipton, Thomas, V 215*.
Lisboa (Lissabon), III 921*, 924*, 1094—95*, VII 371.
Lisko, IV 109, 265.
Lisle, de, Gnrl., br., III 134, V 128.
Lisovo, IV 432.
Lisovsky, M., Bolschev., VIII 301*.
Lissa, Adriaterhavet, VII 297, VIII 313.
Lissauer, Ernst, Forf., t., III 805.
Lisser, Fort, Trentino, V 287*.
Litauen, VIII 211, 212*.
Litvinoff, Gnrl., russ., IV 453, VIII 301*.
Litynia, IV 277.
Litzmann, v., Gnrl. t., IV 140, 147*, 204, 326, 488, 674, III 1155.
Livenza, V 439.
Livingstone, I 136.
Livland, IV 357, 586 K.
Livni, VIII 192.
Lixhe, III 45.
Li-yuan-hung, Præsid., kin., VIII 277*.
„Lizard", Jager, br., VII 172, 698.
Lizerne, III 349.
Lizy-sur Ourq, III 164, 1187.
Ljig, V 56.
Ljubinski, Mykola, Politiker, ukrain., IV 644.
Ljublin, IV 55, 296.
Ljubovija, serb., V 17—37.
Llassa, III 564.
„Llewelly", Jager, br., VII 172.
Lobbedey, Biskop, fr., III 1081*.
Lobit, Gnrl., fr., III 745.
Lobori, F. G. G., Advokat, fr., III 1013.
Lochow, v., Gnrl., t., I 334*, III 447*, 604*, 645.
Lochvitsky, Gnrl., russ., III 739, 742*, 933.
Locker, Lampson O., Kmdr., br., IV 565.
Locquignol, III 1336.
Locre, III 1173.
Lodas, Batteri, Dard., V 84.
Lodge, Senator, am., III 970*, VIII 81, 316*.
Lodz, IV 109, 129, 139, 140 K., 172, 330*, 387*, 407.
Lodzec, IV 214.
Loebell, v., Indenrigsmin., preuss., IV 424*, VII 1026.
Loesch, Gnrl., russ., IV 291, 330, 352, 453, 467*, VIII 60*.
Loewe, Udo, Kaptlt., t., VII 364*.
Loewenhardt, Ltnt., t., VII 878.
„Loforey", Jager, br., VII 172.
Logisin, IV 345.
Loisy-sur-Moselle, III 211.
Loitre, Elsass, III 411.
Loivre, ved Reims, III 462*, 739, 1189.
Lokacy, IV 459.
Lokeren, III 262.
Lom, Bainsizza, V 420.
Lomann, Dr., t., VII 739.
Lomax, Gnrl., br., III 131, 337, 339*.
Lombaertzyde, III 319, 773.
Lome, Togoland, VI 23.
Lomnica, IV 568.
Lomont, III 106.
Lomsa, russ. Fæstn., (polsk Guvernment), IV 14, 21, 206 K., 296, 318*, 319*.
Loncin, Fort, III 40.
London, I 158*, 161*, 199*, 206*, 294—95*, 310—11*, III 1196, VII 529 K., 547*, 553, 565 K., VIII 75*, 89*.
London, John, Dr., Udenrigsmin., holl., VIII 284*, 338.
Long, Walter, Kolonimin., br., III 571, 573, VIII 25*.
Longido, Østafr., VI 60.
Longueval, III 683, 1130.
Longuyon, III 24, 1391.
Longwy, I 53, II 24, III 24, 34, 145*, 149*, 906, 1316, 1390.
Loochristy, Flandern, III 264.
Loos, III 299, 355, 368 K., 385*.
Lopary, Polen, IV 317.
„Lord Clive", Monitor, br., VII 460.
„Lord Nelson", Pansersk., br., V 88, VII 14.
Loreburn, Lord, VIII 2.
Lorenzago, Piave, V 173.
Lorgies, III 1297.
Lorgnin (Lörchingen), Lothr.), III 94.
Lorraine, se Lothringen.
Losisce, Pol., IV 330.
Lososina (Losnja), Biflod, Nida, IV 156.
Lossow, v., Gnrl, t., VI 278.
Lostende, de, Baron, Adm., fr., VII 814*.
Loszberg, v., Gnrl., t., III 1155*, 1243.
„Lothringen", Panserskib, t., VII 19, 401.
Lothringen, III 23 K., 415 K.
Loti, Pierre, III 729.
Loizen, Østpr., IV 29.
Loubet, Emile, Præsid., fr., I 200*, 210*.
Loucheur, Politiker, fr., III 1358*.
„Louis", Jager, br., VII 172, 507*.
Louis, Prins af Battenberg, VII 20, 132, 204.
Loukof, Gnrl., bulg., V 471.
Louppy-le-Château, III 203, 206.
Louvain (Löwen), III 76, 862* 875, VIII 3, 4*, 27*.
Louveigne, belg., III 859.
Louvemont, Verdun, III 605, 606*.
Lovaczy, Martin, Udenrigsmin., ung., VIII 139*.
Lovay, Baron, VIII 139.
Lovenjoul, VIII 17.
Lowestoft, VII 363, 463*, 535, 788.
„Lowestoft", Krydser, br., VII 169.
„Lowford", Jager, br., VII 241.
Lovic, IV 138.
Lowrey, Ltnt., br., VII 878.
„Lovsky", Jager, russ., VII 661.
Lowther, Sir Henry, Diplom., brit., VIII 296*.
„Loyal", Jager, br., VII 169.
Loznika, V 17, 53.
Loxbergen, III 71.
Loxley, A. N., Kmdr., br., VII 213*.
Lubaczow, IV 278.
Lubaczowka, Biflod, San., IV 273, 278.
Lubumirski, N., Fyrst, polsk, IV 417, VIII 203.
Lubunic, IV 71.
Luce, Biflod, Avre, III 1134, 1244.
Luce, Søofficer, br., VII 126.
„Luchs", Kanonb., t., VI 12.
„Lucifer", Jager, br., VII 172.
Luckner, v., F., Grev, Kapt., t., VII 636.
Luckoff, Obst., bulg., V 324.
Luçon, Biskop af Reims, III 1081*.
Ludd, Palæstina, VI 209.
Ludendorf, III 635*, 713*, 965, 1048*, 1133, 1145, 1176, 1227, 1323, 1327, IV 40*, 475*, VIII 24, 86*.
„Ludiard", Jager, br., VII 172, 398.

Ludwig III, Konge af Bayern, III 284*, 834*, VII 292.
Ludwigshafen, III 1416, VII 582.
Lufberry, G. R., Fl.maj., am., VII 875*.
Lugenda, Flod, Østafr., VI 232.
Luigi, Prins, it., V 162.
Luiz, Hertug af Braganza, III 924.
Lukin, H. T., Brig.gnrl., br., III 689, VI 55*.
Lukomski, Gnrl., russ., IV 596.
Lukuledi, Flod, Østafr., VI 234.
Lule Burgas, I 284.
Lumm, v., Dr., t., III 903.
Lunatscharski, Min., russ., IV 613*, 688, 712.
Lund, Otto, Kapt., fr., III 523.
Lunéville, III 24, 166, 209.
Luosralot, Obstlt., am., III 1301.
Lupembe, Østafr., VI 86—231.
Lupkow, Pas, Kapath., IV 93, 176.
„Lurcher", Jag., br., VII 170, 174*.
Lurio, Flod, Østafr., VI 238.
Luristan, Persien, VI 133.
„Lusitania", Damper, br., VII 240*, 243, 245, 246, 250.
Lusk, Galizien, II 45.
Lussin, Ø. Dalmatien, VIII 313.
Lutterbach, Elsass, III 85.
Lutran, Lothr., III 101.
Luxembourg, III 22*, 29 K., 35*, 1394.
Luxemburg, Rosa, VIII 105*.
Luyghem, III 321, 778.
Luzarches, III 166.
Luzk, Fæstn., Polen, IV 337, 459, 460 K., 637.
Lvoff, Vladimir, Statsmin., russ., IV 367, 520, 528, 597*.
Lvov (se Lemberg).
Lyautey, Hubert, Gnrl., fr., I 256*, 512, 514*.
Lyck, IV 19, 36, 91*, 126*, 188 K.
Lüdecke, Kapt., t., VII 141*, 146.
Lüderitzbugt, Sydvestafr., I 138, VI 38.
Lyncker, v., Gnrl., t., III 1111*, 1323.
Lynes, Hubert, Kommodore, br., VII 839.
Lyon, VII 473.
Lys, Flod, III 232, 318, 905, 1153, 1245, 1308, 1320.
Lysa-Gora, Polen, IV 61.
Lysa, Pas, Karpath., IV 183.
Lysagub, Godsejer, VIII 227*.
„Lysander", Jager, br., VII 172.
Lyserort, Øsel, VII 279.
Lysonia, IV 484.
Lüttwitz, v., Friherre, Gnrl., t., III 728*, 878*, 1128, 1248, VIII 126*.
„Lützow", Krydser, t., VII 24, 399, 435.
Loefler, Viceadm., østr., VII 65.
Løkken, Jylland, VII 786*.
Lörchingen (Lorquin), Lothr., III 94.
Lötzen, Østpr., II 13, 44, 620.
Löwen, se Louvain.
Löwenfeld, Russ., V., Statssekret., østr., VIII 145.

Maan, VI 251.
Maas, Flod, se Meuse.
Maastricht, I 254.
Mac Adoo, Finansmin., am., III 978*.
Mac Andrew, J. W., Gnrlm., am., III 1102.
Mac Arthur, Kapt., br., VIII 299*.
Macchio, Baron, østr., V 158.
Mac Clellan, H., Fl.ltnt., br., VII 576.
Mac Cleod, Ltnt., br., VII 878.
Mac Cudden, J. Th. B., Fl.maj., br, VII 876*.
Macgill, Patrick, Forfatter, irsk, III 511.
Machado, Bernardino, Præsid., port., III 927.
Machov, IV 267.
Macin, Dobrudja, V 357.
Macincni, rum., V 357.
Mac Kenna, Finansmin., III 547*.
Mackensen, v., Gnrl., t., III 1421*, IV 26, 134*, 137, 245, 324, 330, 351*, 395*, VII 669*.
Mac Kenzie, F. A., Forf., br., III 563.
Mac Kinley, Præsid., am., III 943.
Mac Laren, Maj., br., VIII 878.
Mac Mahon, Marschal, II 28.
Mac Mahon, Henry, VIII 257.
Macready, N, Gnrlm., III 131.
Macva, V 17.
Maddaleno, Sardinien, VII 302.
Madden, Charles, Adm., VII 403, 440*.
Madero, III 946.
Madison, Politiker, am., III 938.
Mador, Ltnt., fr., VII 878.
Madras, VII 99.
Madrid, VIII 288*.
Madros, Ø, VII 708.
„Maenad", Jager, br., VII 399.
Maerker, Gnrl., t., VIII 67, 127.
Maertens, G., Købmand, fr., III 910.
Maeterlinck, M., Forf., belg., I 40, 45*.
Mafeking, VI 50.
Magdeburg, Fæstn., II 13.
„Magdeburg", Krydser, br., 270, 271*.
Magelias, De, VIII 32*.
Maghdaba, Ægypten, VI 101.
Magiera, Galiz., IV 113.
Magierow, Galiz., IV 280.
„Magnet", Jager, østr., VII 518.
Magniot, Kolonimin., fr., III 514*.
„Magon", Jager, fr., VII 829.
Mahieu, Kapt., fr., VII 878.
Mahmud Bey, VIII 262*.
Mahmud Muktar Pascha, Ges., tyrk., I 106*, VI 93.
Mahmud Skeket Pascha, Gnrl., tyrk., I 240, 284.
Mahmon Hamidz, Prins, tyrk., VII 515.
Mahon, Gnrl., br., V 262.
Mahua, Ø. Afrika, VI 236.
Maidos, Gallipoli, V 114, 133.
Mailly, III 195, 200.
Mailly-Rameval, III 1145, 1243.
Mainz, Fæstn., t., II 13, III 1333, 1389, 1415.
„Mainz", Krydser, t., VII 28, 169*, 172, 174*.
Maine, W. A., Gnrllt., am., III 1103.
Maisagola, Polen, IV 347.
Maisnil, III 232.
Maisons de Champagne, III 500, 714.
Maisseiny, III 1282.
Maissin, III 141, 143.
Maistre(de), Gnrl., fr., III 294, 471, 659*, 738, 1104, 1186.
Maitrot, Gnrl., fr., II 38, III 108, 751.
Maizeray, Woèvre, III 585.
Maizeret, Fort, Namur, III 125.
Maizy, III 1303.
Majanon, IV 570.
Majdanka, IV 182.
„Majestic", Pansersk., br., V 89, 127*.
Majorescu, Min., russ., V 309.
Makedonien, V 207 K.
Makino, Statsmin., jap., VIII 35*.
Maklahoff, Indenrigsmin., russ., IV 355, 359.
Makovicza, Karpatherne, IV 181.
Malancourt, III 414, 584, 1288, 1289.
„Malaya", Pansersk., br., VII 396.
Malastow, IV 248.
„Malatia", Kanonb., tyrk., VII 324.
Malborgeth, V 172.
Malby, Kapt., br., VII 235.
Maldon, Engl., VII 551*.
Malec, IV 264, 265.
Malik, Damper, østr., VIII 143.
Malincourt, III 1298.
Malines, II 99*, III 234, 862*, VIII 17.
Malinoff, Alexander, Ministerpræs., bulg., V 211, 394, VIII 72*, 73.
Malkin, Polen, IV 330.
Mallin, Louis, Ges., br., I 306*.
Mallinckrodt, v., Købmand, belg., III 261.
Malmaison, III 1188, 1304.
Malmédy, III 36, 44.
Malmø, VIII 303.
Maloja, Damper, br., VII 336*.
Malonne, Fort, Namur, III 125.
Malta, VII 302*.
Maltepé, Batteri, Dard., V 85.
Malvy, Indenrigsmin., fr., III 514*, 1000.
Mamey, Lothr., III 418.
Mametz, III 676.
Mamoutoff, Gnrl., russ., IV 699.
Man, Ø, III 552*.
Manahotun, Kaukas., VI 129.
Månastirera, V 402.
Manchester, VII 564.
Mandschuriet, I 132.
Manesti, rum., V 346.
Manfredonia, it., VII 305.
Mangal, IV 509.
Mangelaire, belg., III 778.
Mangiennes, Lothr., III 92.
Mangin, Charles, Gnrl., fr., III 7, 131, 629*, 645, 649, 1233, 1286, 1319, 1392, 1415.
„Mangmi", Jager, fr., VII 708.
Manheulles, III 614.
Manieave, ved Zlotvina, IV 473.
Manievice, IV 468.
Manila, VII 748.
Mannekensveere, III 319.
Manner, Kullervo, VIII 233.
Mannerheim, Carl Gustaf, Gnrl., finsk, VIII 231*, 236*, 309*.
Mannheim, I 250, 581.
Mannix, D., Erkebiskop, austr., VIII 338*.
Mannteufel, v., Gnrl., t., VIII 33, 219.
Manolescu, Gnrl., rum., V 333.
Manonviller, Lothr., III 91, 106, 167, 180, VII 655*.
Mantova, II 24.
Manuel II, Konge, portug., III 925*.
Manø, Danmark, VII 534.
„Maori", Jager, VII 265, 266*.
Maprava, Sortehavet, VII 324.
Maramaros-Sziget, Ungarn, IV 180.
Marasheshti, rum., V 398, 399.
Maransen, Søer, Østpr., IV 38.
Marcelcave, III 1135, 1251.
March Peyton, C., Gnrl., am., III 964, 984, 985*.
Marchal, Fl.ltnt., fr., VII 580*, 870*.

Marchand, Gnrl., fr., III 143, 500*, 702*.
Marchand, Maj., III 55.
Marchemont, III 1202.
Marcherez, Fru, fr., III 1080*.
Marchéville, Woëvre, III 593.
Marchovelette, Fort, Namur, III 125.
Marcoing, III 755, 784, 1294.
Marcy, III 1298.
Mardin, VI 193.
Marengo, Obst., it., IV 474*.
Marèsches, III 1335.
Mareuil-le-Port, III 1201, 1220.
Margate, VII 789.
Margrabowa, Ø, IV 44, 127.
Marghiloman, Alex., Politiker, rum., V 304*, 405.
Margrethe, Storhertuginde, VIII 146.
Margulies, Millionær, fr., III 1003.
Maria, Storfyrsinde, IV 372*, 546.
Maria, Dronning af Porugal, III 920.
Maria, Dronning af Rumænien, V 307*, VIII 45.
„Maria Imperarize", Pansersk., russ., VII 60.
Mariampol, IV 317, 484.
Maricourt, III 665.
Marie Bonaparte, Prinsesse, V 269*.
Marie Adelaïde, Storhertuginde af Luxemburg, I 40, 46*.
Marie José, Prinsesse, belg., III 236*, 1214*.
Marie Thérèse, Dronning af Bayern, III 834*.
Marieham, Åland, VIII 238*.
Marienbad, III 1421.
Marienburg, Fæstn., Vestpr., II 13, IV 35, VIII 50.
Marienwerder, VIII 50.
Mariotte, Ubaad, fr., V 144.
Maritz, Obstlt., s.afr., VI 47.
Marjoulet, Gnrl., fr., III 751.
„Markgraf", Pansersk., t., VII 401, 847.
Markiewitz, Grevinde, (irsk), III 542.
Markirch (St.e Marie aux Mines), Elsass, III 89.
Markoff, Dumamedlem, russ., IV 359, 395*, 512.
Markoutenakis, Sekretær, gr., V 38*.
Marle, III 1304.
„Marlborough", Pansersk., br., VII 15, 398.
Marling, Sir Charles, Ges., br., VIII 249, 297*.
„Marmaris", Kanonb., tyrk., VII 840*.
Marmaros-Sziget, Ung., IV 111, 471.
Marne, III 158 K., 191 K., 907, 1221*, 1236*.
„Marne", Jager, br., VII 824.
Maroilles, III 136, 1338.
Marokko, I 136, 199.
„Maroni", Damper, fr., VII 377*.
Maros, Flod, Ung., IV 493, V 323.
Marquard, Sydafr., VI 49.
Marqueglise, III 1202.
Marquion, III 1294.
Mars, Belg., VII 470.
Mars-la-Tour, III 1390.
Marsal, Lothr., III 95.
Marschall, Repr., t., i Haag, I 215.
Marshall, H. B., Lordmayor, VIII 25*.
Marshall, W. R., Gnrl., br., VI 244*.
„Marseillaise", Krydser, fr., VII 77.
Marseille, I 201*.
Marsmarken ved Athen, V 384*.
Martin, William, Protokolfører, VIII 43*.
Martini, v., Gnrl., t., III 768*.
Martinow ved Halicz, IV 288.
Martinpuich, Somme, III 697, 1263.
Martos, Gnrl., russ., IV 41.
Marua, Kamerun, VI 34.
Marwitz, v. der, Gnrl., t., III 756, 1066, 1117, 1286, IV 223, 240*, 247, 674.
„Mary Rose", Jager, br., VII 814.
Maryanovis-Vis, V 27.
„Maryland", Damper, dansk, VII 162.
Mas-a-Terra, Juez Fernandez, Ø, VII 146.
Masai, Stepper, VI 67.
Masaid, VI 102.
Masaryk, Thomas, IV 639, 652*, 671*, VIII 147, 151*.
Maschin Draga, I 223.
Masmünster, se Massevaux.
Masnières, III 786, 1295.
Massai, Ø. Afrika, VI 233.
Massenet, Gnrl., fr., III 1306.
Massenhoven, Fort, Antwerpen, III 243.
Massevaux (Masmünster), Elsass, III 84.
Massey, W. F. D., Ministerpræs., New-Zeal., III 561*, 573*.
Massey, Korrespond., br., VI 214, 220.
Massiges, III 474, 498 K., 595, 1215.
Masuriske Søer, II 13, IV 30, 33 K.
Maszuiken, IV 190.
Matandu, Flod, Østafr., VI 231, 234*.
Mathy, Heinrich, Kaptlt., VII 528, 565*.
Matos, Norton de, Krigsmin., port., III 929*, 1095*.
Matscheko, Baron, østr., I 301.
Matz, Biflod, Oise, III 1201, 1247.
Maubeuge, Fæstn., fr., II 128*, III 107, 110, 133, 141, 178 K., 179*, 905, 1339*, VII 472.
Maude, Stanley, Gnrllt., br., VI 168*, 243.
Maud'huy, de, Gnrl., fr., III 228*, 280, 313*, 357, 395, 404*, 455*, 659*.
Mauduit, Sapør, fr., III 382.
Maulde, Fort, fr., III 107.
Mauloy, Skov, III 1234.
Mauniloff, Mamissevitch, Politiagent, russ., IV 383.
Maunoury, III 116*, 157, 225, 439, 446*, 588.
Maura, Antonio, Ministerpræs., spansk, VIII 289*.
Maure, Adm., t., VII 401.
Maurepas, Somme, III 693, 1129.
Maurupt, III 199*, 203.
Max, Adolphe, Borgm. i Bruxelles, III 78*, 864, 892, 1403.
Max (Maximilian), Prins af Baden, III 137, 1037*, 1311, 1313*, VIII 21, 99.
Maxse, Frederick Ivor, Gnrl., br., III 756, 1113.
Maxwell, John G., Gnrl., br., III 543.
Mayer, Obst., br., VI 29.
Mayes, Charles, Sergent, br., VII 141.
Mazel, Gnrl., fr., III 294.
Mazeppa, Kosakhøvding, IV 364.
Meaulte, III 1253, 1262.
Meaux, III 159*, 202.
Mecenseffy, Gnrl., v., østr., IV 253.
Mechelin, Leo, Statsm., finsk, IV 391.
Meddenn, IV 431.
Medeazza, V 417.
Medim, Flod, IV 588.
Medina, VI 268.
Medjidie, Dobrudja, V 324.
Medjidie, Batteri, Dard., V 81, 83, 85.
Medjidie-Kavan, Batteri, Dard., V 85.
Medo, Østafr., VI 236.
Medyka, IV 113, 228, 232.
Méharicourt, III 1252.
„Mehl", Jager, fr., VII 829.
Melbourne, III 565*.
„Melbourne", Krydser, austr., VII 108.
Meiser, Gnrlm., fr., III 323.
Melle, Flandern, III 243, 264.
Mellenthin, v., Prmlt., t., VII 319.
Melmuger, IV 588.
Melville, Sagfører, VIII 215*.
Melzicourt, Argonne, III 431.
Memel, II 15, 165, 214*, 218, 316*, VIII 50.
Mendes, VIII 32*.
Mendjil, VIII 255.
Menges, v., Gnrl., t., 1146.
Ménin, III 276, 1319.
Mensdorf-Pouilly, Grev, Ges., østr.-ung., I 308*.
Menseil Plateau, IV 182.
Mensguth, Østpr., IV 36.
Menzaleh, Sø, Ægypten, VI 91.
Merbe-le-Château, III 182.
Mercatel, III 1263.
Merckem, III 321, 1304.
Mercier, Kardinal, belg., III 882, 1402*, VIII 17.
Mercin, III 1234.
Merckem, III 325, 778.
Mercy-le-Bas, III 147.
Méricourt-sur-Somme, III 755, 1248.
Merl, III 31.
Merris, III 1160, 1246.
Mersey, Vicekonsul, VIII 25*.
„Mersey", Monitor, br., VII 151, 260.
Mertens, Obstlt., t., VIII 23.
Merxem, Fort, Antwerpen, III 242.
Merville, III 27, 1159, 1160, 1166.
Méry, III 1202.
„Mesaruto", Pansersk., it., VII 298.
Meschhed, VIII 255.
Mesnil, III 1148.
Mesnil-les-Hurlus, III 473, 1241.
Mesnil-St.-Georges, III 1201.
Mesopotamien, VI 144.
Messimy, Adolphe, Krigsmin., fr., 1 6, III 7, 190.
Messina, VII 73, 302.
Messines, III 296, 318, 764 K., 769 K., 1308.
„Messudyi", Pansersk., tyrk., V 86, VII 61*.
Mesta, Flod, Saloniki, I 282, V 3 9.
Meston, James, Politiker, br., III 573*.
Metcalfe, Kapt., br., V 99.
Metelka, Bosnien, V 36.
Meteren, III 1161, 1246.
Metz, I 6, 74*, 302*, II 13, III 24, 507, 580 K., 1363*, 1383*, 1392*, 1398*.
Metz-en-Couture, III 718.
Metzeral, III 28, 298, 393, 409*.
Metzger, Joseph, Gnrl., østr., IV 665.

Meulebeke, Belg., III 1320.
Meunier, Constantin, Billedhugger, belg., I 40, III 876.
Meurer, v., Adm., t., VII 853*.
Meurthe, Flod, III 209, 410, 906.
Meuse, Flod (Maas), II 28, III 273*, 1318.
Mewis, Kapt., t., III 1111*.
Meyendorff, Baronesse, russ., VII 325.
Meyer-Waldeck, v., Adm., t., VI 13*.
Meyer, Ed., I 161.
Mezera, Mesopot., VI 146.
Mézières, III 107, 141*, 180, 906, 1144, 1164*, 1287, 1298.
Mezy, III 1220.
Mezö-Laborcz, Pas, IV 93—103, 241*, 254.
Mfubiro, Bjerge, Østafr., VI 70.
Miassoyedorff, Ivan, Gnrl., russ., IV 215, 370.
Miazza, Flod, Pol., IV 144.
Michael, Alexandrovitch, Storfyrst, IV 378*, 524, 704.
Michaëlis, Georg, Kansler, t., III 1020, *1030**, VIII 14.
Michailovitch, Serge, Storfyrst, IV 366*.
Michel, Gnrl., fr., III 70, 176*, 446*, 1391, 1415.
Michel, Senator, I 114*.
Micheler, J. A., Gnrl., fr., III 589*, 667*, 738.
Michelsen, Kmdr., br., VII 783*.
Micheroux, III 52.
Middelhavet, VII 63 K.
Middelkerke, Belg., VII 460.
„Midelli", Krydser, tyrk., VII 321*.
Middlesborough, VII 542, 553.
Midhat Pascha, I 103.
Midia, Sorteh., I 275.
„Midjidech", Krydser, tyrk., VII 310, 320*.
Miechov, Polen, IV 18, 61.
Miecyrece, Polen, IV 331.
Miele, IV 265, 429*.
Mihrimah-Jami, Moské, Konstantinopel, I 231*.
Mikalovich, VIII 141.
Mikhailovka, IV 470.
Miklas, Wilh., Understatssekretær, østr., VIII 145*.
Mikolajev, Fæstn. ved Dnjestr, II 15, IV 76, 280.
Mikuidani, VI 84.
Milan, Obrenovic, Konge, Serb., I 222, V 1.
Milano, VII 583.
Milanovic, Obst., serb., V 258.
Miljacka, Bosn., V 52.
Miljukin, Landbrugskommissær, IV 613, 686.
Miljukoff, Politiker, russ., I 286, IV 358, 392, 513, 520, 528*, 681, 714.
Millerand, Alexandre, Krigsmin., fr., I 118*, III 7*, 170, 507, 511*.
Milne, Gnrl., br., V 347, VI 266.
Milne, George Francis, br., VIII 263*.
Milne, Berkeley, Adm., br., VII 72.
Milner, Lord, III 539, 573*, 1132, IV 398, 683, VIII 32*, 69*.
Milonavic, Udenrigsmin., serb., I 236.
Milos, Fyrste, serb., I 95.
Milwaukee, U. S. A., III 964.
Miroslav, IV 89.
Mirabeau, VII 68.
Miraumont, III 714, 1131.
Mirbach, Grev, Ges., t., IV 691*, 708.
Mirdita, Albanien, I 229*.
Mirko, Prins af Montenegro, VIII 166*.
Mirman, Præfekt, Nancy, III 1392.
„Minerva", Krydser, br., VII 310, 315.
„Minotaur", Krydser, br., VII 97, 114, 398.
Minsk, IV 351, 453, 632.
Misahöhe, Togoland, VI 23.
Mischitsch, Gnrl., serb., V 62.
Mischtschenko, Gnrl., russ., IV 106, 131.
Misic, Gnrl., serb., V 232, 467.
Miskolcz, Ung., IV 269.
„Missouri", Pansersk., am., VII 766*.
Missy-Sur-Aisne, III 220, 448, 738, 1231.
Mistrzevice, IV 154.
Mitrovic, Obstlt., serb., V 215*.
Mitrovica, Sava, V 38, 53.
Mitry, de Gnr., fr., III 318, 1139*, 1141, 1234.
Mizynie, IV 113.
Mjadsol, Sø, IV 350.
Mkloma, Østafr., VI 233.
Mlava, IV 19, 36, 92*, 131, 135, 157*, 208.
Mlyneck, Østpr., IV 197, 202.
Mlynov, IV 459.
Mlyny-Budzyn, IV 279.
Moabit, Berlin, III 1033.
Mocha, Ø, Chile, VII 146.
Moenikes, Polit., t., III 1423*.
Moerbeke, Flandern, III 264.
Moeuvres, III 784, 786, 1064, 1282.
Mogenville, Woevre, III 584.
Mogila, Højde ved Zborov, IV 564.
Mogilev, IV 595.
Mogheli, Polen, IV 171.
Mohenge, Ø. Afrika, VI 226.
Mohilev, Rusl., IV 374, 436, 632, 637, 686.
Mohrange (Mørchingen), III 24, 27, 1390.
Mohreheim, Baron, Ges., russ., I 124.
Moia Harab, VI 94.
Moinier, Gnrl., fr., I 249.
Moislains, III 1267.
Moldau (Moldava), III 395, 492 K., VIII 49.
Molitor, Obst., belg., VI 74.
Molkenram, Elsass, III 400.
Molode, ved Minsk, IV 351.
Molodecuo, Pol., IV 346.
Molteno, Kmdr., br., VII 460.
Moltesen, Dr., dansk, VIII 338.
Moltke, v., Helmuth, Gnrloberst., t., II 8*, 11, 31, 34, 53*, III 110, 820.
Moltke, v. Kuno, Grev, t., I 244, VIII 310*.
„Moltke", Krydser, t., VII 22, 207, 281, 399.
Molundu, Kamerun, VI 34.
Mombasa, Ø. Afrika, VI 56.
Monaen, Gaard, Somme, III 692.
„Monarch", Panserskib, br., VII 3, 398.
Monash, Gnrlt., austr., III 1247.
Monastercyska, IV 74.
Monastir, I 270, 273, V 371, 466.
„Monavent-Milich", Jager, tyrk., V 126.
Monceaux, III 217.
Moncel, Lothr., III 91.
Monchel, III 1144.
Mondement, I 329*, III 204*.
Mondésir, Gnrl., fr., V 257*, VII 511.
Monfalcone, V 151, 435, VII 303*, 305.
„Monge", Ubaad, fr., VII 503.
„Monmouth", Krydser, br., VII 33, 124*.
Monro, Præsid., U. S. A., III 939.
Monro, Charles G., Gnrl., br., III 290*, V 145.
Mons (Bergen), III 117, 789*.
Montagne, Flod, III 167, 1202.
Montagne de Reims, III 463.
Montagne de Vrigny, III 1241.
Montaigne, Obstlt., fr., III 14.
Montauban, III 676.
Montblainville, III 430, 1289.
Montbéliard, III 106.
Mont Blond, III 742.
Montcornet, III 1332, 1335.
Mont Cornillet, III 742.
Mont Cuvelet, III 1291.
Mont de Joie, III 1305.
Mont de Paris, III 220.
Mont des Cats, III 1170*.
Montdidieur, III 1134, 1137, 1189, 1246.
Mont d'Origny, III 1324.
Monte Basso, Fort, V 173.
Monte Calvario, Trentino, V 290.
Montello, Piave, V 437.
Monte Cucco, Isonzo, V 416,
Monte Cuccoli, Greve, Adm., it., VII 64, 711.
Monte Globocac, Isonzo, V 428.
Monte Grappo, V 438.
Monte Lovcen, Fort, Cattaro, V 34, 254.
Monte Maggiore, Isonzo, V 428.
Monte Matapir, V 428.
Montenegro, V 35 K.
Monte Nero, V 163*, 177*, 426.
Monte Pasubio, Trentino, V 280.
Monte Rombon, V 426.
Monte Sabotino, V 291 K.
Monte San Daniele, Isonzo, V 410.
Monte San Gabriele, Isonzo, V 410, 420.
Monte San Michel, Isonzo, V 295*.
Monte Santo, Isonzo, V 410, 422*.
Monte Toplach, V 458.
Montevideo, VII 132, 135.
Montfaucon, III 151*, 208.
Montgolfier, VII 524.
Mont Haut, III 742.
Monthiers, III 1191.
Montigny, III 1303.
Mont-Leven, Belg., VIII 21.
Montmédy, III 180, 906, 1066, 1316.
Montmirail, III 209, 462.
Montmort, III 209.
Mont Perthois, III 742.
Montreal, III 564*.
Mont Renaud, III 1131*.
Montreux-Vieux, III 26.
Montrose, Engl., VII 470.
Mont Rouge, III 1176.
Mont-St.-Jain, III 211.
Mont-St.-Martin, III 33.
Mont-St.-Quentin, III 698.
Montsec, III 108.
Mont Sorrel, III 766.
Mont-Toulon, Lothr., III 211.
Mont Valérien, Fort, Paris, III 175.
Montvoisin, III 1235.
Moon Sund, IV 600, VII 279.
Moopa, Kamerun, VI 34.
Moore, Obst., br., III 529*.
Moore, Archib., Adm., br., VII 72, 222.
„Moorsom", Jager, br., VII 398.
Mooslede, Belg., III 1308.
Mopelia, Ø, Selskabs Øerne, VII 636.
Mora, VI 34.
Moraczevski, VIII 207.

Moranville, Selliers de, Gnrl., belg., III 234.
Morant, Major, t., III 389, 489.
Morave, Flod, V 214*, 226*, 465*.
Morchain, Somme, III 1130.
Morchies, Somme, III 692.
Morducq, Gnrl., fr., III 745, 1080, 1175*, 1296*.
Moreau, Emilienne, III 387.
Morel, E. D., Forf., br., I 207, 256.
„Moresby", Jager, br., VII 398.
Moreuil, III 1135, 1138, 1247, 1249.
Morgan, John Pierpont, am., III 943, 951*.
Morgen, v. Kurt, Gnrl., t., III 1246, 1248, 1253*, 1294, IV 44, 116, 139, 339.
Morgenthau, Ges., am.,
Morillot, Prml., fr., VII 503.
Morisel, III 1145, 1251.
Morlancourt, III 1246, 1248, 1251.
Morland, T. L. N., Gnrl., br., III 667, 688, 768.
Morley, John, Min., br., I 59.
Mormal Skov, III 1330 K.
Mormont, Meuse, III 598, 654.
Moronvillers, III 738, 744 K., 1221.
„Morris", Jager, br., VII 398, 829.
Morris, Gnrl., br., III 573*.
Morrison, Obstlt., br., VI 29, 34.
Morrison, G. E., Dr., br., VIII 276*.
Morrone, Gnrl., it., V 424.
Morsain, III 221, 1261.
Morse, Joh., br., friv. i den russ. Hær, IV 307.
Mortémer, III 1201.
Mort Homme, III 584, 611, 655*.
Morto, Bugt, V 102.
Morval, Somme, III 697, 1263.
Moselle, III 585.
Moshi, Østafr., VI 65.
Moskva (Moskou), I 121*, IV 6, 386*, 581*, 706 K., 708*, 710*, 711*, V 66*, VIII 180*.
Mosselmarkt, Belg., III 774.
Mostar, Østr., I 4, 478.
Mosul, Mesopot., I 188, VI 130, 143, 184, 262.
Mosyr, IV 637.
Motono, Udenrigsmin., jap. VIII 277.
Motta, Deleg., schw., VIII 286*, 338.
Motte, Bonvier de la, Kmdt., fr., III 728.
Mouchy, III 1263.
Mouchy aux Bois, III 664.
Mouchy le Preux, III 755, 758.
Mouilly, Woëvre, III 592.
Moulaert, Obst., belg., VI 74.
Moulinais, de Brindejonc, Fl.ltnt., fr., VII 878.
Moulins-sous-Touvent, Aisne, III 442, 1192.
Moulins, III 1224.
Mousson, III 211.
Moussy, Gnrl., fr., III 297.
„Mousquet", Jager, fr., VII 102*.
Mouquet, Sommo, III 694.
Mowrer, Poul Scott, Journalist, br., III 185.
Moy, III 718, 781.
Moyen, III 212.
Moyenvic, Lothr., III 91.
Muansa, Østafr., VI 73*.
Muavin-Derma, Batteri, Dard., V 84.
Mudra, v., Gnrl., t., III 152*, 274, 429, 620, 1286.
Mudros, Lemnos, V 96, 126, VII 513*.
Muhammed V, I 104, V 69, VI 184*, 263.
Muhammed VI, VI 266*, VIII 257*.
Muhammed (Abdul Hamuds Broder), I 118.
Muhammed Ali af Persien, I 217.
Muhammed Ali-Pascha, Borgmester i Erzerum, VI 122.
Muhammed Bey Saphat, VI 94.
Muhammed Reschad, I 103, 241.
Mukden, I 195.
Mulaj Jussuf, Sultan, Marokko, I 257.
Mulaj Hafid, Sultan, Marokko, I 200, 246, 248.
Muna, cz-sl. Bolshevik, VIII 152.
Munch, P., Minister, dansk, VIII 8, 378.
Munkacs, ung., IV 111, 180, 666.
Munsterberg, Prof., am., III 952.
Muntaz Bey, VI 93.
Munze, de, Ges., spansk, IV 707*.
Murad (Abdul Hamids Broder), I 186.
Murad V, Sultan, tyrk., I 103.
Muraloff, Bolshevik IV 632.
Murawieff, Gnrl., russ., IV 618*.
Murman Kysten, VII 445 K.
Murray, Archibald James, Gnrl., br., III 131, 134*, 572*.
Murray, James Wolfe, Gnrl., br., III 304, 572.
Murray, Arthur, Gnrl., br., VI 70, 99, 195.
Muschaken, IV 157.
Mush, Kurdistan, VI 120, 193.
Mushavar-el-Mlinalok Ali-Kuli Khan., Udenrigsmin., pers., VIII 251.
Musnicki, Gnrl., polsk, IV 632.
Musson, III 147.
Mustafa Kemal Pascha, VIII 262*.
Mustaufi-el-Memalik, Min., pers., VIII 250.
Muteau, Gnrl., fr., III 650.
Mutzig, Fæstn., t., II 13.
Muusmann, Carl, Journal., dansk, III 1149, VII 590.
Muzaffereddin Shah, I 217.
Mpapua, Østafr., VI 78.
Mrogoro, Østafr., VI 76*.
Mrzyglod, IV 265.
Mtarika, Østafr., VI 236.
Myburgh, Obst., Sydafr., VI 55.
Mücke, v., Kaptlt., t., VII 107*, 110*, 113*.
Mühlen, Østpr., IV 35.
Mühlon, Dr., I 307.
Mühsam, Erich, VIII 120*.
Mülhausen, I 81, III 26, 81, 84, 85*, 394, 1390.
Mülheim, Fæstn., t., II 13.
Müller, Hermann, VIII 65, 68*, 321.
Müller, v., Kmdr., t., VII 318.
Müller, Aug., VIII 129*, 321.
Müller, v., Adm., t., III 965, IV 259.
Müller, v., Fregatkapt., t., VII 95*, 98, 878.
Müller, Ltnt., t., III 272, 709.
München, III 1370*, VII 581, VIII 134*.
München, Borgm. i Luxemburg, III 30.
Münster, III 393, 1390.
Münsterol, III 28.
Mysinec, IV 207.
Mytilene (Lesbos), I 271*, V 267, VIII 268.
Mzli, V 178.
Møller, v., Overpræsid., Elsass-Lothr., I 70.
Møller, Overingeniør, t., VII 739.
„Møwe", Kanonbaad, t., VII 148, 374*, 376*, 391.
„N. J. Fjord". Damper, dansk, VII 409.
Nablus, Pal., VI 209, 256.
Nadarzin, IV 118, 307.
Nados Tirsztyanszky, Gnrlobst., østr., IV 487.
Nadworna, IV 181, 186*, 266.
Nagara, Batteri, Dardan., V 81, 85, 87.
Nagy-Ag, Flod, Ung., IV 111, 182.
Nagybany, de Horthy, Adm., østr.-ung., VII 676, 711*.
Nagy-Várad (Gross Wardene), Ung., VIII 159.
Nagypolany, IV 241.
Nagyszeben (Hermannstadt), Ung., III 1421, IV 404.
Nairobi, Østafr., VI 57.
Nakano, Japan, VII 473.
Naklo, IV 228.
Namazicbatteri, Dardan., V 81, 83.
Nampcel, Fland., III 225, 1203.
Namur, II 29, III 69, 119, 120*, 123*, VII 470.
Nancy, III 24, 27, 88 K., 167, 270, 275*, VII 472.
Nanesti, Rum., V 362.
Nansen, Fridtjof, VIII 338.
Nantes, III 1099.
„Nantes", Skib, fr., VII 384*.
Nanteuil, III 1220.
Nanteuil-la-Fosse, III 740.
Nanteuil-le-Haudouin, III 202.
Nantillois, III 1289.
Namingo, Østafr., VI 236.
Napier, T. D. W., Adm., br., VII 396, 415*.
Napier, Gnrl., br., V 111.
Napoléon Bonaparte, II 8, 23.
Napoléon III, I 40.
Napoleon, Insel, Elsass, III 85.
Napoli, VII 302.
„Napoli", Panserskib, it., VII 304.
Narborough, Engl., VII 398.
Narev, Flod, II 44, IV 21, 167, 213, 296, 298*, 310.*
„Narhvalen", Torpedob., dansk, VII 283.
Narin, Flod, Mesopot., VI 247*.
Naroc Sø, IV 440, 444.
Narodna Odbrana, serb.-pol. Forening, I 7.
Narol-Miasto, Galiz., IV 279.
Naruja, Dal, rum., V 361.
Narvik, Norge, VII 292.
Nasielsk ved Narev, IV 324.
Nasirujeh, Mesopot., VI 147.
Nasmith, E., Kaptlt., br., V 121.
Nasproué, III 44.
„Nassau", Panserskib, t., VII 18 K., 400.
Nazim Pascha, Krigsmin., tyrk., I 275, V 70.
„Natal", Krydser, br., VII 354*.
Nathalïc, Dr., russ., I 228.
Natisone, Flod, Isonzo, V 426.
Naulin, Gnrl., fr., III 745.
Naumann, Kapt., t., VI 232.
Naumann, Friedrich, Politiker, t., IV 653*, 826.
Nauroy, III 1221, 1225.
Nauru, Marschall Øerne, VII 97.
Nauen, Radiostation, t., III 96, VI 40.
Nava, Gnrl., it., V 184.
Navarin, Gaard, Champagne, III 502, 595.
Navarre, Fl.ltnt., fr., VII 482, 867, 876*.
Nazaret, Palæstina, VI 256.
Nazaret, Flandern, III 264.
Neapel, se Napoli.
Neboloin, Adm., russ., VII 605.
Neby Samwil, Palæstina, VI 210*, 212.

Nebosje, Taarn, Belgrad, V 26.
Nederlandene, VIII 283*.
Nedjd, VIII 261.
Needra, Pastor, VIII 220.
Negomano, Østafr., VI 236.
Negotin, Serb., V 244.
Négrier, de Gnrl., fr., III 14.
Neidenburg, Østpreussen, VI 32, 34, 36*, 126, 157.
Neisse, Biflod, Oder, II 13.
Nejd, Aribien, VI 245.
Nekrasoff, Dumamedlem, IV 520, 529*.
Nelson-Statue, I 153*.
Nelson, Kmdr., am., VII 675.
„Nembo", Jager, it., VII 518.
Nemoloassa, rum., V 358, 398.
Nepenin, Adm., russ., VII 660.
„Neptune", Panserskib, br., VII 32*, 398.
Ner, Flod, IV 138.
Nerger, Kapt., t., VII 620*, 632*.
Nerisoff, Gnrl., bulg., V 350.
„Nerissa", Jager, VII 398.
Nervesa, Piave, V 448.
Nesle, Flod, III 220, 718, 907, 1130.
Nesterowce, IV 471, 570.
„Nestor", Jager, br., VII 435.
Nestoroff, Kapt., russ., VII 878.
Nethe, Flod, III 234, 242.
Netsar, V 56.
Neu-Brisach, Fæstn., t., II 13, III 1393.
Neufchâteau, Meuse, III 106, 582.
Neufchâtel, III 1304.
Neufchâtel-sur-Aisne, III 459*.
Neufahrwasser, Fæstn., t., II 15.
Neugebauer, Gnrl., t., VIII 219.
Neuilly-la-Poterie, III 1193.
Neuilly-St.-Troud, III 1191, 1234.
Neu-Iringa, Østafr., VI 84.
Neu-Langenburg, Østafr., VI 70, 84.
„Neuralia", Hospitalsskib, br., VII 691*.
Neurath, Otto, Dr., t., VIII 121*, 309.
Neuring, Gustav, Krigsmin., sachs., VIII 120, 122*.
Neu Sandec, II 113*, IV 162, 666.
Neuss, Rhinen, III 1416.
Neu Utengule, VI 70.
Neuve Chapelle, III 296, 318, *355*, 362, 364*.
Neuville Eglize, III 1160.
Neuville-St.-Vaast, III 298, 369*.
Neuville-Vitasse, III 757.
Neuvilette, III 1317.
Neu-Zielun, Østpr., IV 37.
„Nevada", Pansersk., am., VII 770.
Newale, Østafr., VI 235.
Nevanluma, Senator, VIII 237*.
Newcastle on Tyne, VII 169, 553.
Nevjasa, IV 317.
New London, U. S. A., VII 723.
„New Mexiko", Pansersk., am., VII 854*.
Newport, U. S. A., VII 720.
Newport News, U. S. A., VII 153.
New York, III 919*, 940*, 941, 945, 961*, 967*, 974, 977, 979*, VIII 155*.
„New York", Panserskib, am., VII 770.
„New Zealand", Pansersk., br., VII 169, 396.
Ngarambi, Østafr., VI 229.
Ngandere, Kamerun, VI 34.
Nialovu, Flod, rum., V 347.
Nibrunesi, Gallip., V 138.
Nicaragua, III 942.
„Nicator", Jager, br., VII 398.
Nicholson, Gnrl., br., III 1123.
Nicholson, Douglas, Adm., br., VII 31, 183, 188*, 464.
Nicolajev, VII 672.
Nicolaus (se Nikita), Konge af Montenegro.
Nida, Flod, Polen, IV 165, 167, 222*, 306.
Nida, v. Krug, Gnrl., t., III 1214, 1289.
Nidlitzer Bruch, Sumpe, IV 190.
Nieber, v. Gnrl., t., VIII 20.
Nied, Forstad, Frankfurt a. M., III 1418.
Niedrzica, Duza, IV 62 K.
Niem, de, Lnt., t., III 272.
Niepolomice, IV 160.
Nieppe, III 318, 1159.
Niessel, Gnrl., fr., VIII 329*.
Nieuport, I 128*, III 283*, 288, 319*, 763, 765, 1088*, VII 261.
Nieuwkerken, III 266.
Niezviska, IV 472.
Niger, I 142.
„Niger", Kanonb., br., VII 203.
Nikaria, Ø, VIII 268.
Nikita (Nicolaus), Konge af Montenegro, I 22, 96, 101, 224*, V 34*.
Nikitin, Artillerignrl., russ., IV 6, 106.
Nikitin, Min. f. Post og Telegraf, russ., IV 582*.
Nikolaj I, Kejser af Rusland, I 31*, IV 406.
Nikolaj II, Kejser af Rusland, I 5*, 10, 282, II 7, III 6*, 9*, IV 91, 338*, 353, 373*, 459*, 474*, 513*, 525, 546*, VII 64, 65*, 294*.
Nikolaj, Nikolajevitch, Storfyrste, russ., I 5*, III 305, IV 5, 6*, 44, 126*, 131*, 139, 193, 338*, 373*, 549*, 701.
Nikolai, Professor, t., III 1210.
Nikolaiken, Østpr., IV 43*.
Niksic, Montn., V 34.
Ninnast, IV 599.
Nis, Serb., I 222, V 15, 220, 245*, 321, 473.
Nisava, Flod, Serb., V 230.
„Nishin", Krydser, jap., VII 696.
Nishnij Novgorod, IV 360*.
Nisibin, Mesopot., VI 143.
Nisko, Galiz., IV 55, 266, 671.
Nitov, IV 597.
Nitti, Professor, it., V 425, VIII 80*, 313.
Nivelle, Robert, Gnrl., fr., III 512, 623, 644, 737.
Nivelles, III 74.
Nizankowice, IV 228.
Nizniow, IV 472.
Nixelles, Verdun, III 646.
Nixon, John, Gnrl., br., VI 146, 151*.
Njegovan, Adm., østr., VII 711.
Njemen, II 46, IV 312 K., VIII 49.
Noël, Borgm., fr., III 508*.
Nogent, Fort, Paris, III 175.
Nogent l'Abesse, III 738.
Nogent-sur-Marne, III 164, 190.
Nogi, Gnrl., jap., III 942.
Nola, Kamerun, VI 34.
„Nomad", Jager, br., VII 398, 435.
Noméný, Lothr., III 27, 288.
Nonsard, III 1273.
Noordschoote, III 322, 765, 1160.
„Nord Brabant", Pansersk., holl., VII 360.
Nordenburg, Østpr., IV 43.
Nordsøen, VII 4 K., 745 K., 781 K.
Nord Østersøkanalen, I 15*.
Norres, Frankrig, III 943.
Norroy, Woëvre, III 593.
Norroy, Lothr., III 419.
Norroy-le-Sec, III 91.
Norroy-Sur-Ourcq, III 1234.
Norseman, Damper, br., VII 690*.
Northcliffe, Lord, III 531, 532*, 600.
Northey, E., Gnrl., br., VI 30*, 70, 226.
North-Hinder, Fyrskib, VII 242.
„North Star", Jager, br., VII 837.
Norwich, Engl., VII 542, 553.
Noske, Forsvarsmin., t., VII 848, 113*, 123*.
„Nothingham", Krydser, br., VII 168, 396, 564, 717.
Notre Dame-de-Lorette, III 297, *355*.
Noulens, Gesandt, fr., VIII 32, 188.
Nouvron, III 222, 718.
Nowak, K. F., Dr., t., IV 667.
„Novarra", Krydser, østr., VII 502, 518, 676.
Nova-Alexandrya, Vistula, IV 121, 168, 299.
„Nowik", Jager, russ., VII 50.
Novgorod Volynsk, IV 637.
Novion, III 160.
Novipazar, I 266, V 34.
Novo Alexandrovsk, IV 431.
Novo Alexiniec, IV 460.
Novo Brzessko, IV 160.
Novo Cervisce, IV 468.
Novo Deminov, IV 138.
Novo Georgievsk, IV 21, 44, 104, 306, 311*, *320* K., 323*.
Novogrod, Narev, IV 301, 313.
Novomiasto, Polen, IV 121, 306.
Novo Minsk, Polen, IV 330.
Novo Radomsk, IV 153.
Novorossisk, Sortehavet, V 74, VIII 318*, 667*.
Novoselo, Sava, V 40.
Novo-Sielicza, Bukowina, IV 94.
Nowotanice, IV 264.
Novo Tscherkask, IV 642.
Novo-Varos, Serb., V 245.
Noyelles, III 784.
Noyon, III 138, 155, 219, 225 K., 288, 658, 907, 1130, 1138*, 1202 K., 1264*, VII 731*.
Nuatscha, Togoland, III 26.
Nuber, Konsul, østr., III 957.
„Nubian", Jager, br., VII 785.
Nudant, Gnrl., fr., III 1320.
Nunez, Luiz, Augusto, Obst., port., III 929*.
Nungesser, Charles, Flnt., fr., VII 877*.
Nurec, Flod, Polen, IV 320.
Nur-Ed-Din-Bey, Gnrl., tyrk., VI 147.
Nuri Bey, VI 97.
Nurlu, III 1124.
Nusha, IV 470.
Nyassa, Østafr., VI 232.
Nyholm, Kapt., dansk, VIII 187.
Nymindegab, VII 810.
Nürnberg, III 28.
„Nürnberg", Krydser, t., VII 97, 115*.
Nyström, Anton, Dr., svensk, I 74.
Nöhr, Kapt., t., III 272.
Nørregaard, Kapt., norsk, III 1060.

„Obdurate", Jager, br., VII 398.
O'Beirne, H. J., VII 443.
Oberlindober, Militærforf., t., III 108.
Oberndorndorff, Grev, t., III 1312*, 1346.

Oberstinzel, Lothr., III 96.
Obok, Røde Hav, I 143.
Obrenovac, Sava, V 38, 233, 235.
Obrez, Sava, V 40.
„Ocean", Pansersk., br., V 89, 315.
Ochrida, Bulg., I 97, 270.
Ochs, Adolph, Redaktør, am., III 951.
Odent, Borgm., fr., III 162.
Oder, II 13, 14, VII 149.
Odessa, III 706*, IV 6, 351, 388*, 436, V 36, VII 660*, 750*, VIII 172, 189*, 211*, 219*.
Odier, Ges., schweitz, IV 707*.
„Odin", Krydser, br., VII 310.
Odinsholm, VII 271.
Odobesti, Rum., V 360.
Odrzechowa, IV 265.
Oeleghem, Fort, Antwerpen, III 244.
Oetinger, v. Gnrl., t., III 1118, 1248.
Offenburg, VII 582.
Ogéviller, Lothr., III 92.
Oginski Kanal, IV 455.
O'Grady, Polit., br., VIII 193*.
Oise, III 720, 907, 1317.
„Oise", Jager, fr., VII 824.
Oisy-sur-Sambre, III 1335.
Oissel, d'Hély, Gnrl., fr., III 294, 362, 588, 743.
Oitoz, Rum., V 337, 361, 396.
„Oklahoma", Panserskib, am., VII 770.
Okna, IV 465.
Okonsk, IV 468.
Okuna, Min., jap., VI 10.
Olai, IV 429, 509.
„Oldenburg", Pansersk., VII 18, 400.
Oldenburger, II 33.
Oldershaussen, v., Obst., t., III 1213.
Oleg, Prins, russ., IV 124.
Oleg, Konstantinovitch, Storfyrste, russ., IV 288.
Oleg, Krydser, russ., VII 276.
Oleszyce, IV 279.
Olga, Nikolajevna, Storfyrstinde, russ., I 120*, IV 352, 546, 702.
Oliebjerget, VI 218, VII 584.
Olita, Njemen, II 44, IV 89, 194, 204, 315, *325* K., 346.
Olivari, Ltnt., it., VII 878.
Olizy, III 1321, 1334.
Olkusch, Polen, IV 18, 61.
Olsen, Obst., belg., VI 74.
Olszany, Galiz., IV 228, 268.
Oltenitza, Rum., V 350.
Oltina, Dobrudja, V 327.
Olty, Kaukas., VI 108, 122.
Olychai, Flod, Kaukas., VI 122.
Olyka, IV 432.
„Olympic", Damper, br., VII 199.
Olympos, I 270.
Omar, Kurdistan, VI 193.
Omars Moske, Jerusalem, VI 272.
Omdurman, Sudan, I 143.
Omer, Dobrudja, V 327.
Omignon Bæk, III 1066, 1114.
Omsk, IV 7, 629, 704, VIII 180.
Omulev, Biflod, Narev, IV 36, 41, 135, 207, 222, 313.
Ondawa, Bulg., IV 241, V 222.
Onega, VIII 180.
„Onslaught", Jager, br., VII 398, 399.
Oorderen, Forf., Antwerpen, III 242.
Oostcamp, III 1320.
Oosthock, III 769.
Oosttaverne, III 768.
Oostroosebeke, III 1320.
Oostniewkerke, III 1308.
Opatov, IV 117, 267, 293.
„Ophelia", Hospitalssk., t., VII 194.
„Opiniatre", Jager, br., VII 513.
Oplinter, Flandern, III 72.
Opocna, IV 123, 154.
Opole, IV 72, 79.
Oppa, Bifl., Oder, VIII 49.
Oppokoff (Lomoff), Justitsmin., russ., IV 613.
Oppy, III 755.
Orany, IV 346.
Orchiz, Polen, IV 313.
Ordu, Sorteh., VII 671.
Orel, VIII 192.
Orenburg, Rusl., IV 632, VIII 173, 180.
„Orion", Pansersk., br., VII 398.
„Orizaba", Krydser, am., VII 509*.
Orlando, Indenrigsmin., it., V 420, 431*, VIII 29*, 32*, 35, 52*.
Orlando, Skibskonstruktør, it., VII 302.
Orlanka, Flod, Polen, IV 321, 330.
„Orleans", Damper, am., VII 749*.
Ornain, Flod, Argonne, III 423.
Orne, Flod, Meuse, III 584, 598, 652 K.
Orow, Karpath., IV 111.
Orsa, Rusl., IV 632.
Orsinal, III 1336.
Orsmael, Flandern, III 70, 72.
Orsova, IV 321, 493.
Orsyz, IV 222.
Ortel, Bjerg, Tyrol, IV 679*.
Ortelsburg, IV 35, 38*.
Orts, Pierre, Sekretær, belg., VIII 25.
Osborne, Max, Dr., Krigskorresp., t., III 498, 607.
Oscar, Prins af Preussen, III 273, 296, 480, 1027*.
Oschekau, Østpr., IV 35.
Osesina, V 26.
Osel, Heinrich, VIII 117*.
Oslawa, IV 265.
Oslavia, V 187.
Oslebshausen, VII 848.
Osoppo, Isonzo, V 175.
Osmjany, IV 351.
Ossovez, Østpr., IV 21, 36, 48, 89, 196, 204, 315 K., 321*.
Ostel, III 704, 1303.
Ostende, III 249, 265, 268*, 764, 1309*, 1320, 1400, VII 761*, 831, 838*.
Osterode, Østpr., IV 33, 35.
„Ostfriesland", Panserskib, t., VII 18, 400.
Ostrog, IV 239*.
Ostrolenka, Fæstn., russ., IV 21, 296, *313*.
Ostrov, Polen, IV 315, 637.
Ostrovice, IV 117*, 123, 267.
Ostrovo Sø, Saloniki, V 369.
Ostrovsky, v. Joseph., VIII 203.
Ostry, IV 181, 264.
Otavi, S. Afrika, VI 55.
Otchakow, Sortehavet, VII 322.
Otfinow, IV 252.
Othain, Flod, III 148.
Ottawa, Kanada, III 960*.
Otto, Kronpr., Østr.-Ung., III 1425*.
Otranto, Stræde, V 256, VII 517, 676, 874*.
„Otranto", Pansersk., it., VII 302
Ottynia, IV 266.
Oudendyk, Ges., holl., IV 707*.
Oulchy-la-Ville, III 1241.
Oulchy-le-Château, III 1236, 1238*
Ourcq, Flod, III 1232.
Ourscamp, Skov, III 1202.
Ourthe, Flod, III 40.
Outtersteene, Belg., III 1160.
Oven, v., Gnrl., t., III 1289.
Ovillers, Somme, III 668*, 681.
Owens, Georgé B., Sekretær, br., VII 121.
Oyes, III 205.
Ozarov, IV 293.

Paasche, Vicepræsid., Rigsdagsm., t., III 845, VIII 116*.
Pacelli, pavelig Nuntius, VIII 14.
Pachner, Kapt., østr., II 66.
Packenham, William C., Adm., br., VII 396, 414*.
Paderewski, Ignatz, Johan, Præsid., polsk, VIII 32, 52*, 76, 209*, 338.
Paez, Sidonio, Gnrl., port., III 928, 1092*.
Page, W. H., Ges., russ., III 942*, VIII 318*.
Paget, Ralph, Ges., br., V 220, VIII 296*.
Pagny, Fort, III 106.
Painlévé, Paul, Polit., fr., III 514. 515*, 1000, V 461*.
Pais (se Paez).
„Pakgate", Damper, br., VII 811
Palanka, Serb., V 17, 235.
Palazzo, V 180.
Paliseul, III 141.
Palitzine, Gnrl., russ., IV 537*.
Palæstina, VI 213 K., 254 K.
„Pallada", Krydser, russ., VII 46, 273.
Pallas-Baba, Batteri, Dard., V 84.
Palli, Flyv., it., VII 866.
Palmer, Kaptltnt., br., VII 415.
Palmerston, Min., br., I 163.
Pammerort, IV 599.
Panarotta, befæstet Lejr, V 171.
Panciu, Rum., V 401.
Paneveggio, Fort, V 171.
Pangani, Østafr., VI 69, 78.
Paniza, Fører, albanesisk, I 230.
Pankhurst, Miss., br., III 528*.
„Panteleimon", Pansersk., russ., VII 56.
„Panther", Kanonb., t., I 249.
Papeete Tahiti, VII 117*, 119*.
Papen, v., Kapt., t., VII 345*.
Papenholm, Øsel, VII 293, 583.
„Papin", U. Baad, fr., VII 502.
Pappritz, v., Gnrlit., t., IV 217, 637.
Paquette, Gnrl., fr., III 742.
Paracin, Serb., V 244.
Pare Hills, Østafr., VI 64.
Pargny, III 751, 1303.
Pargny-sur-Saulx, III 198*, 203.
„Pargust", Q-Skib, br., VII 794.
Paris, III 172 K., 174*, 177*, 505*, 506*, 990, 991*, 1003*, 1194, 1126*, VII 68, 587*, 588—89 K., VIII 77, 88*, 90*, 91*, 92*, 93*, 94*, 96*.
Paris, Gnrl., br., V 119.
„Parker", Jager, am., VII 771*
Paroches, Fort, III 106, 271
Parolucci, Læge, it., VII 686.
Parroy, Lothr., III 92, 414, *416*.
Parschau, Ltnt., t., VII 878.
Parshi, Gnrl., russ., IV 589.
Parux, III 100, 212.
Pas de Calais, III 907.
Pasic, Nicola, Ministerpræs., serb., I 7, 223, V 211*, VIII 32*, 40*, 166.
Pasly, Aisne, III 448.
Passaga, Gnrl. fr., III 646*, 1083*.

Passarge, Flod, Østpr., IV 40.
Passchendaele, III 326, 774, 1153, 1160, 1287, 1305, 1308.
Passenheim, Østpr., IV 35.
Patek, VIII 209.
Patiala, Maharaja af, III 550*.
Pasubio, Trentino, V 282.
„Patrie" Panserskib, fr., VII 68.
Pau, Gnrl., fr., III 89*, 115, 167, VII 473.
Paul, Ludwig, Dr., Statssekretær, østr., VIII 145*.
Paulmier, Gnrl., fr., III 588.
Pavlovic, Gnrl., serb., V 232, 253.
Payer, v. Friedrich, Vicekansler, t., III 1038, 1311.
Payne, G. M., Kommodore, br., VIII 759*.
Pearce, G. F., Forsvarsmin., austr., III 560*.
Pearce, P. H., Rebel, irsk, III 540*.
Pechic, Gnrl., serb., III 524*.
Peck, Ambrose, M., Kapt., br., VII 788*.
Pecka, Serb., V 46.
Pecori-Giraldo, Gnrl., it., V 281, 424.
Peczenizyn, IV 277.
„Pegasus", Krydser, br., VII 147, 149*, 159*.
Pégoud, A., Fl.ltnt., VII 482, 601, 878*.
Peidl, Julius, Socialist, ung., VIII 161.
Peissant, Belg., III 134.
„Pejlkyi", Jager, russ., VII 671.
Peking, VIII 278*.
Pelagossa, Adriaterh., VII 297, VIII 313.
„Pelican", Jager, br., VII 398.
Pellé, Gnrl., fr., III 1129, 1139*, VIII 151*.
Pelletier, Gnrl., fr., III 992*.
„Pellew", Jager, br., VII 816.
Penang, Malakka Strædet, VII 102, 103 K.
Penfield, Ges., am., VII 350.
„Pensylvania", Pansersk., am., VII 770.
Pepinster, Belg., III 740.
Pera, Konstantinopel, V 77.
Percin, Gnrl., fr., III 144*.
Pereverseff, Justitsmin., russ., IV 540.
Pergler, Dr., Czekker, IV 671.
Perichora, V 356.
Perière, Arnauld dela, Kapt., t., III 701*, VII 517.
Perin, Røde Hav, IV 310, 703.
Perley, George, Politiker, br., III 573*.
Péronne, III 219, 664, 697, 717, 719*, 1115, 1129, 1133.
Perron, Gnrl., fr., III 358.
„Perowoswanni", Panserskib, russ., VII 47*.
Persch, Mykola, Dr., VIII 227*.
Pershing, Gnrl., am., III 984*, 987*, 994*, 1102*, 1227*, 1286, VII 768*.
Persien, I 217, VI *116*, VIII 254 K.
Persius, Kmdr., t., VII 530, 733, 808.
Pertab Singh., Fyrste af Jodhpur., III 552, 556*.
Perth, III 296.
Perthes, III 1221.
Perthes-les-Hurlus, III 473.
Peruant, III 1193, 1234.
Peruwelz, III 1340.
Perwez, III 76.
Pervyse, III 326, 328.
Peshekonoff, Ernæringsmin., russ., IV 540.
Pessoa, brasiliansk Fredsdelegeret, VIII 35.
Pestitch, Gnrl., russ., IV 41.
Pétain, Henri Philippe, Gnrl., fr., III 294, 463*, 497, *624*, 738, 1104, 1132, 1227*, 1363*, 1392.
„Pétard", Jager, fr., VII 398.
Petchenga, VIII 180.
Peter Paul, Fæstning, IV 520.
Peter, Storfyrst, russ., IV 702.
Peer III, Kejser, russ., II 23.
Peter, Konge af Serbien, I 221*, 222*, 270, V 3, V 61*, 232, VIII 166.
Peterhead, Eng., VII 714.
Peterhof, Rusl., IV 371*.
Peters, Karl, Professor, VI 5.
Petersdorff, v., Gnrl., t., III 1289.
Petersen, Dampskibsexpeditør, III 921.
Petiti, Gnrl., it., V 368.
Petit Depôt, Fort, Verdun, III 648.
Petit-Croix, III 26.
Petit-Morin, Flod, III 192.
Petljura, Gnrl., VIII 230*.
Petopoff, Gnrlm., russ., IV 317.
Petroff, Folkekommissær, russ., IV 643*.
Petrograd, I 130*, IV 6, 111*, 353*, 393*, 512*, 516*, 534*, 542*, 595*, 614*, 615*, 683*, 694*, 695*, 700 K., 712*, 713*, VII 295*, 474.
Petrokov, IV 109, 123.
Petropavlovsk, VIII 194.
Petroseny, Rum., V 322, 340.
Petrovaradin (Peterwardein), Ung., VII 583.
Petruszewycz, Fører, ukrainisk., VIII 139.
Peyton, Gnrl., br., VI 99.
Pfaehler, Kapt., t., VI 25.
Pfalzburg, Lothr., III 94.
Pfirt, Elsass, III 90.
Pflanzer-Baltin, v., Gnrl., østr., IV 177, 182*, 247, 288, 454, V 470*.
Pflug, IV 106.
„Phaeton", Krydser, br., VII 396.
Phillimore, R. F., Adm., br., VII 324*.
Philippeville, Belg., III 141.
Philippeville, Algerien, VII 73.
Philippinerne, III 940.
Phillpots, Kmdr., br., VII 419.
„Phoenix", Jager, br., VII 172.
Piacezno, IV 118.
Piave, V 173, 449*, 450*, 459*, 460*.
Pichon, III 1075*, VIII 32*.
Pic Piltschener, III 1257*.
Picquart, Gnrl., fr., III 108.
Pienaki, IV 471.
Pierre, A., Korrespondent, fr., IV 583.
Pierrepont, III 1135, 1251.
Pietesti, Rum., V 342.
Pietre Molle, III 366.
Pietsch, Kapt., t., III 353.
Piliza, Polen, IV 154, 160, 306.
Pilkallen, Østpr., IV 31, 157.
Pilkem, Østpr., III 337, 775, 777*.
Pillai Chempakaraman, Indier, VIII 60*.
Pillau, Fæstn., t., II 15.
„Pillau", Krydser, t., VII 400.
Pillon, Lothr., III 92.
Pilsudski, Joseph, IV 412, 415* VIII 200.
Pilviski, IV 215.
Pinon, Skov, III 751, 1179, 1188, 1300.
Pinsard, Kapt., fr., VII 878.
Pinsk, II 44, IV 337.
Pinzano Tagliamento, V 438.
Piombino, it., VII 696.
„Pioneer", Krydser, br., VII 152, 177.
Piotrkov, Polen, IV 61.
Pirenne, Henri, Prof., belg., III 886*.
Pirlitz, Rum., V 355.
Piro Serb, V 180, 230.
Piræus, Grækenl., V 382. 382.
Piple, Polen, IV 329.
Pisca, Polen, IV 332.
Pissa, Polen, IV 156, 313.
„Pistolet", Jager, fr., VII 103.
Pitou-de-Xon-Bjerg, Lothr., III 419.
Pitthem, belg., III 1325.
Piz Umbrail, V 457.
Pius X, Pave, I 116*.
Pjaseéno, Polen, IV 306.
Plamesti, rum., V 357.
Planitz v. der Gnrlt., t., III 459.
Plantzig, Østpr., IV 38.
Platen, v. Greve, Kaptlt., t., VII 533.
Plato, Biskop, VIII 175*.
Platonovka, IV 431.
Plava, V 185, 415.
Plechanoff, IV 535*.
Plechow, IV 570.
Plehwe, Kavalerignrl., russ., IV 6, 26, 65, 106, 131, 453, 454*.
Plehve, Indenrigsmin., russ., I 196.
Plekanoff, Bolchevik, russ., IV 682.
Pleschen, Posen, IV 123.
Pleshkoff, Gnrl., russ., IV 444*.
Plessen, v. Gnrlobst., t., III 1112.
Plessier-Rozainville, III 1251.
Plessis, Garnie. du III 650*.
Plevjli, Montenegro, V 35, 248.
Plezevice, IV 155.
Plezzo, Isonzo, V 423.
Plock, Polen, IV 138, 206 K., 207.
Ploegsteert, belg., III 770, 1158, 1308.
Ploesci, rum., IV 347.
Pluckow, IV 484.
Plumer, H. C. O., Gnrl., br., III 290*, 766*, 1175*, 1391, 1395, 1285, 1320, V 439.
Plunkett, H., Polit., irsk, VIII 337*.
Plymouth, VII 505*.
Plüskow v., Gnrllt., t., IV 43.
Pochhammer, v., Gnrl., t., III 275.
Pockels, Borgm., t., IV 218.
Podgora, Trentino, V 187, 290, 291.
Podgoritza, Montenegro, I 232*, VIII 167.
Podhaici, IV 570.
Podkamien, IV 471.
Podolien, IV 177.
Pogany, Joseph, Folkekommissær, ung., VIII 163*.
Pohl, v., Adm., t., VII 223, 287*, 393.
Poincaré, Raymond, Præsident, fr., I 5*, 32, 258, 291, III 171, 402*, 420, 657*, 1241*, 1365*, 1398*, VIII 12, 31, 44*, 90*.
Poix, Champagne, III 471.
Pokrovski, Udenrigsmin., russ., IV 396*.
Pokrovskoje, Tobolsk. IV 376.
Pola, Fæstn., østr., VII 65, 517, 676.
Polanga, IV 217.
Polderhoek, belg., III 776.

Polen, IV 16 K., 67—68 K. 119 K., 136 K., VIII 201—02—03 K.
Poline, Gnrl., fr. III 294, 471, 472*.
Politis, VIII 32*.
Polivanoff, Gnrl., russ., IV 371, 373*.
Poljesje, Sump, Polen, II 44, IV 22, 453, 454, 477.
Pollack, Kapt., t., VII 81.
Polmann, Obrlt., t., III 1173*.
Polo Pascha, III 1005*.
Polock, IV 350.
Polosko, serb., V 468.
Poltava, IV 629, 638*, 641.
Polyanka, Pas, Karp., IV 180.
Polygon, Skov, III 776.
Pomiechovo, Polen, IV 325.
„Pommern", Panserskib, t., VII 19 K., 278, 401, 435.
Pompelle, Fort, Reims, III 225, 1324*
Pondicherry, Indien, VII 99.
Poneviesh, IV 318.
Pont, Gnrl., fr., III 1071*.
Ponta Delgada, Azorerne, VII 779*.
Pont à Mouson, III 27, 210, 270, 288, 418, 593, 1271.
Pont d'Arcy, Aisne, III 220, 460.
Pontebba, Isonzo, V 175.
Pontisse, Fort, III 40.
Pont l'Evègue, III 1131, 1137.
Pont Saint-Vincent, Fort, III 106.
Pontoise, III 1190.
Popeljany, Vindava, IV 318.
Poperinghe, Belg., III 318.
Popoff, Justitsmin., bulg., IV 621.
Popo, Togoland VI 26.
Popor-Parlsk, Højde, V 22.
Por, Biflod, Viepr., IV 292.
Porcien, III 160.
Pordenone, Isonzo, V 435.
Porro, Gnrl., it., V 153, 168*, 524*.
Port Amelia, Østafr. VI 236.
Port-Arthur, I 196, VI 21.
Port Florence, Østafr., VI 57.
Port Saïd, VI 87*, 311.
Port Stanley, Falklandsøerne, VII 131*.
Port-sur-Seille, III 1272.
Port William, Falklands Øerne, VII 134.
Porto Buso, VII 305.
Porto Corsini, Adriaterh., VII 305, 689.
Portogruaro, V 435.
Porto Lagos, Bulg., VII 516.
Portorico, III 940.
Portsmouth, VII 559.
„Portugal", Hospitalsskib, russ., VII 325.
„Posen", Panserskib, t., VII 18 K., 400.
Posen, Fæstn., t., II 14, IV 620.
Poska, Udenrigsmin., estnisk, VIII 220*, 224.
Posselt Pascha, Gnrl., tysk, VI 119*.
Possessern, Østpr., IV 44.
Postavy, IV 444, 447*.
Postovoitenko, Gnrl., russ., IV 471*.
„Pothinau", Panserskib, fr., I 126.
„Poti, Sorteh., VI 248, VII 319.
Potiorek, Oscar, Felttøjm., østr., V 12* 43.
Potok, Galiz., IV 93.
Potsdam, I 293*, 314*.
Potters Bar, Engl., VII 559.
Potutory, IV 484.
Pouchket, russ. Frivillig, VII 878.
Pouis, Batteri, V 84.
Poully-sur-Terre, III, 1324, 1338.
Pourcy, III 1235.
Pourtalès, Friedrich, Grev., Ges., t. I 17, 237.
Powell, Alexander, Journal., am., III 236, VIII 10.
Pozarevec, Serb., V 234, 463*.
Pozdioz, IV 228.
Pozières III 683, 688, 1130.
Prag (Praha), IV 330, 669*, VIII 49, 152*, 153*.
„Prairal", Ubaad, fr., VII 701.
Pralkowice, Fort, Przmysl, IV 233, 268, 273.
Prasnys, IV 158, 208 K., 297.
Prasovice, IV 160.
Predeal, Rum., V 172, 312*, 339, 349*.
Preluki, Galiz., IV 264.
Prémont, III 1298.
Presan, Gnrl., rum., V 322* 363, 498.
Presba, Saloniki, V 373.
Presbitero, Adm., it., VII 502.
Préseau, III 1335.
Pressoire, Somme, III 702, 707.
Prèstina, V 230.
Pretoria, S.-Afrika, VI 48.
„Preussen", Pansersk., t., VII 19.
„Preussen", Færge, t., VII 288.
Preuster, Oberstl., t., IV 50.
Preux-le-Sart, III 1336.
Prévôst, Marschal, Gnrl., fr., III 978.
Prica, Dragutin, Kmdr., østr., VII 712.
Price, G. Ward, Journ., br., V 338.
Prieto, Garcia, Ministerpræs., spansk, VIII 288*.
Priez, III 1191, 1234.
Prilep, I 270, V 466, 468*.
Primiero, Flod, V 171.
„Prince George", Pansersk., br., V 89.
„Prince Rupert", Monitor, br., VII 460.
„Princess Irene", Krydser, br., VII 257.
„Princess Louise", Trawler, br., VII 715.
„Princess Royal", Panserskib, br., 169, 218*, 396.
Princeton, U. S. A., III 944.
Princip, I 2.
„Prinz Adalbert", Panserskib, t., VII 34, 288.
„Prinz Eitel Friedrich, Panserskib, t., VII 459*.
„Prinz Eugen", Panserskib, østr., VII 65.
„Prinz Heinrich", Panserskib, t., VII 34.
„Prinzregent Luitpold', t., VII 401.
Pripjat, Flod, Polen, II 44, IV 337*, 427.
Prislop, Pas, Karpath., IV 180.
Pristina, Serb., V 244.
Prittwitz und Gaffron v., Gnrl., t., IV 26, 27*
Pritzelwitz, v., Gnrl., t., III 472.
„Prize", Q-Skib, br., VII 800*.
Prizren, V 230.
Proells, Kapt., t., VII 571.
Progar, Sava, V 40.
Prokopovitsch, Handelsmin., russ., IV 608*.
Prokuplje Højder, Serb., V 245.
Prondzinski, Fabrikant, t., III 903.
„Pronzitelmy", Jager, russ., VII 680.
Prosece, Østr., VII 680.
Proslop, V 27.
Prosnes, III 1221.
Protopopoff, Adm., russ., VII 660.
Protopopoff, Indenrigsmin., russ., IV 399*, 512.
Protopopoff, Oktobrist, russ., V 392.
Provenchères, Elsass, III 410.
„Provence", Krydser, fr., VII 515.
Provins, III 164.
Proyart, III 1135.
Prschevalski, Gnrl., russ., IV 549, VI 115*, 124.
Prujavor, V 30.
Pruszow-Blonic, IV 118.
Pruth, Flod, IV 266.
Przewedow, IV 71.
Przeworsk, IV 267*
Przmysl, Fæstn. ved San, II 15, 46, IV 74, 78, *94**, 102,*, 104, 132, 224*, 226 K., 232*, 234*, 236 K., 262*, 268, 272*, 273*, 274*, 275*, *670*, VII 612.
Pskov, IV 637 709.
Puers, Fort, belg., III 242, 249.
Puhallo v. Orlog. Gnrl., østr., IV 336, 432, 435*, 454.
Puisieux-au-Mont, III 714.
Pullaer, Fort, Antwerpen, III 256.
Pulteney, William, Gnrl., br., III 132, 192, 333, 667, 1076*.
Pultusk, Fæstn., russ., IV 21, 296, *313*, 314*, 331.
Pulva, Flod, Polen, IV 331.
Pupin René, VIII 54.
Puristskevitch, Polit., russ., IV 394, 513.
Pusta-Mező, IV 180.
Pustau v., Kapt., t., III 989.
Puster, Dal, V 173.
Pustian, v. D., Kapt., t., III 913.
Pustki, Bjerg, IV 252.
Pustovojtenko, Gnrlm., russ., IV 459*.
Putna, Flod, rum., V 361, 398, 578.
Putman, G. R., Polit., am., III 964.
Putnik, Radomir, Feltmarskallint., serb., V 15*, 17, 58, 221, 251*.
Putz, Gnrl., fr., III 294, 394, 402*.
Py, Biflod, Somme, III 1290.
Pyot, Obrslt., fr., III 518.
Pys, Somme, III 714.

Quarouble, belg., III 134.
Quarto, it., V 158.
Quast, v., Gnrl., t., III 686, 756, 1066, 1155, 1286.
Quatrecht, belg., III 264.
Quéant, III 719, 755.
Quelmani, Østafr., VI 238.
„Queen Elisabeth", Panserskib, br., V 89*, VII 336*, 425*, 434, 727*, 853.
„Queen Mary", Krydser, br., VII 169, 396, 412, 434.
Queenstown, Irland, VII 239*, 773.
Quennevières, III 298, 440.
Quere, Georg, Korrespondent, t., III 713.
Querenaing, III 1333.
Quero, Piave, V 437.
Quessy, III 1121.
Quetta, VIII 255.
Quinta do Carmo, Slot, port., III 922*.
Quinzy, III 1264.

Raba, Biflod, Weichsel, IV 55.
Raben, v., Kapt., t., VI 36.
Raboûl, Ny Guinea, VII 626.
Raca, V 53.
Raçadas, A., Obst., port., III 1096*.
Rachanic, IV 71.
Rachel, rum., V 355.
Rachic, Gnrl., serb., III 525.

Rackow, Lnt., t.. III 638*.
Racious, IV 206, 207.
Racsnicabrdo, V 23.
Radantz, IV 571.
Radeff, Finansmin., belg., V 471.
Radek (Sobelsohn), Karl, Bolsjevik, VIII 107, 115*.
„Radetzky", Panserskib, østr., VII 64.
Radkjevitch, Eugen Gnrl., russ., IV 453, 481*.
Radko, Dimitrieff, Gnrl., bulg., IV 75.
Radom, Polen, IV 61, 117, 120. 305.
Radomka, Biflod, Weichsel, IV 121, 305.
Radomysl, IV 264.
Radoslavoff, Vassil, Ministerpræsid., bulg., I 285, IV 644*, V 67, 463.
Radymno, IV 272.
Radzanova, IV 207.
Radziechow, IV 72.
Radzin, Polen, IV 331.
Radziwill, Prinsesse, IV 377, VIII 207*.
Radzivilov, IV 55, 460, 471.
Raemakers, Tegner, holl., III 894, 900*.
Rafa, Palæstina, VI 91, 192.
Rafalovka, IV 352.
Ragassem, IV 429.
„Raglan", Monitor, br., VII 699.
Ragosa, Gnrl., rum., V 398.
Rahden, v., Baron, VIII 215*.
Raibrod, IV 162, 196.
Raif Fuad, Obst., t., VIII 60*.
Raisnes, Skov, III 1333.
Raissac, III 1182*.
Rakhovsky, Socialistf., rum., V 402.
Raillis, Statsmin., gr., V 265, 269.
Ram, Serb., V 235.
Ramadic, Mesopot., VI 243, 245*.
Ramansdrift, Sydafr., VI 45.
Rambervillers, III 24, 167.
Ramleh, VI 208.
Ramsgate, Engl., VII 550.
Ramskapelle, Belg., III 327, 1089*.
Rancourt, Somme, III 697, 699.
Raneiko, G. V. I., Kav.gnrl., russ., IV 575*.
Raon l'Etape, Elsass, III 24, 209, 411.
Rapallo, it., V 439.
Rapp, Kommissær, russ., III 936.
Rarancze, IV 571.
Rarantcha, IV 436.
Rashid, Ibu, Emir af Hail, VI 245.
Rasova, Dobrudja, V 324.
Rasputin (Efimitsh Gregori), IV *377*, 513*.
Rastalt, VII 582.
Rastenburg, Østpr., IV 36.
Rasulasa, V 27.
Rasvozoff, Adm., russ., VII 660.
Ratci, Polen, IV 91.
Ratesti, Rum., V 346.
Rathenau, Walter, Dr., t., III 808*.
Ratibor, VIII 50.
Rattevalle, III 321.
Rauscher, U., Journal., t., III 864.
Rausenberger, Direktør, t., II 91*, III 1127.
Rava, IV 118.
Ravaruska, IV 55, 76, 280.
Ravelsberg, III 1160.
Raversyde, VII 462.
Ravin-des-Cuisines, Champagne, III 500.
Ravine, Skov, III 769.
Ravka, Flod, IV 118, 153 K, 294, 306.
Rawlinson, Henry, Gnrl., br., III 233, 276, 318, 337*, 665, 1072, 1138, 1286, 1317, 1391.
Ravn-Jonsen, Forf., dansk, III 525.
„Rayal", Bark, norsk, VII 741*.
Raynak, Palæstina, VI 260.
Raynal, Major, fr., III 633.
Raznice, IV 467.
Razvoroff, Kapt., russ., IV 580.
Read, Gnrl., am., III 1103, 1271.
Rebais, III 192, 199.
Rebberg, Elsass, III 85.
Reckowski, v., Gnrl., t., III 407.
Recouley, Raymond, III 1348.
„Recruit", Jager, br., VII 241*.
Reding, Earl of, Ges., br., VIII 318*.
Redmond, John, Politiker, irsk, I 5, 58, III 531*.
„Regensburg", Krydser, br., VII 37.
„Regina Elena", Panserskib, it., VII 304.
„Regina Margherita", Panserskib, it., VII 304, 518.
Regniéville, Woëvre, III 593.
Rei Ausg, Præsident, estl., VIII 221*.
Reiche, Borg, t., VII 632*.
Reichstadt, I 104.
Reimer, Karl, Dr., Statskansler, østr., VIII 62*, 64, 143*, 145*.
Reims, II 99*, III 108, 180, 221, 225 K., 288, *439*, 460 K., *461*, 464 K., 465, 716, 741*, 907, 1104, 1176*, 1181*, 1204, VII 472, 497.
Rein, de, Adm., russ., VII 660.
Rein Grol, V 27.
Reinhard, Obst., Krigsmin., t., III 1359*, VIII 122, 131.
Reinhardt, Max, III 798.
Reis, Fredsdelegeret, port., VIII 35*.
Reiss, Kmdr., t., VII 46.
Reke, se Fiume.
Rella, Australien, III 567.
Reméreville, III 27, 211.
Remich, I 51, III 30.
Remiremont, Fort, Elsass, III 24, 89, 106.
Remonville, III 1332.
„Remus", Kanonbaad, br., VI 31.
„Renaudin", Jager, fr., VII 518.
Renault, René, III 1175.
Rendsborg III 800.
Reniow, IV 471.
Rennemkampf, O. G. K., Gnrl., t., IV 6, 31*, 106, 131, 380*.
Renoult, René, III 1080*, 1296*.
Roeux, III 1263.
Repington, Obst., br., II 64, III 1072*.
„République", Pansersk., fr., VII 68.
„Requin", Kystforsvarsskib, fr., VII 315.
Reschen, V 458.
Reschid Bey, VIII 267, 274.
Resson-sur-Matz, III 1201.
Rethel, Belg., III 159, 906, 1304, VIII 22.
Rethondes, Skov, III *1346*, 1347*.
Retinne, Bæk, III 45.
Retourne, Bæk, III 1316.
Rey, Sydafr., VI 48.
Reymond, Flyv., fr., VII 597*.
Reytel, III 338.
Reuilly, Frankrig, III 996*.
Reuter, v., Adm., t., VII 856, VIII 68, 86.
Reuter, Obst., t., I 76.
Reutel, III 778.
Reval, IV 357, 637, VII 267, 474, 583, VIII 214*.
Revanduz, Kurdistan, VI 133.
Revel, Thaon di, Greve, Adm., it., VII 685*, 814*.
„Revenge", Panserskib, br., VII 398.
Reventlow, Grev Ernst, Forf., t., I 182, 194, III 826.
Revigny, Argonne, III 164, 203, 424, 470, 1303.
Revugel, Maj., fr., III 608.
„Rheinland", Panserskib, t., VII 18 K., 400.
Rhemen zu Barensfeldt, Friherre, Gnrl., østr., IV 665*.
Rhinen, VIII 49.
Rhinprovinsen, II 16.
„Rhodante", Damper, br., VII 389*.
Rhodes, Cecil, I 146.
Rhodos, I 261, V 157.
Rhondda, Lord, Polit., br., III 1073.
Rhonelle, Flod, III 1333.
Ribécourt, III 222, 225, 288, 784, 1203, 1294.
Ribémont, Belg., III 136, 1324.
Riberpray, Gnrl., fr., III 746.
Ribot, Finansmin., fr., I 125, 126*, III 170, 506, VIII 14.
Richardson, Major, br., VII 238.
Richebourg, III 1104.
Richebourg-l'Avoué, III 1157.
Richebourg-Saint-Voast, III 1157.
Richepin, Jean, Forf., fr., III 1013.
Richmond, Præsid., am., III 985.
Richter, Eugen, Polit., t., III 796.
Richthofen, v., Manfried, Friherre, III 1167*, IV 138, VII 632*.
Ricklin, Dr., Formand, elsassiske Landdags Førstekammer, I 82.
Ritchelt, v., Baron, Gnrlm., belg., IV 474*
Riddel, Gnrl., br., III 349.
Ridder, Herman, Journal., am., III 952*.
Riemann, v., Gnrl., t., III 472, 478*.
Riencourt-le-Cagnicourt, III 759.
Riezler, Legationsraad, t., IV 709.
Riga, IV 296, 357, 427, 428 K., 506 K., 586 K., 591*, 593 K., VII 270, VIII 216*.
Riga-Bugten, IV 600 K.
„Rigel", Krydser, fr., VII 520.
Rimington, Gnrl., br., III 349.
Rimini, it., VII 305.
Rimnicu-Sarat, Rum., V 354.
Rimnicu-Valcea, Rum., V 340.
„Rinaldo", Sloop, br., VII 262*.
Ringkjøbing, VII 757.
Rio de Janeiro, VII 132.
Rio del Oro, III 90 K.
Rio La Plata, VII 146.
Riparbelli, de A. C., Ges., it., IV 354.
Ripont, Champagne, III 484, 496.
Rixheim, Elsass, III 85, 87.
Riva, Garda Søen, V 170, 181*, VII 684*.
„River Clyde", Damper, br., V 133*.
Rivière de S., Ingeniørgnrl., fr., III 108, 175.
Rivoli, V 173.
Riza, Tevfik Bey, VIII 262, 274.
Rizeh, Sortehavet, VII 673.
Rizzo, Luigi, Kapt., it., VII 683, 685*

Rjasan, Rusl., IV 629.
Rjenski, Dumamedlem, russ., IV 520.
Rjeshiza, IV 453.
Rjevski, Socialist, russ., VIII 171.
Robeck, de, Adm., br., III 1162, V 96*, VII 758.
Roberts, Lord, Gnrl., br., I 146*, 214, III 15, 116, 304.
Robertson, W., Gnrl., br., III 131, 525, 572*, 1071, 1705, V 415, 439.
Robertson, L. S., Embedsmand, br., VII 443.
Robilant, di, Gnrl., it., III 1070*, V 424.
Robin, Lnt., belg., VII 878.
Robinson, W. L., Fl.kapt., br., VII 558, 877*.
Robinson, Eric, Kapt., br., V 100.
Rockefeller, III 947.
Roclincourt, III 374.
Rocroi, III 141.
Roda-Roda, Forf., østr., IV 98, 496.
Rodd, Rennel, Ges., br., V 153.
Rodman, Hugh, Adm., am., VII 774.
Rodoslavoff, Ministerpræs., bulg., V 394.
Rodosto, Marmarahavet, I 275.
Rodzianko, Dumapræs., IV 367*, 512, 514*.
Roebern, v., Ritm., t., VI 25.
Roedern, v., Finansmin., t., III 834, 1042.
Roeux, III 719.
Rogalwalde, Østpr., IV 44.
Rogatica, Serb., V 50.
Rogatsev, Rusl., IV 632.
Rogers, Polit., br., III 573*.
Rogosa (Rogoza), Gnrl., russ., IV 453, 462, 576.
Rohatyn, IV 74.
„Rohilla", Hospitalsskib, br., VII 195*.
Rohr, Gnrl., østr., V 186.
Rohrbach, Paul, Forfatter, t., I 114, 133, 188.
Roisel, III 718.
Roketnica, IV 228.
Rokitna Sumpene, II 45.
Rolandseck, Rhinen, III 1416.
Rolland, Romain, Forf., fr., III 508.
Rom, I 261*, V 155*.
„Roma", Panserskib, it., VII 304.
Romagne, Sons Mont Jaucon, III 152, 1319.
Romanelli, ital., Delegeret, VIII 161.
Romanja, Plateau, Bosnien, V 52.
Romanones, Ministerpræs., spansk, VIII 289*.
Romanov, Murmansk, IV 369.
Romeiko-Gurko, Kav.gnrl., russ., IV 490, 549, 577*.
Rominten, Østpr., IV 44.
Ronarch, Adm., fr., III 264, 323*, VII 260*.
Ronchères, III 1241.
Ronikier, Grev, Adam, VIII 201, 207*.
Roo, Wellington, Fredsdelegeret, kin., VIII 35.
„Roon", Panserkrydser, t., VII 34, 276.
Roon, v., Gnrl., t., II 8, 10*.
Roon, v., Greve, preuss., Herrehusmedl., III 1205.
Roosevelt, Theodore, Præsident, am., III 939*.
Roosevelt, Franklin, D., III 1098.
Roosevelt, Kermit, Kapt., am., VI 250*.
Roosevelt, Quentin, Fl.ltnt., am., III 1223*.
Root, Elihn, Senator, am., III 963*.
Ropa, Flod, IV 251.
Ropczyce, IV 265.
Roper, Kmdr., br., VII 398.
Roques, Gnrl., fr., III 420, 471, 474, 511, 525, 601.
Rosa, Røde, russ., VIII 170*, 183*.
Rosan, Fæstn., russ., IV 21.
Rosaye, Gaard, III 751.
Rose, Kapt., t., III 630*.
Rose, Holland, Forf., br., I 141.
Rose, Kapt., br., VII 176.
Rosebery, Austr., III 567.
Rosebery, Lord, VII 204.
Rosen, Dr., Ges., t., III 927.
Rosenberg, VIII 50.
Rosenberg, Holger, Forf., dansk, VI 7.
Rosenborg, Kbhvn., VIII 300*.
Rosendael, Holl., III 892*.
Rosetti, Marineingeniør, it., VII 686.
Roshestwenski, Adm., russ., VII 58.
Rosiori, de, Vedea, rum., V 345.
Rosisce, IV 439.
Rosner, Karl, Dr., t., III 1111, 1165.
Rosoga, Polen, IV 207, 313.
Rossieny, Dubissafloden, IV 219, 318.
Rossignol, III 147.
Rossnoff, Gnrl., russ., VIII 172*.
Rostkovska, Agnes, VIII 182*.
„Rostock", Krydser, t., VII 400, 431*, 435.
Rostov, IV 616*, VIII 230.
Rosyth, I 202, VII 162, 179*, 765*.
Roth., v., Feltmarschallnt., østr., V 417*.
Rothebude, Østpr., IV 44.
Rothermere, Lord, III 1076.
Rothmann, A., Frivillig, dansk, III 522*.
Roubaix, III 165, 905.
Rouen, III 165*.
Roueux, III 755, 759.
Roulers, belg., III 344, 764, 1308, 1320.
Rousine, Adm., russ., IV 366*.
Roussoy, III 1114.
Rout, Obst., pol., IV 426.
Rouvier, Konseilspræsid., fr., I 209.
Rouvroi, III 1252, 1318.
Rovereto, Trentino, V 170, 278.
Rovno, Galiz., II 45, IV 55, 436, 459, 637.
Rowuma, Østafr., VI 226.
„Roxburgh", Krydser, br., VII 257.
„Royal Oak", Panserskib, br., VII 398.
Roye, III 228, 672*, 713, 717, 725*, 907, 1131, 1248.
Royet, Obst., fr., II 35.
Rozan, Fæstn., Narev, IV 296, 310*, 313.
Rozani, V 27.
Rozanka, Karpath., IV 183.
Roze, Kapt., t., VII 720.
Rozellier, Fort, Verdun, III 592.
Rozhow, IV 472.
Rozoy, III 1338.
Rozwadow, IV 266.
Rschevsky, Politiagent, russ., IV 385.
Ruaha, Østafr., VI £2, 227.
Ruanda, Østafr., VI 71.
Rubescourt, III 1202.
Rudha, Polen, IV 277, 322.
Ruda-Murynska, IV 479.
Rudnik, Højder, Serb., V 59, 62, 125, 243, 258, 271.
Rudolph, Erkehertug østr., I 4.
Ruffly, Gnrl., fr., III 115, 141, 587.
Rufidji, Flod (Rufigi), Ø.-Afrika, VI 63, 148, 151*, 227.
Rukloff, Trafikmin., russ., IV 373.
Rulkovo, IV 197.
Rumilly, III 784, 1295.
Rumænien, V 353 K., 398 K., 405 K.
Rumó, VII 583.
Rundle, Leslie, Gnrl., br., III 290.
Runó, Riga-Bugten, IV 606.
Rupel, Flod (Dyle), Belg., III 234, 242.
Rupelmonde, Fort (Steendorp), Antwerpen, III 242.
Rupprécht, Kronprins af Bayern, III 94*. 114, 209, 364, 664, 686, 687*, 1066, 1117, 1155, 1227, VIII 47*.
Rupt, Fort, III 106.
Rupt de Mad, Flod, III 271, 418.
Ruquoi, Gnrl., belg., III 778*, 1090.
„Rurik", Krydser, russ., VII 48*, 276.
Rusland, III 10 K., VIII 174—75 K., 178 K., 184 K.
„Russel", Pansersk., br., VII 516.
Russisi, Flod, Ø.-Afrika, VI 70.
Russki, Gnrl., IV 26, 65, 131, 167, 251.
Rustem Bey, A., Ges., tyrk., I 108*.
Rustenburg, Sydafrika, VI 48.
Rustschuk, Dobrudja, V 328.
Rutoire, III 360.
Ruwat, Gnrl., belg., III 70.
Ruvu, Østafrika, VI 66.
Ryan, John D., Senator, am., VII 871, VIII 317*.
Rykoff, Indenrigsmin., russ., IV 613, 686.
Rylka, Polen, IV 306.
Rypin, IV 14, 131.
Rzezow, IV 85, 104, 265.
Rzgov, Polen IV 144.
Røde Taarn, Pas V 322, 336.

Saales, III 93.
Saaraltdorf, Lothr., III 97*.
Saarbrücken (Sarrebruck), III 24, 1393.
Saarburg, (Sarrebourg), III 24, 95, 97, 1391.
Saarlouis (Sarrelouis), III 24, 27, VII 581.
Sabac, Serb., V 17, 19*, 53, 238.
Sabickie, IV 197.
Sablin, Adm., russ., VII 673.
Sabot, Skov, III 480, 493*.
Sabotino, Trentino, V 290.
Sachalin, Ø, Østasien, I 196.
Sacila ved Levenza-Floden, V 455.
Sadeler, de, Belgier, III 881*.
Sadowa, IV 84, 279.
Saga, Isonzo, V 426.
Sagrado, V 180.
Sahil, Mesopot., VI 145.
Said, Bey Zaglul, VI 94.
Said, Bey Helmy, VI 94.
Said, Emir, VIII 262.
Said, Halim Pascha, Storvizir, V 69, VIII 258*.
„Saida", Krydser, østr., VII 676.

Sailly, III 318, 344, 387.
Sailly-le-Sec, III 1135, 1167.
Sailly-Sallisel, III 697, 706 K., 714.
Sailly-sur-la-Lys, III 1157.
Saima, Kanal, VIII 235*.
Säinäjoki, VIII 245*.
St. Agnan, III 1220, 1234.
St. Amarin, Elsass, III 89.
St. Aubert, III 1317.
St. Avold, III 24.
St. Baudry, III 1203.
St. Blaise, Lothr., III 93.
St. Clément, VII 564.
St. Cyr, VII 472.
St. Dié, Lothr., III 24, 89, 166, 209, 413, 595.
St. Dezier, Argonne, III 195, 422.
St. Domingo, III 942.
St. Eloi, III 339, 766.
St. Euphraise, III 1241.
St. François, Fort, III 107.
St. George, belg., III 296, 319, 1144.
„St. Georg", Krydser, østr., VII 676.
St. Germain-en-Laye, Slot, VIII 62*, 71*.
St. Gervais, Kirke, Paris, III 1149*.
St. Gobain, Sumpe, III 192, 204 K., 720, 1268, 1284, 1304*, 1307.
St. Hilaire-le-Grand, III 474, 1241.
St. Hubert, Argonne, III 426.
St. Jans Capelle, belg., III 1175.
St. Jean, III 778.
St. Jean-de-Maurienn, Savoyen, V 388, VIII 14.
St. Jacques, Capelle, belg., III 324.
St. Job., belg., III 470.
St. John, Flod, U. S. A., III 959.
St. Julien, III 349, 775, 1175.
St. Juvin, III 1292.
St. Laurent, III 595, 757.
St. Lazare, III 1147.
St. Léger, III 1123.
St. Loubes, Bordeaux, III 1099.
„Saint Louis", Panserskib, fr., VII 69, 309.
St. Maur, III 1202.
St. Michael, Øst-Afrika, VI 74.
St. Mihiel, III 24, 271, 288, 574, 906, 1273*.
St. Nazaire, III 166, 1099.
St. Nicolas, Belg., III 262.
St. Omer, Fort, III 107, 233, 265, 318.
St. Pierre-Capelle, Belg., III 321.
St. Pierre-Divion, Somme, III 708.
St. Pierre-Vaast, III 705, 706 K.
St. Pieter, III 1308.
St. Privat, III 27.
St. Prix, III 205.
St. Quentin, III 136, 155, 219, 294, 659, 718, 780 K., 906, 1064, 1104, 1115, 1122*, 1138, 1280 K., 1294.
St. Quentin-le-Petit, III 1332.
St. Quirin, Lothr., III 95.
St. Remy, Woëvre, III 590.
St. Souplet, III 1318.
St. Thomas, Vestindien, III 942.
St. Trond, III 71.
St. Vaast, III 1317.
St. Vincent, Kap Verde, VII 371.
„Saint Vincent", Panserskib, fr., VII 398.
St. Yvon, III 766.
Ste-Adresse, Le Hâvre, III 321*, 865*.
Ste. Anna, Fort, Antwerpen, III 261.
Ste. Croix, Elsass, III 89.
Ste. Geneviève, III 211, 419.
Ste. Marie, Elsass, III 410.
Ste. Marie-aux-Urines (Markirch), Elsass, III 89, 288.
Ste. Menehould, III 192, 274, 421.
Sakharoff, Gnrl., russ., IV 436, 454, 462, V 330, 350*.
Salamis, V 382
Salandra, Antonio, Konseilspræsid., I 22*, 153, 525.
Salanga, Østafrika, VI 67.
Salcano, Isonzo, V 294.
Salens, de, Guyot, Gnrl., fr., III 645.
Salimagne, Fort, Meubeuge, III 181.
Salis, Grev, de, Ges., br., VIII 168.
Salisbury, Engl., III 566, VII 470.
Salisbury, Lord, Førstemin., br., I 105, 107, 139.
Salomons Dam, Palæst., VI 217.
Saloniki, I 272*, V 14, *261*, 264 K., 374*, 375*, 384, 389*, VII 514*.
Salosze, IV 451, 462, 471.
Saltholm, VII 280*.
Saltzmann, v., Erich, Journal., t., III 1041.
Salusken, Østpr., IV 38.
Salza, Baron, Gnrl., russ., IV 6.
Samain, Alexis, fr., I 79.
Sámara, Mesopot., VI 143, 183, 243, VIII 180.
Samarin, Statsmin., russ., IV 382.
Samarkand, I 119, VI 188.
Samary, Polen, IV 337.
Sambersart, Forstad, Lille, III 1323.
Sambor, Dnjestr., IV 84, 266.
Sambre-Meuse, III 129 K.
Samogitien, IV 317.
Samogneux, Verdun, III 598, 605, 652 K., 1291.
Samos, Ø, VIII 268.
„Samos", Monitor, østr., V 11.
Samostje, IV 55, 70, 72.
Samotrake, Ø, VIII 268.
Samsan-es-Seltaneh, Min., persisk, VIII 250.
Samson, Kmdr., br., VII 212, 265, 490*.
Samssonoff, Kav.gnrl., russ., IV 6, 35*.
Samsun, Sortehavet, VII 324.
Samuel, Sir Herbert, VIII 274*.
San, Flod, II 15, 108*, 112*, IV 55, 269*.
„Sanda", Yacht, br., VII 462.
Sandanski, albanesisk Fører, I 230, 273.
Sanders, Liman, v., Pascha, I 240*, 291, V 77, 86, 120*, VI 224, 255, VI 62.
„Sandfly", Jager, br., VII 17.
Sandfontein, Sydafrika, VI 45.
Sandford, Kaptlnt., br., VII 836.
Sandomir, Weichsel, IV 84, 104, 266.
San-Dono-di-Piave, V 448*.
Sandringham House, VII 531.
Sandt, v., Regeringspræs., t., III 80, 880.
San-Giovanni, di Medua, Albanien, V 253, 415, VII 688.
San Giuliano, Antonio, Marchese, Udenrigsmin., it., I 20*, 36*, 290, V 153.
Sanijch, pers. Havb., VI 145.
San Juan, Puertorico, III 91.
Sankevic, Gnrl., russ.
San Michele, Trentino, V 180, 289.
„San Marco", Panserskib, it., VII 506, 510*.
San-Valentino, Isonzo, V 45.
San-Vito, V 438.
Sanna-i-Yat, Tigris, VI 160, 170.
Sanok, IV 104, 109, 228, 265*.
San Paolo, it., VII 698.
San Stefano, Piave, V 173.
San Stefano, Marmarah., I 106.
Santa Maria, V 178, VII 33, 123 K.
Santa Doua, Venezia, VII 580.
Santa Quaranta, Albanien, V 372.
Santerre, III 667.
„Saphir", Krydser, br., V 87.
„Saphir", U-Baad, fr., V 87.
Sapicha, Fyrst, VIII 210.
Sapigneux, III 296, 444.
Sanjeziski, Polen, IV 326.
Sarajevo, V 32, 50, 230, VII 478.
Sarakamysh, IV 644.
Sarandaporon, Pas, Thessalien, V 390.
Saratov, Rusl., IV 356.
„Sardegna", Pansersk., it., VII 298.
Sari Bair, Gallipoli, V 118.
Sario, Direktør VIII 236*.
Sarkotic, Gnrl., russ., 230, 242.
Sarny, IV 352, 436.
Saros, Bugt, Dardan., V 94.
Sarrail, Gnrl., fr., III 143, 190*, 195, 270, 294, 512, V 261, 265*, 465.
Sarrault, Udenrigsmin., fr., III 1014.
Sars, Fort, Maubeuge, III 181.
Sary Kamysch, Kaukas., VI 108, 110*, 113*, 114*, 247.
Sassnitz, VII 287.
Sassonoff, Udenrigsmin., russ., I 1*, 11, IV 353, 355*, 373*.
Sato, Kozo, Viceadm., jap., VII 696.
Saturcy, IV 459.
Sauberzweig, Gnrl., t., III 1118, IV 589.
Saucy, III 740.
Saud Beni, Beduinerhøvd., VI 245.
Sauerbaum, Østpr., IV 37.
Saulx, Flod, Argonne, III 424.
Sauret, Gnrl., fr., III 294.
Sausheim, Elsass, III 87.
Sauvillers, III 1245, 1251.
Sava, V 38 K., 223*, 241*.
Savary, Gnrl., fr., IV 313.
Saverne, III 1393.
Savières, Dal, II 1192.
Savill, Kmdr., br., VII 443.
Savin, IV 300.
Savinkoff, Krigsmin., IV 596*.
Sawitz, Flod, Østpr., IV 41.
Savoff, Gnrl., bulg., I 269*.
Savonnières-en-Woëvre, III 587*.
Savory, K. S. Eskadrillekmdr., br., VII 576.
Savy, III 1282.
Sboro, IV 241, 247.
Sborow, Galiz., IV 484, 639.
Sbruzk, Biflod, Djnstr., IV 22, 54.
Scapa Flow, VII 162, 212, 339, 773, VIII 68.
Scarborough, Engl., VII 204*, 205*, 206, 463*, 548*.
Scarpe, Flod, III 374, 718, 1115.
Scavenius, Harald, IV 708, VIII 32, 188.
Schabiloff, Gnrl., russ., VI 109.
Schack, v., Vicekonsul, t., III 959.
Schad, Lint., t., I 77.
Schaefer, Prmlt., t., VII 879.
Schanghai, VI 8.
Schanlys, Dr., VIII 214*.
Schanz, Transsylv., V 337.
Schanzer, Senator it., VIII 338.
„Scharnhorst", Krydser, t., VII 34, 97*.
Schässburg, Transsylv., V 333.
Schauman, Eugen, Embedsm., russ., IV 390.
Scheer, v., Adm., t., III 1274, VII 393, 432*, 736.

Scheffer, Boyadel, v., Gnrl., t., IV 140, 146*.
Scheidemann, Philip, Vicepræsid., t. Rigsdag, III 796, 819*, 838*, 1037, 1342*, VIII 4, 56*, 97*, 99, 116*, 123*.
Scheidemann, Gnrl., russ., IV 44.
Schellendorf, Bronsart, v., Gnrl., t., VI 129.
Schemna, v., Gnrl., østr., IV 71.
Schench, v. D., Gnrlltnt., Krigsminist., III 601*, 1311*.
Schenkenstuel, v., Feltmarskalltnt., østr., IV 497*.
„Schentschug", Krydser, russ., VII 101*.
Scherpenberg, III 1175.
Schiermounikoog, Holland, VII 189, 361.
Schiffer, Dr., Rigsfinansmin., t., VIII 124*.
Schilde, Redoute, Antwerpen, III 244.
Schio, Trentino, V 280.
Schirwind (Scherwindt), Østpr., IV 19, 87*, 127.
Schlesien, IV 15 K. 16, 103.
„Schlesien", Pansersk., t., VII 19, 848.
„Schleswig-Holstein", Panserskib, t., VII 19 K., 401.
Schlettstadt, Lothr., III 93, 1414*.
Schlieffer, v., Greve, Generalstabschef, t., II 11.
Sclock, IV 507, 589.
Schlossewitschus, Ministerpræsid., Litauen, VIII 225*.
Schlucht (Hoheneck), Elsass, III 28, 89.
Schlüsselburg, VIII 180.
Schmalleningken, Memel, IV 15, 219.
Schmettow, v., Egon, Gnrllt., t., V 339, 598, 1185, 1214.
Schmidt, v., Erhard, Adm., t., VII 400, 602.
Schmidt, Franz, Soldat, t., VIII 30.
Schmidt, Gnrl., russ., IV 7.
Schnäbel, Politikomm., fr., I 71.
Schneeberg, V 458.
Schnee, Dr., Guvernør, t., VI 57, 233.
Schneider, Kapt., t., VII 340, 823.
Schneckenbusch, Lothr., III 98.
Schnepfenrieth Kopf, Elsass, III 409.
Schneur, Lnt., russ., IV 619*.
Schodenca, Galiz., IV 93.
Schoen, v., Wilh., Baron, Ges., t., I 17*.
Scholtz, v., Gnrl., t., III 855, IV 32, 36, 294, 311.
Schoonaerde, Belg., III 253.
Schoorbakke, Belg., III 321.
Schoore, Belg., III 321.
Schooten, Fort, Antwerpen, III 242.
Schoreller, Skov, IV 194.
Schorlemer, Landbrugsmin., preuss., III 1026.
Schouwen Bank, Fyrskib, VII 466.
Schramm, Kapt., t., VII 558.
Schroeder, v., Adm., t., III 261, 266*, 1066, 1155, 1306, VII 259.
Schröder, Kapt., ung. IV 564,.
Schtscherbatieff, Gnrl., russ., IV 397, 435, 437*, 454, 549, 577*.
Schubert, v., Gnrl., t., III 215.
Schuitsdrift, Sydvestafr., VI 51.
Schulenburg, v., Gnrl., t., III 598, 1350*.
Schulthess, Præsid., schw., VIII 286*.
Schultz, Kapt., t., VII 787.
Schultze, Obst., t., III 60.
Schumpeter, J., Dr., Statssekretær, østr., VIII 145.
Schuvajeff, Gnrl., russ., IV 366*.
Schuvaloff, Diplomat., russ., I 105*, 108.
Schwab, Charles M., Polit., am., III 948*.
Schwanebach, Rigskontrollør, IV 359.
Schwarte, Gnrl., t., III 1377.
Schweder, Poul, III 309.
Schweitz, VIII 287.
Schwertfeger, B., Obst., t., III 1360.
Schwertfeger, Commerzienrath, III 792*.
Schwiddern, IV 15.
Schwieger, Kapt., t., VII 721, 823.
Schünemann, Konsul, t., VI 189.
Schöler, v., Gnrl., t., III 1146.
Schönberg, Kapt., t., VII 118.
Schönbrunn, Wien, IV 648*.
Scialoja, Udenrigsmin., it., VIII 35*, 87.
Scott, Percy, Adm., br., VII 544.
Scott, Søofficer, br., VII 780.
Seaham Harbour, Eng., VII 468.
Seattle, Wash., III 959.
Sebastopol, VII 326, 474, 702.
Sebourg, III 1336.
Seckendorff, v., Adolph, Gnrlt., t., IV 603*, 637.
Sédan, III 141 306*, 916, 1335.
Sedd-el Bahr, Batteri, Dardan., V 81, 83*, 92*, 116*, 122*, 132*.
Seddler Heyer, Kmdr., V 98.
Sedléc, Polen, IV 330, 404.
„Seeadler", Hjælpekrydser, t., VII 636*, 754.
Seeckt, v., Gnrl., t., IV 577*, 674, VIII 329.
Seeliger, Forf., t., III 804.
Seely, Gnrl., br., I 292*.
Segrske, Fæstn., russ., II 44, IV 21, 296, 313.
Sei Busi, V 180.
Seidler, Ritter v., Ernst, østr.-ung. Ministerpræsid., IV 455, 659*.
Seiny, IV 194.
Seitz, Dr., Guvernør, t., IV 40.
Sekowa, IV 251.
Sekowka, Flod, IV 260.
Selborne, Lord, Polit., br., VII 129.
Selecha, Serb., V 468.
Selency, III 1283.
Selivanoff, Gnrl., russ., IV 132, 227, 235.
Selivatcheff, Gnrl., russ., IV 553.
Selle, Flod, III 1298, 1318.
Selous, Kapt., br., VI 228*
Selouse Skov, Woëvre, III 593.
Selva-de-Ternova, Isonzo, V 410.
Selvianska, Flod, Polen, IV 346.
Selzaete, Belg., III 265, 333.
Semadam, Simonyi, Min., ung., VIII 165.
Sembat, Socialist, fr., III 171.
Semendria, Serb., V 58, 59, 234, 235, 240*.
Semenoff, Kosakfører, VIII 177, 180, 186*.
Semlin, Donau V 1*, 56*, 57*.
Semmeries, III 1333.
Semois, Flod, Belg., III 140 K., 1390.
Senegal I 140.
Senlis, II 2*, III 162, 164*, 167*, 1060.
Senna, VI 251.
Senne, Flod, Belg., III 235.
Sennhein (Cernay), Elsass, III 84.
Senones, Elsass, III 24, 210, 410.
Sensburg, Østpr., IV 36.
Sensee, Flod, Belg., III 719, 755, 1115, 1294, 1319.
Sepsi St. Gyorgy, Transsylvanien, V 336.
Septmonts, III 1190.
Septsarges, III 1289.
Serai, Persien, VI 117.
Seraing, Belg., III 39, 53, 1297.
Serajevo, I 1, VIII 142.
Seranvillers, III 1298.
Serapeum, Ægypt., VI 91.
Serbien, V, 16 K., 20 K., 51, 467 K.
Sereth, Biflod, Dnjestr, IV 55, 319, 427, 462.
Sergejeff, Gnrl., russ., IV 557.
Sergej, Michaelovitz, Storfyrst, russ., IV 704.
Seringes, III 1243.
Sermaize, III 199.
Sermaize-les-Bains, III 197.
Serock, Fæstn., Narev, IV 21, 296, 297, 313.
Serre, III 676, 709, 714.
Serres, Saloniki, I 282, V 270, 275, 369, 370.
Serret, Genl., fr., III 407*.
Serro, Dagø, IV 599.
Sert, Kurdistan, VI 193.
Servia, I 271.
Servic, Flod, IV 462.
Servon, Argonne, III 421.
Sesana, V 180.
Sesuppa, Flod, IV 317.
Setälä, Professor, finsk, VIII 231.
Sette Communi, Trentino, V 280.
Sevastopol (se Sebastopol), IV 641*.
„Severn", Monitor, br., VII 152*, 260, 370*.
Sexten, Monte Croce, V 172*.
„Seydlitz", Krydser, t., VII 17*, 22, 207, 399.
Sézanne, III 164, 192, 201*, 462.
Sforza, Greve, Udenrigsmin., it., VIII 327*.
S'Gravenwezel, Fort, Antwerpen, III 244.
Shaiba, Mesopot., VI 147.
Shaklovski, Russer, IV 704.
Shalup, Ægypt., VI 91.
Shang-Kuo-Lian, kin., VIII 60*.
Shangtung, I 133, VIII 275.
„Shannon", Krydser, br., VII 398.
Shara, Flod, IV 462.
Sharian, VI 122.
„Shark", Jager, br., VII 399, 413, 435, 708.
Shatt-el-Hei, Mesopot., VI 170.
Shatt-el-Arab, Mesopot., VI 145.
Shaw, Bernard, III 508.
Shavli, IV 219.
Sheerness, Engl., VII 186, 535, 561.
Sheffield, II 159*.
Sheik-Saad, Mesopot., VI 168.
Shephelah, VI 209.
Shepperd, Gnrl., br., VI 66.
Sheria, Palæst., VI 199.
Shidlovski, Dumamedlem, IV 520.
Shields, Engl., VII 169, 552.
Shilinski, Kav.gnrl., russ., IV 6, 36, 65*.
Shingareff, Polit., russ., IV 523*, 529*, 631.
Shiraz, Persien, VI 190, VIII 255.
Shljapnikoff, Arbejdsmin., russ., IV 613.
Shobeleff, IV 535*.
Shoeburyness, Engl., VII 535.
Shtsheglotivoff, Justitsmin., russ., IV 371.

Shtsherbatoff, Fyrst, russ., IV 371, 373*.
Shukri Pascha, I 277.
Shulgin, Dumamedlem, IV 520, 525.
Shumram, Mesopot., VI 170, 174.
Shunet-Nimrin, Palæst., VI 251.
Shuster, Morgan, Finansmin., pers., I 217, VI 143*, 186.
Shuvajeff, Gnrl., russ., IV 385, 450*.
Siaochanshan, Fort, Kiautchau, VI 16.
Sibir, Ural, I 130.
Sibirien, VIII 177 K., 194.
„Sidney", Krydser, austr., VII 104*, 108.
Siebert, William, Gnrlm., am., III 1103*.
Sieger, Gnrllt., t., III 1157*, 1248.
Siegesallée, Berlin, III 1376*.
Siegfried, (Hindenburg), Linien III 1281 K.
Siemens, v., Direktør, VI 138.
Sieniava, IV 55.
Sieniava, San, IV 84.
Sienno, Polen, IV 293, 305.
Sierzkov, IV 170.
Sierenz, Elsass, III 83.
Siewers, Gnrl., russ., IV 131, 157, 167, 200, 366*.
Signeulx, III 147.
Signy-l'Albaye, III 160.
Sihan, Palæst., VI 199.
Sihna, Mesopot., VI 184.
Sikovski, Gnrl., russ., VIII 333.
Silistria, Fæstn. rum., I 282, 319.
Sillacker-Kopf, Elsass, III 409.
Simbirsk, VIII 180.
Simeon, Czar, Bulg., I 97.
Simeropol, Rusl., IV 633.
Simno, Polen, IV 214.
Simon, John, Sir, br., III 538.
Simons, Dr., VIII 54* 132.
Sims, W. S., Adm., am., VII 814*, 822.
Simson, v., tysk Fredsdeleg., VIII 84.
Sinai, Ørken, VI 204.
Sinaia, Rum., V 339, 356.
Sinclair, Adm., br., VII 396, 853.
Sinclair, Upton, Forf., br., III 494.
Singapore, VII 626.
Singida, Østafr., VI 233.
Sinha, Satyendra, III 573*.
Sinigaglia, it., VII 305.
Sinovieff (Apfelbaum), Bolschevik, IV 688, 704.
Sippe, Fl.-Int., VII 487.
„Sir John Moore", Monitor, br., VII 460.
„Sir Thomas Picton", Monitor, br., VII 703.
Sissonne, Sumpe, III 1304, 1324, 1335.
Sistovo, Donau, V 343, 344*.
Sitomir, IV 633.
Siva, Tripolis, I 209*.
Sivas, Kaukas., VI 125.
„Sivonch", Kanonb., russ., VII 279.
Sivry Argonne, III 424.
Sixtus, Prins af Bourbon, Parma, III 1046*, IV 663, VIII 11.
Sjenica, Serb., V 34.
Skade, Ø, IV 588.
Skagen, VII 627, 630*, 633*.
Skandville, IV 219, 349.
Skela, Sava, V 54.
Skernevice, IV 154.
Skerniavka, Biflod, Bzura, IV 171.
Skerrin, Irland, III 544.
Skidel, IV 346.
Skiffington, Journal, irsk, III 546.
Skinas, Alex., gr., V 276*.
Sklo, Bifl., Sava, IV 278.
Skobeleff, Gnrl., russ., I 120.
Skobeleff, Bolchevik, russ., IV 682.
Skoda, Ritter, v., Baron, østr., II 20*.
Skole, IV 266.
Skoropadski, Pavlo, Gnrl., russ., IV 644, VIII 228*.
Skripse, IV 588.
Skrobová, Bæk, IV 478.
Skzoki, Polen, IV 332.
Skrzynecki, Gnrl., polsk, IV 313.
Skudy, IV 220.
Skulski, VIII 209.
Skuludis, Stephan, Minister, gr., I 265, V 272*, 376.
Skutari, I 268, 277, 290*.
Skva, Polen, IV 207, 313.
Skvortzoff, Stefanoff, Finansmin., russ., IV 613.
Skvortzova, Frue, russ., VII 705*.
Slatin, Pascha, Rudolph, VIII 63*.
Slatina, Rum., V 22, 344.
„Slava" Panserskib, russ., IV 604, VII 279.
Slavatice, Polen, IV 331.
Slemc, V 178.
Slepcevis, V 22.
Sleyhaege, III 1308.
Slivnitza, I 222.
Slobin, IV 637.
Slobodia, Rum., V 355.
Slomnika, IV 160.
„Smeitlioy", Jager, russ., VII 671.
Smekal, Gnrl., østr., IV 61.
Smetona, Anton, Præsid., VIII 214*, 220*.
Smiles, Lint., br., VII 801.
Smillie, Robert, Arbejderfører, br., VIII 314*.
Smirnoff, Vladimir, IV 444*.
Smit, Adm., holl., VIII 285*.
Smith-Dorrien, H., L., Gnrl., br., III 132, 133, 290, 336, VI 63.
Smolary, IV 470.
Smolensk, IV 351, 633.
Smolny, Institt., Petrograd, IV 611*.
Smorgon, Polen, IV 348, 351, 441, 455.
Smorze, Galis., IV 183.
Smoutalker, Redoute, Antwerpen, III 244, 261.
Smuts, J. C., Gnrl., sydafr., III 562, 573*, V 439*, VI 42, 63, 226, VIII 32*, 35*, 69*.
Smyrna, VIII 260*, 699*, VIII 268.
Sniatyn, IV 266, 465.
Snijders, C. J., Gnrl., holl., VIII 285*.
Snopken, IV 193.
Snow, d'Oyly, Thomas, Gnrllt., br., III 132, 344, 707*.
Sobota, IV 138.
Sochacev, Polen, IV 139, 154, 171.
Soden, v., Gnrl., t., III 1289.
„Soden", Kanonb., t., VI 31.
Soela, Sund, IV 602.
Sofia, I 265*.
Sofia, Dr., gr., I 277*.
Soghan, Dere, Batteri, Dardan., V 83.
Soglio, d'Apio, Trentino, V 280.
Soissons, III 219, 224*, 296, *438*, 441, *443*, 453*, 721*, 1180*, 1231.
Sokal, Polen, IV 55, 68, 287.
Sokol, Serb., V 467.
Sokolov, Polen, IV 170, 330.
Sokshitsky, IV 453.
Soldatovica, V 24.
Soldau, IV 15, 48*, 157, VIII 333.
Solesmes, III 136, 1317.
Solf, Dr., Udenrigsmin., t., III 965, 1323, 1358, VIII 21*, 97.
Solms, Borgm., VIII 47*.
Solum, Ægypt., VI 99, VII 514.
Solre, Bæk, Sambre, III 181.
Solvay, Ernst, belg., I 43*.
Soly, Polen, IV 348, 351.
Solz, v., Trott zu, Kultusmin., preuss., I 16*.
Somergem, Belg., III 1325.
Sommanthe, III 152.
Somme, III 660 K., 666 K., 670*, 674 K., 676 K., 907.
Sommepy, III 167*, 502.
Sommerfeld, v., Major, VIII 26.
Sommerviller, III 212.
Sommesous, III 205.
Sompuis, Champagne, III 470.
Sondernach, III 410.
Songea, Østafrika, VI 238.
Sonnino, Udenrigsmin., it., I 23*, III 525, 1075*. V 432, VIII 14.
Sonville, Fort, Verdun, III 632.
Sophie, Dronning af Grækenland, V 69.
Sophie, Prinsesse af Wied, I 286*.
Sophie Charlotte, Prinsesse af Oldenburg, III 1027.
Sophienthal, Østpr., IV 37.
Sopockniz, IV 196, 198, 205.
Soppe-le-Haut (Obersept), Elsass, III 595.
Sordêt, Gnrl., fr., III 138*.
Sorel, Somme, III 718.
Soroka, Rusl., IV 369.
Sortehavet, VII 63 K.
Sosvica, IV 228.
Souiin, III 207, 221, 471, 472*, 473*, 502, 1221, 1241.
Souche, Flod, III 1332.
Souchez, III 298, *355*, 377*, 595.
Souchon, Pascha, Adm., tysk, VII 73*, 318*.
Soupir, Aisne, III 296, 444, 1303.
Southend-on-Sea, Engl., III 535, 563*, 550*.
South Farnborough, Engl., VII 470.
„Southampton", Krydser, br., VII 168, 396.
South Kelling, Kokos Øerne, VII 107, 109*.
Southwald, Engl., VII 534, 787.
Souveaux, Bæk, Woëvre, III 593.
Soveia, Rum., V 362.
Soyecourt, Somme, III 682.
Soyer, de, Cmdt., fr., VIII 300*.
Spa, Belg., III 36, 859, 1315, VIII 321.
Spada Woëvre, III 585.
Spahn, Dommer, t., III 796, VII 1026.
Spangenberg, Kapt., t., III 272.
Spanien, VIII 290.
„Sparrowhawk", Jager, br., VII 399, 434.
Spee, v., Adm., t., VII 114*, 115, 125*.
Speyer, Baden, III 1416.
Spincourt, Lothr., III 91, 145.
Spirding, Sø, Østpr., IV 33.
Spiridonowa, Marya, Polit., russ., IV 692*, 708.
Spezia, Havn, it., VI 302.
„Spitfire", Jager, br., VII 399.
Spree, Flod, III 1426*.
Spitzmüller, Dr., Polit., østr., IV 656.

Spring-Rice, Cecil, Ges., br., III 943*.
Spullen, IV 194.
Spurn Head, Engl., VII 360.
Squier, George O., Gnrlm., am., VII 870.
Ssevrjuk, Alex., Ukrainer, IV 644.
Ståhlberg, Professor, finsk, VIII 236*, 238*.
Staabs, v., Gnrl., t., III 729, 1117, 1185.
Stabroeck, Fort, Antwerpen, III 261.
Stabbert, Fl.kapt., t., VII 657.
Staczkowka, Højde, IV 252, 260.
Staden, Belg., III 321, 765, 1308.
Stadenberg, III 1305, 1308.
Stafford, Engl., VII 546.
„Stag", Jager, br., VII 178.
Stahl, Reservist, t., VII 256.
Stainville, III 646.
Stallupönen, Østpr., IV 19, 44, 157.
Stambulinski, Ministerpræs., bulg., VIII 333*.
Stambuloff (Stambulovski), Polit., bulg., I 226, V 211.
Stams, Fort, Paris, III 166.
Stangaitis, Vicepræs., VIII 214*.
Stanger, Flyv., østr., VII 612.
Stanislaw, IV 181, 266, 458, 472.
Stanislavov, Polen, IV 330.
Stanley, Henry, I 136.
Stanley, Kmdr., VII 31.
Stapff, Obstlt., t., III 1117.
Starock, v., Regeringspræsid., t., III 1418*.
Staragella, Isonzo, V 428.
Starasol, IV 113.
Staremiasto, Dnjestr., IV 85*.
Staro, Konstantinov, IV 637.
Starpoint, Engl., VII 235.
Stary-Sambor, Dnjestr IV 109, 111.
Starzawa, IV 273.
Stauning, Th., VIII 12.
Staunton, Va, U. S. A., III 944.
Stavelot, III 36.
Stechloff, J. M., Bolchevik, IV 579.
Steczkovski, VIII 206.
Stefanik, Gnrl., czsl., IV 639.
Stegeman, Forf., schw., III 1183, 1182.
Steendorp (Rupelmonde), Fort, Antwerpen, III 242.
Steenstrate, Belg., III 297, 346, 595, 775
Steenwerck, III 1159.
Steevort, III 71.
Stefan, Duschan, serb. Konge, I 94.
Stegna, IV 222.
Stein, v., Freiherr, Gnrllt., t., II 64*, III 48, 67*, 215, 304, 664, 686, 856*, 1028, 1117, 1155, 1294.
Stein, Statssekretær, VIII 98.
Stein, Præsid., Oranjestaten, I 146.
Steinabrück, Elsass, III 409.
Steinbach, Elsass, III 296, 398.
Steinbauer, Lnt., t., VII 521.
Steinberg, Polit., russ., IV 693.
Steinstätten, R. S. E., v., Feldmarch, østr., IV 674*.
Stekloff, Bolchevik, IV 682.
Stelvio, Pas, V 169, 170*, 457.
Stenay, Argonne, III 24, 108, 150*, 421.
Stenger, v., Gnrl., t., III 87.
Stepanovic, v., de, Gnrl., serb., V 45*, 232.
Sternech, E., Zeider, Damblewsky, v., IV 677*.
Stetten, v., Gnrl., t., III 1155.
Stewart, I. M., Gnrl., br., VI 57.
Stieber, Karl, II 48.
Stilke, Rittmester, t., IV 198.
Stillehavet, III 93 K., VI 20 K.
Stinnes, Hugo, VIII 133*, 327.
Stirling, Kmdr., br., VII 399.
Stjeglovitoff, Min., IV 359.
Stobnica, Biflod, Wislok, IV 265.
Stoboda-Rugurska, Galiz., IV 93.
Stobykva, IV 468, 479.
Stochod, Flod, IV 458, 461, 550.
„Stock Force", Q Skib, br., VII 803.
Stockton, Engl., VII 553.
Stohl, IV 588.
Stolberg, Greve, Rigsdagsmand, t., I 194.
Stoljanovitch, Ivan, Ges., bulg., IV 644.
Stolypin, Førstemin., russ., I 196.
Stoltzmann, v., Gnrl., østr., IV 552.
Stone, Senator, am., III 349, 971.
„Stonecrop", QSkib, br., VII 800.
Stopford, Frederich, Gnrl., V 141*.
Store Bælt, VII 269.
Store Ekan, IV 476.
Storr, Major, br., III 573*.
Stossweier (Stosswihr), Elsass, III 409.
Strachnitz, v., Obst., t., II 175.
„Stralsund", Krydser, t., VII 169.
Strande, Senator, t., III 880*.
Strandmann, Ministerpræs., estn., VIII 220*, 225.
Strangmann, Generallæge, austr., VII 626.
Strantz, v., Gnrl., t., III 271, 601.
Strassburg,, I 73*, II 13, III 24, 1066, 1396—97*.
„Strassburg", Krydser, t., VII 169, 207.
Strasser, Kapt., t., VII 561.
Straussenburg, Arz v., Gnrl., østr., IV 248, 332, 501, 331*, 364*.
Stravani, Rum., V 401.
Streit, Dr., Udenrigsmin., gr., I 306*.
Streit, Lnt., t., III 272.
Struwe, Rigsdagsmand, t., VII 734.
„Strogi", Jager, russ., VII 671.
„Strongbow", Jager, br., VII 814.
Struma, I 282, V 464*.
Strumilowa, Galizien, IV 281, 288.
Strumnitza, Vardar, V 227, 262, 270*, VIII 73.
Strwias, Bifl., Dnjestr, IV 111.
Stryj, Bifl., Dnjestr, IV 113, 270 K., 279*.
Strykov, IV 124*, 138, 140.
Strypa, Bifl., Dnjestr, IV 55, 458, 462.
Strzyzów, Wislok, IV 264, 265.
Stubbenkammer, Rügen, VII 286.
Studesica Pas, Karp., IV 181.
Studzianki, Polen, IV 61.
Stuhm, VIII 50.
Stulginski, VIII 227.
Sturdée, F. C. Doveton, Adm., br., VII 134* 398.
Sturgk, Karl, Greve, østr., I 235*.
Stuttgart, VII 581.
Styvekenskerke, III 326.
Styr, Bifl., Pripjat, IV 55, 427, 459.
Sturgk, Karl, Greve, Kultusmin., østr., I 309, IV 651*.
Styrmer, H. B., Kapt., dansk, III 1301.
Stürmer, Ministerpræs., russ., IV 283*, 512, 681.
Stöger-Steiner, v., Gnrl., østr., IV 252.
Stönesti, Rum., V 344.
Suarce, III 26.
Suarlée, Fort, Namur, III 124.
Sucesti, Rum., V 356.
Sucha, Bifl., Bzura, IV 171.
Suchodoli, IV 79.
Suchomlinoff, V. A., Gnrl., russ., I 297*, 318, IV 22*, 353, 522.
Suchum Kali, Sorteh., VII 326.
Suezawa, IV 571.
Suezkanalen, I 264, VI 87, 89 K., VII 313*.
„Suffolk", QSkib, III 91, VII 802*.
„Suffren", Panserskib, fr., V 87, VII 69, 725.
Sugana Dal, It., V 171*, 179*.
Sugny, Adm., fr., VII 69.
Suippe, Flod, III 220, 461, 737, 1066, 1215.
Suippes, Champagne, III 163, 205, 474*.
Sukhum Kali, Bakum, VII 673.
„Sultan Yamiz Selim", Pansersk., tyrk., VII 58*.
Sumaki, Pol., IV 332.
„Sumana", Kanonbaad, br., VI 177.
Sundberg, Anarkist, finsk, VIII 235*.
Sundblom, Redaktør, finsk, VIII 239*.
Sunderland, Engl., VII 169, 552.
Sundet, VII 285 K., 782 K.
Sun-yat-sen, Dr., kin., VI 20, VIII 276*.
„Superb", Panserskib, br., VII 234*, 398.
Supka Géza, Politiker, ung., VIII 156.
Surcin, Ung., V 40.
Suren, v., Gnrl., t., IV 207*.
„Surprise", Jager, fr., VII 724, 828.
Susita, Flod, IV 578.
„Sussex", Damper, fr., VII 370*.
Sutherland, Lnt., br., VI 233.
„Sutley", Krydser, br., VII 170, 378.
Suwaca, V 28.
Suvalki, Polen, IV 90 K., 126, 194, 198*, 404*.
Suvla, Bugt, Gallipoli, V 133.
Suvobor, Serb., V 56, 63, 243.
Swakopmund, VI 38*, 39.
Svanberg, V., frivillig dansk, III 522*.
Svaneklapperne, VII 281*.
Swartz, C. J. G., Statsmin., svensk, VIII 304.
„Svartön", Damper, svensk, III 289*.
Sveaborg, Fort, Finland, VII 269.
Sventa, Bifl., Njemen, IV 318.
Sventen Sø, IV 431.
Svento-Eziory, IV 214 (Jezitory).
Sventsiany, IV 430.
Sverdloff, Bolchevik, IV 688*, 691*.
Svidniki, IV 459.
„Swiftsure", Panserskib, br., V 89, VII 315.
Swinemünde, II 15.
Svinhufvud, Præsid., finsk, IV 391, 625, VIII 231*.
Svininchy, IV 490.
„Svionia", Damper, t., VII 284*.
Svislozk, Flod, Polen, IV 21.

Svistovo, Donau, V 359.
„Swobodnaja Rossija", Panserskib, russ., VII 668.
Svolen Vistula, IV 120.
Svorba, Halvø, Øsel, IV 599, 604, VII 279.
Svrljjuga, Prmlt., østr.-ung., IV 100.
„Sværdfisken", Torpedob., dansk, VII 858.
Syberkop, Louis, am., III 994.
Syd-Afrika, I 136, VI 49 K.
Sydow, v., Indenrigsmin., svensk, VIII 308*.
Syd-Ristna, Dagø, VII 281.
Südekum, Socialist, t., III 824.
Sydvestafrika, VI 37, 40 K.
Sykes, F. H., Gnrlm., VI 191, VII 872, VIII 250*.
Sysran, Volga, IV 641*, VIII 180.
Szabinnen, Østpr., IV 44.
Szalowa, Bjerg, IV 256.
Szamnely, Tibor, Folkekomm., ung., VIII 164*.
Szatmar-Nemesy, Ungarn, VIII 159.
Szathmary, Obst., østr., IV 232.
Szczawne, IV 265.
Szebenyei, Ungarn, IV 668.
Szegedin, VIII 161.
Szekely-Udvarkely, Transylvanien, (Siebenbürgen), V 334.
Szeptycki, Stanislaus, Gnrl., polsk, IV 426*.
Szesuppe, Flod, IV 190.
Szezzyny, IV 252.
Szolypa, Ungarn, IV 111, 177.
Szterenyi, Ministerpræs., Ung., IV 664.
Szurduk, Pas, Rum., V 322.
Szurmay, Alexander, Feltmarschal, ung., IV 185*, 270, 680*.
Szögylnyi-Marich, Ladislaus, v., Grev, Ges., østr., I 304*, 317.
Sødra Quórkan, botn. Bugt, VII 659.
Søndagsøerne, VII 624.
Sønderjylland, VIII 291, 312 K.
Sørensen, S., Distriktskommissær, belg., III 921.

Tabora, Ø. Afrika, VI 72, 86, 226.
Tabriz, Persien, VIII 175, 252.
Tachkona, Dagø, IV 599.
Tacquin, Arthur, Dr., Belg., VIII 26.
Tafaigata, Samoa, VII 97.
Tafel, v., Obst. t., VI 231.
Tafile, VI 251.
Taft, William Howard, Præsid., am., III 939*.
Tafta, Fort, Kaukas., VI 124.
Taganrog, IV 643, VIII 196.
Taggabugt, IV 602.
Tagliamento, V 172, 282.
Tagsdorf (Elsass), III 90.
Tahure, Champagne, VIII 299, 502, 504*, 595.
Taillandier, Saint René de, Ges., fr., I 206.
„Takachito", Krydser, jap., VII 795*.
Talaat Pascha, Storvezir, tyrk., IV 241, V 69, 70*, VI 263, VIII 265*.
Talabor, Pas, Karp., IV 182.
Talas, Senator, VIII 237*.
Talbot, C. P., Kapt., br., VII 191 257.
Tallaert, Fort, Antwerpen, III 243.
Talon, Ryg, Verdun, III 651.
Talter Wasser, Spirding Sø, IV 43.
Tamassy, v., Feltmarschal, østr., IV 228, 232.
Tamines, Belg., III 127, VIII 26.
Tamise, III 249.
Tancos, By, III 932.
Tanew, IV 289.
Tanga, Ø. Afrika, VI 58, 60*.
Tankosic, Major, serb., I 7.
Tanew, Galiz., IV 279.
Tanganika, VI 63.
Tang-shaw-yo, Præsid., kin., VIII 280.
Tanneberg, Lnt., t., III 695.
Tannenberg, IV 34 K., 35*, 39*.
Tanner, Maj., schw., IV 270, 283.
Tanroggen, IV 217.
Tapian, Ø. Afrika, IV 31, 43.
Tappen, v., Gnrl., t., V 324.
Tarabosh, I 268.
Taracskös, Ung., IV 111.
„Taranto", Krigsskib, it., VII 302.
Tardieu, André, Min., fr., I 248, III 1255, VIII 32.
Tarfalu, IV 182.
Targovista, V 347.
Targu-Olna, Rum., V 398.
Tarnew, Flod, Polen, IV 61.
Tarnogrod, Galiz., IV 55 281.
Tarnopol, IV 287, 352, 436.
Tarnow, Galiz., IV 103, 109, 213, 254*.
Tarnovatka, Galiz., IV 70.
Tarnovski, østr.-ung. Ges., III 968.
Tarsus, Cilicien, VI 137*.
Tartarini, Rum., V 357.
Tartiers, III 1191.
Tarvis, V 172, 176*.
Tarzeli, bulg.-serb. Grænse, V 222.
Tatar, Siebenbürgen, V 337.
Tatjana, Storfyrstinde, IV 372*, 546, 703.
Tattenbach, v., Greve, Ges., t., I 208.
„Tatra", Jager, øst., VII 503.
Taube, Greve, Ges., sv., VIII 294.
Tauriske Palais, Petogr., IV 515, 517*, 522*.
Tausig, Kptlt., am., VII 772.
Taveta, Østafr., VI 64.
Tchakkovskoi, Fyrst, IV 373*.
Tchan-tso-lin, Militærguvernør, Mandschuriet, VIII 281.
Tcheremissof, V. A., Gnrl., russ., IV 557*, 571.
Tchernigov, VIII 192.
Tchitcherin, VIII 270.
Tchu-tchi-tchien, Præsid., kin., VIII 280.
Teb-el-Sala, VI 202.
Tebris, Pers., VI 117, 118*, 131, 186, 247.
„Tegetthoff", Pansersk., østr., VII 65.
Teheran, Pers., VI 135, 244.
Tejo, Flod, Portug., III 920*, 923*.
Tekeris, V 23.
Tekketepe, Gallipoli, V 108, 138.
Tekrit, Tigris, VI 243.
Telatyn, IV 71.
Teleki, Min., ung., VIII 165.
Telepocz, IV 241.
Tell-Auzur, Palæst., VI 224.
Tellancourt, III 147.
„Temeraire", Panserskib, br., VII 398.
Temes-Kubin, I 315.
Temes, Ø, Donau, V 235.
„Temes", Monitor, østr., V 11, VII 669*.
Temesvar, V 321.
Tempest, W. J., Flt., br., VII 565*, 878.
Tenedos, Ø, I 281, V 104, 267 VIII 268.
Teneriffa, Canariske Øer, VII 378.
Teotokis, Statsmin., gr., V 269.
Tepe, Kamerum, VI 29.
Terantchi, Gnrl., jap., VIII 277, 280.
Terestschenko, Min., russ., III 934, IV 523.
Tergnier, III 1268.
Terka, IV 265.
„Termagant", Jager, br., VII 398, 842.
Termithøjen, Verdun, III 625.
Termonde (Dendermonde), Belg., III 39, 234, 248*, 863*, VIII 6*, 26.
Terneuzen, Belg., III 264.
Terny, III 1189, 1264.
Terragnola, V 171.
Terschelling, Østholland, VII 186, 338.
Terszlyansky, v. Mádas, Kav.-gnrl., østr., IV 491, 674.
Tervaeste, Belg., III 321.
Tête de Flandre, Fort, Antwerpen, III 242.
Tetovo, Serb., V 248.
Teutsch, Polit., elsass., I 70.
Tevfik Paschа, Ges., tyrk., I 107*, VI 264, VIII 262.
Texel, Ø, Holland, VII 182, 360.
Thaikoff, Kapt., russ., VII 878.
Thann, Elsass, III 84, 295, 398 K., 400*.
Thann, Bertie of., Polit., br., III 525.
Théodoroff, Konseilspræs., bulg., I 273*, VIII 73, 334*.
Theiss, Flod, Ung., IV 111.
Thèbes, III 757.
Théodoroff, Gnrl., bulg., I 271, V 230.
Theotokis, V 376.
Théremin, Gnrl., fr., III 217.
Thesiger, G. H., Gnrlm., br., III 390*.
„Thetis", Krydser, br., VII 832, 833*.
Thiaucourt, Lothr., III 271, 419, 1273.
Thiaumont, Farm, Verdun, III 618.
Tiebault-Sisson, Forf., fr., III 466.
Thibet, I 196.
Thieffry, Lnt., belg., VII 878.
Thielt, Belg., III 1287, 1320, VII 487.
Thiepval, III 676, 700*, 1263.
Thierfelder, Kapt., t., VII 153.
Thiergarten, III 1378*.
Thierichsen, Kapt., VII 143*.
Thierry, Finansmin., fr., III 514*.
Thiers, I 69.
Thiescourt, III 1201, 1265.
Thiméon, Belg., III 127.
Thillois, III 1190.
Thrakien, I 281.
Thoemisen, Kapt., t., III 1111*.
Thomas, Albert, Polit., III 1068*, IV 538.
Thomas, Rolf, Dr., Redaktør, norsk, IV 392.
Thomas, J. H., Rigsdagsm., br., VIII 314*.
Thomsen, Oberst, t., VII 877.
Thorn, Fæstn., t., II 13, 46, IV 109, 207.
Thorne, Will., VIII 193*
Thorout, Belg., III 334, 1319.
Thorsminde, VII 756*.
Thuin, Sambre, III 127.
Thun, Felix, Greve, østr., I 302.
„Thunderer", Panserskib, br., VII 398.

Thur, Flod, Elsass, III 395.
Thurn und Taxis, Prins af, IV 653.
Thursby, Adm., br., V 112.
„Thüringen", Panserskib, t., VII 18, 400, VIII 846.
Thyssen, Aug., Direktør, t., I 208, III 791.
Tibati, Kamerun, VI 35.
Ticino, Schw., V 151.
Tiedemann, Godsejer, t., IV 402.
Tiedenberg, III 1308.
Tieleman, Gnrl., belg., III 343.
Tielemans, Borgm., belg., VIII 24.
Tife, Østafr., VI 63.
Tifiis, Kak., I 261*.
Tiflis, VI 107*, 127, 246*.
„Tiger", Krydser, br., VII 23, 31*, 396.
„Tiger", Kanonb., t., VI 12.
Tighe, Gnrl., br., VI 62, 63*.
„Tigres", Jager, br., VII 169.
Tigris, VI 149*, 162—163*, 170*, 181.
Tikozyn, Polen, IV 320.
Tillesen, Kapt., t., VII 787.
Tilloloy, III 1252.
Tilloy-les-Mofflaim, Somme, III 417. 755.
Timavo, V 179.
Timok, Dal, V 227.
Timsah, Sø, Ægypten, VI 91.
Tingere, Kamerun, VI 35.
Tintigny, III 147.
„Tipperary", Jager, br., VII 47, 399, 434.
Tirana, Alban., V 67, 205*, 253.
Tireboli, Sortehavet, VII 571.
Tirlemont, Belg., III 69.
Tirnova, Bulg., I 97.
Tirpitz, v., Storadm., t., I 182, III 819, 824*, 1027, VII 19*, 256*, 279*, 733, VIII 7*.
Tirul, Sumpe, IV 508.
Tisza, Greve, Min., ung., III 1016, IV 650, V 156*, 457, VIII 7, 143.
Tisler, Th., Direktør, fr., III 513.
Tittoni, Tomasso, Polit., it., III 525, V 150*, VIII 321*, 338.
Titu, Rum., V 342, 347.
Tjeljabinsk, VIII 180.
Tlucz, Polen, IV 330.
Tlumacz, IV 472.
Tobolsk, IV 527, 702.
Toboly, IV 550.
Togo Land, VI *23*, 24 K.
Tokorosava, Japan, VII 473.
Tolmezzo, It., V 438.
Tolmino, Isonzo, V 410, 423.
Tomacev, IV 55, 154.
Tomasov, Galiz., IV 68, 280.
Tonale, Pas, V 170, 446*.
Tonezza, Trentino, V 284.
Tongres, III 70.
Topchider, Fæstn., Serb., V 12.
Toplo, Flod, Ung., IV 159.
Topologu, Rum., V 346.
Toporoutz, IV 436.
Topraisar, Dobrudja, V 328.
Toptitubascheo Bey, VIII 253*.
Torcy, Skov, III 1194, 1234.
„Torgudd Reiss", Panserskib., tyrk., VII 61.
Tormo, Turm., V 159.
„Tornado", Jager, fr., VII 828.
Torneå, IV 633, VIII 298*.
Toronya, Galiz., IV 93, 182.
„Torrent", Jager, fr., VII 828.
Tortille, Bæk, III 1124, 1267.
Tortum, Sø, Kaukas., VI 122.
Tosheff, Andrea, Ges., bulg., IV 644.
Toul, Fæstn., fr., II 28, III 110, 270, 582, VII 472.
Toulon, VII 70.
Tourcoing, III 165, 231, 905, 1320.
Tournai, Belg., III 165, 312, 1325*.
Tourvent, Gaard, Aisne, III 441.
Tovey, Kaptlt., br., III 415.
Townshend, V. F., Gnrl., br., VI 133, 167*.
Tracy, III 200, 438.
Tracy-le-Mont, III 440.
Tracy-le-Val, III 296, 440, 1203.
Trafalgar Square, I 57*.
Transsylvanien (Siebenbürgen), IV 492 K., V *301*.
Trapezunt, Sortehavet, VI 109, 127*, 247, VII 305, 667, VIII 269.
Trapp, Ritter v., Kapt., østr., VII 710.
Trappóner Skov, IV 190.
Travnika, IV 72
Trebinje, V 32, 246.
Trechlinghausen, Rhin., III 141.
Treitsche, Historiker, t., I 166.
Trelleborg, VII 287.
Trenchard, H. M., Gnrl., br., III 1076, 1153*, VII 872.
Trentino, V 280 K.
Trento (Trient), V 152*, 423*.
Trepoff, Ministerpræsid., russ., IV 369, 394, 681.
Trépont, Præfekt, fr., III 508*.
Trescault, III 1268.
Treurfontein, Sydafrika, VI 48.
Trevallo, V 180.
Trevelyan, Understatssekret., VIII 4.
Trey, Biflod, Moselle, III 593.
Trianon, Versailles, III 1075*.
Tribitch, J. T. (J. Lincoln), Spion, t., III 550*.
Trier, III, 1420, VII 581*.
Trieux, Lothr., III 91.
Trieste, V 149*, VII 681*.
„Triglav", Jager, østr., VII 503.
Trimbic, Polit., serb., VIII 166.
Trimborn, Geheimeraad, III 1426.
Trinidad, VII 631.
Trilport, Marne, III 164, 191.
Tripolis, I 136, 260*.
„Triumph", Panserskib, br., V 88, 90*, VII 114, 301.
Trocadero, Paris, III 512*.
Troelstra, Socialist, holl., VIII 12*, 285.
Troesnes, III 1193.
Trois Ponts, III 44.
Trois-Vierges (Ulflingen), Luxemb., III 30.
Trommer, Obst. t., VI 93.
Trônes, Somme, VII 681.
Trotha, v., Adm., t., VII 215*, VIII 85*.
Trotha, v., Gnrl., t., VI 39.
Trotha, v., Obstlt., t., VI 39.
Trotosul, IV 504, 578.
Trotus, Flod, Rum., V 360, 398.
Trott zu, Solz, Kultusmin., preuss., VII 1026.
Trotzki, Leon (Braunstein), IV 545, 610, 627*, VIII *171*.
Troubridge, Adm., br., V 221, VII 73.
Trouille, Bæk, Maubeuge, III 161.
Troyon, Fort, Meuse, III 106, 199, 207, 270
Trubetzkoi, Gregor, Fyrst, I 305*.
Tsad, Sø, Afrika, I 142.
Tschanek-Kalessi, Dardan., VII 500.
Tschefe und Weidenbach, Tülff, v., Gnrl., t., III 34, 197, 472, V 350.
Tschepli, Bulg., V 222.
Tseretelli, Bolchevik, IV 682.
Tsheidse, Bolchevik, IV 390, 520, 531*, 535*, 682.
Tsheremisoff, Gnrl., russ., IV 613.
Tshernoff, Landbrugsmin., russ., IV 540, 580, 629*.
Tshirshky und Bögendorff, v., H. L., Ges., t., I 298, 317, IV 652.
Tshischwitz, v., Oberst, t., IV 602.
Tshitsherin, Bolchevik, IV 643, 688*.
Tsinanfu, China, VI 7.
Tsingtau, I 173*, 174*, VI 3*, 6*, 8 K., 9*, 10*, 11*, 18*, VII 97.
Tuan-shi-yui, Gnrl., kin., VIII 278.
Tuapse, Sorteh., VII 327.
Tuchla, Karpath., IV 183, 277*.
Tucholka, Ung., IV 111.
Tucin, Bæk, Polen, IV 61.
Tucker, Kapt., am., VII 749*.
Tukkum, Vindava, IV 318.
Tulcea, Rum., V 330, 354.
Tullöch, J. J., Kapt., br., VII 100.
Tuohy, Journalist, am., VII 329.
„Turbine", Jager, it., VII 305.
„Turbulent", Jager, br., VII 434.
Turija, Flod, IV 458.
Turka, Stryj, IV 86, 113, 672*.
Turkestan, IV 6.
Turmel, Deputeret, fr., III 1005.
Turner, Gnrl., br., III 346.
Turner, W., T., Kapt., br., VII 244.
Turnu, Severinu, Rum., V 341.
Turobin, Polen, IV 61.
Turpin, Kemiker, II 91*.
„Turqnoise", U-Baad, fr., V 144.
Turtuka (Tutrakan), Fæstn., I 284.
Tyrya, Flod, IV 401, 468.
Turynka, Galiz, IV 68.
Tusar, Min., ung., VIII 153.
Tusin, Polen, IV 145.
Tussum, Ægypt., VI 91.
Tutrakan, Rum., V 319.
Tutschek, v., Gnrl., t., III 1294.
Tutschek, v. Ritter, Kapt., t., VII 879.
Tuzla, Dobrudja, V 33 261, 268*, 328.
Twinning, M. C., Kmdr., am., VII 814*.
Tykocik, IV 313.
Tylawa, IV 254.
Tymbark, IV 160.
Tymskoje, Sibirien, IV 391.
Tyrkiet, VIII 256.
Tyrwhitt, Adm., br., VII 171, 173*, 717, 854.
Tyrwhitt, R. J., Kapt., br., III 361, VII 216
Tyskland, II 12 K., 14 K., 48 K., 49 K.,
Tysminica, IV 266.
Tvsovce, IV 72.
„Tyulen", Ubaad, russ., VII 668.
Tölgyes, Pas, Siebenbürgen, V 337, 504.
Tömös, Pas, Siebenbürgen, V 336.
Tønder, VII 362, 570, 780.
Tönnison, Joan, VIII 215.
Törzburger, Transsylvanien, V 336.

Ubort, Flod, IV 458.
Uczok, Pas, Karpath., 82, 93, 159, 180*, 277*, 673*.
Udet, Ernst, Flt., t., VII 647, 879*.
Udine, V 169, 423, 435.
Udine, Hertug af, VIII 26*.
Ufa, Flod, VIII 74*, 180, 191*.
Ugly, IV 468.
Ugrinov, IV 470.
Ugrusk, Polen, IV 331.
Ujkowice, Fort, Przmysl, IV 273.
Ujvidék (Neusatz), Ung., VII 583.

Ukoko, Kamerun, VI 31.
Ukraine, IV 622 K., VIII 211, 224 K.
„Ulan", Jager, østr., VII 67*.
Uljanoff, Vlademir (Lenin), IV 531, 613, 686*.
Ulm, VIII 49
Ulmanis, lettisk Ministerpræs., VIII 216*, 225*.
Ulrich, Maj., ung., IV 564.
Uluguru, Bjærg, Afrika, VI 78*.
„Undaunted", Jager, br., VII 192*.
„Undine", Krydser, t., VII 288, 289*.
Ung, Flod, Ung., IV 111.
Ungarn, VIII 154 K.
Unger, v., Gnrlt., t., III 183.
Ungvar, Ung., IV 111, 177.
Unich, Sortehavet, VII 324.
Unim et Hanah, Kut-el-Amara, VI 160.
Unwinn, Kapt., br., V 109.
Upington, Sydafrika, VI 48, 50.
Urbal d', Gnrl., fr., III 233, 280, 294, 667.
Urbeis, Pas, Lothringen, III 93.
Urcel, III 751.
Uritzky, M. S., Bolchevik, IV 612*, 704*, VIII 171.
Urmanczy, Polit., ung., IV 669.
Urmia, Persien, VIII 175.
Urvillers, III 718, 781, 1295.
Urziceni, Rum., V 353.
Uscie-Biscupie, Dnjestr., IV 464.
Usdau, Østpr., IV 33.
Usedom, Adm., t., V 86.
Usk-Dvinsk, Havnestad, Riga, IV 593.
Usumbara, Østafrika, VI 67.
Uszceszko, IV 437.
Utchida, Viscomt, Udenrigsmin., jap., VIII 280.
Utinda, Østafr., VI 75.
Utø, Ålands-Øerne, VII 281.
Uvac, Serb., V 34, 53.
Uzize, Serb., V 17, 242.
Uzul, Dal, Rum., V 361.

Vaal, Flod, Sydafrika, VI 50.
Vacheranville, Verdun, III 607, 649.
Wade, Obst., br., VIII 208.
Vaderevsky, Adm., russ., IV 579.
Wadi-Surar, Palæst., VI 208.
Wadi-el-Ghuzzi, Ægypten, VI 194.
Wadi-el-Sheria, Ægypten, VI 194.
Wadi-Halfa, Ægypten, I 143.
Wadi-Sukereir, Palæst., VI 206.
Waelhem, Fort, Antwerpen, III 242.
Waenrode, Belg., III., 71.
Waes, Belg., III 266.
Wagenfuhr. Kaptlt., t., VII 823.
Wagner, Richard, I 68.
Wagner, Obstlt., I 191.
Vago Bela, Folkekomm., ung., VIII 159.
Wahle, Gnrl., t., VI 75.
Vailly, Aisne, III 220, 295, 444, 445*, 738, 740, 1188, 1282, 1304.
Waiss, Erwin, Dr., Understatssekretær, østr., VIII 145*.
Wakefield, Charles, Sir, VIII 25*.
Wal, Bjerg, IV 248.
Valakiet, V 350.
Val Bella, Asiago, V 451.
Walbeck, III 28.
Valcartier, Canada, III 566.
Val Concei, V 170.
„Waldeck-Rousseau", Krydser, fr., VII 69.
Valdemar, Prins af Danmark, I 226.
Waldersbach, Guérin, de, Gnrl., fr., III 583.
Waldersee, v., Greve, Gnrl., t., II 11.
Waldhausen, Julius v., Friherre, Ges., t., V 396*.
Waldow, Statssekretær, VIII 98.
Valenciennes, III 107, 507, 905, 1318, 1330 K.
Valentine, Fl.obstlt., br., IV 565.
Valentiner, Kapt., t., VII 724.
Valeputna, IV 504.
Valera, de Edmund, Irlands Præsident, VIII 336*.
„Valiant", Panserskib, br., VII 396.
Valjevo, V 17, 63, 219.
Valk, VIII 218.
Wallace, Ges., am., VIII 83.
Vallarsa, Trentino, V 280.
Vallé Foulon, Craonne, III 456.
Wallis, Kapt., br., VII 172.
Wallenberg, Knut, Udenrigsmin., svensk, VIII 304*.
Val Lagarino, Trentino, V 277.
Wallraff, Indenrigsmin., fr., III 1036, VIII 98.
Valmy, III 205.
Valona, I 274, V 154, VII 687.
Valparaiso, VII 127*.
Waltz, Johann Jacob (Hansi), I 78.
Val Posina, Trentino, V 280.
Valstagno, V 441.
Wam, Flod, Ø. Afrika, VI 79.
Vamdrup, III 800.
Van, Kaukasus, I 262*, IV 644, VI 108, 128.
Vanaalst, Forretningsmand, holl., VIII 385.
Wancourt, III 759, 1263.
Vandélicourt, III 1202.
Vandenbergh, Gnrl., fr., III 746.
Vanderbilt, A. J., VII 243.
Vanderwelde, Emile, Min., belg., I 56, III 343*, 880, VIII 32*.
Vandésincourt, III 745.
Vandesson, III 751.
Wandre, III 52.
Wangenheim, Hans v., Friherre, Ges., t., I 306, 307*.
„Vanguard", Panserskib, br., VII 398, 782.
Vannovski, Krigsmin., russ., I 126.
Vanselov, Marinekapt., t., III 1312*, 1346, 1422.
Vanves, Fort, Paris, III 175.
Waplitz, Østpreussen, IV 40, 51.
Varangeville, Lothr., III 416*.
Warburg, Bankier, t., IV 580.
Ward, Joseph, Finansmin., newzelandsk, III 561, 573*.
Vardar, Flod, Serb., I 271, 282, II 155, V 53.
Wardle, T. E., Kapt., br., VII 380.
Vareddes, III 193*, 195*, 200.
Varennes, Argonne, III 222, 274, 421, 906, 1224, 1289.
„Waresdener", Jager, østr., VII 502.
Wargnies, III 1336.
Warlincourt, Somme, III 714.
Warmbad, S. V. Afrika, VI 45*.
Varna, Bulg., VII 167, 324.
Varnava, Biskop, russ., IV 382.
Warneford, Ltnt., br., VII 536*.
Warneton, III 232, 764, 1308.
Warrender, George, Adm., br., VII 3, 864.
Waroquie, Kapt., fr., III 1301*.
„Warrior", Krydser, br., VII 73, 398, 417*, 434, 441*.
Varsava, II 44, 169*, IV 6, 103, 120*, 287*, 308*, 399*, 402, 409*, 411, 432*, V 304 K., VII 383, VIII 201, 208*.
„Warspite", Panserskib, br., VII 397*.
Warta, Flod, II 14, IV 103, 122.
Wartenburg, Østpr., IV 38.
„Warwich", Jager, br., VII 832.
Washburn, Stanley, Korrespondent, br., IV 456, 670.
Washington, III 937, 938*.
Wassenet, Gnrl., belg., III 1320.
Wasserbillig, I 52, III 30.
Wassigny, III 155.
Vassili, Paul, Greve, Hofmand, russ., Pseudonym, IV 372.
Vater, tysk uafh. Fører, VII 849.
Waterberg, S. Afrika, VI 48.
„Vaterland", Damper, t., VII 748, 775*.
Waterloo, II 8.
Waterlot, Gaard, Somme, III 690.
Watkes, Gnrllt., br., III 358.
Wattenwyl, Obst., holl., III 1143.
Watter, v., E. T., Friherre, Gnrl., t., III 85, 1117*, 1248, 1294, VIII 129.
Watterson, Henry, Obst., am., III 958.
Wattrelos, Belg., III 874.
Watts, H. E., Gnrl., t., III 1113*, 1114.
Vauban, Ingeniør, fr., III 104.
Vaubecourt, III 164, 207.
Vaujours, Fort, Paris, III 163.
Vauquois, Argonne, III 431, 1288.
Vautier, Gnrl., fr., III 471, 474.
Vaux, Fort, Verdun, III 614 K., 618, 628, 631*.
Vaux-en-Dienlet, III 152.
Vaux-Audigny, III 1317
Vauxaillon, III 737, 1188, 1268, 1301.
Wavel Bjerg, Krakov, VIII 200*.
Wavre, Belg., III 74, 872, VIII 20.
Wavre-Ste-Cathrine, Fort, Antw., III 243, 250*, 264*, 828*.
Wavrille, Verdun, III 608.
Weales, Putnam, Forf., br., I 134.
Webb-Bowen, VI 35*.
Weber, v., Gnrl., østr., V 456.
Webern, v., Gnrl., t., III 1117*.
Weddingen, Otto, Kaptlt., t., VII 182, 184*, 234.
Wedel, Karl, Greve, I 71*.
Vederevsky, Adm., russ., III 661.
Weichsel, IV 22, 113*, 213, 246*, 290 K., 306* VIII 50.
Weichselmünde, Fæstn., t., II 15.
Wei-hai-Wei, I 134.
Weiler (Villé), Lothr., III 93, 95.
Weill, Socialist, elsass., I 82.
Weimar, VIII 65.
Weir, William, II. 1076.
Wekerle, Alex., Min., ung., IV 661*, V 447.
Velaine, Nancy, III 211.
Veldhoek, Sydafrika, III 339, 776.
Veles (Köpryly), Serb., V 224.
Velika-Glava, V 29.
Veli-Sheik, Nuran, VI 194.
Vellescot, III 27.
Welling-Nielsen, Adjutant, fr., VII 879*.
Wellington, III 920.
Wellmann, III 1185, 1214, 1289, 1294.
Velm, III 70.
Velpen, III 71.
Wemyss, Rossly, Adm., br., III 1346, 1418, V 104. VII 814*, 816*, 829, VIII 25*
Vendegies, III 1333.
Wendel, Socialist, t., III 792*.
Vendelles, III 1282.
Venden, Dvina, IV 453, 597.

Vendeuil, III 720, 1283.
Venedig (Venezia), V 286*, VII 302, 305*, 583. 687*
Venel, Gnrl., fr., V 390.
„Venerable", Panserskib, br., VII 262.
„Vengeance", Pansersk., br., V 89.
Vendhuile, III 783, 1293.
Weniger, Kmdr., t., VII 847.
Venizel, Aisne, III 220, 448.
Venizelos, Førstemin., gr., I 225, V 67, *69*, 88, 393, 394*, VIII 32*, 35*.
Wennola, Ministerpr., Livland, VIII 225*, 242*.
Vent de Bise, Maubeuge, III 183.
Venter, van der, Obst., sydafr., VI 48, 64, 76.
Veracruz, Mexico, III 946.
Verbias, Ung., IV 183.
Verbrandenmis, III 778.
Werchter, III 238.
Verder, IV 599.
Verdun, II 27 III 110, 146 K., 270, 288, 421, 574, 582 K., 583*, 596—97 K., 600 K., 613*, 618 K., 637*, 638—39 K., 640*, 1064, VII 472.
Vereczke Pas, Karpath., IV 93, 177 K.
Wereszyca, Flod, Galiz., IV 76, 279.
Vergaville, Lothr., III 98.
Vergelezoff, Socialist, russ., VIII 171.
„Verginaud", Panserskib, fr., VII 68.
Verhust, Sylvere, Arbejder, fr., III 910.
„Vérite", Panserskib, fr., VII 68.
Verkhovski, Gnrl., fr., IV 597.
Verloerenhoek, Belg., III 352, 775.
Vermand, Somme, III 136, 718, 1282.
Vermandovillers, Somme, III 690.
Vermelles Slot, III 296, 360, 713.
Vermeulen, Gnrl., belg., III 53.
Vermouth, Overborgm., t., III 820*.
Werner, Polit., t., III 792*.
Verney, Adm., fr., VII 707.
Verona, Ital., V 169.
Veronesh, VIII 180.
Verraux, Gnrl., fr., III 325.
Versailles, VIII 1*, 42*, 68*.
Versbolovo (Wirballen), Østpr., IV 126, 195.
Wertheim, Varehus, t., III 810.
Wertheimer, Fritz, Korresp., t., IV 142, 572.
Vertryck, Belg., III 76, 234, VIII 17
Vervicq, III 1066, 1308, 1319.
Verviers, Belg., III 36, 40.
Vervins, III 906.
Very, Marne, III 194.
Weschneck, Menighedsældste, VIII 215.
Vesdre, Flod, III 40.
Wesel, Fæstning, t., II 13, 28.
Wesenberg, VIII 213.
Weser, Flod, II 13.
Vesle, Flod, III 207, 461, 1243.
Wesley, Rødgardist, finsk, VIII 235*.
Vesnic, Fredsdeleg. serb., III 526, VIII 35*.
West, Kapt., t., VII 276.
Westarp, Kuno, v., Grev, Pol., t., III 1039*.
Westarp, Hella, v., Grevinde, VIII 121*.
Westende, Belg., III 323, VII 460.
Vestfronten, III 1314 K., 1317 K.
West Hartlepool, Engl., VII 203*.
Westphalen, II 16.
„Westphalen", Panserskib, t., VII 18 K., 400.
West-Point, U. S. A., III 964, 998*.
Westroosebecke, Belg., III 1308.
Wet, de, Christian, Sydafrik., I 146, VI 48.
Vetrenik, Serb., V 467.
Wetteren, Antwerpen, III 253.
Wetterlé, I 72, 82*.
Wetterstrøm, Kapt., fr., III 523.
Wever, Kapt., Militærførf., t., III 1146, 1188.
Weygand, Maxime, Gnrl., fr., III 1070, 1071*, 1349, V 415, VIII 32*, 333.
„Weymouth", Krydser, br., III 396, VII 73, 150.
Vezaponin, III 1190.
Vezerszallas, IV 182.
Vezouce, Flod, III 167.
Whitby, Engl., VII 197*, 209, 553.
Whitehaven, Irske Sø, VII 337.
Whitlock, Brand, Ges., am., II 174*.
Viale, Adm., it., I 261, VII 678*.
Wiart de Carton Min., belg., III 881*.
Viatka, VIII 189.
Viborg, Finland, VII 267, VIII 234*.
Vic, Lothr., III 91.
Vic-sur-Aisne, III 220, 726*.
Wicaez, IV 252.
Vicensa, Trentino, V 280.
Wichura, v., Gnrl., t., III 444, 629*, 1147, 1185, 1245.
Wickelhausen, Prmlt., t., VII 73*.
Vicogne, III 326.
Victor Emanuel, Gnrl., Prins, it., V 162.
Victor Hugo, Krydser, fr., VII 69.
Victoria, Kejserinde af Tyskland, I 164, 177
Victoria, Dronning af England, I 190.
Victoria Nyanza, Sø, I 139, VI 56, 233.
„Vidar", Damper, dansk, VII 359, 439.
Vidzy, IV 441, 444, 456.
Viebig, Clara, Forfatterinde, t., III 1359.
Vielaca, IV 71
Wielemans, Gnrl., belg., III 317, 524*, 1090.
Wieliczka, Galiz., IV 160.
Wielopoli, Galiz., IV 264, 265.
Wien, II 15, IV 102*, 559, V 200*, VIII 137, 149*.
„Wien", Krydser, østr., VII 683.
Wiener-Neustadt, Østr., VII 478.
Vienne-le-Château, Argonne, III 421, 1288.
Vienne-la-Ville, Argonne, III 275, 422.
Wientzkowen, IV 40.
Vieprs, IV 292.
Viercy, III 1191, 1234.
Wieringen, Holland, VIII 103.
Vierstraat, III 1175.
Vierville-en-Haye, III 593.
Wiesbaden, III 1416.
„Wiesbaden", Krydser, t., VII 400, 435.
Vieste, It., VII 305.
Vieux-Berguin, III 1246.
Vigneulles, III 1273.
Vigri, Sø, IV 90.
„Viktoria-Luise", Luftskib, t., VII 536*.
Wilamowitz-Moellendorf, v., Filolog, t., III 802.
Wile, Korrespondent, br., III 804.
Wileischis, Sagfører, VIII 214*.
Vilejka, IV 348.
Wilhelm I, Kejser, t., II 8, VIII 28*.
Wilhelm, II, Kejser, t., I 3, 10*, 123*, 160, 162*, *177*, 178*, 293, 301*, 303*, 319*. II 7*, 33*, 35*, 48—49, III 101, 307*, 585*, 657*, 713*, 835*, 951*, 1052*, 1111*, 1177*, 1191*, 1218, 1327, 1352—54, IV 91*, 162*, 196, 259, 440*, 441*, 455*, 475, V 431*, 434, VII 279*, VIII 4*, 10*.
Wilhelm, Kronprins, t., I 85*, 244, II 45*, 63*, III 113, 147*, 598*, 635*, 836*, 1027*, 1053*, 1177*, 1191, 1352, 1355, 1428*, IV 440*.
Wilhelm af Luxemburg, I 40.
Wilhelm af Wied, Fyrste af Albanien, I 286*, V 67.
Wilhelm III, Konge af Holland, I 40.
Wilhelmine, Dronning af Holland, I 253*, VIII 284*.
Wilhelmshafen, II 144, VII 187*, 360*, 848.
Wilhelmshöhe, Slot v. Cassel, III 1388*.
Wilhelmsthal, Ø. Afrika, VI 70.
Vilja, Flod, VI 317, 441, 442.
Wilkie-Oczy, IV 279.
Vilkolas, IV 292, 299.
Vilkomir, Polen, IV 348.
Villa, III 946.
Villacoublay, III 472.
Villaret de, Gnrl., fr., III 165, 439, 446*, V 269.
Willcock, James, Gnrllt., br., I 187, III 358, 361*.
Ville, III 1202.
Wille, Kapt., t., III 695.
Ville-au-Bois, III 737, 742.
Ville-en-Tardenois. III 1240.
Ville-sur-Corbic, III 1245.
Ville-sur-Tourbe, III 163, 298.
Willebroeck, III 235, 249.
Willenberg, Østpr., IV 32, 36, 40.
Villela, VIII 32*.
Villeneuve-le-Comte-Marne, III 192.
Villers-au-Bois, III 299.
Villers-Bretonneux, III 1147, 1163.
Villers-Carbonnel, III 707.
Villers-Cotteret, III 162, 200, 1193 K., 1212, 1231*, 1234.
Villers-en-Argonne, III 421.
Villers-en-Fagne, Belg., VIII 21.
Villers-Guislain, III 1064, 1117.
Villers-la-Montagne, Lothr., III 91.
Villers-Sire, Maubeuge, III 181.
Villers-Outriaux, III 1298.
Willerval, III 760.
Williams, Gnrl., br., IV 474*.
Williams, Pigot, Adm., br., VII 61.
Williams, Fagforeningsform., br., VIII 314*.
„William Coggswell", Trawler, br., VII 679.
Villiers, F., Ges., br., I 59.
Vilna, IV 6, 296, 347, VIII 213*, 226*.
Wilsbeke, III 1325.
Wilson, Woodrow, Præsident, III 1098*, 1100*, 1190*, 1132, VIII 20, 23—24*, 26*, 29*, 32, 35*, 81*.
Wilson, Mrs., VIII 25*, 26*.

Wilson, H. H., Gnrl., br., III 841, 937, 944*, 969*, 1034, 1070*, 1075*, V 439.
Wilson (The great War), IV 329.
Wilson, Købmand, br., VII 349*.
Wilson, Havelock, VIII 314.
Vilvorde, Belg., III 235*, VIII 30.
Vimard, Gnrl., fr., III 589*.
Vimy, III 595, 718, 755.
Vincelles, III 1241.
Vincennes, Fort Paris, III 175.
Winckler, v., III 1185.
Windava, IV 219, 296, VII 272.
Windhorst, Polit., t., III 796.
Windhuk, Sydvest-Afrika, VI 30, 37*, 47*, 56.
„Vindictive", Krydser, br., VII 832, 835*.
Windischgrätz, Greve, t., VIII 139.
Windslow, Fl.lt., am., VII 654.
Wing, F. V. D., Gnrlm., br., III 390*.
„Winslow", Skonnert, am., VII 623*.
Winterberg (Craonne), III 1189*.
Winterfeldt, v., Gnrlm., t., III 1312*, 1346, 1420.
Winterhag, Elsass, III 409.
Vinterpalads, Petrograd, IV 610*.
Winterstein, Theodor, Dr., Polit., t., III 1424*.
Wintgens, Maj., t., VI 232.
Wintgens, Ltnt., t., VII 879.
Winther, Dr., Polit., Rhinrepublik, III 1423*.
Wintour, Kmdr., br., VII 399, 430.
Violaines, III 358.
Viollette, Ernæringsmin., fr., III 514*.
Vippaco, V 179.
Virén, Adm., russ., VII 660.
Virginia, S.-Afrika, VI 49.
„Viribus Unitis", Pansersk., østr., VII 65, 66*, 686.
Wirsén, E. af, Forfatter, svensk, I 98.
Wirth, Dr., Rigsfinansmin., t., VIII 132.
Virton, III 147.
Visani, Rum., V 355.
Visé, Belg., III 42, 70, 1404, VIII 22*.
Visegrad, Serb., V 32, 34, 53, 232*.
Vlskitno, Polen IV 143.
Wisloka, Biflod, Weichsel, IV 55, 85, 103, 104, 108*, 250, 253, 263, 264 K.
Visney, Polen, IV 347.
Visnia, Polen, IV 84, 313.
Wisniowczyk, IV 437
Visnjev Sø, Polen, IV 441.
Wissel, Rudolf, Finansmin., VIII 113*, 123*
„Wissmann Hedwig", Kanonbaad, t., VI 73.
Vlsso, Biflod, Theiss, IV 491.
Wiszenka, Galiz., IV 280.
Wisznia, Flod, IV 160, 273.
Vitebsk, Rusl., IV 633.
With, Oberstlt., dansk, VIII 299*.
With, Prmlt., t., III 272.
Vitingrob, V 28.
Vitry-en-Artois, III 1318.
Vitry-le-François, III 164, 192, 195, 471.
Wittboois, Héndrik, Hottentotfører, VI 39.
Witte, Sergej J., Min., russ., I 298, IV 362.
„Wittelsbach", Panserskib, t., VIII 22.
Vittorio, V 169.
Vittorio Emanuele, Konge af Italien, VIII 4*, 44*.
„Vittorio Emanuele", Panserskib, it., VII 304.
Wituiten, Østpr., IV 37.
Vitze, By, Sorteh., VII 324.
Viviani, Konseilspræsid., fr., I 1, 6*, 21*, III 170, 505, VIII 338.
Viziru, Rum., V 355, 356.
Vizua, Narev, IV 320.
Vjelm, Polen, IV 18, 84.
Vjeprs, Flod, Polen, IV 65.
Vkra, Flod, IV 207.
Vladimir, By, Rusl., IV 629.
Vladimir-Volynsky, IV 56, 287, 336, 459.
Vladislavov, IV 126.
Vladivostok, I, 131, VIII 279.
Vladsloo, Belg., III 323.
Vlamertinghe, Belg., III 346.
Vlengelhoek, Belg., III 1172.
Vloclavek, Vistula, IV 131, 138.
Vlodava, Polen, IV 287, 331.
Vodena, Saloniki, V 266.
Woëvre, III 270.
Vogeserne, III 399*.
Vogtherr, Deputeret, t., III 1028.
Voigts-Rhitz, v., Genrlm., t., II 64*, III 340.
Voislavice, IV 299.
Voi, Uganda, VI 64.
Wola, IV 228.
Vola-Sydlovska, IV 170.
Volbrom, Polen, IV 18, 61, 160.
Wolf, Kaptlt., t., V 386.
„Wolf", Krydser, t., VII 619, 620*.
Wolff-Metternich, Ges., t., I 251.
Volhynien, IV 177.
Volga Galuzijskaja, IV 467.
Volica, Biflod, Vilpr., IV 292.
„Woljà", Panserskib, russ., VII 668.
Volkmann, Underlæge, t., VII 642.
Volkonski, Fyrst (Storfyrst Nikolaj), IV 701.
Volkovisk, Polen, IV 338, 346.
Volkus, Gods, IV 197, 202.
Volkusek, Flod, IV 197.
Volocz, IV 182.
Voloczysk, IV 68.
Volodaiski, Folkekommissær, russ., 705*
Volosca, VIII 314.
Voloscani, Rum., V 402.
Vologda, Rusl., IV 28, 644, VIII 180.
Wolseley, Sir Garnet, I 119.
„Voltaire", Pansersk., fr., VII 68.
Wolverthem, Belg., III 235.
„Von der Tann" Krydser, t., VII 22, 207, 399.
Wood, Leonard, Gnrl., am., III 962*, 984.
Woolwich, England, VII 544.
Voormezeele, Belg., III 1173, 1175.
Vorochta, IV 473.
Voroncyn, IV 461, 470.
Voronesh, VIII 192.
Worouzoff-Daschkoff, Kavalerignrl., russ., IV 6, 120.
Vorovski, Bolshevik, VIII 306*.
Vorujany, IV 351.
Vorupør, Jylland, V 395.
Vosges, Departement, III 906.
Voss, Ltnt., t., VII 879.
Woumen, III 325, 1308.
Vouziers, Argonne, III 421, 422, 906, 1208, 1291, 1317, 1318*.
Woyna, Gnrl., t., III 124, IV 490.
Woyrsch, v., Gnrl., t., IV 26, 59, 61*, 77, 116*, 154, 292, 304, 455.
„Vperiode", Hospitalsskib, russ., VII 327.
Wrangel, Gnrl., russ., VIII 199, 330*.
Vranja, Serb., V 227, 230, 239.
Vrede, S.-Afrika, VI 49.
Vregny, Aisne, III 445, 740, 1204, 1215.
Wreschen, Polen, IV 402.
Vrkra, Flod, Polen, IV 325.
Wrobeln, IV 193.
Vuillemin, Cmdt, fr., VII 878.
„Vulican", Damper, t., VII 52*.
Vulkan Pas, Rum., V 322.
Wulverghem, III 1160.
Wu-pei-fu, Gnrl., kin., VIII 282.
Wussow, v., Gnrl., t., III 60.
Wustrow, Konsul, t., VIII 255.
Wydendreft, III 775.
Vyfhulsen, III 325.
Wynghem, III 1320.
Vyskov, Polen, IV 315.
Wyszkow, Pas., Ung., IV 111, 180.
Wysztyten-Sø, IV 157.
Wyetschaat, Belg., III 296, 713, 764 K., 1160, 1284, 1308.

Xenia, Storfyrstinde, IV 702.
Xerchenlezi, Flyv., russ. VII 869*.
Xivray, III 1270, 1272.
Xylander, v., Obstlt. t., VIII 55*.

Yamamoto, Kmdr., jap., VII 700.
Yamanshi, Gnrlt., jap., VI 13.
Yarmouth, Engl., VII 200*, 363, 531.
„Yarmouth", Krydser, br., VII 101, 114, 396.
Yeniköi, Kansas, VI 113.
Yesiertsky, IV 468.
Yildiz, Batteri, Dardan., V 83.
Yildiz-Kiosk, Konstantinopel, I 187.
Yi-sen, Konge af Korea, VIII 282.
Ymuiden, Holland, VII 787.
„Yorck", Krydser, t., VII 34, 207.
Yoshihito den 123., Kejser af Japan, VI 16.
Younghusband, Obst., I 196, VI 156*.
Yperlée Kanal, III 318, 331*.
Ypres, Belg., III 233, 265, 276, 288, *333*,* 334*, 350—51 K., 713, 762 K., 767* 772 K., 773*, 1161, 1179*, 1284, 1305, VII 615.
Yser, Flod, Belg., 233, 276, *317*, 319*, 322 K., 897*, 1162, 1320.
Yskyb, Serb., I 270, V 227, 466.
Ystad, Sverige, III 287.
Ytres, III 1123.
Yuan-shi-kai, Kejser af Kina, VI 22*, VIII 276*.
Yxkyll, IV 588.

Zab, Flod, Persien, VI 133.
Zabala, Rum., V 361.
Zabern (Saverne), I 65*.
Zabicyn, Narev, IV 325.
Zadworze, Galiz., IV 281, 291.
Zady, IV 271.
Zagarovka, IV 468.
Zagoshe, IV 471.
Zagreb, Agram, VIII 166.
Zahle, Palæst., VI 260.
Zahle, Kammerherre, Diplomat, dansk, VIII 338.
Zaimis, Alexander, Polit., gr., I 187*, 225, 265, 269, V 378.
Zajecar, Serb., V 230, 238, 244.
Zaleszesyki, Dnjestr, IV 266, 464, 536.
Zaliczyn, IV 162.

Zalocze, IV 570.
Zambrov, IV 315.
Zandvoorde, III 318, 1308.
Zanoff, Polit., bulg.,, V 211.
Zante, Ø, græsk, VI 388.
Zanzibar, I 139, VII 148, 151*.
Zappeion, Park, Athen, V 382.
Zara, Syrien, VI 193, VIII 80.
Zarichost, Polen, IV 61.
Zarizin, VIII 192.
Zarren, III 321, 1308.
Zarzyce, IV 55, 155.
Zassow, IV 264, 265.
Zastrow, v., Gnrl., t., IV 139, 208.
Zawalow, IV 484, 485.
Zavic, IV 492.
Zavikost, IV 293.
Zavlaka, V 24, 27.
Zborow, IV 557 570.
Zbrucz, IV 73, 571.
Zdemska-Volja, Polen, IV 148.
Zeebrügge, III 764, 1320, VII 258*, 460, 465, 760*, 784*, 799*, 813*, 831, 835*.
„Zeffiro", Jager, it., VII 305.
Zeitunluk, Konstantinopel, VII 326.
Zelck, III 71.
Zele, Belg., III 264.
Zelechov, Polen, IV 330.
Zello, IV 241.
Zendjan, Pers., VI 134, VIII 250.
Zenker, Kapt. t., I 305, VII 847.
Zenson, Piave, V 441.
„Zenta", Krydser, østr., VII 67*.
Zeppelin, Ferdinand, Greve, II 94*, VII 524, 560.
Zerdik, Johann, Statssekret., østr., VIII 145*
Zeretelli, IV 531, 535*.
„Zessarewitsch", Pansersk., russ., VII 55*.
Zevenkote, III 776.
Zgerz, IV 139.
Zigøjnerøen, Dvina, V 236.
Zillebeke, III 338, 345, 1175.
Ziller, V 457.
Zillisheim, III 84.
Zimmermann, Udenrigsmin., t., II 174, III 819*, 841, 1026, VIII 10.
Zimmermann, Adm., III 965.
Zimmermann, Korrespond., t., IV 164.
Zimnica, Donau, V 344.
Zionbjerg, VI 216*.
Zipfel, Godsejer, t., IV 203*.
Zita, Erkehertuginde, I 3, IV 648*.
Zemscyko, IV 251.
Zloczow, IV 55, 73, 470, 484.
Zlota-Lipa, Biflod, Djnestr, IV 55, 281, 482.
Zmigrod, IV 162, 251.
Zodzino, Rusl., IV 351.
Zographos, Udenrigsmin., gr., I 287, V 68.
Zola, Emile, I 141.
Zolkiew, Galiz., IV 70, 280.
Zolkieva, Biflod, Viepr., IV 292.
Zollern, Ober IV 50.
Zonnebeke, Belg., III 318, 775, 776*, 1151, 1305.
Zornia, Bolsjevik, IV 688*.
„Zrinyi", Panserskib, østr., VII 64, 679*.
Zuara, It., VII 692.
Zugna Torta, Trentino, V 280.
Zugra, Görtz, V 294.
Zunguldak, Sorteh., VII 323.
Zupelli, Vittorio, Gnrl., it., V 169*.
Zurawice, Batteri, Przmysl, IV 273.
Zurawno, Galiz., IV 270, 278, 280, 482.
Zwartelen, III 345, 763.
Zwehl, v., Gnrl., t., III 182, 221, 455*.
Zweienstamm, v., H. M., Gnrl., østr., IV 71, 73*.
Zwerzinec, IV 155, 273.
Zwinin, Pas, Karp., IV 181, 183, 237*, 238.
Zvornik, V 17.
Zwyndrecht, Fort, Antwerpen, III 242.
Zwyzyn, IV 562, 570.
Zydaczow, Gallz., IV 278, 280, 482.

Ærø, VII 848.

Økömezö, Ung., IV 111.
Øsel, VII 269, 600*, 601*, 607*.
Østafrika, VI *56*, 68, 79 K., 230 K.
Østersøen, VII 45 K., 782 K.
Østpreussen, IV 14 K.
Østrig, VIII 95.
Østrig-Ungarn, II 14 K., IV 649 K.
Østrig-italienske Front, V 174 K., 201.